

POSTILLA HARMONICA,
Theologo-Juridico-Politico-
Philologica,

Dn.

GEORGI
CHRISTOPHORI

WALTHERI J^Cti, & Im-
perial. Reip. Rotenburgo-Tu-
beranæ Consiliarii, &c.

Post mortem Autoris, à Fes^{to} SS.

*Trinitatis, ad Ejusdem mentem modumq^{ue},
quantum fieri potuit,*

continuata, &
finita,

à

M. O. T. P. P.

NORIMBERGÆ,

Sumtibus Wolfgangi Endteri, Senioris.

Anno M. DC. LVIII.

Cas.

IN FESTO SACRO-SANCTÆ & individuae TRINITATIS.

Evang. Johann. cap. 3. v. 1. --- 15.

I.
ERat autem homo
ex Phariseis, Nicodemus nomine, Princeps Iudaorum.

2. Hic venit ad Iesum nocte & dixit ei: Rabbi, scimus, quod à Deo veneris Magister: Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.

3. Respondit Iesus, & dixit ei: Amen, Amen dico tibi, nisi quis natus fuerit à supernis, non potest videre regnum Dei.

4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? Num potest in ventrem matris suæ i-

I.
OR il y auorr quel-
qu'un d'entre les Pharisiens nomme Nicodeme, l'un des principaux d'entre les Iuifs;

2. Lequel vint de nuit à Iesus, & lui, dit Maître, nous sauons que tu es un maître venu de Dieu: car nul ne peut faire ces signes que tu fais, si Dieu n'est avec lui.

3. Iesus respondit: & lui dit, En verité, en verité ie te di, que qui n'est ne derechef, ne peut entrer au royaume de Dieu.

4. Nicodeme lui dit, Comment peut-il homme naistre tan ein Mensch gebo-

I.
ES war aber ein Mensch unter den Phariseern/ mit Namen Nicodemus/ ein Oberster unter den Jüden.

2. Der kam zu Iesu ben der Nacht/ und sprach zu ihm: Meister/ wir wissen daß du bist ein Lehrer von Gott kommen/ dann niemand kan die Zeichen thun/ die du thust/ es sey denn Gott mit ihm.

3. Iesus antwortet und sprach zu ihm: Warlich/ warlich ich sage dir/ Es sey denn/ daß jemand von neuem geborē werde/ kan er das Reich Gottes nicht sehen.

4. Nicodemus spricht zu ihm: Wie tan ein Mensch gebo-

*erum introire, ac
nasci.*

ret au ventre de sa
mere, & naistre?

widerumb in seiner
Mutter Leib gehen un
geboren werden?

5. Respondit Iesus:
*Amen, Amen dico vo-
bis, nisi quis natus fue-
rit ex aqua & Spiri-
tu non potest introire
in regnum Dei.*

5. Iesus respondit:
En verité en verité ie
te di, que qui n' est né
d' eau & d' Esprit, ne
peut entrer au royau-
me de Dieu.

5. JESUS ant-
wortet: Warlich/
warlich ich sage dir/es
sey denn/ daß jemand
geboren werde aus
dem Wasser un Geist/
so kan er nicht in das
Reich Gottes gehē.

6. *Quod natum est
ex carne, caro est, &
quod natum est ex
Spiritu Spiritus est.*

6. Ce qui est né de
chair, est chair: & ce
qui est né de l' Esprit
est esprit.

6. Was vom Fleisch
geboren wird/ das ist
Fleisch/und was vom
Geist geboren ist/ das
ist Geist.

7. *Ne mireris quod
dixi tibi, oportet vos
nasci ex supernis.*

7. Ne t' esmerueil-
le point: que ie t'ay
dit, il vous faut estre
nez dercehef.

7. Laß dichs nicht
wundern/ daß ich dir
gesagt habe/ ihr müs-
set von neuem geborē
werden.

8. *Spiritus ubi vult
spirat, & vocem ejus
audis, sed nescis, unde
veniat, & quò va-
dat. Sic est omnis, qui
natus est ex Spiritu.*

8. Le vent souffle
où il veut, & tu ois le
son d' icelui: mais tu
ne fais d' ou il va:
ainsi est tout homme
qui est né de l' Esprit.

8. Der Wind bläset
wo erwil/ un du hörest
sein Saussen wol / a-
ber du weißt nicht von
woen er kombt / und
wohin er fährt. Al-
so ist ein jeglicher/der
aus dem Geist gebo-
ren ist.

9. Respondit Nico-
demus & dixit ei:
*Quomodo possunt hac
fieri?*

9. Nicodeme re-
spondit, & lui dit,
Comment se peut
faire cela?

9. Nicodemus ant-
wortet und sprach zu
ihm: Wie mag sol-
ches zugehen?

10. Respondit Iesus,
& dixit ei: *Tu es ille
Magister Israël, &
hac ignoras?*

10. Iesus respon-
dit & lui dit, Tu es
docteur d' Israel, &
ne cognois point ces
choses.

10. Jesus antwor-
tet und sprach zu ihm:
Bist du ein Meister
in Israel / und weißt
das nicht?

11. Amen, Amen

11. En verité, en

11. Warlich/war-

dico

dico vobis, quod scimus & quod vidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12. Si terrena vobis dixi & non creditis: quomodo si dixero vobis caelestia, credituri sitis?

13. Et nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit ex caelo, Filius hominis, qui est in caelo.

14. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.

15. Ut omnis qui credit in eum, non pereat sed habeat vitam aeternam.

verité ie te di, que nous disons ce que nous sauons, & testimonions ce qu'auons veu: mais vous ne receuez point nostre tesmoignage.

12. Si ie vous ay dit choses terrestres, & ne les croyez point: comment croirez, vous si ie vous di choses celestes?

13. Car personne n'est monte au ciel, si non celui qui est descendu du ciel, assauoir le Fils de l'homme qui est au ciel.

14. Or comme Moysse esleua le serpent au desert ainsi faut-il que le Fils de l'homme soit esleué.

15. Afin que quiconque croit en lui, ne petisse point, mais ait vie eternelle.

lich ich sage dir. Wir redē / das wir wissen / und zeugen / das wir gesehen haben / und ihr nemt unser Zeugniß nicht an.

12. Glaubet ihr nit / wenn ich euch von irdischen Dingen sage / wie würdet ihr denn glauben / wenn ich euch von himlischen Dingen sagen würde?

13. Und niemand fährt gen Himmel / denn der vom Himmel hernider kommen ist / nemlich des Menschē Sohn / der im Himmel ist.

14. Und wie Moyses in der Wüsten eine Schlange erhöhet hat / also muß des Menschen Sohn erhöhet werden.

15. Auff daß alle / die an ihn glauben / nicht verlohren werden / sondern das ewige Leben haben.

§. I.

Suumum & tremendum adoranda Trinitatis mysterium in hoc Evangelio proponi dubio carere omni persuasissimus sum: singulae enim Trinitatis personae in eodem exprimuntur:

tur: prima & secunda v. 3. Tertia v. 75. Unitas verò essentiae innuitur, v. 11. & vicissim etiam ibidem Trinitas. Quod mysterium agnoscunt etiam super hunc locum Chrysostomus & Cyrillus: quoniam ait; is Salvator Patrem & Spiritum S. in seipso naturaliter habet plurali numero personas testantium protulit, Pelargus in *qq. in Iohan. pag. 29.* Meelführer *decad. 4. disp. 5. th. 16.* Imperator Justinianus stupendum hoc Trinitatis mysterium piè credidit locis aliquā multis, sicut ad investigandam harmoniam utrumque ius coniungemus. Et primò quidem dicitur Deum esse Trinunum *Deut. 6. v. 4. 1. Tim. 2. v. 5. Eph. c. 4. v. 6.* Unus hic verus Deus est primus & novissimus, *Esa. c. 41. v. 4.* extra quem nullus alius, *Psalm. 18. v. 31. 1. Tim. 6. v. 15.* Ita & in *l. 1. C. d. summ. Trinit. docetur:* hoc est ut secundum Apostolicam disciplinam Evangelicamq; doctrinam Patris & filii, & Spiritus S. unam Deitatem sub pari Majestate & sub pia Trinitate credamus: & in *l. 5. §. 1. C. h. t.* Credentes in Patrem, Filium & Sanctum Spiritum unam essentiam in tribus hypostasibus seu subsistentibus personis adoramus unam Deitatem, unam Potestatem, Trinitatem consubstantialem, quod repetitur in *l. 6. §. 1. C. ht.* Credimus itaq; in unum Dominum Deum Patrem omnipotentem, & in unum Dominum Jesum Christum filium Dei, & in Spiritum S. unam essentiam in tribus hypostasibus sive subsistentibus personis adorantes unam Deitatem, unam potestatem, Trinitatem Consubstantialem. Dicitur & una essentia sine indivisa substantia, Græcè *ὁμοσία* ut

ut dicitur in *l. 2. §. 1. C. h. t.* ubi verba textus ad-
 jicere consultissimum judico; Is Nicenæ adser-
 tor fidei & Catholicæ religionis verus cultor ac-
 cipiendus est: qui omnipotentē Deum & Chri-
 stum filium Dei uno nomine (ubi pro uno no-
 mine legendum esse uno numine putat Pacius
 in *Isagoge*) confitetur Deum de Deo, lumen de
 lumine, qui Spiritum S. quem ex summo rerum
 parente & speramus & accipimus negando non
 violat: apud quem intemeratæ fidei sensus viget
 & incorruptæ Trinitatis indivisa substantia,
 quæ Græco verbo *ὁμοούσιος* rectè credentibus di-
 citur: hæc profectò nobis magis probanda hæc
 veneranda sunt. Non in ullis rebus, quæ sub So-
 le sunt effici potest, ut duo revera unum sint,
 sed solus Deus hac prærogativa fruitur, quod
 Trinus & Unus revera sit *c. 1. exemp. d. summ. Tri-
 nit. Pruckm. conf. 2. n. 241. 242. vol. 1.* Trini-
 tatis verò attributa sunt, ut Deus sit summè bo-
 nus, *Psal. 86. v. 6. Matth. c. 19. v. 17. Rom. c. 2.
 v. 4.* Ita & in jure nostro dicitur summa Trini-
 tas in *rubr. C. h. t.* quia major, imò maxima est
 omnium rerum cum ab ea tanquam causa pri-
 ma procedunt omnia *l. 1. circ. pr. C. d. V. I. t.* vel
 dicitur summa secundum Gothofr. quæ huma-
 nam cognitionem excedit vel summa est ubiq;
 & in omnes Dei unitas tribus in personis. San-
 ctus & jus Deus est *Psal. 145. v. 7. Lev. c. 19. v. 2.*
 Sancta itaq; etiam Trinitas vocatur in *l. 6. §. 1.
 & l. 7. §. 1. C. eod. pia etiam in l. 1. in pr.* quia piè
 sc. creditur. Deus est & incorruptibilis. *1. Tim.
 6. v. 16.* ita & Trinitas dicitur in corrupta *l. 2.
 C. h. t. & in l. 42. C. de Episc. & Cler. ubi in pr. in*

honorem sanctæ & incorruptæ homousiæ Trinitatis, per quam & nos & communem Rempublicam salvos fore credidimus. Quod verbū duobus modis exponit Pacius in Isagog. Primò quod incorrupta sit Trinitas respectu piè credentium, qui hac ratione distinguuntur ab infidelibus & hæreticis summam Trinitatem quantum in ipsis est sub perfidia corrumpentibus & violentibus providè in eod. §. dicitur negando non violat: Vel dicitur incorrupta h. e. æterna incorruptibilis & immutabilis, quæ nullam recipit novationem, nec recipit adjectionem quartæ personæ, ideoq; mansit Trinitas etiam post incarnatum Dei verbum *l. 5. §. 1. & l. 6. §. 1. C. h. t.* Matthias Stephani in *interpretat. Cod. l. 1. tit. 1. cap. 1. pag. 191*. Ut autem Deus unus est essentia ita & tribus personis constat: præcisè autem personas tres & non plures prædicat nostrum Evangelium. Nam filius Dei & Mariæ coram instruit Nicodemum & de Spiritu affirmat ex illo & aqua regenerari oportere omnem salvandum, & talem ita regeneratum ex Spiritu, neminem verò alium posse introire in regnum Dei, videlicet Patris, à quo filius genitus est & Spiritus ab æterno procedit. Tot personarum, non autem plurium fit mentio in V. & N. T. *Gen. c. 1. v. 1. Psal. 33. v. 6. 2. Sam. 23. v. 2. Matth. cap. 3. v. 17. & 28. Johan. cap. 14. v. 16. cap. 15. 26. Rom. cap. 8. v. 11. Gal. cap. 4. v. 6. Tit. cap. 3. v. 4. Johan. cap. 5. v. 7.* Quod ultimum testimonium etiam si in quibusdam Codicibus & Patribus desideretur, certius tamen est, quàm ut negari queat Meelführer *d. l. th. 19*. Et hæc ipsa pientissimo

mo affectu recepit credendo Justinianus. Ad Trinitatem quippe referuntur ὑποστάσεις sc. personæ divinæ adeoque Trinitas dicitur propter personas, quæ in Divinitate consistunt. Utenim alius est Pater, alius filius, alius Spiritus S. ita alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus S. l. 1. in pr. l. 5. §. 1. & l. 6. §. 1. C. h. t. verba superius sunt recitata. Postquam etiam filius Dei secunda persona carnem ex Maria virgine propter salutem nostram assumpsit verus quidem homo & hominis filius verè in consortium Trinitatis assumptus, non tamen numerus personarum auctior factus est, quia eadem persona secunda, quod fuit, mansit, suamq; personalem ὑπόστασιν per hypostaticam unionem assumptæ carni personalitate prorsus carenti communicavit, videlicet quæ prius fuit ἁπαρ, nunc ἐν ἁπαρ & σύνθετ persona est per imperscrutabile mysterium Dn. Meelführer, th. 21. d. 5. loc. & hoc ipsum verbis perspicuis credit Justinianus in l. 6. §. 1. C. d. summ. Trinit. non alium Deum verbum & alium Christum novimus, sed unum & eundem consubstantialem Patri secundum Deitatem & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Utenim est in Divinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam ejus secundum hypostasin seu secundum personam Unitatem suscipimus & confitemur. Mansit enim Trinitas & post incarnatum unum ex Trinitate Dei verbū, neq; enim quartæ personæ adjectionem admittit sancta Trinitas, quod & dicitur in l. 5. §. 1. ut

& in l. 7. §. 1. & l. 8. §. 1. & 2. C. *lit.* Fuerunt enim Marcellus & Fontinus in hac hæresi Trinitati per incarnationem verbi accessisse quartam personam, quod hic Imperator refutat & & cum ipso antiquitas, *τρία δὲ ὁμοῦσιον προσκυνοῦντες, τὸ τρίτον τῷ ἀριθμῷ οὐκ ἴσως φέρομεν* Proclus in epist. ad Armenios.

§. 2.

In tantum autem Justiniano incubuit cura & professio Trinitatis ut in rubr. C. d. *sum. Trinit.* Trinitatem ante fidem catholicam posuerit, illiq; præposuerit, id quod & cum jure divino concordat. Quæ enim de Trinitate & unione duarum naturarum personali in Christo dicuntur, præcipua sunt fidei catholicæ capita, quibus rectè cognitis fides catholica etiam cognita est, Joh. cap. 17. v. 3. & hæreticos contra docentes, ut fuerunt Ariani Trinitatem & Divinitatem filii Dei impugnantes in Concilio Niceno damnati severo anathematismo percussit, *Nov. 42. in præf. & C. 1. §. 1. verb. Arianor.*

§. 3.

Quæst. LX. Sed ad textum, quod Nicodemus in vers. 2. ad Christum venit *νυκτὸς* noctu ex metu Judæorum ne fieret *ἀποσυναγωγὴ*, Joh. cap. 9. v. 22. ejus exemplo tenebriones & neutrales lucifugæ, ubi primum aliquid periculi sibi imminere putant vel quavis alia de causa religionem dissimulant, satisq; esse putant, si veritatem occultent & fidem in corde retineant, minimè se tueri possunt, idq; convincit harmonicè jus divinum & humanum. Nam contra religionis agnitæ dissimu-

simulationem regula Christi opponitur: Quisquis me negaverit coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo cœlesti. *Matth. cap. 10. v. 33.* & *Pauli*: Corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem. *Rom. c. 10. v. 10.* Si sufficeret fides cordis, Deus non creasset tibi os, Chrysostomus in homil. Utinam neq; calidus esses, neq; tepidus, *Apoc. cap. 3. v. 16.* Exemplum Nicodemi in consequentiam trahi non potest. Imbecillitatis enim exempla non ad imitationem, sed ad consolationem proposita sunt, nisi forte etiam fugam discipulorum, somnium in horto aut infidelitatem Thomæ, & regnandi libidinem filiorum Zebedæi imitari velis. Plures rationes suppeditabunt D. Theodoricus in *Analys. Dominicæ Trinit. pag. 11.* & Meelführer in *vind. Evang. dec. 4. disp. 1. th. 147. fol. 122.* & *fol. 154.* Et ego egi in tractatu d. *simulationibus c. 4. q. 1. & 2.* Christianus Matthiæ in *Systemate Ethico pag. 246.* Consentit Imperator in *l. 2. in pr. C. d. summ. Trinit.* ubi ait: Sciant omnes etiam si quid speciali rescripto per fraudem (quæ est simulationis & dissimulationis avia) elcito ab hujusmodi hominum genere impetratum sit non valere: & *l. 6. clarius h. t. habet*: hi incurabiles cum sint CELANTES errorem suum passim circumeunt (sicut didicimus) & simpliciorum animos exturbant & scandalizant, ea astruentes, quæ sunt Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ contraria. Necessarium igitur esse putavimus tam hæreticorum vaniloquia & mendacia dissipare, quàm insinuare.

§. 4.

Quando Christus hic vers. 6. dicit: Quod genitum est ex carne, caro est, pleriq; exinde astruere nituntur per generationem naturalem totum hominem, quoad originale malum, qui anima & corpore constat, corruptum esse, cum nec anima nec corpus seorsim profeminetur, adeoque exinde controversissima quæstio inter Theologos & JCtos, sicut & Physiologos agitata est, & adhuc hodie agitur: an anima ex traduce hominis generetur, an verò divinitus inspiretur, seu ut Prudentius loquitur, factoris ab ore ex nihilo creetur. Prius & posterius acerrimè defenditur à Theologis & JCtis. Quod enim anima ex traduce seu per generationem hominum propagetur statuunt Heerbrandus in *Loci Theolog.* p. 393. Hunn *super Genes.* c. 2. p. 15. Hafsenreß. in *loc. Theol.* p. 65. Thummus in *synopsi art. fid.* pag. 68. D. Gerhard. *loc. d. imag. Dei* §. 116. D. Meisnerus p. 1. *philos. sobr. sect.* 3. c. 6. q. 1. Matthæus Dresserus *libr. 2. d. anima* pag. 96. D. Michaël Waltherus, in *Postill. Mystica* p. 184. cum multis seqq. Meelführer in *vindiciis Evang. Fest. Trinit. th.* 36. ubi rationes per quam multas allegant, in primis D. Waltherus & Meelführer. I. Ex JCtis pugnant pro hac sententia Fridericus Tilemannus *vol. 1. diss.* 1. *post thesin* I. Harprechtus *ad §. Item Lex. Cornel. n.* 44. 45. *seqq.* 7. *d. publ. jud.* Quod à Deo infundatur, volunt Belarminus *lib. d. st. pecc. c.* 11. ut ferè omnes reformati. Ex JCtis hanc sententiam mordicus defendit Matth. Wessenbeccius in *ff. de statu hom. n.* 3. & *ad tit. L. Cornel. d. sicariis n.* 7. p. 940.

Ex

Ex Medicis Nicol. Taurell, *Professor Altorf. in disput. d. ortu animæ.* Jacobus Scheckius *in libr. d. plastica seminis facult.* Timoth. Brichtus *in animadv. ad Scribon. physic. l. 1. n. 32.*

§. 5.

Pro traduce r ugnat. I. *Gen. cap. 1. v. 28.* Crescite & multiplicamini & replete terram. Hujus benedictionis vi leo leonem, bos bovem, equus equum & quodlibet animal simile sibi procreat, non tantum corpus ipsi concedendo sed etiam animam largiendo. Jam si animus filiorum non à parentibus traduceretur benedictio illa non esset sortita effectum in homine animali omnium nobilissimo, quam tamen habet à brutis quod à creatoris bonitate est averissimū. Resp. diversam esse vim benedictionis divinæ in homine & in brutis: in his est quod mediante corporis formatione in utero, quæ peragitur, animæ eorum è potentia materiæ per causas naturales eliciuntur. In homine hoc quod Omnipotens architectus per eam se certæ alligavit legi, ita ut quoties corpus humanum in utero ad certam confirmationem productū est, adesse ipsiq; animam infundere decrevit.

II. Allegatur *Gen. cap. 5. v. 3.* ubi dicitur Adam genuisse filium ad imaginē & similitudinem suam. Si ergo Adam filio non dedit animam non poterit dici genuisse filium. Resp. distinguendo inter causam physicam & moralem. Pater rectè dicitur generare filium, ut causa moralis qd. anima neque creatur, neque cum corpore jungitur nisi semen in uterum effusum ex eoq; & sanguine vel etiam semine materno corpus

pus membratim fuerit formatum : causa autem physica est Deus solus animam creando.

III. Gen. *cap. 2. v. 2.* ubi dicitur, quod die septimo ab universo opere, quod petrarat, quieverit. Ergò si adhuc hodie creando animos ad productionē hominis concurrat, sequitur eum non quievissē die septimo à creatione. Resp. Scripturam non dicere Deum requievissē à creatione, sed ab opere, quod patraverat. Nam DEUS non solum die septimo fuit operatus, sed & adhuc operatur juxta illud Johannis: *Pater meus ad hoc usq; temporis operatur & ego operor & quidem circa ea opera quæ creaverat. Joh. c. 5. v. 17.*

IV. Gen. *cap. 46. v. 26.* dicitur, quod animæ, quæ ingressæ fuerant cum Jacobo in Ægyptum dicuntur egressæ ex femore illius. Si autem de femore Jacobi animæ filiorum egressæ sunt, certè ab eo etiam sunt propagatæ & non à Deo creatæ & infusæ. Resp. esse locutionem Tropicam, animas nimirum pro ipsis hominibus synecdochicè poni, quod inde elicitur, quod ibidem dicitur: filii à Joseph qui creati sunt ei in Ægypto erant animæ duæ. At homo certè propriè non dici potest anima neq; fieri potest ut forma de ipso composito sive formato propriè affirmetur. Vox ergò animæ in propria significatione ibidem in potest sumi, neq; infrequens est Spiritui S. locutio, ut patet Gen. *cap. 14. v. 21. 1. Reg. 22. v. 22. 23. Levit. 41. v. 27. Actor. cap. 27. v. 22.*

V. Negata propagatione Parentum, quomodo peccatum originale ad liberos transplan-
tabitur, aut Deus ab omni cooperatione peccati
solidè

solidè excusabitur. Resp. Deus creat animam impuram non formaliter, hoc est, creat animam, quæ impura sit, sed non creat ipsam impuritatem sive peccatum, per quod impura redditur. Peccatum verò illud est mera privatio imaginis divinæ & justitiæ, qua primus homo condecoratus fuit, neq; requirit causam physicam, à qua producat. Animam enim impuram creari est, ita creari, ut non concreetur imago divina & si quid aliud est, cujus peccatum originis privatio est. Quod si quis hoc durius interpretetur dicemus Deum creare animam puram, eam verò maculatam & impuram effici quot jungitur corpori & sit pars hominis. Neque sequitur animam à corpore physicè infici & sic Spiritum à corpore pati cùm satis sit dari causam moralem hujus inquisitionis, quod est peccatum Adami; Peccatum enim cùm sit mera privatio causam physicam non requirit.

§. 6.

Pro creatione animæ allegantur. I. hæc Scripturæ dicta Hiob. cap. 33. v. 4. Eccles. cap. 12. v. 7. Zach. c. 12. v. 11. seq. Sap. cap. 15. v. 8. Ebr. 12. v. 22. Respondent ad hæc loca concortiter fere omnes, his dictis nihil aliud probari, quàm Deum etiam concurrere in generatione hominis, quod est extra controversiam. Quemadmodum autem non sequitur: dicitur Deus nos fundere sicut lac, coagulare sicut caseum, pelle & carne vestire, ossibus & nervis cooperire, Job. cap. 10. v. 10. Ergò non facit homo. Deus enim facit immediatè. Ita non sequitur Deus dat animam. Ergò immediatè: Ergò non per parentes

vi primævæ benedictionis. In specie ad *lib. Sapientia* c. 15. v. 8. Respondetur cum esse librum Apocryphum & quod Salomon errorem de creatione animarum cum Judæis pertinaciter defenderit. Ad locum Hebr. cap. 12. v. 22. Resp. Hunnium in Commentar. ibidem per Spiritus Angelos intelligere, qui alicubi etiam Dei liberi laudantur. Si autem homines intelliguntur, tum spiritualis paternitas innuitur, quippe quod Deus Pater spiritualiter liberos suos i. e. homines ad vitam æternam regeneravit.

§. 7.

2. Tali insurgunt argumento, quod non est de nihilo: Quod fit per generationem, id de interna vi corruptioni est obnoxium. At animus est immortalis nulli subjectus interitui. Ergo generatio ejus origo esse nequit. Respondent quidam, Propositionem majorem veram esse in iis, quæ per se generantur, non in iis, quæ per accidens: Animam autem, quia forma sit per se non generari, sed propter compositum.

3. Quicunq; generationem animæ adstruunt, ii necesse habent asserere materiam ex qua producat. Quicquid enim aliquando incipit esse, neq; tamen ullam suæ originis agnoscit, id hoc ipso creari dicendum est, cum productio rei ex nihilo sit creatio. Resp. habitus animi omni materia carere, neq; tamen creari.

§. 8.

Cæterum ut tandem receptui canatur, judicium quoad harmoniam utriusq; juris si requiratur, dicendum puto cum defensio animæ ex traduce vel unice ob assertionem peccati originalis

nalis fatentibus cunctis ferè Theologis electa sit, quoniam sententia de propagatione animarum ad doctrinam de peccato Originis totam naturam vitiantem, de regeneratione, de imbecillitate virium humanarum, de quiete Dei à creationis opere, de misericordia ac iustitia Dei in verbo patefacta adserendam necessaria est, utcunq; rationi *λρε* videatur & antiquitati teste Run-
gio in Comment. ad *Exod. pag. 108.* quamvis Keckermannus in *System. Theologicop. 257.* scribat: Illi, qui statuunt animas oriri ex traduce putant se facilius quæstionem de peccati originalis propagatione posse enodare, sed dum id sibi persuadent in labyrinthos incidunt inextricabiles, in Theologia hanc sententiam tutò retineri & propagari posse: in jure verò, ubi quæstio homicidii de abortu in utero incidit, alteram opinionem de creatione animæ prævalere & facilius obtinere. Nam homicidium committitur simpliciter quisquis abortum animatum procuraverit, *l. si quis. 38. §. qui abort. 5. & l. Cicero 39. ff. d. pæna,* idq; secundum hanc opinionem, quod anima à Deo sit insita. Nam qui traducem defendunt, nondum tuti sunt in expediendo animæ homicidio, quandò illud factum & consummarum dici queat. Nam quidam sic ratiocinantur: Anima aut creatur aut generatur. Si creatur (jam anima ut creatura Dei in utero est læsa:) Et ita sententia juris ex hac hypothesis statim valet, sed si ita concludo. Si verò generatur, generabitur aut successivè aut in momento: successivè non, quia sicuti corruptio ita

B

& ge-

& generatio fit ἐν τῇ ὥρῃ. Ergo in momento; jam non certus ſum ſtatim de animato fœtu, quæritur enim porrò, illud momentum quando accidit? Si reſpondeo 45. diebus poſt conceptionem, iterum regeritur: Atqui fœtus primis etiam diebus nutritur, quod ſine anima fieri nequit, quippe cum nutrientē una cum re animata naſci non ſit dubium. Ineſt igitur fœtui recens-concepto anima. Inerit autē vel tota vel pro parte. Pro parte non, quia eſt ἀμείρις. Ergò tota, non tamen alia, quàm quæ ſucceſſu temporis ratiocinatur, aliàs enim hac altera infuſa aut prior abolebitur, aut duæ erunt in homine animæ, quod eſt abſurdum. Eſt igitur eadem & una numero & ſubjecto anima, quæ intelligit & nutrit & ſentit & loco movet, etiamſi aliquando propter imbecillitatem virium non omnes actiones exerat: hanc verò qui eripit homicidii reus erit. Homicidii feſtinatio eſt prohibere naſci, nec reſert naſcentem quis diſtarbet animam, an natam eripias. Homo eſt & qui futurus eſt, etiam futurus omnis in ſemine eſt. Cujac. c. obſ. 9. l. 19. D. Georg. Schöll *Vice-Cancellarius Brandenburg. in eleganti diſput. Crim. th. 24.* Andr. Rizinger d. pœna n. 14. Melius ergo prior ſententia in jure procedit, altera verò in Theologia.

§. 9.

Eſi in Feſtò Aſcenſionis pleræq; harmoniæ utriusq; Juris de ſacro-ſancto Baptiſmo ceu in ordinaria ſua ſede diſcuſſæ ſint, tamen & hoc in Evangelio una & altera occasione v. ſ. reſolvi poteſt. In primis ob venerabile Sacramentum
Bapti-

Baptismatis de jure divino notandum, quod in administratione ejus omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant, 1. Cor. 14. v. 40. & nemo baptizantem turbare aut quovis modo leviter tractare ausit. Id quod in Jure Justinianæo generaliter & specialiter prohibitum invenitur. In genere textus est in l. si quis in hoc genus 10. C. d. Episc. & Cler. ubi: Si vel Sacerdotibus & ministris vel ipsi cultui locove aliqua irrogatur injuria, jubetur præses capitali sententia vindicare, quæ verba referuntur etiam à Gratiano in Can. si quis. 29. §. qui a. C. 17. q. 4. Concordat. l. denunciamus in f. ibi ultimo supplicio subiacebit C. d. his qui ad Eccles. confug. auth. sed novo Jure C. d. Episc. & Cleric. & novell. 123. c. 1. In specie verò est l. 2. C. d. Judæis ubi dicitur quod quicumq; cum saxis vel alio modo contra illum qui baptizaverit vel voluerit baptizare ausus fuerit insurgere & ipsum molestia afficere vel aliàs malè tractare mox flammis delendus sit & cum omnibus suis participibus concremandus, Jac. d. Belluis. l. 3. præct. Criminal. c. 13. n. 9. fol. 309.

DOMINICA I. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 16. à v. 19. ad finem.

19.

Homo quidam erat dives, & induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide.

19.

Il y avoit un homme riche, lequel se vestoit de pourpre & de soye, & journellement se traitoit bien & magnifiquement.

19.

Es war aber einreicher Mann/der kleidet sich mit Purpur und köstlichem Zeinwad/und lebet alle Tage herrlich und in Freuden.

20. Erat verò quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulcerosus.	20. Il y auoit d'autre part yn pource, nommé Lazare, qui gisoit à la porte d'icelui plein d'ulceres.	20. Es war aber ein Armer mit Namen Lazarus der lag vor seiner Thür voller schweren.
21. Et desiderans saturari micis, quæ cadebant de mensa divitis: sed & canes veniebant, ac lingeabant ulcera ejus.	21. Lequel desiroit estre rassasié des miettes, qui cheoyent de la table du riche: & mesmes les chiens venoyent & lui lechoyent ses ulceres.	21. Und begehrte sich zu sättigē von den Brosamen / die von des Reichen Tische fielen. Doch kamen die Hunde/und leckten ihm seine Schweren.
22. Factum est autem, ut moreretur mendicus, & asportaretur ab Angelis in sinum Abraha: mortuus est verò etiā dives ille, ac sepultus est.	22. Or aduint que le pource mourut, & fut porté des anges au sein d'Abraham: ce riche aussi mourut & fut enseuel.	22. Es begab sich aber / daß der Arme starb/und ward getragen von den Engeln in Abraham Schoß/ der Reiche aber starb auch/und ward begraben.
23. Et in inferno sublati oculis suis, quum esset in tormentis, vidit Abraham procul, & Lazarum in sinu ejus.	23. Et eslevant ses yeux quand il estoit es tourmens en enfer, il voyoit de loin Abraham, & Lazare au sein d'icelui.	23. Als er nun in der Hölle und in der Qual war/hub er seine Augen auff/ und sahe Abraham von fernen / und Lazarum in seinem Schoß.
24. Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremū digiti sui in aquam, ac refrigeret linguā meam, quia crucior in flamma hæc.	24. Et s' seriant dit, Pere Abraham, aye pitie de moy, & envoie Lazare, afin qu'il mouille le bout de son doigt en l'eau, & qu'il rafraichisse ma langue: car ie suis tourmenté en ceste flamme.	24. Rieff er und sprach: Vatter Abraham / erbarm dich mein / und sende Lazarum/daß er das äußerste seines Fingers ins Wasser tauche/ und fühle meine Zunge/ daß ich leide Pein in dieser Flammen.
25. Dixit autem Abraham; Fili, me-	25. Et Abraham dit, Fils, souviens-	25. Abraham aber sprach: Gedende

mento,

mento, quod receperis
bona tua in vita tua,
& Lazarus similiter
mala, nunc autem hic
solatio fruitur, tu ve-
rò cruciaris.

toy que tu as receu
tes biens en ta vie &
Lazare semblable-
ment les maux : &
maintenant il est
console, & tu es
tourmenté.

Sohn/dz du dein Gu-
tes empfangen hast in
deinem Leben/und La-
zarus dagegē hat Bö-
ses empfangen / nun
aber wird er getröstet/
und du wirst gepeini-
get.

26. Et super hac o-
mnia, inter nos & vos
hiatus ingens firmat^r
est: ut ii qui volunt
hinc transire ad vos,
non possint, neq; ist-
hinc huc transire.

26. Et ouvre tout
cela il y a une grande
abysme entre vous
& nous: tellement
que ceux qui veulent
d'ici passer a vous, ne
peuvent: ne de là
passer ici.

26. Und über das
alles ist zwischen uns
und euch eine grosse
Kluft bevestiget / daß
die da wolte von hin-
nen hinab fahren zu
euch / können nicht / auch
nicht von dannen zu
uns herüber fahren.

27. Dixit autem il-
le: Rogo ergo te Pater,
ut mittas eum in do-
mum patris mei.

27. Et il dit ie te
ptie donc, pere, que
tu l'envoyes en la
maison de mon pere.

27. Da sprach er:
So bitte ich dich Vat-
ter / daß du ihn sendest/
in meines Vatters
Hause.

28. Habeo enim
quinq; fratres, ut te-
stificetur eis, ne & i-
psi veniant in hunc
locum tormenti.

28. Car i' ay cinq
freres: afin qu' il leur
rende tesmoignage,
de peur qu' ils ne vi-
ennent aussi en ce
lieu de tourment.

28. Denn ich habe
noch fünff Brüder/
daß er ihnen bezeuge/
auff daß sie nicht auch
kommen an diesen Ort
der Qual.

29. Dixit illi Abra-
ham, habent Moyses
& Prophetas: audi-
ant eos.

29. Abraham lu-
dit, ils ont Moyse &
les Prophetes, qu'ils
oyeat.

29. Abraham sprach
zu ihm: Sie haben
Mosen und die Pro-
pheten / laß sie diesel-
bige hören.

30. Ille verò dixit,
non, pater Abraham,
sed si quis ex mortuis
abierit ad eos resipis-
cent.

30. Mais il dit, non
pere Abraham: mais
si au un des morts va
à eux, ils s'amende-
ront.

30. Er aber sprach:
Nein / Vatter Abra-
ham / sondern wen ei-
ner von den Todten zu
ihnen gienge / so wür-
den sie Buße thun.

31. Abraham au-

31. Et Abraham

31. Er sprach zu

tem dixit ei: Si Moſen & Prophetas non audiunt, ne, ſi quidem quiſpiam ex mortuis reſurrexerit credant.

lui dit, ſ'ils n'oyent ihm: Hören ſie Moſe & les Propheſen und die Propheten, non plus ſeront nicht / ſo werden ſie ils perſuadés quand auch nicht glaubē / ob aucun des morts ie- jemand von den To- ſulcitera. den auſſerſtünde.

§. I.

PRimo omnium de textu hujus Evange-
 lli quæritur ſitne hiſtoria, ut credide-
 runt ex Doctõribus Eccleſiæ veteribus
 Irenæus, Tertullianus, Auguſtinus, Ambroſius,
 Cyrillus, Gregorius Magnus, Cyprianus, Lyra:
 ex neotericis Lutherus, an verò parabola ut ex
 veteribus voluit Juſtinus Martyr, Athanaſius,
 Hieronymus, Chryſoſtomus Theophylactus &
 ex recentioribus, Brentius, Hunnius & alii? Nos
 utriusque partis ſententias conciliari putamus
 poſſe, ſi dicamus eſſe hiſtoriam quo ad rem, pa-
 rabolam verò quo ad modum narrationis; vel,
 quod idem eſt, parabolam eſſe deſumptam autem
 à re non penitus, ſed tantum quo ad quasdam
 circumſtantias diverſâ, & rem quæ contigerit
 imò quotidie contingat, figuratè quo ad quas-
 dam circumſtantias commemorari. Quid enim
 frequentius divitibus ſuperbis, divitiis pluſſi-
 dei quam Deo habentibus, Dei verbum conte-
 mnentibus, pauperes deſpicientibus & tamen
 poſt mortem honeſtiſſimè ſepeliri ſolitis? Quid
 iterum frequentius pauperibus, ægris, aliorum
 auxilia fruſtrâ implorantibus, poſt mortem ho-
 neſtâ ſepulturâ indignis habitis? Iterum quid
 certius impios, & hiſce quales diximus ſimiles,
 ad tartara detrufum ſalute eorū quos vivi con-
 temſe-

temserunt, tamquam lippos fulgure perculsum iri: frustra optaturos auxilium eorum, quos vivos deridiculo habuerunt, sero agnituros stultitiam suam & suorum, quod non crediderint quæ jam sentiant, credituros autem fuisse dicturi sint, si vivi tam clarè sensissent, *vide Sap. 5.* Hæc inquam ut in hoc Evangelio narrantur ita verissimè sese habent. Neq; enim putandum, si maximè pura puta parabola esset, desumtam à rebus quæ nunquam vel sint vel fuerint.

Quando verò servator dicit, Lazarum portatum in sinū Abrahæ, id non ut verba sonant, sed Metaphoricè intelligendum. Quo enim privilegio solus Lazarus, nec alii etiam filii Abrahæ in sinum illius deportati sint? si autem omnes deportantur quæritur quomodo omnibus sufficiat? cum tanta eorum sit copia quantus stellarum in cælo, & granulorum arenæ marinæ, *Gen. 15. v. 5. c. 22. v. 17. & c.* Contra quod de divite dicitur, non animâ tantum, sed & corpore flammæ infernales & sitim intolerabilem jam olim sensisse: Hic in medio relinquimus, an fortè, quemadmodum piorū nonnulli ut Henoch & Helias corpore & animâ æternâ beatitudine ante diem restitutionis omnium fruuntur: Ita & inter impios sint qui ante tempus sententiæ definitivæ de eorum damnatione publicandæ, tormenta infernalium, non animo tantum sed corpore etiam sentiant; potius tamen est, ut credamus quemadmodum servatori nostro tanquàm Deo etiam futura præsentissima, imò ut præterita sint *Psal. 90. v. 5.* & ut passim in S. literis, præsertim in vaticiniis præteritum pro fu-

turo ponitur ad denotandam rei certitudinem (vide *Glaſſ. Philol. sacræ l. 3. tract. 3. Can. 46.*) verbi gratia *Eſa. 5. v. 26. c. 2. v. 14. c. 9. v. 2. Jac. 5. v. 2. 3. &c.* Ita à Servatoris ſtilo non eſſe alienum, de futuris tanquàm de præteritis loqui; ut ex damno impios tunc manente, per modum autem præteriti nobis revelato proprium tantò diligentius diſcamus evitare. Nam ut habet verſiculus:

Alterius damno qui ſapit ille ſapit.

Ex jure huc allegari poteſt *Tit. ff. de verborum ſignificationibus*, ubi inter alia docent J^Cti etiam appellationem per Metaphoram (eadem, ratio eſt de reliquis figuris & figuratè loquendi modis) pro propria habendam dummodo nihil ſignificantius dici poſſit. *W eſenb. parat. ff. de verborum ſignif. n. 2.*

Imò multæ res ait *Cicer. l. 1. offic. & l. 9. Epiſt. ad Papirium Patum*. Alienis vocibus rectius demonſtrantur, ac deſcribuntur quàm propriis nominibus explicantur: Quandoquidem naturâ rerum ita comparatum eſt, ut plura ſint negocia & res, quàm vocabula *l. 4. ff. de præſcript. verb.* Hinc tropi illi Rhetorum, hinc periphræſes, hinc interpretatio mentis. Quod enim propria voce explicari nequit, id ut per ſimile aut æquivalens denotetur neceſſe eſt, &c. *Joh. Gœdæus in Tit. ff. de verborum ſignificationibus Rubr. 1. §. 10. 11.* Ita in hoc negotio. Quia nec gaudium cœleſte, nec tormenta infernalìa effabilia ſunt vocabulis propriis, quæ homo in hac vita intelligat, itaq; per ſimilitudines deſcribuntur Gaudium cœleſte per ſinum Abrahæ patris omnium beato-

beatorum & credentium. Infernum per flammam nostræ similem, sitim, vermem stridorem dentium, &c. quæ omnia tamen infinitis modis majora esse terrestribus, certò nobis persuadeamus. Quemadmodum & desideria impiorum in istis tormentis comparantur à servatore cum iis quæ homo in talibus quales hîc describuntur desiderares. Sed de omnibus audire coguntur, *Psal. 112. v. 10.* Item quia impii de futura damnatione audientes in diem putant quod Deus minitetur, vide *Sir. 16. v. 14.* itaq; Christus de re certò futurâ loquitur tamq̃ de præteritâ, ut tantò certius sibi persuadeant, ignem infernalem, diabolo & angelis ipsius jam olim ante mundi initia paratum esse, *Matth. 25. v. 41.*

§. 2.

Summa & doctrina principalis hujus Evangelii duo continet capita primum est Veram & solidam hominis felicitatem, vel infelicitatem non esse æstimandam è præsentis vitæ conditione. Fieri enim posse, ut qui hîc videatur felicissimus, in vitâ futura infelicissimus sit, & contra simile quid animadvertisse etiam humanam rationem docet Historia, cujus mentionem fecit Arist. *Ethicor. Nicomachi. l. 1.* ubi Solon Cræso divitias ostendenti & pro beato propterea prædicari cupienti respondisse fertur, *neminem ante obitum beatum prædicandum.* Quod effatum pulchrè expressit Ovidius hisce versiculis:

— — — Ultima semper,

Expectanda dies homini, diciq; beatus

Ante obitum nemo supremaq; funera debes.

consentit *Sirac. 11. v. 30.* Quod ille quidem de

variis hujus vitæ casibus, quibus præsentis vitæ felicitas abrumpi, & cum extrema miseria permutari facile possit intellectum voluit, quemadmodum ipsius Cræsi, Sesostris Priami, Xerxis & aliorum exempla luculenter demonstrant & adhuc demonstrant. Sed servator noster ulterius admonitionem extendit: fieri scilicet posse ut homo ad extremum usq; vitæ halitum felicitatem hujus vitæ extendat, ut Dives epulo in hoc Evangelio, qui omnibus illis felicitatibus quas summas ab hominibus haberi, Aristoteles *loco citato* dicit, videlicet *Divitiis, Honore* (Etsi enim Christus de eo ut, privato loquitur; splendide tamen λαμπρῶς vixisse eum dicit, nec dubiū est saltem à parasitis suis honoribus quibus poterant maximis maectatum esse. Hinc Salomo *Prov. 17. v. 8.* ut Germanica tanquam emphaticoteca adducam, *Wer zu schencken hat / dem ist's wie ein Edelgestein / wo er sich hinwendet / da ist er angenehm / conf. Sir. 10. v. 33. c. 13. v. 28.*) & *voluptate* ad nauseam pene usq; fruitus est, & in iis non tantum ad finem vitæ usq; vixisse, sed & sepultus dicitur, ita scilicet ut solent divites, honorificè nimirum, (quòd enim vulgata versio dicit sepultum in infero, è vitiosa interpunctione natum est) ut sine dubio multi funus comitantes aut intuentes felicissimum pronunciarint, qui pede adeo in offenso ad metam omnibus hominibus propositam pervenerit. Nec defuerunt sine dubio laudationes, quas si ab homine eloquente fierent pro extremo felicitatis cumulo Plinius habuit, *Ep. 1. l. 2.* Hæc omnia, & quicquid inter felicitates hujus vitæ enumerares

con-

contingere inquit Christus posse ei, qui tamē, si futuram vitam (quæ demum vera vita est) respicias, infelicissimus sit futurus. Ita contra fieri posse, idem servator noster docet, ut homo extremis hujus vitæ miseriis immerfus, post obitū demum beatus sit ut hic Lazarus, qui, si cum divite comparetur miserrimus est. Ille dives, hic pauper, ille in deliciis vivens, hic cum cruciatibus acerbissimis conflictatus, ille ab omnibus honoratus, hic ab omnibus desertus, & eò redactus, ut canes etiam (invidum & potissimum mendicis infestum animal) ipsius miserti sint: summa: ad eam redactus est miseriam, cujus exemplum David per totam vitam in homine pio à se visum negat *Psal. 37. vers. 25.* sed audi κατὰ τὸ ποφὴν. Quemadmodum Divitis delitiæ in extremos cruciatus, honor in extremam abjectionem, opulentia ad eam redacta est egestatem, ut ne guttulæ aquæ quidem compos, fieri potuerit. Ita Lazari miseria permutata, cum summa beatitudine, eaq: tantâ, ut pro unius speciei exiguâ particulâ, quæ guttulæ aquæ instar fuisset, omnes suas opes dives, permutasset.

§. 3.

Alterum quod Christus docet est de via per quam evadere possimus tristem Divitis exitum, frui verò contra lætissimam Lazari Catastrophe?

Non malè sapientia humana opponit nimie confidentiæ instabilitatem fortunæ, cujus quidam regum captivorum Sesostris apud Herodotum l. 2. (cujus antea mentio facta est) Currum trahens, emblemata rotâ currus cujus volutationem identidem intuebatur proponebat; for-

fortunam scilicet notæ instar volubilem, facile ipsum sese ostrem in hanc quæ ipsi contigerit miseriam præcipitare posse. Nimium ut ait Poeta:

Versatur celeri fors levis orbe rota.

Miseris verò spem pro solatio proponunt, cum nimirum iterum juxta Poetam:

Spes etiam miseros soletur compede victos.

& sæpe factum sit, ut homines ab extrema abjectione ad summum culmen elevati sint, *Eccl. 4. v. 14.* Etsi verò non malè ista & similia proponuntur securis & superbis, ut agnoscant, quàm vile sit & nugacorum id, cui, ipsi tam firmiter confidant. Hinc etiam *Psalms 73.* quàm subito annihilantur! nec abjectos nimium despiciant; nescis scilicet quid vesper serus vehat. Christo tamen non sufficiunt. Is enim docet, quemadmodum spes miserorum sæpè vana sit, si vitam præsentem spectes. Lazaro, quippe hoc in extrema egestate mortuo, Et ne sepulturâ quidem, quam, sicut de Divite non lacuit, ita nec de hoc si contigisset, tacuisset servator, digno habito; ita nec impiorum finem semper ita comparatum, ut oculis humanis appaerat, malum esse: Intereunt sane isti (ut ait *Psalms 73. v. 19. Hiob 21. v. 16. & seqq.*) & finem capiunt, cum terrore. Sed iste terror ut sæpe momentaneus, *Job. 21. v. 13.* ita non semper oculis hominum obviusest, Unde author psalmi illius, non ex vitâ communi sed ex *Sanctuario Dei* didicisse se ait, quod hic didicerit: Sanctuarium illud servator in hoc textu vocat *Mosen & Prophetas*, hoc est verbum Dei, Mosis atq; Prophetarum scriptis

ptis tunc cū Christus hæc prædicaret unicè comprehensum, quod, qui non audiāt ei frustra alia adhiberi remedia: certumq; esse nec ab eo qui à mortuis rediret, quod tamen epulo putaverat, conversum iri. Quod sane paulò pòst ipsius Christi exemplo verissimum compertum est. Quippe qui à mortuis rediens, neminem convertit qui non etiam Mosi & Prophetis credidisset. Hac de summa Evangelii.

§. 4.

Occasione divitis hujus de *divitiis* quædam ex jure divino proponenda, & an ac quomodo humana quoq; cum iisdem convenient videre operæ pretium est. Male audit dives in hoc Evangelio, quippe cujus opes cum extremâ egestate & miseria post hanc vitam permutatæ sint: Et servator *hoc ipso Capite v. 9.* dum per inniquum Mamona amicos nobis parandos ait, inhonestè partas & omnes omninò nullo discrimine habere videtur. Neq; enim minùs de his quam de illis proximo benefaciendum est. Eodem spectat quòd servator alibi, *Matth. 9. v. 24.* ait: facilius esse camelum transire acum, quam ut dives in regnum cœlorum intret. Sed hæc scilicet intelligenda sunt ὡς Ἰπὶ τῷ πολλῷ & respectu humanæ imbecillitatis. Hinc servator ibidem; coram hominibus quidem impossibile coram Deo verò possibile esse. Interim quia facilis est abusus divitiarum, & quod de secunda fortunâ in universum, id vel maximè de divitiis verum est,

Non facile est aqua commodamente pati.

& na-

& natura hominis corrupta ad abusum prona, & quemadmodum divitiarum cupidine capta, non veretur modis etiam illicitis ad acquisitionem earum tendere, unde iniquus Mammon dicitur, ita vel partis, vel etiam non partis, sed relictis (quales ut felicitatis summæ partem fecit Poëta Martialis; ita hujus Epulonis fuisse videatur) ea, moderatione frui nescit, ne anima interim detrimentum capiat. Aliàs de divitiis, sine fraude acquisitis & dextrè usurpatio audienda sunt dicta *Prov. 10.* Benedictio Domini divites facit sine molestia, *Prov. 22.* Dives & pauper simul habitant Deus enim utrumq; fecit. *Et Sir. c. 31.* Beatus dives qui inventus est sine macula, & qui post aurum, non abiit nec speravit in pecuniâ & thesauris, ubi est? & laudabimus eum; magna enim fecit in populo suo inquit, *Sir. c. 31. v. 8.* Nimirum hæc quoq; virtus.

Rara avis in teris nigroq; simillima cycno.

§. 5.

Quæst.
I.

Quid ergò faciendum homini Christiano? Hoc ex Mose & Prophetis hoc è sacris literis discimus.

I. Non festinandum multò minus malis artibus utendum ad acquirendas divitias. Noli laborare ut diteris, sed prudentiæ tuæ pone modum מִנְּתָהּ הַחַיִּים id est, talibus mediis, quæ quamvis coram hominibus speciem habeant prudentiæ laudabilis; Deo tamen propter nimium ditescendi studium improbantur. Emphaticè Lutherus laß ab von deinem Sündlein / *Prov. 23.* Hæreditas ad quam festinamus in principio, in

in novissimo benedictione carebit, *Proverb. 20.* Qui ditescere volunt, invidunt in tentationem & laqueum & in desideria multa ac noxia quæ demergunt homines in exitium & interitum. Siquidem radix omnium malorum est studium pecuniæ, *1. Tim. 6. v. 9. 10.* Uno verbo; pro re accidente habeamus quæ vocationem nostram in pietate sectantibus, sponte & præter intentionem nostram (si Deo ita visum & nobis salubre fuerit) adjiciantur. Si autem Deo aliter placuerit, cogitemus illud Pauli *πρὸς μέγας ἡ ἐν σέβει μετ' αὐταρχίας*, *1. Tim. 6. v. 5.* confer *Prov. 30. v. 7. & seqq.*

2. Si fiat ut divitiis potiariis secundum hoc est ne cor illis apponas, *Pf. 62.* Divitibus hujus seculi inquit Paulus *capite citato v. 17.* Præcipe ne elato sint animo, neq; spem ponant in divitiis incertis sed in Deo vivente, &c.

3. In honorem Dei colloques, *Prov. 3.* Honora Dominum de substantia tua conf. *Sir. 14.*

4. Egentibus de iis benefacias, hinc iterum versu seq. loci citati Paulus jubet ut bene faciant, ut divites sint ad impertinendum, libenter communicantes, &c. conf. *Sir. 14.*

5. Interim & hoc licet, imò placet Deo ut moderate fruamur bonis, à Deo nobis concessis. Nam ut ait Salomo; justus comedit & replet animam suam, *Prov. 13.* Et inter dona Divina loco non postremo celebranda habet, si quis comedat & bibat & lætetur de labore suo eoq; fruatur, *Eccl. 5.* & hoc de manu Dei esse, *Eccl. 2.* Hæc & his similia docet jus Divinum. Nec multum

tum dissimilia jura docent humana. De fine & usu divitiarum in imperio, Imperator *Nov. 8. in proem.* Imperium inquit, & fuscus abundabit utens subjectis locupletibus. Interest qui ~~pro~~ *per* (*ut annotat Gothofred.*) reip. locupletes habere subditos. Sed de avaritia ibid. paulo post; conceptis verbis laudat dictum Apostoli supra citatum. Est quoq; hoc, inquit, sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quod avaritia sit mater omnium malorum, maximè quando non privatorum sed judicum adhæret manibus. Præclare Cic. *I. offic.* de fine & modo acquisitionis divitiarum apud nonnullos; Maximam, inquit partem ad injuriam faciendam aggrediuntur nonnulli ut adipiscantur ea quæ concupiverunt in quo vitio latissimè patet avaritia. Expetuntur autem divitiæ cum ad usus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates. In quibus autem major est animus in his pecuniæ cupiditas spectat ad opes, & ad gratificandi facultatem, ut nuper M. Crassus negabat ullam satis magnam pecuniam esse ei, qui in Rep. princeps vellet esse, cujus fructibus exercitum alere non posset. De vanitate verò divitiarum idem *ib. l. 2.* si res incontentionem venit, nimirum Themistocles est autor adhibentum, qui cum consuleretur utrum bono viro pauperi aut minus probato diviti filiam collocaret: Ego inquit malo virum qui pecunia egeret, quam pecuniam qua viro. Sed corrupti mores depravatiq; sunt admiratione divitiarum quarum magnitudo quid ad unumquemq; nostrum pertinet? illum fortasse adjuvat, qui habet, ne id quidem semper, sed fac jurare, potentior

tentior sane sit, honestior verò quomodo? Quod si etiam bonus erit vir, ne impediunt divitiæ quæ minus juvetur, modò ne adjuvent, sitq; omne iudicium, non quàm locuples, sed qualisquisq; sit, §. 6.

Hinc facile apparet quid de illo sentiendum quando quæritur; *Divitibus ne an pauperibus re-* Quæst. II.
Et ius committatur gubernatio reip. Divites quippe nervum habent rei gerendæ. De pauperibus verò notum est illud: pauper ubiq; jacet. Item paupertatem facere homines ridiculos. De jure tamen neminem faciat abjectum, *cap. illa 6. 15. quæst. 1. C. legimus 24. §. potentia. dist. 93. gloss. in cap. si quis extra de testibus.* Pacianus 1. *cons. 45. n. 21.* Gail. 2. *obs. 95. n. 21.* Wesenb. 1. *cons. 18. n. 27.* Nolden *de stat. nobil. c. 17. n. 182.* Est enim bonæ mentis soror. Hering. *de fide juss. c. 8. n. 84. M.* Et si exempla intueamur, notum est, circa initia Imperii Romani, pauperes ad Remp. ad motos laudem gubernationes adeptos, tantam quantam divites assecutos non facile invenias. Hinc Valerium Poplicolam, authorem Formæ reip. Romanæ ad multa secula perductæ, tam pauperem fuisse tradit Livius, ut mortuus publico sumptu efferendum fuerit. Sed hæc fuerunt in statu reip. verbo Aristocratico reip. Democratico adhuc regib⁹ exactis constituto, & de mediocri in rep. eminentia, Jure civili adhuc obtinere, videre est *l. 4. C. de divers. off.* ubi prohibetur pauper. ab officiis ob paupertatem exclusio. In principatu verò & regia dignitate, is qui supremo loco constitutus est tantò ad gubernandam remp. magis videtur idoneus, quanto

C

plus

plus opibus valet, *Prov. 14. v. 28.* Quippe sine quibus quia tantam eminentiam tenere nequit: Exactionibus populo etiam nolens volens molestus erit. Idem etiam Romæ plerumq; observatum inter cives sub regibus & in statu Aristocratico. Nam & Servius Tullus teste Livio & Dionys. Halicarnass. populum in certas classes juxta modum facultatum redegit. Exactis verò regibus crescente splendore reip. gradus tres dignitatum facti cum censu, senatorius Equester & plebejus, ut non nisi qui censum haberet definitum his ordinibus, fieret senator aut eques ex plebeio. *Plin. l. 33. c. 1.* Census equestris valor erat 400. sestertiorum cujus duplum, & tempore Augusti triplum constituerat ordinem senatorium seu nobilium frustra adeo reclamante Aristoteles 4. *Polit. c. 2.* ubi statuerat, maxime idoneos mediocris fortunæ homines. Absolutè autem loquendo omnium sententiam vincere videtur Cicero quem scripsisse supra vidimus; omne judicium esse debere non quàm locuples, sed qualis quisq; sit. Nihil quippe est in totâ rerum natura tam utile quod non abusu perniciosissimum fieri; & ut nervus rei pro civibus gerendæ facile in perniciem eorum verti potest, ita ex vanitatibus hujus seculi non postrema est de qua Ecclesiastes conqueritur; civitati aliquando non parum nocuisse dictis, pauperis, juxta autem sapientis, consiliis non obtemperatum *Eccl. 9. 15.* Hinc Plutarchus in *moralibus*. Prometheus Satyrum cum primû videns ignem vellet amplecti, admonuit eum exure recontingentem, at oculis præbere lumen. Calefecit in-

qui-

quiens, & servit artibus. Sic eadem res utcunq;
utaris, ita pernitiōsa est & vilis.

§. 7.

De fratribus divitis Epulonis quos quinq;
fese reliquisse dicit: cum certum sit quinq; mil-
lionum numerum excedere, non vana videtur
conjectura quorundam Ecclesiæ doctorum; al-
lusisse Christum quærelam ipsius recitantem ad
quinq; classes vitiorum quibus apud plerosque
damnatio incurratur, & hominum qui illis in-
quinati in vestigiis istius ambulent.

I. Primum vitium est. *Impietas* seu contem-
tus Dei & ipsius verbi: quod ipse fatetur, ex suo
sensu fratres indicans qui parum moveantur
Verbo Dei per Moſen & Prophetas revelato;
plus autem fidei habituri videantur ei, qui ex
mortuis ad ipsas rediret.

II. *ὀλιγωρία* necessitatum proximi.

III. *Superbia*, quam non tantum vestitu, de
quo jam dicemus, sed splendore in genere in o-
mnibus scilicet rebus & factis declaravit. Quo-
tidie vixit λαμπρῶς splendide magnifice, ultra
sortem hominis privati.

IV. *Luxus in vestitu* quo ipse privatus non
modo Satropas & alios aulicos, quibus ut Chri-
stus ait, *Matth. 11.* molli vestitu uti concessum
videtur, sed ipsos reges vicit. Purpura enim &
Byssus solos reges decet, vide *Plin. l. 9. c. 36. l. 19.*
c. 1. & *Suid. in voce Βύσσος*.

V. *Luxus in cibo & potu*: sine hoc enim
ἐν Φραίᾳ, αὐτῷ mundo possibile non esse, vel mo-
res hodierni docere nos possunt. Idq; καθ' ἡμέ-

ραυ, quotidie: cujus delicti ἀναλογία expertus est in pœna infernali ubi qui in vita nunquam sitiens bibisset ut Cicer. de Dario Persarum Rege aquæ lutulentæ potu infuga tandem contento loquitur, is in inferno quo sitim levaret frustra desiderârit. Et sane magnificè mensam ipsius instructam fuisse argumento est, quod Lazaro micæ de mensa cadentes ad saturitatem suffecissent. Eadem vitia passim taxant jura humana. Nominatim civilia, & virtutes contrarias commendant. I. Pietatem *lex. XII. tab.* ita commendat. Ad divos adeunto Castè pietatem adhibento: opes admovento: Qui secus faxit Deus ipse vindex erit. Et Pomponius inter exempla juris gentium (per quod jus naturale intelligendum ibi nonnulli docent) refert religionem erga Deum *1. 2. ff. de Just. & jure.* Et in Codice Imperator, primum titulum fecit de S. S. Trinitate, ubi docet à sacris primordia rerum capienda, qua fide & religione Deus à nobis colendus, vetatque temere & extra vocationis metas de veritate nostræ religionis contendere. Prohibet etiam conventicula in fraudē pietatis & sinceræ religionis instituta. *No. 57. 131. 132.* & quæ fiunt in hoc ut leves hominum animi superstitione terreantur, tales enim relegatione plectendos *l. si quis 30. ff. de pœnis, &c.*

§. 8.

II. De operibus misericordiæ erga pauperes juxta jus Divinum paulò ante diximus, quid verò de eodem in jure civili contineatur dictum est ab authore primæ partis *ad Dom. I. Adventus.*

§. 4.

§. 4. Quanquàm ibi non tàm ex misericordiâ, quam vi mandati, factum videtur quod pro opere misericordiæ allegatur) & plura fortasse dicentur *ad Dom. IV. post Trinit.* super illo. *Date & dabitur.* Jam quæstionem illam non nihil ventilabimus: *Quomodo erga mendicos gerere nos debeamus?* Num tolerandi, & ubi de facto tolerentur, quid privato erga ipsos faciendum videatur? Lex divina diserte vetat mendicos haberi in populo Dei, *Deut. 15. v. 4.* & ita quidem ut si quis ad inopiam redigeretur ei mutuo dando & similibus remediis occurratur ne cibum ostiatim colligere cogatur *ibid. v. 7.* Quod verò tempore Christi tot mendici inventi sint, ut in hoc Evangelio, item *c. 18. v. 35. Joh. 8. v. 9. Act. 3. v. 7.* id corruptis moribus illius sæculi annumerandum est. vide Luth. in der kurzen Vorrede über das Büchlein von der falschen Bettler Büberen *Tom. 4. Jen. p. 381.* ubi inter alia hæc habet verba: Fürsten und Herren/ Rähte in Städten/ und jederman solle klug senn/ und auff die Bettler sehen/ und wissen/ daß wo man nicht will Hausarmen und dürfftigen Nachbarn geben und helfen/ wie Gott gebotten hat / daß man dafür auß des Teuffels Anreizung durch Gottes rechtes Urtheil/ gebe solchen verlauffenen verzweiffelten Buben zehn mal so viel gleichwie wir bißher an die Stiff/ Klöster/ Kirchen/ Kapellen/ Bettelmönchen auch haben gethan / da wir die rechten Armen verließ. Hoc ergò ubi fit, quid decet eos, penes quos non est prohibere ne sint mendici. Graviter h. l. peccasse divitem, ostendit lex Talionis in pœnâ ipsi irrogata ubi supplex, & quidem

Quæst.
III.

dem frustra, factus est ei, cujus supplicationibus ipse surdas auris præbuerat. Siracides c. 12. distinguit inter pium & impium, & seriò prohibet impio quicquam dare. Sed si reliqua scripturæ loca de hac sententiâ inspiciamus; inveniemus etiam circa impios distinctione opus esse. Aut enim notoriè impii sunt, & quidem adhuc in ipso tempore & statu egestatis, vel non notorie. Aut factum forte est, ut quis in pueritate in egestatem inciderit, qua tamen pressus peccata agnoscat. De tali cave sis iudices, sed misertus, egestati illius pro modo facultatum subvenias, quis enim tu qui servum alienum iudices, *Rom. 14. v. 4.* Et scriptura nude sive respectu personarum dicit, petenti Da, *Matth. 5. v. 42.* Et Apostolus benefaciem⁹ omnibus nec de lassemur, *Gal. 6. v. 9. 2. Thess. 5. v. 13.* maxime autem fidelibus. E. & infidelibus quamvis gradu inferiore. Si esurit inimicus tuus ciba eum, si sitiet pota, &c. *Rom. 12. v. 20.*

Sed quid de Siracide, qui, diserte dicit improbo nihil dandum? Iterum scilicet distinguendum etiam inter notoriè impios. Aut enim improbi quidem sunt, & quidem manifestè, sed tamen simul egenter aut improbitas inter alia in hoc consistit quod vel non seriò egeant, vel elemosynâ abutantur, qua si destituerentur spes esset ad frugem redituros, in hos quadrat illud Apostoli, qui furatus est, non amplius furetur (species autem furti est defraudare elemosyna non modo ipsum dantem, sed & alios egentes, quibus, quia huic datum est, nihil vel minus datur) sed laboret ut ipse potius aliis largiri possit,

sit, *Eph.* 4. v. 28. In quo proposito omnino iuvandus & quomodocunq; potest eo adigendus est, confer 2. *Theff.* 3. v. 6. 11. Illis verò dari dicta suprà citata non docent tantum sed monent & adhortentur. Omnino autem cavendum ne præcipitemus iudicium, sed dictum nobis putemus illud Chrysostomi *super Matth.* 9. si indifferenter omnibus dederimus semper miserebimur, si autem disputare cœperimus nunq̃ misericordiam præstabimus. Et hæc est summa eorum quæ de hac quæstione habent leges divinæ, deliberalitate in universu, vide Dom. IV. §. 45, §. 9.

In jure civili propria sedes hujus materiæ est, *Cod. l.* 12. *Tit.* 25. & *Nov.* 80. Illius summa hæc est ut inertib⁹ & absq; ulla debilitate miserantis, necessitas inferatur ut eorū quidē quos tenet conditio servilis proditor studiosus & diligēs dominum consequatur: eorum verò quorum nataliū sola libertas persequitur colonatu perpetuo fulciatur, quisquis hujusmodi lenitudinē prodiderit vel probaverit: salva Dominis in eos actione qui vel latebram forte fugitivis vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterit. *Novellæ* mitius paulò, hoc scilicet habentes: validos mendicantes vel expellendos è civitate vel tradendos operum publicorum artificibus ad ministerium aut operibus in quibus valent simul quidem laborare, simul autem ali: & segnem ita ad meliorem mutare vitam, si verò noluerint observare operibus quibus traditi sint, hos sectari, (ἀπελάουσι ejicere è civitate. Confer marginalia Gott-

frædi *ad dictam Novellam*) sed pergunt Novellæ; Læsos autem aut læsas corpore aut canitie graves, hos sine molestia esse jubemus in nostra hac Civitate aut piè agere volentibus ascribendos, ut scilicet cum illis alantur, ut habet *glossa*. Eandem severitatem qua Imperator in hac Novella prosequitur improbos & eleemosynam sine necessitate flagitantes mendicos, æmulatæ sunt, constitutiones Imperii in **Policey-Ordnung zu Franckfurt. Anno 1577. tit. 27. constit. criminali Carolina. art. 39. Reformatio guter Policey. de Anno 1548. p. 374. tit. von Bettlern und Müßiggängern.** Quibus si accederent constitutiones Municipales in omnibus imperii statibus (in quibusdam enim non desunt ut docent Xenodochia & Nasocomia multorum locorū) quibus alterum etiam caput de alendis verè egenis æmularentur, & privati etiam ergà privatos vicinos pauperem vitam tolerantes gegen Hausarmen Leuten/commodando, mutuo dando donando etiam quandoq; & similibus beneficiis liberaliores essent (*Lev. 25. v. 25. 35. & seq. Deu. 15. v. 7. & seqq.*) plerisq; distinctionib⁹ in describendo privatorum ergà mendicos officio supersedere potuissemus. Sed quia hoc aut non ubiq; fit, quemadmodum nec Christi tempore factum est, & fortè plerisq;, in locis partius fit, quàm necessitas multorum videtur postulare: Christiani præcepta charitatis & misericordiæ in iis quæ alii hic prætermittunt supplendis, tanto plus cordi habeant, quanto de Divina remuneratione certiores sunt, etiam tunc si minus digno quam ipsi putarint propter Deum benefecerint.

§. 10. Ad

§. 10.

Ad vestimenta quod attinet: Christus quidem nudè commemorat pretiosum vestitum Divitis, ut nisi ve eventum intueremur vel aliunde sciremus, illius similes talem non decere, vix forte intelligeremus ab ipso imporbari. Idque ideo quòd describere volebat hominem vitiis oblitum ingentibus quidem, sed talibus quæ vulgò fere pro vitiis non habentur: ut est præcipue luxus in vestibus, ad cuius excusationem sufficere putant ejusmodi ardeliones, si dicant se solvendo esse. Et sane non desunt in scripturis dicta ubi cultus in vestibus præsertim diebus festis probetur, *Psal.* 45. v. 9. 10. 14. 15. *Matth.* 6. v. 29. *Esther.* 5. v. 1. c. 8. v. 15. *Gen.* 41. 42. *Prov.* 31. v. 22. *Jud.* 14. v. 13. *Matth.* 22. v. 12. & 2. *Sam.* 2. v. 24. Et David Saulem, impium aliàs regem, hoc tamen nomine deplendum à filiabus Israël putat, quando ab ipso (in aulâ scilicet ascitæ) vertitæ sint coccinò didapho hoc est bis tincto in deliciis שֵׁן עִם-עֲרֵנִי rosinfarb sâuberlich & auro super vestimentis illarum. Eandem in sententiam Mater familias commendatur *Prov.* 31. v. 22. & Paulus 1. *Tim.* 2. v. 9. mulieribus, vestium κόσμιον commendat ita tamen ne in cultu præsertim nimio, verum virtutis decorem situm putent. Verum enim verò quia facilius hic in excessu quam in defectu peccatur. Unde scite Winckelmannus in concione nuptiali super historia Rebecca *Gen.* 24. Daß Rebecca goldene Spangen und Armringen getragen/ das kan man mercken/ daß sie aber einen Wasserfrug

fruz getragen/ das will man nicht sehen. Hinc graviora dicta sunt adversus excessum in hoc genere quàm contra defectum. Inspiciatur *Jos.* 3. v. 16. & *seqq.* *Ezech.* 23. v. 6. *Soph.* 1. v. 8. Jura humana si inspiciamus, sanè omnium temporum historiæ de politicis scriptæ, querelam nobis ostendunt de luxu vestium. Hinc leges vestitiaræ Romanæ non longe post principia urbis conditæ quamvis nunc angustiores nunc strictiores. Ut *lex Oppia* apud Romanos lata *Coss. Q. Fabio Maximo. T. Sempronio Gracho.* Nequa mulier plus semuncia auri haberet, non vestimento versicolore uteretur, non juncto vehiculo in urbe oppidove aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa vereretur. *Liv.* l. 34. quæ lex in medio ardore belli punici lata, & ad 20. annos observata, contentione mulierum & indulgentia virorum obtinente obrogata est. Sed magno malo reip. ut judicat *Valerius Max.* l. 9. c. 1. Certè post humia virgo vestalis Romæ incestus accusata ob suspicionem amœinoris cultus ingeniiq; quàm decoret virginem liberioris *Liv.* 14. Et *Aristot.* l. 2. æcon. c. 1. probas mulieres vestitu sumtu & apparatu minori etiam quàm leges utantur uti postulat. Si autem mulieri turpis vestitus luxuriosior, quanto turpior viris? Rectè & graviter Poëta.

*Sint procul à nobis juvenes, ut sæmina concti,
Fine coli modico forma virilis amat.*

Unde

Unde Octavio Frontone præturâ functo à Quinto Halerio Consulari decreto cantum, ne vestis serica viros fœdaret. *Tacit. l. 2.* Ab utroq; sexu notari digna est constitutio Joh. Duc. Imperatoris orientis *lib. 1. jur. orient. constit. tit. 2.* *ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ de vestibus.* Ne quis subditorum uteretur vestibus Assyriis, Babyloniciis, Italicis, (quid obstat quin hodie addemus Gallicis) variis artibus confectis sericis: nisi is quisquis esset cum omni familia in ordinem cogi ac notari ignominia vellet.

§. LI.

In specie de *Purpura* & similibus vestibus solis in dignitate constitutis competentibus antiquam dicamus, non possumus quin ridiculam inventæ occasionem commemoremus. Factum scilicet ab Hercule Tyrio edocto à cane suo qui devoratis conchytiis ore cruentato ad ipsum accessisset, unde edoctus, vestem tali tinctura imbutam regi obtulit, qui, adeò primus gestavit, teste Suida. Hoc genus vestimenti Romæ exactis regibus quinque generibus hominum concessum legitur apud Livium, Primò magistratibus, dein. pueris præextatis, Senatoribus, Sacerdotibus in sacrificiis peragendis, postremo triumphantibus, imò & viris clarissimis nobilibus & rerum gestis insignibus, qui etiam cum vestibus purpuratis ad sepulturam deferebantur, quæ cum corporibus cremabantur. Sed hoc non omni tempore licuit præsertim seq. tempore sub Imperatoribus. In jure civili *Codic. l. 11. Tit. 8.* velles conchyliatæ sericæ auratæ omnibus (exceptis

ceptis quibus hoc, propter imperiale ministerium concessum est) serio prohibentur. Notandum & hoc quod capitale ibi habeatur vellera adulterino colore fucata in speciem sacri muricis intingere: notandum inquam ob similem rationem de pretio vestium simulato *von der Armen Hoffart*. Ubi putant nonnulli excusatos se esse, nec teneri legibus quibus auro, serico & similibus ipsis interdicator; si adulterinis ejusmodi rebus utantur. Maximè vero cautum de hac luxus specie in der verbesserten Policen-Ordnung auff dē Reichs deputation Tag zu Frankfurt! Anno 1577. Tit. 10. & seqq. ubi privatorum quidem luxui in hoc genere frænum certis legibus injicere singulis statibus Imperii sub pœna duarum marcarum auri injungitur. Nobilibus verò, Doctoribus, comitibus certa mensura in gestando auro vestibus sericis & similibus præscribitur.

§. 12.

De luxu tandem in cibo & potu quid Divinæ leges statuunt, notum est. Lautities sane in cibo & potu pro ratione circumstantiarum non omnino prohibetur vide 1. Reg. 4. v. 22. 1. Reg. 10. v. 5. Eccl. 2. v. 4. & seqq. Eccl. 7. v. 15. 1. Tim. 4. v. 3. Psal. 104. v. 15. Sir. 40. v. 20. Rom. 12. v. 25. c. 13. v. 14. Coloss. 2. v. 13. Eccl. 10. v. 10. Sordes contra & ἀναισθησία in hoc genere improbantur. Eccl. 5. v. 9. c. 6. v. 1. Sir. 14. v. 3. quemadmodum & tristitia nimia. Prov. 17. v. 22. Sir. 30. v. 21. 22. Luxuriosus autem potus & ciborum abusus ad inferos usq; damantur. Esa. 5. v.

II. 12. Sap. 2. v. 6. & seqq. Amos 6. v. 4. Joël. I. v. 5. Ezech. 14. v. 49. I. Cor. 6. v. 10. Gal. 5. v. 19. Luc. 21. v. 34. In jure Civili prædigi & luxuriosi furiosis æquiparantur, & bonis sine curatore utendis ipsis interdicitur ff. de curatoribus furioso & aliis extra minores dandis, præcipuè autem huc pertinet Titulus 8. constitutionis Imperii supracitatae vom übermäßige Trinken und Zutrinken. Ex qua non pigebit sequentia verba adscribere quibus commemoratis longâ serie incommodis, malis & calamitatibus excompotationibus secutis & infamiâ pene Germanis inde (apud exteros) natâ ita habetur.

Demnach gebieten wir allen und jeden Churfürsten/ Fürsten/ Geistlichen und Weltlichen und andern Ständen/was Würde/Wesens/Standes oder Landes die seyn / daß sie ihren Unterthanen zum Exempel/ und daß sie dieselbe zu straffen desto mehr fug und Ursach haben / das übermäßig Trinken und Zutrinken gänzlich für sich selbst meiden/ auch in ihren Höfen allem Hofgesind mit Ihren Fürstenthumben/ Herrschaften/Land/ Gebieten/ Obrigkeiten allen ihren Unterthanen bey ernstlicher Pœn und Straff / das übermäßig Trinken und das Zutrinken/ es geschehe in welcherley Weiß/ Worten oder Gestalt das erdacht ist. (NB. Nec Imperatoris sanitas hic excusat scilicet) oder werden möchte / zu meiden gebieten und darüber ernstlich halten. Wir wollen auch daß die Obrigkeiten ihren Pfarrern und Predigern befehlen solten/ alle Sonntag dem Volck zu verkünden / daß sie sich des übermäßigen Trinkens und des Zutrinkens enthalten/ mit Erziehung
lung

Erzählung der Laster / so aus der Trunckenheit folgen / wie ihnen deßhalben von den Obrigkeit ein Verzeichniß zugestellet werden soll. O constitutionem nunquam satis laudatam, sed novem ubi sunt qui observent?

§. 13.

Verba Abrahami: *Habent Mosē & Prophetas* ^{paschim} *audiant illos.* Ineptè partim, aptè interpretatur Barradius *comment. in concordiam Evangel. Tomo 3. l. 3. c. 6.* ita inquires: Nunquid Mosi tempore aut Prophetarum hæc acta sunt? Moses non pro persona, sed pro libris sumitur Mosi. Similiter Prophetæ libri appellantur Prophetarum. Habent Mosē & Prophetas, hoc est, libros habent Mosi & Prophetarum illos audiant. Non dixit, illos legant. Sed illos audiant. Non enim imperitorum est sacras scripturas intelligere, sed à Doctōribus illorum explicationem audire. Est sensus: Audiant libros Mosi & Prophetarum à legisperitis, ex illis quæ sunt ad salutem necessaria, cognoscant. Non est opus extraordinariâ Lazari testificatione, & admonitione. Aliter pergit idem *verisimilius*; verbum audire sumitur pro obedire. Mosē habent & Prophetas, divinas scil. Scripturas: obediant illis. Hæc Barradius rectè in his posterioribus, ita enim passim in Veteri & Novo Testamento. Sic Pharaō dicitur Mosē non audisse, *Exod. 7. v. 13.* & alibi filii Eli non audivisse vocem Patris sui *1. Sam. 2. v. 25.* Judæi non audire Christum *Joh. 8. v. 47. &c.* non utiq; auditus sed animi contumacis vitio. Priora autem ineptissime. Quomodocunq; enim accipias vocem audien-
di quæ-

di quæritur, quo argumento auditor certus sit vocem docentis esse Mosis & Prophetarum quos coram nec audiat nec videat? id discant exemplo Berrhoensium *Act. 17. v. 10.* qui ἀνακρί-
νοντες τὰς γραφὰς hoc est iterato subinde studio perpendentes sacras scripturas inquisiverunt an dicta Prophetarum pro sententiâ apostolorum à Paulo & Sila citata ita se habeant, aut quomodo cum iis consentiant.

§. 14.

Operæ pretium autem est considerare quàm subdolè Pontificii dissimulent verum & genuinum scopum hujus dicti. Habent Mosen & Prophetas, audiant illos. Ut scilicet apud suos stabiliant opinionem *despectus* quasi ea non spectra satanica essent, sed animæ defunctorum è purgatorio plerunq; venientes. Colligitur autem scopus verborum dictorum. Ex petitione divitis, Lazarum domum suam mitti cupientis, ut fratres de statu vitæ futuræ edoceret. Negat Abraham⁹, allatâ natione (non eâ quam Barradius allegat de qua mox) sed hac; quia habent Mosen & Prophetas audiant illos, hinc nasci ut Syllogismus. Quicumq; habent Mosen & Prophetas ad eos non mittuntur mortui ut illos testificentur. Subsumo: nō tantū fratres Epulonis, sed omnis omninò homines habent (modo velint) Mosen & Prophetas. E. ad nullum hominē mittuntur mortui ut illis testificentur. Replanti diviti & ex suo sensu dicenti; fratres fidem quam Prophetis denegent, à mortuis venienti habituros. Negat iterum Abrahamut, dicens.

Si

Quæst.
IV.

Si Mosen & Prophetas non audiant, nec à mortuis redeunti credituros esse. Non tàm ideò, ut vult Barradius, quòd talem apparitionem prospectuo inani habituri sint, quàm quòd certum sit, qui veritatem Divinam in organis tàm præclaris despiciant, eos nec in alio quovis magnificturos esse. Ac si Pharisei de Christo dicere non erubuerunt, nescire se unde venerit, *Ioh. 7. v. 27. c. 9. v. 29.* cum tamen originis & missionis suæ ipsam vim doctrinæ, *Matth. 7. v. 29.* & tot miracula *Ioh. 9. v. 30.* documenta dederit; quid mirum si non impii tantùm, sed & pii, spectro aut, ut isti volunt animà è purgatorio apparente dicant: nescire se unde venerit? præsertim, cùm nec ipsi pontificii negare audeant, dari spectra à Diabolo orta homines simulantia, imò quod sint ipsi Diaboli humanà specie ab elementis assumptà quandoq; apparentes, vide si placet *Malleum maleficarum* Sprengeri, præcipuè *Tom. 1. p. 1. quest. 16.* ubi de pythoniſſa Saulis fatidica *Sam. 28.* commemoratà conjecturà Augustini ad Simplicium (quam suo loco relinquimus) sequentia habet verba; Vel inquit, non verè spiritus Samuelis à suâ requie est excitatus sed aliquod phanſma & illusio dæmonum imaginaria Diaboli machinationibus est facta, quam appellat Samuelem scriptura, sicut imagines solent suarum rerum nominibus appellari. Hæc (addit) ex responsione cujusdam argumenti, super quæſtionem; An Divinatio quæ fit invocatione demonum fit illicita. 2. *secund. q. 95. art. 4.* hæc ille idq; rectè. Si enim sceleris est mortuos interrogare *Deut. 18. v. 11.* profectò
si non

si non impium saltem periculosum erit etiam à sponte loquentibus non tantum rerum ad vitam præsentem pertinentium notitiam sperare, sed & fidei articulos de statu hominum post mortem & similibus colligere.

§. 15.

Sed quid ad hanc lucem Pontificii? toti frigent Scapletonus in *Promptuario* Textum hunc Evangelicū prorsus non habet. Et ad ipsius ordinem Evangeliorū dominicalium Jesuitæ non ita pridem Calendaria reformarunt, ideò sine dubio ne Textus hic doctrinæ suæ adeo manifestè contrarius populo familiaris fiat. Barradii verò sententiam antequam absolvamus placet prius argumenta è Martino Deliro in *disquisitionibus Magicis* pro apparitione animarum prolata, (brevibus responsionibus parenthesi inter spersis) commemorare. Probat inquit sententia nostra (ut ab imbecillioribus progrediar) primò communi opinione Gentilium, quorsum illa translaticia de Manibus evocandis tam solenni carmine & ritu fieri solita? Si nullas vivis mortuorum animas apparere credebant unde? nisi ex hac opinione, scelestæ apud illos orta Necromantica? quam & Homericæ Circe in *Odyssa*. Et Ovidii Medea in *Metamorphosi*, & Lucani Eriſtho in *pharsalia*, & Senecæ Tiresias in *Oedipo*. Et Horatii in *Epodis* Canidia, papinis in *Thebaide* Manto, & filiana bello Punico Autonatione tam operose exercuerunt, &c.

§. 16.

Citat authores qui idem opinati sint. Homerum in *Odyss.* 9. Pindari Scholiasten ad *Pind.*

D

Od. 4.

Od. 4. iterum Homerum *Odysf.* 11. Virgilianam Didonem 4. *Aeneid.* Apulejum de Deo Socratis & in *Apol.* commemorat Ethnicorum Feralia, silicernia, culinas & parentationes. Hoc ipsum Platonem voluisse in *Phædone* & *Epistola ad Dionys.* citat historias Dionis in *Caracalla* & in *Tito.* Plutarch. in *Cimone Dione, Bruto, Alcibiade.* Et (paulò post) Soli ergò ex Gentilibus Epicuri de grege porci, &c, negabant animas superesse vel apparere cæteri id innumeris exemplis astruebant cunctorum malorum hominum, Plato, in *Phædone* & ex eo Macr. l. 1. in *Somn. Scip.* c. 9. de Castore & Polluce, Valerius de *Miltiade*, Pausanias de quodam in *Lipará*, Aristoteles de *Achille* Philostratus, de *Romulo* Auctor de *Vir. illustribus*, de *Caligula* Suetonius de *Atheniensi Philosopho*, Plinius Junior: de *Pausania infesta puella*, Plutarchus: de *Severo Imperatore*, Xiphilinus, de aliis Apulejus l. 8. & in *Apol.* Sveton. in *Nerone*, Quintilianus *decl.* 12. Horatius *Epod.* 5. Valer. Flaccus *lib.* 1. & alii quas longum referre, & fateor (subjungit) hæc ad dæmonum illusiones & præstigias referri posse. (Recte inquam ego. Imò non possunt tantum sed debent, ex eo ipso principio quod author infra habet. Si spiritus aliquis se dicat animam esse alicujus damnati, mentiri, & dæmonem esse ut plurimum. Subsummo ego; Atqui animæ quarum mentionem fecit, si non omnes pleræq, certè damnatorum fuerunt (Ethnicorum scilicet) Ergo mentitæ sunt, ex mendaciis ergò Satana sententiam suam hætenus stabilivit.) Sed tamen inquit, quæ ex Christianis subjungam, convincunt: etiam fatendum Deo permittente veras animas esse potu-

potuisse. (*Ita est, potuisse nemo negat. Sed hic non disputatur de potentia Dei, qui tanquam agens liberissimum, quod facere potest, potest etiam non facere, sed de facto, & quidem tali, quod sine Dei verbo imo contra illud ut est in nostro hoc textu factum credentes, de multis articulis fidei dubii reddamur. Sed audiemus illa argumenta:*) probatur (inquit) nostra sententia ratione unica, quia, cum Deus sit omnipotens, potest quicquid non implicat contradictionem, &c. Et postea multa disputat, de animarum localitate & translatione à loco ad locum & similibus quæ huc non pertinent, quid verò quantum ad præsentem quæstionem attinet responderi debeat, modo dictum est, non sequi scilicet facere Deum omnia quæ facere possit. Tertiò, inquit, probatur conclusio quia decet & utile est hoc Deum aliquando permittere, &c. (*Sed nec decere nec utile esse affirmantem audimus Abrahamum imò Christum in hoc Evangelio.*) Quarta, (inquit) petita probatio est, ab auctoritate Divina & humana, humanam voco, quæ non est petita ex sacris Theologiæ sed ex humanæ sapientiæ abditis, dividamus has probationes, & sit quarta illa, quam ex Gentilium opinione initio quæstionis fusè deduxi (*imò illa prima erat, quomodo ergò, secundò in numerum venit?*) quibus (inquit) addo hoc censentes Platonem, in *Phædone*, Trismegistum *Epistol. ad Tatium*, *Apul. Apol. 1.* Maximum Tyrium *lib de Deo Socratico*. Plutarch. in *Bruto*. Plin. Jun. in *Epist.* quem vide Lucian. in *Philopseude*. ut omittam Homerum, Æschylum Eurip. Virgil. Senecam & cæteros Poetas; imò & Historicos, Dionem, Pausaniam,

sanium, Tacitum, Sveton. (Egregii authores in dogmate ad Christianismum spectante, super quo tot a culina Ecclesia volebam dicere Pontificia fundata est! Quæso autem quid mirum est Ethnicos quantumvis sapientes quibus tamen vix aliquid de Deo, de Satana verò nihil omnino notum erat, quicquid potius sibi de eo quod apparuisset quam Satanam imaginatus? præsertim cum umbræ illæ pleraq; professæ sint animas se esse defunctorum à nemine autem Ethnorum unquam refutata. Sed ubi manet probatio ab auctoritate Divina.) Quinta probatio (pergit) petitur ex scriptis quorundam Astrologorum, qui censent, animarum apparitiones, ab Astrorum certa conjunctione, & influxu pendere, ut Ptolemæus, Julius, Fumicus, Albumazar, & alii Arabes, quos secutus Pomponatius. Quorum hæresin, etsi verissimis argumentis doctè alii confutarint Picus l. 5. contra Astrolog. & Pet. Leloyerus. l. 3. despect. c. 9. & nos agemus libro seq. tamen inde patet, etiam hos homines, fermè atheos, apparitiones animarum admisisse, ut illis nostri hæretici meritò judicentur deteriores (belle hoc: si hæretici ideo deteriores sunt, iis quos Catholici (scilicet) refutarunt quia cum illis non sentiunt; nonne sequitur Catholicos (si ita eos vacare convenit) utrisq; adversos utrisq; deteriores esse.)

Sexta probatio (inquit) desumi potest ex opinionibus Chaldæorum, Mahumetanorum, Cabbalistarum & Rabbiorum; quorum omnium unanimis sententia animarum apparitiones recipiendas decernit. Citat Joseph. l. 6. antiq. c. 15. l. ult. bel. Jud. sub fin. Simeon ben-Joaz in libro Mahchar Hasudoth & alios qui citentur à Lelo-

Leloyerio. d. l. 3. c. 5. & 6. &c. Idem credunt Musselmanni ex suo Pseudopropheta (*Azoar IX. XXVI. & passim*) ut Avenzoer in *Magic.* & Zoar-Idem Judorum Brachmani Calecutii, Coloimi, Malabarenfes, & cæteri orientales, vid. Paul. Venet. l. 3. c. 28. idem Floridenfes. Peruvii & cæteri occidentales credunt Levit. Apoll. in *hif. Peruv.* (Egregium iterum Doctõrum genus, quibus verbum Dei in hodierno Evangelio tam clarè revelatum postponamus. Si quæras, unde ergò tantus consensus? respondeo censensum universalem non magnopere mirandum in dogmate ab universali inscitia profecto nescis quippe omnibus modo nominatis Satanam similiũ authorem esse imò omninò esse. Quomodo ergò eò evenire potuerint ut ipsi hoc vel illud adscriberent?)

§. 17.

Septimam (pergit porrò) probationem Legum tribunaliumq; , judicialium suppeditant archiva. Nam & Ulpianus agnoscit ostentum, quoddam *Φάσμα πρεσβυτέρων*; l. ostentum ff. de ver. oblig. Manes agnoscit Martianus l. in tantum de rec. divis. & Magica sacrificia, quibus spiritus evocari putabantur, damnat Modestinus l. ex senatu consulto adl. Cornel. de Sicar. Leloyer. l. 3. c. 3. quod manes accire, vocat, & à multis fieri queritur, & pœnam mortis sancit Imper. Constantin. l. multi. C. de mal. & Matham. quo loco idem recidit, alia lectio, quæ pro Manibus accitis, habet, dæmonibus accitis. (Imò non in idem recidit, prior enim lectio falsam, posterior veram hypothesein præsupponit, Sed audiamus rationem) Manes

inquit, ut plurimum erant ipsi Dæmones qui animas mentiebantur (rectè: hoc est quod nos volumus. Sed ut plurimum inquit, non semper ponamus verò nos semel tantum, certo documento innovuisse, quod Satanas speciem animæ defuncti mentitus sit, quo argumento docebit aliquando non mentitum speciem illam quæ apparuisset. Si enim de homine mendaci rectè dicitur quidni de patre mendaciorum (Job. 8. v. 44.) rectè diceretur qui semel in mendacio deprehensus sit ei postea ne si vera quidem dicat, quicquam credi. Uno autem verbo ad omnes has legum citationes respondemus. Non sequi inde quòt Imperatores atq; Iuris consulti isti senserint cum populo putante manes vel animas ceremoniis istis evocari: sed in prohibitione criminis, vulgò noti, nominibus & phrasibus, vulgo notis usos, ne aliud crimen, quàm hoc ipsum prohibuisse viderentur. Si enim Satanam aut dæmones tantum evocari prohibuissent, non peccasse se in leges has videri voluissent, qui non dæmonem sed animas, aut spiritus Paracelsitarum inter medios evocassent. Quemadmodum Moses loco supracitato mortuos interrogare prohibet, non quòd mortuos respondere sed quod homines ita credere cognitum habebat.) Et (pergit) hanc de animarum apparitione sententiam tenuere J. C. non infimæ notæ: Budæus & Alciat. ad d. l. ostentum. Christoph. Porcius S. fin. instit. de loca. Arnold. Ferron. in consult. Burdegal. Alex. ab Alex. in Genial. diex. l. 2. c. 9. & l. 4. c. 19. & l. 5. c. 23. & l. 6. c. 21. Didacus Covarruv. l. 4. var. resol. c. 6. Petrus Leloyer l. 3. de spectr. toto. qui cap. 4. docet hoc etiam tenuisse. Bar. Brissonium Curia Parisiensis præsidem. Quibus cum & S. Scripturæ & conciliorum, &

Sa-

Sacrorum patrum, & Theologorum communis sententia suffragetur : cæteris Jurisconsultis contrarium sentientibus illos non dubito præponendos. (*Sed de authoritate Iuris consultorum posito ita ut vult ille, sensisse de quo mox videbimus respondeo, si de rebus suæ professionis, hoc est de jure loquantur, fidem iis non facile derogari debere ab eo, qui jura non intelligat licet non immerito dubitet si alios ejusdem authoritatis contrarium sentire videat. Ut Iesuita hoc loco fatetur. Si autem de rebus Theologicis aut Physicis judicium ferre velit, non malè fortassis illi respondebit Theologus & Philosophus cum illo Citharædo apud Plutarch. absit ut tu (qua talis) melius hæc scias quàm ego, imò cum ipsis Iuris consultis: in disputando authoritates Doctorem allegari non debere. Wesenbec. consil. 46. n. 14. Opera præcium autem est, vel ex una Alexandri citatione videre quàm parum allegationibus hujus Iesuitæ fidei habendum sit. Tantum enim ab est ut ille phantasmata illa pro animabus defunctorum habeat, ut capitis 19. l. 4. in quo ut & in reliquis ab isto allegatis, spectrorum historias commemorat hunc titulum fecerit: Delusiones Dæmonū à multis expertas fuisse, qui diversis imaginibus homines delusere. Iesuita verò pro animabus piè defunctorum citavit.)*

§. 18.

Octavo ait, probatur conclusio, quoniam perpetuus hic Ecclesiæ sensus fuit. Veteris quidem Testamenti tempore probatur, quia anima Samuelis apparuit Sauli, non carminis Magici vi excitata sed à Deo missa. (*Hoc probetur, sane nec ipse Dæmon Vicarminis Magici excitatur, sed vocantibus sponte adest ad confirmandam superstitionem, in*

quo vel pium Samuelem vel ipsum Deum Satanam imitatos aut ipsi velificatos, absit ut credamus) hæc enim, pergit, verior videtur Sententia: quæ non veteribus tantum Rabbinis Ahiaë, Saadia Eleazaro; Sed & Josepho (qui certè Novatori Davidi Kimchi, sunt præferendi) sed gravissimis quoque patribus placuit, Justino contra Tryphon, & Augustino *de cura pro mort.* quorum sententiam probavi superius, *supra q. 6.* & consentaneam S. Scripturæ. Et cui, si Ecclesiastici liberum pro Canonico recipimus, ut Catholici omnes recipiunt (de quo miror D. Thomam addubitalle *1. part. q. 89. art. 8. ad. 2.*) refragari nec possumus, ut magni nostræ ætatis Theologi observarunt in margine citat Bellar. *de purgatorio*, Bellidan. item Peltam *de eodem*. Pererium *de Magia* c. 9. Valent. *in 3. disp. 11. q. 1. punct. 1. §. 9.* & qui fusissime discutiat hanc controversiam, his jam citatis Alfonsi. Mendozam *Scholast. quod lib. q. 5. §. 8.* (His tu adde *pro phylacterio*. D. Gerhard. & alios nostratum qui de purgatorio scripserunt D. Calixtum *disputatione de statu Animarum post mortem*. Lavatherum *de spectris* & inquæ, cum hæc jam scripsissem demum incidi, Dn. Georgium König. Theologum Univers. Altorffinae celeberrimum in *Heptadecasuum consc. posthuma. q. 1.* è patribus verò Tertullian. Cyril. Anastasium quos ipse Iesuitas citat quamvis Sophisticationibus, indignis quæ huc ascribantur pervertere conetur, item Augustinum *quæst. utriusq. testamenti. 22.* & de tota præsentī materia Tertull. *de an. c. 33.* Athanas. *in quæst. 11. ad Antioch.* Chrysost. *in cap. 8. Matth. hom. 29.* & 4. concione de Lazaro. Hæc de primò exemplo. Secundum
exem-

exemplum addit Moſis & Eliæ in monte Thabor viſioni, *Matth. 17. &c.* (Sed ſi Elias corpore alieno tunc ſuſſumpto apparuit, quæritur ubi alterum cum quo in Cælum aſcendit reliquerit? Moſes quidē fertur ſepultus, ſed poſt eā à Deo ante Chriſti tempora reſuſcitatum multò credibilius eſt, quàm animam ejus corpore tempore Chriſti vacuam, aliena ſpecie apparuiſſe.) Tertium Exemplum proferit hiftoriam Jeremiæ & Oniæ, qui Judæ Maccabæo apparuerint. (Nos verò non diſputabimus hic de authoritate libb. Maccabæorum, præſertim ſecundi. Quod autem hic reſertur ab Angelo ad eum modum fieri potuiſſe dicimus qui legitur *Act. 16. v. 9.* ubi Vir Macedo Paulo apparens auxilium expetit. qui vir ſanè non fuit anima vel defuncti vel vivi. Non defuncti. Non enim defunctos ſed vivos juvare debuit Paulus: non vivi, alias iterum ut de Elia quæſtio eſſet, ubi corpus interim ſuum reliquerit? Angelus ergo fuit ſenſum Macedonum convertendorum ſub ſpecie alicujus illorum pateſaciens.)

§. 19.

Addit verò author alia etiam exempla ex hiftoria Eccleſiaſtica. Sed reſpondeo I. magna ex parte eſſe aliena, nec rem deſpectu ita ut ipſe velit, ſe habere probantia, ſed tantum quid præ ſe tulerint referentia. II. Plurima profecta ab hiftoricis non magnæ fidei, ideoq; ſine dubio ficta. III. Multa ſacrificulorum & monachorum etiam nequitia (ei ſimili quæ eſt de Belo Babylonico in fragmentis Danielis, item quæ eſt apud Sleidan. in *A. G.* 34. Chytr. in l. de vita & morte, accepta ferenda. Nec dubium ex moribus ſui ſæculi deſumſiſſe Eraſmum Faunum ſuum inter i-

psius Dialogos) homines quos argumentis in sententiam suam pertrahere nequiverant, animarum apparitionibus movere solitis. IV. Pleraq; à Præstigiis Satanae profecta vel inde intelligi quòd cultum superstitiosum sanctorum, vigiliis & alias nugas, uno verbo mendacium mendacio stabiliverint. V. Si fortasse aliquando boni Angeli speciẽ hominis alicujus præ se ferentes apparuerint de iis responderi posse quod antea de Jeremia & Onia.

Tandem & conciliorum authoritates adducit, per omnia secula Christiana. Sed quid de illis sentiendum, notum est. Ut enim non omnia Concilia vel erronea vel ab errore immunia fuisse certum est: ita mirum non est, si statuta semel hac Hypothesi, quasi concilia errare non possint, error in uno stabilitus, omnia posteriora pervaserit. Nobis, ut sæpè diximus, omnium instar est quod noster servator in hoc Evangelio negat animas defunctorum ad nos vel mitti vel dimitti, quia Moses & Prophetæ sufficient. Et quid verbis opus est? cum constet apud ipsos, æque ac apud nos saltem aliquorum ejusmodi spectrorum Satanam authorem esse. quæritur quo documento mendaces istæ apparitiones à veris discernantur? num pietate quàm præseferunt? ut vult author noster. At etiam lucis Angelum mentiri posse Satanam Apostulus author est, 2. *Cor.* II. v. 14. num vera dicendo? sed ne tunc quidem illis fidendum Christus *Marc.* I. v. 34. & iterum Paulus, *Act.* 16. v. 16. docet. Nec mirum, quia constat, ideo hoc à Satana fieri ut veritatem vel mendacio inquinet vel mendacii suspe-

suspectam reddat. Non ergo tutū est spectrorum etiam à pietate petitum documentum. Nūc hac cautione tutū est, quam author Antonium suis tradidisse refert, his verbis: *Non est difficilis bonorum malorumq; spirituum discretio. Si enim post timorem successerit gaudium, à Domino sciamus venisse auxilium: si autem incussa formido permanserit, hostis est qui videtur?* At hoc documentū petitionem principii sapit, & ex illo non tantum Samuel ille fictiti⁹ pro spectro Satanico (quod negat hic author) habendus, 1. Sam. 29. v. 20. Sed & si usæ fuissent mulierculæ quæ ad sepulchrum Christi venerunt, idem de Angelis ibi conspectis iudicassent, quia etiam apud ipsas metus post visionem remansit, Marc. 16. v. 8. & alios terruerunt Luc. 24. v. 22.

§. 20.

Sed redimus ad Barradium, qui glauco mate lectori super hoc textu multis verbis, quæ huc apponere non est operæ precium, objecto, tendite o, ut particularem tantum hanc denegationem fuisse Epulioni tanquam impio privatim factam putari velit, & tandem ait: Cur autem Deus vita functorum animas ad nos non mittat. SÆPIUS ut quæ apud inferos fiant testentur, docet D. Chrysostomus homilia 4. de Lazaro, & SÆPIUS inquit quasi unquam missi sint. Sed quid opus est causas quærere? Ecce tibi ex ore Abrahami & Christi rationem universalem cur non tantum in gratiam Epulonis, tali officio indigni. Sed cur omninò non mittantur, quia nimirum istud nec necessarium nec fructuosum futurum sit. Hinc ipse Barradius veri-

Quæst.
V.

veritatis luce victus *Caput VI.* ita concludit: Testes habemus locupletissimos ipsam Scripturam sacram, & Ecclesiam, Ecclesiæq; pastores, non sunt nobis opus ex orco testes, aut ex purgatorio. Rectè. Non tantum non sunt opus sed & periculosi. Sed si quis *querat* num vera sit vulgaris persuasio apud nostrates, impiè mortuos esse quorum spectra post mortem ipsorum appareant? Resp. universale id esse ex Samuelis supra recitato Exemplo negandum videri. Hoc tamen dicimus, loca à vivis impie culta & quorū incolæ Satanam vario scelerum genere invitārint, post mortem etiam illorum cultorum à Satana celebrari valde probabile imò oraculis Divinis consentaneum esse vide *Joh. 13. v. 21.*

§. 21.

Quæst.
VI.

Ineptiores adhuc Pontificiis sunt Paracelsistæ qui *spectra* illa post mortem hominum apparentia, *tertium quid præter animam & corpus hominis* esse putant, analogum spiritibus qui ex plantis & mineralibus Chymica arte extrahuntur, vide *infra §. ultimo ad Dominicam XXIV.* qua de re Sophronius Kozak in *Anatomia vitali Microcosmi cap. 17. p. 128.* inter alia ita: spiritus inquit, hominis defuncti quamdiu vel corpus totaliter consumtum non sit, vel res cui ablata est non restituatur, quiescere nequit, sed angitur, non aliter ac homine superstite, &c. & paulo post: In plurimis Germaniæ locis à matronis fide dignis & in religione Christianā optimè fundatis accepi, quod si fœmina post partum ingentibus cruciatibus vexatur, & citius spacio sex septimanarum moriatur, ad impletionem usque
eius

eius temporis, lectus mortuæ sterni oporteat, non aliter ac si superstes esset, quod si autem id negligatur, & quandoq; non fiat tunc nullum in domo quiescere posse, aliàs in lecto de mane apparere scrobem ac si aliquis in eo decubuisset, nullasq; turbas & inquietudines in domo audiri. Hæc Sophronius. Sed ex vetulis, (quas ut est apud Virgiliū veri effecta senectus falsa formidine ludat) supra omnes Theologos & Philosophos sapere hic Doctor didicit, sedulum se probans discipulum Theophrasti Paracelsi qui in libro *de occulta Philosophia* (quem titulum sine dubio ex dicto Job. 3. v. 20. hausit) diserte scripsit; Medicum non omnia quæ posse & scire debeat, in Academiis discere & cognoscere posse, sed opus esse ut interdū vetulas Zigeunos, nigromantas, Agyrtas, rusticos seniores & similes atq; ab illis discat. Nam tales de talibus plus scire quā omnes universitates. Nos quia aliis exemplis didicimus, Satanam similium spectrorum authorem esse, tam diu talia non min' quā à Pontificiis allata pro Satanicis habemus, donec discamus quo documento ab ipsis discernantur. Audientes interim *Ecclesiastem* Salomonis cap. 12. v. 7. hominem in duas tantum partes dividendum, in pulverem, hoc est corpus, & spiritum, hoc est animam commenta autem ejusmodi de spiritibus inter mediis (uti sunt non tantum hi humani sed & alii à dicto authore capite citato è Paracelso adducti, à Satana talibus dictari existimamus, ut eò tutius cum Magis sub specie scilicet spirituum, non malorum colludere queat. Sed satis de hoc Evangelio.

Domi-

DOMINICA II. POST TRI-
NITATIS.

Évangélium, Luc. 14. à v. 16. ad 25.

16.

Homo quidam fe-
cit Cœnam ma-
gnā & vocavit mul-
tos.

17. Misit q; servum
suum hora cœnæ, ut
diceret invitatis: Ve-
nite, quia jam para-
ta sunt omnia.

18. Et cœperunt si-
mul omnes sese excu-
sare. Primus dixit ei:
Agrum emi, & neces-
se habeo exire, & vi-
dere illum: rogo te, ha-
be me excusatum.

19. Et alter dixit,
Iuga boŭ emi quinq;
& eo ad probandum
illa: rogo te habeme
excusatum.

20. Et alius dixit,
uxorem duxi, & pro-
pterea non possum ve-
nire.

21. Ac reversus ser-
vus, annuntiavit ista

16.

VN homme fit vn
grand souper, &
il y appela beaucoup
de gens.

17. Et enuoya son
seruiteur à l' heure
de souper dire à ceux
qui estoient invites:
Venez, car tout est
desia prest.

18. Mais ils com-
mencerent tous d'
vn accord à s' excu-
ler. Le premier lui
dit, l' ay acheté vn
heritage, & i' ay be-
soin de partir pour
l' aller voir: ie te prie
aye moy pour excu-
sé.

19. Et l' autre dit,
l' ay acheté cinq cou-
ples de bœufs, & y
vay pour les esprou-
ver: ie te prie aye-
moy pour excusé.

20. Et l' autre dit,
l' ay prins femme en
mariage, & pourtant
ie n' y puis aller.

21. Ainsi le servi-
teurs s' en retourna,

16.

Es war ein Mensch
der machte ein
groß Abendmal/ und
lud viel dazu.

17. Und sandte
seine Knecht aus/ zur
Stunde des Abend-
mals/ zu sagē den Ge-
ladenen: Kommt/ denn
es ist alles bereit.

18. Und sie fiengen
an alle nacheinander
sich zu entschuldigen.
Der erste sprach: Ich
habe einen Acker ge-
kauft/ und muß hin-
aus gehē/ und ihn be-
sehen/ ich bitte dich/
entschuldige mich.

19. Und der ander
sprach: Ich habe fünf
Joch Ochsen gekauft/
und ich gehe jetzt hin/
sie zu besehen/ ich bit-
te dich/ entschuldige
mich.

20. Und der dritte
sprach: Ich habe ein
Weib genomen/ dar-
umb kan ich nit kom-
men.

21. Un̄ der Knecht
kam/ un̄ sagte das sei-
domin

domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas & vicos urbis, & pauperes de debiles, claudosq; & cæcos introducito.

& annonça ces choses à son maistre. A donc le pere de famille courroucé dit à son serviteur, Va victement aux places & aux rues de la ville, & amene ceans les pources, & impotens, & boiteux & aveugles.

nem Herrn wider. Da ward der Hausherr zornig/ und sprach zu seinem Knecht: Gehe aus bald auff die Strassen und Gassen der Stadt/ und führe die Armen und Krüppel/ und Lahmen und Blinden herein.

22. Et ait servus: Domine factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

22. Et le serviteur dit, Maistre, il a esté fait ainsi que tu as enjoint: & encore y a il place.

22. Und der Knecht sprach: Herr / es ist geschehen/was du befohlen hast/es ist aber noch Raum da.

23. Tunc ait dominus servo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare: ut impleatur domus mea.

23. Et le maistre dit au serviteur, Va par les chemins & hayes, & contrain les d' entrer: afin que ma maison soit emplie.

23. Und der Herr sprach zu dem Knechte: Gehe aus auff die Landstrassen / und an die Zäune / und nöthige sie hereinzukommen / auff daß mein Haus voll werde.

24. Dico enim vobis, quod nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

24. Car ie vous di que nul de ces hommes-la qui auoyent esté invites, ne goustera de mon souper.

24. Ich sage euch aber / daß der Mäñer keiner / die geladen sind/mein Abendmal schmecken wird.

§. 22.

Ontinet hic textus Evangelicus parabolam servatoris de Cœnâ Magnâ, ab iis qui primò invitati erant, contemptâ, à postea autem vocatis & quidem ex parte coactis celebratâ. Ut autem ad verum ejus sensum eò altius & facilius penetremus, operæ pretium est, occasionem ejus commemorare & in-

& inspicere, quæ erat ejus modi. Princeps quidam Phariseorum invitaverat Jesum ad Conviviũ, ad insidias ipsi faciendas adornatum, quarum materia & esca quasi præcipua erat Hydropicus, quem quia Sabbathum erat, non nisi impiè sanari putabant posse. Ipse verò hypocrisis hæceorum post habitam sanavit, & facti sui ratione redita non tantum absurdam hanc ipsorum de profanatione Sabbathi opinionem, sed & alia vita quibus circa convivia præditos animadverterat, taxavit: virtutes autem contrarias dictavit & commendavit (ut Deo volente Dom. XVII. pluribus audiemus) His auditis aliquis ex numero una discumbentium quasi exclamans & ingemiscens Beatus, inquit, qui in regno cælorum convivio fruitur Græc. *Φάγετας ἀριστον*. Ubi *ἀριστον* prandium alias significans, de cuius vocabuli ratione vide Plut. *symp.* l. 8. c. 6. hoc loco. Synecdochice pro quovis convivio sumitur; ideo fortasse ab Evangelista usurpatum ut vim sermonis exprimeret allusione ad adjectivum *ἀριστον*, q. d. *ἀριστον* cœleste est verè *ἀριστον*, i. e. optimum. Nostra vero convivia vix mentione digna sunt. Hoc quo animo dixerit, Exordium & contextus ostendit. Erat enim ex numero insidiantium Christo, & omnia ejus facta in sinistrum sensum interpretantium. Cum ergo de Sabbatho ita esset redargutus, ut nihil haberet, quod vel responderet vel amplius reprehenderet,, præcepta mensalia & convivalia, quæ Christus adjecerat obliquè sugillat: innuens, Christum, qui se viam ad Patrem cœlestem *Ioh. 16. v. 6.* lucem mundi, quæ omnes illuminat. *Ioh.*

Ioh. 1. v. 9. c. 3. v. 19 c. 8. v. 12. &c. profiteatur. Parum consentaneè huic suæ professioni facere, quod de rebus adeo vilibus, convivii scilicet mundanis, quomodo illa vel celebranda vel instruenda sint, tantum verborum faciat. Cùm de cœlesti potius convivio sollicitus esse debuisset. Huic hac parabolâ Christus respondens, ostendit ipsum esse ex numero eorum, qui rebus quibusvis, quamvis vilibus potius, quam serio regni cœlorum studio capiantur. Quippe qui invitantes (quorum princeps ipse fuit) aspernentur, & sua hac ingratitude effecturi sint, ut Deus hypocritis ejusmodi, qui talibus cibis quos Deus in cœlesti convivio paret, cujusmodi est agnus Dei, cum suo merito remissio peccatorum, ex propriæ Sanctitatis fiduciâ non indigere videri velint, rejectis, nec invitatione dignis amplius habitis: Primò ad claudos & cœcos in plateis & vicis civitatis, hoc est miseros peccatores, & quos ipsi è commercio suo excludant ac ne his quidem ad complendum cœnaculum Domini sufficientibus, in vias & sepes, adeoq; extra civitatem, hoc est ad gentiles proxenetas suos missurus sit. Ut ita nec argumentum nec paraphrasin hujus parabolæ meliorem dare quisquam possit quàm reddidit partim Christus *Matth 9. v. 12. 13.* sanos non opus habere medico sed ægros, partim Paulus *Act. 13. v. 46.* Vobis (Judæis) inquit primo annunciandum erat verbum Dei, posteaquam verò id rejicitis, & vosmetipsos indignos existimatis vitâ æternâ, convertimus nos ad gentes.

Ex dictis apparet, non satis rectè connectere hanc parabolam cum prioribus, Barradium qui *Tom. 3. l. 3. c. 14. comment. in concord. & histor. Evangel.* Phariseum hunc divinæ retributionis præcepto v. 14. promissæ ei qui pauperes potius quàm divites ad cœnam invitet desiderio commotum, dixisse putat! Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Quod fortè non esset absurdum, nisi Lucæ Exordium ostenderet, fuisse hunc Phariseum ex iis qui omnia dicta & facta Servatoris in sensum sinistrum interpretari conati sint. Itaq; cum Juris Consultis soc. *consil. 165. num. 7. vol. 2. Lant. in c. quoniam in prin. n. 2. de probat.* causam finalem ex procemio accipimus & dicimus *Obtrectatori* potius, quàm vitam æternam pie & sincerè anhelantis exemplum videri in hoc Hypocrita, iis simili quos averfantur S. literæ, *Lev. 19. v. 16. Psal. 35. & 120. Totis fere Psal. 64. v. 4. Psal. 101. v. 15. & alibi.* Quod vitium ita definit Hugo: Detractio est locutio ex invidia procedens, bona aliorum demigrans. In Jure Civili vitium hoc cui Phariseus hic affinis fuit, calumnia vocatur Græcè vocatur *συκοφαντία* à nomine *συκῆ* quod ficum significat, & *φάω* vel *φημὶ* dico, quod in communi præsertim conversatione plerunq; cum blanditiis & suavissimæ amicitiae simulatione conjuncta sit. Quemadmodū hic Phariseus oratione Christi quam de conviviiis humanis habuerat de Divinis sese admonitum, & de illis potius colloquium, quod salubrem aliquam doctrinam

nam contineat audire se cupere simulat Gravi-
ter de talibus Augustinus: *in l. de paradiso* Bilin-
gius serpens habetur, eo quod diaboli minister
aliud lingua loquatur aliud corde meditetur. Ac
pulchrè Hieronymus, & ita aptè, ut de hoc ipso
Pharisæo locutus videri possit: Nil tam facilè
quàm otiosum & dormientem de aliorum labo-
re & vigiliis disputare. *In Oseam*, sed de hoc vitio
plura Dom. seq. ubi hoc *γέννημα ἰσχυρῶν* (*Matth.*
3. v. 7. c. 12. v. 33. c. 23. v. 33. Luc. 3. v. 7.) Si-
bila sua clarius proditurum est.

§. 4.

Porro Servator noster negotium regni cœ-
lorum convivio comparans occasionem nobis
præbet aliquid dicendi *de convivio*. Sed quia illa
opportuniore erit, Dom. *XVII. post Trinitatis*, ita-
que eò dilatà materià illà, de invitatis in hoc Ev-
angelio præcipuè agemus, & videbimus, quales
se exhibuerint. Servator tres illorum classes
facit, primam eorum quos primos, & præ reli-
quis idoneos videtur habuisse convivii author,
quibus honorem invitandi haberet, secundam,
cæcorum & claudorum, tertiam, prorsus alie-
norum. Primam classem invitatorum superci-
liosè hunc honorem respuisse dicit: Et horum
etiam tres classes facit. Primi generis homines
agri emti & contemplandi, secundi boum em-
ptorum & jam itidem contemplandorum, inò
ut Græcus textus habet *δοκιμασία* Subjiciendo-
rum, tertii novi conjugii prætextu cœnam hanc
aspernatos dicit. Hic quæritur quid Servator,

per agrum, boves & conjugem ductam intelligi velit? Initio certum est proprio sensu hæc nequaquã accipienda non tam quod natura parabolæ (in qua ut cœna Metaphoricè accipitur ita sine dubio ea quæ eò pertinent eodem modo accipiuntur) videatur repugnare, quàm ex re & personis per parabolam significatis, nimirum Judæis, & præcipuè Phariseis; quorum ut nulum legimus vel agri vel boum vel conjugii prætextu Doctrinam Christi repudiasse; ita fortasse nullâ ratione facilius ad sensum harum rerum penetrabimus, quàm si contemplatâ historia Evangelicâ, videamus quibus argumentis Judæi permoti sint, quo minus Christum & ejus Evangelium sequerentur. Ex his ergo primum erat securitas, qua Dei verbo sese non egere sibi persuadebant; sive propter sanctitatem ut Phariseus, *Luc. 18.* sive propter nimium rerum temporalium amorem ut Gergaseni, *Matth. 18.* aut dives ille juvenis, *Matth. 19.* aut is qui patrem prius suum sepelire, hoc est, hæreditate frui volebat antequam Christum sequerentur, *Luc. 19. v. 59.* Tales denotari videntur per eum qui agrum non ut in eo sese exerceret, sed ut eum contemplaretur mercatus præ contemplatione illa ad cœnam venire non poterat. Secundum erat autoritas Legis Mosaicæ, ejusq; operum, cum quibus Doctrinam Christi stare putabant non posse. Hinc passim Christum tentaturi, quæstiones de Lege, ut, quæ sit lex præcipua? quid faciendum in regnum cœlorum intrare volentibus? &c. Servatori proposuerunt. Hi juga boum admirabantur, quos dum probabant & in lege se-

se exercere nitebantur Convivio vel maximè o-
piparo itidem interesse non poterant. Hoc est
nolebant intelligere quomodo Evangelium cū
lege & studio bonorum operum possit consiste-
re. Si quis verò circa numerum quinarium, quid
ille significet, curiosus esse volet (quanquam id
fortasse non sit necessarium & nudè dici pos-
sit; numerum certum pro incerto poni) eum
vel ad quinq; libros Mosis, vel ad decem præce-
pta quia quinq; iuga boum decem bobus ada-
ptantur ablegare, vellem. Quamvis fatear ab
Analogia fidei nec hoc videri alienū si quis cum
Barradio per quinq; illa iuga boum quinq; sen-
sus intelligat. Tertium genus contemptorum
erat eorum qui amore retinendi & metu, amit-
tendi favoris humani, dignitatum & similium
rerum, impediri sese putabant quo minus do-
ctrinam Christi amplecti possent. Hinc tertius
hac invitatorum nudè ait, uxorem duxi itaq;
venire non possum (quicquid scilicet sit de con-
vivio quod nec contemptum nec laudatum ve-
lim novum meum conjugium mihi est instar o-
mnium) alludens ad privilegia quæ novi conju-
gas in populo Dei habebant. *Deut. 20. v. 7.* hisce
putabat se frui debere itaq; excusatione non in-
digere privilegiis quippe (ut suis amoribus o-
mnibus aliis posthabitis indulgeret) per hoc
convivium, aut convivio per illa privilegia sibi
carendum esse. Tales erant tempore Christi, qui
ne vel in Romanorum vel Phariseorum offen-
sionem & excommunicationem super doctrina
Christi incurrerent verebantur, *Joh. 11. v. 49. c.*

12. v. 42. 43. Tales inquam denotari videntur hoc loco per eum qui uxore ductâ negat se venire posse. Quod autem non nulli eos denotari putant, qui voluptatibus à verbi auditu abducuntur, quia scilicet sint qui voluptatis causa conjugium desiderant. Id à Pontificiis acceptari non miror ut scilicet cœlibatui suo colorem concilient. A nostratibus autem quibusdam itidem approbari, miror ideo, quia non facile videtur intelligi posse, quomodo consentiat cum iudicio scripturæ de accidentibus conjugii. Etsi enim scriptura inter peccata & voluptates primi mundi conjugia etiam videatur commemorare, *Gen. 6. v. 2. Matth. 24. v. 38.* nec neget. Delitias aliquas cum honesto etiam conjugio conjunctas, *Prov. 5. v. 17.* Hæ tamen delitiæ ad frænum potius voluptatum pertinent quam ad augmentum, ut docet ibidem Salomo verbis sequentibus. Ante diluviana verò conjugia ex v. 4. colligimus ita vocata ad sensum non tam Spiritus Sancti, quàm hominum & morum illius seculi, ubi promiscui concubitus & verum conjugium non multum fuerint distincta, ut forte dicendum fuerit de iis quod Virgilius de Didone

*Conjugium vocat hoc celavit nomine culpam,
aut alia minus decora contractib' illis nuptialib'
concurrerint. Aliàs molestiæ conjugii allego-
riam voluptatū ut & suavia & juvenilia de tanto
voluptatū in conjugio confluxu, valdè molestè
videntur ferre Gen. 3. v. 17. & Paulus 1. Cor. 7.
non negat quidem conjugatos plura habere ab
exer-*

exercitio pietatis impedimenta, quam cælibes cælibatui idoneos: non tamen voluptati, (cujus tentationes adeò graviores sunt apud cælibes plerosq; quàm apud conjuges, ut conjugium pro medicina illorum sit, 1. Cor. 2. v. 2. 9. &c.) quàm curis domesticis, ut & persecutionibus illorum temporum accepta ferri debere impedimenta illa, docet idem capite citato v. 26. 28. 32. & seqq.

§. 25.

Summa itaq; dictorum tendit eò, ut Christus Judæos & hoc loco præcipuè Phariseos arguere velit contemptus concionis Evangelii. Etsi enim excusationum glaucomate speciem huic contemptui conciliare voluerint, & præcipuè duo priores simularint metum à Domini super absentia suà offensione: rogantes servum ut se pro excusatis habeat adeoq; ad Dominum etiam se excuset, (ἐχέμε παρηταμένον. Quæ verba ita quidem vertit Lutherus: Ich bitte dich / entschuldigemich /) Hypocritæ tamen fuerunt. Plus de servi hoc est hominum, quàm de Domini hoc est Dei existimatione & judicio de sese solliciti. Et causas excusationes docet Servator, pro frivolis, uti revera fuerint, adeoq; pro nullis à Domino habitas. Quæ in re consentiunt etiam Juris principia: Ubi paria sunt, nullam causam exprimere aut frivolam allegare, vel injustam & insufficientem. Salic. in l. si mater. num. 2. c. de in off. testam. Bal. consil. 89. n. 1. vol. 5. Bald. in auth. ex causa. n. 44. C. de lib. præter. & Planius in l. omnimodo num. 3. C. de in officios. test. idem in auth.

non licet. C. de liber. prater Castrenf. in anth. ex causa num. 9. C. de liber. prater. in 2. conclusione. Loquuntur quidem hi authores de causis exhæredationis à Testatore allegandis; At cum axioma de causa in genere loquatur, patet non magis ibi quam alibi causam frivolam & nullam equipollere. Locus etiam esset dicere hoc loco de *ingratitude*. Sed quia hoc vitium clarius apparebit. *Dom. XIV. & XX.* super parabola huic simili, quàm hic, ubi simul hypocrisin illorum quicquid potius quam contemptum cœnæ & ingratitude, sed potius sollicitudinem, ut causam absentiae Domino probent, præ se ferentium describit Servator, itaq; eo reservabimus & ad alia pergemus.

§. 26.

Porro etsi ex dictis constet quæ *de agricultura* & conjugio hic dicuntur, si ad scopum Christi de Judæis illorum temporum, & præcipue Phariseis, respicias, non propriè sed Metaphoricè accipienda esse. Quia tamen certum est, si de contemptu verbi Divini & ὀλιγωρία salutis æternæ, & causis illius in genere dicendum sit: Esse hæc etiam inter ea, quæ, si male usurpentur, salutem impediunt, adeo ut interdum relinquenda sint (ut docet Christus *hoc ipso. c. 14. 26. & seqq. Matth. 10. v. 37. c. 20. v. 29.*) Itaq; quid de his quoq; rebus consentaneum inter se tradant jura Divina & civilia paucis videbimus. Ad agriculturam itaq; primò quod attinet sane primus labor homini à Deo demandatus, agricultura erat (non tantum post peccatum, sed in ipso

ipso statu innocentiae, nam & hortorum cultura Adamo injecta, *Gen. 2. v. 15.* agriculturæ parsest) majori sane tunc quam post cum voluptate conjuncta, nec tamen post lapsum honestatis, sed tantum molestiarum & fructus minoris nomine priori illa cultura deterior. Eadē auspiciis novorū laborū peracto cultu divino post diluvium fecit Noah, *Gen. 9. v. 20.* factus **וְהָאֲדָמָה** Vir terræ hoc est terram colens, tūm arando tūm verò vites plantando, Idem vitæ genus & opilionum simul, ut hodiè etiam fit conjunctorum sectati sunt Patriarchæ & alii Sancti Veteris Testamenti, vide *Gen. 23. v. 16. Jer. 32. v. 9. Prov. 31. v. 16. Gen. 26. v. 12. 1. Reg. 19. v. 19. conf. Psal. 104. v. 23. Sir. 20. v. 30.* In Novo verò testamento passim Servator Doctores verbi agricolis comparat, *Matth. 13. v. 3. & 24. Marc. 4. v. 2. Luc. 8. v. 4.* & Simon ille Cyrenæus Typus omnium Christianorum in gerenda cruce, ab agro venisse dicitur, *Marc. 15. v. 21.* Hinc Augustinus *T. 6. p. 184.* Agriculturam omnium artium innocentissimam dicit. Et *Cassiod. in Epistol.* Aurum & divitias per bella quærere, (hoc est bella in hunc finem instituere aut castra sequi) ut malis alienis diteris, nefas est: per maria, periculum est: per falsitates opprobrium est: per agriculturam vero licitum est.

Ut ita non habeant quod dubitent boni agricolæ vitæ suæ genus Deo, placere & cum Christianismo vero ac sincero optimè stare posse. In Juribus humanis notabile est *Institutum*

Tuisconis Monarchæ, ut Goldastus illum vocat, Germanorum & Sarmatarum, quòd nulli certum modum agri aut fines proprios habere permisit: Sed Magistratus & Principes in annos singulos gentibus cognationibusq; hominum qui unâ coierunt, quantum eis & quo loco visum erat, attribuebat agri: atque anno pòst alio transire cogebat, ne latos fines parare studerent, potentioresq; humiliores expellerent: non accuratius ad frigora atq; æstus vitandos ædificarent, ne qua oriretur pecuniæ cupiditas. Qua ex re factiones, & dissensiones nascerentur, ut animi æquitate plebem continerent, cum suas quisque opes cum potentissimis æquari videret. Goldast. *Collect. constit. Imp. To. 1. p. 1.* Magis autem adhuc miranda sagacitas *Hermionis*, Monarchæ itidem Germanorum in sua *constitutione*, qua scitè militarem & agrestem vitam (inensissima alias sibi invicem vitæ genera) conciliata sunt, dum quotannis aliquot millia armatorum bellandi causa suis ex finibus educebantur, reliqui qui domi manebant, se atq; illos alebant. Hi rursus invicem anno pòst in armis erant, illi domi remanebant. Goldast. *l. citato.* Hi facile potuissent adduci, ne religionem agris (tam cito scilicet aliis relinquendis) post haberent. Quamvis, si rectè attendas, eodem argumento nos quoq; moveri deberemus, ne agris, prædiis & opibus nostris cor apponamus. Cujus enim est, quod aremus, colimus, & improbo labore comparcimus? nonne ejus potius qui pòst nos venturus est, quam nostrum? *Eccl. 2. v. 18. 21.*

Simi-

Similis autem ratione scopi fuit hæc constitutio Hermonis, *constitutionibus Romuli & Numæ*. De illo Dion. Halicarnasseus tradit; instituisse in novâ sua rep. ut Cives Romani tantum artem militarem & rem rusticam tractarent. De Numâ verò Plutarchus ait; populum Romanum ad agriculturæ & pacis & honestatis studium traduxisse, ut solertes etiam homines in ea re præmiis excitârit, ignavos autem ignominie metu deterruerit. Nimirum ut ait Arist. 7. *Polit. c. 8.* necessarium est habere alimenta, & ideo oportet esse multitudinem agricolarum, qui victum conferant, qui seminent aut colligant, conservent & communicent. Unde non immerito idem Arist. 6. *polit. c. 4.* optimum populum qui ex agricolis constat & Cicero *Orat. pro Rosc. Am.* Vitam rusticam parsimonie, diligentie & iustitie Magistram, pronunciavit. Et princeps Poëtarum. 2. *Georg.*

*O fortunatos nimium, sua si bona nôrint,
Agricolas: Et paulo post.*

--- --- --- *extrema per illos*

Iusticia excedens terris, vestigia fecit.

Hoc & in causa fuit cur summi viri non modo apud Romanos ut Q. Cincinnatus C. Fabricius, C. Marius, Curio Dentadus, Cato, Serranus & alii, sed & reges, ut Cyrus, Attalus, Diocletianus Agrum tractarent. Sed hæc olim fuerunt, valente adhuc antiquâ simplicitate, virtute, & fide. Hodie autem fallacissima penè & superbissima est gens rustica, Unde B. Luther. in not. marg. Bibl. addictum *Sirac. 7. v. 16.* factâ mentione versus Virgilii ante citati de Beatitudine agricolarum,

larum, sua si bona nossent addit; *Sed non sunt digni nosse.* Videtur autem hæc malitia esse vel inde quod plerique non tam sua quam Dominorum arva colant, adeoque, non mirum, si cum conditione servili servilia etiam ingenia induant, vel quod sentiant urbanos simplicitate sua facile abuti. Unde illa Sancta rusticitas ut Hieronymus *ad Paulinam vocat.* Hodie fere degeneravit in execrabilem vafritiem. Vide Antonin. Florent. *Ep. in 3. p. summarum t. 8. c. 13.* Quæ licet non obstiterit, quo minus privilegia agricolis à pontificibus Maximis Clemente & Pio data sint, quibus prohibitum impediri venientes ad urbem vendendi frumenti causa. Et quibusdam in locis ut in Hungaria & Helvetia magistratu apud suos fungantur. Imo loca sunt ubi nec nobilibus nec literatis deficientibus studiosè caveatur ut indocti potius & à rusticis parum differentes quàm litterati priores partes in rep. habeant: In imperii tamen Legibus parum à servili differre conditionem illorum qui terram suis manibus colunt & inde coloni dicuntur, constat ex multis legibus præcipuè Codicis *l. 11. Tit. 47. De agricolis censitis & colonis,* ut quod tam diligenter caveatur. *l. 6.* ne aliud vitæ genus sectentur. *l. 16.* ut è colona & libero (ergò liberi colonis contra distinguuntur) nata soboles ad locum maternum revocetur. *l. 19.* nulla ratione ad ullum quamvis humilioris militiæ locum admittuntur. Prima tamen Lex quæ Imp. Constantino accepta fertur hoc privilegium iis concedit ne ad extra ordinaria onera trahantur, quia providentia sit, opportuno tempore his neces-

necessitatibus satis facere, hoc est *annotante Gothofredo*, quia necessariis occupationibus detineantur. Et l. 5. Domini prædiorum id quod terra præstat accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare non audent, nisi consuetudo prædii nõ eligat, (f. hoc exigat) l. 7. vendi vetantur. Variant tamẽ hodierna consuetudine hæc tam onera tam privilegia, pro diversitate locorum & conditionum; quibus hi vel illi agrum aut fundum aliquem possidendum & colendum acceperunt. Agriculis ergo nostris suadendum, ut de hisce non solliciti, contenti sint, quod è verbo Dei discant labores suos ipsi gratos reipublicæ & sibi suisq;, si Deum timeant utiles esse.

§. 27.

De Conjugio quæ ad Harmoniam Juris Divini & Humani spectant copiosissimè commemorata sunt ab authore primæ partis ad Dom. II. post Epiphania. Nos hoc loco tantum de eo dicemus: *Quomodo pii conjuges in ipso conjugio vivere debeant ne Christianismo vita ipsorum officiat?* Hoc paucis verbis complectitur Paulus, 1. Cor. 7. v. 29. *reliquum est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint.* Hoc fuerunt, qui ita interpretarentur, ut, si non necessitati singulari tamen sanctitati tribuerint, si conjuges à copula carnali prorsus abstinerent. Sed qui ita docuerunt, contradixerunt Paulo v. 3, 4, 5. *ejusdem capituli.* Ex verbis autem immediatè sequentibus non obscure elicitur hic sensus; ita debere Virum erga uxorem animatum esse, ut si alterutrum faciendum; vel aliquid contra pietatem & conscientiam

Quæst.
VIII.

am admittendum, vel conjugis offensa aut omnimoda etiam privatio sustinenda sit, hoc potius toleret quam illud faciat. Quemadmodum Servator *Matth. 10. v. 37.* de parentibus & liberis dicit; indignum se esse, qui illos plus quam se amet. conf. *Deut. 13. v. 6.* Ita primum quod Adamo in lapsu Deus exprobravit erat, quod uxori auscultasset, *Gen. 3. v. 17.* Et male ac sapientia sua indignum fecit Salomo, quod in gratiam uxorum exterarum Idolis serviit, *1. Reg. 11. v. 3. & seqq.* Quemadmodum & Achab pessimi regum Israël (qui omnes impii fuerunt) impietas uxori ejus Jezabelæ eo ipsum instiganti accepta fertur, *1. Reg. 21. v. 25.* In profanis nota est historia Nini qui stultitiam in permissio, saltem ad triduum, uxori Semiramidi imperio morteluit. *Diod. Sic. l. 2. c. 5.* Nec satis ab hoc nævo immune fuisse conjugium Arcadii Imperatoris & Eudoxia ostendere videtur Historia Chrysostomi (de quo *Socrat. l. 2. c. 3.* *Sozom. l. 8. c. 2.* *Niceph. l. 10. c. 2.* *Histo. Magdeb. cent. 5. c. 10. p. 1170.* *Georg. Patr. de vita Chrysost.* *Suid. Theodoret. l. 5. c. 28.* *Metaph. in vita Johannis*) in exilium impulsu ejus, quod acerbius pro concione in illam invectus esset ejecti. Quamvis Chrysostomus etiam moderationem justam excessisse videatur Osiandro *Centur. V. hist. Eccl. l. 1. cap. 6.*

§. 28.

Porro, ut dicta & exempla modò prolata virorum potius nimiam indulgentiam, in fœminas quam fœminarum nimirum erga viros obsequium reprehendunt. Ita Jus civile etiam privile-

vilegio cavet fœminis à Viris deceptis, ut quo ad fidejussiones & mutui dationes pro aliis quibus intercesserint fœminæ, pertinet, &c. ne eo nomine ab his petitio neve in eas actio detur; cum eas virilibus officiis fungi & ejus generis obligationibus abstringi non sit æquum *l. 2. ff. de Scto Vellej.* Viris verò, eo ipso quod per hunc ipsum textum officia civilia solis demandantur; Fœminæ contra *l. 2. ff. de diversis regulis juris* ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ sunt: Et ideo nec judices esse possunt, nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere; eo ipso liquet turpe imò turpius etiam esse, quam fœminis & ignorantia Juris non dissimile, non tantum in his negotiis, quæ propriè ad hoc Evangelium non pertinent sed in omnibus, de quibus ipsi pro prudentia sua rectius quam fœminæ, quid eligendum vel fugiendū sit, judicare posse præsumuntur; fœminarum vel blanditiis vel imperio victi, mali aliquid commiserint. Quanquā, quod de fœminarum privilegio diximus, astutia sine dubio & audacia quarundam fecit ut disputent (*Cujac. ad Ulp. tit. 1. in fine Novell. 34. cit. Wesemb. in parat.*) an non S. Ctum Vellejanu. pro Novellas sublatum sit. Vide Matth. Steph. ad dictam Novellam. Certe in constitutionibus Noribergensibus *l. 5. von Bürgschaften & l. 2. vom Vorgang der Glaubiger* / non quidem propter causam jam dictam sed, ut habet dicta *lex. 5.* propter negotiationes (ubi scilicet multi contractus muliebrium interdū potius quam virilium opum fiducia facti elusorii fierent) non valere

Quæst.
IX.

valere dicitur, quod (licet ut diximus materia quæ in hoc privilegio spectatur, proprie huc non pertineat) tamen notandum est, ob similem rationem, ut meminerit mulier, si in viri gratiam, aut metu etiam illius contra jus divinum vel humanum delinquat, licet tale delictum minus sit virili, non tamen esse omnino nullum. Quia etsi viro obedientiam debet in omnibus, *Eph. 5. v. 24.* (ex se videlicet non illicitis) sibi tamen non minus quam viris dictum putare debet illud, *Act. 5. v. 29.* Deo magis quam hominibus obediendum esse.

§. 29.

Quæst. X. Tandem de verbis: *Compelle intrare*, quæ hodie Pontificii in Evangelicos (ad exemplum Judæorum in Apostolos, & Imperatorum priorum seculorum in martyres flamma & ferro persequendos) detorquent aliquid etiam dicendum est.

I. Ergo Notanda sunt verba Stapletoni in *Promptuario* ad hunc textum cum brevibus annotationiunculis adlatus appositis.

Annotationes.

Verba Jesuitæ.

(a) At cum hanc univ. nicam doctrinam tractet ex hoc Evangelio Stapletonus, satis docet, parum sibi curæ esse verumne fundamentum an verò obiter tantum faciendæ mentionis

Locus, inquit, obiter (a) ostentendi hæreticorum punitionem & coactam obedientiam esse legitimam atq; Evangelio consentaneam. Quamvis enim primò & principaliter Christus loqua-

nis occasionem textus quatur de infidelibus in Evangelii ipsi suppedi- extremo orbe (b) ad fi- tent (b) De vestris sci- dem compellendis, (c) licet expeditionibus A- non vi armorum, sed mericanis accipiamus assidua prædicatione, Christi verba? (c) quasi singulari vitæ sanctita- scilicet in ermes eo pro- te, miraculis. Et hujus- ficiscamini. Erras Jesui- modi tamen etiam de ta, nesciens scripturas, compulsionem hæretico- non de gentiū converfi- rum ut eo intrent unde one ultimis temporibus exierunt, intelligit hunc & quidem à vobis facta locum. S. Augustinus, (si tamen verè eos con- citat *Epist.* 48. 50. (d) i- vertis, nec quadrat in- tem l. 2. c. 83. *contralit.* vos dictum Christi, *Pet. l. 1. c. 7. contra Pa-* *Matth.* 23. v. 15.) lo- *rim. iterum contra Patil.* quitur hic servator, sed l. 2. c. 23. & *Parm.* l. 1. de eà ipsà quam brevi c. 7.

post Ascensionem Christi fecerunt Apostoli, ut ita intelligere debeamus. Per eos quidem qui ad sepes sunt, gentes vicinas, qui verò in viis, longè difficilis, inter quas, ut habet historia Apostolorum, etiam Indiani erant. Sed quæres fortasse; quod ergo hominum gen^o intelligatur per pauperes, debiles, cæcos & claudos qui in secunda classe è plateis & vicis civitatis collecti & vocati perhibentur? Non gentiles scilicet nisi ex parte ii qui extra ordinariè ad Christum adhuc docentem conversi sunt (ut mulier Cananea *Matth.* 15. Centurio *Matth.* 8. Regulus *Joh.* 4. & c.) præcipuè autem miseri peccatores de quibus Dominica seq. audiemus. Non enim prorsus fuerunt extra Civitatem sed saltem in ejus vicis &

plateis, quamvis non in ipsis domibus, non enim (ut vos) pro veris membris Ecclesiæ Christus eos agnovit antequam ad ipsum converterentur. Commode hic succurrit Heinſius *Exercit. in N. T. in Lucam* c. 13. occurrit inquit, illud καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον, ἔξελθε εἰς τὰς ὁδὸς καὶ φραγμίδες. Ubi ordinem notari velim; in urbe ῥύμας καὶ πλατείας, ponit, præcessit enim; ἔξελθε εἰς τὰς πλατείας ἢ τὰς ῥύμας, deinde καὶ εἰς τὰς ὁδὸς καὶ φραγμίδες quos extra urbem ponit, &c. tandem citat *Esa. c. 5. v. 2.* Dominus, &c. sepem circum posui inquit tanquam possessioni propriæ ac suæ. Hæc Heinſ. quem vide pluribus *l. 4.* Secundò ergo vocati nondum erant gentiles sed in civitate Dei quanquam non in domo. Rectè ergo Augustinus de assidua prædicatione, &c. coactionem hanc exposuit. Nam I. quod Christo hoc loco est ἀναγκάξω, Hebrais וְעָם cum præfixo ו 2. *Sam. 13. v. 25. 27.* nōhīgen hoc Paulo Apostolo, quod hic mandatur exequenti, & aliis injungenti, est ἐπισηῆναι instare, tempestive, & intempestive 2. *Tim. 4. v. 2.* ὠςθὲς τῶν monere & quidem cum lachrymis, *Act. 20. v. 31.* δεεσθῆναι orare, 2. *Cor. 5. v. 20.* Addicta vero ex Augustino ita sine verborum suorum à Jesuita adducta, quod attinet. Tu pie & prudens lector in locis duobus ex *Epist. 48. & 50.* lege verba apud ipsum Stapletonum (ego brevitatis studio ascribere nolui) & videbis, nihil haberi in iis de vi humana & corporali, sed eā quam Deus in Paulo Apostolo convertendo exercuit. De
poste-

posterioribus autem ejus dictis mox dicetur. II. Non agitur omninò in hoc Evangelio de hæreticis, hoc est, qui à cognita veritate novam doctrinam elegerunt, aut ad electam ab aliis desciverunt, sed de recens convertendis. III. Si omnino de hæreticis dicendum est: Accuratè distinguendum inter hæreticos & ab hæreticis seductos, & inter hæresin quæ includat crimen per se capitale, cujusmodi est blasphemia seditio & similia (quamvis in his etiam latius extendendis Jesuitæ nimis largi sint) Hi gladio quin plectantur non contradicimus. Et huc spectant dicta Augustini posteriora. Sed de his Dom. VIII. Qua verò fronte hoc ~~hujus~~ Evangelii dicto vel dictis Augustini, prioribus præsertim, tuebitur Jesuita Ferdinandi Alvares de Tolero, Tyrannidem quam ipse in plus quàm octodecim millibus intra sexennium, non militari, sed carnificis manû, in Belgio sese exercuisse gloriatus est. Vide Wolff. *memorab. T. 2. p. 283.* qua Hispanicam inquisitionem ubi omnes indiscriminatim dogmati Lutherano: quod hæresin vocant affines, flammis subjecti sunt. Esto, quod nondum probarunt, dogma Lutheri hæreticum esse: quid oviculæ illæ morte dignū admiserunt, si à suis doctoribus (qui tamen nec ipsi omnes primi authores dogmatis à se traditi fuerunt, adeoq: si maxime falsa docuissent, injuste tamen hæretici, hoc est tales qui sponte & nemine præeunte doctrinam à veritate alienam sibi elegissent (ab αἰρέματα) dicerentur, sed & hos mitto) quid inquam admiserant oviculæ, si à suis doctorib' seductæ sunt? ut vos putatis. Est-

ne hoc oves perditas quærere, & in viam reducere si lanienæ eas traditis? Aut estne hæc via qua animas miserorum ad cœnam hujus Evangelii, hoc est ad cœlum hinc ire putandum est? Nonne vos ipsi eos quos hæreticorum titulo occiditis, veste Sabenniticâ, in qua Diabolos & infernum depingitis, ad orcum hæc via detrudi significatis? Qui fortasse si spacium ipsis datum fuisset ab errore (si tamen errorem habuerunt) temporis progressu revocari potuissent. Hoc scilicet est, quod Christus ait: *Matth. 13. v. 29.* triticum eradicare cum Zizannis, qui in his tollendis a deo præcipites sint. At contumaces scilicet fuerunt. Sed, ne dicam, quod habeantur exempla ubi sacrificuli & Jesuitæ plebejos, ne in sua quidem religione ad quam eos adegerunt rectè edoctos, nedum de errore convictos ad cœnam Domini à se administratam adegerint, possunt ne dicere, ad fidem se adduxisse eos, quos squalidissimis carceribus tartura & similibus mediis ad confessionem, ei, quam Franciscus Spira (vide Sleidanum) edidit, similem, hoc est, reclamante conscientia faciendam adegerunt; At conscientia scilicet consentire debuit. Audite; Conscientia scientiam, hoc est, notitiam & assensum includit. Hæc non à carnifice, sed à docente Deo cooperante) conf. Sandæum *Theologia Juridicâ comment. 29. p. 356.*) instillatur, ubi, si frustra fortasse apud quosdam sumus ad tempus (neq; enim intellectus cogi potest, ut pro vero habeat, nec voluntas, ut velit q̃ velle jubetur) res Deo committenda est; aliâ fortasse & posteriori horâ ut habet parabola, *Matth. 19. v. 16.*

tales

tales conversuro. Interim se ipsos jubemus examinare, Zelotes ejusmodi, an Zelum eorum sit secundum scientiam, an verò fortasse festucam aliis extrahere connantes, trabem habeant in oculo & conversione ipsi indigeant, ut contingit Philosophis cum Stephano disputantibus, *Act. 6. v. 9.*

§. 30.

Atq; hæc dicta sunt ex fundamentis Theologicis, pro quorum Harmonia cum *constit. Imperii*, pertinet, huc *pax religionis Augustanæ Confessioni data* primo Anno 1541. deinde 1544. tandem A. 1555. ut habent verba recessus Imperii illius Anni, vide Sleidan. l. 26. p. 398. Dignissima præterea sunt, quæ adscribantur verba ex *litteris Inviectissimi Imperatoris Maximiliani ad Lazarum Syvendi de Lanienâ Parisiensi* (Anno 1572. & Thuan. l. 52. ad An. 72. Dinoth. l. 5. Hist. Gall. p. 341. Camerar. hor. succif. part. 1. c. 83. Onufr. cit. Calvisio ad dict. An. 72.) quæ habentur apud Goldastum *constit. Imp. T. 1. part. 2. p. 324.* Die redliche That/ so die Frangosen mit dem Admiral und den Seinigen Tyrannischer Weiß erzeugt haben/ die kan ich gar nicht loben/ wir habes mit herglichem Leid vernommen / daß sich mein Tochtermann (Carol. IX. Rex Gall.) zu einem solchen schändlichen Blutbad hat bereyden lassen. Doch weiß ich so viel/ daß mehr ander Leut/ als er selbst/ regieren. Aber nichts desto weniger lässet es sich damit nicht beschönigen &c. Er paulo post, und ist in der Warheit nicht anders/ als wie ihr vernünfftiglich schreibet / daß Religionsachen nicht mit dem Schwert wollen

gericht und gehandelt werden. Kein erbarer/ Gottesfürchtiger und Friedliebender wirds anderst sagen. Zu deme so hat Christus und seine Apostel viel ein anders gelehrt/ denn ihr Schwert ist die Zung / Lehr GOTTES Worts / und Christlicher Wandel gewesen: Auch ihr Lebē uns dahin reisen solle / wie sie / und so weit sie Christo nachgefolgt / ihnen nachzufolgen/ &c. Et paulò pöst, Was aber das Niderländische Werck betrifft (videlicet de Inquisitionis acerbitate ibi quoque usurpata quæ Belgis ansam defectionis dedit Anno 1563.) kan ich gleich so wenig loben/ denn man ihm zu viel gethan/ &c. Hæc & alia plura in hanc sententiam lectu dignissima optimus Imperator vide D. Hordlederum, Tom. 1. in princip. & Grotium de Jure belli & Pacis, literis citatis de præsentī quæstione cum qua adeo hanc Homiliam concludimus.

DOMINICA III. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 15. per totum.

I.	I.	I.
A ccedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores, ut eum audirent.	O R tous les peagers & gens de mauvaise vie s'approchoyēt de luy pour l'ouyr.	E snaheten aber zu ihm allerley Zöllner und Sünder / daß sie ihn höreten.
2. Et murmurabāt Pharisei & Scribae, dicentes; iste peccatores recipit, & vescitur cum eis.	2. Dont les Pharisiens & Scribes murmuroyent, disant, Cestui-ci reçoit les gens de mauvaise vie & mange avec eux.	2. Und die Pharisæer und Schriftgelehrten murreten und sprachen: Dieser nimt die Sünder an und isset mit ihnen.

3. Ipse

3. Ipse vero locutus est ad eos hanc parabolam, dicens:

4. Quis ex vobis homo, si habeat centum oves, & perdiderit unam ex illis, non relinquit illas nonaginta novem in deserto, & pergit ad eam, qua perit, usque dum eam inveniat.

5. Et inventam imponit in humeros suos gaudens?

6. Et veniens domum, convocat amicos & vicinos, dicens eis: Gratulamini mihi: nam inveni ovem meam, qua perierat.

7. Dico vobis, quod ita gaudium erit in caelo super uno peccatore resipiscente magis, quam super nonaginta novem justis, qui non opus habent resipiscencia.

8. Aut qua mulier, si habeat drachmas decem, & perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & allumina chandelle, & verrit domum, & querit diligenter us-

3. Mais il leur recit a ceste similitude en disant.

4. Qui est l'homme d'entre vous qui ayant cent brebis, s'il en perd une, ne laisse les quatre vingt & dix neuf au desert, & s'en aille apres celle qui est perdue, tant qu'il l'ait trouvee.

5. Et l'ayant trouuee, ne la mette sur ses epaules bien ioyeux.

6. Puis estant venu en la maison n'appelle ses amis & voisins, & leur dit, Esjoisissez vous avec moy: car j'ay trouvee ma brebis qui estoit perdue.

7. Je vous di qu'ainsi il y aura ioye au ciel pour vn pecheur se repentant, plus que pour quatre vingt & dix neuf iustes qui n'ont que faire de repentance.

8. Ou qui est la femme qui ayant dix drachmes, si elle perd une drachme, n'accend la chandelle, & balie la maison, & la cherche diligement,

3. Er saget ihnen aber diß Gleichniß und sprach:

4. Welcher Mensch ist unter euch/der hundert Schafe hat/ und so er der eines verleuret/ der nicht lasse die neun und neunzig in der Wüsten/ uñ hingehen nach dem verlornen/ biß daß ers finde.

5. Und wann ers funden hat/ so leget ers auff seine Achseln mit Freuden.

6. Und wenn er heim kömt/ ruffet er seine Freunde und Nachbarn/ und spricht zu ihñe: Freuet euch mit mir/ denn ich habe mein Schaf funden/ das verlohren war.

7. Ich sage euch: also wird auch Freude seyn im Himmel über einen Sünder der Busse thut/ für neun und neunzig Gerechten/ die der Busse nicht bedürffen.

8. Oder welcher Weib ist/ die zehen Groschen hat/ so sie der einen verleuret/ die nicht einziecht anzündet/ und fehret das Haus/ und suche mit

que

que quid eam inveni-
at?

9. Et cū invenerit,
convocat amicas &
vicinas, dicens, Con-
gratulamini mihi: nā
inveni drachmā me-
am, quam perdide-
ram.

10. Ita dico vobis,
gaudium erit apud
Angelos Dei super u-
no peccatore resipis-
cente.

11. Ait autē, qui-
dam habebat duos fi-
lios:

12. Quorum junior
dixit patri: Pater, da
mihi partem substan-
tia ad me attinentem.
Ille igitur divisit eis
facultates.

13. Post dies autem
non multos congrega-
tis omnibus, junior il-
le filius peregrē profe-
ctus est in regionē lon-
ginquam: & illic dissi-
pavit substantiā su-
am, profuse vivendo.

14. Quum autem
omnia ipse consumsis-
set, orta est fames va-
lida in regione illa:

i usqu' a ce qu' elle l'
ait trouvee?

9. Et quand elle l'a
trouvee, elle appelle
ses amies & voisines,
disant, Esjouissez-
vous avec moy: car i'
ay trouve la drachme
que i' avoye perdue.

10. Ainsi vous di-
cqu' il y aura ioye
devant les Anges de
Dieu pour un pe-
cheur qui se repent.

11. Il dit aussi,
Quelqu' un avoit
deux fils:

12. Dont le plus
eune dit à son pere,
mon pere, donne
Moy la part du bien
qui m' appartient.
Ainsi il leur partit
les biens.

13. Et peu de
iours apres, quand
le plus ieune fils eut
tout assemble, il s'e-
alla dehors en pays
lointain, & lá dissipa
son bien en vivant
prodigalement.

14. Apres qu' il
eut tout despendu,
une forte famine ad-
vint en ce pays lá:

Fleiß/ biß daß sie ihn
finde.

9. Und wann sie
ihn funden hat/ruf-
et sie ihren Freun-
dinnen und Nachba-
rinnen / und spricht:
Freuet euch mit mir/
denn ich habe meinen
Groschen funden/den
ich verlohren hatte.

10. Also auch/sage
ich euch/wird Freude
seyn vor den Engeln
Gottes über einen
Sünder / der Bisse
thut.

11. Und er sprach:
Ein Mensch hatte
zween Söhne.

12. Und der Jüng-
ste unter ihnen sprach
zu dem Vater: Gib
mir/Vatter/dz Theil
deiner Güter / das
mir gehöret. Und er
theilet ihnen das
Gut.

13. Und nicht lang
darnach samlet der
jüngste Sohn alles
zusammen/ und zog fer-
ne über Land / und da-
selbst brachte er sein
Gut umb mit Pras-
sen.

14. Da er nun alle
das Seine verzehret
hatte/ward eine groß-
se Theurung durch
& ipse

Et ipse cepit victu defici.

dont il commença d'avoir nécessité.

dasselbige ganze Land/ und er fieng an zu darben.

15. Abiit igitur et adhaesit uni ex civibus regionis illius, qui misit eum in agros suos, ut pasceret porcos.

15. Alors ils' en alla, & se mit avec un des citoyens du lieu, qui l'envoya en ses possessions pour paître les pourceaux.

15. Und gieng hin/ und hanger sich an einen Burger desselbigen Landes / der ich et ihn auff seinen Acker / der Sau zu hüten.

16. Et desiderabat implere ventrem suum feli quis quas edebant porci: et nemo ei dabat.

16. Et desiroit remplir son ventre des esclaves qui les pourceaux mangeoyent, mais personne lui en donnoit.

16. Und er begehrte seinen Bauch zu füllen mit Trebern/ die die Sau assen / und niemand gab sie ihm.

17. Quum autem ad se redisset, dixit: Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego vero fame pereor?

17. Dont estant revenu à soy-mesme, il dit. Combien y a-il de mercenaires en la maison de mon pere qui ont force pain, & ie meur de faim?

17. Da schlug er in sich und sprach: Wie viel Tagelöhner hat mein Vatter! die Brod die Fülle haben/ und ich verderbe im Hunger.

18. Surgens proficiscar ad patrem meum, et dicam ei, Pater peccavi in caelum, et in tuo conspectu.

18. Je partiray d'ici, & ie m'en iray à mon pere, & lui diray: Mon pere i'ay peché contre le ciel & devant toy.

18. Ich will mich auffmachen / und zu meinem Vatter gehen / und zu ihm sagen / Vatter ich habe gesündigt in dem Himmel und vor dir.

19. Neque amplius sum dignus vocari filius tuus; fac me ut unum ex mercenariis tuis.

19. Et ue suis point digne d'estre appelé ton fils: fay moy comme un de tes mercenaires.

19. Und bin fort nicht werth / daß ich dein Sohn heiße / mach mich als einen deiner Tagelöhner.

20. Surgens igitur contendit ad patrem suum. Quum autem adhuc longè abesset, vidit eum pater ipsi.

20. Ainsi donc partit, & vint à son pere. Lui estant encore loin, son pere le vid, & fut meu de compas-

20. Und er machte sich auff / und kam zu seinem Vatter. Da er aber noch ferne von dannen war / sahe ihn

us, & intima miseri-
cordia motus est: & se ietta á son col, & merte ihn / ließ und
accurrens incidit in le baísa. fiel ihm umb seinen
collum ejus, & deo- Hals und küßet ihn.
sculatus est eum:

21. Dixit autem
ei filius, Pater peccavi
in cœlum & in tuo
consp̃ectu, neq; dignus
sum amplius vocari
filius tuus.

21. Et le fils lui dit
Mon pere, i' ay peché
contre le ciel & de-
vant toy: & ne suis
plus digne d'astre
appelé ton fils.

21. Der Sohn aber
sprach zu ihm: Vater / Ich habe gesün-
diget in dem Himmel
und vor dir / ich bin
fort nicht mehr
werth / daß ich dein
Sohn heiße.

22. Dixit vero
pater ad servos suos,
proferte stolam illam
præcipuam, & indu-
te eum, & indite an-
nulum in manum e-
jus, & soleas in pedes.

22. Lors le pere
dit á ses serviteurs,
Qu' on tire hors la
plus belle robe, &
le vestez, & lui don-
nez un anneau en sa
main, & des souliers
en ses pieds.

22. Aber der Vater sprach zu seinen
Knechtē: bringet das
beste Kleid hervor / an-
thut ihn an / und ge-
bet ihm einen Finger-
reiff an seine Hand /
und Schuh an seine
Füße.

23. Et adductū vi-
tulum illum saginatū
mactate, & edentes
oblectemur.

23. Et m' amenez
le veau gras, & le tu-
ez: & faisons bonne
chere ē le mangeant.

23. Un bringet ein
gemästet Kalb her / un-
schlachtets / laßet uns
essen / und frölich seyn.

24. Quia filius i-
ste meus mortuus e-
rat, & revixit; perie-
ratq; & inventus est,
Cœperunt igitur se
oblectare.

24. Car mon fils qui
voici estoit mort,
& il est retourné á
vie: il estoit perdu,
mais il est retourné.
Et commencerent á
faire bonne chere.

24. Denn dieser
mein Sohn war toot /
und ist wider lebendig
worden / er war ver-
lohren / und ist funden
worden. Und sie fien-
gen an frölich zu seyn.

25. Erat autem fi-
lius ille ipsius senior
ruri: qui ut veniens
appropinquavit do-
mui, audivit concen-
tum & choros,

25. Or estoit son fils
aîné es champs, le-
quel estant venu, & s'
approehāt de la mai-
son ouit la melodie
& les danfes.

25. Aber der älte-
ste Sohn war auff dē
Felde / und als er nahe
zum Hause kam / hö-
ret er das Gesange un-
den Reigen.

26. Et vocatum u-

26. Et appella un-

26. Und rieß zu
num

num ex pueris, percō-
tatus est quid istud es-
set.

27. Is verò dixit ei,
Frater tuus venit: &
mactavit pater tuus
vitulum illum fagi-
natum: quod valen-
tem illum receperit.

28. Indignatus est
autem ille, nec voluit
introire. Pater ergo
ipsius egressus advo-
cabat eum,

29. Ipse verò re-
spondens dixit patri:
Ecce tot annos servio
tibi, nec unquam præ-
ceptum tuum sum
transgressus, nec un-
quam dedisti mihi
hædum ut cum ami-
cis meis, oblectarer.

30. Sed quum fili-
us iste tuus, qui con-
sumsit victum tuum
cū meretricibus, ve-
nit, mactasti ei vitu-
lum illum faginatum.

31. Ipse verò dixit
ei, Fili, tu semper me-
cum es, & omnia mea
tua sunt.

32. Exhilarari
verò & gaudere
oportebat, quod

de ses serviteurs, & l.
interroga que c' esto-
it.

27. Lequel lui dit,
Ton fiere est venu &
tō pere à tué vn veau
gras, pourtant qu' il
l' a recouuré sain &
lauf,

28. Il en fut marri,
& ne voulut point en-
trer, Son pere donc
estant sorti, le prioit.

29. Mais il respon-
dit, & dit à son pere
voici, il y a tant d' an-
nees que ie fers & ia
mais ie ne outre pas
say ton commande-
ment, & tu ne me
donnas iamais un
chevreau, pour faire
bonne chere avec
mes amis.

30. Mais quand ce-
stui-ci ton fils qui a
gourmandé son bien
avec les paillardes,
est venu, tu lui as tué
le veau gras.

31. Et il lui dit,
Mon enfant, tu es
tousiours avec moy,
& tous mes biens
sont tiens.

32. Or falloit-il
faire bonne chere, &

sich der Knechte einen/
und fragt / was das
ware.

27. Der aber saget
ihm: dein Bruder ist
kommen/und dein Vat-
ter hat ein gemästet
Kalb geschlachtet/ daß
er ihn gesund wider
hat.

28. Da ward er
zornig/und wolt nicht
hinein gehē / da gieng
sein Vatter heraus-
und bat ihn.

29. Er antwortet
aber / und sprach zum
Vatter: Ewe/ so viel
Jahre diene ich dir/
und habe dein Gebot
noch nie übertreten/
und du hast mir nie
einen Bock gegeben /
daß ich mit mein
Freunden frölich wä-
re.

30. Nun aber die-
ser dein Sohn kommen
ist / der sein Gut mit
Huren verschlungen
hat/hastu ihm ein ge-
mästet Kalb geschlach-
tet.

31. Er aber sprach
zu ihm: Mein Sohn/
du bist allezeit bey mir
und alles was mein
ist/ das ist dein.

32. Du soltest aber
frölich und gutes
frater

frater tuus hic mor-
tuus erat, & revixit:
perieratq; et inven-
tus est.

s' esioir pourtant
que cestui-ci ton frere
estoit mort, & il
est retourné á vie: il
estoit perdu, & il est
retrouvé.

Muhts senn / denn
dieser dein Bruder /
war tod / und ist wi-
der lebendig worden.
Er war verlohren /
und ist wider funden.

§. 31.

Christus admittens ad se venientes omnis generis publicanos & peccatores inurmurantibus propterea & pro parvo sodalizio factum hoc ipsius traducuntibus Phariseis, rationem facti sui reddit tribus parabolis primâ à pastore qui ovem perditam, secundâ à matre familias quæ denarium sedulo quærebant: inventorumq; gaudium, cum totâ vicinia communicabant: Tertia (quæ tamen, brevitatis sine dubio studio, non in omnibus Ecclesiis populo pro textu prælegitur) à patre familias qui filium ἀκόλαστον peregre cum opum à patre speratarum & acceptarum portione, sibi, ut putabat debita, profectum, hisque dilapidatis fame ut ad patrem reverteretur adactum, cum lætitia accipit. Innuens eodem se modo ad peccatores, ut modo commemorati erga ovem, denarium, filium perditum, animatum esse; dolere scilicet de amissis, nihil prætermittere quærendo, summo cum omnibus cælitibus gaudio affici super invento.

§. 32.

Hic primò, quia non tantum hoc loco, sed alibi passim in historia Evangelica tam male audiunt *publicani*, ut peccatorem & publicanum esse & Christo & populo synonyma videantur: nihil.

nihilominus tamen Johannes Baptista vitæ genere eorum non improbo, unicum hoc movisse legitur ne plus capiant quàm constitutū sit: Apud Romanos verò, quibus magnam partem originis legum nostrarum debemus, tanto fuerunt in precio, ut Cicero pro rostris non dubitavit publicanos homines honestissimos pronunciare *Orat. pro l. Manil. & Val. Max. l. 6. c. 10.* etiam ad dignitates promotarum exempla refert. Itaq; operæ precium est, videre, quomodo res cum iis lege tūm Divina tūm humana comparata sit. Publicani, qui & Vectigalarii & telonæ dicuntur, proprie ii sunt, qui vectigalia populi Romani aut principis, veluti portoria conducta habent, *l. 12. §. ult. ff. de publ. & vectigal. l. cum qui ff. de verb. signif.* Ut ergò illorum officium cujusmodi fuerit cò rectius intelligamus *de Vectigalibus* prius, tanquàm eorum objecto paucis agendum. Vectigalis nomen generale est, & significat quicquid emolumentum ac Compendii ex quacunq; re ad publicum usum capitur. Gæddæus *ad l. 17. num. 13. de vocab. signif.* Horum tria erant genera: Decumamum quæ ex frumento, vino, oleo, & frugibus minutis exigebantur, scripturæ, quæ ex pascuis: portorii quæ ex mercibus exportandis vel importandis recipiebantur, *Ulpian. l. 17. ff. de verb. signif.* Idem totidem ferè verbis tradit Cicero non multò major sed coætaneus ferè temporibus Christi, *loco supra citato*, ubi valde exaggerat magnitudinem fructuum ex Asiæ vectigalibus in Remp. Romanam redunantiū. Cæterarum inquit provinciarum vectigalia tanta sunt, ut his
ad

ad ipsas provincias tutandas vix contenti esse possimas: Asia verò tam optima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum & magnitudine pastionis & multitudine earum rerum quæ exportantur facile omnibus terris antecellat. Et inter hæc Asiatica erant etiam Judaicæ quamvis tunc nondum omnia, & fortasse ante illam ipsam Pompeii expeditionem de qua Cicero *l. 4.* agit nulla. Tunc autem temporis à Romanis, vel constituta vel occupata fuisse apparet ex post facto, quod, quod Josephus inter magna beneficia commemoret. Cæsari & S. P. Q. R. placuisse, Joppen quam ab initio habuerint, Judæi, dum in populi Romani amicitiam reciperentur ipsorum esse, quemadmodum antea. Tributa quoq; (sic nominare vectigalia sequentia ostendunt) ejus oppidi, habere Hyrcanum Alexandri filium cum suis filiis, tam ab ejus agri aratoribus, quàm vectigalium portus nomine, & eorum quæ Sidonem exportantur annuo modiorum 2065. excepto Anno septimo, &c. & paulò post idem jus etiam in Lydda concessum (ergò & illic portuserat) *l. 14. antiq. c. 16.* Facit præterea duorum adhuc portuum mentionem (quoniam in hanc materiam incidimus commemorandorum) magnificè in honorem Cæsaris ab Herode extructorum. Unius ad Cæsaream Philippi, Pyræo apud Athenienses paris cujus respectu Doram & Joppen littorales urbeculas non satis portuosas dicit (graphicam descriptionem vide *l. 15. c. 13.*) Alterum vocat Sebastum, *l. 17. c. 7.* nisi tamen hic idem fuit cum modo dicto, de quo tamen valde dubito,

to, non dissimilatur sine dubio Josepho, si ita fuisset. Aliàs Samariam etiam Sebasten vocat quæ tamen maritima non fuit. Summa; lusi- bus de Corio Judæorum gratiam apud Cæsare sibi paravit Herodes. Ne enim de sumtu in ædi- ficia impenso dicamus; certe quantò majoribus sumtibus portus hi sunt extructi, tantò majori- bus exactionibus (quod de reliqua etiam ma- gnificencia vel potius *Γαυροσία* Herodis Jose- phus. l. 15. c. 12. 13. præcipue verò l. 16. c. 9. queritur) Judæi ad conservandos onerati sunt. Duorum teloniorum etiam Evangelistæ menti- onem faciunt. Capernaitici unde Matthæus vo- catus, *Matth.* 9. v. 9. ad quod non tantum ve- hentes, sed & pedites vectigal solvebant, c. 17. v. 24. (Quod verò capitationis tributum id putat Herinsius, nihil est, quomodo enim aliàs cives immunes esse potuissent.) Deinde Jerichuntici, ut docet historia Zachæi, *Luc.* 19 v. 1. & seqq. Fuit & sine dubio in Bethabara tanquam loco transitus supra Jordanem (nisi tamen idem hoc est cum Jerichuntico) imo ex dictis de Joppe, Lidda, Dora, colligitur omnibus urbibus mari- tinis (ad mare Phænicium ubi Joppe, Lydda Cæsarea) ut & ad lacū Genesareth, item ad Jor- danem sitis, vel telonia extructa, vel certe telo- niorum in una extructarum (Capernaitici ad lacum Genesareth, Cæsareæ ad mare phæniciū, Bethabaræ ad Jordanum) onera ad vicinas sal- tem sub decumarū & scripturæ nomine redun- dasse. Neq; enim tantum strictè dictis vectigali- bus, hoc est, portoriis sed & scripturā & deci- mis, eorumq; conductoribus publicanis vexaros fuisse

fuisse Judæos, colligitur tum ex Josepho. l. 14. *antiq. c.* 16. supra citato, tum ex hoc ipso textu, ubi *πάντες* omnes (collectivè voce sumtâ hoc est omnis generis) *πλῆθες*, voce speciei pro genere per synecdochē sumtâ, ad Christū congregati leguntur. Atq; hæc prima causa est, cur vectigalia eorumq; ministri publicani Judæis odio fuerint. Ipsis quippe Jctis affirmantibus odiosa esse. *Roll. à Val. conf. 13. n. 50. vol. 3. conf. 1. n. 51. Vol. 2. conf. de Const. Imp. Goldasti variis in locis. T. 1. p. 3. 308. 584. &c.* Secundò cum vectigalia sint fructus territoriorum & juris dictionum. Bald. & Dd. l. 1. C. de fructibus Bart. l. quest. 1. solut. *matrim.* Tiraq. de retract. convent. §. 5. gloss. 4. n. 18. & proximit. §. 15. gloss. 1. num. 27. Molin. de feud. §. 1. gloss. 1. quest. 3. num. 32. 33 34. cum ibi allegatis, facile colligitur Judæis hoc nomine odiosa fuisse, quod fuerint tessera quasi ablati sceptri, quod pro summa injuria habuerunt; contra quam tamen vel mullitare, summi periculierat, in quod adeo Christum præcipitare conatos legimus. *Matth. 22. v. 16. &c.*

Tertio; etsi vectigalia sub prætextu muniendarum viarum à Romanis exacta ut testatur Svetonius *Augusto*, aliàs verò pronunciantur illicita Tholosan. *Synt. Jur. l. 3. c. 9. num. 10. ex C. super quibusdam, c. 76. §. præterea de verb. signif. l. 5. Decret. tit. 40.* Non parum tamen de iis in rem militarem cessisse constat iterum ex verbis Ciceronis supra adductis, quid enim aliud est tutari provincias, quam præfidiis non tantum ad evertendas & repellendas incursationes exteriorum, sed & vel maximè ad compescendas rebellio-

belliones incolarum asserere? & paulo post nervum vocat reip. (quam similitudinem pulcrè declarat Tholoss. ex medicis de usu nervorum Galen. l. 7. de decret. Hypocr. l. de off. nat. de arte & alibi iterum Galenus l. 8. de administr. anat. & ex Hypp. l. 2. de loc. aff.) Adeoq; hos nervos vel ipsorum Judæorū fuisse, vel ex ipsorum opibus spiritum sumsisse, necesse est. Ut ita contra se ipsos, subducibus quasi publicanis militare coacti fuerint. Horum itaq; onerum, & ex parte injuriarum, administri, & quasi executores erant publicani, qui & vectigalarii dicti, hoc est ii qui vectigalia pop. Ro. (unde quasi poplicani nō nullis) aut principis veluti portoria conductā habent. Dicebantur autem ita ii etiam, qui salinas cotorias, picarias cretæ fodinas, metalla conducunt. l. 13. ff. de pub. vect. vide & l. 17. de verb. sign. ut ita vel justissimos ex ipsis solorum onerum horum nomine exosos Judæis fuisse, mirandum non sit. Sed accedebant pro quarta molestiarum specie mores illorum. Duplices fuerunt, publicani, ut non tantum ex loco Cic. sæpe citato sed & ex historia sacra colligitur videlicet ἀρχιτελωναι, qualis fuit Zachæus Luc. 19. v. 2. alii his minores ut Matthæus c. 9. Illi interdum fuerunt equites Romani, ut iterum constat è Cicerone, interdum tamen non minus quàm publicani minoris ordinis (ut Matthæus qui è tribu Levi fuerat, Marc. 2. v. 14. hoc est, ea quæ non nisi sacris tractandis destinata erat) ipsi quoq; è populo Dei, ut de Zachæo testatur servator Luc. 19. v. 9. Hos amplissimas familias in provinciis aluisse, testatur iterum Cicero

ex quo, ut & ex eo quòd plureo eorum fuerint ordines, quorum semper unus altero inferior & quasi tributarius, minor publicanus majori. maior præfidi provinciæ aut proconsuli, proconsul Imperatori : Colligitur iterum magnitudo oneris hujus. Nam.

Gratis pœnitet esse probum aut alterius commodis inservire. His accedebant insuper doli, fraudes, rapinæ, & exactiones ultra sortem, quorum indicia sunt primò leges politicæ fructus plerunq; morum malarum de quibus ita Wesenb. *Parat. ad ff. de publicanis & vectigalibus.* Quia sæpe numero supra statutum vectigal, vi aut dolo malo publicani, eorumque, familia exigere solent, aut per concussionem injecto terrore extorquere, nonnunquam etiam ex mercibus quid surripere : itaq; , prætor edicto ita Cavid. *l. 1. in principio* : Quod publicanus seu alius publicani nomine vi ademerit, quodve familia publicanorum, si id restitutum non erit, in duplum, aut, si post annum agetur, in simplum indicium dabo, &c. His publicanorum moribus non mirandum inter beneficia Cæsaris numerare Dionem *l. 42.* quod levare volens Asiam publicanis, quod redigebatur ex vectigalibus, in tributi collationem transformavit, ut scilicet populus, licet tributis æquè gravibus quàm justa essent vectigalia expensis, hoc tamen haberent beneficium, ut oneribus, quæ publicani vectigalibus debitis addidissent, carere ipsis liceret. Quod tamen beneficium Judæis vel nunquam contigisse, vel ad breve tempus datū, paulò pòst de novo à publicanis largiendo aut
simili

simili fraude impetratum, & postea eo gravius Judæos ab ipsis pressos fuisse, è textu hujus Evangelii colligere licet. Atque hæc sunt malitiæ horum hominum documenta è legibus humanis & civilibus. Quibus astipulatur, non tam Johannes Baptista lege sua publicanis dictata *Luc. 3. v. 12.* quàm ipse publicanus Zachæus, *Luc. 19. v. 8.* conditionaliter quidem loquens de se, vulgare tamen inter sui generis homines hoc vitium innuens.

Sextò; tanto magis etiam hoc genus, hominum, averfatos fuisse Judæos credibile est, quod non omnes imò, ut conjicere licet, nulli aut pauci ex gentibus fuerint, sed pleriq; omnes Judæi, seu, ut loquitur Christus, è semine Abrahami. Adeoq; haud dubiè pro hostibus & proditoribus (hostes quippe contra patriam quasi armantibus) ab ipsis habiti. *Quæritur* autem a- Quæst. XI.
 moto hoc Judæorum affectu, *an quis ex populo Judaico bonâ cum conscientia publicani officio fungi potuerit. Et quid nos in simili casu deceat?* Resp. de illis, omnino licuisse si legem Baptistæ observaverit. Hinc Christus, quamvis multum cum iis conversatus, nullum excepto Matthæo, à telonio advocavit ne Zachæum quidem, cujus domui tamen salutem contigisse ait. *d. cap. v. 9.* Et si enim dubium non est, ultra æquitatem fuisse onera illa, si tamen illi nec authores, nec consultatores iniquitatis fuerunt, nec quæ Magistratus nomine exegerunt in privatos usus converterunt, hoc saltem functio illorum habere potuit commodi, quòd Ethnicos, gravius pressuros, excluderint. Cavendum autem quod obi-

ter monemus, ne simili prætextu, boni scilicet procurandi aut mali impediendi, aliquid agamus quod in sese malum *Rom. 3. v. 8.* (vectigal enim exigere malum per se non est,) multo verò minus excufatos nos putemus, si dicamus quod facinus mali, tamen futurum ab aliis, si nos non faceremus. Ut enim nemo ex alieno sed unusquisq; ex suo admissio sorti subjicitur nec alieni criminis successor constituitur, ut ait Callistratus *l. 26. ff. de pœnis* ita stolidum, impunitatem, imò laudem innocentiae in delicto, ob quod alius pœna dignus foret, tibi admiseris promittere. Habemus itaq; causam cur odio & detestationi, justæ saltem ex parte, Judæis fuerint publicani ut ita non minus quidem, quàm Pharisei, Christum eos admittentem admiratione dignum putemus; licet longè diversum sit quod nos, ab eo quod ipsi in hoc facto spectandum putarunt. Nos *Φιλανθρωπία* & infinitam misericordiam, & in exhaustum salutis humanæ desiderium, venerabundi intuemur. (conf. *Esai. 42. v. 1. c. 61. v. 1. Luc. 4. v. 18. Matth. 12. v. 18. c. 9. v. 13. 1. Tim. 1. v. 15.* exempla confessorum, ut Pauli, Petri post lapsum, peccatricis, & similium) sed hujus misericordiae *Luc. 7.* Pharisei uti putabant non indigi, levitati, & collusioni cum malis in eorum sceleribus, non sine Diabolicâ calumniâ factum hoc Christi tribuebant.

§. 33.

Ansam itaq; probet calumniosa hæc factorum Christi à Phariseis profecta interpretatio,
ex ju-

ex jure humano aliquid dicendi de *Calumniâ*. Et-
 si enim Jurisconsulti de judiciali præcipuè lo-
 quuntur. Quia tamen tùm aliàs non rarò hæc
 ab illa fomitem & originem accipit; tùm verò hæ
 ipse & similes Phariseorum calumniæ non ces-
 sarunt, donec judiciales factæ, optimum nostrũ
 servatorem in crucem egerunt. Non alienum
 est, posteaquam *Homil. anteced.* de privata quæ
 & obtrectatio dicitur, aliquid diximus, de pu-
 blicâ etiam hîc aliquid adjicere. Calumniari ver-
 bum generale & omnem ingenii malitiam com-
 plecti putat *Cicero 2. de rep.* propriè autem ad
 fraudes tam actorum quàm defensorum & tam
 publicorum, quàm privatorum judiciorum
 pertinet. Sed *l. 1. §. Calumniari ff. ad S. C. Turp.*
 calumniari ita definitur, quòd sit falsa crimina
 intendere, Calumniatores verò, qui per fraudem
 & frustrationem alios vexarent, litibus præfer-
 tim. *l. 233. de verb. signif.* qui & calumniosi in *l.*
3. ad Turp. porro quid calumnia includat vix cla-
 rius intelligemus quam ex capitibus juramenti *ca-*
lumniæ quæ sunt sequentia. 1. quod jurans cre-
 dat se julte agere & non calumniosè. 2. quòd
 respondebit veritatem super omnibus. 3. quod
 non utetur falsa probatione. 4. quod non cor-
 rumper judicem vel tabellionem. 5. Quòd ca-
 lumniosam dilationem non petet. *Wesemb.*
ad C. de juram. Calumn. Ultimum ut non facile
 cadit in accusatorem seu actorem; ita solum in
 Phariseis non apparet, nisi in hanc sententiam
 accipias, quod dicitur *Matth. 26. v. 5. Marc.*
14. v. 2. ubi putabant minus tuto sese Christum
 calumniari posse præsepte populo totius Judææ

& Galileæ qui ejus miracula vidisset, & conciones audivisset; Si autem cantidè agere voluissent vel tanquam insontem missum facere, vel eo tempore cum ipso agere debebant, quo apparuisset, lucem eos non metuere. Sed quicquid sit de hoc; Prima quatuor manifestissima sunt. Nam pro I. dicere non potuerunt, se causam suam justam putare. Quæ enim excusatione hic usus est servator, eadem & alibi usus est, neque enim eadem est hæc historia cum ea quæ legitur *Matth. 9.* super vocatione Matthæi & prior hæc est. Illa enim historia *Luc. 5. v. 27.* describitur, cum hæc *15. capite* demum habeatur, probè ergo sciebant, quas facti sui rationes haberet, quodquæ non collusionis sed conversionis ergo cum ipsis conversaretur. Pro II. Non respondisse ad interrogata ad quæ respondere debuerint, habetur, *Luc. 14. v. 4.* & conqueritur ipse Servator *Luc. 22. v. 68.* pro III. falsâ probatione usos, tùm coram principe Sacerdotum tùm coram Pilato, historia passionis abunde docet. IV. Corruptio judicis in juramento calumniæ abjurata, præcipuè quidem respicit ad largitiones, quas uti sine dubio non intermisissent si effici aliquid eis apud Pilatum sperassent; ita parum aut nihil quo ad conatum & intentionem à corruptione largitoria differt, quod inani metu de amittenda gratia Cæsaris si Christum absolveret ipsum teruerunt. Quemadmodum & post resurrectionem ad occultandam innocentiam Christi quæ ex illa eluxisset, pecuniæ non pepercisse constat ex *Matth. c. 28. v. 12.* plura de hoc crimine in genere habent *ff. de calumniatoribus*

toribus & ad Sctum Turpelianum & Codicem juramento Calumnie.

§. 34.

Porro ex eo quod Servator legitur hic prolixâ Apologia tribus pulcerrimis & illustribus similitudinibus constante, calumniis Phariseorum respondisse alibi autem, præcipuè in passione calumnias accusatorum à quibus tamē mors ipsi imminebat, nulla responsione vel dignas vel indigās, habuisse; non alienū putamus de *responsionibus & purgationibus* quibus præcipuè calumniis occurritur (quando iis opus sit nec ne) pauca dicere, & ita quidem? Ut primo quæ in jure de hac re invenimus, breviter commemoremus, deinde quid horum in sacris literis vel probetur vel improbetur, adjiciamus. Purgationis vocem hic accipio late pro quavis dilutione criminum ab adversario sibi intentatorum de qua *ff. d. e. pub. jud. l. ult. si qui reus factus est purgare se debet*, & ita definitur quod sit se excusare & innocentiam suam ostendere. Strictè autem dicta purgatio intelligitur ea, quæ facta aliquo fit, quæ duplex: Vulgaris & Canonica. De vulgari multis speciebus commemoratis & rejectis P. Greg. Tholos. *Syntag. l. 48. c. 15.* postea n. 13. *c. cit.* tandem ait. Hæc itaq; rejecta cum sint, & juramenti sola purgatio remanet, *c. si quis 4. de purg. Cano.* Hæc etsi propriè non sit hujus loci, annotanda tamen putavi ex dicto Tholosano sequentia tanquàm in sese scitu utilia & ad horum etiam illustrationem facientia fit, inquit purgatio utraq; (Vulgaris & Canonica) pro crimine illato præsumto sed non plenè probato *c.*

Quæst.
XII.

1. 3. &c. quoties. 5. C. cum in juventute 12. de purg. Cano. quando infamatio grave generat scandalum, quo casu etiam invito tunc purgatio canonica imponitur c. inter sollicitudines 10. eod. c. qualiter §. 1. de accusa. Et paulo post: fieri debet ab eo purgatio, qui oneratur aliquo crimine, vel presumptione vel diffamatione: si modo non fuerit aliàs deprehensus infurto, &c. Et paulò post. Accedunt & compurgatores, id est, viri alii qui pariter jurant se credere, quod qui juravit, verè juravit, &c. Hæc inquam, propriè quidem de purgatione ea quæ facto aliquo fit; ideo tamen adduxi quòd suppeditare videantur argumentum à minori ad majus, si enim illæ purgationes, quas tamen certum est omitti quandoq; salvà innocentia posse, ita quandoq; habentur necessariæ, ut etiam invito deferri & imponi possint, multo magis necessariæ videntur quæ excusatione verbali perfici possunt. Huc pertinere videtur dictum Ciceronis. 3. offic. Qui non defendit, nec resistit injuriæ, si potest, tam est in vitio quam si parentes, aut amicos, aut patriam deserat. Et Gell. Noct. Att. l. 18. Veterem ferendo injuriam invitas novam, & apud Isocr. ad Demon. εὐλαβῆσαι τὰς διαβολὰς καὶ ψευδᾶς αἰοῖν, οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν μὲν ἀλήθειαν ὀνομάζουσιν πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι. Cavet tibi à calumniis quamvis falsatim. Multi enim (vulgus) veritatem ignorant, respiciunt autem ad opinionem. Et in jure: qui non respondet jussus per interlocutoriam Judicis, pro confesso habetur. c. 2. de confess. in 6. Jas. l. ejus num. 4. si cert. petat & ff. de reg. jur.

jur. n. Qui tacet utiq; non fatetur, sed tamen verum est, eum non negare. Quia vero tali casu sæpe sinistra & perniciosæ suspitiones oriuntur in animis hominum, idq; , hoc loco sine dubio factum fuisset: Unde quod Tholosanum dixisse intelleximus quando infamatio generet scandalum, necessariam esse, adeò, ut etiam invito imponi possit: Id Servatorem, quamvis non invitum (non enim cogendus erat ad id quod faceret boni) spectasse, apparet in sua etiam hac Apologia. Quippe cujus finis & affectus non tantum erat hic, isq; primus ut ablocutoribus suis os obturaret, sed etiam, & quidem. 2. ut scandalum tolleret quod Pharisei moliebantur in animis auditorum, etiam piorum, ne putarent Christum delectari fraudibus publicanorum, & similibus peccatis horum hominum, quos suscipiebat, sed potius conversione *Ezech. 33. v. 11.* 3. ut materiam haberet, hos ipsos auditores suos, rectè instituendi, quomodo hac sua *Φιλανθρωπία* non ad securitatem, sed ad conversionem uti deberent, ut enim ovis & denarius perdit, manent perdit, donec à pastore vel matre familias agniti eo quò debent reportentur: & Fili us acolastus exul est à patris gratiâ, tam diu donec miseriâ & peccatis, quibus se in illam præcipitem dederat, agnitis, patris misericordiam imploret. Hoc autem ubi fecit, non patrem tantum, sed domum paternam, (excepto fratre majore Phariseis hisce simili,) lætitiâ complevit. Ita hi publicani & alii peccatores discere debebant, quantum tristitiæ angelis, sollicitudinis vero ac laboris Deo q; præcipuè Serva-

tori suo (de qua etiam queritur , *Ies.* 43. v. 24. 25.) peccatis fecerint, lætitiæ autem conversione seria facturi sint. Hæc de Apologia hujus loci & causis epus in genere. Si quis autem quærat, cur interdum ad nugas ejus modi suorum obrectatorum tacuerit? ut non tantum, *Matth.* 15. v. 12. ubi indignas habet quisquilias illorū, quas extricaret, & scandalum, quod super verbis ipsius conceperant, eximere illis niteretur? Sed præcipuè in historia passionis, ubi ad objecta sibi crimina ad admirationem usque judicium, præsertim Pilati, tacitus stetit.

Respondeo primò de iis, quæ ad merita causæ pertinuerint videlicet ad Judæos, quod esset Filius Dei, *Matth.* 26. v. 65. *Marc.* 14. v. 62. ad Pilatum, quod esset Rex Judæorum, *Matth.* 27. v. 11. *Marc.* 15. v. 7. *Luc.* 22. v. 70. nequaquam tacuisse: ut ut etiam in his probe viderit, parum se proficere: apud Sacerdotes quidem, quòd jam ante judicium quicquid dicturus esset, morti ipsum destinaverant, de quo etiam queritur, *Luc.* 22. v. 68. Apud Pilatum verò. quod negotium non intelligeret, & quamvis hunc regem, solius quippe veritatis paucos sectatores inventurum parum nociturum videret Romano Imperio: metum tamen concipiebat offensionis & suspicionis apud Imperatorē, quasi seditiosos & regis nomen contra Imperatorē, in usurpantes puniendos, dissolutior esset. Et hæc causa est, quòd laudet tantopere hanc confessionem Paulus, 1. *Tim.* 6. v. 13. Sed ut dictum, post habitis hisce, non dissimulavit, multò minus prodidit veritatem. Fasse est se esse filium Dei, fasse est se esse regem. Satis etiam simul diluit

sinistras super hac confessione sua suspensiones, modò voluissent attendere. Pilato enim satis esse debebat quod dixerat, nec se Regem, nec regnum suum esse de hoc mundo, adeoque iudicium de se se & suo officio ad ipsum non spectare. Et quæ de iudicio aliquando à se celebrando, Sacerdotibus responderat, *Matth. 25. v. 65. Marc. 14. v. 62.* eò præcipuè spectabant; parcerent sinistris iudiciis de infima hac humilitate, qua tanquam, reus, ipsorum se iudicio subjiciat tempus instare in quo plus satis ipsis manifestum futurum sit, esse se filium Dei, cui pater potestatem dederit iudicii faciendi, *Joh. 5. v. 22. 27.* Ad reliquas autem calumnias, cur Christus non responderit, causa in promptu est. Etsi enim in judicialibus tacens consentire videtur etiam in sibi præjudicialibus, *Tiraquel. de jur. mariti gloss. 7. n. 31. Surd. decis. 47. n. 9. Barbos. in l. divort. §. ob donationes n. 14. ff. soluto matrim. Jac. Canevar. variar. resol. l. 1. c. 20. n. 21. & c. 7. n. 75. Pacif. d. inspect. 3. c. 5. n. 8.* Ut tamen nullibi servatorem peccasse, & (potissimum in passione) omnes suspensiones in vitæ passionis studio vitare voluisse certum est, ita ejus silentium nec accusatores nec iudices excusavit. I. Quia vidit omnem responsionem frustraneam futuram. At tacere melius est quàm actus frustraneos facere. *Castrenf. cons. 286. Felin. in cap. extranmiss. extr. de prescript. Bart. in disp. incip. pupillus. Paris. cons. 103. bona de quibus in presente num. 93. vol. 1. Pansschman. p. 1. quest. 4. n. 3.* Et tacens pro negante habendus est, quando non potest contradicendo impetiri quod agitur ut ait *glossa in l. Caius*

*Cajus in verb. non obesse ver. tu autem dicas. ff. de pignorat act. Felinus in d. cap. nonne. num. 21. vers. tertia regula. colum. 3. extr. de præsumpt. Alex. cons. 131. In causa. num. 5. vers. item quia extat regula volun. 2. Albericus in l. invitus in princ. vers. aut est talis. C. de procurat. Andreas de Isern. in §. 1. num. 27. vers. idem de præsente de prohib. feud. alien. pen. Lothar. Castr. in l. Cajus vers. aut gerebatur non nōm. tacentis col. 2. in princ. II. Erant manifestæ nullitatis. Nam in atrio pontificis testes non concordabant, *Matth. 26. v. 60. Marc. 14. v. 5.* In dicafterio Pilati ea proferebant quæ sciverat Pilatus ab invidia profecta, *Marc. 15. v. 10.* Et quorum Christus ipsos (si odiosos Pilato reddere, & retorsione uti voluisset) convincere poterat, *Luc. 23. v. 2. conf. Matth. 22. v. 17.* pertinet Ergò huc quod in jure dicitur, quòd actore non probante, reus (purgatione non opus habens) absolvatur. *l. qui accusare. C. de e-dend. l. final. C. de rei vindic. l. actor. C. de probat. l. 2. C. de testibus, c. ult. de jure jurand. cum similib.* Et Notorium non opus habere probatione. *c. bone 23. de elect. c. evidentia. c. qualiter. de accusat. l. si vero. §. qui evidentissime. ubi glossa. Et Dd. qui satis dare cogant. & gloss. l. emptorem. 12. in princ. verb. quia manifestum de action. empt.* Item, propter notorium ferri sententiam posse, eo solum allegato Hypp. nubr. *C. de probat. n. 74. per gloss. c. appollanti. verb. alias. de appellat. c. eviçtione, de accusat. c. porro de divort. c. ad nostram. 2. de jure jur. imò ne quidem allegatione opus habet, secundum Cravett. præalleg. loc. per doctrinam. Barthol. & Dd. l. omnes populi. de just. & jure. Ver-*
rum*

rum ergò & in his, in quibus vel nunquam aut non facilè, vel quoties tacemus inviti tacemus quod Salomo ait; tempus esse non modo loquendi sed & tacendi *Eccl. 3.* Et *Ambr. de officiis*, filendi patientia opportunitas loquendi, & contemptus divitiarum sunt maxima fundamenta virtutum. Et silentium cum ubiq; culpâ vacet, tum maximè in aliorum conviciis, nescio quid egregium Socraticum, aut potius Herculeum præ se fert. Siquidem & Hercules ne grii quidè odiosa verba curabat. *Plut. in lib. quomodo quis ab hostib. juvetur.* Discamus hæc, & ubi veritatem populo necessariam, vel officium nostrum aut fructum ejus periclitari animadvertimus, nihil prætermittamus quod ad Legitimam estimationis nostræ defensionem pertinet. Vindictæ verò causa, & ubi plus scandali, aut similium malorum, quàm fructus è defensione nostrâ emergere intelligimus, injuriâm potiùs patiamur, quàm ut defensione etiam in sese licitâ utamur, *1. Cor 6. v. 7.* Quæ autem defensio sit vel licita vel illicita aliquid dicemus ad textum Dominicæ sequentis.

§. 35.

Ad diligentiam quam pastor in ove, mulier in denario quærendo impendit, non abs re erit, annotare gradus qui in *Jure* traduntur diligentiae: Dicitur autem ea exacta, communis & minor. Exacta dicitur, quam suis rebus prudentiores & diligentiores patresfamilias solent adhibere, præter ordinarium seu communem vel vulgarem modum §. *item is cui res aliqua. quib. mod. re contrahat. obl. in Just.* Diligentia & cura communis

munis illa est, quæ communiter à prudentibus & bonis patribus familias rebus suis adhibetur *ibid.* Minor diligentia circa res alienas consideratur, habita ratione moris, quo solet res suas tractare, ut etsi negligens in rebus suis sit, tamen eandem diligentiam quam suis adhibet, rebus alienis quoq; adhibeat, *l. quod Nerva. C. de curiosis.* Ex hisce itaq; gradibus descripturus diligentiam hujus pastoris vel matris familias, ita posset dicere. Eos qui oves aut pecuniam incolumes adhuc communi diligentia curarent, omissa tamen una ove vel uno denario, minori cura prosequi incolumes, exacta verò perditos, ita, ut præter etiam vulgarem diligentiam modum, illa investigent, ita quidem, ut circa integra minori quam pareffet, (nisi amissum illud investigandum esset) diligentia præditi videri possint,

§. 36.

Parabolam *de filio prodigo*, multa egregia moralia quæ ex Jure illustrari possunt continentem, non prorsus duximus prætermittendam. Breviores tamen futuri, quia, ut supra diximus, non in omnibus Ecclesiis pro textu ordinario prolegi solet, In filio itaq; minore, de picta primo est simularis *improbitas & impietas*, erga parentem. Cujus mortalitatem dum cogitat, adeo non sollicitus est, ut vita illius prolongetur, ut potius iudigne videatur ferre patrem diutius spe sua vivere, dum viventis hæreditatem anhelat. *Da mihi* dicens patri, *portionem substantiæ quæ me contingit.* Græce τὸ Πιβάλλον μέρος τῆς ὀσίας. Πιβάλλειν δὲ inter alia significat pertinere ad ali-

aliquem. Quid ergo pertinet ad filium de opibus patris adhuc viventis? nihil Nam viventis nulla est hæreditas *l. 1. de hæred. ver. ff. de hæred. inst.* probat & definitio hæreditatis quæ est successio in universum jus, quod *desuntus* habuit tempore mortis *l. hæreditas 63. de reg. jur. & lege nihil aliud de verborum signific.* Et præmatura est sollicitudo de hæreditate viventis. *l. 2. §. interdum, de vulga. l. ita tamen §. à patre, ad Trebell. l. 1. §. si impuberi, de collat. bono.* Et ut pactiones de hæreditate futurâ inducunt votum, captandæ mortis. *l. si. C. de. pact.* ita multo magis à vivente exigere cum in genere contra bonos mores sit, festinare ad viventis hæreditatem. *l. quidam injure. l. 30. §. fin. & 3. de donatio. ff. stipulatio hoc modo concepta de verb. obl. ff. l. ex eo, 4. de inut. stip. C. l. fin. vers. sec. de pactis* multo min⁹ adhuc ad ipsum pertinet patrimonium patre adhuc vivente, Nam hæreditas adita demum patrimonium dicitur Bart. in *l. Titius in princ. ff. ad S. C. Trebell. Conf. Argent. l. 1. conf. 76. n. 4. Wesenb. ad §. 1. Inst. ex quibus caus. manu mitt. non licet. §. 1. Inst. de hæred. qualitat. & differ. l. sed si plures. 10. §. filio 2. ff. de vulg. & pupil. subst. l. fin. in fin. C. de in ff. Testam. Gloss. in *l. ejus qui in prov. ff. si cert. pet. & ibi. Bart. post. princ. col. 2. vers. sec. oppono Text. in l. 2. ff. de bonor. poss. l. cum hæredes 23. ff. de acquir. poss. Cephal. consil. 429. Philip. Matth. 1. conf. Marpurg. 21. n. 6. Gloss. in *l. hæres. de acquir. hæred. Decius conf. 3. 8. Menoch. conf. 81. num. 24 Paris. 2. conf. 10. & 75. 17. n. 27.* Secundum illius vitium est levitas non tantum quod pro certo habebat, diutius se victurum patre, sed & quod**

quod compos jam patrimonii, ita, ut tamen adhuc cum patre aut in vicinia vivere potuerit, nihilominus tanquam ne consilio quidem patris amplius indigus, in longinqua abit. At verò levitatis præsertim, in neglecta reverentia erga parentes fructus qui sit, docet Jacob de filio Ruben. Ex cuius levitate incestus seculus est, *Gen. 49. v. 4.* furtum, & similia flagitia, *Prov. 28. v. 24.* Notatur autem vitio hoc filii acolasti *securitas in universum*, quâ homo à patre cœlesti quasi recedit. Et excusso ejus timore parvi ducit quicquid perpetret. In diem interim putans, quod verbum Dei minuetur. Exemplo sunt impii ante diluviani, *Gen. 6.* Sodomitæ, *Gen. 19.* *Ezech. 16. v. 49.* *Mich. 2. v. 6.* *Esa. 28. v. 15.* *Jer. 5. v. 12. 2. Petr. 3. v. 3. 4. 5.* Quod dictum Petri & potissimū phrasis illa ubi dicit tales *θελοντας ἀγνοῦν* volentes nescire; ut & id quod præter spem hujus acolasticaritas secuta est, quam si scivisset cautior forte fuisset; occasionem nobis præbet agendi aliquid ex jure *de ignorantia* sed quia occasio commodior, erit *Dominica X.* itaq; eò reservabimus.

§. 37.

Sed quid porro secutum est? *ἀσωπία διεσκόρπισε τὴν δ' σίαν αὐτῶν*, ζῶν ἀσώτως, inquit Servator. *Ἀσωπία* ab *ἀλφά* *τερηλικῶ* & *τῷ* *σώζῃν* servare componitur & talem vitam designat, in qua omnis spes salutis expiraverit, & in qua, ut cum Tertio loquar, ipsa salus si velit servare tales non possit. Hoc est, volutatus est in sceleribus & flagitiis (ut sus in volutabro, cœni) ejusmodi

modi à quibus nisi resipuisset & divina misericordia servatus fuisset æternum ipsi pereundum fuisset. Duorum autem præcipuorum vitiorum nominatim in textu mentio fit. Primum in ipsa descriptione vitæ, ipsius commemoratum, erat, τὸ ἀγασκορπίζεν τὴν εἰσίαν καὶ δάπανάν sumtuositas, *luxus in victu, vestitu, & omnibus quæ sumtum requirunt.* De hoc satis actum est: *Dom. I.* Alterum reverfo demum exprobrat frater natus major, quod erat *scortatio*, non absumsisse tantum sed cum meretricibus absumsisse bona sua dicens, De secundo hoc vitio quid sentiant jura divina docet vel unicū illud dictum, *Hebr. 2.* Scortatores & adulteros judicabit DEUS cui sufficiat adjecisse, *Deut. 23. v. 17. 1. Cor. 6. v. 9.*

§. 38.

Ad humana jura quod attinet; Jus civile sane scortationes severe prohibet, adeo ut ne ei quidem veniam det, quæ paupertatis impulsu sese prostituat ff. *l. palam de ritu nupt.* Et Ulp. in *l. verum est ff. de furt.* non obscure innuit, scortationem furto deteriorem esse; pro leviori tamen habent leges si quis meretrices appellaverit, quàm si virgines & pudicas matronas, *l. item apud Labeonem 15. §. si quis virgines de injur. l. 47.* Et in *C. de nat. liber.* has meretrices quarum venenis (id est perniciosis illecebris) inficiuntur animi perditorum, tormentis subjici jubet, ablati omnibus, quæ illis donata sunt. De facto autem proh dolor non veteres tantum historiæ, multa in hoc genere nefanda narrant, v. g. quod C. Caligula lupanaria constituit in palatio indeq;

Quæst.
XIII.

deq; ex prostitutis primariis fœminis pecuniam collegit, Dio. l. 59. Et Ulpia, l. *ancillarum*. §. si. ff. de petit. hered. & Ipse Solon publicè meretrices instituisse fertur à Philemone, Ut ea venere contenti juvenes, à pudicis sollicitandis abstinerent. Sed (ne multa de Ethnicis dicam) *Lupanaria* aliquando etiam inter Christianos ex patientia ad vitandas matronarum sollicitationes, stupra & adulteria permiffa, ut est ap. Hostiens & Panor. in c. inter opera de sponsa. Hoc ita refert Tholos. in Syntag. jur. l. 10. c. 2. conf. eund. de rep. l. 14. c. 1. Quæ etsi ex aliorum potius, quam propria sententia dixisse videri velit: facile tamen colliges, opinionem hanc ipsi probari cum bonis probatam dicat, ad vitandum scilicet majus malum. Imò Romæ id fieri adeo non distinetur Stapletonus in prompt. ad Dom. XVII. Et Lutheranos similes in eo videri velit Pharissæ ipsius Christi facta sinistrè interpretantibus, quod id reprehendant. Rectius Recessus Imperii. Anno 1548. Constit. criminalis. Anno 1577. tit. 26. Zepper. d. l. f. 456. Kizel. in synopsi matrim. c. 9. theor. 2. Et ô perditam rempublicam & Sodomitica non meliorem, cujus mala minima sunt scortationes, à magistratu publicè permiffæ. Aliud remedium ostendit sacra scriptura; conjugium scilicet, ut antecedenti Dominica audivim⁹, de quo si honestius docerent, nec tanquam statum carnalē religiosi suis (imo omnibus quippe quos hoc nomine longe infra religiosos suos adjiciunt, imo in quos fulmen illud Apostolicum vibravit Greg. qui in carne sunt Deo placere non possunt, Rom. 8, v. 8. & Campegius Cardinalis

dinalis Nuncius Apostolicus melius esse sacrificium aliquot habere scorta quam unam legitimam uxorem *Sleidanus l. 4. A. C. 1624.*) invisum & contemtibilem redderent; in scortatores vero, adulteros & alia nefanda in hoc genere perpetrantes, debita severitate, eaq; non minore (uti est Canonica, quæ ita mitis ut satis appareat authores ejus imbecillitatis suæ in constituenda illa lege probe fuisse memores, vid. *c. audite 6. distinct. 34. c. nubendi 20. caus. 2. q. 1. c. nemo 4. c. meretrix. caus. 32. q. 4. Berlich. d. concl. 39. n. 4.*) in eos qui cœlibatum voverunt, hoc est, in spirituales (imo si, quod ipsi dicunt, Sacerdotibus V. T. sanctitate pares sunt, majori, confer *Lev. 21. v. 9.*) quàm in laicos animadverterent similis cum hoc sectæ Legum periti, profectò medicinam huic malo multò meliorem & certiore quàm lupanaria à se adhibitam gloriari possent.

§. 39.

Porro non tantum quia hoc flagitium præ aliis lucifugum est & difficulter probatur, sed præcipuè, ut commendemus nostratibus illud Apostoli, *speciem malam vitandam*; *1. Thess. 5. v. 22.* non videtur abs re apponere signa, quibus *Dd. meretricem agnosci posse judicant*, habentur autem apud dictum Tholosanum sequentia; I. Si mulier erro sit, & diversas pluriū ædes frequenter. Angelus in *l. si qua illustris. C. ad S. C. orfic. conf. de judiciis in 6.* (a quo non abludit illud Apostoli, *1. Tim. 5. v. 13.*) II. Si mulier aliquò sola eat. Hoc in Italia suspectas reddere fœminas sæpè audiui. Apud nos vero loca quæ ade-

ant, ut & tempus & similes circumstantias quibus id faciant distinguenda puto, neq; enim facultates omnibus etiam honestis permittunt, ut semper habeant pedissequas. III. Pro probatione certissima est Baldo in *l. natales num. 1. C. de procurat.* ut aliqua sit meretrix, si videatur sæpius Scholaris noctu & interdiu ingredi domum ejus, & eam alioqui solam, quia, inquit, Scholaris qui loquitur cum puella non præsumitur dicere Pater noster (quid ni? cum spiritualis seu religiosus sit, de quo in dubio nihil religioni contrarium præsumendum videtur. Imò ut habet Mascard. *d. probat. vol. 1. concl. 64. n. 6.* Clericus mulierem amplexans id facere præsumitur benedictionis causa, non libidinis, aut forte meretrix fieri potest, ut is qui eam meretricem fecit, aut eam pro meretrice usus est, sanctus sit & cito ipso facto bene dixisse dici possit, vides quam pulchrè sibi passim caverint hi homines de impuritate imo puritate in iis propter quæ alii infamiam incurrerent. Et num Scholares lasciviores sunt aliis juvenibus? nunquid iterum hinc apparet fructus periculosi cœlibatus?) Et in *l. non aliter ff. de usu & habitatione*, mulierem viduam cui habitatio relicta est, posse à domo repelli, ut inhonestè viventem, si in eam hospitem introduxerit Scholarem (quæro iterum cur scholarem potius, quam quemvis virum? quia scilicet ille occasionem sedandi furoris Venerei nullam nisi furtivam sperare potest: alii uxores vel habent, vel habituros se suo tempore sperant, & ab illa licitam fervoris Venerei sedationem expectant.) IV. Quæ in caupona ministrandi causa

causa ponitur. l. fin. si manci. ita venie. ne post. C. Ulpia. in l. palam 43. §. si qua caup. exercens de rit. nuptiali (sane in locis ejusmodi amplior quam in multis aliis, hujus peccati occasio est. Omnibus tamen cauponis indifferenter, præsertim in iis Germaniæ locis, in quibus nec impurus cælibatus ita frequens est, nec tanti præ vita conjugali valoris, nec scortatio tam parvi est, ut supra audivimus ex Campegio, vitæ meretriciæ notam hoc uno nomine quod in caupona sit mulieri nullo alio suspecta inurere, rigidius videtur, quàm fert charitatis Christianæ de aliis judicium, vide Dom. seq.) V. Verè ea pro meretrice erit, quæ in lupanari residet & se prostituit, d. l. palam de rit. nupt. (hoc per se patet) sed satis de hoc quoq;.

§. 40.

Super eo quod ἀσωνία hujus juvenis fames in terra secuta sit, etiam aliquid de fame, com-
 meatu, legibus frumentariis, &c. dici posset, sed metu nimiae Prolixitatis ad sequentium Dominicarum aliquam, minus fortasse occasionis ad alias materias Juridicas suppeditaturam reservabimus. Ex eo verò quod pater filium reversum symphonia inter alia & choreis accepisse dicitur, harmoniam etiam hic sacrorum cum profanis juribus considerabimus. *Musica* suspectam statim reddere potuit prima origo, Cai-
 nitis accepta ferenda, Genes. 4. v. 21. Non tamen simpliciter propterea rejicienda est. Alias & urbium extructio, item ferri & æris tractatio, rejicienda forent, quæ itidem prius apud illos, quàm in populo Dei fuerunt. Cainitæ quippe talium non ut Cainitæ, hoc est,

Quæst.
XV.

non ut impii, authores fuerunt, sed quatenus naturam rerum secuti sunt. Sequentibus temporibus Musica varia apud varios experta est iudicia. Apud Græcos in magno honore & à primariis etiam & summa auctoritate præditis viristractata fuit, adeò ut Themistocles, teste Cicer. lyram in convivio circumlatam recusans, indoctior fuerit habitus. Apud Romanos non ingrata quidem fuit, sed ita ut à servis potius tractaretur. Hinc servorum symphoniacorum quos Milo secum habuerit in *orat. Cic. pro Milone* mentio fit. Excepto ferè Nerone, cuius tamen non virtutibus sed vitiis adscribitur, quòd urbis suo instinctu incensæ *θηνωδίας* & *παυσόδίας* Homericas ad cytharā decantavit, & morte imminente non quod tantus imperator, sed quod tantus artifex (in citharā scilicet) pereat, ingemuerit, ut scribit de eo Svetonius. In populo Dei vero magni habita est ad laudes Dei adhibita tùm publicè (extra templum *Exod. 15. Jud. 5. & 11. 1. Sam. 10. v. 5. 1. Sam. 18. v. 7. & in Templo. 2. Sam. 6. v. 5. 1. Par. 3, v. 8. c. 15. v. 16. c. 25 v. 1. 2. Par. 5. v. 12. & alibi*) tùm privatim, ut velex unica historia Davidis liquet, ubi præcipuè notandus admirandus Musicæ rectè scilicet & piè, etiam privatim usurpatæ, effectus, qui est mali spiritus insultibus resistere, *1. Sam. 16. v. 23.* ad boni autem Spiritus dictamina animum præparare, *2. Reg. 3. v. 15.* In actibus etiam devotioni præcipuè non destinatis, Musicam adhibitam, nec à Deo reprobata *Genes. 31. v. 27. 1. Sam. 19. v. 35. Eccl. 3. v. 8.*

Quam-

Quamvis abusus hac in parte reprehensio severior sit, in sacris literis quàm commendatio utilitatis, *Esa. 5. v. 12. Amos 6. v. 5.* ubi mireris Davidi comparari istos ad convivia adhibitos Symphonistas. Videtur autem vel Ironia esse cum Mimefi putari cupientiũ se Davidem imitari, vel Spiritum sanctum vocem adhibentem (פִּיטוּ) significantem subtilem divisionem, intervallorum Musicorum scilicet in chordis, qualis est apud Musicos in mordentiis quas vocant & tremulis, item in intervallis Generis Chromatici & Enharmonici, (Buxtorfius in *Lexico* vocat Quintiliren) hoc velle; Diligentiam ei similem quam David adhibuerit ad cantiones sacras suavissimè & singulari artificio (præsertim in devotione privata; valde enim affectibus accommodata est subtilis ejusmodi intervallorum divisio, quamvis ad solennitates publicas non æquè, ac concentus plenus & simplex accommodata) exprimendas, ipsos adhibere ad voluptatem excitandam in commensationibus, non sine detestando singularis hujus doni Dei abusu. Intra cancellos tamen mediocritatis sese continentem Musicam, etiam extra actus sacros licitam esse, ex supra pictis liquet, quemadmodum contra in ipso templo in abusum vergere potest, si scilicet plus Musicæ instrumentali aut vocali quidem sed lingua populo ignota, quàm actibus ejusmodi, ex quibus populus eruditur, tribuitur, vide *1. Cor. 14.* Sed rectè inquam institutam & usurpatam non modo licitam, sed & honestam ac piam esse, ex dictis liquet, ut ita

nimis rigidum cenforem egerit Hospinianus (*de Templis*, 11. & ipso citante Erasmus) qui organa κατ' ἐξοχὴν dicta, die Orgeln/dicti citati Paulini abusu prorsus ē templis eliminanda putarunt.

§. 41.

Quæst.
XVI.

Quæstio tamen nonnihil diversa videtur, *an ea ingenuos doceri & ab hominibus in honestiori vitæ genere constitutis sine detrimento existimationis, exerceri possit?* Cum multa sint in sese bona & laudabilia, quæ tamen non omnibus conveniunt. Nos putamus huc etiam accommodari debere quod dicitur: Actiones mensuram accipere à finē. Et qualis sit finis, tale etiam censi cuius sit finis, *l. 4. §. itemq. fieri ff. de alienat. jud. jurid. caus. fact. l. si quis sit. 17. §. item apud ff. de ædilitio edict.* Item finis diversitatem diversificare actum *l. qui injuria de furt. Tiraquel. de retract. prax. §. 36. gloss. 2. n. 49.* item finem restringere & ampliare effectus. *Soc. cons. 165. n. 7. vol. 2. & 21. v. 2. & declarare qualis sit res. Tiraquell. de retract. prox. §. 1. gloss. 7. n. 44.* In gloriam itaq; Dei & ædificationem proximi Musicæ exercitium ne primarios quidem viros dedecere exemplo est David, *2. Sam. 6. v. 5. 15. 21. & alibi.* Quemadmodum nec honestam & piam recreationem ab his exercitiis petitam reprehendi debere ex eodem liquet. Mercenarium verò operam, & quidem vulgò & omnibus indifferenter (non enim intelligimus eos qui ut Levitæ V. T. pro salario cultum divinum Musica exornant) præstantes, cum Demarato non majore mactamus

mus encomio, quam hoc (si tamen & hoc merentur) belle eos nugari. Servile enim quid, & nugatorium est, cujusvis lurconis ineptiis, ne quid gravius dicam, artificio suo ancillari. Hæc de Musica & Symphoniis.

§. 42.

De choreis præsertim mixtis, ubi mares cum Quæst. XVII.
fœminis ad instrumentorum musicalium modos saltant, difficilior est quæstio, præsertim cum in populo Dei chori fœminarum à virilibus separati fuerint, Ex. 15. v. 20, contra illos vide Tholos. de rep. l. 13. c. 21. n. 15. pro illis Meisn. in Philos. sobr. inter quæstiones Ethicas. Speidel. specul. Jurid. in voce Dancen. Sane iis regionibus & personis quibus vel conspectus diversi sexus incendia parit, choreas, præsertim mixtas, periculosas esse non negamus. Quemadmodum & viros ac marronas graves honestius, præsertim in publico, putamus abstinere quàm imitari. In Germania verò, præcipue iis in locis, ubi juvenes & puellæ spem habent honesti conjugii, cujus occasiones choreæ esse possunt, culices pascere & camelos deglutire putamus qui hac in parte rigidiores sunt.

DOMINICA IV. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 6. à 35. ad 42. Matth. 7, 6.

35.
Estate ergò miseri-
cordes, sicut & pa-

35.
Soyez donc misé-
ricordieux, com-

35.
Arum send barm-
herzig / wie auch

H 5

ter

ter vester misericors me aussi vostre Pere
est. est misericordieux. sig ist.

36. Ne iudicate & non iudicabimini: ne & vous ne serez point
condemnate & non condemnabimini, re- 2. Ne iugez point,
mittite & remittetur vous ne serez point
vobis. condemnez: quittez
& il vous sera quitte.

36. Richtet nicht/
so werdet ihr auch
nicht gerichtet. Ver-
dammet nicht / so wer-
det ihr auch nicht
verdammet. Berge-
bet / so wird euch ver-
geben.

37. Date & dabitur vobis: mensuram bonam, pressam, cogitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem enim mensura, qua metimini, vicissim metientur vobis alii.

37. Donnez & il vous sera donné, on vous donnera au sein bonne mesure, pressée & entassée, & qui s'en ira par dessus: car de la même mesure que vous mesurez on vous mesurera d'autre part.

37. Gebet / so wird euch gegeben / Ein voll edrukt / gerüttelt / un-
überschüssig Mas wird
man in euern Schoß
geben. Den eben mit
dem Mas / da ihr mit
maßet / wird man
euch wider messen.

38. Dicebat autem eis parabolam: Num potest cæcus cæcum ducere: nonne ambo in foveam cadent?

38. Pareillement il leur disoit une similitude: Est il possible, qu'un aveugle puisse mener un aveugle? ne cherront ils point tous deux en la fosse?

38. Und er saget
ihnen ein Gleichniß:
Mag auch ein Blind-
der einem Blinden den
Weg weisen? werden
sie nicht alle beyde in
die Gruben fallen?

39. Non est discipulus supra magistrum suum, sed quisquis erit perfectus discipulus, erit sicut magister ejus.

39. Le discipule, est point par dessus son maistre: mais le disciple sera seulement conforme à son maistre.

39. Der Jünger
ist nicht über seinen
Meister / wenn der
Jünger ist wie sein
Meister / so ist er voll-
kommen.

40. Quid autem aspicias festucam, quæ est in oculo fratris tui, irabem autem, quæ

40. Item pour-
quoy regardes tu le
festu, qui est en l'œil
de ton frere, & tu n'as

40. Was siehest du
aber eine Splitter in
deines Bruders Au-
ge / und des Balken

est

est in oculo proprio, apperçois point un in deinem Auge/wirst
non animadvertis chœuron, qui est en du nicht gewar.
ton propre œil?

41. Aut quomodo
potes dicere fratri tuo:
Frater, sine ejiciam
festucam qua in oculo
tuo est: quum ipse
trabem, qua est in o-
culo tuo, non respici-
as? Hypocrita, ejice
primum trabem illam
ex oculo tuo: & tum
despicias, ut ejicias fe-
stucam, qua est in o-
culo fratris tui.

41. Ou comment
peux-tu dire à ton
frere. Frere permets
que l'oste le festu qui
est en ton œil, toy
qui ne vois point un
chœuron qui est en
ton œil? Hypocrite,
iette premierement
le cheuron hors de
ton œil, & adonc, tu
regarderas de ietter
hors le festu qui est
en l' œil de ton frere.

41. Oder wie kanst
du sagen zu deinem
Bruder: Halt still
Bruder / ich will den
Splitter aus deinem
Auge ziehen / und du
siehest selbst nicht den
Balken in deinem
Auge? Du Heuchler/
zeich zuvor den Bal-
ken aus deinem Au-
ge / und besihe denn/
daß du den Splitter
aus deines Bruders
Auge ziehest.

§. 43.

Servator noster posteaquam anteceden-
tibus hunc textum versibus varia audi-
toribus suis præcepta dederat, conclu-
sionis, quam designat conjunctio &v (*γίνεσθ &v*
οὐκ ἔτι πορεύς) & perorationis loco, summariter
comprehendit, virtutes præcipuas, à quibus o-
pera antea præcepta, quasi fluebant; & vitia
quæ illis obstabant, ordine nobis consideranda.
Prima virtus est *Misericordia*. Misericordia au-
tem teste Gregorio Magno in moralibus à mise-
ro corde vocata est, & quod quando quis intue-
tur quempiam miserum & ei compatiens de do-
lore, animus tangitur, ipse cor miserum facit,
ut eum à miseria liberet cui intendit. Simplicius
forte derivaretur, à corde & miseria cor mise-
rantis tangente. Apud Hebræos Sanctus seu pius
& mi-

& misericors eadem voce dicuntur. Nam *ῥῆμα* *Prov.* 11. v. 17. opponitur crudeli, *Psalmo* 12. v. 2. impiis & Hypocritis. Quemadmodum etiam pietatis vox apud Latinos, non tantum de pietate erga Deum, sed & erga homines, eos præsertim quibus reverentiam debemus, ut sunt parentes, intelligitur. Sciendum (inquit Hugo Grotius *ad hunc locum*) voces misericordiam significantes apud Hæbreos & Hellenistas ad omne beneficentiæ genus extendi: ut *Gen.* 20. v. 13. & *alibi*. Hic tamen misericordiam denotare eam quæ est secundæ tabulæ & proximo exhiberi debet; ita tamen ut à prima tabula imo à fiducia; quam de misericordiâ Divinâ habemus originem quasi ducat, patet ex eo quod quia misericordiam Dei credimus expectiq; sumus, & quotidie experimur, invitari debemus ad eandem aliis promodulo virium atq; facultatum exhibendam. Et hoc sensu definitur ab Augustino indefin. Misericordia est animi condolentis affectus, cum addita mente beneficii, ut compatiatur cum proximo & largiamur de proprio. *Species ejus* juxta Rabam *super. Matth.* 25. sunt, quod consistat in eleemosynis largiendis, in malis tolerandis, in conviciis remittendis, & imperitis corrigendis. Primum & ultimum misericordiæ opera esse erga eum qui nos iis afficit, multis sine dubio mirum videtur. Ita autem esse, si rectè attendas facilè perspicias. Nam aut resipiscit qui nos injuria affecit, aut non resipiscit, Si resipiscit, dolore afficitur. At dolentibus condolare misericordiæ est, omnibus præstandæ, idq; ad Exemplum patris cœlestis, qui peccatorum

etiam

etiam nondum reconciliatorum, filium suum pro ipsis tradendo insertus est, *Rom. 5. v. 8.* Si vero non convertitur, impius profecto sit, qui majora mala manere ipsum quā manent optaverit multo magis qui privatā vindictā addiderit. Erunt verò hæc mala tanto majora, quanto plus spacii illis nostrā patientiā concesserimus, *Rom. 12. v. 19.* sunt ergo non revera ii tantum qui opem nostram implorant, sed & qui injuriam nobis faciunt, personæ miserabiles. Huic Jurisconsulti etiam dicunt, cum peccatore miserabiliter agendum esse, *cap. significavit. 3. extr. de pœnit. & remiss.* adeò ut etiam capto hosti, nisi major timeatur turbatio, debeatur, *cap. nol. 23. quest. 1.* Quod adeò verum est, ut etiam judici- bus in puniendo commendetur à *speculat. rit. de dispens. §. ult. num. 14. 15. item de off. ordin. §. officium. num. 5. per. c. omnis dist. 45. C. inter de purg. can.* ut etiam in atrocioribus legum severitatem cum quodam benignitatis temperamento subsequi jubeantur, *respiciend. de pœnis.* Misericordiæ quippe melius esse rationem reddere quā inclementiæ *cap. non satis 14. dist. 86. cap. allegat. 12. 26. quest. 7.* In genere, Christum abnegare videri dicunt, qui misericordiam patientibus necessitatem deneget, *cap. omnis 36. 7. quest. 1. c. serpens. 48. de pœnitent. dist. 1. cum similibus.* per Tiraquel. *de pœnis in princ. & specul. de sentent. §. 6.* Et ex affectu publico convenit, eorum necessitatibus subvenire, qui in fatales misérias ceciderint. *Nov. Valentian. apud Jac. Ciriac. 16. obs. 22.* Et allegant ipsi Jcti dictum *Jac. 2. v. 13.* Non debet tamen intempestivè exerceri misericordia, *l.*

si ho-

si hominem 7. ff. de pos. nec in alterius detrimen-
tum. Hoc enim dolo æquiparatur. Et elegan-
ter, 7. ff. de dol. Misericordia enim crudelis dici-
tur parcere uni, indiscrimen multorum *cap. ult.*
dist. 45. neq; etiam misericors est, qui parcit vi-
tiis, ne conturbet delinquentes, *cap. qui vitis* 23.
quest. 5. adeo ut ne pauperis quidem in mala
causa misereri debeamus *cap. ne amisso.* 23. q. 2.
conf. hist. de intempestiva misericordia filiorū
Israel, *Num.* 31. v. 41. Saulis, 1. *Sam.* 15. Ahabis,
2. *Reg.* 20. v. 31. 42. cum dictis *Deut.* 7. v. 16. c.
13. v. 8. Hæc de primâ virtute.

§. 44.

Secunda virtus est *æquitas* in æstimandis fa-
ctis proximi. *Nolite judicare, & non judicabimini.*
Nolite condemnare, & non condemnabimini. Hoc
dictum non est oppositum judiciis Magistratus
in Judicandis controversiis, aut adjudicandis
supplicio nocentibus, ut putarunt Anabaptistæ.
Minister enim Dei est, Magistratus ultor ad iram
ei, qui quod malum est, fecerit, *Rom.* 13. Et Pau-
lus 1. *Cor.* 6. diserte dicit altercationes judicia-
les non absolutè. Sed eo tantum nomine repre-
hendi quod in iis nimis contentiosi sint, nec po-
tius Sanctis seu Christianis quàm Ethnicis con-
troversias suas, decidendas tradant. Alia præter-
ea ratio est in loco Pauli judicum alia accusato-
rum. Non reprehendit ibi iudices Paulus, horū
enim erat non tantum querelas audire & disce-
ptare, sed nec has quidem semper expectare sed
&, præsertim in criminibus notoriis ex officio
punire nocentes, qua de re *infra Dom. XXVI.*
Sed reprehendit *Φιλονειάαν* eorum, qui multa
ad ma-

ad magistratum deferabant, quæ vel patienter ferre, vel inter se transigere potuissent, & debuissent potius, quàm intempestiva accusatione & quidem apud infideles se invicem prostituere, tanquam tales qui Christiani audire cupiant, mansuetudinem interim à Christo sibi commendatam nondum didicissent. Partibus ergo non iudicibus dicta sunt quæ dicit ibi Paulus. Christus verò loquitur de iudicio vel privato, & quidem præcipuè vel nimis præcipiti, & rigido plerumq; super negotio quod non intelligimus, quemadmodum initio hujus capitis Pharisæi judicarunt de facto discipulorum (quod die Sabbathi spicas famis levandæ causa evulserant) & ipsius Christi, ægros die Sabbathi sanantis. Et tales se intelligere Christus in hoc textu innuit tribus similitudinibus, prima de cæco cæcum ducente, & cum eo in foveam cadente, Secundâ de discipulo Magistrum erudire & meliora docere conante, tertia de eo, qui cum trabem habeat in oculo proprio, festucam è fraterno extrahere cupiat. Talibus docet Christus similes esse præcoces ejusmodi iudices. Fieri enim posse, ut vel homines à tramite vero quam vel inierint vel non impediti ab ipso iniissent, in avia & foveam, secum unâ perituros abducant, vel doctiores & probiores erudire conantes confundantur, vel nævos pallio Christiano regendos nimis exagerent.

§. 45.

Pro Harmonia horum cum humanis incidit nobis illud Ciceronis qui ita de hoc nasutorum vitio loquitur, i. *offic.* Tit. nescio quomodo,

do, ut magis in aliis cernamus quàm in nobis
metipsis si quid delinquitur. Et Hor. Sat. 3. l. 1.

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis

Cur in amicorum vitiis ita cernis acutum

Quam aut aquila aut serpens Epidaurius? &c.

In Jure civili affinia hisce sunt, quæ inibi la-
bentur *de æquitate*, quæ generatim definitur
quòd sit moderatrix, & norma juris & æquita-
tis speciatim acceptæ. Hæc verò est tempera-
mentum quoddam recedens à causa & commu-
nibus regulis Juris. Vult. *de Just. & Jure* Aristoteli
definitur mitigatio legis scriptæ ab aliquam
circumstantiam, utpote rerum, personarum,
locorum ac temporum, De hac Jcti consulti se-
quentes habent regulas. Ad æquitatem omnia
reducendo corrigit Imp. l. 13. §. 7. C. de Jud. æ-
quitas in omnibus est spectanda. l. 91. de regulis
Jur. l. ult. circa finem. pr. C. de fidei commiss. ac ju-
ris rigori in judicando anteponenda Mastril. de-
cis. 24. in fin. Thessaur. decis. 245. num. 7. vers. in-
dex enim agnitatem. Est enim æquitas Theriaca,
contra venenum. Menoch. de arbitr. jud. quæst. l.
1. q. 13. n. 17. Et verba generalia semper ad id
quod agnitatis est, restringenda sunt, l. 1. §. 2.
Idem in Testamento. l. 17. de injust. Æquitas præ-
fertur rigori l. 1. §. si ergo ff. si pars hered. pet. l. fin.
in fin. ff. de offic. præsid. l. majorem 8. ff. de pactis. l. 1.
C. de legibus. l. placuit 8. C. de judic. l. 17. de injust.
rupt. & irrit. c. 32. de Simon. cap. fin. de transacti-
on. Hippol. sing. 685. Bernard. reg. 245. Fulgosin
d. l. 1. num. 8. Anchar. cons. 23. n. 11. & cons. 79.
in pr. æquitatem semper ob oculos judex habeat.
l. 4. de eo qui certo loco, cum multa contra jus stri-
ctum

Etum ex æquitate sint statuta. *l. § 1. in fin. ad L. Aquis.* Item Molliendas potius interpretatione pœnas quàm exasperandas. *l. si præses ff. de leg. interpretatione 42. ff. de pœnis.* Et si verò JCti in dictis locis & similibus non loquuntur de æquitate quæ à privatis, & quidem qua talibus, sed quæ à iudicibus exerceri debet. 2. Nec de iudicio ejus qui ipse in majori culpa tenetur quam is quē judicat. Sed qui innocens ejus criminis quod in iudicium adductum est. Rectè tamen huc allegatur. Primo quia quæ in æquitate etiam in ipso jure constituta sunt, videntur constituta intuitu humanæ imbecillitatis, cui aliquid condonandum parabolâ de festucâ admonemur. I. in reo qui interdum ad magnum (ratione effectus) delictum imbecillitate potius, quàm dolo induci potest. II. In Judice cujus intellectui non semper jus ita est liquidum, ut sese explicare possit. Ubi in dubio æquitatis potior, quam stricti juris ratio habenda eum, ut Terentius ait *summum jus summa sæpe injuria sit.* III. Propter ipsum Legislatorem qui, quanto est ad justitiam, & bonas atq; salutare leges constituendas promior, tantò facilius ad nimium rigorem abripi potest. Deinde etiam hanc ob causam hæc hoc loco rectè adducuntur, quia suppeditant argumentum à Majori ad minus. Si enim Magistratus & Judex custos legis non semper juxta strictum jus delicta hominum examinare, & exaggerare debet, quanto minus id decet privatum! Item, si judex, qui sine crimine esse præsumitur, aliquid tamen interdum criminibus condonat: quanto magis id facere debet is, cujus delicta si

ad naves proximi compares, trabem cum festuca comparasse dicavis! Conferantur ergo huc dicta *Rom. 14. v. 4. 10. 13. Sirac. 12. v. 33. &c.* videmus Exempla iniquorum ejusmodi judicium quales legimus, *Dan. 3. v. 4. 2. Sam. 10. v. 3. Act. 18. v. 4.* Nec prorsus immunes ab hac precipitantia fuerunt discipuli Christi, *Joh. 9. v. 2.* multò minus amici Hiobis. Quotiescunq; igitur vel factum aliquod non satis evidenter malum, aut à malitia profectum, vel etiam nævum aliquem videmus, sonet in nobis hoc dictum, *nolite judicare.* Multo minus autem è fortuna hominis adversa, vitam aut animum pietati adversum concludamus. Summa, omnia in meliorem partem interpretemur, aut certè si de eo constat cogitemus illud Christi, *Luc. 13. v. 4.*putatione octodecim illos super quos turris in siloa cecidit, peccatores fuisse supra omnes habitantes Hierosolymæ. Non inquam sed si pœnitentiam non habueritis omnes similiter peribitis.

§. 46.

Tertia Virtus à Christo hoc loco commendata est *Mansuetudo.* *Remittite*, inquit Christus, & *remittetur vobis.* Hanc virtutem quia ex professo tractavit servator, Dom. XXII. de servo debitare, itaq; eo reservabimus. Jam videbimus quartam *liberalitatem* expressam his verbis: *Dante & dabitur vobis*, pertineat ergò huc ex sacris literis omnia dicta quæ nos ad liberalitatem atq; beneficentiam erga egenos adhortantur, *Deut. 18. v. 8. Prov. 3. v. 9. c. 5. 16. Sir. 3. v. 33. c. 4. v. 1. c. 7. v. 36. c. 12. v. 2. c. 14. v. 13. c. 17. v. 18. 6. 18.*

c. 18. v. 25. *Tob. 4. v. 8. & alia.* Juber autem Christus hoc loco unde dare sine omni mentione ullius circumstantiæ. I. Non dicit quis dare debeat, ne solis divitibus quiq; omnibus abundant incumbere hoc putemus, cum & pauperes si res ita ferat obligentur, *Luc. 21. v. 2. Matth. 10. v. 42.* (pauperum quippe non divitum elemosynâ est, potus aquæ frigidæ) II. Non dicit cui dari debeat, ne solis amicis probis, merentibus dandum putemus, hinc v. 30. omni petenti dandum dixerat. De hac circumstantia pluribus dictum est *Dom. I.* III. Non dicit quid dare debeamus propter varias vel dantium vel accipientium conditiones. Nos memores sumus dicti *Tob. 4. v. 9.* IV. Non dicit quo fine dandum sit, ne iis solis dandum putemus ubi spes sit plura nos recepturos. Hoc enim non respiciendum v. 32. & seqq. dixerat. Addit tamen hic *date & dabitur vobis*, à patre scilicet cœlesti, Sed adhortationum ad liberalitatem plenæ sunt. S. literæ, ut non videatur opus, pluribus immorari. Videbimus quid Jura humana in eandem sententiam nobis suppeditent subvenire hic nobis vult.

§. 47.

Maximilianus Sandæus in Theologia Juridica ubi refert huc ex Jure, quæ traduntur de ea contractuum innominatorum specie, cuius titulus est *do ut des.* (de quo ff. de præscr. verbis & in factum actionibus) Sed cautione opus est, ne ita crasso interpretemur quasi nos aliquid prius dedissemus quod nobis à Deo recompensandum sit, quod Paulus diserte negat, *Rom. 11. v. 35.*

quemadmodum & Sandæus applicare ita non audet (quamvis aliàs doctrina ipsius & sociorū de meritis bonorum operum satis clarè eo collimet) Hoc loco autem ipse dicit, idq; rectè: Aliqui (inquit c. 343. Deo nihil dare volunt, nisi cum pacto do ut des. O si haberem filium quam libenter daret eleemosynam. Ne quæso dicas, do ut des: irreverenter cum Deo ita te geris. Da prius, deinde ora Deum, ut si ad ejus gloriam, tuamq; sit cessurum salutem, quod concupiscis obtineas: sin aliter, non deerit in cælo, præmiū. Hæc Sandæus. In tali vero sensu ut Deus nobis dedisse, vicissim autem à nobis dari velit, ipsi quidem gloriam, proximo verò ea quibus eget: ita loquitur idem Sandæus, l. 3. *Commentat.* 28. p. 329. celebrans Dei erga nos benignitatem ex *Psal.* 30. (*Hebr.* 31.) *Psal.* 144. v. 15. 16. applicans etiam eo *Cant.* 5. v. 14. Manus tuæ tornatiles, plenæ hyacinthis, &c. Quā fini! Ut me, te, omnes nos, quasi ex contractu, &c. copulet & ad paria præstanda, &c. obstringat. Et paulò post; Ignosci vobis vultis, inquit Augustinus, ignoscite, remittite & remittetur vobis. Accipere vultis; date & dabitur vobis (Hujus dicti citatione videtur Sandæus oblique tradere, quod directè non audebat, quasi forma justificationis in hoc consistetet, do ut des. Verum quidem est, Deum quæ damus largiter recompensare. Verum est & hoc, Deum non conferre præsertim justificationem ingratitude præ se ferentibus. Quia fides qua justificamur non est sine operibus, modo occasio adsit. Nemini autem dare Deum, nisi qui dederit aut etiam nisi à quo ple-

plenissima recompensatio certò speranda sit negat Paulus *Rom. 4. v. 5.* τῷ μὴ ἐργαζομένῳ πιστὸν δὲ Ἰπὶ τὸν δικαζόντῶ τὸν ἀσεβή, λογίζεται ἡ πίστις αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. Si ergo non operantem imò impium Deus justificat: quomodo erit hæ justificationis conditio formalis, ut nos vicissim vel demus vel dederimus? sequentia autem rectè habent. Equibus (pergit) qui non est plane hospes in contra tuum foro, facile conficit, hominem, non tantum iis conventionibus quæ jure humano contractus nominati dicuntur, verum etiam qui innominati censentur, Deo ut ad ejus voluntatem se accommodet obligatum esse, citata postea lege *tit. ff. supra citato*, enarrat divisionem in contractus nominatos & innominatos &c. Et addit. In hoc autem duo potissimum considerata sunt: (videndum & *Quid.* Illud Deum & proximū denotat hoc rem ipsam, &c. ubi bona in terra & externa. Allegat dicta, *Luc. 3. v. 11. Act. 12. v. 4. 2. Tim. 4. v. 13. Luc. 11. v. 41.* Dicta patrum Basil. *Hom. 6.* At tu ait (invehens in divitem) nonne spoliator es, quæ dispensanda accepisti, propria reputas? Est panis famelici quem tu tenes: nudi tunica quam tu in conclavi conservas: discalceati calceus, qui apud te marcescit: indigentis argentum, quod possides humatum. Occurrit autem, S. Ambrosius objicienti, Quid injustum est, si cum in aliena non in vadam, propria diligentius servem? O impudens dictum! propria dicis quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? S. Hieronymus monet *Hedibiam*, ut se debitricem

agnoscat, si plus habeat, quàm ad victum & vestitum sint necessaria. Idem premit. S. Chrysostomus *Homil. 34.* ad populum & eximere conatur persuasionem falsam diviti, ne se putet accepisse ut in delitiis absumat, sed sciat pactum esse secum initum à Deo, ut in Eleemosynam eroget. Porro (pergit) tam certum est, Deum diviti bonorum temporalium copiam largiri, ut illi necessitatem patienti subveniat, & de suis communicet, hoc est, dare ut det, ut audacter pronunciet M. Augustinus in *Psal. 147.* superflua diviti, necessaria sunt pauperi: aliena retinet, qui ista denet. Hinc est (addit Sandæus) quod liceat pauperi in summa necessitate, quæ necessitas aut naturæ, aut vita, aut corporis, aut individui, aut absoluta, aut extrema rectè nuncupatur, libere, à quocunq; bene habente ad se sustentandum accipere, sine ullo furti piaculo (non tamen sine omni peccato contra 7. præceptum, quamvis multo minori quam sit adulterium *Prov. 6. v. 30.*) Censetur enim alter ei dare debere, & ad id obligari, non tam ex charitate quàm justitia. Et profecto in necessitate subvenire etiam inimicis, magis est effectus justitiæ quàm charitatis, inquit S. Thomas, in *tertiarum sententiarum dist. 3. q. 1. art. 2. ad primum*: quanto magis dare amicis? Et in *leg. Rem legatam ff. de adimendis legatis & fidei commissis* dicitur: Nemo in necessitatibus liberalis existit; quoniam tenetur conferre. Et *ff. de donationibus inter virum & uxorem*: Non enim donat, qui necessariis oneribus succurrit, &c. Hæc ut dictum Sandæus loc. cit. ubi vide: in hanc sententiam plura, lectu non indigna.

No-

Notentur autem sequentia I. Tunc demum applicationem hanc recte se habere si primus dator qui dicat do, habeatur Deus. Adeoque verba Christi docentis date & dabitur non ita esse accipienda quasi nos dando Deum obligemus, ut necessario nobis dare cogatur. (Quia ut recte Sandæus docet, Deus jam dedit nobis & dando nos obligavit ut proximo egenti demus quantum necessitas ipsius requirit & nos possumus) sed quod ille reddit, dat ex gratia & mera ac novā quasi liberalitate. Solo hoc nomine certo sperandā quia promisit, non quia debeat.

II. Multo minus eo usq; nomen hujus contractus extendam⁹, ut gratitudine apud eos quibus dedimus emanente, aut etiam ipsius Dei remuneratione non statim nobis apparente; Jus eorum qui primo dederunt involemus, & penes nos esse putemus, à dando desistere, aut quod dedimus repetere, aut expostulare. A quo Petrus ipse vix sibi temperavit, *Matth. 19. v. 27.* Non enim nos primi dedimus, sed Deus, cui manemus obligati. Et nisi iterum demus nascitur actio ut damnemur, quanti ei qui dedit (Deo) interest de quo convenit accipere, ut loqui *Wesemb. super tit. ff. supra citato.* Interest autem Dei gloria cujus violatæ æterna pœna constituta est, conf. *Matth. 25. v. 41. 42.*

III. Deum autem, tanquā qui primus dedit usurpare posse sciamus jus illud, ut quæ in temporalibus nobis dedit, repetere possit, quemadmodum in jure dicitur adimere posse eum, qui & dare *l. 3. de re jud.* Hoc itaq; ubi fit, dica-

muscum Hiobo. Dominus dedit Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum, *Hiob* 1. v. 21. Spiritualia vero, etsi itidē ex mera liberalitate proficiſcuntur; vi promissionis tamen sunt ἀμετάμελητα *Rom.* 11. v. 29. adeò ut etiam post lapsum revertentibus pateant, *Jer.* 3. v. 1.

IV. Notanda sunt, quæ ipse hic Jesuita docet, contra doctrinam pontificiorum de meritis bonorum operum. Si enim donis Dei ad dandum jam obstricti sumus; qua fronte nos Dei beneficia & ipsam vitam æternam mereri clamant pontificii & ipse hic Sandæus? ut infra aliquoties non sine admiratione videbimus? Si enim ex gratiâ non ex merito, *Rom.* 11. v. 6. eadem est ratio si ex debito dicamus dare, conf. *Luc.* 17. v. 10.

V. Sandæus, dum verbis seqq. hanc ipsam doctrinam allegat ad dona spiritualia, quæ ut gratis accepta, ita aliis gratis danda sint, idq; rectè ex *Matth.* 10. v. 8. æstimet hinc quàm injustè hæreseos damnatus sit Lutherus ob unicam hanc initiò doctrinam quod *Indulgentias impugnavit* hoc inter alia argumento; Si papa pro pecunia animas peccatorum à purgatorio educere possit, etiam gratis posse nec mirentur, si in errores Simoniam hanc defendentis accuratius inquirendi ex tàm iniquo in sese processu occasionem sumserit.

§. 48.

Consideremus jam hoc quod omnes virtutes hîc præcepta & omnia vitia prohibita *Talionem* habent appendicem. Etsi enim primæ virtutis

Mise-

Misericordiæ præceptum. Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est, præcipuè eò respicit, ut doceat Christus: Deum misericordiâ jam dudum nos anteveruisse, & quidem hostes adhuc: ut sciamus nihil misericordiæ nos præstare posse homini misericordia digno, quod non dudum à Deo infinitis modis nobis præstitum sit. Innuit tamen, etiam deinceps de misericordia Dei, tanto melius nobis sperandū, quanto majoris & sincerioris misericordiæ ergà proximum conscii nobis simus. Ut ita hoc dictum germanum sit ei, quod dixit idem Servator *Matth. 5. v. 7. μακάριοι οἱ ἐλθόντες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται* verbi ἐλεηθήσονται Emphasim, nec Latina nec Germanica Lingua unâ voce assequitur. Sensus autem est, alios, & præcipuè patrem cœlestem, vicissim misericordem erga se habituros. In reliquis autem ratio futuri Temporis expresse additur; date & dabitur vobis, &c. Notari hic digna est locutio impersonalis, non dicit nolite judicare & Deus vos non judicabit; date & Deus dabit, &c. Sed, *non judicabimini*, item: *dabitur vobis*, quod verò addit, mensuram bonam & confertam, &c. dabunt in sinum vestrum; etiam hic verbum δώσχοι rectè vertit Lutherus impersonaliter, *wird man in euren Schoß geben*. Ita enim fert idioma linguæ Sanctæ ut impersonalia (quæ in suo idiomate non habet) verbis personalibus efferat. Hæc enim impersonalitas argumento est: non tractari hic articulum justificationis, aut media adæquata, quibus Dei misericordiam consequamur. (quod

putari fortasse liceret, si diceret: Deus vobis reddet, Deus dabit mensuram confertam, &c.) Sed nudè exprimere servatorem modum Dei, quem tùm in præmiis tùm in pœnis servare lateat. Quòd scilicet illa plerunq; factis, bona bonis, mala (loquor de malis pœnæ) malis nostris Analoga sint. Et quidem non semper immediate à Deo, sed frequenter ab hominibus (dirigente tamen Deo) profecta. Exemplo est David, cujus adulterio & cœdi injuste in Uria perpetratis, Deus talionem minatur, his, inter alia, verbis: Tu id (de adulterio) fecisti in abscondito, ego autem faciam id quod dixerat de permittendis ejus uxoribus stupro filii quod impletum 2. Sam. 16. v. 21. 22. coram toto Israël & in sole. Causa Talionis à Deo observati gemina potest allegari. Prima est ut doceat nos oculatissimam Patris cœlestis providentiam & justitiam: ita omnes homines gubernantis, ut non tantum vindex sit bonorum & malorum, sed & memor in illa vindicta & retributione etiam post longa interdum tempora, ut rectè dixerit poëta.

At sperate Deum *memorem* fandiaturq; nefanti, adeo, ut non rarò oblitos ejus quod fecimus præsertim si malum sit) ultio sequatur. Hinc iterum Poëta:

Ah miser et si quis primò per jura celet

Serata mentacitis pœna venit pedibus.

Altera causa, hujus pœnarum & præmiorum ad facta nostra ἀναλογίας est, ut adducamur ad agnitionem peccatorum. Davidi à filio in exilium pulso, Simei exprobrabat crudelitatem, in Saul & posteris ejus commissam; injustè sane, quip-

quippe qui & Saulis ipsius occidendi occasiones, etiam repugnantibus contra verò instigantibus aliis usurpare noluerit, 1. *Sam.* 24. v. 7. c. 26. v. 8. & eadem in ipso & filio commissam, serio in eos qui se ipsi gratificatos putabant, ultus fuerit, 2. *Sam.* 1. v. 16, c. 4. v. 9.

Innocens ergo hac in parte patiebatur David hanc calumniam, & contumeliam: dictante tamen interim ipsi conscientia, in alia causa hoc crimine se contaminasse, nimirum in causa Uriæ, in quem satis crudelis fuerat. Hinc Abisæum illum occisurum cohibebat: quia, inquit, Deus ipsum iussit; non quod illa convitia ipsi dictasset, sed quod ipsius malitia (dudum sine dubio in pectore ipsius latitante) calamitate Davidi à Deo immissa tanquam flabro excitata ad vindictam in ipsum ususerat, quasi diceret David cum hodierno Evangelio. Ecce nunc mensuram confertissimam accipio in sinum meum. Ego Uriam innocentem jugulavi curavi, nunc crudelitatis illius exprobrationem audio in causa in qua à crudelitate innocens sum. Discamus hinc; si boni quid nobis contingat, non jactare, quasi meritissemus, *Deut.* 9. v. 4. etiamsi forte simile quid aliis præstiterimus; Sed Dei benignitatem celebrare, tam largiter, & tam memoriter nobis retribuente id, in quo ne altera quidem manus nostra sciverit vel scire debuerit quid dextra fecerit *Matth.* 6. v. 3. Dicamus iterum; minor sum Domine omnibus miserationibus tuis, &c. *Gen.* 32. v. 10. Si Hypocrita fuisset Jacobus & meritorum suorum admirator: Exilio à fratre, iniquitati à socero passæ, pietati in ungendo lapide

pide declaratae tribuisset quod Deus ipsi tribuerat. Quod sane ipse Deus paullo ante affirmaverat, *Gen. 31.* non tamen debiti sed misericordiae fuisse quam sua nec pietate nec patientia meruerit, ipse agnovit, Sin mala nobis obtingant, & quidem innocentibus, ut nobis videmur: Examinemus vitam nostram; an non iniquitatem talem simili iniquitate si non eodem, in alio tamen casu meriti simus. Exemplo fratrum Josephi, *Gen. 42. v. 21.* paucissimis quippe cum Hiob *Eccl. 27. v. 6.* jactare valentibus, non reprehendit me cor in omni vita mea. Luth. mein Gewissen beisset mich nicht meines ganzē Lebens haben. Nedum ut omnimodam innocentiam nobis imaginemur, quod & ipse de sese negat, *Hiob 9. v. 2. conf. 1. Reg. 8. v. 46. &c.*

§. 49.

Pro harmonia juris humani cum divino in hac parte succurrit nobis in jure civili *lit. ff. Quod quisq; juris in alio statuerit ut ipse eodem jure utatur*, cujus edicti specialiter accepti duo sunt capita, primum respicit judices, secundum, partes litigantes.

Primum caput Judicem, qui novi juris quid in aliquem statuit, eandem pati legem adversario (non modo illo qui laesus est, sed omni qui quandoq; experitur) postulante cogit. Alterum caput non potest brevius & clarius expediri quàm ipsi edicti verbis: *Si quis apud eum qui Magistratum potestatemq; habebit, aliquid novi juris obtinuerit, quandoq; postea adversario ejus postulante, eodem jure adversus eum decernetur: scilicet ut quod ipse*

ipse in alterius persona æquum esse credidisset, id in ipsius quoq. personâ valere patiatur.

Notandum porro I. Quod quemadmodum JCti doceant pœna hujus edicti (quippe quod pœnale sit, injustis petitionibus & impetrationibus oppositum) etiam hæredes teneri *l. 3. §. quod autem 5. hoc tit.* ita in Decalogo etiam scriptum esse, Deum visitare peccata patrum in filios intertertiam & quartam generationem, *Exod. 20. v. 5.* Hinc major pars pœnarum, quas Ahab meruit in posteros ipsius redundavit, *1. Reg. 21. v. 29.* idem pene Salomoni contigit, *1. Reg. 11. v. 12.* Ideo sine dubio I. ne liberi in delictis patrum auctoritatem illorum nimium admirrentur; ut faciunt pontificii quibus palmarium contra Lutheranos argumentum est, impios esse quod patrum damnent vestigia, cum hoc ut fiat quandoq; pœnis Deum exigere hîc audiant. 2. Ut resistat securitati, & Epicuræis de providentia & justitiâ Dei judiciis, impune abiisse putantibus, quod ei qui malum fecerit impune dum vixerit, fuisse videatur: Sed heustu, qui ita judicas: ultio nunc tempus post mortem etiam restat in eum, qui peccavit, tûm in ipso, latente quippe nos judicii extremi sententiâ, tûm verò in posteris; unde proverbium vulgari versiculo expressum, ab omnes delicti species extendendum.

De male quæsitis non gaudet tertius hæres. Idem: peccata seminis puniuntur in semine.

§. 50.

II. Monent JCti causam hujus edicti naturalem esse in *1. dist. 1. cap. justum dist. 9. c. cum illorum*

lorum de praben. Indeq; latitissimè pātere, præcipuè autem obtinere in criminalibus. Lex enim Talionis omni jure est recepta. Vasquez, l. 1. *illustr. contr. c. 24. n. 16.* Hinc Alexander Imperator cum plagis fontibus illatis idendidem ingeminari jubebat *quod tibi non vis fieri alteri ne feceris.* conf. *can. l. distinct. 1. can. justum 2. distinct. 9. cap. pro illorum. 22. de præbend. Aleman. consult. 8. part. 3. p. 808. Speckhan. centur. 3. class. 1. quest. 5.* Et hoc consentire non tantum cum facto, ut scilicet quod malum fecimus vicissim plerunq; experiamur, undecunque sane ut fiat. Sed etiam de jure Divino clare docuit Moses *Exod. 21. v. 24. & seqq.* ut scilicet delicta quæ animo non perpendimus corporis sensu æstimare discamus.

III. In specie jure sancitum est ut Talionis pœna puniatur, non probans quod intendat contra alium, *cap. 1. Extra. de calumn.* adeoque talionem recipiat calumniator, si in accusatione defecerit. *cap. calumniator & seq. 2. quest. 3. l. fin. Cod. de calamn.* Ex quo fonte etiam promanant hoc quod author famosi libelli eadem pœna coërceatur, qua dignus erat, qui tale maleficium perpetrasset, vide *Wesemb. parat. ad ff. de injuriis, & famos. lib. n. 19. §. altera pars.*

§. 51.

Sed ut ad calumniatores in judicio redeamus, monent Dd. generali consuetudine hodie eò deventum esse, ut pœna Talionis amplius locum non habeat. *Covaruv. variar. resolut. l. 2. c. 9. n. 1. Ægid. Boss. in tractat. caus. criminal. titul. de accus. n. 17. & 11. de prævaricat. num. 2. Simanc. de*

de heredic. c. 62. num. 55. scilicet in l. non ideo minus. num. 3. Cod. de accusat. Cacharan. decis. 19. num. 3. Alciat. l. 9. parerg. jur. c. 8. tit. 6. Clar. recept. sentent. l. 3. §. fin. quæst. 12. num. 7. & quæst. 81. num. 3. ubi addit: pœnam Talionis consuetudine ob hanc rationem abolitam esse, quod propter rigorem hujusmodi pœnæ, multi ab accusatione abstinerent, & pauci reperirentur, qui cum capitis sui periculo vellent accusationes proponere. Hæc illi quid si verò (cùm judicia criminalia rarò instituantur ad instantiam privati, nisi forte injuriâ seu verâ seu apparente laceratus sit) hæc potius causa sit, quod actio calumniola difficulter discernatur ab ea, quæ cum errore conjuncta sit. Nam per l. 1. §. 3. ff. ad Sctũ Turpilian. non utiq; qui non probat quod intendit, calumniari videtur, nam ejus rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur, qui reo absoluto, de accusatoris incipit consilio quærere, qua mente ductus ad accusandum processit, & siquidem justum ejus errorem repererit, absolvit eum, si verò in evidenti calumnia cum deprehenderit legitimam pœnam ei irrogat. In evidenti inquit. At verò (cum ut Cicero ait animi humani variæ latabræ sint) raro fortassis & calumnia & error justus satis evidens est. Et fieri potest ut dolosum ejusmodi propositum imputetur innocenti, & jus suum persequenti revera vel persequi sibi viso, quod qui facit calumniæ expers pronuntiatur, l. nullus. § 6. ubi Dec. l. factum 197. §. 1. l. nemo 199. ubi Cagn. n. 2. l. qui in jus. 139. l. qui sine dolo. 64. de reg. jur. l. 3. §. sed et si, quod vi aut clam. l. prætor. §. si quis paratus

ratu de oper. nov. nunc. l. Proculus 26. l. fluminum 24. §. ult. ff. de damn. in fact. Et hoc etiam in dubio præsumitur Bal. in l. item capilli num. 4. de rer. divis. per not. Dyn. in d. l. fluminum §. fin. de damn. infect. Ripa. in l. quo minus num. 29. de flumin. Sed quicquid sit de praxi judiciali apud homines, qui ad penetralia negotiorum & hominum penetrare non facile possunt. Sciamus nos auctore Servatore nostro in hoc Evangelio, in quo deficient judicia humana, id Divino largiter & sine omni defectu compensatum iri. Concludimus ergo cum dicto Apostoli Eph. 6. v. 8. Unusquisque quod fecerit boni hoc reportabit à Domino, si servus fuerit si liber.

DOMINICA V. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 5. à v. 1. 12. Matth. 4. v. 18.
Marc. 1. v. 16.

1. FActum est autem cum turba immine- ret ei ad audiendū verbum Dei, & ipse stabat juxta stagnum Genezareth.	1. ET aduint comme il estoit pres du lac de Genezareth, que le peuple le pres- soit pour ouyr la pa- role de Dieu.	1. ES begab sich aber/ da sich das Volk zu ihm drang/zuhö- ren das Wort Got- tes/under stund am See Genezareth.
2. Viditq; duo na- vigia, quæ ad stagnū erant: pisces ve- rò ex eis descenderant & abluant retia.	2. Et voyant deux nasses qui estoient pres du lac, (or les pescieurs en estoient descendus d'icelles, & lauoient leurs rets) il monta en u- ne des nasses, qui estoit à Simon.	2. Und sahe zwey Schiff an See ste- hen/die Fischer aber waren ausgetreten/ und wuschen ihre Netze.

3. In-

3. Ingressus autem in aliquod isto ū navigiorum, quod erat Simonis, rogavit eū: ut à terra proveheret paululum: cumque consedisset, docebat turbam è navigio.

4. Vt cessavit autē loqui, dixit ad Simonem, provehito in altum, & dimittite retia vestra ad capturam.

5. Tum respondens Simon ait ei: Magister, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: tamen ex tuo jussu emittam rete.

6. Et cum hoc fecissent, concluderunt piscium multitudinē magnam, dirumpēbatur autem rete eorum.

7. Et innuerunt socii, qui erant in altero navigio, ut venirent, & ipsis opitularerentur. Venerunt igitur & impleverunt ambas naves, ita ut mergerentur.

3. Et le pria de la mener un peu arriere de terre: puis estant assis enseignoit de la nasselle le peuple.

4. Et quand il eut cesse de parler, il dit à Simon, Meine en pleine eau: & laschez vos rets pour pecher.

5. Lors Simon respondant, lui dit, Maistre, toute la nuit nous auons travaillé, & n'auons rien prins: toutes fois à ta parole ie lascheray les filez.

6. Et cela fait, ils enfermerēt vne grande multitude de poissons, dont leurs filez se rompyent.

7. Et firent signe à leurs compagnons qui estoient en l'autre nasselle, de venir pour les aider, lesquels vindrent, & emplirent les deux nasselles, tellement qu'elles s'enfonçoient.

3. Trat er in der Schiff eins/ welches Simonis war/ und bat ihn/ daß ers ein wenig vō Lande führete. Und er sazte sich/ und lehrete das Volck aus dē Schiff.

4. Und als er hatte Aufgehöret zu redē/ sprach er zu Simon: Fahre auff die Höhe/ und werffet euer Netz aus daß ihr einen Ingthut.

5. Und Simon antwortet/und sprach zu ihm: Meister/ wir haben die ganze Nacht gearbeitet und nichts gefangen/ aber auff dein Wort wil ich das Netz auswerffen.

6. Und da sie das thäten/beschlossen sie ein grosse Menge Fische/und ihr Netz zu reißen.

7. Und sie winketen ihren Gesellen/ die in den andern Schiffen waren/daß sie kämen/ und hülffen ihnen zuthun. Und sie kamen/ und füllten beyde Schiff voll / daß sie suncken.

8. Cum autem hac
vidisset Simon Petrus,
accidit ad genua Iesu,
dicens: Discede à me,
nam homo peccator
sum, Domine.

9. Pavore enim oc-
cuparat eum, & om-
nes qui cū eo erant,
super captura pisciū,
quam comprehendere-
runt.

10. Similiter autē
& Iacobum & Iohan-
nem, filios Zebedai,
qui erant socii Simo-
nis. Tunc ait ad Simo-
nem Iesus: Ne metue,
ab hoc tempore homi-
nes capies.

11. Illi autem cū
subduxissent in terrā
navigia, relictis om-
nibus secuti sunt
eum.

8. Et quand Simon
Pierre eut veu cela, il
se iettra aux genoux
de Iesus, disant, Sei-
gneur, despars-toy
de moy: car ie suis
homme pecheur.

9. Car vne frayeur
l'auoit du tout sai-si,
& tous ceux qui esto-
yent avec luy, à cau-
se de la pesche des
poissons qu' ils auo-
yent prinse: sembla-
blemēt aussi laques
& Iean, fils de Zebe-
dec, qui estoient
compagnons à Si-
mon.

10. Alors Iesus dit
à Simon, Ne crain-
point: d' ore sena-
uant tu seras preneur
d' hommes.

11. Et quand ils
eurent amenē les na-
velles à terre, ils ab-
andonnerent tout, &
le sui uirent.

8. Da das Simon
Petrus sahe / fiel et
Jesu zu den Knien/
und sprach: Herr ge-
he von mir hinaus/
ich bin ein sündiger
Mensch.

9. Denn es war
ihn ein Schrecken an-
kommen / und alle die
mit ihm waren über
diesen Fischzug / den
sie miteinander ge-
than hatten.

10. Desselbigen
gleichen auch Jaco-
bum und Johannem/
die Söhne Zebedai/
Simonis Gesellen.
Und Iesus sprach zu
zu Simon: Fürchte
dich nicht / denn von
nun an wirstu Men-
schen fahen.

11. Und sie führe-
ten die Schiff zu Lan-
de / und verliessen al-
les / und folgten ihm
nach.

§. 52.

Summa hujus Evangelii est hæc: Petrus Chri-
sti discipulus (quamvis tunc nondum Apo-
stolus) per totam noctem labore piscandi in la-
cu

cu Genezareth frustra insumto; Christo ad lit-
tus venienti, & populum sibi imminentem do-
cere cupienti, navem piscatoriam commodat.
Finita concione à Christo in altum provehi, &
rete laxare jussus, capturâ piscium duas naves
implevit, quo facto attonitus, & Christum tan-
ti miraculi authorem nimium reformidans,
non tantum consolatione erigitur, sed etiam ad
officium novum & piscaturâ multò sublimius,
videlicet capturam hominum à Christo voca-
tus promptè sequitur.

§. 53.

Hic ante omnia dignus est, quẽ intuearis sug-
gestus Christi, & Templum concionum ipsius.
Suggestus est Navis, eum in finem fabricata ut
ea quemcunque in locum provehi possit: Audi-
torii fornix est cœlum, pavimentum, terra o-
mnibus, aperta. Ecce itaq; tibi picturam Eccle-
siæ Novi Testamenti. Sane Fr. Duarenus l. 1. de
sacr. Eccles. ministr. c. 7. per totum, Ecclesiam Navi
comparat. Ecclesia ait, *ex Epistola quadam Cle-*
mentis magnæ cupiam navi similis esse videtur,
in qua præter rectores seu epibatæ, gubernato-
re, pro reta, nauta, & ministris, quibus aliis opus
est. Populus enim in Ecclesia vectoribus, Episco-
pus pro retæ: presbyteri nautis, diaconi & alii
qui Clerici dicuntur, reliquo navis ministerio
comparantur. Horum igitur alii parent, nul-
loq; munere Ecclesiastico funguntur, & hi ver-
bo Græco Laici, quasi populares dicuntur, non-
nulli principatum quendam in cæteros habent,
qui Hierarchæ à Græcis appellantur. Hæc Du-
arenus, bellè ad palatum eorum, quibus hierar-

chia Ecclesiastica cum singulari splendore & *δυναστεία* politica conjuncta esse videtur debere. Et forte quadraret, si nave bellica, prætoria Christus usus gubernatorem in ea egisset, aut petro illud officium suo loco obeundum commississet. Sed si ad naviculam piscatoriam, cujusmodi erat in hoc Evangelio comparare voles, gryphes equis junges. Talis enim, & tam exquisitus gubernatorum & remigum ordo, quemadmodum non requiritur ad navem ut navis est, adeo, ut sine eo navis instrui & provehi nullo modo possit, ita nec in hac navicula Petri inveniebatur, ubi omnes navē gubernantes *κοινωνοὶ* socii dicuntur, v. 10. & laici, non homines in navi sedentes sed pisces erant. Vera autem comparatio Ecclesiæ Christi cum nave, ejusque discrimen à Synagoga. V. Testamenti consistit in eo, quod navis instar, semper mobilis sit, & nulli certo loco perpetuo alligata, ut Vetus Testamentum, ubi sacrificia & alia ad cultum divinum pertinentia perficienda erant. Ad strictum erat certo populo, nimirum Judaico, cujus beneficiis frui qui vellet, illi sese adjungere opus habebat. De Novo verò testamento quod Petrus postea dixit, *Act. 10. v. 34*, Deus non respicit personam, sed ex *Omni populo*, qui timet ipsum & rectè facit, gratus ipsi est, id hoc loco obtinet. Christus docere cupiens populum, non deligit sibi Cathedram Hierosolymitanam, sed scapham piscatoriam ibi inventam ubi erat populus audire ipsum cupiens. Ubique sunt duo aut tres in nomine ipsius congregati ibi ipse adest in medio ipsorum,

rum, *Matth.* 18. v. 20. quæ promissio multo amplior est eâ quam dedit populo in V. T. *Exod.* 20. v. 24. In quo loco te recordari fecero nominis mei (an welchem Ort ich meines Namens Gedächtniß stifften werde) veniam ad Te & benedicam tibi. Videtur quidem plura loca indicare, sed id intelligendum est de diversis temporibus. Primus locus cum venissent in terram Canaan erat Silo hunc cum dimisisset, *Psal.* 78. v. 60. Hierosolymam eligit, ut ita semper certus esset locus, ad quem cultum divinum unice astrinxerat, adeo ut etiam ad extera loca abducti, tamen adoraturi Deum, faciem suam Hierosolymam versus converterent, 1. *Reg.* 8. v. 48. *Dan.* 6. v. 10. Et hoc etiam indicat הֵן Emphaticum, in dicto citato ubi non dicitur הֵן אֵלֹהֵינוּ sed הֵן אֵלֹהֵינוּ בְּכָל הָאֲרָצוֹת q. d. quicumque erit locus ille in quo memoria erit, nominis mei, ibi veniam ad te, &c. vide similem usurpationem voculæ הֵן *Esa.* 7. v. 23. At in Novo Testamento dicentibus. Hic est Christus aut illic non est credendum (ad hoc plura infra *ad Dom. XXV.*) In certo quidem loco cœpit, nimirum Hierosolymis, non tamen illi vel cuivis alii ita sese astrinxit, quasi inde & non aliunde veritas esset expectanda, sed inde in totum mundum exiit, sed ubicunq; & si ve sit templum si ve quaecunq; πᾶσι hominum, capax, cujusmodi fuerunt spelunca & similia receptacula tempore martyrum) domunculæ penes sepulcra ut scribit Theodoret. l. 2. c. 14. & Onuphrius in appendice Platine, ubicunque sunt (non splendida & numerosa concilia & alii ma-

gni cœtus sed saltem) duo aut tres in nomine in
eo congregati, ibi inquit sum in medio illorum,
*Matth. i 8. v. 20. conf. Job. 4. v. 21. Malach. i.
v. 11.*

§. 54.

Apparet hîc primò, satis pueriliter ineptire
Pet. Greg. Tholos. *de rep. l. 12. c. 22.* ita dicen-
tem. Apud Christianos hodie nec Judæorum
Synagogæ aut Templâ paganorum authorita-
tem habent, sed *in locum sanctuarii & Templi, Deo*
Quæst. XVIII. *olim dicati* Ecclesiæ seu ædificia Christo & numi-
ni Dei consecrata extant, & ad honorem virgi-
nis Mariæ martyrum & aliorum Sanctorum
ejus frequentantur, antiquatis clausis ac dirutis
paganis speluncis seu templis jussu Constantini.
Hæc Tholosanus, securus sanè Jus Canonicum.
Sed multis modis errat I. falsum est templâ no-
stra successisse in locum Sanctuarii V. T. quasi
Sanctuarium typus ipsorum fuisset. Si enim
hoc verum esset tum quemadmodum totius po-
puli Judaici unicum tantum erat Sanctuarium
ita omnium Christianorum unicum esset Tem-
plum, certo, ut illud, loco constitutum. Ne ve-
ro Typorum imaginatione sibi blandiantur; ex
Epistola ad Hebræos discant cujus rei Typus fuerit
Sanctuarium? non Templi videlicet alicujus ho-
dierni, ne Petri ne quidem Romani, sed totius
Ecclesiæ, ex omnibus gentibus collectæ, imo to-
tius mundi, quatenus is ad congregationem
Sanctorum respectum habet. Sanctum Sancto-
rum significat Cœlum quod unicus & verus Sa-
cerdos N. T. Christus Jesus merito suo ingres-
sus æternam liberationem invenit, *Hebr. 9. v. 11.
& 28.*

¶ 28. Ex hoc facile apparet quid altera pars ejusdem Templi significarit, nimirum non ædificium nostrorum templorum aut partem ejus sed totam Ecclesiam militantem in terris, nulli certo loco allegatam, sed instar naviculæ nunc huc nunc illuc jactatam nunc hîc nunc illic stationem (sed plerumq; brevem) invenientem.

§. 55.

II. Tempia Pontificia hoc nomine etiam Diversa sunt à Templo Dei in V. T. quod non solum Dei sed & Sanctorum cultui ut autor citatus fatetur inserviant, imo quædam certis Divis consecrata sunt, ut usurpare liceat, de illis quod de Idololatriæ cultu Propheta quot urbes quot plateæ sint tot Divos haberi apud ipsos, *Jer. 11, v. 13. Ezech. 16. v. 31.* Quid? Templum omnium apud Pontificios maximè præcipuum, Romanum scilicet in cujus honorem extructum est? nonne B. Petri (Esto; liceat sanctis templa extruere, quod tamen nullo verbo Divino nec ulla Exemplo nisi Ethnicorum probare possunt. Nonne saltem præcipuum Deo dedicandum erat? Et nonne papa dum se fingit successorem ejus cui ipse hac dedicatione majorem quam ipsi Deo honorem habet eo ipso fatetur eum se esse qui se Deum imo Deo majorem haberi velit, *2. Thess. 2. v. 4.* Et unde inquam didicerunt templa Sanctis dedicare? non certè à primitivâ Ecclesiâ, ne ea quidem quæ ad B. Augustinum hoc est ad quartam usque seculum, pertingit, quippe qui in *lib. contra Maximum* inquit Nanne si templum alicui Sancto Angelo excellentissimo de lignis & lapidibus faceremus, ana-

thematizaremur à veritate Christi & Ecclesia Dei? Quarum creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantum debetur Deo, vide eund *lib. 3. contra Crescon. c. 56. l. 8. de civit. Dei, c. 27. item in P/al. 94.* De monumentis verò martyrum quæ initio non Tempia sed sepulcra splendidius solito exornata fuerunt, item Augustinus ait, *de Civ. Dei, l. 22. c. 10.* Gentes diis suis & templa ædificaverunt, & statuerunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt. Nos autem martyribus nostris non templa sicut Diis, sed memorias sicut hominibus, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. Hæc Augustinus, Abusu autem, ut solet in similibus bona intentione factis (*conf. Jud. 8. v. 27.*) factum est, ut quod initio soli memoriæ & exemplo martyrum datum erat, id temporis progressu in cultum ipsorum superstitiosi homines interpretarentur. Quod verò Nicephorus, *l. 8. c. 26.* narrat constantinum urbem Constantinopolin τῇ θεοτόκῳ (Virgini Deiparæ) consecrasse error est vel ipsius Nicephori, (nec primus nec ultimus) vel librarii, qui pro τῇ θεοτόκῳ scribere debuit τῷ θεοτόκῳ (ut ita non θεοτόκῳ sed θεοτοκῷ hoc est, Filius Dei intelligendus sit) cum Eusebius *l. 3. de vita Constantini* scribat, Deo ipsum urbem suam consecrasse, quod etiam Johannes Langus *commentator Nicephori*, ipse quoque Pontificius fatetur,

§. 56.

III. Falsum est & hoc, templa Ethnicorum à Pontificiis clausa, antiquata, & diruta esse, contrarium

trarium enim ostendunt templa Sanctis, similium rerum patronis quarum Divi tutelares Ethnica numina inibiculta fuerant dedicata. Ejusmodi est Pantheon, hoc est, templum omnium Deorum Ethnicis dictum in honorem B. Virginis Mariæ (rotuntæ hodie à templo forma dictæ) & omnium Martyrum per Bonifacium IV. à phoca imperatore, seu potius Imperatoricida, impetratum & dedicatum, eaq; occasione festum omnium sanctorum institutum est, Osiand. *Cent. VII. l. 1. c. 8.* ex platina & aliis quos ibicitat. Item Templum Fauni, D. Stephano; Jovis Statoris, D. Mariæ de pœnis inferni, Romuli & Remi Cosmæ & Damiano; aliud ab ipso Romulo Pani Lycæo secerum, S. Theodoro; Vestæ S. Mariæ de gratia; iterum aliud in foro Boario, D. Stephano; Fortunæ virilis, S. Mariæ Ægyptiacæ (ut refert Philander in annotationibus ad Vitruvium) hodie sacra. vid. & Raph. Volat. l. 6. in p. 190. Fabr. in Roma c. 21. & alios qui eam describunt. Unde simul patet, Pontificios in suis templis non Templum Dei in V. T. sed Ethnica imitatos esse.

§ 57.

IV. Errant Pontificii etiam in eo quod Comparisonem Synagogæ Judaicæ cum Novi Testamenti Ecclesia moliuntur in eo in quo diversissima sunt. Certo nimirum loco haud ut illa fuit, astringere cupientes. Cum ut dictum hoc ipso diversas esse Sacræ literæ doceant. Itē inquit (Petro æque ac omnibus) in Mundum universum. Non dicit sedete. Non dicit tu Petre sedem ~~me~~ figito Romæ. Et inde toti orbi terrarum jus

tuum Canonicum dictato, vos reliqui dictis ejus attendite & controversias ipsi decidendas offerre, nihil inquam horum, Eadem fors, idem officium omnibus demandatum, Itē inquit, tu Petre æque ac omnes reliqui. Cujus mandati adeo tenax fuit. B. Petrus, ut cum ad tempus (donec nimirum plantarent Ecclesiam primitivam) Hierosolymis morarentur Apostoli, ipse Petrus cum Johanne nuncius Apostolicus fuerit, missus ab ipsis Samariam, *Act. 8. v. 14.* Qua in parte si non ipse, certè Apostoli graviter peccassent in Majestatem sedis Apostolicæ si ex omnium principe nuncium fecissent. Contradictionem quippe implicat, Apostolum esse, hoc est legatum & quidem in loca diversa, & certo in loco residere, ac legati seu nuncii officium aliis demandare, imo legatos suo nomine mittere. Gravius profectò peccasset Petrus quam Jonas, qui ad Ninivitas exire jussus Javam se contulit, si in mundum universum exire jussus Romæ resedisset, aliis commisso quod ipsi non per alios, sed per se ipsum ut perficerent mandatum erat.

§. 58.

Quæst. XIX. Nec verò dissimulandum; quàm ridiculè hoc ipso textu ad primatum Pontificis stabiliendum abutantur Stapletonus & Barradius. Stapletonum refutavit Dn. Meelführer in *Vindictis*. Barradii tanquàm recentioris verba, *Tom. 2. Concord. Evang. l. 5. c. 6.* sufficiat commemorata brevibus annotatiunculis illustrare. Ita autem habent:

Verba

Verba Barradii.

Annotationes.

Unde nam Christus concionatus? Unde docet irrudentem populum: Ascendens ait Lucas in unam navim, &c. Nunquid casu (a) factum est, ut ex navi Petri doceret? Minimè, videlicet illo facto ad umbrare voluit: suggestum cathedramque, ex qua orbem docet (b) navim sedemque, esse Petri. Ex navi Petri docet Christus semperque docebit. Ex navibus hæreticorum Mahometæ, reliquarumque, huiusmodi pestium docet Satanæ. Duc in altum, ait Dominus Petro, duc in profundum pelagus, hoc est in Romanum imperium. (c) In ipsum mundi caput (d) Romam infertuam naviculam o Petre huc infer Ecclesiam, hic tuam sedem colloca (e) Tu tuique successores, & socii laxate retia In capturam. Hæc Barradius.

(a) Sane facta Christi tanquam à Divina sapientia profecta casui ascribenda non sunt. Nihil tamen peculiare, quod quidem ad personam Petri referendum esset factum hoc quod ex ipsius nave docere voluit Servator (nisi forte hoc, quod paulo post ad ministerium Apostolatus ipsum vocaturus esset) importare docuit Lucas sermone infinito us' ἐμβὰς εἰς ἐν τῶν πλοίων non dixit εἰς πλοῖον τὴν πέτραν. (b) quid navis pro suggesto usurpata doceat, paulò ante dictum est Cathedram scilicet non sedile regio, sed docendi muneri destinata, non certo loco fixam, sed navis instar toto orbe tanquam mari jactatam. Nec unico in loco sedendo sed eundo docere debebant Apostoli (c) imò in orbem universum

versum *Matth.* 28. Et nunquid clarè fatetur Barradius, Ecclesiam suam particularem esse, non Catholicam, cum Petrum in universum orbem missum (*d*) Romano imperio, imo urbi Romæ includat, (*e*) imo, *ite* non conceditur vobis fixa sedes non magis quam Christo cujus Vicarii audire vultis in hoc quidē mundo, *Matth.* 8. v. 20. sedendo autem Christi vicarium agere velle est majestatem Divinam sedentis ad dextram Dei, (nullibi enim aliàs sedem fixisse dicitur) involare? conf. *Eph.* 4. v. 11. Et posito tale quid Petro Apostolo demandatum, quid hoc ad pontificem Romanum? Quia scilicet hi sunt ejus successores? Hic satis habeo ex *Epit. Hist. Eccl. Cent.* 1. l. 3. c. 21. Osiandri apponere harmoniam scriptorum circa illam successionem.

Ordo primorum Pontificum
juxta

1.	2.	3.	4.
<i>Platinum.</i>	<i>Eusebium.</i>	<i>Damascum</i>	<i>Onuphrium.</i>
<i>Sabellicum.</i>	<i>Irenæum.</i>	<i>Tom. 1. con-</i>	<i>Panvinium.</i>
<i>Epiphanium</i>	<i>Hieronimum</i>	<i>cil. Mar. Scotum Garanzam.</i>	
1. Petrus.	1. Petrus.	1. Petrus.	1. Petrus.
2. Linus.	2. Linus.	2. Clemens.	2. Linus.
3. Cletus.	3. Anaclet ² .	3. Anacle-	3. Clemens.
4. Clemens	4. Clemens.	tus.	4. Cletus.
5. Anacle-	(de Cleto		5. Anacle-
tus.	nihil dicit.		tus.

Eccetibi certitudinē fundamenti Ecclesiæ Pontificiæ. Ne enim dicamus quod officium Petri
(cui

(cui simile esse debet pontificium) non rectè definiant, ubi universale fuerit particulare, ubi particulare ibi Universale efficiant. Christo jubente ut exeat in universum mundum, Romæ residere jubent, quo verò tempore Judææ præcipuæ curam gerere debebat, *Gal*, 2. 7. Universalem Episcopatum illi tribuunt, & talem, quo si functus esset simul in Judæa & simul Romæ degendum ipsi fuisset. Sed taceamus, inquā, hoc quomodo jus officii ipsius præcipuè Romanam translatum in hodiernos pontifices legitima & non interrupta successione derivatum sit prius edisserant antequam nobis tanquam ex hoc Tripode persuadere tentent ea quæ nec verbo Dei nec idoneis argumentis probabilia fieri possunt.

§. 59.

Loco itaque Harmoniæ juris divini cum humano crassissima *δυσφωνία*, præsertim quod ad Canonicum attinet, hoc quidem in loco annotanda venit. Lege enim Divina Petro & Successoribus, non diversa multo minus majora, sed eadē ejusdemq; eminentiæ cum aliis Apostolis potestas data est, Quod enim Petro, id omnibus Apostolis dictum est; faciam vos piscatores hominum, & quod Petro dicitur *Matth.* 16. v. 19. quicquid ligaveris super terram, &c. id dicitur omnibus Apostolis *Joh.* 20. v. 22. Etsi quidem omnino colligere debemus ex loco citato *Matt.* 16. Ecclesiam super Petrum aliquo modo, quatenus scilicet ipse tanquam *πέτρος* quod magnum aliquem lapidē significare ex Xenophonte Cal-

te Callimacho & aliis Græcis scriptoribus probari potest, ædificatam esse id tamen non aliter intelligendum esse nisi ut super columna & quidem tali quæ plures in eadem domo habeat similes patet, ex *Gal. 2. v. 9.* Et Christus *Luc. 22.* cum de prioritate rixarentur, disertè dicit: *vos autem non sic*, ubi frustra sunt Pontificii exceptione non de omni sed tantum superbo & Tyrannico Dominatu Christum loqui frustra inquam sunt. Loquitur enim de eminentia tali ob quam vocentur: *επετας v. 25.* adeoq; de quovis imperio, etiam mitissimo & moderatissimo. Sed quid ad hoc jus Canonicum? majorem quam Imperator habet auctoritatem sibi & Pontifici arrogat: Hinc in Decret *Dist. 10.* in ipsa rubrica: *constitutiones principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur.* Et: *Lex Imperatorum Ecclesiastica jura dissolvere non potest.* Item Paulus disertè de se ipso dicit, *Gal. 2. v. 11.* quod Petro, quia repræhensibilis fuerit & non rectè ambularit in faciem restiterit. Sed quid Jus Canonicum, *Si Papa dist. 40. ex dictis Bonifac.* Si Papa suæ & fraternæ salutis negligens deprehenditur inutilis & remissus in operibus suis, & insuper à bono taciturnus, quod magis officit sibi & omnibus nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit, primo mancipia gehennæ cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus. Hujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus. Quia cunctos ipse judicaturus, à nemine est judicandus, nisi deprehendatur à fide devius; (Ergo non est à fide devius si se
& ali-

& alios in gehennam præcipitat?) pro cuius perpetuo statu universitas fidelium tantò instantius erat, quantò suam salutem post Deum ex illius incolumitate animadvertit propensius pendere. Hæc & alia multa similis argumenti *Βδελύγμα* habet Jus Canonicum locis citatis potissimum autem vide *Decret. dist. 95.*

§. 60.

Jus civile tametsi, ut multi Textus (quorum adductione supersedeo) nominatim in *Cod. de Episcopis & Clericis, &c.* ostendunt, plus videtur permittere pontifici Romano quam Christus Apostolis suis permittit Imperatoris tamen ejusq; Legum dignitatem pontificio juri nequaquam submittit, sed præponit *Auth. ex Novell. 223. c. 8.* Nullus Episcopus invitus ad civilem & militarem judicem in qualibet causa producat vel exhibeatur, *nisi princeps jubeat* (ego hoc jubente potest) & *C. de reliquis sanctorum l. 26.* Imp. Leo, A. Juliano præfecto prætorio. Ideo patientiam & modestiam suam quam leges NOSTRÆ & publica disciplina & ipsorum monachorum nomen exposcit studiosè unusquisque, procuret. Et *l. 33.* nullus eorum (sacerdotum & Clericorum cujuscunq; gradus) Ecclesias vel monasteria propria, &c. relinquere jubeatur, sed *apud* suos judices ordinarios, id est, *provinciarum rectores*, in quibus locis degunt, Ecclesiarum ministeriis obsecudent, omniumque contra se agentium *excipiant actiones Authent. Nov. 83.* Clericus in lite pulsatus pecuniariâ causâ prius apud Episcopum conveniatur, &c. Quod si na-
tura

tura causæ vel alia ratio faciat, ut negotium apud eum decidi non possit per civilem procedat judicem, (cur non potius apud Pontificem) & paulo post: In civili crimine civilis præsit iudex &c. Et eod. *Codde Episcopali audientia* l. 26. iterum Clerici (contra jus Canonicum) judiciis secularibus subjiuntur. Et Episcopis non parentes vindicationi non Pontificis Romani sed Imperatoris reservantur. Hæc temporibus quæ Constantini Magni Temporibus multò erant iuniora, & quidem ex parte ex eorum rescriptis ad ipsos Pontifices desumpta, clarissimè docent, Danationem Constantini Magni de quo *Dur. Dist. 96.* Consilium Sylvestri Papæ, & quædam alia similis argumenti & Epistolas decretales Pontificum hisce priorum dictis constitutionibus contrarias (vide *Osiand. Epist. hist. Eccles. & Tomos conciliorum in vita Sylvestri & primi seculi Pontificum*) impudentissime confictas, adeoque Jus Canonicum ex his confarcinatum ut leviter dicam nullam fidem aut observantiam mereri. Quod verò in quibusdam ubi Juri civili non contradicit, observetur humanitatis esse, non debiti. Nisi dicas, illius temporis Imperatores, æque ac Pontifices, in Juris Divini & humani (de eminentia Pontificis) vel impio contemptu, vel supina ignorantia versatos, *conf. Cent. Method. 4. c. 7. p. 567. & seqq.*

§. 61.

Porro etsi abunde demonstratum est, non tantum Barradium cum sua allegoria, sed totum papatum cum toto suo jure Canonico frustra esse in stabiliendo principatu Petri super Apostolos,

stolos, ne dum Papæ Romani super universam Ecclesiam, & super omnia Divina & humana iura; quia tamen videmus Allegoriis ipsos delectari quibus *Hierarchia Ecclesiastica* qualis sit, in ^{Quæst. XX.} hujus Evangelii historia adumbretur; aliam illis ostendemus, & quidem multò clariorem, quàm Barradianam hanc scilicet, quod Jacobus & Johannes vocantur *socii* Simonis, & quidem bis v. 7. κοινῶν v. 10. μέτοχοι quorum utrumq; Versio Vulgata (Pontificiis Canonica) reddidit voce *Sociorum*. Ut ita ordo ministerii, potissimum respectu Simonis Petri & reliquorum Apostolorū, similis sit *societati* quam Jcti (Wesemb. parat. ff. pro socio n. 2.) definiunt quod sit contractus juris gentium nominatus, in quo bona fide contrahentes societatem de rebus honestis ineunt, eo animo, ut res operave earūq; rerū lucra & damna inter ipsos communicentur. (hoc Græcè dicitur κοινῶν ἢ μετέχων) Si ergo Barradio hoc largiendum est Petrum hīc in altum cum navæ ascendentem Typum gerere officii sui Ecclesiastici, necesse est assumere ipsum, etiam hoc quod adjutores habuerit socios, de quibus præcipuè notandum, quod Jcti tradunt; societatem in se habere jus fraternitatis, l. 64. in pun. ff. pro soc. in qua partes societatis regulariter æquales esse debeant. l. 29. & ibi gloss. in verb. societatis ff. pro socio. Paul. de Castrensi. cons. 349. col. 2. vers. sed contra p. 1. incip. ex die quo iste Raphaël. Iniquam enim esse ex eadē societate alium plus, alium minus consequi. d. l. 64. §. si cum tres ff. pro socio. Ne autem allegoriis tantum uti, aut

solo humano jure (allegoriam enim ex occasione allegoriæ Barradii, Juris verò sententias harmoniæ tantum pro scopo in his Hamiliis præfixo causa, adduximus) contra ipsos pugnare videar. Inspecere eos jubeo loca S. Scripturæ in hoc negotio classica videlicet, *Gal. 2. v. 9.* ubi non solus Petrus, sed & hi ipsi h. l. l. ipsius socii Jacobus & Johannes columnæ Ecclesiæ dicuntur. Ubi quemadmodum Jacobus Cephæ seu Petro præponitur ita, *Act. 15.* in concilio Apostolorum idem Jacobus priores, aut certe non inferiores tulit Petro. Sanè Petrus (& quidem non primo loco, sed post multam συζητησιν) commemorat, quomodo propria Experientia edoctus esset, quid sentiendum de eo de quo disceptabant, adjecerat etiam hanc conclusionem seu potius increpationem; Quid ergo tentatis Deum, &c. nondum tamen acquieverunt ipsius sententiæ, tanquam definitiva, vel ipsa plebs, vel ipsum etiam concilium doctorum, nisi prius Barnabas & Paulus, plura Exempla suæ experientiæ & ejusdem praxeos (cujus unicum Petrus de se commemoraverat, de conversis scilicet & sanctificatis sine circumcisione gentilibus) enarrassent: Et tandem Jacobus plenariam & *ultimam decisionem* negotii & ipsam formulam, juxta quam ad eos, quorum intererat scribi placeret (quod maximæ authoritatis signum parit, *Hiob c. 29. v. 22.*) adjecisset. Duæ autem formulæ in Jacobi oratione notandæ sunt, quarum neutram Petrus, si caput concilii fuisset, & quidem tale, quale Papa esse & videri vult, tolerasset,

set, vel tolerare debuisset. Quippe qui scire saltem hoc debuisset, ex primo hoc concilio, cui ipse interesset, præjudicium non tantum in omnia concilia sequentia, sed & in universam suam atque successorum jurisdictionem statutū iri. Prima formula in oratione Jacobi est in Exordio, *Viri fratres* (Non appellat Pontificem, sed totum cœtum) audite me. Quis hic cui omnibus tacentibus soli auscultandum sit? Certe vel præses concilii vel iis qui nullum in concilio præsidem aut superiorem agnoscat. Altera formula de qua diximus, est in conclusione *δὴ ἐγὼ κερύω* Itaq. ego judico. Quis ita judicat? Judex scilicet controversiarum. At dixerunt Jesuitæ in *Colloq. Ratisbonensi* Pontificem Romanum, esse judicem controversiarum, male sine dubio excepturi Apostolum Jacobum si talem se ibi, ut hoc loco præbuisset. Societas ergo est inter Petrum & reliquos Apostolos, aut si Hierarchiam mavis, Aristocraticæ, & Monarchicæ multò inferior, Imo cum Monarchicâ quâ tali nihil commune habens. Ut enim in Aristocratia salvâ ejus formâ est interdum unus & alter prudentiâ, addo & autoritate majori quàm alii ejusdem ordinis præditus; & quemadmodum à Cicero ne Principes Senatus vocantur non ii, qui in Senato res dominantur, sed in ipso Senatorum numero præcipui sunt, & quorum Sententiis pleriq. alii Senatores plerumque, (nec tamen semper) accedant. Ita non modo Petrus sed Jacobus etiam, & Johannes columnæ Ecclesiæ dicuntur, *Gal. 2.* Non tamen hoc statim principa-

tum aut dominatum infert & quidem talem, in quo ne propriæ quidē salutis à se oblitæ admonendus sit, ut supra *ex c. si Papa* audivimus. At dicunt scilicet nec aliud velle Papam, quippe qui reliquos Episcopos fratres, coepiscopos, imo se ipsum servum servorum (qua in parte Chami successorem se facit, *Gen. 9. v. 25.*) appellet. Sed ut habet ipsum Jus Canonicū protestatio contra factum proprium nihil operatur, *c. sollicitudinem, 44. extr. de appellation. c. ut quis duas 25. extr. de Elect.* Nec quæritur hic de facto, & quidem simulato, sed de jure. Si enim seria isto & non Hypocritica (seu ut hodierni politici loquuntur, complementa) sunt, cur non compescit Papa, aut è corpore juris sui deleri jubet Hyperbolicas istas assentatorum suorum Paleas? imò cur in dicto, *Johan. 21. vers. 16. 17.* pro se allegato omnes alios doctores, etiam Apostolos, oves, se verò solum pastorem constituit? nihil ergo aliud vult istis tam humiliter servi fratrum & similium complementis nisiq; in summo facto ne ea quidam quæ jure divino concessa ipsi sint usurpare cupere videri velit. Sed qui multa de hisce? de dominatu ullius in Ecclesia aut ad Ecclesiam pertinentis solo Christo ad dextram Dei sedente excepto, nullam orationē quamvis modestam tolerari debere, in regimine Ecclesiastico si non satis docent ea quæ hætenus allegata sunt disci potest ab aliis qui de hac materia scripserunt, imò unico dicto ipsius Petri ubi non Pontifex sed Sympresbyter audire cupit, *1. Petr. 5. v. 1. 3.* probatum est. Itaq; hîc de hac materia pedem figimus.

§. 62.

Consideratione verò etiam digna est *mira ratio vocationis B. Petri*. Primo vocatus est, vel ut habet historia, fratre Andree ducente Christum est secutus tanquam discipulus, *Joh. 1. v. 41*. Et aliquantulum fortasse cum Christo conversatus rediit ad operas suas piscatorias sive tædio, si-
ve quòd munus Apostolat' ad se spectare non-
dum sciverit. Sed artes has piscatorias sibi nocte
ea quæ hanc historiam præcessit non satis ex vo-
to successisse conqueritur in hac historia Evan-
gelica, *v. 5*. naviculà Christo concionem ad po-
pulum habituro commodatà, donatur à Christo
egregià & maximà piscium capturà. Ad quam
licet ita obstupuerit ut pene quid diceret non in-
telligeret, exire jubens quem exiturum retinere
debebat. Pro augurio tamen non novi alicujus
officii, sed præsentis conditionis vitæ felicius de-
inceps successuræ se accepisse, & fortè non ita
longè abfuisse à cogitationibus divitis illius,
Luc. 12. v. 16. (non quod onosam & Epicurææ
similem vitam agere secum constituerit, sed ut
dictum quod faciliorem in artificio suo piscato-
rio successum speravit) innuit ipse, *Matth. 19.*
v. 27. ubi pro iis quæ reliquisse se dicit (quorum
præcipua pars erat hic ipse commeatus piscium
captorum) tanquam propriis, in gratiam Chri-
sti relictis remunerationem poscit. Sed quid fit?
secutus hic dicitur Christum omnibus relictis,
non tamen sponte, sed vocante Christo, ut ha-
betur in loco parallelo, *Matth. cap. 4. vers. 18.* &
suscipiendum ipsi est officiū quod ire in somnis

quidem ipsi in mentem venerat, nimirum Apostolatus.

§. 63.

Multa hic dici possent de *causa finali bonorum temporalium largius* interdum à Deo *concessorum*, interdum *ademptorum* aut *denegatorum*; longè scilicet aliam esse quàm vulgo putetur: videlicet quibus datæ sint iis vel solis devorandas, aut si quid super sit, non nisi heredibus relinquendum *Psal. 17. v. 14. 144. v. 12. Luc. 12. v. 16.* proximo vero nihil dandum. *1. Sam. 25. v. 12.* Laboribus contra, & aliis mediis, quibus victus quæritur minus succedentibus, nullum succurrit remedium, nisi ut stationem deferant (quamvis in se honestissimam) aliud quid incipiant, donec experiantur, quod vulgo dicitur; quinque opificia quindecim infortunia parare. *Sinn Handwercker/ sinffehen Unglück.* Uterque autem errat. Respiciant illi at hunc com meatum piscium Petro initio datum. Cui autem destinatur? Zebedæo, Patri & quidem non Petri, sed Jacobi & Johannis, quibus fortuito obtigit ut Petrum in piscando juvarent. Quod verò totam noctem frustra laborarunt, ad id quidem secutum est, ut Petrus cum Jacobo & Johanne ad aliud vitæ genus vocarentur. Ut autem non omnibus, qui frustra tunc laborarunt, hoc contingit, sed Zebedæus frustranei illius laboris socius, in statione sua remansit: ita nos caveamus ab hac regulâ: malum esse & statim deserendum illud vitæ genus, cujus fructum in re familiari non statim sentiamus. Sed Christo naviculam concedamus, hoc est rem cum pietate Deo committamus, *Pf.*

37. v.

37. v. 5. retia lavemus & re sarciamus, hoc est corrigamus quæ corrigenda sunt, hoc si feriâ devotione fecerimus, certò suamus. amplius aliquid quod non intelligamus latere post hæc correcta, & eventum secuturum feliciorum, quàm ausi fuisset optare. Deum enim diligentibus omnia cooperantur in bonum, *Rom. 8. v. 28.* sed hæc aliunde etiam disci possunt, redeamus ad caput hujus historiæ principale, vocationem scilicet Petri.

§. 64.

Habemus igitur in illa vocatione *Exemplum vocationis* ad ministerium verbi *admirandæ*, sed *optime notæ*, quæ est, quod *invito* aut certè *præter opinionem* accidat, de qua *l. 31. de Episcopis & Clericis*. Tantum ab ambitu debet esse se positus (Episcopus) ut quæatur, cogendus, rogatus succedat, invitatus effugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitatus. Hyperbolicè hæc quidem dici videntur. Cum nimia refragatione offensus legatur Deus in Mose *Exod. 4. v. 14.* Jona, *c. 1. v. 4. 12.* (Hinc nec dubitandum, nimiam repugnantiam hodieque, Deo displicere, præsertim si non à modestia, sed à carnali affectu, ut ignavia, metu periculi, contemptus &c. oriatur.) Et esse possit vocatio legitima etiam ejus, qui simplici corde officia sua Deo & Ecclesiæ offert, *Jes. 5. v. 5. 1. Tim. 3. v. 1.* præsertim si jam ante generalem vocationem habuerit, ut sunt hodie qui à parentibus tutoribus, vel etiam à Magistratu studio Theologiæ sub spe officii Ecclesiastici suo tempore illis com-

Quæst.
XXI.

mittendi, mancipati sunt. Hi recte faciunt, si impetratis ex Schola industriæ eruditionis atq; pietatis Testimoniis, operam suam, nisi ultro requiratur modeste offerant, ita tamen, ut vocationem, seu destinationem ad officium legitimam expectent. Quicquid tamen sit, ut dicta constitutio Imperatoris à pio & justo Zelo contra Simoniam profecta, extremum minori reprehensione dignū deteriori opponit; ita multorum magnorum virorum Exemplis consentanea est, v. g. Mosis, loco Exodi citato Jeremiæ c. 1. v. 6. & seqq. Et Amos Prophetæ c. 7. v. 14. licet non legatur, vocationi Dei refragatus, adeo tamen præter opinionem sibi vocationem illam obtigisse dicit, ut Propheta audire nolit, quippe qui longe aliud agens, bobus, scilicet pascendis, & sycomoris legendis, & similibus, quemadmodum Petrus h, l. piscibus capiendis) intentus, ad officium Propheticum vocatus sit. Notandum, & hoc Imperatorem *l. citato* loqui non de quovis officio Ecclesiastico, sed de eo, quod cum singulari eminentia conjunctum est, videlicet Episcopatu, cujus dignitatem (licet tunc temporis tanta non fuerit quanta hodie in papatu est, & quidem cum majestate politica conjuncta) gubernationem tamen aliorum satis difficile importasse certum est. Tali officio qui adeo delectatur ut se ipsum offerat, ne dicam obtrudat eum, uti necesse est vel animo prorsus heroico præditum (quod non facile præsumitur) aut non intelligentem, quanti oneris sit, esse Episcopum, aut in simili eminentia constitutum, & quid sit illud apud Ecclesiastem c. 1. v. 18. ita expe-

experientia testatur, ad officia ita sublimia admissos potius quam invitatos, plerumque plus molestiarum (ne quid gravius dicam) sibi & aliis quam fructuum peperisse. Ut ita, si in desiderando eminentiori officio, in partē alterutram peccandum sit, multò videatur melius in defectu quam in excessu peccasse.

Fit sane interdum ut post habitis dignioribus Mopso Nisa (vel ut quidam imitatus est, *mitra*) detur: vel, ut Salomo loquitur, servi equites & Domini pedites incedant, *Eccl. 10. v. 7.* pauperis sapientiæ, qua urbem obsessam servare poterat negligatur, *Eccles. 9. v. 15.* Sed quæ medicina huic malo idonea? ut operam nostram non tantum offeramus, sed & rejectam obtrudamus? & contra voluntatem hominum nos ingeramus? minimè gentium, sed ut iterum cogitem⁹, quod est apud Salomonem, *c. citato v. 17.* verba sapientum audiri in silentio plus quam clamorē principis inter stultos. Itaq; ne putes donata si qua Deus tibi concesserit (nisi tamen ipso tibi & quidem soli plus justo placet) frustra data esse, si in excelso & turbulento officio usurpandorū occasionem non invenias. Etiam in silentio & humili vitæ genere fructus non contemnti laborum tuorum occasio, datur, cogitabis itaq; illud Siracidis *c. 7. v. 4.* & in statu vitæ mediocri cum modestia acquiesces.

§. 65.

De Metaphoricâ phrasi servatoris qua in hac vocatione ministeriū verbi piscaturæ comparat, non possum quin ascribam quæ annotavit Hugo Grotius, *Anotationibus in libros Evan-*

geliorum super hunc textum. ἀπὸ τῆς νῦν ἀνθρώπων
 ἐπιζωγρῶν. De industria, inquit, videtur Lucas
 dixisse non ἀγρεόειν, sed ζῶγρεῖν. Solet enim,
 hæc vox in partem meliorem usurpari, & talem
 capturam significare, quia redimatur mortis pe-
 riculum. sicut & Latini fervos à servando dix-
 re. Ita ille apud Homerum precatur ζῶγρεῖ Ατρεΐ-
 ῑη, i. e. inquit Scholiastæ ζῶντα μεφ' ἡλᾶτης.
 Similem κ' ἐρολογίαὺν observare est apud Pau-
 lum 2. Tim. 2. v. 26. ἐζωχρημένοι ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ
 ἐκείνους θέλημα. Deus nos sibi inimicos, ita capit,
 & sibi mancipat, ut à morte incolumes servet,
 Hæc autem Christi verba nos docent, in supra
 memorato miraculo non beneficium tantum
 fuisse, sed & ὑπόνοιαν : quod genus interpretan-
 di, sicut non est operosè sectandum ubi nulla se
 præbet occasio, ita contemnendum non est, ubi
 ipse Dei spiritus aliquod ejus indicium præbet.
 Libenter igitur hîc veteres sequor, qui præceden-
 tis historiæ hoc putant esse ἀλληγορευμένον : Apo-
 stolos non suaptæ industria, sed Christi imperio
 ac virtute, expansis Evangelii retibus, tantam
 facturos capturam, ut opus habituri sint subsi-
 diaria multorum εὐαγγελιστῶν opera : atque ita
 impletum iri non unam navem, Judæorum sci-
 licet, sed & alteram gentium, sed quarum navi-
 um futura sit arcta atq; indivulsa Societas. Hæc
 Grotius (aptius ἀλληγορευῶν quam supra audi-
 vimus à Pontificiis) Agnoscamus hoc Dei bene-
 ficiū & ipsi libenter præstemus obedientiā fidei
 Servi memores sint se servire Deo, & liberi se esse
 Ser-

Servos Christi, 1. Cor. 7. v. 22. nec retis angustiarum impatientes refiliamus in mare ubi vel gurgite voluptatum absorbeamur, vel monstris marinis, hoc est Diabolis præda facti, de gratia divina æternum desperemus.

§. 66.

Occasione vocationis Petri ad Apostolatam hic factæ, *de ratione vocationis ministrorum verbi* in genere quædam, præcipue talia, in quibus iura divina & humana concurrunt, & candidatis ministerii, imò & auditoribus scitu utilia sunt annotari, operæ prætium visum est. *Quæritur autem præcipue cui competat jus vocandi?* Quæst. XXII. Hic videmus in hoc Evangelio jus vocandi Christum immediate erga Petrum & socios usurpasse. Idem fecit erga alios, donec ascendit in cælum, ubi sedens ad dextram patris, quemadmodum ante dederat quosdam Apostolos quosda Prophetas, alios vero Evangelistas; ita dedit postea præter unum Apostolum Paulum alios pastores & Doctores, Eph. 4. v. 11. Et hos omnes excepto paulo mediatè. Quia vero post ascensionem ad cælos multos horum non sua voce vocavit, sed per alios primo Apostolos assumpto tamen presbyterorum imò omnium auditorum cœtu ut Act. 1. v. 15. 1. Tim. 4. v. 14. 2. Tim. 1. v. 6. Deinde alios etiam Episcopos nominatim Timotheum & Titum, 1. Tim. 3. v. 2. Tit. 1. v. 5. Hinc nata est distinctio inter *vocationem immediatam & mediatam*. Quarum quidem utraq; divina, illa tamen à solo Deo (Christo Spiritu Sancto) sine mediis, hæc itidem quidem à Deo sed mediantibus hominibus. Ita presbyteri

teri Ephesii à Paulo ordinati à Spiritu Sancto constituti leguntur, *Act. 20. v. 28.* Idem legitur de Apolline, *1. Cor. 3. v. 5. 6.* de Archippo *Col. 4. v. 17.* de Timotheo, *1. Tim. 1. v. 6. c. 4. v. 16.* de omnibus Doctoribus etiam post Ascensionem Christi creatis, *Eph. 4. v. 12.* Dictam distinctionem inter vocationem mediatam & immediatam, tangit Paulus, *Gal. 1. v. 1.* Ubi vocationem mediatam vocat vocationem *per homines*, & opponit vocationi factæ à Christo, scilicet immediate mediatè hi vocantes qui sint, controversatur inter nos & Pontificios. Illi solis Episcopis hoc concedunt excepto, si quis laicus Ecclesiam aliquam seu templum extruxisset vel dotasset. Huic aliquid ad vocationem pertinens concedunt, de quo postea. Nos populum, seu totum cœrum auditorum qui tempore Apostolorum ex presbyteris seu senioribus, (duplices enim erant tunc presbyteri, quidam populo proerant nec docebant, quidam etiam laborabant in verbo & doctrina, *1. Tim. 5. v. 17.* illi erant loco magistratus, hi ministerio accensebantur) & plebe hodie ex Magistratu & eadem plebe constat, Episcopis adjungendo, uno verbo per totam Ecclesiam ex doctoribus & auditoribus vocationem fieri debere putamus, & rectè nos putare, constat ex praxi primitivæ Ecclesiæ, dictis paulo ante citatis descripta, quibus adde *Act. 6. v. 5. c. 14. v. 23. 1. Cor. 16. v. 3. 1. Tim. 4. v. 14.* Luth. *Tom. 2. Germ. Jen. edit. vet. fol. 245.* Nos compendium rei facturi ita argumentamur à minori ad majus. Si enim Apostoli majoribus donis à Deo ornati quàm hodierni sunt

Episco.

Episcopi, tamen non nisi populo assumpto Ministros Ecclesiæ vocarunt & ordinarunt. Multò magis hodie id fieri debet. Sed illud factum docent dicta supra citata. E. & hoc, si quæras in quo consistat illa vocatio? Scito panes esse potissimas Ecclesiasticæ quidem potestatis probandi, Magistratus politici confirmandi populi approbandi. Specialius; ministerio Ecclesiastico competere dicitur, examen, ordinatio & inaugurationio; Magistratui Christiano nominatio, præsentatio, confirmatio; populo consensus, suffragium approbatio veletiam postulatio. In quibusdam tamen locis etiam nominatio ministerio assignatur, & præsentatio intelligitur ea, quæ fit ad populum post ordinationem & inaugurationi conjungitur. Ex dictis colligitur, tanquam ex contrario, si Episcopi vel Magistratus sive *δογμασία* statim facta, sive postquam ad tempus in officio versatus sit, deprehendat, non rectè præesse officio, tum utrumq; Magistratum politicum, & Episcopum potestatem habere vel non admittendi vel admissum conjunctis consiliis exautorandi. Populus verò, etsi privata authoritate rejicientorum vel expellendorum verbi ministrorum nullo casu pollet, ne belluæ multorum capitum tantæ authoritatis officium objiciatur, si tamen vel doctrina vel vita ministri Ecclesiæ sit ejusmodi, ut videatur ipsis minus idoneus, vel statim contradicendo vel gravamina ad Magistratum, seu politicum seu Ecclesiasticum deferendi, potestatem habet quæ ipsi (si quidem alicujus momenti fuerint,)
acce-

acceptare & pro rerum qualitate talem ministrum vel corrigere vel prorsus etiam deicere debent, vide D. Gerhard. *de ministerio Ecclesiastico. n. 85.* & alios Theologos qui locum de ministerio scriptis illustrarunt, & ex parte ab ipso citantur. Temporibus autem primitivam Ecclesiam sequentibus, Pontifex Romanus, ut se & Clericos suos potestati politicæ totos exemit (quo jure supra dictum est) ita etiam jus vocandi Ecclesiæ ministros ad se & solos Episcopos transtulit. Unde potestas vocandi personas Ecclesiasticas pro parte fuit Juris dictionis Ecclesiasticæ & potestatis Episcopalis cujus capita omnia, etiam ea, quæ ad vocationem proprie non pertinent, vide iterum apud D. Gerhard. *l. dict. n. 108.* rursus autem eandem in sua quilibet ditione per pacem religionis impetrarunt nostræ religionis principes.

§. 67.

Quod vero interdum Laicus, ut vocant (hoc est persona aliqua politica, vel etiam privata) Ecclesiam aliquam seu Templum vel fundavit ædificavitq; hoc est fundum assignavit & extruxit *c. moneft. 16. q. 7. c. nobis de jure patronatus* (sola fundi assignatio non sufficit, sed requiritur etiam constructio. Panormit. *conf. 1. Matth. Steph. d. c. 17. n. 7.*) vel dotavit, hoc est redditibus convenientibus, unde ministri ejusdem sustentari queant instruxit. *c. si quis obierit. 7. vers. sunt 1. q. 3. c. cum sicut 8. de consecr. Ecclesiæ Wesenb. conf. 48. n. 9. vol. 1.* [Et horum utrumq; tam extructionem tam dotationem requirunt Imp. *Novell. 123. c. 18.* Pontificibus vero (locis citatis) alter-

alterutrum sufficit] hoc peperit distinctionem inter *Ecclesias liberas* (solum Episcopum aut qui ejus jus habent, recognoscentas) & *patronatas*, hoc est Laicum, ut vocant, patronum habentes. Quamvis nostræ religioni addictis nulla Ecclesia propriè libera sit. Cum omnes patronum agnoscant, si non extraneum certè Magistratum loci. Nam Ecclesia debet esse in Rep. non Resp. in Ecclesia : quia Ecclesia est pars civitatis, & de territorio universali sub quo sita est, Bald. & Castr. in l. si quis. C. de Episc. & Cleric. Joh. Kæppen. sen. cons. 1. num. 91. Imo Ecclesia minori comparatur, cap. auditis de restitut. in integrum Glossa in l. Respublica verb. solet, vers. licet in Ecclesia. C. ex quibus causis major. Hartman. Pistor. 2. obs. 68. Carpzov. p. 1. constit. 28. de fin. 196. n. 4. Commodius ergo formaretur distinctio non inter Ecclesias, sed inter earum Patronos, quod sint duplices, vel ipse Magistratus loci, qui jure Episcopali fungatur vel extraneus quis. Quicquid tamen sit de hisce: Alterutrum dictorum beneficiorum vel extructionis vel donationis Ecclesiæ qui præstitit (etiamsi territoriam loci non habeat) Patronis ejus dicitur, & ejus jus vocatur *patronatus*, cujus effecta sunt sequentia. I. Primum itaq; , præcipuum & præcipuè hac pertinense est, quòd ministrum Ecclesiæ præsentet, hoc est nominet, & Episcopo sistat. gloss. in clem. dudum vers. presentari de sepultur. Rota decis. novar. 3. in fin. h. t. præsentatum vero Episcopus, modo idoneum deprehendat, instituere leneatur c. decernimus. ib. q. 7. c. quod autem. 5. c. pastoralis 29. extr. de jure patronatus. §. si quis 1. in authentic.

thent. de S. Sanct. Episc. Novell. 173. argumento c. nullus. Felicius c. venerabilis de except. n. 39. Panormit. d. c. pastoral. 29. h. t. Duobus vero simul præsentatis, digniorem præferre cogitur. c. cum autem judicio. c. quoniam vers. majoribus juvatur meritis. h. t. licet, c. ubi gloss. c. illud 20. q. 1. c. Monopolitana 19. c. final. 3. nulla habita ratione amicitie vel similis causæ externæ. Novell. 123. §. 1. vers. neq. part. 6. art. 3. q. 11. n. 6. & q. 55. II. Semel præsentatum & institutum nec patronus ipse nec successor ejus loco movere potest, c. Lateran. 31. ubi Dd. de præbend. c. 1. de supplend. neglig. prælat. c. cum ex conjuncto. 12. de hæret. Lambert. hic l. 2. q. 6. in pr. art. 9. n. 2. c. querimoniam ubi Butrio n. 3. h. t. c. contra. Sanctior. 19. ib. q. 7. c. præterea 4. Duaren. l. 5. de sacr. Eccles. minist. c. 4. Omne enim jus Instituendi & destituendi (ex causa sufficienti) ad Episcopum (aut jus Episcopale non habenti ut habent apud nos principes adscitis in exercitio ministris Ecclesiæ) pertinet, nec Laico (qua tali scilicet) acquiri potest. Lambertin. l. 2. quest. 6. art. 9. h. tit. III. Tertius effectus juris patronatus est institutum, bona autem Ecclesiæ dilapidantem accusare apud Episcopum seu jus Episcopale habentem, (uti quemadmodum sæpe dictum ex pace Religionis apud nos est Magistratus qui tamen nihil facile hic agit sine consilio personarum Ecclesiasticarum) & hunc si officio deerit apud Imperatorem juxta nostrates, apud Papam juxta pontificios, c. filius 13. 16. q. 7. c. constitutum 16. q. 1. Duaren. l. 5. de benef. c. 4. in fin. Panorm. m. c. novit de judic. Lambert, hic art. 12. q. m. 2. lib. 2. n. 11.

IV. Cu-

IV. Curam gerere reddituum Ecclesiasticorum & prohibere eorum, conversionem in alios usus. *c. ex literis. 7. in fin. de jure Patronat. ubi Borcholt. n. 11. & d. c. in Lateranensi 31. de prae-bend. & dignitat. c. cum & plantare 3. §. 1. de privilegi. Speculat. in tit. de Simonia. n. 5. Ponormitan. in c. suggestum de jure patronatus.*

V. Revocare male collocata, & alienata repetere, gloss. in d. c. constitutum in princ. & c. filiis. 16. q. 7. Lambert. q. 2. art. 2. n. 1. pert. quia contingat. Clem. de, relig. domibus. VI. Impedire permutationem status Ecclesiae ab Episcopo forte tentatum (etiam in melius) Borcholt. in c. praeterea. n. 14. de jur. patron. gloss. in c. decernimus, & ibid. Butrio, & c. quia contigit. 2. clem. de relig. domibus. VII. Rectorem, sive parochum & Ecclesiam defendere, argumento, c. charitatem in fin. 12. q. 2. c. cum ex officii ib. in fin. de praescript. c. filiis. 16. q. 7. praeterea 23. extra h. t. facit Lex à tutoribus. 33. in fin. de admin. tutor. L. opera. 25. de oper. libertor. Hostiens. in summ. de jure patron. §. quod competat. Citat in 6. part. 2. quæst. vers. principes. Lambertin. 2. quæst. princ. art. 11. n. 1. Wesenb. cons. 48. n. 3. & 14. Venator in Analys. h. t. vers. quis finis & effectus. Effectibus hisce annumerantur etiam sequentia duo beneficia & quasi privilegia.

I. Præcedentia in confesso vel processione inter Clericos ejusdem Ecclesiae *c. nobis de jur. patr. facit. L. 1. de oper. libert.*

II. Suppetiæ moderatæ, & pro temporis usu, dignitate patrōni, & facultatibus Ecclesiae, ad egestatem redactō ferenda, *c. quicumq., ib. quæst. 7.*

c. nobis. h. t. Venator. d. loc. Speculator. h. tit. n. 9. vers. porro si patro. Duaren. l. 5. de benefic. c. 4. am fin. Matth. Steph. d. c. 17. n. 22. Hak. conclus. 16.

Quæst. XXIII. Quæritur hic an absq; venia, Clerici alicujus Ecclesiæ patronum suum in jus vocare possint? N. Citat. *part. 6. art. 1. n. 3. Lambert. 3. q. princ. in 6. Aff. vero Faber §. & in eum. 1. de action. Alex. in L. generaliter col. fin. de in jus vocando. Rochus de Curte vers. honorificum. n. 85. de jure patron. arg. §. pœnales Instit. de actionibus.*

§. 68.

Nec Sandæi Jctus Christianus indictus abire videtur debere. Is duo hæc dicta: *In nomine tuo laxaborete & Faciam vos piscatores hominum* refert ad illam contractus in omminati speciem; *Facio ut des*, de quo & aliis illius generis ff. *de Actione præscriptis verbis*. Facit autem hujus suæ tractationis quæ habetur *commentatione XXXI. hunc Titulum*: tractari in ea quàm admirandis modis Deus, faciat quosdam homines idoneos ad officia ipsis ab æterno destinata, & quid faciat in seculi mancipiis, ut sua seq; dent liberalissime & vocantem ad religionem promptè sequantur? Ita inquam habet titulus, ex quo tractationis summa facile innotescit. Nempe quia humana hæc piscatura apud ipsos commendatur personis, ut ipsi vocent, religiosi. Itaq; totus est in vita religiosa singulari à communi consuetudine, quamvis Dei præceptis conformi, potissimū vero cœlibe, commendanda persuadere, scilicet volens; homines ad eam singulari instinctu divino duci, & donis castitatis ac similibus instrui. Verū enim verò: quia incertum est, an

Hypo-

Hypocritica illa sanctitas Deo placeat, imò certum est, quod non placeat. Quia frustra colitur Deus mandatis hominum, *Matth. 15. vers. 9.* & eventus sæpe docet, vanam fuisse & adhuc esse illam apud plerosq; de singulari castitatis similitumq; virtutum, quas regulæ ipsorum requirunt, gratia persuasionem. Ex historia verò Evangelica constat, Petrum quem Christus hinc fecerit piscatorem hominum, hoc est, ministrum verbi & Apostolum, uxorem habuisse, *Matth. 8. v. 14, & 1. Cor. 9. v. 5.* itaq; segregatâ illâ vitâ religiosâ pontificiâ, qua falsâ religione cauteria conscientiis inuuntur, *1. Tim. 4. v. 2. 3.* nec admissâ nificâ religione quæ consistat in studio servandi fœderis in Baptismo cum Deo facti, *1. Petr. 3. v. 21.* Ad ministerium verbi in se existimamus suo modo applicari posse illam contractus innomini nati speciem; *Facio ut facias* vel *etiam do ut facias.* Deo nimirum homines faciente idoneos, & dona competentia largiente iis, quos ad ministerium suum adhibere cupit. Hinc ad Jeremiam ait, priusquam te formare in ventre novi te & antequam exires ab utero sanctificavi te in Prophetam in gentibus dedi te. Et Moysen missum ad Pharaonem & Israëlitas, instruxit miraculis, & causanti linguæ tarditatem iratus, adjunxit Aharonem tanquam Prophetam, ut Deus loquitur, hoc est interpretem oraculorum Divinorum, *Exod. 4.* Multa tamen postea ipsum etiam Moysen ad populum locutū, ut Aharone internuncio non sit usus ex multis sequentis historiæ locis apparet. Totum quippe Deuteronomium Aharone jam mortuo populo

recitavit, ut veri simile sit: vel non adeo impeditur linguæ fuisse uti sibi ipsi visus sit, vel temporis successu & usu vitium linguæ si quod habuerit correxisse, ut ita, si parva licet componere magnis, idem ferè factum cum ipso videatur. quod cum Demosthene, qui primæ suæ artis literæ pronuntiandæ in juventute impos, maximus orator evasit. Quemadmodum & de Maximiliano Imp. refertur quod ad 12. usq: ætatis annum mutus visus mansurus, tantam adultus dicendi facultatem adeptus sit, ut legatis diversarum linguarum idiomate, ex tempore responderit, ut habet Andr. Os, *hist. Eccl. Cent. 16.* Ex Egnatio, Nauclero, Dressero, Chytræo. Porro quod Jurisconsulti dicunt, *l. naturalis. 3. §. sed si facio ff. de Act. præs. verb.* actionem ex contractu facio ut facias nasci similem actioni Mandati. Idem prorsus hoc in loco nobis persuadeamus. Et siquidem Deus nobis vel liberis nostris donum aliquod dederit, ad officium aliquod insigne (v. g. capax ingenium, facundiam, &c.) esse sciamus instar mandati, quo nos obliget, ut ad gloriam Dei & proximi utilitatem doni ejusmodi nostris utamur, & aliis quos idoneos scimus, authores simus, 2. *Tim. 1. v. 6.* scientes si hoc inter miserimus, actionem & judicium mandati in nos exercitum iri, ubi rei futuri simus delicti, cui factus est obnoxius servus nequam de talento abscondito, *Matth. 25. v. 14. seqq.* Contra si Deus nos ad officium vocavit cui nobis videmur impares, tantò diligentius oremus ut Deus nos facultatibus instruat, ut fecit Salomo, qua ejus oratione Deus ita delectatus est,

est, ut plus etiam dederit quam petierit, 1. Reg. 3. v. 5. & seqq. Sed de his plura dicendi occasionem nobis suppeditabit idem hic Sandæus infra ad illud: ex fructibus eorum cognoscetis eos.

§. 69.

Tandem, quia hæc omnia ad aquas gesta sunt, & hæc tractaciuncula respicit ad jura humana & politica, iis quæ in textibus Evangelicis commemorantur, quatenus licet, applicanda. Placet Quæst. summam eorum, quæ in jure habentur de *Aquis* XXIV. huc apponere præcipuè *cujus sint* de jure. Et quidem ex Pet. Greg. Tholos. *de rep. l. 9. c. 1. n. 27.* Brevius enim & plenius ipse non possum. Ad regalia, inquit, pertinere Fridericus dixit flumina navigabilia, & ex quibus fiunt navigabilia, & portus & ripatica: Ut enim in terra via publica in potestate principis est, sic & itinera publica per aquam publicam. Ibiq; portus eadem ratione qua omnia publica ad principem pervenerunt dispensanda, Marcianus Juriscon. ait, flumina omnia pene publica esse, quod & Justinianus firmat, & de portu. Atq; Paulus Jurisconsultus. Flumina publica, inquit, quæ fluunt ripæque, eorum publicæ sunt. Ripa ea putatur esse, quæ plenissimum flumen continet. Flumen publicum id est, quod perenne est ex Caii & Celsi definitione, illudq; navigabile vel non navigabile esse potest. Naturali jure communia omnia sunt, aqua maris, ut aër. Imperator nomine publico, aut, qui auctoritatem habet publicam, prohibet ne ex publico flumine aqua ducatur, quo deterior navigatio fiat, & legem aquis imponit. Quamobrem quantum territorium

principis durat & extenditur, & jura harum aquarum & vectigalia proventusque, vindicat sibi princeps jure publico, vel aliis accipienda permittit, pro ut aliàs docuimus, & de jurisdictione & potestate in mari principum. Piscationum reditus principis esse tradit Federi. & Ulpia. Erantque Veteris Romæ instituto inter vectigalia piscationes, & boni ominis gratia, primus locabatur Lacus Lucrinus, qui à lucro dicebatur, teste Festo. Hæc Tholosanus, annotans simul in margine ubi inveniantur verba eorum quorum authoritates allegavit, quæ brevitatis causa omiſſa, lectori si placet ibi quærenda relinquo. Colligitur autem inde *tenuitas conditionis Petri & Sociorum*. Quia enim aquæ & piscationes jure Romano inter vectigalia fuisse modo audivimus; dubium non est, quin eadem senserit onera propter quorum gravitatem populo Judaico publicani exosi fuerunt, de quo pluribus egimus ad textum Dominicæ tertiæ. Quod ideo scire expedit ne tenuitate fortunæ vel ipsi si agamur vel ea conspectâ in aliis ipsos contemnamus, scientes vel ~~mulier~~ ^{maxime} hic verum esse quod ille dixit: Sub trito etiam pallio latere posse sapientiam. Multò minus Ecclesiam ab externo splendore æstimemus; quod tamen fieri volunt, ii qui Anulum piscatoris Petri (si tamen anulum habuit, aurum certè & argentum habere se negat, *Act. 3. v. 6.*) pro sigillo utuntur habitu autem pompa aurica & similibus longe supra ipsum Imperatorem efferuntur. Petrus certè non sic. Quomodo ergo sunt illius successores?

DOMINICA VI. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 5. à v. 20. ad 27.

20.

Dico enim vobis, nisi abundaverit vestra iustitia plus quam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum caelorum.

21. Audistis, quod dictum est à veteribus: Non occides, quisquis autem occiderit, tenebitur iudicio.

22. Ego verò dico vobis, quicumque irascitur fratri suo temerè, tenebitur iudicio: quicumque vero dixerit fratri suo, raca, tenebitur concilio: quisquis autem dixerit, fatue, tenabitur gehenna.

23. Igitur si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te,

20.

Car ie vous di, que si vostre iustice n'outrepasse celle des Scribes & Pharisiens, vous n'entrerez nullement au royaume des cieux.

21. Vous avez ouy qu'il a este dit aux anciens, Tu ne tueras point: & qui tuera, sera digne d'estre puni par iugement.

22. Mais moy ie vous di, que quiconque se courrouce sans cause à son frere, sera digne d'estre puni par iugement: & qui dira à son frere, Racha, sera digne d'estre puni par conseil: & qui lui dira Fol, sera digne d'estre puni de la gehenne du feu.

23. Donc si tu apportes ton oblation à l'autel, & la il te souvient que ton frere à quelque chose à l'encontre de toy.

20.

SEn ich sage euch / es sen denn euer Gerechtigkeit besser / denn der Schriftgelehrte und Phariseer / so werdet ihr nicht in das Himmelreich kommen.

21. Ihr habt gehört / das zu den Alten gesagt ist / du solt nicht töden / wer aber tödet / der soll deß Gerichts schuldig seyn.

22. Ich aber sage euch: Wer mit seinem Bruder zürnet / der ist deß Gerichts schuldig / wer aber zu seinem Bruder sagt Racha / der ist deß Rahts schuldig / wer aber sagt / du Narr / der ist deß höllischen Feuers schuldig.

23. Darumb wenn du deine Gabe auff dem Altar opfferst / und wirst allda ein dencke / daß dein Bruder etwas wider dich habe.

24. Omitte illic munus tuum coram altari, & abi: primum reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum.

24. Lais- là ton oblation devant l'autel, & 'en va. premierement appointe à ton frere, & lors vien, & offre ton oblation.

24. So laß ab die für dem Altar deine Gabe / und gehe zuvor hin / und versühne dich mit deinem Bruder / und alsdann komme und opffere deine Gabe.

25. Esto benivolus adversario tuo citò, dum es in via cum eo: ne quando te tradat adversarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in custodiam conjiciaris.

25. Sois bien-tost d' accord avec ton adverse partie, ce pendant que tu es en chemin avec lui: de peur que ton adverse partie ne te liure au iuge, & que le iuge te baille au sergent, & que tu sois mis en prison.

25. Sey willfertig deinem Widersacher bald / dieweil du noch bey ihm auff dem Wege bist / auff daß dich der Widersacher nicht dermaleins überantwortet dē Richter / und der Richter überantwortet dich dem Diener / uñ werdest in den Kercker geworffen.

26. Amen dico tibi, nequaquam exibis illinc, usq; dū reddideris ultimum quadrantem.

26. Je te di en verité que tu ne sortiras point de là, iusqu'à ce que tu ayes rendu le dernier quadrain.

26. Ich sage dir warlich / du wirst nit von dannen heraus kommen / biß du auch den letzten Heller bezahlt.

§. 70.

Summa huius Evangelii consistit in eo, ut servator 1. corrigat imperfectionem iustitiæ Pharisaicæ Exemplo quinti præcepti & 2. doceat; quandoquidem imbecillitas humana tantam perfectionem legis, quantam expositio Christi requirat, in hoc ipso præcepto omnium difficillimè admittat, quomodo saltem eatenus corrigenda sit, ut peccata contra conscientiam videm⁹, & conversationem

nem Christianam vel non turbemus vel offensionibus turbatam piè componamus.

§. 71.

Quæritur autem ante omnia; cui aut quo- Quæst. XXV.
rum Doctrinæ servator suam opponat cum dic-
cit audistis quod dictum sit *veteribus* non occi-
des, Ego vero dico vobis, &c. Resp. si oculis ad
expositiones interpretum, causam suam in aliis
incolumem, textus hujus expositione conserva-
recupientium, clausis Exordium & contextum
intueamur, responsio erit facilis. Non enim le-
gem Dei vel Decalogum ipsum perficere (hunc
enim si servari possit ad salutem sufficere docet
Matth. 19. & alibi) sed *Scribarum & Phariseo-
rum* vitiosam expositionem taxare se velle, dixit
Christus, At obstat nonnullis (etiam eorum qui
contradicunt Pontificiis, novas leges, quas Ev-
angelicas item consilia dicunt, à Christo sanciri
hic statuentibus, quam vis etiam Barradius, lu-
ce veritatis sine dubio victus, totus hic noster
sit, & vel ex hoc præcepto diliges proximum si-
cut te ipsum intelligere dicat potuisse scribas, ve-
rita esse in lege quæ Christus hic vetet, *T. 2. l. 7. c.*
17.) Sed obstat inquam nonnullis, nominatim
Hugoni Grotio vox ἀρχαίων, omnino de iis
qui vixerint tempore Moysis intelligenda, quip-
pe quæ ubiq; , unico loco, *Act. 21. v. 16.* exce-
pto, ad Prophetarum aut Moysis ætatem aut eti-
am ulterius referatur, ut *Luc. 9. v. 8. 19. Act. 10.*
v. 7. 21. 2. Cor. 5. v. 17. 2. Petr. 2. v. 5. Apoc. 12.
v. 9. c. 20. v. 2. Deinde obstat, quòd verba quæ
recitet Christus, sint ea ipsa quæ in lege reperi-

untur, &c. adeo ut ne id quidem quod dicitur *hostem odio habebis*, extra legis sententiam sit, & hoc probat dictis quibus Judæis commercio cum exteris interdicitur, *Exod. 34. v. 11. Deut. 7. v. 1.* Item obstat, quod plerunq; Apostoli comparationem instituant, inter eos qui Moſen doctorem ducemq; habuerunt, & Christi ſectatores, & ita quidem, ut his majorem multò quàm illis lucem affuſiſſe teſtentur, *1. Cor. 10. Hebr. 11.* Quia & pactum hoc novi ſœderis oſtendiſſe, multis partibus præſtare ei pacto quod in monte Sinai promulgatum, *Gal. 4. v. 24. Hebr. 8. v. 6.* & deinceps; Quare, inquit, videtur Chriſtus de jure Moſaico eo ſenſu quo de eo jure loquebantur legisperiti & Phariſæi, & quomodo id jus in judiciis forenſibus vigeſſet, ad quæ Chriſtum alludere ex commate proximè ſequenti manifeſtum eſt, &c. & paulo poſt; ſenſus ergo eſt Majoribus quidem veſtris iſta dicta ſunt, quæ illi, ut erant *ſαρκικοί*, non niſi *ſαρκικῶς* interpretabantur. At ego qui colligere volo populum ſpiritualem, ſicut clare & ſine involucris præmia vobis propono ſpiritualia, & pœnam quæ non ſit hujus vitæ, contumacibus denuncio, ita etiam apertè atq; explicate vobis dictabo præcepta, quorum vim potiſſimam in ſpiritu conſiſtere minimè obſcurum ſit. Hæc Grotius, In quibus, ut ad hoc poſterius (quod paulo ante latius diducere conatus eſt, nimirum ad verba *ὅυ μεί εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ἔργων*) primo reſpondeamus; negamus ipſi hanc Hypotheſin, quaſi lex Moſaica temporalibus pœnis

nis dictandis, & præmiis promittendis contenta fuerit. Quid enimerat maledictum esse? quid à populo suo eradicatum esse, nisi æternæ damnationi subiectum? quod vero Moses in Deuteronomio possessionem terræ Canaan præcipue urgeat, ibi contextus ostendit non loqui ipsum præcipue de pietate cujusq; privata, sed de cultu Dei publico, quem si eodem modo instituti sint ut gentes, eandem pœnam ipsis subeundam fore dicit, ut scilicet terra ipso se vomat, &c. ad argumenta quod attinet 1. quomodo posito, vocem ἀρχαίων de Judæis qui tempore lati decalogi vixerint, intelligendam, tamen hoc maneat, expositionem Christi non verbis legis, sed Phariseorum frigidis expositionibus opponi, mox dicemus, ad 2. de odio inimici negamus; sola verba legis à Christo recitari Homicidæ enim non nudo iudicio (quasi pœna arbitraria puniendus) sed extemporaneæ executioni demandabatur. 3. In illo quod dixit de odio inimici Judæis concesso imo mandato, aliud esse dicimus denegationem conversationis, aliud odium, & quidem quinti præcepti, conf. *Psal.* 139. v. 22. *Matth.* 18. v. 17. item inter odium privarum & bellum legitimum, quo persequi debebant Cananitas. Ad 4. dicimus; claritatem maiorem novi testamenti præ veteri non esse legis, sed Evangelii. Sed ut ad vocem ἀρχαίων redeamus. Esto; significari eos quibus lex primū tradita sit, attendi rectè velimus ad verba Christi, qui non dicit, dictum est veteribus: (errat enim Grotius dicens Evidentem esse apostitionem

nem dictum est antiquis ego vero dico vobis) sed ita ait ἡκούσατε audivistis (à quo ? nimirum non à Mose ipso, sed à Scribis & Phariseis) ἡκούσατε ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις ; ubi conjunctio ὅτι recitativa est, sententiæ non nostræ, sed alterius, quemadmodum in illo, *Matth.* 17. v. 10. *Joh.* 1. v. 20. *Joh.* 4. v. 17. Ut ita Christus non affirmet de suo, sed à legis peritis audiri dicentibus dictum, esse veteribus, q. d. Legis periti tantum dicunt Veteribus dictum non occides, & qui id faciat, judicio obnoxium esse, nulla mentione facta iracundiæ & odii interni quasi non de hoc etiam veteribus dictum sit, videlicet *Lev.* 19. v. 17. & alibi.

§. 72.

Porro cum versemur præcipuè in Harmonia Juris Divini & humani, examinanda non nihil est, vox *Justitiæ* quomodo illa in hoc textu accipiat, & quid consentaneum illi jura humana & præcipuè civilia tradant. Quid Servator per Justitiam intelligat, contextus ostendit, dum illam explicaturus, Legem explicat, hoc ipso innuens convenientiam esse cum lege. Quæ sane definitio non obscurè colligitur ex *Luc.* 1. v. 6. ubi de Zacharia & Elisabetha conjugē ipsius dicitur, quod fuerint justī, & quomodo justī fuerint statim explicatur πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώματι τῶ κυρίου ἁμεμπτοι. Undè si quæras quid sit justum esse respondetur πορεύεσθαι ἐν ταῖς ἐντολαῖς κυρίου ambulare in præceptis Domini. Unde ex Naturâ conjugatorum sequi-

quitur justitiam esse *πρόεσιν*, ambulationem (ut ita dicamus) in præceptis seu Lege Dei, hoc est *observantiam legis seu obedientiam* (Unde Hugo Grotius *ad h. l. & alibi* per Justitiam ait intelligi obedientiam) Uno verbo *ἐννομίαν*, quemadmodum contraria injustitia seu peccatum est *ἀνομία*, 1. *Ioh. 3. v. 4.* Est itaq; justitia de qua Christus hic loquitur, conformitas cū Lege Dei. Ea; duplex Imperfecta & perfecta. Illa superficialia, & quali-cunque, quam profitebantur Pharisei operibus externis, qualitercunque præcepto respondentibus, contenti. Perfectam docet Christus nimirum 1. quo ad affectus. 2. quo ad declarationes affectuum qualescunq;, 3. quo ad externa opera proximum vel lædencia vel beneficiis afficientia. Sed de his postea. Videamus jam, quomodo jura humana Justitiam definiant. Aristoteli 5. *Eth. c. 1.* Justitia est habitus quo homines sunt idonei ad ea quæ justa sunt agendum eademque, agunt ac volunt. Habitus est, non qualiscunq; dispositio aut impetus particularis, quo semel aut interdum aliquid justitiæ conforme agimus. Sed est qualitas à consuetudine contracta, (vel à Deo infusa aut implantata) hoc est, tam firmiter animo inhærens, ut quemadmodum consuetudo est altera natura, de natura autem rectè Horatius:

Naturam expellas furcâ tamen usq; recurrit;

ita vero justitiæ habitu præditus, primo habeat facultatem justè agendi, secundo justa agat, tertio justa velit, nec aliter possit. Consentit hoc quo ad rem cum definitione, Jætorum, cum dicunt;

cunt: *Justitia est constans & perpetua voluntas jus suum cuiq. tribuendi.* Inst. 1. §. 1. & l. 10. ff. de Fel. Voluntas inquit constans & perpetua, non particularis aut temporanea, ubi fieri potest, ut quod in aliqua lege aut parte ejus hodie nolumus cras velimus, aut, quod hodie volumus cras nolumus, Sed perpetua, voluntas autem perpetua quo ad rem idem est quod habitus animi volentis, &c. quod prorsus convenit non tam cum Aristotele ut supra audivimus quam cum illo Jacobi, c. 2. v. 10. Si quis totam legem servaverit offenderit autem in uno, factus est omnium reus. Et Christus hoc ipso capite v. 18. facilius esse cœlum & terram perire, quàm unum apicē in lege. Jus autem à jubendo dictum volunt (ut à jussu per apocopen deductum videri possit) quod triplex faciunt *Naturale*, quod ita definiunt; esse id quod natura omnia animalia docuit (Homines sub vera specie juris bruta verò per naturalem instinctum, quippe in quæ ut injuria. l. 1. ff. si quadrup. paup. fec. non cadit, ita propriè nec jus, hujus autem juris est, maris & fœminæ conjunctio liberorum procreatio educatio) &c. deinde *Gentium quod naturalis ratio* (ergo & hoc quodammodo Naturale hinc Paulum, Rom. 2. v. 14. 15. gentes naturâ facere quæ sint legis) *inter omnes homines constituit.* Et tandē civile quod quisque, populus ipse sibi constituit, Inst. l. 1. tit. 2.

§. 73.

Apparet hinc, quàm longe abfuerit à justitia non modò civili Christianorum sed saniorum Ethnicorum, qualis Aristoteles fuit, Phariseo-
rum

rum iustitia; cui tamen tantum tribuebant ut etiam regnum cœlorum mediante illa intrare se posse sperare ausi sint, ipsi enim contenti erant, in quinto præcepto, si quis non occidisset. An autem perpetuam & constantem voluntatem haberet non occidendi (non autem habet qui fratri irascitur) de eo parum erant solliciti. Qui non occidisset, non erat apud ipsos reus iudicii. Quomodocunque sane, vel quo ad affectus, vel quævis alia quæ inde fluerent, comparatus esset. Minimè verò, inquit Christus, sed si hac viâ, hoc est per observantiam legis intrare vultis, regnũ cœlorum, scitote plura requiri. *πλείονες* debet justitia ultra vestram, scopo vestro obtinendo sufficiens, contra, quemadmodum in plantâ venenatâ, non fructus solus & folia, sed radix etiam venenata est, imò si hoc non esset, illa non essent; ita peccata, quinti v. g. & sexti præcepti, non hoc tantum nomine peccata sunt, quod homini noceant aut turpe quid perpetrent, sed radicis præcipue, hoc est concupiscentiæ & affectuum vitiosorum nomine, ex quibus fructus adeo perniciosus pullulat. Quemadmodum cædes in homine pro homicidio non habetur, multò minus puniatur, nisi præcesserit odium, *Num. 35. v. 22. Deut. 4. v. 42.* & mulier stuprata, nisi accesserit consensus nec pro meretrice nec pro adultera aut quovis modo impudicâ habetur. Cum ergo Deus dicit; non occides, non mœchaberis, non factum tantum externũ mortem homini, aut stuprum mulieri afferens vel inferens, sed quasi in concreto, fomité flam-

mam

mam & incendium, radicem folia & fructum, concupiscentiam, assensum faciendi & factum connotat. Peccatorum quinti præcepti ream faciens *primo* iram adversus fratrem, *deinde* gestum, odii, & iracundiæ indicem (vocem enim racha patet respondere Hebræo רִיחַ quod vanitatem significat, mutationem autem i in a vernaculam esse Dialecto Syriaco præ Hebræa tunc usitato inquit *h. l.* Grotius adeoque denotare, quicquid ab homine proficisci possit, ejusmodi, unde appareat, pro vili & abjecto habere, (daß er ihn läch hält) *tertio* vocem talem, unde colligas pro eo habere; qui sit nullius precii, & quo res publica & vita communis non modò sine detrimento carere posset: sed & cum aliquo fructu & oneris sublevatione; ut ita si res sui esset arbitrii, benè cum rep. actum putet si occideretur. Es geschehe ihm und andern Leuten wol / wann man seiner ab thät / nec se peccare si occideret, paraphraseos hujus fundamentum desumo ex voce μαργός quæ sine dubio respondet Hebræo מַרְגָּל quod descendit à radice מָרַג cecidit, ut sit metaphora desumta ab arboribus cadentibus aut emarcidis, nulli rei utilibus nisi combustioni. Ut ita qui vocet hominem μαργόν vel מַרְגָּל hominem inutilem, quiq; impune vita privari possit, pronunciet würde kein Mann nach ihm fragen / wann man ihn vom Brod thäte.

§. 74.

Porro etsi tertius hic gradus ipse quoque satis atrox est, quia tamen nondum attingit homicidium, propriè in foro dictum; quæritur, quid sibi

sibi velint verba Christi quinti præcepti sensum declarantis, & tamen eo usq; non ascendentis? Respondetur; hoc ideo factum, quod viderit nec doctoribus nec auditoribus illius dubium fuisse, quin cædes obnoxia facta esset quinto præcepto, & pœnis, ejus violationi constitutis. Perinde autem dicere voluisse ac si dixisset populo.

Doctores vestri perinde habent peccatum esse & in judicio & Synedrio condemnari & supplicio etiam supremo affici. Ego vero vobis affirmo; peccata cordis, gestuum, oris hoc in genere non minus obnoxia esse pœnis homicidii coram Deo ac cædes ipsa manufacta, adeoque si in se æstimentur, non minus digna omnibus iis, quæ cædibus compescendis in judicio suscipiuntur. Quamvis institui debeant, nec ne h. l. non determinet, sed tantum quod in se ejusdem ponderis sint cum iis super quibus de jure instituuntur, affirmet.

De gradibus coercendorum graduum peccati, nimirum, Judicio, Synedrio, & Gehenna, plena sunt aliorum commentaria & postillæ, quæ compilata huc referre non putavi convenire. Inter recentiores legatur Hugo, Grotius ad hunc locum. Simplicissime & ad captum vulgi ita exponi possunt; ut per *κρίσις* intelligatur judicium in genere, in quo quævis delicta compescuntur, per *συνέδριον* confessus judicialis ejusmodi, ubi tanquam in causa graviori & difficiliore judicium unius vel paucorum non sufficiat, sed plurium & sapientiorum requiratur, (differens

N

à prio-

à priori ferè ut hodie judicia appellationum ab inferioribus, item ut metropolitaram vel ipsius principis à municipalibus) per gehennam supplicium gravissimum , quod igni perficitur & quidem lento ut diutius torquatur , ut factum erat in valle hinnom ab iis, qui ut docet Lyra, liberos suos Idolo Moloch immolaturi ulnis statuae aeneae perforatae, & igni subjecto candefactae impositos comburebant , additis Tympanis & buccinis, ne miseri infantis fletus parentes audientes ad misericordia moverentur. Hugo, Grotius condemnationis iudicii, primi gradus effectum putat fuisse *gladium*, secundi quod *συνέδριον* vocetur, *lapidationem*, tertii quod *gravissimum* quidem in populo Dei fuerit *supplicium* omnia tria autem (dum scilicet ipsi homicidio comparentur) denotari poenis infernalibus digna , licet gradibus diversis. Quam expositionem acceptandam putem , nisi quod de gladio fatear, me, dubitare an ejus poena (quippe quae ut docent historiae regum in populo Dei à regibus & principibus illata sit) propria fuerit iudicii: primi gradus, pro minore sit habenda quam lapidatio. Sane Judaei, qui poenarum extremi supplicii Magistratus sententia irrogantarum jus sumere sibi non sunt ausi, *Joh. 18. v. 31.* Lapidationis tamen innolarunt , *Act. 7. v. 54. & seqq.* imo *Joh. 8. v. 59.* nec multum abfuerunt *Act. 21.* non tamen, ut opinor. quod licuerit, sed quod, ut contextus, *Act. 7.* innuere videtur, iracundiae calore , in causa praesertim quam videri volebant regalia Caesaria non violare sed asserere , factum

Etum suum excusaturos sese confiderent, aliàs de jure ipsis non concessam, colligo ex tentatione, qua Christum sunt adorti, *Joh 8. v. 3.* simili prorsus, ei quæ erat de censu *Matth. 21.* nec fuisset difficilis ab ipsis putata si lapidatio ipsis fuisset permissa, quemadmodum hodie vulgus interdum (frustra prohibente magistratu) carnifices ictu gladii in facinerosos aberrantes lapidibus obruit. Vox quippe Judæorum ad Pilatum supra citata generalis est. Non dicunt gladio vel cruce in fontes animadvertere sibi non licere, sed non occidere, Sed his suo loco relictis; fatemur, non ultimo tantum gradu (ut colligat quis forte à versione Lutheri qui gehennam ignem infernalem vertit) sed etiam duobus prioribus in reus peccata esse iisdem pœnis digna, quibus in Divino judicio dignum sit homicidium, videlicet inferno. Ut ita per *μεμεσμεσ* scripturæ non in frequentem exponi possit, ut *Matth. 4. v. 10.* item *Matth. 23. v. 23.* item *Sir. 3. v. 11.* ubi quod in secundo membro apud Siracid, de matre dicitur, etiam in primo membro (de Patre) intelligendum maledictiones patriarcharum Noachi & Jacobi testantur. Quod autem primi gradus peccatum nudè judicio dignum dicat (quicunq; sane effectus condemnationem sequatur, isque forte non semper extremi supplicii) in eo non tantum designatur, peccata habere suos gradus, sed & *μεινους* continetur frigidam Pharisæorum legis docendæ & explicandæ rationem taxans. q. d. vos dicitis homicidam dignum esse qui judicio sistatur. Ego vero dico vobis etiam iram.

(quæ quidem fiat *ἐκ τῆς* sine causa super qua re non debebat aut à quo non debet &c.) dignam esse super qua judicetur. Et, quia iudicium humanum & Divinum vobis æquivalent, affirmo vobis, etiam infimum hunc peccandi modum, hoc est effectuum incendium, iudicii divini cuius effectus pœnalis æterna damnatio est, reum fieri. Interim scire debebatis, etiam ex Jure vestro forensi, nimis mite esse vestrum de homicidio corporali & externo iudicium. Ita enim de re loquimini, ac si res quæstionis esset adeo intricatæ, & in iudicio pro & contra ventilandæ, si quis hominem occidisset. Cum legis sententia multò brevior sit; simpliciter pronuncians qui sanguinem effuderit, ejus sanguinem vicissim effundendum, *Gen. 9. v. 6. Exod. 21. v. 12.* & quidem è vestigio *Num. 25. v. 19. 21.* etiam si ad altare aut aliud asylum confugerit, *Exod. 21. v. 14. Deut. 9. v. 11.* Et ab hac severitate non multum abludit jus civile, quod in criminalibus (cujusmodi vel maximè est homicidium) ad allegandas quidem absentiae causas; vel ad opponendum contra libellum ineptum, præsertim in causa capitis, *l. non tantum. 6. de appell. l. servus. de serv. ex part.* non tamen ad alleganda merita causa, procuratorem admittit. *l. pen. §. ad crimen ubi gl. & Dd. C. de procurat. l. 2. 3. §. C. de his qui accus. Specul. de procur. §. ratione igitur sui n. 9. 10. 11. l. tunc convenit. 15. C. de accusat. Menoch. de jud. arbit. l. 1. q. 80. per totum. Jul. Clar. lib. 5. §. ult. quæst. 32. ne quidem pro incarcerato l. reos. ubi salic. n. 11. & 12. C. de accusat.*

§. 75. In

§. 75.

In universum autem super eo, quod Christus etiam primos facinorum, nominatim homicidii, igniculos iudicio subjicit, operæ precium est videre, quid de eodem negotio Jura civilia statuunt, præsertim cum vulgo jactetur proverbium; *Gedanken sind Zöllfrey*. Hoc quomodo intelligendum videbimus. Sciendum ergo jactari Quæst. XXVI. quidem apud ipsos sequentes sententias. Cogitationis pœnam nemo pati cogitur. *l. 18. de pœn. cap. cogitatio. eo distin. n. de pœnitent. l. item apud Labionem. 15. §. abduxisse de injur. l. 5. in fine quod quisq. jur. Arnif. l. 3. c. 6. de Majest.* Item Sola cogitatio non est delictum *Jul. Clar. in prax. crim. §. fin. q. 91. Jac. Cujac. 8. obs. 22.* Incontinentia enim (inquiunt) & in cogitantia sæpius involuntaria produnt. Et propositum in mente retendum nihil operatur *Bœkel. de publ. jud. disq. 4. f. 55.* scilicet coram iudice humano. In quo ipso tamen casu hoc ita limitatur, quod procedat in cogitatione nuda. At ubi ad actum aliquem pervenit, fallere hanc regulam in criminibus exceptis, *l. 5. §. 4. C. ad L. Jul. Majestatis in lege Quisquis* ubi expresse extat; eadem severitate voluntatem sceleris qua effectum puniri jura voluisse. Vicissim Affectus non puniri dicitur, nisi sequatur effectus. *l. cogitationis. 18. ff. de pœnis. l. 1. in fin. ff. quod quisq. juris.* Thom. de Thomasset. in floribus *Legum reg. 18. Cardin. Tusch. Tom. 2. lit. C. concl. 544. Aloyf. Ricc. in collect. decis. 1895. & in praxi rerum fori Ecclesiast. decis. 589. num. 2. in l. edis & resol. 520. num. 2. in 1. edit. & in decis. Curia Archiepisc. Neapol. decis. 70. num. 6.*

p. 1. Bened. Ægid. in rep. l. ex hoc jure §. ff. d. l. & l. p. 1. c. 7. n. 32. Franc. Galet. in margarita Calumum consc. verb. *Affectus* ? ubi ampliat in censuris, de quo etiam Ugolinus de officio Episcopi c. 2. n. 3. v. 3. Idem vicissim limitant in atrocissimis delictis, de quibus in l. generaliter §. in princ. ff. de calumniis, & in l. si a servo. §. ff. de condict. ob turp. & in l. quisquis ante citatam & in l. §. qui cum telo. 7. C. ad Leg. Cornel. de Sicar. & in l. si quis persuaserit 20. C. de furtis & in l. si quis non dicam §. C. de Episc. & Cler. cum aliis citatis à Brun. à Sole in locis communibus verb. *Affectus*. Carpzov. in prax. crim. 1. quest. n. 2. quest. §. 3. Cardos. in praxi Judicium verb. delictum n. 55. Sayr. in clavi Regia. l. 3. c. 8. n. 28. Thesaur. decis. 25. ubi de crimine læsæ majest. Æneas Robert. l. 1. rer. jud. c. 6. ubi de atrocissimo veneficii delicto. Farin. in praxi crim. p. 5. q. 122. n. 14. & n. 77. ubi de crimine Affasini & veneficii. Sebast. Gvazz in defensione rerum defens. 33. c. 33. c. 24. n. 2. ubi de crimine læsæ majestatis, Simonia, & de volente aliquem, veneno perimere. Item de crimine fractæ pacis ord. Cam. p. 2. c. 14. Gail. 1. ti. P. P. observ. 44. n. 6. & 9. Ernest. Cath. 3. ressp. 2. n. 26. Distinguunt tamen inter pœnam ordinariam & extra ordinariam, quarum hæc præ illa merito & ex æquitate obtineat. Boër. decis. 36. Grammat. decis. 2. Casp. Thesaur. pedem decis. 24. p. 2. Joseph. Ludovic. Lucens. decis. 15. Cacheran. decis. 19. Aloys. Ricc. in Collect. p. 4. Collect. 756. & d. collect. 1895. Mart. in votis noviss. decisionum var. 238. n. 14. Thesaur. jun. quest. forens. l. 2. quest. 24. Carpzov. praxi crim. p. 2. q. 71. n. 48. Alias huc pertinet etiam illud: cum
dici-

dicatur. Animus & verum factum non juris affectus in delictis consideratur. *l. 18. C. ad L. Jud. de Adult.* licet quæ in animo sint aliter quam per extrinseca probari nequeant, *text. in l. quidam 27. ff. de condit. Instit. Marant. in leg. 15. potest. 18. n. 42. de acquir. hered. & plerunque ex conjecturis præsumtionibus, & similitudinibus colligatur. Menoch. de arbit. jud. quest. cas. 361. Socin. conf. 28. n. 14. item ex operibus operantis, ita ut talis præsumatur qualem facta demonstrant. l. 1. §. fin. ff. Grammat. conf. 13. n. 23. & decis. 37. n. 6. Mascard. de probationibus conc. 95. n. 1. & seqq. & concl. 1304. n. 24. & seqq.* Et aliquo modo etiam ex verbis. *l. Labeo. 7. ff. de supellect. leg. cap. 2. requiris 41. de appellat. Corn. conf. 84. in princ. lib. 3. facta tamen sunt fortiora, l. certum 6. ff. si certum pet. l. fin. de divort. cap. existimant. 12. quest. 2. cap. dilecti 52. de appllat.* Summa in foro etiam humano non nullam haberi rationem internorum affectuum testantur in *l. Civili omnes ii tituli qui vel de dolo ipso, vel de actionibus, in sese quidem non illicitis, sed ex dolo profectis agunt, ut actio depositi, de juris & facti ignar. item de alienatione, indicii causâ factâ, &c.* quemadmodum & illud, quod Aristoteles ne quidem per ignorantiam admissio delicto ignoscendum putat, nisi sequatur poenitentia, quippe cujus absentia ostendat affectum auctoris, licet hujus facti causa non fuerit, per se tamen à tali maleficio non esse alienum. Si ergo humana judicia tam acrem affectuum rationem habere cernimus, idque naturæ ductu, colligamus inde, quantam Deus, qui cor & renes scruta-

tatur, *Psal.* 7. v. 11. *Jer.* 11. v. 20. c. 17. v. 10. c. 20. v. 12. *Apoc.* 2. v. 23. in suo iudicio habiturus sit? & contra, quàm crassi Theologi & Jcti fuerint Pharisei & Scribæ horum omnium securi eorumque æmuli pontificii quibus concupiscentia proprie peccatum non est. Et hæc de primâ parte Textus Evangelii.

§. 76.

Vidimus hætenus justitiam Phariseorum, & quàm longè illa à Justitia Legis non Divinæ tantum sed & civili Jurisconsultorum absit, ut non sit mirum quod Christus in exordio dicat; meliorem justitiam habere oportere, qui per illam ingredi velit in regnum cælorum. Quæritur ergo *quenam sit illa melior Justitia qua in vitam ingredimur?* Num Legis? At illam habentem se negat reperiri velle Apostolus, *Phil.* 3. v. 9. Non itaq; putandum; Christum dum legem explicet & cujusmodi esse debeat ejus obedientia, exponat, hoc velle, quasi nos justitiam illam præstare & in regnum Dei per illam ingredi possimus. Sed quod dicit meliorem justitiam requiri ut ingrediamur in regnum cælorum, id dicere ex Hypothesi Phariseorum. Præsupponebant enim per opera Legis ingredi nos in vitam æternam, uti videmus, *Matth.* 19. v. 16. *Luc.* 10. v. 25. Christus hanc opinionem suo loco relinquens dicit; posito daritalem justitiam, necesse tamen esse multò perfectiorem, quàm sit apud Phariseos. Qua autem justitia nos ingrediamur, discimus *in artic. de Justificatione*, nimirum Justitia Christi quæ ipsa tamen quoq; certo modo Legalis est, & iterum certo modo non Legalis est, quia

quia consistit in Christi obedientia. Legi pro nobis præstita, *Matth. 5. v. 17. Gal. 3. v. 13. c. 4. v. 4. &c.* & pœnam erānsgressoribus debitam pro nobis perpeffi, *ib.* Non est Legalis respectu nostri, quia nec nos illam præstitimus, nec pœnam nostræ inobedientiæ debitam ipsi persolvimus, sed legem potius violavimus. Non est ergo nostra legaliter, sed Evangelicè, quia nobis imputatur? ut habet iterum Paulus loco supra citato.

§. 77.

Pro collatione horum cum jure humano sane diffiteri non possumus ibi rem aliter se habere videri. Quippe ubi delicta tenent suos auctores *l. 22. C. de pœn.* & unus non tenetur de delicto alterius. *l. si quis 33. §. Legis. 1. C. de in offic. test. l. fin. ff. Syllan.* Clar. in *pract. crim. quest. 86. in princ.* Covarr. *var. resolut. l. 2. c. 8. n. 1.* Farinac. *1. cons. 89. n. 7.* Et pœnâ is non est afficiendus qui nihil admisit. *l. 2. §. pen. & 16. de decur. l. 22. C. de pœn.* pœna præsupponit culpam. *Sot. de Justit. l. 1. quest. 6. art. 5. col. 2. vers. profectò. & vers. veruntamen.* Sylvest. in *sum. verb. pœna. num. 25.* Covarruv. *verb. 2. c. 8. in princip. & num. 1. vers. tertio.* Menoch. *cons. 626. num. 15. 5.* Surdus *decis. 277. n. 19.* Canon. *l. 2. c. 30. n. 12. cum seqq.* non frustra scilicet dixit Paulus; concionē de cruce Ethnicis stultitiam esse: non capientibus scilicet, quomodo aliena justitia nobis imputari, & alienis vulneribus nos salvi esse possumus, quod tamen diserte affirmat scriptura, *Esa. 53. v. 5. 1. Petr. 2. v. 25. & alibi.* In civilibus tamen, & præcipuè solutionibus debito,

rum unum pro alio stare posse, patet ex universali Axiomate, quod solutio (per quemcunque, facta, sive per ipsum debitorem sive per alium, qui ejus negotium gessit, vide *ff. negot. gest.*) tollat & perimat omnem obligationem, *in prin. Just. quib. mod. tollitur oblig.* item ex fidejussionibus vid. *ff. de fidejuss.* ubi inter alia docetur qui pro fonte fidejusserit si is aufugerit pœna cuiusdem solummodo pecuniaria teneri, *l. si quis de just. reor. nisi* (inter alia) pro reo subire judicium sit paratus, *l. sancimus. C. ubi Bart. C. de cust. reor.* datur ergo etiam in jure civili casus ubi un⁹ pro alio criminaliter & pœna corporis teneatur, & illam subiens alterum liberet, si scilicet judiciũ pro ipso subire paratus sit. Quod servatorem nostrũ fecisse piẽ credimus & inter alia pulchrẽ & patheticẽ celebrat, *Psal. 40. v. 8.* Unde Paulus allegoria chirographi per Christum deleti justificationem nostram describit, *Col. 2. v. 14.* Sed de hoc plura alibi.

§. 78.

Porro cum magna sit hominum imbecillitas in eo vel maximẽ quod inter eos offensæ facile oriri possint, quod Comicus etiam agnovit his versiculis:

*In hominum ætate multa eveniunt ejusmodi
Capiunt voluptates, mox rursus miseras
Ire interveniunt, redeunt rursus in gratiam.*

Itaque servator utriq; parti, tam læsæ quam lædenti regulas præscribit ad piam reconciliationem, facientes, Qui alterum offendit ei hanc præscribit regulam: ut offensum adeat & operam det ~~et~~ cum eo reconcilietur, Modum, quo pro-

proximum debeat aggredi, diserte non exprimit Christus hoc loco (alibi autem exprimit deprecationem pro conditione remissionis ponens) hic autem retinet, ideò, ut occurrat vanis excusationibus: sunt enim qui cum alios læserint, non læsisse tamen videri volunt. Hujus excusationis intuitu, non dicit Christus *h. l.* si recordaris te læsisse proximum, sed si recordaris fratrem habere aliquid contra te, hoc est, si conscius es tibi dicti aut facti cujusdam, ex quo offensus est proximus, licet forte non injuriandi animo à te factum sit: quia tamen ipse tanquam injuriosum ad animum revocavit, scito tuum esse ut ipsum accedas, & animum offensum places, si non deprecando, saltem purgando, aut modis similibus. Deinde sunt qui nequeunt negare, à se aliquid factum, ex quo offensionem merito conceperit proximus, sed vel ab ipso contra aliquid factum, seu ante seu post, vel parvi esse momenti. Es thue ihms wol/ kōnne es wol verschmerken/ er sey der Mann nicht darnach/ daß man ihm drüber müsse nachlauffen/ &c. Priori effugio idem qui priori præscriptus est conciliandi modus. Si enim scis fratrem æquè aliquid habere contra te ac tu contra illum: facile inde colliges, idem sibi imaginari quod tu; adeoq; si uterque hoc argumento ductus officium negligat, nullam sperare licet inter vos reconciliationem, at hæc necessaria est, non debet inter vos esse offensa. Qui fratri irascatur judicii reum esse modo audisti: Te ergo qui scis ipsum habere persuasionem læsionis à te factæ, hanc si falsa est eximere, si vera deprecando lenire debes, Parvi autem momenti
rem

rem esse, si proximum habeas offensum, cave putes. Tanti enim est, ut maximus qui à te fieri possit Deo cultus, nimirum sacrificatio in oculis Dei sordeat, non minus quam sacrificium Caini, Gen. 4. (eadem autem ratio est de aliis speciebus cultus Divini, ut sunt preces, usurpatio sacræ Synaxei & similia) ergo inquis intermittam sacrificium si Deo ingratum est, minime inquit Christus, sed relinque domum tuam ad aram. Differre licet, dum reconcilieris, ut autem causæ eò minus habeas vel intermittendi vel justo diutius differendi, & moræ occasionem omnes præscindas, relinque donum ad aram; tanquam è vestigio rediturus, & factâ conciliatione redi, nec prius sed tunc demum gratam Deo futuram oblationem tuam tibi persuadet.

§. 79.

Et hæc tenus fuerunt præcepta data ei qui proximum vel offendit revera, vel offensionis sibi factæ persuasionem in animo proximi residere novit. Accedit jam Christus ad officium partis læsæ. Sunt quidem qui utrique sequens præceptum datum dicant, quod non magnopere impugno. Si enim læsus debet esse benevolus, multò magis qui læsit. Quia vero apud hunc facile impetratur venia ei qui pro accepta injuria gratias agit (wann ers leiden kan/ so kan ichs geschehen lassen/ sagt mancher/ wann er sein Mühtlein gefühlt hat) itaque læso, si non soli, certè præcipuè datur præceptum sequens, & quidem unico verbo comprehensum: ἰδοὺ, inquit, εὐνοῶν, quæ vox plura comprehendit quàm aliæ linguæ uno verbo

verbo proferi possunt. Lutherus ad potiore
 Correlati partem, nimirum ad deprecationem
 quam debet offenso qui offendit respectu habi-
 to, vertit, *sey willfährig* / hoc est, promptus ad
 ignoscendum. Et hoc sufficit, si certi sumus an-
 iam nullam offensionis à nobis datam, modo
 absit animus vindicandi, si alter deprecationem
 omittat, unde Christus, *Luc. 17. v. 4.* sub con-
 ditione petitæ veniæ remissionem parti læsæ in-
 jungit. Quia vero plerumque, res aliter se habet
 cum illa imaginaria nostra innocentia, quàm
 videri volumus: adeo ut Jcti etiam dicant; Bo-
 narum mentium esse, ibi etiam culpas agnoscere
 ubi nulla sit. *Cap. consilium nostrum. 2. §. cum au-*
tem quæ fieri extra de obs. jejun. Mascard. de probat.
cond. 13. n. 5. itaque Christus, h. l. generaliori
 voce utitur; *ἵνα εἰς ὁμῶν* de verbo ad verbum esto
 benevolus. Benevolentia autem idem ferè est,
 quod charitas quæ quàm multa includat, audia-
 tur Paulus, *1. Cor. 13. v. 4. & seqq.* ubi tot ejus
 virtutes commemorat, ut pene impossibile vi-
 deatur dari, casum reconciliationi adversum,
 cui non virtute aliqua ex commemoratis ibi oc-
 curratur. Duos tanquam præcipuos, disertè po-
 nit Christus: primum *Matth. 18. v. 15.* si scili-
 cet offensa à fratre facta cum opinione quod re-
 ctè fecerit, aut simili errore conjuncta sit. Hoc si
 scimus, non expectemus, donec ipse veniat &
 deprecetur, ipsi potius initio facto, de errore hoc
 ipsum doceamus, &c. Maximè autem faciant id
 qui sunt in officio publico, ad emendandos er-
 rores proximi spectante. Hinc Christus, *cap. ci-*
tate

tato v. 18. addit clausulam alibi in officio Eccle-
 siastico discipulis commisso usurpatam: Amen
 dico vobis quicquid ligaveritis, &c. Alium ca-
 sum ponit Christus hoc ipso capite in circum-
 stantiis contrariis, non ferentibus scilicet ut nos
 illum erudiamus, sive quia major nobis, sive
 quia contumax, sive quia prorsus extra Ecclesiā.
 Hic quidem non tenemur offensam ita remitte-
 re, ut ne ad Deum quidem querelam injuriæ no-
 bis factæ deferamus. Patienter tamen feramus
 & à privata vindicta nobis caveamus, *v. 39.*
hujus capituli. Pro omnibus autem casibus, facit
 Emphasis vocis modo dictæ, ἵνα εὖ νοῶν quæ a-
 deo ita verti possit, lasse das Beste bey dir stehen/
 quicquid faciat adversarius, aut quomodocun-
 que animatus sit, nos ex nostra parte caveamus,
 ne per nos stetisse videatur quo minus reconcili-
 atio fieri possit. Simus εἰρηκόμοιοι, *iterum hoc cap.*
v. 9. pacem non tantum facile admittentes, &
 in eam consentientes, sed quocunque honesto
 modo fieri potest, facientes & concilians. Pa-
 cem inquiramus & persequamur, *Psal. 34. v. 15.*
 Et hoc inquit, facito, dum es in via cum illo, sci-
 licet ad judicem. Hoc est; suadeo tibi ut negoti-
 um benignè transigas cum fratre ex æquo & bo-
 no & privatim potius, quam ut ad judicem rem
 secundum rigorem judicaturum deferas, aut
 quomodocunq; devenire patiaris. Quia incer-
 tus est ^{hō}judicii eventus. Tu quidem tibi fortasse
 persuades, causam tuam esse optimam, quippe
 qui læsus sis. Et supra audiveris gravitatem con-
 vitiorum tibi illatorum & quantā pœnā digna
 sint,

sint. Ergo ille scilicet in inferno, tu jam, in cœlo es. At nōsse debes etiam in causis, quæ videantur, optima, dubium esse judici eventum incidit jam quod celebrem quendam, nec de nomine his in locis ignotum, plus callidum, tamen forte quàm candidum advocatum dixisse aliquando audiui, malle se inservire habenti causam malam aut fortè difficilē quam bonam & facilem. Illum enim securum, tanquàm causā jam victā, hunc vero sollicitum ut causæ suæ colorem conciliet unde quandoque fiat ut hic vincat alter causa cadat,) fieri enim potest, ut malum quod creare speras adversario tuo, in te recidat: ut scilicet adversarius te tradat judici (ad contemnationem scilicet, quemadmodum Judæi Christum leguntur tradidisse Pilato) hoc est causam probet, ut non ipse sed tu nocens repariaris. Judex te tradat ministro τῷ ὑπηρέτῃ (τῷ πρῶτῳ, Luc. 12. v. 58. In Hebræo fuerit לַשִּׁירָט latine dicendum viatori. Ita enim in jure Romano appellantur Executores litium, ut explicat ipse Tubonianus *Instit. de Actionibus* §. Tripli. Græci Jurisconsulti vocant ἐντοκάσις Grot. *h. l.*) & conjiciaris in custodiam, unde non emergas, donec persolveris extremum quadrantem, hoc est nunquam, quia nemo persolvere potest. Nec apud profanos ignata est hæc formula. De exemplis in Jure vid. *auth. 1. partis Dom. post Nat. Christi*. §. 32. Mihi incidit illud apud Terentium Simo ad Davum suum. Verberibus cæsum te in pistrinum Dave dedam usque ad necem. Ea lege atq; omine ut si te inde execu-

crim

erim ego pro te molam. Ubi quemadmodum Davus non Davus *δαός* sed fatuus fuisset, si credidisset, quod Simo aliquando in pistrinum pro ipso molitum descensurus sit: ita nimium inepti interpretes sunt, pontificii (Emserus-glossa. Bellarm. de purgat. l. 1. c. 7. & 8. & alii qui hanc conditionem ideo posuisse putant servatorem, quasi unquam persolvi possit debitum, saltem in purgatorio, sed errant. Hic enim est sensus, quod conjiciendus in carcerem forte sibi imaginetur, gratiam se tandem obtenturum apud Judicem id nihil esse. Frustra es inquit Christus, Via quam tibi elegisti ambulanda erit quod jura etiam docent l. si mulier §. 21. fin. ff. quod metus causa. cap. cum omnes, 6. circa fin. de constit. c. quod semel 21. de reg. jur. l. 6. Surd. consil. 377. n. 3. Farinac. in praxi crim. p. 6. q. 175. n. 199. Quia ergo tibi non placuit via misericordiae aut æquitatis strictum jus intentasti proximo tuo, quod ergo in alium Tu statuisti: (conf. ff. quod quis in alium statuit) id in te etiam statui permittere cogaris: Sed de hoc quia res ipsa docet germanum esse ei quod habetur Dom. XXII. ex Matth. 18. v. 35. igitur quæ plura in hanc sententiam dici fortasse debebant, eo reservabimus. Nunc hoc tantum adhuc videbimus: cur Christus non nudè dicat: iudex te condemnabit ad carcerem sed tradet (inquit) te ministro & projiciaris in carcerem. Resp. id videri indicatum: semel in hoc judicio damnatum, nullam amplius habere spem veniæ, non magis quàm is qui post definitivam sententiam traditus est lictari & carnifici. Quod genus hominum, ut in se crudele atq;

immi-

immisericors est, ita ne, si vellet quidem, quicquam de sententiâ judicis remittere potest, sed cogitur mandata exequi, ut ita immisericors iste homo immisericors iudicium cogatur experiri, *7ac. 1. v. 13.* David dicit bonum est incidere in manus Domini quia magna est misericordia ejus, *2. Sam. 24. v. 14.* Tu vero rebus sic stantibus non eris in manu Domini, sed ministri, tortoris, qui addat libentius quam demat aliquid torturæ & supplicio tibi decreto. Crudelitatem itaq; hanc ne cogaris experiri, *ἐὐνοίας* potius & æquitatem præstare, quàm summum jus intenter ei qui te offendit, memineris. Et hæc de sanatione offensionum in foro conscientiæ, quia vero titulus noster promittit talium Harmoniam cum, jure humano itaq; quid pro foro civili hac de re tradatur, & quomodo illic tradita cum hisce vel consentiant vel forte dissentiant videndum est.

§. 80.

Propria sedes hujus materiæ in Jure civili est *ff. & C. de Injuriis & famosis libellis.* Ex quibus & eorum commentatoribus pauca huc apponam. Injuria (inquit Wesenb. *parat. ad h. l.*) dicta est ex eo quod non jure fit, itaq; varie, id vocabulum accipitur in *l. Aquilia* pro damno dato culpâ sive dolo *l. 5. §. 1. ad l. Aquil.* in judiciis pro injustitia: ut si quis dicat sententiam per injuriam esse datam, quia jure vacet, &c. Hoc autem in tractatu (pergit Wesenb.) accipimus injuriam pro contumeliâ, quæ à contemnendo dicta est, *l. 1. hoc tit. in princ. Instit. eod.* vel quòd contem-

tim fiat, vel quod contentum & dedecus ei, qui injuriam patitur, accersat: sive pro eo, quod ad alterius fit infamiam, *l. item 15. §. aut prætor, ne quid, 20. hoc tit. vide Paul. l. 5. tit. 4.* Injuria porro alia realis est, quæ re fit, alia verbalis quæ verbis. *l. 1. §. 1. hoc tit.* vel scriptura (nam & hæc verbalis dicitur, *Rom. consil. 328. quo ad*) alia personalis, quæ infertur personæ per verbera, cruciatus. Bartol. *in l. non solum §. si mandato. n. 7. hoc tit. &c.* item alia levis alia atrox, quod genus ex facto, loco, persona, aliisque circumstantiis æstimatur, *§. atrox. Inst. 20. l. vuln. 8. hoc tit. l. aut facta 16. §. qualitas, inf. de pœnis.* Hæc de definitione & divisionibus potioribus Wessenbec. Species specialiores omnes ponere nimis longum foret. Aliquas tantum apponam, quæ forte vulgo imperitus dubitet, num pro veriis injuriis habeantur. Inter tales est, si quis libellum famosum aut tale quidemendum vendendumque curaverit. *l. 5. §. 10. h. t.* aut si aliud quid sine scriptura in notam aliquam produxerit. *d. l. §. 10. h.* Item manifestatione libelli famosi, quem corrumpere quis debuisset, *d. l. unic. ibid. si vero C. de famos. lib.* Si quis libello dato vel principi vel alii, famam alienam infectatus fuerit. *l. 15. §. 29. h. t.* Si Astrologus, vel qui aliam illicitam divinationem pollicetur consultus, aliquem furem dixisset, qui non erat. *l. 15. §. 13. h. t.* Si quem spurium dixisset, sive legitimus sive legitimatus sit, qui ita vocatur, si tamen ipsi de legitimatione constiterit Harprecht. *d. Diss. 18. Th. 9. de injuriis.* Si alicui delictum, cujus admitti pœnam legitimam sustinuit, aut crimen quod per torturam purgavit,

vit, objiciatur per l. 5. Cod. h. t. Harpp. d. Diss. l. 9. si quis alteri mala ac diras imprecetur, ut suspendium, rotam, peltem arg. l. 15. §. 5. h. t. facit lex 38. eod. si quis hominem opulentum ac divitem de paupertate diffamavit, ac inopem sive mendicum dixit, d. l. 15. Harpp. th. 10. si quis in consulto calore rixam moveat, & convitium deinde faciat, l. 20. de O. & A. Nam pœna cum tenere debet, qui causam mali dedit. l. 6. C. ad L. Jul. de vi publ. l. dicitur quidem de homicidio, sed quidni etiam de convitio intelligatur? Si quis aliquem claudum cœcum nominaverit, Harpp. d. Diss. 18. th. 13. Si quis contra testes excipiendo, crimen iis objecerit, nec probaverit, Jul. Clar. §. fin. quest. 53. n. 4. etsi id crimen uno teste affirmetur Harpp. d. l. th. 14. argum. l. 1. C. de adv. div. judic. l. 31. C. de lib. caus. c. 1. §. qui verò in prob. de Elect. n. 6. Cano. qui non probaverit. 2. quest. 3. Si quis aliquem hominem ingratum, impudentem, negligentem Harpprecht. d. l. th. 16. honestum, eximium philosophicum, Ironia dicat. Verba enim accipienda sunt ut preferuntur, per §. 2. l. de legit. agnat. tut. l. 13. §. 2. v. sed et si maxime de excusat. l. 17. d. ll. Harpp. d. th. 18. si Matronæ comes abducitur, l. 15. §. 16. aut pudicitia attentatur §. 15. Inst. h. l. 1. §. 2. eod. aut turpibus verbis quis utitur, l. 15. §. 21. ff. h. t. spectat ad nos injuria quæ iis fit, qui vel potestati nostræ, vel affectui subjecti sunt (ut liberis, servis, uxori, nurui) d. l. 1. §. 3. h. l. 41. §. 1. §. ult. & 2. eod. l. 3. ff. de libertatis caus. per tot. item, si reus captus, pro relaxatione carceris, paratus sit satis dato cavere, & iudex non recipiat cautionem,

onem, nec illum dimittat, *arg. l. 5. §. 1.* Qui satis dare, ut Constantinus notat citante Harpp. d. *Disp. 18. Th. 6. L. B.* Si quis alterius vestimenta injurio se tangat, pileumq; convellat, *par. l. 9. pr. h. t.* potest etiam inferri ab eo, cui sum ignotus, *l. 18. §. 3. h.* nec prodest exceptio ignorantiae, *l. 3. §. 2. in fin.* Si domus alicujus introita sit vel à directariis, *l. 7. ff. de extraord. crim. l. 1. §. 2. de effract.* vel ab alio in jus vocandi causa, *l. 23. h. t.* Si quis alium in sua possessione vel q. possessione dolo malo turbaverit, *per l. unic. ib. vim fieri. C. uti possit.* Harpp. d. *Disp. th. 7. ferè in fin.* Fit & gestu injuria, ut si quis ad alterius ignominiam linguam exerat, oculos distorqueat Harpprecht. *disp. 18. de injur. th. 7. in fin.* (Huc pertinet *racha* de quo Christus in hoc Evangelio) ad invidiam alicujus veste lugubri utatur. *l. 15. §. 25. 26. h. l. 39. eod. l. 9. pr. eod. l. 1. §. 6. ff. de his qui effud. aut squallida. d. l. 15. §. 77. h. t.* Si quis sub conditione inutili verba injuriosa profert. v. g. si Titius hoc dicit, fur & nequam est. *§. 6. l. d. V. O. Bocer. Class. 4. Disp. 4. th. 24. ad L. D.* Si quis crimen objicienti vicissim crimen objiciat. *Bocer. Class. 4. disp. 4. th. 3.* Si magistratus citra suum officium iniquè aliquem lædat, convitiū dicat, aut in carcerem conjiciat, *d. l. 32. h. t. l. 24. §. 7. ad L. Aquil.* In genere si quis de injuria, facta conqueratur, de quo dubitetur sitne injuria, de hoc prius cognoscatur sitne injuria & tunc demum actio detur, *l. 15. §. 34. h. t.* Faciunt & injuriam omnes, qui & pati possunt, etiam impubes, sed doli capax, *l. 5. §. 5. ad L. Aquil. part. 3. §. 2. h. t.* Non faciunt & injuriam bruta, *l. 1. si qua-*

quadrup. furiosus. l. 3. §. 1. h. t. doli non capax, ut est impubes infantiae proximus. d. l. Dormiens, quia furioso æquiparatur. c. nunc de homicid. in Clement. c. 3. §. item quæritur. Ebrius in summo gradu, quia similis etiam tunc furioso, per. d. Clem. unic. de homic, l. unic. C. si quis Imp. maledix. l. 6. §. 7. ff. de re milit. Clarus lib. 3. sent. §. fin. q. 60. n. 12. nisi culpa casum præcedat, per l. 27. §. si fornicarius & §. si ex plausto ad L. Aquil.

Aliud est in ebrioso rixas excitandi a servo Gail. 2. obs. 110. n. 27. & seqq. Iratus quem se data ira pœnitet, & quatenus quod ex ira profert absque dolo videtur dicere. Harp. vol. 2. diss. 18. th. 24. præsertim si adversarius mota rixa causam dedit convitio, ut not. sup. th. 5. n. 17. Pater & Magister qui filium aut discipulum castigat moderate. l. 5. §. ult. l. 6. ad L. Aquil. l. 1. C. de emend. prop. l. 15. §. 4. locat. l. 3. C. de patr. pot. si modum excedat injuriam facit. l. 7. §. 2. 3. l. 11. §. 7. h. l. 6. C. eod. Maritus uxorem justo modo corripiens aut castigans. Harp. d. diss. 18. th. 25. arg. l. 35. §. 5. ad l. Jul. de adult. l. 8. §. 2. in fin. cum ant. seq. C. de repud. n. 117. c. 14.

§. 81.

Tale quid ergo si quis passus sit ei licet coram Magistratu legitimo actionem injuriarum instituere, (imo teneri si salvam existimationem retinere velit plerique dicunt,) vel retorsione instituta onus actionis alteri quasi imponere. De quibus quid sit sentiendum tum de jure civili (ubi non omnes per omnia conveniunt) tum de conscientia seq. §. dicemus. Nunc species defensionis & actionum commemorabimus. De postremo, nimirum *RETORSIONE* vel uti

nonnulli pronunciare malunt *RETORSIONE* prius ut dicamus, definitur illa legitima injuria verbalis in ipsum & injuriantem propulsatio, honoris tuendi causa in continente facta. per. l. 3. ff. de. Just. & jur. l. 14. §. 6. de bon. libert. Bocer. Class. 4. disp. 4. th. 45. & seq. Harp. disp. 19. princ. Inst. Commodissime hanc fieri, qui approbant, tradunt, si injuria verbali notatus privatim, adhibitis tamen ad minimum duobus testibus convitiatori retorsionis libellum insinuet sicq; ei mendacium impingat. Harppr. disp. 19. Instit. Hoc qui fecerit actione de jure liberatur. Qui autem hoc medio non uti, & tamen ex jure contra injuriantem procedere vult, is Actionem injuriarum instituerenecesse habet. Est autem Actio Injuriarum vel Civilis vel Criminalis. Civiliter agere is dicitur qui sibi vel æstimationem injuriæ petit, Panor. c. 1. in fin. c. de injuriis quod si ex L. Aquilia ad damnum & interesse agatur hæc actio cum actione Injuriarum cumulari potest. Specul. eod. tit. de Injur. §. in fin. D. d. in l. dominum. C. de injur. Mynsing. obs. 25. cent. 1. idque jurando d. §. in summa. Angel. Bart. in l. injuriarum. 2. h. t. Pan. inc. cum te, de sent. & de judic. gl. in §. pœnis ad verbum æstimaverit. Inst. eod. ubi etiam Angel. 112. Inst. eod. Ita tamen ut moderatio sit penes judicem. l. constitutionibus 27. h. t. Bart. in l. injuriarum h. tit. Angel. in dist. §. pœna. Aut pali- nodiam petet, quam speciem nonnulli partem criminalis actionis putant, quod tamen secus videtur. Mynsing. obs. 98. cent. 2. Blater. l. diffamari in princ. C. de jug. ma. n. 5. 6. Criminaliter agere dicitur, qui reum à Magistratu puniri pe-
tit,

tit, five certâ summa, five in arbitrio judicis pœna, relictâ. Wesenb. in parat. ad h. t. ex Jas. n. 20. & Dd. in l. 3. Cod. de eden. in §. 1. Inst. de act. & in ff. de accus. item de priv. del. Quo casu (posteriore) pœna extraordinaria Reo imponitur. Alvar. & Bald. in c. 1. §. injuria.

Aug. in §. summa Inst. eod. pro modo delicti & personarum. Et plerumq; humiliores quidem fustibus subjiciuntur, cæteri exilio temporali, vel interdictione alicujus certæ rei coërcentur, solent & carcere, aut mulcta pecuniariâ affici. Quomodocunq; autem quis damnetur sequitur damnatum in famia. l. decuriones §. C. eod. 1. si non convitii. C. de injuriis. Antequam autem ad seq. §. ubi quid per Christianismum hic liceat, acturi sumus, accedam. Adjiciendum venit & hoc; injurias animo æstimari, ita ut injuria non sit; ubi animus injurandi abest. l. 1. ff. de Injur. & fam. lib. 1. qui injur. 53. de furt. l. si non convitii. C. de injur. Scire autem debent qui hac exceptione uti volunt, quod facto probato, non opus sit animū injuriosum ac dolum probari, quoniam is ex illicito facto præsumitur, sic ut ea præsumtio ad condemnationem sufficiat. l. si non convitii. ubi Ang. Salic. & Dd. C. de injur. Nam talem præsumi animū qualem verba factaq; demonstrant, Roman. intern. cons. 96. super num. 4. Joan. And. in addit. ad super. tit. de injur. ad verb. concipe. Nec sufficere in contrariam protestationem de non injur. quia facto contraria, quæ magis aggravat, quàm relevat Jason. & Dd. l. ult. quod quisq; jus canon. cum te. de jurejur.

§. 82.

Quæst.
XXIX.

*De his ergo actionibus injuriarum quæritur; an & quomodo consistant cum iis quæ priori paragra-
pho de studio reconciliationis, & tùm ibi tum
alibi de Christiana charitate & mansuetudine di-
cuntur. De iudice sane res non habet difficulta-
tem, cum non modo in veteri Testamento pœna
injuriarum reo per Magistratum infligenda de-
stinata sit, & quidem ratio. Exod. 21. v. 24. &
seqq. Lev. 24. v. 19. Deut. 19. v. 19. Sed & in N.
T. Magistratui gladius datus sit, pro pœna no-
centium & defensione innocentium, Rom. 13. v.
4. & alibi. Sub gladio autem tanquam specie po-
tiori omnis generis pœnæ politicæ per synecto-
chen intelliguntur. De actore autem quæritur;
an is bona conscientia injuriam sibi factam vel
retorsione aut simili modo etiam in jure civili
concesso, ulcisci vel ad magistratum deferre pos-
sit? Et an non rectius faciat si injuriam (quem-
admodum pilulas medicinales, ut ille aiebat)
deglutiat potius, quam masticer, hoc est ad ani-
mum revocet, & urgeat? primo sciendum quod
ipsa jura dicant actiones injuriarum esse odiosas
Andr. Geyl. obs. 105. num. 3. lib. 2. Et injuriarum
conveniri posse qui aliquem accusavit delicti
vel injuriarum, nec obtinuit. l. siquidem C. de in-
jur. l. qui cum natu major. de bon. lib. l. si verò. §. 1. ubi
Dd. qui satis d. cogant. Clarus d. §. injuria. Boss. de
accusat. num. 19. 20. cum seq. & tit. de sent. num. 8.
Socin. cons. 118. in fine lib. 1. Menoch. & Dd. præ-
allegat. loc. Alex. cons. 11. vol. 1. Et propterea an-
ni tempore præscribuntur. si non convitii. C. de in-
jur. Andr. Geyl. obs. l. 2. obs. 104. 105. & si intra
eum*

eum non fit contestatio litis, extinguuntur *decis. Rot. tit. de injur.* Andr. Geyl. *obs.* 64. à quo licet nonnulli realem, imò & verbalem, si scripto comprehensa sit, excludant, adeo ut ante finem 30. annorum iudicio vindicari possint. *Zaf. l. cum lex num. 4. de legib.* quoniam scriptura semper loquatur ut *ibid. Zaf. ex l. Ariani C. de hæret.* & ita servari in Cam. docet. Geyl. *exemplis. pract. l. 2. obs.* 104. n. 2. 3. 4. Et Schenk. *obs. cond.* 108. alii tamen contradicunt. Quia Imp. in *dict. l. si non convicii*, generaliter omnes injuriarum actiones anno, & quidem continuo, non utili includat, Consentunt Salicet. in *l. dictam si non convicii.* Boss. in *pract. crim. Ti. de injur. num. 23.* Capel. *cons.* 70. n. 23. Henning. *God. caus. 1. de injur. n. 18.* nulla injuriæ, etiã realis, querela tanquam præscriptione & dissimulatione sopita audiatur Shurff. *cons.* 10. cent. 1. Fasch. *differ.* 67. Reinhard. *judic. diff.* 16. per art. c. 31. l. 31. Tolli præterea dicitur remissione vel expressa Boss. in *pract. cum de injur. num. 23.* vel tacita, quæ colligitur ex familiari salutatione, manuum conjunctione. §. *si.* ubi Aug. *Inst. de injur.* Bald. in *l. in ipsius 5. nu. 2. Cod. famil. hercisc.* Felin. in c. *repellantur in 7. de accus.* Host. *ad tit. de injur.* Ant. de pur. & Pan. in c. *olim. ex eo.* Boss. in *pract. crim. 1. de injur. n. 15.* quamvis civilem potius quam criminalem actionem tollere videatur. Boss. in *d. pract. crim. tit. de injur. num. 17. per doctrinam.* Bart. in *l. 1. §. usq. adeo de injur.* Barbat. *cons.* 66. eod. 1. præsertim si injuria damnum etiam dede- rit Pan. c. *cum seq. de injur.* Jaf. in *l. 1. n. 16. de pact.* Herm. *God. cons. 1. de injur. n. 22.* Quod ve-

nonnulli dicunt crudelem, qui negligat bonam famam Ancher. *cons.* 188. Covarruv. *lib.* 1. *var. c.* 2. *num.* 8. *in princ.* *vers.* quibus suffragatur. Arum. *decis.* 13. *num.* 66. *lib.* 2. Thomas Trivisan. *decis.* 10. *n.* 15. *l.* 1. item periculum infamiae comparari periculo mortis, Alex. *cons.* 133. *circa executionem n.* 8. *l.* 6. item, vitam & famam ^{pr}æi passu ambulare, *l.* 9. *ff.* de manumiss. *vindict.* 7. *§.* 1. *l.* 8. *§.* 2. *quodmet caus.* 1. *eorum n.* 4. *ibi,* *cujusq.* *salus aut existimatio.* C. de Males. & Matth. *l.* 9. *in princ.* *ibi* capitis famæq. periculum de fidei com. *libert.* *l.* 26. *si quis omiff. caus. testem.* Kremberg. de *necessar. defens. quest.* 8. *n.* 82. Hic notandum quod jura quando famam & vitam comparant, per intensionem de fama loquantur, cum in rei veritate non procedant à pari *l.* 38. *§.* 9. *ibi.* Nam cuius famæ, multo magis vitæ parcendum, ad *Legem Jul. de adulterio*, præsertim quando subest diverso ratio, *l.* 60. *§.* 1. *ibi,* *sed hoc dissimile est,* de *condict. indeb.* Hoc cum ipsi Jcti dicant. Nullum est dubium in Actionibus injuriarum facilius Christianum in excessu, quàm in defectu peccare posse. Quia tamen dantur casus propter quos defensio necessaria omitti non facile possit, notandas puto sequentes distinctiones.

1. Et ante omnia de iudice distinguendum videtur, ne injuriarum actio instituaturs coram iudice profano & religionem nostram odio vel ludibrio habente, ut graviter & multis verbis docet Apostolus, 1. Cor. 6. v. 6. præsertim cum Christus dicat tesseram Christianismi esse charitatem mutuam, Joh. 13. v. 35. ut ita perinde fere sit, accusare de injuriis ac Christianismi ab-

negati,

negati, vel alium, vel semetipsum reum facere,

II. Distinguendans puto injurias, potissimum ratione effectus. Si injuria cum damno aliquo nobis illato. seu famæ seu corporis, seu etiam fortunarum conjuncta sit; ita ut sentiamus, existimationem nostram apud alios, periclitari, suspicantibus forte, non esse de nihilo, quod nobis sit objectum. Aut si homo in officio aliquo publico constitutus, authoritatem qua pollere debebat labascere, item si rem ad exemplum pertinere intellexerit. Bona cum conscientia querelam, de injuria ad Magistratum institui posse existimo. Cum qui id faciat non vindictam, sed quod suum est imo in posteriori casu non tam sibi quam officio & bono publico quod competit restitui petat qui petit.

III. Finem actionis suæ probe considerabit actor, quem puto non esse debere vindictæ, sed restitutionis, ut dictum, quam ubi sit consecutus, reliqua magistratui imò Deo commendet. Adeo ut in verbali contentum, esse debere putem Christianum, si palinodian ut vocant seu revocationem & quidem cum hac clausula si fieri potest *salvâ existimatione accusati*, ohne Verlesung seiner Ehren / in reali, restitutionem damni obtineat, ut ita actioni ex L. Aquilia similior sit quam injuriarum, si tamen injuria sit gravior & ad exemplum pertinuerit ut puniatur, nihil causæ est, cur judicem puniturum prohibeat, aut metu illius actionem prorsus intermittat. Er lasse dem Recht seinen Gang. Non male enim jura: *punire peccantem & nulli nocere innocentis est officium cap. non est 23, quest. 5.* Et; delicta puniri pu-

ri publice interest. Et: expedit Reip. ne delicta maneat impunita. *l. ita vulneratus. § 1. §. quod si quis. in fin. vers. cum neq., impunit* ff. *ad. l. Aquili. an l. licitatio §. §. quod illicite §. ff. de publicanis. l. congruit 13. ff. de offic. præsid.* Et delictis & fraudibus non est via aperienda, Barthol. Perett. *ad extravag. omibitiose de reb. Eccl. non aliam verb. illi exceptis n. 3. Cels. Argel. de contradic. leg. q. 10. n. 104.*

IV. Non facile ad actionem judicialem læso descendendum videtur, nisi prius tentata reconciliatione privata, *c. 13. de jud. l. 13. de serv. præd. Urb.* Ubi si vel tibi ipsi vel missis hunc in finem communibus amicis respondeat is, qui te injurio affecit, nolle se dictum quod injuriose dixerit, nec pro tali agnoscere qualem per convicium appellarit, quod damni dederit refarcire paratum esse, &c. quiescendum videtur. Si autem perseveret, bona cum conscientia ad accusandum descendi posse liquet ex supra citato, *Matth. 18. v. 17.* cum ad Ecclesiam negotium deferre idem sit, quod accusatio apud judicem Christianum, præsertim talis, ubi non ad infamiam, aut aliud vindictæ genus, sed tantum ad restitutionem ejus quod per injuriam ablatum est, procedere cupimus.

Quæst. V. Ex hoc manifestum est *Retorsionem vix lo-*
 XXX. *cum habere apud Christianos.* Quia inter alias ejus conditiones hæc est, quod fieri debeat in continenti, quod quomodo locum habeat, vix intelligitur, quando per gradus loco citato à Christo præstitutos proceditur. Quamvis magnos habeat patronos, Panor. *in c. cum te 23. ext. de sentent.*

sentent. & re judic. n. 25. Felinum in c. delecti filii
 8. ext. de except. n. 11. & 12. Bartol. ad l. 25. ff.
 de procur. n. 1. Bald. in l. 1. C unde vi. v. sed nunc-
 quid solis minis. Zas. in l. final. ff. quod quisq. jur. n. 7.
 Boër. decis. 169. Gail. 2. obs. 100. Mynsinger.
 cent. 5. obs. 17. Köppen. l. 2. obs. pract. 82. n. 5. &
 seqq. Berlich. p. 5. cond. pract. 64. Fachin. l. 9.
 contr. c. 12. Arum. Exerc. ad Inst. 17. th. 17. item
 l. 2. decis. 13. n. 69. Harpr. ad §. hæc actio. 12. Inst.
 de injur. n. 90. & seqq. & alios plures. Negant
 autem Julius Clarus l. 5. sent. §. injur. n. 14. Um-
 mig. D. 14. ad process. judiciar. in παρέργω. Her-
 mannus Gilhausen, p. 1. peric. 2. Q. Acad. 14. §.
 in Th. 24. dicit. Finckelthaus obs. pract. 37. n. 21.
 & seqq. Bacchonius. v. 2. in Treutl. D. 30. th. 7. l.
 E. F. 6. Ungepaur. Exerc. 13. q. 10. Renneman-
 nus d. tr. part. 2. Hæc cum tanti Viri inter Juris
 consultos statuant, facile putem sauciari posse
 conscientiam Christiani ad hunc defendendi
 modum procedentis. Nam ut ait Paulus, Rom.
 14. v. 24. Quicquid non est ex fide (hoc est cer-
 ta persuasione rectè te facere quod facis) pecca-
 tum est. Nisi forte circumstantia evidentes (v.g.
 si quis à potentiori sæpe laceratus magistratus
 ope frustra implorata de novo injuria afficiatur
 tali, quam sibi in officio officere sentiat) te ad
 necessitatē hujusmodi defensionis adigant. Qui
 vero simplici querela injuriam saltem eatenus
 declinare potest, ne ipsi impedimento sit in ope-
 ribus officii, cum pietem, conscientia vulnera
 facilius evitare, si illam potius viam quam hanc,
 quæ sit per retorsionem ineat.

§. 83.

Quæst.
XXXI.

Posset hic tractari quæstio, magno fervore proximis annis contra nostras Ecclesias earumq; doctores agitata à Pontificiis. *Num injuria sit*, & quidem notoria, nec tantum in Pontificem, sed *in ipsum Romanum Imperium* Imperatorem & statum Catholicos redundans, *Papam vocare Antichristum*, sed illam quæstionem luculenter pertractavit D. Nicolaus Hunnius Ecclesiæ Lubecensis Superintendens peculiari libello, cui titulus *Innocentia Lutheranorum* in puncto Injuriarum, ex asserto Romani Pontificis Antichristianismo, &c. Ex quo satis habebo syllogismum, totius tractationis summam comprehendentem huc referre, qui ita habet:

Quodcumq; pronunciatum I. ne quidem ut directè fertur in ipsum Romanum Pontificem, injuriosum est, ex causa quod obstant 1. Injuriae definitio nominalis, 2. definitio realis, 3. nec non qualitates conditiones, & accidentia injuriæ (attestantibus hoc 1. Jure civili, sive ipsius Romani Imperatoris sententia. 2. Universali omnium Jureconsultorum consensu, 3. Jure naturali & judicio conscientiae. 4. Universali praxi fori politici. 5. Universali praxi Romani Imperii. 6. Judicio S. Scripturæ. 7. & praxi sacrarum literarum. 8. Antiquæ Ecclesiæ censura. 9. ejusdemq; praxi perpetua. 10. Romanæ Ecclesiæ multiplici testimonio perpetuaq; praxi) II. neq; injuriosum censeretur in Apostolis. III. neq; in Orthodoxa antiquitate. IV. neque in Pontificiis adversum Lutheranos agentibus. V. neq; in iisdem, Antichristum, quem venturorum

rum expectarit aggressuris. V I. nec in Christianis quibuscunq; adversus hæreses depugnantibus. V II. nec in Romanis Pontificibus de papatum quarundam Antichristianismo testantibus. V III. neq; in Judæis Dominum Jesum blasphemantibus. I X. nec potest ullo idoneo argumento probari quod sit injuriosum; hoc nemo hominum ulla ratione & prætextu in solis Lutheranis injuriosum pronunciare potest.

Atqui; nulla reprehensio Ecclesiastica quantumvis durissima, in specie illa, qua Lutherani Romanum Pontificem pronunciant Antichristum 1, Injuriosa est, ne quidem, ut directè feratur in ipsum Romanum Pontificem, 2. neq; injuriosa censeri potest in Apostolis. 3. neque in orthodoxa antiquitate, &c. Ergo nullam reprehensionem Ecclesiasticam, quantumvis durissimam, nec in specie illam, qua Lutherani Romanum Pontificem pronunciare Antichristum, quisquam hominum, ulla ratione & prætextu in solis Lutheranis injuriosam pronunciare potest. In horum argumentorum (addit) speciali *disceptatione* ac defensione laborabit tota subsequens tractatio. Et hanc tanquam prolixiorē quæ huc referatur apud ipsum Humium videndam lectori relinquo. Hoc tantum addo; probationem ex Jure desumptam esse in de quod ibi dicitur: injuriam præcipuè pendere ex affectu ff. l. 44. tit. 7. l. 34. *Qui servum. Si non convitii consilio te aliquid injuriosum dixisse probare potes, fides veri à calumnia te defendit. l. 5. Cod. de injuriis, &c.* Quod vero à nobis §. 81. dictum, exceptionem quod non injuriandi animo prolatum quod pro-

prolatum sit, non sufficere pro excusatione; id huic quod hic dicitur non obstat. Ut enim Imperator lege citata non dicit: si quis prætendat se animo injuriandi caruisse, &c. statim absolvendum esse, sed si is qui injuriæ insimulatur **PROBAVERIT** se non convitii causa id dixisse: ita nos probare parati sumus, quod Papam esse Antichristum dicamus id non convitii causa dicere, sed quia sacra scriptura descriptionem Antichristi in ipsum quadrantem, nobis exhibeat, & doceat interesse nostrā & nostrorum auditorum, ut Antichristum agnoscant, &c. sed videatur, inquam, ipse author scripti citati, solita in scriptis suis *ἡ κελεύσας* totum negotium luculentissime pertractans.

§. 84.

Maximilianus Sandæus in *Theologia Juridica comment.* 32. hoc Evangelium, & potissimum mandatum de reconciliatione confert cum titulo *mandati* apud Jurisconsultos in Digestis & Codice. Ut autem ipse fatetur postea in applicatione, se voce mandati uti generalius, quam usurpetur in titulis dictis, nimirum tum ut præceptum complectatur, tum ut officii commissionem & susceptionem. Ita prodest sine in quo *mandatum specialiter dictum* cum aliis legibus præcipue vel *convenient* vel *differant*, convenit autem mandatum specialiter dictum cum legibus divinis præcipue in eo quod strictè servanda sint, de quo postea plura. Differunt autem i. fine qui est ut Wesenb. in hoc tit. ex Cicerone definit ut quibus in rebus ipsi interesse non possumus,

mus, in his operæ nostræ vicaria fides amicorum
suponatur. 2. Quod re adhuc integra manda-
tum revocare licet non tantum mandatori, *l. si vero* 12. §. *pen. l. si quid* 37. §. 1. ff. *Mandati vel contra*. Sed & Mandatario, dummodo integrū
jus mandatori, reservetur, vel per se, vel per ali-
um rem commodè explicandi *dict. l. si mandave- ro*. 22. §. *fin*. Duarum harum circumstantiarum
intuitu, vix poterunt quæ de mandato in specie
apud Jctos dicuntur ad hæc vel alia præcepta
Dei accommodari. Nam nec Dei vices in tali-
bus præceptis gerimus, nec ullus datur casus ubi
mandatis divinis renunciari possit. In officiis
quidem publicis, præsertim Ecclesiasticis aliqua
est Idea talis mandati, quale in jure describitur,
quia ministri verbi Dei sunt quasi mandata-
rii, 2. *Cor.* 5. v. 20. Non quòd Deus non possit
ipse immediate homines convertere, & ad se vo-
care sed quod ipsi ita placeat per media etiam
hac in parte agere, 2. *Cor.* 5. v. 20. Sed & hîc de-
ficit conditio posterior, ut scilicet non renuci-
are liceat mandato ut sane fecerunt. sed frustra
fecerunt Moses, *Exod.* 3. Jeremias, c. 1. v. 6. 7.
Jonas cui pessimè cessit, ut constat ex ejus histo-
ria, quemadmodū & servo nequam, *Matth.* 25.
v. 24. Aliàs applicatio Sandæi satis commoda
est. Primo adducit dicta in quibus mandata à
Deo hominibus dantur, & pro impletis benefi-
cia promittuntur, non exequentibus pænæ di-
ctantur, *Gen.* 26. v. 4. *Exod.* 6. v. 13. *Exod.* 15. v.
26. *Exod.* 16. v. 28. *Exod.* 24. v. 12. *Psal.* 77. v. 7.
Psal. 88. v. 32. Meminerint autem quemadmo-
dum Jcti Mandatum hoc etiam attributo ab a-

liis contractibus distinguunt, quod gratuitum sit, *l. 1. §. ita ut omnes 36. in principio Mandati*. Adeo, ut ne tunc quidem si mandans dixerit. Si hoc feceris, experiere apud me non ingrata te posuisse operam, merces peti possit, *l. Salarium 17. Cod. mandati, l. qui mutuum 55. §. salarium in fin. ff. h. t.* ita vocem mercedis in promissionibus divinis, v. g. *Gen. 15. v. 1.* & alibi improprie, pro gratuita videlicet remuneratione accipere: quam certò quidem speremus, *Hebr. 11. v. 26.* Sed cum fide in Christum, non in nostra merita. Sed ut ad applicationē Sandæi redeamus; commemorat ipse officia mandatarii quorum **PRIMUM**: Mandati verba sic intelligi debere & exponi, ut à voluntate mandatoris non recedatur. Rectè: cur ergo recedunt Pontificii in S. Cœna? (ut alia taceamus) audiamus de ea Jus canonicum *c. 12. de consecr. Dist. 2.* ubi Gelasius Papa ita scribit; *comperimus autem, quod quidam sunt a tantummodo corporis sacri portione à calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obtringi) aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia DIVISIO unius ejusdemq; mysterii sine GRANDI SACRILEGIO non potest provenire.* Ita habent verba formalia, quæ rubrica quidem astringit ad Sacerdotes. Sed ratio allegata universalis est, sic enim ex illa argumentor. Quicumq; integrum non percipit ab integro arceatur. Item Divisio mysterii non committitur sine sacrilegio. Utrunq; fit in communione Laicorum Pontificiâ. Ergo, &c. pergit Sandæus. Dicens **SECUNDO** quod mandatum posterius
tum

tum deroget priori, cum mandans de eo mentionem fecerit, *Cap. grave, de officio jud. ordinarii*, alias minime, nisi fortè posterius sit arctioris vinculi. (Hæc possunt applicari ad Vetus & Novū Testamentum.) TERTIO dicit illud etiam, se reperire à Jcto observari; Mandatum sub conditione aliqua datum, duo mandata continere, v. g. mando tibi ut ad Kalendas Quintiles solvas, &c. duo hîc esse mandata, 1. ut tali tempore solvas. 2. Si tunc temporis non persolveris, solvas quamprimùm. Hoc collegit, ex *cap. cum dilecti: de dolo & contumacia*. Et ex l. *Celsus ff. de recep. arbitris*. applicat ad mandata quædam Papalia, quod tunc procedet si Papæ auctoritatem tantam, quantam ipsi assignat, probaverit. Nos applicamus ad dictum, *Psal. 95. v. 8. Hebr. 7. v. 3. 13.* QUARTO observant ait LL periti mandatum non solum continere quæ expressa sunt; Sed etiam quæ mandato conjuncta: velut ea, sine quibus ad mandatum pervenire non possumus: Exemplo inter alia; cui prohibeantur peccata, ei veritas esse omnes occasiones quibus ad peccandum ducatur, (si scilicet vel occasiones ipsæ in se malæ, ut v. g. pravum consortium, vel per se, non autem si ex accidenti ab invicem dependeant v. g. prohibitio conjugii facta ei qui non habet donum castitatis, occasionem suppeditat talem ex qua illud *uti* de quo Paulus 1. *Cor. 7.* per se dependet. In conjugio autem & in genere in vita civili versantes occasionem habent avaritiæ, irarum cum proximo non autem per se sed ex accidenti. Non ergo sub hoc prætextu quasi occasionem peccato præbeat, prohiberi

P z

deber,

debet, pergit Jesuita: Et cui prohibeatur quod minus est (v.g. racha in hoc Evangelio) ei etiam prohiberi quod majus est in eodem genere. Ex his colligit ad officium mandatarii pertinere. 1. Memoriam mandatorum ex *Psal.* 103. v. 17. 18. addit inter alia pro 2. hæc verba: Quoniam autem memoriæ, id quod ediscendum est non traditur, nisi legatur, vel audiatur postquam auditur, quia fides est ex auditu, legere oportet mandatarium quæ ipsi à mandatore Deo committuntur, probat exemplo *Josue* 1. v. 8. confictum *Prov.* 3. v. 21. Constantini Imp. *Euseb.* l. 1. de ejus vita c. 26. Alexii Comneni ex *Euthymio Zigabeno*. Lusitaniæ Principum ex *Otorio* l. de Institutione Regis *Alphonfi primi Lusitaniæ Regis*. *Alphonfi Regis Aragon.* ex *Panormitano* l. 2. ejus vita, Regum veteris Testamenti *Deut.* 17. v. 18. Imo ipsos legem sibi describere debuisse, colligit ex loco citato. Quod ego tamen non existimo. Sed puto ל' כהן ibi poni Impersonaliter Idiotismo Hebræis familiari, man solt ihm schreibben/ quemadmodum, *Gen.* 16. v. 14. *Jes.* 9. v. 6. *Jer.* 23. v. 6. *Mich.* 2. v. 4. *Amos* 4. v. 2. *Hab.* 3. v. 17. *Job.* 7. v. 3. *Neh.* 2. v. 7. *Jes.* 44. v. 7. & tandem *Luc.* 12. v. 20. Quicquid tamen sit de hoc; cum hic Jesuita ipse inculcet lectionem S. literarum regibus; an non fateri cogitur Papam cum sociis, dum illa interdicit laicis, re ipsa violationis mandatorum Divinorum authorem esse, sunt enim ipsis inter laicos etiam reges. Aut si illi hîc privilegio gaudent præ laicis propriè dictis, quæritur an non plebei quoque sint Dei man-

mandatorii, quibus de voluntate mandatoris ex verbo ipsius infallibiliter & ita constare debeat, ne vel latū unguem ad dextram aut ad sinistram ab ipsis discedendi ansam accipiant, *Deut. 5. v. 32. & alibi.* 3. requirit meditationem ex *Psal. 118.* item *Psal. 1.* item *Deut. 6. v. 6. c. 7. v. 8. c. 11. v. 18. 19. 20. c. 17. Jos. 19. v. 8.* 4. Exercitationem *Psal. 118.* item 77. 5. Scrutationem, *ibid.* & *Joh. 5. v. 39.* 6. Locutionem sermocinationem, disputationem, non de rebus in honestis & ludicris, sed de mandatis Dei, *Psal. 118. v. 73. 131. 173. item v. 40. 47. 48. 66. 127. 176.* Et hæc omnia ad eum finem ut servantur, *Rom. 2. v. 13. Psal. 103. v. 18. Psal. 118. v. 4. 60. 63. 146. 1. Joh. 2. v. 4. Sir. 15. v. 13. Prov. 20. v. 28. c. 2. v. 1.* Recte Jesuita & quidem ut strictè servantur, Quemadmodum & Jcti dant actionem mandanti in mandatarium, si mandatum non sit IMPLETUM (*ad comparandum. 16. C. eod. & d. l. si quis. §. qui mandatum suscepit*) vel perperam aut extra fines præscriptos gestum (ut Pontificii suis traditionibus *Matth. 15. v. 2 & seqq.*) *l. 5. §. fin. h. t.* Aliàs non displicet quod addit: Valet hic inquit quod refert D. Maximus Euripitem philosophum dixisse adolescenti, quem magnam librorum copiam mercari videbat: Non arcæ, mi adolescens, sed pectori. Hæc ex Sandæo quàm fieri poterat brevissime, plura in hanc sententiam peti possunt ex ipso loco citato.

DOMINICA VII. POST TRI-
NITATIS.

Evangelium, Marc. 8. v. 19. Matth. 15. 32. 40.

1.
Diebus illis, cum
multa omnin-
turba esset, nec habe-
rent quo vescerentur,
advocavit Iesus disci-
pulos suos, dixitq; eis:

2. Misericordia
commoveor erga tur-
bam, quia jam tri-
duum manent apud
me, nec habent quo
vescantur.

3. Quod si dimisero
eos jejunos domum su-
am, deficient in via.
Quidam enim ex eis
procul venerunt,

4. Responderunt
autem ei discipuli e-
jus, unde istos quispi-
am possit hic satiare
panibus in deserto?

5. Interrogavit au-
tem eos, quot panes
habetis? ipsi vero di-
xerunt, septem.

6. Tunc praecepit
turba, ut discumberet
humi: & acceptis se-
ptem illis panibus,
quum gratias egisset, & apres auoir rendu

1.
EN ces iours la
comme il y auoit
fort grande multitu-
de, laquelle n' auoit
que manger, Iesus
appela à loy ses dis-
ciples, & leur dit.

2. J' ay compassi-
on de la multitude:
car il ya delia trois
iours qu' ils demeu-
rent avec moy, & n'
ont que manger.

3. Et si ie les ren-
uoie à ieun leui-
maison, ils defau-
dront en chemin: car
aucuns d'eux son ve-
nus de loin.

4. Et ses disciples
lui respondirent, D'
où les pourra on ici
rassasier de pains au
desert?

5. Lors il leur de-
manda, Combien
avez vous de pains?
Ils dirent, Sept.

6. Adonc il com-
manda au peuple qu'
il s' assist à terre, &
print les sept pains:
Uind er nam die siebē

1.
Zu der Zeit/ da viel
Voldß da war/ uñ
hatte nichts zu essen/
rieff Iesus seine Jün-
ger zu sich / uñ sprach
zu ihnen.

2. Mich jammeret
deß Voldß / denn sie
haben nun drey Tage
bey mir verharret/
und haben nichts zu
essen.

3. Uñ weñ ich sie
ungessen von mir
heim liesse gehē/wüt-
den sie auff dem We-
ge verschmachten.
Denn etliche waren
von ferne kommen.

4. Seine Jünger
antworten ihm. Wo-
her nemen wir Brod
hie in der Wüsten/
daß wir sie sättigen.

5. Uñ er fraget
sie: Wie viel habt ihr
Brod? Sie sprachē:
Sieben.

6. Uñ er gebot dem
Voldß/daß sie sich auf
die Erden lagerten.
Uñ er nam die siebē
Brod / und dancket/
fregit,

fregit, deditq; discipulis suis, ut apponerent, & apposuerunt turba; *graces, les rompit, & les bailla à ses disciples, pour les presenter: & ils les presenterent deuant le peuple.* *und brach sie/und gab sie seinen Jüngern/ daß sie dieselbigē vorlegten. Und sie legten dem Volck vor.*

7. Habebant autē piscipulos paucos: & quum benedixisset, dixit ut hos etiam apponerent. *7. Ils auoyent aussi quelque peu de petits poissons, & apres qu' il eut rendu graces, il commanda qu' il les presentassent aussi.* *7. Und hatten ein wenig Fischlein/ und er dancket / und hieß dieselbigen auch vortragen.*

8. Comederunt autem & saturati sunt: & sustulerunt fragmentorum quae superfueraut septē sportas. *8. Ils en mangèrent donc, & furent rassasiés: & emporterent du residu des pieces de pain sept corbeilles.* *8. Sie aßen aber/ und wurden satt/ und huben die übrigen Brocken auff/ sieben Körbe.*

9. Erant autem qui comederant, quasi quater mille, dimisitq; eos. *9. (Or ceux qui auoyent mange estoient enuiron quatre mille) & puis il les renuoya.* *9. Und ihrer waren bey vier tausend/ die da gessen hatten. Und er ließ sie von sich.*

§. 85.

Summa hujus Textus Evangelici est hæc: Magna hominum multitudo cum venisset ad Christum, ideò præcipuè (ut colligitur ex textu parallelo, *Matth. 15. v. 30. & seqq.*) ut mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos, quos secum habebant, ad pedes ejus projectos, sanari peterent, post sanationem autem non statim discessissent, tanquam voti sui per omnia compotes, sed ad tertium usque diem audiendo & miracula illius spectando perseverassent, miraculosè cibantur à Christo; ita,

ut de septem panibus & paucis pisciculis, viri quatuor mille (non computatis mulieribus & puerulis, *Matth.* 15. v. 38.) saturati, septem super sportas, adeoq; plus quam initio alimen- torum ad erat (neq; enim credibile panes magnitudine sportas superasse, sed fortè omnibus septem panibus una sporta portandis sufficit) reliquerint.

§. 86.

Triples itaq; personarum genus considerandum proponitur in hoc Evangelio, nimirum *populus, Christus servator, & discipuli.* In populo duæ præcipuè virtutes celebrantur 1. *fides* seu fiducia quam habent de Christo sanaturis ægros quos secum habebant. 2. *Devotio* & perseverantia in auditu verborum Christi tanta, ut à fame ad mortem usque periclitarentur. In Christo autem conspicua est 1. insignis & viscera quasi penetrans *miserericordia* *σπλαγχνίζουσα* inquit *ἀπὸ τῶν σπλάγχνων* à visceribus & quidem nobilioribus, ut notant Grammatici, adeo ut præcipuè de corde dicatur citante scapula *ex Aristoph. & Eurip.* perinde ergo est ac si diceret, *Ich hab ein herglichs Mitseiden mit diesem Volck* / de hac virtute & ejus collatione cum Jure civili egimus *Dominic. IV.* pertinent etiam huc quæ de beneficentia agunt, quam commentavit author. *part. prim. Dom. I. Adv.* Et nos *Dom. I.* hujus part. 2. *Potentia* tam paucis panibus & pisciculis tantam multitudinem cibare potentis & præter spem & opinionem discipulorum cibantis. In
disci-

discipulis tandem Christi duo conspiciuntur defectus: 1. *diffidentia*. Impossibile esse ut populus in tanto annonæ defectu saturaretur, quantumvis viderent, eum jam ad juvandum paratum, quippè qui diceret misereor super turbam &c. si dimitterem eos inanes defecturi essent in via q. d. Non dimittam, sed ut morbos ipsorum insanabiles sanavi, ita etiam fami & inediæ me delam adhibebo. Sed qui possit hoc fieri, inquit discipuli hîc in deserto, &c. auget diffidentiae significationem forma sermonis interrogativa Unde sumemus panes? q. d. ex te ipso quaerimus, nûm panes nobis possis ostendere, unde sumamus, nedum procurare, tanto populo sufficientes, & quidem in deserto, oculos scilicet manus habentes, ut ait Plautus, nihil nisi quod viderent credentes. At verè fideles non quod vident credere debent, *Joh. 20. v. 29.* 2. *Oblivio* miraculi similis ante hac facti videlicet, *Matth. 14.* confer infra *v. 19.* & *Matth. 16. v. 9.* abs qua oblivione si fuisset, de potentia Christi nequaquam dubitassent, multò minus disputassent. Tanto majori autem admiratione digna est hæc discipulorū oblivio, quod alias circumstantias priorum miraculorum memoriæ videntur mandasse. Nam *Matth. 14. Marc. 6.* ipsi monent Christum ut dimittat populum, emptum panes ex proximis villis & vicis. Quod consilium quia meminerunt à Christo tunc repudiatum, jam non amplius dant, sed dicunt; unde sumemus panem in deserto? q. d. animadvertimus, te constituisse non ex locis vicinis, sed

hic in deserto de cibo ipsis prospicere, quæso autem unde? Adeo ergo erant increduli, ut ne quod viderent quidem crederent, præsentis defectu adeo eos excæcante, ut non multum abessent à tentatione Satanae, *Matth. 4.* saxa facilius in panes mutatum iri, quàm ut cibus tantæ multitudini sufficiens in deserto procuraretur. At, ut Jæti dicunt in factis egregiis & memorabilibus oblivionem intra modicum tempus non facile præsumi. Felinus *in cap. nostra de præscript.* Carpz. *decis. 69. n. 15.* Barbat. *conf. 29. col. 8.*

Ita mirandum discipulos miraculi oblitos, cujus circumstantias memoriæ tenebant. 3. Est tamen & virtus aliqua in ipsis pro imitatione commendabilis, nimirum *obedientia*, captivam ducens rationem reluctantem ut obsequeretur. Accepto enim mandato de panibus distribuendis, non amplius obloquuntur, sed obtemperant, non solliciti quomodo vel ipsi, quæ jam ex penore suo distribuerent, reciperent, vel intentioni Christi tantam turbam cibam volentis satis fieret.

§. 87.

Celebrant hanc obedientiam etiam jura humana: obedire nos docuit natura melioribus *cap. ult. dist. 89.* Arnif. *de Majest. c. 2. num. 2.* Imò & in dubiis obediendum semper est, *capite qui culpatur 4. in fin. 23. quæst. 1.* & præcepto superioris obediendum est, quia obedientia melior quàm victima, Ludov. Rom. *conf. 522. n. 3.* (ex

(ex Sam. 15. v. 22.) cū per victimam aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactetur *cap. sciendum. 110. 8. q. 1. cap. illud q. de majorit. & obedient.* Unde & obedientia præfertur omnibus *cap. illud 5. exer. de major. & obed.* Obediendum autem primo Deo & postea principi. *c. qui resistit 97. 41. quest. 3. & princeps legibus suis. in cap. justum est 2. dist. 3.* Et culpa carere dicuntur qui mandato Domini & magistratus sui obtemperant. *l. liberorum 11. §. excusantur 4. ff. de his qui not. infam. l. 37. ff. ad L. Aquil. l. servor. 4. C. de vi publ. l. 167. §. qui jussu 1. l. 157. ff. d. R. 7.* ubi Christophorus Sturtius *ad l. velle. per illum textum n. 9. eod. tit. Bursat. conf. 312. n. 118. Cravet. conf. 961. n. 13. Gæddeus 1. conf. 24. n. 125. Myns, respons. 23. n. 27.* Et is non dicitur in dolo qui suo superiori obedivit Pacianus *conf. 164. n. 150.* per obedientiam tamen bonum deferere & malū nunquam facere licet. *c. quid ergo 9. 9. 11. q. 3. & servus obediens Domino suo in malo, excusatur pro tanto, quia servus, sed non pro toto cap. qui compulsus l. 22. q. 5.* Et rectè, omnibus enim dictum est Deo magis obediendū quàm hominibus. *ff. Præsertim verò in atrocibus criminibus mandati excusationem non valere jura docent. l. 11. §. si tutoris 15. 6. ff. quod vi aut clam l. nec interest. 3. ff. ad l. Jul. de vi priv. l. 2. Cod. de sepul. viol. Cujac. in l. 22. qq. Pauli ad l. 14. ad l. Corn. de fals. p. 1248. Wesenb. parat. ff. de injur. num. 4. pœna tamen mitigatur. id. Wesenb. de pœn. n. ult.*

§. 88.

Unde constat ^{typ} bustam illam (& majorem, credo ea quam vel infimus Diabolorum suo Be- elzebub præstaret) obedientiam Jesuitarum etiam in sceleribus ut quando principes suæ se- ctæ non satis faventes (ad exemplum scilicet Davidis, 1. *Samuel.* 24. *vers.* 27. *cap.* 26. *vers.* 9. & præceptum Pauli, 1. *Timoth.* 1. *vers.* 1. 2. 3. 4. *Tit.* 3. *vers.* 1.) occidere jubentur; cujus descri- ptionem horrendam & modum quo ad despe- rabundam ejusmodi audaciam miseros adi- gunt, adjuncto obedientiæ typo quem hic de- lineatam dedimus, describit post alios qui hi- storias Jesuiticas ex professo scripserunt. Forbe- sius, *Commentario in Apocalypsin* p. 83. 84. hanc inquam constat nec divinis nec humanis legi- bus fundari, sed esse vinculum, simile, ut dixi- musei, quo membra regni Satanici à principe tenebrarum dependentia cohærent, *Luc.* 11. v. 18. adeoque indignum quod cum tanto exem- plo horum discipulorum nedum Christi, ut typus hic quem itidem ex dicto Forbesio huc transtulimus habet compare- tur.

Typus

Typus

I. N. R. I.

obedientiæ Iesuiticæ.

Factus obe-
diens usq; ad
mortem,

Inspice fac secundum Ex-
teq; totam divinæ voluntæ
in subijce, nil tibi in volun-
obedientiæ exhibitione, di-
te reparatur & tu ipsâ ve-
tissimâ mentis tranquillitæ
per dilectum innixa in con-

Disce ergo

Fideliter absq; hæsitatio-
ne,

Simpliciter sine discussio-
ne.

Humiliter absq; præsum-
tione.

Confidenter Deo soli in-
nitendo.

Magnanimiter prospera
contemnendo.

Fortiter dura & adversa
ferendo.

mortem au-
tem crucis,
Phil. 2.

emplar ô religiosa anima,
ti prælatorumq; ordinatio-
tate reservans ut perfectæ
vinæ similitudinis imago in
râ spiritus libertate & bea-
te altior cælo levata & su-
cussè perfruans.

obedire

Liberaliter solo Dei amore
absq; mercedis intuitu

Hilariter absq; omni per-
plexitate & tædio.

Ferventer absque tepo-
re.

Velociter absque mo-
ra.

Integre in omnibus & per
omnia sine defectu.

Perseveranter usq; in finē
in obedientia perma-
nendo.

Mors Christi crux opprobria sputa, flagella, quæ omnia caput no-
strum Christus pertransiit, quid aliud nobis, quàm præclara obe-
dientiæ documenta fuerunt?

S. B.

Hæc crucis Iesuiticæ imago reperta fuit apud Worsley parricidâ,
unâ cū longâ & acutissimâ sicâ, in Illustrissimi Archiepiscopi Can-
tuariensis & Primatis Angliæ cubiculo, in quod per posticum clam
irruerat, eundem interfectorus, nisi ab amanuensi ipsius aliisq;
impeditus fuisset.

An. Dom. 1614.

S. 89. Mi-

§. 89.

Miraculum Christi pauculos panes ita multiplicantis, ut multum ultra sortem creverint, Maximilianus Sandæus in sua Theologia juridica comparat *contractui usurario* inter hominem & Deum seu Christum. Dicens: usuram in homine pecuniam mutuò sumente exercere illicitum in Deo autem non modo licitum, sed & pium esse. Summam comparationis ponit in sequentibus I. telluris, inquit, fecunditas est à Deo. II. fœnerari nos à Deo dicit bonis operibus misericordiæ, *Prov. 19. v. 17.* mutuò dantes ubi non modo nullam usuram sed ne sortem quidem recepturos nos speremus, inter alia ex Augustino, *Serm. 25. de Verb. Dom. c. 3.* Fœcundus est ager pauperum, cito reddit donantibus fructum. Similis terræ quam seminavit Isaac, reddens fructum centesimum: & Christus centuplum promittit (*Luc. 8. v. 8.*) III. Cùm Christum sequimur (scilicet in persecutione, quamvis Sandæus ad vota monastica collimare videatur) *Matth. 19. v. 29. Luc. 18. v. 30. Marc. 10. v. 30.* IV. In bonis operibus quibus augeatur gratia & gloria (sed hæc cum grano salis accipienda sæpè audimus) & paulo pòst: Ad hanc, inquit, usurarum solutionem pertinent omnia illa quæ à Theologis accidentia beatitudinis appellantur, uti sunt: Visio Dei, Amor Dei, delectatio, dotes animæ, dotes corporum beatorum, &c. sed hæc inquam cum grano salis sunt accipienda. Hoc quidem verum est: qui plus laborarunt, & præter fidem impensius studuerunt bonis operibus graviores tentationes, persecutiones, tormenta in martyrio

rio experti sunt , majori gloriam fulgebunt^r quam ii, qui prope finem vitæ demùm conver-
si, aut ex aliis imbecillitatibus non multum bo-
ni præstare potuerunt , sed tamen 1. ex gratia.
2. non hoc sensu, quasi vita æterna pro sorte sit
mutui a nobis dati in vita v. futura recipiendi.
Insignia autem illa ornamenta quæ præter vi-
tam æternam majora his, minora aliis, omnibus
autem abundè suffectura dabuntur , pro fœno-
re habeamus. Sed ipsa vita æterna fidei imò me-
rito Christi fide nobis applicato dari sciamus
non operibus.

§. 90.

Et si verò quæ hic docet Sandæus, non sunt^r
omninò rejicienda, optimum tamen compara-
tionis membrum & multò propius ad scopum
historiæ collimans prætermisit. Nihil enim le-
gitur hic populus Christo vel commodasse vel
mutuo dedisse, quod tanto fœnore reddendum
fuiſſet, quemadmodum nec panes à populo, ut
Jesuita suspicatur, mutuo, sed è penore discipu-
lorum (dudum sine dubio Christo cum ipsis
communi) eum desumſiſſe legimus v. 5. 6. Mu-
tui autem similitudinem habet fides, & perseve-
rantia hujus populi. Qui mutuo dant alicui, à
quo non modò sortem , sed & usuram recipere
cogitant, fidem ante omnia habent ei , optimè
sperantes de ejus tùm facultate tùm voluntate,
& ubi hoc non est, ibi fides concidit , ut loqui-
tur Cicero, hoc est, nemo quicquam alteri mu-
tuo dat, nec ab eo, cui dedit, recepturum se spe-
rat, quod dedit. Simile quid facit hic populus,
mutuo quoq; dat Christo fidem suam vel si ita
vis

vis, per fidem mutuo dat ipsi id quo opus habet sperans omnino fidem ipsius etiam se expertum iri & sperata recepturum, & recipit, & quidem cum fœnore. Adeo ut cum populus nihil peteret vel speraret aliud, nisi ut ægri quos secum habebant, sanarentur, & concione ab ipso erudirentur, non hujus tantum compotes facti, sed instar usuræ largiter insuper cibati & saturati sunt. Simile quid fit in agricultura (cujus quidem etiam Jesuita mentionem facit, sed cortices lambens, re præcipua quæ hic spectatur fide scilicet, omissa. Agricola expers pietatis & fidei, si habere posset aliud medium panes è terra, aut undecunq; exsculpendi, nunquam semiraret, dubius scilicet, propter varias anni tempestates & similia pericula, nùm quod seminat recepturus esset, & quidem cum fœnore, pius verò agricola de benignitate Dei, panem quotidianum benigne sibi largituro, benè sperans, dùm seminat, Deo mutuo dat. Imò omnes homines fideliter operam dantes officio, & regnum Dei sine sollicitudine vanâ quærentes, Deo quasi mutuò dant fidem & obedientiam suam, & recipiunt non tantum quod crediderant, sed plus quàm crediderant. Memores simus hujus usuræ, quotiescunq; aliquid Deo mutuò dedisse videmur, quod fit, quoties iis quæ Deus promisit opus habemus, ea tamen non statim apparent talia. Scito ita certa esse, ac si jam haberes, aut certè ac si habuisses, Deo, autem mutuò dedisses. Hunc cogita & scito fidelem esse, 1. Cor. I. v. 9. cap. 10. v. 13. Is custodiet tibi depositum tuum (hujus redditio certior etiam est quàm crediti, mutuò damus

damus interdum reddere non valenti, quamvis velit, depositum autem apud bonum virū non perit) 2. *Tim.* 1. v. 12. & quidem cum fœnore, quod supra naturam depositi.

§. 91.

Atq; ut de vita æterna tanquàm præcipuo in quo veritatem promissionum divinarum experimur, primo dicamus. Quotusquisq; nostrū non contentus esset vita post hanc tali, quæ esset huic nostræ similis, (modò abessent tantæ molestiæ & mortis metus,) ei ad summam similis quam habuit homo ante lapsum. Sed nihil est: oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis (utiq; nec Adami cum innocens adhuc esset) descendit, quæ Deus præparavit timendibus se, *Esa.* 64. v. 4. Ita quod proximum huic: moriendum est tibi? quomodo agitur tecum cum moreris? quo deponis thesaurum, quem in vita habuisti optimum, corpus vitam, animam? pereuntne? minimè, mutuò dantur Deo cum fœnore restituturo, in resurrectione. Item: moritur tibi amicus, patronus, parens, conjux, cujus auxilio diutius te fruiturum sperabas? Esto bono animo, non perit, recipies eum, & quidem ipsum in vita æterna, pro usura interim tibi erit auxilium Dei, *Psal.* 27, v. 10. *Psal.* 68. v. 6. Item laboribus diligenter in officio tuo perfungeris, & quidem interdum ita, ut mercedis loco nihil experiaris nisi ingratitude mundi? Esto & hic bono animo. Mercedem tuam dedisti mutuò Domino, in hoc labor tuus non erit inanis, 1. *Cor.* 15. v. 58. 1. *Tim.* 4. v. 10. Ita: cares felicitatibus hujus vitæ, secundà

Q

vale-

valetudine, divitiis, ejectus es in auxilium? Sci-
to, si pius sis, & in Deum sperans, te hac ipsa pie-
tate, spe ac fiducia, omnia mutuò dedisse Deo,
Job. 1. v. 21. is reddet duplum ut *Hiob. c. 42.* imò
non duplum sed centuplū, *Matth. 19. v. 29.* imò
toties, ut nulla sit tuarum passionum ad fœnus
gloriosissimarum recompensationum propor-
tio, *Rom. 8. v. 18.* §. 92.

Notabilis præterea est & hæc comparatio.
Quemadmodum usuram exigere aut cum con-
ditione ejus mutuò dare, nec divino nec huma-
no jure licet. Si tamen bonus vir, præsertim o-
pibus abundans, spontè compenset nostram in
mutui datione promptitudinem, accipere pos-
sumus. Ita coram Deo caveamus à supercilio
Pharisæi illius, *Luc. 18.* qui bona sua opera tan-
quam superbus & importunus fœenerator suos
aureos & Joachimicos Deo adnumerabat, sed a-
deò nihil lucratus est, ut novum potiùs debitum
superbiæ & arrogantiae contraxerit. Nos vero
bonis operibus nostris nihil prorsus deberi, sed
pro detrimento & stercore habenda ea sciamus,
Phil. 3. v. 8. ut ita cum grano salis accipiendum
sit, quod supradixit Jesuita; fœnus cum Deo ex-
ercere licitum & pium esse. Tamen si Deus re-
muneret, sit sane pro fœnore, sed tali, quod exi-
gere ut ausi non fuisset, ita nec debuisse-
mus. In fide verò Deo quidem annumerare pos-
sumus pretium salutis nostræ, non de nostro ta-
men, sed de Christi ejusq; meriti gazophylacio.
Et mutuum quod Deus pro illo reddet, nihil es-
se sciamus aliud quàm receptionem in gratiam
olim amissam, & esse aditum ad ea quæ in obedi-
entia nostra & primorum parentum occlusa e-

rant, præcipuè vitam æternam. Ubi gaudium & gradus gloriæ & beatitudinis supra commemoratos, fœnori quidem eatenus comparare possumus, quod spe & expectatione nostrâ majora sint. Eatenus verò dissimillima contractui fœneratorum, quod ii id quod sortem superat, quasi æquè ac fors ipsa debita essent, tanquam jure suo exigunt. Nos puræ putæ gratiæ & benignitatis esse sciamus, non modo quod ultra sortem à Christo nobis acquisitum, sed quod omninò Deus tribuit. At dicit Jesuita: Eleemosynas rectè mutationi fœneratoriæ comparari, discere nos ex dicto Salomonis suprâ citato, *Proverb. 19. v. 17*. Ita est, & quidem ex hac ratione, quia quod Deus, reddit, abundat supra id, quod dedimus. Immodestus tamen hac in parte fœnerator non modo plus quam dedit, sed & plus quam aliunde accepit, is qui forte eleemosynam non dedit, tanquam jure suo exacturus, aut non nisi sub hac conditione quod dat daturus: uti similis foret operario qui describitur, *Matth. 20. v. 10. 11*. ita similem sententiam audiet: accipe, inquit Paterfamilias, quod tuum est & abi, hoc est, nihil ultra sortem sperare tibi licet, quid autem est ultra sortem? quicquid scilicet à purâ puta gratia, misericordiâ & liberrimâ voluntate Dei proficiscitur. Adeò igitur nihil lucratur ejusmodi fœnerator, ut potius gratiâ Divinâ excidat, quod quibus contingit illis in æternum pereundum est. Uno verbo accipere à Deo quod dat licet, credere quod plus daturus sit quam dedimus aut compensare possumus etiam licet, petere quibus indigemus (plura autem indigemus

quàm unquam erogavimus, imò nihil, quod non prius datū est, erogavimus, *Rom. I 1. v. 35.*) etiam licet, pactum autem fœneratitium Deo, quo ipsum nobis obligamus, offerre non licet, nisi fortè iis qui præmium cum hypocritis, *Matth. 24. v. 28.* reportare voluerint.

§. 93.

Occasione autem Usuræ hujus allegoricæ de vera etiam usura ex jure aliquid dicendum, & quomodo cum sacris literis conveniat, videntum est. Usura ab utendo & usu, Græcè τὸ καὶ ὑπὸ τῇ ἰκτερίῃ, à pariendo, dicta, nihil est aliud quàm usus quasi exercitatio. Hinc usura lucis, temporis, vitæ, apud Ciceronē, Usuram corporis Alcumenæ cœpisse se fatetur Jupiter apud Plautum in *Amphitruone*, in cujus argumento etiam uxor ejus usuria dicitur. Apud Jctos in genere dicitur accessio ad sortem *ff. de usuris, &c.* pecuniæ scilicet mutuò datæ. Et definitur lucrum supra sortem & mutuum exactum. Estq; triplex; *lucratoria, compensatoria & punitoria.* *Lucratoria* est, quæ ex mero mutationis officio lucrum facit. Quod contra naturam contractus pronuntiant Jcti, quippè qui gratuiti esse debeant, potentiâ saltem si non actu, *Bart. ff. de pactis. & Cyn. Rubr. de pactis* Andreas ab Exea in *repet. hujus rubricæ n. 3.* At contra officium est, pro eo quod gratis erat præstandū exigere mercedem *l. fin. ff. de condict. ob turpem causam, & contra naturam pecuniæ*, quippè quæ (ut omnia quæ in numero, pondere ac mensurâ consistunt) sit res sterilis, & usu consumatur. *Instit. de*

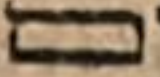
de *Usufructu*. §. *constituitur autem*. *Compensatoria* est quæ præstatur ut compenſet juſtum intereſſe, quod habet creditor eò quòd pecunià careat. Hanc licitam pronuntiant jura, quia nemo alteri cum ſuo detrimento benignè facere, cogatur, *l. 1. de opere* §. *iidem ajunt cum ſeqq. de aq. plur. an.* Quia itaq; unusquiſq; intelligitur ſua pecunia aut in emptiones agrorum, vel redituum permiſſorum, aut in negociationem collocata, lucrum facere poſſe, *l. tutor. 7. §. ſi poſt de admin. tut.* tum verò quia, ut eſt hoc frigidò à charitate ſeculo, durities cordis humani, ſi prorsus prohibita eſſent uſuræ, vix invenirentur, qui mutuo dando, aliorum vel neceſſitati ſuccurrerent, vel comoda adjuvarent, & ſic multæ negociationes reip. utiles intermittendæ eſſent, *l. quod privilegi- um §. ſupr. de poſiti*, itaque uſuræ modicæ ad hunc finem tendentes legibus permiſſæ ſunt, *l. qui ſe- miſſes 13. §. quæ ſit ff. de uſuris l. ſi fundus legatus 44. de leg. 3. l. præſidis 34. ſup. ſi cert. petatur. l. eos C. de uſur.* permiſſæ itaq; ſunt, ut dictum ſi ſint modicæ. Modicæ autem quæ cenſeantur, dicemus ubi tertiam ſpeciem adjecerimus, nimirum *punitoriam* quæ ita definitur, quòd non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſolventium, pro pœna aut à lege aut ab homine infligatur, *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo ff. de uſuris*. Et hanc multò etiam minus improbari poſſe ſta- tuunt Jecti duabus cauſis ſuſtineri dicentes, à parte creditoris damno præſumpto, à parte debitoris morà quæ delictum eſt, *l. dolus 44. ubi gl. fin. ſupr. mand.* Modicæ autem habentur uſuræ *l. in eos C. de uſur.* apud nobiles & illuſtres perſonas

trientales hoc est, quæ quolibet mense tercentessimam summæ annuo quatuor in centum supeditant. Apud Mercatores (qui plus pecunia lucrari posse præsumuntur) duplicatæ seu besales quæ $\frac{1}{30}$. sortis in singulos menses, octo de centum anno producant. Apud cæteros semisles in singulos menses sex de centum anno pariens. Communi verò consuetudine nostrarum regionum quincunx, hoc est, quinq, pro centum anno dari ferè receptum est. Hinc *reformatio Norib. Tit. 13. l. 4.* Ein jeder Leihverleiher soll sich an gleicher Bezahlung dessen so er geliehen hat / bemühen lassen / und darüber kein Vortheil / Ubernus oder Bucher bedingen oder nemen. Es wäre denn / daß jemand von dem andern Geld zu seinem Gebrauch oder Handthierung auff ein nemlich Zeit annehme / und das hundert jährlich mit fünf zu verzinzen verspreche / so soll alsdann dero Annemer solche versprochene Zinse neben und mit der Hauptsumma zu der bestimbten Frist zu bezahlen schuldig seyn. *vide d. l. conf. Policen. Ordnung 1577. tit. 17. von wucherlichen Contracten.* Hæc secundum jura, quid secundum conscientiam, dicetur seq. paragrapho.

§. 24.

Quæst.
XXXII.

Ante omnia autem distinguendum inter officium Magistratus & Legislatoris hac in parte, & inter officium subditi, seu ejus qui mutuò dat. Magistratus enim usuras permittit, non quod per omnia probet, sed quòd communem necessitatem videat suadere, ut aliquid potius lucelli mutuò danti permittat, quàm nimio, ut videri possit,

possit, rigore, majus damnum ex mutuo prorsus denegato, quàm cum modicâ usurâ dato, indigentibus concilient. Nec tamen, si quod res sit dicendum in Magistratibus etiam nonnullis probari potest, quod *plus libertatis Judæis* hac in parte quàm Christianis in quibusdam locis permittitur. Præsertim, cum inter alia hac etiam permissione in malitia & odio erga Christianos confirmetur, dicentes, saltem ea tenus pristina libertate se adhuc frui, quod ipsi mutuò dent gentilibus, per contemptum ab ipsis dictis, vide Buxt. in Lexico, ipsi autem nihil ab ipsis mutuo sumant, quod illis pro præmio pietatis Moses promisit, *Deut. 28. v. 12. 13.* Sed de usuris Judæorum vid. Sixt. Medic. *d. favore Judæorum* & alios qui de Judæis scripserunt de quibus plura nos *ad Dom. X. mutuo autem dantium officium* etiam secundum conscientiam, melius describere non possum quàm fecit *ad ff. de Usuris* Wesenbecius. Vero verius est, inquit; toto suo genere has usuras (loquitur de compensatoriis) improbas turpesque esse, nisi de indubitato & propinquo creditoris damno vel lucro propter mutationem cessante, appareat. Et paulò post de punitoriis: quotiescunq; creditoris nihil interest, sciat toties se contra officium facere, & *abuti indulgentia legum*, si ex officio mutationis, vel ante vel post etiam moram lucrû aucupetur, vide & de hac materia D. Gerhard. *de Magistratu politico* n. 232. & seqq. usq; ad 256.

§. 95.

Christus in hoc Evangelio annonæ non tan-

Q 4

tum

tum spiritualis, quæ quidem proprius illius scopus est, *Joh. 6. v. 26. 27.* sed & corporalis in suis auditoribus curam gerens, exemplo præit omnibus qui aliis præsunt & potestatem & vires habent aliquid hic præstandi, ut idem faciant, maxime ii quorum est providere, ne quid res publica etiam in hisce temporalibus, detrimenti capiat, hoc est, magistratus politicus. Pro harmonia itaq; nobis proposita, quid hominum vel jura vel consuetudines vel facta hic præstiterint, & postea quomodo se res in populo Dei hac in parte habuerit videbimus. Ad jura quod attinet diu jam est, quod sunt statuta officia eorum, qui frumenta publica curarent, & Frumentatores, Græcè *σιτωνες* dicebantur, *l. munerum civilium §. 1. ff. de muneribus & honoribus. & l. fin. ff. de ministr. rerum ad civil. pertin.* Et Sitonia munus publicæ frumentationis, *l. 2. in princip. ff. de vacatione & excusat.* Præcipue verò celebris hac in parte est *Lex Julia de Annona ff. h. t.* Ubi primo quæritur, quid per *Annonam* intelligatur? videlicet frumentum, panis, vinum, oleum, acetum, sal, lardum, caro, caseus, ligna, *l. 1. C. de Erog. mil. an. l. 12. t. 38. gl. ad l. 12. C. eod.* Bocer. *d. ff. 16. thes. 23.* sub militari annona continentur etiam paleæ. *l. 2. C. tit. Fanum. l. 8. eod.* deinde quinam hac lege teneantur? nimirum I. Qui annonam flagellant, aut societatem coeunt, quò annona arctior cariorq; fieret. *l. 2. p. c.* quod fit per monopolia, societates, conspirationes, pactiones, quibus negotiatores, ne merces annonanorias, minoris, quàm inter se statuerint, vendant; quæ vendant; quæ vetantur. *l. un. C. de*

de monopol. ard. polit. Imperii Pollicey-Ordnung
An. 1548. & An. 1577. II. Qui annonam cor-
 ruptam vendiderit. *l. 1. Cod. de canon. frum. urb.*
Rom. Ord. pol. 48. c. 16. III. Qui navem nau-
 tamve (eadem procul dubio ratio est de aurigis)
 annonam advehentes retinet, aut dolo malo fa-
 cit, quò detineantur, *l. 2. §. 1. ff. h. t.* IV. Aut
 coëmtram annonam suppresserit, ut ex raritate
 & inopia caritatem affectaret, aut æquo pretio
 frumenta sua & proventus divendere recusave-
 rit, *l. 6. de extr. crim. l. 2. ibi qui contra annonas ff.*
h. t. Etsi enim non ordini-cujusq; civitatis jus
 est, grani quod invehitur pretium statuere *l. ult.*
§. 1. ff. h. t. Non enim æquum est, invitum non
 suo pretio res suas vendere, *l. 7. ff. Act. rerum an-*
notarum. Nec decuriones coguntur civibus suis
 frumentum viliiori pretio quàm annona (id est,
 der gemeine Kauff) exigat, vendere, *l. ult. pr.*
h. t. l. 8. ad Municip. l. 6. d. administr. rer. ad civ.
pert. Ad curam tamen cujuslibet magistratus
 pertinet, justum pretium carni & similibus mer-
 cibus annonariis quæ invehuntur, statuere, eas-
 que in promptu reservantes, ut justo pretio ven-
 dant cogere. *h. t. & l. 1. §. 11. in off. præf. urbis*
l. 1. C. de Episc. aud. Bocer. d. ff. Disp. 16. th. 22.
Harp. ind. §. 11. T. 22. Inst. d. Pind. Myns. conf.
5. obs. 27. V. Qui falsis stateris adulterinisq; men-
 suris annonam onerant. *l. 6. de extr. crim l. 37.*
ff. de pæn. VI. Qui pactis illicitis ex causa mu-
 tui, &c. à miscellis agricolis vini frumenti q; redi-
 tus, minoris quàm tempore contractus, proxi-
 misq; post messem vindemiamvè denis quater-
 nis diebus, æstimatio frequentabitur emunt.

Ord. Polit. *An.* 1577. c. 19. §. 2. idem docent S. literæ. *Prov.* 11. v. 1. & 26. *Neb.* 5. per tot. ferè *Amos* 8. v. 5. Hæc de Annona civili.

§. 96.

De *Annona militari* alienum fortasse videri possit hoc loco agere, nisi hodierna ejus tractatio ferè ejusmodi esset, ut civilem ultra etiam belli fortunam violet, dùm duces belli parum videantur solliciti, quomodo exercitui suo de annona provideant, ne autem fame pereat, ducunt eum in loca ea, non quæ ipsis pro victoria commodiora sed quæ præ aliis opima sunt, parum curantes hostium ne terra sit an amicorum, & sociorum. Unde fit, quod Cicero ait pro *Lege Manil.* ut eorum adventus ad socios parum ab hostili irruptione differat. In hostium etiam regionem quamvis opimam, venientes, non tam solliciti sunt, ut commeatum cibi inde sibi colligant, quàm ut omnia perdant & absumant, ne scilicet hostis eadem in loca veniens aliquid pro se inveniat. Quid autem ipsi aliò venientes eluri sint parum solliciti sunt, imo inter defensionis modos etiam amicorum non postremus est hic ut omnibus non ore tantum, sed flamma etiam absumtis efficere se dicunt, ne hostis regionem intret, aut diu in ea versari possit. Sunt sanè multa incommoda bello ita conjuncta, ut ab illo separari vix possint, sæpè tamen minora essent, si ante expeditionem exercitui de annona melius esset provisum, ut perinde esset exercitui quæcunq; in loca educerentur. Et sæpè non tantum minus molestiæ esset iis, ad quos veniunt, quod parum curant, sed & sæpè eludere possent hoc de quo-

quomodo diximus stratagema quo interdum hostis fugiens loca per quæ transit (etiam quandoque sibi ipsi subjecta) vastare solet, ne insequentes pabula inveniant. Non incommodum itaq; erit de militari etiam annona aliquid attingere. Occurrit primò consuetudo Persarum, ubi antequam exercitus se committeret itineri, ante omnia commeatus parabatur, comparatis omnibus quæ rei militaris apparatus exigebat & rei frumentariæ & pecuariæ Xenoph. l. 4. Cyriæ. Herod. l. 1. calluerunt hanc artem etiam Romani, quorum milites plus dimidiat; imò interdum integri mensis cibaria secum ferre coacti. Lipsius de milis Rom. Dial. XI. ex Polybia libr. & aliis. Et castris tantum exeuntes Judæi viaticum secum portare dicit Jos. de Bell. Jud. l. 3. t. 3. ut parum intersit inter onusta jumenta & pedes Romanos. Die haben ein Bein weniger im Rücken gehabt als unsere Soldaten/nemlich das faule Bein/welches nicht tragen mag. Et Helvetii tempore Julii Cæs. Bellandi cupidi, angustos se fines habere arbitrati, pro multitudine hominum, & pro gloria belli atq; fortitudinis, cum conjurassent, de occupanda Gallia, prius constituerunt ea, quæ ad proficiscendum pertinent, & curaverunt jumentorum & currum quàm maximum numerum, sementes per maximas per triennium ante fecerunt, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum vicinis civitatibus pacem & amicitiam confirmarunt, & singulos proficiscentes trium mensium molita cibaria sibi domo efferre jusserunt. Cæs. l. 1. de bello Gall. Hinc Vegetius l. 3. c. 26, Qui frumentum necessa-

cessariumq; commeatum non præparat, vincitur sine ferro. Hinc Deus populo suo prohibet arbores fructiferas in obsidione urbis excindere, *Deut. 20. v. 19.* & populus contra Gibeonitas in pugnam exiturus comportavit prius cibaria, *Jud. 20. v. 10.*

§. 97.

Discipuli colligentes micas residuas (& quidem mandato Christi, si non hic saltem sed & alibi in simili miraculo, *Johan. 6. v. 13.*) commendant nobis *parsimoniam*, de qua etiam *Prov. 13. v. 11. c. 10. v. 5. c. 30. v. 15. c. 6. v. 5. Sir. 25. v. 5. c. 19. v. 5.* Pulcrè de hac *Cic. 2. Offic.* Res familiaris quæri debet his rebus, à quibus abest turpitudine, conservari autem diligentia & parsimonia, iis etiam rebus augeri. & *7. Paradox.* Non intelligunt homines quàm magnum vectigal sit parsimonia. Et Plutarchus in *Moralibus* Templum inquit Ephesiæ Dianæ tutos reddebat obæratos à creditoribus. At multò magis frugalitas & parsimonia præbet asylum. Ex verbis porrò Christi causam cur colligi velit micas residuas allegatis, videlicet *ne quid pereat*, verum parsimoniæ finem discamus, parsimonia quippe nimia in vitium verti solita. *l. 6. in pr. C. de advocat. divers. judic.* nonnulli opes tantum ideò comparant ut habeant, licet ne ipsi quidem fruantur. Horum stultitiam graphicè & quasi cum indignatione depingit Salomo, *Eccl. 6. v. 1. & seqq.* Nonnulli fatis putant, ut sibi & suis benefaciant, *Psal. 17. v. 14.* & ne rivulos quidem facultatum suarum (quamvis tantæ sint, ut scaturi-

turiſe, adeoq; nullum metum alicujus defectus
admittere videantur) ad alios pervenire patiun-
tur, quod tamen monet Salomo, *Prov. 5. v. 16.*
Heinſius in notis ad h. l. accommodat huc illud,
Neh. 8. v. 10. ubi Nehemias in feſto jubens po-
pulum edere pingua & bibere dulcia & mittere
partes. (*ויחלק* 70. Interpp. *μερίδας*) quibus
nihilerat. Et inde colligit *πεισέυματα* ejus-
modi eum in finem collecta, ut poſtea distribu-
rentur pauperibus. Eſſi verò dubitari poteſt,
pauperumne hoc fuerit necne, id tamen certum
eſt, parſimoniam eam non eò tantum tendere,
& convivium quandoq; à nobis (honeſtis de cau-
ſis) parata, eum tantum habere debere finem.,
ut nos & noſtri aut ii qui compenſare poſſunt,
ſaturentur, ſed & cum pauperibus talia commu-
nicanda, *Job. 31. v. 17. Luc. 14. v. 13.*

DOMINICA VIII. POST TRI- NITATIS.

Evang. Matth. 7. à v. 15. ad 24.

15.	15.	15.
C Avete verò vo- bis à pseudo-Pro- phetis, qui veniunt ad vos, cum vesti- mentis ovium, sed in- trinsecus sunt lupi ra- paces.	O Rdonnez-vous garde des faux Prophetes, qui vien- nent à vous en habit de brebis, mais par dedans sont loups rauiffans.	G Ehet euch für/ für den falſchen Propheten / die in Schafskleidern zu euch kommen / inwen- dig aber ſind ſie reiſ- ſende Wolfe.
16. A fructibus eo- rum agnoſcetis eos. Num colligunt ex ſpi- nis uvas, aut ex tri-	16. Vous les co- gnoiſtrez à leurs fru- icts: cueille-on grap- pes des eſpines, où	16. An ihrẽ Früch- ten ſolt ihr ſie erken- nen. Kan man auch Drauben leſen von bulis

bulis ficus?

des figues des char- dent Dornen? oder
dons? Feigen von den Di-
steln.

17. *Ita omnis ar-
bor bona, fert fructus
bonos, putris autem
arbor fert fructus ma-
los.*

17. Ainsi tout bon
arbre fait bons fru-
its: & le mauuais ar-
bre fait mauuais fru-
its.

17. Also ein jegli-
cher guter Baum
bringet gute Früch-
te / aber ein fauler
Baum bringet arge
Früchte.

18. *Non potest ar-
bor bona fructus ma-
los ferre: neque arbor
putris fructus bonos
ferre.*

18. Le bon arbre
ne peut faire mau-
uais fruits: ne le
mauuais arbre faire
bons fruits.

18. Ein guter
Baum kan nicht arge
Früchte bringen / un
ein fauler Baum kan
nicht gute Früchte
bringen.

19. *Quaecumque ar-
bor non fert fructum
bonum, exciditur, &
in ignem conjicitur.*

19. Tout arbre qui
ne fait bon fruit, se
couppe & se iette au
feu.

19. Ein jeglicher
Baum / der nicht gute
Früchte bringet / wird
abgehauen / und ins
Feuer geworffen.

20. *Nempe igitur
ex fructibus ipsorum
agnoscetis eos.*

20. Vous les co-
gnoistrez donc à
leurs fruits.

20. Darumb an
ihren Früchten solt
ihr sie erkennen.

21. *Non quisquis
dicit mihi: Domine,
Domine, introibit in
regnum caelorum, sed
qui facit voluntatem
Patris mei, qui in cae-
lis est.*

21. Chacun qui
me dit, Seigneur, Sei-
gneur, n'entrera pas
au royaume des ci-
eux: mais celuy qui
fait la volonte de
mon Pere qui est es
cieux.

21. Es werden nit
alle / die zu mir sagen /
Herr / Herr / in das
Himmelreich kommen /
sonderndie den Wil-
len thun meines Vat-
ters im Himmel.

22. *Multi dicent
mihi in illo die: Do-
mine, Domine, non-
ne per nomen tuum
prophetauimus, &
per nomen tuum dae-
monia ejicimus, &
per nomen tuum mul-*

22. Plusieurs me
diront en ceste iour-
nee-la Seigneur, Sei-
gneur, n'auons nous
pas prophetize en
ton Nom? & n'a-
uons-nous pas iette
hors les diables en
ton Nom? & n'a-

22. Es werden viel
zu mir sage an jenem
Tage: Herr / Herr /
habē wir nicht in dei-
nem Namen geweis-
saget? haben wir nit
in deinem Namen
Teuffel ausgetriebē?
habē wir nicht in dei-

tas virtutes edidi-
mus?

nous-nous pas fait nē Namen viel Tha-
plusieurs vertus en ten gethan.
ton Nom?

23. Tunc autem
profitebor eis: Nun-
quam novi vos, disce-
dite à me qui facitis
iniquitatem.

23. Et lors ie leu-
diray ouuertement, ich ihnen bekennen/
le ne vo^r cōgnu Onc. ich habe euch noch nie
ques: despartez vous erfant / weichez von
de moy vous qui e- mir ihr Ubelthäter.
stes adonnez iniqui-
té.

23. Denn werde
ich ihnen bekennen/
ich habe euch noch nie
erfant / weichez von
mir ihr Ubelthäter.

§. 98.

 Umma hujus textus Evangelici est hæc: Christus cum longa oratione quæ tribus capitibus 5. 6. & 7. ab Evangelista Matthæo describitur, varias & saluberrimas doctrinas populo catervatim ad se venienti instillasset; tandem circa orationis suæ finem, munire voluit pectora ipsorum contra duo tentationum genera, quibus hætenus audita, nisi caverent, excuti ipsis possent. Primum genus tentationum est à Pseudoprophetis hoc est doctoribus falsa docentibus, ut mox audiemus. Alterum est à persecutionibus, & similibus hujus vitæ adversitatibus, quas ventis & tempestatibus domum extructam adorientibus comparat. Utrisque opponit diligentem attentionem ad verbum hætenus prædicatum, & ab auditoribus studiosè ad usum translatum. De tentationibus primi generis loquitur præsens textus intra v. 15. & 23. hujus capituli comprehensus. Ubi describit falsos Prophetas, primò duobus attributis generalibus, 1. hypocrisi seu simulatione, quam describit Metaphora vestimentorum ovium. 2. crudelitate & rapacitate, hoc

hoc est, animo hostili ergo oves, quarum amoris speciem præ se ferant, adeoq; amicissimi ipsis videri velint. Deinde duo hæc attributa speciali-ori explicatione illustrat. Rapacitatis & damni ab ipsis metuendi indicia ait esse fructus tales, qualis sit arbor aut frutex unde pullulant (quid autem per fructus Christus intelligat mox dicitur) Vestem autem ovinam hoc est falsam speciem qua facile imponi possit auditoribus ibidem aliquot speciebus declarat. *I. Specie pietatis & sanctitatis*, cum dicant Domine Domine, quod fieri (serio scilicet) sine Spiritu Sancto non posse dicitur, 1. Cor. 12. v. 3. imò Christus eo ipso, quod tam diligenter duabus similitudinibus inculcat, impossibile esse ut mala arbor fructus bonos faciat, innuit, vestis ovinae speciem apud nonnullos hanc futuram, quod vitam inculpata ducant. Sed cavete, inquit Christus; nam fucus est, hypocrisis est, non est vera sanctitas; bonos & salubres fructus inde expectantibus & colligere volentibus, idem continget quod contigit discipulo Elisæi pro fructu salubri mortem in ollam suam colligentis, 2. Reg. 4. v. 39. *II. Domus prophetiarum* vel potius singulari *facundia* qua veris Prophetis & doctoribus similes videantur, non tantum quod linguâ prompti, sed & quod quædam dicta scripturæ & quosdam articulos fidei rectè explicent, licet quoad suos errores sint *σπερμολογοι*. *III. Zelo*, quem & dæmones videntur exhorrescere, hinc dæmones se ejecisse gloriantur. *IV. Varii generis miraculis*, quamvis mendacibus & Satanæ cooperatione factis, 2. Thess.

2. *Theff.* 2. v. 9. *V.* Officio quod jactant, non enim jactant de se ipsis hæc omnia, sed *in nomine Christi*, hoc est mandato & jussu illius se prophetaſſe, dæmones ejeciſſe, varii generis miracula edidiſſe, quamvis nunquam Christo agniti, plurimi nec vocati, sed per pseudothyran (*Joh.* 10. v. 1. 2.) per mendacia (*2. Theff.* 2.) ingreſſi ſint. Et hæc omnia futura ejusmodi, ut commentitia eſſe in multis, dùm hanc vitam vivant, non ſit appariturum (niſi iis, qui verbis Christi ſeriò attenderint, & voluntatem patris cœleſtis perficere ſtuduerint) ſed demùm in *illo die* ubi à facie Christi repellentur. Conſentiunt huic Christi concioni jura humana, & potiffimum noſtrum Romanum in eo, quod peculiarem titulum in *Codice de hæreticis* periculo huic, Christianis ab ipsis imminenti opponit. Et quo modo tractandi ſint ut tuti eſſe ab ipsis liceat, præcipit, quâ de re poſteâ pluribus. Eodem collimavit *Lex XII. Tabb.* ita habens: Separatim nemo habet Deos: ne vè novos: ſed nec advenas, niſi publicè aſcitos, privatim colunto, & paulo poſt larium ſedes, ritus familiæ patriæque ſervanto. Bona Lex præſertim prior, ſi lata eſſet ab iis, qui veram notitiam Dei habuiſſent, quo tempore eſt aſſumta. Sic autem pernicioſiſſima. Quippe quæ ſuo tempore acerbiffimis perſecutionibus Christianorum, tanquam novos Deos & Deorum cultus proficerentur & imperio Romano intrudere niterentur anſam dederit. Uſq; adeò non tantùm non ſufficit ſed pernitiola etiam ſte doctrinæ falſæ ex eo ſolo, quod contradicat dudum communiter receptæ, ſine verbo Dei, æſtimatio,

§. 99.

Quæritur autem primò à nonnullis, quid per pseudoprophetas hîc intelligatur? Grotius *annot. super h. l.* ita ait; ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, id est, ψευδοδιδασκάλων, ut interpretantur Petrus, 2. c. 2. v. 1. Nam Hebræis Prophetæ dicebantur, non tantùm præsagi futurorum, sed & alii, qui ad populum docendum procedebant; præsertim si mandata cœlitis data præ se ferrent. Qualiserat Simon Bariesus quem ψευδοπροφήτην Lucas vocat *Act. 16. v. 6.* Hos pseudoprophetas Christus distinguit à pseudo-Christis infra c. 24. v. 5. 11. 24. qualis erat Barchochebas. Nequetamen hîc de quibusvis pseudoprophetis agi arbitror, sed de iis, qui se Christi secutores profiterentur, ob ea quæ cohærent infra *commate 21.* Falsos autem vocat non ratione missionis, ut *ex eodem commate 21.* convincitur, sed ob doctrinam falsam & exitialem. Hæc Grotius; rectissimè ut mea fert persuasio, nec unquam aliter in mentem venit. Sed & Heinsii annotationes ad eadem verba considerabimus. Ubi, inquit, assentior Chrysostomo, qui postremam vocem non de hæreticis, sed de iis accipit, qui vulgò Ἰπποθετῶν nomine dicebantur, tales autem esse ait, qui corruptam vitam specie virtutis ac larva tegant. Lucas nisi fallor eosdem aut similes ἐγκαθέτης dixit, verba ejus sunt, ἀπὲς ἑλάν ἐγκαθέτης, ὑπεκρυμένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, c. 20. v. 20. quanquam ibi aliquantum eam vocem restrinximus. Sententiam autem suam ex seqq. summus interpres probat. Sequitur

tur enim, ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἴπινώσεσθαι αὐτοὺς. Nam hæretici plerumq; vitam sanctam prætendunt doctrinæ, cum ipsorum simulatio transpareat. Quanquam ἐνδύμα θεοβάτων, quod illi tribuitur, est quæ δὲ ῥῆς τειχίνη Hellenisticis, quæ falsis quoq; Prophetis tribuitur, ut cum alibi, tum Zach. 13. v. 4. Novum quid sit שַׁרְרָא Hæc Heinsius. Sed 1. quid opus est à litera, & communi, ac in lingua Spiritus Sancti recepta significatione recedere? quam rectè exposuit Grotius. Et Christus ipse in fine docet eos se intelligere, qui in suo nomine vaticinati, & pro doctrina confirmatione miracula edidisse videri voluerint, quod de nullo alio genere nisi docentium accipi potest. 2. Ratio quam addit, nulla est; quod scilicet hæretici sanctitatis speciem præ se ferant, de his autem affirmet Christus, quod malos fructus ferant. Quomodo enim salva illa sanctitate doctorum quorundam fictitiâ, tamen mali fructus ex doctrina sequi possint mox dicetur. 3. De vestimentis ovium quæ affert, ex Zacharia Propheta, quamvis faciant ad destructionem eorum quæ dixit initio, longius tamen videntur petita, quàm opus sit, neq; enim ex ovium, sed camelorum pilis hirsutæ ejusmodi togas factas, Johannis Baptiste vestimentorum descriptio docet, Marc. 1. v. 6. Sensus ergò verborum Christi simplicissimus hic videtur, pseudoprophetas simulare probitatem & mansuetudinem ovium, animo autem & conatu pessimos & crudelissimos esse instar luporum.

§. 100.

Rectè monuit Grotius §. *antecedenti*, loqui, videri Christum de falsis doctoribus ejusmodi, qui se secutores Christi profiteantur, nimirum κατ' ἐξοχήν, licet multa hîc tractentur in eum casum etiam Christianis profutura, si falsi doctores Christi nomen non professi, seducere ipsos conentur. Non veros autem sui asseclas esse tales, Christus abundè testatur, sed aliorum tendere. Et tales, aliorum tendentes vocamus

Quæst. hodiè hæreticos. Hinc nascitur quæstio magno
 gen- conatu & impetu quasi hodie agitata: *Quomodo*
 eralis *hæretici tractandi sint?* In quâ quæstione cum non
 xxxiii. tantum de nostro corio ludatur apud Pontifici-

Quæst. tis fieri possit. Quæritur ergo quid sit Hæreti-
 xxxiv. cus. Hæreseos & Hæreticorum vox alibi etiam in sacris literis extat v. g. *Act. 9. v. 17.* Sadducæorum, & *Act. 15. v. 5.* Phariseorum. Doctrina & opinio imò *Act. c. 24. v. 5. & 14. & c. 28. v. 22.* doctrina de Christo (à Judæis incredulis) vocata est hæresis. Et Paulus *1. Cor. 11. v. 19.* usurpat hanc vocem generalius, ut etiam *schismata* comprehendat, quæ tamen *diversum* quid videntur *ab hæresi*. Nam *Tit. 3. v. 10.* Hæreticum non quidem *de vita* tollendum ut Thomas Aquinas verbum *de vita* exposuit (vide quantum miseris Lutheranis apud Scholasticos Barbaries nocuerit) sed tamen devitandum. Schismata autem quorum dicto loco ad Corinthios mentionem

nem facit, ita innuit comparata, ut inter eos etiam esse possit, qui de doctrina consentiant, *vide infra §. 104. circa finem.*

Quamvis Grammaticæ significationes ad eundem fere scopum videantur collimare, *αἰρεσις* derivatur ab *αἰρέουμαι*, eligo, quod peculiarem & à sententia Ecclesiæ diversam doctrinam sibi elegerint. *σχίσμα* autem fissuram significat *ὑπὸ τῆς σχίζεσθαι*, quod quemadmodum in fissione ligni partes antè conjunctæ, ita per schisma animi Christianorum per fidem uniti, ab invicem separentur. Ex quibus constant duo attributa essentialia hæreticorū propriè dictorum. 1. Doctrina ac sententiā, à doctrina Ecclesiæ diversa, & quidem in articulo fidei. 2. Spontanea talis doctrinæ electio, & quasi inventio, sive facta sit ab ipso hæretico (& talis author hæreseos hæresiarcha dicitur à Pontificiis (nisi enim peculiare nomen huic tribuerent, non appareret ratio cur auditores etiam hæretici vocarentur) sive illum sequatur, & talem vocat Apostolus loco citato itidem *αἰρετικὸν*, sed *μετὰ πρεσβήτης*, cum additamento, videlicet *αἰρετικὸν ἄνθρωπον*, hoc est, ut Luth. vertit, *ein ketzerischen Menschen* / hæresi quomodocunq; addictum, sive sit illius author, sive ea infectus, sive doctor. sive tantum auditor, talis tamen qui falsæ doctrinæ fidem salvificam violanti assentiatur. Sunt autem & auditores hæreticorum duplices: quidam simplices, instar ovium errantium, quidam petulantes, & auribus prurientes, & falsos doctores non audientes tantum, sed ultrò invitantes, 2. Tim.

4. v. 3. & 4 Ad doctores tamen hæreticæ doctrinæ ut revertamur, quæritur, an eosdem intelligat Christus per pseudoprophetas. Respondemus doctores Hæreticos comprehendi sub pseudoprophetis hujus Evangelii tanquam speciem sub genere, ita ut omnes Hæretici sint pseudodoctores. Non omnes autem pseudodoctores sint hæretici, sed ii tantum qui ab Ecclesia discesserunt, vel idem docent quod ii qui discesserunt. Cùm contra esse possit etiam pseudopropheta ex iis, qui veram doctrinam nunquam agnoverunt. In *jure civili* primò in genere hæretici ita definiuntur, quod sint qui vel levi argumento à judicio Catholicæ religionis & tramite defecti fuerint deviare *l. 2. C. de Hæreticis*, addunt communiter perseverantiam seu pertinaciam *l. 4. h. t.* quæ tamen proprietas potius videtur, quàm pars essentialis, & ex *Nov. 109.* in præfatione talis definitio hæreticorum colligi potest: Qui licet nomen Christianorum sibi met imposuerint, attamen à Christianorum se fide & communione separant. Specialius autem ii esse dicuntur, qui quatuor illa Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, & Chalcedonense non amplectuntur, *l. 8. C. de Hæret. Novell. 115. c. 3. §. 14. Wessenb. in parat. C. de Hæret. num. 1.* Hinc quoque effectus juris nec Lutherani nec Pontificii pro hæreticis habendi. *Carpzov. p. 3. c. 1. c. 14. defin. 10. n. 10.* Jus Canonicum verò *Decr. Greg. c. 9. de hæreticis* definit hæreticos, quod sint qui de sacramento corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi, vel de Baptismate seu de peccatorum confessione,

ne, matrimonio vel reliquis Ecclesiasticis sacramentis aliter sentiunt aut docent, quam SS. Romana Ecclesia prædicat & observat. *Et c.* 15. credentes eorum (Hæreticorum) erroribus Hæreticos similiter judicamus. Imò Trevisan. *caus. crim. l. 2. decis. 36. n. 10.* etiam dubium in fide hæreticum dicit. Sine dubio ex *Decr. Greg. de hæreticis*, ubi initio statim *c. 1.* dicitur, dubius in fide infidelis est. Scire autem velim quomodo hoc concilient cum *Can. 12. 13. 14. 15. 16. Conc. Trid. sess. 6.* ubi dubitatio sub anathemate hominibus injungitur. Et quàm iniquum sit hoc, apparebit ex sequenti paragrapho, ubi de eo, quomodo erga Hæreticos quilibet se gerere debeat, agetur. Notetur & hoc: in definitione Hæretici Canonica non fieri mentionem eorum articulorum, quorum abnegatione & impugnatione Jus civile hæreticum definiat. Sed talium, à quibus diversa docentes si hæretici essent dicendi, ne Apostolus Paulus quidem hæreseos crimen effugeret, quippè cujus doctrina de S. Cæna & matrimonio, Pontificum decretis è diametro sit contraria. Quinq; vero Sacramenta Pontificia prorsus ignoravit. *Apostatas* (qui ii nobis sunt, qui à veritate doctrinæ Ecclesiæ in uno aut altero articulo fidei discedunt) Jus Canonicum definit eos qui relicto ordine clericali & habitu suo, in Apostasia tanquam Laici conversantur, *c. 1. & 3. Decr. 5. de Apostatis & reiterantibus Baptisma*, multum iterum discedens à S. Scriptura, nominatim, *2. Thess. 2. v. 3.*

§. 101.

Posteaquam ergo audivimus quinam sint hæ-

R 4

retici;

Quæst. retici; sequitur jam quæstio: *Quomodo nos erga*
 XXXV. *hæreticos gerere debeamus.* Hic quemadmodum
Dom. V. audivimus, respectu verorum doctorum
 officium auditorum juxta tres status distribuendum
 esse, ita idem hoc loco fieri debere facile intelligitur.
 Sunt autem tres; plebejus, Ecclesiasticus & Politicus.
 Plebis seu *populi officium* Christus, verba *h. l.* ad populum
 faciens comprehendit duabus vocibus, quarum prima est
μενεσθαι *menendere*, cavere ab ipsis. Secundo *ἐπιγινώσκω*
agnitio, vel ut explicat Johannes, 1. *Joh. 4. v. 1.*
δοκιμασία probatio. Dicerent enim fortasse populi;
 jubet quidem nos Servator cavere à Pseudopropheta
 tis, sed unde sciemus, quòd sint Pseudoprophetae?
 Pontificii ita quærentem remitterent ad Papam,
 tanquam judicem controversiarum. Sed Christus *κεκτημένος*
 tale proponit quod ipse populus (modò aliàs in sana
 doctrina rectè instructus sit) ex ipso falsorum prophetarum
 intuitu adhibere, & inde de ipsis judicare possit.
 Hinc *Johannis 10. v. 5.* Christus dicit; oves ipsas
 discernere posse inter verum pastorem & peregrinum;
 illum sequi, hunc autem aspernari, & fugere. Pii itaq;
 & prudentis Christiani, audientis fortè doctorem
 aliquem sibi suspectum, officium est in genere, ut
 caveat, nec statim illi fidem habeat, multo minùs
 novitatis titillatione aures sibi demulceri patiatur.
 Si autem doctrina forte subtilior sit, ut disceptare
 satis accuratè non possit, fructus intueantur. *Quos*
fructus inquis? Respondeo: quemadmodum Christus
 non tam de persona eorum loquitur, qui

qui cavendi sunt, quàm de doctrina. Ita etiam fructus non tàm personæ quàm doctrinæ intelligit. De persona enim dicit venire in vestimentis ovium, in quibus nihil nisi mera probitas & simplicitas apparet, & aliis donis supra §. 98. commemoratis, quæ non nisi verorum doctorum propria putes, præditos esse. Doctrinam autem si non intelligis, fructus ejus intueri, quos parit, & quidem quandoq; non tàm in doctore, quàm in auditoribus, v. g. quia ex prohibitione conjugii sequuntur occultus ardor, vagæ libidinis exempla ejusmodi, quæ vel memorare pudet; ex prohibitione Calicis in Cœna, imminutio potius fidei inde confirmandæ, quàm confirmatio; ex necessitate meriti bonorum operum desperatio, licet in uno aut alio talium doctore nihil appareat, rectè colliges hæc & similia doctrinæ capita mala & erronea esse. Satis h. l. de officio auditorum, plura de fructuum agnitione petantur ex *Dn. Mehlführeri vindiciis ad hunc locum.*

§. 102.

Doctore hac in parte officium itidem geminum, describit Paulus, *Tit. 3. v. 10.* Primum est *ὑπερέσσις*, admonitio, de qua duo notanda sunt. Primum quid sit *ὑπερέσσις*? non nuda scilicet exprobratio erroris, & quòd, quæ doceat, iis quæ nos docemus sint contraria. Quemadmodum à B. Luthero in conventu Wormatiensi nudè postulatum, ut scripta sua revocaret; demonstratio autem errorum, quam ipse postulaverat, denegata est. Idem fecerunt Episcopi, ad quos tem-

pore reformationis à se cæptæ scripserat. At verò *ὑπεστιά*, utitalis est admonitio, quæ *ἐν*, mentem penetret, ita alibi, videlicet c. i. v. 9. dicitur conjunctam esse debere cum *ἐλέγχω*, cum redargutione, hoc est, cum responsione ad argumenta eorumque refutatione. Debeteos *ἵπταμι* *ἐξ*, *Tu. i. v. 11.* non ut Hispanicæ inquisitionis carnifices, qui ferreis instrumentis ora obturarent ductis ad supplicium, ne se de hæresi ad populum excusare possent, sed *ἐν τῇ διδασκαλίᾳ*, ut dicitur *versu antec.* Nec debet semel tantum fieri *ὑπεστιά*, sed repeti semel atque iterum, donec scilicet ita sit convictus, ut vel convertatur, ut factum est *Act. 2. v. 37.* vel confundatur, uti contigit Judæis à Paulo *Act. 9. v. 22.* & appareat in Hæretico *ὅτι ἐξέπραπται*, quòd perversus sit & *αὐτοκατάκριτος*, à se ipso condemnatus, hoc est, in conscientia sua de errore convictus. Altera pars officii Episcopalis, posteaquam in refutatione & redargutione officio suo satisfecit, est *παραιτεῖσθαι* vitare, imò averfari & repudiare. Nam & *ἡ γυναῖκα παραιτεῖσθαι* dicitur apud Plutarchum, qui repudiat nec amplius pro uxore agnoscit. Eundem ergò habet sensum, quem habet id, quod dicitur pro Ethnico & publicano habere *Matth. 18.* ligare *Joh. 20.* ne domum quidem suscipere aut ave dicere, *2. Joh. v. 10.* Satanæ tradere, *1. Cor. 5. v. 5.* hoc est, ut hodiè loquimur, excommunicare, Atque hoc est Ministrorum verbi officium.

§. 103.

Politici magistratus officium circa hæreticos ut con-

consideremus; duplicem is hîc gerit personam; primò Christiani; hujus partes esse audivimus non tantùm cavere, sed & documenta adhibere, ex quibus ipse judicare possit, sintnè tales hæretici aut pseudoprophetæ, nec ne. Deinde consideratur ut Magistratus. Cujus quidem est politica tantùm tractare, nec sese immiscere negotiis, quæ sunt aliorum statuum, quatenus diversi sunt, propria. Quia autem ejus officium consistit in hoc, ut subditos cujuscunq; ordinis & conditionis sint, in officio contineat, seu, ut aliàs loquimur, custos sit utriusq; tabulæ decalogi: itaq; ex collatione hujus cum officio auditorum in genere erga hæreticos, facile quid ipsi etiam competat, intelligemus. Quia enim audivimus auditorum officium esse, cavere & ad discrimen eorum à bonis diligenter attendere, Doctorum verò bonorum, illos redarguere, redargutos ex Ecclesia ejicere, sequitur inde Magistratum id debere agere, ut tam doctores quàm auditores officio suo satisfaciant. Qui itaq; cavendi sunt, eos rectè facit si & ipse tùm sibi tùm subditis caveat. Quod altero horum modorum fieri necesse est, ut vel ipse cum subditis suis ipsis cedat, vel pseudodoctores cedere jubeat. At illud iniquum est, ergò posterius æquum. Porro quia tùm auditorum, tùm doctorum officium est, probare ipsos antequam ejiciant; non decet Magistratum omisâ hac *δενυμωσία*, inauditos condemnare; sed actus debet instituere ejusmodi, quibus redarguantur & refutentur, cujusmodi sunt concilia, colloquia & similia. Unde summa injuria laudatissimum Imperatorem Carolum V, affecit:

Pau-

Paulus III. Pontifex Romanus, dum ejus factū quod controversias inter Evangelicos & Pontificios colloquiis & aliis modis componere tentavit, facto Uſæ, qui arcam contrectavit, & Uſiæ Regis, qui sacrificare ausus est, imò seditioni à Chore, Dathan & Abiram excitatæ in literis ad ipsum datis, quæ leguntur apud Wolffium Tom 2. lect. memorab. pag. 539. comparavit. Injustè inquam. Si enim populi est discernere inter pastorem & peregrinum, & probare Spiritus nūm ex Deo sint, ut supra diximus, multò magis id decet Magistratum, ne eundem errorem committat, quem commiserunt reges in populo Dei, qui Prophetas, eam ipsam ob causam missos, ut falsas Dei cultus in populo receptos emendarent, novitatis argumento pro seductoribus & seditionum authoribus ad se delatos, insontes trucidarunt. Sed nūm & gladio animadvertere debet Magistratus in hæreticos? R. hujus rei in novo Testamento nec mandatum est nec exemplum, quod autem in veteri Testamento Magi, idolatræ, blasphemæ & similes ultimo supplicio affecti sunt, ibi respondemus, seposito discrimine politiæ Judaicæ à nostra, si in hæresi similia illis delicta, aut talia, quæ in se capitalia sunt occurrant aut concurrant, ea gladio vindicari hodieq; non tantum concessum sed & mandatum esse, Rom. 13. v. 4. Solius autem intellectus vitia cujusmodi est error, ultimo supplicio velle corrigere; impedimentum est potiùs salutis, quàm promotio, uti pluribus dictum *ad Dominicam secundam post Trinitatis* ad illud, *compelle intrare*. Satis itaq; est si Magistratus illos amoveat, ne sub-

diti

diti ab illis inficiantur, reliqua Deo committant. Hæc de officio omnium Christianorum, erga hæreticos & Pseudodoctores *ex jure divino*, plura & luculentiora quàm præsens fert hoc loco institutum, vide apud D. Gerhardum, de officio hac etiam in parte ministrorum verbi quidem & populi *in loco de Ministerio n. 370. & seqq.* de officio verò Magistratus *in loco de Magistratu Politico n. 165. & seqq.* & alios, qui locos illos Theologicos explicarunt.

§. 104.

Nunc videbimus quomodo hæc ex jure divino tradita conveniant *juribus humanis*, & primò quidem *Canonico*, ut scilicet contraria juxta se posita magis elucescant, Iterum enim *δυσφωνία* hic deprehenditur. Cujus primum caput nascitur ex definitione hæreticorum; ubi non tantum doctores sed & auditores, ut sine discrimine sub hoc nomen veniunt, ita eodem modo tractantur. Ita enim cum iis procedi, docet inquisitio Hispanica, & Belgica, ubi multa millia hominum, qui certè non doctores sed auditores fuerunt, carnificis manui subjecti sunt. Et usque adeò nulla hic est in Jure Canonico distinctio, ut c. 15. cum multa acerbè de pœnis hæreticorum dicta essent, expressè adjiciatur hæc clausula: *credentes eorum* (hæreticorum) *erroribus hæreticos similiter judicamus*, & sola suspicione notabiles, nisi se purgent, simili sententiæ subjaceant, c. decret. de hæret. & testes etiam inhabiles in causa hæreseos admittantur. Trivisun. l. 2. Decis. 28. n. 10. idque in favorem fidei, *ibid. n. 11.*
imò

imò in favorem patris mendacii, qui quod per habiles testes perficere nequit, per inhabiles obtinere conatur. De pœnis eorum Pet. Greg. Tholos. *Synt. Jur. l. 33. c. 8.* ita loquitur: Pœnæ quædam, inquit, hæreticis infliguntur temporales, dùm vivunt, & supplicii ultimi, & post mortem. Illæ sunt vel canonicæ, vel civiles, vel mixtæ. Canonice, veluti quando in vita omnes excommunicantur, ut morbida membra, *cap. ecce, 24. q. 3. c. ressecanda, eo c. excommunicamus in 1. hæret. c. canonica 11. q. 3. c. sicut ait, &c.* De hinc secundò & iidem & eorum filii, usq; in secundam generationem Ecclesiasticorum bonorum incapaces sunt, &c. Clerici exaucto- rantur, quod degradationem dicunt, damnati ut hæretici, confiscatis bonis illorum, dehinc secularibus iudicibus, ut digni qui morte plectantur, remittuntur, *c. vergentis, c. excommunicamus, in 1. §. damnati verò, c. ad abolendam, eod. c. cum secundum leges eod. in 6.* solent enim (pergit) iudices Ecclesiastici in maioribus quibusq; criminibus, incorrigibilem Clericum privilegiis exutum castigandum ad iudices seculares remittere *c. ac si Clerici, de jud. ap. Greg. c. novimus, de verb. sign.* In magnis autem plerunq; perpetuo carceri mancipare *d. ca. novimus, §. fin. &c.* quamvis, *de pœn. in 6.* Sicut & interdum hæreticis perpetuus carcer indicitur *c. excommunicamus, in 2. §. pan. de hæret. apud Greg. c. 1. §. fin. eo in 6. &c.* Hæ sunt fere pœnæ Canonice præcipuæ. Inter civiles commemorat dictus author primò eas quæ sunt in jure civili de quibus postea. Deinde addit: pœnam mortis in hæreticos colligi posse ex sacris Bibliis, *ex Deut. c. 18. item c. 13. item ex fa.*

Et Petri, *Act.* 5. Pauli, *Act.* 13. quorum duorum tamen verba vaticinia tantum fuerunt de malis, quibus Deus improbos illos affecturus erat. Et (inquit) Dominus noster Jesus Christus palmitem non ferentem fructum vult abscindi, colligi, & in ignem mitti ut ardeat. *Joh.* 6. 13. (quasi scilicet Christus legem ibi ferat regnis de hoc mundo, contra quam professus est coram Pilato, *Joh.* 18. v. 30. Porro ne immisericorditer cum hæreticis agere videatur, multa garrit, *c. antec.* 7. de cura adhibenda prius ut resipiscant, quam tamen ita describit, ut nihil inde possis colligere de melius informandis, sed tantum de receptione si redeant non deneganda, & compulsionem ad abjurandum, id, quod malum esse vel erroneum nondum edocti sunt. Et pergit: Quod si spontè hæretici noluerint resipiscere, cogendos esse ad fidem, quam omiserint, recipiendam. Placuit & per rerum subtractionem & corporalem animadversionem, &c. sunt enim hi (pergit) ex numero eorum, quos Deus per vias & sepes jussit compelli in regnum Dei intrare, *Luc.* 14. &c. & paulò post: Qui diligit filium suum affiduat ei flagella, *Ecc.* 30. Tu percutis quidem illum virga, *Prov.* 23. sed animam ejus liberat à morte (quæso pie Lector nonnè credas Caipham aut asinam Bileami sapientius vaticinari posse hoc doctore? Estne pœna, quam pater filio irrogat, extremum supplicium? Nonne si hac ratione hæretici, quos ipsi vocant, vitæ æternæ cum occiduntur, vindicantur, hoc argumento est, rectè ipsos sentire, & veros hæreticos non esse? Si autem ad infernum detruduntur, quo-

quomodo dicere possunt, se hac ratione compellere eos ad sinum Ecclesiæ? Sed de hoc plura *ad Dom. I I. post Trinit.* dicta sunt) Adducit autem *eod. l. 33. c. 6. §. 6.* argumentum huic suæ sententiæ contrarium, sed quod nemo sanus unquam protulit, ipse autem, ut facilius respondere posset, confixit, videlicet dicere nostrates; neminem ad bonum esse cogendum, sed quemq; suo arbitrio relinquendum, quis hoc dicit? nemo nisi fatuus. Nam externa disciplina omninò observanda, & homines pœnis terrendi sunt, ne sceleribus societatem humanam contaminent, ut discant illud vulgatum? *Oderunt peccare mali formidine pœnæ.* Sed hoc dicimus; neminem cogi posse ut credat quod non credit, & ut seriò velit quod non vult (licet cogi possit, ut dicat vel faciat, aut saltem ut non dicat vel faciat, quod alter vult, vel non vult, quamvis invitatus dicat vel faciat) ut autem in animo aliter credat vel velit ac jam vult, argumentis persuadendum esse. Hoc vero non attento multos à Pontificiis extremo supplicio affici, qui non modo nihil morte dignum admiserint, sed & errorem nullum habeant, aut si habeant, misericordiâ potiùs quàm supplicio digni sint, adeoque erudiendi potiùs, quàm occidendi. Notandum autem & hoc: quod de Jure Canonico seculares principes (ut vocant) jurare cogantur de Ecclesia contra hæreticos defendenda, hoc est, quos Pontifex cum suis pro hæreticis agnoscit, de medio tollendis, si nolint, honore quem obtinent spolientur. *c. 9. ad abolendam.*

Bre-

Breviter ut rem complectamur. Jus Canonicum 1. Hæreticos non rectè definit, ut pluribus vidimus §. 99. 2. in hæreticis coercendis nullum habet discrimen inter præceptores & discipulos, seductores & seductos, inter errantes & inaltitiosos erroris assertores, sed levissimè hac in parte peccare visum eo modo tractant, qui in pessimo etiam nimius esset. 3. Non solliciti sunt de eorum correctione, sed damnant inauditos. 4. Magistratum à cognitione causæ excludunt, & solam executionem illi delegant. Quemadmodum Judæi putabant, Pilatum solo hoc argumento, quòd ipsi Christum supplicio dignum judicassent, statim condemnare debere, *Joh. 18. v. 30.* 5. Acerbitate & præcipitantia supplicii perniciem æternam accelerare student iis, quos ad Ecclesiæ sinum compellere videri volunt. Sed satis de Jure Canonico in hoc negotio. Contrarium autem in plerisque fieri debere jure divino §. antec. probatum est.

§. 105.

Posteaquam quid de jure tum Divino tum Canonico (quod quidem itidem divinum videri cupit) erga hæreticos faciendum, & quomodo tractandi sint, cognovimus, Civile etiam jus quid habeat videbimus. Ante omnia ergo non tantum, quod Jus Civile non ita indiscriminatum in omnes, quocunq; modo huic crimini affines, eadem acerbitate animadvertat, sed gradus agnoscat, quorum alii aliis sint perniciosiores magisque detestabiles. *l. pen. C. de Hæret.* nec in pari culpa pœnaq; hæere judicet eos, qui tantum in mente sint hæretici *gl. inc. 1. verb. asserere do sum.*

sum. *Trin. l. 6.* cum iis, qui verbis atq; facto errores propugnent, & aliis etiam infundere atque affricare machinentur, *d. l. quicumq. C. b. t.* & moderatè ac quietè viventes asperius tractari nolit, ut habet textus notabilis in *Novell. 129. c. 1.* Contra verè autem ac propriè dictos Hæreticos, etiam Jus Civile vult æquè animadvertere magistrarum, ac in alios facinorosos, *l. 4. C. hoc tit.* Ita tamen, ut legitimus criminalium rerum ordo servetur. Quem ita discutit Wefenb. parat. ad *Cod. b. t.* (cujus verba eò libentiùs adduco, quia sententiam suam etiam Jure Canonico munit, ut simul appareat, quid Juris civilis interpp. qui Juri Canonico aliàs se non astringunt, ex illo tanquam suo Juri consentaneum acceptent) Primò, inquit, fieri debet præmissa denunciatione. *Authen. Gazaros vers. ad mandatum Ecclesie hoc tit. Matth. 18. Tit. 3. qui dignior 24. q. 3. c. 2. qualiter, c. super his, de accusat. c. ut commissi §. 1. de her. l. 6. & si ea nihil proficitur, instituta accusatione, l. 4. b. t. vel inquisitione c. 8. 9. 10. cum seq. c. inquisit. 16. eod. c. ult. & passim eod. in 6. de. 1. eod. etiam absque diffamatione præcedente: Canon. de heret. num. 110. Arelat. eod. notab. 20. Simancas de heret. t. 22. n. 7. Menoch. cons. 110. n. 67. In qua etsi non omnia judiciorum solennia ad amussim servari necesse est *c. ult. de heret. num. 6. Gundiss. de her. quest. 72.* tamen substantialia legitimæ cognitionis omitti non debent. *Felin. c. audit. n. 27. de præscr. Arelat. de heret. notab. 2. ut sunt citatio partis c. ult. eo. in 6. gl. 1. l. 4. inf. de apostat. examinatio causæ idonea, admissio defensionum.*
Clem.*

Clem. pastoral. de re jud. probationum ab utraq;
parte arg. 1. ubi D. & C. de fals. per confessionem.
Felin. cap. auditu, num. 1. 5. de Episc. & Cler. Are-
lat. de hæret. not. 2. n. 2. 3. testes saltem duos c. ut
officium §. Demum, eod. l. 6. Host. eod. num. 3. Jo-
han. Lig. in Clem. in fin. eod. Gundiss. de hæret. q.
13. n. 9. omni scilicet exceptione majores l. ubi
numerus de testibus D. d. l. admonendi de jurejur.
nam plures requiruntur, si minus idonei sunt:
qui & hic recipiuntur: cap. contra eod. c. infidei §.
eo. in 6. Gundiss. eo. quæst. 13. n. 11. item per li-
teras, instrumenta, libros improbatæ lectionis:
Gundiss. quæst. 13. num. 19. perc. quide mensa. §.
sed e contra, 32. distinct. etiam tormenta, (ut qui-
dam volunt, sed nimis

Annotatio.

hic quidem periculosè (a) imò iniquissimè &
(a) tanquam cruce in- contra textum Novell.
nocentibus etiam fixa) 129. supra citatum. Si-
ex judiciis tamen suffi quidem agatur de hære-
cientibus de 1. §. 1. eod. si proprie dicta, hoc est
Gundiss. quæst. 13. in prin- errore in sola doctrina,
cipio. & crimen non inclu-

dente tale, quod, etsi ab hæretico non doceatur
tamen pœnis politicis subjacet, cujusmodi est se-
ditio apud Anabaptistas. Qui enim hæresin ad
tormenta usq; negat, is à Magistratu politico
(quicorda scrutari non debet, Bald. l. si quis non
dicam num. 1. de Episc. & Cler. l. cogitationes de pœ-
nis) pro orthodoxo habendus, aut certè alio
modo, quàm per tormenta, examinandus est,
quemadmodum & quod de testibus minùs ido-
neis ut & de libris dictum, iniquitate non vide-
tur carere. Probatione verò contra hæresin im-

pleta quæ hîc urgentissimè & valentissimè con-
 cludens esse debet (b) (b) hoc quomodo fieri
 Gundiss. *præ alleg. loc.* possit, si testes sint mi-
 num. 21. 22. *fac. l. ult. C.* nus idonei fateor me
de probat. etiam si non non intelligere.
 nulli non rectè leviores sufficere putent Clarus l.
 5. §. *hæreses. n. 20.* adhibito sapientum consilio,
 & exquisito eorum, qui de doctrina Ecclesiæ, ac
 contraria illi hæresi, rectè judicare possunt, ju-
 dicio, sententia declaratoria in hæreticum est fe-
 renda *c. ut commissi. 12. de hæret. l. 6. Host. eod. n. 5.*
§. 6. qua declaratur hæretic⁹, & ideo iis subject⁹
 pœn s quæ ipso jure huic generi imponuntur: *c.*
excom. 13. q. 15. c. vergentis, 10. extr. eod. c. cum se-
cundum 19 eod. quam omnē cōgnosendi & judi-
 candi potestatē Ecclesiastici suū ad forum traxe-
 runt. *c. ad abolendū, de hæret. c. ut commissi, cap. per*
hoc, c. ut inquisitionis. de hæ. l. 6. de. 1. eo. Clerus lib. 5.
sent. §. hæresis. præcisa omni appellandi facultate,
c. ut inquisitionis, 18. eo. l. 6. magistratibus seculari-
 bus (ut appellant) nulla hujus rei cognitione,
 sed tantum executione post imploratum à sen-
 tentia brachiumulare, relicta. *c. ad abolendū,*
 & passim de hæret. quod olim non perinde
 (c) usitatum fuit l. 4. & (c) nec debebat, nec ho-
 passim hoc tit. l. 1. *sup. de* die debet, per ea quæ di-
 sum. Trin. Nam Constan-cta sunt §. 103.
 tinuse. g causam Arii primum in legitima Sy-
 nodo Nicæna cognosci, se non præsentem tan-
 tum, sed præsentem (d) (d) Plura exempla vide
 jussit: reque idoneè co- infra Dom. XXIII. de
 gnitâ, & consentienti- conciliis. Porro hoc a-
 bus Episcoporum suf- nimadvertentes culinæ
 fra- Pon-

fragiis, ad normam Sa- Pontificiæ gnathones,
cræ Scripturæ congru- finxerunt; Decreta Con-
entibus, hæreseos da- cilii Nicæni (tanquam
mparum & in ea perti- scilicet in se authorita-
naciter restitantes, exi- tis insufficientis) à Syl-
lio multavit. Et enim vestro Papa, alio conci-
sicut in primâ Ecclesia lio Romæ congregato,
cum ope & auxilio ma- confirmata esse. Sed i-
gistratus Episcopi desti- stid concilium com-
tuerentur, excommuni- mentitium & fictitium
catione tantum, quod esse patuit supra *ad Do-*
unum poterant, hære *minic. §. 59. in fine.* Et
ticos profligabant. *Tit. si maximè commentiti-*
3. 1. Cor. 5. Ita deinceps ^{non}um esset, pateret tamen
sub Augustis Christia- ex concilio Nicæno cō-
nis, hæreseos ab Eccle- munem Episcoporum
sia damnati à principe sententiam tunc fuisse
relegabantur, *l. 2. in ff.* Magistratum à cogniti-
C. de sum. Trin. l. ult. ne one causæ hereticorum
sanct. bapt. aut deporta- non excludendum.
bantur *l. quicumq; 8. hoc tit.* aut plectabantur
arbitrariè *l. 1. de summa Trinitat.* ubi tamen
Bald. *num. 7.* vult pœnam hæresis ex lege ordi-
nariam esse quoad inferiores Magistratus: arbi-
trariam verò quo ad principem, ubi pœnæ o-
mnes sunt arbitrariæ, sicut judicia ipsa univer-
sa, Menoch. *conf. 2. n. (e)* quæ sequuntur præ-
189. cum seq. (e) &c. Et cipuè de Manichæis, eo-
paulo pòst de hac pœnæ rumque supplicio fue-
specie ita pergit. *Quam-* rint ne ex legibus Imp.
obrem & reliquas leges, proprie capitalia nec
quæ capitis pœnam de- ne, quia hodie nulli
cernunt, ita (de exilio sunt Manichæi, huc
aut | S 3 trans-

transferre notui, videantur apud ipsū, Wesenb. aut deportatione) licet interpretari *l. 2. C. de S. baptisma*, quam nisi sic interpretere pugnabit cum *l. ult. eodem tit. l. pen. de apostat. &c.* Et hæc pœna cum Ecclesiastica congruit. Quod enim hic est excommunicatio, id in imperio & politia civili est exilium: item quæ Canonibus pœna perpetui carceris impœnitentibus hæreticis præstituitur, *C. pen. §. ult. ext. eod.* ea in foro seculari est deportatio *l. 5. de interdict. & relegat.* Idq; hoc minus incurrit in illud Christi dictum, *Matth. 13.* finite crescere Zizania, si quis hoc generaliter (quamvis non (f) imò rectissimè ut rectè (f) cæteroquin patet primò ex eo, quòd idem in aliis scelerosis parabola universaliter reprobisq; valeret) & negotium agri divini absq; distinctione officiorum intelligere velit: detq; spacium pœnitentiæ errantib°, quoad vivunt: quod privatione vitæ intercipitur. præcipuè ex additâ ratione, ne scilicet triticū olim in hæreticos sævitum fuisse, & sic Impp. non minus à Magistratibus constitutiones acceptu politico, quàm à Mittas exilium Arrii ac similium docet, pro quo cilio hæreticorum fieri illud Augustini contra potest: quando scilicet *Crescent. Grammaticum.* vel innocentes abripi- *l. 3. c. 50.* Nullis, inquit, untur, quod multis placet hoc in Catholica contingere consentane- Ecclesia, si usque adum est, à quibus hæremortem in quenquam, seos confessio per tor-

licet hæreticum, sævia-
 tur. Est etiam humanus
 licet J. C. proprietatis
 verbor. servantiss. sup-
 plicium de morte natu-
 rali interpretentur *d. l. ultim. de pæn. l. qui cum*
14. §. 1. de bon. lib. tamē
 in pœnalib⁹, cum aliud
 verbis legis disertè nihil
 est expressum, supplici-
 um seu pœnam capitis
 potius de deportatione,
 quàm amissione vitæ
 interpretari: ut pœnæ,
 quoad ejus fieri potest,
 benigna interpretatio-
 ne molliantur, *l. penult. de pæn. & ad minimum*
accommodentur l. sem-
per in obscuris de reg. jur.
ubi Dec. cap. odia eod.
 præsertim, cum error
 animi & opinionis non
 sit ex genere capitalium
 (g) imo potius quæ per
 se capitalia sunt miti-
 get *l. si adulterium cum*
incestu, §. de adult. Idque
 probat *l. quicumq. §. hoc tit.* ubi pœna deportatio-
 nis initio præstituta, post appellatur supplicium
 capitale *vers. ult. &c.* Sed nec Canones (pergit
 Wesenb.) aliam hic pœnam irrogant, quam

turam exprimitur, vel
 ii, in quibus adhuc spes
 correctionis est, morti
 traduntur, q̄ autem de
 aliis sceleratis dicitur,
 dissimile est. Nam ho-
 micidæ seditiosi & simi-
 les, in suo genere Ziza-
 nia sunt talia, quæ sine
 periculo tritici juxta
 nascentis, imo bono e-
 jus, eradicari possunt.
 Hinc etiam cum ipsos
 pœnitet, morte mul-
 ctantur, Hæretici verò
 pœnitentes pro hæreti-
 cis non habentur *l. 4. C. b. t.* Unde etiam Jure
 Canonico in gremium
 Ecclesiæ eos recipi supra
 audivimus, & his præ-
 cipitanter eradicatis
 triticum eradicatur.
 (g) quam vel insulsè vel
 malitiosè hoc argumē-
 tum pervertat, ut eò fa-
 cili⁹ solvere possit Tho-
 losanus, vidimus §. *an-*

excommunicationem *d. c. excommunicamus* 13. *c. ad abolendam* 8. *eod.* reliquam potestati & arbitrio iudicis secularis committunt, *d. c. ad abolendam*, *d. c. excom. c. pen. eo cum simil.* quæ arbitraria regulatiter ad mortem extendi non debet *l. hodie de pæn. Boer. decis. 254. n. 13. Alex. conf. 5. in casu num. 13. vol. 1. conf. 283. volum. 2. Maran. in Spec. aur part. 4. dist. 1. num. 53. & disp. 3. part. 1. de fur. Bart. Bal. l. 1. §. expilatores, de effract. Hipp. in pract. §. quoniam, num. 96. pro quo & l. 1. in fi. C. de sum. Trin. quapropter hujus erit pœnam legis, hoc est, deportationem, ut dictum est non transgredi, l. 1. §. 1. ad S. C. Turpil. l. aliud l. si qua pœna. de verb. sign. c. de causis de off. del. Tiraq. de pœnis num. 1. in proam. Cæterum glossatores in l. 1. ubi Azo in finem lic. sig. Salvat. Host. eo. §. qua pœna num. 10. & Canonistæ, c. vergentis, 10. ad abolendum, ext. *eod.* pœnam hanc non modo de amissione vitæ interpretantur, ut & Zas. *conf. 23. l. 1. conf. l. 3. Miscell. c. 8. num. 5.* sed ad ignis etiam cruciatus extendunt: quod consuetudo sequitur, ut volunt Covar. *var. resol. l. 2. c. 10. n. 10. Pan. cap. ad abolend. n. 13. eo. Gullan. de hæret. q. 3. Gund. eod. q. 15. num. 4. Carer. in pract. cap. hæresis, Clarus l. 5. §. hæresis n. 7. & 8. Gomez resol. tom. 3. c. 2. num. 1. Laur. conf. in præt. & cur. lib. 1. §. 3. c. 9. de hæ. num. 12. & consonat. jus Sax. art. 13. l. 2. quanquam de apostatis tantum propriè loquatur. Atqui hoc genus supplicii nunquam decerni debet, nisi cū lege diserte est expressum, *l. uni. ubi Salic. C. de agger. Nili rump. l. capitalium. 28. §. 1. §. igni cremantur l. aut damnum 8. §. hosti. l. si quis 38. §. 1. de pæn.***

de pœn. Gundiff. d. q. 15. n. 4. &c. Tandem ait. Quare dicamus jure nostro, cum non sit unum & simplex crimen, sed varium, etiam pœnam esse variam, d. l. quicumq; 8. C. ne Sanctum Baptisma & proinde arbitrariam, l. 1. in fin. sup. de sum. Trinit. d. c. 2. c. 13. eod. pro atrocitate & qualitate delicti, aliisq; personarum circumstantiis, ut simplicitate, errore, ignorantia, vesania, deceptione personæ l. quicumq; 8. h. tit. quæ tamen pœna regulariter non debeat excedere deportationem, l. 4. h. tit. &c. & paulo post: quam tamen pœnam aliæ ex constitutionibus sequuntur, de quibus Bonif. de Vitell. Rubric. de crim. hæc, n. 6. Bernh. Diaz. in pract. cum c. 106. in fine. ut in famia l. 1. in fi. sup. de sum. Trin. Auth. Gazaros h. t. amissio bonorum l. 5. 8. hoc tit. vergentis, 10 eod. cohærens deportationi l. deportatorum 8. C. de pæ. l. de bonis 6. de bon. dam. l. bona 39. de jure fisc. quæ bona proximis cedunt, dum tamen orthodoxis Cujac. obs. 12. c. 30. ex cod. Tholos. & Basil. unde legem 4. h. tit. supplet, Item amissio privilegiorum l. 1. cum authen. seq. h. tit. cap. vergentis cap. decrevit eodem in 6. (specialem commemorationem, quæ ibi videri potest, brevitatis causa omisi) At sepulturæ jus habent, quod αὐθροπῖνον καὶ ὀσίον (b) (b) Sed jus Canonicum vult esse lex Græca humanitatis quam Cujacius restituit. obs. 12. c. 30. vers. 1. quantumvis Sanctitatis titulo superbiens, adeo tamen nec Sanctitatem nec humanitatem hac in parte curat, ut qui hæreticum sepulturæ tradidisset propriis manibus exhumare cogatur. juxta text. in c. quicumq; de hæret. in 6. & ibi Dd, omnes

omnes inquit Trivis. *Decis. caus. cum l. 2. dec. 37. n. 21.* Notabilia porro & hæc duo, quæ inter cognata commemorat Welsenbecius: Receptatores etiam, fautores, ad hærentes hæreticis, valde illis vicini & pares (1)(1) sed hæc paritas in etiam quoad pœnas habentur, *c. excommunicamus, 13. §. credentes, eod. tit. l. Arriani l. 5. cum seq. l. 8. hoc tit. cap. usum eod. lib. 6. gl. de un. §. ult. verb. si quis de usur.* Gundiss. *q. 16. de hær. 2.* De Schismaticis dicit & ipsos hæreticis non multum esse dissimiles apertum est, *c. inter. c. hæresis, 24. q. 3.* hæresis enim causa schismatis est: & omnis hæreticus schismaticus est *c. 2. dist. 8.* non etiam retro & è converso *gl. ult. d. c. inter.* Hæresis est dissensio & distractio doctrinæ & fidei, schisma animorum, etiam in religionis consensu, velut inter Apostolos ipsos schismata fuerunt, *Act. 15. Gal. 2.* hæreses nunquam. De modo etiam, quo & doctores Ecclesiæ, & auditores hæresibus occurrere debent, pulchrè idem Welsenbecius tradit ea, quæ contraria sunt hæresi. Contraria sunt inquit hæresi orthodoxa & Catholica fides *l. 1. supr. de summ. Trin. lex Christiana l. cælicolarum, 11. in fin. infr. de Judæ. scrutari scripturas Joh. 5. v. 39. Joh. 7. v. 17. Act. 17. v. 11.* ubi hoc veræ generositatis studium esse perhibetur. ὀρθοτομεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, & hinc ducta veritatis demonstratio, qua longe melius vincitur error, quàm multis vociferationibus & in-

infectationibus, quomodo D. Johannes *cap. i.* non infectando, sed veritatem asserendo, Cerinthū & alios hæreticos optimè refutavit, &c. Hæc inquam ex Wesenbecio. quia nec meliora nec hæc ipsa & nervosius & brevius tradi à me posse, confidebam.

§. 106.

Cognata antecedentibus quæstio est; *An Ma-* Quæst.
gistratus salva conscientia diversarum religionum XXXVI.
exercitia inter subditos suos tolerare possit. Respon-
 demus: Quia plus uno verum esse non potest, idemq; certum est de diversis religionibus vel confessionibus, de doctrina inter confessores contraria aut contradictoria: Magistratus verò custos est tabulæ Decalogi primæ (quæ cultum Dei, ad quem pertinet religio, concernit) æquè ac secundæ: Itaq; sollicitus esse, & quantum vires ferunt procurare debet ut unica religio eaq; vera inter subditos suos conservetur. Si tamen historias mundi usq; ad hæc nostra tempora intueamur, videmus, nunquam tantas vires fuisse Magistratui orthodoxo, ut diversæ religionis exercitia prorsus potuerit exterminare. Nam plerumq; vel potentiores fuerunt Magistratus heterodoxias defensores, vel subditi nimis refractarii, ut boni consulendum fuerit piis, si ipsi quiete per illos frui possent; ut factum est temporibus populi Israelitici, in terram Canaan ingredientis, ubi mandatum quidem erat ut gentes Ethnicas delerent, templa & lucos everterent, idola deicerent. Et tamen cum segnius facerent, permissum tandem est, ut tributarios facerent, non adactos ut Judaismum susciperent, multò minùs

minùs prorsus deletos, *Jud.* 2. v. 3. ubi licet improbetur, quod hactenus fecerant Israëlità, in parcendo impiis Cananitis, permittitur tamen ut deinceps etiam pareant, ut nullum sit dubiũ, si post illam increpationem adoriri illos demum voluissent, idem illis fuisse eventurum quod contigit, *Num.* 14. v. 40. & *seqq.* Imò nimia crudelitas Saulis in Gibeonitis, eo sine dubio prætextu, quòd Ethnici essent, exercita, etiam post mortem ejus, triennii continui caritate & suspendio quinque de ejus prosapia punita est, 2. *Sam.* 21. v. 21. Sequentibus temporibus usque ad nostra hæc, quæ fata fuerint Ecclesiæ, etiam notum est, Magistratus Christianos habentis suæ religionis vel nullos, vel Ethnicorum & Heterodoxorum magistratibus, viribus externis semper inferiores. Itaq; Magistratui quidem laborandum, quantum potest, ut unicam, eamque veram religionem in territorio suo conseruet, si autem viderit fieri non posse, Deo rem committat & acquiescat, si exercitium puræ religionis saltem in aliqua, & quidem potiori ditionis suæ parte, obtinere possit. I.e exercitio religionis heterodoxæ, si præter intentionem tolerare simul illud cogitur; cogitet illud Pauli 1. *Cor.* 11. v. 19. Author autem sit veræ confessioni addictis, ut eò vigilantiores sint. De doctõribus sibi & Ecclesiæ provideat, talibus, qui sint non tam eruditione, sed & prudentia præditi ut exactè satisfacere possint præcepto Pauli, *ad Tit.* 1. v. 9. & auditores suos ita erudiant, ut parati sint ad rationem reddendam omnibus qui requirunt, 1. *Petr.* 3. v. 15, 18. & conversationem habe-

habeant ejusmodi, ut obrectaturi, glorificandi potius Dei, quàm in errore sese confirmandi occasione ab ipsis accipiant, 1. *Pet.* 2. v. 12. *Matth.* 5. v. 16. vide iterum Gerhard. de *Mag. politico*, n. 199, & seqq.

§. 107.

Solet & quæstio moveri; An *privati & nocturni conventus orthodoxos deceant?* Jus Canonicum Quæst. XXXVII. simpliciter prohibet, & pro operibus tenebrarum, *Job.* 3. taxatistraducit, c. *cum ex injuncto. de hæreticis.* possit & ferè eò adduci l. 15. C. de *Episcopis.* *Matth. Stephani ad Nov.* 132. moveri ait hanc quæstionem à Petro Tridero l. 1. de *processibus & c.* 30. in fine, & D. Heinricho Andreæ Cranio in *dissertationibus suis de pace relig.* part. 2. probl. 2. qui in utramq; partem adducat, rationes, sed tamen affirmativam sententiam constitutioni Religionis esse magis consentaneam putet, tum quod religionis causa coire prohibitum non sit, l. 1. §. *sed religionis* 1. ff. de *colleg. & corp.* tum quia ut unicuiq; libera, sana & salva sua debeat esse conscientia, ita nemini quoq; privatum exercitium religionis, salutari constitutione permissum, debeat denegari, modo id reliquos in sua fide & vita publicoq; religionis exercitio non turbet *arg. d. l. conventicula* 15. *junct. l. si quis* 30. de *pæn.* tum quia, ut loquitur Imp. noster, optimum & maternum bonum est, immaculatam fidei confessionem habere: quæ privato isto exercitio sublato, vix poterit salva incolumisq; subsistere. Tum denique quia Deus nusquam & nunquam suo honore privandus, sed quæcunq; in eum impenduntur, concessa sint & permissa cen-

censenda, sed ego inquit hujus quæstionis deci-
 sionem aliis permitto. Hæc inquam Matth. Ste-
 phani. Sed salva res est. In Canonistarum citati-
 one dicti *Joh. 3* sarcasmus est, quem facile evi-
 dent ii quos notant, si per Pontificios ipsis lice-
 ret doctrinam sanam publicè profiteri, aut ipsi
 Pontificii conventus publicos ita instituerent,
 ut populus rectè erudiretur. Dicimus ergò I.
 Conventus nocturnos, religionis causa institu-
 tos, si diurni haberi possint, non esse proban-
 dos, præsertim si concurrant circumstantiæ,
 quæ illos de sceleribus, & aliis, quæ lucem pieta-
 tis & honestatis fugiunt suspectos reddunt, ut
 fit apud Anabaptistas & Weigelianos. II. Eo
 solo autem nomine, quòd nocturni aut quo-
 quo modo occulti sint, non debere reprehendi:
 Id discimus exemplo Nicodemi, vel Christi po-
 tiùs, qui eum nocte ad se venientem non asper-
 natus, sed benignissimè acceptum, fidelissimè
 de summis fidei articulis erudit, *Joh. 3*. Con-
 sentit etiam jus civile, ubi dicitur: obscurum
 factum ex affectione ejus qui fecit interpretati-
 onem capere debet, *l. rapienda 168. §. 1. ff. de Re-
 gulis Juris, lex verò 15. C. de Episcopis* loquitur de
 illicitis conventiculis & tumultuosis. III. In
 sese verò, quia est res media, & quod à piis hic
 privatim fit, nullam aliam ob causam fit, nisi vel
 ut tutò verus Dei cultus perfici possit, vel publi-
 cè percepta ruminentur, & devotio privata ex-
 citetur, ex bona hac affectione interpretationē
 accipit, ut itidem pro bono habendum sit. Idem
 docent exempla primitivæ Ecclesiæ, ubi sæpè
 propter Tyrannos nocturni conventus à Chri-
 stianis

stianis celebrati sunt, Osiand, *Epist. hist. Eccl. l. 4. c. 11.* & alibi. Euseb. *l. 9. c. 10.* Polydorus Vergilius (Pontificius) *l. 5. de Inv. rer. c. 6.* Theodoretus *l. 2. c. 14.* IV. Ubi autem veræ religionis exercitium liberum est, ibi præferendi quidem publici congressus, privatis. Nec privati tamen qui sine contemptu publicorum à patribus familias cum domesticis celebrantur, damnandi. Ad utrunq; referimus dictum perperam à Canonistis *l. d. citatum Matth. 10. v. 27.* Quæ dixi vobis in aurem id est privatim (ergo & privatos conventus celebravit) prædicate super tectis. Et exemplis Ecclesiæ veteris, ipsorum Apostolorum, quorum conventus initio quidem in loco privato erant, ita tamen ut omnes admitterent, *Act. 2* postea tamen etiam in templo, *Act. 2. v. 46.* &c. idem patet factum à plerisq; Ecclesiis, ad quas Paulus Epistolas suas exaravit, potissimum Corinthiaca, quam publicos congressus habuisse, Epistolarum ad illos scriptarum tenor satis ostendit, conjunctis tamen idque non clàm sed palàm à patribus familias privatis & domesticis cum suis exercitiis, *2. Tim. 4. v. 19. 1. Cor. 16. v. 15.*

§. 108.

Quæritur etiam, *an* quia Christus Pseudo-Quæst.
prophetas in hoc textu venturos dicit, *periculum* xxxviii
Πεδοπροφητας & erroris in fide metuendum etiã
sit ab iis, quos Deus audiendos præceperit, & qui sint
in ipsa Ecclesia, adeoq; fortassis non demum ve-
nire, sed jam adesse, dicendi sint? Negant hoc
Colterus, Stapletonus, & alii Pontificii. At verò
affir-

affirmativam pro dolor historiae ostendunt, cum veteris tum novi Testamenti, & quidem eorum ipsorum, quorum exemplis immunitatem ab erroribus apud Pontificem Romanum defendere conantur Pontificii. Moses montem Sinai ascensurus mandabat populo, ut si quid incideret dubii, Aharonem adirent, *Exod. 32. v. 4. 21. 25.* successores ejus doctores fuisse in populo Dei omnibus audiendos, notum est. At quam pulcre nonnulli observarint hoc, regum historiae testantur. Ne dicam, quod Hilkias sacerdos librum legis: antea sibi ignotum, fortuito invenit. Urias summus sacerdos quam pulcre officio suo satisfecit? regi Achar in Idolatria turpissime gratificatus est, *2. Reg. 16. v. 10. & seqq.* post captivitatem Babylonicam Propheta Malachias fatetur sacerdotes populi esse ex ordine illorum, quorum labia custodire debeant sapientiam, *Mal. 2. v. 7.* Num vero semper custodiverunt? Nihil minus. Inspice versum statim sequentem, ubi hoc audire coguntur. Vos autem recessistis devia, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus. Sacerdotibus & Scribis Christus servator suo tempore testimonium praebet quod sedent in sede. Mosis, & audiri jubet a populo, *Matth. 23. v. 1. 2.* & Caiphas summus sacerdos vi sacerdotii vaticinatus dicitur, *Joh. 11. v. 50. 51.* Idem tamen postea (& quidem pro tribunali sedens) professionem Christi, dicentis se filium Dei esse, blasphemiae condemnat, *Matth. 26. v. 1.* ubi notatu dignum est, quod Johannes Evangelista eo ipso in loco ubi hanc historiam itidem descri-

describit, v. 3. *Joh.* 18. v. 14. lectori in memoriam revocat illud Caiphæ vaticinium, non tantum ut innuat, judicem animum jam præoccupatum habuisse hoc proposito, ut Christum ad mortem condemnare decreverit, sed sine dubio etiam ideo, ne putemus officium summi sacerdotis, veleum, qui aliquando veri aliquid dixerit, immunem ab errore præstare. Post ascensionem Christi notabile est quales successores in officio suo Paulus presbyteris Ephesinis prædixerit; non tantum scilicet ingressuros lupos rapaces, sed *ex iis* ipsis quibus gregem Domini pascendum commiserat, surrecturos viros perversa loquentes, *Act.* 20. v. 29. 30. ut ita manifestum sit, Pseudoprophetas qui in hoc Evangelio venire dicantur, non semper ab extra ingredi, sed ab ipso loco veræ Ecclesiæ exurgere. Sed Ephesi inquiunt hoc factum est, Roma autem privilegium habet, quippe ubi Petrus sedem successoribus hæreditariam fixit, & cujus fides toto mundo celebris est, *Rom.* 1. v. 8. Sed ne dicamus, quod Paulus illam curam & discretionem non Pontifici Romano delegandam, sed ipsis suscipiendam demandet, largiamur illis omnia quæ jactant de præstantia, excellentia, eminentia etiam, Romanæ Ecclesiæ super omnes alias. Huic tamen prædicitur ἀποστασία 2. *Thess.* 2. v. 3. ubi verò ἀποστασία, à veritate scilicet, ibi necesse est, aliquando fuisse veram Ecclesiam. Et Angelus in Apocalypsi Babylonem cum cecidisse dicit, in eminentia aliquando fuisse non innuit tantum, sed multis verbis prædicat, *Apoc.* 14. v. 8. Unde

T

appa-

apparet, periculofam eſſe definitionem hæreticorum, *quod ſint qui à Romana Eccleſia deficiant*, periculofam etiam definitionē Cautionis à falſis Prophetis, quam tradit Bellarminus *de Cleric.* c. 7. quam ut alii Episcopis tantum concedunt, ita ipſe ex hoc Evangelio cum denegare nequeat populo, non alia tamen regula fieri ab ipſo debere dicit, quàm diligenter attendendo, an is, qui prædicat, dicat contraria iis, quæ dicebantur a prædeceſſoribus, vel iis quæ dicuntur ab aliis ordinariis paſtoribus, præſertim à Catholica ſede principali. Hæc Bellarminus: ſed periculose ut dictum. Præterquàm enim quòd Chriſtus aliud documentum, quo falſi doctores à veris diſcerni debeant, fructus ſcilicet, proponat; certum eſt inductione modò facta, nullam unquam Eccleſiam, quamvis principalem, & præ aliis particularibus omnibuſeminentem ab erroribus tutam fuiſſe. Cui ſententiæ Pontificii ideò minus poſſunt contradicere, quia, ut ſupra dictum, eos ipſos, quorum exemplis authenticam pontificis ſtabilire ſatagunt, fædè erraſſe ex S. literis demonſtratum.

§. 109.

Quæſt.
xxxix.

Nec minus inepti ſunt Fratres Wallenburgici in *Method. Auguſtinianæ* p. 2. citante Dn. Felwinger & aliis in diſp. contra ipſos PRÆSCRIPTIONUM ſcutumunitam eſſe putantes Eccleſiam Romanam contra doctores hodiernos, eorumq; argumenta, quia ſcilicet fidem & veritatem Chriſti, quietè & antiquiſſimo præſcriptionis titulo poſſederit, donec poſt Annos 1500. inventi ſint, qui ipſam accuſarent. Sed, ne dicamus multò
ante

ante accusatam fuisse non modo ab Hullo, Hieronymo Pragensi, Wittlefo, ut & à Patriarcha Constantinopolitano, tempore Phocæ Imperatoris (si tamen ante ipsum habuit, nec tunc demum primatum & dominatum suum acquisivit Pontifex vide infra *ad Dom. XIX.*) & ab omnibus iis, qui tot conciliis celebrandis occasionem præbuerunt. Quorum certè ea quæ pro sinceris utriq; agnoscimus, non præscriptionis scuto objecto audientiam contradicentibus denegant, sed auditos è verbo Dei refutant. Sed missis hisce, quam pulchrè principia juris, & nominatim præscriptionem longi temporis hic allegent, videbimus. Primo I. quemadmodum præscriptio conjuncta cum enormi læsione alterius (in rebus temporalibus) procedere non potest. *Ruin. cons. 170. num. 34. vol. 1. Cephal. cons. 445. num. 44. l. 3.* Et excludi potius præscriptio dicitur quàm ut per eam quis decipiat, *arg. l. 1. §. Magistrum 5. ff. de exerc. act. Tiber. Decian. cons. 13. num. 39. vol. 2. Vult. cons. Marp. 22. numer. 49.* ut ita non possit allegari contra eum, qui de deceptione conquerratur, ita multò minus procedet ibi, ubi deceptionis periculum salutem animæ tangit. Secundo II. præscriptio non obstat accusationi hæreseos. *Wesenb. parat. C. de hæreticis. num. 9.* Tertio III. cum præscriptio ista nec ex jure naturali nec gentium, procedat teste Molina. *Tom. 1. de Inst. de Jure, tr. 2. quest. 74. p. 308.* videatur aliquid habere iniquitatis. *Bald. in lib. 1. §. pueritiam 3. ff. de postuland. & pergat contra naturalem & positivam justitiam Angel. in l. sequitur §.*

si viam de usucap. imo odiosa sit. Roland. conf. 21. n. 38. & 46. vol. 2. Nov. 9. in pr. adeò, ut in dubio contra eam potius quàm pro ea interpretatio facienda sit. Cravet. conf. 29. n. 9. vol. 1. & conf. 201. n. 37. vol. 2. & contra illam judicandum. Cravet. conf. 425. n. 7. & conf. 498. n. 15. vol. 3. Ceph. conf. 403. n. 23. l. 5. Wallenburchii eam allegantes satis ostendunt, satellites se esse ejus, qui se exaltat ὕπερ πάντων θεοῦ βασιλεῦς. Quarto IV. præscriptionem allegans probare debet, c. ex literis 3. extr. de probat. Bald. in conf. 450. super primo. vol. 1. Cravet. conf. 29. c. fin. Roland. conf. 89. n. 30. vol. 1. Bald. in l. Celsus. §. ult. num. 9. de Usuc. Pacian. conf. 3. num. 56. nimirum reverà se possedisse id quod præscribi dicunt, h. l. hanc doctrinam, talem cultum divinum qualem nos in iis taxamus, à Christi & Apostolorum temporibus usque ad tempora B. Lutheri in Ecclesia Romana fuisse, unde apparet præscriptionis exceptione adeò non declinare, posse Wallenburchenses onus probationis, ut potius arctius se illi obstringant. Quàm malè autem stet Ecclesia Romana, cum hac probatione, non allegabo jam nostrates, audiant de eo Machiavelum Pontificium de rep. l. 1. c. 12. Cum nusquam minus vel pietatis vel religionis sit, quàm in iis hominibus qui Romæ viciniore habitant: eaq; Christianæ religionis caput censeatur: facile conjicere potes, Christianum orbem magnoperè periclitari. Quod si quis etiam diligenter consideret eum RELIGIONIS cultum, qui NOSTRA ÆTATE in usu est, eumq; conferat cum PRIMA Christianæ RELIGIONIS institutione, ac veris, FUNDAMENTIS:

is non

is non potest illis interitum non metuere, vel divinam ultionem non formidare. Et quamvis non desint qui opinantur, omnem, quam Italia habeat felicitatem ab Ecclesia Romana dependere: tamen contrariam sententiam quis veriore existimaverit, considerando eos, qui in Romana Ecclesia nequaquam secundum Christianae religionis praecepta vivunt, sed ea ADULTERANT, atque corrumpunt. Hæc Machiavel- lus Pontificius, de quo quid indicetur communiter, non ignoro, hic autem contra conscientiam loqui vel scribere, quid ipsum movere potuerit, vel debuerit, non video.

§. 110.

Maximilianus Sandæus in sua Theologia Juridica ad plerorumque Evangeliorum dictum aliquod applicata, super eo quod Christus in hoc Evangelio dicit à fructibus eorum cognoscetis eos, item quaecumque arbor non facit fructus bonos excindetur & in ignem projicietur, comparatum cum dicto Luc. 19. v. 23. & postea Matth. 25. v. 27. Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam: & ego veniens cum usuris utique exegissem illam, &c. Deum comparat mutuatori hominem usurario. Et citat inter alia illud Augustini 1. confess. c. 4. nunquam inops, & gaudes lucris: nunquam avarus, & exigis usuras, servos usurarios dicit Origeni tract. in Matth. 33. Chrysostomo, Hieronymo, Bedæ, Enthymio, Theophylacto in commentariis, Ambrosio in cap. 19. Lucae, Cæsario Homil. 22. Justino dialogo cum Tryphone esse Ecclesiae pastores, Anastasio v. quest. 84. ac Theophilo Antiocheno esse homines nullo discrimine, sive Christianos signatè. Nummularii men-

fariorum artem in Ecclesia facitantes, si credimus, inquit, Hieronymo, Bedæ, Enthymio, sunt Evangelii præcones, ut sensus sit. Oportuit te verbum Dei, quod tibi commissum fuerat, cum aliis quoque Ecclesiæ doctoribus communicare, qui idem alios docere possent: qua quidem communicatione fuisset multiplicatum, 2. *Tim.* 2. v. 2. Alii, inquit porro quorū non est contemnenda authoritas, nummularios populum esse dicunt, & omnes qui Evangelium audire possunt, quibus dum verbum Dei explicatur, magis magisque crescit. Qui sensus est Chrysostomi, Hilarii, & auctoris operis imperfecti in Matthæū. Nonnulli, pergit, nummularios omnes homines esse volunt, quibus dona Dei, tanquam pecunia nummularis committitur, ne otiosa jaceat: sed fructum aliquem seu fœtum producat. Quod Salvatoris menti videtur (Sandæo) maxime accommodatum, præsertim si ad Christianos restringatur. Hæc inquam Sandæus, quæ uti ex sanctis patribus profecta dicit: ita nolim improbare: recordor tamen, quod sæpè monemur, in parabolis non esse opus ad omnes apices ita attendere, tanquam peculiare quid in recessu habentes, sed ad scopum præcipuè attendendum, qui hunc sensum parere videtur in verbis Christi. Si tibi ignaro negociari non libuit, ut fecerunt confervitui, aliis dedisses pecuniam qui majori mecum fructu tractassent, ut ita taxet Christus socordiam eorum, qui in aliquo officio constituti, non modo ipsi nihil agunt, sed & aliis qui non ita ignavè illud gessissent, impedimento sunt. Sed pergit Sandæus in allegorica
 hac

hac usura agens etiam de pecunia illa usuraria, & quasi moneta, cujus quinque ponit, ut ipse loquitur, capita seu species, I. Primum caput, inquit, continet imagine naturæ signatum denarium: & est ipsa natura humana, & ejus appendices variæ, (per hæc intelligit dona hominis naturalia tum animæ tum corporis, uti sunt quinque sensus, ad quos præcipuè quinque talentis respici putat, item intellectus, voluntas, ac reliquæ facultates animæ item indoles seu naturalis propensio, inclinatio, aptitudo, genius, accidentia quinque prædicabilis, interdum ad præclara interdum etiam ad vilia abjecta, in sese foeda in rep. tamen necessaria) Et addit ut ad hanc usuram liberaliter, persolvendam hominē vel alliceret vel compelleret Deus, totam illi naturam usurariam esse voluisse, commemorat cælum, terram, maria, plantas, arbores, alimenta, &c. Addit & hoc; non paucos esse, pigro illi similes qui pecuniam in terram se abscondisse dicant, quod faciat interprete Ambrosio, qui rationem quæ ad imaginem & similitudinem Dei data: nobis studio voluptatis (possint fortasse & alia vitia intelligi, ut invidia, qua nonnulli, quæ tenent, vel dissimulant, vel ita tradunt, ut difficulter intelligantur, ne vulgò nota vilescant, sed hac ratione fit, ut minus dextrè excolantur, &c.) obruat, & tanquam in fovea carnis abscondat, Ipse Sandæus etiam de iis exponit, qui ingenii vires ad res inanes & inutiles impendant, quod mihi in mentem revocat illud Senecæ: *Multa necessaria ignoramus, quia non necessaria discimus, &c.*

II. Secundam usurariam materiam, quam

vocat in divini eloquii officina formatam monetam, dicit verbum Dei, quod doctoribus exponendum atq; annunciandum concedatur. Trapezitas dicit esse duplices. Alios qui verbum proponant alios qui aripiant. Illos esse doctores Ecclesiæ, hos auditores. Quatuor autem esse Trapezitæ munera. Primum ut aurum purum purum & ab igne excoctum discernat. Secundum, ut ærea aliqua adulterina numismata ab aureis & genuinis segreget & rejiciat. Tertium ut imagines nummorum internoscat: & quod inter Tyranni ac regis legitimum signū intersit: quæque forma probi numismatis sit, non ignoret. Quartum, ut exactè de pondere, soliditate, magnitudine, similibusq; monetæ qualitatibus dijudicet. Primum accommodat eò, ut dicat, videndum esse, ut quod docent fluat ex verbo Dei, Secundum ut caveantur prave interpretationes, Tertium ne proponantur, quæ quia de virtutum non procedant moneta sub prætextu pietatis ducant in vitia & ad noxia pertrahant. Quartum, ut quicquid dicendū cogitatio nobis suggerat, omni scrupulo retractantes, atq; in nostri pectoris trutina collocantes, æquilibratione justissimā perpendamus: An plenum sit honestate communi: an Dei timore sit grave, an integrum sensu: an humana ostentatione, an aliqua novitate sit leve, si meriti ejus pondus inanis imminuerit vel arroserit gloria, &c. Ita doctores trapezitas bonos esse existimat. Auditores numularii officium implere dicit fide, voluntate, opere, &c, hæc Sandæus.

§. III. At

§. III.

At verò cum Sandæus, idq; rectè, tam docto-
rum quàm auditorum officia negotiationi tra-
pezitarum comparat, vix autem ac ne vix quidè
intelligi possit, quomodo hæc cum numulari
negociatione comparentur, ego utriusq; partis
officium illis quæ ipse doctoribus proposuit of-
ficiis comprehenderem, & paucis mutatis ita
proponerem. 1. Primo considerare debet ma-
teriam monetæ, ob sie gut sey an Schrot und
Korn? hoc est, an verbi Dei conformis sit.

2. Deterioris metalli monetam, uti sunt do-
ctrinæ hominum sapientum, potest quidem iti-
dem accipere, si sacra scripturæ non contradi-
cat. (Ita Paulus etiam Poëtarum versiculos alle-
gavit, & ex occasione altaris de Deo ignoto con-
cionatur Atheniensibus de Christo gentibus ha-
ctenus ignoto, *Act.* 17.) sed in suo valore ne
auro æquiparet. Hoc est ejusdem valoris apud
se esse patiatur, cum verbo Dei.

3. An moneta sit integra, an verò accisa aut
prorsus adulterina, qualem monetam nume-
rant, qui verbum Dei pervertunt, ut fecit Sata-
nas Christum tentans & Hæretici verbo Dei ad
pallianda falsa dogmata abutentes.

4. An moneta sit expendibilis & apud quos,
ob sie auch bey diesem oder jenem gangbar sey/
nam & optima moneta, hoc vel illo in loco, ab
hoc vel illo homine non intelligente, rejicitur.
Huc pertinet quod dicit Christus margaritas
suis & sanctum canibus non objiciendum.
Item τὸ ἐξ ὁτομεῶν quod Paulus Episcopis præ-
scribit, Ut scilicet ad captum & conditionem

suorum auditorum accomodet. Improbis & securis legem, anxii Evangelium & consolationes inculcet, Controversias & alia difficiliora doctis, præcipua capita simplicibus proponat, *1. Cor. 3.*

5. Ponderus monetæ exploret. Hoc est, doctrinas necessarias à non necessariis discernat, qua in parte Christus Phariseos peccasse dicit, *Matth. 23. v. 23. 24.*

Et hæc, maximè tria priora (in quarto enim & quinto certum est auditores interdum nimis nasutos esse, & sæpè putare, hanc vel illam doctrinam vel admonitionem à præsentī loco vel tempore alienam, aut non necessariam esse, quæ tamen optimè conveniat) non tantum ad doctores, sed etiam ad auditores pertinere, apparet ex iis, quæ supra de cautione à Pseudoprophetis eorumq; δοκιμασία, & quomodo omnibus statibus in Ecclesia conveniant, dicta sunt. Non enim facimus hac in parte cum Jure Canonico, quod non modo pontificem, quod ipsum nimium est, sed & reliquos Ecclesiæ doctores, quamvis indoctos, omni auditorum judicio eximit. Hinc ait *c. cum ex injuncto de Hæreticis*, ubi hæc leguntur verba licet autem scientia sit valde necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia juxta verbum propheticum Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ejus: non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam scholasticis detrahendum, cum in iis sacerdotalē officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahare sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam
ordi-

ordinis & officii dignitatem Deorum nomine appellantur, hæc, inquam, Jus Canonicum d. l. egregium indoctis præstans patrocinium. Et hoc est caput secundum negotio huic usurario à Sandæo accommodatum.

§. 112.

III. Tertium dicit Græcos vocare *χαρίσματα*. Et postea ita exponit. Sit igitur, inquit, tertium genus rerum è quibus usuræ pendendæ, gratia quæ gratuito homini offertur : & gratis data dici solet : adde & gratum facientem : justificationem : vocationem : auxilia ad bonum operandum. Ex his enim omnibus monet serio Paulus, ut Corinthii Deo usuras fideliter numerent, 2. Cor. 6. v. 1. Hæc Sandæus. Nos si omnino hæc distinctio acceptanda esset, diceremus, gratiam gratos nos facientem esse eam qua *χαρίτωσεν ἡμεῖς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ*, Eph. 1. v. 6. gratos nos fecit in dilecto hoc est Christo, idq; per gratuitam fidei justificationem non per opera, Rom 3. Hujus fidei fructus quos nomine novæ obedientiæ solemus comprehendere, si quis fructibus usurariis comparare velit, per me licet, modo nihil meritis nostris tribuatur.

IV. Quartum caput usurarum, inquit iterum Sandæus, sunt *διακονίαι*, ministrations, hoc est, variæ Ecclesiastici ministerii functiones, &c. de quibus Paulus 1. Cor. 12. v. 2. 8. Concedimus & hoc, & ipsi plura in hanc sententiam diximus, ad Dom. VII. nisi quod sub eodem capite comprehenderim etiam alia dona, cujuslibet in sua vocatione sive Ecclesiastica sive politica si-

ca five Oeconomica, sed aliò quam ad ministerium Ecclesiasticum spectantia Sandæus peculiari eoq; quinto capite comprehendit & vocat operationes, hoc est facultates quas Deus mira quadam vi, five ad privatam cujusq; five ad publicam Ecclesiæ utilitatem donat, &c. Sed nisi loquatur de donis, ut aliàs vocantur, Heroicis, imò si maximè etiam de his, commodè, ut dictum, sub eodem capite cum proximè antecedente comprehenduntur, sub cujusvis vocationis donis & operibus, tum gravibus tum etiam vilioribus, cuiusmodi est servorum, aut operas serviles hodieq; tractantium, 1. Cor. 7. v. 21. 22. Et ad talia dona quæ splendore carent, præcipuè respexisse videtur Christus parabolâ illâ, dum ignavum fuisse dicit non eum cui quinque sed cui unum tantum talentum concediderit, quod scilicet forte dedignatus ob exiguitatem, defodere maluit, quàm eo negociari, cogitans non multum referre, nec Domino vel nocere vel prodesse, quicquid eo agat. At Dominus æquè propter hanc ignaviam & ὀλιγοψυχίαν doni sui, huic servo indignatur, ac indignatus fuisset ei qui quinque habuit, si malè collocasset, aut itidem defodisset. Hinc dicunt Germani: Es sey fein Aembslein so gering/ es sey hencfens werth. Hoc est. nullum officium vel donum à Deo datum adeò est exiguum, quin summam offensionem apud Deum æque ac homines incurrere possit, qui in eo sit negligens. Hinc rectè ad omnia munera à Deo mandata allegatur, imò argumentum à minori ad majus suppeditat, quod Deus de hostibus, quibus excisio populi sui demandata erat

ta erat usurpat, Jer. 48. v. 10. Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Si hic maledictus, qui non vult aliis nocere quando à Deo iubetur, quomodo benedictionē Dei promittere sibi poterit, qui ingenium, membra sana & integra, & quicquid habet donorum vel naturalium, vel præternaturalium, ordinariorum aut extraordinariorum, prohibet ab operibus vocationis suæ, quibus Dei gloriam amplificare & proximo prodesse debebat? Sed & hæc de hisce hoc loco sufficient,.

DOMINICA IX. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 16. à v. 1. ad 10.

1. Dicebat autem & ad discipulos: Homo quidam erat dives, qui habebat dispensatorem: & hic delatus est apud illum, ut qui dissiparet bona ipsius.	1. IL disoit aussi à ses disciples, Il y avoit vn homme riche, qui avoit vn maistre d'hostel, lequel fut accusé enuers lui comme dissipateur des biens d'icelui.	1. Er sprach aber auch zu seinẽ Jüngern: Es war ein reicher Mann / der hatte einen Haushalter / der ward vor ihm berüchtigt / als hätte er ihm seine Güter umbracht.
2. Et vocavit illū: & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem dispensationis tuæ: non enim poteris posthac dispensare.	2. Lequel il appela, & lui dit, Qu'est-ce que i' oy de toy? ren contre de la despense: car tu n'auras plus la puissance de faire la despense.	2. Uñder fordert ihn / und sprach zu ihm: Wie höre ich das von dir? Thue Rechnung von deinẽ Haushalten / denn du kannst hinfort nicht Haushalter seyn.
3. Ait autem dispensator intra se:	3. Adonc le maistre d'hostel dit en	3. Der Haushalter sprach bey sich <i>Quid</i>

Quid faciam, quia Dominus meus a- *soy mesme, Que fe-* *selbst: Was soll ich*
fert à me dispensatio- *ray-ie, que mon mai-* *thun? Mein Herr*
nem? Fodere non va- *stie m' oste la depen-* *nimbt das Ambt von*
leo, mendicare eru- *se? ie ne puis fouir* *mir/graben mag ich*
bescio. *la terre, & si ay hon-* *nicht/und schäme ich*
te de mendier. *mich zu betteln.*

4. *Scio quid faciã,* *4. Or ie say que ie* *4. Ich weiß wol/*
ut quum amotus fue- *feray, afin que quãd* *was ich thun will/*
ro à dispensatione, re- *ie seray osté de ma* *weñ ich nun von dem*
cipiant me in domos *depense, quelques uns* *Ambt gesezet werde/*
suas. *me reçoivent en leurs* *daß sie mich in ihre*
maisons. *Hauser nemen.*

5. *Convocatis itaq;* *5. Lors il appela* *5. Und er rieß zu*
singulis debitoribus *tous les detteurs, de* *sich alle Schuldner*
Domini sui, dicebat *son maistre, & dit au* *seines Herrn / und*
primo. Quantum de- *premier, Combien* *sprach zum erstē: Wie*
bes Domino meo? *dois-tu à mon mai-* *viel bist du meinem*
stre? *Herrn schuldig?*

6. *At ille dixit:* *6. Lequel dit, Cent* *6. Er sprach: Hun-*
Centū batos olei. Di- *mesures d'huile. Et il* *dert Tonnen Dels.*
xitq; illi, accipe cau- *lui dit, Pren ta cedu-* *Und er sprach zu ihm:*
tionem tuam, & sede *le, & t'assieds viste,* *Nimb deinen Brief/*
cito, & scribe quin- *& en escri cinquante.* *sehedich/und schreibe*
quaginta. *te.* *flugs fünfzig.*

7. *Deinde alteri* *7. Puis il dit à vn* *7. Darnach sprach*
dixit: Tu verò quan- *autre Et toy, combi-* *er zu dem andern: Du*
tum debes? Qui ait: *en dois-tu? Lequel* *aber/wie viel bist du*
Centum coros tritici. *dit, Cent mesures de* *schuldig? Er sprach:*
Ait illi, accipe cautio- *froment. Et il lui dit,* *Hundert Malter*
nem tuam, & scribe *pren ta cedula & en* *Wätsē. Un er sprach*
octoginta. *escri quatre vingt.* *zu ihm: Nimb deine*
Brief / und schreib
achzig.

8. *Et laudavit Do-* *8. Et le maistre lo-* *8. Und der Herr lo-*
minus dispensatorem *ua le maistre d'hostel* *bete den ungerechten*
iniquum, quod pru- *inique, pourtant qu'* *Haushalter / daß er so*
denter fecisset: quia *il auoit fait prudem-* *flügligh gerhan hatte.*
filii hujus seculi pru- *ment. Par ainsi les* *Denn die Kinder die-*
dentiores sunt filii lu- *enfants de ce monde* *ser Welt sind flüger/*
font plus prudens en *denn die Kinder des*

cis in natione sua.

leur generation que
les enfans de lumie-
re.

Siechts in ihrem Ge-
schlechte.

9. Et ego vobis di-
co: Facite vobis ami-
cos ex mammona in-
iusto: ut quum defe-
ceritis, recipiant vos
in aeterna tabernacu-
la.

9. Et ie vous di aus-
si. Faites-vous des
amis des richesses i-
niques: afin que
quand vous defau-
drez, ils vous recoi-
uent es tabernacles
eternels.

9. Und ich sage euch
auch: Machtet euch
Freunde mit dem un-
gerechten Mammon/
auf daß wenn ihr nun
darbet / sie euch auff-
nehmen in die ewige
Hütten.

§. 113.

Dominus Jesus parabola de Oecono-
mo, qui malè apud Dominum audiens &
propterea ad rationes reddendas & cū
iis officium deponendum ab ipso citatus cautè
sibi prospexit de amicis, per bona Domini sibi
demerendis, ut victum ab illis habere possit, su-
os docet, 1. & quidem præcipuè cautionem &
prudentiam de futuro in Christianismo 2. usum
præsentium & temporalium bonorum non per-
dendorum, sed ita impendendorum, ut aliis be-
nefiat, & ipsi gratam remunerationem in vitâ æ-
ternâ à beneficiariis suis reportent. Barradius
comment. in conc. Evang. T. 3. l. 4. c. 1. varias ex-
positiones & applicationes ex patribus propo-
nit, quæ si operæ pretium videtur apud ipsum
videri possunt, placent autem præcipuè hæc illi-
us verba. Difficilis, inquit, Germinio videba-
tur parabola, difficilisq; erit explicatu ei, qui o-
mnia velit ad amussim rei significatæ quadrare.
Id verò necessum non est, ut alibi admonuimus,
siquidem in parabolis aliqua sunt *μίγεγε*.
Quam-

Quamobrem Theophylactus *Luc. 16.* in explanatione hujus parabolæ: Non oportet, inquit, omnes parabolarum partes curiosius inquirere: sed quatenus apparent proposito utiles. Reliquæ enim sinendæ sunt, quasi parabolam contexentes, & nihil ad propositum conducenres. Hæc Barradius, quæ rectissimè occinuntur ipsi & ejus similibus, inter quos sunt Stapletonus, Costerus & alii postillantes pontificii, quoties, & quidem plerunq; non sine stomacho, in parabolis, ut & allegoricis scripturæ explicationibus probare satagunt ea quorum fundamenta in literalis sensu nec ibi nec alibi apparent.

Deferre & Delator.

§. 114.

Quæst.
XL. generalis

Hic pro harmoniâ juris divini & humani occurrit primo id, quod hic Oeconomus dicitur apud Dominum *delatus*, (in Græco est *δεῖν ἡ-
μιν Imp. pass. ἀπὸ τοῦ Διγέστολῳ* unde *Διγέστολῳ*, calumniator) Ubi quæritur quid de *delatoribus* tum secundum jura tum secundum conscientiam sentiendum sit? Delatores à deferendo dicti sunt. Quod verbum in sese generale est, nam deferre significat accusare, ff. *de accus. l. libellorum & alibi*. Specialius tamen sumpto vocabulo differt deferre ab accusare, quod illud sit rei absentis, hoc præsentis. Ab hoc itaq; verbo Grammatica derivatione dicitur Delator. Usus autem hujus vocis in jure considerando, sciendum; non omnem, qui alium defert statim delatorem esse, & quidem talem, qualem Codex Justinianæ sub hoc titulo detestatur. Delator enim non est, (inquit Gothof. *ad l. 3. nulla macula. C. d. t.*) qui

qui sui defendendi actuendi causa, aliū denuntiat seu defert. *ex l. delator. 44. ff. de jure fisci*, idem de aliis causis honestis sentiendum. Sed (ut idem ait *ad l. 4. ejusd. tit.*) delator verè est, qui consequendi præmii causa denuntiat. Et tales dicta lex execrabiles denunciatores dicit, & *l. 7.* Neq; servo neque libero homini liceat deferre id, ex quo quisquam aut mortem aut bonorum suorum amissionem pertimescat. Quod si quis aliter fecerit, vel si propterea quod thesaurum invenerit, deferet quenquam: servus quidem statim igni tradatur, maximè si dominum suum detulerit: liber autem homo bonis ademptis, & civitate amissa, extra fines Romani Imperii abeat. Excipitur tamen crimen læsæ Majestatis *l. 6.* Tacitus autem Imperator ne in hoc quidem crimine servos in caput Dominorum audiendos censuit, teste Vopisco: nec Trajanus authore Plinio, citante Gothofredo *ad d. l. 6.* Occasionē huic horum Imperatorū severitati præbuisse videntur exempla prædecessorū partim similia partim dissimilia & contraria. Quia enim Tyrannidi, quæ quidam ex illis exercuerant, valdè opportuna erat delatio, *Arist. 5. polit. c. 11.* Tac. *Annal.* crudeliores Imperatores delatores fovebant; quod præcipuè de Tiberio narrat Dio Cassius *l. 37. hist. Rom.* alii quartam ut Nero, alii omnia bona accusatorum delatoribus dabant, ut aliquando de eodem Tiberio narrat Tacitus *Annal. 2.* imò jam Ciceronis tempore ut constat *ex Div. in Verrem*, & ante, adeoq; cum Resp. Romana Aristocratica adhuc esset, delatores erant, quadruplatores dicti, à quarta parte bonorum de quibus

contendebatur, quam precio accipiebant. Hoc tamen nomine ab aliis differentes, quod non absentes sed præsentes, non clam sed palàm accusarent, contemptui tamen erant, quòd precio id facerent. Quem contemptum ut vulgò effugeret ejusmodi genus hominum, & ut eò minus cave-ri possent, clam quæstum illud delatorium Imperatorum quorundam, crudeliorum præsertim, ut dictum, tempore exercuerunt. Domitianus tamen, quamvis ipse quoque crudelis, in exilium eos eiecit, quod idem posterioribus Imperii sui temporibus Tiberius etiam fecerat, teste *Dione*, l. 58. de Domitiano Poëta *Martialis* mirus illius assentator ita canit:

*Turba gravis paci placidaq; inimica quieti,
Quæ semper miseras sollicitabat opes.
Tradita Getulus, nec cepit arena nocentes:
Et delator habet quod dabat exilium,
Exulat Ausonia profugus delator ab urbe
Impensis vitam principis annumeres.*

His itaque Tyrannis ne vel similes vel in eo quod Tyrannidi contrarium egissent, etiam inferiores haberentur, Imperatores posteriores, severas leges contra delationes ferre voluerunt, plura vide *pandectis de jure fisci* & *Cod. de delatoribus*, & qui in eos commentati sunt, etiam *Pet. Tholosan. Synt. Jur. l. 32. c. 4. de rep. l. 2. c. 8. n. 3.* Hæc ferè sunt quæ ex Jure civili de hac quæstione dicenda videbantur,

§. 115.

Porro cum in hoc Evangelio Dominus hujus villici non videatur simpliciter rejecisse *Ἀλα-
Γάμοντες*, quæ vox, ut dictum, delationem mi-
nùs

nus honestam aut honestè factam significat, quamvis alteram aurem delato reservarit, & passim in S. literis exempla delationum honestarum extent, ut Josephi, *Gen.* 37. v. 2. Chusai cum filiis sacerdotum, 2. *Sam.* 15. v. 34. & *seqq.* Et ii ipsi qui delatores abominantur, casus dari fatentur, quibus expediat Magistratui nosse ea quæ subditi & cives celare cupiant. Quod Tholosanus honestissimè ait assequi principem, per frequentia comitia, item per peregrinationes & circuitiones imperii, quod verum quidem esse, non tamen semper ad scopum præfixum Magistratui perducendo sufficere certum est. Nec mirum est Canonistas Magistratui etiam Ecclesiastico delatores dissuadere, cū habeant, & inter sacramenta vendant, medium omni delatione efficacius, nimirum confessionem auricularem, qua non modo miserum vulgus, sed summi etiam principes, non sine exquisitissima conscientiae tortura, fateri & prodere quasi coguntur ea, ad quæ nullus unquam delator penetrare potuit. Hæc cum ita sint, quid secundum conscientiam fieri hic possit vel debeat, quæritur. Hic existimo diversam esse rationem delatorum, Quæst. & eorum ad quos delicta deferuntur, nimirum XLI. Magistrate. Delatoris propriè dicti munus obire, hoc est, lucri & quidem vel præcipuè vel solius causa, alios, quamvis nocentes, deferre, nemini, ne tenuissimo quidem vel egentissimo author fuerim. Neque enim hoc medium est quærendi victum, sed labor manuum, *Psal.* 124. *Ephes.* 7. vide *Prov.* 11. v. 13. Et male stare videtur cum charitate proximi, ut delicta ejus occulta,

sæpè per imprudentiam, aut alias causas excusa-
 tionem merentes, admissa, magistratui vindica-
 turo prodantur. Et delicta adeò occulta, ut ma-
 gistratui non facilè, nisi per clancularias delatio-
 nes innotescere possint, plerumq; ita sunt com-
 parata, ut plus noceant patefacta, (saltem scan-
 dalo) quàm nocuissent occultata. Ne dicam, quòd
 facilè error obrepere possit, vel deferenti, ut pro
 comperito interdum habeat, quod nondum satis est
 exploratum, vel magistratui ipsi nimium interdum
 credenti, ut ita fiat id quod dici solet: *calumniare audacter, semper aliquid hæret.*
 Quæ omnia non parvo oneri sunt conscientia: Quorum
 vero exempla superius adducta sunt, in non lucellum,
 sed salutem vel suorum vel publicam pro scopo habuerunt.
 Ad magistratum quod attinet; nec ipsi author fuerim, ut
 facile descendat ad alendas & præmiis alliciendas, ho-
 minum, aliis plerumq; sceleribus contaminato-
 rum calumnias, *Prov. 20. v. 19.* sed Deo officii sui
 authori ac vindici & scrutatori cordiū confidat,
 tanquam mediis multò honestioribus in lucem prola-
 turo quæ proferenda sunt. Interim caveat, ne rigor
 ille nimis curiosus circa occulta, fortassis hebescat
 ad manifesta & vindicatione magis digna. Si autem
 aliquando ejusmodi incidant circumstantiæ, ut ad-
 mittendi, vel etiam conducendi tales videantur, tunc
 faciat quod Dominus fecit hujus Oeconomi; nunquã
 adducatur ut delatoribus solis credat, sed delatos
 ad excusationem admittat, & uti aliàs reorũ causa
 favorabilior habetur quàm actoris vel accusatoris
 (etiam legitimi & honesti) *ff. de R. 7.*

125. ita & hoc casu & quidem multò magis contra minus honestos habere patiatur, videlicet contradelatores.

§. 116.

Super eo quod Oeconomus jubetur rationem reddere *οικονομίας* suæ, admonemur de eo, quod jura civilia de redditione rationum tradunt, certi juris esse dicentia; omnem administratorem, qui quocunq; modo aliena negotia gerat, tueatur, administret, illius suæ administrationis rationem ei, cujus res sit gesta, reddere obligatum esse, §. Oeconomos: in auth. de sanctis Episc. clem. 2. §. ut autem præmissa de relig. dom. Bart. in l. 1. §. officio num. 2. de tutela & rat. distrab. quem textum de tutore loquentem, extendit ibi Jacob. de Aret. ad omnes administratores, ut inquit, Dec. cons. 192. in casu. Unde eam quam posuimus regulam extruit & tradit Host. in rubr. de oblig. ad rat. num. 2. in junct. l. si remunerandi. & l. si procurator §. 1. ff. mand. & repetiteand. Soc. consil. 73. circa. n. 1. vol. 1. allegans ad hoc dictum hujus Evangel. Luc. 16. Redde rationem villicationis tuæ, &c, qualiter & quando 24. de accusat. & idem Socin. consil. 213. cum præsent. num. 1. & 2. vol. 2. Panorm. consil. 12. magnificus. in 6. dubio, volum. 1. Schurff. consil. 65. quod in præsentiarum. num. 4. conc. 1. Cornæus consil. 24. num. 12. volum. 1. Hippol. de Marsil. singul. 493. incip. Iustum & æquum est. Cravett. consil. 218. num. 1. volum. 2. In specie rationem reddere tenetur tutor l. 1. §. officio ff. de tutelis; negotiorum gestor. l. 2. ff. de negotiis gest. factor. Barbatin. consil. ult. dub. 4. servus. l. nec omne. C. de jure delib. socius. Socin. consil.

17. hospitalarius Molinæus in *conf. Paris. tit. I. §. 6. glos. 6. n. 5. capitulum. Rubeus conf. 131. n. 13. Consules. Socinus consil. 73. Episcopus in l. nulli C. de Episcop. & Cleric. etiam si summus Pontifex fuerit. Ludovicus decis. 4. n. 4. Roman. conf. 414. Decius conf. 90. vers. circa secundum. Adeo ut nec præscribi possit, uti habet Murcotz. c. 5. n. 27. Damhud. in patroc. prol. Carpzov. respons. l. 5. t. 18. R. 69. n. 15. Pro harmonia itaque horum quæ jura latè docere videmus, cum Jure Divino: Ut illic neminem exceptum videmus à rationibus reddendis; ita non tantum coram Deo, sed & proximo ad rationem reddendam teneri sciamus omnes nos, tum fidei tum operum, 1. *Petr. 2. v. 12. c. 3. v. 15. 16.* Dictum hoc sibi putent non privati tantum sed in publico etiam loco constituti, sive sint Magistratus sive subditi, sive doctores, sive auditores, sive patres aut matres familias, sive familiares, liberi, servi, ancillæ, operarii, omnibus sonet in auribus quod huic Oeconoמו dicitur: *redde rationem dispensationis tue.* Quisq; sciat eorum donorum quibus aliis inservire possit, non Dominum sed administratorem à Deo omnis boni authore & largitore sese constitutum, cui aliquando rationem redditurus sit, præmia reportaturus si benè, pœnas si malè negotia sua gesserit. Reposcit autem Deus rationes 1. primo per crucem & calamitates, quibus occurrentibus retrospiciamus, & nos examinemus, nùm fortè malà administratione nobis concessorum, tale quid meritì firmus. Nec Christianis quippe indignum est illud Pythagoræ:*

Πῇ παρέβην τῷ ἔρῃ καὶ ὅμοι δέον ἐκ ἐτελέσθην

2. In fine vitæ ubi audimus non posse nos amplius dispensatores esse, quare non tantum domestica nostra ita disponamus, ne nostris (si fieri possit) aliquid restet difficultatis, de quo admonitus est Ezechias, *7es. 38. v. 1.* sed vel maxime cum Deo ita transigamus, ne debitum restet ad ultimum usq; quadrantem in vita futura persolvendum. Et quia exempla docent, subito sæpè hanc citationem fieri, & quidem *non ex censu*, ut Seneca ait, ita vivamus ut semper parati simus, *Luc. 14. v. 24. & seqq. Matth. 25. v. 19.*
3. Tertium futurum erit in extremo Judicio, *Rom. 14. v. 10. 2. Cor. 5. v. 10. Matth. 24. v. 31. & seqq.* ubi homines (quemadmodum Athanasius in Symbolo loquitur) reddituri sunt de factis propriis rationē, & qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum. Hieronymus: sive comedam, sive bibam, sive aliquid aliud faciam, semper vox illa videtur sonare in auribus meis. Surgite mortui, & venite ad judiciū. *super Matth. Conf. Matth. 12. v. 36. Eccl. 12. v. 13.*

§. 117.

Astuta hæc Oeconomi hujus de vitæ & victus ratione post prædictam depositionem ab administratione, deliberatio, & deliberatorum executio de quibusdam criminibus valdè in Jure celebratis agendi occasionem nobis suppeditat. Cum autem Christus in fine dicat, laudatum à Domino iniquum hunc dispensatorem, à prudentia ὁ δὲ φρονίμως ἐποίησε, & ipse imitandum

suis proponat : operæ pretium : prius considera-
 ri ipsius *Prudentiam* & quâ in parte laudandus &
 in quâ vituperandus sit. Duo referuntur actus
 præcipui à dispensatore post auditam à Domi-
 no depositionis sententiam. Primus est delibe-
 ratio de instituenda deinceps vitæ & victus rati-
 one, alter, actio cum creditoribus. A posteriori
 hoc, iis videlicet quæ cum creditoribus Domini
 egit, ut incipiamus nihil invenimus per se laude
 dignum. Primò quærit ex ipsis quantum debe-
 ant, si ve verà nescivit, negligencia innuitur, sin-
 scivit, & tamen interrogavit, doli convincere
 pauciora responsuros, adeoq; hujus condonati
 nomine arctius sibi obligare videtur voluisse.
 Candor autem & veracitas responsionis ipsorū
 indicat, meliores fuisse Oeconomo, qui, juxta
 proverbium Terentianum, lepus ipse erat & pul-
 pamentum quærebat, hoc est, quod ipse habe-
 bat secum, requirebat in alio. Secundò jubebat
 eos corrumpere Instrumenta debitorū suorum,
 in quo facto tria latent crimina primò & præci-
 puè falsum seu ut vocant falsatio, secundò fur-
 tum domino suo factum, tertio aliorum sedu-
 ctio. Abs hoc enim seductore fuisset, debitori-
 bus hisce (ut ex candida eorum responsione ap-
 paret) nunquam in mentem venisset, credito-
 rem decipere. Cùm ergo hic nihil laudabile vi-
 deatur occurrere, Deliberationem ejus intuebi-
 mur. Hic verò versionis Germanicæ, *graben*
magich nicht / Emphasin cum Idiomate nostrate
 superioris Germaniæ conferentibus occurrere
 videatur ignavia. Cùm enim Franci aut Svevi
 dicunt, *ich mag nicht essen* / idem dicere volunt,

ac nolle se aut detestari. Ut cùm dicunt, *ich mag nicht essen*/ idem dicere volunt, ac non appeto. Item cùm de ignavo dicunt, *er mag nicht arbeiten*/ idem volunt ac vulgò dicimus, *er habe ein appetit zur Arbeit/ wie der Hund zur Ofengabel*/ hoc est, refugere ac detestari. Meliori autem idiotismo, cujusmodi est Misnicus, *nicht mögen*/ idem est, ac non posse, non valere. Et huic respondet Græcum, *ἐμὴν δύναμις*, quod rectè Latinus; *non valeo*, sine eo ipso depositionis tempore viribus minus valuerit, sive earundem imminutionem cum senectâ metuerit. Agnovit ergò imbecillitatem, aut si ita vis ignaviam suam, victui acquirendo imparem. Alterum est quod dicit; *ἐπεαυτέιν ἀποχύνουμαι*, mendicare erubesco, & hoc laudabile, verbum *ἐπεαυτέιν*, quod Marc. 10. v. 46, & Luc. 18. v. 35, est *περὶ ἐπεαυτέιν*. Utrunque ex Etymologiâ loquendo, idem est quod insuper petere, & quadrat præcipuè in eos, qui ex habitu & consuetudine mendicant, interdum & modico dato, amplius insuper petunt. Hujus se pudere dicit, tùm quia per se indecorum, tùm quia admodum incerta sunt alimenta hoc modo acquisita, quippe ubi necesse sit non tantum *ἀντὶ ἐμὴν*, petere, sed *ἐπεαυτέιν* insuper petere, hoc est, petitionem itendidem ingeminare, & cras, perendie & sic deinceps repetere, & sæpè stipis loco ignavi, impudentis & similia convicia accipere. Horum itaq; aures impatientes habens hic villicus, de certioribus & (saltem ad speciẽ) honestioribus vitæ sustentandæ præfidiis sibi dispiciendum ratus est, ubi quidem itidem aliorum

beneficio vivat, ita tamen, & fiat cum eorum non indignatione, sed benevolentia, scio inquit, quid faciam, ut, cum amotus fuero recipiant me in domos suas. Oratio figurata est *ἀποσυναγωγῇ* eius quod facturus erat, tum ad significandam celeritatem in consiliis, dicto etiam celerioribus, tum quia, quod tacetur id ipsum erat quod tanquam reprehensione dignum, Dominus non ad imitandum sed detestandum suis propositum volebat, Debitores scilicet ad corrumpeunda chirographa inducturus, Dominum defraudaturus, & hac ratione gratiam apud ipsos captaturus erat, quod reprehensione ac detestatione dignum supra audivimus. Quid ergo, inquis, est id, quod laude dignum? Resp. 1. Diligens consideratio & agnitio miseriae. Audito se ab officio remotum iri, quid agam, inquit? non in diem putat quod minuetur, aut si fiat facile se alibi sibi prospecturum. Es sey an andern Orten auch gut Brod essen / sed de remediis sollicitus est, & quidem maturè, ante abdicationem, Er schneidet ihm Pfeissen / weil er noch in den Rohren sitzt. Hoc imitemur in negotio salutis, nec simus *ἄθεοι* & securi, facilem putantes in caelum ingressum etiam securis & impiis, cum sit potius

-- -- -- *facilis descensus Averni,
sed revocare gradum superasque evadere ad auras
Hoc opus hic labor.*

2. Agnitio feriae vel ignaviae vel imbecillitatis, Ita nos nostris viribus non nimis tribuamus. Meminerimus *ὅτι οὐκ ἐν ἡμῶν ἐν ἰσχύϊ οὐκ ἐν ἰσχύϊ*, eousque scili-

scilicet, ut victum eum de quo apud filios lucis quæritur, hoc est, vitam æternam comparare nobis queamus, sed aliis mediis opus esse sciamus.

3. Indecorum putat ostiatim cibum petere, sed mansionem in ipsis domibus comparare sibi vult. Ita nos proposita pro scopo ultimo nobis sciamus bona perpetua & æterna, æterna tabernacula, ut Christus hic loquitur, ut alibi *Matth. 6. v. 19.* thesaurum quem nec timeæ nec ærugo absumant, nec fures auferant, ut *1. Pet. 1. v. 4.* hæreditatem immarcescibilem in cælis nobis reservatam. Potest & ita applicari. 1. Filii huius seculi non parvi putant id quod quærunt, non facilis ipsis est iactura bonorum temporalium, sed dies noctesq; laborant, ut acquirant, & si quid de illis est amissum, recuperent. Eodem modo animati esse debent filii lucis ad bona æterna, non leve putent verbum Dei, aut iacturam concionis aut similis occasionis, verbum Dei penitiùs discendi, multò minus admissionem alterius gravis peccati, aut omnimodum fidei naufragium, *1. Tim. 1. v. 19.* si ceciderunt, memores sint unde exciderint, *Apocal. 1. v. 5.* quod autem habent teneant, *ibid. v. 25.* 2. Filii huius seculi accurratè distinguunt inter media, quibus ad divitias pervenire possint, & ubi delectus datur, eligunt id quod est certius. Ita filii lucis non perinde putabunt, quibus doctoribus, quâ viâ aut sub qua confessione ad salutem contendant, sed certam eligant, *Matth. 7. v. 13.* Huo pertinent quæ Dominica antecedente de cautione à falsis Prophetis dicta sunt. Quia audiunt
justi-

justitiam suam invalidam, imò si ad veram justitiam conferatur, turpem esse, *Esa. 64. v. 6.* pro detrimento esse. *Phil. 3. v. 8.* stare se iis non posse, *Psal. 130.* desinant ergò in illis confidere. 3. Filii hujus seculi in acquisitione opum temporalium non tantum respiciunt eò, ut de præsenti illis sufficiat, sed vel maximè, ut de futuro sibi, *Luc. 12. v. 18. 19.* aut saltem hæredibus suis, *Psal. 17. v. 14.* prospectum sit, quamvis sæpè frustra. Ita filii lucis meminerint, non habere se hic manentem civitatem, sed futuram requirendam, *Hebr. 13. v. 14. Phil. 3. v. 20.* Et hoc tanto magis quanto hæc cautio profana illa certior est, *1. Cor. 9. v. 24.* Et huc etiam in officiis charitatis respiciamus. Nec frangamur, si, postquam aliis benefecerimus, aliorum opem frustra speremus aut imploremus, sed si vel ad egestatem usque propriam aliis benefecerimus, veram remunerationem in cælo restare credamus. In cujus tabernacula quomodo nos recipiant egeni, docet Christus, *Matth. 23. v. 34.* testimonio scilicet, verè autem & effectivè nos eò recipiensest Christus, qui & ipse suo ad patrem abitu, hoc est, toto redemptionis opere mansiones illas nobis præparavit, *Joh. 14. v. 2. & 3.* sed de his plena sunt aliorum postilla & commentaria.

§. 118.

Quæst. XLII. Quod autem quæritur. *An Christus hic jubet malè parta impendere in Eleemosynam?* ad id variè respondetur. Nonnulli, citante Barradio ita respondent, si Dominus divitiarum iniquarum reperiat, illi reddendas, sin minus, pro Elec-

Eleemosynaerogandas. Pleriq; autem difficultatem latere putant penes id, quod divitiæ in genere (sub quibus etiam honestè partæ) Mammon iniquitatis vocentur, & quare id fiat, rationes quærent. D. Hieronymus (ait Barradius in h. l.) in *Epist. ad Algasam*. Manmona (inquit) non Hebræorum sed Syriorum lingua divitiæ nuncupantur, quod de iniquitate collectæ sint. Jansenius dubia quadam derivatione nomen deducit à præpositione Hebræa מן, id est, à, & verbo גנב, quod significat rapere, populari, vim inferre. Hoc si ita est, inquit Barradius, iniquum Manmona dicitur à Christo juxta Etymologiam nominis: quasi dicat, facite vobis amicos ex mammona iniquitatis, hoc est, ex divitiis iniquis & injustis, & ipsum nomen significat. Aliter (inquit idem) iniquæ dicuntur divitiæ ab effectu: quia iniquos & injustos efficiunt possessores, nisi caveant sibi, reddunt enim avaros, superbos, &c. Et inde colorem quærit perversioni dicti Paulini concupiscentiam vocantis peccatum, quæ tamen propriè peccatum non sit, sed illam propriè peccatum esse postea aliunde etiam discemus. Vel potius (pergit) divitias injustitiæ & iniquitatis appellat Dominus: quia tales sunt, ut ex injustitia maximè congregentur vel congregari possint, &c. hinc. Hieron. ad Hedibium q. 1. omnes divitiæ de iniquitate descendunt: & nisi alter perdiderit, alter invenire non potest, & Chrys. Dives aut iniquus aut iniqui hæres. Item *Homil. 12. ad 1. ad Timoth.* Necessè, inquit, est divitiarum initium aut radicem,

cem, ex aliqua iniquitate manasse. Unde id constat? Ex eo quod Deus ab initio non fecit alium quidem divitem alium pauperem, &c. Hæc inquam Chrysostomus citante Barrad. Errare autem videtur Chrysostomus. Etsi enim Deus terram omnibus dedit, ita tamen dedit ut demum sibi subjiciant, *Gen. 1. v. 28.* posset autem fieri (absolute loquendo, licet per naturæ imbecillitatem fieri vix possit) ut alter plus alter minus sibi subjiciat sine alterius injuria. Quemadmodum in communi piscina pisces multos capiens, non facit injuriam ei qui paucos capit, multo minus indulsis opifex injuriam facit ignavis mendicis, inter quos sunt Cartusiani, vide *Eph. 4. v. 28.* Pergit Barradius & dicit August. *quest. Ev. 34. in serm. 35. de verbo Domini. item l. 21. de Civ. Dei c. 27.* divitias iniquitatis appellatas velle, quod non a justis, sed ab injustis divitiæ putentur, &c. Theophylactum divitias injustas appellari putare eas, quæ pauperibus non dantur cum dari debent, &c. idem dicit dicere Enthymium & Gaudentium *Thomam v. 22. q. 32. art. 7.* & alios ait hunc afferre sensum. Dici divitias iniquitatis, hoc est inæqualitatis, quia non æqualiter sint hominibus distributæ, uno egente & altero superabundante. Sed & hoc cum grano salis accipiendum est, Author enim illius inæqualitatis non est numus sed Deus, *Prov. 22. v. 2. Str. 11. v. 14.* nec omnis inæqualitas est injusta. Præterea inquit, sunt injustæ: quia malè solvunt iis, à quibus magno labore comparantur, cum subito illos deserunt, quia fallaces sunt, &c. Deniq; inquit, credi potest illos, quibus cum

Chri-

Christus loquebatur, divitias habuisse iniquas, quæ Dominis ^{re}stituui non poterant, ideoq; admonuisse illos, ut pauperibus traderent, &c. Hæc & alia in hanc sententiam plura Barradius *comm. in conc. Evg. Tom. 3. l. 4. c. 1.* Heinſius Hebræa ut ait consuetudine quam probat ex *Deut. 19. v. 18. Exod. 23. v. 7. Psal. 26. v. 18. ἀδικον*, hic idem esse putat quod ἀπιστον, hinc v. 11. huius capituli τῷ ἀληθινῷ opponi, &c. videatur ipse. *Exercit. N. T. h. t.* Ego retenta ea ratione quam posui Dom. I. hoc addo; si maximè propriè injustum Mammonam diceret h. l. Christus, nihilominus rem expeditam me putare. Non enim dicit Christus date eleemosynam de mamnone, sed reddite vobis amicos de illo, quomodo? dando pauperibus? ita, sed & restituendo quibus fortè ereptus. (unde regula Jurisconsultis etiam nota: Peccatum non remitti, nisi ablatum restituatur, c. peccatum 4. de R. 7. l. in 6. & speciem quandam furti esse, se alieno largiri l. si pignore 54. ff. de furt. §. furtu. 6. *Inst. de oblig. quæ ex delicto nasc.*) Ita enim hi non minus quàm quibus gratis datum amici fient, præsertim si quadruplum redditum erit, ut promittit Zachæus, *Luc. 19. v. 8.*

§. 119.

Sed ut descendamus pro ratione instituti ad harmoniam Juris humani cum iis quæ ex Divino Jure hætenus dicta sunt, de multis sanè agere possemus, ut de dolo, culpa, falso, furto, pravo consortio & seductione aliorum, &c. Sed metu nimix prolixitatis, quibusdam aliò, nomina-

minatim furto ad Evangelii Dom. XI. textum reservatis, tria tantum priora suscipiemus, & agemus primò de *Dolo*, qui in genere ita definitur à Gallo Aquilio apud Cic. 3. *off.* quod sit, cum aliud agitur, aliud simulatur, quam definitionem Imperator probat, ut apparet ex l. 1. ff. de *dolo malo* & l. 7. §. *sed si fraudandi* ff. de *pact.* Hæc tamen à Labeone reprehenduntur ut referunt Tribonianus & collegæ l. 1. de *dolo malo*, & talem substituunt definitionem; quod dolus malus sit, omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita l. 1. §. *dolum malum* ff. de *dol mal.* Dividi autem solet, vel potius distingui dolus in genere 1. in dolum bonum & malum, & quia, quæ de dolo ut tali traduntur, de malo intelligenda sunt, ideo & in ff. & apud doctores communiter additur hoc epitheton, ut dicatur dolus malus. 2. In dolum reipsa & dolum ex proposito. 3. Nonnulli & inter dolum verum & præsumtum differentiam putant, sed, ut alii judicant inutiliter. Idem enim dolus potest & præsumi & non præsumi, nisi quis per dolum præsumtum intelligat dolum reipsa & plenè probabili opponat. Dolus enim (propriè dictus) nunquam præsumitur (in judicio) l. *merito* § 1. ff. *pro soc.* sed perspicuis indiciis est probandus l. *dolum*. 6. C. de *dol. mal.* l. *quoties* 23. §. 1. de *probat.* l. *dolus* 10. in *fin.* C. de *resc. vend.* quamvis sint qui contra velint ut Castr. in l. *dolum*. C. de *dolo per illum textum* num. 4. & Joh. Sichard. num. 5. Paris. *cons.* 49. n. 30. l. 1. Phanut. de *in litem jurand.* p. 2. c. 2. n. 8. *vers. ad hoc.* Surd. *decis. Mantuan.*

216. n. 8. Terin. l. 1. cons. crim. 96. n. 30. quod vel detali præfuntione intelligendum, quæ est ex factis in sese malis vel prohibitis, vel cujus effectus sit non infamia, sed tantum damni, ex dolo illo apparente nati, restitutio. Sed ad primam & secundam divisionem redeunt, dicimus videri illas potius distinctiones, quàm divisiones generis in species. Dolus enim bonus propriè dolus non est, sed solertia, comprehendi tamen potest sub prima definitione & inde quæri: *An omnis simulatio sit vitiosa?* ubi pro negativa militent exempla non modo profana, sed & sacra, uti stratagema Israëlitarum, qui ad cives in Ain (idq; à Deo jussi) & ad Gibeonitas fugam simularunt, Jos. 8. Jud. 20. v. 29. & seqq. ita Christus simulavit discessum à comitibus in itinere Emauntico, Luc. 24. v. 28. & c. Huc pertinent injure hi & similes casus. Ut cum dicitur. Qui per dolum recuperaverit, quod suum erat, non teneri ad restituendum. Bald. in l. ult. de dol. Item Advocatum, habentem justam causam, posse decipere adversarium Tiraquel. in præfat. tract. in retraict. des lignag. n. 20. arg. c. 1. 3. q. 4. dolum cum dolo compensari. l. viro 4. off. soluto matrim. l. si ambo 10. ff. de compensat. l. si duo 36. ff. de dolo. l. quidam Titium 7. ff. si quis omis. caus. testam. l. si filium 37. C. de liberali causa. l. quoniam 21. C. de heret. cap. ult. Farin. fragment. criminal. p. 1. lit. D. n. 110. Cardoso. in praxi Judicum. & advocat. verb. delictum n. 37. Cæs. Bargal. de dolo. l. 6. reg. 15. Imò in contractibus disertè dicit non esse peccatum, gloss. in c. si cupis 5. caus. 16. quest. 1. gloss. in cap. civitate. de usuris. Jas. in cons. 153. col.

Quæst.
XLIII.

3. *in fin.* Et licitum esse contrahentibus se invicem decipere usque ad dimidium iusti pretii *l. in causa cognitio 16. §. pen. ff. de minor. l. 2. C. de resc. vend. C. A. cons. 78. lib. 1. n. 6. & 7.* Verum enim verò, ut taceamus quod dicit de contractibus, *Sir. 27. v. 2. 3. 4.* Quemadmodum hæc omnia valde periculosa sunt ab hypocrisi, & de hoc postremo ipsi dicunt J. Cti, accipiendum, non de fraudulento venditoris consilio, id enim vehementer damnari, & si interveniat, reddere aliquando contractum ipso jure nullum, vel resolvere *l. 53. §. ult. C. de H. si dolo 5. C. de resc. vend. l. exempto 11. §. 5. ff. de A. E.* sed potius de ea deceptione, quæ re ipsa contingat, sine injuria contrahentium, quia venditoris votum sit pretio vendere plurimo, emptoris autem minimo emere. *l. si voluntate 8. C. de rescind. vend. Myns. 4. obs. 74. Lud. Gom. ad §. superest. de act. num. 54.* Et quod de compensatione doli per dolum dictum est i. de actione civili non criminali intelligi debere. Hieron. Buccaron. *de different. inter judicia civilia & criminalia differ. 131. n. 1. & 2.* Si uterque dolus ex æquo se habeat. Quod si enim non sint in pari causa, sed alter minus, alter plus deliquerit, qui in leviori culpa sit minus onerari *l. si servum 19. §. sequitur 3. de V. O. l. si duo 36. ff. de dolo.* Joh. Ferrar. Mantuan. *ad l. 197. de R. 7.* Ita in prioribus etiam casibus Christiano attendendum est ad conscientiam, cujus, nisi externa extent indicia, forum humanum rationem habere non semper potest. Sed & in hoc videndum, & quidem præcipuè, cujusmodi sit factum ejusmodi dolosum. Nam v. g. qui per dolum
quod

quod suum erat recuperaverit, non tenetur quidem ad restituendum; posset tamen factum ex dolo illo ortū, esse ejusmodi ut judex, salvo interim ipsi eo, quod recuperavit ex officio illud puniendi, causam haberet. Coram Deo certe, si esset factum ex suo genere malum, excusari non posset. Idem de advocato bonam habente causam tenendum; quis enim non persuadet sibi causam suam bonam esse? Si autem conscius sibi sit, esse malam, prorsus agere non debet, sed veritati cedere. Nullus prætereā dolus bonus est, (quamvis intentio bona sit) ex quo suscipitur factum in sese illicitum, v. g. non potest probari factum Thamaris, Judæ socero pro scorto se subjicientis, ut ipsum iniquitatis de filio sibi denegato convinceret, quantumvis ipse Judas confessus sit, justiorem esse quàm ipse, *Gen. 38.* Non enim sunt facienda mala ut eveniant bona, *Rom. 3. v. 8.* Ita αὐτοχρεια Samsonis, *Jud. 16.* nisi tribuatur singulari instinctui Dei, quem Deus ab ipso invocatus largitione novi roboris testatus sit, malim numerare inter nævos omnibus factis humanis inhærentes, *Sir. 27. vers. 5.* (quos tamen Deus ex gratia condonat) quàm αὐτοχρεια, in sese licitæ exemplum inde petere. Idem sentiendum de factis similibus martyrum quorundam, inter quos fuerunt matronæ ac virgines de quibus *Eus. l. 8. c. 8.* quæ stuprum αὐτοχρεια evitarunt. Nam stuprum præter voluntatem patientes, ab ipso Deo absolvuntur, *Deut. 22.* non erat bonus, ut haberi voluerunt dolus ille Bezæ & Tarelli, quo, ut intercessionem

Theologorum & principum Germaniæ ad Regem Galliæ impetrarent, dicebant, ipsam carnis Christi substantiam exhiberi in S. Cœna: in scrinio autem pectoris, uti postea aiebant, clàm retinuerant has voces, *per fidem & spiritualiter*, Theodos. Fabricius in *historia Sacramentaria cit. Of. Hist. Eccles. Cent. 16. l. 3. c. 28.* In confessione enim fidei nihil dissimulandum, sed clarè, quid sentiamus, profitendum est, 1. *Petr. 3. v. 15.* Si autem re vetà putarunt, nihil aut parum discriminis esse suæ doctrinæ à nostrâ, cur in Comitibus Augustanis diversam à nostratium, confessionem Imperatori obtulerunt? nec ante datam pacem religionis & exclusas inibi doctrinas à Confessione Augustana diversas fratres nostri audire voluerunt? Hæc de dolo bono tùm vero, tùm putatio. Confer de hac ipsâ materiâ latè agentem Hugonem Grotium *de jure belli & pacis. l. 3. c. 1. n. 6. & seqq.* ubi, cùm multis, tùm rationibus, tùm dictis sapientum probasset, simulationem aliquam, non modo quæ in factis, sed & quæ in dictis consistat, hoc est, mendacium, licitum esse, mendacii verò illiciti formam consistere in repugnantia & jure alterius *n. 11.* addit tamen *n. 20.* Generosius esse ac Christianæ simplicitati convenientius, falsiloquio in hoste quoq; abstinere, præsertim cum Christianis non simplicitas tantum commendata, *Matth. 10. v. 16.* sed & vaniloquentia interdicta sit, *Matth. 12. v. 26.* plura etiam ex profanis videantur apud ipsum.

§. 119.

De dolo re ipsa quæ dicuntur apud Jurisconsultos,

sultos, ortum habent *ex l. 36. ff. de V.O.* ubi hæc habentur ex Ulpiano : si quis, cum aliter convenisset, eum obligari, aliter per machinationem obligatus est, competit ei exceptio. Idem est & si nullus dolus intercessit stipulantis, sed ipsa res in se dolum habet, &c. Exemplata talium contractuum plurima suppeditarunt anni initiales belli proximi usq; ad 1622. incl. & nonnulli proximè antecedentes, ubi tanta vilitas fuit monetæ minutioris, ut tandem unus Joachimicus responderet in contractibus decem florenis, qui hodiè in ditione Noribergensi & quibusdam vicinis, tantum unum cum dimidio, in nonnullis unum tantum cum quinta parte valet. Ex quo quàm enormiter plurimi læsi sint deprehensum est, postea, moneta ista vili vel rejecta, prorsus, vel ad pretium legum Imperii aut non multò minoris redacta. Multis quippè, qui heri multa millia florenorū sese possidere putassent, hodiè ne decimam quidem partem habere sese sentientibus, idq; ex dolo, quem ex modo traditis vocare potueris non ex proposito, sed re ipsa, cujus læsiones postea quidem Camera plurimaque etiam judicia ad instantiam quorundam læsorum corrigeretentarunt, quid autem profectum sit, judicium esto penes alios. Quo verò nomine in judicio Dei dignatum fuerit totum illud negotium : processus & eventus tristissimi illius belli, cujus cicatrices, utinam autem cicatrices tantum, adhuc sentimus, ostendit. Ut præclarum quendam Theologum, nunc *cu d'ysis*, dicere meminerim, observatum à se esse, quo ordine levioris istius monetæ usus initio belli &

paulò ante Germaniam penetrasset, eodẽ ipsum bellum sedem suam subinde transferendo processisse. Dolus itaque re ipsa & enormis læsio sunt idem, ut probant Dd *ex textu ff. modo citato, item ex l. 2. §. 1. ff. de Except. doli. Paris. consil. 12. n. 82. cons. 20. n. 105. cons. 89. num. 68. vol. 1. Socin. jun. cons. 77. n. 132. vol. 1. Cephal. cons. 192. n. 8. vol. 1. Jason. cons. 133. n. 17. vers. non obstat. vol. 4. infr. c. læsio. & ad rescindendum actum (non autem ut de dolo infamis propterea reus fiat) æquiparatur dolo ex proposito. l. 1. in fin. ff. de dol. except. Duc. cons. 39. vol. 9. & cons. 180. n. 4. idem cons. 349. n. 7. Andr. Gail. observ. 147. n. 11. Afflict. decis. 322. num. 7. Grammat. decis. 102.*

§. 120.

Notetur & hoc, tanquam Christianæ charitati probè consentaneum. *Actionem doli* (quia damnatum infamia sequatur, licet ipsa actio infamiam accusati per se propositam non habeat) *non dari nisi alia actio non sit*, qua quis possit experiri. Si verò probabiliter, an actio competere possit dubitetur, aut alia quæ concurrat æquè famosa sit, ut stellionatus, tunc hæc procedat. Prætereà non indulgetur, si non gravis causa sit, v. g. si levis sit summa, item liberis vel libertis adversis parentem vel patronum, item humili adversus consularem: prodigo, aut aliàs vili, adversus hominem vitæ emendationis. Sed tali casu in Factum verbis temperanda de dolo actio, ut bonæ fidei mentio fiat: hoc est, ut addatur clausula bonæ fidei, concepto in ipsum factum cum dolus iniustus iudicio: atque ita ex bono & æquo

æquo iudex arbitretur, ne contra, quàm bona fides exigit, fraus alterius alteri noceat, dissimulata interim doli mentione, quamvis ex narratione facti possit utcunq; colligi & apparere. vid. non tantum de hoc sed de tota hac materia Wesenbec, *parat. ad ff. de dolo malo. n. 5. 6. item Cod. eod. tit.*

§. 121.

Sed & de *culpa* aliquid dicendum est, duabus de causis 1. quia illa in hoc Oecono^{mo} non, prorsus videtur defuisse, non tam ex eo quod creditores summam debiti certius videntur sciuisse ipso, quàm ex ipso textus Evangelici principio, ubi quod de dissipatione bonorum Domini dicitur, si culpæ ipsius tribuere nolumus, ascribendum erit vel itidem dolo (qui tamen, ut supra audivimus non præsumitur, nec sine argumentis magni ponderis alicui imputatur) vel casui. Ex quo, si omnia periissent, dissipationem Christus Oecono^{mo} non adscripsisset. 2. Altera causa, cur de culpa etiam agendum sit, est, quod dolo valdè sit affinis, imò ex parte ipsi æquiparetur. Differunt autem in Jure, potissimum in eo, quòd dolus in committendo versetur; culpa verò (& quidem lata quæ aliàs dolo æquiparatur) magis in negligentia vel ignorantia consistat. *l. si mora, ubi gloss. sol. mat. l. mag. negl. 226. l. lata 223. de verb. sign. l. 3. de jur. gen.* Item Culpa est ex segnitie animi, vel rusticitate, vel inertia, vel simplicitate, quæ semper habent comitem imprudentiam, *l. 3. §. ult. ff. de suspect. tutor.* dolus vero nascitur ex malitiosa destinatione animi, contemnente omnem honestatem

atq; prudentiam, cum proposito lædendi. Definitur autem culpa læsio per imprudentiam alteri illata, quæ alioquin humanitus evitari potuisset. Item culpa est ejus, qui nesciens aliquem læsit. Item culpa est deviatio ab eo, quod bonum est, quod per diligentiam hominis potuit provideri. Bartl in *l. quod Nerva ff. de pos.* Qui ibidem tradit quinque species, videlicet latissimam, latior, latam, levem, levissimam. Sed ex hujusmodi gradibus majoris aut minoris culpæ non possunt constitui diversæ species, juxta *l. si. ff. de Instru. vel instru. leg. l. is cui ff. quemadmodum serv. amitta.* Ideoque commodius visum est plerisque; Omnes culpæ circumstantias duobus tantum capitibus complecti, ut aliàs *CULPA* dicatur *LATIOR* (vel lata) aliàs levior (vel levis) *l. cum res. §. culpa ff. d. l. i. culpa latior, est læsio tam reprehensibilis & injusta, ut secundum communem sensum non possit excusari: ut si quis faciendo aut prætermittendo non intelligat, quod omnes intelligunt. l. cedere diem §. si. l. lata culpæ ff. de verb. sign. aut si quis non ad eum modum curet res alienas, quo proprias solet, l. quod Nerva ff. de pos.* Hic enim tanta est fraudis suspicio, ut talis incuriositas rectè censeatur dolo æquiparanda, vel proxima, vel etiam dolus ipse. Quamquam enim, secundum rerum naturam, similia non sint propriè eadem res, civili tamen ratione nihil prohibet alterum prædicari de altero propter eosdem fere juris effectus. Appellationes enim doli mali regulariter lata culpa continentur. *l. 3. §. ex hoc edicto ff. nauta caupo. stab.* Ubi autem dolus pro ipso facto accipitur, ibi lata culpa

culpa pro dolo, per juris interpretationem non intelligitur, *l. in lege Cornelia ff. ad l. Corn. de siccaris*. Culpæ latiori annumeratur ignorantia juris communis, nisi ob ætatem, sexum vel rusticitatem excusetur, *l. regula est. in princ. & § si quis jur. ignorans ff. de juris & facti ign.* At **CULPA LEVIOR** est incuriositas vel negligentia, quā alii plerumq; homines, in rebus suis solent evitare. In eo enim peccatur duntaxat levi culpa, quod non tam diligens is fuit, sicut alius quispiam circumspectior fuisset *l. si cum venderet in fi. & l. Aquil.* Culpam levem esse ait Paulus, cū quod diligenter provideri potuerat, non esset provisum. Dicta est autem levis, non quod aliquando non grande damnum afferat, sed quod nullā plane conjecturā colligi possit animus mali conscius. *arg. l. hi ff. de calumniato.* Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inspicitur, ita in leviori simplicitatis habetur ratio. Simplicitatem autem appellant generaliter, omnem animi segnitiam, vel rusticitatem, vel inertiam *l. 3. §. fin. ff. de susp. tut.* proinde nullum certius est argumentum animi simplicis ac minimè mali unde culpa processit, quàm si in propriis rebus nihilo soleat esse diligentior, ac fuerit in alienis. *l. mulier §. sed si ff. ad S. C. Trebel.* Imperitia quoq; culpæ levi annumeratur, si modum non excedat. *l. imperitia. ff. de reg. jur. l. idem juris est ff. ad l. Aquil. l. si quis id quod §. doli mali ff. de juris & facti Ign. l. 1. §. si. ff. de eden. l. 3. §. ult. ff. de susp. tut.* Est & hoc observandum, cum appellatione doli regulariter comprehendatur latior culpa, consequens est appellationem culpæ

sine adjectione non ad latam, sed ad levem culpam pertinere *l. si mora ff. solut. matr. l. in venditione §. de tempore ff. de rebus judicis autorit. possid.* His duobus culpæ capitibus addit Hottomanus tertium, levissimam scilicet culpam de eo, qui summam diligentiam deberet, nec eam præstitit, sed mediocrem tantum. Hæc de culpa ex jure civili.

§. 122.

Porro applicatio horum ad jus divinum melior fieri non potest quàm agnitione *nostræ culpæ* (latissimæ fanè ut cum illis loquamur) quæ *Peccatum Originis* à primis parentibus unde Originem habemus dicitur, qui tam insignia bona, imaginem scilicet divinam cum omni tùm temporali tùm æternâ beatitudine amiserunt. Quæ bona etsi nos ipsorum posterì nunquam habuimus, tamen 1. in ipsis peccavimus, *Rom. 5. v. 12.* (*ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον*, propositio *Ἰπὶ* cum Dativo significat in, vide Grammaticos) Substantiâ quippè ex ipsorû substantia habem⁹, ut pars sim⁹ ejus massæ quæ tota peccatû Deo exosa facta est. 2. In eadem culpa concepti & nati sumus, *Psal. 51. v. 7.* 3. Affectus, concupiscentiæ & actiones nostræ tantum malæ, *Genes. 6. v. 5. cap. 8. v. 21.* (ubi vulgata versio habet, intenta ad malum, prona ad malum, sed contra veritatem Hebraicam, ubi disertè est c. 6. *וְכָל מַחְשַׁבְתָּ לֵבָו רָק* c. 6. *וְכָל מַחְשַׁבְתָּ לֵבָו רָק* Omne figmentum cogitationum cordis ipsius (hominis) tantum malum omni die, hoc est, omnitempore, & cap. 8. *וְכָל מַחְשַׁבְתָּ לֵבָו רָק* cor hominis malum à ju-

à juventute ejus. Prima duo quæ diximus, ostendunt hujus culpæ originem, tum remotam, nimirum peccatum priorum parentum, tum proximam, quæ est labes in generatione parentum propriorum. Tertium ex c. 6. & 8. *Gen.* ostendit subjectum, formam & effectum, subjectum est cor, hoc est, intima hominis natura, hæc enim hujus vocis significatio est in S. literis, id quod est primum vivens & ultimum moriens. Forma consistit in malitia, non quidem physica, quia Deus omnia benè fecit, sed morali, hoc est, legi Dei contraria. Effectus sunt כָּל־מַחְשַׁבֹּת הַרְעָה omnia figmenta cogitationum seu meditationum, de rebus agendis, eligendis ac fugiendis. Omne hoc רָעָה dicitur רָעָה tantum malū, ut nihil in ipso boni sit, nec figmentum ipsum, nec ejus effecta. Si quis quærat: An ergo omnia opera non-renatorum tantum mala, & nihil in iis boni sit? Resp. Hoc non sequi. Quomodo alias Paulus diceret: gentes naturā fecisse quæ sint legis, *Rom.* 2. v. 14? Sed spiritum sanctum his & similibus dictis tantum docere, quinam fructus sint carnis corruptæ & perversæ naturæ per se, nisi scilicet compescatur disciplina eaq; vel morali saltem, ut in Ethnicis, prudentioribus, vel spirituali ut in renatis. Hinc *Gen.* 6. v. 3. non tam de malitia conqueritur, quàm quod castigari nolint. Hinc & Paulus *Rom.* 1. & 2. in descriptione peccati originalis ab effectis petita, ponit peccata plurima, quorum non modo ex Judæis sed ex Ethnicis etiam plurimi, rei non fuerunt, innuens naturam corruptam

ruptam in se omnes eo de deducere, nisi disciplina impediatur. Et decē pręcepta omnia concepta sunt forma prohibitionis, ad denotandum hominem naturā ad omnia vitia propensum, *Es ist dem Menschen kein Sünd zu groß/wenn er ihm selbst gelassen ist.* Opus itaq; est hominem coerceri, quamvis nunquam in hac vita eousq; perveniat ulla disciplina, ut omnia peccata actualia impediat: multò minus ut malitiam cordi originaliter inhærentem tollat, *Eccles. 7. v. 21.* non tantum in Ethnicis (quod agnovisse Aristotelem patet tūm ex iis, quæ habet de continentia & tolerantia, tūm inde quod in disciplina virtutum dirigi voluerit hominem non ad illud extremum ad quod à naturā propendet, sed ad contrarium) sed & in renatis, *Rom. 7. v. 15. &c.* Ex hoc apparet, culpam originalem rectius etiam quàm lata culpa apud Juris consultos dolo æquiparari. Ii enim ideo tantum dolū & latam culpam æquiparant, quod in iudicio eundem effectum habeant, licet in se diversa sint crimina. In eo enim differre, ut supra audivimus ajunt, quod dolus committendo, culpa autem qua talis in omittendo tantum eo, quod facere debeamus, consistat. Hic audimus culpam originalem qua bona Domini effuderimus & adhuc effundamus saltem ratione actus secundi, non tantum in omittendo bono, quod necessario fit, ubi nihil nisi malum fit, sed etiam in committendo, in machinationibus malis, quæ genuina doli definitio est, consistere. Videantur scripta nostrorum Theologorum & præcipuè *Augustana Confessio cum Apologia de peccato originis.*

ni. Causam ergo habemus ut oremus 1. dimitte nobis debita nostra *Matth. 6. 2.* pro Spiritu Sancto tunc dando, *Luc. 11. v. 13.* tunc, si semel datus sit, à nobis non auferendo *Psal. 51. 4.* ne inducamur in tentationem; carne quippè nostra ita imbecilli ut nostris viribus nullius peccati tentationem sustinere valeamus. 5. ut diligenter imitemur hunc Oeconomum, in eo, quò rectè facit, videlicet prudentià circa bona spiritualia, damnum ex amissione illiorum datum, refarcientia.

§. 123.

Sed & de *falso* aliquid dicendum est. In eo enim potissimum consistere videtur dolus hujus Oeconomi. Est autem propria hujus materiæ sedes. *In pandectis l. 48. T. 10. Cod. l. 9. T. 22.* de ea autem falsi specie quæ præcipuè in instrumentis locum habet, & ab injusto hoc Oecono commissa, & simul de Instrumentis ipsis agitur *Nov. 73.* Est autem falsitas mutatio veritatis *Novell. dicta in princ. Azo in sum. de crim. fals. in pr. l. quid sit falsum ff. ad l. Cor. de fals. & quidem in alterius fraudem dolo malo l. nec exemplum 20. C. b. r.* factum enim falsitatis non dictum, lex coërcet, *d. l. quid sit falsum.* sed quia & hæc definitio ad quemvis dolum extendi potest *Bart. in d. l. quid sit* ideo *Wesenbecius & alii falsum* ita exponunt, ut omnes species factorum falsi nomine sub hoc titulo ff. & C. venientium commemorent, reliquis ad alias criminum species relatis. Sed quia id hoc loco prolixius fieret instituto nostro, potissimas recensebimus; satis habito de reliquis ejusmodi actibus, quod sciamus vitiosos

los habendos esse, quod in comparatione cum
 jure divino sufficit. Dicimus itaq; esse crimen
 falsi, quod committatur dolo malo per mutati-
 onem veritatis, ut 1. si quis vendat rem duobus.
l. 21. ff. b. t. 2. Si creditor colludens cum debi-
 tore suo, fundum quasi pignoratium vendiderit,
 cum sibi solutum esset, *l. 15. C. b. t.* 3. Cum quis
 partum alienum supposuit *l. 19. §. 1. l. 30. §. 1.*
ff. b. t. Cujus rei accusatio solis parentibus &
 quorum interest competit. *d. l. 30. §. 1.* 4. Si
 quis falsum testimonium dixerit, vel malitiosè
 veritatem celaverit, *l. 1. §. 2. ff. b. t.* 5. Si quis
 publicum vel privatum scriptum atultraverit
l. 1. 16. 23. ff. b. t. Multò plures inquam species
 commerant doctores, & ipsæ leges titulis citatis,
 sed quas, ut hîc commemorari nimis prolixum,
 ita huc referendas etiam sine expressa mentione
 intelliges, si falsam opinionẽ generent pro vera
 & hisce ἀνάλογα sint, ita facile intelligetur o-
 mnem fraudem in contractibus falsam opinio-
 nem simul generantem ad primum vel secundũ,
 falsum statum, nomen sigillum, &c. item nobi-
 litatem mentientem, ad tertium, imposturam
 omnem in judicio ad quartum, omnes fallacias
 circa testamenta, instrumenta, & ea, quæ literis
 comprehensa vel sunt, vel comprehendi solent,
 ad quintũ, si non in se, saltem quatenus falsum
 pro vero venditant referri posse. Quatenus itaq;
 in iis falsitas pro veritate obtruditur, huc perti-
 nebit, quatenus alia crimina includunt, nihil
 prohibebit sub alium titulum referri. Quemad-
 modum hoc in loco, falsum cum furto opum
 Domini ita concurrunt, ut vix appareat utrum
 præ

præ altero emineat. De adulteriniis monetis quæ etiam huc referuntur, quæ dicenda videntur. reservamus ad Dom. XXXIII.

§. 124.

Pro harmonia horum cum lege divina non dissimulandum, quod doceant Dd. non tantum falsi pœna teneri, qui legem falso allegent. *l. fin. de fals.* ut faciant advocati nequam, qui in suis consiliis allegent glossas à Dd. damnatas. Zas. *in l. 1. §. sed cum l. seq. ff. de dol. except. col. 900.* sed & eos, qui in sanctis literis vero & genuino verborum intellectu adulterato, corruptore, fanaticos errores & corruptelas subdant, à falsi crimine non excusari *l. 23. & 25. ff. h. t.* Bocer. *class. 4. Diss. 15. Th. 15.* Harpr. *ad §. 7. l. de P. l. n. 25.* Per allegoriam huc referri possunt in sacris, qui chirographum conscientiae radere malunt quam Christi sanguine delendum (de quo *Col. 2. v. 14.*) Deo per pœnitentiam offerre, hoc est blandiuntur sibi in delictis, extenuando ea vel prorsus negando, idq; authore Satana, cujus similitudinem videre licet in iniquo hoc Oecono-
mo. Sed ut hæc deceptio tandem non latuit Dominum, ita multò minùs illorū fraus Deum *καρδιογράφον* latebit, & ut pœna falsi communiter est relegatio, vel etiam (pro gravitate fraudis & ejus quod interest) fustigatio, v. Welsenb. *parat. ad h. t. n. 9. & 12.* ita tales, nisi resipiscant à vita æterna relegati, Satanæ fustigandi tradentur.

§. 125.

Verùm quia hæc falsitas Oeconomi in *Instrumentis* corruptis consistebat; de illis etiam aliquid

quid dicendum videtur. Vocem Instrumenti quod attinet, dicitur illud ab instruendo: nam generaliter accepto vocabulo, instrumentum significat omne id quo causa instrui potest, sive sint testimonia, sive scripturæ, quibus res gesta comprehensa est, *l. 1. de fide Instrument.* at specialiter acceptum instrumenti nomen, significat scripturam de re gesta factam, ut illis fidem ac probationem præstet *l. cum §. in fin. C. de transact. l. 4. ff. de pign.* Germani vocant, *Briefliche oder schriftliche Urkund.* Dividi solet instrumentum, in publicum & privatum *l. scripturas 11. ubi Dd. C. qui in pot. in pign.* Instrumentum publicum est quod habet publicam auctoritatem, estque duplex vel absolutè publicum vel quodammodo. Illud est scriptura quæ facta est apud acta publica, puta apud magistratum sive iudicem ordinarium: *l. in hac 30. & l. seq. C. de donat. l. census 10 ff. de probat.* ejusmodi instrumentum firmitatem perpetuam & inconcussam habet, adeò ut nec audiat probatio in contrarium. *d. l. in hac 30. in fin. & l. ult. C. de donationibus.* Hoc (modo quodam publicum) est quod per Tabellionem sive notarium publicum ad hoc rogatum solenniter confectum est, *l. contractus 17. ibi,* & si per Tabellionem conscribantur *C. de fide inst. Nov. 73. c. 7. in pr.* idq; in præsentia trium testiū, juxta nonnullos, aliis duo sufficiunt, ut ipse Notarius sit pro tertio. *v. recess. Imp. Coloniae An. 1512. §. und nach dem.* Privatum Instrumentum est, quod solam personæ privatae auctoritatem continet: hujus species sunt, cujusq; privatae annotationes, rationes, chirographa

pha debitorum, apochæ creditorum & debitorum antapochæ *l. instrumentum 5. & l. seq. l. exemplo 7. C. de probat. l. plures 9. & l. seq. C. de fide instrument.* Est quoq; privatum Instrumentum à Tabellione confectum & non adhibitis requisitis instrumenti publici, proindeq; contra tertiū nihil probat. *Nov. 73.*

§. 126.

Instrumentis hisce terrenis & publicorum potissimum fide tanta, ut nullam vel probationem vel exceptionem vel quicquam hujusmodi in contrarium patiatur, monemur, *de infallibili item firmitate & veritate* Instrumenti salutis nostræ, tam veteris quàm novi, hoc est, *sacrarum litterarum*, quarum libros Canonicos Instrumento publico absolute, Apocryphos publico secundum quid, scripta verò patrum, concilia, eorumque decreta, Instrumento privato quoad efficaciam probationis comparare, possis. De scripturis graviter, *2. Petr. 1. v. 19. 20. 21. & alibi.* Argumentamur itaq; cum Apostolo Paulo, *Gal. 3. v. 15.* à minori ad majus. Si hominis Testamentum non contemnitur, nec quicquam adjicitur, multo minus id fieri debet Divino. Unde miranda, imò detestanda est impietas & ἀλαζωνία Pontificum, cum suis asseclis, qui autoritate scripturarum non contenti, traditiones & definitionem papalem insuper requirunt, qua de re alibi plura. Libros Bibliorum Apocryphos comparavimus Instrumentis publicis secundum quid. Quemadmodum enim hæc, non nisi duobus ad minimum testibus confirmata valent, ita quæ tradunt libri Apocryphi, eatenus acceptamus,

mus, quatenus cum Canonicis consentiunt. Quæ autem dissentiunt ut factum Rhazis, 2. *Macc.* 14. v. 41. & seqq. item preces pro defunctis, 2. *Macc.* 12. v. 46. non probamus, quia illud pugnat cum præcepto quinto; hoc contra dicitur, *Ecclesiast.* 12. v. 5. Tertio quemadmodum instrumenta privata valent quidem apud suos aucthores, & qui semel receperunt; nihil autem probant contra tertium: Ita dicta patrum sinceriorum (quamvis pauci & vix ac ne vix quidem ullus sit, qui nullos prorsus habeat nævos, vid. *Of. cent. hist. Eccl.* passim ubi vitam ipsorum describit) ut & concilia, item confessiones certarum Ecclesiarum, probant inter suos, hoc est, qui auctoritatem illorum agnoscunt & communi consensu receperunt, nihil autem probant contra tertium, ut Judæos, Turcos, imò inter Christianos etiam nihil adversus eos, qui non publicè receperunt, &c. Hinc quemadmodum Pontificii non terrentur auctoritate Augustanæ Confessionis, ita multo minùs nos brutis fulminibus Concilii Tridentini.

§. 127.

Maximilianus Sandæus pro *Jurisconsulto suo Christiano* ex hoc quoque Evangelio, ut ex aliis, instruendo, proposuit sibi dictum Oeconomi hujus ad debitores dicentis, *quantum debes Domino meo*; & illius occasione proponit auditoribus & lectoribus suis *hominem debitorem Deum creditorem*. Dicit autem; se duplex genus in hoc Evangelio invenire, alterum eorum, qui diviti debebant ex negotiatione fortassis inita venditi, conducti locati, vel simili. Ex his unus debebat

centum cados olei, &c. alter coros tritici, &c. Aliud genus debitorum ait esse illorum, qui ex injusta actione Domino debeant, ut ipse villicus. Utroq; modo hominem ait esse Deo debitorem. Primo ex actione licita & honesta. Ita debere Deo operas, quia ab illo conductus sit in vineam. Debere corpus & animam, quia sit ab illo creatus, &c. Secundo debere hominem ait ex injustitia aliqua commissa, & sic constitui debitorem ut villicum iniquitatis. Ex quo facile colligatur, quæ sint debita, quibus homo debitor constituatur. Esse enim, uno verbo, peccata, allegat quintam petitionem; dimitte nobis debita nostra, allegat etiam dicta patrum quorundam, quæ brevitatis causa omitto, ut & ea quæ de mensuris, quarum in hoc textu fit mentio disputat. Commemorat & quædam exempla magnorum debitorum ex historiis, Milonis qui Clodium occiderit, æs alienum ex Plinio dicitur fessertium septingenties, Cæsarem dictatorem post subactum orbem auri milliones sex debuisse, & addit; nescio an tantum debeat, certe exigere dicitur modo, nihil minus ab Inviçtissimo Poloniæ rege Sigismundo rebellium Sarmatarum exercitus. Tantundem (pergit) debuerunt ante haud multos annos mercatores duo Belgæ, quibus tamè longè plura debuit Rex Philippus. Quantum verò idem Magnus Rex debuit mercatori illi, qui vix solidis diebus viginti, supra septingenta aureorum millia numeravit, ut in militaria erogarentur stipendia: deinde mense uno auri millionem unum dedit: postea iterum, vix elapsis tribus mensibus auri milliones duos

addidit, & super hæc aureorum septingenta milia in cumulum coniecit, citat in margine huius narrationis authorem. Carol. Scribon. Ant. & erpiens. *Tit. pecuniaria negotiatio*. Addit paulò post, si quis vel unum peccatum circumferat, ultra decem milliata talenta & milliones centum debere, &c. Theologos plerosq; dum de debiti magnitudine, quod in peccato vel uno lethifero consistat, quærat, respondere solere, non esse pondus, mensuram, aut numerum cuius expressione in illius notitiam pervenire detur, cum finiti ad infinitum nulla sit proportio, &c. peccatum enim esse contra Deum infinitum, adeoque hominem avertere à bono infinito, at quem nescire offensum atq; injuriam omnem crescere ex dignitate personæ contra quā comittatur, &c. Et postea; Illud satis constat (inquit) apud omnes, in debito peccati illud esse pondus ac gravitatem, ut nullum illi debitū quod ad naturam referatur. comparari possit: ideoq; aliquam habet infinitatem, ut loquitur S. Thomas 3. p. q. 1. eò quòd sit contra Deum. Quæ verba cum exponit Cardinalis Cajetanus: Quanquam, inquit, peccatum non sit simpliciter infinitum: tamen in suo genere, nempe pœnali infinitum est: sicut linea, quæ non clauditur punctis, licet non sit infinita simpliciter, est tamen infinita in suo genere, nempe in genere longitudinis. Commemorat miseram creditorum apud veteres conditionem ex Diod. Siculo l. 1. c. 8. Plutarcho in Solone, Gellio l. 20. c. 1. Sed est, inquit, magis misera illius conditio qui Deo tam multa debet, &c. Sed quis modus dices satisfactionis infinitæ

finitæ præsentandi? Nullus sanè fuisset, nisi ipse
 creditor villici iniquitatis misertus, Filio ipse
 suo, sibi in omnibus æquali, persolvendi necessi-
 tatem imposuisset, &c. citat dictum, *Col. 2. v. 14.*
 confert historias mirandæ liberalitatis à paga-
 nis, ut Hadriani qui auri summam, quæ à priva-
 tis fisco debebatur, in urbe provinciisque remise-
 rit, syngraphis etiam in foro Trajani concrema-
 tis, ne unquam summa repeti possit (authorem
 in marg. citat Pontan. c. 19. de liberal.) item Q.
 Caufidici ex Val. Max. l. 4. c. 3. sed inquit quid
 hæc ad Christi profusionem, qui nihil exigens à
 debitoribus, illorum in se debita transtulit, ea-
 que liberalissimè exolvit. Atq; ob eam causam,
 quemadmodum nostra vocamus debita, quæ
 sunt aliorum, si promissimus ea nos soluturos:
 ita Christus sua vocat delicta quæ hominum e-
 rant, quia & voluntate propria & Patris præce-
 pto recepit, se pro iis satisfacturum, *Psal. 21. v.*
2. (in Hebræo est 22. planior autem esset alle-
 gatio *Psal. 40. v. 13.* quem in persona Christi
 scriptum esse patet ex *Hebr. 10. v. 5.* dicentis lo-
 co citato, comprehenderunt me iniquitates
 meæ) longe à salute mea verba delictorum meo-
 rum. Majus hoc est, quam quod tantopere com-
 mendarunt Corinthii in Theocle & Thrasonide,
 ac Mitylenii in Praxide, qui cum in amplissimis
 opibus versarentur, & viderent cives suos pecu-
 nia laborantes, non tantum ipsis remiserunt, sed
 hortatores etiam aliis fuerunt, ut paupertatis o-
 nusegentibus relevarent. *Ælian. l. 14. var. hist.*
 Remiserunt quidem debitum, sed in se illud non
 receperunt, quod fecit Christus, quia alius per-

solvendi non erat modus, &c. Addit inter alia
 ex Bernhardo. (*ad Mil. Imp. c. 2.*) Si corporali-
 ter non pateretur (Christus) debitum non sol-
 visset: si non voluntariè moreretur, meritum
 mors illa non habuisset. Nunc autem, si mortis
 meritum non est peccatum & peccati debicum,
 mors Christo remittente peccatum, & morien-
 te pro peccatoribus: profecto jam nullam est
 meritum & solutum est debitum. Quanta hinc
 securitas? Nam quâ ratione iterum exigetur à no-
 bis, quod pro nobis ille jam solvit? Qui peccati
 meritum tulit, suam nobis donando justitiam.
 Ipse mortis debitum solvit & reddidit vitam.
 Haftenus rectè (quantum quidem ego videre
 possim) Sandæus noster & prorsus ad mentem
 Lutheri imò Pauli *ad Rom. 3. & alibi*. Sed quàm
 syncopanticè defraudet miseræ conscientias in
 applicatione, quæso non nihil videamus, anno-
 tatis paucis ubi præcipuè ex orbitate videbitur,
 si quis, inquit, hodie tibi eam nummorum sum-
 mam contraderet, quæ ad debitorum solutionem
 esset satis, vel fidem obligaret suam, &c. vel cum
 creditoribus ageret, ut syngrapha sua modo à te
 exhiberetur, contenti esse vellent: non satisfacis-
 se pro te diceretur? Nunquam tamen tu à debi-
 tis liberareris, nisi vel numeratâ à te pecuniâ vel
 exhibita syngrapha. (a) Humanis divina com-
 paremus. Christus tot (a) suspectus applican-
 laboribus & æumnis, di modus de Syngrapha
 potissimum verò preti- Paul' ut supra ex Epist.
 osissimo sanguine suo *Col. 2.* audivimus syn-
 Deum creditorem tibi grapham nostram dele-
 placatum reddidit, de- vit, conditionem verò
 inde ex

inde infinitum illum, ex nostra parte aliam, meritorum thesaurum nec adhibuit ipse nec in manum tibi tradidit, nos docuit quam fidem ut quotiescunq; debita qua credimus plenè à contraxeris, ex illo sum. Christo pro nobis satisfactum, *Gal. 2. v. 20.* ro ære, creditori satisfactum, *Gal. 2. v. 20.* cias, & illi inde quod debes annumeres. Quod nî feceris, nexus in compedibus manebis. Adnumeratio autem hæc fit septem quibusdam ad hoc destinatis instrumentis (*b*) quæ sunt capacissima: videlicet septē (*b*) loquamur simplicissime cum Paulo, & Ecclesiæ Sacramentis. dicamus fide fieri, quæ Sed potissimū duobus, rectius vasi comparatur. Instrumenta autem Baptismo ac pœnitentia: aliisq; ad ea spectantibus pietate plenis operibus (*c*) sine quibus & media fidē hanc confirmantia, esse Verbum postquā in debita post Dei & sacramenta (duo Baptismum incideris, tamen non septem (aut de satisfactione Christi si cum Baptista pœnitenti tibi frustra ab blandiris, tentiam instrumentum (*d*) hoc est, quod duabus applicationis dixeris, i- bus oculis Theologicè tidē non repugnamus, exprimitur, *suffICIENTER* modo pœnitentiam re- & *EFFICACITER* Christus ctè definias & animam pro omniū debitis suffi- illius, videlicet *fidē* non ciente satisfecit, ut au- excludas, nec satisfacti- tem sit efficax, applica- onem propriam (Chri- tione per bona opera sti quippe satisfactioni (*e*) & adnumeratione injuriosam) immisceas: sacramentorū (*f*) con- (*c*) Hoc disertè contra- tingit. Et nihilominus Paulum affirmantem si Deus gratis nobis re- ex operibus non ex gra- mit. tia,

mittere debita rectè dicta, aliàs gratiam non citur: tum quia fundamentum remissionis est fore gratiam, *Rom. 11. v. 6.*
 gratia Dei, Christi passio & meritum: tum quia gratis fidem donat vidi, quæ Christus Petro post lapsum imposuerit? De Davide, 2. *Sam. 12.* audimus quod nos ad amicitiam suam quamprimum pœnitere se dixit responderit Nathan: Dominus ergo culpam & reatum mortis æternæ condonat: sustulit peccata tua, & tum quia gratis instillat illam gratiam, qua Petro pro indicio reconciliationis primum ad opera pietatis excitamur, & quibus Deo nuncium resurrectionis Domini afferre iussæ sunt mulieres, *Marc. 16. v. 7.* Utrique prædicamus.

dicta quidem est crux, non tamen electitia, sed à Deo suo tempore præter illorum voluntatem, *Joh. 21. v. 18.* ipsis imposita, sub qua debebant patientiam, quæ virtus est primi præcepti, quam cum omnibus Christianis habebant communè.

(e) Minimè gentium. Paulus disertè dicto modo citato, opponit quæ Jesuita hoc loco sibi invicem subordinat.

(f) Glaucomata hîc venduntur, quomodo meritum Christi dici potest sufficiens, si non est efficax nisi insuper aliud quid adnumeretur?

(g) Sacramenta inquis. Hæc vero non nos Deo, sed Deus nobis exhibet ad fidem nostram confirmandam fides & pœnitentia non sunt divellen-

vellenda, sed illa in hac includitur tanquam pars in toto.

(b) Itaq; Deus in una eademq; re & iustitiam ostendit, Filii maximam satisfactionem postulando; & misericordiam exhibet mancipii minimum accipiendo.

(b) Si nobis satisfaciendum & promerendum est, nihil horum gratis dari vel fieri disertè dicit Paulus, *Rom. 11, v. 6.* & meritum Christi non est sufficiens. Idem quippe est sa-

tis fecisse & sufficienter fecisse quod debemus. Et hoc fecit Christ' deleto chirographo quod contra nos erat. Gratia vero Dei in quo consistet, ne sit opus ex proprio aut de sui hoc cerebro discere, docet Paulus, *Eph. 2. v. 9.*

(i) Jam verò nisi plañe peregrin' esses in iis, in quibus nullus non Christianus debet esse domesticus, facile colligeres, ad quid ex debitoris titulo obligeris: mirum ad debiti solutionem: id est, peccatorum abolitionem quæ non fit nisi satisfactio- nis Christi applicatio- ne.

(i) Ergone misericordiæ est, debitum ab- undè solutum, denuò ab eo pro quo solutum est, reposcere? Imò conscientie tortura est, Deo nunquam imputanda; à Pontificiis verò ad sustentandam culinã suam, excogitata, ei simili, ac si magistratus inferior aut ipse licitor reum quem Regis nomine absolvere debebat,

(k) Applicatur autem satisfactio per pœnitentiam internam & externam. Interna est dolor serius de peccatis, Theo-

novis ex actionibus, an- tequam dimitteret, ve- xaret.
(k) Solutio debito- rum

Theologi contritionē nostrorum fit for-
 vocant. Externa con- maliter, & facta est, sa-
 stat operib⁹ laboriosis. tisfactione Christi, quæ
 (1) Debes ergo Deo pæ- nostra fit per fidem,
 nitentiam, debes dolo- *Phil. 3.*
 rem, debes jejunia, de- (1) Ubi fides? & qui-
 bes orationem, debes la- dem à Paulo unicè re-
 chrymas, debes cineris quisita, exclusis operi-
 insperſionē, debes hu- bus, *Rom. 3. & 4. & 4-*
 micubationem, debes *libi.*
 saccum, debes cilicium, (m) Ubi ſyngrapha
 debes flagella, debes cuius vi hæc omnia de-
 corporis cæteras affli- beamus? nisi forte à Deo
 ctiones (m) animam, præter voluntatem no-
 debes. Hæc Sandæus & bis imponantur, idque
 alia plura, quæ nec re- gratitudinis, non meri-
 ferre nec pluribus solvi ti aut satisfactionis no-
 h. l. operæ pretium du- mine. Nullibi sane ex-
 xi. Unum tamen liber- tat quod debeamus nos
 adjicere, quod ipse ad- ipsos flagellare, cilicio,
 duxit ex Gregorio ma- aut simili veste incom-
 gno, ita inter alia, ut i- moda uti, aut quocun-
 pſe allegat, ſcribente: quemodo nos ipsos af-
 Sciendum est inquit, ſtigere. Imo prohibetur
 quod quisquis illicita *Eſa. 1.* ſi autem à DE O
 non commiſit, huic ju- per erucem, aut à mun-
 re conceditur ut licitis do in perſecutione fla-
 utatur: ſicq; opera pie- gellamur: patienter fer-
 tatis faciat: ut tamen ſi re debemus. Et an non
 voluerit, ea quæ mundi hoc eſt conſcientias af-
 ſunt non relinquat. At ſtigere meritum Chriſti,
 ſi quis in fornicationis qui pro nobis ſatisfece-
 culpam, vel fortassis rit, nexis diſmiſſionem
 quod anho-

quod gravius, in adul-
terium lapsus est, tanto
à felicitate debet abscin-
dere, quanto se memi-
nit & illicita perpetrasset.
Hæc iterum Sandæus
ex Gregorio. Quæro er-
go quæ licita à se absci-
derit David post adul-
terium? quæ Petrus post
lapsum? quæ milites &
publicani post Bapti-
smum Johannis? pu-
blicanus, *Luc.* 18. peti-
tâ tantum misericordia
est vestigio justificatus?
an debitam & gratitu-
dinem patronis proba-
ambulâ in operibus vo-
cationis, DEO cætera
committe, probè te ca-
stigaturo ubi & quando
opus fuerit, vide *Col.* 2.
v. 21. 22. 23. Et infra
Textum Evangelicum Do-
minicæ XXII. ubi vide
bis Allegoriam debito-
rum, modo non tantum
debitorum nostrorum,
multum diverso, sed
post illa demum pro
porfus è diametro con-
trario huic Jesuitico applicari à Christo serva-
tore, ad rationem debitorum quæ deprecamur
in petitione quinta orationis Dominicæ. Et ex
illa Dominica tanquam textu classico Jesuita si
condi-

anhelantibus è longin-
que ostendere, & tamen
solutionem eorum, ad
quæ Deus nullibi nos
obligavit postulare?
Quis requisivit ista de
manibus vestris, *Jes.* 1.
v. 12. Opera verò chari-
tatis post conversionē
requisita, non sunt pars
solutionis debiti, sed si-
milia sunt operibus eo-
rum, qui è carcere aut
dura servitute dimissi
reverentiam antea eti-
am debitam & gratitu-
dinem patronis proba-
re cupiant, Hinc Pau-
lus in omnibus suis E-
pistolis adhortatur qui-
dē Christianos ad pro-
bitatem vitæ, non tamē
sub conditione justifi-
cationis aut (ut manea-
mus in terminis præ-
sendis) solutionis
debitorum nostrorum,
sed post illa demum pro
gratitudine.

candidè & ex veris fontibus hanc materiam derivare voluisset tractationem de ea instituere debuisset, Is vero Jurisconsultum suum Christianum in Dom. XVI. subsistere & ad primam Dominicam Adventus cursum suum reflectere iussit in facta Dom. XVII. cum sequentibus usque ad finem Anni.

DOMINICA X. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 19. à v. 41. ad finem.

41.
ET ut appropinquavit, videns urbem, flevit super ea.

42. Dicens: Nempe si vel tu noffes, vel hoc saltem tuo die, qua ad pacem tuam pertinent: sed ea nunc occulta sunt oculis tuis.

43. Nam veniet tempus adversum te, quo circumficient tibi inimici tui vallum, & circumcingent, & constringent undiq³.

44. Teq³ solo equabunt, & filios tuos in

41.
ET quand il fut approché, voyant la ville, il pleura sur elle, disant.

42. O si toy à tout le moins en ceste tienne iournée, les choses qui appartiennent à ta paix mais maintenāt elles sont cachees de devant tes yeux.

43. Car les iours viendront sur toy que tes ennemis t'assiegetont de tranches, & t'environneront, & enfermeront de tous costez:

44. Et te raseront toy & tes enfans qui

41.
Und als er nahe hinzu kam / sahe er die Stadt an / und weinet über sie.

42. Und sprach: Wenn du es wüßtest / würdest du auch bedencken zu dieser deiner Zeit / was zu deinem Friede dienet. Aber nun ist vor deinen Augen verbor-

43. Denn es wird die Zeit über dich kommen / daß deine Feinde werden umb dich / und deine Kinder mit dir / eine Wagenburg schlagen / dich belagern / und an alle Orten angsten.

44. Und werden dich schleiffen / und te:

*te: neq; relinquent in
te lapidem super lapi-
dem, eò quòd non no-
veris tempus illud vi-
sitationis tua.*

sont en toy, & ne lais-
seront en toy pierre
sur pierre, pourtant
que tu n'as cognu le
temps de ta visitati-
on.

keine Stein auff dem
andern lassen/ darum
daß du nicht erkennet
hast die Zeit / darin-
nen du heimgesuchet
bist.

*45. Et ingressus in
templum, cœpit ejice-
re vendentis neo, &
ementes.*

45. Puis estant en-
tré au temple, il se
print à icter hors
ceux qui vendoyent
& achetoient en ice-
lui.

45. Und er gieng
in den Tempel / und
hieng an auszutreibē/
die darinnen verkauff-
ten und kaufften.

*46. Dicens eis: Scri-
ptum est: Domus mea
domus precationis est;
vos autem reddidistis
eam speluncam latro-
num.*

46. Leur disant, Il
est escrit, Ma maison
est maison d' orai-
son; & vous en avez
fait vne cauerne de
brigans.

46. Und sprach zu
ihnen: Es stehet ge-
schrieben/ mein Haus
ist ein Bethaus / ihr
aber habts gemacht
zur Mordergruben.

*47. Et docebat quo-
tidie in templo. Prin-
cipes autem Sacerdo-
tum & Scribae, & pri-
mores plebis quare-
bant eum perdere.*

47. Et estoit tous
les iours enseignant
au temple: & les
principaux Sacrifica-
teurs & les Scribes &
les principaux du
peuple taschoient à
le faire mourir.

47. Und lehret täg-
lich im Tempel. Aber
die Hohenpriester un
Schriftgelehrte und
die Fürnemsten im
Volk / trachtete ihm
nach/daß sie ihn umb-
brächten.

*48. Nec invenie-
bant quid facerent:
totus enim populus
pendebat ab eo, audi-
ens ipsum.*

48. Mais ils ne
trouuoient chose
qu'ils lui peussent
faire: car tout le peu-
ple estoit fort enten-
tuf à l'ouir.

48. Und funden
nit/ wie sie ihm thun
soltten / denn alles
Volk hieng ihm an/
und höret ihn.

§. 128.

Summa hujus Evangelii continetur du-
abus partibus. Prima est amarissima. &
supra modū pathetica *genrodica* super mi-
ferrimo excidio urbis Hierosolymæ. Altera de-
scribit factum Zelo Dei plenum, præcipuè super
quæ-

quæstiosa nundinatione Pontificum & institutorum ab iis constitutorum in templo. In prima parte duas circumstantias notari velim. Prima est; quibus hominibus præsentibus Christus hanc querelam instituerit? nimirum non tantum rude plebecula, sed ut habetur *versu* 39. coram Phariseis, qui applausu plebis & discipulorum ad ingressum ipsius permoti, sedari illum volebant à Domino. Hic respondit: tanti esse momenti hanc acclamationem, ut nisi ab his fieret, à lapidibus edenda foret, lætandum ergo super hoc rege & ejus ingressu, & exultandum & minime tacendum. Sed quid hoc? in media hac exultatione is ipse qui eam probaverat, & necessariam dixerat, acerbissime flere incipit. Quasi diceret. Ita est, ut dicitis, quantacunque lætitia dignus sit hic meus adventus, vestri tamen & vestræ pertinaciæ & duritiæ cordis, tempus hujus visitationis vestræ tam protervè rejicientium, & pedibus conculcantium respectu, non exultationis, sed fletus tempus est. O miseros vos, qui hoc vestro tempore, vestræ salutis destinato tempore, à patribus vestris tam anxie expectato & suspirato tempore, eo tempore quo, si rectè uteremini, salvatorem vestrum recipiendo, omnem priorum temporum commissum à vobis abusum, redimere possetis: O miseros, inquam, qui hoc in se lætissimo & beatissimo tempore, ampliorem fletus quam lætitiæ materiam, scelerata vestra cæcitate, duritiæ, protervia suppeditis. Secunda circumstantia magni itidem, ut mihi videtur, momenti, est hæc. Quod fiat à Christo acerbissimæ mortis supplicium aditu-

10. Hujus mansuetudinem (à Zacharia cap. 9. prædictam, quæso mihi considera) non deflet mala sibi obventura, non exhorrescit locum eum, qui acerbissimi supplicii locus ipsi futurus erat. Ingressum suum eò celebrari vult ab omnibus hominibus, aut si desint homines, etiam à lapidibus, gaudio & exultatione. Ipse autem interim acerbissimè deflet mala eorum, qui lætum hunc suum si rectè usurparent adventum, tam malè collocant, ut non saluti, sed extremæ perniciæ ipsis futurus sit. Tres autem sunt partes *θρηνοδίας* Christi. Exordium primo, deinde narratio, tertio confirmatio, quasi, aut si ita vis, causæ ejus quod narrat explicatio. Exordium est ex abrupto & in fine abruptum, ob vehementissimum *συμπαθείας* affectum. *εἰ ἔγνως*. Non ex Grammaticis tantum, sed ex affectu Christi, salutis miserorum tenerrimè cupidi, colligo, benè monere Grotium; particulam *εἰ* Si, non tam conditionalem quàm optativam hîc esse ut simile sit illi Homérico *οδ. γ.*

Εἰ γὰρ ἐμοὶ πόσσηνδε θεοὶ δύναμιν ᾤκηθόιν.
quod simili forma imitatus Virgilius:

O mihi præteritos referat si Jupiter annos,

hoc est, utinam referat. Sed quid sibi vult particula *εἰ* si cognovisses & tu. Quis præterea cognovisse debuit? Hoc vult. Fuerunt & aliæ urbès miserè deletæ, fuerunt & quibus deletio instabat, quam tamè pœnitentia & conversione eluerunt, ut Ninive. Hanc utinam imitareris! Si omnes hæ cæcæ fuissent ad infortunia sua, minùs videretur mirandum. Nulla enim tot modis, tam

præ-

præclaris miraculis, tantis in toto orbe celebratis prodigiis visitata est. Sed & Te quæ jactare audeas non modo illud apud Prophetas: *Templum Domini, templum Domini*, sed & illud Psalmi: *non sic fecit omni natione* Et te de qua primus doctor tuus: Ubi est populus ad quem ita appropinquet Dii? Et te esse delendam & te tam cæcam esse ad ipsam salutem in sinum tuum projectam, ut illam tam frivole rejicias & pedibus conculces? hoc vero dolendum, hoc deffendum, hoc supra omnes lachrymas est quibus videatur defferi posse. Deinde oratio abrupta est *ἀποσιωπήσας* eorum quæ fletus & singultus abruperant. Lutherus autem in versione supplevit: *So würdest du auch gedencen / zu dieser deiner Zeit / was zu deinem Friede dienet / verba so würdest du auch gedencen* in Græco *ῥητῶς* non extant, subintelligenda autem sunt. Aut oratio Christi ita accipienda. Si scires hoc tempore tuo, quæ sunt ad pacem tuam. Sed quid verbis opus est? frustra dicerem, quæ dici fortasse possunt (conditionalis enim nihil statuit) & frustra optare me sentio, quæ hic opto, non dicam quid factura esses si scires, non enim scis, non licet sperare ut scias, præ nimia cæcitate, malitia & levitate; occultatum est ab oculis tuis, ob nimiam scilicet, cæcitatem & incredulitatem tuam, quamvis & mala sæpè prædicta & salutaria contra illa remedia sæpè ostensa sint. Hactenus exordium.

§. 129.

Antequam itaq; ab exordio abeam, quod, ut vidimus, totū est in detestatione profundissimæ cæci-

cæcitatibus Judæorum, ad infortunia quibus erant perituri, & ad salutem qua salvi esse potuissent. Non intempestivè pro Harmonia cum jure humano, digredimur ad ea quæ inibi traduntur *de ignorantia*, & potissimum quatenus ea excusabilis sit nec ne. Est autem apud JCtos ff. & C. *de jur. & facti ignor.* Ignorantia duplex: Juris vel facti. Facti sive proprii, quæ non facile excusatur l. 3. ff. h. t. vel alieni, quæ præbet excusationem l. 2. ff. h. t. modo non sit supina. l. 3. §. 1. l. 6. ff. h. t. hoc est ejus, quod scire potuisset, nisi supina væcordia præditus fuisset. Harum ignorantia specierum nulla excusare se potuerunt Judæi in rejecta salute à Christo sibi oblata. Quid ipsi fecerint, sine dubio sciverunt. Quid Christus fecisset, saltem in decursu ministerii (ne dicamus de iis quæ in infantia contigerunt, quæ licet in exiguis oppidulis Nazareth & Bethlehem cœperit, valde tamen celebrata sunt tempore adventus Magorum, purificationis, ex concionibus Simeonis & Hannæ, item cum duodecennis in templo doceret, sed mittamus hæc) ministerii tempore nonne satis docuit, quis esset? Nonne vel ex Tyrannide Romanorum, cervicibus ipsorum incumbente, discere poterant, adesse eum, quem patres ipsorum tot suspiriis desiderarunt, sceptro autem ablato ad futurum prædixerant? Aut si ex his omnibus, & aliis multis, quorum plena est tota Evangelica historia, colligere non potuerunt, saltem innocentem esse. Nonne ipsi hostes ipsorum ex tantis ipsius miraculis tota regione editis seditionem metuebant? O cæcitatem, non nisi infinitæ virtutis lachrymis, qua-

les lachrymæ Christi fuerunt, satis deflendam!

§. 130.

Sed *juris ignorantiam* etiam, quomodo à JCtis describatur, videbimus. Definitur quid sit *ius suum ignorare* l. 3. ff. h. t. Est autem alia ignorantia juris naturalis (cui hac in parte æquipollet, imò præpollet divinum) alia Juris positivi *gl. in l. reg. 9. ad verb. reg. h. t.* Illa (Naturalis vel divini) indistinctè obest neq; excusationem meretur l. 2. C. de in jus voc. & alibi. Hæc (juris positivi) in compendiis quærendis, & faciendo lucro nocet, hoc est, nihil prodest, sed si quid lucri accipere potuisset amittit) l. 4. l. juris 7. cum ll. seqq. h. t. nec excusationem habet l. 2. ff. de confess. l. cum quis 10. C. l. eod. l. penult. §. penult. & §. fin. h. t. l. error C. ad l. Falcid. tamen petentibus suum, hoc est rem propriam, non incommodat l. juris. h. t. si quis autem ignoravit quod pugnet cum jure naturali (de Divino perinde esse supra dictum) & delinquat, non excusatur à pœna l. 1. ff. de L. I. l. 138. §. 1. junct. seqq. ff. & l. Jul. de adult. Breviter, ut ad Judæos hæc accommodemus, posito Judæos nesciuisse Christum esse verum Messiam, perplexos non nihil imaginationibus quibus ipsi discipuli irretiti erant, de regno Massiæ mundano. Non debuerunt tamen ignorare i. tantum Prophetam, cum tantis miraculis, gravibus de causis ad se missum esse. Si enim de Johanne, qui tamen nulla ediderat miracula, legatione ad ipsum missa, magni quid se suspicari testati sunt, idq; non sine causa. Multò plus post tot miracula latere, cogitare debebant. Quod si, cujusmodi esset, intelligere non potuerunt, fecissent quod

Nico.

Nicodemus & alii fecerant, admirati interim eventum expectassent. 2. Multò minùs ignorare potuerunt hoc; neminem, etiam ex vilissimis, nedum tantum virum calumniis opprimendum & ad mortem adeo contumeliosam contra omnes conatus judicis etiam Ethnici, adigendum esse. Aut igitur propriè ignorantia non est, Judaica in hoc negotio ignorantia, aut certe non talis rei, quam scire vel non debuerint vel non potuerint, sed Juris divini & humani. Quid enim ignorarunt? mala quæ Christus ipsis denunciat. At qui ignorare poterant quod conscientia ipsis dictare debuit & dictasset, si ad ~~ut~~ attentionem, malitia, odium superbia invidia erga optimum servatorem spatiũ iis dedisset, promeritos & quotidie promereri. Nescit scilicet latro cervicẽ se debere carnifici, antequam postulet is, ut sibi feriendam porrigat. Sed definamus Judæorum pervicaciam exaggerare. Tecum habita homo quisquis es, Tecum habita & nôris quàm sit tibi curta suppellex pietatis & prudentiæ in præcavendis malistuis, nisi à Spiritu Sancto inciteris & gubernaris. Non soli quippe Judæi homines fuerunt non soli illud כְּרִיתָ עֵץ de quo supra dictum est, hoc est fontem omnium flagitiorum secũ circumferentes, nec soli pœnis tam Tragicis obnoxii: multos hodieq; habent sui similes, eadem pernicie nisi resipuerint perituros, *Luc. 13. v. 23*. O dictum omnibus paragraphis qui de excidio Hierosolymitano in historiis extant, aureis literis ascribi dignum.

§. 131.

Atq; hæc inquam hætenus de exordio, & Ju-

ris humani ad potiora ejus capita harmonia. Ac-
cingimur ad *narrationem*, hoc est descriptionem
excidii, cujus quinque gradus ponit 1. castrametationem
ad urbem & circa eam, quam vocat *χάραξ* per synecdochē partis præcipuæ pro toto.
2. Inclusionem, tanquam intra murū quendam.
3. Angustiam civium inde natam. 4. Prostrationem ad terram, tūc ædificiorum tūc
hominum, ne liberis quidem (parvulis) exceptis. 5. Finale deletionē, qua ne lapidem quidē
super lapide tandem relictū iri. De singulis pauca,
cum collatione ad historicos, qui talia conscripserunt dicenda. Quod primo capite dicitur,
id Polybius itidem *χάραξ* de verbo ad verbum, fossam, extructionē vero ejus paulo post
ταφείας ἢ χαράκων μίαν vocat. Hoc opus ita castris circumdatum fuisse, idem Polybius dicit,
ut quaquaversus pedes ducentos à tentoriis castrorum abjunctum fuerit, quod ad ingressus egressusque
copiarū sine impedimentis faciendos, ad prædas ex hostico captas, ad castra agendas &
servandas, ad longius ab ipsis tentoriis removendos insultus utile fuisse idem Polybius ait.
Fossam hujusmodi operis Lipsius, *ad hunc Polybii locum*, ex Cæsare & aliis, qui militaria Romana scripserunt, latam fuisse, ut plurimum octo pedes,
vel decem etiam, nominatim ex Josepho, imo, si major hostium vis metuatur, ad pedes usque
septendecim: Hæc de fossa tanquam prima operis hujus parte, alterum est vallum ipsum.
Vallum inquit Lipsius *l. d.* appello aggestum è terra & sedibus ad labrum interius fossæ, velut
mu-

murum. Duæ igitur (pergit Lipsius) agger & fudes. Agger? ipsa terra, plerunq; cespites, si haberi poterant, aut, si terra liberior fuit (ut Vegetius loquitur) ut ad similitudinem lateris cespes non potuerit abscindi, aut fossa præducebatur, cujus intrinsecus, agger excreseceret, aut sepibus ductis vel interpositis stipitibus ramisq; arborum, ne terra facile dilaberetur, agger erigebatur. Isq; ad altitudinem pedum ad minimum trium, interdum (ut est apud Cæsarem) decem. Huic infixi fudes, seu valli ex ligno acerno, aut alio quod haberi posset durissimo, non erant autem hi fudes, ut hodierni, in unum acumen assurgentes, sed habuerunt, ramis in iis relictis, duas tres aut quatuor κεραίας, id est, eminentias, easq; acuminatas, tum, ne quis facile posset apprehendendo evellere lubrico scilicet ligno, tum ad vitandum transgressum, aut ascensum. Quandoque etiam implexos inter se fuisse scribunt. Tali vallo castra sua munire soliti sunt Romani. Et tale sine dubio hic etiam intelligendum. Dicat verò fortasse quispiam: quid ergò sibi velit quod dicit Christus περιβαλῶσι χάρακα σοι ad verbum circumdabunt tibi (urbi) fossam seu vallum? Respondeo: non dubium mihi foret, quin verba hæc de opere simili circa ipsam urbem facto intelligenda essent, nisi Christus verbis immediate sequentibus περικυκλώσεως sigillatim mentionem faceret. Quia ergò hoc facit; itaq; verba ubi περι τῆς χάρακα & loquitur ita videntur exponenda: castra ponent ad urbem tuam & ea σοι, hoc est in conspectu tuo ita munient, ut satis

tuti sint, etiam ad versus excursionestuas, non modo quibus castra adoriri, sed & quibus ad advehenda necessaria aut depellendas impugnationes uti te forte putes posse. Castris enim tantum spacii occupantibus, & tam numerosum exercitum continentibus, quamvis ab una tantum parte urbi adjaceant, tamen nec reliquæ tutæ sunt, saltem ab iis qui prædas in castra arcturi, itentidem circumcurfant. Ut ita perinde sit, five hunc ipsum *χάρακα* cujus in primo membro descriptionis mentio fit, ipsi urbi immediate, five castris tantum circumdatum intelligas: ita tamen ut exercitu in castris excubante, & itentidem excurrente, totus circuitus urbis infestus ab hostibus factus sit. Imo tribus partibus simul & semel Titi jussu murus aliquando impugnatus & arietibus pulsatus, *Jos. lib. 6. c. 7.* Quicquid tamen sit, impetum hunc circa initia elusisse Judæos, saltem ex parte, excurrente interdum, adeo, ut Titus ambitum urbis exploraturus in captivitatis periculo versaretur, *Jos. l. 6. c. 2.* arietes (vide Vitruvium *l. 10. v. 19.*) & similes machinas Romanorum incendendo; implenda erat etiam *περικύκλωσις*, hoc est, ea pars vaticinii Christi quæ erat de urbe peculiari opere cingenda; idq; si Josepho credimus, non statim initio sed muris duobus urbis & magna ejus parte jam obtenta (templo tamen cum aliis locis munitioribus adhuc incolumi) Quia tamen ex hac re, spe de victoria, commiseratione autem Judæorum pleni erant ipsi hostes; duabus prius rebus frangere ipsorum animos Titus ten-

tentabat: primo distributione præmiorum in-
 ter milites (alacriores ita reddendos) in con-
 spectu Judæorum, fame interim tabescentium.
 Deinde invitatione Judæorum ad veniam à Ti-
 to partim ipso, partim per Josephum eorum
 gentilem, qui (ut ipse loquitur,) muros circum-
 iens, simulq; extra teli jactum stans, unde exau-
 diri facile posset, longa oratione quæ extat apud
 ipsum l. 6. c. 11. duces orabat, ut sibi ac populo
 confulerent, templo ac patriæ parcerent, neve
 contra hec fieret alienigenis duriores. Romanos
 enim sancta revereri, &c. *vide ipsum l. c.* li verò ni-
 hil his moti, Josephum vituperabant, conviciis,
 jaculis nonnulli ipsum petentes. Se i quæso per-
 cipiamus Josephi de sympatriotis suis quod *ad*
finem capituli 11. annexuit iudicium, *ut breviter,*
inquit, dicam, neq; aliam civitatem unquam talia
perpeffam puto, neq; ullam nationem post hominum
memoriam malitius ferociorem fuisse, &c. Tandem
 cum acriter contra Judæos pugnando, nihil ef-
 fet profectum; adeo, ut ne crucis quidem suppli-
 cium quo milites captos in conspectu civium
 afficiebant (tanta multitudine ut ligna & loca
 circa urbem crucibus figendis tandem non suffi-
 cerent ecce tibi talionem clamoris ad Pilatum
crucifige, crucifige) deterrerentur, imo in contra-
 riū hoc interpretarentur, ductis ad murū trans-
 fugarum amicis, eadem ipsis si fugerent ad Ro-
 manos (qui tamen non transfugas, sed hostes in
 pugna deprehenfos ita tractaverant) expectan-
 da, dicentes. Hæc & similia Titum ad delibera-
 tionem adigebant, ubi calidioribus (*θερμότεροις*)
 placebat totum exercitum iis inducendum, ha-

Atenus enim cum parte tantum pugnatum, prudentiores aggeres iterum cum novis arietibus (priores enim combusserant Judæi) faciendos putabant. Alii iterum sine aggeribus assidendum egressus tantum eorum observando. Tandem placuit, quam Christus hic prædixerat, *ἡ εἰκὺ κλωσὶς*. Muro circumdandam totam civitatem, aliter enim (dicente Tito) non posse se quiescere & ab excursionibus Judæorum tuto degere. Extructus ergo murus secundum omnes partes à Josepho d. c. 13. descriptus, & 40. stadia (uno minus) in circuitu comprehendens, adjunctis foris castellis tredecim, quorum gyrenis stadiis numerabatur, dispositis in ea custodibus. Triduo autem perfectum dicit Josephus tale opus, quod tribus mensibus extrui posse credibile, vix sibi visum sit. Tu vide hinc exactissimam futurorum præscientiam & providentiam; adeoque certitudinem vaticiniorum divinorum, hac etiam in parte, quippe quæ impleantur præter, & ferè contra voluntatem, etiam eorum qui ipsi tandem implent, quales hic fuerunt Romani.

§. 132.

Ad secundum hoc de *ἡ εἰκὺ κλωσὶς*, tertium, nimirum de summis angustiis, quin necesse fuerat sequi, ut ex Christi vaticinio dubium non erat, ita eventu plus quàm evidenti ab historiis descripto constat. Christi quidem verba tantum duo sunt, sed multa in recessu habentia, *συνέξουσέ σε* inquit *πάντοτε* continebunt, & quasi comprimunt, coangustabunt te undiq; omnibus ex locis,

locis, omnibus modis ac mediis, inopem te reddent omnis consilii, auxilii, præsidii, aut exigui saltem laxamenti. Author historiæ hujus excidii Germanicè editæ & quotannis hac Dominica in nostris Ecclesiis prælegi solitæ circa initium narrat: Judæos, antequam obsidione cingerentur, tribus malis jam ad angustiam redactos. 1. Bello à Romanis, qui locis totius Galilææ & Judææ munitioribus occupatis, totam regionem miserè vastabant, & itinera ad urbem & ex urbe infesta reddebant. 2. Seditioe multis cædibus & rapinis in urbe grassante. 3. Tyrannis quorum nunc ille internis factionibus in alterum insurgens totum populum miserè affligebat, nec satis hoc: Idumæos insuper parte unâ ad compescendam alteram advocante, & intromittente. Sed hæc, ut dictum, præludia tantum erant angustiae ejus, qua pressi sunt incolæ, postquam muro Romano circumcirca inclusi sunt. Hujus modos à Josepho commemoratos apponere operæ pretium putamus. Prima angustiae species erat à fame ad mortem usq; sæviente, quam ita describit Josephus, ut sine horrore legi vix possit. Judæis, inquit, l. 6. c. 14. cum exeundi facultate omnis etiam spes salutis adempta est, auctaque jam fames totas domos ac familias depascebat. Et tecta quidem plena erant mulieribus exanimatis, atq; infantibus, viarum autem angusta senibus mortuis. Adolescentes autem & juvenes turgidi (διωδῶντες) velut umbræ mortuorum per fora versabantur: & ubi quem casus occupaverat, decidebant: sepelire autem funera neq; poterant, præ labore, & eos, quibus aliqua

vis super erat, pigebat & propter multitudinem mortuorum, & quod de ipsis erat incertum. Deniq; super eos quos sepelierant, multi moriebantur. Multi autem ad sepulcra, priusquam fati dies veniret & vivi properabant: neq; luctus in illis calamitatibus, neq; fletus erat, sed fame superabantur affectus: & l. 7. c. 7. eorum qui per civitatem fame corrumpiebantur, infinita multitudo moriebatur &c. per singulas domos, sicubi aliqua vestigia cibi apparuissent, bellum illico gerebatur: & amicissimi inter se ad manus veniebant. Fides penuriae nec morientibus habebatur, sed etiam quos viderent expirare, scrutabantur latrones; ne quem forte cibum sinu occultans quispiam moreretur, &c. omnia dentibus necessitas subigebat, &c. nec cingulis, nec calceamentis abstinuere, coriaq; scutis detracta mandebant. Quin etiam foeni veteris lacera-
menta victui habebantur, cujus nonnulli exiguum pondus quatuor Atticis venundabant, hæc c. 7. capite vero 8. narrat historiam mulieris quæ proprium filium coxerit, super quo facto audito, Titus ipse Deum placaverit, siquidem Judæis pacem obtulisset, &c. veruntamen scelus hujus nefandi victus, ruina sese patriæ operturum, &c. Secunda angustia erat ab hostibus domesticis, seditionem adversus Romanos adhuc foventibus, domos irruentibus, vivos ac mortuos inibi inventos spoliantibus, semivivis insultantibus, tandem mortuos, quorum foetorem ferre non poterant, tanto numero de muro projicientibus, ut Titus ipse valles videns plenas cadaveribus, ingemuerit: extentis manibus Deum testatus

tus factum id suum non esse. Tertius angustiarum
fons erat à Romanis, extra urbem festos dies a-
gentibus, & commeatus sui ad oppidanos osten-
tatione, miseriam eorum incenditibus. Quar-
ta origo angustiarum iterum erat à Romanis,
quamvis misericordia potius ductis, ad deditio-
nem cinctos adigere, atq; ita aliquid saltem ur-
bis & civium à fame & interitu servare cupienti-
bus, nova itaq; opera, & quidem primis fortio-
ra pro expugnatione fabricantibus, quamvis de-
ficiente ferè materià & (totis sylvis in opera pri-
ora, quæ Judæi accenderant, absumptis adeoq;)
ultra nonagesimi stadii intervallum advehen-
da. Quartum angustiarum genus tangebatur præ-
cipuè eos, qui malorum pertæsi Romanis se de-
dere cupiebant. Ubi & ipsi duces in se invicem,
ob istam transfugii suspicionem sæviebant (vi-
de Jos. l. 6. c. 15.) Et qui revera id agebant, ii à
Romanis militibus, nonnullis ob superbiam,
nonnullis, quod non crederent, seriò eos id age-
re, nonnullis, quod etiam non deditos brevi se
capturos sperarent, non audiebantur. Deterre-
bat Judæos à perfugio etiam hoc, quod Jose-
phum, cujus fiducia id tentaverant, à telo quo-
dam prostratum & semianimem ablatū viden-
tes, mortuum putarent. Tandem tamen aliqui
perfugiunt, alii statim de muro profilientes, alii
tanquam ad pugnam cum Romanis progressi ad
ipsum tanquam amicos fugientes. Sed hi in aliud
malum incidebant, idq; geminum. Aliis nimis
subitò post famem longinquam fatiatis viscera
rumpebantur. Aliis plus duobus millibus (viso
in castris quodam è fimo ventris sui aurū, quod
deglu-

deglutiisset, colligente) una nocte viscera aurū in iis quæsitum, patefacta sunt, idque Tito primum ignaro, sed & post frustra apud plurimos prohibente. O angustias omni fide maiores, quibus ex scriptoribus prolixius conferendis ut supersedeam contentus ero Epiphonemate Josephi. *Dēus*, inquit, *qui damnaverat populum, omnem viam salutis ad interitum verterat* θεὸς ἦν ὅτε λαὸς παντὶ κατὰ κράτος, καὶ παῖσαν αὐτοῖς σωτηρίαν ὁδὸν εἰς ἀπώλειαν ἀπορέφων, c. 15. d. l. 6. & in fine c. 7. l. 7. libenter inquit hanc calamitatem intermitterem, ne mentiri me posterī existimarent, nisi testes multos haberem, & fortasse frigidam referrem gratiam, parcius ea differens, quorum fata perpessa est. Et hæc de tertio, nimirum de angustis.

§. 133.

Quartum vaticinii punctum consistit in his verbis: καὶ ἐσθ' ὁ φθισίς σε, καὶ τὰ τέκνα σε ἐν σοί. Et ad terram prosternent te & liberos tuos in te. B. Lutherus (ut à posterioribus verbis incipiam) in versione Germanica liberorum non hic demum, sed initio statim hujus narrationis facit mentionem. (*deine Feind werden um dich und deine Kinder mit dir eine Wagenburg schlagen*) Ideò sine dubio, quod non hæc sola calamitatis pars, sed priores etiam parentibus cum liberis fuerint communes. Et sane miseriam non leviter augeri, si liberi simul eam experiantur; testatur ipse Christus in aliâ hujus mali prædictione videlicet *Luc. 23. v. 29*. Videtur autem amplius aliquid Emphaseos in verbis hisce contineri, quip-

quippe quibus alludi videatur ad *Psalmum* 138. primum excidium Hierosolymorum & captivitatem inde secutam deplorantem; ubi in Græca versione eadem verba leguntur de extremo excidio Babylonis tanquam Hierosolymitanæ red-hostimento, ita planè & purè delendæ, ut ne parvuli quidem (fortassis eam aliquando reædificaturi) relinquendi sint, imo beatus prædicetur, qui apprehensos & saxo allisos immiseri-corditer occidat. Sensus itaq; est; In priori excidio spes erat restorationis, excisoribus contra extrema perniciēs irrogabatur. Nunc contrariū fiet, tu jam patieris extremam deletionem, & sine omni commiseratione, quamvis modo miserabili, funditus peribit tota Urbs cum incolis, senibus, ac juvenibus, parentibus & parvulis, matribus & lactentibus, &c. & quidem spectaculo non minus miserabili, quàm si quis parvulum pede apprehensum, lapidi cum capite & toto corpore allideret. Hoc si quis impletum sit nec ne, dubitat, is è Josephi 7. libro cognoscat licet, ubi post acria & multa utrinq; plurimis damnoſa prælia templo præter voluntatem Titi (cujus interdicta se furiosi milites non audire simulabant) incenso, magna populi multitudo (ut ait Josephus c. 10.) invalida & inermis, ubicunq; occupati fuerant, interficiebantur, & cap. 11. Cum templum incenderetur, etiam quicquid in manus fortè venisset, rapiebatur & cædeserat infinita deprehenſorum. Nec actæ fuit ætatis miseratio, nec reverentia castitatis: sed & pueri & senes, & sacri & prophani similiter interficiebantur, atq; omne genus hominum belli calami-

calamitates persequēbatur, utrique, supplices cum repugnantibus, necabantur, &c. Et hoc narrat Josephus circa templum exustum, majori urbis parte adhuc residua; cujus conservandæ tamen spem incolæ una cum iis, qui à templo exusto locisque finitimis eò transfugerent, adeò non abjecerant, ut Tito ad colloquium vocato, & longa oratione suam & suorum æquitatem, ipsorum autem pertinaciam celebranti & exaggeranti, vitam autem si arma ponerent, pollicenti, respondere auderent, in eam sententiam, quam Josephus sequentibus verbis comprehendit: fidem (Græcè δεξιάν dexteram) quidem se ab ipso minimè posse accipere: nam jurasse, nunquam id esse facturos: exeundi verò per munitiones qua murum sepserat, cum conjugibus ac liberis facultatem petere. Ituros enim se in solitudinem, & urbem ipsis relicturos. Quasi vero non in solitudine etiam jurisdictionem Romani uti loquimur prætensuri & fidem ab ipsis requisitari fuissent. Sed improbo hoc, & plus quàm audaci eorum postulato, exacerbatus Titus, declarari illis jussit per præconem, ne ulterius ad se perfugerent, ne vè fidem sperarent. Reliqua urbe tandem etiam potiti Romani (verba sunt Josephi) signa in turribus posuere: & plausu atq; lætitia victoriâ & cantu celebrabant, &c. In angustiis viarum strictis gladiis fusi, quos cœpissent *nullo* interficiebant *discrimine* domosque rotas cum omnibus, qui eo confugerant igni tradebant, &c. & paulò post; unumquemq; obvium transfigendo, & angusta viarum cadaveribus obstruendo, totam civitatem sanguine diluere,

Iuere, ut pleraq; incensorum ædes extinguerent. Tandem in reliqua etiam parte urbis, reliquum quod Christus hic prædixit Romani impleverunt: *Et non relinquent, inquit, lapidem super lapide.*

§. 134.

Judæus quidam ex hodierna colluvie de hac destructione mecum aliquando collocutus, dixit; Ostendi hodieq; Hierosolymis partem aliquam muri antiqui de eo qui ante hanc desolationem extitisset, falsitatis inde vaticinium hoc Christi convincere sese putans, qui nullum lapidem super lapide relictum iri prædixerit. Dignū prorsus argumentum Topica Rabinorum, & dignum solatium eorum Theologiā (quamvis à quodam in libris Judaicis versatissimo sciscitatus, nihil quod in illis hac de re legatur, cognoscere potuerim, adeo misera gens mendaciis à se ipsis excogitatis quàm veritate Christianismi pasci gaudet) posito autem ita esse, quid deesset propterea miseriæ à Christo prædictæ? Sed quid si similis scrupulus oriretur etiam aliis super eo, quod Josephus ait; eo ipso in loco ubi finalem hanc destructionem describit, nimirum *l. 7. c. 18.* Postquàm quos occideret, quidq; raperet non habebat exercitus, quod iratis animis omnia deerant, (nec enim parcendo si esset quod agerent, abstinuissent) jubet eos Cæsar totam funditus jam eruere civitatem ac templum, *relictis* quidem *turribus* quæ præter alias eminebant, Phaselo & Hippico, & Mariamne: muriq; tanto, quantum civitatem ab occidente cingebat: Id quidem, ut esset castrum, illic custodiæ causa relin-

relinquendis; turrets autem, ut posteris indicarent, qualem civitatem quamq; munitissimam Romanorum virtus obtinuisset. Alium verò totum ambitum civitatis ita complanavere diruentes, ut qui ad eam accessissent, habitatam aliquando esse vix crederent. Hæc Josephus l. 7. c. 18. Ubi sane postrema verba idem dicunt, quod Christus dixit: non relictum lapidem super lapide. Quod verò de turribus & parte muri occidentali dictum est, si cui scrupulum moveat, is sciat 1. Christum præcipuè modum & intentionem destruentium describere, qui vè saltem in plerisque locis id agebant, ut lapis super lapide non relinqueretur. 2. Si modum loquendi Hyperbolicum diceremus nihil tamen falsitatis sermoni in se tribueremus. 3. Posito non in tota urbe & omnibus particulis impletam prædictionem; sufficere, id factum in principalibus & potissimū templo, de quo nominatim Christus idem alibi *Luc. 21. v. 6.* prædixerat. 4. Etiam eas partes quæ à Tito relictos perhibeantur, successu temporis deletas, ut nullum amplius appareat vestigium, & multa narrentur ab iis, qui hodiernam Hierosolymam ita dictam viderunt, unde colligatur non amplius eo loco, quo vetus illa steterit, exstare. Ut ita varissimum sit quod forte Judæi sibi fingant, ex ista nescio qua quorundam lapillorum strue, si maximè aliqua esset, solatium. Atque hæc pro harmonia vaticinii Christi cum historia prophana, Josephi præcipuè, allata sufficiant, videatur præter Joseph. sæpè citatum *Otto Frising. l. 3. c. 19. & Func. Chronolog. sub A. M. 3502.*

§. 135. Ut

§. 135.

Ut autem ex jure humano etiam aliquid ad hanc narrationem adjiciamus; silent sanè leges inter arma, ut Cic. *pro Milone*, & ante ipsum Cajo Marius Salustio teste, agebat, ut ita nihil quod huc quadrat afferri posse facile existimes. Placet tamen (ab occasione rebellionis apud Judæos quæ causam huic malo præbuit) ventilare hanc quæstionem; *An aliquo saltem casu subditis arma liceat sumere contra Magistratum*, An verò semper seditionis nomine veniat, quæ in *Constit. Carolina* ita definitur, *art. 127. So einer in einem Land/ Stadt Obrigkeit oder Gebiet gefährliche / fürseßliche und bößhafftige Auftruhren deß gemeinen Volcks wider die Obrigkeit macht. Hujus pœna ibi capitis, aut fustigationis vide § l. 1. C. seditiones. § l. 3. 4. ff. in l. Cornelian. de Sicar. & hujus criminis reos fuisse Judæos, patet ex Josepho. Quæritur autem An omnis resistentia violentior contra Magistratum hoc nomine & sub has pœnas veniat? Hanc quæstionem latè & accurratè tractat Hugo Grotius de jure belli ac pacis l. 1. c. 10. Ubi multis probat, bellum in superiores quàm tales, ordinariè licitum non esse, lege seu Naturæ seu Hebræorum seu Evangelica Refellit etiam illam distinctionem inter subditos tales, qui non ipsi etiam habeant potestatem & eos qui habeant, quamvis minorè potestate ejus cui resistat, posse autem arma sumi, si inevitabilis sit necessitas: item in principem populi liberi, vel qui imperiū abdicaverit & similibus casibus, qui ibi commemorantur. Huc enim omnia apponere nimis prolixum foret. Pro brevi autem, si qua forte à*

Quæst.
XLIV.

me expectetur, decisione, pono sequentes conclusiones.

1. Verè subditus (quamvis ipse etiam aliquid potestatis habeat) non potest salvâ conscientia vi corporali resistere Magistratui suo, ne in casu quidem necessitatis, ordinariè. Dicta enim quæ id prohibent, generalia sunt, Dominis etiam iniquis parendū, & *gladium sumens* (etiam in summa necessitate, quando enim Petro major videri potuit necessitas, quàm tunc cum Christus hæc diceret) *gladio peribit*. Frustrâ autem adducuntur dicta & exempla de necessitate loquentia, ut de Davide comedente panes propositionis. Quæ enim David ex necessitate fecit non erant vetita lege morali adeoq; naturali vel gentium, sed ceremoniali tantum. Si verò resistere Magistratui est contra legem moralem, adeoq; per se illicitum nulla necessitas licitum reddere potest. Exemplum alterum Davidis contra Saulem itidem nihil probat. Non enim tam collegit exercitum suum, & quidem contra Saulem, quàm ad se concurrentem admisit, 1. Sam. 22. v. 1. nec unquam eo legitur contra Saulem usus, sed à Saule redactus ad summas angustias, adeoq; necessitatem: non restitit tamen sed fugit, 1. Sam. 23. Nec Maccabæorum exemplum, qui Antiocho restiterunt, institutum probat. Nunquam enim homagium ei præstiterent tanquam regi, licet venerati sint tantisper, donec se non amicū sed hostem declararet, aut si quid ejusmodi factū est, pertinet ad exemplum Ehud & similia de quibus mox.

2. Si autem Deus personam, aut statum aliquem

quem extra ordinem ad hoc vocaverit, alia res est, cujusmodi factum est cum Barak & plerisque; judicum, item cum Jeroboamo, cum Jehu & similibus. Si quis verò quærat quid ergò sentiendum de exemplis illorum, de quibus *πρωῶς* non extat, quomodo à Deo vocati sint, & tamen his similia perpetrarunt, ut Ehud, *Jud.* 3. contra Regem Moabitarum, de quo quidem extat à Deo excitatum v. 15. modus autem, ut in Gedeone & aliis, non exprimitur, Jojada contra Athalias Reginam, 2. *Reg.* 11. Resp. Tum singulares circumstantias, v. g. quod nec Eglon nec Athalia ordinarius Magistratus fuerit, tum verò singularem instinctum divinum, qui fuerit instar singularis vocationis, viros illos excitasse. Et ad talem instinctum refero in hodiernis exemplis factum Mauricii Electoris, Cæsarem adorti, animo, ut eventus docuit, non hostili, sed ut captivos principes, socerum præcipuè fraude in captivitatem illectum, liberaret, & pacem publicam religioni impetraret. Idq; tanto minus reprehendendum. Quòd Adversa pars exercitum adversus protestantes instruxisset, antequàm tale quid ipsis in mentem venisset. Adeoq; non Cæsareo, sed hostium jure contra ipsos utebatur, antequàm hostes essent. Et talem instinctum, ne cum Anabaptistico Enthusiasmo confundamus, faciliùs & tutiùs est à posteriori, quam à priori judicare, valente aliàs communi regulà dictis supra citatis fundatà. Imperiis iniquis non parendum quidem iniqua jubentibus, neq; tamen vi corporali resistendum mala inferentibus, vide Grot. *l. cit.*

Tandem & conclusionem *θρηνοδίας* Christi, causam tam miserandi interitus urbis Hierosolymæ continentem, ut videamus. Eò, inquit, seu hanc ob causam, (scilicet hæc quæ dixi evenient tibi) quòd non cognoveris (*ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων*, pro eo tanquam permutando dabitur tibi quod dixi, quòd non cognoveris) tempus visitationis tuæ, hoc est quo visitata es. Non semel sanè, sed aliquoties Dominus populum suum visitaverat; partim per Prophetas & pios reges, populū subinde, ante & post captivitatem Babyloniam, reformantes, sed plerosq; imo omnes malam gratiam ab iis reportantes, *Matth. 23. v. 31. 37. Act. 7. v. 52.* neglectis adeò illis etiam temporibus. Et tamen Christus non dicit tempora visitationum neglecta, sed tempus visitationis; *κατ' ἐξοχήν*, quod tamen ipsi etiam *κατ' ἐξοχήν* neglexerant. Quodnam erat illud? hoc ipsum, Christi ad ipsos venientis, & liberos illorum tanquam gallina pullos sub alas suas congregare volentis, *Matth. 23. v. 37.* ubi eandem, quam hîc describit desolationem domorum ipsis minitatur. Aut ut habet parabola de vinea, ubi vinitores non sat habentes famulos ad se missos fructibus inanes, verberibus autem & contumeliis onustos ad dominum remisisse, filium tandem ad se missum è vinea ejectum, prorsus occidebant, pro quo scelere eandem pœnam quam hîc extremum scilicet supplicium, & vineæ translationem in alios comminatur. Ut ita planum sit, intelligi visitationem per Christum factam.

Sed

Sed cur hæc visitatio ejusq; contemptus tanti præ prioribus erat momenti? 1. & quidem præcipuè, propter dignitatem personæ, per quam Deus hanc visitationem instituerat, quæ erat ipse Filius Dei, ad quam rationem sanè etiam alludit Servator parabolâ antè citatâ *Matth. 20. v. 13. 14.* non tamen unica hæc causa erat, sed 2. quia erat prioribus illustrior (præter personam ut dictum) & in se ipsa, & ratione modi, per omnia ita comparati, ut cæco cæciorem esse oporteret, qui negligeret. Præmiserat præcursores, remotionem ex animis hominum omnia obstacula, *Joh. 1. v. 23. Esa. 40. v. 3. & alibi* idque duobus modis; primo concione pœnitentiæ, qua removebantur scopuli, & obstacula morum, hoc est, omnis generis flagitiorum, quibus oneratae conscientie segniores ad salutem cognoscendam futuræ erant. Deinde administratione Baptismi, quo removebantur scopuli & obstacula præconceptarum opinionum, ostendendo instare fœdus novum, cui ne obstare paterentur vetus testamentum quo minus Messiam reciperent. Veniebat paulò post Rex ipse, efficaciam doctrinæ & potentiam miraculorum adeo illustris, ut non modò in populo sæpè persuasionem de se tanquam de promisso Messia, aut certè de magno Propheta, qui in mundum venire debuerit, *Joh. 4. v. 14.* & per quem Deus populum suum visitavit, *Luc. 7. v. 16.* excitavit, sed etiam ab hostibus, doctoris saltem à Deo missi, quippè cui paria facere nemo possit, testimonium reportavit, *Joh. 3. v. 2. 3.* Fuit ultima, cum qua Baptistâ teste securis radici arborum apposita erat, excisu-

ra quæ fructum non facerent, *Luc. 3. v. 9. 4.* Af-
ferebat præsentem salutem recipientibus, Chri-
stus enim lux mundi, *Joh. 1.* filios patris cœlestis
factura omnes se recipientes. Unde facile colli-
gitur extremis tenebris & pernicipi destinarî ac
filios Satanæ esse, quicumq; locum unicæ hu c
luci denegarent.

§. 137.

Affine huic Judæorum crimini & ejus judicio
in jure est, *Contumacia*, de qua inter alia dicitur:
contumaces in pœnam executorialiû declarari
Andr. Gyl. l. 1. obs. 113. v. 1. & 5. quod cumu-
let pœnam *l. 4. ff. de pœn.* Et crescente contuma-
cia pœnam crescere *c. 10. de jud. Reinh. in append.*
process. Et quod delicta præterita, quorum facta
sit remissio aggravent sequentia, *authen. qui se-*
mel, ubi Bald *in fin. C. quomod. & quando Jud. Dec.*
l. bona 47. n. 6. & 7. ff. de reg. jur. & contumacia
præcedens aggravat sequentem, ut tantò sit gra-
vior & magis punibilis. *Dec. post Bald. præ alleg.*
loc. per tex. d. auth. qui semel. Per de Author. *c. 1.*
de constit. l. 6. contumaci audientiam denegan-
dam *l. sancimus. ubi Bard. n. 1. C. de judic. l. ut vim*
n. 3. de Just. & Jur. Dd. l. contumactiam de re judi-
cat. Maran. *in spec. jud. partis 6. parte 1. de contu-*
mac. n. 9. 10. Noli ergo velex humano jure mi-
rari, super ultimo hoc contumaciæ ad pœniten-
tiæ concionem exemplo, pœnam tam gravem
Judæis denunciari, eamq; graviolem quàm sub,
prioribus solis fuerit: & quemadmodum con-
tumaces in judicio humano, alios accusantes
non exaudiantur: ita Judæos etiam de hostibus,
& malis, quibus ab ipsis fuerint affecti, ad DEUM
con-

conquerentes non auditos, sed tanquam fulmine repulso fuisse illo, *Prov. 1. v. 24. & seqq.* quia vocavi & renuistis, &c. ego quoque in interitu vestro ridebo, &c. Noli etiam hoc mirari, quod excidii tempore etiam ad hostis sui invitationem & resipiscentiam cæci & obstinati fuerint. Audi quæso iterum Josephum *l. 6. c. 16.* ubi commemorato sacrilegio Johannis: (sub prætextu, quasi qui pro sacris pugnarent sacris salva conscientia frui possent) puto, inquit, *si Romani contra noxios venire tardassent, aut hiatum terræ devoraturum fuisse civitatem, aut diluvio periturum, aut fulmina ut Sodomæ incendia passurum. Multo enim magis impiam progeniem tulit, quam quæ illa pertulerat, denique cum eorum pertinaciâ desperat à totus populus interit.*

§. 138.

Nascitur & hujus quæstionis ex præsentī historia occasio: *An Judæi in rep. Christianorum tolerandi?* Legitur sanè Titus apud Joseph. *l. 7. c. 15. de bell. Jud. 40.* millia Judæorum servasse & quoquo vellent abeundi potestatem dedisse. Sed aliquoties rebellantes, beneficii hujus indignos sese reddidisse, historiæ plus satis loquuntur, v. g. Imperatore Severo ut testatur Eusebius *l. 6. c. 6.* temporibus Adriani apud Xiphil. Tempore Honorii Alexandriæ, testante Socrate. In Palæstina tempore Justiniani, juxta Cedrenum & alios, nec eundem conatum vel hodie, si virium esset fiducia, illis defuturum, patet ex aliis sceleribus eorum, ut quod aliquando puerum crucifixerant, tempore Constantini Imperatoris in Palæstina, uti iterum Socrates testatur, idem fece-

Quæst.
XLV.
genera-
lis.

runt in Hispania tempore Ferdinandi Hispaniæ Regis, testantibus annalibus Arragoniæ, alium Christianum in Diæcesi Herbipolensi tempore Rudolphi I. Imperatoris occiderunt & carnes ejus in torculari presserunt, ut testatur Albertus Argen. Nec esse de nihilo persuasionē vulgarem, non ferre religionem Judæorū, ut sint sine sanguine Christiano, patet inter alia ex eo, quod A. C. 1510. Judæi (teste Majolio *in diebus canic. l. 3. col. 1.* Berolini (propterea combusti) confessi sunt, se decem pueris (à Christianis, emtis) sanguinem, stimulorum infixione, elicatum, in usum suorum in pomis præstantibus asservatū se posuisse, usum autem inter alia esse apud mulieres menstruo laborantes, testatur Kornman. *de miraculis virorum, fol. 139.* Tridenti etiam bimulum furtim allatum, excarnificatum trucidarunt, ut testantur annales Svevici, panē consecratum (scientes à Christianis vel pro ipso corpore Christi, ut à Pontificiis, vel certè pro medio quo corpus Christi edendum exhibeatur haberi) in mortario contuderunt, tempore Alberti Imperatoris, ut testatur idem Albertus supra citatus. Venenum pro medicamento propinarunt Imperatori Carolo, ut testatur Aimoinus, ut & Joachimo Electori Brandenburgensi. Memini & Anno 1610. Ottingæ Judæum pedibus suspensum, lento igne necatum, quod conclavi cuidam in quo aliquot principes Imperii congregati essent, ignem supposuisset, qui nisi maturè fuisset, deprehensus, domum & omnes principes subito concremasset, plura de eorum facinoribus vide apud Maiol. *T. 3. Dier. canicul. colloq. 1. Camer.*

mer. *h. succis. c. 42.* Besold. *comment. ad ordinat. polit. Wirtemb. fol. 110.* propter quæ & alia scelera, non rarò variis e regionibus expulsi. Hispaniâ A. C. 615. 638. 1492. è Gallia A. C. 1182. & cum paulò post recepti essent iterum A. C. 1253. Item ex Angliâ A. 1219. Moguntio 1282. Portugallia 1496. Germania 1392. In jure tamen civili, nominatim in Codice, peculiarem habent titulum, ubi concessæ sunt iis synagogæ; ita tamen ut eas fulcire tantum, non autem novas extruere ipsis liceat, conceditur & propria quædam liberaq; ἀνομιμία in religione *l. Judæos, 10. l. die 12. l. nullus 13. l. circumcidere 11. ff. de sicariis.* conceduntur & ipsis collegia. *l. spadonem, 15. §. jam. & Judæi de excus. tut. l. 3. §. ult. de decurion. synedria l. pen. C. h. t. seniores. eod. t. primates.* Comercia jura defensionis, & alia Romanorum civium communia. Quod (secundum conscientiam loquendo) meritò dubites num recte fiat, aut saltem quomodo fieri debeat cum non tantum (ut ex supra commemoratis eorum sceleribus liquet) præsentissimum Imperii, & statutum ejus, periculum, sed & ipsorum malitiam fovere, ipsosque in illa confirmare, videantur. Contra 1. per ipsos nacti sumus Codicem Bibliorum Hebraicorum. 2. Præsentia ipsorum revocat nobis in memoriam Historiam tum Veteris tum novi Testamenti, & mirè confirmat nostrum assensum, quo etiam alludere videtur, *Psal. 59. v. 12.* 3. Ut ut de nobis meriti sint, & quotidie mereantur: nostrum putemus, afflictio non addere afflictionem (Confer affectum Pauli, *Rom. 9. v. 1. & seqq.* onere quippe effusi sanguinis

Quæst.
XLVI.

Christi, etiam sic, pressis ejusmodi, cui addi nihil possit, nec si possit à nobis debeat. Huc non abs re referri videtur posse responsio Titi, Antiochenis, Judæos à se expelli petentibus data; patriam eorum dicentis, quo expellendi fuerint interiisse, nullumq; jam esse locum qui eos reciperet. Videntur ergo bona conscientia *tolerari* posse: *ita* tamen, ut serventur leges Imperii, circa eosdem constitutæ. Quæ illos pronunciant honorum incapaces, non litigare, nisi apud Magistratum Christianum, nec legata accipere, nec conjugia cum Christianis contrahere, multò minus Christianum circumcidere, aut ei qui ex suis ad nos transierit molestiam creare. *Cod. h. t.* præcipuè abstinere jubeantur à blasphemis: contra Deum servatorem nostrum, & omnibus, quæ fiant in contemptum Religionis Christianæ. Usuræ etiam exercere, præsertim majores quàm Christianis permixtæ sunt, prohibentur *in constit. polit. Imperii A. C. 1577.* confer Klock, *de ærar. l. 2. c. 62. n. 75.* Janson, *l. cunctos populos in i. l. c. 2. n. 56. & l. 1. n. 70. C. de sum. Trin.* Covarruv. *l. 2. resolut. c. 1. n. 8.* Gail. *2. obs. 5.* Cacharan. *decis. 157. n. 18.* His addi ex sententia Lutheri debere videtur & hoc, ut ad labores serviles adigerentur, nec permitteretur, ut (quemadmodum profiteri solent) sub tutela Magistratus Christiani essent, sed sese subditos, imò mancipia esse agnoscerent. Et quia, ut Zas. *in tract. de infant. Jud. baptiz.* liberi eorum etiam in vitis illis baptizari possunt, deceret nos hoc jure uti (ita tamen, ut prius instituerentur) summa: ita debebant tractari, ut sceptrum suum ablatum, adeoq;

adeoq; Messiam sibi promissum dudum venisse agnoscendi ansam acciperent, sed quia id si hic vel ille magistratus facere velit, per alium obtinere non potest, durius quippe sub hoc tractatis ad alium fugientibus: rectissime consulere videntur tum suæ tum subditorum conscientiae & utilitati, qui ab eorum communicatione prorsus abstinent.

§. 139.

Fuit haec declaratio *θρηνοδείας* & vaticinii Christi. Sequitur pro secundâ textus parte *quid fecerit?* primò expulit è templo nundinatores. 2. Increpavit eos quod profanent templum. 3. Ipse in Templo quotidie docuit. Primùm plus habet in recessu quàm obiter intuens intelligat. Plus autem intelliget, si sciverit quid sibi voluerint hæ nundinationes? vendebantur scilicet res ad sacrificium necessariae, oves, boves & columbae, *Joh. 2. v. 14.* Et quia aliàs in contractibus vulgaribus utebantur pecunia Imperiali, *Matth. 22. v. 19. & seqq.* in templo autem, ubi de expensis Romani nihil participabant, ut objicit ipsis Titus apud *Jos. 1. 7. c. 13.* pecunia ex voto & similibus piis causis expendenda computabatur juxta siclos sanctuarii. Ut ergo in promptu semper esset pecunia piis ejusmodi causis conveniens, præstò erant in templo trapezitæ, pecuniam non satis pro ejusmodi expensis idoneam idoneâ & sacrâ permutantes. Hæ negociationes, uti primo intuitu valde videri possunt commodæ, præsertim pro advenis, in promptu semper inventientibus ea quibus indigebant: ita mirum videri possit cur Christus eos expulerit? Sed mul-

multiplex sub his negotiationibus latebat, ut Christus vocat latrocinium. 1. locus profanabatur; Esto, habuerit aliquid commoditatis iste omnium rerum ad sacrificia necessariorum com-
meatus, alio tamē loco proponi talia potuissent. Sed hoc non permiserat avaritia pontificum, monopolii juxta tali contractu captantium. Si passim in urbe talia prostitissent, vilius sine dubio emi potuissent, quibus ad sacrificia opus erat. Quia verò in Templo prostabant, sanctior ne dubio, emi putabatur in eo victima, aut simile quid, quàm alibi, (aut certè majori cum gratia sacerdotum, vitium fortasse victime causaturis si aliunde emta esset;) licet carius emeretur. 2. Institores ipsi vel locum mercimonii à sacerdotibus conductum habebant, vel ipsorum sacerdotum ministri erant, ut ita sacerdotes de suo venderent sacrificaturis, quod ipsis paulò post offerendum erat, duplici modo hac ratione locupletantes oculos suos. 3. Pessimum autem quo Christus præcipuè *latrocinii* crimine ipsis obiecto sine dubio respexit, erat hoc, quòd ad augendum quæstum ex sacrificiis, doctrinam cum æternæ salutis auditorum dispendio pervertebant, opus operatum (ut hodie similes Phariseorum sanctuli loquuntur) sacrificio:ū, super omnia legis & charitatis opera celebrarent, *Marc. 7. v. 11.* non intelligentes, nec ab auditoribus suis intelligi aut credi volentes, misericordiam præstare sacrificio, *Matth. 9. v. 13. c. 12. v. 7.* quod quia ad animæ perniciem tandem spectabat, mirari non debemus, cur locus ille in quo residebant, qui persuasionem talem apud

apud vulgus factis aut dictis alebant, *latronum spelunca* à Christo hinc dicatur expulsis hunc questum exercentibus & quidem bis ad minimum; circa initium videlicet ministerii, ut patet *ex Joh. 2.* & in fine, ut in hoc textu. Talem ergo locum, templum esse non debere, Christus docet tùm facto, dum venditores exturbat, tùm dicto, quo illos (quæ secunda pars est gestorum Christi hoc loco) reprehendit, docens simul verum templi usum, nimirum orationis. Non negotiandum in templo, sed orandum. Tertium est, quod quotidie in templo docuerit, frustra insidiantibus, & de ipsius nece consilia agitantibus principibus sacerdotum, scribis, & primoribus populi.

§. 140.

Pericopen hanc vel obiter intuenti & cum jure humano collaturo occurrit titulus *de contrahenda emtione & venditione*, tùm in *Institutionibus*, tùm *Pandectis* tùm *Codice* contentus. Definitur autem Emtio venditio (plerumq; enim conjunguntur tanquam correlata, quæ simul esse & sese mutuò definire dicuntur) contractus, consensu initus, de re, certo precio transferenda *Inst. h. t.* substantialia ejus sunt, consensus, precium, & merx. Quando enim ex mutuo consensu merx, hoc est, res vendibilis exhibetur pro precio, Emtio & venditio contracta dicitur. Maximè autem huc pertinet Emtio venditio, quæ ex habitu exercetur & certum vitæ genus constituit, in quo sunt Mercatores, negociatores, institores propolæ, &c. Operæ pretium autem est videre, quid habuerit hæc nundinatio à Christo reprehensa eorum, quæ etiam in jure humano rejiciantur,

antur. I. Primum itaq; ex juribus etiam humanis, reprehensione dignum est, quod exercebantur loco minus competenti. Apud Romanos Tabernæ negotiationibus destinatae, potissimum argentariae, circa forum erant, unde Ciceroni pecunia argentariorum æ circumforaneum dicitur, *Ep. 2. ad Att. l. 1.* idq; authore Tarquinio *Liv. l. 26. Dionys. l. 3.* quam absurdum autem est, quod fori est, in templum transferre, & devotionē hic declarandam, forensibus & ad quæstum comparatis negociis turbare! Boves autem & oves non eo tantum nomine, quod ad emendum prostarent, sed vel solo hoc, quod pecora & pecudes erant, arcenda fuerant. Ægyptii Græcitas hac unā de causā, quod pecora tractarent tota regione separabant, *Gen. 46. v. 34.* Inclyta resp. Noribergensis ad suburbia Noribergæ relegat stabula pecorum, propter molestiam scilicet à sordibus, boatu, balatu, rusticorum omnia & opilionum, non urbanorum, multò minùs devotioni deditorum auribus digna. Horum stabula in templo, tam splendide præsertim exornato, ut auro undiquaque refulgeret, figere, nonne extremam sorditiam & ὀλὴν, *ωρjαν* decoris atq; honestatis redolebat? Sed odor scilicet lucri ex re qualibet gratus erat hisce hominibus.

II. Exercebatur ab iis, quibus non conveniebat. In jure Cæsarum Nobilioribus, & similibus viris virtute atq; dignitate conspicuis, quales volebant videri, qui hic notantur, principes sacerdotum, scribæ, & principes plebis, interdicitur, ne se commerciis negotiationum immisceant, *l. nobiliores. 3. C. de comerc. & merc.* ut & Pontifices

ces Clericis. c. 1. ne clericus vel monachus secularibus negociis immisc. c. si. de vita & honesta. cler. c. Clerici 14. q. 3. Dicatur fortasse, non legi hic, quod sacerdotes negociationes vel ipsi vel per alios exercuerint, sed quæso credisne tu, sacerdotes tantum & tanta cum molestia conjunctum lucraucupium gratis aliis in loco sibi destinato concessuros, & nisi super eorum expulsionem suam rem agi sensissent tantopere indignaturos fuisse?

III. Monopolium, aut certè difficilior talium rerum emptio, & quidem in iis rebus quas devotionis causa emere cogebatur misera plebecula, hinc *C. l. citata* hanc addit rationem; ut inter plebejos & negociatores facilius sit emendi vendendiq; commercium, & de *Monopoliis*. Si quis monopolium ausus fuerit exercere, bonis propriis expoliatus perpetuitate damnetur exilium. Aliàs pro Monopoliis allegari posset, quod docet Köppen *decis. 59. n. 23*. Petrus de Anchoran. *cons. 13. per tot. cons. 289. n. 3*. Carpzov. *resp. l. 1. tit. 5. Resp. 42.* contra verò præter *l. citatum* C. Recess. Imp. de Anno 1500. 1577. Sunt pestis Reipubl. Bornit. *l. 4. part. polit.* Bocer. *l. 1. de illustr. stat. c. 14*. Tyrannis Herelb. *de rep. Christiana c. 16.* idem Damhoud. *prax. crim. c. 34*. Menoch. *l. 2. de arb. jud. 9. 669.* distinguendum tamen inter privilegia, quæ habet vitæ genus præ aliis, tribus præ tribu, inquilinus præ peregrino, mercator præ institore, & inter monopolia, quibus jus alteri non intercipitur. Egregiè autè & præcipuè omnia ad suppressionem pauperum spectasse, innuunt Evangelistæ, dum columbarum (sacrificii pauperum ut est in lege *Lev. 5. v. 7. &*

c. 14. v. 22.) nominatim mentionem faciunt. Posset etiam aliquid dici de *cambo*, cum alii Evangelistæ in descriptione hujus historiae, mentionem faciant mensarum pecuniariarum à Christo everfarum. Sed quia hæc Homilia nimis excrescit, ad aliam, fortè *Dom. 23.* ubi de moneta agetur, reservabimus.

§. 141.

Maximilianus Sandæus in sua Theologia Juridica in qua totum Christianismum ad contractuum Juridicorum similitudines refert, & pleraq; ad dictum aliquod in Evangelio applicat; ex hoc Evangelio & nominatim eo, quod Christus legitur è Templo ejecisseementes & vendentes occasionem accipit dicendi de *Emtione & venditione* inter DEUM & hominem, ubi, ut verbo sententiam Jesuitæ comprehendam, DEUS homini cælum vendat pro bonis operibus. Quod quàm crassum & Apostolo Paulo & ipsissimæ Evangelii doctrinæ contrarium sit, pueri per Dei gratiam apud nos nōrunt: ut ita vix digna refutatione habeam verè impia illius & in sanctissimum meritum Christi extremè contumeliosa hac in parte commenta, pauca tamen ne nudè hoc affirmans injuriam ipsi facere videar, delibabo. Pro Exordio dicit: Exturbavit hodie Christus è Templo sordidam Mercatorum turbam, tanquam paternæ domus profanatricem. Nimirum nondum didicerat (a) profanum Judæorum vulgus illam. (a) O Jesuita, nundina emendi vendendiq; negotia tua, quam tu profugociationem, quam teris, ea ipsa est, quam Christus ipse Mercator vel præcipuè Christus expel-

ditissimus, suos è cathe-
dra docuit: quæ templa
sanctificari certum ha-
beo.

(quemadmodum ve-

stris bonis operibus, & commentitio missæ sa-
crificio) cælum redimeretur. Imò vestra opi-
nio crassior est. Sacrificia enim illa à Deo man-
data erant. Vestra pleraque, certè ea quæ pro
præcipuis habetis, in cerebro humano nata, in-
star monetæ sunt cûsæ ab iis, qui potestatem
cudendæ non habent, *Matth. 15. v. 9.* pergite
Jesuita.

Itaque illud ponatur in primis tanquam
dogma catholicum; Christum in Ecclesia, vel-
ut in amplissimo foro, regnum cælorum homi-
nibus venale proposuisse facta singulis emendi
potestate, (b) Quod

(b) Per modum mercæ

cum ex ordine nostro turæ Christum cœlestia
viri graves & eruditi, beneficia emenda pro-
qui Colonix ad Rhenū posuisse nullibi legitur,
sedem habent, palàm vel in historia Evange-
docuissent, eò, quòd ex lii vel in reliquis scriptis

N. Test. Comparat qui-

Christi doctrina meri- tis condignis, tanquam dem *Matth. 13.* Regnū

æquali precio cælum cælorum margaritæ, &

comparandum existi- Christianum mercato-

marent, ægerrimè id tu- ri, sed applicatio longè

lit Kemnitius, notum est alia, nihil scilicet ali-

& infame ob errores ud docens, quàm, ho-

propugnatos nomen, minem Christianum

(c) & acriter sanè pro verbum Dei omnibus

suo in hæresin studio, opibus potius habere

ac

Bb

debe-

ac Jesuitarum odio : debere, adeò ut omnia
 frigidè tamen (d) ob potius relinquat quàm
 veræ Theologiæ insciti- ut illud amittat. Apud
 am, impugnavit, eò fi- *Esaïam* verò c. 55. veni-
 ne, ut *dignitatem* no- proponuntur beneficia
 strorum meritorum è Evangelii. Sed quo pre-
 medio tolleret : (e) ac tio ? *gratis*, ut aliquoti-
 proinde veram ac perfe- es ibi inculcatur. Fer-
 ctam rationem (f) me- mentum ergò Pharisai-
 riti operibus fidelium cum sub nomine do-
 ac justorum hominum ctrinæ Christi propo-
 denegaret, totamq; vi- nitur ab hoc Jesuita.
 tæ æternæ remunerati- (c) Imo propter er-
 onem in verbum & so- rores expurgatos, &
 lam promissionem Dei præcipuè propter Tri-
 (g) referret. dentinum concilium

Nominat Jesuitam nervosissime refutatū,
 qui ipsum refutarit, Ja- immortalis laude di-
 cobum Pay, cujus fate- gnus.
 or scripta mihi ignota, (d) Quam frigida
 pergit : Siquidem Re- vel calida sint Chemni-
 gnum cælorum Chri- tii, scripta apparet ex
 stianis venale proponi, elumbibus, Bellarmini
 non nos primi docui- & aliorum, ad ejus ar-
 mus, sed antiquissimi gumenta responsioni-
 patrum, totà approban- bus. (e) Christi verò
 te jam olim Ecclesiâ, as- sanctissimi meriti di-
 seruerunt. Adducit di- gnitatē, sufficientiam,
 cta (Clementis Alexan- efficaciam contra con-
 drini in *Paranetico* ; Ba- tumelias papisticas asse-
 filii *Homilia ad Proverbi-* reret, idque facem præ-
orum exordium & oratio- lucente Paulo, *Phil. 3.*
ne & ali-

ne ad divites. Augustini & alibi, (f) si ratio me-
sermone 22. de verbis A-riti operum humano-
postoli, & in Psal. 63. rum perfecta est; glau-
Chrysostomi Homilia coma necesse est esse
9. de penitentia. item Ho- commentum Pontifici-
mil. 12. in Matth.) quæ orū cum dicunt valere
hic apponere & multis ea vi meriti Christi.

excutere non est opus.

(g) Nixam tamen
Breviter dico. I. Si scri- merito Christi. Et væ

ptura sacra ipsa Allego- homini, cui promissio-
ricè prolata, & parabo- nes Dei non sufficiunt.

læ ultra scopum extensæ, non sunt argumenta-
tivæ in articulis fidei: Cur ita curiosi simus in

patrum scriptis, & metaphoricis eorum loquen-
di formulis? II. Fermentum de meritis bono-

rum operum, si, ut constat, Apostolorum jam
tempore doctrinam multorum inquinavit,

quid mirum si patrum sequentium calamum
quandoque vacillare fecit, ut non semper satis

commodè loquerentur & scriberent? III. Quem-
admodum nec mirum, vitam dissolutam audi-

torum, concionatoribus in correctionem atten-
tis, Hyperbolicas phrasas quandoq; extorquere,

quæ tamen, præsertim si parabolica sint, aliis
eorum dictis ubi accuratius loquuntur, non

præferri, multò minus sacræ scripturæ præjudi-
cium afferre debent. Exemplum unicum affe-

ram: Habet sanè Basilii *Homilia supra citata*
hæc verba ἡ βασιλεία τῶν ὀργάνων ομοία ἐστὶν ἀν-

δρὶ ἐμπόρῳ, πάντες γὰρ οἱ τὴν εὐαγγελικὴν ὁδὸν πο-
ρευόμενοι, ἐμπόροι ἐσμὲν διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἐν-

πλῶν τῇν κτῆσιν ἑαυτοῖς τῶν ἑρανίων πρᾶγμα
 τῶν ὀφειζομένων. Hoc si cum Jesuita de *meritis* bono-
 rum operum accipiendum est, quomodo stabit
 cum eo quod idem Basilius dicit in *concione de hu-*
militate : hæc est, inquit, perfecta & integra glo-
 riatio in Deo, quando neq; propter justitiam
 suam quisquam effertur, sed agnoscit sese indi-
 gere vera justitia, *sola fide* in Christum justificari,
 ἔγνω ὁ δειὴ ὄντα ἑαυτὸν δικαιοσύνης ἀληθῆς, πίστι
 δὲ ΜΟΝΗ τῇ εἰς χριστὸν διδικαιωμένον. Ita Bern-
 hard. *serm.* 22. in *Cantic.* quisquis pro peccatis
 compunctus esurit & sitit justitiam, credat in
 eum qui justificat impium, & justificatus per
 SOLAM fidem pacem habebit. Hilar. in 9. cap.
Matthæi inquit Fides SOLA justificat, &c. per-
 git Jesuita : Itaq; certum sit regnum cælorum
 & destinata bonis omnibus beatitudinem,
 non ita (*b*) *gratis* homi- (*b*) hoc est Apostolo
 ni concedi, ut non in- Paulo in os contradice-
 tercedat Emptionis & re *Rom.* 11. v. 6. Jesuita
 venditionis aliqua ra- quippe quod hic vocat
 tio. Est quippè fidelis emptionem, id paulò an-
 quilibet similis illi ne- te vocavit meritum.
 gotiatori (*i*) quærenti (*i*) Hoc quomodo in-
 bonas margaritas, qui telligendum, supra di-
 inventâ unâ pretiosâ, ctum est ad literam *b*.
 dedit omnia sua, & comparavit eam. Compa-
 rat ergò eam homo per soluto pretio. Quare,
 quam diu illam non accipit, Deus qui vendidit,
 debitorem se hominis agnoscit. Sed cum non
 quidlibet cujuslibet rei possit esse precium, neq;
 cui-

quilibet Deus debitoris titulo obligari; requi-
 runtur, tam ex parte hominis emptoris, quam ex
 parte venditoris nonnulla, ut inter DEUM &
 hominem contractus iste firmetur, quo DEUS
 debitor constituatur. Principio, ut DEUS ho-
 mini tanquam creditori debeat regnum celo-
 rum seu felicitatem æternam, necessarium est ut
 homo divinæ gratiæ dono sit justus, ejusq; ami-
 citiam nullo peccato (k) Quomodo ergo cœ-
 mortali læserit, (k) à lum adeptus est latro in
 quo non sit perfectè di- cruce? Quomodo ex-
 gna expiatione purga- temporaneam justifica-
 tus. Demonstrant id tionem publicanus in
 Do. Scholastici in *secun- Templo? Quomodo*
dum librum Magistri sen- DEUS justificare dicitur
tentiarum Dist. 24. Et impium, *Rom. 4. v. 5. &*
 præclare S. Thomas 2. *seqq.* Sed expiatio scili-
Quæst. 114. Art. 2. ubi cet requiritur, quænam?
 agens de merito, quod nulla nisi à Christo fa-
 est in hac emtione pre- cta, fide applicata, *Rom.*
 tium (l) ostendit ho- 3. & 4.
 minem non posse me- (l) Confer notata ad
 reri vitam æternam, literam h.
 quam diu peccato mor- (m) Verissimum hoc,
 tali est obnoxius. (m) Cū sub fumo autem. Atqui
 enim, inquit, peccatum latro in cruce & publi-
 sit quædam offensa Dei canus in templo fue-
 excludens à vita æterna, rūt adhuc peccato mor-
 nullus in statu peccati tali obnoxii sensu tūm
 existens potest merari nostro tūm Pontificio.
 vitam æternam, &c. Nondum enim expia-
 verant. Nec quoquo modo antea erant in gra-
 Bb 3 tia.

tia. Ergò vitam æternam non meruerunt. At-
 tamen iustificati sunt, & vita æterna vi iustifica-
 tionis ipsis promissa. Ergò necesse est iustifica-
 tionem non consistere in merito aut propria ex-
 piatione, in quo ergo? in eo quòd Deus ipsis pec-
 cata condonaverit, *Rom. 3. v. 6. 7. 8.* idque pro-
 pter meritum Christi, & quidem (quod propter
 effugia Jesuitica notandum) nullis nec ante nec
 pòst propriis meritis ipsis applicatum. Pergit
 Jesuita. Secunda vero (conditio hujus emtio-
 nis) est, ut justum pretium adnumeret. Habet
 autem rationem justì ac *æqualis* pretii, opus ho-
 minis (n) aliquot orna- (n) juxta illud Pauli,
 tum prærogativis. Inter *Phil. 3. v. 7. 8.* Q Thra-
 quas primum locum. sonicam & plusquam
 obtinet bonitas, &c. de Pharisaicam impuden-
 inde, ut fiat in Dei ob- tiam.
 sequium, &c. Itaque, etiamsi optima quæq; ex
 genere suo opera effeceris, fidei, pietatis, miseri-
 cordiæ: quamvis jejunaveris, facultates in pau-
 peres distribueris, corpus flagellis cecideris, lon-
 gissimas peregrinationes susceperis, nudus penè
 asperrimum frigus pertuleris, &c. nisi tamen
 hæc in DEI gratiam facta fuerint, frustra felici-
 tatem æternam spera- (o) concedo nihil gra-
 bis (o) &c. Præterea tum DEO nisi quod in
 haud coactum esse de- gratiam Dei factum fit,
 bet virtutis officiũ, &c. quomodo autẽ in grati-
 Adde his; justo pretio am Dei, vel ut ante di-
 dato deberi id quod e- cebat, in *obsequium Dei*
 mitur. Debitum au- facta dici possunt quæ
 tem non consurgit, nisi Deus nunquam jussit?

ex

ex eo, quod emptor det quidpiam de suo, nam, si rem non suam sed alienam offerret nihil illi deberetur. Quid autem propriè nostrum est (p) si quid est nostrum, (p) Manifesta iterum, nisi quod pro arbitrio contradictio. Paulo fa- possumus facere vel o- cta. Is enim pro acci- mittere: ista enim in- piendo cœlo nihil cupit nostra sunt potestate: offerre, quod *suum* est, atque horum dicimus *Phil. 3. v. 9.* sed quod à habere dominium. (q) Christo sibi imputatur.

(q) Imò venundati su-

mus sub peccato, *Rom. 7.* Si autem omnino pla- cet, justificationem & salvationem emtioni ac venditioni comparare; fateamur primò cum omnibus sanctis, *Psal. 32. v. 6.* nos esse Iro pau- periores, imò gravissimo debito, cui solvendo non simus, obstrictos, *Matth. 18. v. 25.* quem- admodum ergò absurdè, ne quid gravius dicam, fecisset servus ille, si, cum ad redimenda debita, omnia sua à Domino vendere jussus esset, emto- rem se facultatum Domini professus fuisset. Ita nihil absurdius, quàm esse, qui emtionem cœli homini pro pretio suorum operum arrogant. Christi autem justitia, Christi meritum verum est pretium, quo & debita nostra persoluta, de- lecto chirographo *Col. 2. v. 14.* & cœlum nobis recuperatum est. Hujus compotes evadimus non de nostro quippiam afferendo, sed Domi- num *orando*, *Matth. 18. v. 32.* Hoc est Dei mi- sericordiam (per Christum conciliatam) im- plorando, &c.

Pergit post aliqua Jesuita: Ad hæc, ut bo-

num opus sit justum pretium, oportet ut ex charitate & gratia procedat, &c. At enim ubinam hi bonorum operum nummi persolvendi sunt? Expedita responsio est: In foro militantis Ecclesiæ: hoc est antequam ex hac vita justus migraverit. Nam cessat post hanc vitam omnis inter Deum & hominem Emptio ac venditio. Finiuntur morte mortalium mundino: (r) mercatus ille non nisi in terra celebratur, 2. Cor. 6. v. 2. 1. Cor. 7. v. 29. Itaque dum tempus habemus operemur bonum, Gal. 6. v. 10. Atque hæc quidem (f) requiruntur ad emtionis contractum firmandū, si emptorem spectes; quorum præcipuum est, ut operum bonorum nummi Imperatoris supremi imagine malleo gratiæ sint signati, (t) si enim & in fidei officina cussentur, &c. Jam verò ex parte Dei, ut illi titulus debitoris convenire possit, desideratur promissio illius gratuita, vel pactum liberale. Quod indicarunt patres in Concilio Senonensi,

(r) Quo ergo ore celebrantur nundinæ Indulgentiarum vigiliarum & missificationum non tantum pro vivis sed & pro mortuis?

(f) Hactenus dicta scilicet, in quibus meriti Christi nullo verbo mentio facta. At nonne ingratus foret debitor, qui vadis imo ejus qui suo loco debitor factus est, & debitum pro se solvit, & pretium rei emptæ suppeditavit solutis ut est in Psal. 69. v. 5. quæ non rapuit nulla mentione facta, sua pecunia hæc omnia sese effecisse diceret, (t) quomodo signata esse debeant opera nostra tunc quærat, si idoneam esse

nenſi, ubi ſanciunt, o- eſſe ad emtionem cœli
pera noſtra *digna* eſſe vi- materiam eorum con-
ta æterna (v) non ob i- ſtituterit. Niſi enim hoc
pſorum operum digni- probatum fuerit, qui
tatem, ſed quia DEUS gratia divina ſignatam
gratis vitam æternam ꝓfeſſus fuerit, impo-
pollicituſ eſt, &c. ſituram committet, ſi-
milem ei, qui cupro aut alio deterioris notæ me-
tallo ſignum monetæ aureæ aut argenteæ im-
preſſerit.

4r (v) Maniſeſta contradic- tio. Imò ipſo paulo
argumentate, Eph. 2. & alibi, quia DEUS vitam
æternam *gratis* promiſit ſequitur nullam eſſe *di-*
gnitatem noſtrorum operum. Nihil ergò agit
Jeſuita, dum in his poſterioribus urget vim pro-
miſſionum Divinarum, quæ niſi eſſent, opera
noſtra nihil eſſent valitura, quàm ut priora de-
ſtruat. Et poſito, DEUM pro bonis operibus
non tantum alia præmia ſed & cœlum ipſum
promiſiſſe; *Φιλαυλία* tamen eſſet nullo modo
ferenda. Propterea *digna* tanta remuneratione
iactare. Ne ergo ipſius potius, quàm DEI ver-
bis veritatem contra ipſum aſſerendo, juſto ſi-
mus prolixiores, hic deſinimus, legat apud Je-
ſuitam reliqua qui volet.

§. 142.

Chriſtus hoc loco templum quaſi reformans
& genuinum ejus uſum docens. Occaſionem
præbet aliquid dicendi de *Encaniis Templorum* *Quæſt.*
von der Kirchweih / an illa rectè *inſtituantur*? XLVII.

Jus Canonicum non tantum licere sed & debere fieri, & quidem quotannis & per octiduum, docet, *c. 17. de consecr. Dist. 1. Quia.* De his & præcipuè. De modo videatur Johan. de Selva *in tract. de Beneficiis part. 1. quest. 5. n. 140. 142. 143.* Rationem petunt ex dicto Johannis *cap. 10.* ubi Encænia Hierosolymis celebrata leguntur, quod autem per octiduum fieri debeat, probat Jus Canonicum *ex 3. Regum 8. 2. Paralip.* ubi idem cum templo factum. Nos respondemus,

I. De consecrationibus Pontificiis tanquam & in se circulatoriæ gesticulationis potius quàm seriæ devotionis actibus similioribus, nec, ut videri volunt ab Exemplo Vet. Test. sed ab Ethnicis lustrationibus oriundis, multasque supersticiosas opiniones præsupponentibus, quid sentiendum sit alibi dicitur.

II. Si maximè similes essent consecrationibus Templi Vet. Test. tamen eæ impertinenter in Novum revocarentur, quippe cujus umbra fuerunt. Luce ergò eliminata umbram reponunt, quod absurdum. Inepta ergo & prorsus invertenda est argumentatio Juris Canonici, *c. 2. Tabernaculum. Dist. 1. de consecratione.*

III. Si enim (inquit) Judæi qui umbræ legis deserviebant, hæc faciebant, multo magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia per Jesum Christum data est, templa Domino, ædifica-

ficare, &c. & solenniter sacrare, & non aliis locis missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus, hæc *Jus Canon. l. d.* Sed, ut dictum, nos argumentum invertimus & quidem duce Apostolo Paulo. Quæcunque in Vet. Test. umbra fuerunt futurorum in Novo illa in Nov. Testam. omittenda sunt, *Colos. 2. v. 17.* Sed consecrationes Leviticæ Umbra fuerunt futurorum, ut fatetur *b. l. Jus Canonicum. E. hodie omittendæ.*

IV. Quæ de octiduana dedicatione templi 3. Reg (vel potius 1. Reg.) cap. 8. & 2. Paral. 9. (itidem 8.) dicuntur, illa loquuntur, de dedicatione prima, statim post extructionem, non anniversaria. Quod verò Pontifici quotannis templa quasi renovari & consecrari volunt, eo ipso fatentur impura esse & reformatione indigere, & quidem tali, qualem Christus in hoc Evangelio exercuit.

V. Aliàs piam & cum devota gratiarum actione ad DEUM conjunctam recordationem temporis, quo hoc vel illud templum extructum, & cultu divino primùm imbutum sit, sine tamen superstitionis ceremoniis pontificiorum, non improbaremus, tanquam consentanem exemplis 1. Maccab. 4. vers. 59. Johan. 10. vers. 22. & seqq. v. Zepper. in explic. leg. Mos. l. 4. cap. 9. fol. 338. modo non concurrerent sequentia incommoda.

I. Species præbetur imitationis ceremoniarum & hypocriticæ consecrationis templorum apud Pontificios.

II. Amplior commestationibus, heluationibus, digladiationibus, libidinibus, conventiculis ejusmodi ubi non præsumitur dici pater noster, apud indomitum vulgus, quàm pietati, occasio istis si placet Encæniis datur, confer Knichen. *de terr. jur. cap. 4. num. 478.* Quamvis nec honestam recreationem laboribus defatigatæ plebeculæ nec Magistratui sua regalia quæ circa præsidia Encæniorum, **dem Kirchweih Schutz** prætendunt invideremus: modo illa præsidia arctiora essent, quàm plerisque in locis sunt, & modo dictis excessibus frænum paulò arctiùs adductum, quàm plerisque in locis fit, injiceretur.

§. 143.

Quod Christus dicit, Domus meâ domus orationis est. Inde colligunt Pontificii nominatim Stapletonus in *promptuario* potiore u-
 Quæst. XLIIIX. sum precationis quam prædicationis verbi in Templis esse, & precationes sanctiores in Templo, quàm alibi. Imò Jus Canonicum finem Ecclesiarum, hoc est Templorum, describens, prædicationum prorsus nullam facit mentionem, ita enim Clemens *epist. 2. ad Jac. c. 13. de consecr. Dist. 1.* Ecclesias per congrua & utilia facite loca, quo divinis precibus sacrare oportet, & in

& in singulis sacerdotes divinis orationib⁹ Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non à quoquam gravari, unquam accuratam curam habeat hic pontifex sacrificulorum, ne honoriis de sit, at ubi interea cura animarum verbo Dei pascentarum? At vae pastoribus seipsos pascentibus! inquit Propheta, *Ezech.* 34. v. 2.

Verum enim verò I. Si doctrinæ in Templo locus vel nullus, vel non necessarius est. Cur Christus hic legitur *quotidie* in templo docuisse? cur in medio doctorum sedisse, *Luc.* 2. non ut doceret (tunc quidem temporis) sed ut ipsis attenderet? (Unde colligitur etiam ante Christum consuetudinis fuisse ut in templo doceretur.) Cur idem Apostoli leguntur fecisse post ascensionem Christi, *Act.* 2. v. 3.

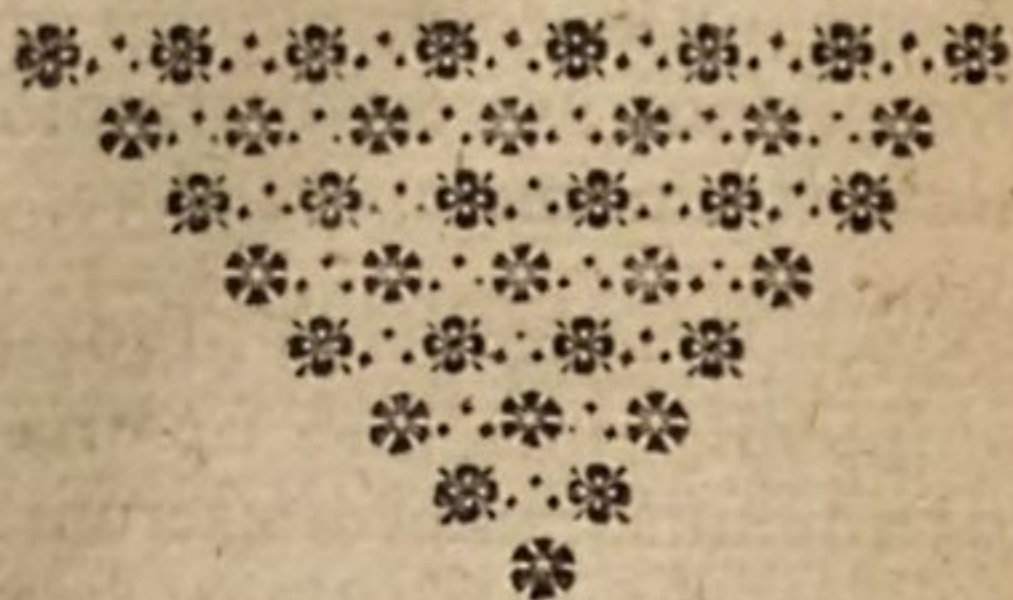
II. Dictum prophetæ; *Domus mea domus orationis est*, opponit Christus populo ementi & vendenti, cuius sanè non erat in templo docere, multò minus autem emere & vendere.

III. Quod David & alii in V. T. oraturi Domum Domini intrarunt, imò è patria expulsi, faciem ad templum orantes direxerunt. Non ea opinione fiebat, quasi sanctiores hac ratione preces fieri putarent, sed ut testificarentur agnoscere se DEUM qui nominis sui memoriam in loco illo posuerit. Interim Davidem non minùs frequenter domi orasse, ex Psalmis ipsius passim constat.

IV. Tem-

IV. Templum nostrum factum ad imitationem non tam Templi V. T. quam synagogarum ubi non tantum docti sed & plebs (οχλ. & Luc. 13. v. 14.) conveniebat, & omnibus diebus Sabbathi Moses praelegebatur, Act. 15. v. 21. Et reliqui Prophetæ, Luc. 14. v. 17. Et quidem non sine explanatione *ibid.* Pontificii verò precibus & quidem Idololatricis, cujusmodi sunt rosaria populum in templo detineri potius, quam doceri cupientes; ostendunt se sanam doctrinam populo invidere, ut eum suis traditionibus eò arctius premere possint.

V. Aliud est sanctiores esse preces in se; aliud plus habere posse ad devotionem incitamenti, posterius, pro ratione modi in cultu divino instituti, possumus concedere, primum negamus, vide Dn. Meelführerum,
vindic. ad h. t.

POSTILLÆ HARMONICÆ,
Theologo - Juridico - Politico -
Philologicæ,

Dn.

GEORGGII
CHRISTOPHORI

WALTHERI J^Cti, & Im-
perial. Reip. Rotenburgo-Tu-
beranæ Consiliarii, &c.

Post mortem Autoris continuata,

à

M. O. T. P. P.

PARS ALTERA,

*Ob commodiorem compingendi ra-
tionem abrupta, & separatim
impressa.*

NORIMBERGÆ,

Sumtibus Wolffgangi Endteri, Senioris.

Anno M. DC. LVIII.

DOMINICA XI. POST TRI- NITATIS.

Evangelium, Luc. 18. à v. 9. ad 15.

9.
Dixit autem etiam
quibusdam, qui
sibi persuaserant se ju-
stos esse, & pro nihilo
habebat reliquos, pa-
rabolam istam.

10. Dico homines
ascenderant in tem-
plum, ut precaren-
tur, unus, Phariseus,
& alter publicanus.

11. Phariseus stans
aud se precabatur;
Deus, gratias ago ti-
bi, quod non sim, ut
reliqui homines, ra-
paces injusti, mæchi,
vel etiam, ut iste pu-
blicanus.

12. Ieiuno bis Sab-
batho, decimas do o-
mnium quæ possideo.

13. Publicanus au-

9.
IL dit aussi ceste si-
militude à aucuns,
qui se confioient en
eux mesmes d' estre
justes, & qui n' esti-
moient rien les au-
tres.

10. Deux hommes
mouterent au tem-
ple pour faire orai-
son, l' vn Pharisien,
& l' autre peager.

11. Le Pharisien se
tenant la, prioit en
soy. mesme telles
choses, Dieu, ie te
rengraces, que ie ne
suis point comme les
autres hommes ra-
pisseurs, injustes, ad-
ulteres: mesmes au-
si comme ce peager.

12. Je iusne deux
fois la semaine; ie
donne dismes de
toutes les choses que
ie possède.

13. Et le peager se

9.
En saget aber zu
etlichen / die sich
selbst vermaßen / daß
sie fromm wären/und
gerachtetē die andern
ein solch Gleichniß.

10. Es giengen
zween Menschen hin-
auff in den Tempel zu
beten/ einer ein Pha-
riseer / der ander ein
ein Zöllner.

11. Der Phari-
seer stund / und betet
bey sich selbst also:
Ich dancke dir Gott/
daß ich nicht bin wie
andere Leute/Räuber/
Ungerechte/ Ehebre-
cher / oder auch wie
dieser Zöllner.

12. Ich faste zwier
in der Wochen / und
gebe den Zehenden/
von allem/ das ich ha-
be.

13. Und der Zöll-

tem procul stans, no-
lebat vel oculos attol-
lere: sed percutiebat
pectus suum, dicens:
Deus, propitius esto
mhi peccatori.

tenant loin, ne vou-
loit meime leuer les
yeux vers le ciel:
mais frappoit sa poi-
trine, disant, Dieu
sois appaise enuers
moy qui suis pe-
cheur.

er stand von ferne/
wolte auch seine Au-
gen nicht auffheben
in Himmel/ sondern
schlug an seine Brust/
und sprach: Gott sey
mir Sünder gnädig.

14. Dico vobis; de-
scendit ille justificatus
in domum suam poti-
us quam ille: quia
quicumq; se extollit
deprimetur: & qui se
deprimit, extolletur.

14. Je vous di que
cestui-ci descendit
iustificé en sa maison
plustost que l'autre:
car quiconque s'es-
leue, sera adbaissé: &
qui s'abbaisse, sera
sleué.

14. Ich sage euch:
Dieser gieng hinab
erectifertiget in sein
Haus für jenem. Denn
wer sich selbst erhö-
het/der wird ernidri-
get werden / und wer
ch selbst ernidriget/
er wird erhohet wer-
den.

§. 144.

Summa & scopus pericopes hujus Ev-
angelicæ tum in Exordio, tum in clau-
sula continetur. In Exordio dicitur, di-
ctam hanc parabolā πεπιθῶν ἐφ' ἑαυτοῖς, con-
fidentibus super se ipsis & alios contemnentibus.
In clausula ponitur hic Aphorismus. Qui
se ipsum extollit humiliabitur, & qui se humili-
at extolletur, proponit itaq; Christus exemplum
alicujus qui sibi nimium tribuens, alios contem-
nit, adeoq; se ipsum exaltavit, sed dejectus, & de-
inde exemplum sese humiliantis, qui exaltatus
est. Utrumq; proponit & adumbrat in negotio
quod ab homine præstari possit optimo, nimi-
rum ἐν τῷ προσευχεσθαι in oratione ad Deum,
ad quem quippe sanctæ manus levandæ sunt, pri-
or qui in se ipsum confidit erat Phariseus, qui
ora-

oraturus stans, vel potius constitutus (non enim dicit ἐγὼ sed αὐθις, da stund er wie ein Klotz/ ut solent vel superbi vel in unum aliquid mente defixi) oraverit, ad quem? ad seipsum. προσήχετο πρὸς ἑαυτόν. Dicas quomodo ad se ipsum cum Deum compellaverit ὁ θεὸς εὐχαριστοῖ σοι, Resp. Deum quidem compellavit tanquam gratias ipsi agens simili formula qua nonnulli hodie utuntur, ne cogitantes quidem de Deo, ubi gratia sit Deo, idem est quod lætor de hac re, &c. Revera enim non Deo, sed sibi acceptum tulit, pro quo Deo gratias se agere videri voluit. Non dicit enim; gratias ago tibi Deus, quod me gubernaris, ne essem injustus, &c. Non agnovit cum Paulo quòd gratiâ Dei sit quod sit. Hypocritica ergo erat gratiarum actio, hoc ipsum fortasse Deo exprobrantis quòd gratus sit pro eo, quod non acceperit, sed suæ pietati acceptum ferre debeat. Sed quid est id pro quo gratias agere videri vult? Id dicit tum in genere tum in specie. In genere dicit, quòd non sit ut cæteri homines, deinde in specie quales nam sint cæteri homines: Quales ergo? Horum tres commemorat species, quòd scilicet sint ἀρπαγες raptores, qui aliis sua eripiant. Notantur peccata septimi præcepti, nimirum furta & quidem præcipuè manifesta. Secundò dicit, quòd sint ἀνιχνιστοὶ, iniqui, iniquè & injuriosè alios tractantes, vel verbis vel factis. Tertiò dicit quòd sint μοιχοὶ, mœchi seu adulteri. Addit tandem; vel etiam ut hic publicanus. Hic etsi inciderit in præceptum octavum, per præceptum de publica-

no, cujus cor ipsi ignotum erat iudicium. Ipse tamen sibi & sui similibus juxta speciem externam rem putantibus, innocens erat, quippe qui non falsum testimonium de publicano tulisset, adeoque veritatem dixisset, quæ virtus est octavi præcepti & quidem, ut videri poterat, modestissimè, publicanum esse, q. d. quid sit publicanus alii dicant: ego vitæ hoc genere & moribus quibus publicani præditi, in medio relictis, gratias ago quod melioris & innocentioris aut saltem ad pietatem expeditioris vitæ generis mihi, sim-
 conscius. Innocens ergo erat, ut videbatur sibi, & aliis videri volebat, peccatorum quinti, sexti, septimi & octavi præcepti. Noni vel decimi se reum esse posse ne in mentem quidem venisse ipsi videtur: Quemadmodum Paulus de se discipulo Phariseorum fatetur, nescivisse se concupiscentiam esse peccatum, nisi lex dixisset; non concupisces. Duo tamen facta sibi familiaria commemorat, ex quibus Christus colligendum relinquit, talem fuisse, ut peccata noni & decimi præcepti apud ipsum insigniter immunita videri potuerint. Jejuno, inquit, bis in Sabbatho, hoc est, septem dierum intervallo, **in der Wochen**. Hinc elido concupiscentias pravas. Aliena autem adeo non desidero, ut potius decimas persolvam de omnibus quæ habeo. Non illa tantum (notat Grotius *adh. l.*) quæ vulgus solet decimæ subicere, poma & frugus, sed & ea quæ controversi sunt juris, (*vide Matt. 23. v. 23.*) puta olera, ova, lac, caseum, potius meis commodis aliquid detrahens, quàm ut quic-

quicquam faciam contra τὰς ἀρχαῖς. Hæc inquam Grotius. Habes ergò ideam hominis ex amissim boni, juxta secundam tabulam. Circa primam itidem nullus ad extra apparet defectus, compellat Deum, post-habitis. Diis alienis, quod primi præcepti est, gratiarum actionem hanc perficit in loco sacro, quod est tertii præcepti, quemadmodum & solutio decimarum, quia faciebat ad cultum divinum ad tertium præceptum pertinebat. Quid ergo desideres in hoc homine ad perfectissimam optimi hominis ideam? Ego fortasse & tu nihil, multo minus autem Pontificius quidam. Quid autem Christus scrutator cordium desideret, mox audiemus.

§. 145.

Transibimus ad alterum, nimirum ad publicanum. Hic stabat è longinquo agnoscens indignitatem, oculos ad cælum tollere nolebat, (vide hic Grotium multis docentem morem precandi veterum oculos & manus ad cælum levantium) conscius sibi peccatorum, percuciebat pectus, serio dolore indignabundus super corrupto hoc omnium peccatorum fonte (gestus, notat Grotius, semet accusantium, ut *infra* cap. 23. v. 48. eundem observarunt in Christianorum Ecclesia qui pœnitentiam publicè profitebantur) optimam tamen de DEO habet fiduciam, DEUS inquit, qui dicat etsi agnosco indignum me esse qui propius ad te accedam itaque sto è longinquo indignum qui sanctissimam faciem tuam intuear, hinc oculos ad cælum levare non audeo, compello tamen te, optimè de te sperans, DEUS audi me: quid vis? esto propi-

tius mihi peccatori. Non audeo postulare, ut secundum jus strictum mecum agas, id enim si faceres non justificarer in conspectu tuo, sed ἰλασθή-
 ῃ, esto reconciliatus (Grotius notat hanc vocem inveniri in versione Græca. *Psal.* 25. v. 11. *Dan.* 9. v. 14. &c. addit & hoc; sensum hujus pre-
 cationis desumptum ex *Psal.* 51.) scio dari apud te reconciliationem, (per Messiam propitiatorio designatum) hac peto ut me quoq; frui par-
 tiaris. Non dicit autem nudè ἰλασθή-
 ῃ sed ἰλασθή-
 ῃ μιν, scio te esse misericordem, sed in genere esse, mihi non sufficit, mihi etiam ut sis peto, cui?
 ἁμαρτωλῷ. Non profiteor me sanctum, sed agnosco me peccatorem, conspectu & aditu tuo indignum, potius verò verberibus dignū, quod percussione pectoris mei testatum facio, ita ta-
 men ut me in gratiam à te receptum iri confi-
 dam.

§. 146.

Habetis ideam duorum προσευχομένων & ju-
 stificari à Deo cupientium. Ille videri cupit
 probus, nec tam justificari quàm dudum justifi-
 catus videri. Hic fatetur, si ex jure secum aga-
 tur, justificari se non posse, confugit ergo ad mi-
 sericordiam. Quid Deus? hunc potius justifi-
 cat quàm illum, κατεβη ἔτι θεοδίκαια μὲν ἢ
 ἐκεῖ, q. d. Christus; putetis fortasse illum
 potius justificatum, ego hunc potius dico. Illum
 verò non justificatum. Similis locutio est apud
 Homer. *Ιλιάδ. α.* paulo post principium:

Βῆλομ' ἐγὼ λαὸν σῶν ἡμμενας ἢ ἀπολέσθαι.

Excu.

Excusatio est Achillis ad accusationem Agamemnonis dicentis culpâ ipsius populum perire. Huic respondens, non hoc dicere vult Achilles, quasi & perire & salvum velit populum male tamen salvum, hoc enim & ipso indignum fuisset, & contradictionem implicaret. Si enim salvum reverà voluit, nullo modo perditum voluit. Sed hic est sensus; putas fortasse, Agamemnon, delectari me, aut parum moveri populi exitio. Apage; salvum malo. Ita hoc loco; putetis forte Phariseum potius quàm publicanum, aut æquè ac publicanum justificatum, minimè, sed hic potius, nimirum publicanus justificatus est, ille verò minimè. Ita: qui se exaltavit humiliatus, qui vero se humiliavit, exaltatus. Baradius itidem non malè per Hebraismum exponit, ubi non habeantur comparativi, & adducit *Psal. 117. (Heb. 18.) v. 8. 9.* In Hebr. est præfixum *יְהוָה* Versio vulgata ita habet: Bonum est confidere in Domino quàm in homines. Et septuaginta itidem habent *ἢ* ut hoc loco Evangelista. Luth. negativè vertit. *Es ist gut auff den Herrn vertrauen / und sich nicht verlassen auff Menschen.* Grotius dicit, non dubitare se, quin Lucas scripserit *καρὲ ἐξ εἰναι*, & hoc seculum cum aliis putat Tertullianum qui verterit justificati- or Phariseo, &c. vide ipsum ad h. l. Ego verò cum (1.) viderim exemplaria vetusta quæ habeant *ἢ ἐκ εἰναι* (quàmvis & sint quæ habeant *ἢ καρὲ ἐκ εἰναι*) (2.) hoc ipsum *ἢ ἐκ εἰναι* cum formulis loquendi Græcis collatum & dicto modo

explicatum convenire, nihil muto. Hæc summa est hujus textus quoad potiora explicati.

§. 147.

Pro collatione hujus textus cum jure humano, occurrit nobis Maximilianus Sandæus, hætenus ferè post principia constitutus, nunc verò in acie collocandus. Hunc enim locum promeruit Theologiæ suæ Juridicæ specimen circa Phariseum, qui itidem à Salvatore primo loco constitutus est, exhibens. Facit autem Phariseum Dei *Depositarium*, quamvis quo sensu, non satis assequar, nisi sit hic: DEUM deposuisse apud hunc Phariseum egregias virtutes, quas tamen ipse Deo acceptas non tulerit, sed per superbiam in abusum rapuerit. Sed ponam ipsius Jesuitæ verba. Peccatur, inquit, graviter à quibusdam, cum quæ à Deo, tanquam Depositore, sunt hominibus concredita, eorumq; fidei commissa, illi sive vanitate ducti, vulgare non verentur: sive infidelitate corrupti reposcenti reddere renuunt: sive ignavia victi, nullam in ejus custodia diligentiam adhibent: sive deniq; cupiditate acti, citra consensum depositoris se sibi commendata pro libidine abutuntur. De omnibus hisce capitibus reum agere possem Evangelicum hunc Thraasonem, quem Christus in scenam ab omnibus vobis spectandum inducit, & humili publicano opponit: Eum ego dum diligentius contemplabar, subjiciebat animo concepta historia & sic pingendum (a) rebar: hominem comatum & benè pexum: vestitum, quo opulenti solent vi-

(a) quia Jesuita salvis suis hypothesebus intelligere non potest, quomodo-

mo-

sendū, (b) unico quidē modo descriptio Phari-
 poplite terræ innixum, sœi Evangelica quadret
 intermedio tamen su- cum eventu, ubi justifi-
 dariolo, chirotheca vel catio ipsi denegata; ita-
 pulvinari, vel si mavis que aliam confingit ab
 pileo aut libro (c) vultu ea, quam Christus tra-
 qui pone nutus Domi- dit diversissimam. (b)
 nioperitur: modo dex- Quasi non ut sub Cymi-
 trorsum sinistrorsumq; ci illiustogâ lacerâ, ita
 sociis in auriculam ali- sub cilicio monastico,
 quid insufurrantē, (d) eadem arrogantia late-
 tum altè virtutes suas re possit, quæ in hoc
 deprædicantem: mox Phariseo describitur.
 aliena criminantē: cor- Et ubi extat Phariseos
 de interim multas in splendide vestitos fuis-
 partes distracto, & par- se? (c) Nec pro deli-
 tim ad familiam, par- cato, qualem intelligi
 tim ad agros, partim. vult Jesuita introducit
 ad arcam pecuniari- Christus hunc Pharise-
 am, partim ad horre- um, bis quippe intra se-
 um, cellamve; partim ptendium jejunare so-
 ad triclinium & culi- litum. Jejunare autem
 nam transmissio, (e) tūc tunc non erat pilces e-
 barbam svaviter mul- dere, sed nihil edere, &
 centē, mystacibus hinc Paulus Phariseorum
 inde leviter diductis vel ἡ εὐὴ ἀπὸ τῆς ἐστῆς, di-
 attenuatis: deinde ocu- cit τῇ θρησκείᾳς Judæo-
 lis in omnes templi par- rum, Act. 26. v. 5.
 tes coniectis, nullo,
 nullaq; ne quidem avi- (d) Nec tali gestu usum
 cula ingredi sinentem, innuit Christus Phari-
 quam non prius salu- sæum, sed αὐτὴν λέγει, dicit,
 tarit: præterea cogitio- constitutum, wie er en-
 nibus mat

nibus liberrimè ad illicita (f) vagantem: ore solummodò ac labiis: non animo, in quo improba coquuntur, Deum honorantem, profecto hoc non est orare, sed porcos per templum pascere. An non hic post tam magnificam, quæ secuta est, virtutù suarum deprædicationem, bona sibi à Deo concredita, & ignavè custodisse, & vanè evulgasse, & infideliter ad sui æstimationem prodigisse, & cupidè abusus esse, convincitur? post pauca declarat ex Jure civili *quid sit depositum*. Depositum, inquit ex Ulpiano. l. 1 ff. *depositi* dictum est ex eo, quod ponitur: præpositione de, augente significationem, ut ostendatur, totum fidei ejus commissum, quod ad custodiam rei pertinet. Definatur; depositum est id quod alteri commendatur ad custodiendum; mal sich gestellt / also stund er / und verregt sich nicht / adeoque nec illa, quæ de oculis mox dicturus est Jesuita quadrant.

(e) Defuit scilicet ipsi devotio & attentio ex Jesuitæ sententia, sed nec hæc Christus præcipuè in ipso desiderat, sed, quod sibi pius visus sit, & alios contemnerit, ut monachi & Jesuitæ, imò minus quàm hi. Ille enim eum tantum præ se contemnebat qui vitæ genus agebat minus probatum, hi omnes, etiam honestissimos, infra impurum suum cœlibatum & ociosam & proximo ociosam mendicantem depreciant. Ille decimas dabat. Hi non modo decimas, sed integras hæreditates sub spe liberationis è purgatorio deglutiunt?

(f) Nec hoc de Pharisæo Christus commendat. morat.

idemq;

idemq; est quod creditum alicui. Deponitur autem, vel quod sequestro à pluribus in solidum, certa conditione custodiendum, reddendumq; cum fuerit de jure discussum, traditur, vel quod pignoris loco dimittitur. Deponens vel Depositor vocatur is, qui deponit. Depositarius custos depositi, vel susceptor depositarum rerum: Συνηγορούμενος. Cum itaq; (pergit Jesuita) Deus magna quædam, & pretiosa apud hominem deposuerit, meritò ille depositor; Homo autem Depositarius vocari potest. Ac idcirco quæ inter Depositarium, & Depositorem, eadem & longè arctior DEUM inter & hominem intercedit obligatio. Quam in memoriam revocat, tanquam rem magni momenti, ac consideratione plenissimam, Paulus Apostolus, extremis penè verbis prioris Epistolæ ad Timotheum, dum sibi carum caput ita affatur. *O Timothee depositum custodi.* Ad hoc dictum deinceps totus convertitur Jesuita, nulla amplius mentione facta textus Evangelici, & quærit præcipuè, quid Apostolus hic per depositum intelligat. Quas Jesuitæ phantasias ut eo rectius possimus intelligere, & vera à falsis vana à gravibus discernere; inspiciemus ipsius Apostoli verba quæ ita habent, 1. Tim. 6. v. 20. 21. *O Timothee, depositum (την ὁρθοκαταθήκην) custodi: devians profanas vocum novitates (τὰς βεβηλὰς κενόφωίας) & oppositiones falsi nominis scientiæ (καὶ ἀντιθέσεις τῆς ὑδωρυμῆς γνώσεως) quam quidam promittentes circa fidē exciderunt πρὸς τὴν πίσιν ἡσόχουσιν, à scopo fidei aberrarunt.* Hæc sunt verba Pauli, in quibus,

bus, vel mediocri attentione consideratis, facile intelligitur, quid per depositum intelligatur, αὐτίθεσις enim eorum, quæ huic deposito opponuntur ostendit: Quid enim est id cui opponuntur βέβηλοι κενόφωνας, inquinatæ vanitatis sermones? verus scilicet & sincerus & gravis sermo, quis autem sincerior, verior, gravior quàm verbum Dei? 1. Tim. 1. v. 15. quid est id cui opponitur γνώσις ψευδαῖνου &, falso nominata scientia? vera scilicet & verè dicta scientia (scilicet in rebus fidei in Christum, hunc enim diligere superat omnem scientiam, Eph. 2. v. 19. & Paulus nihil vult videri scire quàm Christum crucifixum, 1. Cor. 2. v. 2) cui opponitur qui aberrat à fide? Is scilicet qui habet veram fidem, & in illa perseverat. *Depositum* ergò illud de quo loquitur ibi Paulus, nihil est aliud, quàm *sincera doctrina fidei verbo Dei unice nixa*. Nunc ad Jesuitæ explicationes hujus depositi veniemus.

§. 148.

Insistamus, inquit, majorum vestigiis, quorum nonnulli nomine depositi significari volunt, traditam à Paulo & Timotheo commendatam fidei sacræ doctrinam, quæ non sequius ab omni errorum labe pura & intaminata custodienda sit, &c. adducit etiam alia dicta, 2. Cor. 11. v. 3. 2. Tim. 1. v. 4. Hanc interpretationem genuinam esse probavimus §. antecedente. Distinguit postea Depositum à mutuo, commodato, precario, pignore, de quibus alibi. Depositum autem, inquit, tantum ad custodiendum datur: ideoq; ad depositarium, nec dominium,

nec

nec usus citra consensum ejus, qui deposuit
transfertur. Doctè ergò & eruditè Chrysosto-
mus: Non tua sed aliena sunt quæ servanda ac-
cepisti. Ex quo colligit nihil esse imminuendū.
Pergit Jesuita & quidem non sine stomacho, cui
non nihil quietando, annotatiunculæ interdum
aliquæ adjiciendæ sunt. Quapropter (inquit)
in scitiæ est extremæ, quæ tamen in Germania,
Polonia, Bohemia, Hungaria, Belgio, Gallia &
superiori seculo multos, & etiamnum hoc exul-
ceratissimo, non paucos dementavit: ex iis præ-
sertim qui in humano & politico jure, quàm di-
vino cœlestiq; melius versati, omnia temporali-
bus commodis metiuntur, Machiavelli athei,
non Pauli discipuli. Hi reip. pacem alienis à sa-
nâ doctrina enuntiatis stabiliendam rati, existi-
mant, ad concordiam in Imperio, & regnis, in-
ter dissidentes diversarum in fidei rebus opinan-
tium factionum Doctores sancendam, aliquid
hæreticis concedendum (a) esse Catholicis, eum
in omnibus fidei decre- (a) aut de scripto illo,
tis rigorem minimè ser- quod *Interim* vocârunt,
vandum, dissimulanda aut de *pace religionis* lo-
multa, permittenda qui necesse est Jesuitam;
nonnulla: adproban- si de illo: scit sine dubio,
da adversæ partis ali- illum librum uti pau-
qua: detrahendum, ad- corum apud Pontifici-
jungendum, miscendū, os naso suspendere Ev-
permutandum, tempe- angelicos cupientium
randum, donec tandem autoritate confectus
ex diversis unum fidei sit, ita à nostratib' nun-
regalis vel imperialis quam receptum, adeò,
corpus, in quo belle o- ut etiam ab Electore ca-
omnia ptivo

mnia convenient, constitutur. Sic inter principes diffidentiam, civilium bellorum originem: inter populos dissensionem mutuum: inter doctos digladiationes acerbas: inter domesticas impias cavillationes tolli posse, & universalem in Imperio concordiam nunquam morandam, stabiliri. Vix me contineo, quin exclamem, o tempora, o infamiam, cum singulari improbitate in Christianos ut haberi volunt in conjunctam, &c. religiosam, quae scribi non est opus, cum satis notum sit pacem Religionis eundem esse Jesuitis in oculo, tu interim, pie lector, cogita, & tecum ipso perpende, quid hos homines regibus & principibus in confessionibus privatis in susurrare putantes, cum in publicis scriptis tantam contra pacificos principes indignationem proferre non vereamur.

ptivo repudiatus sit, ne dicam, quod in plerisque Europae locis, quae nominavit, liber ille prorsus ignotus sit. Si vero de pace religionis loquitur, tot calumnias profert quot verba Syncretismum enim doctrinae illa constitutione introducere, neutri parti inmentem venit, sed tantum pacem politicam, qua neutra pars alteri vi externa & corporali molesta sit. Ita quidem, ut siquidem conciliatio (omnino tentanda) in articulis non sequatur, pax tamen illa vigorem suum retineat. Non fuisset autem opus hoc stomacho, si pontifex Romanus cum aliis Episcopis Ecclesiae suae, memor fuisset hujus Depositum Paulini diligentius custodiendi. Nonne enim, ut alia taceamus, illius depositi pars est SS. Christi Testamentum. A Domino accepi quod tradidi vobis (Laicis Corin-

Corinthiis) inquit Paulus, quid erat illud? num solus panis? minimè sed etiam calix. Sed hoc non obstante, ut habet Decretum concilii Constantiensis, consuetudo est rationabiliter (ita sapientia justificatur à filiis suis *Matth. 11. v. 20.*) introducta, quòd à conficientibus sub utraque specie, & à laicis tantum sub specie panis suscipitur, &c. Estnè hoc Depositum Christi custodire? contra. Fueruntne etiam in Deposito Christi vel Pauli Indulgentiæ pecuniæ venales, aut meritis & satisfactionibus humanis permutata? Placuitne Petro, cujus successores esse volunt Pontifices, Deposita divina pecuniâ alienari? audite ipsum, *Actor. 8. v. 20.* Sed audiamus leges Depositi quas ipse Jesuita adducit.

§. 149.

Prima. Cogitur, inquit depositarius rem depositam restituere talè, qualem accepit: id est non fractam, non diminutam, non detritam, non corruptam: denique non factam aliquo modo deteriore, *leg. sed mihi videtur. §. si reddita. ff. commodati. Leg. 1. §. si res deposita. ff. Depositi.* Et tibi homini plebejo (b) laico certè, permittatur à summi Regis deposti- (b) non modo plebejo, to, detrudere pro bene- sed omni homini, & in placito, quæ videntur, hoc negotio, vel maxi- adungere, quæ corrum- mè ei, cui hoc Depositum pant miscere, quæ dete- custodiendum traditum rant. Egregium sanè Juris- est, hoc est Episcopis & risperitum! summo Pontifici, nisi tamen is legibus divinis superior est occinat hanc legem Jesuita, addito, *Deut. 4. v. 2.*

Secunda. Qui depositum suscipit, custodire

ac servare illud debet ea fide, cura ac diligentia, qua solet proprias res (c) custodire, ac servare, *cap. bona fides, de deposito & l. quod Nerva ff. depositi. & l. Si ut certo ff. commodati.* Nimirum, tu res tuas ad cujuslibet libidinem adulterandas, invertendas, corrumpendas prostituis? ne in principis quidem gratiam id faceres. Et in preciosissimis rebus à Deo tuæ fidei commissis hoc tibi jus assumis in (d) lanionum, cerdonum, geutorum, vilissimorum capitum, & ardelionū, qui primi rerum publicarum sectarum suarum inductione turbarunt favorem? magnum profecto te oportet esse Jurisconsultum.

Tertia. Non potest uti depositarius re deposita, citra consensum expressum vel tacitū ejus, qui deposuit: alioqui si utatur, furti reus habetur, *L. si sacculum ff. depositi. L. qui furtum. ff. de conditione furtiva & Institut. De obligation. quæ ex delicto nascuntur. §. Furtum autem fit.*

Quarta. Debet absq; mora reddere depositarius reposcenti, *cap. Bona fides. De deposito & leg. i. §. Est autem. & §. penult. ff. depositi.*

Quinta. Debet etiam restituere, quicquid damnari dolo, vel culpa sua res deposita passa fuerit.

(c) Si Pontifex patrimonium S. Petri & omnes Pontificii igneum suum culinarem, nimirum purgatorium, non diligentius custodirent quàm verbum Dei, esuriales Ferias præ Apostolicis dudū celebrassent.

(d) Nihil à verè nostratibus fit in ulli hominis gratiam, à Pontificiis vero multa imò omnia fieri, ut monasteria sua dicerent, plusquàm notum est.

rit. Ectū DEO severissimè inhibente, ne verbis
 ipsius quicquam adulterinum inferatur, (e) ne
 veritas falsitate cor- (e) Huc pertinent vestra
 rumpatur, ne de suo de- traditiones, canones,
 posito quicquā in alie- concilia bulorum ver-
 nos usus (f) dispona- bo Dei contrariorū, &c.
 tur, hoc in falsorum nihil etiam auferatur,
 prophetarum, istud in (f) ut sacra Cœna in
 Dei manifestè adversa- usum mortuorum, &c.
 riorum gratiam distri- in sacrificium de novo
 bues: & dolo malo cul- offerendum.

paq; latissima depositum ipsum totum ut resti-
 tui non possit, perditum iri permittes? O te do-
 ctissimum consultorem, &c. & paulo post. In
 conversatione, consultationibus, conventibus
 & comitiis, illam verè viri Catholici mentem,
 ne dissimuletis: satius esse, mundum perire uni-
 versum, quàm sacræ fidei (g) apicem in ejus de-
 trimentum auferri vel (g) Quæ est illa Sacra
 commutari. Et hodie fides? carbonarii scili-
 illam animi constantis cet istius qui credidit
 deliberationem mecum quod crederet Ecclesia
 concipiatis velim, quā Catholica, quid autem
 æternam vobis opto: u- hæc crederet æquè cum
 rar, secer, dilaniar, di- ipsa ignorabat. De ver-
 strahar, diminuar in- bo Dei indubitato (nul-
 mille mille partes (h) po- lum autem indubitati-
 tius, quam ut me appro- us quam Scriptura) si
 bante, vel consentiente loqueretur Jesuita, di-
 in fidei doctrina vel u- gnuseffet cujus zelum,
 na syllaba aut litera, i- omnes pii imitarentur.
 mo jota auferatur vel At de suis traditionibus
 immutetur: Hæc Jesui- ita paratragœdiantes

ta de prima & ut dixi Pontificios Deus hactenus in se genuina significatione depositi, reliquit inuisit, *Psal.* 2. 4. Et quas quas ponit breviter tantum commemorabo. *(b)* & multò facilius Lutheranos ita tractares. A quibus probè scis talia tibi, modo tu abstineas, metuenda non esse.

SECUNDO itaq; , inquit, alii depositum interpretantur gregem Timotheo Episcopo commissum. Quæ est expositio Thomæ Aquinatis, quem affectatur fidus ejus commentator Thomas de Vio Cajetanus. Hic de Episcoporum, ac Prælatorum, ut jam vocamus, in suos cura agendum esset, spissum *(i)* imò proprius hic locus & periculosa *(i)* cuse esset. Non mirum plenum alicui, nec hujus autem est, Jesuitam ab loci & temporis. horrere. Hoc enim facturo tangenda esset papæ corona & Monachorum ventres ut Erasmus de Luthero dixit. Et si verò ex ante dictis manifestum est, in dicto citato Paulum per depositum non intelligere directè auditores Timothei. Cura tamen depositi Paulini apud Episcopum gregis commissi curam includit, & certum est, Episcopo, seu pastori Ecclesiastico, gregem suum non minùs, ac depositum curæ esse debere. Et propterea rectè reprehensi sunt à Luthero in *Præfat. Catechismi* Episcopi, quòd miseram plebeculam ne in uno quidè capitulo Catechismi erudiri curassent. Patet ergò iterum, quàm pulchri Depositarii, saltem ante Lutherum, fuerint Pontificii. Sed intacto inquam hoc ulcere, Sandæus convertitur ad plebem,

hem, ex qua itidem quilibet sano sensu Episcopus dici possit. Gregem autem illi commissum, esse quinque sensus & reliquas facultates, quas rectè debeat gubernare. Transeat & hoc, quia nihil continet in se absurdi, tamen si itidem certum sit Paulum de tali deposito non loqui. Acceptamus tamen dicta ab ipso in hanc sententiam citata. *Psal.* 118. v. 37. *Job.* 31. v. 1. *Sir.* 9. v. 3. 5. 7. 8. *Psal.* 140. v. 3. *Prov.* 17. v. 4. *Jer.* 9. v. 21.

TERCIO dicit Depositum nomine intelligi posse gratiam per ordinationem sacramentalem acceptam. Etiam hoc tolerari, imò ad omnia officia à vocatione divina profecta extendi posset, excepto quod ordinationem sacramentum vocat, quæ disputatio huc non pertinet, pergit post pauca. Quid si autem, inquiens, per depositum intelligamus secretum aliquod, quod minimè propalari Paulus volebat, (k) sunt enim quædam non omnibus (k) ut ex contextu Pauli aperienda: sed Christi si supra ostenso certum Domini sequendum est de tali eum deposito exemplum, qui aliqua non loqui: ita Jesuitæ toti populo; pleraque tantò minùs attendendum omnibus discipulis: non dum, quantò major est nulla Apostolis tantum: fraudis suspicio. Aut alia tribus solum sibi enim traditionibus suis maximè familiaribus: post Christi scilicet paucula uni Petro committenda. Imò secreti à latis, ut fortè sunt ea Patre traditi fuit tam quæ soli Petro committenda, ut sine ulla quimissa dicit, quamvis dem mendacii suspicio non probet, aut æquivalence, non tamen sine alivocationibus Jesuiticis

qua

D d 3

præ-

qua per restitutionem præsidium quærit. De
& resurrectione æqui- iis quæ de Christo com-
vocationis (1) specie, memorat sciendum, &
potius dixerit, se nesci- liud esse dissimulare seu
re, quod ignorare non occultare, & aliud non
poterat: quàm ut oc- dicere huic vel illi, idq;
culta consilia panderet: vel ideo, quia audire
quia ad manifestandū non cupit, *Marc. 4. v.*
aliis non sciebat. 11. vel quia non intelli-
geret, *Joh. 16. v. 12.* Huc pertinet etiam τὸ ὁμολο-
γεῖν Timotheo à Paulo commendatum. Aliàs
Paulus, *Act. 20.* auditoribus suis dicit, se reve-
lasse *omni consilium Dei.* (1) Increpet te Deus Je-
suita, qui æquivocationes tuas Filio Dei, in cu-
jus ore nulla unquam fallacia reperta imputas.
Quod autem se ignorare dicit, *Marc. 13. v. 32.*
(de quo tamen nonnulli dubitant, dicentes hæc
duo vocabula *nec filius* non haberi in omnibus
exemplaribus) revera tunc ignoravit, secundum
humanam scilicet naturam. Donis divinis qui-
bus per communicationem Idiomatum prædi-
tus erat, non semper utendo. Et, quid opus ha-
buisset æquivocatione tali? cū non minùs di-
scipulis acquiescendum fuerit, si dixisset scire se
quidem, ipsis autem non revelare, ad evitandam
scilicet apud ipsos securitatem. Sed argumentor
ita: Nescivisse aliquando tempus diei extremi
aut stare potest cum Divinitate Christi aut non
potest. Si potest, non est opus æquivocationem
fingerenescire se dicentis. Si non potest: æqui-
vocatio illa fidem de divinitate Christi in ani-
mis discipulorum labefactasset, nullo ergo mo-
do

do de Christo præsumenda, si maximè in sese non reprehendenda esset. Descendit postea Jesuita ad varias divisiones arcanorum, depositi instar custodiendorum, quorum tractationem, tanquam intricatiorem, quàm ut breviter (uti hic propter alia prolixius tractatâ necesse foret) expediri possit, aliò reservo. Revocat deinde ad hujus depositi speciem etiam hoc; si quis boni aliquid fecerit remotis arbitris ne illud celebrando superbiat, &c. quod suo loco relinquo, quamvis non multum ab ludere videatur ab arrogantia hujus opera Pharisei à te facta, quæ Paulus stercorei, *Phil. 3.* Esaias panno menstruatae, *Esa. 63.* comparat, licet non jactes (qua in parte rectè facis) pro deposito tamen, nescio cui necessitati destinato, asservare. Nam nec Phariseus hic opera sua decantavit sed *πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν*, inquit Christus.

QUINTO etiam depositi speciem cor facie ex illo, *Prov. 4. v. 23.* &c. quod etiam transeat. Refert ad illorum speciem etiam virginitatem, sed nisi attendas, loqueum conscientis nectit Jesuita, confundens virginitatem cum castitate, & dono continentiae ab omni carnali copula. Hoc donum quibus datum est (non autem omnibus datum esse disertè dicit Christus, *Matt. 19. v. 11.* nec extat promissio quod dare velit Deus omnibus etiam qui desiderant, sed qui non continent nubant, *1. Cor. 7.* sed tamen quibus datum est, hi meritò tùm hoc ipsum tùm virginitatem pro præclaro deposito habere debent, & grande peccatum committunt si violant. Qui

verò illud donum non habent , ii nihilominus
 virginitatem illibatam servare, & instar deposti-
 ti custodire debent, eo usq; donec illis offeratur
 occasio , in Domino nubendi, & conjugium
 contrahendi. Et recte laudat Sandæus virginem
 quandam, quæ Clerico , attentatâ illius pudici-
 tiâ molesto, alapam , ad quam cruor è naribus
 secutus sit , impegerit , nec sine causa ridet ejus
 simplicitatem à Clericis (audaciam horum ca-
 stulorum spectâ) persuaderi sibi passæ, Romam
 sibi expiatum tantum scelus, eundum esse. Rectè
 etiam fecit puer quidam (quem narrat) Pelagi-
 us, quòd Regem stuprum intentantem itidem
 verberibus repulit , & sceleratè fecisset si in stu-
 prum consensisset. Quod autem eundem hoc
 nomine de singulari sanctitate celebrat , in eo
 ὁμοίῳ φησὶ videtur huic Phariseo, qui singula-
 rem sanctitatem in eo sitam putavit, si grandia
 scelera non commisisset. Et necesse est Mascu-
 lam Venerem apud homines ipsi notos per vul-
 gatiorum esse, quam aliàs vulgò in Germania, de
 qua B. Lutherus vocem ἀρσενοεχίτων apud Pau-
 lum Germanicè redditurus , gratias egit DEO,
 quod cujusmodi sit illud flagitium , vulgo in
 Germania ignoraretur. Sed ut ad virginitatem
 redeam : pura ea omnino à scortatione semper,
 in genete autem conservanda est tem diu , dum
 Deus cœlibem te voluerit. Si verò conjugium
 contrahas, tunc depositum cum vita conjugali
 castè permutatum , ut forte dici possis alienasse,
 non tamen sine consensu Domini id fecisse di-
 cendus fueris, 1. Cor. 7, v. 9. & 28. Hæc verbo
 Dei

De consentanea esse patet ex Paulo, locis citatis & alibi. Quæ præterea blaterat hoc loco Jesuita, ubi inter alia virginitatem deposito in templo asservato, comparat, indigna sunt, in quibus immoremur, quia similia sunt gloriationi hujus Pharisei, imò deteriora. Quia pro sanctitate venditant, quod nullibi præceptum, & præterea fictitiū est. Virginitatem enim quam prætendunt, in multis ipsorum fictam & hypocriticam, & si à facto externo qualitercunq; immunis, cauterio certe conscientiae libidine æstuantis notatam esse constat. Conclusionem tandem Jesuitæ adjiciam. Quamobrem, inquit, ut tandem colligam, siue depositum divinum sit fidei dogma siue sensuū grex, siue ordinationis (*m*) gratia; siue secretorum ar- (*m*) rectius; officium cana; siue cordis thesaurus; siue virginalis cavus honestum & Deo stitas, (*n*) siue quod ex- gratum. tremo loco reservabam (*n*) Imo etiam conjugalis, ut discere debuit Jesus, o Timothee deposita ex Paphnutio in- Concilio Nicæno & tum custodi. Hebr. 13. v. 4. aut quævis alia virtus aut donum virtutis adipiscendæ.

§. 150.

Ex recensione vitiorum & criminum quorum se innocentem ait hic Phariseus, occasio habetur de iisdem ex sententia Juris consultorum aliquid dicendi. Primo itaq; loco ab ipso commemorati sunt ἀρπαγες raptores voce, ut videtur, generaliter accepta, de omnibus, qui quoquo modo proximo quod suum est eripiunt.

Hinc paragrapho hujus Homiliæ primo dixi notari vitia septimi præcepti, ubi furtum lege divina ita dictum prohibetur. Porro ereptio hæc si fraude tantum fit, nulla vi adhibita pertinet ad *Tit. ff. de furtis* qui est *secundus lib. 47*. Si vero vim adjunctam habeat, alium habet titulum videlicet de vi bonorum raptorum qui est *8. ejusdem libri*. Si ita fit ut proximo per terrorem pecuniam extorqueat, *concuſſio* dicitur, & expl. *Tit. 13. si pecora* (oves à grege ad minimum decem, pauciores enim nudè furtum faciunt) bovem, aut equum ab armento abegerint *abigei* dicuntur *Tit. 14*. comprehensi furtum rei sacræ vel ex sacro *sacrilegium* dicitur de quo *constit. Carol. cap. 171. & seqq.*

§. 151.

Furtum κατ' ἐξοχήν dictum definitur *l. c.* quod sit contrectatio (quæ fit per amotionem, vel aliam quamvis rei interceptionem §. 6. *Inst. de oblig. quæ ex delicto*) fraudulosa rei lucrifaciendi causa, vel usus vel possessionis. *l. 1. §. ult. ff. de furt.* Ut autem furtum dicatur commissum, requiritur 1. ut sint personæ capaces doli *l. 23. ff. h. t.* quæ tamen capacitas non ex annis certis, sed ex facto pro re nata, ex arbitrio judicis æstimaanda est (nam malitia quandoq; superat ætatem.) 2. Ut penes furem sit affectus furandi. §. 7. *Inst. h. t.* 3. Ut fiat invito Domino §. 8. *Inst. eod.* 4. Ut rei sit talis, quæ possit cadere in furtum. Dividitur in manifestum, cum fur apprehenditur vel in furto, vel in loco quo furtum fit vel cum re antequam detulerit ad locum in quem deferre voluit §. 2. *Inst. eod.* Vel non manifestò.

d. § 2.

d. §. 2. Quæri hîc solet, *An filius patri*, in cujus potestate est, *furtum fecisse dici possit*? Ad hoc ita resp. *Inst. de obl. ex del.* Hi qui in parentum vel in Dominorum potestate sunt, si rem eis subripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtivam causam cadit (nec ob id ab ullo usucapi potest, antequam in Domini potestatem revertatur) sed furti actio non nascitur, quia nec ex ulla alia causa potest inter eos actio nasci (citatur hic Gothofr. lib. 5. ff. de judiciis ita habentem: *Lis nulla nobis esse potest cum eo quem in potestate habemus: nisi ex castrensi peculio*) si vero ope & consilio alterius furtum factum fuerit: quia utique furtum committitur, convenienter ille furti tenetur, quia verum est, ope & consilio ejus furtum factum esse. Hæc *Inst. l. c.* Notent ergo ejusmodi degeneres & ingrati liberi. 1. Non ideo negari actionem furti patri in filium, q. furtum non sit, sed quod actio de Jure Cæsareo non detur in eum qui sit in nostra potestate, quamvis jure Divino aliter fuerit: *Deut. 21. v. 18.* 2. Magistratui tamen non præjudicari, quò minus pro gravitate delicti aut pretio rei ablatae ex officio animadvertat. 3. Furtum liberorum hoc nomine gravius, quod concurret peccatum quarti præcepti. 4. Persuasionem, qua putant rem non esse alienam sed propriam, vel quasi, includere improbitatē similem improbitati hæredipetæ, de qua ad *Dom. III. de filio prodigo.*

§. 132.

Pœna furti ordinaria de jure civili tantum est pecuniaria, in manifesto quadrupli, in non manifesto dupli; præter hanc datur & vindicatio

con-

Quæst.
L.

contra possessorem, vel condictio furtiva contra furem aut ejus hæredem in solidum §. *fin. Inst. eod. lib. 9. ff. de condict. furt.* Extraordinaria est criminalis *l. fin. ff. de furtis.* Communiter in Germania ultimum supplicium furibus irrogatur, & quidem patibuli viro, suffocationis in aqua alicubi mulieri. Rectè fieri necne sunt qui disputent. Vide Georg. Andr. Mayer in *discurs. Jurid. polit. de jurisdict. omn. Magistr. membr. 5. posit. 4. sub lit. E. Besold in tract. d. præmiis & pœnis cap. 4. Kôpen. lib. 2. obs. 71. & Molina. in tract. de I & I tract. 2. disp. 695.* Nos respondimus: Quia fures, præsertim nocturni, domorum perforatores, simul sunt turbatores pacis publicæ, adeoq; simul tenentur *l. de vi.* & plerunq; armati, ut deprehensuris læsio corporalis, vel mors ipsa, ab ipsis metuenda, non caret ratione ille mos; præsertim cum eo tempore quo est introduct⁹ accessisset nimia frequentia ob quam pœnæ exasperari solent. *l. 16. §. fin. l. 28. §. penult. ff. de pœnis.* extra similes circumstantias, & ubi non tam malitia quàm egestas furti causam videtur dedisse, mitiùs agi juri Divino consentaneum est. Cum nulla sit proportio inter vitam amittendam, & id quod forte furati sunt, conf. *Prov. 6 v. 30.* Et leges Mosaicæ forense, quatenus non respiciunt circumstantias veteris Testamenti, naturalem æquitatem secutas, non sit dubitandum. Idem hoc velle videtur *Constit. Carol. 157. 158. 159.* furem juxta supra dictas circumstantias describens. Sacrilegii pœna pro ratione diversorum graduum, qui dictâ *Const. Carol. c. 171. & seqq.* commemorantur, est in summo con-

Concrematio vivi, in minimo, ut si quis ex loco sacro rem non sacram minoris pretii auferat. pœnis furti vulgariter dicti similis, expensis tamen circumstantiis, *l. d. e. 174.*

§. 153.

Quæri etiam solet; an liceat rem furtivam. Quæst. LI, quærere in alienis ædibus. Resp. Non licere, nisi suspicio contra illum in cujus ædibus inquisitionem facere cupis militet, *arg. l. 1. §. hoc autem ff. h. t. l. 2. C. de serv. fugit. vel publica utilitas urgeat l. quosdam. C. de metall. l. omnes in fin. C. de aquæ duct.* Nec etiam aliter, quàm præsentibus ad eam rem à Magistratu deputatis *arg. §. 4. Inst. eod.*

§. 154.

Rapina contingit dupliciter, circa personas & res. 1. Circa personas quæ fit, propriè raptus, item plagium dicitur. de quorum *tit. C. de raptis virg. §. 8. Inst. de publ. Jud.* 2. Circa res de tali agitur *tit. supra citato*, & de tali etiam loqui videtur præcipuè Pharifæus *h. t.* Modi quibus raptus fieri possit multi commemorantur à JCtis, quos hic commemorari longum foret. Tenendum itaque generaliter ex quibus causis fidei mihi actio competat, in re clàm facta, ex iisdem causis habere me actionem hanc *l. 2. §. 23. ff. h. t. §. final. Inst. h.* Competit hæc actio adversus 1. creditorem vi rapientem sibi res obligatas *l. 3. C. h. t.* 2. eum qui jam rapuit *l. 1. ff. h. t. Novell. 63. c. 1.* 3. quod inter coactos (ad rem rapiendam) ipse fuerit, & quid rapuerit, & damnum dederit, quamvis ipse non coegerit *l. 2. §. 12. h. t.* 4. Adversus cogentem homines ad damnum faciendum,

dum. *d. l. 2. §. 12.* sive per se, sive per alium *d. l. 2. §. 2. Novell. Leon. 70. §. Dominum familiae d. l. 2. §. 14. h. t.* Impuberem si servus ipsius vel familiae ejus aliquid admiserit, *d. l. 2. §. 19.* Juxta hodierni status circumstantias judicium hujus criminis applicatur. 1. In eum de quo constat, quod bona rapta detinuerit, possederit, aliisve vendiderit, aut tradiderit, aliave quavis ratione, fide mala tractaverit. *Constit. Carol. art. 38. Clarus l. 5. §. finali quest. 21. n. ult.* 2. Si authorem suum nominare noluerit, cum ignorantiam, bona rapta esse, amplius prætendere non possit: neq; probaverit, quod ea bona bono titulo, bonaq; fide ad se translata esse prætulerit. *C. C. ibid. 3.* Equites & pedites die Herrn-lose gartende Knecht/ qui de stipendiis, negociationibus, annuisve censibus, ex quibus honeste vitam colerent, docere non possunt. *C. C. art. 39. 4.* Vagantes incertis laribus & sedibus (ut sunt Cingari) *ib. §.* Validi mendici & circumforanei *ib. & similes nullius professionis, artificii, aut opificii homines.* Hi à Magistratu vinculis constringi, equuleis subjici, & condignis suppliciis affici possunt. Finis hujus actionis est & effectus, ut bona vi rapta restituantur, aut illorum aestimatio cum poena: aut damnum per coactos homines illatum resarciatur. Affinia remedia perhibentur 1. *Lex Julia de vi publica. l. 3. de priv. & tot. tit. 2. Furti actio. l. 2. §. 26. h. t. 3. Legis Aquiliae d. l. 2. §. 26. h. §. 10. 20. ejusd. l. 4. Condictio furtiva, triticaria & rei vindicatio. d. l. 2. §. 26. §. final. h. t. l. 2. §. 1. de cond. furt. l. 1. ff. d. cond. trit. 5. Negociorum gestorum l. 3. C. vi bon. rapt.* Affines huic maleficio

cio sunt, qui hodie dicuntur grassatores, de his ita C. C. C. 126. Grassatores latronibus proximi, qui ex proposito homines in publicis viis cum ferro aggredi, & pecuniis, vestibus, &c. exspoliare solent, si de crimine convicti sint, &c. capite puniuntur, &c. Hæc de primi generis à Phariseo commemoratis delictis.

§. 155.

Secundum delictum à Pharisæo commemoratum est *adixia Injuria*, quæ vox aliàs generaliter in sacris literis omnem injustitiam, etiam delicta modo commemorata videtur significare. Hic quia sigillatim ponitur de criminibus quinti præcepti agere videtur, de quibus quia latè dictum *Homilia ad Dom. 6.* itaq; non est opus hîc repeti. Tertium crimen ab ipso tactum, est *Adulterium*. Hoc in jure ita definitur: Quod sit violatio thori alieni, c. non mæchaberis. 32. q. 5. §. 6. *Host. int. d. adul in princ.* nonnunquam & proprii. Inde Germ. Ehebruch Lat. à quibusdam Sacrilegium nuptiarum dicitur, & adulteri, nuptiarum sacrilegi. l. quamvis. 30. C. de adult. In lege Divina sextum præceptum Decalogi sancitum esse notum est. Porro ut in quinto præcepto non modo manu factum sed & iracundia & quidvis inde profectum, cogitatum, dictum vel factum sententiæ ipsius subjacet: Ita in sexto ejusmodi ut conjugio officere possint adulterii nomine damnantur. Hinc, quod attinet primo ad factum externum quod in conjugio alterius perpetratum, adulterium diceretur, etiamsi inter solutos committatur, licet in scriptura

ptura ipsa non adulterii sed stupri, scortationis, aut simili nomine vocetur, sexti præcepti sententiæ subjacet. Quia enim Deus copulam carnalem extra coniugiū prorsus vitari vult, quippe qui initio hominem ita creaverit, ut sit unus mas & una fœmina in carne una. Hinc quicquid hujus extra conjugium perpetratur, conjugium suo modo violat. Unde & qui vitiatam per ignorantiam duxit, ubi vitiatam comperit, repudiare potest, conditio enim ut sponsa inviolata sit, dicitur de substantia conjugii. Conjugium ergo ipsius violavit, etiam is qui sponsam cum nondum sponsasset defloravit, summa; Adulterium juxta sextum decalogi præceptum est omne cogitatum, dictum, factum creationi & destinationi divinæ hominis ad conjugium, contrarium & in ejus violationem quoquo modo factū. Nisi dicas alias commixtiones extra conjugium, quatumvis fœdas & abominandas, vel peccata prorsus non esse, vel alio præcepto præter sextum prohiberi. Interim hoc per se planum est, tanto magis adulteri vel adulteræ nomine dignum esse, quanto propius factum illius conjugium violet.

§. 156.

Quæst.
LII.

Porro adulterium strictè dictum, non nisi cum uxore alterius committi posse, jus commune statuit, adeoque publico judicio mulieres neminem, ne maritum quidem de adulterio accusare posse. *l. 1. C. h. t. quamvis injuriarum, propter violatum matrimonium, aut ad separationem thori rectè agat, l. consens. 8. C. de repud. C. tue tex. de procurat. Dd. in c. 1. de adult.* Ex jure scilicet civili, Canones verò contrà statuere, & fœmi-

fœminas ad accusandam mariti turpitudinem
 admittere videntur, v. gloss. in d. l. 1. in cap. si quis
 uxorem, 32. q. 1. & in c. apud nos. & c. fin. 32. q. 5.
 Panorm. in cap. tua de procur. & in c. 1. & 2. ut lit.
 non contest. quos sequitur Constit. Imperii. c. 120.
 Neq; id immeritò. Adulterium enim nō eo solo
 nomine detestandum, quòd fœtum alienum pa-
 tri supponat, sed & quod ordinationem Dei &
 fidem de ea conservanda datam violet. Quid si
 autem sine intuitu legum positivarum, de hoc
 crimine loquendo, dicamus; diversas esse quæ-
 stiones: an uterq; tam uxor quàm maritus rem
 cum alieno habens adulter sit? Et utrius adulte-
 rium sit gravius peccatum? Ad primum ex ra-
 tionibus datis respondendum videtur affirmati-
 ve, quia uterq; fidem conjugii violat. Ad poste-
 rius verò dicendum; mulierem multis modis
 gravius peccare. 1. Quia supponit viro sobo-
 lem alterius, non rarò hostis. 2. Delicta ea gra-
 viora habentur & gravius puniuntur, quæ aliàs
 non ita facilè caventur facilius autem celantur,
 3. Pluribus viris se quocunq; nomine substerne-
 re nunquam permissum fuit, plures autem uxo-
 res ducere aliquando fuit. 4. Ut scortum tur-
 pius scortatore, ita adultera adultero. Porro
 non modo hi, qui mœchantur, accusari possunt,
 sed etiam qui quavis ratione ex eo crimine quæ-
 stum captant: puta lenocinium faciendo, do-
 mum ad stupra præbendo, l. qui donum 8. l. mari-
 ti 29. qui quæstum h. t. Constit. Carol. c. 122. 123.
 Item qui illicitas & prohibitas nuptias contra-
 hunt, l. qui pupillam 7. h. t. l. si hi qui. C. eod. quiq;
 super adulterio transigunt. Nam cum trasna-

Actio nullo dato non procedat. *l. transactio 38. C. de transactio. non potest non in lenocinio hære-*
re, qui accepta per transactionem pecunia, ac-
cusationem hujus flagitii remittit, l. transigere
18. C. de transact. l. mariti. §. qui quæstum l. 2. l.
qui domum l. miles 10. h. t. satis etiam de hoc cri-
 mine, videantur *ff. ad Leg. Jul. de adult. & D. d.*
in titulum illum commentari.

§. 157.

Super Gloriatione hujus Pharisei de *Jejunio*
 occasio nascitur de hoc ipso aliquid dicendi, sed
 quia de eo latè author primæ partis ad Domini-
 cam Invocavit, itaque nos nihil adjicimus nisi
 hoc: si super Jejunio gloriari liceret, Phariseum
 hunc multo rectiorem gloriandi causam habu-
 isse, quam Pontificii. Jejunium enim in sacris
 literis (cui simile etiam hujus Pharisei Jejunium
 certissimum est) non erat à certo tantum cibo
 abstinentia sed etiam à pane. Hinc ipse Satanas
 Christum super jejunio tentans, non dicit jube
 ut lapides hi carnes aut vituli fiant, sed ut panes
 fiant. Non jejunium quippe Christum celebra-
 turum innuens, si saltem panes haberet quos co-
 mederet, præterea nullibi in S. literis, carnibus
 tribuitur *ασωλια*. Vino autem à quo ipsi nequa-
 quam abstinent, tribuitur, *Ephes. 5. v. 18. Prov.*
20. v. 1. Sed hæc sufficiant, vide ut dixi autho-
 rem primæ partis *l. c.*

§. 158.

Sed & de *decimis* aliquid dicendi, idem Phari-
 sæus occasionem nobis suppeditat. Decimarum
 vel jus vel consuetudo admodum antiqua est. In
 S. literis prima decimarum mentio fit, *Gen. 14.*

v. 20.

v. 20. ubi Abraham de spoliis ab hostibus reportatis decimas dedit Melchisedecho. Unde colligit Epistola ad Hebræos, quod Abraham ipsum pro majori agnoverit, c. 7. v. 4. nec longè post Nepos Abrahami Jacobus, Deo, quum sibi exuli à fratre, apparuisset in Bethel, decimas vovit, *Gen. 28. v. 22.* Nec fuerunt ignotæ apud gentiles. Hinc decimas Herculi vovere, seu polliceri solebant Hetrusci. *Varr. S. de l. lat. Cic. 3. de Nat. Deor.* quam partem Herculeam appellabant. *Plaut. in Truculento & Stich.* Itaque apud Romanos factum à Camillo *Livius l. 5.* à Syllâ & Crasso, *Plut.* Voverunt & Græci templo Delphico decimas *Xenoph.* item apud alias gentes *Festus in Decim.* cit. *Gothofr. ad l. 2. ff. de pollicitationibus.* Videntur ergò decimæ ante legem à Mose latam, fuisse inter ea quæ ex voto liberè facto persolvebantur, postea tamen lege Ceremoniali apud Judæos à Deo per Moysen sancitæ sunt, *Ex. 22. Lev. 27. Num. 18. Deut. 12. 14. 26.* & post captivitatem Babyloniam, *Nehem. 10. 12. 13. Mal. 3.* Has leges hodie Papa imitari conatus est, uti patet ex Jure Canonico *de decimis.* item, *de consecr. dist. c. 40. Decr. 30. sect. 13. Clement. 38. extra 8. & alibi.* Quæritur an rectè? Affirmati- Quæst.
vam tenent Canonistæ quia sint leges divinæ, LIII.
pro Negativa militat ratio: Quod leges ceremoniales Mosaicæ, cujusmodi sint etiam de decimis abrogatæ sint. Commodissimè autem respondetur per distinctionem: Leges Mosaicæ ceremoniales, quemadmodum & forenses, duobus modis considerantur, vel quatenus respectū habebant ad solum populū Judaicum vel qua-

tenus respiciebant decalogum seu leges morales. Quemadmodum itaq; Decimæ pertinebant ad conservationem sacerdotii & cultus divini, ita hodieq; necesse est aliquid sanciri pro conservatione ministerii verbi & cultus Divini, hoc autem non necesse est ut præcisè decimæ sint, ut ex multis locis Novi Testamenti patet, sed respiciendum est ad circumstantias, locorum præcipuè & temporum. In primitiva Ecclesia, Christi tempora immediatè secuta, totam substantiam conferebant Christiani, *Act. 4. v. 32.* & inde singulis rursus dabatur, quantum ipsorum necessitas requirebat, quod ut ineptè imitati sunt Anabaptistæ, ita multo ineptius Judæos V. T. imitantur Pontificii, sequentibus temporibus collectas faciebant, de quibus multa Paulus, *1. Cor. 16.* Alibi autem in genere dicit seminantes spiritualia, metere debere carnalia, & qui Evangelium annunciant de Evangelio vivant, *1. Cor. 9. v. 11. 14. &c.*

Haftenus ergò imitari debemus decimas, ut, quemadmodum illæ dabantur ad conservationem cultus divini, ita hodieq; omnia fiant, sive decimis dandis, sive alio quocunq; honesto modo, quæ ad conservandum cultum divinum necessaria sunt.

§. 159.

Quæst. LIV. Sed alia oritur quæstio: *An decimæ & similes redditus piis causis semel destinati rectè à magistratu ad alia transferantur?* Respondeo: 1. Si causa cui destinantur illæ decimæ, aut similes redditus Ecclesiastici, verè pia sit & sine his redditibus subsistere commodè non possit, peccare magistratum aut

aut quemvis alium qui reditus hosce vel sibi vel aliis vendicet, perinde enim facit ac si votum iustum in finem Deo factum rescindat. Et in genere peccatur contra axiomata Pauli supra allegata. Ita malè faciunt magistratus si decimis & similibus redditibus quibus minister alicujus Ecclesiæ verbum Dei purè docens sustentandus foret, ablatis, talem ministrum cum inedia aut fame & conflictari patiatur, libet huc apponere historiam. Lotharius sive Clotharius Francorum Rex mandavit aliquando, ut omnes sui regni Ecclesiæ tertiam fructuum partem fisco Regio penderent. Huic decreto pleriq; Episcopi, licet inviti, subscribebant. Solus Injuriosus (nomine, revera servus Christi fidus) Episcopus Turonensis subscribere recusavit & regi in faciem dixit: si tu vis Ecclesias suis Eleemosynis spoliare, interim procul dubio Deus tuum regnum subito transferet. Magis conveniebat te egenos ministros alere, quàm de ipsorum stipendiis tua horrea implere. Et his dictis iratus, rege in salutato discessit. Rex pœnitentia ductus sententiam mutavit, Episcopo munera misit, & veniam petiit. Greg. Turonens. l. 3. c. 16. & l. 4. c. 2.

2. Si ejusmodi reditus aliquo in loco abundant, alibi autem deficient, non peccat magistratus, si partem ille detractam huic addat, ut fiat æqualitas, 2. Cor. 8. v. 18. ut tamen seriò & sine furo res agatur.

3. Si verò causa pia quæ prætenditur, vel verè pia non sit, & qui talia destinarunt specie pietatis & necessitatis decepti sunt, ut plus erogarent quàm ipsi & eorum viduæ ac pupilli feren-

do fuerunt. Non peccat Magistratus si ejusmodi redditus aliis causis, itidem piis, imo verò profanis etiam, modo honestis & reip. utilibus, impendat, modo id fiat sine detrimento ejus quod verè pium est. Ita patrimonium Petri magna ex parte fraudibus & sycophantiis locupletatum, majori ex parte Imperatori debetur. Quemadmodum & Annatæ ut vocantur (hoc est redditus unius anni alicujus sacerdotii in tota Europa vacantis) pontifices sibi vendicant, qui tamen primo dabantur politico magistratui, &c. Plat. *in vita Bonif. Papa cit. Calvis. ad A.C. 1391.* Item Episcopatus, collegiatae, monasteria & similia, sub spe vigiliarum & liberationis animarum è purgatorio ita locupletati, ut non modo multis patribus familias, eorumq; viduis ac orphanis, sed & ipsi magistratui, loci pro tutandis subditis, & aliis oneribus reip. ferendis; nihil ferè restaret; ii verò qui redditus ejusmodi acciperent, partim luxui Sybaritico, partim superstitiosis cultibus & ceremoniis, quod accipiebant, impenderent. Non peccat ergò pius magistratus taliū compos, si redditus illos à tanto abusu liberatos, & intentionem eorū qui talia legarunt vel quocunq; modo destinarunt ad usum eū, in quo fundatores, nisi decepti fuissent collocari voluissent, revocet, præsertim cum Deus etiam in V. Test. Regi decimas inter jura sua designarit, 1. Sam. 8. v. 15. Si enim Ecclesia tenetur patronum suum ad egestatem redactum pro modo facultatum sublevare, ut dictum *ad Dom. V. circa jus patronatus*: cur peccatum sit bona magistratui (sive vi sive fraude) adempta, eidem pro necessitate

tate gubernandæ reipublicæ restituere. Modo caveat, ne, quod hujus abusus prætextu ereptum est, in alium non minorem impendatur, & sub nomine causæ impiæ, veræ, piæ, hoc est Ecclesiis & scholis succus & sanguis subtrahatur. Confer Carpzov. *Jurispr. Contist.* l. 1. lit. B. det. 138. n. 8. Lanzell. *Inst. Jur. Can.* l. 2. tit. de Decimis. Schönborn pol. l. 4. c. 6. de pare religionis, & c. princ. v. *Bona Ecclesiastica* & n. *jurisdictio*. R. Absch. zu Augspurg An. 1555. v. und dagegen. dieweil aber etliche. & v. 2. seqq. item An. 1566. v. und nachdem dann nicht weniger.

§. 160.

Dicendum porrò etiam de materia decimarum Phariseus hic se jactat quod decimas det de omnibus quæ habeat. Hoc quomodo intelligendum explicat Christus *Matth.* 23. v. 23. quod decimarit mentham & anethum & cuminum, reliquerit quæ graviora sunt legis, judicium & misericordiam & fidem, hoc est, quod vilissima quæq; prætulerit legi Divinæ ad salutem necessariæ. Grotius verba πάντα ὅσα κτῶμεν, tali paraphrasi ornat; לֹא יוֹשֵׁן בְּרֵיכָה Non illa tantum quæ vulgus solet decimæ subicere, poma & fruges, sed & ea quæ controversi sunt juris, puta minora olera, lac, caseum, potius meis commodis aliquid detrahens, quàm ut quicquam faciam contra τὰς ἐντολάς. At quanto melius Zachæus (pergit idem) qui bonorum partem alteram pauperibus dabat. Nam in minutis illis aliquid extra legem præstare perfacile est: in quo tamen Pharisei summam ponebant singularis cujusdam sanctimonix, cujus & nomē præferabant.

bant. *Hæc Grotius.* Non dari quippe Deus volebat decimas vel ad ostentationem, vel ut seipfos affligerent qui darent, sed ut cultus Divinus, & qui ad illum perficiendum constituti erant, conservarentur. Atq; hæc erat materia decimarum Pharisaica. Ad divinam quod attinet, *Lev. 27.* pro materia decimarum commemorantur poma, hoc est fructus arborum, fruges, boves, oves, capræ & quæ sub virga pastoris transeunt, *Deut. 12. v. 17.* inter fruges, hoc est ea quæ in agris nascuntur præter frumenta, in specie, commemoratur etiam vinum & oleum. Ex quo patet, Deo in sanctione decimarum minutias illas curæ non fuisse, ne decimæ potius quam usus & finis (qui erat conservatio cultus divini) cordi accuræ fuisse ipsi videretur. Canonistæ, ne multum interesse videretur inter ipsos & Phariseos, itidem omnia, minima, maxima, etiam talia, de quibus in lege Dei ne gry quidem extat, decimis subjiciunt; quæ breviter commemorabo ex Rebuffe; probationes singulorum ex Jure Canonico & ejus Interpretibus lectori, in plerisque (nisi peculiaris causa allegationem requirere videatur) si operæ videbitur ex ipso petendas relinquens. Dicit itaq; *l. c. de Decim. q. 8.* Decimas prædiales de omnibus terræ fructibus ex proventibus deberi, personales de omni lucro, quæq; licitè quis acquirat. (de hoc nullum verbum in lege Dei, ad quam tamen identidem hic provocant) In specie de frumento & leguminibus, & de omni eo quod gignat humus, etiam palea, de fructibus arborum, de molendinis, de hortorum fructibus, tam primis quàm secundis.

dis. De fabis, oleribus lino, cannabe & aliis. De croco. De fœno. De piscariis & vivariis, de animalibus. De nutrimentis animalium, ubi alii intelligunt ea, per quæ animalia nutriuntur, alii intelligunt id, quod animalia nutriunt, videlicet fœtum ipsorum, de captis, de animalibus quæ capiuntur, de aucupio, (juxta quosdam) de negotiatione, de omni militia, si tamen sit iusta, adeoque etiam de Advocatis, quia & hi dicantur militare, de domibus, de pascuis, id est, de precio quo pascua solvuntur, si tamen non vendantur pascua id est fructus pascuorum, tunc aliquid in pecunia debet curato (ita vocatur præfectus decimarum) pro his pascuis solvi, videlicet pro quolibet jugere debet statui pecunia pro decima solvenda, si non solvatur decima animalium, &c. de lapicidinis (non dando decimum lapidem, sed) ex pecunia quam quis lucratur De argentariis & aliis metallariis. De apibus, id est, de fructu earum. De lignis. De possessionibus regum & principum. Hoc quomodo probat Rebuffus adscribendum est quia, inquit, astringuntur (a) omnes, ergo & ipsi. Et hoc fuisse apud pontificios argumentum de possessionibus Delphin, asserente *Guidone Papa, in decis. Delphin. q. 266.* à bus supereminentibus præstatione, nec ipsos subdita sit, *Rom. 13.* E. principes eximere sei & Papa, & totus clerus ipsos à præceptis DEI pontificiorum, nisi forposse *c. tua 2. de decim.* tē non sunt creaturæ a-Defurnis (in rubrica nimis præditæ.

extat furtis) ut probent Doctores *exc. pervenit, &c. pastoralis Decr. Greg. de Decimis.* De prædiis etiam ab injusto possessore, &c. concludit tandem Rebuffus ex omnibus ergo decimæ solvi debent, juxta Domini præceptum. Tu verò lector, vide hic quam ad superstitionem usque tenaces sint pontificii verbi Dei juxta omnes apices imò ultra apices, ubi de lucro ipsorum agitur. Ah! quam religionem tenerent si idem facerent in dictis, articulos fidei concernentibus!

§. 161.

De fine decimarum etiam pauca ut apponamus Rebuff. *q. 2.* commemorat sequentes:

1. In signum universalis Domini probat^r, *exc. Tua.* quæ probatio ut intelligatur quo tendat, ipsum caput ascribam: *Tua: & infra.* Porro cum Laicis nulla sit de spiritualibus concedendi vel disponendi facultas, Imperialis concessio quantumcunq; generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ divina constitutione debentur. Ex hac allegatione patet majestatem, quam Pontificii decimarum constitutionibus asserere cupiant, non esse Dei, sed Cleri pontificii, contra cujus constitutiones hac etiam in parte nulla constitutio Imperialis faciat^r.

2. Secundus finis à Rebuffo allegatus est victus ministrorum Ecclesiæ.

3. Tertio has decimas sacerdotibus concessas dicit, ut legi Dei liberius vacare possent, ut scribitur 2. *Paralip. c. 13.* Idem dicit dixisse Ezechiam. Apud nos tertius hic: & secundus usus coincidit, nisi tertium hunc ad scholas, præsertim

tim tales, in quibus studiosi Theologiæ aluntur, accomodari velis.

4. Propter fabricæ constitutionem & tuitionem. Et hoc concedere possumus, ut ad ædificia templorum & scholarum, eorumq; conservationem redditus ejusmodi impendantur. Quamvis circa fabricas illas superstitione lateat apud Pontificios, (abs qua si esset sumptus hi multo tolerabiliore esse possent) putantes eandem majestatem deberi adiculis cultui divino destinatis, quæ fuerit Templi V. T. cujus tamen ratio longè alia, ut supra cum de Templis ageretur, diximus, Nec Apostolos in primitiva Ecclesia tale quid molitos, unquam legimus nisi in Epistolis decretalibus priorum Pontificum, vel hoc nomine supposititiis.

5. Dicit Rebuffus propter pauperum & hospitum receptionem, allegans super eo *Deut.* 14. item ex *Decr. Greg. de Decimis. c. mos est*, cujus verba ita habent. Mos est Apostolicæ sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit quatuor debent fieri portiones, una videlicet Episcopo & familiæ ejus, propter hospitalitatem & susceptionem; alia clero, tertia verò pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis. Hæc jus Canonicum *l. dicto*. Non male fortassis. Cum autem Episcopi in papatu non tam Ecclesiasticis quàm politicis muneribus vacent. Et ipsorum, ita dictæ, familiæ non nisi nomine imo pleræq; ne nomine quidem differant ab aulis principum, nisi quod plerisque splendidiores sint. Nonne perinde esset de redditibus quos Ecclesiis arrogant primam partem, eamq;

eamq; reliquis tribus sigillatim sumtis multo maiorem (quisenim credat tantundem in pauperes aut in ædificia Ecclesiastica, eaque plerunque non de novo extruenda sed tantum conservanda impendi, quanta requiritur ut aula principis rectè instruatur, alia negocia politica per consiliarios & alios ministros rectè administrentur, &c.) Magistratui politico assignare? Nonne vel hinc apparet, maiorem partem eorum, quæ piis causis deputata sint, rebus secularibus (ne quid gravibus dicam) impendi ab iis qui tamen seculares dici nolint?

6. Dicit Rebuffus propter sacrificiorum oblationem & huc allegat 1. *Cor.* 9. qui altari servit, de altari vivere debet, & *Num. ult. cap.* Filiis Levi dedi decimas pro ministerio, &c. item qui seminat spiritualia metat carnalia, nam mercenarius dignus est mercede, &c. item Hostiensem in c. à nobis &c. imò in c. 2. de transactio. dicere personales deberi in compensationem oneris sacramentorum.

Verùm enim verò ubi in locis à Paulo citatis mentio fit missarum? de altari fervientibus enim quod dicit, per Metaphoram à veteri Testamento desumptum dicit. Spiritualia autem seminantes non sunt missificantes, sed ut habet v. 14. qui Evangelium annunciant, hoc est, prædicantes, si hanc vocem ex S. literis audire desideratis, *Marc.* 16. v. 15. Sed patronum scilicet agit Rebuffus similiū monacho qui bis, imo ter, vel quater ad eandem januam stipem petere vellet. supra n. 2. & 3. dictum est decimas impendi in sacerdotes; nunc iterum pro ipsis petit. Nec mirum.

No-

Notum enim est sub prætextu missæ non tantum decimas de prædiis sed integra prædia & domos viduarum (impiarum scilicet nisi vel omnes facultates pro anima mariti defuncti è purgatorio redimenda impendant) ad exemplum Phariseorum, *Matth. 23. v. 14.* devorari. Sed satis de decimis.

DOMINICA XII. POST TRINITATIS.

Evang. Marc. 7. à v. 31. ad finem.

31.
Et iterum egressus è finibus Tyri ac Sidonis venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.

32. Et offerunt ei surdum difficulter loquentem, & precantur eum, ut imponat ei manum.

33. Ipse verò cum adduxisset eum è turba seorsim, misit digitos suos in auriculas ejus, & quum spuisset tetigit linguam ejus.

34. Ac suspiciens in cælum, ingemuit, dixitque ei, Ephata, quod est, Adaperitor.

31.
Puis Iesus estant départi derechef des quartiers de Tyr & de Sidon, vint à la mer de Galilée par le milieu des quartiers de Decapolis.

32. Adonc on lui amena vn sourd begayant, & le pria-on qu'il mist la main sur lui.

33. Et l'ayant tiré à part de la multitude, il mit ses doigts és oreilles d'icelui: & ayant craché, lui toucha la langue.

34. Puis en regardant au ciel, il soupira, & lui dit, Hephphatach, c'est à dire, Ouure toy.

31.
Wnd da er wider ausgieng von dē Grenzen Tyri und Sidon / kam er an das Galiläische Meer / mittē unter die Grenze der zehen Städte.

32. Und sie brachten zu ihm etne Tauben / der stumm war / und sie baten ihn / daß er die Hand auff ihn legete.

33. Und er nam ihn von dem Volck besonders / und legte ihm die Finger in die Ohren / und spürhet / und rühret seine Zunge.

34. Und sahe auff den Himmel / seuffset / uñ sprach zu ihm: Hephatah / das ist: Thue dich auff.

35. Et

35. Et statim aperta sunt ejus aures, & solutum est vinculum lingua ejus, & loquebatur recte.

36. Et interdixit eis ne cui dicerent: sed quanto magis ipse eis interdicebat, tanto magis hoc pradicebant.

37. Et supra modum percellabantur dicentes: Bene omnia fecit, & surdos facit audire & mutos loqui.

35. Et incontinentes aures ejus fuerunt ouvertes, & le lien de sa langue fut deslié, & il parla droitement.

36. Et leur commanda de ne le dire à personne: mais quelque chose qu'il leur eut defendu, ils le publièrent de tant plus.

37. Et s'estonnèrent tres fort, disans: Il à tout bien fait: il fait ouir les sourds, & parler les muets.

35. Und alsbald thäten sich seine Ohren auff/und das Band seiner Zungen ward loß/und redet recht.

36. Und er verbot ihnen/sie soltens nie-mand sagen. Je mehr er aber verbot / je mehr sie es ausbreiteten.

37. Und wunderte ich über die Maß/und sprachen: Er hat alles wol gemacht / die Tauben macht er hörend/ und die Sprachlosen redend.

§. 155.

Continet hic textus historiam surdi & muti, singulari modo & ceremoniis quasi, Christo aliàs insolitis, sanati, cum *δοξολογία* populi beneficium hoc Christi celebrantis. In hujus miraculi consideratione attendendum est ad circumstantias & consequentia. Circumstantiæ sunt temporis, loci, subjecti, modi.

Ad Tempus quod attinet, secutum est hoc miraculum immediatè ad id, quod Christus perpetraverat in filia Mulieris Cananæ à Sathanae ejusque afflictionibus liberata (nisi forte præcellerint ea de quibus *Matth. 15. v. 30. 31.*) Narrat enim Marcus Evangelista cum è finibus Tyri

Tyri & Sidonis ubi miraculum illud ediderat
 exiisset, venisse in locum eum ubi hoc cum sur-
 do & muto fecerat. Describitur autem locus ille
 à situ & nomine, situs erat ad mare Tiberiadis.
 Nomen erat Decapolis à decem urbibus ibi sitis.
 De nomine illarum urbium audiemus Barradi-
 um *comment. in concord. Evangelist. T. 2. l. 10. c. 15.*
 De illa (decapoli) inquit, Borchardus *p. 1. c. 6. §.*
6. sic scribit: scias (inquit) ad urbem Tiberia-
 dem terminari dictam regionem decapolin.
 Nam Dominus Jacobus de Vitriaco Jerosoly-
 mitanus, patriarcha & Romanæ sedis legatus, in
 libro quem de *conquesto terræ sanctæ* edidit, sic di-
 cit: Regionis Decapoleos fines sūt, mare Galilæe
 ab oriente; & Sidon magna ab occidente, & hæc
 est latitudo ejus. In longitudine vero protenditur
 à Tiberiade è toto litore Aquilonari maris Gali-
 læe usq; ad Damascū. Dicta enim est Decapolis
 quasi decem urbiū regio, quæ ut præcipuæ in ea
 continentur. Sunt autē Tiberias, Saphet, Cedes,
 Nephtalim, Afer, Cæsarea Philippi, Capharna-
 um, Bethzaida, Coroazim & Bethsen, quæ &
 Scythopolis dicta est. Sunt in ea plures aliæ, sed
 hæ sunt celebriores urbes. Sic ille Adrichomius
 verò in tribu *Nephtalim n. 40.* longitudo (ait)
 Decapoleos triginta milliaribus, latitudo au-
 tem paulò minor censetur. A Septentrione Li-
 banum & Damascum, ab occidente Sidonem,
 à meridie Bethsan fines habet. Ad Orientem ve-
 rò trans Jordanem, & mare Galilæe ultra Ga-
 daram, Hippum & Pellam se extendit, &c. D.
 Hieronymus in *libro de locis Hebraicis*, Decapo-
 lim

lim trans Jordanem collocat. Est (inquit) Decapolis regio decem urbium trans Jordanem, circa Hippum & Pellam & Gadarum, &c. Idem docet Beda in Marcum & Haymo, Plinius quoque *l. 5. c. 18*. Decapolitana (inquit) regio à numero oppidorum, in quo non omnes eadem observant. Plurimi tamen Damascum, & Oporon, riguas amne Chrysorrhoa, fertilem Philadelphiam & Raphanam, omnia in Arabiam recedentia, Scythopolin, Gadara, Hieromiace præfluente, & jam dictam Hippon, Pellam aquis divitem, Galassam Canatham. Inter cursant cinguntque eas urbes Tetrachiae, regionum instar singulae & in regna contribuuntur. Trachonitis Paneas, Abila, Area, Ampeloneffa, Gabe. Hæc Plinius. Josephus *l. 3. de bello c. 16*, maximam Decapoleos civitatem ait esse Scythopolim, & Tiberiadi vicinam. Est autem civitas hæc cis Jordanem, quod Jansonio placet. Hæc Barra dius. Sed Büntingus in *itinerario S. Scripturæ* totam ultra Jordanem sitam & eandem esse putat cum terra Gilead. Urbium ejus nomina commemorantur ab eo sequentia, Chorazin, cujus mentio *Matth. 11*, Gamala, cujus mentio apud Josephum *l. 5. de bell. (fortè lib. 4.) c. 1*. Julia in honorem Juliae, conjugis Augusti, ab Herode extructa, Gadara ubi fues in mari suffocatae, *Matth. 8. Marc. 5*. Astaroth Metropolis Ogrigis Basan. *Jos. 12*. ibi etiam Hiobum habitasse, Jabes, ubi Saul sepultus, *1. Sam. 3*. Mizpa, ubi filia Japhthæ immolata, *Judic. 11*. Ramoth, ubi Ahab telo confixus, *1. Reg. 22*. Edrei ubi Og victus *Num. 21*. Abela vinearum, ubi fortasse A-

fina

finā Bileami locuta. Quæ vero Plinius & alii de nominibus harum urbium habeant uti secum non concordent, ita nec cum Evangelistis consentire putat Byntingus. Mihi verò nondum omnis scrupulus sublatus (conjectura potius quam historia firmitate nixum putanti in hac commemoratione Byntingum) Ubi enim Scythopolis Josephi, maxima, ut audivimus civitatum Decapoleos, Cæsareæ Philippi vicina quæ tanquam præ multis insignis sine dubio itidem in harum numero fuit. Hoc si ita est, cum hæc urbs in tribu Dan fuerit, (teste ipso Buntingo) necesse est Decapolin diversam à terra Gilead ad tribum Manassis pertinente fuisse, egit de iisdem etiam Tyrius l. 13. belli sacri. c. 18. & l. 16. c. 13. Quicquid autem horum sit, notandum est propter quædam sequentia. 1. Ex Evangelista vicinam hanc regionem fuisse urbibus Ethnicorum, nominatim Cananæ gentium à qua Christus modo egressus. 2. quod Josephus narrat, has regiones non à solis Judæis sed Syris permixtis qui Ethnici fuerunt habitatas fuisse. de bell. Jud. l. 3. c. 2. conf. Matth. 4. v. 12. Hæc de Tempore & loco.

§. 156.

Subiectum huius miraculi fuit homo surdus & mutus, hoc tamen non ex toto sed *μογλαλῶν*, hoc est, vix seu difficulter loquens, quod insuper innuere videtur Evangelista in fine, ubi de sanato dicit, non simpliciter *λάλῳ*, quemadmodum de surdo & muto Matth. 9. v. 33. *ἐλάλησεν ὁ κωφὸς*, sed *ἐλάλησεν ὁρθῶς*, loquebatur

rectè, ergò antea locutus quidem videtur, sed non rectè, hoc est, imperfectè. Exhibet autem nobis æger hic homo typum hominis nondum conversi præcipuè quoad tria attributa. 1. Surdus est, ad verbum scilicet Dei ad quod etiam aures instar serpentis obturat, *Psal.* 58. v. 5. 2. Est *μωλιλάλ* Ⓞ, sermo est character animi & præcipuè intellectus. Ut itaq; in intellectu etiam non conversi, residet aliqua naturalis cognitio Dei teste Paulo *Rom.* 2. Ita etiam residuum est aliquid sermonis de DEO, sed admodum imperfecti, malitia, superstitione & aliis vitiis ita inquinatum ut in pluribus planè suffocetur, dicente tandem Impio non esse Deum, *Psal.* 14. v. 1. 3. *Ολιγωρία* salutis. Hic miser homo, quamvis auxilii indigus nunquam tamen Christum sanaturum accessisset, nisi à populo adductus fuisset. Conf. *Joh.* 6. v. 44. Hinc Ephesii ante conversionem mortui fuisse dicuntur in delictis, *Eph.* 2. v. 1.

§. 157.

Modus à Christo in sanando hoc ægro adhibitus prorsus singularis est, nec alibi in historia Evangelica adhibitus, nisi quod *Joh.* 9. legatur cæcum luto oculis imposito sanasse. Videtur autem Christus tot ceremoniis indicare voluisse quantæ molis sit hominem peccato inquinatum & Satanæ laqueis vinctum liberare.

1. Christus legitur hunc hominem à populo seorsim duxisse. Ita qui ad salutem convertere voluerit hominem, ita debet eum instituere ut à consortio peccatorum discedat, *Psal.* 1. nec
simi.

similem se faciat huic mundo. 1. *Joh.* 2. v. 15.
16. 17.

2. Digitum inserit auribus ipsius. Digitus Dei Spiritus sanctus est, efficax per verbum & sacramenta. Conversurus itaq; hominem non tantum loquatur ei ut audiatur, sed ita loquatur ac tanto zelo ac si non verbo sed digito aures ipsius tangere vellet, & ut appareat, Spiritus sancti vocem esse. Non videntur autem probari convitia & similibus loquendi modis in scriptura non contentis adeoq; carnalem potius quam spirituales Zelum redolentes.

3. Expuit Christus & tetigit linguam ejus. Expuitio signum est indignationis ut habetur, *Num.* 12. v. 14. *Apoc.* 3. v. 16. & quæ expuimus ingrata & molesta nobis significamus. Ita tum doctores tum auditores verbi scire debent Deum indignari peccatis. Serio itaq; & ipsi indignentur. Et nominatim doctores discant peccatum in seipsis non minus quam in auditoribus detestari. Christus quidem erat sine peccato, & nihil in se habebat detestatione dignum, nominatim in ore, *Esa.* 53. Expuens tamen detestatur non in se quidem sed in toto genere humano, quod ipsi expuere, id est in seipsis æquè ac in aliis detestari debeant, & hoc inquam doctores faciant ne aliis prædicent ipsi autem damnabiles fiant, 1. *Cor.* 9. v. 27.

4. Christus sputo tangit linguam ejus, tanquam præcipuum malitiæ in homine Instrumentum, *Jac.* 3. v. 5. 6. Ita indignatio super peccata non eò debet esse directa ut proximo

ægrè faciamus, sed ut ipsum corrigamus, præcipuè parte quâ correctione indiget.

5. Christus suspicit cælum. Hominem enim sanare & convertere, non est humanum sed divinum opus.

6. Christus suspirat. Misertus scilicet miseriae hominis misericordia digni. Ita concionatores serio doleant miseriam peccatorum, nec delectentur eorum pernicie, ut Jonas, sed lætentur potius, si ad frugem & consequenter ad salutem perveniant, licet fortasse pejora meriti, considerent potius communem miseriam, in qua omnibus esset pereundum, nisi & per Christum liberarentur, & à Deo quotidie revocarentur.

7. Tandem dicit Hephatah aperise, populus videtur vel nihil aliud postulasse à Christo, nisi ut manus huic ægro imponeret, quod non semper erat sanantis sed interdum, benedictis tantum, *Matth.* 19. v. 15. vel certè valdè dubitasse, & cogitasse, ut nos interdum de remediis dubiis hilffts nicht viel so schadts nicht viel / aliàs tandem perè non obstupuissent super sanatione, ut postea dicitur. Christus non modo ceremonias, multò plures quàm ipsi postularant adhibuit, sed & ne ociosas putarent aut tales, ad quas fortuito tantum sequeretur effectus, mandatum tandem addidit, quo linguam hujus surdi implere iussit illud, *Esa.* 35. v. 5. Nos discamus in salute & conversione hominis procuranda nihil videri debere nimium. Itaq; ne delassemur, si post plurimas conciones, preces, suspiria, effectus non statim sequantur, nec quicquam ex a-
bun-

bundanti ut videatur ad hunc finem faciens prætermittamus. Quod autem Christus peculiari idiomate usus est piè cum Dn. Meelführero in *Vindictis*, in eam partem accipimus, Christum commonefacere nos voluisse commixtionis Idiomatū & linguarum ad Babylonem factæ, ubi pleriq; loquentes plerisq; audientibus prob' promutis, hi verò illis pro surdis erant; neutro alium percipiente, idq; in pœnam peccati & nominatim arrogantiae humanæ, conf *Deut. 28. v. 49. Esa. 28. v. 11. 1. Cor. 14. v. 21. &c.*

Hoc itaq; facto tandem apertæ sunt inquit Evangelista, aures, vinculum linguæ solutum & loquebatur rectè.

§. 158.

Sed & consequens hujus miraculi considerandum est. Idq; geminum. Ex parte Christi mandatum seu prohibitio ne cui dicerent, ex parte populi vero celebratio hujus miraculi, Christo etiam invito. Hinc quæritur apud Interpretes de causa hujus prohibitionis. Et variæ afferuntur, (quas collectas exhibet Dn. Meelf. *Vindic. ad h. t. Th. 66.* ubi similia exempla citat. videlicet *Marc. 1. v. 44. c. 5. v. 43. Matth. 16. v. 20. Luc. 9. v. 21. & 67.* & nos cum ipso in medio relinquimus.) Ne autem quid dissimulem, pleræq; ita videntur comparatæ, ut si genuinæ essent alia etiam facta Christi tacenda videantur fuisse. Veram & genuinam hujus prohibitionis causam suppeditare mihi videtur circumstantia loci. Eademq; quæ erat quod Christus paulò antè in finibus Tyri & Sidonis versatus, domum ingressus, neminem scire voluerit, hoc ipso capite

Marc. 7. v. 24. Cananææ verò mulieri multum ab ea rogatus, ut filiam ipsius à dæmonio libera-
ret, responderit non missum esse se nisi ad oves
perditas domus Israël, in officio scilicet prophe-
tico, tunc à se gesto, quo vel unicè vel certè præci-
puè Judæis inservire voluit, ne margaritas gen-
tibus tanquam suibus aut sanctuarium canibus
(extraneis *Ap. 2. v. 15.*) objicere videretur, sed
ut ostenderet non parvi faciendum hujus adven-
tus ad populum suum beneficium, adeoq; Judæ-
os eò efficacius ad se suscipiendum, invitaret.
Omne quippe rarum charum. Si autem Chri-
stus omnibus indifferenter, etiam gentilibus
statim initio promptum sese exhibuisset, occasi-
onem contemptus Judæi pro malitia sua sumere,
aut certè sumtæ prætextum invenire posse visi
essent. Et hæc quoq; causa est, cur prohibuerit
discipulis ne vel ad vias gentium, vel ad urbes
Samaritarum prædicando exirent, *Matth. 10.
v. 5.* Quia itaque hæc loca ut supra ex Josepho
imo ex ipsis Evangelistis audivimus, non à solis
Judæis sed & ex Syris & aliis gentibus indiffe-
renter ferè habitata fuerunt. Noluit Christus
tunc quidem temporis, illa loca miraculis suis
admodum reddere celebria.

§. 159.

Quæst. LV. Quæritur de populo: *Rectenè fecerit quod con-
tra præceptum Christi miraculum hoc ipsius celebra-
rit?* Respondeo: animum quidem gratum erga
Servatorem, & æstimationem miraculi laudan-
dam, factum autem contra præceptum Christi
miraculum quod celari volebat, divulgantium
non per omnia probari posse. Neq; enim putan-
dum

dum mandatum hoc Christi non fuisse serium. Si autem verba Evangelistæ respicias videtur ipse factum hoc populi excusare quod scilicet non proveniret ab inobedientia, aut contemptu mandati Christi, aut quod melius ipso scire voluerint, quid propalandum vel tacendum sit, sed ex stupore ὕπερ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο inquit. Improvisum scilicet visum factum hoc Christi, & omnino tale quod admirandum putent, & dum admirantur facere non poterant, Nam ut supra dictum non videntur omnimodam sanationem huius ægri petiisse, certè non satis firmiter sperasse, nec omnia in populo placuisse Christo, innuere voluisse videtur, quod ægrum ab illis seduxit, (quod aliàs non est facere solitus) Hoc Christus cum faceret, anxii, expectarunt quid eo factururus esset. Quid facit autem? sanum & integrum per omnia, præter spem ipsorum, ipsis restituit. Dicunt igitur omnia benè fecit, non tantum quæ petivimus, sed omnia etiam quæ petere ausi non fuisset, & fieri ab ipso posse vel non credidimus vel valdè dubitavim⁹. Quod autem in plurali dicunt; surdos facit audire & mutos loqui, cum tamen non nisi unicū surdum pariter ac mutum sanasse hoc loco dicatur, id vel ad Enallagen numeri referendum, vel dicendum, eo non tantum celebrasse præsens beneficium, sed fidem suam testatam facere etiam aliis idem præstare posse, & sine dubio antè præstitisse, imo paulò antè ut colligitur ex *Matth.* 15. v. 30. 31. & quidem in monte de quo cum descendisset videntur hi prius factorum adhuc ignari, Christo, cum hoc ægro occurrisse, inte-

rim dum hunc sanarit è populo eo qui prius ad-
fuerat, quæ cum prioribus ægris contigerint, ac-
cepisse antequam autem hic quoq; factum esset,
non satis credidisse, cum autem in hoc quoq; fa-
ctū viderent, inde obstupefactos in *δοξολογίᾳ*
& celebrationem, immemores interdicti Christi
aut illo post habito prorupisse. §. 160.

Ad harmoniam cum Jure humano præcipu-
orum hætenus dictorum ut descendamus, ad-
est primò exemplum populi, misellum hunc ad
Christum adducentis, docens nos suo exemplo

Quæst. *quomodo nos erga eos qui vitio aliquo naturali affecti*
LVI. *sunt, si scilicet sint surdi, muti, cæci, deliri, &c.*
gerere debeamus. Intueamur malos mores vulgi,
hac in parte, ut ex oppositione, quid nostri sit
officii eò facilius perspiciamus. 1. Nonnulli sunt
judicii nimis hac in parte præcipitis: malos sim-
pliciter pronunciantes qui tali aliquo vitio affe-
cti sunt. Hinc illud Martialis:

Crime ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus
rem magnam præstas Zoile si bonus es.

Et vulgatum Proverbium: *Cavendum ab eo quem*
Natura signaverit. Sane apud eos, qui in causas
naturales affectuum ejusmodi inquireunt non
deest ratio, in animum (non quidem in se, sed
quatenus organis corporis utitur) talia quoquo
modo derivari. Quia in Astris (ad quæ tandem
deveniendum est, ex causis proximis fœtus rati-
one talium sufficiente non semper apparente)
eadem causæ quæ aliquid inordinati pariant in
membris inveniantur & affectus ad hujus vel il-
lius virtutis extrema vehementius inclinare.
Quicquid tamen sit universale id non est; sed ut
vehe-

vehemens ejusmodi affectuum motus, sub mala quidem educatione ad feritatem producere hominem potest, ita sub bona ad virtutes Heroicas quandoque evehit, & experientia testatur, insignes naves corporis, non raro insignibus animi dotibus compensari; ac si maxime ita esset, ut ejusmodi navi corporis cum insignibus animi navis essent conjuncti, quid quæso ille miser potuit contra naturam, peccato sane originali corruptam, non magis tamen in illo quam in te, qui integris membris perfrueris. Cum ergo culpa in ipso sit vel nulla, vel certe ab universali illa cui omnes obnoxii sumus non diversa, nullum etiam in te debet esse odium aut contemptus aut finistrum judicium. De quo repete quæ dicta sunt ad Rom. IV. super illud: *Nolite judicari.* II Multo magis autem caveamus, ne tales ludibrio habeamus. Quid enim habes tu, qui integro es corpore, quod in tali homine contempnas aut irrideas? Certe contemnere & irridere tales, est Christi ipsius gemitus in hoc Evangelio ludibrio habere. Hinc graviter Deus, *Lev. 19. v. 14.* Non maledices furdo, nec coram cæco pones offendiculum, sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus, q. d. me rides qui ipsum rides aut ludibrio habes. Et *Deut. 27. v. 18.* Maledictioni & quidem cum approbatione totius populi tales subjiciuntur. Imò sciamus subesse interdum hic aliquid, quod non modo non ridendum, sed & singulariter venerandum sit, gloriam Dei scilicet *Joh. 9. v. 3.* Unde cogitatu, quantæ sit impietatis, ridere id quod non tantum in admonitionem miseriæ nostræ, nequa-

quam certè ridiculo sed pro Instrumento gloriæ divinæ illustrandæ nobis proponitur. III. Potius ergo auxiliares manus talibus porrigamus, & illorum defectus nostra ope suppleamus, ut fecit hic populus, miserum hunc ad Christum adducens. In *Anthologia Epigrammatum Græcorum* venusta extat inventio Poëtica in hanc sententiam, quod claudus & cæcus mutuas traderint operas, hac ratione, ut cæcus claudum in humeros sustulerit, claudus contra iter cæco ostenderit, super hac inventione varia variorum extant l. c. Epigrammata ex quibus id ascribam quod maximè arrisit:

Πηρὸς ὁ μὲν γείους, ὁ δ' ἄρ' ὀμμασιν ἀμφοτέροι δὲ
εἰς αὐτὸς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἠρξάνισαν.

τυφλὸς γὰρ λιπογείον ἰπωμαάδιον βάρθ' αἶρων
ταῖς κεινῶ φωναῖς ἄτροπον ὠρθοβάτη
πάντα δὲ ταῦτ' ἐδίδαξε πικρὴ παντολμῶν αἰέγκη,
ἀλλήλοισι μερίσαι τελλιπὲς εἰς ἔλεον.

Brevius idem uno disticho complexus est alibi Politianus.

τυφλὸς ἄπ' ἑτ' ἤτην ἀλλήλοισιν θεράπυντες
τυφλὸς ὁδηγεῖτο, νωτο φορᾷ το δ' ἄπ' ἑτ'.

Versionem latinam habet Alciatus inter Emblemata, quam ibi vide, aut si placet hanc Thomæ Mori:

*Utilius nihil esse potest quàm fidus amicus,
Qui tua damna suo leniat officio
Fœdera contraxere simul mendicus uterq;
Cum claudo solida cæcus amicitia.
Claudo cæcus ait, collo gestabere nostro,
Rettulit hic, oculis cæce regère meis.*

Alta

Alta superborum fugit at penetralia regum,

Inq, casa concors paupere regnat amor.

Sed quid ad me, inquires, quod cæcus & claudus fecerunt? ad me inquam, qui membris integer sum? Quid ais? nihil hoc ad te? nihilne tibi deest? Desit fortasse, sed quod hîc non possit resarcire aut compensare. Respice ergo ad eum qui dixit: quicquid fecistis uni ex his qui in me credunt, id mihi fecistis *Matth. 25*. Non ergo claudum, cæcum, surdum, pauperem aut quacunq; in re auxilio tuo indigentem vides, sed Christum vides. Ut ergo ipsum Servatorem tuum optimè de te meritum & quotidie merentem & in æternum meriturum, ita & miserum hunc hominem vices ipsius quoquo modo gerentem ita tractabis, ut & ipso & Christiano dignum est.

Consentit huic præcepto Jus civile, quod multa privilegia habet pro personis miserabilibus, de quibus *Rebuff. in tractat. de sent. provis. art. 3. gloss. ult.* Sunt autem in Jure personæ miserabiles, viduæ, pupilli, senes decrepiti, item qui diuturno morbo exhausti & enervati, & generaliter omnes, qui naturali commiseratione ob fortunæ injuriam digni sunt (adeoq; etiam cæci, surdi, claudi, &c. modo nominati) vide *Menoch. l. 2. arbitr. cas. 66. Tessaur. decis. pedem 177. num. 1 Mascard. de probation. conclus. 8064. Viv. decis. Neap. 521. Guid. pap. quest. 566. Afflict. decis. 257*. In genere autem populo notum esse debet tritum esse in Jure Axioma: Afflicto non esse addendam afflictionem. *l. navis 4. §. cum autem ff. ad legem Rhodiam de jactu l. Divus Mar- cus 14. in princ. ff. de off. præsid. l. si idem 11. ff. de jurid.*

*jurisd. omnium Judici l. pœna 9. §. fin. ff. ad legem
Pomp. de paricid. l. tam dementis. 18. C. Episc. aud.
cap. ex parte 5. de Cleric. agrot. cap. si quis in proprio
11. quæst. 5. Petrus de Anchar. consil. 52. pro cla-
riori decisione, in princ. Paulus Tusc. lit. A. singul.
37. Sanctarel. var. resolut. p. 1. quæst. 8. num. 2.
Barthol. Perett. ad extravag. ambitiosæ, de rebus
Eccles. non alien. verb. & si per sex mens. num. 4.
Thomas de Thomasset in floribus legum leg 20.
& alii plurimi. Etsi vero plerique horum au-
thorum loquuntur de aliis afflictionum specie-
bus, quam sunt surdorum, claudorum & simi-
lium, ratio tamen ubique est eadem. Ut autem
Jcti huic axiomati hanc addunt exceptionem,
nisi ex causa, quia quando afflictus det, causam
novæ afflictionis, tunc debere novam addi af-
flictionem Imbrian. de primo & secundo beneficio,
seu de rest. ad ping. probandum consid. 3. num. 142.
Ita cavebunt tales ne benevolentia hominum
abutantur, nimia impudentiâ, importunita-
te, impatientia, invidia. Sed difficultates su-
as DEO commendent, & beneficia relaxa-
menti loco ab aliis in se collata, grato animo
agnoscant, sin apud homines desint, à DEO
expectent, qui, ut habet hoc Evangelium omnia
benefecit, facit quotidie & faciet in æternum.*

§. 161.

Quæst. Occasione hujus surdi & muti quæritur: *An*
LVII. *surdi & muti etiam ad sacram cœnam admittendi*
sint? Notum mihi est exemplum adolescentis
cujusdam surdi & muti, cujus parentes (rustici)
referebant, quoties sese ad sacram sinaxin præpa-
rarent,

rarent, toties ipsorum filium tantum gestibus
 præ se ferre desiderium ejusdem, sacri cum ipsis
 peragendi, ut vix possit ipsum detinere. Detulit
 pater negotium ad parochum suum, parochus
 ad Decanum, uterque denegavit. In illustri ta-
 men consistorio, ad quod deferri fortè debue-
 rat, res non est ventilata. Pro negativa assertur
 quod confessionem tales edere non possint, At S.
 cœnam alteri communicaturus scire saltem de-
 bet an sit ejusdem nobiscum confessionis. Nec
 possunt annunciare mortem Domini, *1. Cor. 11.*
 Cui fortè addendum, quod non appareat, quo-
 modo erudiri possint ut corpus Domini discer-
 nant, & seipsum probent, quod itidem Paulus in-
 quit, *1. Cor. 11.* Ex Jure allegari solet, statui ibi,
 quod apud tales non sit operatio intellectus.
Obrecht. diss. 10. de procurat. c. 2. prop. 14. & sit
 velut infans *l. 1. ff. de V. O.* Tiraquel. *de privil. pœ*
cause 9. vers. contrarium, quod mutus compare-
 tur mortuo *arg. l. jubemus 29. v.* Si enim tales ibiq;
 Gothofrœd. *C. de testamentis.* Nec possint matri-
 monium contrahere *Alexand. cons. 143.* Cyræus
de jure connub. part. 1. cap. 4. §. 24. n. 3. Nec testa-
 mentum condere, *7. off. qui testamentū facere pos-*
sunt, nec stipulari l. 1. ff. de V. O. parum à brutis dif-
 ferant, *Zach. qq. medico leg. lib. 2. tit. 1. q. 8. n. 27.*

Pro affirmativa 1. adducunt hunc surdum
 & mutum, item quod Deus mutum & surdum
 fecerit, *Ex. 4. v. 11.* Innuentes videlicet, Chri-
 stum, qui corporaliter surdum audire fecerit,
 etiam spiritualiter posse, hoc est revelare ipsi ea,
 quæ aliis mediante auditu innotescunt. Et ut
 Deus dictum Exodi citatum Mosi impotentiam
 lin-

linguæ causanti opponat, ut doceat, se, qui mutum & surdum fecerit apud ipsum Moysen facile etiam defectum supplere posse. 2. Ex jure adducunt, quod omnino mutus conjugium contrahere possit, si per signa id declaret *l. mutus. 73. in princ. ff. de jure dotium. c. cum apud. 23. cap. tua 25. ibiq., & Felin. & Panorm. de sponsal. Kitzel. synops. matrim. cap. 4. thes. 7. lit. a.* etiam testari, *l. 4. ff. de test. milit.* 3. Adducunt ex patribus quod tales picturis possint erudiri quod habeat Damasc. *l. 4. Orth. fid. cap. 17. & Hieron. Epist. ad Gal.* Qui surdi nati sunt, nutibus & quotidiana conversatione possunt Evangelium discere; habet & anima suas aures, quas qui habuerit, non magnoperè indigebit auribus corporis.

Ad argumenta pro negativa initio allata Respondent: Deum in talibus efficacem esse, & supplere id, in quo natura deficiat, quòd tantò firmiùs statuendum, quòd aliàs notum sit, hominem ad sui conversionem nihil posse. In eo verò quod de confessione dictum sit, latere fallaciam secundum quid. Et distinguendum inter id quod ordinariè fieri debeat & quod extraordinariè fiat.

Ad id quod ex Jure allatum, dicunt quoad loquelam similes esse mortuo, non simpliciter propter intellectum mentis, adeoq; omnino testamentum facere posse probant *ex l. in fraudem. 15. §. 1. & l. Lucius 40. in princ. de Test. mil. Bocer. de bello l. 1. c. 20. n. 16. Nec obstare legem 7. ff. de illis qui test.* quia olim potestas quidem fuerit, sed ut adirent principem, quod ex novissima consti-
tutio-

tutione remissum. *l. discretis 10. C. qui testamen-
tum facere possunt.* Aliam prætereà esse rationem
de his civilibus quam de spiritualibus, præcipue
verò de stipulationibus; mirum id non esse quod
in surdos & mutos cadere non perhibeatur, quia
nisi conceptis verbis fiat stipulatio prorsus non
fit. *l. stipulat. 5. §. 1. ff. de V. O. l. 1. §. verbum 7.
ff. de oblig. & ne scriptura suppleri possit, quia
forma cujusq; rei servari debeat, l. certa forma. 4.
C. de jure fisci.* In aliis autem scripturam sermo-
ni æquiparari *l. 75. in jur. ff. de legatis, &c.*

Fortassis autem (præsertim ubi non singula-
re desiderium in talib⁹ animadvertatur ubi am-
bigere me non diffiteor) iterum replicari possit
& dici: Quæ opponantur de divina potentia &
sapientia rectè se habere, imo non posse tantum
Deum, sed & velle defectus naturæ revera sup-
plere, actu etiam id facere in Baptismo parvulo-
rum, adeoq; multò facilius id, si velit, facere pos-
se in adulto. Diversam autem hîc esse rationem.
Baptismus enim est Sacramentum initiationis
adeo necessarium, ut ordinariè Christianus non
sit nisi qui baptizatus sit, *Joh. 3. v. 5.* Quod de
sacra Cœna affirmari nequit. Nec ullibi extat
præceptum, quod exhibenda sit ei, qui sufficien-
tia fidei & discretionis documenta non ediderit.
Sed hæc aliis & altius indagere talia potentibus
commissa esto, vide præ reliquis Dn. D. König.
2. casibus consc. de absolutione, ubi de iis qui & sur-
di & muti sunt in Negativam, qui vero vel surdi
vel muti tantum sunt in affirmativam pro ratio-
ne circumstantiarum inclinatur. Putarim & ideo
non nimis facilem esse debere hac in parte Eccle-
siæ mi-

suae ministerium, ne populus parvi putet referre, quo intellectu, discretionem, probationem (quorum omnium documenta sufficientia surdi & muti edere videntur non posse) ad S. Cœnam accedant.

§. 162.

De sine ceremoniarum à Christo in homine hoc sanando adhibitarum (quia notum erat non tantum quæritæd tales à nonnullis afferri solere rationes, quibus postea opiniones ab Analogia fidei alienas stabiliant) itaq; ex hac Analogia petitas explicationi vel commemorationi supra statim adjunxi. Si cui autem adhuc scrupulus restet, *cur hoc præcipue in loco Christus id fecerit*, non aliàs etiam? Nudè videtur respondendum; circumstantias præsentis temporis, loci & personarum id requirere visas esse, nobis fortasse incognitas, nisi forte præcipua hæc sit personarum, hoc est, eorum qui illum adduxerant, & forte nondum didicerant sub Christi miraculis aliud quid latere, quod partim peculiari examine, partim detestatione, partim precibus, suspirio, imperio deniq; divino opus habeat. Non ergo tantum de sanatione corporali sua & suorum, sed & præcipue de spirituali sollicitos esse debere, qua in parte erudiri possint, si hæc ceremonias præcipue elevationem oculorum ad cœlos, gemitum, indignabundam expuitionem, altius perpendam. Causas ergo si vellent inquirere, multas haberent pontificii super quibus ineptiarum solitarum *de consecratione & ceremoniis* suis facile oblivisci possent. In quibus tamen hinc confirmandis ad admirationem usque occupati sunt.

Sunt. Surdum hunc & mutum (inquit Barrad. l. 10. c. 15.) multis adhibitis ceremoniis Christus sanitati restituit, cum verbo tantum sanare posset, videlicet Ecclesiæ suæ ceremonias hac in re probavit. Hæc Barrad. Ego verò scire velim; quomodo Barradius probet.

1. Hoc fine Christum has ceremonias adhibuisse, ut Ecclesiasticas ceremonias probet, cum opus hoc factum Ecclesiasticum prorsus non sit. Concesso autem probari hinc posse Negotia Ecclesiastica illi (ut ipsi supra diximus) ex parte similia ut est prædicatio & hominis conversio mediante illa administrata rectè fieri cum quibusdam ceremoniis, probandum restat.

2. An & cur tales præcisè esse debeant, quales sunt in papatu, cum quædam quidem harum ex parte videntur similes, ut quod Baptizato (ubi 3 2. actus ceremoniales præter ipsum baptizandi actum usurpant, vide Dn. Meelführ. in vindic. ad h. t. Th. 90. ex Bellarmino) digitos immittant in aurem, & Ephata illi acclament, plerosq; autem dissimilimos, aut ubi similes videntur, ita comparatos, ut non obscurè Christum in suis ceremoniis reformare velle appareat, v.g. dū saliva non linguam sed aures & nares baptizati tangunt, linguæ autem sal (quod Christus nunquam fecit) exhibent.

3. Quemadmodum, teste Barradio, Christus has ceremonias liberè adhibuit, cum potuisset non adhibere. Eo ipso docuit non necessariæ esse, quod tamen volunt Pontificii. Unde prohibitum c. 14. 15. *De consecratione Dist. 1. & alibi in locis non consecratis missas celebrare, &*

Dist. 4. c. 53. rubr. sine exorcismis & exsufflationibus nullus baptizetur, & in ipso textu. sive parvuli sive juvenes ad regenerationis venerint sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & sufflationibus clericorum Spiritus ab eis immundus ejicitur (Quis ergo ejecit spiritum immundum è baptizatis à Johanne? quis è catechumenis Petri? Act. 2. quis ab Evnucho Candaces? Act. 8. Ex Cornelio, Act. 10. & c. 6. Dist. 5. nunquam erit Christianus, nisi confirmatione Episcopali fuerit chrismatus (quis ergo Antiochenos chrismavit, Act. 11. v. 26.)

4. Et quidem præcipuè quæritur an ceremoniæ Pontificiæ id operentur, quod de iis prædicant. Sanè in hoc miraculo ceremoniæ Christi pro Instrumento fuerunt (quamvis non necessario sed liberè usurpato) sanationis. Quomodo vero probabunt Pontificii. v. g, quod per exorcismum & exsufflationem pellatur à baptizando & Spiritui sancto cedat spiritus malignus? uti habetur c. 61. 62. *Dist. 4. & c. 67.* Sacerdotes cum per Exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt nisi dæmonia ejiciunt? Dicat aliquis (quemadmodum & Calvinieni nobis objiciunt) etiam nos *exorcismum inter Baptismi ceremonias* usurpare. *Quæst. LVIII.* Resp. Non fieri tamen id hoc sensu, quasi vi verborum exorcismi Setanam expelli credamus, sed ut significemus vi non illorum verborum sed Baptismi & fœderis in ipso facti desinere nos esse filios iræ, nec amplius esse sub principe hujus mundi, cui subjecti sunt non renati, *Eph.*

Eph. 2. nihil etgo hic ascribitur ceremoniis, quemadmodum nec unctioni qua mediante regnum Dei & vitam æternam conferri dicuntur, ut habetur *c. 88.* verbis seqq. postquam ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrysmate, sequente simul & oratione, ut regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari (quia scilicet unctus est, abs qua unctione si esset, Christianus vocari non posset) & *c. 89.* Vide ubi unctus es : in vita inquit æterna. Quomodo probabunt quod Spiritus sanctus per oleum tradatur ? ut *c. 119.* quod (oleum) solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Unde inquam probantur talia ? nùm ex hoc Evangelio ? nihil minus. Sed ne quid deesse putes impietati, audi *Dist. 5. c. 3. in ipsa rubrica.* Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento Baptismi, ratio additur in textu, quia à solo Episcopo fieri potest (Baptismo scilicet ab inferioribus administrari solito) Cur non ita potius argumentantur ? Baptismus est institutus à Christo adeoque à Deo, Confirmatio verò pontificia ab hominibus. Ergo necessario multò minor.

Usque adeo verum est quod Dn. Meelführerus in *Vindic. ad h. t. Th. 96.* dicit. Ceremonias Pontificiorum esse multitudine onerosas, usu pomposas, & superstitiosas, intentione flagitiosas & impias, quod ultimum ut ipse ex papali censura Cornelii Pontificis Ro. (*cent. Magr. 3. Col. 282.* ubi disertè dicitur sine ritibus circa Baptismum fieri solitis Spiritum Sanctum in Baptismo acci-

pi non posse) & benedictione salis ex missali breviario Monasterii Heilbronnensis & similibus. Ita nos pro ratione instituti quo jura humana cum Divinis contulimus, ex ipso Jure Canonico demonstratum dedisse confidimus.

§. 163.

Sed & ex Magisii, qui non Diabolicam sed Naturalem magiam cum Theophrasto Paracelso, & similibus profitentur (propriè enim dictam Magiam & collusionem cum dæmone detestandam esse ex Jure tam divino tum humano notum est, vide Anna. Robert. *de re judicat.* l. 1. c. 5. *Jul. Paul. recept. sent.* l. 5. ad L. *Corn. de sicar. & vene. lit.* 25. item l. 4. §. 1. ff. *fam. erusc. & inl. fin. C. d. malefic. & mathem.* Godelin. in tract. *de Mag. & Venef.* l. 3. c. 15. Laurent. Kirchoy. *cons. Germ. cons.* 12. T. 2. Chrysost. *hom. ad Coloss.* Bodinus *de Daemon.* l. 3. c. 5.) sed Paracelsistæ in-
 Quæst. quam etiam ex subtiliorib⁹. Exemplo hoc Chri-
 LIX. sti in suis ceremoniis abutuntur. Et crassiores quidem, in verbis ceremoniis & characteribus talem vim latere putant. Sagaciores verò fatentur, ab his vim nullam dependere. sed à Deo qui id ordinaverit, & quotidie cooperetur, vide Croll, in *Basilic. Chymic. præfat.* c. 2. ubi hujus historiæ facit mentionem.

Nos verò I. acceptamus quod fatetur Crollius, ab ipsis verbis & characteribus per se nullam vim esse, (adeoq; mendacii ab ipso damnari Paracelsum in suo Axiomate, ubi dixit *in characteribus herbis & verbis magnam esse efficaciam*) sed quicquid inde sit efficacix, id esse ab agente præter naturali. Idq; rectè, nullo enim vel experi-
 mento

mento vel argumento idoneo elusum est adhuc Axioma Aristotelis cum dicit: *Quantitatum nullam esse efficaciam*. 2. Quod verò agens hoc supernaturale Deum putet, hoc probatione indiget. Cùm notum sit, nec ab ipsis negari possit, Diabolum eadem quandoq; facere per eadem media, vel potius iisdem conditionibus ex pacto vel manifesto vel implicito (manifesto apud eos qui manifestè ad ipsum deficiunt, & ipso adiutore utuntur, ut faciunt lamiæ, sagæ & similes malefici; occulto seu implicito apud eos, qui talia usurpant nescii quid in sese valeant, aut quis autor primus sit qui talia docuerit) si ergo tale quid pro divino haberi volunt, ostendant nobis quod documento à Diabolicis discernere ea debeamus. Nùm quia similia sint iis quæ Christus hic fecit? Sed Resp. 1. Hoc non sufficere. Exemplum habent in *Actis c. 19. v. 13. & seqq.* ubi Judæi similia tentantes iis, quæ Paulus fecerat in Diabolum, malè ab ipso multati sunt.

2. Plerumq; dissimilima sunt. Nam ad incantationes quod attinet (de quibus pluribus author primæ partis *ad Dom. 4. post Epiph. §. 79.*) ex quæ speciosissimæ sunt, mendacium implicat, dicentium se id quod faciunt facere in nomine (hoc est loco quasi seu mandato & iussu) Dei Patris, Filii & Spiritus Sancti. Illius tamen iussionis nullum possint ostendere, documentum. In vanum ergo ducunt nomen Dei, contra secundum præceptum Decalogi.

3. Characteres verò multiplices sunt, pleriq; obscuri sunt, ut quid sint vel significant, ne ii quidem qui usurpant, dicere queant, meritò er-

gò suspecti sunt, quia notum est dari Diabolicos, à quibus quomodo discernam eos, prorsus non intelligo, Deinde quidam verba quædam præ se ferunt, sed barbara & quorum significatio ignota, de quibus idem quod de prioribus iudicium. Quædam præ se ferunt figuram cælestium signorum & planetarum. Cum vero signorum cælestium & planetarum nomina ab Ethnicis inventa & nata sint. Quis credat DEUM, & quidem peculiariter, per ea efficacem esse? Quædam ipsa forma aut significatione suspecta sunt, ut sunt v. g. quando apud Paracellsum *in tract. de signis Zodiaci* amuleto pro conservatione visus inscriptus est character Astrologicus Veneris, & supra scripta vox E L, ex quo quid aliud colligendum, quàm, Veneri nomen DEI tribui? In signo contra phthisin extat vox ARNILOT sine dubio ab ἀρνέομαι, quod negationem scilicet DEI significat. In signo Aquarii extat PER JOVE addito signo crucis. Hæc cum non sine causa suspecta, imò, vel primo intuitu, detestanda sint; reliqua etiam, quæ quid significant, nulla lingua dicere potest, meritò in eandem suspensionem apud cordatos incidunt. Talia inquam inveniuntur apud Paracellsum, quem omnes, quos ego quidem novi, talia admirantes vel usurpantes pro præceptore agnoscunt.

4 Quid quod nec ipse Paracellsum Satanam doctorem aversatus sit, qui in *libro de tempore spiritibus Philosophorum dudum mortuorum*, (qui sint hi dictum est *Dom. I. §. 21.*) cereis imagunculis culcitæ capitis substratis ut nos doceant

ant invitandos suadeat: sed & disertè scribat in Paragrano ideo natos nos esse, ut minor discat à majore, Satanam verò esse doctiorem nobis: proinde si illius artes calleamus, DEUM nos non offendere, sed vide inquam dictum. §.

§. Quemadmodum ergo Crollius (subtiliorum Paracelsistarum unus, & aliàs in multis non contemnendus) & hunc Paracelsum pro doctore agnoscit & Apollonii Tyanæ Magi, eo ipso tempore quo vixerunt Imperatores qui leges contra maleficos tulerunt, valde celebris (vitam ejus scripsit Philostratus Parisiis impresso libro) honorificam facit mentionem, ita (pro Harmonia Juris cum iis quæ dicta sunt) sciat ad tales etiam artes pertinere leges quæ in *Jure contra Maleficos* scriptæ & supra citatæ sunt, confer auth. primæ partis *ad Dom. 4. post Epiph. §. 79.* ubi etiam habes quid ex Jure respondeatur ad posterionem partem *l. 4. de malef.* de usu ut videtur concessio similiū, cui nos addimus: nata illa sine dubio, ex falsa hypothesis, quasi nunquam effectus in temporalibus bonus à Satana & organis & ceremoniis ipsius nasci possit, quod argumentum hodieq; multos decipit. Sed sciendum: Satanam, ut in lapsu omnem sapientiam naturalem circa naturalia nequaquam amiserit: ita quemadmodum in Theoria veritatis aliquid mendacio; ita in practicis boni aliquid & de præsentibus hominibus commodum visum perniciosius admiscere posse, & sine dubio solere. Illic ut vel mendacio veritatis vel veritati mendacii speciem conciliet, hic ut pro eo quod ad tempus prodesse visus est, alio tempore, imo vel tunc

simul tanto plus noceat. Ne dicam quod effectus plerumq; ita bonus non sit uti prædicatur. Ne enim dicam quod de Paracelso compertum aliquando Basileæ ex Eraſto narrat Sennertus, medicamentis ejus usos anni spatium non supervixisse, p. 46. de consensu Chymicorum, ipse fatetur, amuletum contra lepram quotannis renovandum, quod indicio est non morbum qui vitium sanguinis est, sed qualemcunq; saltem scabiei extrorsum prorumpentem impetum aliquo modo inhiberi, tu ergo crimine ab uno disce omnes, & omnia similis farinæ Φάρινα. Sed vide totum cap. IV. dicti libri D. Sennerti, ubi & virtutes & vitia Paracelsi ex fide dignis ita commemorantur, ut iis lectis facilè sis intellecturus Christumne in hoc Evangelio aut ullibi aliàs vel quemnam imitatus sit, & inde de eorum vel hypocrisi, vel dementia judicare disce, qui cum Paracelsi placitis pietatem & quidem singularem ita putant posse consistere ut unū ab altero præsupponatur.

§. 164.

Quæst.
LX.

Nec melioris notæ sunt *Characteres Judaici ex nomine* יהוה deducti. Nec excusat eos Sanctitas hujus nominis, sed potius accusat. Si enim hoc nomen ita sanctum est, ut (quod ipsi dicunt) ne in lectione quidem sacri codicis occurrens pronunciare illud liceat, unde, ubi occurrit, tunc ipsius loco vel יהוה vel אלהים vel ארני vel duastantum literas יה pronuncient (vide Buxtor. in Lexico ad verbum יהוה Et Luther. de Schemhamphoras) omnino autem non sine causa

sa (ut nos ex secundo præcepto statuimus) & quavis occasione & modo pronunciandum sit; profecto scriptio eadem erit ratio, ut ita non liceat in usum aliquem illud scribere, aut antea scripto usum assignare, nisi ex verbo Dei probari possit: Quod non tantum Judæis, de quibus hoc quidem in loco solliciti non sumus, sed & Christianis dictum esto, ne (quod interdum fieri solet) characteres istos Judaicos contra incendia aut similia mala usurpent, atque ita impietatis ipsorum sese participes reddant, quod vetat Paulus, 1. *Tim.* 5. v. 22.

§. 165.

Factum populi præter voluntatem Christi & contra ipsius mandatum celebrantis quo nomine excusari aliquo modo possit supra dictum est. Nimirum stupore & admiratione populi putantis forte Christum modestiæ tantum causa celebrationem hujus miraculi prohibuisse. Pontificii vero non tantum excusant hoc factum populi sed per omnia probant & laudant. Imo pro meritorio habent, hinc Costerus citante Dn. Meelführero: Christus accipiebat quidem honorem non sui causa, sed quid ipsi honorantes per hoc *merebantur*, & quidem tanto plus, quanto ipse magis prohibebat: quia tunc & plus & majore cum charitate præstabant. Hæc Costerus cum suis, nimirum ut *operibus bona intentione* præter aut etiam contra verbum Dei factis colorem hac ratione concilient. Sed, ut ex sacris contrarium planum est, si nihil aliud haberemus quam exemplum Judæorum qui bona sua intentione latrones Apostolorum facti sunt, *Joh.* 16. v. 2.

Quæst.
LXI.

& Saulis, 1. Sam. 15. v. 21. 22. bona intentione
 pecora quæ Deus occidi volebat sacrificio reser-
 vantis. Adde etiam exemplum filiorum Aha-
 ron bona intentione peregrinum in sacrificiis i-
 gnem offerentium, Lev. 10. Ulfæ bona intentio-
 ne arcam Domini casuram ut putabat sustinere
 conati, 2. Sam. 2. v. 6. Ulfæ Regis sacrificare au-
 dentis, 2. Reg. 15. 2. Par. 26. Petri Christum af-
 ferere volentis, Matth. 26. v. 52. & adde dictum
 Pauli damnationē justam pronunciantis super
 eos, qui mala putant facienda ut bona proveni-
 ant, Rom 3. v. 8. ita in jure dicitur quidem: Qua-
 lis sit finis, tale quoq; censeri id, cujus sit finis (vi-
 de supra ad Dom. 3. §. ult. prope finem) Item; fi-
 nem declarare qualis sit res. Tiraquell. de retract.
 prox. §. 1. gloss. 7. n. 44. quod etiam de intentio-
 ne tali de qua hic sermo est accipi possit (aliās in-
 tentio apud JCros ferè non nisi specialiter sumi-
 tur, v.g. cum dicitur intentionis suæ fundamen-
 tum quemlibet probare teneri l. Actor. 23. C. de
 probation. & alibi, id ita applicatur; reum non
 teneri innocentiam suam demonstrare si actor
 crimen intentatum non probaverit) nec impro-
 bandum, quod ex Jure Canonico dicitur, pro-
 positum & voluntatem alicujus inspiciendam
 esse ad hoc, ut de facto ejus judicetur, c. cum 54.
 Extr. sent. Excom. Distinguendum tamen 1. in-
 ter finem verum & imaginarium, actiones in se-
 se malæ, finem proprium non habent, v. g. po-
 pulus in hoc Evangelio sine dubio sibi imagina-
 bantur gratificaturos sese Christo sua hac cele-
 bratione. Quia autem ipse vetuerat, certum est
 gratum non fecisse, (licet gratitudinem eorum
 in

in se non improbaverit) imaginati ergo sibi sunt, finem, qui vel non erat, vel ad quem factum eorum non ducebat. 2. Distinguendum inter actiones bonas, malas, & neutras. Neutræ pro ratione finis, scopi, intentionis bonæ fiunt si illa bona sit, malæ si mala. Deinde nec hoc negandum, etiam male factum tanto judicari pejus vel minus malum, quanto pejus vel melius propositum fuerit facientis. Si verò bonum fuerit propositum, tunc factum non bonum, à tantò quidem, excusari posse, Bonum tamen propterea aut laudabile, aut etiam meritorium dici non posse. Et hoc verum est de factis non modo absolute, sed & respectu hujus vel alterius circumstantiæ tantum illicito (cujusmodi erat hoc factum populi. Absolutè enim non licitum tantum, sed & laudabile est, beneficia Dei celebrate, tunc autem licitum non fuisse, docuit Christus dum prohibuit) Quemadmodum nec ex eventu bono factum aliquod in sese malum, bonum dicendum esse, ostendit factum fratrum Josephi illum vendentium, cogitantiū de ipso malum, Deus autem vertit in bonum, *Gen. 50. v. 20.* vide plura ex Sandæo §. seq.

§. 166.

Ex eodem hoc Evangelio arma ad instruendum Jurisconsultum suum Christianum accipit Maximilianus Sandæus & quidem iterum ex titulo *Depositum* sed inverso ordine, ut scilicet hominem, quem antecedenti Evangelio Depositarium Dei fecerat, jam Depositorem, Deum, contra Depositarium faciat. Sed audiemus ipsum. Quæso vos, inquit Sandæus, animadvertite

tite mecum, quam fluxa sit hominum fides: & quam quis ne quidem amicis possit fidere: quàm nullus sit securus, si apud aliquem mortalium, quod celari vellet, deposuerit. Arripit Christus oblatum surdum & mutum, quoniam in ipso adductores spem suam locarunt: à turba seorsim ducit, mittit in auriculas digitos, expuit, tangit linguam, suspicit in cœlum, ingemiscit, profert illud mysteriosissimum, Ephata: aperiuntur aures, lingua solvitur: in verba prorumpit mutus, audit surdus. Post tam multiplex beneficium, unum iis secretum, tanquam depositum, committit, addit quod poterat, præceptum: Nec cui dicerent: ne depositum sibi creditum aliis proderent: frustra. Quando iis præcipiebat magis, tanto magis plus prædicabant, profecto, si non melius depositi fidem colit Deus quam homo, summo in discrimine versari, quæ DEO commendantur necesse est. Sed non ita se res habet. Nam quem nuper fidentem hominibus depositorem, hodie fidelissimum hominum esse depositarium sumus demonstraturi, si vos, quæ in auribus vestris deponere mihi est consilium, fideliter custodire proposueritis, &c. Hactenus verba Jesuitæ, in quibus fortasse nihil erit desiderandum, nisi forte id quod verbum Ephata mysteriosissimum dicit. Quia tamen cuiusmodi sit illud mysterium, non exponit, transeat sane hac vice. Notandum autem, quod Jesuita cum aliis Jesuitis non faciat in eo, ut probet factum populi. Miraculum hoc Christi intempestivè propalantis, sed comparer illum infideli depositario, quod crimen majus est, quàm nos
impu-

imputare illi ausi fuisset, quippe quod apud
 Ictos infamiam importet, *l. qui depositum. 10.*
C. l. 1. verb. depositi. de his qui notantur infamia.
 Et certe hoc ipsum exemplum fortissimè confir-
 mat ea quæ §. *antecedente* de bona intentione di-
 cta sunt. Quid enim si quis bona intentione v.
 g. in eleemosynam aut redimendas vigilias (li-
 bet enim cum Pontificiis ineptire) depositum a-
 liquod in scio depositore alienaret? excusatum-
 ne, imo ut ipsi volunt laudandum ne talem de-
 positarium existimes? non puto. Ego tale quid
 facienti occinerem illud Terentii: De tuo largi-
 tor, vel potius Syracidis: rem alienam sacrifi-
 cantem similem esse ei qui filium mactet in ocu-
 lis parentis. Sed de hoc satis §. *antec.* ad præsens
 institutum redeamus.

§. 167.

Hic Jesuita adducit dictum Pauli, 2. *Tim. 1.*
v. 12. Scio cui credidi & certus sum, quia potens est
depositum meum servare in illum diem. Ubi planum
 est per depositum Paulum intelligere æternam
 beatitudinem, quam postea *c. 4. v. 8.* vocat co-
 ronam justitiæ, quam Dominus in illa die ipsi
 daturus sit, non autem ipsi soli, sed & omnibus
 qui diligant adventum ejus. Hoc enim ipsum
 est id quod omnes qui adventum Christi dili-
 gunt ab adveniente expectant. Sed videbimus
 explicationem Jesuitæ, Is primo commemorat
 exempla, ubi, quæ probè asservata putabantur,
 cum ad rem ventum esset male custodita depre-
 hensa sunt, cujusmodi sit Turris illa in qua Da-
 naë Acrisii filia asservata sit. Item ædificium
 lapideum quod pro asservando Thesauro suo
 Rham-

Rhambsynithus Ægypti Rex ædificari curaverit, unde tamen filii ipsius architecti thesaurum suffurati sint. Historiam satis lepidam commemorat ex Herodoto l. 2. unde lector, si hoc Jesuitæ scriptum non habet petere potest. Commemoratur & exemplū ē templo rapti thesauri ex *Macc.* 3. v. 3. Item legum peritum sepulcrorum cavernis abdendum depositum censuisse. Sed nunc, inquit, quid valeant, docuit Britannia, Belgium, Gallia. Concludit tandem, cælum pro deposito custodiendo, locum esse tutissimum. Recte itaq; Paulum dicere scio cui credidi, &c. Quærit autem, inquit, solita subtilitate Thomas Aquinas, quomodo nosse possit Paulus id quod credebatur? cum idem non possit esse creditum & scitum: quoniam de ratione scientiæ est quod sciat, hoc est, videatur: sicut de ratione fidei ut non videatur: Respondet, in fide duo quædam reperiri: nempe id, quod creditur, & id, cui creditur. De eo quod creditur non potest esse scientia, quia sic perderet crediti rationem, est enim per eminentissimam rationem scitū, quod Deus sit potens ac verax. Hæc Thomas citante Jesuita, sed hac subtilitate non fuisset opus, si Thomas Græcum textum intellexisset & inspexisset, οἶδα γὰρ ὃ πεπίσθυνα ἢ πέπησμαι ὅτι δυνατός ἐστι τὴν ᾧ ἀκατάβηκην μὲ φύλαξαι &c. Ubi τὸ οἶδα, scio, novi, Paulus exponit per πέπησμαι, à verbo πείθω, persuadeo. Est ergo scientia idem quod persuasio, quam verbo præteriti temporis reddens Paulus significat adeo firmum esse, ut jam prorsus persuasum habeat id quod sciat, nec pluribus argumentis pro persuasione

indigeat. Non ergo opus est subtiliter quæri, quomodo stare possit hæc notitia cum fide, nisi frigidius justo de fide sentiret. Tu confer Epistolam ad Hebr. *cap.* 11. ubi fides dicitur *ὑπόστασις ἐλπίζομένων* hoc est tam certa persuasio de re credita, ac si esset ipsa rei actualis subsistentia, ut qui credat non tantum credere, sed prorsus habere id quod credat, censendus sit. Hoc potius quæri à Pontificiis operæ pretium foret quomodo cum dogmate ipsorum de dubitatione subsistat? Si enim vita æterna à nobis sperata est instar depositi apud DEUM, profecto dubitatio de illa adipiscenda fidem & veracitatem DEI in dubium vocat. Unde rectè ni fallor Jesuita ita pergens: Simplicius fortasse dici posset ad hujus loci intellectum. Fidem ob suam certitudinem in literis divinis scientiæ signari nomine: ut scire sit idem quod credere. Ut notat Alphonsus Salmeron, citat loca *Esa.* 53. In scientia sua, &c. *Luc.* 1. scientia salutis, &c. 1. *Joh.* 3. scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam (hic locus minùs scite quadrat hunc in locum) *Rom.* 8. scimus quoniam diligentibus DEUM omnia cooperantur in bonum. Quapropter scio cui credidi, idem esset, quod, novi per fidem. Vera hæc sunt, si credidi hic pro actu fidei sumatur, ut sæpè. Hæc inquam Jesuita & rectè in se, modo ne obliviscatur, fidem non esse qualemcunq; saltem notitiam, sed ut dictum *πεποθισιν*, certam & indubitatam persuasionem, eamq; non theoreticam, sed practicam, de re speratâ accipiendâ, pergit Jesuita. At enim, cum æquè in

Græco

Græco *πιστευω*, ac in Latino *credidi*, ambiguum sit: ita ut vel Theologicam significationem habere possit, & tunc idem erit, ac scio, in quem fides mea feratur, vel Juridicum, seu forensem: ut idem sit, quod scio cui rem meam commiserim: apud quem depositum collocarim: nostro instituto convenit forensis illa significatio qua innuitur, DEUM DEPOSITARIUM esse, cui tutissimò res omnes credantur: quia potens est servare in illum diem. Hæc Jesuita qui ut recte hanc fiduciam de deposito cœlesti comparat fidei, Depositoris conceptæ de depositario, ita nisi per scientiam fidei Theologicam, ut ipse, vocat eadem fiducia intelligatur, ostendit hic ipse locus, Paulo definitionem illam frigidiorē esse pro Theologo. Nam ut dictum *οἶδα* vel idem est quod *πιστευω* & quidem de salute à Deo promissa vel talem *πιστις* includit, vel *πισθης* ipsa est. Pergit Jesuita: potentiæ autem meminit, & non fidelitatis aut veracitatis, bonitatis-vè aut similium attributorum: sive quia de fidelitate aut veracitate Dei & Messiae nullum poterat esse dubium: licet potentiæ fides apud quosdam vacillaret: sive quia potentia quæ in Deo sine termino infinita est, attributa omnia includit: sive quia, ut eleganter dixit Fulgentius ad Monimum: *Ideo in Dei promissis nulla est falsitas: quia in faciendis nulla Omnipotentis est difficultas.* Petrus tamen Apostolus dùm eodem loquendi modo utitur, 1. *Petr.* 4. Epithetum fidelis adjungit, &c. adducit & adhortationem Christi, de colligendo thesauro, &c. adducit postea Plantinum

num Euclionem cum sua aula nullibi rura, de qua in *Aulularia Plauti* item Thesaurum Dido-
nis 1. *Æneid.* cui ab ipsa in Africam illato multis
annis post Nero inhiavit. Tacit. *lib.* 16. *Æn.* Sve-
ton. *c.* 32. eos autem qui gazis à Pœnis depositis
inhierunt deceptos non fuisse. Plut. in *Pomp.* itē
ex Jos. *l.* 13. *Antiq. c.* 15. *l.* 16. *c.* 11. Quas non
gazarum Salomonem cum parentis cadavere in se-
pulcro deposuisse (quod tamen ego non credo)
sed illas post multas annorum centurias Hircanum
abstulisse, id postea fecisse Herodem, sed
depositas pecunias sicut Hircanum non invenisse:
at mundi pretiosi & ornamentorum aureo-
rum vim magnam inde sustulisse. Addit & hi-
storiam Semiramidis quod reges ad apertionem
sepulcri sui ad inveniendum thesaurum invita-
tos deluserit, ex Herodoto *lib.* 1. Item dictum
Christi, *Luc.* 12. *v.* 33. Deinde accingitur ad ex-
plicationem quodnam sit illud Depositum,

§. 168.

Primò quidem, inquit, S P E M esse interpre-
tor, sive spem accipias formaliter pro actione
sperandi, & fiducia quam habemus, obtinendi
aliquod bonum ac potissimum æternam beati-
tudinem & bonorum ad illam spectantium. Ad-
ducit dictum, 1. *Joh.* 3. *v.* 20. Sive sumas spem
objectivè pro re ipsa sperata, quomodo expono
illud, *Tit.* 2. *v.* 13. & *Psal.* 21. (in *Hebr.* 22.) *v.*
10. Quocirca quot sunt rerum genera quas à
Deo obtinere cupimus fiducia de ejus liberalita-
te pleni, tot deposita habemus in sinu Omnipotentis
recondita, modo ipsi fidamus: & dicere
potest quilibet: scio cui credidi, & certus sum,

H h

quia

quia potense est depositum meum servare in illum diem justus iudex: nempe cum justum iudicium opportunum esse censebit. Declarat postea per species eo ferè modo quo supra factum est à me ad *Dom. VII.* itaq; nolo repetere. Dicta tamen ab ipso allegata itidem adducam, *Psal.* 31. v. 1. (NB. numeri Psalmorum intelligendi sunt juxta versionem vulgatam) *Psal.* 21. v. 5. *Psal.* 5. v. 12. *Psal.* 11. v. 9. *Psal.* 17. v. 3. *Psal.* 30. v. 21. *Psal.* 24. v. 20. *Psal.* 117. v. 8. 9. Hac ratione (addit) non licet apud creaturam depositum suum collocare. Maledictus enim homo, &c. *Jer.* 17. &c. Nimirum (addit) hoc est quod docent cum doctore suo sacri Theologi: Non licere sperare in ulla creatura, sicut in prima causa movente, juvante & perducente ad beatitudinem. Licet sperare possis in aliquo tanquam agente secundario ac moto à prima causa. Hic enim & mortalium & cœlestium preces exposcimus, ut nobis suffragentur. Quo circa mentiuntur hæretici (a) qui (a) Resp. 1. cur ergò in nos in sanctis spem collocare ut Diis quibusdam spargunt at ignorant. Non est ulla creatura tam nobilis, quæ Christianus depositarium spei primum ac principium agnoscere debet. (b) Quocirca quæ Bernardus, ad Deiparâ conversus, alicubi scribit. Hæc mea maximali

tegrum psalterium,	est
quod sanè unicè ad primam causam omnis boni spectat, ad Mariam virginem allegarunt & ad ipsam direxerunt, vide Chemnit. in Exam. Concil. Tridentini. 2. Be-	
ne sperare de Organo à Deo dato reprehendi non debet quatenus talis. Ubi autem promissio	
fidu-	

fiducia & tota ratio spei est de precibus nostris
 meæ ut oratoriè dictū apud Sanctos deponen-
 accipio, & adfectus in- dis, à Sanctis exauditis,
 citatoris impetu abre- & exauditione apud
 pti, (c) & commodum Deum impetrata? Con-
 habet sensum, si in rati- trarium dicit scriptura,
 one causæ impetrantis *Jes. 63. v. 16. 3.* Persua-
 à Deo, non autem per sio illa quod sanctorum
 se conferentis intelliga- intercessione opus sit
 tur. Addit Jesuita: Imò nobis ut à Deo exaudia-
 verò depositi nomine mur, vergit in contem-
 magis particulatim in- tum officii Christi, qui
 telligitur merces & præ- solus est mediator no-
 mium, quod bonis fide- ster & pro nobis inter-
 lium operibus à remu- cedit, & aditum nobis
 neratore Deo promif- ad patrem aperit. Hoc
 sum est. Quomodo vel abnegat vel in dubi-
 Theophylactus senten- um vocat qui alios quæ-
 tiam S. Pauli interpre- rit patronos vel advo-
 tatur: Depositum, in- catos, *Rom. 5. v. 1. 2.*
 quit, mercedem dicit, (b) ubi distinctio extat
 seu compensationem de depositario prima-
 laborum. Qui enim bo- rio & secundario? Chri-
 ni quicquam agit veluti stus ut solus torcular
 apud Deum illud repo- calcavit, ita solus vi illi-
 nit, ut per ipsum corro- us meriti sui pro nobis
 netur, (d) adducit & intercedit.
 dictum 2. *Tim. 4.* addit (c) Et talia quia multa
 dicta *Job. 19. v. 27. E-* sunt apud patres, præ-
phes. 6. v. 17. 1. Theff. 5. fertim eloquentiores, i-
v. 8. Rom. 15. v. 4. Rom. taq; desinant Jesuitæ, o-
8. v. 24. Rom. 5. vers. 2. mnium apicum autho-
1. Petr. 1. v. 3. Hebr. 10. ritate apud patres sacrā
v. 23. Hh 2 scri-

v. 23. Post pauca addit: scripturam nullibi ul-
 Huic valde affine est, tra veritatem fidei rhe-
 quod existimant aliqui toricantem impugna-
 (e) DEPOSITUM nostrum re. Impudenter autem
 apud Deum esse meri- addit, quod de commo-
 torum cumulum, quem ditate sensus addit: cau-
 divinæ in primis gratiæ sa enim impetrans apud
 auxilio, qua benè ope- Deum nulla est præter
 rando, qua mala pati- Christum, nedum ut
 enter ferendo congre- maxima fiducia & tota
 gare solent iusti. Addit ratio spei nostræ in alio
 dicta patrum quorun- collocanda sit.
 dam, & inter alios Tho- (e) Quinam sunt qui
 mæ Aquinatis. Quæ hoc existimant? opera-
 pluribus examinari nō rius ille *Matth. 20. v. 10.*
 est opus. Rhetoricè e- & ei similes, nos nihil
 nim potius quam The- de nostro aut quod esse-
 ologicè patres alicubi mus meriti apud Deum
 locutos dixisse modo deposuimus, *Rom. 11.*
 cognovimus Jesuitam. v. 35. Depositum au-
 Addit postea: Sunt au- tem de quo Paulus hic
 tem aliqui, qui depositū loquitur simile est mu-
 transferunt ad salutem neri quod Pater filio
 & incolumitatem cor- donatum eo usq; asser-
 poris & animæ: ad ipsū vat donec eo indigeat.
 imò corpus & animam: quasi in manibus DEI
 colloques, securus esse poteris tibi ea à fidelissimo
 depositario reddenda esse, &c. adducit inter alia
 dicta: *Luc. 23. v. 46. Act. 7. v. 59. Sap. 3. &c.*
 Ab hac expositione non abludere putat illam
 Chrysostomi qua fideles quos Depositi nomine
 intelligi arbitratur, &c. Adducit & dictum Pe-
 tri, 1. *Petr. 4. v. 19.* Eundem Chrysostomum
 etiam

etiam fidem pro Deposito habere dicit, quippe quam ipse Deus apud hominem deposuerit & conservet, quia homo suis viribus servare eam non possit, &c. allegat, *Esa. 41. Phil. 4. v. 13. Proverb. 15. v. 19. Job. 6. v. 17. 1. Cor. 1. Phil. 2. v. 13, &c.* Adhæc Depositi nomine non malè intelligi dicit eleemosynas, quod concedi potest modo non admisceat opinionem meriti ut solet.

Congruenter etiam per Depositum signatè corpus humanum sumi dicit & quo sensu Petrus mortem Depositorem dicat, *2. Petr. 1. v. 14.* ubi Petrus dicit se depositurum tabernaculum. Paulus dissolutionem *Phil. 1. v. 24.* Simeon dimissionem vocet, *Luc. 2. &c.* Non incommodè præterea (inquit) Deposita vindictam vel ultionem significat: quæ si Christiani, ut dici, sic esse volumus, apud Deum deponenda est, illiusque providentiæ relinquenda, *Rom. 12. Deut. 32. v. 35. &c.* Sed (addit) notate diligenter Paulum dicere, Deum servare depositum in illum diem: videlicet destinatum, opportunum, commodum, prævisum: cum tibi utile fuerit, vel saltem cum in animæ detrimentum non verget. Ne dicas: jam dudum fiduciam meam apud Deum depositam habui: sed nundum ejus effectum video. Nam etiam in humanis depositis licet Deposita reposcenti negare. (*ex Thom. 22. q. 62. art. 5.*) Si enim ex restitutione probabiliter secuturum sit damnum alicujus momenti spirituale, vel temporale negandum est. Quis reddat arma furioso? quis insano cultrum quo se interimat? imo existimat Cajetanus (*22. q. 62. art. 5.*) si

§.) si quis deposcat pecuniam apud me depositam, ut eam malè perdat, &c. vel deniq; repetat ad rem sibi tantum, licet non alii noxiam: tunc ex conscientia non cogi ad reddendum, quoniam charitatis lege compellor ad vitandum alterius peccatum quando commodè possum, &c.

§. 169.

Dicit præterea Sandæus, etiam Gratiam depositum esse, quod facilè acceptaremus, modo gratiam Dei rectè explicaret, sed de hoc alibi:

Denique (inquit) alterius generis deposita multa invenio in sacris, quæ ita sunt deponenda, ut nunquam amplius resumantur. Deponentes, inquit Petrus, omnem malitiam, 1. *Petr.* 2. &c. Hæc est depositio sordium non corporis sed animæ, 1. *Petr.* 3. v. 21. *Ephes.* 4. v. 22. *Col.* 3. vers. 8.

Hæc Jesuita, non malè in se sed inconvenienter ad depositum Paulinum, &c. Tandem concludit his verbis: Sive itaq; depositi nomine intelligatur spes quæ est futurorum bonorum expectatio: sive operum bonorum præmium: sive meritorum cumulus (*posito scilicet quod detur talis cumulus quod autem nos negamus*) sive hominis totius salus: tum anima & spiritus: sive fidelis amor: sive fides & prædicatio: sive divina gratia: sive peccatorum pondus: sive corporis sarcina: sive eleemosynarum thesaurus: Scio cui credidi & certus sum, quia potens est Deus depositum meum servare in illum diem: quem ego vobis omnibus faustum & Depositorum vestrorum felicem precor.

DOMINICA XIII. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 10. à v. 23. ad 37.

23.
ET conversus ad discipulos, seorsum dixit: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.

24. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerint videre, quæ vos videtis, & non viderint: Et audire, quæ vos auditis, & non audivisse.

25. Et ecce, quidam legisperitus surrexit, tentans illum & dicens: Magister quid faciendo, vitam æternam possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis?

27. Ille verò respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis; & proxi-

23.
Iesus se retournant vers les disciples, dit à part. Bien-heureux sont les yeux qui voyent ce que vous voyez.

24. Car ie vous di que plusieurs Prophetes & Rois ont désiré voir les choses, que vous voyez, & ne les ont point vues: & ouïr les choses que vous oyez, & ne les ont point ouyes.

25. Lors voici un docteur de la Loy, qui se leua, le tentant, & disant, Maître, en quoy faisant, heriteray ie la vie éternelle?

26. Auquel il dit, Qu'est-il escrit en la Loy? comment lis-tu?

27. Il respondit, & dit, Tu aimeras le Seigneur tō Dieu te tout ton cœur, & de toute ton ame, & de toute ta force, & de toute ta pensée: &

23.
Und Er wandte sich zu seinẽ Jüngern / und sprach insonderheit: Selig sind die Augen / die da sehen / das ihr sehet.

24. Denn ich sage euch: Viel Propheten und Könige wolten sehen / das ihr sehet / und habens nicht gesehen / und hören / das ihr höret / und habens nicht gehöret.

25. Und sihe / da stund ein Schriftgelehrter auff / versucht ihn / und sprach: Meister / was muß ich thun / daß ich das ewige Leben ererbe.

26. Er aber sprach zu ihm: Wie stehet im Gesetz geschrieben? Wie lifest du?

27. Er antwortet und sprach: Du solt Gott deinen HErrn lieben von ganzem Herzen / von ganzer Seele / von allẽ Kräfte / und von ganzem

*mun tuum sicut te-
ipsum.*

Ton prochain com-
me toy mesme.

Gemüte/ und deinen
Nächsten als dich
selbst.

28. Dixitq; illi, re-
de respondisti: Hoc
fac & viues.

28. Alors il lui
dit, Tu as droitemēt
respondu: fay cela,
& tu viuras.

28. Er aber sprach
zu ihm: Du hast recht
geantwortet / thue
das / so wirst du le-
ben.

29. Ille autem vo-
lens justificare seipsum,
dixit ad Iesum: Et
quis est meus proxi-
mus?

29. Mais icelui
voulant se iustifier,
dit à Iesus, Et qui est
mon prochain?

29. Er aber wolte
sich selbst rechtferti-
gen/ un sprach zu Je-
su: Wer ist denn mein
Nächster?

30. Excipiens autē
Iesus dixit: Homo qui
dam descendebat ab
Hierusalem in Ieri-
cho, & incidit in la-
trones, qui etiam ex-
poliantes eum, ac pla-
gis impositis abierūt,
eo semimortuo de re-
lictō.

30. Iesus respon-
dant dit, Vn homme
descendoit de Hieru-
salem en Iericho, &
cheut entre les bri-
gans, lesquels le de-
spouillerent: & apres
qu'ils leurent naure,
s'en allerent, le lais-
sans à demi mort.

30. Da antwortet
Iesus / und sprach:
Es war ein Mensch/
der gieng von Jeru-
salem hinab gen Ieri-
cho/ und fiel unter die
Mörder / die zogen
ihn aus / und schlugē
ihn/ und giengen da-
von / und lieffen ihn
halb tod ligen.

31. Accidit autem
ut sacerdos quidam
descenderet eadē via:
qui viso illo ex adver-
se prateriit.

31. Or par ren-
contre vn Sacrifica-
teur descendoit par
le mesme chemin: &
quand il le vid, il pas-
sa de l'autre costé.

31. Es begab sich
aber ohngefahr / daß
ein Priester dieselbe
Strasse hinab zog/
und da er ihn sahe/
gieng er vorüber.

32. Similiter & Le-
vita, cum venisset ad
eum locum, & vidisset
eum, prateriit ex
adverso.

32. Semblable-
ment aussi vn Levi-
te estant arriué à l'
endroit, & le voyant,
passa de l'autre co-
sté.

32. Desselbigen
gleichen auch ein Le-
vit/ da er kam bey die
Stätte/ und sahe ihn/
gieng er vorüber.

33. Samaritanus
autem quidam iter
faciens, venit ad

33. Mais vn Sama-
ritain passāt son che-
min, vint à l'endroit

33. Ein Samari-
ter aber reisete / und
kam dahin/ und da er

eum,

eum, & videns eum, misericordia motus est.

de lui, & le voyant fut esmeu de compassion.

ihn sahe / jammerte ihn seyn.

34. Et accedens, obligavit vulnera ejus, infundens oleum & vinum, & imponens illi in suum jumentum, duxit in diversorium.

33. Et s'approchant lui reserra ses playes, & y mit de l'huile & du vin: puis le mit sur sa beste, & le mena en l'hostellerie, & le pensa.

34. Gieng zu ihm / verband ihm seine Wundē / und goß darē ein Del und Wein / uñ hub ihn auff sein Thier / uñ führet ihn in die Herberg / und pfleget sein.

35. Et postero die abiens, depromens duos denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe: Et quodcunque prater ea insumpseris, ego, quā rediero, reddam tibi.

34. Le lendemain au desprahir il tira deux deniers, & les bailla à l'hoste, & dit, Pense-le: & tout ce que tu despenderas d'avantage, ie te le rendray à mon retour.

35. Des andern Tages reiset er / und zog heraus zween Groschen / und gab sie dem Wirth / und sprach zu ihm: Pflege sein / und so du was mehr wirst darthun / will ich dirs bezahlē / wenn ich wider komme.

36. Quis igitur horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

35. Lequel donc de ces trois resembble il estre le prochain à celui, qui cheut entre les brigands?

36. Welcher dūncket dich / der unter diesen dreien der nächste sen gewesē / dem / der unter die Mörder gefallen war?

37. At ille dixit: qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

36. Et il lui dit: Celui qui à usé de misericorde envers lui. Iesus donc lui dit, Va, toy aussi fay semblablement.

37. Er sprach: Der die Barmherzigkeit an ihm thāt: Da sprach Iesus zu ihm: So gehe hin / und thue deßgleichen.

§. 170.

Summa hujus textus est hæc: Christus beatos prædicans discipulos, quòd præsentia & doctrina sua fruerentur, ten-

Hh 5

tatur

tatur à Legisperito quæstione, de medio pervenendi ad veram beatitudinem. Cui cum Christus ita respondisset, ut intelligeret, incusari se, tanquam qui nequaquam præstiterit hætenus id in quo se longe superare putabat Christum cum sua doctrina de beatitudine. Justificari, hoc est, pro eo qui hac admonitione; *fac hoc & vives*, opus non habeat, haberi volens, quærit, quis sit proximus: & à Christo eruditur ita, ut propria responsione approbare cogeretur Christi sententiam. Tres ergo habemus partes. 1. Celebrationem beatitudinis discipulorum Christi. 2. Disceptationem quæstionis de via ad beatitudinē, per bona opera adipiscendam. 3. Explicationem vocabuli passim in lege occurrentis, videlicet; *Quis sit proximus*.

§. 171.

Ad primæ partis faciliorem intellectum plurimum faciet consideratio occasionis, qua ad hanc beatitudinis celebrationem devenerit Salvator, quæ erat ejusmodi: Septuaginta discipuli prædicatum à Christo emissi, redierant læti, super felici concionum suarum successu. Hoc illorum nuntio Christus etiam delectatus, gratias egit patri cœlesti, quòd posthabitis scio lis hujus mundi, simplicioribus tanta mysteria revelasset. Ex his simplicioribus cum essent vel præcipui discipuli; sigillatim ad illos conversus, beatos, hujus revelationis mysteriorum suorum nomine, prædicat. Ex hoc apparet, vocem κατ' ἰδίαν seorsim, separatim, sigillatim, non exprimere modum hujus orationis occultum ab aliis, ita, ut à solis discipulis audiri potuerit, sed objectum
de

de quo & ad quod præcipue locutus fuerit Christus. Antea scilicet loquebatur in genere de iis, qui Evangelium acceptaverant, inter quos erant etiam discipuli, jam verò in specie de discipulis & ad ipsos loquitur. Quid profit hoc scire, audiemus in secunda parte. Quid ergo dixit ad discipulos, cum sese ad ipsos convertit? Beatos pronunciavit, quod videant id, quod multi Prophetæ & reges videre & audire desiderârunt, nec viderint tamen neq; audiverint. Quidnam erat illud? Ipse Christus cum sua doctrina & miraculis. Hunc enim desiderare se significabat Eva, *Gen. 4. v. 1.* Facile scilicet speramus quod volumus, &

--- qui amant ipsi sibi somnia fingunt.

Die gute Mutter vermeint; sie hätte schon alles/
was sie haben sollte/ itaque dicit verbo præterito
נאִפּ, sed multum aberraverat non modo à personâ, sed & à tempore. Huc spectant suspiria
Lamechi patris Noah, *Gen. 5. v. 29.* Jacobi, *Gen. 49. v. 18.* Davidis, *Psal. 14. v. 7. Psal. 52. v. 7. 2. Sam. 23. v. 5.* iterum *Psal. 144. v. 5.* Esaiæ, *c. 45. v. 8.* Haggæi, *c. 2. v. 8.* Patrum in universum, *Act. 3. v. 24. 1. Petr. 1. v. 10.* Simeonis, *Luc. 2, v. 29.* Quomodo autem discipuli præ aliis idcirco beati, exponitur, *Matth. 13. v. 16.* ubi visio & auditio discipulorum opponitur obdurationi & cœcitati, non tam aurium & oculorum quàm cordium. Hoc ergo nomine beati discipuli, ita videntes & audientes Christum, ut intelligerent, & ipsum Salvatorem ex hac visione & auditione agnoscerent. Quid dum alii, externorum sensuum oculis & auribus Christum
itidem

itidem accipientes, non faciant, & corde non agnoscant, sed aspernentur potius ac rejiciant: ideo non modo beati non sunt sed eo graviores damnationem sustinebunt, adeo ut Sodomæ & Gomorrhæ conditio, illorum judicio in illo die sustinendo tolerabilior sit futura, ut paulo ante, nimirum v. 13. *hujus ipsius capitis*, Christus dixerat, Illustrat autem hanc beatitudinem Servator ab Authoritate multorum Regum & Prophetarum, qui id ipsum propter quod ipsi beati sint anxie desiderarint, compotes autem fieri non potuerint. Etsi verò & aliorum, etiam generum, homines Christum videre desiderarunt; solorum tamen Prophetarum & regum mentionem facit Christus, ideo, quia horum præcipue conditio erat ejusmodi, ut causas hujus desiderii non adeo prægnantes ut alii habere videri (hominibus scilicet) potuerint. Prophetæ quippe sapientia & revelationibus divinis abundabant & fruebantur, unde etiam aliis illa ipsa tempora prædixerunt. Reges verò potentiâ & omnibus bonis, quæ quidem vulgo bona putantur, abundabant, pro nihilo tamen ipsis erant hæc omnia præ Christi ad opus redemptionis adventu. Uno itaq; verbo Beatitudo discipulorum Christum videntium & agnoscentium superat omnia bona tam corporalia, quibus Reges, tam spiritualia, quibus Prophetæ in hac vita abundant, vel abundare possunt.

§. 172.

Conferamus hanc beatitudinem cum *beatitudine humanâ* & quidem ex sententia vel *vulgi* vel *sapientum*. Quamvis etiam inter eos qui sapientes

entes audiebant, vulgarium illarum sententiarum assertores inventi sint. Vulgus fere voluptatem pro summo bono habet, quorum sensum describit liber Sap. c. 2. cujus libri author (quem Philonem Judæum nonnulli putant, ut ait Hieronymus in præfat. ad ll. Salomonis & ex ipso ac aliis Lutherus in præfatione illius libri) per mimesin multa verba transtulisse videri possit ex illo Catulli:

*Vivamus mea Lesbia atq; amemus
rumoresq; senum severiorum
Omnes unius æstimemus ævis
Soles occidere & redire possunt
Nobis cum simul occidit brevis lux
Nox est perpetua una dormienda.*

Geminum huic, est quod Epicurum vel discipulos ejus (sunt enim qui non credunt, tam crasso illum sensisse, vide Cic. de finibus) tanquam ex sententia ejus ortum in ore habuisse ferunt;

*Ede bibe lude post mortem nulla voluptas
Unde illud Horatii quasi insultantis;
Lusisti satis, edisti satis, atq; bibisti
Tempus abire tibi est, &c.*

Item Epitaphium Sardanapali

*Hæc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido
Hausit, at illa jacent multa & præclara relictæ,*
super quo Cic. 5. Tusc. Quid aliud, inquit, Aristoteles in bovis, non in regis sepulchro inscriberes? hæc habere se mortuum dicit, quæ nec vivus quidem diutius habebat, quàm fruebatur. Subtilius expositam Epicuri sententiam complexus est Martialis: in illo Epigrammate quod est 47. l. 10.

Vitam

Vitam quæ faciunt beatiores, &c.

doctis non ignoto. Hæc, inquam, quamvis Philosophi uomen præferat, vulgi tamen sententia est, non tam verbo quidem eam proferentis, quàm factis præseferentis; id quod vel unicum illud satis docet, quando tuguriolum saltem, ne dum vitam in Christi gloriam relinquere iubentur. Nec multum inde abludunt ii, qui vel honores, vel divitias pro summo bono venerantur. Hinc in Jure etiam ex Varrone citatur illud Varronis *l. 4. ling. lat.* Beatum esse qui bona multa possideat, hoc est, divitem ut accipit Alciat. in *l. bonorum*. Et rectè Cicerò *1. off.* expetuntur, inquit, Divitiæ, cum ad usus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates, confer *Psal. 17. vers. 14.* Et honores suos ita se etiam usurpasse Salomo fatetur, ut voluptate aliqua inde frueretur, quamvis omnia vana tandem prehenderit, *Eccl. 7.* Eorum verò, qui vanitatem hanc non agnoscunt similes de beatitudine persuasiones indignæ sunt, quarum vel nomen audiatur, ubi de vera beatitudine sermo est. Sed illa inquam vulgus sentit. Sapientum vero etiam hujus mundi sententia est: pro summo bono habendam vel virtutem vel virtutis actionem, *εὐπραγία*. Illam Stoici, hanc Peripatetici duce Aristotele defenderunt, ut constat ex *Ethic. ad Nicomach. l. 1.* ita tamen ut opes saltem mediocres, & gloriam aut certè honestam existimationem pro subsidio habeant. Porro ut duæ hæ sententiæ, licet accuratè loquendo, multum differant, in forum tamen Theologicum illata, perinde fere habent; cum nec virtus sine operatione vir-

ne virtuti consentanea, nec hæc sine illa esse possit. Ita non multum abest, ab ea, quam homo in hac vita habuisset, si in statu integritatis mansisset. Nihil enim aliud mandatum fuisse legimus Adamo, nisi ut hortum coleret, & ab arbore scientiæ boni & mali abstineret. Hoc si præstitisset, fuisset beatus & in æternum mansisset. Mor-
dicus etiam defendebatur à Phariseis, cum hoc additamento, quod boni desit in hac vita iis qui rectè vixissent, id in futura vita largissimè completum iri.

§. 173.

Præ hac ergo beatitudine quid privilegii, habeat ea, quam Christus celebrat, quæritur? Ad hoc verò majori ex parte responsum est, *Dom. VI. post Trin.* ubi Imperfectio Justitiæ, Pharisæica ostensa, correctio vero ipsi adhibita talis, ad quam si exigatur, fatendum nobis sit, impossibilem esse, quæ præstetur, & cujus subsidio ad scopum nobis præfixum perveniamus. Imo hoc ipso nomine Beatitudo Evangelii, quam Christus celebrat, Beatitudini Legali longè præferenda est, quòd largiter suppeditet id, quod illa quidem sectatur, nunquam autem per se assequitur, *Rom. 8. v. 3.*

§. 174.

Hac itaq; celebratione seu ut ipse interpreta-
batur, gloriatione excitatus *Legisperitus* (quæ secunda pars est hujus textus) *surrexit*, qua voce singularis, & quasi Thraſonicus conatus, doctoris hujus Christum adorituri significatur: de cathedra nimirū surgentis, & cupientis digi-
to

to monstrari & dici hic est, Hic scilicet qui Christum in sua gloriatione solidè & masculè esset confutaturus & confusus. Tentaturus itaq; Christum, quæsit ex eo, quid sibi esset faciendum, ut vitam æternam consequeretur? Hic ociosa & *ωπειρα* est sollicitudo Barradii ex Beda, de longius quærenda occasione, quâ scriba hic ad hanc quæstionem devenerit. Beda, inquit Barradius, existimat, interrogationis occasionem sumtam ex verbis illis, quæ discipulis dicta sunt: gaudete quod nomina vestra scripta sint in cœlis. Hanc vel opinionem, vel conjecturam, ut rectè rejicit ibi Barradius; ita non melius est, quod ipse subjungit: At verò, inquit, ad interrogandū Christum de vita æterna comparanda, non erat opus occasione; paratus semper erat ad respondendum. Præterea dubium etiam est, an hæc narratio cum præcedenti sit connexa. Forsitan enim alio tempore & loco legis hic peritus Christum interrogavit, &c. Hæc Barradius. Verum enim verò opus fuerit ad hanc quæstionem occasione nec ne, non multum refert. Qui autem verba Evangelistæ attentius paulo inspexerit, ei dubium esse non potest, quin hæc tentatio Pharisaica à verbis Christi proximè antecedentibus occasionem sumserit. Clarè enim id ostendit copulativa: *καὶ ἰδὼν*. Et ecce, q. d. Christo hoc loquente, ecce surrexit Legis peritus, &c. Ideò autem dissimulare videtur hanc occasionem Jesuita, ne animadvertamus hypothesein Leguleji. Pontificiorum Hypothesi ita vicinam, ut dum ipsa confusa sit hæc quoq; confundatur.

datur. *Non alia scilicet ratione nisi per opera in vitam eternam hominem introire posse*, cui camen sententia Christum cum suo merito adversari, utinam tam clarè sentiant Pontificii, quam sentit hic Legis peritus? Quemadmodum & scopus Pontificius Pharisaico illo & Judaico longè deterior est. Uterq; convenit in hoc; quod operibus salutem acquirandam putent. Rectius autem sentit scriba 1. quòd legem Dei pro hoc instituto sufficere, errare autem putet eum, qui novas leges cudere velit, quod tamen volunt Pontificii. 2. Non quærit hic Legis peritus, quid faciendum sibi sit, ut vitam æternam *promereatur*, sed quid faciendum, *ἵνα κληρονομήσῃ*, ut vitam æternam *hereditate accipiat*. Rectè enim putavit, ne quidem in statu innocentia, ob^{2.}edientiam hominis magis habituram fuisse rationem meriti vitæ æternæ, quam filii morigeri probitas acquirendæ hereditatis, aut, ut infra audiemus, vasalli ad tuendum beneficium feudi; licet malitia exhereditatione filius & ademptionem feudi vasallus mereri possit, Pontificii autem meritum sibi imaginatur. Hoc itaq; vult Legulejus. Moses nobis promisit vitam, si servem⁹ mandata, quid autem tu melius hoc afferre potes? si autem non potes, qua fronte eam te videntibus promittis beatitudinem, cujus desiderio flagrant ii qui legem Moysis habebant. Hæcerat quæstio Legis periti, cujus sensum & Hypothesin probè percipiens Servator, ex Hypothesibus, imo verbis ipsius propriis respondet: Quomodo scriptum est, inquit, in lege, quomodo legis? q. d. Si hanc viam ambulare cupis, ut faciendo vitam æter-

nam acquirere velis, sanè ego nihil melius habeo, quod afferam quàm legem, juxta quam facta tua instituas, (non enim veni solvere legem sed implere.) Quia itaq; in lege singularem peritiam profiteris, quippè qui legisperitus audias, age ergo dic mihi legis, quam inde hausisti, sententiam, prorsus eodem sensu quo postea *Luc.* 18. respondit cuidam magistro. Nòsti mandata, Audito hoc legisperitus, ne titulo suo indignus videatur, recitat legem (de cujus sententia sequenti paragrapho.) Huic Christus subjungit: Fac hoc & vives. Nihil, inquam, habes, quod à me expectes, si operibus salvari cupis. Non fero novas leges. Si satisfeceris legibus Moïsis, satisfeceris Deo & vitam æternam possidebis. Videris autem nondum fecisse, deinceps itaq; facito, (si potes) & vives. Probè intellexit sententiam hanc legisperitus, defectum nimirum, quod ipse & alii legem unicè sectantes beati & ita quidem beati non sint, ut discipuli Christi, non esse penes legem, quasi illa imperfecta sit, nec sufficienter doceat ea, quibus factis ad salutem perveniri possit, sed penes ipsum, qui legem non possit implere, præcepto autem Christi: Fac hoc & vives, innui hætenus ab ipso factum non esse, adeoq; se quasi accusari. Justificari itaq; volens in prima autem Tabula quæ ad Deum spectaret, nihil putans habere posse Christum quòd desideret, sive quod innocens sit, sive quòd de imperfectione, cùm sit occulta, publicè convinci non possit. De altero quod magna ex parte in opere externo consistat expostulare vult (ut loquimur) quis est inquiens proximus meus? q. d. Et

Et Deo & proximo, quem quidem ego pro tali habuerim, præstiti hætenus quæ debui. Si quis autem fuerit defectus, in eo latere necesse est, quòd nesciam forte quis sit proximus, quam crassam inscitiam num mihi imputes scire, aut, si nesciam, doceri cupio. Ad hoc interrogatum, quid Christus responderit tertia parte dicitur. Ad quam antequam accedamus, Legis recitatio quam Christo jubente Legis peritus hic edidit, propius paulo inspicienda est. Diliges inquit (ex *Deut.* 6. v. 5. Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου. Hebr. ל-בבבב Hebræa vox לב significat intima hominis, imò cujusq; rei, vult ergo 1. non fictum aut in facto externo tantum, quomodo-cunq; simulatum, sed internum & serium prorsus esse debere amorem Dei. 2. Cum aliàs figmentum cordis tantum malum sit, *Gen.* 6. & 8. & ex corde procedant *λογισμοὶ πονηροί*, *Matth.* 15. v. 19. docet hoc præceptum, nihil, nisi quod amorem Dei spiret, inde debere procedere, addit ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, Heb. לבבבב & ex tota anima tua, *Gen.* 2. נפש anima ponitur cum Epitheto חַיָּה נפש anima vitæ, ut indicetur animam principium esse vitæ & omnium actionum, ac operationum, quæ ab homine vivo proficisci possunt. Amore itaq; Dei flagrare debet anima cum omnibus facultatibus, quas homo habet vel proprias, vel cum aliis animatis communes. Omnia hæc Deum amare, Deo inservire, & facere debent, quicquid Deo gratum sit. Nulla facultas, nullā operatio vel

moticulus ab anima proficiscens unquam quie-
 quam vel faciat vel intermittat eorum, quæ non
 faceret vel intermitteret is qui Deum seriò amat.
 Tertio in Hebræo est $\text{יְיָנוּבְּ} \text{לֵבִי}$ vox יְיָנוּבְּ
 non est nomen, sed adverbium significans super-
 lattvum. Denorat ergo amorem Dei esse debere
 in summo gradu, qui nullo nomine potest ex-
 primi, Septuaginta interpretes in Mose verte-
 runt ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεως σὺ, ex omni fortitu-
 dine tua. Usurpatur autem vox δυνάμεως de o-
 mnibus facultatibus, tam corporis quam ani-
 mæ. Evangelista verò una voce non fuit con-
 tentus, sed duabus illud unicum Hebræorum
 $\text{יְיָנוּבְּ} \text{לֵבִי}$ exprimere voluit videlicet 1. voce
 ἰσχύς , quæ robur significat plerunq; corpo-
 ris, & 2. Διανοίας quæ significat facultatem seu
 operationem animæ, & quidem rationalis pro-
 priam. Ut ita δύναμις seu ἰσχύς & Διάνοια non
 significet tantū omnes facultates animæ & cor-
 poris, sed & summam illarum intensiōem.
 Grotius quem vide ad *Matth.* 22. v. 37, huc ad-
 ducit illud Thucydidis $\text{Διανοίας ἔχω πρὸς τὸ κα-}$
 λὸν τῆς πράξεως , & hoc idem vult etiam Hebr.
 יְיָנוּבְּ ac si dicat legislator, quicquid præstare vel
 eniti potes, viribus tū corporis tū animæ, id
 in amorem Dei à te impendi & illi unicè inservi-
 re debet. Hæc inquam de amore Dei ab homi-
 ne debito ex *Deut.* 6. Addit autem: Et proxi-
 mum tuum (scilicet diliges) sicut te ipsum, hoc
 alio in loco extat, videlicet, *Lev.* 19. v. 18. &
 per se planum videtur, quamvis in praxi æquè
 ferè difficile sit ac prius.

§. 175.

Ut verò impudens fuit hic legisperitus, persuadens sibi perfectam obedientiam priori parti hujus præcepti debitam. Cùm etiam Rabini quidam contrarium confessi sint. Unde *Mekor Chaiim* fol. 111. (citante D. Meelführero in *vindic. ad hanc Dom. Th.* 80. Nos ne minimum quidem ex præceptis divinis plenè servare possumus: etenim Deus etiam cor hominis requirit: nos verò plus peccamus cogitationibus cordis nostri, quàm ipsis operibus. Hæc inquam & plura similia Dn. Meelführerus ex D. Helvico *Th.* 14. & 19. *Disp.* 8. *Tom.* 4. *Gieß.* plura videre licet apud utrunq;. Ita vel unicum illud dictum, *Gen.* 6. v. 5. & *Gen.* 8. v. 21, in ruborem dare debebat Costerum, scribere (eodem Dn. Meelführero *Thes.* 78. citante) audentem: Hoc modo: non possibile tantum, sed & necessarium est, præceptum hoc impleri: nihil enim præcipitur aliud, quàm ut ex amore Dei omnia præcepta impleamus, &c. Impudentissimè inquam. Si enim omne figmentum cordis humani tantum, malum est, vel saltem (ut habet vulgata versio, quamvis non sine injuria fontium) intenta seu prona ad malum, quomodo dici potest prona saltem ad Deum diligendum, nedùm ut illum perfectè diligat? & quidem ex totis viribus? Nonne huc etiam pertinet illud Christi: quomodo potestis bona loqui (bona facere Deum, malorum vindicem amare & quidem toto corde:) cum mali sitis, *Matth.* 12. v. 35. & v. 33. facite arborem bonam, & erit fructus bonus, & facite arborem malam & erit fructus malus, &c.

§. 176.

Pro harmonia cum Jure humano nihil quod exactè huc quadret afferre videmur posse. Tantum enim rigorem leges humanæ nullibi requirunt. Causa tamen, ex qua, præsertim in statu innocentiae, homo ad hunc amorem DEI obligatus est, similitudinem habet cum *feudo*, ubi generaliter loquendo, Dominus Feudi Vassallo tribuit possessionem alicujus rei, Vassallus verò Domino obligatur ad fidelitatem. In speciali & propria significatione Feudum ita definitur à Jctis, quod sit beneficium, quod ex benevolentia ita datur alicui, ut proprietas quidem rei immobilis beneficiariae penes dantem remaneat: usus fructus vero illius rei, ita ad accipientem transeat, ut ad eum, hæredesque suos masculos sive fœminas si de his nominatim dictum sit, in perpetuum pertineat: ea lege, ut ille & sui hæredes fideliter suo Domino serviant, sive illud servitium qualiter esse debeat sit expressum, sive indeterminatè sit præmissum. Hæc definitio (inquit Pet. Gregor. Tholos. Synt. Jur. l. 6. cap. 2.) ex verbis §. *in qui. ca. feud. amittatur. lib. 2. feudo. tit. 23.* sequuntur hanc finitionem ibi Jacob. Alvar. & rursus idem & Bald. in *prælud. feud. Franc. Curtius, tract. feud. pro parte 1. cap. 6.* Hostiens. in *summa de feud.* Colligit hinc idem autor l. d. septem feudi requisita, quæ ita commemorabimus ut Feudum divinum simul conferamus. 1. Ut sponte datum sit, non coactè. (Quemadmodum DEUM nemo coëgit, ut hominem crearet, imagine DEI dotaret, in paradisum

diſum collocaret, & tandem in cœlum recipe-
 ret.) 2. Ut directum dominium maneat pe-
 nes concedentem (ita DEUS manſit Dominus
 paradifi, cœli, & omnium donorum quæ ho-
 mini conceſſerat.) 3. Ut utile (ſcilicet domi-
 nium, hoc eſt, uſus) transferatur in accipien-
 tem (Ita homini conceſſi ſunt pro cibo omnes
 fructus paradifi, & ſuo tempore cœli, *Apocal.*
22. excepta tamen illic arbore ſcientiæ boni &
 mali.) 4. Ut conſiſtat in immobilibus rebus,
 vel in his quæ immobilium loco ſunt (nec hæc
 conditio in feudo divino deficit, adeò, ut eti-
 am imago DEI fuiſſet inſtar immobilium,
 niſi homo ſe ipſum ea per inobedientiam de-
 fraudafſet.) 5. Ut perpetuo tranſeat ad ma-
 ſculos liberos deſcendentes (etiam ad fœmellas
 ſi ita conventum ſit, ut habet definitio, & i-
 dem hic factum eſſet, niſi primus Vaſallus A-
 dam peccaſſet.) 6. Ut fidelitas & ſervitium
 præſtetur (ſive, ut habet definitio, illud offi-
 cium qualiter eſſe debeat ſit expreſſum, cujus-
 modi apud Adamum erat mandatum de arbo-
 re vetita, ubi tanquam fidelis Vaſallus pugna-
 re debebat contra hoſtem Satanam & Serpen-
 tem, ſive indeterminatè ſit præmiſſum ut in
 præcepto citato in hoc Evangelio.) 7. Ut
 gratis *c. privilegia, de pac. conſt. poſt lib. feudo-
 rum concedatur.* (Non ergo pugnant gratui-
 tum eſſe aliquid & ſervitia in ſignum gratitu-
 dinis pro eo præſtari, meritorium autem quod
 tamen volunt Pontificii cum gratuito ſta-
 re nequit.) De cauſis, quibus Feudum
 non tantum conſtituatur, ſed & amittatur

late idem Tholosanus *d. l. c.* 19. Ex quibus tantum eas adducam quæ cum Feudo divino ejusque (prò dolor) facta amissione, similitudinem quandam videntur habere. Est autem beneficii amittendi causa 1. ingratitude. 2. Si vocatus non veniat. 3. In bello Dominum non juvare. 4. Qui patronum fuerit aggressus, vel Dominum ejus. 5. Vendens Feudum sine voluntate Domini. 6. Beneficium seu feudum insolenter tractans. 7. Repudiatione. 8. Si non potest officia vasallitica præstare. Hæc omnia locum habere in Feudo hominibus à Deo concessio, facile demonstratur. 1. Ingratus erat primus homo, quòd non contentus omnibus fructibus paradisi arborem vetitam involavit. 2. Vocati non venerunt Judæi, & hodie adhuc omnes ii, qui in peccatis perseverantes, conciones & vocationes ad pœnitentiam surdis auribus accipiunt. 3. Similes sunt iis, qui in bello Dominum non juvant, qui non funguntur militis Christiani contra tentationes hostium spiritualium, Satanæ, mundi & carnis, officio, 4. Patronum aggrediuntur blasphemi, magi, & similes manifestè impii. 5. Vendunt feudum sine voluntate Domini, qui voluptatum, divitiarum hujus mundi bonorum crepundia præ bonis spiritualibus admirantur, & ubi optio est, ut sit, in persecutionibus, illa quàm hæc amittere malunt. 6. Feudum suum insolenter tractant, qui Christianismo indignè vivunt. 7. Repudiant feudum qui invitati ad gremium Ecclesiæ venire recusant. 8. Iis denique, qui feudo privantur, propterea quod officia vasallitica præstare nequeunt, similis est

scri-

Scriba in hodierno Evangelio, qui putat quidem parem se iis esse, itaq; medium quo utuntur fideles Vasalli, nimirum meritum Christi, qui Feudum à primis parentibus amissum passionē & morte sua recuperavit, repudiat. Quia vero ipse imbecillior erat; itaq; Feudo excidit. Idem, nisi resipuerint, continget Pontificiis. Et hæc sufficiant de amore Dei tanquam signo fidelitatis Vasallitico perfectè præstandæ ab eo, qui propriis viribus Feudum hoc suum & Dei summi patroni gratiam tueri cupit. Posteaquam verò amissum est, culpā tam paternā tum nostrā, à Christo verò recuperatum, sufficit Deo pro sua misericordia, si facimus quantum auxiliante Spiritu sancto possumus militando bonam militiam (contra Satanam, mundum & carnem) retinentes fidem & bonam conscientiam.

§. 177.

Circa ea, quæ de dilectione proximi respondit Legis peritus, *intempestivè argutari* videtur Heinſius. Is cum dixisset, scribas & Phariseos in phylacteriis suis verba de dilectione proximi non habuisse, sed sola verba de Dilectione Dei, addit hæc verba: Quare, inquit, mirum est, hominem quem hic describit Evangelista, sive idem sit, sive alius quem alii describunt, vanum ac gloriosum per se, quod tum maximè negligebatur de amore proximi, superiori junxisse. Id autem vel propterea mirum, quia idem, quis sit proximus, πρὸς τί μὲν πλησίον, mox quærit. Et fortasse hæc diligentius cum Judæorum consuetudine ac usu contendenti, distingvendus aliter videbitur hic locus. Hoc videlicet modo, ut

post hæc, καὶ ἐξ ὅλης τῆς Διανοίας σου, sit integradistinctio. Deinde καὶ τὸν πλησίον σου, ὡς σεαυτὸν. Ut καὶ τὸν πλησίον σου, verba sint interrogantis Domini, quæ sequuntur autem respondentis legisperiti. Qui admonitus à Domino, illud de proximo subjungit: cum extaret quidem, sed ab ipsis vulgò prætermitteretur. Hæc Heinſius (& alia in hanc sententiam, plura quæ videri possunt in *Annot. in Nov. Testam. lib. 3. cap. 9. pag. 163.*) Qui, si sententiam suam codicis alicujus autoritate probaret, fortassis non absurdè sentire videri posset. Sine horum autem autoritate textum Biblicum, pro libitu nostro interpungere, & ut habet titulus libri cujusdam ejusdem hujus authoris *Aristarchum* agere, res est mali exempli (ut ut hoc in loco non multum importare videatur) cum non modo verbum, sed & ne apex quidem in lege DEI perire debeat. Ac primum quidem argumentum quod præceptum de proximo non extiterit in Phariseorum phylacteriis, quantumvis lata & magna ea fecerint (*Matth. 23. v. 5.*) non est magni momenti. Ut enim phylacteriorum illorum non hic erat finis, ut legem inde discerent, sed ut de discenda & quotidie exercenda admonerentur, ita etiam Christus non quaerit, quid in phylacterio ipsius, sed in lege quid extet, & quid ibi legat. Et si vero Christus, *Matt. 22. & Marc. 12.* monuerit præceptum de proximo æquale esse priori de DEO diligendo, quod ipsi forte ignorarint. Non tamen prorsus ignotum ipsis fuisse, saltem quod Christus ita sentiat appa-

apparet *cap. citato Marci v. 23.* ex approbatione Scribæ dicentis: diligere proximum tanquam seipsum, majus esse omnibus holocaustis & sacrificiis. Quod vero quærit Legis peritus hic, quis sit proximus? id primo, ad finem quod attinet, dicit Evangelista non discendi sed justificandi sese causa factum esse. Si quis quærat, cur super parte de proximo potius se justificare voluerit? cum Christus in genere dixerit, fac hoc & vives, quod æque de priori ac de posteriori lege intelligi potuerit? Respondeo, id nasci potuisse vel ex ἀλαζωνία, quod imaginari sibi non potuerit, quid in prima parte in se desiderari possit, compertum autem habuerit ex prioribus concionibus, cujusmodi erat *ea Matth. 5. 6. 7.* (quibus licet non semper, sæpè tamē etiam tunc, cum tantum cum populo ageret Christus, interfuisse in historia Evangelii passim legimus, diligenter tamen & ad summam curiositatem usq; expiscatos esse à populo, quid doceret Christus, nemo dubitare debet) compertum inquam habuerit, Christum vocem proximi latius extendere, quàm Phariseos, quibus proximus idem sit, qui amicus, solus adeo diligendus, odio interim habitis inimicis. Expectasse itaq; à Christo absurdam proximi definitionem, quam si non refutare, cavillari saltē ad populū cum suis posset. Quid si etiam similibus factorum, immiseri cordiæ, cujusmodi paulo post de sacerdote & Levita commemorantur, conscientia ipsum perculerit ita interrogandi? Ac si diceret, non meminime alterutrum horum præceptorum violasse. Si autem forte in homine quodam violasse vi-

se videri possim, non puto tamen proximum fuisse. Si quid ergo habes præter sententiam meam & meorum collegarum, id ex te audire cupio. Quicquid sit: nostrum non est tam parvi pendere etiam minutissimos apices sacrae scripturae, ut nisi peculiaris causa, periclitantis alias α. α. λογίης fidei, quicquam propter tam leves ratiunculas vel immutemus, vel interpungamus.

§. 178.

Ad tertiam partem textus Evangelici accedimus, ubi Christus respondet ad *questionem scribae de proximo*, ita quidem, ut non tantum doceat id, de quo ipse interrogaverat, quis nimirum sit proximus, sed & pulcre, qualibus in factis charitas proximo debita consistat, per gradus quasi quosdam ostendat. Ad primum quidem quod attinet, describit Christus proximum ab aliquot attributis, quibus in ipso notatis segniores ferè esse solemus ad beneficia illi præstanda, 1. dicit Homo quidam *ἰν θρωπός τις*, ubi per particulam indefinitam, *quidam*, notare videtur voluisse Christus, in beneficiis præstandis non magno-perè attendi debere cui præstemus, diviti an pauperi, in dignitate constituto an vero terræ filio, &c. imo ne quidem an probus an improbus, vid. *Dom. I. de officio nostro erga pauperes*, sufficere quod homo sit, & nostro officio indigus. Phariseos vero in delectu hac in parte habendo cui sua beneficia præstent, justo curiosiores fuisse, patet alias ex historia Evangelii ut Luc. 14. ubi Christus hortatur Phariseum ne divites, & eos qui beneficium redhibere possint sed pauperes ad cœnam invitet. 2. Circa id, quod dicit Christus,

stus,

Itus, descendisse hunc hominem Hierosolymis Hierichuntem, uterq; Heinſius & Grotius notant ex Hieronymo, viam, quam miſer hic ambulavit, vocatam fuiſſe מִן הַיַּרְדֵּן plenam sanguinis, frequenter ſcilicet ibi à latronibus effuſi, caſtellum etiam ibi (Hieronymo teſte) cum præſidiariis, in gratiam viatorum à latronibus defendendorum collocatum, niſi tamen ipſi præſidiarii interdum latronum vices ſuſtinuerunt: quamvis Grotius dubitet, an ille locus hanc ob cauſam ita vocatus ſit, quippe qui hoc nomen Joſuæ tempore jam ſuſtinuerit, inde neſcio quid de additis interdum textui Biblico à librariis comminiſcatur, idq; aliunde etiam probari poſſe. At vero, ut ejusmodi ſuſpiciones, niſi ubi manifeſta extant veſtigia, minimè probandæ ſunt, ne anchoram ſalutis, cujus materia ſacer textus eſt, vacillare faciamus, ita nec hoc in loco ſimilibus argumentis opus eſt. Si enim natura loci, uti conſentaneum eſt, inter montana, cujusmodi erat Hieroſolyma & declivia cujusmodi Hiericho, ad Jordanem ſita, latrociniis apta fuit, etiam Joſuæ tempore fuit & forte magis, quia tunc major ſolitudo, adeoq; non mirum, ſi jam tunc nomen huic rei conveniens habuit, fortasſe etiam cauſa infelicium Hierichuntem verſus itinerũ ex maledictione Hierichuntis à Joſue facta, *Joſ. 6. v. 26.* Chriſti etiam tempore adhuc durante. Quicquid tamen ſit, periculofam imo ſine dubio famoſam, à periculo iter ibi facientibus viam hanc fuiſſe, ſaltem à poſteriori apparet, unde patet ſecundum (2.) attributum eorum qui ope noſtra quandoq; indigent,

gent, imprudentia. Videtur enim suā culpā nonnulla hic homo in latrones incidisse. Quippe qui, quoniam sciebat viam latrociniis infestam, vel iter (voluptatis forte potius ad Hierichuntē valde amœnam quam necessitatis causa susceptum) omittere prorsus, vel præfidiis sese sufficientibus munire debuit. Tali imprudentia aut temeritate in mala qui inciderunt frequentius ridentur à vulgo quam juvantur. Ist ihm recht geschehen/ daß er in das Unglück gerathen/ warum hat er sich nicht für gesehen. Etsi autem verum est dictum Syracidæ, qui amat periculum, peribit in eo. Si tamen (ut homines sumus) tale quid accidit, tunc parum decere Christianum subsannationes ejusmodi, patet hoc exemplo.

3. Erat omnium egenus, plagis quippe ad necem usq; multatus, omnibus spoliatus, etiam vestibus ἡμιθνήσ semimortuus relictus, perire ergo beneficium videbatur in ipso fortasse quippe nec ipsi magnopere profuturum, nedum ut spes aliqua fuerit recompensationis ab ipso accipiendæ. Et tali etiam casu valde segnes ad benefaciendum fuisse Phariseos ex loco supra citato constat.

4. Quod omnium maximum, inimicissimus & superciliosissimus contemptor erat ejus, cujus beneficio fruebatur, adeo ut muliercula Samaritana, Joh. 4. miraretur Christum qui Judæus esset, vel aquæ potum à se petere. Fortassis & hic homo sanus & integer cogitavit. Er wo! te ehe sterben/ ehe er einen Samariter würdigte/ Hülffe von ihm zu begehren oder zu nehmen.
Sed

Sed vide, quàm pulchrè Deus possit amicitia jungere non alienos tantum sed inimicissimos. Non defuerunt fortasse, quibus hic homo integer adhuc beneficia præstitit, ipsi autem defuerunt cum vel maximè ipsis indigeret, & ut diligentes erant Sacerdotes Hierosolymitani in exigendis decimis à populo, credibile est in beneficiariorum miseri hujus numero hunc ipsum sacerdotem & Levitam fuisse, qui hic transierunt. Da er seine Zehenden und Erstlingen geben sollte / haben sie ihn wol gefandt / da er aber ihrer Hülff bedarff / fennen sie ihn nicht. Sed vicem illorum præstat alienigena. Cave ergo putes, perire beneficium simplici & Christiano corde præstitum ei, qui compensare non possit nec fortasse velit, imo contrarium de te meritus sit. Sed scito Deo, qui te peregrinis etiam & hostibus obligavit, beneficium præstituro tibi organa ne inter hostes quidem tuos defutura. Atque hæc sunt potiora: peregrina sane fastuoso huic legulejo, sed scitu necessaria, proximi amore à nobis prosequendi attributa.

§. 179.

Super itinere hujus viatoris per se infausto, ex eventu tamen sanationis à Samaritano ipsi exhibitæ aliquo modo felici, *de peregrinantibus* aliquid dicendi occasio nobis suppeditatur. Considerandum autem officium tum *itinerantium* tum *ritè tractare peregrinatores* cupientium. Ad peregrinantes itaque quod attinet agemus primo de fine. Quia is mensuram dat operi propter ipsum suscepto, ut jura etiam docere supra aliquoties audivimus, Primo ergo notan-

Quæst.
LXIII.

notandum ; itinera , præsertim periculosa , non facile , aut sine gravi causa instituenda , quia plerunq; malè cedere solent , ut exemplum habemus in hoc homine , qui in latrones incidit . Ita Dina , filia Jacobi filias regionis spectatum expatiata , corollam virginalem amisit , *Genes. 34.* Josaphat impium regem visitans , in vita periculum incidit , *1. Reg. 22. v. 2. & 32.* Vita eadem occasione privatus est Ahazias , *2. Reg. 9. v. 16. 27.* idem contigit fratribus ipsius , *c. 10. v. 13.* contra , Salomo , regum sapientissimus , eam sibi comparavit intra paternos parietes sapientiam , qua freto non necesse fuit peregrinari ; exteris contra auditum sapientiam ipsius , ad ipsum venientibus . Hinc Plutarchus de Laconibus , quod apud illos peregrinari concessum non fuerit , ne morum peregrinorum vitæq; incompolitæ contagium attraherent . Et hodieq; valde dubiū est , an ea quæ nostrates discunt peregrinantes in loca extera , Galliam , Italiam , Angliam , Hispaniam , præponderent periculo à moribus corruptis harum gentium , quos eò venientibus non raro affricant , ne dicamus de periculo religionis , in Italia præcipuè & Hispania , quæ ut vident , pulchrè sibi prospicere sese putant , si religionem , hoc est , superstitionem & impietatem illarum simulent & imitentur , cum insanabili vulnere conscientiæ , imo omnimodo plerunq; fidei naufragio , juxta illud Syr. qui amat periculum , peribit in illo , *cap. 3. v. 27.* Honestis contra & gravibus de causis suscepta itinera , ut à Deo non raro mandata , aut certè causa suppeditata , ejusmodi , ut divino instinctu suscepta intelligerentur ,

tur, ut apparet ex historia patriarcharum, quorum exempla tam multa leguntur in *Genesi*, ut non ineptè itinerarium Patriarcharum librum illum dicas, item Davidis (ante regnum plenè occupatum) Tobiae, virginis Mariae, &c. imò totius populi Dei, quotannis certis temporibus Hierosolymam proficisci iussi, ita cum pietate suscepta prospera & felicia fuerunt, ut eadem exempla passim docent.

Hinc nascitur secunda regula, quæ agit de Modo posito scopum & finem itineris esse iustū, legitimum, pium: ita igitur instituendum, ut finem illum persequamur: à curiositate autem circa vana, inutilia, cum scandalo conjuncta, caveamus. Nautæ Salomonis ex Insulis exoticis attulerunt aurum, argentum, ebora, simias & pavones (nonnulli exponunt psittacos) Nostri peregrinatores magna ex parte posteriori hac mercede contenti, simias in sinu & moribus, pavones in vestimentis, psittacos in lingua domum reportant; aurum non modo non referunt, sed absumunt, & quidem plerunque in res vanas & inutiles, imo perniciosas, de vero auro, hoc est, virtutibus, quas apud exteros discere perhibent, ne cogitantes quidem. Interim fit, ut, dum tales admiramur, feliciusq; ab ipsis quam indigenis, qui domi virtuti & eruditioni studuerunt, remp. administrari putamus, vitiosi, aut certè cum hujus loci statu minus convenientes mores & consuetudines adsciscamus, bonos & utiles exulare patiamur. Justus Lipsius, ad tria in peregrinatione attendendum & si fieri possit fructum eorum inde reportandum, aut quæ re-

portare inde non possumus, ne amittamus, attendi debere existimavit. Prudentiam, scientiam (præsertim à viris doctis quos non omnes omnis terra alat, & à visu variarum rerum domi ignotarum) & mores, vide Ipsum *cent. 1. Epist. 22.* Cavendum autem, ne pro prudentiâ, astutia & hypocrisis, pro scientiâ rerum necessariarum vanarum & inutilium pro moribus decoris & aptis vanæ gesticulationes, ardeliones potius quam benè moratos decentes arripiamus, & linguarum fundamentalium vel obliti, vel prorsus ignari, Gallicam & Italicam balbutiem, qua nostram vernaculam exoticis & corruptis terminis inquinare possimus, qualitercunq; & sono sine mente edito, imitemur. Unde scitè *loco citato* Lipsius: Risimus, inquit, non semel ejusmodi histriones, qui ab Italia aut Gallia novi, gestus nescio quos mimicos molestè usurpabant, & delicias parum non dicam civiles sed viriles. Hæc de officiis peregrinantium.

§. 180.

Inter ea, quæ aliis, ut peregrinantibus exhibeant incumbunt, non postremum est quod jura habent *de via publica*, proprium adeo titulum habens in pandectis. Ubi 1. prohibetur, ne quid in loco publico, (cujus species sunt viæ publicæ, quas libera resp. prætorias vel consulares, ab Augustorum temporibus basilicas & regias vocat) fiat, in vè eum immittatur, qua ex re quid illi damni detur, *l. 2. ff. ne quid in loco publico.* 2. In specie si quid in via publica, itinereve publico factum, immissum habeatur, quo ea via idve iter deterius sit, vel fiat, restituere qui habet jubetur, ibi.

ibidem, hoc est, in pristinum statum reducere, *ib. §. restituere* 27. 3. Vetatur vis, qua usus viæ publicæ ullius impediatur, *ib.* Huc pertinent etiam latrocinia, rapinæ, item concussiones. 4. Purgari & refici jubentur. Hic laudatissimis exemplis præiverunt Romani in via Appia, Flaminia, Aurelia, Æmilia, ab authoribus qui eas muniverunt ita dicta. Neq; vero hoc tantum decet Magistratum (ut ædiles Romanos) vectigalia, portoria & similia hoc nomine exigentē, sed ab unoquoq; id fieri debet, juxta privatam domum *l. unica de via publica*, 5. Si quis specie refectionis viam faciat deteriorem, hoc est, immutet, impunè vim à quovis patietur, *l. 1. §. pen. de via publica & itinere*. 6. Instauratio ramen, sine cujusquam damno facienda, v. g. lutum viæ in agrum vicini non licet rejicere, *l. fin. h. t.* 7. Quod autem de viis, idem de ripis fluminum, ipsisq; fluminibus etiam in jure traditur. Hinc *tit. ff. de fluminibus, ne quid in flumine ripave ejus fiat, quo pejus navigetur*. 8. Si quid autem ejusmodi factum sit, qui fecit restituere jubetur, *d. t. l. 1. §. deinde ait prætor*. 9. Nihil etiam facere licet in flumine publico, quo aliter fluat aqua, atq; in priori ætate fluxit, *eod. ff. Ne quid in flumine*. 10. Qui quid ejusmodi fecerit, restituere jubetur, *ib.* 11. Et, ut à via (quod supra audivimus) ita à flumine publico, nemo, quò minus in eo naviget prohibendus, iterum *ff. Ut in flumine publico*. 12. Quemadmodum & ripas muniri jubentur, *ff. ripa munienda*. 13. Pertinet huc etiam prohibitio rixarum in via, *ff. de via publica*. 14. Latrocinia & rapinæ non tantum vitanda, ut supra

audivimus, sed & à Magistratu opera danda, ut si quid ejusmodi contingere animadvertat, id statim in herbis opprimatur, cui fini alicubi latruncultores seu præsidarios constitutos adjunt. Quod de ea ipsa via in qua descendens Hierosolymis in latrones incidit, Hieronymum affirmare paulò ante audivimus. vid, Petr. Greg. Tholos. *Synt. Jur. l. 1. c. 2. n. 5. 6.*

§. 186.

Alterum officium peregrinantibus debitum est *Hospitalitas* in genere sumpta, complectens omne genus officiorum, quo iter facientes aut adventantes in proposito honesto juvantur. Commendatur ea in *S. literis Deut. 10. v. 19. Esa. 58. v. 7. Matth. 25. v. 35. Rom. 12. v. 13. 1. Tim. 3. v. 2. Hebr. 13. v. 2. 1. Petr. 4. v. 9.* Exempla Abrahami, *Gen. 18.* Lothi, *Gen. 19.* Raguelis soceri Moïsis, *Exod. 2. v. 20.* senis Ephrataei in Gabbaa, *Jud. 19. v. 20.* Viduæ Sareptanæ, *1. Reg. 17. v. 10. 15.* Sunamitidis, *2. Reg. 4. v. 8.* Jobi, *cap. 31. v. 32.* Marthæ, *Luc. 10. v. 38.* Zachæi, *Luc. 19. v. 6.* Philippi Evangelistæ, *Act. 21. v. 8.* Jasonis Cyprii, *ibid. v. 16.* Melitensium & Publii præsidis illius insulæ, *Act. 28. v. 2. & 7.* & aliorum. Hinc Augustinus *contra hæreses*: Disce Christiane, sine discretionem exhibere hospitalitatem, ne forte cui domum clauferis, cui humanitatem negaveris, ipse sit Deus. Item *de verbis Apost.* Ille homo dicitur humanus, qui se exhibet esse hominem, & maximè hospitio suscipit hominem. Et Chrys. *super Matthæum.* Qualem mercedem habet qui propter Deum peregrinatur, talem habet qui suscipit peregrinantem, & fiunt

fiunt ambo æquales: & qui propter Deum refrigerat, & qui propter DEUM laborat. Apud Ethnicos principem Deorum Jovem hospitii præsidem fecerunt. Hinc apud Virgilium 1. Æneid.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

Et rotundus versus apud Hom. Odyss. o.

ἔπει ξείνονα παρόντα φιλεῖν. ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Et grande crimen erat κακοξενείας, hoc est, violati juris hospitii convictum esse. Et hoc crimine damnabantur hospites non tantum passivi, sed & activi, & quidem multa etiam irrogata apud Lucanos, qui sole occidente divertentes, hospites notos ignotosve domo arceret, Ælian. lib. 4. var. hist. Et de provincia Camul Tartarorum regno subjecta, tanta celebratur hospitalitas, ut peregrinos vel invitos suscipiant & ita quidem, ut paterfamilias domo cedat hospite solo apud uxorem & liberos relicto. Paul. Venet. orient. al. region. l. 1. c. 46. De periculis ab advenis diutius præsertim remansuris in rep. vide Thosof. de rep. l. 4. c. 4. Porro quia non modo tanta, quanta de Ruscis commemorata est, sed vel mediocris in hoc genere liberalitas gratis recipere hospites, rara avis in terra est & paucis in locis reperitur. Itaque secundam ab his laudem merentur hospites ei similes, apud quem Samaritanus cum vulnerato pernoctavit, qui sumpto justo pretio, illius hospitis curam habuit. Hoc vitæ genus in civitate summè necessarium est v. Besold, tract. de jure civium c. 6. Hinc usus

diversoriorum publicorum usq; adeo privilegiatus est, ut nec Universitates, Comites, Barones & similes, habentes molendina, furnos, hospitia & similia prohibere, imò nec expressè statuere possint, ut alii non ædificent, seu ædificatis non utantur, sed quilibet prædicta annua facere possit. Honded. vol. 2. consult. 84. n. 58. In specie cuilibet cauponari, & hospites recipere licet; etiamsi publicum diversorium non habeat. Bald. consil. 463. n. 5. & seqq. vol. 4. nisi tamen alius publicum hospitium possideat ex privilegio vel consuetudine, quod solus jus cauponandi habeat, talis enim aliis tale quid prohibere potest. Berlich. decis. 5. n. 4. Duo autem hic notanda. 1. Distinguendum inter diversoria honesta, & hominum (potissimum peregrinorum aut etiam civium, qui de com meatu sibi prospicere non possunt, adeoque de die in diem potus nonnulli & cibos ex cauponis petere coguntur) necessitati potius quam voluptati inservientia, inter hæc inquam distinguendum & inter ganeas, lustra, speluncas lurconum, latronum, meretricum & scortatorum, quorum vitiorum & hominum talibus in locis frequentia effecit, ut cauponæ olim adeo inhonestæ habitæ sint, ut mulier quæ operas famulitias aut similes cauponi addixisset pro meretrice habitæ sit, l. fin. c. si mancip. Et injuriam fieri patri aut Domino putatum, si quis filium aut servum in popinam duxisset, Cajus in l. si quis servum in eum ff. de injur. Viatorem sane cauponam exercens non repellere potest, sed suscipere cogitur, l. 1. §. namq; viatorum. ff. furt. advers. naut. caup. stabular. Infame autem

autem istud & nugatorium genus hominum è caupona sua excludere hospes non modo potest salvo divino & humano jure, sed & debet, *l. quæ adult. C. ad L. Juliam de adult.* Casp. Klockh. *in tract. de arario, l. 2. c. 59. v. 2.* Conzen, *l. 7. politic. c. 20. §. 8.* Hinc & Plato *lib. 11. de Legib.* aliquot leges valde hic notabiles posuit. 1. Ne quis optimatum caupo fiat. 2. Qui illiberali cauponatui operam dederit, causam in vinculis dicat. 3. Cauponatum peregrinis tantum & advenis nec facile civibus concedendum. 4. Impendium & emolumentum cauponatus examinandum, & modum ei statuendum esse. Et hoc primum, inquam, dictum sit præcipuè cauponibus ipsis, ut charitatis Christianæ, non scelerum & flagitiorum stabula esse debere diversoria sua meminerint. Secundum quod hinc notandum est officium Magistratus, qui diversorium curam habere debet, tum ut adventantibus æquitas & humanitas debita præstetur, nec nimio sumptu hospites, sive plura quam postulant exhibendo, sive falsa mensura præbita admetiando, sive quovis processu plus quam par est pro præbitis exigendo, onerentur, tum vero ut à flagitioso hominum & vitiorum genere, de quo supra diximus, pura & illibata conserventur. Casp. Klockh. *de ar. l. 2. c. 59.* Ac etsi supra dictum est, cauponari omnibus licere. Ut tamen illud sub hac conditione dictum, nisi alius tale privilegium habeat, ut soli in isto loco id liceat: ita omnino utile videtur tali privilegio uni aut alteri in civitate concessio, alios, præsertim non idoneos & ocii studio tali potius modo quam opificio aut

similivictum quærentes excludere, cum hoc tamen onere ut privilegiati illi sub mulctâ certa prospicere sibi jubeantur de necessariis, ut quovis tempore advenis & aliis, ope illorum indigentibus necessaria exhibere possint, idq; omne, privilegio tali ne quasi pro monopolio utentes, hospites pro suo lubitu non tondeant tantum, sed prorsus deglubant, hæc inquam ubi caven-
tur, melius est in ea civitate à paucis quam in quovis angulo à multis, & quidem ut tali casu fieri solet per fas & nefas cauponam exercere.

§. 182.

Vidimus proximum beneficiarium, videamus etiam ejus correlatum, hoc est, benefactorem, quem Christus dicit hoc loco Samaritanum fuisse. Et in eo omnes ferè casus, qui beneficia proximo præstanda retardare solent; depingit.

1. Samaritanus erat, pro hoste habitus ejus in quem erat beneficentissimus, de hoc satis paragrapho antecedente.

2. Iter faciebat. Negotiorum sine dubio causa. A quo tu discas cavere illam excusationem, qua dicas, otium tibi non esse, ut hujus vel illius commodis aut necessitati interservias, *Versäume gerne das Deine* / inquit Deus, *Exod. 23. v. 5.* etiam in hostis negotio & necessitate.

3. Veniebat juxta ipsum, non ergo cohabitabat, sed erat ipsi peregrinus aliunde veniens. Hic repete dicta de profelytis, & cave ab hac excusatione, quid hic ad me? habet vicinos, cognatos, amicos, si hi ipsum deserunt, quid ego faciam? si causas habent desertionis, ego multo

præ-

prægnantiores habeo. Si non habent, peccant quidem fortasse & ipsi & ego, sed quantillum hoc meum præ peccato ipsorum? cave inquam & meliora hisce ex Samaritano disce.

4. Vidit saltem: hoc satis ipsi occasionis erat ad opem præstandam, quod ipsum videret ope indigum nos egentes alto supercilio despiciamus etiam rogati, vix ac ne vix quidem proximum iuvamus. Tu memento ejus, quod Syracides dixit, *mache dich nicht ummüß / wann man dein bedarff* / & illius vulgati: bis dat qui citò dat.

5. Misericordia movetur ἐσπλαγχνίσει, *es gieng ihm zu Herzen*. Ita nos non simus caudices ad mala proximi, sed, quemadmodum mutuo membra sumus ut Paulus ait, & ut proverbium habet, *hodie mihi cras tibi*, eidem malo æquè omnes obvii, ita super malis proximi non aliter afficiamur quàm si in nobis ipsis, & intimis visceribus nostris hisce malis afficeremur. Debent itaq; officia nostra proficisci ex serio benefacendi affectu. Et ubi hic affectus serius ibi etiam preces ad Deum pro proximo afflicto non desunt.

6. Accedit ad eum, de jumento scilicet suo cuius postea mentio fit, descendens sciamus, inter virtutes, quibus beneficia nostra ornata esse debeant etiam *Φιλοπονία* esse, *Schade nicht / wenn es uns gleich sauer ankomme*.

7. Obligat vulnera, hoc enim opis genere miser tunc præcipuè indigebat. Tu beneficia tua præstes proximo talia, quæ digna sint nomine beneficii, nec committe, ut iis acceptis, proximus dicat, nihilo se melius habere quam ante. *Es sey ihm nichts geholfen*.

8. Infundit oleū & vinū. Heinsius notat mixtum voluisse veteres & οἶνέλαιον dixisse, q̄ ut dare phtificis Galen^o libro περὶ εὐπερίστων vetet, ita eo calefacto stomachum foveri tradat. Nos his suo loco relictis, quæ distinctè Christus protulit, distinctè accipimus, & putamus, duo præcipua beneficiorum genera à Christo notata. Oleum hoc habet in vulneribus ut dolorem leniat. Vinum, ut ab inquinamentis purget, non tamen sine dolore. Ita nos in nostris beneficiis, laboremus quidem eò, ut bene sit proximo, ita tamen ne in effectū plus noceamus ipsi quam prosum^o, quod fit peccatis illius consentiendo, approbando, dissimulando, aut quovis modo communicando, 1. Tim. 4. Et siquidem intellexerimus mala proximi ita esse comparata, ut medicamenta sine ipsius dolore adhibere non possimus; tunc ut Plinius ait, non tam videndum quid in præsentī velit sed quid in æternum sit probaturus. Tale beneficii genus parentes liberis, præceptores discipulis, magistratus subditis corrigendis & ad frugem perducendis præstare tenentur, ubi interdum

--- --- --- *immedicabile vulnus*

Ense recidendum est, ne par sincera trahatur.

9. Imponit illum jumento suo. Si Samaritanus commodius pedes quàm eques iter suum perficere potuisset, domi equum reliquisset. Nilominus cum videt, alium eo plus opus habere, non fecit ut Nabal, 1. Sam. 25. v. 11. Egone, inquit ille, panem & carnes pecorum, quæ occidi tonforibus meis, dabo viris quos nescio unde sint? Ita hic Samaritanus dicere potuisset, Ego-

ne

necquum quem meis usibus comparavi, concedam homini, quem non novi, imò qui me pro apostata averfatur? proximus egomet mihi, meus hic equus est, si ille non habet super quo equitet, habet ubi jaceat, &c. cave ab hac insolentia. Tibi sane dedit Deus quæ dedit, non alii: sed quo fine? non tantum ut tu, vel tui illis fruantur, sed ut tanquam œconomus aliis communices. Sis Dominus bonorum tuorum, ita tamen ut rivulicorum ad alios etiam effluant, *Prov. 5.* Non donavit sanè Samaritanus ægro huic jumentum suum, commodavit tamen, & quidem cum suo aliquo ad tempus incommodo.

10. Ducit illum in diverforium, posteaquam ipse fecit quæ poterat; adducit eum in locum eum, ubi accipiat reliqua, necessaria quidem ægro, sed quæ ipse præstare non poterat, nimirum in diverforium publicum *εις πανδοχείον*, ubi omnes recipiebantur. Ita apud nos tantum abesse debet, ut invidemus proximo bona ab aliis ipsi præstita, ut potius quantum fieri potest, ad præstanda aliis autores simus, commodius sine dubio pernoctasset hic Samaritanus absq; hoc comite & onere itineris, sed is illius necessitatem etiam eatenus commodis suis præfert, ut non modo non invideat, sed & procuret ipsi apud cauponem, quibus indigebat.

11. *Ἐπεμελῖς ἑαυτῷ*, non præstabat modo quæ poterat, sed & sollicitus erat, ut & à se & ab hospite ipsi præstita cum commodo ipsius & salute conjuncta essent. Non faciebat quod pluri mi faciunt, sat habentes aliquid dedisse. An autem

tem commodis ipsius serviat quod dederint, ob ihm auch damit gedienet / aut quomodo collocet, parum curant etiam hac in parte Samaritano hoc inferiores.

12. Altero die pergite aliò, Non poterat scilicet perpetuò huic assidere, & commodis huius inservire, propriis suis prorsus neglectis. Ita Deus non vult, ut officio nostro nobis officiamus, non ut aliis relaxatio nobis autem damnum, ut ait Paulus, sed ut sit æqualitas, 2. Cor. 8. v. 13. 14. Ita Jacobus, cum ad tempus focero serviisset, de sua etiam domo procuranda sollicitus est, Gen. 30. v. 30. Contra faciunt interdum ii, qui gloriolam suis beneficiis (quæ insuper sæpe beneficia vera non sunt, ut convivium, largitiones non necessariæ, &c.) captant apud alienos, suis & suorum commodis neglectis, bezahlt mancher einem Frembden eine Zech und läßt Weib und Kind zu Haus andem Hungertuch nagen. Atqui, ut Paulus ait, qui suorum curam non gerit Ethnicus deterior est & fidem abnegavit, 1. Tim. 5. v. 18.

13. Ut tamen solidum esset beneficium misero huic homini præstitum, duos denarios expromit, & dat cauponi, ut deinceps etiam necessitati ipsius inserviat. Ita tu noli corrumpere beneficium tuum, verstümmel deine Gab nicht / inquit Siracides, noli committere, ut dicat beneficiarius tuus, adhuc in priori luto hæere se post tua beneficia, cum potuisses ulterius ipsum juvare, sed quantum tuæ facultates ferunt, fac ut appareat solidè & seriò te ipsum adjutum voluisse.

14. Non unum tantum, sed duos denarios dat cauponi, ne scilicet de tenacitate ipsius conqueri pos-

ri posset caupo, qui gratiam beneficii apud alium venari velit de alieno, aut certè cum alterius potius quam suo incommodo.

15. Non contentus est hac vice ipsi benefecisse, sed promittit cauponi, si quid insuper impendat, & illud sese persoluturum. Non dicit; ego quod partium mearum erat feci, tu jam & alii, præsertim sympatriotæ ipsius, memineritis vestri officii, si quid deinceps ipsi deerit. Ich hab genug gethan / thun andere auch so viel / so wird ihm endlich weniger mangeln als mir. Sed, quid si alii non faciant? an & tu, etiamsi plura possis, clausam propterea habebis januam beneficentiæ tuæ? Apage. Sinistra tua nescit haud dubiè, quid dextra in beneficiis fecerit, *Matth. 6.* Quid si ergo dexterâ tuâ exinanitâ, sinistra aliquid adhuc habeat? nonne & illa excutienda erit? & cum nesciat, an aliquid datum, æquè erit prompta ac dextera fuit. Tu memor esto dicti Senecæ: Beneficii dati memoriam qui dedit statim deponat, qui accepit verò nunquam.

§. 183.

Harmonia hætenus dictorum cum jure humano vel hoc nomine nobis ingrata esse non debet, quod Christus Samaritanū doctorem nobis constituat, qui nec Christianus nec Judæus erat. Ut autem esse possim eo brevior, lectorem deductum volo ad *libros Senecæ de beneficiis* pleraque hætenus tradita singulari, ut solet, elegantia itidem monentem. In jure etiam multa habentur de *beneficentia & beneficiis*. Beneficentia in Jure definitur; quod sit liberalitas seu

seu cognatio justitiæ, quæ communicat res non debitas, jure præsertim civili, quas tamen aliquo modo jure naturali communicare debemus. Huc referunt Juris regulam: Quod tibi non nocet & alteri prodest, benignè præstandum est, *l. 2. in princ. ff. solut. matrim.* Beneficii vox in Jure vel generaliter vel specialiter accipitur. Generaliter idem est ac officium, & ut vulgò dicitur, gratiositas & liberalitas quædam gratuita. Paulus *l. in commodati §. sicut ff. commodati.* Huc citant & Senecam de benefi. *l. 1. c. 6.* quod sit benevola actio tribuens gaudium, cupiensq; tribuendo, in id quod facit, & sponte sua parata. Specialiter accipitur pro jure præcipuo, quod certæ alicui personæ vel ætati, vel sexui, vel conditioni propriè attributum est: ætati, ut beneficium restitutionis in integrum minori 25. annis, sexui, ut beneficiū S. C. Vellejani, de quo aliquid *ad Dom. II. post. Trinit.* conditioni, ut beneficium Epistolæ D. Adriani, quod fidejussoribus datur: ut si unus in solidum conveniatur, de sua virili parte excipiat *l. inter. 26. & l. seq. ff. de fidejuss.* & similia. Notandum autem de talibus, quod beneficium alicui gratiosè concessum, non trahi debeat aliis in exemplum. *c. quod alicui.* ubi Divus & Alber. *de reg. jur. l. 6. l. 1. in fin. de constit. princ. l. quoniam ff. de Episc. & cler.* In genere autem notandum de benef. quod jura dicunt; omnium interesse hominem hominis beneficio affici, nisi *servus 7. in fin. de serv. ex part. ex Wesenb in paratit. de Appellat. n. 7. Mager. de adj. Arm. c. 14. n. 142.* Item; Beneficium & gratiam, concordie vinculum esse. Patrit. *l. 5. de Instit. Reip. tit. 4.*

Item

Item beneficium facere neminem cogi, c. *precaria* 4. *caus.* 10. q. 2. Jac. *Xyrrer in process.* *hist.* part. 1. *quæst.* 4. *obs.* 1. n. 8. Mag. *de Advoc.* *Arm.* c. 14. n. 38. legibus scilicet humanis, quæ neminem cogunt attendere id, quod de jure non debet. Interim hac ratione non excluduntur officia charitatis, ad quæ non quidem jure civili, vi tamen Christianismi obligamur, quamvis ita, ut liberè ea præstemus. Hinc iterum in jure, Qui invitatus dedit, beneficium dedisse non videtur, l. *si servo* 8. 4. ff. *de hered. inst.* Et beneficium ab homine duro asperè datum, panem lapidosum vocant. Fab. *Ferruco.* Hering. *de fidejuss.* l. 1. c. 1. n. 54. Dicitur & beneficium minimum non curari, l. *scio.* 4. ff. *de restit. in integr.* l. 9. §. *ult.* & l. *seq.* ff. *de dolo mal.* Cephal. *consil.* 39. n. 3. Rip, *in tract. de peste* p. 3. n. 301. Verba in Beneficiis ita sunt intelligenda, ne lædant jus quæsitum tertio, sed sint citra injuriam cujusq; l. *præter.* ait. 2. §. *merito* ait. 10. ff. *ne quid in loco publico* l. *nec avus* 4. C. *de emancip. lib.* Consil. Argent. lib. 1. *consil.* 42. n. 10. Dicitur etiam beneficium non conferri in invitum l. *fin.* C. *unde legitimi* l. *nec emere* 16. C. *de jure deliber.* l. *hoc jure* 9. §. *non potest* 2. ff. d. *donat.* l. *in vito.* 69. & l. *invitus* 156. §. *quod cuiq;* ff. *de reg. jur.* Bald. *cons.* 1. *Quædam Ecclesia.* *vers.* *in contrarium.* lib. 1. Hinc & Horatius:

Invitum qui servat idem facit occidenti

sed not. JCtos dicere præsupponi hic terminos habiles Knipschil. *exercit.* 15. q. 1.

§. 184.

Porro, cum versemur in collatione Juris civilis cum textibus Evangelicis, in illo verò *Samari-*

TANOTUM

Sanorum mentio fiat: expectabit fortè lector, ut aliquid de ipsis huc afferamus. Sciendum autem, illos, quorum in *Jure* mentio fit, non fuisse tales, quales fuerint tempore Christi, sed hæreticos, Christi in terra ambulantis temporibus posteriores, licet præcipui illorum ab his fortasse oriundi, Samariæ habitarent, eo præsertim tempore quo in odium Christianorum Julianus Apostata etiam regem ipsis concesserat, & Samariæ habitare permiserat, qui postea à Justiniano inde exactus est, Niceph. l. 17. Horum hæresin ita describit Augustinus *de hæreticis* c. 26. quòd missionem Spiritus Sancti Apostolis factam negarint; Sacramentum sacræ Eucharistiæ exploserint: & ejus vice sanguinem infantuli aculeatis vulneribus extorferint, eumque cum farre commiscuerint; massamq; illam loco corporis & sanguinis Salvatoris exhibuerint. Eos Justinianus fecit intestabiles, & jura legitimarum hæreditatum, & rerum suarum administrationem, quasi dementibus ademerat; motus postea precibus Episcopi Servii & spe conversionis, cujus documenta nonnulli dederant, *Novellâ* 129. illam acerbicatem mitigavit. Justinus autem Justiniani successor priorem constitutionem postliminiò revocavit. *vide Nov. 129. & 144.* cum iis qui in eas commentati sunt. Tales inquam fuerunt Samaritani tempore Imperatorum, nominatim Justiniani, primi authoris statutorum imperii hodiernorum. Inter tempora autem Israëlitarum primorum Samariæ incolarum, in Assyriam deportatorum, & Christi, quales

les fuerint legimus, 2. Reg. 17. v. 24. & seqq. præcipue 34. & 41.

§. 185.

Ut non immerito Jodocus Nahum Calvinianus reprehenditur à Dn. Meelführero in *Vindictis super h. t.* quod allegorias patrum Samaritani hujus beneficentiam, ad Christi meritum parabolicè applicantium, Nugas vocat: (cum tamen 1. rectè tractata Analogiæ fidei aptè quadret. 2. Respondeat consuetudini Christi gemina, dum sæpe etiam profana, ut sementem mercaturam, massam farinaceam piscaturam, architectum, &c. cum negotio regni Dei comparantem, quidni vero etiam sanationem? tum quæstionibus Phariseorum de lege, Evangelicas conjungente ut *Matth. 22.* ubi quærentibus de præcipuo præcepto, quæstionem proponit de persona Christi) ita non dissimulandi errores pontificiorum sive proprii, sive ex patribus ultra terminos Analogiæ fidei quandoq; ut ipsum Sandæum confiteri *Homilia antec.* vidimus Rhetoricantibus desumpti. Sandæus ad dictum hujus textus: *Quodcumq; supererogaveris ego cum rediero reddam tibi, Luc. 10. v. 35.* ubi Christum Fidejussori pro genere humano comparat. Patres citat sequentes Origenem *Homil. in Luc. 34.* Nazianz. *orat. 4. de Theod.* Basilium *Homil. in aliquot scripturæ loca.* Chrysost. *Homil. de sac. parabola.* Ambros. *l. 9. in Luc.* Hieronymum *Epist. ad Fab. & incap. 20. Matth.* Anastasium *quæst. 5.* Augustinum *serm. 17. de verb. Domini.* Gregorium *lib. 20. Moral. c. 21.* Bedam *Luc. 10.* Bernard. *serm. de Anunc.*

Ll

Sed

Sed audiemus ipsum Sandæum, de hac parabola (cum annotatiunculis quibusdam à latera) An non, inquit, hoc præclare hodierni Evangelii parabola indicat? cuius hic sensus mysticus à gravissimis doctoribus traditur. Hominem qui ab Hierusalem in Jericho descendebat, fuisse Adamum, & longam sub eo capite posteritatem genus humanum. Is à Jerusaleme civitate pacis, hoc est gratiæ Dei & summæ dignitatis gradu, in quo conditus fuerat, in Jericho (a) id est, abjectū peccati statū descendit. Latrones in quos homo incidit, Dæmones esse: qui eum gratia primā spoliaverunt: deinde vulneraverunt, quoniam per peccatum naturæ corruptionem intulerunt: reliquerunt autē semivivū, (b) Stylū Jesuitæ quāvis quia corpus non occiderunt, sed animā, (c) Stylū *περοδοξία* de libero arbitrio alludentem ex *ἀναλογία* fidei ita corrigimus. Spoliarunt fuit orbatus: (b) sive hominem Dæmones quia vivus censetur, non tantum gratia Dei, quamdiu libero arbitrio est præditus: mortuus autem quia è peccati tumba, nisi Christo clamante, Lazare veni forās, surgere non potest, præteriisse sacerdotem

(a) Existimo autem Jerichuntem comparari propter voluptatem quam & Heva ex arbore vetita sibi erat pollicita, & scriptura indicat eo quod Jerichuntem palmarum urbem nominat.

(b) Stylū Jesuitæ quāvis quia corpus non occiderunt, sed animā, (c) Stylū *περοδοξία* de libero arbitrio alludentem ex *ἀναλογία* fidei ita corrigimus. Spoliarunt fuit orbatus: (b) sive hominem Dæmones quia vivus censetur, non tantum gratia Dei, quamdiu libero arbitrio est præditus: mortuus autem quia è peccati tumba, nisi Christo clamante, Lazare veni forās, surgere non potest, præteriisse sacerdotem

tem nis

tem & Levitam Aharonem & Moſen (c) turbam Prophetarum; veteris legis ſacrificia, ſacramenta, ritus, ceremonias: ſed hominem ſanare non potuiſſe. Tandem Samaritanum cuſtodem fidum miſericordia motum, eadem via nimirum in eundem mundum, in quo homo miſerabilis jacebat, deſcendiſſe. Hic in equum, hoc eſt, humanitatem ſuam, impoſitum in hoſpitiū *παιδὸς* Eccleſiæ, deduxiſſe, ejus vulnera laviſſe, rubicundo ſanguinis: vino: (d) unxiſſe oleo miſericordiæ deniq; in cælum redeuntem, Stabulario (e) Eccleſiæ præſidi corporis ac ſanguinis ſui precium (f) diſpenſandum reliquiſſe, addita fidejuiſſionis formula: ſiquid ulterius ex Sanctorum ſuffragiis & meritis (g) conferret, id quoque de ſuo ſanguine compenſaturum.

nis de quibus *Pſalmus* 38. putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Quem verò vulgata verſio ſemivivum dicit, illum Græcuſ textus *ἡμιθνήσκον* ſemimortuū, mortuum ſcilicet ex toto ad purè ſpiritualia, *Eph. 2.* ex parte verò tantum ad externa civilia & ſimilia.

(c) Aharonem & Moſen ac Prophetas, ſi de perſona, aut totali eorum doctrina loquaris, ſacerdoti & Levitæ hujuſtextus, non ſatis aptè comparari puto; neque enim taciti hominem, lapſum præterierunt, ſed partes adminiſtras huic Samaritano aliquo modo, & quantum umbra veteris Teſt. patiebatur, ſuppleverunt, vaticiniis de Chriſto, quæ concionibus ſuis, etiam legalibus, ſubinde interſperſerunt, unde itaq; per Metonymiam Efficientis Sacerdos

& Levita legem tum ceremonialem tum moralem mihi denotaverit?

(d) Ego, ut supra dixi, per vinum concionem legis, per oleum promissiones Evangelii intelligo, puto autem sub eo quod Jesuita nolit oleo (quo non unxisse sed vulneribus ipsis in fuso ea sanasse tegitur) Evangelio comparare, latere metum, ne audito, oleo à Samaritano, hoc est, Christo, vulnera nostra sanata esse, *Jes. 53.* putidum myrothecium Pontificiorum, de propriis meritis, incontentum veniat.

(e) Imò cuivis sincero doctore, *Joh. 20. I. Timoth. 3.*

(f) Cur non ipsum sanguinem in Cæna?

(g) Inepta, imò, si rectè attendas, impia expositio, quippe qua sanctissimū & supra omnia delicta peccatorum exuberantissimum Salvatoris nostri meritum imperfectionis & insufficientiæ accusatur prætereà præses Ecclesiæ quem ipse vocat, hoc est, Pontifex, si qua ex sanctorum suffragiis & meritis confert, ea non de suo (quod Samaritanus cauponem hîc jubet) sed de alieno confert, ergò non ipsi, sed sanctis illis debetur compensatio. Quid autem sit illud *περοδανῶν*, facile intelligetur, si quid præstiterit Christus, & quid mandaverit Apostolis ex iis locis ubi ea ex professo tractantur didicerimus. Quæ ad sanationem pertinent, plenè ipse præstitit, *Jes. 53. & alibi.* Apostolis verò suis concredidit verbum & Sacramenta, Baptizare inquit & docete eos servare omnia quæcunq; præcepi vobis, præcepta ergo Christi sunt regula & materia expen-

penſarum hiſce addi quicquam vel detrahi ve-
 rat, *Matth. 15. Apoc. 22. v. 18.* Unde ſequitur
 illud *μεροδαναν* non poſſe ſignificare ſupple-
 mentum aliquod vel meriti vel doctrinæ Chri-
 ſti. Quid vero præter annunciationem verbi &
 adminiſtrationem Sacramentorum, amplius re-
 quiritur à miniſtro Eccleſiæ? Id ſcilicet q̃ Pau-
 lus injungit Timotheo, *1. Tim. 4. v. 13. 16.* Quem-
 admodum itaque non ſufficit cibum homini,
 præſertim ægro, crudum & ſine ordine appone-
 re, ſed coquendus, & ita præparandus eſt, ut eſa-
 ti aptus & dividendus ut & ſalubris ſit, hoc ut
 fiat, fieri poſſit, ut coquus & hoſpes cogantur a-
 liquid *μεροδαναν*: Ita non ſufficit, præſertim
 apud ſimpliciores, textum Evangelicum præle-
 gere, ſacramenta, præſertim ſacram cœnam nu-
 dè adminiſtrare, ſed explicandum, inculcandū,
 inſtandum, ut Paulus dicit loco citato, & in ſa-
 cramentis de uſu & condigna applicatione po-
 puluſ erudiendus. Adeoq; ſive intelligatur per
 duos denarios Vetus & Novum Teſtamentum,
 ſive duo ſacramenta, Baptiſmus & Cœna Domi-
 ni, ſeu, ut Johannes loquitur, aqua & ſanguis,
 ſive verbum & Sacramenta, dicimus illud *μερο-
 δαναν* eſſe fidelem doctrinæ explicationem,
 & accomodationem ad circumſtantias ſui audi-
 torii. Hinc Chryſoſtomus *Homil. ad h. t.* cum
 addi ad duo teſtamenta nihil poſſit, nec quic-
 quam augmenti vel detrimenti lex ſancta ſuſci-
 piat, quid eſt ergo quod poſſit erogare Rector
 plus quam accipit, niſi illud quod eſt proprii of-
 ficii, in quo debet eniti, ut tradita eroget, acce-

pta dispenset, aperiat obscura, revelet occulta, involuta pandat, quæstiones in lucem deducat, insistat fortiter, perseveret instanter, &c. Pontificios verò jubemus, antequam de supererogatione gloriantur, ipsos denarios prius integros impendere, nec plus dimidiâ parte (calice in cœna, imo tota sacra scriptura) miserum populum defraudare. Sed redimus ad Sandæum, ex applicatione ejus de Fidejussione pauca quæ usum habere videbuntur, annotaturi.

§. 186.

Jam verò (pergit Jesuita) Samaritanus hic noster in triplici negotio potissimum sese fidejussorem generi humano præstitit, primò in negotio liberationis, secundo in emptionis, tertio in remunerationis. In hoc autem quod postremo loco positum, manifestissimum est lemma nostri Samaritani: Amen dico vobis quam diu fecistis uni ex his fratribus meis minimis mihi fecistis, *Matth. 25*. Ex quo liquet Christum vel eleemosynas danti vel alia misericordiæ opera erga pauperes exercenti (a) tanquam fidejussione se debitorem (b) constituere. Pergit: Ad liberationem quod attinet, eramus omnes peccati de merito filii iræ & tenebrarum inclusi in deterrimo damnationis carcere; &c. sed vae captivis æternum fuisset manendum, profecto tanta erat omnium in-

(a) Addimus officio diligenter fungenti, præsertim docenti, *Dan. 12. v. 3.*
 (b) Ex gratia tamen, eo sensu quo dicimus promissum cadere in debitum.
 (c) Imò merito & plenissima ac præsentissima solutione non confirmata.

inopia, nisi Dei filius firmato sua fidejussione de sua (c) interposita, sed deleto chirographo qua apud patrem plurimum valebat, nos in libertatem filiorum Dei afferuisset. De Emtione illud satis constat quod proprio est titulo demonstratum (d) cœlū non nisi justo pretio persoluto à Deo hominibus vendi. Illud etiam est certum, neminē hactenus cœlū coemere potuisse, cui Christus precium (e) vel gratis non dederit: vel pro quo fidem suam de per solutione non interposuerit.

firmato sua fidejussione sed deleto chirographo Col. 2. ut ita negocium redemptionis non sine periculo sinistrae persuasionis de nostro alioquo merito fidejussioni comparetur. (d) Ad Dom. IX. sed admodū frigidè & fumis pro veritate venditis, ut ibi ostensum est, quemadmodum paulo ante & hoc; cœlum & beatitudinem feudo quam rei venditæ similis esse. (e) Posset fortassè dici nos sanguine Christi tanquam precio cœlum à Patre cœlesti redime-

re, dum scilicet fiducia ipsius meriti patrem cœlestem accedimus. Quia tamen hæ phrasæ, quòd Christus noster fidejussor, & non potius is ipse sit qui pro nobis solverit, nullibi in scripturis reperiuntur, & immane monstrum pharisæismi & extenuationis meriti Christi quo non immediate cœlum sed tantam meritis nostris dignitatem conciliaverit, facile concipere & parere possunt, & , ut ex sequentibus aliquot paragraphis Jesuitæ quos brevitatis causa adscribere nolo, actu apud Pontificios pepererunt, itaq; contenti sumus simplicitate Apostolica & Prophetica: Christum delevisse chirographum, redemisse

nos à maledictione legis, factum pro nobis maledictum, esse propitiationem pro peccatis nostris, disciplinam pacis nostræ super ipsum (*auff daß wir Friede hätten*) &c. Post aliquot paragraphos quibus Fidejussionem hanc more suo, id est, Pontificio explicat, hortatur homines (idque rectè) ad gratitudinem ex *Str.* 29. Gratiam fidejussionis ne obliviscaris, quia dedit pro te animam suam, hoc ut verissimum est ex *Joh.* 10. ita si ad Christum applicare & inde fidejussorem ipsum vocare volueris; intelligas talem, non qui promiserit eum pro quo fidejusserit soluturum, sed qui quod solvere non posse sciebat præsentì precio persolverit. Sed (pergit Jesuita.) Quæ-
runt humanorum contractuum gnari: An fidejussor licitè possit exigere precium à debitore pro fidejussione sua. Et est quorundam ea opinio si quid exigatur usuram esse, (adeoque illicitam) quoniam fidejussor solvendo creditori pro debitore, nihil aliud facit, quàm mutuare debitori pecuniam, quam solvit creditori, &c. Aliorum est mitior persuasio, qui sentiunt esse licitum, ut Jurisconsulti, plerique Canonum interpretes, ac Theologi, Quoniam istiusmodi lucrū, siue precium non exigitur ex mutuo, quo fidejussor solvendo pro debitore pecuniam illi mutuatur: Sed ex obligatione, qua se obligat ad mutuandum debitori, ut habeat pecuniam qua suo satisfaciat creditori, Obligatio autem hujusmodi est precio æstimabilis, &c. potuisset itaque Christus Fidejussor, si suo jure agere voluisset, ob fidejussionem, in qua tantum & periculi & difficultatis erat, quicquid in peculio habes, & bonorum

rum omnium possessionem exigere, dare illi debuisses pecuniam, prædia, facultates omnes tuas. Sed quia bonorum omnium tuorum non eget, unum postulat, ut tanti beneficii gratiam memoria recolas sempiterna, &c. hæc Jesuita & alia plura quibus auditores suos ad gratitudinē hortatur, satis Evangelica, ut prima fronte putes, & prorsus ad sensum *Psalmi* 116. quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi, calicem salutaris accipiam & nomen Domini invocabo, nihil sane vel nos præstare possumus quàm gratitudinem, & quidē (hanc ipsam ægrè & imperfectè & non nisi Spiritu Sancto dictante) nec ipse etiam plus exigit. Sed si rectè attendas vertigine Pharisaica (de qua Dom. XI.) laborat Jesuita gratiam se agere simulans, beneficiū interim extenuans, imo negans. Quid enim attinet inter nos & Christum liberatorem nostrum quæri, an & quid usuræ nomine pro fidejussione debeamus? Ut enim hæc quæstio non pertinet nisi ad eos, qui summam pro se creditori vel expensam vel saltem promissam aut creditori ipse persolverunt aut Fidejussori reddiderunt. Ita Jesuita illam movens, nobis veram solutionem, Christo verò Salvatori vel promissionem tantum nostræ solutionis, vel solutionem quidem, cujus tamen redhibitionem à nobis expectet, imo jam receperit, tribuit. O blasphemiam sanctissimi meriti Christi abnegationem & contumeliam! Nolo itaq; reliqua adscribere, quia vel falsa, & fermento Pharisaico (cui expurgando Hercules labor non sufficeret) infecta, vel hypocritica, adeoq; falsis nihilo melio-

ra sunt. Non dicit quippe Samaritanus Stabulario, si quid supererogaveris, hic tibi persolver, sin tardaverit, ipse persolvam, suo tempore ab ipso recepturus, minime, sed sine omni conditione, ego persolvam. Alias qui de fidejussione apud Jurisconsultos institui cupit, videat (quæ ipse etiam citat) *Tit. 21. l. 3. Instit. & ff. l. 26. Tit. 7. & l. 46. Tit. 1. Codic. l. 8. Tit. 41. cum interpretibus.*

DOMINICA XIV. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 17. à v. 11. ad 20.

11.	11.	11.
E T factum est inter eundem Hierosolymam, ut ipse transiret per mediā Samariam & Galileam.	E T advint q'en allant en Jerusalem, il passoit par le milieu de Samarie, & de Galilee.	U nd es begab sich / da er reitsete gen Jerusalem / zog er mitten durch Samariam und Galileam.
12. Et cum ingrederetur in quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul.	12. Et comme il entroit en vne bourgade, dix hommes lepreux le rencontrerent, lesquels s'arresterent loin.	12. Und als er in einen Markt kam / begegneten ihm zehn aussätzige Männer / die stunden von ferne.
13. Et extulerunt vocem dicentes, Iesu, Magister, miserere nostri.	13. Et esleuerent leur voix, disans, Iesus nostre maistre, aye pitié de nous.	13. Und erhuben ihre Stimme / und sprachen: Jesu / lieber Meister / erbarme dich unser.
14. Qui cum eos vidisset, dixit eis: Profecti ostendite vos Sacerdotibus, Et fa-	14. Et quand il les eut veus, il leur dit, Allez, monstrez vous aux Sacrificateurs. Et advint qu'en s'al-	14. Und da er sie sahe / sprach er zu ihnen: Gehet hin / und zeigt euch den Priestern. Und es geschach /
		<i>Etum</i>

<i>Etum est inter abeundum purgati sunt.</i>	lant ils furent nettoyez.	da sie hingiengē/rurden sie rein.
15. <i>Vnus autem ex ipsis ut vidit se sanatum esse, reuertit, glorificans Deum voce magna.</i>	15. Et vn d'eux voyant qu'il estoit gueri, s'en retourna, glorifiāt Dieu à haute voix.	15. Einer abeunter ihnen. da er siehe/daß er gesund worden war / fehret er umb/und preisete Got mit lauter Stimme.
16. <i>Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens: Eratq; iste Samaritanus.</i>	16. Et se ietta en terre sur sa face aux pieds d'icelui, lui rendant graces: & icelui estoit Samaritain.	16. Und sielauff sein Angesicht zu seinen Füßen/und danket ihm/und das war ein Samariter.
17. <i>Respondens autem Iesus dixit, nonne decem illi purgati sunt? novem autem illi ubi sunt?</i>	17. Lors Iesus respondant dit, Les dix ont-ils pas esté nettoyyés? & les neuf où sont ils?	17. Jesus aberantwortet / und sprach: Sind ihrer nicht zehn rein worden? Wo sind aber die neune?
18. <i>Non sunt reperti, qui redierint, qui tribuerent gloriā Deo, nisi alienigena iste?</i>	18. Nul ne se sont trouué qui soyent retournez pour donner gloire à Dieu, si non cest estranger.	18. Hat sich sonst keiner funden/der wider umbkehret / und gebe Gott die Ehre/denn dieser Frembdlinger?
19. <i>Et dixit ei, surge & abi: fides tua te salvauit.</i>	19. Adonc il lui dit, Leue toy, va-t'a sauue.	19. Uuder sprach zu ihm: Stehe auff/gehe hin/ dein Glaube hat dir geholffen.

§. 187.

DEscribitur in hoc textu historia de decem leprosis à Christo sanatis. Et quidem 1. ab antecedente. 2. Concomitantibus. 3. Consequentibus. Antecedens est iter à Christo susceptū, cujus indicatur terminus ad quem, tum ultimus Hierosolyma, tum intermediū, id est, loca quæ dum Hierosolymam veniret, attingebat.

gebat. Ubi dicitur primò ὅτι διήρχετο διὰ μέσων
 Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας, deinde quod in vicum
 quendam ingressus sit. Illa verba intelligunt
 nonnulli ita, ut putent Christum duas regiones
 Samaritanam & Galilæam peragrasse. Quod si
 esset, sequeretur, iter hoc Christi quasi per an-
 fractus & ambages factum, ad orientem Sama-
 riam versus, hinc partim ad occidentem, partim
 ad Septentrionem in Galilæam, ac tandem à Ga-
 lilæâ versus meridiem Hierosolymam. (confe-
 rantur mappæ Geographicæ terræ sanctæ) Ne
 verò ita flexuosum fuisse iter hoc existimemus,
 obstat ipse Lucas, τ. 9. v. 51. ubi dicit iter Chri-
 sti Hierosolymam factum tunc cum esset com-
 pletum tempus assumptionis ipsius (quod probè
 notandum, ne de itinere priorum annorum in-
 telligamus) fuisse rectum non ita obliquum.
 τὸ πρὸς ὠπὴν αὐτοῦ ἐστὴν ἔρχεσθαι, inquit ibi Lucas, τὸ
 πρὸς ὠπὴν εἰς ἱερουσαλὴμ, obfirmavit faciē suā, h.e.
 ita ambulavit, ut faciē neq; ad dexteram neq; ad
 sinistram deflecteret, ut ita verba διὰ μέσων eodem
 modo sint intelligenda, quo apud eundem hunc
 Evangelistam c. 4. v. 30. ubi per medium suorū
 popularium transiisse dicitur. Quod absurdè ita
 exponeretur, quasi ipsos homines transisset.
 Quemadmodum itaq; illos ita transiit, ut hunc
 à dextris illum à sinistris haberet, ita in hoc iti-
 nere Samariam à dextris, Galilæam à sinistris ha-
 buit, consentit, uti video Grotius *adh. l.* verba
 hæc ita vertens per confinia Samariæ & Galilææ;
 probans sententiam suam ex Josephi *Antiquita-
 tum* l. 20. c. 5. Declaravit autem Christus recti-
 tudine

tudine hujus itineris Hierosolymitani ultimi
 1. Fortitudinem. 2. Obedientiam in subeunda
 passione. Si enim ita anfractuosum fuisset hoc
 iter, ut illi putant, speciem potuisset habere ter-
 giversationis, & metus à passione, à quorum u-
 noquoq; longissimè ipsum abfuisse testatur sub
 ipsius persona David *Psal. 40. v. 7.* Et eandem
 promptitudinem imitatus postea est Apostolus
 Paulus, *Act. 20. v. 22. 23. 24. c. 21. v. 13.* 3. For-
 tassis & hoc voluit indicare Servator, instare
 jam tempus, quò ex gentibus & Judæis ad sese
 converfis unus populus, ipso instar lapidis an-
 gularis mediante, & utrumq; simul itinere suo
 conjungente, futuruserat. Videtur autē & hanc
 ob causam Evangelista iter hoc ita descripsisse,
 ut appareat ratio, cur decem leprosi, partim Ju-
 dæi, partim Samaritani ipsi occurrerint, quia
 nimirum habitatores loci quasi mixti erant ex
 Samaritanis & Judæis, quorum regiones hoc in
 loco contiguæ erant. Quod insuper indicat eti-
 am altera circumstantia, quod non factum sit
 hoc miraculum in urbe quadam, sed tantum in
 vico, ubi mixturæ diversis magistratibus subdi-
 torum frequentiores quàm in urbibus. Quid er-
 gò factum, cum Christus vicum hunc intraret?
 Obviam ipsi facti sunt leprosi; Horum descri-
 bitur 1. Numerus, decem simul ambulantes.
 2. Molestia in lege præcepta; steterunt à longe,
 memores legis Mosaicæ separatos volentis le-
 profos ab iis qui sano essent corpore, *Exod. 13. v.*
46. 3. Reverentia, vocant Christum Magistrum,
Πατήρ ab *Πίσταμα*, quod omnia sciat & cal-
 leat. 4. Devotio Christum invocantium, Et
 qui-

quidem levatâ voce dicentium, Jesu, Magister, miserere nostri. Ubi vana est subtilitas quærentium; quomodo hi leprosi clamare potuerint, ut à longinquo exaudirentur, cum raucedine tales laborent. Neq; enim clamasse, quod est κηγάζειν vel κρηγυζάζειν καὶ βοᾶν, ut dicitur de duobus obsessis, *Matth. 4. vers. 29. Matth. 9. v. 27.* de Cananæa, *Matth. 15. v. 22.* de cæco in via Hierichuntis, *Luc. 18. v. 38. 39.* & alibi, sed locuti dicuntur, voce tamē levatâ (ἡρξαν Φωνήν, λέγοντες) quantū scilicet per raucedinem poterant. Hinc & Christus non tam auditu quàm visu ipsorum motus dicitur (postquam vidit dixit illis, &c.) misericordiæ indicio tantæ, quæ non el amore & ejulatione extorquenda erat, sed occasione, per visum saltē oblata, statim patebat & prompta erat ad sanationem. Statim dixit, tanquam jam puris, abeant & ostendant sese sacerdotibus judicaturis scilicet purinè essent nec ne ex *Lev. 14.* Nullam autem ceremoniam, factumvè ullum, quod ad sanationem spectare videretur, Christus adhibuit, 1. ut ostenderet, omnipotentiam suam absolutam mediis quidem quandoq; & modis quibusdam usam, ut supra de surdo & muto audivimus, non tamen astrictam. 2. ut exploraret eorum gratitudinem, & candorem, an scilicet reverâ, nō fortuitò ab ipso Christo mundatos se esse agnitori sint, quod decimus fecit, novem autem non fecerunt, & ita cavillandi & extenuandi, imò prorsus negandi hujus miraculi occasionem dederunt sacerdotibus. Apud quos, ne in offensionem incurrerent dicturi & facturi erant quod fecerunt parentes cæci,

Joh. 9. v. 20. 21. Scimus quod hic sit filius noster & q̄ cæcus natus sit: quomodo autem nunc videat nescimus. Ita novem hi leprosi, fuimus leprosi, unde autem mundi facti simus nescimus, nisi quia jussi sumus vobis nos, tanquam puros sistere, &c. At verò danda erat gloria D E O, inquit Christus, & sese ab ipso sanatos, saltem ab exemplis aliorum itidem sanatorum, imo ex propriâ, quam etiam ante hæc Christi verba de ipso habebant fiduciâ, aliàs haud dubiè ipsum non invocaturi. Et esto de potentia illius dubitaverint, omniſcientiæ tamen prævidentis sanos jam futuros imo factos quos non nisi è longinquo & obiter quasi viderat, documentum ipsis erat, quod ægris adhuc dixerat, ite ostendite vos sacerdotibus, puros antequam eo venirent futuros si fortè non efficiens, certè prævidens. Sed, ut dictum, è decem his Christi beneficiariis novem ingrati, unus, & quidem Samaritanus (unde colligitur reliquos Judæos fuisse) gratus, cujus gratitudinis (quæ tertia pars textus est) sequentia indicia & attributa describit Evangelista, 1. celeritatem, non expectavit, donec à sacerdotibus purus pronunciaretur, sed quam primum videt se sanatum revertitur. 2. Candorem & publicam confessionem, non privatim & placidè Christo gratias agit (ne scilicet invidos offenderet) sed magna voce, ut omnes qui adessent, audirent. Hoc à Davide didicerat, passim in Psalmis prædicante: se *coram omni populo* gratias Deo persoluturum, & ita alios etiam ad eandem virtutem excitaturum, *Psalm. 34. v. 3. Psalm. 116. v. 14. & alibi.* 3. Veri authoris bene-

beneficii hujus agnitionem non celebrat fortunam, quod alius fecisset, nullis quippe sanationis à Christo profectæ signis animadversis, quippe non modo nullo gestu, sed ne verbo quidem usotali, quale ad alium leprosum adhibuerat, καὶ ἡμεῖς, *Matth. 8. v. 3.* sed dat gloriam Deo. 4. Humilitas, in faciem cecidit ad pedes ejus. 5. εὐχαριστία, non oris tantum omniumq; membrorum, quibus gratitudinis signa dare poterat, sed & cordis. Utrunq; concurrisse declarat, tum tanta ἀρετή in gestibus externis; quod scilicet revertitur laboris non pœnitens, celebrat beneficium alta voce, ad pedes cadit, tum quod pro beneficio verè divino habuerit, celebrat Deum, & procidit ad pedes Christi, ex qua divisim facta locutione, sive quis colligat, pro organo tantum divinæ hujus sanationis Christum habuisse, (cui tamen saltem hanc ob causam, quòd organum esset grátia deberetur) ignorato adhuc, quod ipse etiam esset Deus, sive tanquam authori simul primario, neque enim sciri adhuc dum vulgo hoc volebat, *Matth. 16. v. 20.* Hinc & Martha, *Joh. 11. v. 21.* ignara sine dubio adhuc, Christum esse verum Deum, dixit; scio quia quæcunq; poposceris à Deo dabit tibi Deus, *Joh. 11, v. 22.* Evangelista tamen ἰσοδυναμεῖν & fuisse Deo egisse gratias, & Servatori, apparet ex formula loquendi; glorificans inquit Deum & procidit in pedes ejus, cujus? Christi scilicet. At hoc nomen non præcessit, Dei autem præcessit, Ergo Deus & Christus ipsi sunt unum. Hæc gratitudo est decimi hujus leprosi, ejusq; significatio, & ingratitudo.

gratitudo novem reliquorum. Quorum utrumque, ne vel ignorare, vel parvi facere videatur Salvator, simul & ingratos reprehendit, in conscientia convictos de sanatione à se factâ, indicat formula loquendi interrogantis tanquam confiosejus quod affirmatum volebat. Nonne decem mundati sunt? Nonne vos reliqui novem æquè ac hic decimus fateri cogimini vos purificatos? utiq; sed in conscientia inquam convicti, dissimulatistamen exhibitum à Deo beneficiũ; Hunc vero, inquam, laudat quod Deo gloriam dederit, hoc est, quod agnoverit & publice confessus fuerit se à Deo sive immediate quia Christus erat Deus sive per Christum sanatum, caput quippe ingratitudeis est negare, gratitudinis vero agnoscere & confiteri, quicquid habeamus boni, id esse à D E O, & organa D E I esse eos per quos nobis benefiat. Magnitudinem autem conciliat illorum vicio, & hujus virtuti, circumstantia personæ, quod hic esset alienigena, illi (ut ex propositione exceptiva Christi intelligitur) non item q. d. Minus mirandum videretur si hic ab exteris oriundus (ut *Dom. antec.* audivimus) Deum non agnovisset, vos autem natos ex iis, quibus se Deus peculiariter revelavit, quibus promissiones factæ de Messia, id ipsum facturo, quod vobis jam contigit (*Esa. 35. v. 5. & alibi*) tam turpiter in luto ingratitudeis hære, dolendum est, Tandem conversus ad gratum suum beneficiarium, dimittit ipsum, & conditionem, qua & hoc beneficium acceperit, & plura deinceps, si velit, accepturus sit, ipsi ostendit, fides, inquit, tua te saluum fecit. Quod sanatus sis

inde habes, quod sanitatis à me (sive immediate quia me pro Deo agnovisti, sive à Deo me tamen tanquam à Deo misso mediante) accipiendæ fiduciam conceperis, & oratione ad me facta declaraveris. Deinceps itaq; fidem hanc non abjecturus plura recipies: Hæc summa & sensus est textus nostri Evangelici.

§. 188.

In collatione potiorum doctrinarum hujus textus cum legibus humanis, occurrit primo *iter* Christi, ad cuius scopum diligens ipsius attentio ut & obedientia patri cœlesti in illo probata multa utilia tum *de ratione itinerum* instituendorum tum de obedientia dici possent, sed quia pro modulo tenuitatis nostræ, de illo *ad textum Dominicæ proximè antecedentis*, de hoc *ad Dominicam VII.* super obedientia discipulorum dictum est. Itaq; ad sequentia nos convertimus dicturi de primo cuius in hac lectione mentio fit itineris termino nimirum *de vico*, in quem Christus venisse dicitur. Vicus à vicinitate dictus in genere nihil aliud est quam publicus locus, utrinq; ædificiis cinctus, per quem vicini transeunt & sumitur apud Politicos duobus modis, vel pro parte urbis, vel pro loco ab urbe separato, pro parte urbis acceptus est quod Germanicè *ein Gass*/ pro loco ab urbe separato idem dicitur quod pagus, quem *ἀπὸ τῶν πηγῶν* Doricè *παγῶν*, à fontibus deducunt, quod plerunq; juxta fontes habitacula figere rustica gens cœperit, Besold. *de Jur. Universit. c. 1.* Petr. Greg. Tholos. *de rep. l. 2. c. 1.* Conan. *l. 5. c. 1.* vide & Cromer. *t. 1. polon. f. 56.* Tacit. *d. moribus Germ.* & tales apud Germanos olim

olict non urbes fuisse docet Franc. Irenic. *exeg. Germ. l. 9. c. 16.* Quatuor autem pagi apud Helvetios, quorum mentio apud Cæs. *l. 1. d. bello Gallico* pro tractibus & territoriis exponendos ajunt, quamvis nihil prohibeat, illo quidem tempore, pro simplicitate Germanorum, & majestate Romanorum pagos propriè dictos intelligi. Noster vicus quem Christus transiit, vocatur *κώμη* Luth. vertit ein *Marckt*/ sed *Matth. 21. v. 2.* ein *Flecken*. Fortassis autem, quia, quantum quidem ego sciam, nulla vox Græca est quæ respondeat Latino pagus & Germanico *Dorff*/ si *κώμη* non significet, quod absurdum foret. Itaq; & hic & *Matth. 21.* per *κώμην* nihil aliud quam pagum intelligendum puto. Vocem autem *Marckt* oder *Flecken*; dici posse *κωμόπολιν* (urbem pago similiorem, vel pagum urbis aliquid habentem, v. g. portas clausas, item decuriones ad similitudinem decurionum in vera urbe) quæ vox legitur, *Marc. 1. v. 38.* Grotius citat hic annotata à se ad *c. 9. v. 53.* ubi legentibus nonnullis *πόλιν* nonnullis *κώμην Σαμαρείτων*, dicit Theophylactum & Tertullianum legere *κώμην*, & hunc viculum vertere *adversus Marcionem, l. 4.* Et addit: nec movere quenquam debet, quod quidam interrogat, quomodo ex vico Christus potuerit excludi. Neq; enim vi hospitium occupare Christus volebat: & satis excludit qui hospitium negat. Hæc Grotius, quibus hoc addimus. Si fuerit *κωμόπολις* nec illam claustris omninò fortasse caruisse. Hæc quidem fortasse non magni momenti; ab instituto tamen nostro

non aliena; tùm quia Philologica sunt, tùm quia faciunt ad commendandam modestiam horum leproforum, qui contra mandatum Moſis feciſſent, qui ab urbibus ipſos excluſit, quod etiam Joſephus affirmat, ſi in vico tali qui urbis inſtar concludus fuiſſet, Chriſto occuſſent. Quamvis Grotius ex verbo præſenti *περχομένης αὐτῆς* (non ingreſſo ſcilicet ſed ingrediente demum) colligat, non in ipſo vico ſed extra eum Chriſto occuſſe, adeoq; non tantum ab urbibus, ſed ex vico etiam abſtinuiſſe, quod inquam facit ad modestiam eorum & reverentiam erga legem commendandam, ſi tamen ita eſſet, non appare-
re videretur ratio, cur omnino vici ab Evangelista mentio facta eſſet.

§. 189.

Commendatur itaq; Modestia horum decem leproſorum, primo ex loco, in quo verſati ſunt, ut dictum, deinde ex eo, quod à longè ſtetiſſe dicuntur, quorum utrumq; à Deo per Moſen mandatum, *Lev. 13. v. 46.* Grotius dixit clamare mandatum ipſis fuiſſe *לִּמְנַחֲשׁ לָהֶם* quod tamen ex loco Moſis non colligitur, nec neceſſarium fuit, cum ex habitu agnoſci facile potuerint, ſi autem poſterioribus temporibus facere coacti ſunt, pars aliqua fuit onerum quæ Phariſæi & Scribæ hominibus ſine cauſa impoſuerunt. Porro modestia hæc leproſorum in obſervandis tam ſtudioſè ſtatutis Moſaicis admonet nos *de officio tùm ægrorum tùm aliorum* quoquo modo reſpectum aliquem ad illos habentium. Ubi in Jure & Politia occurrunt nobis *Noſocomia*, quæ (ut
& Xe-

& Xenodochia, gerontocomia, ptochotrophia, brephotrophia quæ loca Nov. 131. §. penult. l. omnia 333. in fin. C. de Episc. & Cler. commendantur, & illis legata favore piæ causæ fruuntur *Teraquell. in præfat. tractatus de privilegiis piæ causæ c. ad hoc de relig. dom. c. 2. d. for. comp. Mascard. d. probat. vol. 2. concl. 869. n. 9. & seqq. Lambert. d. jure patronatus l. 1. p. 1. q. 11. art. 11. n. 2. & seqq.* Et donatio illis facta nõ eget insinuatione, l. illud quod. 16. c. d. S. S. Eccles. Et quæcunq; res ab his collegiis ex causa lucrativa fuerint acquisitæ, à lucrativorum inscriptionibus sunt immunes, l. sancimus 18. c. de S. S. Eccles. Qui verò ad curanda debiliū corpora deputantur, parabolani dici solent l. 18. C. de Episc. ideo fortasse quòd se audacter periculis omnibus objicerent, neq; ullius, quamvis pestiferi morbi contagionem timerent *ἀπο τῆς ἀσθενείας τοῦ κινδύνου.* Nam Græcis *ἀσθενείας* dicuntur brutis, quæ ipsis devoranda objiciuntur, & ille apud Homerum *Il. 1. Ἄνθρωποι μὲν ψυχὴν ἀσθενέουσαν πολλοί μίξουσιν.* Talium ergo constitutio procuratio & sustentatio, decet utique Magistratum, vide *Be-fold. de jure & ordinib. civium, Dissert. 2. n. 2.* cum plurimis aliis quos ibi citat. Imò privati etiam, si de suo talium conservationem diligentius juvant, multis querelis de onere à personis miserabilibus, imò & à validis mendicis personam talium induentibus, carere nobis liceret, conf. si placeat quæ dicta sunt, *Homil. super Dom. I. de pauperibus & mendicis.*

§. 190.

Ipsi vero *agri*, præsertim à morbis contagiosis partim ex horum leproforum exemplo partim ipsa æquitate & Christiana charitate duce *discant*. 1. Patientiam. 2. Modestiam. Non pares se faciant sanis, eorum commerciis temerè se ingerendo, & morbi sui contagia illis affricando. Leprosi quippe à Mose non modo separatim habitare, sed habitum etiam ne, eo alios inficerent ore obligato cohibere jubebantur. 3. *αὐταρχείας*, non sint delicati, exemplo Lazari, q̄ q̄vis ulcerosus, micis tamē, modo habere potuisset contentus fuisset. 4. Pietatē; exoraturi quippe salutē, si non temporalem saltem æternam. 5. Curam valetudinis, ita ut non modo medicamenta sibi obtingentia debito modo & sine detrectatione usurpent, sed nec diætā vitiosā operationes salutare remedium impedian, vel repudient. Tritum sane proverbium est, sed *αὐτοχρείας* non dissimile dicentiū: *Ich ist was mir schmeckt / und leide was ich soll*. Nam & illis doloris patientiam Deo debemus, qui in abstinentia ab eo quod in salubre est, consistit: & gulositatem & nauseam super cibis, vilibus quidem sed salubribus Deo vehementer displicere, docet historia Israëlitarum, *Num.* 11. etiam nullò adversæ valetudinis periculo obversante, nedum si obversetur. 6. Gratitude erga benefactores, &c. sed de hac virtute mox plura. Et hæc de *agris* in genere. In specie ad leprosos & morbum eorum quod attinet. Et an is, ut apud Moysen describitur eodem modo se habuerit ut hodie apud nos, de

de eolac author primæ partis ad Dom, II. post
Epiph. §. 71.

§. 191.

Occasione legis ut & Christianæ æquitatis,
contagiosis morbis infectos à sanis separantis,
oritur quæstio: *An pastor Ecclesiæ teneatur contra-* Quæst.
gio infectos ad se admittere aut requisitus ad audien- LXIV.
dam confessionem & similia tali morbo agonizantes
accedere. Laudabilis hîc est consuetudo eorum,
locorum, ubi ingruente peste pestilentiarius, hoc
est, in S. L. & fundamentis catechismi eruditus
ut simplices pestelaborantes ad salutem eru-
dire possit, constituatur, ut ordinariis ministris
parci possit. Deficiente autem tali consuetudi-
ne, quæritur quid hîc faciendum? & anne tales
adeundi? Pro negativa adferri possit 1. hæc ipsa
Lex Lev. 13. 2. Illud Siracidis qui amat pericu-
lum peribit in eo. Quod charitas incipiat à sei-
psa l. præses. C. de servitut. & aq. Nec dolo quis fa-
cere videatur, qui se plus quam alterum amet,
Gravett. cons. 8. n. 18. 4. Non tantum ægrotan-
tium habendam rationem, sed & sanorum
Grimm. in Syntagm. Jurid. Polit. diss. 4. Th. 92.
Besold. Polit. l. 2. c. 4. th. 42. 5. Incivile esse da-
mnare aliquem ad opus, quod salva salute con-
summare non possit, l. aut damnum. 8. §. quicumq;
& l. moris est. 9. §. sunt & alia ff. de pænis. Pro affir-
mativa vero valet quod Sacerdotes V. T. non
tantum sanatos, quales erant hi decem, sed & in-
fectos admittere, imo in domos infectas intrare,
& quomodo se haberet earum infectio, dispice-
re jubebantur. 2. Deus promittit auxilium in-
viis suis ambulantibus, Psal. 91. 3. Nervos in-

cidunt adhortationibus suis ad populum de fiducia in Deum in omnibus periculis, conf. Gerhard. *T. 6. n. 290. 4.* Nec politica officia tempore pestis detrectari possunt. Boër. *decis. 228. n. 7.* Passag. *tract. de testam. 2. 2.* Et Noribergæ Adjuncti majoris senatus die Genandten/ à peste infectis ad obsignanda testamenta vel codicillos infectorum requisiti, comparere coguntur. Idem de aliis charitatis officiis tali tempore necessariis, quæ si inveniuntur qui propter temporalia præmia præstant, idq; plerunq; sine damno: quis erit tam alienus à charitate Christiana, & fiducia in Dei præsidium & remunerationem animus, in officiis contra animæ periculum præstandis, per eos qui aliis in omni virtute Christiana exemplo esse debent. Ad contraria respondemus. Ad 1. Distinguendum inter conversationem & inter aditum ac admissionem momentaneam. se è tantum non ulterius, nisi ad necessaria præstanda spectantem. Ad 2. Aliud esse suum officium in periculis sectari, & aliud sine causa periculis se subicere. Præterea periculum in quo versatur æger solatio pastoris sui indigus, æternum est, & animam spectat, pastoris vero temporale & corporale tantum. Ad 3. Charitas quidem à se incipit, non tamen, ut in proximo minor sit, aut prorsus desinat, sed ut æquè magna sit in proximum. Ac nullam proportionem esse inter officium charitatis præstitum, contra periculum animæ, & id quod præstatur ad dedinandum periculum corporis. Et, si quidem Paulus, probe gnarus vincula & tribulationes expectare se Hierosolymis, nihilominus quia id animad-
vertit

vertit Deo ita placere, ascendit. Idem pastor, in hoc periculi genere in expediendis officii sui partibus, meminerint. Idem contra quartum & quintum habendum. Præterea falsum est; opus hoc salva salute consummari non posse, cum non modo æterna salus pastori officii sui tum Christiani tum pastoralis memori, salva sit, sed & temporale periculum plures tali casu eludant quam incurrant, conf. *Psal.* 91.

§. 192.

Christus itaque ab ægris hisce exoratus, imo quamprimum ipsos conspexerat misertus, iussit eos tanquam sanatos, aut in ipsa via sanationem sensuros adire Sacerdotes, & sese ipsis ostendere. Ex hoc dicto, conjuncto cum dicto Petri, 2. *Pet.* 1. v. 10. occasionem in suo Jurisconsulto Christiano sumit Sandæus, agendi de *Affecuratione*, cujus definitio ab ipso videtur desumenda. Estq; talis: Quando inquit Mercatores onustas mercibus onerarias per vastissima maris spacia, aliū in orbem, vel diffitas longo intervallo regiones transmittere cogitant: si industrii sunt ac mercaturæ gnari, antequam è portu solvant naves, ne periculum totius rei subeant, cum certi nihil tutiq; spondere sibi possint, per tot terræ marisque discrimina, conveniunt cum opulento aliquo & bonæ fidei negociatore, vel in rep. optimate, ut is suo periculo mercium transvectionis suscipiat, polliceaturq; onerariam, quoquo tandem modo interveniente infortunio, tutam institutori suo fore: & hunc securum. Atq; ob id mercator precium solvit. Unde contractus ille vulgo affecurationis dicitur. Quem licet aliqui

Mm 5

redu-

reducant ad contractum innominatum, Do, ut facias: aut Do si fiat, quod reperitur in assecuratione omni. Siquidem Titius dat Cajo certam pecuniam, si navis tuto ad portum destinatum pervenerit. Alii revocent ad locationem, quoniam Cajus, qui securum reddit Titium, de navis tuto perventura ad portum, locat suam operam in constituenda navi Titii in tuto, & ob locationem precium exigit. Reor tamen ad fidejussionem de qua pro-
 xime (a) ex hoc ipso lo-
 eo satis superq; actum, revocari debere. Nam assecurator quid est aliud quàm fidejussor, &c. plura si placet vide apud ipsū. In notis postea citat qui de Assecuratione tractent. Silvest. *Quest.* 4. & 5. Conradum l. de contractibus *quest.* 7. Domin. Sotum de *Iustitia & Jure*. Francisc. Garziam. de contractibus p. 2. c. 15. Azorium Tom. 3. c. 18. l. 11. pergit idem in textu: Porro ut intet Deum & hominem non dissimilem assecurationi contractum, eumq; nobis maxime exoptandum, ac utilem doceamus intervenire, præmittenda sunt, quæ suis commentationibus fusè sunt enarrata, ideoq; nunc insinuanda solum ne repetita crambe nauseam moveat.

§. 193.

Primum; mundum hunc esse mare, &c. Secundum; Ecclesiam esse classem, &c. Tertium; portum è quo solvimus esse matris uterum: ad quem tendimus, fidam cælorum stationem, &c. Quartum; merces esse divinum thesaurum gratiæ, &c. cujus preciositatem miris verborum phaleris à Jesuita exaggeratam apud ipsum vide,

de. pergit autem: Verum, inquit, quo sunt merces preciosiores, eo sunt plures, qui iis insidiantur. Pyraticam exercent expertissimi prædonum duces Dæmon, Mundus, caro. Scylla & Charybdis voluptatum. Quamobrem nihil ita videtur necessarium ad mercium securitatem, quam cum fido opulentoq; Assécuratore contrahere, qui merces tuto devehendas polliceatur: & si forte depereat aliquid, de suo se restitutum addicat. Hunc assécuratorem dico esse Deum, qui secundum precia, quæ ipsi offeruntur, variam securitatem præstat, ac tutam mercium transvectionem spondet. Ac primo quidem Deus assécuratorem se constituit Ecclesiæ: cui tria quædam interposita fide sua promisit. Primum est: illam ut habere ita habituram semper pretiosissimas gratiæ ac amicitiaæ divinæ merces. Secundum: cum iis illam felicitatis portum plenius velis subituram. Tertium: se nunquam in ulla maris tempestate iactatione aut periculis illam deserturum, &c. Quantum hinc Ecclesiæ Catholicæ filiis solatium! maximè si huic assécuratiioni illam adjungamus, qua Deus in hac classe Archithalasso & progubernatori, nempe visibili in terris Ecclesiæ capiti, Pontifici Romano, de non errando certitudinem securitatemq; addixit. De qua plurima est inter Catholicos hæreticosq; hujus temporis concertatio. Hi enim censent Pontificem Romanum cum totam Ecclesiam docet, in iis quæ sive ad fidem pertinent (b) sive ad (b) an non pertinuit mores (c) in totam Ecclesiam inducendos spe-Christus sit filius Dei. Etant, In

stant, sive de rebus ne- In qua tamen veritas
cessariis ad salutem, sive blasphemiae damnata à
de iis quæ per se bona principe sacerdotum,
vel mala sunt pronun- cujus exemplo in vati-
ciat, errare non posse. cinio suo pontifices
Allatrantibus adversa infallibilitatis persua-
riis hanc offam injici- sione se muniunt.
mus: Simon: Ecce Sara- (c) Sane mali mores in
nas expetivit vos, ut cri- Ecclesiam non sunt in-
braret sicut triticum, ducendi, quibus pluri-
Ego autem rogavi pro mis plurimos pontifi-
te, ut non deficiat fides ces præditos fuisse quia
tua (d) Et tu aliquando negare, nec audet, nec
conversus confirma fra- potest Jesuita, itaque
tres tuos, *Luc. 22.* hanc limitationem ad-
dit, quod non fuerint in Ecclesiam inducti.
Quasi nesciamus solo etiam exemplo seduci pos-
se homines ut in æternum ipsis pereundum sit,
Sap. 4. v. 12. Matth. 18. v. 6. & seqq. superiorum
hinc versiculus.

Regis ad exemplum totus componitur orbis.
Præsertim qui contra illud, *Sap. 1. v. 7.* immu-
nitatem ab erroribus sibi aliis polliceantur. Præ-
terea non quæritur de modo, quo mali mores
Pontificis Ecclesiæ noceant, sed hoc quæritur
an is ab errore immunis imò assecuratus sit, & a-
lios securos reddere possit, qui tantis flagitiis
præditus sit, quantis nonnullos fuisse, ipsi scri-
ptores Pontificii affirmant imò ipsi se invicem
arguerint? Estò autem immunis sit ab errori-
bus doctrinæ. Quis tamen vitio vertet vulgo si
dubitet num à spiritu sancto gubernetur is quæ
Christus & Johannes affirmant à Diabolo esse,

1. Joh.

1. *Joh.* 3. v. 8. *Joh.* 8. v. 44. qui non modo homicida sed & mendax, *ibid.*

(d) Argumentor ex Hypothesi Jesuitæ. Pro quocunq; Christus rogavit ne deficiat fides ipsius ille errare non potest. At non modò pro omnibus Apostolis, sed pro omnibus Christianis oravit Christus ne deficiat fides ipsorum, *Johan.* 17. v. 20. E. nullus Christianus errare potest. Item quicunq; jubetur confirmare fratres suos ille errare non potest. Omnes ministri Ecclesiæ, imo pro ratione circumstantiarum Christiani jubentur confirmare fratres suos. E. nulli ministri Ecclesiæ vel etiam Christiani errare possunt. Præterea de assecuratione ab omni errore vel morum vel doctrinæ hæc verba accipi non posse docet historia Petri, qui de grandi hoc errore, quasi gentiles non pertinerent ad Ecclesiam corrigendo singulari revelatione edocendus, *Actor.* 10. & à Paulo quod non rectè ambularet ad veritatem Evangelii, *Gal.* 2. objurgandus erat. E. Ito tamen, Petrum ab errore fuisse securum, quid hoc ad Pontificem Romanum? Quia scilicet Petri successor est. Sed quo argumento securus sum securitatem ab errore in successorem derivatam? Pauli certe successores ex parte fuerunt lupi rapaces, aut certe perversa loquentes, *Act.* 20. Maneamus in terminis Jesuitæ. Si quis mihi de navi & mercibus ejus tutum in locum transvehendis assecurationem, aut fidejussionem fecerit, nonne contra pactum hoc nostrum ageret, qui mihi persuadere velit, alium & quidem talem, de cujus fide non sine causa dubitarem ipsius loco assumendum. Atqui omnis homo Mendax,
Psal.

Psal. 116. v. 11. hoc est errori obnoxius. Et de quibusdam pontificibus notum est, quod ne suas quidem merces in portum transvehere poterint. Quæ ergo stultitia foret Deo & ejus verbo relicto, hunc pro fidejussore recipere? Immo, inquis, loco Dei est. Hoc probetur & quidem ita, ut non minorem fidem ei, quam ipsi DEO habere debeam, etiam tunc, cum id quod agat vel dicat Dei nomine à se agi vel dici demonstrare nec possit nec velit. Sed, pergit Jesuita, alterius loci est hæc disputatio: illa Asssecuratio est hujus, qua Christus fidelibus universim inducta est securitas. At moneo ex Legum peritorum observatione; Asssecurationem esse duplicem: unam absolutam: alteram hypotheticam, conditionalem, seu ut alii Moralem, &c. Adhuc securitas illa, vel præteriti; vel præsentis; vel futuri. Eadem est conditionis ratio: ut, si factum fuit: Si facis vel habes: si feceris vel habueris. His ita constitutis, affirmamus liberè: Christi fidelibus omnibus multiplicem factam asssecurationem: sed de quatuor præsertim capitibus. Primò de remissione peccatorum, & quod inde consequitur. Secundo de sua cujuslibet justificatione (e) & gratia, si- (e) Vera justificatio con- ne qua non fit peccati sistit in remissione pec- condonatio. Tertiò de catorum ut clarè docet perseverantia, saltem Paulus *Rom. 3. & 4.* ex- finali, in gratia & ami- clusà operum justitià, citia Dei. Quartò de re- quam sophisticè Jesui- gni cœlestis adeptione. ta gratiam vocat (da- De his facta est omnib⁹ tam scilicet ut vitam æ- ac singulis securitas, sed ternam mereamur.)

(f) Ve-

hypo-

hypotheticè (f) & conditionibus nonnullis vel appositis vel intellectis. Certus ac securus est fidelis quilibet, sibi remissum esse peccatum originale (g) si ritè Baptismi sacramento initiatus est: condonata actualia omnia, si cum eorū detestatione perfecta se sacerdotibus ostenderit (h) ab iisq; legitimam absolutionem impetrarit. Se perseveraturum in gratia, si divinis misericordiæ beneficiis non defuerit: & remediis (i) à Salvatore ad animarum salutē institutis, usus semper fuerit: in portum felicitatis æternæ onerariam suam invecturum, si sua negligentia aut stoliditate in peccatorum scopulos non impegerit, aut vado non adhæserit: si benevolam divinorum afflatuum auram, contrariis ingratitude flabris non repulerit: si diligentem operam in navis sentina oris haustu evacuanda, id est, peccatorum confessione seria facienda navaverit: si in prora ac puppi, hoc est in fine ac principio operationum suarum, rectè disponenda: in armamen-

(f) Verum hoc est, sed an ille conditiones quas Jesuita adducturus est, genuinæ sint nec ne videbimus. Nobis una sufficit fides & sacramenta, (potissimū Baptismus, *Matth. 28.*) ritè usurpata.

(g) Imò & actualia; *Eph. 2. 1. Cor. 6. v. 11. Tit. 3. v. 3. 5.*

(h) Specifica scilicet omnium commemoratione, hanc conditionē etiam apud Deum deprecatur David, *Pf. 19.*

(i) Bonis scilicet operibus. At hanc conditionem exclusit Paulus, nec proposuit Christus nisi ex hypothese, si quis per legem salvari vellet. Simul autem ostendit impossibilem esse.

mentis, hoc est animæ ac corporis potentiis concinnandis: in clavo intentionis bonæ dirigendo: in mali antennarumque rudentibus constringendis: in spei ancora opportunè injicienda, & nunquam deperdenda: in nautica considerationis pixidula, acque ad divinæ voluntatis polarem stellam explorandum aptè adhibenda: in remis sanctarum actionum strenuè agendis & rotandis: in velis desideriorum, ad excipiendos auxiliorum cœlestium flatus fervore laxandis, discretionem contrahendis, prudentiâ obliquandis: adversus concupiscentiæ furendis æstum contra nitendo: desolationum malitiam constanti perseverantia ferendam, denique si in similibus nauticæ disciplinæ functionibus industriam suam probaverit. Hæc Jesuita. Sed quid animi tibi, pie lector, super hisce? videturne tibi assecuratio talis nomine suo digna? Ego ut qui aliquem hoc modo assecurare vellet, ludificari existimem, ita & certus sum, Jesuitas securas reddere se velle dicentes anxias & salutem anhelantes conscientias, & tamen dubitationem simul pro pietatē ipsis commendantes, itidem ludificari, vexare excarnificari. Veram verò allegoriam assecurationis Juridicæ in tali casu si quis alicui mercem ultra mare vehendam tutam promitteret, juxta analogiam fidei applicarem ex historia *Act. 27.* ubi Paulus omnibus navigii sui sociis certam salutem promisit *v. 22.* cum tamen nonnulli fugam quærerent, dixit centurioni: nisi si in nave manserit, salvos non futuros. Ita in hoc negotio: promisit Deus salutē omnibus in navi Ecclesiæ versantibus, hoc est, in

Chri-

Christum credentibus. De hac salute itaq; sua certi sunt, dum in nave manent, hoc est, dum in Christum credunt, si vero naufragium fidei passi fuerint, actum est de illis. Sed unde inquis certus sum naufragium me non passurum? Resp. Deus te conservabit, 2. *Cor.* 1. v. 21. Quid si, ut est malitia & imbecillitas humana, ego Deum deseram & peccem contra conscientiam, atque ita è gratia Dei excidam? Resp. Dum credis non peccas contra conscientiam. Hinc rectè adducit hic Jesuita dictum 1. *Joh.* 3. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Sed quid si amittamus fidem? Resp. non amittemus si Deum serio pro conservatione in fide, & ne spiritum sanctum à nobis auferat, invocaverimus. Huc refer & sequentia dicta, itidem à Jesuita & quidem rectè hic citata, 1. *Joh.* 3. v. 6. c. 5. v. 18. *Rom.* 8. v. 39. & *Cant.* 8. v. 7. Et preces ut fiat Dei voluntas, hoc est, ut vitemus peccata contra conscientiam, & constantes simus adversus tentationes, &c. item ne deducamur in tentationes, sed liberemur tandem ab omnibus malis, vanas non esse non modo apud eos, qui (ut Pontificii dicunt) peculiarem revelationem habent, ut apud Paulum, 2. *Tim.* 4. v. 18. sed apud omnes, qui, ut ipse loquitur, diligunt Adventum Christi, *ibid.* v. 8. hoc est, apud omnes Christianos, testatur oratio Dominica, *Matth.* 6. *Luc.* 12. tot habens promissiones, quot partes precationis cum qua confer ejusdem capituli, v. 9. & *seqq.* item, *Joh.* 14. v. 13. 14. c. 16. v. 23. Talem autem asssecurationem, qualis est vel eorum qui bonis suis operibus confidunt vel eorum, quibus

nunquam in mentem venit. Deū pro conserva-
tione in fide orare & media conservationis ac
confirmationis verbum & sacramenta usurpare,
tanquam impiam vel superbiam vel securitatē
quamvis forte ad tempus tales crediderint, & la-
pſui ſequenti facile obviam, ut docet Chriſtus
parabola de ſemine, radices minus alte deſixas
habente, *Matth. 13. v. 21.* procul à nobis abeſſe
jubemus, probè memores cum timore & tremo-
re ſalutem noſtram operari nos debere, quamvis
non noſtris ſed divinis viribus, *Phil. 2. v. 12. 13.*

§. 194.

Quæ autem Jeſuita addit, de gradibus aſſecu-
rationis, eorū ſumma breviter hæc eſt. Primum
dicit eſſe ſolius Meſſiæ, ſecundum ſanctorum in
vita æterna, tertium eorum qui à Deo ſingulari
privilegio confirmati fuerint, ubi iterum plu-
res ordines. Primus B. Virginis Mariæ peccato
originis non contaminatæ, ſecundus Johannis
Baptiſtæ, qui quidem peccato originali macula-
tus, antequam tamen in hanc lucem effunderetur
(ut loquitur Jeſuita) ab eo mundatus fuerit.
Tertius Apoſtolorum, quartus eorum, quibus
facta peculiaris revelatio, ut Davidis. His addit
latronem in cruce. Tandem addit aſſecurationē
fidelium communem, ubi ſtruem videas contra-
dictionum, quibus miſeris conſcientiis mox ſa-
lus promittitur, mox dubia redditur. Quæ o-
mnia quia perplexiora ſunt quam ut hoc loco
breviter ſimul (uti optamus) & ſufficienter ex-
aminari poſſint, videantur apud noſtrates, Che-
mnitium, Gerhardum & alios, quæ de *πληρο-
φορία* fidei contra dubitationem Pontifici. m.
ſcri-

Scripta sunt. Facere tamen non potui quin notarem sequentia.

1. Primus & secundus gradus asssecurationis non videntur huc pertinere.

2. Quæ de immunitate B. Virginis à peccato originali dicuntur, falsa esse docent nævi, quorū fit mentio apud Evangelistas, ut apud Lucam 4. 2. ubi ne de ignorantia dicamus, quam filius ipsius taxat in ipsa v. 49. certè hoc minime probari potest, quod filii sui curam min⁹ quàm decebat diligentem habuit, & *Joh. 2.* ubi Christo in miraculis modum & tempus præscribere ausa itidē ab ipso reprehensa est & quidem satis graviter, mulierem vocans, cum qua nihil sibi sit negotii utiq; non sine reprehensionis causa.

3. De Johanne Baptista quod dicitur, itidē sine fundamento dicitur. Etsi enim in utero materno repletus scribitur Spiritu Sancto. Si tamen hac ratione peccatum originis non tantū quoad reatum (quod libenter fatemur) sed etiam quoad actū deleteret, idē fecisset in Patre ipsius Zacharia die circumcisionis Johannis, in Petro & omnib⁹ Apostolis in Festo Pentecostes, cum tamen iterū contrarium appareat in nævis Petri, *Gal. 2.*

4. Quæ de Apostolis, Davide, Maria Magdalena & latrone in cruce dicuntur, ea materiam præbent luculentissimam ignitistelis Satanæ, anxias conscientias in desperationem facile adaçturi, si iis persuadeat; exempla misericordiæ divinæ aliis exhibitæ singularia esse, & ad se non pertinere. Hæ scilicet flammæ illæ infernales sunt, quæ miserum illum hominem Franciscum Spiram arripuerunt, ut ad dicta & exempla con-

solatoria Petri & aliorum qui Christum abnegassent aut aliàs graviter peccassent & tamen in gratiam recepti essent, diceret, ad se non pertinere, exempla esse sui exempli dissimilia, &c. Certe si locum haberet in talibus exemplis singularitas quædam, haberet in exemplo Abrahami, quo nullus sanctior nullus in fide firmior. De quo tamen disertè Paulus, *Rom. 4.* quæ de ipsius justificatione scripta sint, propter nos scripta esse, quibus æquè ac ipsi fidem in justitiam imputatum iri. Et de se ipso dicit idem Paulus, misericordiam (remissionem peccatorum) sibi contigisse à Deo, ad informationem eorum qui in ipsum credituri essent, *1. Tim. 1. v. 15. 16.* Et quid causæ est cur suspicemur promissionem de salute æterna latroni factam specialem esse, nec ad alios conversione ipsi similes pertinere?

5. Ejusdem notæ est exemplum quo certitudinem communem fidelium declarat: Exemplum (inquit his verbis Sandæus) sume ex hostia consecrata singulari ab hoc homine. Ea adoratur imperante cultum fide divina: qua tamen haud necessario creditur hanc singularem hostiam esse, ritè ac validè à Titio sacerdote consecratam: licet argumenta omnia, quæ persuadeant, hostiam illam individuum esse consecratam remotè à fidei principiis pendeant. Itaq; tam certitudo illa, qua rusticus credit, se esse divina præditum gratia, quam qua fidelis hostiam hanc, quam existimat consecratam, veneratione religiosa prosequitur, immediate est humana: mediatè divina, talis tamen ut illi non repugnet subesse falsum, &c. hæc Jesuita quæ nisi ipse legissem

gissem fateor mihi incredibilia futura fuisse. An-
 non enim carnificina conscientiarum miseri
 popelli in papatu est. 1. Adorandum propone-
 re pro Deo id (hostiam in Sacramento) de cu-
 jus tamen divinitate incertus sis. 2. Dubias red-
 dere conscientias, ut de salute ipsa ita de omni-
 bus mediis ad salutem. Ex quo enim principio
 dubitare possum, nùm hostia rectè consecrata
 (quia scilicet intentio ministri consecrantis mi-
 hi ignota) ex eodem dubitare possum, an verum
 Baptismum & absolutionem à peccatis accepe-
 rim. Hoc est scilicet ova Basiliscorum excludere
 & telas araneorum texere, *Esa. 59. v. 5.* Unde
 facile apparet quam frivola sint quæ de signis
 quibusdam, admodum (ut ipse videri vult)
 probabilibus de morali salutis certitudine po-
 nit, ut 1. bonæ conscientiae testimonium. 2. Te-
 stimonium Spiritus Sancti. 3. Eximius quidam
 de peccatis dolor. 4. Amor divinus. 5. Firmitas
 & immobilis quædam constantia in arrepto se-
 mel bono proposito. Vana inquam hæc omnia.
 Nam ad primum quod attinet, Sanguis Christi
 demum purificat conscientias nostras, & Paulus
 ait se in eo quod nihil sibi sit conscius non esse
 justificatum, 1. *Cor. 4.* Et in tali incertitudine
 frustra etiam speratur secundum, nimirum Spi-
 ritus Sancti testificatio. Tertium, si certos face-
 ret de salute, Judam proditorem certum fecisset.
 Quartum Amor divinus, non est ubi est timor.
 Hic vero est in omnibus qui pro peccatis satis fe-
 cisse videri volunt, & tamen conscii sunt non
 satisfacisse. Quintum fuit in Galatis apostatis,
 qui pulchrè currebant, sed detineri se passi sunt.

Sed sufficiant hæc hoc loco, reliqua quæ huc afferri videntur posse petantur à Theologis supracitatis.

§. 195.

Gratitudo unius & ingratitude novem leproforum occasionem nobis suppeditat aliquid etiam dicendi *de gratitudine & ingratitude*. De quibus tamen brevitatis studio, ea tantum, & ne ipsa quidem omnia, quæ ad attributa horum leproforum supra commemorata spectant, adducemus.

Celeritatem imò & *assiduitatem gratitudinis* declarandę, quam hunc leprosum in sua gratitudine probasse audivimus docet, *Pf. 34 v. 1. Pf. 92. v. 1. 2.* Ita Naaman Syrus, quamprimum se sanatum sentit, ad Prophetam revertitur beneficium remuneraturus, *2. Reg. 5. v. 15.* Tarditatis in gratitudine exhibenda Josepho, exemplum apparet in pincerna Ægypti. *Gen. 40. v. 23.* Turpe sane vitium sed vulgare. Hinc *Diogenes* interrogatus, quid citissime senesceret? gratia inquit. Hinc proverbium, neminem bene merito bovem immolare præter Pyrrhiam, vi. Eras. *Adag. l. Cent. IV.* ubi etiam hujus historiæ Evangelicæ mentionem facit. At rectè *Castiod.* Qui quanta sibi gratia collata sit nescit, quantas largitori gratias debeat non intelligit: non enim potest quis plene intelligere quod accepit, nisi meminerit. Et *Democritus* dicere solebat: si facultas adest aliis gratificandi, ne differas, non isti enim quam mutabilis sit rerum omnium status. Rectè itaq; & laudabiliter Agrippa apud *Fulgosum*, à servo in vinculis potatus, quam primum vinculis illis liberatus, in regem Judææ eveheretur, id elabora-

boravit, ut servus ille libertatem adipisceretur.
Nimirum ad sensum *Græci Epigrammatis*:

Ωκεῖαι χάρεις γλυκερώτεραι ἢν δὲ Βραδύνη
Πάσι χάρεις κενεή, μηδὲ λέγεται χάρεις,

quod ita vertit Aufonius:

*Gratia quæ tarda est, ingrata est gratia: namq;
Cum fieri properat gratia, grata magis.*

At *clare verò & publicè celebranda beneficia* quæ accepimus hortatur, *Pf. 116. v. 18. 19. Pf. 26. v. 67.* Quid enim beatius nobis foret si glorificemus non modo linguis nostris bonū Deū, sed & proximos quoq; ut nostro nomine illū glorificent incitamus, inquit Chrysost. *homil. 26. in Genes.* Merito contra improbat Senec. *de benef.* eos, qui furtivè gratias agunt, & in angulo, & ad aurem verentur palàm ferre, ut sua potius virtute quam alieno adjutorio, habere dicantur. Aut etiam, ut in hoc Evangelio, ne objiciantur odio eorum, qui minus favent benefactoribus suis.

Prætereà dictum est, verum *authorem beneficii Deum agnoscendum*, etiam si per hominē dederit. Hoc enim pretium conciliabit beneficio, idq; ex toto corde, *Pf. 86. v. 4. 12. Es. 29. v. 13.* Hinc Bernard. Felix qui ad singula dona gratiæ redit ad eū, in quo plenitudo gratiarum. Hinc Python Atheniensibus ob res feliciter gestas ipsum admirantibus ac prædicantibus. Diis, inquit; habenda est gratia, quibus authoribus hoc q̄ facimus præclare gestum est. Nam ipse nihil aliud quam manus & operam meā commodavi. Grato tamē animo colenda sunt etiam *beneficiorum Divinorum orga-*

nam. Hinc populus Romanus Antonio Musæ Medico signum Æsculapio proximum, ob Augustum periculoso morbo liberatum posuerat. Et de gratitudine, quod seria esse debeat scitè ait Cic. in *Philippicis*. Cum gratia tanta referri non potest quanta debetur, habenda tamen tanta est, quam maximam animus, capere potest. Etsi verò gratitudinis verū subjectū non sunt membra externa cū gestibus, sunt tamen hi cordis indices. Nam ut Cic. ait 3. de *Orat.* Animi imago vultus, indices oculi. Et quemadmodum omnes gestus grati huius leprosi ostendunt, ita fuisse animatum, ut si quid habuisset, quo beneficium in se collatum compensare potuisset, nihil fuisset prætermisum. Ita nos etiam ad beneficia accepta animati sumus. Hinc *Seneca*: Sapiens non cupit habere gratiam, sed cupit referre. Item: ingratus est, qui beneficium solvit sine usura. De ingratis autem graviter *Salomo*. Qui reddit mala pro bonis non recedet malum de domo ejus, *Prov.* 17. Et ingrati spes tanquam hiberna glacies tabescet & disperibit, tanquam aqua supervacua, *Sap.* 1. v. 6. Quanto majora beneficia sunt hominib⁹ constituta, tanto graviora peccantibus judicia. *Chrysost.* in *Matth.* Et apud *Plautum* Improbus est homo qui beneficia scit sumere & reddere nescit. Ingratitudinem etiam jura detestantur. Item Ingratitudinis vitio nullum majus est & detestabilius inquit *Panorm. in c. fin. extra de donat.* *Menoch. conf.* 723. n. 3. *Vasq. de success. progress. in prefat.* n. 3. tollit enim naturæ debitum, §. hoc autem quod plus. *Nov.* 22. de *Nup.* Et ingratus beneficio se

se indignum reddere dicitur, *C. de ingrat. liber. l. liberi. 28. l. omnimodo 30. C. de in off. testam. Nov. 115. l. ult. C. de revoc. donat. Wesebec. 1. conf. 24. n. 11.* Hinc & habent regulam quòd ingrati- tudo non possit remitti, *l. 1. ubi Bald. C. de ingrat. liber. l. ult. C. de bon. libert. c. cum inter de elect.*

§. 196.

Non debent tamen hoc vitio nimium moveri benefactores. Sanè, ad vulgi sensum vere dicitur: *ὅς κύνᾳ τρεφεζέον τῷ πόνῳ λίνῳ μὲν,*
An anderer leut Kindern und an frembden Hun- den habe man das Brod verlohren. Item; per- inde facere, qui in ingratum beneficium confe- rat, ac si cadaver pretioso unguento oblinat. Sed si his argumentis à benefaciendo de deterrebi- mur, tessera Christianismi nostri, hoc est, Chri- stianæ charitatis, quæ ut Paulus ait omnia spe- rat, omnia perfert, &c. facile obliviscemur. Hinc Christus hic exprobrat quidem ingratis suis be- neficiariis, quod gloriam Deo debitam denegâ- rint. Non tamen convitiis eos proscindit, mul- tò minus, (quod tamen potuisset) morbo quo ipsos liberavit, denuo afficit, sed dimittit, suo tempore sensuros quantorum beneficiorum aliorum hac ingratitude jacturam fecerit: Imitatus hunc sensum est Alphonsus rex apud Panormitanum *de vita & gestis ejus* qui repre- hensus quod in Alvarum Lunam, hominem si- bi plane ingratum, tanta contulisset beneficia, quorum ne memor quidem jam esset: An igno- ratis inquit ingenti beneficio non nisi ingenti ingratitude satis semper fieri. Et Antisthenes apud Laërtium *l. 6, c. 1.* Regium esse cum bene-

feceris male audire. Multa in hanc sententiam Seneca in libris de beneficiis quæ legi apud ipsum expedit. Non multum abludivit hinc illud Jurisconsultorum. Ex præsumptione naturæ quemlibet gratum præsumi. Albaric. in l. sed si §. consuluit. de petit. heredit. & Pacian. l. 1. de probat. c. 53. n. 10. & l. 2. c. 40. n. 85. idem cons. 112. Corn. cons. 120. n. 7. Item ingratum ex solo canatu neminem judicari Rip. in l. ult. q. 25. C. de rev. donat. Menoch. cons. 101. n. 50. Wesenb. p. 1. cons. 29. n. 60. Nec posse committi sine donatarii & beneficiarii dolo. Schrader. de feud. p. 9. c. 4. n. 96. Quia ergo dolum nunquam præsumitur l. merito § 1. ff. pro soc. sed perspicuis indiciis est probandus l. dolum. 6. C. de dol. mal. l. quoties 23. § 1. de probat. l. dolus 10. in fin. de C. de resc. vend. itaq; & bonus vir æquitatis suæ esse putabit ingratitude interdum non tam malitiæ quàm rusticitati & brutæ simplicitati tribuere, q̃ forte successu temporis correcturus, & quæ acceperit bona, agniturus, & melius collocaturus sit, præsertim cum pauci sint, qui suum facere possint illud Alphonsi, qui, cum quidam ipsi ingratus fuisset, quem multis beneficiis affecerat, repressisse se dicitur & dixisse: Quid ego irascor huic mihi ingrato, ac non meam quoq; erga Deum ingratitude multo majorem agnosco & deploro? Et fortasse quamvis tetrum & omni supplicio dignum sit peccatum ingratitude, ideo tamen omnes vivunt quia nondum inventus sit hujus vitii innocens, qui purum lapidem ingrato lapidando superinjiciat.

§. 197.

Verba hujus textus ultima, ubi Christus dicit;

Fides

Fides tua te salvum fecit, mirè in abusum rapiunt *Paracelsi* & alii Magi, qui medicamentis superstitionis à se adhibitis, vel præscriptis, postea autem non præstantib⁹ id q^d promiserunt, incredulitatē ægri accusant, abs qua si fuisset, & æger persuaderi potuisset ad fidem medico & ejus medicamento adhibendam, haud dubiè sanatus fuisset. Qua de re *Oswaldum Crollium*, tanquam è sanioribus unum, & cujus medicamenta plurima nō videntur rejicienda, ex præfatione admonitoria super *Basilica sua Chymica*: circa fin. c. 5. philosophantem nonnihil audiemus additis sicubi opus videbitur annotatiunculis, quas lector boni consulat, *Capite itaq; 5. p. 82. & seqq.* cum aliquot, videlicet sex numerasset causas, cur medicamenta effectum destinatū non exsequantur, videlicet (ut breviter repetam) 1. q^d terminus vitæ instet, 2. quod imperitorum medicorū ignorantia medicamentisq; perniciosus eò deductus sit æger, ut bonorum medicamentorum usu quod corruptū, &c. est resarciri nequeat. 3. Quia medicus serò vocetur, quandò videlicet Natura succubuit & morbus vicit. 4. Quia æger non obtemperet. 5. Quia quædā naturæ seu proprietates hominum peculiare ad sanationē inidoneæ nec pronæ sunt, sicuti videntur etiam nonnulla ligna propter nodorum abundantiam findi non posse, &c. 6. Quia morbi prædestinationis terminum attigerint, ibi, inquit, Naturæ legibus non conceditur regressus, ut in perfectis absolutis & consummatis bituminosis, bolaribus, lapideis & arenosis coagulationibus, &c. His sex causis plerisq; ut mea fert opinio non rejiciendis, sed nonnullis

nullis ad ea quæ supra de ægrorum officio dicta
 sunt, addendis, addit septimam de verbo ad ver-
 bum ita habentem. Quemadmodum medicos
 sordida ægrotantium tenacitas (siquidem nulla
 pecunia honestius acquiritur & ægrius numera-
 tur) in officio indiligentes facit : Ita sæpè etiam
 ægrotantis hæsitatio, diffidentia, incredulitas
 erga diligentissimum medicum (*a*) effectum
 medicamenti remora- (*a*) Negari non potest
 tur, aut planè operam, spem ab ægro de sanita-
 medentis impedit, ut te recuperanda conce-
 taceam illos, qui con- ptam quocunq; argu-
 tēto ordine Dei, nullis mento sive ob medici
 medicamentis, exigente solertiam, sive medica-
 necessitate uti, sed à Deo menti exploratam præ-
 sine mediorū per quæ stantiam, sive firmita-
 operatur (quamvis sit tem naturæ, sive, quod
 ipsemet Medicus) admi- optimum est, fiducia de
 niculo sanari cupiunt. Dei benignitate conce-
 ptā, sæpè multa facere ad recuperationem sa-
 nitatis, non tamen per se (nisi promissione di-
 vinā aut simili argumento nitatur, de quali, aut
 ipsi simili spe ac fiducia Crollius non loquitur ;
 loquitur autem in hoc textu Servator) sed per
 accidens, quia natura & præcipuè spiritus vita-
 les hac ratione excitati malo eò fortiùs resistunt.
 At talem fidem, quasi certo sanitatem recupera-
 turus sis, præcisè in medicum aut medicinam
 ferri velle, superstitionem sapit. Et de tali sana-
 tionis modo Christum nec hīc nec alibi loqui,
 probari potest ex locis aliis ubi fide eorum qui
 ea salvi facti sunt clarius describitur, v.g. *Matth.*
8. dicit Christus Centurioni yade, & sicut cre-
 didisti

didisti fiat tibi, quomodo autem credidit centurio, aut qua de re fuit fides illius? non tam de sanitate servo suo restituenda, quàm de potentia Christi, qua verbo etiam, & quidē absens, morbum à servo suo possit repellere; non aliter ac si Dominus ministros & servos huc & illuc ire jubeat cui statim obtemperent, &c. talis erat fides, qualem habentes cum Abrahamo & omnibus credentibus in cœlo discubituri, hoc est, vitā æternā fruituri sunt. Afferamus aliud exemplum; mulieris videlicet Cananææ, cui Christus; o Mulier magna est fides tua, fiat tibi (non tam sicut credidisti sed) sicut vis. Qualis aut cui rei hujus fuerat fides? Christum esse filium David, hoc est, promissum Messiam (hoc qui credit ei S. Johannes 1. *Joh.* 4. ut & Philippus *Act.* 8.) fidem Christianis propriam ascribunt. Talem verò fidem Medico vel medicinæ aut cuivis creaturæ habere, iterum superstitionis est. At, inquis, crediderunt tamen hi salutem temporalem sibi vel suis se impetraturos, æternæ nulla mentione facta. Respondemus; Distinguendum non inter duplicem fidem (ut mox distinguet Crollius) nec inter duplex fidei objectum, sed inter duplicia beneficia ab objecto illo dependentia primaria & secundaria æterna & caduca. Vera fides unicè nititur Deo, idq; ex primo præcepto, ubi vitamur habere Deos alienos, in hunc fidimus in omni difficultate & necessitate, ab hoc expectamus omnia beneficia, Quod adeò verum est, ut etiam de creaturis irrationabilibus (suo scilicet modo) id affirmet scriptura, *Psal.* 104. v. 27. *Psal.* 147. v. 9. sed creaturæ irrationales tem-

temporalia tantum beneficia expectant, Chri-
 ani vero etiam spiritualia & æterna & quidem
 primariò, temporalia verò non nisi secundariò,
 & quatenus salutis æternæ non officiant. Vera i-
 taq; fiducia ægri de sanitate conformis esse debet
 præcepto Siracidis, *cap. 38.* ante omnia æger
 convertat se ad Deum, oret remissionem pecca-
 torum, qua impetrata (tanquam filius de patre,
 à quo non tantum hæreditatem, sed alia etiam
 bona minora quotidie expectat & accipit) ac-
 cerfat medicum, utatur medicamentis tanquam
 Dei organis, & credat non tam medico quam
 Deo. si è salute sua sit, morbum depulsum iri.
 Sed pergemus cum Crollio: Ordinationi, in-
 quit, divinæ non repugnandum: Habemus me-
 dicinam duplicem visibilem videlicet creatam
 & invisibilem VERBUM (b) Videri poterat pri-
 (b) DEI, qui ergo medi ma fronte hæc distin-
 cinâ sanantur, VERBO ctio bona & niti, *Psal.*
 DEI sanantur, qui VER- 107. v. 20. sed suspectû
 BUM suum contemnit est, quod dicit, habe-
 etiam contemnit medi- mus duplicem medici-
 cinam & è contra: Di- nam, quasi Medicus eti-
 cens enim, medicina ni- am medicinam verbi
 hile est, idem affirmat habeat & verbis mor-
 nullum esse Deum. bos curare possit, sive
 juxta: illud Paracelsi *in characteribus herbis & ver-
 bis magna est efficacia*, sive quia ad promissionem
 Medici attendens æger, & confidens, sanetur.
 Sed hoc iterum est creaturis adscribere quod so-
 lius Dei est. De imaginatione ante dictum est
 & mox fortassè plura. Verba verò vim sanandi
 habere qui pronunciare volet, ei alterutrum
 horum

horum probandum incumbit, vel verba id habere ex propria natura, aut Deum alicubi promississe, se his verbis prolatis ægro salutem concessurum, quorum neutrum poterit.

§. 198.

Pergit Crollius: Porro inquit, ut dictum. Animus patientis excitatus, confidendo avidius recipit medicinam: ideò cum Vitæ venenum sit tristitia, non sine causa Hippocrates in suis Aphorismis loquitur de fiducia ægrotantis erga medicum, & ea quæ afferuntur. Firma credulitas, spes indubia, amor & confidentia erga medicum & medicinam ad sanitatem plurimum conferunt, (c) etiam a- (c) Hoc quatenus verum
liquando plus quam i- sit, ante ad literam à di-
psa cum Medico medi- ctum est, quod vero e-
cina. Fides Naturalis undem confundit cum
(non loquor de Fide fide: id, ut leviter di-
gratiæ ex Christo) in- cam, ineptissimum est.
genita à Deo Patre in- Fides enim propriè di-
prima creatione, IMA- cta, cujus intuitu &
GINATIO videlicet no- Christus olim & Deus
stra ita potens est, ut hodiè ægros sanat, tan-
morbos sanare & exci- tum unica est solo Deo
tare valeat. Sicut mani- nixa. Diversam ab hac
festè apparet tempore à Deo homini in creati-
pestis, quando ex sua one inditam esse, dici-
propria imaginatione tur quidem hic, sed non
ex metu & terrore gene- probatur. Duplex au-
rat Basiliscum cœli (d) tem compendium ha-
intoxicantem Firma- bent Paracelsi tæ ex hoc
mentum microcosmi- commento. i. est, quòd
cum, è sua superstitio- authoritatem concili-
ne ent

ne prout fides patientis est remediis magicis, adjuvat. | aut aliàs vanis, quando pro iis adhibent talia quorum virtutem talem esse nullibi sit compertum. His ne appareat Satanam cooperari phantasiam suam substituunt.

2. Excusatio si non profint. Ideo scilicet non profuisse, quia imaginatio defuerit. (d) De Basilisco & ejus generatione quæ dicit somnia sunt. Quod autem meticulosi homines tempore pestis faciliùs quàm alii inficiantur, id iterum non est ab imaginatione per se, sed quia metu ex imaginatione orto, agitatibus spiritibus & sanguine, fermentatio quædam oritur, & per fermentationem commixtio cum aëre infecto corpus ita inficiente. Simili modo res se habet, quando à cœlesti influentia (de qua mox multa, sed sine mente sonabit hic Philosophus) pestis in hominibus oritur. Experientia enim testatur, & ratio consentit facilius tempore pestis infici eos, quibus ex relatione constitutionis astrorum, qualis tempore pestis est, ad Astra sua Natalitia periculi aliquid imminere videtur. (Ut v. g. quando Planetæ influentiæ in hominem minus benignæ, cujusmodi censentur Saturnus & Mars, item Ecclipses, occupant loca cœli, quæ tempore navitatis hujus vel illius hominis singularem præ aliis influentiam habuerunt, &c.) tali enim influxu (quemadmodum antea de metu dicebamus) turbantur spiritus vitales, ut fermentatione quasi quadam cum aëre pestilenti sese commisceant. Sed audiemus Crollium de eadem re philosophantem. Is ita pergit. Pestis, inquit, Naturalis, sit Firmamentalis ac supernaturalis, dum

dum videlicet Iliaster seu Evestrum solis per peccata hominum ad iram & poenam irritatum, propter singularem participationem cum Evestro Hominis, mortales ob sua delicta per influxum stellarum (Mumiam & Sulphur hominis Microcosmi, omnia Macrocosmica venena innata latenter possidentis, sua venenata malignitate & sinistro aspectu incendientium) inficit ac punit, ut nulla, quam potens etiam medicina sit, resistere ac juvare possit. Hæc iterum Crollius; tot nugas & ineptias proferens, quot verba (quicquid sane sit de ejus medicamentis, quæ scio magnâ multis & magnis viris fieri, & fortasse non sine causa, sed hæc nihil ad artem præparationis medicamentorum.) I. Ineptum est quod dicit pestem naturalem fieri firmamentalem. Quasi non firmamentum etiam ejusque influxus ad Naturam pertineat, (quamvis non ut subiectum patiens, sed ut agens & quidē primum inter Naturalia.) II. Quæ foret Metamorphosis ex re naturali (cœlestibus contradistinctâ adeoque elementari) firmamentale seu sidereum fieri? III. Quod iram adversus peccata creaturis tribuit, nisi Metaphoricè & κατὰ πρῶτον ὡς ποσειδῶν intelligatur superstitiosum est. IV. Monstra illa terminorum Iliaster Evestrum, & alia adhuc monstrosiora, nihil plane commercii cum veris nominibus habentia (hæc enim orta videntur ab Iliademalorum & ἀπὸ τῶν ἐφεσίων, id est, laribus domesticis Hausteuffel / hinc Paracelsus alibi spiritus nocte hominib⁹ in somnis sub specie alicujus defuncti apparentes Evestros

illorum defunctorum vocat) item monstrosæ
connexiones causarum fictarum, partus sunt
cerebri Paracelsi, tribus de causis ab illo conficti.
1. Ut doctior videretur etiam iis, qui omnes non
modo artes, sed & linguas callerent, quarum ta-
men omnium ad asininum usque stuporem ru-
dem fuisse non difficulter è scriptis ipsius proba-
tur. 2. Ut medicamentis superstitiosis, quorum
ratio è natura nulla appareret, à causis ita por-
tentosis & nemini notis à se suspensis fucum,
quo Satanæ cooperantis fraudes tegerentur con-
ciliaret. 3. Quod ipsi illius amici dicunt, ut me-
dicamenta utilia (apud alios inventa & compi-
lata, paucorum enim ipse author creditur) ter-
minis ignotis obscuraret, hæ inquam causæ sunt
figmenti & deliramenti Crolliani & Paracelsia-
ni quod quarto loco retulimus. V. Quintum
quod hic notandum, Hypocrisis est, quamvis
fortasse non apud Crollium, certè tamen apud
Paracelsum, peccata sese detestari simulantem,
quasi temulentia & crapula cui quotidie operam
dedisse notum est, (ne de magia dicam) pecca-
tum non sit. VI. Alia fraus Paracelsi, facultates
microcosmi hoc est hominis, imò ut ex Astro-
logia Paracelsi, ubi nulla de re minus quàm de
veris Astris habet, constat, omnium rerum na-
turalium (influentiis sane stellarum obnoxia-
rum) Astra vocantis. Et hac occasione omnes
lusus, fraudes & præstigias Satanæ & organorū
ipsius, res sæpè vilissimas nec vires per se quod
habeant unquam deprehensas, sub Astrologiæ
nomine venditantis. VII. Etiam hoc sine omni
fundamento & ratione dictum, Mumiam & sul-
phur

phur microcosmi, hoc est, quod præstantissimū est in natura hominis omnia macrocosmica venena latenter possidere. Sed audiemus ipsum porro. Tanta est, inquit, vis fiderei spiritus in corpus, ut quorsum ille imaginatur & somniat, ipsum corpus simul attollat atq; traducat, ut videmus in Noctam bu-

lonibus (e) Imaginationis vim
lonibus (e) Ideò (addit in proprium corpus i-
in margine) imaginantis magnam
do potest homo peste & admirandam esse, no-
inficere totam regionem minatim in noctambu-
nem. lonibus certum est. Sed

ad alia corpora extra ipsum, imo totam regionem vim ejus extendere Hyperbolen sapit Sathanicam, hoc est mendacium, ubi audacissimè affirmantur quæ probari nequeunt. Pergit Crolli-

us: Fidei omnia possi- (f) hoc habetur *Marc.*
bilia, (f) quia fides o- 9. v. 23. sed de fide lon-
omnia incerta certificat. ge alia quàm est super-

stitiosa imaginatio & persuasio Paracelsistarum, Fidem autem omnia incerta certificare, & nulli-
bi legitur, ita, ne in particulari quidem verum est: nisi de iis, quæ incerta sunt respectu nostræ vel incredulitatis vel cæcitatatis, licet in se sint certissima, & tandem nobis etiam certa fiant, per promissionem divinam, qua deficiente, incertis credere, est decipere seipsum. Sed pergit Crolli-

us: Deus nullo modo potest vinci nisi per fidem

(g) qui ergo in Deum (g) vera hæc sunt si re-
credit, ille operatur per ctè intelligantur nimi-
Deum, & Deo omnia rum i. sensu Metapho-
sunt possibilia, quomo- rico & quidem in eo,
do autē id fiat, perscru- quod homo per Deum

tari

O o 2

ope-

tarinon potest. Fides est operari dicitur non si-
saltem opus, opus vide- ne catachresi, hoc scili-
licet illius in quem cre- cet sensu. Homo in De-
ditur. um credens impetrat à

Deo ut operetur & faciat id, quod sub conditio-
ne fidei promisit, ad tentandam autem fidem si-
mulavit sese non facturum esse.

2. De fide salvifica quam ei fidei de qua hic
loquitur ipse supra contradistinxit. De hac e-
nim, hoc est de Paracelsica imaginatione falsissi-
ma & extremè impia sunt. Et vide Vertumnus;
antea requirebat Fidem in medicum & medica-
menta. Jam videns, se longius progressū, quàm
debebat, stilum vertit, & de Fide in Deum locu-
tus, & Deo tribuisse quæ dixerit videri cupit,
mox iterum sese in aliam speciem vertit, iterum
otiosis & nullo fundamento nixis speculationi-
bus tribuens quod modo Deo tribuerat. Sic e-
nim pergit: Cogitationes superant Astrorum
& elementorum operationes: Dum enim cogi-
ramus & cogitationibus fidem habemus, tunc
fides perficit opus & sine fide nihil fit. Fides dat
imaginationem, imaginatio dat fidus, fidus (ra-
tione matrimonii cum imaginatione) dat effe-
ctum vel opus: (b) Fi- (b) Si Paracelsus, quod
dem adhibere Medicinæ sæpè fecisse perhibetur,
dat spiritum Medicinæ, ebrius talia dictaret,
Medicina dat sanitatē: minus mirandum fo-
Inde sequitur Medicum ret. In talem autem vi-
ex Fide oriri, prout cre- rum, quia aliàs & quidē
didit, promovet & ad- quoad præparationem
juvat ipsum Spiritus, Medicamentorum, fun-
Spiritus videlicet Na- gus non esse videatur,
turæ, ut

turæ, seu sidus medici-
næ. ut ipse hic liber docet;
tantæ, ut levissimè di-
cam, ineptiæ quomodo possint cadere, fateor me
capere vix posse, nisi quod existimem, Deum
permittere quandoq; ut magni viri magnos næ-
vos incurrant, & magnis nævis laborantes, ma-
gna consequantur dona, ut discamus illud psal-
mi omnem hominem esse mendacem. Et dona
temporalia, inter quæ etiam sint artes eximiæ,
perinde ut solem impios etiam posse participa-
re. Satanam etiam iis, per quos errores in rebus
fidei (cujusmodi est fiducia in medicamentis
tùm veris tum Magicis & speculationibus phan-
tasticis nullo fundamento nixis) propagare co-
gitet; Veritatem in rebus quibusdam rationi
humanæ subjectis non invidere. Quando enim
tales in artibus sunt solertiores, tanto plus au-
thoritatis, quod de religione blaterant inventu-
rum sperat. Nec frustra prò dolor sperare apud
multos videmus in Weigelianismo, quo nisi
me omnia fallunt, author hic infectus fuit. Per-
git Crollius: Homo per fidem imaginationis
sæpè facit, quod optimi medici cum suis medi-
camentis idoneis nil possunt efficere: multoties
etiam Fides seu persuasio illa plures sanat, quam
ulla efficacia seu virtus medicamenti à medico
exhibiti. Ut superioribus annis in decantata il-
la Panacæa An Wal-di- (i) Quia Crollius haud
na (i) vidimus & nunc dubiè ignorat materi-
in novo illo medicinali am & præparandi mo-
fonte in finibus Misniæ dum illius medicinæ,
& Bohemiæ hoc anno quemadmodum & fontis
emerfo, ad quem incre- Misnici, itaq; de viribus
dibilis O o 3 illo.

dibilis infirmorum copia ferè in dies confluit: illorum, minores ne sint an majores imaginatio non potest reddi nationis viribus, pro alia, quam constans & nunciare videtur nihil excellivus affectus ipsi posse. Ego multos, qui us sumentis, quæ potestas est in ipsa anima sumentis pharmacum, adhibuerunt illam panacæam, ita aliàs fuisse mentis pharmacum, scio comparatos, ut ex quando excusso omni multis circumstantiis metu aut sinistra imaginatione fertur in ali- appareat, persuasionem quem magnum desiderium, sed cum magna rii sui excessum. Anima titubatione conjuncta enim rationalis excitata, & vehementi imaginatione accensa, ipsam

etiam naturam superat, & per suas affectiones fortes multa renovat in corpore proprio, & sanitatem vel ægritudinem immittit: neque solum in proprio corpore sed & alienis: (k) Qui morsus à cane rabido in ra- (k) hoc ut falsum esse biem incidit, apparent supra dixi, ita non vi in urina ejus figuræ canum deo quomodo probe- num: Sic prægnantis tur exemplis sequenti- mulieris cupiditas in bus. Nam figuræ canum corpus alienum agit, in urina rabidorum à quando per sui oblivio- morfu canino non sunt nem instar croci aquam ab imaginatione, tales tingentis inficit foetum figuras urinæ impri- in utero, rei desiderati mente, sed à veneno ca- notà. Suà enim imagi- nino, & vitiosis humo- natione format infan- ribus hominis veneno tem, non aliter, ac figu- illo infectis, prætereà lus argillam. Timor tre-

mor

nus

mor & appetitus sunt nuscorp^o foetus in utero
 præcipua causa, unde ro materno ex toto di-
 phantasia æstimatio & versa sunt à corpore, à
 imaginatio gravidarū quo urina excernitur &
 oritur. (1) in quo foetus formatur,

& quidem ita ut regio quam supra dixit Crolli-
 us imaginatione hominis peste infici posse, ab
 homine imaginante. Quia urina ab alimentis
 oritur & foetus eodem cum matre sanguine frui-
 tur, quo fit, ut foetus nutrimentum captans a-
 gitet humores, quorum *αἷμα* movetur phan-
 tasia matris, hæc vicissim movens sanguinem
 inficit quasi, qui consequenter infantem infi-
 cit.

(1) Imò sensus externi movent internos, in-
 ter quos est Phantasia seu imaginativa hæc de-
 mum timorem, timor movet sanguinem quasi
 fermentatione quadam, qua fit ut sanguis acci-
 piat qualitatem talem, qua corpori embryonis
 communicata potentiam acquirit passivam ad
 formam eam, quæ postea per vim vegetativam
 unâ cum ipsa principali formatione in actum
 deducitur. Sed audiemus etiam Crollium, de
 modo illius impressionis philosophantē: Dum
 igitur (inquit) incipit imaginari, tunc Astra
 Firmamenti seu Astra humani Animi, cum
 phantasia æstimatione & Imaginatione, non
 aliter (m) moventur, (m) Hæc intelligentur
 quam externa Astra Fir- tunc si vel ego differen-
 mamenti macrocosmi- tiam Astrorum animæ
 ci, ubi singulis momen- (ut ipse vocat) ab illius
 tis Astra ascendunt & facultatibus, vel Crolli-
 descendunt, donec fiat us veram rationē mo-
 im- Oo 4 tuum

impressio, in qua im-
 pressione Astra imagi-
 nationis gravidæ mulieris, influentiam & im-
 pressionem fœtui imprimunt, quemadmodum
 cælatores pistillo sculpto notam subiectæ mate-
 riæ. Sic manifestum est, affectus animi quando
 vehementissimi sunt, posse mortem inferre
 (n) ut legimus in Hi- (n) ei scilicet corpori
 storiis: Et hoc apud vul-
 gus palam est, gaudio p-
 exuperantior & pro-
 fusiore tristitia, nimio-
 ardore vel odio interdū
 morti homines, sæpe
 etiam morbis diuturnis ex ejusmodi passioni-
 bus levare, quia teste Avicenna natura obedit co-
 gitationibus & vehementibus desideriis Animæ
 & affecto spiritu afficitur corpus, in quo spiritus
 delitescit. Porro efficacia supra dictæ Fidei Natu-
 ralis manifestavit se in muliere illa hæmorrhoidi-
 ca & Centurione. (o) (o) in conturione fuisse
 Homo ad Dei similitu-
 dinem & cœlestē quo-
 dammodo majestatem
 creatus habet magna in
 suis manibus & pote-
 state.
 fidem verè salvificam
 & talem à qua ipse au-
 thor fidem hanc natu-
 ralem diversam facit,
 supra probatum est, un-
 de propter similem ra-
 tionem quid de fide Hæmorrhousæ statuendum
 sit, facile intelligitur. Porro ad id, quod de Ho-
 mine ad imaginem Dei creato dicitur, citatur in
 margine cap. Gen. 32. v. 25. 26. qua quid sibi
 velit fateor me non intelligere, nisi forte maje-
 statem hominis ex lucta Jacobi cum Angelo col-
 ligere

ligere voluit, sed de illâ historiâ hîc agere, & an
ac quomodo imaginationis vis inde deducatur
examinare, nimis longum foret. Quicquid au-
tem sit, imaginem Dei in homine longe diver-
sum quid, quam ista phantasmata importasse,
docet Paulus *Eph. 4. v. 28.* nimirum sanctitatem
& justitiam nihil commercii cum nugis istis
habentem, & si maxime aliquid ejusmodi ha-
buiſſet, ita tamen per lapsum debilitata est, ut
nihil præclari amplius homini, nedum miracu-
la propterea polliceri inde possimus. Sed pergit
Crollius: Quanta enim possit constans creduli-
tas in Animo imaginando fortiter elevato seu
exaltato apud vulgus, palam notum est. Tanta
siquidem potest, ut & miracula operetur in opi-
nionibus & intensis opinionibus falsis. (p) Hæ-
sitatio autem credulita- (p) quæ vulgo nota hîc
tis & diffidentia non so- | dicit miracula fateor
lum virtutem animi o- | mihi prorsus ignota es-
perantis, quæ inter u- | se.
trumque extremum medium est, dissipant atq;
frangunt, sed etiam omne opus tam insupersti-
tione (q) quàm in vera (q) de superstitiosis mi-
Religione infirmant, & rum non est, & impiè
effectum quæsitum li- | facit qui illa confirma-
cet fortissimorum expe- | ta cupit. De iis verò quæ
rimentorum enervant: | in vera religione confi-
Et quod hoc loco dili- | stunt, quod dictum
genter notetur, Salva- | nondum probatum est,
tor noster, ut sacra pa- | (r) non quod incredu-
gina docet, in Caperna- | litas illorum hominum
um *ἐκ τῆς πόλεως* miracula e- | Christo potentia aliqua
dere (r) quia non crede- | physica quam expugna-
bant, | Oo 5 re

bant, & sua incredulitate non potuerit, resistere ac falsa fide ei resistere, sed non potuerant. Sicuti enim homo salva ratione officii in nihil potest sine Deo, sic edendis miraculis qui Deus vicissim non vult ut id agebat ut homines ad fidem in se tan suo organo, Deus & quam promissum Mess- creatura uterq; simul, si am alliceret. Hunc finem ter sine alio. Nemo enim quia non admitte- igitur debet velle sine illorum pertinacia, Deo, quia nemo potest itaq; noluit adhibere ea esse sine Deo, in quo sumus vivimus & move- bant nimirum ut dictum mur.

alienum à scopo exemplum allegavit Crollius, non enim de Imaginatione & persuasione quæ ut modo dixit Crollius, etiam cum superstitione consistere potest, sed de fide salvifica quæ in Christum creditur agit dictum & exemplum citatum. Hactenus de fide Paracelsitarum phantastica.

§. 199.

Septimæ huic rationi cur homines interdum non convalescant, aut recidivam patiantur, addit Crollius octavam, nimirum peccata mortalia post morbum interdum ab ægro commissa. Qualis sane in hoc Evangelio fuit ingratitude novem leproforum, & Christus Joh. 5. v. 14. ægro à se sanato dicit; Ecce sanatus es, noli peccare amplius, ne deterius quid patiaris. Nihil ergo hic per se est reprehendendum. Duo tamen sunt monenda. I. Quemadmodum peritia in rebus ejusmodi naturalibus, quamvis præclara; ita
nec

nec dehortationes à peccatis apud Paracelsistas interdum inventæ, tantæ nobis esse debent admirationi, ut propterea alia, superstitiosa etiam & impia quæ proferunt, pia & bona esse credamus. Satanas enim transformare se potest in Angelum lucis. Memini me legere apud Paracelsum colloquium Monachi cum spiritu Mercurii, qui execrationibus Magicis ab ipso vocatus, cum venisset, graviter ipsum increpavit, quod exorcismis ipsum provocasset, pœnas æternas minitans nisi desisteret. Idem tamen ab ipso postea interrogatus, bonus ne esset spiritus an malus, neutrum se esse respondit. Si autem à malicia non desistat alium ipsi (Monacho) superventurum, qui debitam mercedem ipsi tribuat, promittit autem sæpius sese venturum, & ipsum de iis, quæ scire petat, informaturum. hac tamen lege, ne se adjuret. Vide hîc fraudes Satanæ, id ipsum agentis, quod averfari se simulabat, nimirum conversationem familiarem cum homine, in hanc persuasionem adducto, dari spiritus qui nec boni sint nec mali. Ergo nec boni nec mali sunt fructus eorum nec bona nec mala facta eorum. Væ autem talia credentibus, conf. *Dom. I. §. ult. & Dom. XXIV. ibid. §. ult.* Nos quæ post piam invocationem auxilii divini (etiam incorporalibus & iis quæ humanæ & non raro Ethnicæ solertiæ subjecta sunt, ut docet, *Psal. 127. Act. 7. v. 23.*) mediis ordinariis assequi non possumus, eorum scientiâ careamus potius, quam ut experiamur illud *Psal. 109. v. 7.* & dicamus cum Scaligero:

Nescire

Nescire velle. quæ magister optimus.

Docere non vult. eruditæ inscitia est.

Secundum de quo admonendus est lector, sup-
peditant incommodæ loquendi formulæ. Ut
cum morbos à Deo inflictos vocat Morbos A-
strali impressione resistente, & superum ira ge-
nitos, quasi præter Deum etiam alii superi sint,
quorum ira metuenda; aut quasi Deus non per
naturales morbos punire possit homines; aut
quasi Astra non naturales etiam qualitates tam
noxias quàm salubres excitarent. Crassius ad-
huc (quamvis subtilissimè philosophari videri
velit) loquitur Paracelsus, vocans, ut Crollius
ait, morbos Deales, ex Ente Dei, qui ejusmodi
morbos omnes infligat. Et paulò post. Causæ
morborum Entis Dei sunt imperscrutabiles, &c.
At quæ impietas est mala cujusmodi sunt mor-
bi, de essentia Dei qui infinitè bonus est esse pro-
nunciare? Sed satis etiam de hisce.

DOMINICA XV. POST TRI- NITATIS.

Evangelium, Matth. 6. à v. 24. ad finem.

Luc. 16. v. 13. & 12. à v. 22. ad 32.

24. Nemo potest du- bus Dominis ser- vire, aut enim unum habebit odio, & alte- rum diliget; aut uni adherebit, & alte- rum contemnet. Non	24. Nul ne peut ser- vir à deux mai- stres: Car ou il haita l'un & aimera l'au- tre: ou il se tiendra à l'un & méprisera l' autre; vous ne pou-	24. Niemand kan zwey- en Herren dienen/ entweder er wird ei- nen hassen / und den andern lieben / oder wird einem anhangē/ und den andern ver- pöthetis
--	--	--

Potestis Deo servire
& Mammona.

uez servir à Dieu, &
aux richesses.

achten. Ihr könnet
nicht Gott dienen un
dem Mammon.

25. Propterea dico
vobis, ne estote sollici-
ti de anima (vita)
vestra, quid esuri si-
tis, aut quid bibituri,
neque de corpore ve-
stro, qua re sitis indu-
endi, nonne anima
(vita) plus est quam
alimentum, & corpus
quam vestitus?

25. Pourtant vous
diiez, n' ayez point
souci pour vostre vie
que vous mat gerez
& que vous boirez,
ne pour vostre corps,
dequoy vous serez
vestus: la vie n' est
elle point plus que la
viande, & le corps
plus que le vestemēt.

25. Darumb sage
ich eum /orget nicht
für euer Leben / was
ihr essen und trincken
werdet/auch nicht für
euren Leib / was ihr
anziehen werdet. Ist
nicht das Leben mehr
denn die Speise / und
der Leib mehr denn die
Kleidung.

26. Intuemini in
volucres cæli, non se-
runt enim, neq; me-
tunt, neq; colligunt in
horrea, & Pater ve-
ster cælestis alit eas:
nonne vos multo præ-
statis eis?

26. Regardez aux
oiseaux de l' air; car
ils ne sement ne mo-
issonnent, ni n'assem-
blent en greniers, &
vostrePere celeste les
nourrit:n' estes vous
pas beaucoup plus
excellens qu' eux?

26. Sehet die Vö-
gel unter dem Himmel
an / sie säen nicht/ sie
erndten nicht/sie sam-
len nit in die Scheu-
nen / und euer himm-
lischer Vatter nehret
sie doch.

27. Quis autem ex
vobis sollicitè cogitan-
do, potest apponere ad
staturam juam cubi-
tum unum?

27. Et qui est ce-
lui d' entre vous qui
par son souci puisse
adiouster à sa stature
vne coudee?

27. Send ihr denn
nicht viel mehr denn
sie? Wer ist unter
euch / der seiner Län-
ge eine Ellen zusehen
möge/ob er gleich dar-
umb forget?

28. Ac de vestita
quid solliciti estis? con-
siderate lilia agri
quomodo crescant: nō
laborant neq; nent.

28. Et pourquoy
estes vous en souci
du vestement? ap-
prenez bien comme
croissent les lis des
champs: ils ne tra-
vaillent ni ne filent.

28. Und warumb
orget ih: für die Klei-
dung? Schauet die
Lilten auff dem Felde/
wie sie wachsen / sie
arbeiten nicht / auch
spinnen sie nicht.

29. Sed tamen dico
vobis, ne Salomonem
quidem in universa

29. Neantmoins
ie vous di, que Salo-
mon mesme en toute

29. Ich sage euch/
daß auch Salomo in
aller seiner Herrlich-

gloria sua sic amittit
fuisse, ut unum ex i-
stis.

30. Quod si herba
agri, qua hodie exi-
sit, & cras in clibanum
conjicitur, Deus
ita circumvestit, non-
ne multo magis vos, o
exigua fide pradi!

31. Ne igitur esto-
te solliciti, dicentes,
Quid edemus, aut
quid bibemus: aut
quo amiciemur?

32. (Nam omnia
ista gentes requirunt)
novit enim pater ve-
ster coelestis, vos indi-
gere his cunctis.

33. Sed querite pri-
mo regnum Dei, &
justitiam ejus, & ista
omnia adjicientur
vobis.

34. Ne sitis igitur
solliciti de crastino: nam
crastinus dies solici-
tus de rebus suis: suf-
ficit cuique diei afflictio
sua.

la gloire n' apoint e-
lle accoustre comme
l'vn d'iceux.

30. Si Dieu donc
vest ainsi l' herbe des
champs qui est auio-
urd' hay, & demain
est mise au four: ne
vous vestira-il pas
beaucoup plustost, o
gens de petite foy?

31. Ne soyez donc
en souci, disans, Que
mangerons-nous? ou
que boitons-nous?
vestus?

32. (Veu que les
Payens sont apres à
chercher toutes ces
choses) car vostre Pe-
re celeste cognoist
que vous avez be-
soin de toutes ces
choses.

33. Mais cherchez
premierement le re-
gne de Dieu & sa ju-
stice, & toutes ces
choses vous seront
baillees par dessus.

34. Ne soyez donc
en souci pour le len-
demain, car le lende-
main souciera pour
soy mesme: à cha-
que iour souffit son
affliction.

teit nicht bekleidet ge-
wesen ist/ als derselbi-
gen eines.

30. So denn Gott
das Gras auff dem
Felde also kleidet/ das
doch heute steht/ und
morgen in den Ofen
geworffen wird/ solte
er das nicht vielmehr
euch thun/ O ihr Klein-
glaubigen.

31. Darumb solt
ihr nicht sorgen und
sagen: Was werden
wir essen? was wer-
den wir trincken? wo-
mit werden wir uns
kleiden?

32. Nach solchem
allen trachte die Hey-
den/ denn euer himli-
scher Vatter weiß/
daß ihr des alles be-
dürfft.

33. Trachtet am
ersten nach dem Reich
Gottes/ und nach sei-
ner Gerechtigkeit / so
wird euch solches alles
zufallen.

34. Darumborget
nicht für den andern
Morgen / denn der
morgende Tag wird
für das Seine sorgen/
es ist genug / daß ein
jeglicher Tag seine ei-
gene Plage habe.

§. 200.

Scopus hujus Evangelii est dehortatio ab avaritia & inani pro victu sollicitudine. Argumenta dissuasionis sumuntur 1. ab inhonesto, quod Mammonæ servientes (Mammon quid sit postea dicemus) non possint esse servi Dei, sed fiant illius hostes & contemtores. Ubi, quod ad verba attinet, Majoris propositionis cum Christus dicit; *Nemo potest duobus dominis servire*. Lyranus limitationem ponit; intelligendam esse de duobus *contrariis* Dominis, non videtur opus esse. Sufficit diverso esse 1. propter primum præceptum, ubi Deus alienos Deos hoc ipso nomine rejicit, quod alieni, non quod contrarii sint. Et postea se vocat *ἐπὶ λατρίῃ*, per similitudinem mariti, qui amorem uxoris in alienum, etiam ut videri forte vellet amicissimum, toleraturus non esset, & servorum officium est, oculum à manu Domini non avertere. Hinc Chrysostomus *Homil. 26. ex variis locis in Matth.* Sicut casta mulier quæ virum suum amat, nullum alium amat. Si autem alium amaverit, jam non amat virum. Ita & homo si Deum amat, mundum (ita & Mammonem) non amat. Et Anselmus *Epist. 2. ad Hugon.* Sic est de corde hominis, & amore Dei, quomodo de vase & oleo. Nam sicut vas, quando magis habet aquæ, aut alium similem liquorem, tanto minus capit olei: ita cor quando capit alium amorem excludit divinum.

§. 201.

Hoc inculcari utile puto, non quasi Deus alienus

enus Deo adulter marito. Et Dominus, servo al-
 terius pro servo utens, contrarius non sit, sal-
 tem consequenter, sed quia facile nasci posset ex-
 cusatio in eo casu, quando servus Domino alie-
 no servire saltem ex parte se posse imaginaretur,
 modo nihil ipsi mandaret Domino contrarium.
 Ut in hoc ipso exemplo, multum solliciti de vi-
 ctu acquirendo, non agnoscunt se peccare in-
 Deum, modo nihil faciant Deo directè contra-
 rium, furtum rapinam, sacrilegium. Hoc non
 sufficit. Sed sollicitum esse, aut putare, si Mam-
 mon faveat, melius sibi futurum, perinde est ac
 si servus Domini sustentatione non contentus,
 alii Domino ex parte serviret, ut salarium suum
 augeretur, etsi servitium hoc nihil putaretur ad
 alterum Dominum attinere, minimè inquit
 Christus. Servus Domini totus ipsi est addictus,
 ad illum solum respicere, & jussis illius obtem-
 perare debet. Hoc igitur notandum contra sub-
 tiliores Idolatras non tantum in hoc genere, sed
 & in aliis, ut quando Pontificii sanctos invo-
 cant. Si illis hoc dictum opponeremus, sine du-
 bio dicturi essent, sanctos Deo non esse contra-
 rios. Sed Resp. quomodocunq; ipsi sint erga De-
 um animati, tu tamen nihil quod Deo debes,
 tanquam servus Domino ut adorationem, non
 modo λατρεία sed etiam si infimus cultus gradus
 sit (δουλεία servitus) fiduciam de bonis divinis
 accipiendis, nihil inquam horum ulli præstare
 debes, aut peccatorum primi præcepti reum te
 esse confiteberis. Hoc ipso enim testaris, saltem
 fiduciam tuam de Deo plenam non esse, quippe
 cujus gratia per sanctos demum impetranda ti-
 bi sit,

hi sit. Et ex hoc ipso dicto quemadmodum & explur, ut *Apoc.* 22. v. 9. persuadere tibi debes, sanctos, ut Deo minimè sint contrarii, ita δὲ λεί-
αι tuam minimè approbare,

§. 202.

Nec placet, ut verum fatear, Heinsii exposi-
tio. Ita inquentis, τὸ μισεῖν acceperim, ut in illo
εἰ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ ὁμιλεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ,
id est, minus amat. Et fortasse quid simile Ma-
ximus Taurinensis in animo habuit, cum vertit;
Nemo potest duobus dominis servire: dum enim
uni placere gestit, alterum sentit iratum. Ac si
dictum esset, ὑπὸ τῷ ἐνὸς μισηθήσεταί, uni erit o-
dio. Hæc Heinsius. Ego vero non ita acceperim.
Nam in illo quod allegat de patre qui sit odio
habendus, quilibet videt vel Hyperbolem esse
(extante quippe præcepto expresso de parenti-
bus amandis) vel subaudiendum respectu mei,
gegen mir zu rechnen/ aut in illo casu, si odium
alterutrius incurrendum sit, aut aliquid, quod
alter ex odio sui factum interpretari possit, faci-
endum: tunc patris potius odium incurrendum,
imo patri tanquam à Christi cultu abstrahere te
cupienti serio succensendum, ut aliis veris Dei
hostibus, *Psal.* 118. v. 113. *Psal.* 139. v. 22. ubi
tale odium, hoc est, pius zelus contradistingui-
tur inimicitiae. Si jam verba Christi de Deo &
Mammone ita exposueris; Mammonem minus
amandum Christo, aliàs verò optimè amorem
ejus (perinde ut parentum) cum amore divino
consistere posse, Christo contradixeris expressè
id neganti. Non potestis inquit utriq; servire,

P p

Dives

Dives & pius simul esse quis potest, quamvis id ipsum difficulter, ut Christus alibi docet, utriusque autem, Deo & divitiis servire nemo potest.

§. 203.

Secundum argumentum est ab inutili, quia vana est ejusmodi sollicitudo 1. quia alium habemus, eum scilicet qui omnia quibus opus habemus dare & velit & possit, nimirum Deum. Hujus paterna pro nobis sollicitudo probatur 1. argumento à minori ad majus. Nonne, inquit Christus, vita plus est quam victus, & corpus plus est quam amictus. At illa Deus dedit. E. multo magis hoc dabit. Grotius hic citat illud Aristotelis *κρείττον τὸ δι' αὐτὸ αἰετὸν* (quale scilicet est vita) *τῶ δὲ ἰσχυρότερον* (ut alimenta propter vitam) 2. Alio argumento à minori ad majus: Deus alit volucres, qui tamen nec ferunt, nec metunt, nec in horrea colligunt; vos non tantum illa omnia vel facitis ipsi vel habetis qui pro vobis faciant (minimam enim partem agricolæ plerique absumunt eorum, quæ metunt & colligunt) sed & multò præstantiores illis estis, adeoque & facultate & dignitate iis præstatis. E. multo magis vobis prospiciet. Apud Lucam, quod Christus hic in genere dicit de avibus, id in specie habetur de corvis, quod augeat argumenti firmitatem. Corvi enim voracissimi sunt, & multo cibo indigent, ex raptu vivunt, At quæ rapi solent, diligenter custodiuntur ne raptoribus præda fiant, ut ita difficilior adhuc videatur victus eorum, quàm aliarum avium, quæ de iis vivunt, quorum ubique prostat, copia, æstate in agris,

agris, hieme in horreis. Carnium verò cibus non ita ubiq; obvius est, adeo tamen copiose à Deo illis præstatur ut aliquando Prophetam, Eliam scilicet cibarent. Imo pulli ipsorum implumes à parentibus in nido relictī à Deo cibantur, conf. *Job. c. 39. v. 3. Plin. l. 10. c. 12. Arist. l. 6. de An. c. 30.* eadem ratione etiam videtur non tantum inutilis corvus, ut passeret fruges consumere nati, quorum tamen à Deo conservatorum exemplo Christus, *Matth. 10.* discipulos solatur, sed & noxius, Plinio inter inauspicatos *l. 10. c. 12.* quamvis quod de cibo illorum diximus, raptò vivere, id non de carnibus solis, ubi sane aves minores, item lepores & cuniculos, imo & agnos interimere deprehensi sunt; cadavera vero si non attingant infecta esse conjiciuntur *Ælian. l. 3. Var. Hist. c. 43. Plin. l. cit.* sed & de frumentis, pomis, ficubus, cerasis, quæ cum pediculis deglutiant nec non vermibus item piscibus intelligenda, ex *Athen. l. 13. Bellon. l. 6. de avibus c. 1.* Et hoc est primum argumentum vanitatis in nostra solitudine. Secundum est quod nihil proficiamus; non plus scilicet, quàm is qui staturæ suæ per curas apponere aliquid velit. Apud Lucam adduntur hæc verba: *Si autem quod minus est præstare non potestis, quomodo quod majus est præstabitis?* Minus est majorem fieri quoad staturam, quàm vitam sustentare. At vos ne illud quidem potestis. Ergo multò minus hoc poteritis: Grotius ita: argumentum inquit, est à minori ad majus quod docet nos Lucas *c. 12. v. 25. 26.* Redit Christus ad id quod dixerat *οὐκ ἐστι ψυ-*

καὶ ἐν σωματι. Hæc extra controversiam
 pluris sunt, quam mensura corporis, parum e-
 nim refert, qua quis sit statura addit vocē *καὶ ἐν σωματι*
 pro statura reperiri apud Arist. de plant. l. 1. c. 4.
 Plut. de puer. educat. Lucian. de Vera narrat. & de
 Dea Syria ap. Constantinum Porphyrogeneram c. de
 castro Chersonis Argutantur hic nonnulli quo-
 modo minus sit staturam augere quam de victu
 sibi prospicere; quod tamen saltem agricolæ
 possint. Sed Respondeo. 1. Si maximè esset la-
 boriosior, victus tamen magis necessarius, ut
 modo dictum. 2. Aliud esse, media victus quæ
 communiter pro talibus habentur, sibi compa-
 rare, aliud cum fructu frui, illud in hominis po-
 testate est non semper quidem, sed tamen inter-
 dum. Hoc vero nunquam est penes hominem,
 sed benedictionem divinam. Hinc Deus apud
 Moysen, Lev. 26. famis plagam minitans, non
 tantum cibum hominibus se erepturum, sed &
 fiedant, ut saturentur non commissurum ait.
 Tertium argumentum quo vanitas sollicitudi-
 nis nostræ ex duobus principiis hætenus taxata
 quod scilicet Deus nobis & cibum & vestimen-
 ta sine nostra sollicitudine procuret, & nos si ve-
 limus frustra tamen simus, aut certe ad tantam
 præstantiam id quod procuramus perducere ne-
 queamus. Intuemini inquit lilia agri (non hor-
 ti ne pulcritudinem illorum hortulano tribua-
 tis, quamvis sine summo hortulano Deo, i-
 pse quoque nihil esset profecturus) sed tamen in-
 tuemini lilia agri, imo flosculos graminis quos
 pedibus conculcamus. Multa videbitis quæ di-
 vinam providentiam commendent vestram so-
 lici-

licitudinem vanitatis arguant, 1. Non laborant, quo amictum sibi comparent. 2. Non nent aut quovis modo amictum vel conficiunt vel exornant. 3. Est tamen præstantissimus ille amictus ipsorum. 4. Hoc tanto magis mirandum, ob eorum vilitatem, & ut videri possit, inutilitatem, quippe qui hodie quidem extent, cras vero in clibanum conjiciantur. 5. Salomon fuit rex, adeoq; ut folio ita sine dubio & vestibus quam fieri poterat splendidissimis usus, si tamen cum floribus comparetur, dignus omnino videtur præclariori amictu, quam ipsi, præsertim ii qui videntur inutiles, adeo, ut multi pereant antequam non modo usum aliquem præstent, sed vel ab ullo hominum conspiciantur. Et tamen, tam præclarum nec habuit, nec comparare sibi potuit, quam ipsi habent. Æstimate jam vestram conditionem. 1. Vos laboratis & quotidie aliquid agatis, aut agere potestis, quo vobis amictum comparare possitis. 2. Imo sunt inter vos varia vestiariarum artificia, sunt textores & textrices, sartores, pelliones, phrygiones, &c. 3. Talem amictum qualem flores habent, naturalem videlicet, non desideratis contenti estis artificiali. 4. Sunt ex vobis qui præclara gerant officia, nec inutilia videri vultis terræ pondera, mox in ignem projicienda, &c. Qui ergo vobis hæc concessit Deus & eas etiam creaturas, quæ ob conditionem vitæ adeo præclare vestiendæ non viderentur, tam speciosè vestit, cur minus vobis dignum vestro vitæ genere amictum largiatur? 5. Videte autem vestram vanitatem: Salomo cui ad summum splendorem & copiam omni-

um rerum nihil defuit, cui etiam non defuerunt ipsi artifices, ut circa ædificia ita sine dubio etiam circa vestimenta. Non potuit tamen sibi tanta sapientiâ & solertiâ, tum propriâ tum ministrorum suorum, vestem procurare, tam splendidam, quam habent ea quæ nihil horum vel possunt vel ut possent unquam laborarunt. Et vos vana vestra sollicitudine id agitis, quamvis nihil agatis quod actum jam habent qui nihil agunt nimirum flores, & assequi non potuerunt qui omnia egisse & potuisse visi sunt ut Salomo. Grotius è Chrysostomo & Hieronymo, super iis, quæ de Salomone dicuntur adduncit tanquam affine illud Solonis, qui cum Regem Cræsum in throno sedentem conspiciens, interrogaretur, num pulcrius ullum vidisset spectaculum, vidi, inquit Gallos, scilicet, pavones & phasianos *Φουσκῶ γὰρ αἰνθὲς κεκόσμηται καὶ μὲν ἐν καλλιῶνι*. Porro super eo, quod nobis forte in his regionibus ubi lignis propriè dictis abundamus, mirum videatur, flores ignis materiæ accenseri, succurrit nobis Grotius: Solebant, inquit summi incendi non tantum ramalibus arborum, sed etiam floribus, postquam exaruerant, quemadmodum & paleis & lolio. Ulpianus: Lignorum appellatione in quibusdam regionibus, ut in Ægypto, ubi arundine pro ligno utuntur, & arundines & papyrus comburitur, & herbulæ quædam vel spinæ vel vepres continebant. Extat. l. 55. de leg. 3. ubi & sarmenta & superamenta, materiarum & vitium stirpes, dicun-

cuntur venire ligni nomine, si voluntas non refragetur. Hæc Grotius.

§. 204.

Hinc argumento subnectit Christus repetitionem principalis propositionis, seu conclusionis argumentorum hætenus traditorum, Ne estote solliciti, dicentes, &c. & principalium duorum argumentorum ab inhonesto & inutili. Inhonestum est quod proprium gentilium. Deum ejusq; providentiam ignorantium. Vobis autem qui Deum omnipotentem, omniscientem, patrem habeatis & agnoscatis indignum, & quia ipse vestri curam gerit inutile certe & supervacaneum est, si sitis de victu vel amictu solliciti. Post confirmationem ita conclusam sequitur refutatio. Dicat enim quis: Tu quidem multa dicis de Dei providentia, benignitate, & elargitione bonorum suorum. At sunt tamen homines æquæ à Deo creati ac ego, vel quivis eorum qui etiam abundant bonis, & tamē deficiūt, pauperes sunt, victum ostiatim quæerunt, nisi etiam fame moriantur. Resp. Christus. Quærite primum regnum Dei & justitiam ejus. Hoc est: Id agite ut Deum habeatis propitium, hoc est regnum Dei quæerere, & facite quæ Deus à vobis requirit, tum in vestra vocatione, tum aliàs. Hæc est justitia Dei, hæc scitote præcipua, imo sola quæ curare debeatis. Victus autem & amictus accidentaria sunt. Vos ergo quod principale est curate, & Deo reliqua commendate, vestras necessitates in Deum projicite, is vestri curam gerit. Et cum principalia & spiritualia dederit, in hisce accidentalibus nihil vobis defieri patietur eorum,

quæ vobis & necessaria & nulli principalium illorum impedimento sunt futura.

§. 205.

Sed alia nascitur objectio. Jubes me, dicat aliquis, invigilare vocationi, sed nec illa solitudine caret. Magistratui enim reipubl. Doctori scripturæ, artificii artificii, opifici opificii, agricolæ agricula & cultura incumbit. At hæc omnia quotidie suas habent difficultates, circa quas sine solitudine versari impossibile videtur. Hic respondet Christus per concessionem. Habere sane unumquemque diem proprium suum cruciatum, hoc est, difficultates, à quibus ut nos extricemus, curæ esse nobis debet. Sed tamen solitudini proprie dictæ, nec hic locum esse debere. Sed quæ præsentia sunt agamus non solliciti de crastino. Hoc est aut qualé vel hæc quæ agimus eventum sint habitura aut quid ubi hæc facta sint, deinceps simus acturi. Tu hoc age fac quod tui est officii, & obortis difficultatibus exquisito auxilio & gubernatione Dei (quod est Dei regnum & justitiam quærere) fac quod potes, modo ne quid contra conscientiam facias, eventum autem Deo committas. Difficultates hinc inde ortæ ad moneant te spinarū & tribulorum primo tuo parenti prædictorū, quæ quotidie satis molestiarum tibi parient, ne opus sit, de iis quæ forte cras demum orientur, sollicito esse. Si contrà feceris, nihil aliud ages nisi ut molestias tibi augeas & tamen nihil proficias. Dictū ergo tibi puta illud Ecclesiastis. Deprehendi, inquit, nihil esse melius, quàm lætari hominem in opere suo & hanc esse partē illius, **Quis enim cum**

eum adducet, ut post se futura cognoscat? *Eccl.*
3. v. 22. Hæc de textu.

§. 206.

Pro textus itaq; tùm applicatione tùm collatione cum jure humano, ante omnia operæ pretiū videtur considerare, *servorum conditionem* & quidem qualis tempore Christi fuit, ut eo melius intelligam⁹, quid sit vel Deo vel Mammoni servire, & quare non utriq; servire possimus. Servi Latine à servando nomē habent, quod scilicet in bello cum jure occidi potuissent, servati sint. Quo beneficio tùm ipsi, tùm ex ipsis nati, Dominis suis qui vel ipsi eos servassent vel à conservatorib⁹ emissent, adeò erant obstricti, ut non amplius essent sui juris, sed alieni, nimirum Dominorum, vitæ & necis super ipsos potestatem habentium, hinc etiā mancipia vocabantur tanq̃ manu capta. *Instit. l. 1. De jure personarū §. Servi autem ex eo. Ibid. tamen §. seq.* tres modi, quibus servi constituentur, commemoratur: 1. nativitas ex ancillā. 2. captivitas. 3. venundatio, cū major viginti annis ad participandū pretiū venundare sese passus. Græca vox δούλος derivari putatur à δόλος, quæ dolum seu fraudem significat. Fraudulenta enim plerūq; sunt servorū ingenia, quippe q̃ satis gnari, vi q̃ nullā habent nihil sese profecturos, fraude tentant defectum libertatis compensare. Hebraicū עֶבֶד est ab עָבַד servivit, item, in genere laboravit, operatus est. Unde patet, quod servū agere ex lingua sancta præcipuè consistat in eo, ut quis operas suas Domino addicat, ad Dominum inde unicè respiciens & nihil nisi

quod ipsi libuerit factururus, *Psal. 123*. Definitur autem in jure: quod sit *constitutio juris gentium*, qua quis dominio alieno contra naturam subicitur. *Inst. de Jure pers.* Et servi juris sint non sui sed alieni, item *Inst. De his qui sui vel alieni juris sunt*. nimirum Domini, illi igitur procurando & conservando toti sese addicant, adeo, ut de jure gentium Dominus in servos, vitæ necisq; potestatem habeat, ib. & quicquid per servum acquiratur, id Domino acquiratur, imo pecudibus comparetur *l. 2. ff. ad dist. qui l. nec prorsus aliena hæc fuisse à jure divino patet ex Exod. 21. v. 20.* ubi qui servum ad necem usq; percussisset, pœnæ quidem, si servus statim moriatur, Dominus subicitur, non tamen homicidii, sed extraordinariæ, ut ex textu colligitur. Si autem ultra biduum saltem vivat pœnæ nulla prorsus ipsi irrogatur, additâ ratione, quia pecunia ipsius sit, ut ita pro re possessa Domini sui habeatur. Et satis severum est Abrahami responsum, uxori de proterviâ ancillæ conquerenti datum. Ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet, *Gen. 16. v. 6.* Postea tamen ab Imperatoribus rigor nimius Dominorum correctus est. Hinc de suis temporibus Justinianus *d. t. Inst.* hoc tempore, inquit, nullis hominibus qui sub Imperio nostro sunt, licet, sine causa legibus cognita, in servos suos supra modum sævire & paulò post; mandasse Antoninum ut si intolerabilis videatur sævitia Dominorum, cogantur servos suos bonis conditionibus (hoc est ut accipiant justum pretium & servo ne pactum aliquod in fraudem rescripti à Domino adjiciatur venditioni) vendere. Quicquid

quid tamen sit, dura adhuc mansit servorum apud Dominos, etiam mitissimos de jure conditio, quippe qui pro nullis habeantur, *l. 32. ff. de reg. jur. l. 7. ff. ad l. Corn. de falsis*, nec statum habeant, qui in tribus consistit, in libertate, civitate, & Familia *l. ejus. 41. ubi gl. ad verb. stat. si cert. pet.*

§. 207.

Ex quibus omnibus apparet 1. quod supra dictum, si quis alii Domino serviat, præter eum, cui de jure ad serviendum obstrictus sit, non opus esse quæri, contrariusne Domino priori sit novus ille Dominus, sed sufficere quod alienus sit, & à priori diversus. Unde iterum jura: Tolerabilius esse servos mori Dominis suis quàm servire extraneis. *l. Lex. 22. C. de admin. tutel.* 2. Cum Servator sollicitutinem de victu servitium vocet Mammonis, colligimus inde peccatū hoc multo majus esse quàm vulgo putetur. Talis enim homo non est sui juris sed alieni. At quid est juris alieni esse? nihil aliud quam obstrictum esse ad omnia illa promovenda, quæ ille juris sui (vitæ & mortis tempore Christi) nomine, prætendit, sui juris oblitum imo nullum jus proprium se habere agnoscentem. At quis est ille alienus? Mammon, lucrum, ita enim hanc vocem sumi colligitur ex paraphasi Chaldaica, sermonis Judæ, *Gen. 34. v. 26.* dicentis *וְכָסֶם* quando lucrū nobis est à *וְכָסֶם* scidit q'd. ein Abschnittlein. Ibi in Chaldaico extat vox Mammôn. Avaro itaq; lucro dedito, occasione lucri vel vilissimi oblata, quicquid aget, perinde erit, seu bonum seu malum, modo lucrosum sit,

fit; lucro enim ad faciendū quod pro illo est, obstrictus est. Unde necessario à Deo tandē deficit, quæ causa est, q̃ Paulus Avaritiam Idololatriam vocet. Sciendū autem, Christum hoc censu habere non eos modo, qui manifestè contract' fœneratorios, & similes artes, quibus pecuniam p̃ fas & nefas acquiri omnes nōrunt, exercent. Sed & eos, qui solliciti sunt, ne, quia non idem faciant, sibi per eundem sit, s̃ie müssen bey ihrer Redlichkeit Hungers sterben. Hæc persuasio, si maximè nullū opus externū contra septimum præceptum accedat, sive manifesta vis, sive metus sive favilla aliqua studii bonæ conscientiæ obstat: satis tamē est, ut servitium Deo debitum excludat: Si enim in Deū confiderent, vel crucis signo cogitationes ejusmodi excluderent, s̃ie machten ein Creus für solche Gedanken/nedū ut consentirent. Non minus ergo turpe habeamus hoc vitiū, quàm libertatem civilem amittere, & quidem sub Domino malo iniquo, immisericorde ei succenturiato, qui anchor est omnis mali (radix enim omnis mali est avaritia) & servos suos, nisi per pœnitentiam ex hac servitute se eripuerint, præcipitatus sit in æternum exitium.

§. 208.

Ex iisdem verbis Christi dicentis, neminem posse duobus Dominis servire, Sandæus in Theologia sua Juridica occasionē sumit agendi *de stipulatione* ex dicto 1. Pet. 3. v. 21. Titulū tractationis facit talem: agi à se de variis interrogationibus, ac responſionibus quibus per modū stipulationis adulti per se, parvuli p̃ Patrinos cū Deo convenerunt, abrenunciantes Satanae & pompis ejus.

eius. Antequam autē ad examen tractationis Jesuiticæ accedamus, videbimus prius qualē stipulationem B. Petrus intelligat. Verba ejus ita habent: cum dixisset de arca Noæ, & octo animab⁹ in ea salvatis addit ὃ ἀντίτυπον ἢ ἡμᾶς σωζήν βαπτισμα, quod & nos nunc similis formæ salvos facit Baptisma, (propius ad Emphasin verborū B. Lutherus welches nun auch uns selig macht in der Tauffe/die durch jenes bedeutet ist/aliud quippe est simile aut similis formæ esse cum aliquo, & aliud, eo tanquā typō præfiguratum esse. Ita regnum cælorum simile est sementi, fermentationi, grano sinapis, &c. non tamen à talibus præfiguratum) non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, in DEUM (ἐπερωτήματα ab ἐρωτᾶν interrogare, quod talis sit actus, in quo alter alterum interrogat, quod quia apud Jurisconsultos fit in stipulationibus itaque à Sandæo ex illis explicatur. Quia autem idē sit in fœderibus, quæ inituri sese invicē interrogant, seu q^d idē est, capita proponunt, schla-gen emander Puncten vor/quibus utrinq; approbatis, fœdus sancitur, &c. Et Baptism⁹ successit in locū Circumcisionis, quæ fœdus vocatur in ipsa institutione Gen. 17. v. 7. & alibi, itaq; Luth. vertit ein Bund eines guten Gewissens mit Gott) per Resurrectionē Jesu Christi. Ne ergo justo morosiores videamur, concedam⁹ Jesuitæ stipulationē in Baptismo, sed in specie talē, quæ consistat in sanciendo fœdere. Si quæras de capitibus hujus fœderis; Respondet Petrus; in eo consistere, q^d Deus Baptizatū conservare velit simili modo cum eo,

eo, quo Noam cum suis servaverit in arca. At
 conficci nobis sumus, multorum peccatorum,
 adeoque dignos nos esse, qui, ut primus mundus
 aquis diluvii pereamus, nec in arca conserve-
 mur? Hic dicit Petrus esse fœdus bonæ consci-
 entiae, quomodo hoc fieri potest? cum enim ba-
 ptismus sit sacramentum initiationis, hoc est ta-
 le quod exhibebatur Christianismi tironibus,
 qui de multis rebus gestis, quibus se dignos hoc
 fœdere reddiderint, gloriari possent, sed de pec-
 cato saltem originis confiteri necesse habeant.
 Respondet Petrus; conscientiam purificari vi
 resurrectionis Christi (per Synecdochen partis,
 totum ipsius meritum denotans, quo & nomi-
 natim sanguine conscientiae nostrae purificatae
 sunt, *Hebr. 9. v. 14.* & passionem se connotare
 ostendit, primus statim versiculus capitis se-
 quentis, Christo itaque, inquit, passo in carne, &c.)
 qui *ἐν θείῳ* (quod in vulgata Latina non est
 expressum) in cœlum, & sibi subiecit angelos
 potestates & virtutes. Est itaque Baptismus tale
 fœdus, quo Deus eos qui baptizantur, à peccato
 & omnibus malis liberare, & hodieque ad finem
 usque defendere velit, per Christum potentiam
 adeptum, omni potentia hostium nostrorum
 & quarumcunque rerum infinities superiorem.
 Si quis dicat; audio quidem, quid Deus facere
 velit in hoc fœdere. Sed quid nostri officii? Re-
 spondeo; verba Petri nihil aliud nobis dictare,
 quam Deus dictarit Noæ conservando in arca,
 ut scilicet arcam ingrediatur & credat se in ea
 incolumem servatum iri. Hinc auctor Episto-
 læ ad Hebræos dicit *c. 11. v. 7.* Fide factum esse,
 quod

quod Noë Deo in eo quod non vidisset (de salute promissa) confusus , arcam fabricavit , in salutem Domus suæ , & ita hæres factus sit justitiæ fidei. Et Paulus *Gal. 3. v. 27.* Quicumq; baptizati estis Christum induistis. At quomodo ? id intelligitur ex *v. antec. 25. 26.* Ubi venit fides non amplius sumus sub pædago, (Lege , quæ opera præcipiat) Omnes enim filii Dei estis per fidem , quæ est in Christo Jesu. Sed quid multa ? formula fæderis , tum quid Deus facere , tum quid à nobis fieri velit diserte habetur *Marc. 16. v. 16.* qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit , qui vero non crediderit condemnabitur. At inquis : nonne homo astringitur Deo per Baptismum ad bona opera ? Respondemus omnino. Sed illa non sunt de essentia conditionum quibus hoc fædus cum Deo inivimus , sed partim dudum ad illa obstricti sumus , partim signa gratitudinis sunt , Dei hoc beneficium agnoscentis. Hinc Petrus (ut dictum) hoc in loco nullam prorsus eorum facit mentionem , posteaquam autem fædus hoc descripsit , capite demum sequente Christianos adhortatur , quia Christus passus sit in carne : ipsi eadem cogitatione armentur. Et Paulus epistola ad Romanos per aliquot capita multis verbis celebratâ justificatione sine operibus factâ , capite demum sexto dicit eo fine id factum & in specie ideo nos esse baptizatos ut à peccatis desistamus , *Rom. 6. v. 3. & seqq.* Et in *Epistola ad Titum c. 3. v. 5. & seqq.* Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos , sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus San-

Sancti &c. Iterum ergo monendi sumus, obstrictos quidem nos esse ad bona opera, adeo, ut si eorum studium deseramus, fœdus hoc Baptismi ex nostra parte irritum nos fecisse & nisi per pœnitentiam revertamur, beneficiis hoc fœdere promissis excidere nos sciamus, licet ipsa bona opera inter conditiones fœderis in se non fuerint. Sed de his plura docemur apud nostros Theologos in loc. de Justificatione & de Baptismo videbimus jam quid Jesuita afferat.

§. 209.

Primo ex legibus humanis dicit sumendum, STIPULATIONEM fieri per conceptionē verborum, quibus is qui interrogatur daturum, facturumque se id, quod ex conventionē interrogatus est, incontinenti promittit: v. c. sponde te daturum, aut facturum? Spondeo promittis? promitto. Fidejubes? fidejubeo, dabis? dabo. facies? faciam. Is autem qui roget, ut sibi promittatur ab alio, dicitur stipulari ab eo, vocaturq; stipulans & stipulator: quamvis interdum passivè accipiatur, ac ipse promissor dicatur stipulari & stipulatus, ut constat ex *L. si non sortem §. penult. Digest. de conditione indebiti*, aliisque locis non paucis. Hæc Jesuita. vide *ff. de verborum obligationibus & qui in hunc titulum commentati sunt*. His ita ex jure allatis, pergit Jesuita. Et primo adducta historia Jeremiæ c. 32. qui in carcere detentus agrum à cognato emerit, ut in spem adduceretur populus reditus à captivitate, & possidendi iterum agros in solo patrio, ac pacificè vivendi: allegoricè applicat ad Christum, qui à patre cœlesti Ecclesiam, velut fœcundissimum

mum agrum coëmerit & cum eo nos, tanquam
 glebæ servos vel ascriptitios, quales sunt in jure,
 qui non separatim sed cum gleba agro aut feudo
 venduntur *l. 2. & leg. Quemadmodum Cod. de a-*
gricolis: ubi dicuntur etiam agricolæ censiti, &
 coloni, qualis primus noster pater Adam &c.
 adducit ex *Jer. 53. v. 2.* (ut habet allegatio, ver-
 ba autem allegata extant *Esa. 53. v. 11.*) & *Psal.*
2. v. 8. &c. Sed (pergit) qualisnam, inquis, fuit
 illa inter Christum Deumq; stipulatio? Notum
 est ex Justiniani institutionibus, stipulationem
 omnem fieri posse, aut simpliciter & purè: aut
 sub conditione, aut in diem certum. Quando
 purè fit, statim obligat, & peti potest id, quod
 promittitur. Quando fit sub conditione, licet
 statim obliget: non tamen potest peti quod pro-
 mittitur, nisi conditione impleta. Verbi causa.
 Si spondeaste daturum mihi quinque aureos, si
 Titius in doctorem promoveatur, ante diem in-
 augurationis non potest postulari promissum.
 Jam verò stipulatio inter Christum ac Deum,
 fuit sub conditione & in diem certum. Condi-
 tio addita erat voluntaria mortis electio, & con-
 stantissima perpessio: si posuerit pro peccato a-
 nimam suam videbit semen longævum, *Jer. 53.*
v. 2. (*imo v. 11.*) Quamobrem obligabat quidē
 statim Deum, facta stipulatio: sed Christus pe-
 tere haud poterat Ecclesiæ campum, nisi morte
 obita. Dies quoq; præstitutus erat: nimirum,
 qui vitæ mortalis in patris gloriam actæ futurus
 erat terminus, & nunquam inter morituræ ini-
 tium. Hactenus verba Jesuitæ in quibus quod
 urget hoc, Christum non ausum fuisse petere Ec-

clesiae campū nisi morte obita, sciat lector angrē
 latere qui mox prominebit. Ut autem interim
 constet, qd de eo sit sentiendum, sciendū est; Hoc
 quidem verum esse, stipulationem (ut cum ipso
 loquamur) qua Filius Dei (non tantum qua
 homo, quasi secundum humanam tantum na-
 turam mediator noster esset, sed totus qua se-
 cunda persona Divinitatis, incarnata jam) à pa-
 tre stipulatus est Ecclesiam, fuisse conditionalē,
 videlicet sub conditione mortis suo tempore
 pro peccatis generis humani subeundæ, quia ta-
 men hoc ita certum erat ac si ante mundi initia
 factum esset, itaq; Agnus Dei occisus dicitur an-
 te jacta fundamenta mundi. *Apoc. 13. v. 8.* Et
 Patres in V. T. jam tum viderunt diem Christi
 & lætati sunt, *Joh. 8.* Et quomodo nos salvati
 sumus etiam patres nostri salvati sunt, *Act. 15.*
v. 11. Etsi itaq; rectè hinc colligit Jesuita, obstri-
 ctos nusse tanquam colones ascriptitios agri à
 Christo emti, ut Deo & Christo serviamus, &
 non Mammonæ, cum operibus tamen nostris
 ad quæ nos astringimus in Justificatione & Ba-
 ptismo ut pluribus audiemus longe alia ratio
 est, quam cum operibus hoc est obedientia &
 morte Christi. Christus enim nos redemit sub
 conditione passionis & obedientiæ suæ. Nos au-
 tem non transivimus in ejus possessionem sub
 conditione bonorum operum, sed gratis. Licet
 teneamur bona opera facere, & si mala facia-
 mus, gratia illa excidamus. Possumus quippe per
 malitiam & inobedientiam gratiā Dei excidere,
 licet probitate gratiam non meruerimus. Sed
 hæc clarius percipiemus ex verbis sequentibus,

ubi

ubi ita scribit Jesuita: Argutum fuit illud cu-
jusdam & efficax effatum, qui Philippo Valesio
suggerit, in controversia de successione regni in
Gallia, ut usurparet Christi Domini sententiam:
considerate lilia agri quomodo crescunt: non
laborant neq; nent: addita interpretatione: Li-
lia Francorum non deberi nisi nobilibus qui
non laborant: neq; deberi nisi masculis qui non
nent. Profecto si convertere liceret propositio-
nem novo conversionis genere, dici posset cælo-
rum regnum non deberi nisi iis nobilibus qui la-
borunt (a) & non nisi
iis masculis qui nent nō
recusant, non tamen
ut Sardanapalus aut ef-
fœminatus Hercules:
sed ut fortis illa mulier
anima Deo grata. Jam
verò in eo contractu,
quem nos cum Christo
(b) quando ab illo in-
servos asciti sumus, ve-
re stipulationem (c) in-
tervenisse, eamq; multi-
plicem docebit Petrus
Apostolus, ut Juris
Pontificii sic & divini
consultissimus: com-
memorat dictum Petri
supra citatum, &c.

(a) Hoc contrarium
Paulo disertè dicenti,
*Rom. 4. v. 5. τῷ μὴ ἐργα-
ζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἰπὶ
τῆς δίκαιου ἵνα τὸν αἰσθη-
τοῦ λόγου ἡ πίστις αὐτῶν
δικαιοσύνην.*

(b) Quæ scriptura aut
quod Dei verbum do-
cuit Jesuitam ita loqui?
Christus sanè torcular
calcavit solus, *Jes. 63.*
per ipsum vero demum
nos redempti sumus, non
cum ipso vulnerati, sed
vulnere ipsius sanati su-
mus, *Jes. 53.*

(c) Ita sed non sunt
confundendæ duæ hæ stipulationes, prima, qua
Christus à Patre cœlesti stipulatus est, in se credi-
turos sub conditione passionis suæ, & stipulatio
Bapti-

Baptismi, qua omnes in Christum credentes actu adsciscuntur, nulla alia conditione interveniente, quam fide, ut supra ex dicto Petri audivimus. conf. *Eph.* 5. v. 25. 26. In priori Christus se tradidit pro nobis non nobiscum, ut impiè Jesuita negatur. Ut posteriori stilupatione nos in ipsum credentes, sibi purificare & adsciscere posset. Lepidum autem est quod Petrum Juris Pontificii consultum vocet, cujus nullum apicem (exceptis forte scripturæ dictis perperam, plerūque allegatis) ipsi notum fuisse certum est. Pergit Jesuita post pauca: Oecumenius, inquit, in commentario ejus loci per Interrogationem videtur intelligere pignus & Arrhabonem. Dicit enim Baptisma esse quasi pignus bonæ conscientiae: id est, (d) qui Deo inspirante conceperunt bonum desiderium, illi vitam immaculatam sectantur, eamq; exquirunt ubique & de ea interrogant, &c.

Pergit Jesuita: Martinus quoq; Lutherus, qui plurimum efficaciam Sacramentorum detrahit (e) perversis Scripturæ interpretationibus Græcam vocem *ἐμπόριον* vult significare pactum (f) & hoc modo exponit: Baptismus salvos nos facit, non

(d) mira explicatio pignoris, & sine dubio Jesuitæ propria, pignus utiq; est rei expectandæ (ab eo qui pignus depōnit, hoc loco à Deo) & non aliunde aut aliis modis acquirendæ per eum ipsum qui pignus accepit.

(e) Calumniam hanc solidè confutat Catechismus B. Lutheri emphaticè & planè confortatoriè fructum & effectum Baptismi describens. Pontificios vero enervare vim Baptismi,

qua

dum

quatenus lavat corpus, dum beneficia quæ Baptis-
 sed quatenus obsignat, ptiſmus actu confert,
 pactum, quod habet a meritis operum pro-
 nima cum Deo, dum si priorū acquirenda de-
 de accipit promissiones num docent, per se ma-
 ejus. Ex quo concludunt iſteſtum eſt.

Lutheri aſſectæ, Baptiſmum eſſe ſigillum promiſſionis. Quod utrum
 & quatenus admitti debeat alibi diſputo. Non

multò aliter (g) expo- (g) Imò multò aliter:
 nit Calvinus: quamvis Aliud enim eſt obſigna-
 vocem *ἐπερώτημα* non tio & confirmatio pa-
 pactum, ſed reſponſio- cti ſeu ſcederis cū Deo,
 nem & teſtimonium aliud nuda ſignificatio,
 denotare contendat. quam Calvin⁹ docet, v.

Non negamus *ἐπερώτη- g. Servatio Noë in arca*
μα ſignificare interdū ſignificavit Baptiſmū,
 pactum vel teſtimoni non tamen illum obſi-
 um: perperam tamen gnavit. Hoc eſt ex ſola
 inde deducunt, veræ ſi illa hiſtoria nondum

dei adverſarii, (h) Bapti- ſciremus, vel baptiza-
 ſmo tantum obſignari tum vel per baptiſmum
 pactum aut teſtimoni ſalvatum nos iri, ex Ba-
 um, cum Petrus ſcribat ptiſmo autem vera fide
 nos ſalvari, ſive juſtifi- accepto, certi ſumus de
 cari Baptiſmo. Unde il- noſtra juſtificatione &
 lud oritur bonæ con- ſalute. (h) Imò dicimus
 ſcientiæ teſtimonium. eſſe pactum quo Deus

Quemadmodum qui credentibus promittat
 erant in arca Noë, ne & conferat juſtificatione-
 quaquam ſunt ſalvati nem & incolumitatem
 per aquas teſtificando à pernicio, quam incur-
 ſerunt

seu obfignando promissiones, sed re ipsa, cum in sublime cum arca eleventur. Est ergo quorundam Catholicorum explicatio ejusmodi. Cum *πρὸ τῆς αἰτίου* stipulationem significare possit, ut notat Gagnerus, per *ἐπερὰ τῆς αἰτίου συνθησεως* optimè intelligi interrogationes ac responsiones, quæ fiunt ante Baptismi susceptionem: (1) siquidem fit stipulatio respondente eo, quo cum initur contractus. Sensus igitur planissimus est Petri Apostoli, cum qui ita stipuletur, & bona conscientia interrogationibus tunc fieri solitis, respondet magno cum fructu Baptismum suscipere.

hoc Sacramento in gremium Ecclesiæ recipimur, certi sumus suo tempore ab Ecclesia militante in triumphantem translaturum iri. (i) Credibile est authores hujus ceremoniæ qua baptizandus aut, ejus patrimus interrogatur, *renuncias ne Satana? item, credis ne &c.* occasionem ab hoc

hoc dicto Petri sumsisse, aut ex parte ex *Act. 8.* ubi Philippus cubicularium Reginae Æthiopiæ interrogat prius, num credat. Petrum autem, in hoc dicto ad hanc ceremoniam respexisse, aut etiam intellexisse, ut vel hoc nomine improbabile est, quod talem præcisè tunc temporis fuisse nullo indicio constet. Ita Jesuita hoc vel fingit, vel eo promptius ab aliis confectum arripit, ut fucum oblinat huic sententiæ, quasi Baptismus ejusq; beneficia sub conditione bonorum operum conferatur. Atq; hic est ille forex, qui supra jam se prodidit, cum diceret, Christo Ecclesiam non datam, nisi ex antlatâ passione, cum Christo vero stipulante passionem, Christianos simul stipulatos eodem modo scilicet ut ille, per obedientiam & passiones, salutem acquisituros. Unde paulo post dicit ex Cajetano; baptizati studium esse debere atq; consequens ex Baptismo effectus, ut COOPERARI velit inquirendo applicationem scientiæ erga Deum: addo, inquit, ut se melius Deo stipulatione facta astringat: ac FACTIS ostendat, se stipulationem baptismalem ratam habere velle. Hæc Jesuita. Debent sane Christiani factis ostendere, se fœdus Baptismi ratum habere, quod verò formula *ἐπερωτήματ* Petrini & Baptismalis includat conditionem bonorum operum, & quidem ut Pontificii volunt tanquam merentium salutem, in Baptismo promissam. Hoc esse contra mentem Petri supra audivimus.

§. 210.

Sed pergit Jesuita: Hinc jam intelligitur quanta & quam variis in rebus inter Deum &

Qq 4

ho-

hominem oriatur obligatio ex stipulationibus in Baptismo factis, &c. enarrat illas formulas interrogandi: *abrenunciasne Satanae item credisne in Deum Patrem, &c.* Neq; (pergit) vos moveat, quod tunc usu rationis carentes nihil respondere potueritis: Quæ est putida sectariorum obiectio. Siquidem ministri Transylvani, qui Anno M. D. LXVII. duos libros ediderunt contra Trinitatem & incarnationem Domini, ad finem illorum librorum addiderunt triginta sex argumenta contra Pædobaptismum: trigésimum primum ita formant: Baptismus est stipulatio bonæ conscientie erga Deum, ut docet Petrus epistola sua prima. At hanc non habent nec habere possunt parvuli. Non sunt igitur baptizandi. Sed facilis est responsio (k) quia in controver-

(k) Nam ut omittamus si tam gravi disceptanda Juridica ut & ceremonialia fundamenda non sufficiunt. Itaq; ex S. Scripturæ fundamentis respondemus, primò Photinianis & Calvinianis; Baptismum omnino etiam apud parvulos esse *ἐπερώτημα* fœdus: quia Deus ex parte baptizati nihil aliud requirat, quàm fidem quam parvulos habere affirmat Salvator *Marc. 10. & alibi.* Ad ceremoniam vero illam, qua susceptor

tur

tur expresse §. *si quis alius* & §. *Alteri. Institut. de inutil. stipulat.* Excipiuntur tamen ab hac regula universalis primo pater: qui pro filio stipulari potest. Est autem patrinus spiritualis pater (1) sicut Ecclesia mater cum filios ad Baptismum offert: Deinde tutor qui potest pro pupillo: curator pro minori. Pater siquidem non solum ut pater, sed etiam ut legitimus administrator, stipulari potest pro filio: tutor autem accurator legitimi sunt administratores. Item, procuratori id conceditur: si habeat speciale mandatum. Quod nonnulli extendunt ad notarium, quia est persona publica. Sed multo magis idem jus patrino est dandum. Porro ut hac stipulatione obligeris, non est necessarium dum ad adultam ætatem pervenisti illam totidem verbis

ceptor loco parvuli interrogatur & respondet, quod attinet; dicimus responsione patrinorum loco parvuli dicentium se credere, &c. significari quidem quomodo parvulus animatus sit, non tamen ante acceptum Baptismum, sed quomodo in Baptismo jam instante & in proxima potentia constituto, & post eum. Nihil ergo faciunt huc illa exempla ex Jure, quæ præsupponunt filium, vel pupillum prorsus ignarum negotii quod agatur. (1) Patrinum spirituales patrem esse, cujus quasi marita sit Ecclesia dura est *καλὴ* *γενεῖς* abusum etiam in sponsalibus apud Pontificios pariens. Si enim Pater est, ipse generat vel regenerat, & nemo de patrino dixerit. Habet ergo se purè passive, & interpret quasi est ipsius personæ baptizandæ. Hinc apud

ratam habere ac confir- nos testes Baptismi di-
mare. (m) Quod im- cuntur. Quemadmo-
probè insinuaturn ab dum etiam Ecclesia, li-
amphibio Batavo Desi- cet autor sit suis mem-
derio, qui eo etiam pro- bris ut parvulos ad Ba-
cessit audaciæ, ut bap- ptismum offerat, non
zatis ante usum ratio- tamen hoc respectu sed
nis, cum ad adultam æ- eo demum quo bap-
tatem pervenerint, libe- zatum in gremium re-
ram velit facultatem cipit mater illius dici
dari remanendi in reli potest.
gine Christiana vel ali- (m) Repetitione sane
am eligendi. Quod pro- ceremoniæ mutæ in-
fecto in Ecclesia ortho- terrogationis ac respō-
doxa est inauditum. sionis non est opus, li-
cet utile sit, adultiores sæpè de eo commonefieri,
quod Chemnitius à Sandæo (ut mox audiemus)
sine fundamento reprehensus, per Confirmati-
onem, quæ sequentibus temporibus in Sacra-
mentum peculiare transierit, factum autumat.
Si autem quis esset tam impius, ut ratam non ha-
beret, hoc est, nollet à se renunciatum Satanæ,
negaret se credere in Deum, &c. is omnino exors
esset fœderis hujus divini, nec pro Christiano
agnoscendus. Ad Christianismum autem quo-
modo reducendus, aut si reduci nollet, quo-
modo ulterius tractandus, de eo propter varie-
tatem circumstantiarum nihil hoc loco deter-
minari potest. Liberum hoc esse debere qui do-
cuerit fateor mihi ignotum esse Erasmus quem
Batavri desiderium sine dubio vocat inconstan-
tiæ etiam nostrates arguunt. Præcipue Lutherus
Adeò stupidum autem fuisse^{ut} hoc doceret, vix
addu-

adduci possum ut credam. Cogi sane nemo potest ut credat, potest autem puniri, si in Deum & S. Baptismum blasphemus, aut quomodo-cumq; injurius sit. Addit postea Jesuita id, quod de Confirmatione à Chemnitio assertum diximus & multis verbis, quamvis ociosis disputat, an necessarium sit illas stipulationes ceremoniales repeti. Sed de iis agere non est operæ pretium. Fœderis in Baptismo facti admoneri adultos, utile imo necessarium est, peculiare autem ceremoniæ hac in parte utiles sint nec ne, circumstantiæ docere debent, quibus disceptandis locus hic non datur. Egreditur postea Jesuita ad detestationem eorum qui stipulationis in Baptismo factæ immemores impiè vivunt.

§. 211.

Deinde commemorat exemplum cujusdam ex suis auditoribus A. C. M. DC. XI. Herbipoli editum, qui abjurato Deo & Christo, abolitis baptismatis stipulationibus, Dæmoni sese addixerit, &c. suo se sanguine cacodæmoni devoverit. Artis quam à mago quodam edoctus sit, summam hanc fuisse. Elle radiculam, qua qui sit potitus, semper ære abundaturum ad sumptus: nullum illi claustrum invium, thesaurum nullum absconditum fore. Radicem hanc cum pacto Dæmonem dare omnibus, quotquot suo se illi chirographo sanguine proprio exarato contradant. Refert quomodo res gesta sit; ut scilicet Satan in circulo radiculam pro chirographo oblato illis porrexerit, & ipse vulnere in digito facto inseruerit addito tamen, ut aliqui dicant, syngrapham cruentatam fidei testem, reddend-

dendam necessario, postquam pacti initi serio
 pœnitisset, & per confessionem sinceram ac sy-
 naxin sacram fuisset contrahentium alter (duo
 enim ita contrahentes fuerant) Deo reconcilia-
 tus. Post multa, quæ hic ascribi operæ pretium
 non est, adolescenti persuasum, ut huic pacto
 vicissim renunciaret (verba sunt formalia Jesui-
 tæ) Et renunciationem scripto comprehensam
 super aram coram venerabili Sacramento repo-
 sisse, ac sacro Eucharistiæ pastum esse, invocato
 singulariter sancto Ignatio, de quo votivum fa-
 ctum sit sacrum. Secundum rem divinam benè
 sensisse, nisi quod de chirographo nondum ac-
 cepto anxius fuerit, quod tandem, posteaquam
 adolescens sæpius in somno visus esset esse in fa-
 cello S. Ignatii, ac videre Rectorem S. celebra-
 tem, ac cernere locum, ubi charta infusta inhæ-
 reret: & vocem audire indignabundi *demonis*.
Ta nequam hic habes chirographum tuum. Post rem
 divinam factam (ipsorum modo ac more) in
 aram repositum, & inventum fuerit. Historiam
 tandem his verbis concludit Jesuita: Hæc nem-
 pe est Sacramentorum efficacia, hæc vis suffragi-
 orum (n) cum ad omnes (n) Meliorem modum
 quidem Dei astites, tum quo B. Lutherus Anno
 Deiparam potissimum 1533. d. 18. Febr. stu-
 refugientium: cujus a- diosum quendam in si-
 pud nos maxime con- mificasus a Satana libe-
 stare debet pietas & af- ravit, exhibent collo-
 fectus post tot in hanc quia illius mensalia *cap.*
 patriam præstita bene- 9. vom Teuffel und seinē
 ficia, locatoque quasi Wercken / sub titulo,
 proprio domicilio in o. Schreckliche Historia vō
 innes einem

mines circumqueq; par- nem Studenten der sich
tes celebri. Sed & IGNA- dem Teuffel ergeben. In-
TU (o) hic honor agitur, Jesuitica verò hac hi-
qui ab hoc adolescente storia una fidelia dæ-
suppliciter invocatus à mon non duos tantum
Deo gratiam impetra sed vel mille & pene di-
vit (p) atq; adversus Sa- cam infinitos parietes
tanam vires & robur. dealbavit, vel ut rectius
dicam denigravit. Ne enim dicam quod veraci-
tatis testimoniū sit ex actu hoc consecutus, red-
dito chirographo, quod redditurum se, si con-
trahentem pœniteret promiserat; novo quasi
miraculo confirmavit suffragia sanctorum in
animis omnium superstitionum.

(o) Patris Jesuitarum adeoq; totius ordinis
Jesuitici tanta gratia apud Dæmonem valen-
tis, ut chirographum miseri hujus ab ipso impe-
traret.

(p) Ubi interim DEUS, cui soli & non Ignatio
miser hic sese in Baptismo addixerat? Et quis
ille est qui non tantum ante Baptismum sed eti-
am pòst, ubi peccavimus gratiam nobis apud
Deum impetrat? Ignatius? an Christus, 1. Joh. 2.
7. 1. 2. Et quæso, pie lector, credis ne anxie con-
scientiæ miseri hujus satisfactū fuisse, q̃ Dæmon
ipsi chirographum reddiderit? num satis fuit
coram Deo si Dæmon significavit fœdus se hoc
irritum dimittere? nonne stimulus perpetrati
sceleris adhuc remanere potuit in conscientia,
non aliter pharmaco nisi ceremoniis superstitio-
sis qualitercunque ad tempus sedata? Et quis
fuit ille qui in somnis ad ipsum expressit vocem
Dæmonis tumultuantis & chirographum red-
den-

dentis? Dæmon ipse an bonus angelus? Si ipse
 Dæmon: ipse scilicet viam salutis ostendit. Si bo-
 nus angelus, sequitur; hos in Dæmonis speciem
 sese transformare. Dæmonis sermones exprime-
 re. O cæcitatem! Nonne produnt se ejusmodi
 exemplis Pontificii, *miracula sua*, quibus invoca-
 tiones sanctorum, liberationes animarum è
 purgatorio (hoc loco à fœdere cum Satana ini-
 to) & similes nugas confirmant, *fieri cooperante*
Satana, ut Paulus loquitur 2. *Theff.* 2. Quid opus
 habemus (siquidem conscientia nostra verè pu-
 rificata sit, 1. *Joh.* 3. v. 23. ut Satan pater menda-
 ciorum nos à sua potestate liberos confiteatur?
 à quo etiam pugnis percussus Paulus Apostolus,
 gratia Dei contentus esse jussus est, 2. *Cor.* 12. v.
 9. Si ergo conscientia miseri hujus primo actu,
 postquam bene habuisse sibi visus est rectè fuis-
 set sanata, quovis gentium abire permisisset dæ-
 monem cum suo chirographo, quippe qui il-
 lud, nisi hos ludos exhibere eo statuisset vel deci-
 es ignibus infernalibus combussisset, ne aliquan-
 do reddendum esset. Cum non sit dubium, mul-
 ta millia hominum potestati Satanae obnoxia,
 qui nullo chirographo ipsi sese obstrinxerint.
 Uno verbo; si verè fuisset conversus, adeoque in
 Christo Jesu fuisset, nihil ipsum (adeoque neq;
 chirographum illud aut ipse Dæmon) separa-
 re potuisset à dilectione Dei, quæ est in Christo
 Jesu, *Rom.* 8. &c. O miserum verò in cujus ani-
 mo firmitatem tam præclararum consolatio-
 num Diaboli apparitione, & absolutione à fœ-
 dere secum facto, firmari necesse est. Conclu-
 dit

dit tandem Jesuita his verbis : Ex hoc exemplo colligite, & vobiscum domum tanquam concionis analec̃ta deportate. Primo : quidnam possit prava malorum societas, ac proinde quanto pere adolescentibus sit fugienda, *Prov. I. v. 10. Sir. 7. v. 2. c. 13. v. 1. 20.* Secundo ad quid non perducatur Mammonæ servitus, auri sacra fames. Tertio quam verè sit dictum ; Nemo potest duobus dominis servire, Deo & Mammonæ. Quarto quid moliatur per se perque suos, capitalis animarum vestrarum hostis, ut abjecta fide, sprete religione, conculcato Dei cultum, abjurato Christo, Dæmoni in teterrimam servitutem vos tradatis (q) (q) Hæc uti scitu necesse cui resistite fortes in fide sunt ; ita etiam aliunde memores Baptisma- unde, & quidem multum stipulationum. tō solidius disci possunt. Abrenuncias Satanæ ? sunt, quibus tu hoc ad abrenuncio. Et omni- de ; cavendum, ne ubi bus pompis ejus ? abre- ex una servitutis specie nuncio. Et omnibus o- videantur sibi tales evan- peribusejus ? abrenun- sisse, in aliam incidant & alios plus mille secum trahant, ut hic miser, dum annihilare visus est pactum initum cum dæmone, incidit cum multis aliis in pactum implicitum per superstitionem scilicet & confirmationem mendaciorum Diabolicorum per apparitiones & similes fraudas, vide Dom. I. §. penult. quibus tot errores in papatu confirmati sunt :

Quot cælum stellas quot vehit omniū aquas.
Sed & hæc de hisce sufficiunt.

DOMI.

DOMINICA XVI. POST TRI-
NITATIS.

Evangelium, Luc. 7. à v. 11. ad 18.

11.

ET factum est die
sequendi, profici-
scebatur in civitate,
qua vocatur Nain &
proficiscebantur cum
eo discipuli multi &
turba multa,

11.

Il aduint le iour sui-
uant que Iesus al-
loit en vne ville
nommee Nain : &
plusieurs de ses dis-
ciples : alloient avec
lui & grosse multitu-
de.

11.

Und es begab sich
darnach / daß er
ineine Stadt / mit
Namen Nain gieng /
und seiner Jünger
giengen viel mit ihm /
und viel Volks.

12. Ut autem ap-

propinquavit porta ci-
uitatis, ecce defun-
ctus efferebatur, qui
unigenitus fuerat, &
ipsi quidem vidua,
turbaq; civitatis be-
nè multa erat cum ea.

12. Et comme il

approchoit de la
porte de la ville, voi-
ci, on portoit hors
un mort, si s unique
de sa mere, laquelle
estoit veuve & gran-
de compagnie de la
ville estoit avec elle.

12. Als er aber na-

he an das Stadt-
Thor kam / sihe da
trug man einen To-
den heraus / der ein
ger Sohn war
seiner Mutter / und
sie war eine Witwe /
und viel Volks aus
der Stadt gieng mit
ihr.

13. Et Dominus eam
intuitus misericordia
commotus est super ea
& dixit ei, Ne fletis.

13. Et quand le

Seigneur l'eut veüe,
il fut meü de Com-
passion envers elle,
& lui dit, Ne pleure
point.

13. Und da sie der

Herr sahe / jammerte
er dieselbigen und
sprach zu ihr : Weine
nicht.

14. Et accessit ac-
tetigit loculum : (in
vero qui portabant,
substiterunt) & dixit
Adolescens tibi dico,
surge.

14. Et s'approcha

& toucha la biere
(lors ceux qui por-
toient le corps s'ar-
rèterent) & il dit,
Jeune homme, ie te
dis, Leve toy.

14. Und trat hin-

zu / und rühret den
Sarg an / und die
Träger stunden. Und
er sprach : Jüngling /
ich sage dir stehe auff.

15. Tunc resedit
qui fuerat mortuus

15. Et celui qui

estoit mort se rassit,

15. Und der Tode

richtet sich auff / und

& ca-

Et cepit loqui: Et ille dedit eum matri suae. & commenca à parler. Et il le tendit à sa mere. sieng an zu reden/und er gab ihn seiner Mutter.

16. *Cepit autem omnes timor, Et glorificabant Deum diceh- it: Propheta magnus surrexit inter nos Et respexit Deus populū suum.* 16. Et crainte les saist tous, & glorifioyent Dieu, disans, Certes vn grand Prophete s'est leuè entre nous, & certes Dieu à visitè son peuple, 16. Und es kam sie alle eine Furcht an/und Preiseten Gott/und sprachen: Es ist ein grosser Prophet unter uns auffgestanden / und Gott sein Volk heimgesuchet.

17. *Pervenitq; iste de eo sermo in totam Iudaam Et in totam regionem circum jacentem.* 17. Et ce bruit courut de lui par toute Iudee, & par toute la region à l'entour, 17. Und diese Rede von ihm erschall in das ganze Jüdische Land und in alle Um-
liegende Länder.

§. 212.

DEscribitur hoc textu miraculum Christi resuscitantis adolescentem à mortuis. In quo variæ circumstantiæ considerandæ sunt. 1. Locus. 2. Persona defuncti ad sepulturam bajulari, sed antequam eo deferretur resuscitati. 3. Mater vidua. 4. Alii funus comitantes. 5. Persona Christi. 6. Facti modus & similes circumstantiæ. 7. Consequentia hoc miraculum.

1. Locus est civitas Nain vocata ab amœnitate. Hormisda Persa, ut est apud Ammianum. Româ quam visitaverat (tempore Constantii Imp.) domum rediens, interroganti, quid ibi vidisset, hoc respondit, quod ibi etiam homines moriantur, dissimulato urbis splendore & magnificentia, cujus descriptio B. Augustinum movit, ut post Christum in carne & Paulum in ca-

R r

thetra

thedra nihil se vidisse mallet quàm Romam in
 flore. Sed totus scilicet ille splendor adeò hac mi-
 seria, quod homines ibi moriantur oblitteratus
 erat, ut vel peregrè advenientem, cui saltem no-
 vitatis species oculos debebat perstringere, pror-
 sus videretur latuisse. Idem hic videmus fieri.
 Magnificam admodum sanè aut splendidam
 hanc urbem non fuisse certum est. Id tamen
 habuit præ multis aliis quod ægritudinem pel-
 lere solet, amœnitatem scilicet, talia enim loca
 qui aërem in morbo mutare cupit visitare solet.
 Hanc insignem fuisse docet tum nomen, non
 frustra ab Evangelista positum, tum quòd, Hie-
 ronymo teste, sita fuerit non longè à monte
 Thabor & Hermon, cujus amœnitas in Psalmo
 etiam celebratur. Vitruvius & alii qui de Archi-
 tectura scripserunt in extruenda urbe non mo-
 do locum salubrem halitibus venenatis non ob-
 noxium, fertilem, fontium salutarium scaturi-
 gine irriguum eligere, sed & plateas urbis ita
 disponere docent ut venti petentes eas non per-
 flare sed alicubi allidentes resilire cogantur. Sed
 frustra fere sunt & nulla adhuc urbs in loco
 ita salubri constituta, ut morbis non esset ob-
 noxia, nulla ita munita, ut spiritum Domini,
 omnem carnem, & omnem speciem ejus afflan-
 tem (*Esa. 40.*) & fœni ac florum instar mar-
 cescere facientem, excludere posset. Ut ergo
 Naëmi ab eadem pulcritudine, quæ urbi huic
 nomen dedit, dicta, Naëmi, hoc est, pulcra au-
 dire recusavit, Mara contra ab amaritudine qua
 DEUS ipsam affecerit dici voluit. Et ut Naa-
 man ille Syrus non Naaman, hoc est, formo-
 sus,

sus, sed leprosus fuit tantisper, dum aquâ Jordanis Baptismo suo tempore elementum præbiturâ Prophetæ jussu ablueretur. Ita nobis nihil in hoc mundo speciosum videri debet, oculis ubique obversante miseriâ nostrâ, quam nemo nisi Christus tollere queat. Hic ille est, qui, ut huic urbi demum verum amœnitatis nomen non tam restituit, quàm primus dedit, ita urbem verè amœnam Ecclesiam extruxit, in qua qui mortui erant in peccatis ab ipso resuscitantur, *Eph. 2.* mors contra & omnia mala Jordane Baptismatis abluuntur. O urbem commodo & verè salutifero loco, modo, authore extructam! Et hæc de loco hujus miraculi.

§. 213.

Subjectum ejus describitur 1. à conditione I quòd fuerit mortuus ad sepulturâ elatus. 2. juvenis, matrē quippe adhuc vivam habens, & postea in resurrectione juvenis dictus. 3. Filius matris adhuc superstitis. 4. Unitus, adeoque. 5. Singulariter dilectus, talis de quo præsidium misera speraverat, tanquam vidua. 6. Civibus etiam charus, quod frequens testatur funeris comitatus. O mors, quam amara hic fuit non memoria, ut Siracides ait, sed aspectus & præsentia tua. Juvenem rapuisti; num quia senes defuerunt? Filium matri eripuisti; cur non matrem prius? ita enim requirere videbatur naturæ ordo. Unicum filium eripuisti; nulla ne erat in tota urbe familia liberis abundans, ubi unius aut alterius etiam jacturam parentes, præsertim pauperuli, facilè fortasse tolerassent, matri filium eripis; at cui ma-

tri? cui nulla spes alterius prolis tanquam viduæ
& fortasse profectioris ætatis quàm ut prolem,
aliam sperare aufit. Idem sine dubio talibus eti-
am fecisti, nec sine dolore, quomodo enim ma-
ter filii oblivisceretur, sed multo tolerabilior
multarum aliarum matrum luctus quam hujus
fuiſſet. Dilectum matri eripuisti: ô quam mul-
tis sine dubio dimissis, qui, Salomo ait de filiis
stultis, mœrori erant matribus suis. Non satis
erat viro miseram privare, hoc etiam restabat
miseriæ, cui nihil videbatur addi posse, ut uni-
cum stragis hujus solatiũ, præsidium, columen
familiæ eriperes. Multos hæc vidua sine dubio
habuit adversarios, uti forse est viduarum, multi
etiam fuerunt è funeris comitibus alterius cu-
jusdam sibi odiosi mortem præoptantes, cur eo-
rum nullum sed hunc potissimum, non matris
modo, sed & plurimorum in civitate, ut conji-
cere licet delictum rapuisti? O mors cur hoc fe-
cisti? quid respondes? imo quid taces? Id nem-
pe significas tanti tibi esse hæc omnia quanta, iis
quos sternis sit nenia, hoc est, nullius momenti.
Nos inde discamus atrocitatem mortis, non eos
rapientis, quos rapi gaudeamus, ita enim sæpè
pœna non esset, sed quos, si fieri posset, vel æter-
num vivere debere putassemus. Imo discamus
atrocitatem peccati, cujus stipendium mors est.
Agnoscamus autem potentiam & misericordi-
am medici Servatoris nostri, &c. potissimum
verò ex eventu mortem hanc secuto discamus,
quod Christus de morbo Lazari morte tandem
finito, *Johan. 11. v. 4.* de re minoris momenti,
nempe de cæco nato dixit *Joh. 9.* gloriæ divinæ
fin-

singularia ejusmodi exempla inservire. Nec sine causa in solennitatibus funeris dici, ex imper-scrutabili Dei consilio, aus Gottes unerforschlichem Rath und Willen/ talia contigisse. Mortem piorum, præsertim autoritate atq; sapientia pollentium, stragis alicujus præsagium pōnit Propheta, *Jes. 3. v. 1. & seqq. c. 26. v. 20.* Nec obscurè idem innuit, *lib. Sap. c. 3.* præsertim in morte juniorum. Hic vero è morte hujus juvenis plura sunt secuta bona, quàm vivo ipso mater aut quivis alius ausi fuissent sperare, Si nihil aliud, certè gaudium matris omni gaudio hujus vitæ superius, gaudium tam vehemens, quod occidisse aliquando matres (Romanas, filios à strage Cannensi, qua putabant sublato, incolumes ex improvviso conspicientes) historiæ narrant. Celebratio Christi, quæ, ut præcipuè occasionem videtur dedisse Johanni Baptistæ, ut quod immediatè post factum narratur, discipulos suos ad Christum erudiendos mitteret, ita multis aliis ad salutarem Messiae exhibiti agnitionem proficua fuit. Digitum igitur hunc Dei in talibus exemplis diligenter attendamus, & præsertim in funeribus præter omnem spem & expectationem nostram ducendis, non tamen, supra modum lugeamus, sed ad sapientiam Dei, talia non frustra facientis respiciamus. Deum oremus, ut quicquid iis velit, id non tam in pœnam peccatis nostris promeritam, quàm quod promisit *Rom. 8. v. 28.* piis in bonum cooperari faciat, &c.

§. 214.

Adeo autem latè patet de morte materia, ut

R r 3

nec

nec humana jura de iis sileant, sed plurima tradant de mortuis notanda, ex quibus quæ nobis occurrunt notabimus. Inter hæc primo est definitio mortis, quod sit privatio vitæ, *l. 1. in fin. ff. nihil imo ovand. pend. appell. l. si ita fuerit 41. ibi. non enim pœna ff. de manumiss. test. Forster. 1. conf. Marpurg. n. 13.* Est autem Mors apud JCtos duplex, Naturalis, animæ scilicet à corpore discessus, alia civilis, quæ fit capitis diminutione (ita per Methon. vocatur mutatio status) vel maxima vel media (triplex enim statuitur, Paul. *l. si. ff. & Instit. de cap. dim.* Maxima cum omnia amittimus, libertatem, civitatem & familiam, media cum amittimus civitatem, libertatem autem retinemus, minima cum retenta libertate & civitate familiam amittimus. Nonnulli duo tantum genera statuunt majorem & minorem, *l. 1. si filius ff. de suis & legit. hered. vel per minorem, mediam intelligentes vel minimam sub media comprehendentes*) quæ æquè interire homines in jure perhibentur ac morte naturali *leg. 64. §. ult. ff. pro soc.* Qua de causa & quibus aqua & igni interdictum & deportati mortuorum loco habentur *l. 4. ff. de bono libert.* Et ad hujus similitudinem etiam in civitate Ecclesiastica mortui (spiritualiter) perhibentur increduli & impii, *1. Tim. 5. v. 6. Joh. 8. v. 21. 24. & alibi, excommunicati, 1. Cor. 5. v. 5.* Ut autem in jure mortis nomine sine determinatione posito aut in re dubia Naturalis intelligitur: ita nos etiam de hac præcipue h. l. agemus. Tradunt vero de ea sequentia. Diem mortis cujusque esse incertam, *l. 1. in fin. de condit. & demonstr. ubi gloss. & Dd.*

& *Id.* Hinc votum captandæ mortis impium (vide sup. *Domin. III. §. 24. de filio prodigo*) quia captans æquè facile à morte capitur, quàm hæreditas ab ipso. Quemadmodum &, quicquid pendet à morte hominum, ut illi vel illi præmoriatur, exitum habeat vel non habeat, conditionale vel incertum dicitur *l. 1. C. de pact.* Mortuos in Dei esse iudicio non ab hominib⁹ iudicandos *c. quorundam. 14. distinet. 23* Hoc ut rectè statuit ipsum ius Canonicum, & sine dubio laudatissimo Imperatori Carolo V. materiam dedit, responsi Duci Albano Wittebergæ datum ossa B. Lutheri effodi & cremari cupienti, quiescere ipsum pateretur, tanquam iudicem suum suo tempore inventurum, ita præposterus & propriis principiis contrarius est processus Pontificiorum, ossa hæreticorum (ut ipsi putant) effossa igni cremantium. Sed de hoc plura *§. sequenti.* Item monent iura etiam liberos ante parentes ordine (si loquuntur) turbato mori posse, *l. nam etsi 15. in princ. de inoff. test. l. fin. de vacat. mun. Alciat. reg. 1. præsumt. 36 num. 5. §. filii Instit. de excus. tutor l. 2. & passim ff. eodem.* Imo infantes & impuberes ante parentes decedere præsumuntur. *l. si mulier. l. cum impubere. de reb. dub. l. inter socerum. in princip. de pact. dotalibus. Alciat. reg. 1. præsumt. æq. n. 1. 2. 3.* Itaq; quantumlibet quis habeat liberos: tamen propter incertitudinem mortalitatis, illam conditionem, si sine liberis qui decesserint, non intelligitur defecisse aut esse completam. *Corneus consil. 197. num. 67. vol. 3. Marian. Socin. Senior consil. 23. vol. 1. Vincent. Hercul. ex facta §. si quis rogatus.*

gatus ad Trebon. Socin. Jun. *consil.* 113. n. 24. 25. vol. 1. Item: mortem omnia solvere. Ant. de Burrio *cons.* 58. in princ. Decian. *cons.* 1. n. 10. l. 1. Sebast. Med. in *speciali tract.* Mors omnia solvit. Pirchard. ad §. recte quoq. 5. num. 8. *Instit. de mandato.* Card. Tusc. *pract. conclus.* tom. 5. lit. M. *cond.* 391. per totam, ubi num. 7. post Socin. Jun *cons.* 112. n. 9. ait, quod per mortem quis dicatur relinquere omnia, & totum mundū, morte quippe omnia extinguente, quoad potentias humanas. Surd. *cons.* 99. n. 77. Joh. Anton. Mangil. *discept. quæst.* 5. 1. n. 403. In specie Morte finire societatem l. *actione* 65. §. *morte* 9. ff. *pro socio* §. *solvitur.* *Instit. eod. tit.* l. 10. tit. 10. part 5. Ant. Gomez. *vari.* tom. 2. c. 5. n. 6. Valasc *de jur. Emphyteut. quæst.* 30. n. 5. & *cons.* 63. n. 3. Molin. *de Instit. tract.* 2. *disp.* 414. in princ. Azor. *Instit. moral.* p. 3. l. 9. c. 6. *quæst.* 3. Morte mandantis mandatum expirare. l. *eius* 41. ubi Alexius sub n. 5. ff. *si certum petatur.* l. *mandatum.* 15. C. *mandati Rebel. de obligat. Instit. p. 2. lib. 17. quæst. unic. de mandato.* n. 4. vers. 4. Soar. *de legib.* c. 31. n. 13. & 14. Molin. *de Instit. tract.* 2. *disp.* 552. n. 7. In specie idem sentiendum de mandato procuratorio, excepto eo casu, si procurator effectus sit Dominus litis. Borel. in *summarer. omn. decis.* tit. 66. n. 260. Item Morte concedentis expirare beneplacitum *cap. si gratiose* 5. *de rescript.* l. 6. Gutier. *practic.* l. 3. p. 11. n. 19. Valasc. *de Jur. Emphyt.* 9. 34. n. 7. Item delegatum morte delegantis, si tamen res sit integra. c. *relatum* 19. *de off. de leg.* Item morte arbitrorum arbitrium. c. *ult. ext. de offic. legat.* Et morte alterius compromittentis com-

compromissum. *c. ex part. 10. extr. de arbitr. & rogati ut hoc vel illud faciat l. cum precar. 12. §. 1. ff. de precar.* Alii autem contractus consensuales & emtionis, venditionis, locationis, conductionis, morte non finiri sed in hæredes transire, *l. viam 10. C. de locato.* Idem sentiendum de stipulatione. *l. 25. §. si operas 2. ff. de usufruct.* ut & de contractibus qui re perficiuntur. Cujac. *ad Paul. in l. 58. mandat.* Tradunt & delicta morte extinguvi. *l. defuncto 6. ff. de publicis judic. l. 1. & ult. C. si reus vel accusator mortuus fuerit.* Tiraq. *de pœnis tempor. c. 49. n. 42. Clar. l. 5. fin. q. 51. n. 9. & 12. Gomez. variar. tit. 3. c. 1. n. 78.* Huc allegant illud Luciani *l. 8.*

--- --- --- mors ultima pœna est.

Excipiunt tamen crimen perduell. *l. ult. ad l. Ful. d. Maieft. Repetundarum. l. 2. ff. ad l. Ful. repet. & l. 5. §. eod. tit. iterum ff. ad l. Ful. de peculat. De residuis d. c. ult.* Item : crimen morte extingui. *l. 1. C. si reus vel accusator cap. accusatus §. si vero de hæret. c. 6.* Dicunt & morientis supremas voces magnum pondus habere, *l. 5. C. famil. hæret. nec præsumi mentiri. Surd. decis. 55. n. 11.* habere vim non minorem, quàm corporalis juramenti nec minorem fidem mereri Socin. Jun. *cons. 161. num. 3. vol. 1. Menoch. consil. 23. n. 9. Gylman. 41. vol. 33. v. 38. Gail. 20. obs. 43. n. 1. Gravett. de antiq. temp. p. 1. sect. 4. n. 41. Aciat. reg. 3. præsumt. 4. n. 5. Castrens. cons. 301. n. 4. vol. 1. Zas. cons. 30. v. 1. n. 4.* Aliàs & hoc habent proverbium; quod non omnis moriens præsumatur Johannes Baptista, Menoch. *de præsumpt. l. 5. præf. 5. n. 19. & de arbitr. casu. 99. n. 30. & cons. 29. n.*

7 & cons. 139. num. 68. & 70. Surd. decis. 135. num. 14. 382. n. 62. Tandem mortuo non fieri injuriam, quia non possit vulnerari, neq; suspendi, neq; puniri. Boët. decis. 316. num. 10. & seqq. Tusc. l. M. concl. 398.

§. 215.

Quæst.
LXV.

Ex iis duæ de pœnis in minibus morte sublati dicta sunt; iterum merito dubitatur *an effossiones cadaverum*, item damnationes ad mortem, quam contigisse Episcopo Droffenfi narrat Thuanus l. 23. *in jure fundatæ sint*. Excepto tali casu, quando pœna in vivo cœpta in morte continuatur, ut quando qui pœna mortis puniuntur, postea in partes secantur, comburuntur, bestiis obijciuntur, in l. capitalium. 28. § famosos. 15. ff. de pœnis. Tiraquel. de pœnis temper. caus. 49. num. 42. Aut si quis in delicto notorio scandaloso decessit & de eo tunc cum decessit constitit. Quod autem Canonistæ allegant dictum; Quodcunq; ligaveris in terris erit & ligatum in cœlo, ridiculè faciunt & sibi ipsis contradicunt, cum eo ipso dicto potestas Ecclesiastica limitetur ad hanc vitam dum dicitur *in terris*. Qui autem mortuum excommunicat, is si innocentem excommunicat, potestatem sibi sumit ligandi in cœlo, si nocentem in inferno. Quorum neutrum dicto citato permissum & illud impium, hoc stolidum & supervacaneum est. Quod autem dicunt, pœnam talem non dirigi in corpus ipsum, sed in fideles ne communicent cum excommunicatis, tùm in genere tùm in specie, suffragia pro illis faciendo, preces pro illis fundendo. Cast. de just. heret. punit. l. 2, c. 20. cap. sicut Apostoli

postoli cum seqq. 11. quest. 3. Resp. ad communica-
 tionem in genere quod attinet, separationis hir-
 corum ab ovibus nec officium ad Judices in hoc
 mundo sed ad Christum, nec ad tempus præsens
 sed ad diem novissimum, *Matth. 25.* pertinere.
 Suffragia vero & preces pro mortuis fufas per se
 vanas esse, quia si in cœlo sunt non indigent, si
 in inferno nulla inde redemptio. Et arbor si ceci-
 derit, ad quamcunque partem ceciderit, sive
 ad Austrum sive ad Aquilonem, ibi manebit,
Eccles. 11. v. 3. & ibit homo in domum æterni-
 tatis suæ, *der Mensch fähret hin/da er ewiglich blei-
 bet/c. 12. v. 5.* Si vero metus sit, ne populus de-
 functi (hæretici aut similis) memoriâ nimis
 honorificâ seducatur, sufficit populum mone-
 ri de defuncti erroribus (si fidem violave-
 runt) tanquam cum perniciæ æterna authoris
 non minus, quàm pōsterorum, si perseverave-
 rint, conjunctis; scripta si qua reliquerit refu-
 tari vel etiam comburi, idque non ut ipse puni-
 atur, sed ne alii iis inficiantur, de cætero dictum
 nobis putemus illud Apostoli; Quis es tu qui
 servum alienum judices? *Rom. 14. v. 4.* Et re-
 ctè rem putare existimamus, qui dicant, excom-
 municationem exercitam esse contra verba &
 communem definitionem censuræ, quæ sit sen-
 tentia judicis Ecclesiastici (si tamen datur in
 terra judex Ecclesiasticus, Paulus certe qui alicu-
 bi etiam excommunicationem exercuit non ju-
 dicem sed ministrum & œconomum existimari
 sese voluit, *1. Cor. 4.*) sed tamen contra naturam
 excommunicationis, qua *homo* Christianus bo-
 nis spiritualibus privetur, mortuum autem ho-
 minem

Quæst.
 LXVI.

minem non esse, & ideo excommunicari non posse. *Castr. de justa heret. punit. l. 2. c. 19. Covarruv. in cap. alma mater p. 1. §. 11. num. 8. Soar. tom. 5 de censur. disp. 5 sect. 1. num. 3.* Dixerim etiam, imo certum est, esse contra excommunicationis finem, qui non est ad perditionem animæ, sed carnis tantum, hoc est, corporis, & quidem non simpliciter, sed quatenus carnalibus affectibus præditum est, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi, 1. G. 5. v. 5. Hæc de hac etiam quæstione; non tam ex occasione textus Evangelici, quam dictorum quorundam de mortuis ex jure citatorum, interspergenda duxi.

§. 216.

Sed & de funeribus quorum exemplum hic habemus, aliquid dicendum est. Textus hic mentionem facit 1. funerati & ad sepulturam elati, hoc est mortui, qui erat juvenis, filius unicus matris viduæ. 2. Matris, filium ad sepulcrum comitantis. 3. Aliorum comitum, qui erant populus civitatis *ix xvoç*, sufficiens, pro multitudine scilicet & frequentia ein *ähnliche Menge* *Völcks*. 4. Bajulorum. Circa defunctum quid notandum satis dictum. De viduitate matris postea peculiariter dicemus, nunc eo tantum respectu considerabimus, quatenus funus ducit filii, satis ut videtur speciosum, multis quippe ex urbe comitantibus. Quod fecit piè, ut est ap. *Sirac. c. 38. 1. Cor. 15.* ubi corpus seminari dicitur, exemplo sanctorum patrum, ut Abrahami magno sumptu sepulchrum parantis. Saræ uxori demortuæ, *Gen. 23.* Jacobi, Rahelis mortem

tem monumento ad posteros etiam celebrato
honestantis, *Gen. 35.* Josephi, patrem Jacobum
tractantishonorificè, ita ut honorificentia illa
& Ægyptiis & Cananitis, & posteris in populo
Dei conspicua esset. Ungi curabat ad longum
tempus, hoc Ægyptiorum erat, luctum omni-
bus Cananitis conspicuum, instituit ad aream
Atad, nomen inde tractam, sepeliit tandem in
sepulcro ab Abrahamo coëmto Ita Josephus A-
rimathæus non sine periculo maximè offensio-
nis apud Pilatum & primores populi Jesum à
cruce desumptum sepeliit. Nec multo minori pe-
riculo idem fecerunt pii illi viri, qui Stephanum
lapidibus necatum honorificè sepelierunt, vid.
*Aug. l. 1. de Civ. Dei. 12. & 13. & ad Paulum de
cura pro mortuis gerenda. c. 4.* Idem sentit Tobias
c. 1. v. 22. Et ossa Prophetæ qui Jeroboam incre-
pavit ob Idolatriam, singulari Dei providentia
conservata sunt in sepulchro suo, ne unà cum a-
liis ossibus in altari Idololatræo cumbuerentur
2. Reg. 23. v. 17. contrà, inter pœnas impiorum
recensetur sepultura asini, *Jer. 22. v. 19.* Et non
sine luctu commemoratur in *Psal. 79. v. 3.* cor-
porum piorum tam inhonesta ab hostibus tra-
ctatio, ut non esset qui sepeliret. Et Moabitæ exi-
tii causam fuisse dicit *Amos c. 2. v. 1.* quod ossa
regis Idumæorum incenderint. Jura etiam tum
civilia tum Canonica valde sollicita fuerunt de
funeribus & sepulturis rectè procurandis. Hinc
in jure civili *ff. titulus est de religiosis & sumptibus
funerum & ut funus ducere liceat.* Ut ita loca fu-
nerum & sepulturarum religiosis annumeren-
tur? imo in specie religiosus dicitur, quo homo
sepul-

sepultus est. Et locus talis postea non amplius est in bonis ejus, in cujus antè fuit, sed juris divini. *l. 1. princ. l. 6. §. 2. de rer. divis. §. 7. 10. Inst. Eod. l. 12. §. 1. h. l. 2. 4. 9, C. eod. l. 21. Cod. de S.S. Eccles. l. 1. C. de sepul. viol. l. 1. si serv. vind. l. 4. prin. de aqua & aquæ pl.* Ideoq; neq; donari, neq; venire, neq; obligari *l. 2. C. h. l. 8. §. t. h. neq; legari l. 17. C. de legat.* poterunt, ita se res habet Jure civili. Jure autem Canonico & moribus nostris, defuncti non nisi in publicis cœmeteriis, vel etiam templis, alicubi in urbe alicubi extra urbem humanantur videre est, *t. t. extra de sepulturis. Et 13. q. 2. per tot.*

§. 217.

Definitur etiam in Jure; quis funus facere debeat? nimirum ante omnes is quem decedens elegit: si verò nihil de ea recavit, tum scriptos hæredes res contingit: si nemo scriptus est, legitimos vel cognatos quosq; suo ordine quo succedunt *l. 22. §. 4. l. 14 §. ultim. l. 23. 24. 27. princip. l. 30. §. 1. l. 31. princip. §. 1. ff. tit. supra dicto. de l. relig.* Itaq; ad proximum quoq; spectat, *l. 15. h. & ad eum qui morte mulieris dotem lucratur; sive maritus sive pater. l. 16. cum seqq. l. 20. §. 1. l. 23. 27. pr. §. 1. 2. l. 28. 29. pr. §. 1. l. 30. prin. §. 1. l. 32. §. 1. h. is qui dotem dedit. l. 20. prin. h.* spectat etiam ad dominum servi aut ancillæ, *l. 31. §. 1. h.* Hæc de eo qui sepeliri, aut funus ducere aut cujus sumptus id fieri debet.

§. 218.

Ad quæstionem cui fieri debeat, sciendum, nihil referre cujus funus sit. Nam & servo & ancillæ funus faciendum, *l. 31. §. 1. h.* multo igitur

tur magis liberto *l. 15. liberis*, parentibus, ei cui succeditur, ut colligitur ex iis quæ modo de funeribus dicta possunt & supplicio affecti, si per Magistratus concedatur, *l. 11. C. h. t. l. 1. prin. l. 3. de cadav. punit.* Tradunt & jura mortuam prægnantē humari non debere antequam partus excindatur, *l. 2. ff. de mor. infer.* quod tamen de consuetudine plurimis in locis non servatur.

§. 219.

Quæritur & unde sumtus fumendi. Sciendum itaque de hoc (præsertim si non conveniat inter hæredes, cognatos & similes) prætorem, vel Magistratum municipale decernere debet. *l. 12. §. ult. prin. h. t.* Et 1. si quidem est pecunia in hæreditate, decernere debet ex pecunia, si non est: distrahere debet ea quæ tempore peritura sunt, quarum retentio onerat hæreditatem: si minus, si quid auri argentique fuerit, distrahi aut pignoriari jubebit, *ibid. 2. à debitoribus exigi pecunia debet, si facile exigi possit, l. 13. h. t. 3.* Si res legatæ sint à testatore de cujus funere agitur nec sint unde funeretur, ad eas quoque manum mittere oportet, *l. 14. §. 1. v. sed & si res h. t.* Neq; tamen adita hæreditate legatarium oportet legato carere, si potest indemnitas ab hærede præstari, *l. 14. §. 1. l. 41. §. 1. de Reg. jur. 4.* Si mulier decedit ex dote quæ penes virum remanet & cæteris mulieris bonis, pro rata portione funeranda est, *l. 22. & seqq. l. 14. §. 1. sed et si res, h. t. l. 6. ad L. Falc.*

§. 220.

Sed & de modo in sumptibus funerum & sepultu-

pulturarum faciendis & Ecclesiæ & Juris Doctores monitis suis non defunt. De Asa rege inter ea quæ minus probata fuerunt DEO, legitur quod nimis pretiosè post mortem conditus sit, 2. Paral. 16. v. ult. contra, contumeliosum, & nimis vilem sepeliendi modum Deo etiam non probari, colligitur ex comminationibus sepulture parum honestæ, impiis per Prophetas factis & supra recitatis. Splendida sane fuit sepultura Patriarchæ Jacobi, sed cogitandum factam à filio, qui Dominus erat totius Ægypti. Ipse verò Josephus de se sat habuit mandare, ut corpus suum asservaretur in locum sepulture patriæ suo tempore ubi Deus fratres suos visitaturus & in terram Canaan reducturus esset deferendum, Gen. 50. v. 24. & seqq. quod & factum Exod. 13. v. 19. Mediocris condituræ in sepulchro modus legitur Job. 11. de Lazaro institis vincto & involuto. Idem ipsi Christo factum. Quod autem de insigni precio thuris & myrrhæ à Nicodemo allatis legitur, id ut de Christo omnium qui unquam mortuo contingere potuerunt maximo honore digno non nimium sed parum adhuc est, ita sine dubio ideo contigit, ut tantò firmitus crederetur, impletum in ipso, quod David de ipso vaticinatus est & Petrus repetit, corruptionem non vidisse. Aliàs nimius luxus in sepeliendis mortuis non raro in privatis ut multis aliis ita saltem hoc nomine Chrysostomo monente Homil. 84. in Johan. detestabilis est, quod sæpè occasionem dederit furibus, sepulcra violandi. Et nonne insignis stoliditatis est, aurum quod tanto sumtu labore & periculo è terris effossum est

est ut usibus humanis inserviat, tam temerè sub
terram defodere. Profecto enim non tantum de
avara sed & hac nimis prodiga auri argentique
defossione, verum est quod Horatius ait:

Nullus argento color est, avari

Abditæ terris inimice laminae

Crispe Sallusti, nisi temperato

Splendeat usu.

quod Aristoteles dixit & in aliis casibus verè di-
xit: prodigum meliorem esse avaro, id hîc con-
tra est. Avari enim ideò abscondunt thesauros,
ut eos custodiant, suo tempore, si sit opus, rece-
pturi (quanquam id quoq; stolidè, cùm nesci-
ant, annon ille ipse dies quo abscondunt vitæ
ipforum ultimus, aut ut non sit, propè tamen
ab ultimo sit, monente Seneca, propior cer-
te plerunq; quàm is, quo recepturos se putent,
Luc. 12. v. 20.) in sepulcra verò res pretiosas re-
condentes, ab omni usu removent, eo scilicet
reponentes, unde sine impietate repeti non pos-
sint, ut rectè interioribus sepulcri sui inscribi cu-
rasset Semiramis, nisi pro muliebri *ἡσέλιος*, ti-
tulo reges ad apertionem spe pecuniæ invenien-
dæ invitasset. Pulchrè contra Cyrus apud Xeno-
phontem in *ejus Pædia*, ad filios suos: Meum cor-
pus ò charissimi filii cùm moriar, neque in auro
condite, neq; in argento, neq; in alia re prorsus
ulla, sed terræ reddite quam primum. Quid e-
nim hac re beatius, quàm terræ misceri, quæ pul-
cra omnia, bene omnia & gignit & nutrit, &c.
nec minus sapienter Saladinus Ægypti, Damasci
& Mesopotamiæ Dominus, moriturus in sepul-
tura signiferum jussit pro vexillo præferre parti-

culam panni & proclamare, Regem Orientis potentissimum nihil in morte, de gloria sua reportare quàm tantundem panni. Marinus. Contra: si stolidum est, vivū velle splendidiore seu quocunq; modo superbire, ex eo, quod nihil sit homo quam pulvis & umbra, imò ein schändlicher Kohn/ ut est apud Siracidem, quanto stolidius id fit in morte? Sed hac ratione scilicet miseria ista tegitur, & splendor mortuo conciliatur. Rectè respondet Chrysostomus: melius id fieri impendis in pauperes superstites. Ita enim verum fulgorem mortuis, præsertim si piis legatis tale quid jusserint, in die novissimo conciliatum iri, *Math. 25. v. 34. & seqq.* Nudus egressus sum, &c. & nudus revertar illuc, *Job. c. 1.* nec absurde videntur rem putare, qui existimant, *Lev. 1.* plumas avium in locum cinerum projectas ut indicaretur, mortem nos omnibus ornamentis spoliare, *Barrad. b. l. §. 220.*

Idem prorsus Jura etiam civilia docent. Modum scilicet in sepulchris servandum, *l. 14. §. 6. neq; tantum.* & habendam rationem facultatum & dignitatis sepeliendi. *l. 12. 14. 21. b. t.* usque adeo ut nec voluntas testatoris in egredienda iusta ratione sumptuum attendenda sit. *ib.* Et Noribergæ hodie non aurum tantum & argentum, sed & ceram sepulchris inferri vetitum est. Quemadmodum contra nec ita modicæ fieri debent impensæ ut defuncto contumeliæ sint, *l. 14. §. 10. n. 1.* ut rectè perstringitur Tubero apud Ciceronem, qui in Funere Scipionis stragulorum loco quæ alii sternebat pelliculis hædinis utebatur. Aliarum gentiū ritus videantur apud *Stobæum,*

brum, *serm.* 120. Alex. ab Alexandro, *Genial. dier.* l. 3. c. 7. Speidel. in *Speculo Juridico politicar. obl. in voce Reich/ Reichbegångniß &c.* De Romanis ritibus hac in parte aliquid dicetur infra *ad Domin. XXIV.* §. 221.

Et hætenus de funere ex occasione comiratus, in quo præcipuum locum tenuit mater defuncti *vidua*, secundum cives urbis. Sed de matre aliquid adhuc dicendum, & ejus descriptio ab Evangelista facta intuenda. Hæc vero facta est unico verbo dicendo: Viduam fuisse, q. diceret Evangelista: satis dixi cum vidam dixi. Ex uno enim hoc verbo miseria ejus facile intelligitur. Nomen hujus deductum putant à verbo Iduo, iduere, quod idem antiquis fuerit ac dividere. unde Idus, quamvis in *ff. de verb. sign. l. malum. §. viduam.* vidua dici perhibeatur tanquam sine duitate, quemadmodum vecors, quasi sine corde, juxta Gell. l. 12. c. 2. Et est illa, cui maritus mortuus est, quod jura non tantum de morte naturali, sed & civili, quando scilicet vir sit vel bannitus vel ad triremes condemnatus, intelligunt, Covarruv. *præct. quæst. c. 7. n. 2.* Gail. *obs. 1. n. 143.* Felin. in c. *significantibus n. 8. de offic. de leg.* Annumeratur personis miserabilibus in l. *un. C. quando Imp. inter pupillos &c.* Menoch. l. 2. d. *arbitr. cons. 66.* Mascard. *de probat. concl. 64.* Viv. *decis. Neap. 521.* Guid. Pap. *quæst. 566.* Afflict. *decis. 257.* de quarum privilegiis, Petr. Rebuff. in *tract. de sentent. provis. art. 3. gloss. ult.* sedecim privilegia recensens. Quibus *anfruentur etiam divites*, controversum apud JCros LXVII. est. Distinguunt tandem ita, ut dicant. *lis quæ*

ad forum spectent divites etiam frui, non autem cæteris, quæ miserabilibus personis indulta sint. Franc. Menoch. & Rebuff. *l. 1. Christin. decr.* 161. *n. 5.* Non autem pertinent privilegia illa ad viduas luxuriosè viventes. Bart. & Dd. communiter in *l. fidei commiss.* 27. *C. de fidei commiss.* Tiraquell. *tract. de nobilit. c. 18. n. 14.* Surd. *tract. de aliment. tit. 7. quæst. 24. n. 11. in fin.* Plane ut Paulus Apostolus dicit, quod vidua in deliciis versans vivens mortua sit, Et talibus beneficia Ecclesiastica denegat, *1. Tim. 3. v. 5. & seqq.*

§. 222.

Porro quæ de privilegiis vere-viduis ex jure concessis dicta sunt ea prorsus consentanea sunt sacris literis, *Exod. 22. v. 22. Deut. 16. v. 14. c. 24. v. 17, & seqq. c. 26. v. 12. 13. cap. 27. v. 19.* Probè hoc considerent non tantum viduæ, sed etiam mulieres, viros adhuc habentes, ut scilicet piè ac castè vivant, & modestiæ etiam studeant, nec viri fortè in eminentia constituti, cujus radiis fulgere perhibentur, conditione ad fastum abutantur, nec tenuitatem, modò honestus sit, nimis despiciant, Summa: tum erga Deum, tum erga maritum, ita se gerant, ne viro cor abrodant, vel alio quovis modo causam dent Deo, ut eas è conditione præsentis deturbet, & ante tempus ipsas viduas reddat. In miseriam tamen hanc redactæ, patientes sint Deum pro remissione peccatorum, quibus forte pœnam hanc meritæ sunt, orent, spem tamen in Deum non abjiciant: quippe qui se judicem earum profiteatur, *Psal. 68.* quo licet innuat, rarò eas æquos judices in terris invenire, simul tamen permittat bonam

nam earum causam tandem triumphaturam, lacrymis quippe earum per genas defluentibus, sursum tamen ad Deum contra eos qui expresse-
runt clamantibus, *Sir. 35. v. 18.* Viri etiam uxores suas diligentes, ita vivant, ne Deum moveant, ut illas antetempus viduas faciat, quod inter Gravissimas pœnas S. Literæ enumerare solent, *Psal. 109. v. 9. & alibi.*

§. 223.

Satis pro instituto nostro de quatuor primis circumstantiis, nimirum de loco, persona resuscitati, matre filium efferente & comitibus. Sequitur quinta, nimirum Christus, de quo aliàs satis multa imò omnia, quippe quæ sit summa salutis nostræ. Videbimus ergo tantum quid hic egerit, ubi primò occurrit allocutio consolatoria ad matrem, dicentis *noli flere*. Super quo Sandæus occasionem accipit dicenti de contractu commodati, qui sit inter Deum vitam homini commodantem, & inter hominem commodatarium, qui adeo illa vel a se vel à suis recepta, flere, aut indignari non debeat. Quia in doctrina cum non omnes nostra hæc legentes illius quoque scripta habeant, molestum ut spero, non erit potiora inde excepta cognoscere, præsertim eum, ut verum fatear, pleraque (quamvis non omnia, sed quædam secus ut suis locis notabitur) commodius hic ab ipso dicantur, quam in plurimis prioribus.

§. 224.

Primò commemorat Sandæus varias *Icones*, quibus Sapientes veteres vitam humanam depinxerint. Socratem videlicet similem dixisse

alex ludo, in quo fors dominetur, & turbet sæ-
pè omnia. Præterea simulacro, in quo partes o-
mnes pulcras esse deceat. Ad hæc; organo Mu-
fico, quod intensione ac remissione suaviorem
sonum edat. Indoctorum esse velut histrioni-
cam in qua fastus & arrogantia multa signa e-
dantur. Avarorum funerali convivio: omnia
enim cum habeat, hospite qui præsentibus hila-
riter fruatur careat. Ex Stobæo *serm.* 1. 16. 123.
Pythagoram comparasse vitam Panegyri, id est,
solenni hominum conventui, ad quem alii con-
veniant certaturi, alii negociaturi, nonnulli
spectatores modo futuri. Diogenem contulisse
convivio, in quo omnes madidi & vertigine ac
intestinorum dolore male vexati: Epictetum
torrenti haud dissimilem affirmasse. Homerum
foliis deciduis, Aristonymum theatro, naviga-
tioni in pelago & in littore. Antiphonem carce-
ri unius diei. Plautum vocasse (a) salillum ani-
mæ, quo brevitatem in- (a) Si ego Plautum re-
nuat, quæ tantula sit, ceterè intelligo, non vitam
quantum salis in convi- ille sed ipsum hominẽ
vio cuique apponatur. seu corpus ipsius salil-
Eundem herbæ solstiti- lum ein *Salsfäßein* a-
aliassimilare, quæ sit nimæ vocat, in quo ani-
Ephemeros, quod ultra ma sit instar salis, præ-
diem non duret. Cice- servanseam à corrupti-
ronem musico concen- one, & sapidum quasi,
tui a histrioni, non se hoc est, sapientem red-
extra numerũ moven- dens hominem,
ti: nec quæ longa brevius pronuncianti. Plato-
nem tesserae ludo componere: in quo quid
jactu cadat, in ludente minime situm sit: ac quod
acci-

accidat rectè posse disponere. Senecam, jactationi in tempestate, ac discursioni urbanæ. Deinde fabulæ theatriali, quam non quàm diu, sed quam benè acta sit referat. Denique amni, in quem omnino eundem ob rapidum undarum, cursum nemo descendat. Sophocli placuisse umbram, Pindaro & Æschylo umbræ somnium. Et hæc profanorum esse, nec minus vero scita illa quæ à patribus afferantur. D. Chrysostomum vitam humanam ludi imagine perbelle exprimere *Homilia 24. in Matthæum: militiæ homil. 55. Mari procelloso, Homil. 82. Scenæ ac somnio Homil. 15. In Epist. ad Hebræos. Homil. 24. Carceri & umbræ sermone ad Theodorum Monachum: stadio in quo cæstibus depugnetur, Homil. 6. De virtutibus ac vitiis. S. Basilium concipere eandem ut navigationem: Nazianzenum ut turbulentum mare, umbras, spectra, torrentem. Gregorium Magnum, ut florem in fœno: Olympiodorum ut rotam, Hieronymum ut punctum, cujus pars nulla, Pium. (b) Ita Augustinus Imperatorem ut (b) Cooperator morte instantem, cujus ultimo te interrogatis amicis actu de morte agatur, num rectè peregisset vitæ fabulam? Rectè respondētibus. Valete. Idiotam (c) virum in te. Ergo, inquit & plaudilem. Sed (addit) humanis elegantiora sunt divina, è quibus vulgata sunt flos fœnum, vapor, lanugo umbra, naves nescio, in soliloquiis pomæ portantes, vani- (d) Jobus & Paulus cecitas, nihil, (d)*

am bello vel luctu comparant. *Job. 7. v. 1. 2. Timoth. 4. v. 7.*

§. 225.

Quæ omnia (pergit Jesuita) quamvis pervenit & ad cujusque finem propositum accommodatè, diversas vitæ mortalis conditiones exprimant: nullam tamen ex his symbolum vitam ipsam, quatenus Dei quoddam donum ratione cujus homo ille multis hominibus obnoxius redditur, ita clarè proponit, ut illa ex legibus & forensibus negociationibus hausta similitudo, quam modo adornamus, tum instituto nostro, tum Evangelio hodierno tum festivitati præsentis sive templum spectes, cujus dedicatio anniversaria (e) agitur, sive Dei-param, cujus nativitate (f) colimus, valdè ut arbitramur consentaneè.

(e) de dedicationibus templorum quid sentiendum sit dictum est ad Dom X. (f) quia de Nativitate S. Mariæ, tum in se, tum eatenus quatenus præ aliorum hominum nativitate peculiare quid habuerit, nulla ne litera quidem habetur in Scriptura Sacra, unico fidei nostræ fundamento. Itaque non opus est peculiare festum illi assignari. Quod vero Pontificii sine peccato natam & conceptam arguere volunt inde, quia Christum Dominum sine peccato conceperit & pepererit, id si valeret, primos tandem parentes à peccato absolveret. Si enim conceptio super-Naturalis, & quidem à Spiritu Sancto fieri non potuit, nisi ab ea quæ sine omni peccato fuerit, multò minus Naturalis potuit. Adeoque etiam Mariæ parentes, avi, proavi, atavi, usq; ad primos parentes peccato caruerunt, quod,

quod, ut omnes reliquos dissimulemus, David vir juxta cor Dei de se disertè negat, *Psal.* 51. nec affirmare utiq; de sese primi parentes vel potuerunt vel voluerunt.

§. 226.

Explicat deinde Jesuita quomodo instituto conveniat propositum suum, dicendi de commodato, quia ex hætenus explicatis ordine sequatur. (quamvis quomodo id fiat non exponat) Evangelio convenire, quia hinc eruendum sit illud *Noli flere*, (quia scilicet in morte commodatum à Deo reddatur Deo qui commodaverit, dixerim & ideo, quia quos piè defunctos præmittimus imò nostram ipsorum animam Deo quasi commodamus tanquam materiam gloriæ omnipotentis, resurrectionis & reduntionis cum corpore, integra omnia & multò meliora in die illo recepturi) Festivitati autem Nativitatis Mariæ, quia & quantum ipsa Deo à quo vitæ lucis usuram extra matris alvum acceperit, & quàm præclarè commodatæ sibi vitæ obligationib' satisfecerit, hinc (ex comparatione cum commodato) intelligi posse opinatur, quod postremum extra dubium ponimus, cur autem peculiare Festum propterea institui opus esse non putemus, paulò ante diximus.

§. 227.

Pergit Jesuita: putamus igitur, ut rem ipsam aggrediamur, vitam illi rei esse persimilè quam leges & jura *commodatum* vocare solent, quasi dicas commodo gratis datum: vel commodo accipientis aut utentis datum, &c. oritur autem illa obligatio ex contractu, qui eadem denominati-

one commodatum vocatur. In eo verò datur quippiam alteri gratis ad certum aliquem usum dominio non translato. Ita autem vitam hominibus à Deo dari, ut probè intelligatis, unum è philosophia: è Theologia alterum desumptum est. Philosophicum illud esto; Vitam rerum corpore constantium, qualis est homo, trifariam sumi. Primò pro anima, &c. Secundo pro existentia animæ in corpore. Tertiò pro ipsius vitæ functionibus, &c. Itaq; cum triplex sit vitæ ratio, sine modo dicto explicata, sive alio, quo Philosophi tres animas statuunt, vel vitas: vegetantem, sentientem, intelligentem: plantæ, animalis, hominis, quas omnes homo in se continet, tria quædam commodata, consideramus. Quorum symbola fuerunt fortasse tres panes in commodati parabola, à Christo Domino proposita *Luc. 11.* ubi cœlestis Magister ut nos ad orandum excitaret. Quis vestrum, inquit, habet amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes (Græcè est *τρεῖς πᾶνες μοι δός* *ἄγεις* mutua mihi tres panes: sed lubet vulgatum sequi, qui (g) commodandi verbo expressè utitur) Et ille de intus respondens dicat, &c. (g) sed improprie, non enim commodatur panis, sed vel mutuò datur, vel venditur vel donatur, aliàs non posset intelligere, si tropologicos mysticosq; sensus verbum *τρεῖς* utrumq; in panibus licet agnoscere: uti faciunt Origenes vel Cyrillus *l. 5. in Levit.*

vit. Augustinus *serm.* 29. *de verb. Domini*, Beda, Theophylactus, Euthymius, *Luc.* 11. *Psal.* 36. v. 26. &c.

§. 228.

Ex Theologia autem hoc constituatur. Nul-
lum est homini antequam vitam hanc ingredia-
tur, meritum, ut vitam accipiat. Erroneum est
cogitare animas ante corpora creatas esse, & me-
ritorum ac demeritorum ratione ad hæc vel illa
tanquam ergastula quædam ablegari vel detru-
di. Ex quo necessario sequitur vitam hanc o-
mnibus gratis concedi, quod in primis ad com-
modati rationem est necessarium. Quæ illud
quoq; requirit: ut illius rei dominum in illud
qui accipit non transferatur: quod in gratuita
vitæ concessione contingere cernimus. Penes
quem enim vitæ arbitrium dominiumq; rema-
nere existimatis? penes hominem ne qui ea tan-
quam commodato utitur? abnuunt sapientes,
qui in gravissima illa quæstione: *An homini li-* Quæst.
ceat occidere seipsum? piaculum id esse affirmant LXIIX.
cum ob alias causas, quas exequitur Doctor An-
gelicus: tum illam potissimum, quam hac ver-
borum complexione proponit: Vita est quod-
dam donum divinitus attributum &c. Et ideo
qui se ipsum vita privat in DEUM peccat, cujus
est servus &c. Ex quibus communi consensu
statuunt DD. Theologi, hominem habere qui-
dem jus custodiendi vitam suam, utendique illa
ac suis membris, non tamen esse Dominum vi-
tæ aut membrorum, quod docent egregiè Car-
dinal. Cajet. SS. q. 150. art. 2. & q. 151. art. 6.
& in summa §. homicid. Franciscus, Victoria
Relect.

Relect. de homicid. à n. 23. Dominicus Scotus *c. L. 4. de Just. q. 2. art. 3. l. 5. q. 1. art. 5.* Didacus Covarruvias *L. 1. variar. resol. c. 2.* alique qui officiis hominis Christiani summas conscripserunt. Neque dissentiunt antiqui Legislatores certe *L. 13. ad L. Aquil. in principio* habetur, liberum hominem non esse Dominum suorum membrorum &c. Jam verò nemo inficias perit vitam non ad quemvis usum & omnino incertum, quod in precario contingit sed ad designatum, determinatumq; homini concedi. Quemnam illum? dicis. Nimirum à vobis est lectum quod est apud Jobum. Homo nascitur ad laborem & avis ad volatum. *Ecl. 12. 13.* Deum time &c. hoc est enim omnis homo: id est, hoc spectat ad omnem hominem. Hoc fine humanam vitam accepit quilibet. Is autem qui *commodatum* ab aliquo accipit, sex potissimum obligationibus tenetur. I. Uti non potest re nisi ad illum usum ad quem accepit &c. *L. Si ut certo. §. quod vero in senectute & §. Quin imo & §. Idemq; ff. commodati.* Ita ap. Gellium *l. 7. Laber. & Q. Scævola vett.* Jcti dixerunt acria & severa judicia de furtis habita esse apud antiquos: quippe qui tanquam in fures actionem dederunt secundum legem XII. tabularum in eos, qui re commodata uterentur aliter, quam quo utendum acceperant, quod etiam refert Val Max. *l. 8. c. 2.* Huic obligationi nequaquam satis faciunt &c. Ociosi. Si quis rem tibi commodasset, ut illa uteretur adjungens sine usu perituram: certè ex vi contractus illa uti deberes. Talis est vita &c. *ὁ βίον ζωὴς* vita est rota, inquit Phocydides, ad

ad volvendum & versandum vita comparata est
 ξὶν βελόμεν & μὴ πρᾶττε θανάτῃ ἀξία aiebat
 Menander.

(b) τροχὸς & penacuta significat cursum, τρο-
 χὸς βαρύτων & significat rotam. Utrumque de
 vita verum est. Hinc (ad cursum quod attinet)
 Paulus, cursum meum absolvi. 2. Tim. 4. v. 7.
 ubi tamen legitur δρόμῳ, quod cursum re-
 ctum, & qualis est fidelium famulorum, hoc est
 non fidelem minus & constantem quàm agilem
 probantium tum in stadiis currentium 1. Cor. 9.
 v. 24. & seqq. τροχὸς autem ferè cursus circu-
 laris est, qualis est rotæ, miras simul vitæ vicis-
 situdines connotans. Quod etiam notavit rex
 ille captivus regis sesostris, apud Herodotum cujus
 currum cum aliis volvere coactus, rotam idem-
 tidem intuitus, cur id faceret interrogatus vicis-
 situdinem sortis humanæ intueri sese respondit,
 quam rota præfigeret, ipse verò expertus sit, ex
 rege mancipium factus &c. porro rotæ motus
 duplex ferè est καὶ κύλισιν, καὶ καὶ δίνησιν. Κατὰ
 κύλισιν talis est qualis est in rotis curruum quæ
 ita moventur, ut currum simul promoveant,
 καὶ δίνησιν verò moveri potest rota, circa clavum
 parieti infixum etiam sine usu. Talis est vita
 eorum, qui movent quidem sed nihil promo-
 vent. Hoc est, nihil proficiunt, dum talibus la-
 boribus occupantur, de quibus non verè minùs
 quàm acutè Plinius; *satiùs esse ociosum esse quàm*
nihil agere. Et Seneca *magna vitæ pars elabitur*
nobis malè agentibus, tota nihil agentibus. Tales
 sunt in vita communi, qui artes inutiles tra-
 ctant,

Etant, sub quorum nomine iterum Seneca. *Mul-
ta necessaria ignoramus, quia non necessaria discimus.*
Vel etiam qui versantur in labore non quidem
inutili in se, ipsis, autem parum proficuo, vel
quia illas res non rectè tractant, vel quia
Benedictione DEI quam vel planè non, vel
non rectè invocarunt, destituuntur. Nec in-
eptè in hunc censum refertur *θελοθησκία*, hoc
est opera electitia, ad quæ sine dubio Jesuita
more suo præcipuè alludit, sed vana sunt instar
rotæ circa clavum in pariete quia frustra DEUS
colitur mandatis hominum. *Matth. 15.* Sed
pergit Jesuita: Est vita, inquit, humana, via &c.
At via quæ debet ducere ad alteram vitam &c.
Tu ea uteris ut rectà tendas ad æternam mortem
&c. Diu vivere, quid est nisi ad finem currere,
quid moraris igitur. *August. Serm. 2. de verbis
Domini.* Qui nihil habet in vita jucundius vi-
ta, aiebat Cicero homo Ethnicus 2. *Rhet.* is cum
virtute non potest vitam colere. Est vita Co-
mœdia vel fabula: aut potius ad fabulam exhi-
bendam commodata: dum enim vivimus
spectaculum sumus DEO, Angelis & hominib.
1. Cor. 2. v. 9. Ut itaque benè agas ac peragās
fabulam, vitam te accepisse existima. Quomo-
do fabula, sic vita, inquit, Romanus Sapiens.
Epist. 78. Non quam diu, sed quàm benè acta
sit, refert. Nil ad rem pertinet, quo loco desi-
nas, quocunque voles desine, tantum bonam
clausulam impone. Musicum concentum vo-
cavit vitam Tullius: & fuere nescio qui, quibus
certissima persvasione anima humana ut har-
monia est habita. Eam tibi non tam ad homi-
nes quam ad Deum oblectandum commodatam

scias, &c. Vis scire ad quem usum vitam acceperis? dicam clarissimè & brevissimè, ut Dominum Deum tuum laudes ac reverearis, eique serviens tandem salvus fias. Ad alios fines si vitam tuam detorqueas, furti non secus quam qui re commodata abutitur convinceris. Cæterum superiori affinis est illa commodatarii obligatio, quod non possit diutius re uti, quàm pactum fuerit ut colligitur ex *L. si certo §. Quod verò in senectute ff. commodati.* Quare debet restituere tempore constituto *L. de restituendis C. commodati. &c.* In hac autem obligatione fundatur illa Salvatoris ad viduam Naomiticam adminitio, *noli flere.* Stultitiæ argueretur vel ignorantiae, aut puerilitatis; qui si equo sibi ad certum iter commodato usus esset, repetente eo qui commodavit, vel reddere renueret; vel si cogeretur foemineo ululatu impleret omnia. Hanc legem mortalibus, quam primum iis vita commodata est, commodator DEUS posuit, ut ad ejus nutum reddere cogerentur. Illud peculiare (i) est in hoc commodato, quod nec citius reddere liceat, quàm à commodatore fuerit præscriptum. In qua quidem obligatione præcipua consistit ratio, cur ne & mala gratia fiat. nemini liceat auctoritate privata sibi vitam eripere, eo fine ut illam DEO reddat (k) Quæ assertio indubitata est apud omnes tum Theologos tum Philosophos alicujus nominis, ut fuisse confirmat S. Augustinus *l. 1. de Civ. à cap. 17. ad 28.*

ad 28. Quare malè Socrates, ut est apud Sto-
 crates, ut est apud Sto-
 bæum, in vita tanquam
 in theatro permanen-
 dum dicebat, quàm diu
 rerum & operum hujus
 vitæ jucundum fuerit
 spectaculum. Melius
 sanè Pythagoras: quam-
 diu supremo rerum Do-
 mino visum fuerit, qui
 è statione nos in tempo-
 re evocabit. Illa quoque
 commodatum sequitur obligatio, ut eadem res
 in specie, ut Jurisperiti loquuntur; ut Philoso-
 phi, in Individuo: id est, omnino eadem, certè
 non deterior facta reddatur &c. Hanc obliga-
 tionem habet Lex rei commodatæ ff. *commodati*
 &c. Nonne eadem specie vita hominis & bestię:
 hoministibi Deus commodavit. Cave ne bestię
 (l) vitam illi reddas, (l) aut etiam Satanę, ut
 commemorat vitia quę postea dicit, & rectè.
 dam in pecoribus adumbrata quę vitan-
 da &c. Huic adhæret alia obligatio quod
 jure compelletur, qui rem accepit commodato,
 eam non restituere factam pejorem sua culpa
 L. *sed mihi videtur. §. si reddita. & L. in rebus. §. si*
autem. & L. eum qui. ff. commodati. Quocirca
 (& hæc est nova obligatio vel appendix supe-
 riorum) debet rem commodatam servare
 incolumem ea diligentia qua res suas. L. *si ut*
certo §. Quod vero in senectute. ff. commodati. Imo
 apud

apud homines, quod obligationes auget secundum conscientiam cogitur commodatarius compensare, ac reparare damna, quæ res com-
modata est passa, dolo & culpa sua. Sed qua
culpa? dicis. Docebunt leges, earumque periti,
qui statuunt, Commodatum vel esse gratia ejus
solum qui dat: ut si quis commodat famulo suo,
ut honorificentius herum comitetur, &c. Tunc
qui accipit tantummodo tenetur ex dolo & la-
ta culpa. Quod colligitur ex *L. Si ut certo §. Interdum ff. commodati* & *L. contractus ff. de regu-
lis juris*. Vel esse gratia utriusque tam dantis
quam accipientis. Ut si quis commodet tibi
vasa aurea vel argentea, ut domi communem
amicum accipias, quem ad cœnam tu & ipse in-
vitasti. *L. in rebus Hæc ita* & *L. Si ut certo. §. Interdum ff. commodati*. Tunc qui accipit tene-
tur ex dolo & culpa lata ac levi, non autem le-
visissima. Ut patet ex *L. contractus. ff. de Reg ju-
ris*, vel esse gratia solius accipientis. Quod hic
contingere certum est. Quæ enim utilitas Deo
ex vita nostra accedit? Tunc autem (m) ut in
capitulo 1. de comoda- (m) videntur hic verba
to inquit summus Pon- quædam Clibrarii for-
tifex constatque ex *L. tasse errore) deesse, hæc*
Quæsum, Versu enim (cilicet; tunc commo-
quoque ff. de precatio. L. datarium etiam ex le-
contractus ff. de regulis visissima culpa teneri.
Juris L. in rebus ff. commodati. L. si. ut certo. §.
Nam videndum versu commodatum ff. eod. tit.
Summâ igitur ac exquisitissima diligentia tene-
ris vitam uti à Deo accepisti conservare, ne de-
periores tuâ ignavia, fraude dolo ve recipiat. &c.

Tc

Quid

Quid enim vis malè dic mihi, interrogatio est Augustini, puto nihil &c. Aut da mihi aliquid velle quod malum sit? Solam animam vis habere malam. Quid te offendisti? quid de te tu ipse meruisti? non visesse malum, nisi te solum. Summa diligentia curandum, ne ex bona malam facias. Non est satis ad commodati obligationem enormia quædam vitia evitare &c. levissimorum etiam habenda ratio. Fugendum ab inhonestis colloquiis, à superfluo potu, ab ociosis verbis, scurrarum gesticulatione, vanitate, risu nimio, jocis immodicis, &c.

§ 229.

Quæst.
LXIX.

Inferret (inquit porro Jesuita) ex his fortasse argutulus quispiam. Si tanta vitæ tanquam commodati cura est habenda &c. caveri ergo debet ne afflictionibus corporis, jejuniis, flagellationibus, & ut nunc vulgus loquitur, mortificationibus eam breviorē quàm à Deo definita est, faciamus, (n) Eadem fortasse quosdam avertit à proposito religionem ingrediendi, in qua multa haud dubiè suscipienda sunt, quæ si vitam non omnino statim extinguant, certè paulatim atterunt ac diminuunt. Quod criminofum esse videtur, contractui de commodato contrarium. Verum hunc scrupulum hominibus non omnino

(n) rectè; qui sponte aliquid suscipit, non pertinens per se ad amorem Dei vel proximi circa corpus, ex quo scit vitam se reddere breviorē. Is *αὐτόχρη* est & incurrit illud Pauli; corpus curandum sed ita ne lasciviat. *Rom. 13. v. 14.* lasciviam autem prohibere curâ corporis nihil officit valetudini,

minino malis, sed mul-
 to quàm par esset, deli-
 cationibus & uberum a-
 maioribus eximamus. Scire oportet, ne Theo-
 logos (o) quidem qui hæc exactius tractant,
 dubitare, quin non so-
 lum licitè sed & lauda-
 biliter & cum merito
 (p) possit quispiam vi-
 tæ suæ spacia breviora
 facere: non quidem de
 industria, ut vita decur-
 retur (q) sed ut virtutis
 ac honestatis officia (r)
 exerceantur, quamvis
 non ignoretur fore, ut
 vita diminuatur. Quot
 Sanctorum tot exem-
 pla (s) declarant, & ap-
 probatus Ecclesiæ usus
 in longissimis jejuniis
 aliisque acerrimis pœnis
 (t) imponendis: quibus
 dubitari non potest,
 quin aliquantulum, i-
 mò multum sæpe, de
 vitæ cursu adimatur. Id
 autem contra commo-
 dati (u) rationem non
 esse, inde colligas, quòd
 licitè ut amur re com-
 moda-

dini, sed prodest, quan-
 tumvis affectu & con-
 cupiscentiis, præsertim
 voluptatibus assuetor-
 um dolor inde nasca-
 tur sed hoc est carnem
 crucifigere *Gal. 5. v. 24.*
1. Tim. 5. v. 23. (o) qui
 sunt illi Theologi? Pha-
 risaici scilicet, onera ho-
 minibus imponentes
 quæ ipsi primoribus di-
 gitis non tangunt
Matth. 23. (p) quis ve-
 rò requisivit ipsade ma-
 nibus ipsorum *Esa. 1.*
 (q) ajo iterum ac repeto
 quod dixi ad literam, n,
 & addo dictum Salo-
 monis qui sibi ipsi da-
 mnum dat, is merito
 vocatur maximus scele-
 ratorum. Ein Erböse
 wickst ut Lutherus ver-
 tit. Hebr. וְיִמְחַדְךָ
Prov. 24. v. 8. nec mi-
 nuitur malitia, nec est
 quod Deo vel homini
 qui factum hoc in gene-
 re improbat gratificari
 te putes, quemadmo-
 dum David non proba-
 vit sed pro homicidio,

modata ad illum uti erat, punivit latro-
 usum ad quem data est cinium eorum qui ho-
 (W) etiamsi inde dam- stem ipse occiderant.
 num aliquod commo- (r) virtutis aut honesta-
 dato immineat: & si tis exercitia censeret non
 res animata sit, quam- debent, nisi probari pos-
 vistali usu atteratur, ac sit Deo aut rectæ ratio-
 paulatim ad exitium ni. Jam Deus talia nus-
 vergat: præsertim si quam iussit & recta ra-
 id minime nolente imo tio inter vitia comme-
 præcipiente (x) Domi- morat *ἀναγκαστικῶς*, hoc
 no commodatore fiat, est quo nihil etiam ho-
 ut in re nostra consistat, nestæ delectationis sen-
 &c. tire præ nobis feramus
 (conf. Ecclesiasten honestam in laboribus de-
 lectionem passim commendantem) multo er-
 go minus pro virtute habebit, dolorem sibi
 sponte adsciscere.

(s) non exemplis sed legibus iudicandum.
 Quid autem de exemplis huius generis sen-
 tiendū dicetur aliquid ad *Dom. 24.* ubi de Mo-
 nachis agitur (t) si quis pœna mortis dign⁹ se ipsū
 occidit, manum carnificis antevergens (ut fit in-
 terdum à sceleratis in carcere) is æquè ac alii
αὐτοχειρ censetur.

(u) esto: non esse, contra commodati ratio-
 nem, est tamen contra DEI mandatum, juxta
 quod, & non juxta similitudines à nobis confi-
 ctas, & quousque nobis libet extensas, vitæ &
 fidei regulæ constituendæ sunt. (W) probetur

corpus

corpus eum in finem datum esse ut carnificina conficiamus.

(x) dieses stehet wol dabey. ostendatur ubi Deus significet talia se probare, contrarium extat dicto sæpè citato *Es.* 1. sed allegat paulo post *Je.* suita dictum *Luc.* 14. v. 16. Qui non odit animam, id est vitam mortificationibus affligendam, non potest meus esse discipulus, imo non est Christo dignus, ut alibi dicit. Sed praxis Apostolorum ostendit loqui talia dicta de persecutionibus, ubi quicquid potius perpetiendum, etsi vitæ noxium, quam veritas abneganda. Si autem de exercitiis monasticis intelligendum; sequentur hæc absurda. 1. neminem Christo dignum esse nisi qui se Monachorum instar quorundam ad mortem usque affligat. 2. Quod Christus dicit de odio vitæ, dicit etiam de odio parentum. E. & ipsi occidendi. 3. probabant *αὐτοὺς εἶπας κατ' ἐξοχὴν* ita dictos, quis enim magis odit vitam suam quam illi. Post pauca tangit quæstionem motam ab Arnolfo Villanovano; An Chartusiani legitime abstineant à carnibus sed non decidit, factum autem à se dicit in Medico Christiano. Nectit & Allegorias illius dicti *Luc.* 11. initio citati, quis sit ille amicus peregrè veniens, & faciat ut ab amico magno (DEO) tres panes commodato accipiendi sint. Et quoniam sint illi tres panes. Et dicit Bernhardum fingere se esse illum amicum, peregrè venientem cum uxore & mancipio (neminem enim sibi chariorem seipso) Hunc de via redire juxta illud Prophetæ: redite prævaricatores ad cor. Et tunc verè sibi quemque

amicum esse cum de via redeat, quoniam qui diligit iniquitatem oderit animam suam &c. venisse cum uxore & mancipio. Deficit quippe inquit ratio mea (ipsa est via) præ ignorantia veritatis. Langvet voluntas præ inedia affectionis. Infirmitur caro præ inopia fortitudinis, &c. Tres verò illos panes esse veritatis, castitatis, fortitudinis. Ut intelligam, ut diligam, ut faciam voluntatem tuam (y) &c. Deinde commemorat Allegoriam Augustini. Qui amicum de via venientem, appetitum hominis adumbrare affirmet. De via venisse id est de temporali consuetudine revocari, tres panes commodato, peti hoc est sanctissimæ Trinitatis Intelligentiam, quæ præsentis vitæ labores consoletur. Nam converso ad DEUM homine, ut Augustinus disputet, appetitum quoque à consuetudine revocari, Sed si non consoletur interius gaudium de doctrina spirituali, qua Creatoris Trinitas (forte bonitas) prædicetur, magnas angustias esse in homine, quem premat ærumna mortalis. Cum ab iis quæ foras delectent præcipiatur abstinencia, & intus non sit relectio de lætitiâ doctrinæ, tunc mediam noctem esse, qua cogatur vehementer instare petendo, ut accipiat tres panes &c. Repetit postea capita de conditionibus quibus vita nobis commodatò data &c. Addit: neque hic valet temporis quamvis longissimi præscriptio. Nemo vitam commodatò sibi tributam post

annorum centurias aliquot quiete habitam
 præscribere potest. Quod vel ex legibus huma-
 nis colligas, ex quibus liquet, ad præscriptio-
 nem exigi possessionem, non omnem tamen
 sufficere, qualis est naturalis, sed civilem esse
 debere. *Capite, sine possessione: de regulis Juris in*
6. Et Glossa & Interpp. in cap. Causam quæ, de præ-
script. Quamobrem fur rem furtivam usu cape-
 re nequit, licet longissimo tempore possideat,
 ex *L. sequitur. §. Quod autem. ff. de usu cap.* Item,
 qui rem apud se depositam habet, jure præscri-
 ptionis non gaudet: nec colonus aut conductor
 rem facit suam: eadem autem est ratio ejus, qui
 commodatò quippiam accepit, quia possidet
 nomine ejus qui est verus Dominus, ac civiliter
 possidere dicitur. *C. cum venisset, de restitut. spo-*
liat. & Gloss. in cap. Clerici 16. q. 3. Sic etiam cu-
 rator, tutor, procurator, licet possideant rem
 pupilli, minoris, domini, non possunt usu ca-
 pere, quia non possident suo, sed aliena nomi-
 ne. Simile quid contingit in Emphyteusi, feu-
 do ac similibus, ut LL. periti nôrunt. Hactenus
 verba Jesuitæ: In notis pro more adjectis le-
 gendos citat Azor. *In summa tit. commodati*
Gloss. & Hostiens. in cap. 1. de commodato. E.
Theologis qui disputent de contractibus, Pau-
lum Comitolum Rebellium, Azor. l. 7. tom. 3.
tit. Commodatum. Repetit & Allegorias de com-
 modato ex Maldenato & Bernhardo. Item quæ
 dicta erant de eo, quod Deus vitæ nostræ Domi-
 nus sit *Deut. 32.* contra Autochiriam de qua
 etiam cit. *Greg. de Val. T. 3. disp. 5. quest. 8. punct*
2. Item dictum Senecæ in consolatoria ad Marci-

tiam c. 10. Quicquid est hoc quod circa nos et adventitio fulget, liberi, honores, opes, ampla atria, referta vestibula, alieni commodatiq; apparatus sunt. Nihil horum dono datur. Commodatitiis & ad Dominum redituris instrumentis scena adornatur. Alia ex his primo die, alia secundo die referentur. Mutuo accepimus. Usus fructus noster est cujus temporis, ille arbiter muneris sui temperat. Tertull. *De Patientia* c. 7. Quod nostrum videtur alienum est: nihil enim nostrum, quia Dei omnia, cujus ipsi quoq; nos. Itaque si damno affecti impatientes erimus, non de nostro amissum dolentes, affines cupiditatum deprehenderemur, alienum quærimus, cum alienum amissum ægrè sustinemus, &c, reliqua videri apud ipsum possunt.

§. 239.

Et hætenus de primo illo quod Christus hic fecit, matrem defuncti flere prohibens, sequitur secundum *quod tetigit loculum*, tertium quod effecit *ut bajuli consisterent*, quartum quod *clamavit defunctum & surgere iussit*, quintum quod ex pergefactum & loqui incipientem *matrī reddidit*. Iconem hic videmus trium præcipuè beneficiorum quæ Christus in ipso morientibus præstat. 1. Sistit luctum, hoc est efficit morte sua ac merito, ut omnis sensus doloris, terroris & similium affectuum, quibus mortis acerbitas carni inuritur, à morte nostra absit, quia morte sua & abitu ad patrem domicilia nobis paravit, quæ per mortem (modo credamus) ingredimur. De rege illo Amalecita à Samuele occidendo legitur, quod cum fiducia gestu Samuelem

muelem accedens dixerit, ita depelli amaritudinem mortis 1. *Sam.* 15. v. 32. Simile quid de Olympiade matre Alexandri Magni refert Justinus, l. 14. eo scilicet gestu percussoribus suis obviam processisse, ut primi duo tam animosâ facie territi discesserint, alii duo occiderint quidem sed eo gestu vulnera susipientem, ut matrem esse Alexandri (herois fortissimi) vel in morte conspiceres. Sed simulata scilicet illa fuerunt ut gloriam à singulari animositate reportarent (quamvis mirum sit saltem fingi ita potuisse.) Quemadmodum & illud Aristotelis de fortitudine, mortem, quæ sit πάντων φοβερῶν φοβερότατον fortiter subeunte, rectè quidem docetur, sed ab Ethnico nunquam attingetur. Christiani autem veram habent fortitudinem, quippe quibus mors in victoriam jam absumpta, & stimulus mortis ereptus est, ita tamen, ut ipsi fortiter ei, qui hoc præstitit, hoc est Christo adhæreant, nec mortis larvâ nec hujus vitæ adversis ulla ex parte deterriti. Et hæc de primo. Secundum est quòd *tetigit loculum*. Loculus denotat mundum hunc, & omnem illius miseriam, ubi jacemus tanquam mortui. Hunc loculum Christus tetigit veniendo in carnem, & tactus sensu percepit miseriam nostram, dum carne passus est. Hinc, quod tertium est, effecit, ut bajuli consisterent. Qui sunt autem bajuli isti? quos putas? quid est illud quod vel mortem nobis inducit, vel nos ad mortem adducit? peccatum scilicet tum originale, propter quod embryones etiam morti sunt obnoxii, dum actualia, quæ mortem

adultis non modo adducunt, sed & non raro accelerant, idque non moraliter tantum quia mortem peccatis merentur, sed quandoq; physicè etiam, intemperantia & similibus vitiis. Ubi bajuli ad mortem hoc est peccata, quatuor ferè generum sunt. Quicquid enim peccatur vel odio vel amore vel dolore vel voluptate peccatur. Hos bajulos Christus sistere jubet, ratione reatus quidem in justificatione, ratione actus saltem aliquatenus in renovatione nostra. Quarto inclamat mortuum. Hoc fit in hac vita per vocationem ad Evangelium quo mortui in peccatis vivificamur. *Eph. 2.* In extremo autem judicio fiet voce Archangeli. Inclamatus ita juvenis non tantum se erigit sed & loqui incipit. Nam in hac vita corde creditur ad justitiam (ita mortuus se erigit) ore fit confessio ad salutem, ita loqui incipit à morte spirituali resuscitatus in hac vita: verè autem demum loquemur in futura Deum Patrem, Filium & Spiritum sanctum cum omnibus beatis angelis in æternum celebraturi. Reddidit tandem defunctum & resuscitatum matri suæ. Ut vero domestica mala quemadmodum Psamenitus apud Herodotum agebat, majora sunt lachrimis, ita gaudia domestica, potissimum matris super filio, qui mortuus saltem putabatur, (nedum ut hoc loco verè fuit) vivus autem illi redditus est, talia inquam majora sunt omnibus verbis & cogitationibus quibus digne saltem concipiantur, nedum effando proferantur. Sat ergo habuit Evangelista dicere *reddidit illum matri suæ*, quasi diceret, qui sensus super hac re utrinque fuerint,

fuerint, quæ colloquia, qui amplexus, tibi pia mens cogitandum relinquo. Adumbratur autem hac redditione filii matri in gremium facta, tum spiritualis converforum in gremium Ecclesiæ congregatio, tum porro ineffabilis jucunditas conversationis mutuae beatorum, conjugum cum conjugibus, parentum cum liberis, fratrum & sororum cum fratribus & sororibus, amicorum, cum amicis, &c. in vita æterna futuræ, cujus momentaneus saltem aspectus in monte Christi clarificatione celebrato B. Petrum quasi extra se rapuit, ut nesciret quid loqueretur. *Marc. 9, 6.* Sed hæc dictis de gaudio spirituali Christianorum in hac, & beatorum in futura vita aliis illustranda, imo dudum passim in aliis postillis illustrata relinquo.

§. 231.

Ut autem aliquid simile ex Politicis huc afferamus, in mentem venit *triumphi apud Romanos*, cum triumpho mortis de homine mortuo & Christi super resuscitato & in vitam æternam traducto, comparandi. Et sparsim quidem apud scriptores Romanæ historiæ, ut & apud Plinium, mox hæc nunc illa in triumphis ducendis usitata commemorantur, haud scio autem an apud ullum plenius quàm Pomponium Lætum *Hist. Rom. p. 783.* in descriptione triumphi Diocletiani cum collega suo Maximiano de Persis devictis, & apud Josephum de Vespasiano utroque Patre & Filio de Judæis triumphante. *l. 7. bell. Jud. c. 24.* Habet & quædam memorabilia non tantum de Romanorum sed & Græcorum triumphis Alex. ab Alexandro. *dier. Genial. l. 1.*

c. 22. ex quibus quæ huc facere videbuntur apponam. Primum quod apud dictum Pomponium *L. c.* habetur est exornatio templorum, facta fertis & floribus, Arabicos odores spirantibus & itinerum impletio ex pingvibus mensis & poculis, ut fessi victores se recrearent. 2. Tabulæ, signa; galeæ, arma & similia hostibus erepta. Item aurum, argentumq; tam purum quam signatum, partim in vasis tantæ magnitudinis ut ab adolescentibus validis humeris ferrentur, tum ipsa vasa aurea, argentea, & ex solidis gemmis facta, & tota regia supellex, & alia ferculorum, hoc est earum rerum quæ ad pompam ferebantur, genera, inter quæ erant etiam Deorum imagines. 3. Tubicines bellicum clangorem intonantes 4. boves cornibus auratis & vitati tanquam victimæ à popis, hoc est, ministris ad sacrificium accinctis acti. 5. Primores ex hostibus devictis patria veste, sed pullati, & paulo post ingens etiam turba captivorum ex plebe. 6. Tabulæ in quibus imagines urbium, regionum, devictarum, vel verè vel per modum Emblematum victori supplicantium. Item acierum, quibus hostes profligati. 7. Aureæ coronæ & munera victori data. 8. Propius currum Diocletiani & Maximiani præcedebant homines stipitibus, sudibusq; accensis quibus turbam submovebant. 9. Ipse currus triumphantium ex auro & lapillis pretiosis, quem trahebant quatuor equi, candore certantes cum nive. In quo sellæ curules duæ, ornatae gemmis, quibus victores infidebant coronis ex lauro capite cincti quam postea in Capitolio in Jovis sinu reponebant. 10. Cur-

10. Currum sequebantur captivitate liberati
 raso capite, & pileati, deinde equites laureati,
 quemadmodum & victorum arma laureata fue-
 runt. Hæc Pomponius Lætus de triumpho Dio-
 cletiani & Maximiani Imperatorum. Quibus
 similia ferè habet Josephus de Triumpho Vespas-
 fianorum *l. supra citato*. Et hæc de Romanis
 hac in parte. Apud Græcos verò, (inquit Alex.
 ab Alex.) servatum diu est, ut qui Imperator ho-
 stem fugasset, trophæo donaretur: qui occidis-
 set, aut funditus evertisset, triumpho vel Enco-
 mio & peplo. Fuisse autem pepulum velum, in
 quo qui facinora gesserant fortia, singula egre-
 gia gesta, atque acerrima prælia & maxima ef-
 fingere, illudque pro immortalis memoria ex-
 ponere palàm & templis dicare assueverant, scri-
 ptores produnt, &c. Encomion verò carmen in
 victoris laudem editum ad immortalitatem,
 quo ipsius res gestæ magnificæ, illustri præconio
 canebantur, quod epinicion vocant: trophæum
 verò monumentum dixere, nunc marmoreum,
 modo æneum, cum inscriptione & titulis ævo
 perpetuo duraturis. Hæc Alexander *l. cit.* De
 Turcis refert Salomo Schveicher in *Itinerario*
l. 2. c. 31. quòd triumphum celebrent non post-
 quam hostes devicerint sed ante expeditionem,
 ad terrorem scilicet hostibus suis incutiendum
 atque ita, ut ipse ibi ait, proverbium *triumphi*
ante victoriam impleant.

§. 232.

Cum Triumphis hisce ut comparemus pom-
 pam Mortis admonuit nos Johannes Major in
 carmine ejusdem tituli, ubi quid habeatur lector
 videre

videre potest, nos quæ nobis in mentem venerint huc apponemus. 1. Festivitas Mortis maxima qua triumphare sibi videbatur, erat passionis & mortis Servatoris nostri. Hujus vero Triumphus erat ipsius resurrectio. 2. Spolia quæ mors à nobis reportat, sunt sane itidem omnia ea, quæ pretiosa nobis sunt in hoc mundo, Christi verò spolia hinc reportata sunt dona spiritualia & potissimum toga justitiæ corona gloriæ &c. 3. Clangor mortis bellicus est ejulatus super defunctis. Christi clangor est sonus Evangelii consolatione plenissimus, in totum orbem exiens. *Pf. 19.* 4. Boves victimæ triumphali mortis destinati sunt, quicunque peccatis indulgent, quibus non tantum ad mortem temporalem properant, sed etiam æternæ mortis se reos efficiunt. Hi ducuntur à popis, hoc est seductoribus, Satana carne & mundo, quemadmodum boves ad victimam, ut Salomo loquitur de eo qui à muliere meretrice seducebatur. *Prov. 1. v. 22. 23.* Hostiæ vero Christo victori offerendæ, sunt opera novæ obedientiæ Christianorum *Rom. 12. v. 1. Phil. 4. v. 18. Hebr. 13. v. 15. 16. 1. Petr. 2. v. 5. 5.* Devicti à morte sunt, si mortem temporalem spectemus, omnes homines, si æternam, plerique pro dolor, & ferè ii qui hac vita dignitate & opibus præ aliis conspicui sunt. Christus vero in suo captivam duxit ipsam captivitatem, mortem, Diabolum & infernum. *Eph. 4. v. 8. 1. Cor. 15. v. 54.* 6. Sed nec Emblemata & tabulæ defunt in utroque hoc triumpho. In Triumpho mortis quidem Tragici casus mortis miserabiles & con-

conspēctum valde ferientes, sive propter causam, quia innocentes, ut Abel, martyres &c. sive propter cruciatum, eumque vel immeritum, ut iterum martyres, vel meritum, ut scelerati, &c. sive propter authorem, dū nonnulli occisi ab iis à quibus non debebant, ut Abel à fratre, Saul, Ahitophel, Judas & alii *αὐτόχειρες* à seipsis &c. In Christi verò triumpho Emblematum instar, quæ ostendant victores, esse nobis debent exempla à morte resuscitatorum, eaque vel corporali ut Juvenis in hoc Evangelio, filiae Jairi, Lazari, vel spirituali, ut Mariæ Magdalene, latronis in cruce &c. 7. Munera quæ hi triumphatores à devictis reportarunt, nulla ferè commemorare possumus, nisi respectu mortis quidem intelligamus securitatem hominum, qua morti blandiuntur, respectu Christi vero pulchram illam hæreditatem, quam ipse celebrat *Psal. 16. v. 6. 8.* Ministris illis qui currum Diocletiani cum sudibus præutis, quibus populum à curru triumphali submovent, similia sunt omnia ea quæ per ignita tela Satanæ (*Eph. 6.* nos à conspectu & consideratione mortis (qua ad agnitionem peccatorum & miseriæ nostræ adacti pœnitentiam ageremus, & mortem æternam evitaremus) arcent. Christus autem neminem à se arceret, sed ultrò omnes invitat *Matth. 11.* postquam exaltatus est, omnes ad se traxit *Joh. 12. v. 32.* Adeò ut jam ad dextram Dei sedens in medio nostri sit & esse cupiat. 9. Currus & sella triumphalis mortis est loculus seu pheretrum, de quo tamen, ut in hoc Evangelio videmus, facilè à Christo deturbatur.

Christi

Christi autem currus triumphalis est Dextra
 DEI. Eph. 4. v. 8. & seqq. Ex Psal. 68. v. 19. 10.
 Captivitate liberati mortem qui sequantur nul-
 li sunt. Christum autem sequentes sunt omnes
 in Christum verè credentes. 11. Addi fortasse
 & hoc possit; Peplo in triumphis Græcorum
 usitato in Triumpho Servatoris nostri conferri
 posse Sacras literas, & potissimum scripta Novi
 Testamenti. Quemadmodum fortasse contra
 mortis peplo Lex Mosis non ineptè comparari
 possit, quippe quæ occidat hominem & devo-
 veat, nisi vel servaverit legem, vel à Christo ser-
 vetur. 12. pro Trophæo Christi sunt Sacramen-
 ta, memoriam hujus victoriæ nobis ad animum
 revocantia. Pro Trophæo mortis sunt monu-
 menta & pompæ funebres, tantò magis exagge-
 rantes illius potentiam quantò splendidius ex-
 ornantur piè sanè canit Prudentiùs;

*Quidnam sibi saxa cavata,
 Quid pulchra volunt monumenta,
 Res quod nisi creditur illis,
 Non mortua sed data somno?*

Et in hanc sententiam interpretari debem⁹ facta
 piorū hujus gen. supra §. 2 16. commemorate. Sed
 pietas (lætam resurrectionem, quæ verum demū
 sepulchrorum nostrorum ornamentum & vera
 pompa piè defunctis conveniens est, credens)
 hæc inquam pietas si adsit, tūc monumenta,
 pompæ funebres, & similia nihil sunt, aliud,
 quàm splendida Emblemata nostræ miseriæ;
 ejusq; tanto majoris, & lamentabilioris, quanto
 majorem eum, quem nugis istis celebramus,
 fuisse, videri cupimus. 13. In genere autem de
 Trium-

Triumpho mortis dici potest ; similem eum esse triumpho Turcarum , quem celebrant hostem adorituri. Pia mens autem isto schemate non movetur, sed Christo victori mortis & inferni freta , tanto animosius mortem adoritur, quanto certior est , larvam mortis , non mortem esse id, quod nomine ejus metum incredulis incutiat. Qui enim in me credit vivet, quamvis moriatur , imo nunquam morietur inquit Christus , *Joh. 11.* imo mortem non videbit. *Joh. 8.* Ergo cum mortem videmus, vel nihil videmus, vel nihil nisi mortis larvam videmus, quemadmodum triumphus Turcarum non triumphus sed triumphus larva est. Sed & hæc sufficient.

DOMINICA XVII. POST TRINITATIS.

Evangelium, Luc. 14. à v. 1, ad 12.

I.	I.	I.
Et factum est, quum venisset in domum cujusdam ex primoribus Phariseorum Sabbato, ad capiendum cibum, & ipsi observabant eum.	Il aduint aussi que lui estant entre en la maison d'vn des principaux des Pharisiens vn iour de Sabbath? pour prendre sa refection, ils prenoient garde sur lui.	Und es begab sich/ daß Er kam in ein Haus eines Obersten der Phariseer / auff einen Sabbath/ das Brod zu essen / und sie hielten auff Ihn.
2. Et ecce, quidam hydropicus erat coram eo.	2. Et voici: vn homme hydropique estoit deuant lui.	2. Vnd sihe / da war ein Mensch vor Ihm / der war Wassersüchtig.
3. Tum respondens Iesus, Legis peritis & Phariseis, Licet sanare Sabbato?	3. Et Iesus prenant la parole, parla aux docteurs de la Loy, & aux Pharisiens disant, Est-il licite de guerir au iour de Sabbath?	3. Vnd Iesus antwortet / und saget zu den Schriftgelehrten und Phariseern / und sprach : Ist auch recht auff den Sabbath heilen?

4. *Ipsi vero tacuerunt. Tum ipse prehensum eum sanavit & dimisit.*

5. *Et respondens eis dixit. Cujus vestrum asinus aut bos in puteum incidat, & non statim extrahet eum die Sabbati?*

6. *Et non poterant ei contrā ad ista respondere.*

7. *Dixit autem parabolam iis qui vocati fuerant, attendens quomodo primos ac cubitus eligerent: dicens eis.*

8. *Quum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbito primo loco: ne forte honoratior te sit vocatus ab eo.*

9. *Et is qui te & illum vocavit, veniens dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum pudore ultimum locum obtinere.*

10. *Sed quum vo-*

4. *Et ils se teurent. Lors il le print, & le renuoya.*

5. *Puis leur respondant dit, Qui sera celui d'entre vous qui aura un asne, ou un bœuf, qui chée en un puits, & ne le retirera point dehors incontinent au jour du Sabbath?*

6. *Et ils ne lui pouvoient respondre à ces choses.*

7. *Il disoit aussi aux invites une similitude, prenant garde comme ils eslisoyent les premieres places à table, en leur disant,*

8. *Quand tu seras invité de quelcun aux nopse, ne t'assieds point à table au premier lieu, de peur qu'il n'advienne que un plus honorable, que toy soit invité d'icelui.*

9. *Et que celui qui aura invité & toy & lui, ne vienne, & te dise, Donne lieu à ceci: & que lors tu commences avec honte, de tenir le dernier lieu.*

10. *Mais quand tu*

4. *Sie aber schwiegen stille? und Er greif ihn an/und herlet ihn/und ließ ihn gehen.*

5. *Und antwortet/und sprach zu ihnen: welcher ist unter euch/ dem sein Ochse oder Esel in den Brunnen fallet/und er nicht als bald in heraus zucht am Sabbath Tage?*

6. *Und sie konnten ihm darauff nicht wieder antwort gebē.*

7. *Er sagt aber ein Gleichnuß zum Gätten / da er mercket/ wie sie erwehlten oben an zu sitzen/uß sprach zu ihnen:*

8. *Wenn du von jemand geladen wirst zur Hochzeit / so setze dich nicht oben an/ daß nicht etwa ein ehrlicher denn du von ihm geladen sey.*

9. *Und so denn kommt/ der dich und ihn geladen hat/ spreche zu dir: Weiche diesem / und du müßest denn mit Scham unten an sitzen.*

10. *Sondern wenn*

entus fueris, vade seras inuitè, va & te du geladen wirst / so
 discumbe in ultimum sieds au dernier lieu; gehe hin und setze dich
 locum: ut cum vene- afin que quand celui unten an / auff daß/
 rit, qui te vocavit quit' a inuitè vien- wenn da kömpt / der
 dicat tibi; Amice as- dra, il te die: Mon dich geladen hat spre-
 cende superius, Tunc ami, monte plus che zu dir / Freund rü-
 erit tibi gloria in con- haut. Lors cela te cke hinauff / denn wirst
 spectu eorum qui te- tournera à honneur du Ehre haben / vor
 cum discumbunt. deuant tous ceux qui denen / die mit dir zu
 seront assis à table Tische sitzen.
 avec toy.

11. Nam quisqu
 se extollit, humilia-
 bitur, & qui se hu-
 miliaverit, extolle-
 tur.

11. Car quiconq;
 s'esleue, sera abbais-
 se: & quiconque s'
 abbaïsse, sera esle-
 ue.

11. Denn wer sich
 selbst erboheth / der soll
 erniedriget werden /
 und wer sich selbst er-
 niedriget / der soll er-
 boheth werden.

§. 232.

Summa textus hujus Evangelici tan-
 genda ex parte fuit ad Dominicam II.
 Quæ enim hic narrantur, ea non tan-
 tum immediatè præcesserunt parabolam de cœ-
 na magna illius Evangelii, sed & ex parte occa-
 sionem illi præbuerunt, ut pluribus ibi dictum
 est. Ad textum autem hunc in se quod attinet.
 Attendendum in illo est tum ad personas,
 tum ad facta & dicta. Personæ fuerunt
 quadruplices. 1. est ipsius Christi. 2. est
 Hospitis activi, qui dicitur fuisse unus ex prin-
 cipibus Phariseorum. 3. Est hydropici. 4. est
 convivarum. Facta & dicta erant tum Christi
 tum convivarum. Inter facta Christi primum
 est quod dicitur. 1. venisse in domum princi-
 pis ad manducandum panem hoc est sobriè
 prandendum. Invitatum venisse constat infra
 ex v. 12. Initio tamen non facit invitationis

U u 2

men-

mentionem Evangelista, ut simul innueret Christi candorem, & animum ad offensiones Phariseorum (quos paulò ante graviter increpaverat, adeoque facile colligere poterat Hypocriticam esse invitationem) intrepidum. Quasi diceret invitanti. Videris quidem doloso animo me invitare. Sed, ut intelligas me gratiam potius a te meritum, itaque acceptabo hoc beneficium tuum, & si de sensero admonitionibus ulterioribus opus habere, utilitatem tuam (aliud enim quo gratitudinem meam ostendam, jam non habeo) non modo omnibus aliis rebus sed etiam voluntati tuæ præferam. 2. Viso hydropico sanatione indigo *interrogasse*, liceat ne sanare die Sabbathi. Dicitur autem interrogasse respondendo *ἀντιπερὶ τοῦ*. Quæ hæc interrogatio inquires? aut cur respondisse dicitur Christus cum interrogat? Ideo scilicet, quia facta Phariseorum, de quibus mox, erant pro interrogatione & objectione cui respondendum erat. 3. Nihil respondentibus *sanasse* & quidem non verbo, ut alias sæpè, sed *atingendo*. Non tantum ut ostendat, humanam suam carnem præditam esse potentiâ edendi miracula, sed & ut facto demonstret, non ea tantum charitatis & necessitatis officia quæ opus manuum externum non requirant, sed & ea quæ requirant, rectè die Sabbathi (pro ratione circumstantiarum) perpetrari. 4. De hoc facto, quia facile intelligebat quid sentirent, non tantum, quia *καρδιωγνῶσας* esset, sed quod Doctrina ipsorum de hac re non esset ipsi ignota. Nam inter alia proximè antecedente capite legitur prin-

princeps Synagogæ indignatus, quod mulierem contractam sanasset. Itaque Apologiam instituit & rectè factum demonstrat argumento à minori ad majus. Si enim bovem, imò asinum, (quem tamen indignum habuit Deus æquè ut aliorum animalium primogenitos in templo retinere, sed qui redimere nollet cervicem frangere jussit Ex. 13. v. 13.) Bruta inquam hæc animalia & ex parte indigna ut cum homine comparentur, si licet servare Sabbatho, multò magis hominem licet. Hoc inquam argumento factum suum defendit, & ita illos refutavit, ut non haberent quod responderent, confer cum hoc argumento aliud affine. *cap. antec. 13. v. 16.* de bove & asino aquatum du- cendo die Sabbathi. 5. Animadverso eorum fastu quem *πρωτοκλισίας* studio prodebant, etiam hoc ipsorum vitium *taxat*. Idq; ideo ut intelligant quid suis sermonibus ad ipsos quærat, non hoc scilicet tantum, ut sese purgaret, & technas ipsorum eluderet, sed etiam, & quidem præcipuè, ut ipsos corrigeret. Loquitur autem primo de ea tantum fastus specie, quæ in *πρωτοκλίσια* conspiciebatur, occasione tamen hujus *ab ambitione in genere* ipsos & alios dehortari voluisse Servatorem constat ex Epiphonemate. *Quicumq; se exaltaverit humiliabitur, & qui se humiliat extolletur.* Sed nec eum qui ipsum ad prandium invitaverat *ἀσμβολον* suarum doctrinaum esse voluit. Docens *quales ad convivium invitare debeat*, non divites scilicet, & eos, qui beneficium hoc recompensare possent, sed eos præcipuè qui non possent. Videtur autem

iterum Synecdoche Speciei esse in hac admonitione Christi, sub uno vitio quo circa *finem* in celebratione *conviviorum* proponendum laborare videbatur hic Phariseus, etiam taxans omnem hypocrisin in adornandis conviviiis, ubi aliud simulatur aliud quæritur, simulatur beneficium quo afficere velit invitatos, quæritur interim ab ipsis aliud lautius, imo laqueus tenditur interdum ut hoc loco Christo, aut muscipula ut agebat Rex Galliæ in nuptiis Parisiensibus &c.

§. 233.

De reliquis *conviviis* tria leguntur. 1. Quod *insidiati* fuerint Christo. & quidem per hydropticum, qui qua occasione & modo eò venerit non narrat Evangelista, sed ita loquitur, uti præ se ferebant Pharisei, fortuito adfuisse. Etsi enim dubium non erat ipsis vel procurantibus vel certè facile patientibus factum id esse, cum aliàs Hydropicus non videtur id fuisse ausurus, sed ad vitandam offensionem Phariseorum aliam occasionem aucupaturus. Aliud tamen simulabant, ne sanationi in Sabbatho (quam pro peccato habebant) occasionem viderentur dedisse, præsertim cum quidam ex eorum numero vel ordine, cap. antecedente populum propterea reprehendisse & aliquo reliquorum, sex dierum septimanæ venire ut sanentur iussisse legatur. 2. Quod *interrogati* liceret ne Sabbatho sanare *tacerint*, invidentes illi veram quam putabant de hoc negotio sententiam. 3. *Ambitio* quam hoc loco prodebant electione primæ sedis ὅτι πρῶτον κλισίαν ἐξέλεγοντο. In alii

aliis autem occasionibus eodem vitio laborasse, ostendit tùm Epiphonema hujus admonitionis ut dictum, tum aliæ increpationes alibi à Christo hoc nomine ad ipsos factæ.

§. 234.

Pro Harmonia doctrinarum sacrarum ex hoc Evangelio cum jure humano, occurrunt primo *convivia*. De quorum materia tamen ea tantum adducemus, ad quæ historia hujus convivii occasionem nobis suppeditat, præcipuè circa officium tum convivarum, tum convivoris seu hospitis. 1. Primum itaque *conviviarum officium* est quod Evangelista hic commemorat de principe convivarum; *Sobrietas*. Non dubium est, quin opiparum fuerit convivium. Evangelista tamen de Christo dicit, non eo fine accessisse ut lautitiis convivii sese curaret, sed ut panem comederet. Sub pane autem in Oratione Dominica & alibi in Scripturis comprehenduntur non ea quæ ad delicias, sed quæ ad necessariam corporis curam pertinent. Perhibentur tria convivii pocula vel ut alii tres acini uvarum, primum dicunt ad satietatem, seu ad necessitatem, secundum ad hilaritatem, tertium ad insaniam. Nonnulli secundum primo subnectunt (ut ita quatuor sint) nimirum ad sanitatem. Sed raro quod ultra naturam est, sanitati convenit quia *natura paucis contenta*. Christus tanquam perfectissimum ut omnium virtutum ita sobrietatis exemplum, & quia non venerat in hunc mundum ut voluptatibus frueretur, sed ut pro peccatis nostris pateretur & moreretur, primo contentus fuit, imo poculi

avcupium, non in eo scilicet situm, ut honorem ipse tibi sumas, sed ab alio expectes, ita interim te gerens ut respuere videaris. Ita enim futurum, ut alii te honore afficiant, nominatim in conviviiis, hospes dicens amice ascende, cum contra fieri possit, ut à loco superiore quem ipse tibi sumseris, descendere jubearis, hæc inquam Christus: non ut doceat modum honorum quærendorum, (etsi enim honor est inter beneficia DEI, & honore dignis, ut Parentibus, Magistratui, docentibus, senibus, honorem deferri passim Deus præcipit *Rom. 13. v. 7.* honoris tamen captandi causa nihil faciendum, *Phil. 2. v. 3. 1. Thes. 2. v. 6.* sed alius potius alium honore prævenire debet, *Rom. 12. v. 10.*) sed potius ut Pharisæos stultitiæ coarguat, tanto se putantes honoratiores, quanto plus seipsos efferrent, jactarent & aliis præponerent. Consentit cum hac sententia Aristotelis doctrina de honore, non esse eum pronunciantis in potestate ejus, qui honore afficiatur, sed ejus qui afficiat. Consentiant & Jura; ubi dicitur Honorem petenti non esse offerendum, *cap. sicut is qui 30. l. quest. 6.* fugienti vero dandum, *cap. in scripturis 9. 8. quest. 1. Roland. de commissar. l. 8. cap. 3. n. 6.* sine peccato enim appeti non posse. Angel. de Claval. in *summa n. 3.*

§. 236.

Tertium inter virtutes convivales locum obtinet *comitas*, quæ princeps est Aristoteli inter virtutes Homileticas. In Christo autem hoc loco vel ideo admiranda, quod *πρωτοι* imo ipse convivator, erant hostes ipsius accerrimi, ob-

U 5 9

servan-

servantes ipsum, & omnia dicta & facta in finistrum sensum interpretantes, imò id agentes, ut populo & suo tempore ipsi magistratui, ipsum exosum redditam, è medio tollerent. Hæc si mihi aut tibi contingerent, rectius facere à multis judicaremur, si nullo prorsus Ser-mone tales dignaremur. Quod sane alicubi Christus fecit, Et aureum est illud illius cujus summam alii Simonidi alii Xenocrati tribuunt:

Non ulli tacuisse nocet, nocet esse locutum,

Vid. Eras. *chil.* 3. *cent.* 5. Hic tamen in convivio contrarium facit Christus, loquitur cum ipsis tanquam cum talibus quales volebant videri, videlicet amicis, loquitur non tantum de iis, de quibus ut se defenderet loquendum erat, sed etiam de aliis rebus utilibus tamen & foroidoneis.

§. 237.

Solet hic moveri *questio*: *An liceat in conviviis disputare de rebus arduis?* Et communiter negatur, adducto illo Leotychidæ Spartiatæ apud Plut. *in Lacon.* qui interrogante quodam cur Lacædomonii parum biberent, responderit, ne pro nobis alii consultent, sed nos pro aliis. Et huc spectasse putant nonnulli id, quod habetur *in aurea Bulla Caroli IV.* ubi omnes principes tempore durantis conventus communia convivia (*gemeine Gastungen* hodie *Panquet*) celebrare prohibentur: exceptis quæ tractationi præsentī non essent impedimento. Quæ tamen ipsa moderata esse debeant. Hujus legis causam putant

tant communiter hanc, quod convivia à potu
plerunque intemperantiora, salubria & pruden-
tia impedierent consilia. Quamvis non abs re
nonnullis videatur aliud politici quid latere
post hanc prohibitionem, quod tamen cujus-
modi sit non dicunt. Ego autem pro simplici-
tate mea hoc puto, quod interdum in conviviiis
principum per indirectum bona & mala perfici-
antur ea quæ directè horum authores tentare
non fuissent ausi. Ita Evangelista exoptatum
fuisse ait diem convivii Herodis Herodiadi &
filiae ipsius saltatrici, ut caput Johannis à rege,
aliàs ab ipso non prorsus alieno impetrarent.
Marc. 6. v. 51. Recentia exempla sunt odiosa,
& ideo etiam non adducenda, quia fortasse
pius dolus in quibusdam latere possit, cujusmo-
di erat ille Estheris Reginae quæ Hamanem
directè apud Regem accusare non ausa, cum
Rege ad convivium vocavit, idque eo usque
scopo suo dissimulato protraxit dum Rex ebrius
quicquid vellet petere ipsam juberet. *Esth. 15.*
Aliàs communiter hæc ratio afferri solet, quod
calori cerebri à vino calefacti si accedat etiam
fervor disputandi, facile ignis offensionis, in-
jurgia aut verbera aut certè odia, præfer-
tim apud eos qui se victos doleant, desinat.
Contrarium tamen statuit Plutarchus *quæst.*
conviv. l. 7. cap. 9. Arumæus *ad Aur. Bull.*
de curs. 5. num. 22. Germanos etiam vett. pro
conciliandis inimicis, jungendis affinitatibus,
deliberationibus de bello & pace, idonea pu-
tasse convivia Tacitus refert. Sed vix
expe-

expeditiorem responsionem undecunque haurias quam ex eorum conviviorum quæ Christus celebravit exemplis, cujusmodi non tantum est id, quod in textu hoc nostro describitur, sed & alia, ut convivia apud Zachæum & Matthæum telones, item apud Simonem leprosum &c. in quibus Christus de quæstionibus arduis uti, est non tantum hoc loco sanctificatio Sabbathi, & paulò post cæna magna totum regni Christi negotium adumbrans, sed & justificatio peccatoris coram Deo, & in ultima cæna SS. corporis & sanguinis Christi testamentum, ne dicam de aliis pulcerrimis admonitionibus, adhortationibus, consolationibus, quas super ultima cæna factas Johannes Evangelista longo ordine *cap. 13. 14. 15. 16. 17.* descripsit. Sed qui hæc exempla cum proposita quæstione attentius contulerit, facile intelliget duplici saltem distinctione opus esse, conviviorum puta & modi disputandi. Solet alias eadem hæc quæstio his verbis proponi. *An inter pocula rectè disputetur?* Ubi quia notum est, quid in Germanica significant pocula pro convivio posita, mirum non est Negativam obtinere. Nimirum ex qua causa mater Lamuelis apud Salomonem in proverbiiis prohibet, ne regibus vina propinentur, ne scilicet justitiæ super iis obliviscantur. *cap. 31. v. 4.* eadem in omnibus negotiis, & controversiis gravibus obtinet, difficulter nimirum disceptari ab ebriis. Ut ergo rem in pauca conferam, ut nostra hodie plurima sunt convivia, non sine periculo veritatis, perspicuitatis &c. ipsarum rerum & existimationis, disputantium de arduis

quæ-

quæstionibus in iis differitur, nedum disputa-
tur, hoc est diversa sentientium opiniones com-
mittuntur. Esto eum qui disputat sobrium
esse, vel virium ingenii etiam in vino satis inte-
grarum, (ut interdum sibi videntur tales cum
Chremete Terentiano pulcrè sobrii, dum ejecti
sentiant nec mentem nec pedem officio fungi)
sed esto tales dari; adsunt tamen plerumq; alii,
qui non sunt, adsunt indocti quibus molesta
sunt colloquia, de rebus quas non intelligunt,
adsunt semidocti, rectius se scire putantes quod
nesciunt, adsunt litigiosi & suæ opinionis ita
tenaces, ut quæ verbis nequeunt, verberibus as-
serere conentur &c. His & similibus ita occur-
rere, ut cuique convenit, non ebriorum, ex so-
briis etiam paucorum, imo solius Christi est.
Deinde magnum discrimen est inter modum
dissertationis, qui locum habet in conviviiis &
extra. Taxat *h. l.* Christus arrogantiam Phari-
sæorum, sed modo multò leniori, placidiori,
populariori, quàm capite antecedente, *ut &*
Matth. 23. Quemadmodum & similitudo de
bove & asino in puteum lapso multò placidiùs
profertur & applicatur, quàm illa de solvendis
à præsepi *cap. antec. 13. v. 15.* ubi eum, contra
quem disserit, Hypocritam vocat. Hic verò ni-
hil ejusmodi ex ipso audis. Quod ita Siracides
dicit de non increpando proximo inter pocula
Syr. 31. v. 41. id de omni, non tantum incre-
pandi sed in universum docendi modo (quod
in disputationibus etiam fit) qui vel sensum vel
intellectum aliorum gravius afficit, tenendum,
& ut idem Siracides ait, sapientia ad aliud tem-
pus differenda est.

Notent

§. 238.

Quæst.
LXXI.

Notent hæc præcipuè Theologiæ Studiosi, ut vitare discant duo illa extrema, in quorum alterutro plerumque peccant pastores plebani, ut scilicet vel omnibus, quæ in conviviiis etiam immodestissimè fiunt indomitæ plebi non tantum assententur, sed & socios sese præbeant, vel zelum suum acribus increpationibus, non raro jurgiis ostendent, contra illud Syr. 20. v. 1. vide versionem Lutheri. Utriusque finem tandem præbent rixæ, imo plagæ quandoque & vulnera. Sed neutrum convenit. Non probandum sanè est à ministro Ecclesiæ, imo quovis Christiano, quod minus rectè fit, sive fiat in convivio sive alibi, neque tamen putandum, hoc esse tempus, hunc locum, quo omnia possint ad vivum refecari, sed sat habendum hoc quidem in loco, ac tali tempore paucis verbis vel etiam gestu, aut quandoque discessu ostendere quod non probes, cætera aliis occasionibus reservanda. Prodebant sane se in hoc convivio quod essent hypocritæ, calumniosi dictorum & factorum Christi interpretes. Sed hæc non aliter refutat Christus, quam meliora docendo severiorem castigationem aliò reservans.

§. 239.

Sed quia in virtutes convivales & nominatim Homilericas incidimus, inter quas ut supra diximus ab Aristotele refertur *ἡ γαλήνη*, quæ tamen reprehenditur tanquam Christiano indigna à Paulo, Eph. 5. v. 4. contra in ipsis S. literis potissimum in Siracide & proverbiiis multa sunt,

sunt, quæ Urbanitate non minus quam veritate legentibus abblandiantur. Imo urbanitatem præ se fert etiam si multitudo de bove & asino ab ipso Christo in hoc Evangelio proposita. Sed responsio facilis est, si intueamur vitam communem & quid in ea pro urbanitate habeatur & vulgo venditur, *βωμολογία* scilicet (à qua ipse Aristoteles faretur veram hujus generis virtutem difficulter discerni) joci illiberales, & impudici, asidentibus ignominiosi. Intueamur poëtas de quibus verè Horatius:

Aut prodesse volunt aut delectare poëtae,

Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.

Et alibi ---- *ridentem dicere verum*

Quid vetat?

Sed intueamur inquam praxin hujus festivitatis apud poëtas, aut unicum saltem intueamur Martialem, à festivitate præ aliis ferè omnibus veteribus celebratum. In illo æstimando corneam fibram habeat, qui non quædam talia in ipso reperiri assentiatur: crassum autem necesse foret esse Philosophum, Theologum verò *ἀθεόλογον*, qui omnia ad veram *ὁρθότητα* referat. Dantur tamen etiam apud illos exempla veræ & laudandæ mediocritatis, quamvis paucorum, ut Virgilii, Terentii, nescio an etiam aliorum. Sed quoniam res hæc majoris est, quàm & vulgò putatur, & ab Ethnicis disci possit, graviter dicente Apostolo; Spiritum sanctum per *λογον συνεισὶν* hoc est, per istam quæ vulgo putatur *ὁρθότητα* contristari. *Eph. 3. v. 30* in causas & circumstantias, ex quibus actiones hujus generis

generis probandæ vel improbandæ veniant, penitus paulò inquirendum est. i. Itaque ut omnis actio ita & hæc *ex fine* æstimatur. Qui vel vanus est, ut apud eos qui ideo faceti esse student ut hominibus placeant, quod fortè apud sui similes (quamvis nec ipsos semper) apud viros graves, autem nunquam obtinebunt. Hinc Horatius

----- solutos

Qui captant risus hominum ---- nigris hoc est improbis annumerat, multò minùs directæ sint facetiæ ad proximi offensionem, prostitutionem, confusionem, item scandalum, aut quidvis ipsi jure vel noxium vel molestum. Laudabilis autem finis, ut omnium sermonum, imò omnium quæ agimus, debet esse, utilitas & honesta recreatio proximi, ubi interdum salubres admonitiones ut eò sint gratiores & altiores radices agant lepida fabellâ, proverbio, & similibus oblectamentis condiuntur. Ab hoc fine abludentem aut nullum prorsus utilem finem habentem Apostolus *d. cap. v. 29.* vocat *λόγον σιπρόν* ^upræter, tanquam arboris infrugiferæ aut effœtæ. Christus *Matth. 12. v. 36. ἄργον*, ignavum, ociosum adeoque inutilem. Et ut Paulus hac præcipuè de causa non vult contristari Spiritum Sanctum, quia eo obsignati sumus in diem redemptionis. Ita Christus dicit, in die illo de omni verbo ocioso (inutili, nedum turpi vel blasphemio vel scandaloso) rationem reddendam esse. Et hæc de fine. *Materia jocularum* non sint res graves, multo minus religiosæ, ne scilicet in contemptum adducantur ab audien-

audientibus. Nolite errare Deus non irridetur, *Gal. 6.v.7.* nec obscenæ & tales, quas tegi potius à castis oculis & auribus quam risu & jocos gratas & amabiles vulgo reddi conveniat. Hinc in *Jure civili ff. de Injur. l. 15. §. 22.* Injuriarum tenetur obscenitate verborum coram virgine aut casta matrona usus. Nec deest ratio. Aut enim ut offendat eam talia dixit, aut ut delectet, aut etiam ut ad se alliciat. Priore causa injuriam esse per se patet, posteriore minus castam à se putari, quæ minus castis delectetur ostendit. Eadem autem ratio est aliorum honestorum hominū, nemo enim facile de se dici patietur, quod minus honestis aut prorsus etiam impudicis rebus delectetur. Hæc de materia, Ad *Formam* quod attinet, si verbis jocos accedant etiam gestus illiberales, leves, impudici, uno verbo, tales quæ vitiū aliquod animi prodant, facile intelligitur levitatē aggravari. Circa causam etiam *efficientē*, hoc est, ipsum loquentē notandū: *ἐν τοῖς βασιλείαις* nisi valde moderatam & temperatā non decere viros graves & eos qui in autoritate aliqua sunt constituti. Non enim risus sed metus potius & veneratio talibus & eorū conspectui debetur. Hinc probe tetigit Ciceronē (aliàs in jocos ut parvū ita singulari gratia imo gravitate valentē tunc autem Consulē) Cato junior cum in judicio capitali Stoicorū, quibus Cato dedituserat placita festive recitans, totū judiciū risu complevisset: ipse exclamasset; Dii immortales quā ridiculū Consulē habemus, non male judicans, facetias, quibus in risū auditores solverentur, saltem nunc cum Consul esset, minus cum decere. Sermo tamen qui non ad risum

usque auditorum procedat, sed ut Paulus loquitur *ἵνα δῶ χάριν τοῖς ἀκροῦσι* c. ad Eph. supra citato, ut gratiam sermoni apud auditores conciliet, ut Paulo docente omnes Christianos decet, ita nec viris gravibus & sanctis in loco prorsus est inconveniens. Et huic sermonis generi parabolam hanc Christi annumerandam putamus. Sed & temporis ac loci circumstantia diligenter ponderanda est. Tempore luctus aut devotionis singularis declarandæ aut in loco sacro vel aliàs venerabili, minus convenire jocos per se patet. Hinc Salomo verbum in tempore dictum poma aureo in patina argentea oblato comparat *Prov. 25. v. 11.* Multò magis autem hic peccant qui omnia dicta & facta, tum sua tum aliorum, in risum & jocos vertunt. Solent alias homines urbani & festivi omnium horarum homines vocari, hoc si hunc habet sensum, quod quovis tempore omnibus ad omnia honesta expediti sint, meritò laudantur. Si autem hoc vult phrasis illa, semper ad ludos & jocos paratos esse, & adeo iis frequentes, ut nullam vel temporis, vel loci, vel auditorum, vel ad quos pertineat quod dicunt rationem habeant, tum ad ipsos pertinet illud Salomonis *Prov. 10. v. 19. & Sir. 5. v. 15.* Nec male de iis dixeris quod Siracides de frequenter jurantibus dicit *cap. 23. v. 11.* non facilius vacare peccato, quam servum sæpè verbera passum cicatricibus vide *vers. Luthert.* Cum enim tam multa esse, hætenus audiverimus, ad quæ vel unicus hujus generis sermo offendere queat; quæ fieri per imbecillitatem humanam possit, ut sæpè frequen-

quentati non offendant ? Sermo vester sit sale conditus inquit Paulus. *Col. 4. v. 6.* intelligens per *salem* etiam *ὡς ἀπὸ ἰαλῶν* ut verò sal non pro cibo, sed pro condimento est, ita condimenta sermonum inter quæ fortasse est urbanitas & joci, non esse debent pro sermone perpetuo. Sit itaque tertia convivarum Virtus; *Urbanitas.* Quarta commemorari possit *veracitas.* Sed quia major pars sententiarum & argumentorum circa comitatem prolatorum, ad veritatem etiam applicari potest, reliqua vero ad *candorem*, qui convivis cum convivatore ferè communis, imò unà cum vitiis sibi oppositis plus ferè in hoc quam in illis spectatur, itaq; eo reservabimus.

§. 240.

Sit ergo quarta virtus à convivis & hospitibus passivis requisita *gratitudo.* Hanc Christus in hoc Evangelio negat quidem accupari debere convivatorem: eo ipso tamen dum hoc negat & compensationem à Deo in casu compensationis humanæ prætermisissæ promittit, obstrictum esse innuit. Et ipse quoque gratitudinem suam principi huic Phariseorum, à quo invitatus erat, probat. Incidit hîc aliquid Studiosis Theologiæ fortasse non inutile si commemoravero. De Magno scilicet quodam & magnæ authoritatis Theologo, qui à Nobili quodam itidem magnæ authoritatis, sed in publico scortationis scandalo cum concubina versante, (quod fortè Theologus frustra hætenus in ipso reprehenderat) ad convivium invitatus, negavit se venire velle, nisi solutionem convivii

à se acciperet. Quid hoc sibi vellet interroganti Nobili, cum caupo non sit, qui precio cibum & potum daret? Hoc dicebat Theologus; si admonitionibus meis de vita tuâ cum scandalo conjunctâ corrigendâ, locum dederis, & concubinam vel suas res sibi habere jussieris, vel in matrimonium duxeris. Hoc à Christo in hoc Evangelio didicerat, qui hospiti suo convivium salubri doctrina solum cupiebat. Satis sane causæ erat Christo objurgare potius hospitem suum activum quam revereri, aut ita humaniter tractare, quia candorem, quem præ se ferebat, non probaverat, ut mox dicemus. Quid tu paries dealbate dicere potuisset (visio hydropico quem conduxerat, ut & quòd interrogantem liceretne Sabbatho curare responsione æquè ac convivæ dedignatus esset) quo animo me ad cœnam vocasti num ut inescares, & caperes? Nimirum

Fistula dulce canit volucrum dum decipit arceps.

Apage cum cœna tua dolosa, satius est esurire quam tali cœna frui. Hanc gratiam inquam si retulisset, meritam retulisset. Sed quia haud dubiè injurium & nimis suspicacem dicturus fuisset Christum, itaque, ne aliis ingratitudeis exemplum præbere videretur, tanquam benè de se merito gratiam refert, & quod vel ære, (quod si ne dubio non accepisset) vel mutua invitatione compensare non poterat, saluberrimis doctrinis compensare studet. Referantur E. huc *quæ Domin. XIV. de gratitudine dicta sunt.* Jam pergemus ad alia. §. 241.

Est ergo prima convivatoris virtus candor ut
ferio

seriò benefactum cupiat iis, quos conviviiis tan-
quàm beneficos devincire sibi cupit, aut cupere
præ se fert, neq; sub specie beneficii odium poti-
us occultū in convivam suam exerceat. Sed hæc
virtus quam convivatori cum convivis commu-
nem esse diximus, utriq; defuit. Quod Evangeli-
sta dilerte dicit observasse eum, ἦσαν ὡρατηρεῖ-
μενοι αὐτὸν, simplex τηρεῖν idem est, quod aller-
vare, custodire, ita Petrus dicitur custoditus
(ἐτηρεῖτο) ἐν τῇ φυλακῇ, in carcere, Act. 12. v. 5.
Hic auget significationem 1. præpositio ὡρὰ
insignem diligentiam & curiositatem denotans.
Hinc ad Gal. 4. v. 10. ὡρατηρεῖν de nimia & su-
perstitiosa observatione ponitur. 2. Participium
pro verbo positum: non enim dicit Evangelista
ὡρατήρεν, sed ἦσαν ὡρατηρεῖντες, erant ob-
servantes ipsum q. d. adeo toti erant in insidiis,
ut ab insidiando nomen accipere meriti sint, vi-
deo quidem à Pasore tales locutiones ad Atticis-
mum referri, quod mihi non repugnat, quippe
qui exempla quæ ipse affert, Attica non negem.
Interim tamē videre mihi videar pleraq; omnia
ita incomparata, ut de actu non tam particu-
lari quàm ab habitu procedente intelligi de-
beantur certè possint. Prodebant præcerea
insidias suas silendo, cum interrogarentur; liceat-
ne Sabbatho sanare, wollen ihn anlauffen lassen.
Sed hoc convivium ita insidiis instructum,
nec primum fuit nec ultimum. De simili per-
fidia conqueritur Siracides, & Salomo Proverb.
23. vers. 1. & seqq. Nec exempla desunt, vel
in sacra vel in profana historia, vel in priscis
X x 3 vel

vel nostris temporibus. Tali convivio fratrem suum excepit Absalom. 2. Sam. 13. & Ptolemæus filius Abobi Simonem. 1. Macc. 16. v. 15. 16. Archelaus, Perdiccæ ex ancilla fratris ipsius Alcetæ filius, Alcetam, quem ad se tanquam regnum, quod Perdiccas abstulerat, redditurus convivio vinoque gravatum, ipsumq; & ipsius filium Alexandrum, patruelem æqualemque suum, coniectos in plaustrum nocteque asportatos trucidavit. Nostro verò tempore quam egregiæ nuptiæ celebratæ sint Parisiis toti orbi notum, & totius posteritatis quam diu aliqua futura est, memoriæ tanquam stilis ferreis infixum est. De qua laniena iudicium optimi Imperatoris Maximiliani soceri Regis Caroli exscriptum vide supra *ad Dom. II.* Frustra adeo fuit (nihilque præstitit aliud nisi ut comproba- verit fraudes hujus generis isto loco ita usitatas, ut singulari & alibi insolita lege occurrendum fuerit) *Lex in Gallia A. C. 1288.* similis perfidiæ metu lata; ubi non tantum culter, acutus seu cum mucrone ensis aut arma sub pœna carceris geri, sed & convivia noctu, nuptiarum aut alterius rei causa sine licentia aut permissione Regis aut præfecti Parisiorum fieri prohibitæ. Ejusdem fidei erat convivium Ferdinandi Alvaris Albæ ducis quo Comitem Egmondanum, præfectum Flandriæ & Hornæum accepit, tali mactatos ferculo ad quod convivium hoc Pharisæicum pietatis ferè nomine celebrandum videretur, nisi, quod ille fecerat, hi machinati fuissent, utrumque enim capite truncavit, fraude eatenus præferenda ei quæ in Johannem Bapti-

Baptistam exercita fuit, quod ipsi inter convivas adsciti, Johannes vero in carcere obtruncatus fuerit. Heu quàm diversa convivium ab iis quæ ἀγάπαι dictæ sunt veteribus, ut testatur Gregorius, cujus verba referuntur in c. convivium 44. distinct.

§. 242.

De posteriori hoc exemplo hoc monere volui Ad convivium vocatos audivisse ne ex quodam qui dixerit vulgo ita hic ibi dictum ibi nato & educato. Majus verò in Polemographia Belgica cap. 2. 8. 9. nude pro more ut in aulam venirent vocatos & ab Albanâ, simulante se habere quod clam cum illis loqueretur in atrium interius aulæ ductos; ubi à militibus in id conductis armis privati in custodiam ducti, (quod fact. d. 14. Sept. A. C. 1567.) & postea vigilia Pentecostes Anni seq. Bruxellis publice decollati sint. Sive autem convivium, sive aliàs amicis colloquiū fuerit, ad quod sunt invitati vel vocati perfidia certè fuit itidem huc pertinens. Ita enim monuit nos Stapletonius in promptuario ubi Hæreticos his Pharisæis sceleratoque ipsorum aucupio similes putari vult, in eo, quod in Catholicis Romæ potissimum, posthabitis rebus nescio quo nomine celebrandis &c. tantum vitia observent. Quid ais Jesuita? quid faciunt hodie hæretici, quos vocas, Romæ, simile ejus quod Pharisæi hic fecerunt? observant inquis Catholicos, ut ipsi Christum? Omitto quærere quid vobis noceat hæc nostratum observatio, ut hæc & alia Christo nocuerunt? Hoc quæro: quid simile sit in hac observatione

hæritocorū, ut vocas, huic Pharisaicæ & qđ ha-
buerint Pharisei qđ possēt observare in ipso? non-
ne is fuit qui dicere poterat ipsis: *quis ex vobis ar-
guet me de peccato?* potestis ne idē vos dicere? Reco-
gnosce propriā tuam confessionē de Lupanari-
bus hoc ipso in loco, de quib⁹ *Dom. III.* lege Man-
tuanum Poëtā, qui ante Lutherū vixit. Sed pla-
cet optimi sui seculi Poëtæ (quia ejus scripta non
amplius sunt in multorum manibus) versiculos
quosdam adscribere.

In *Ecloga nona* cujus titulus *Falco*, de moribus cu-
riæ Romanæ hos habet:

*Hoc est Roma viris, avibus quod noctua, trunco
Insidet, & tanquam vo'ucrum regina superbis
Nutibus à longe plebem vocat, inscia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur & aures
Turpe caput, rostriq; minacis acumen aduncum
Dumq; super virgulta agili levitate feruntur,
Nunc huc nunc illuc, alius vestigia filum
Illaqueat, retinent alias lit a vindina disco,
Prædaq; sunt omnes verubus tonenda satignis.*

Et paulo post:

*Heu, heu quam præceps, miserum me insonia traxit,
Credere fallati gravis est dementia fama.
Romuleos colles, Tyberim Romanaq; tecta
Audieram, & studio mens est accensa videri
Ducendiq; bonis in tot præstantibus ævum, &c?
sed quid factum?*

*Quid faciam? quo me vertam? sperata negantur
Pabula, tot casus, tot ubiq; pericula &c.*

Et paulo post:

--- --- --- *Cautelæ gloria Romæ
Quanta sit, in toto non est qui nesciat orbe.
Fama quidem manet, utilitas antiqua recestis,*

Illi prisca quibus matri eruat pascua fontes,
Nunc humore carent, &c.

Sequentia tralatitia, sed probè notanda, quippe
quæ ipsam impudentiam in ruborem dent, i-
deoq; hunc Jesuitam, lernam scelerum quæ Ro-
ma est, cum sanctissima Christi sanctissimi in-
nocentia, componere ausum. Ita autem ille l. 3.
de Calamitatibus temporum,

Sanctus ager scurris, venerabilis ara Cynædis
Servit, honoranda divum Canymedibus ædes.
Quid miramur opes, recidivaq; surgere lecta?
Thuris odorati globulos & Cynna tua vendit
Mollis Arabs, usui vestes & muricis imbrem, &c.

---- venalia nobis

Templa, sacerdotes, altaria, sacra, Rorant
Ignes, thura, preces, cœlum est venale Deusq;
(Wann man dieses verkaufft / wie zu Rom ge-
schihet / kan man ja Reich werden / Tempel und
Palast bauen) Hæc inquam Mantuanus, non
hæreticus (neq; enim definitio hæretici Pontifi-
cia de qua Dom. VIII. §. 100. in ipsum qua-
drat, quippe qui, ut alia ipsi carmina ostendunt,
Pontificem veneratus sit) sed Catholicus. Verū
quia in mentionem Poëtarum incidimus, alium
adducemus, Palingenium itidem Pontificium,
Luthero ferè eo ætaneum, ita de Roma canen-
tem:

--- rogant quidnam Romana ageretur in urbe.

Cuncti luxuriæ, atq; gulæ, furtisq; dolisq;
Certatim incumbunt, nosterq; est sexus uterq;

At forte hodie melior est Roma, (præser-
tim post reformationem de qua operæ preci-
um est legi Sleidanum, Comment. de Statu

religionis l. 12. ad A. C. 1537. m. p. 329.) Hic audite Schuberum vestrum patrem Barnabam, ea de vobis & potissimum de Roma dicentem, quæ ut in sese impia & cum Christi innocentia sine impietate incomparabilia, ita minime ab ipso primum audita neque ita occulta sunt, ut clancularia observatione investiganda sint, sed dudum in cælum clament, ut non sit dubium, quin, si Roma, saltem potiori parte, Ecclesiæ veræ nomen adhuc mereretur, DEUS dudum singulari calamitate illam tanquam aream suam purgaturus fuisset. *Matth. 3. v. 12. Luc. 3. v. 17. 1. Petr. 4. v. 17.* conf. supra testimonium Machiavelli §. 108.

At vero non præsentibus tantum, sed & absentibus in conviviiis parendum, nec fama & existimatio lædenda, quod qui feceret Ethnici etiam iniquum, id est, improbum & sceleratum dixerunt.

----- *Absentem* qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante ----

----- *Hic niger* est hunc tu Romane caveto.
& B. Augustinum Posidonius in vita ejus refert, mensæ suæ inscripsisse hoc distichon:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

Atque hæc de prima virtute convivatores decete, pessime autem ab hoc Phariseo erga Christum observata. Grande quippe scelus est proximum, nudæ etiam benevolentiae simulatione decipere, quod extra convivium & in convivio à convivis fieri potest; quanto vero majus est, beneficii simulatione exitium homini machinari?

nari? Ut ergo sæpe recte fecisse putatur Aristarchus apud Stobæum, qui vocatus ad cœnam, non prius se venturum pollicitus est, quam nomenclaturam eorum qui simul vocati erant didicisset. Ita tam perversis moribus hominum, prudenter facit saltem qui primariam convivii personam videlicet hospitem prius considerat, antequam vocatus ad ipsum accedat. Accessit sane hic Christus inimicum, non ignarus scilicet esse inimicum, sed nec ignarus remediorum, & quomodo sese gerere debeat, quod nos plerunque ignoramus.

§. 243.

Violatur candor à convivatoribus etiam tunc, quando non nisi *ii invitantur*, qui *compensare possunt* à quibus verò nihil expectatur inanes dimittuntur. Talem fuisse hunc Pharisæum innuit Christus præcepto suo & q. consilio, in fine adjecto. q. d. Animadverto te in tuis conviviiis eò respicere, ut duplo recipias à convivis tuis, quæ impendisti (me excepto cujus non opes sed existimationem & vitam pro convivio tuo eripere cogitas) sed ut omitтам de me dicere, in aliis certè falsa & hypocritica est tua hæc, ut vis videri, beneficentia, ita scilicet beneficientis aliis, ut tibi melius fiat, quam illis, & quidem illorum ipsorum sumtu, & plerunque incommodo, quas beneficio tuo devincire tibi cupis. At beneficio nos adjuvari non decipi oportet *l. incommod. 17. §. sicut. 3. ff. commod. nec decipere iis debemus. l. 1. C. de his qui veniam ætatis &c. Vult. cons. Marp. 19. vol. 3. n. 159. parum autem juvatur beneficio qui ita accepit, ut*
duplum

duplum ejus reddendum sit. Et invitus beneficium hoc suum dedisse videtur, qui spe remunerationis, postea tamen non secutæ dedit. At invitus beneficium non dedisse videtur *l. si servo § 4 ff. de hered. instit.* Age ergo, si hunc finem habeo commodiores tibi ad hunc scopum ostendam hospites, pauperes scilicet. Hi, etsi de suo nihil reddere possunt, habent tamen qui largissimè facere id non possit tantum, sed & velit, videlicet D E U M. Non ergo vult Christus, divites omninò non invitandos, contrarium enim etiam Sancti, idq; non improbante Spiritu Sancto, fecerunt. Invitant enim vicinus vicinum, *Zach. 3. v. 10.* agnati cognati & similes, *Tob. 2. Sir. 9. v. 22.* Et in magno convivio Abrahami, quod fecit ablactato filio, *Gen. 21. v. 8.* non nisi pauperrimos fuisse, non est credibile. Sed loquitur ex hypothesi horum Phariseorum, eo fine instituentium convivia, & ipsi lautè vicissim acciperentur. Hunc finem dicit multo expeditius ipsum assecuturum, si pauperes vocet. 2. Commendare vult iis, qui convivia celebrant, & per Synecdochen speciei, iis, qui secunda fortuna affluunt, veram beneficentiam, ne infidi, invidi, importuni, immisericordes & quæ sunt vitia similia, sint, erga egentes, ne dici possit de illis quod Hiob serio se cavisse dicit, *c. 31. v. 17* Ne scilicet solus comederet & egenis non communicaret buccellam suam. Sit ergo hæc secunda virtus convivorè decens, sive eam alteram speciem candoris, sive serium benefaciendi studiū, adeoq; vel beneficium candorem, vel candidam beneficentiam appellare velis.

§. 244.

Tertia virtus hospitis activi est *frugalitas* seu *mediocritas in apparatu convivii*. Hinc vett. dixerunt bonos amicos faba & sale contentos esse. Et Socrates ob convivium frugalius instructum interpellatus: Si boni sunt respondit, satis erit, si mali; plus satis. Diximus antè, hospites passivos decere Temperantiam & in specie Sobrietatem & frugalitatem. Hanc ergo ut observare possint; ex parte hospitis activi convenit evitatio nimiorum sumtuum in conviviiis. Sane hujus Pharisæi convivium cujusmodi in hoc genere fuerit, Evangelista non dicit, cujusmodi autem esse debuerit, ostendit id quod de Christo dicit: venit se ad hoc convivium, non ut ultra facietatem corpus distenderet, sed ad comedendum panem. Hinc sequitur; si nimis sumptuosum sit convivium; necesse esse, ut magna ex parte pereat quod impenditur, quod tamen Christus ne fiat caveri jubet, *Johan. 6.* sive quod ab hospitibus temperantibus non absumatur, sive quod ab intemperantibus frustra & cum incommodum corporis tum animi absumatur. Nisi forte quod remanet, pauperibus distribuat, quod rarò fit, si autem fit, excusationem habent largiores, modo non ultra facultates factæ, impensæ, Pauperes quippe etiam convivis adnumerati. Hinc Aug. *Serm. 2. de Temp. Dom. 2. Adventus*. Non nimis sumptuosa & deliciosa sed tam parca & sobria vel honesta illis (convivis) convivia præparari, ut remaneat, unde possint pauperes refici. Differentia sane non
exi-

exigua est inter Reges, Principes, ac similes eminentiori loco constitutos, & inter privatos. Hinc magna hac etiam in parte magnificentia celebratur Salomonis 2. Reg. 4. quemadmodum nec Persarum Regum vel luxus, vel, si ita vis, abundantia ignoratur, de qua non modo profani authores ut Herodot. l. 9. *Athen.* l. 4. *Strabo* l. 15. sed & sacræ historiæ exemplum habent in Ahasvero. (Quamvis illud exemplum aliquid habeat, quod si haberent hodiè plurima privatorum convivia, multum excusationis luxui eorum accederet. Hoc scilicet, quod nemo ad edendum vel bibendum coactus sed cuilibet facere licitum quod ipsi placeret *Esth.* i. v. 8.) Et de Othone Imperatore legitur apud Brauff. l. 2. *Chronic.* quod singulis septimanis in cibum aulicum opus habuerit 1000. porcis, 28. tauris. 1000. modiis frumenti, 10. plaustris cerevisiæ & 8. plaustris vini, exceptis oleribus, piscibus, ovibus, gallinis, carnibus ferinis & similibus. Quicquid tamen sit, si ipsum Salomonem audiamus in *Ecc.* 10. v. 16. non tam prædicandi quam forte excusandi & quidem non tam à toto quàm à tanto, ob certas quasdam circumstantias nobis fortasse ignotas, reges hi videri possint. Magis contra laudandi Cyrus apud Ammianum l. 21. Trajanus ap. Alex. l. 5. c. 21. Epaminondas, qui vocatus à vicino ad cœnam nimis sumptuosam, confestim, abiisse dicitur: Ego te sacrificare putabam inquires non delictari. Sed tamen Reges, ut dixi, & Principes pro ratione circumstantiarum, si non omninò, certè facilius excusari possent quàm privati.

Qui-

Quibus non ineptè occini posset id, quod quidam rei pecuniariæ & sumptuariæ præfectus principi occinere ausus dicitur: Wenn man alle Tag will Martins Nacht halten/ wo will man endlich Gänß genug nehmen? O quàm sæpè fit, ut neonymphi pro festivitate nuptiali, & lures noster in encæniis, sed & vulgaribus comotationibus tantum absumant, ut vel posttridie panis ater à jure hesterno vorandus non suppetat. Nimirum & huc spectat illud Juris Consultorum: Reip. interesse, ne quis re sua male utatur. Abbas *conf.* 48. *Tusc. lit. R. concl.* 112. n. 28. (confer quæ de prodigalitate dicta sunt ad Dom. I.) ut nesciam quid in mentem venerit Politicis quibusdam, putantibus æranum augeri luxu civium, propter vectigalia scilicet de cibo & potu largius tunc solvenda. Quasi non, ut hominis, ita & civitatis membris luxu enervatis, totum tandem corpus tabescat? Unde enim solvent tandem si nihil unde solvant comparcant, quæ autem habuerunt seu parta seu relicta, unde ad tempus solverunt, subito, ut ab heluonibus fieri solet, absumpserunt. Sed & hæc sufficiant, potuissent sane exemplo aliorum, plures in hoc genere virtutes commemorari, sed placuit eas tantum non nihil persequi, ad quas convivium in hoc textu descriptum præ reliquis occasionem visum est suppeditare.

§. 245.

Sed & de Sabbatho aliquid dicendum est, & quidem breviter, quia plenæ sunt omnium de hac doctrina postillæ. Tres autem sunt quæstiones

stiones de Sabbatho præcipuæ. Primò *in quo consistat celebratio Sabbathi?* Secundo quid videatur de operibus quæ videntur huic celebrationi contraria? Tertio cur hodie non amplius septimus, sed primus septimanæ dies loco Sabbathi celebretur? *Ad primum* facilius responderi nequit, nisi ex Sabbathi institutione à Deo facta, & quidem bis 1. post creationem sex diebus peractam, 2. post liberationem ex Ægypto. Primæ institutionis verba leguntur, *Gen. 2. v. 2. 3.* Ubi Deus dicitur completo opere cæli & terræ omniq; ornatu eorum, septimo die quievissè, eidem benedixissè eumq; sanctificassè adeoq; quod fieri vellet hoc die, suo exemplo docuissè, juxta quod homines etiam debeant hoc die quiescere, benedicere hoc est, beneficia Dei celebrare, pia oratione tum ad Deum, tum ad proximum, & deniq; sanctificare. Pro tali habere quod sanctum, hoc est, singulari sanctione ab omnibus aliis rebus profanis separatum sit. Et hoc debebat fieri inde usque à creatione in gratiam creationis, & postquam lapsus primorum parentum, & lapso- rum in gratiam receptio accesserat, hujus etiam beneficii, aliorumq; ex his fontibus quotidie fluentium recordationem. His cum Mosis atque Israelitarum tempore aliud novum & memorabile beneficium accessisset, liberatio scilicet ab Ægypto & intolerabilibus, qui illis impositi erant laboribus, repetiit Deus præceptum illud de novo, allegata quidem eadem ratione, ex qua, eò usq; celebrandum erat, *Quietis* scilicet ipsius Dei à laboribus creationis, *Exod. 20. v. 9. 10. 11. c. 31. v. 31.* ita tamen, ut postea in Deuterono-

mio & repetitione legis superadderetur etiam altera, quòd scilicet educti essent ex Ægypto. Memento, inquit Moses, quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, &c. idcirco præcepit tibi ut observares diem Sabbathi, *Deut. 5. v. 15. q. d.* hætenus Dei quiescentis exemplo Sabbathum celebrabas, nunc propriæ quietis & quidem à labore intolerabili memoria idem idq; eò diligentius facies, quanto major beneficiis creationis cumulus tibi liberatione hac accessit. Probè inspecta hæc præcepta duo capita celebrationis Sabbathi suppeditabunt. 1. Attentam & gratam beneficiorum Dei meditationem & celebrationem. 2. Quietem à laboribus, meditationem illam impediens.

§. 246.

Hinc simul patet quid ad secundam *questionem* sit respondendum. Quæ opera scilicet Sabbatho videantur contraria vel consentanea. Hic Pharisei adeò rigidi erant, ut etiam sanationem, item si quis spicas ad sedandam famem evellet, talibus annumerarent. Super exemplo de spicis, quia simile videbatur ei, quod quidam Israëlita fecerant circa manna, quod die Sabbatho collegerant, reprehensi propterea, adeoque per se reprehendi posse, Christus respondet tali exemplo, ubi aliquid in se illicitum, propter necessitatem tamen admissum sit, videlicet exemplo Davidis comedentis cum suis panes propositionis, quod extra necessitatem illi non licuerat. Dissimile itaq; erat factum Discipulorum Israëlitarum facto, hoc enim erat sine necessita-

Quæst.
LXXIV.

re, commeatu scilicet ipsis superstitie ex die antecedente, ubi duplum colligere poterant; Discipuli verò quod fecerant, ex necessitate fecerant, fame scilicet compulsi, quàm unde sedarent, nihil aliàs habebant. 2. Licere propter se Dominum Sabbathi, cujus adventu discipuli & cum illis omnes Christiani, liberati sint ab omni rigore legis Mosaicæ, qui legi morali propter certas circumstantias in Judaismo accessisset. Dico vobis, inquit: Filium hominis Dominum esse etiam Sabbathi. De sanatione verò duo opponit Christus, quæ si adsint, non tantum sanatio & similia quæ in veteri Testamento per se licita fuissent, sed & talia quæ in se licita non fuissent, opponit; solvere scilicet jumenta à præsepi & aquatum ducere (quæ tamen forte illo die sitim sine periculo mortis tolerare potuissent cum in Ninive eandem, & quidem diutius passa sint) quibus comparat opera charitatis *cap. antec. 13.* & in puteum lapsa extrahere, cui facto comparat opera necessitatis. Ex hisce exemplis ad quæstionem propositam respondemus distinctione inter opera Sabbatho contraria. Aut enim contraria ipsi sunt quoad sanctificationem, aut quoad quietem tantum. Sanctificationi contraria dupliciter sunt, vel absolute ei contraria, ut prorsus impia, hæc nullo die, ne profecto quidem perpetranda, vel contraria sunt eatenus tantum quod talem sanctificationem, qualis die Sabbathi requiritur, hoc est, attentio-rem meditationem rerum sacrarum aliquo modo impediunt. Talia & si in se bona & quieti nihil aut parum officientia, omittenda
tamen

tamen sunt, nisi vel necessitas, vel charitas Christiana, cujus æquè præstandæ occasio alio die non foret, suscipi svadeat. Promiscuè autem si essent concessa, sequeretur nullum amplius esse diei Sabbathi à reliquis discrimen. Si verò quis dicat discrimen dierum in Novo Testamento sublatum esse *Col. 2.* Resp. in observatione Sabbathi duplicia esse quæ sint attendenda, moralia & ceremonialia. Morale est, tractatio rerum divinarum, quæ seria esse non potest, nisi saltem interdum tempus à laboribus vacuum illi tribuatur, tale tempus ex lege ceremoniali Judaica erat dies septimus, ex constitutione verò Ecclesiæ, liberè quidem, non tamen sine gravi causa facta est dies septimanæ primus. Huic Christiani æquè ac Judæi sese debent accommodare, 1. quia non tantum idem creationis beneficium, æquè ac Judæi, Deo acceptum ferimus; sed & majus insuper quam Judæi tunc acceperant accepimus, scilicet liberationem ex servitio Ægypti, nos ex servitio & maledictione legis, illi à Domino & Tyranno mundano, nos à spiritualibus. Hoc beneficium ne tanti quidem facere, quanti Judæi illud fecerant, ut septimam saltem partem temporis laboribus ordinariis præcideremus, abominandæ foret ingratitude. 2. Quia posteaquam Ecclesiæ semel ita placuit, celebrare hunc diem, idque gravi de causa, tum q. efficiente, resurrectione Christi (qua multò præclariùs de hostibus spiritualibus, quam Judæi de Ægyptiis in mari rubro suffocatis triumphavit) tum finali, quia facit ad *ἀπαρτισμὸν*. Non

debet talem constitutionem privato arbitrio violare. Non strictè autem aliquando observans, facit id vel ex contemptu, & *ab eo* est, reus itaq; præcepti non tertii tantum, sed & primi. Aut ex charitate proximi, cui cupit vel commodare vel in necessitatibus subvenire. Hæc duo si pura sunt, excusationem mereri, docet Christus duabus similitudinibus supra descriptis. Notetur autem quod dictum est si *pura sint*. Nam pura charitas non est, gratificantis proximo in rebus illicitis, aut licitis quidem, sed quæ alio tempore æquè commodè præstari possunt, aut ubi commodum proximi minus est detrimento pietatis, quod tibi, omissione alicujus partis cultus divini, interim enascitur. Ita necessitas pura non est, cui alio tempore itidem, aut cum aliquo quidem, non tamen tanto, quantum tibi ipsi adducis, rerum divinarum dispendio occurrere potest. Examinabit itaq; conscientiam suam pia mens; an id quod agit, & proximi salus aut necessitas, cui sibi velificandum putat, tanti sit, ut tantum temporis meditationibus rerum sacrarum tali die debitis, sine conscientiæ vulnere aut dispendio Christianismi subtrahatur. Margaritæ Sabbatho venduntur omni æstimatione majores. Tales multæ negligentur concione sacra neglecta, ex quibus vel unica si non jam, saltem aliquando in ultimo agone tantam afferre possit consolationem, quantam patres nostri à sacrificulis, omnibus opibus suis redimere frustra conati essent. Sæpè pia admonitio, quæ per totam septimanam imò per totum vitæ cursum pro manuductione esse potuisset. At quàm frivolis

volis sæpè rebus diebus festis talia omnia post habentur? Sed plura inquam petantur ex possillis doctorum nostrorum accedamus ad reliqua.

§. 247.

Ad tertiam quæstionem etiam breviter ut respondeamus: *cur hodie loco Sabbathi Judæorum primum diem Septimanæ quem Solis vocamus sacrum habeamus.* Quia scilicet in N. T. tristissimus & ab omni festivitate alienus fuit dies Sabbathi Discipulis & omnibus Christum diligentibus, inter spem & metum scilicet versantibus, surrecturus ne esset Christus nec ne (imo plane desperaverant de salute ab ipso expectata, *Luc. 24. v. 21.*) ne dum quid esset futurum de ipsis, qui seditiosum hunc, ut clamitabant Judæi, sectati essent. Primus contra, qui novam à passione & morte septimanam inchoabat à resurrectione & victoria de omnibus hostibus Christianorū, lætissimus, adeoq; pro festivitate præ omnibus aptissimus. Ortum autem ab ipsis Apostolis constitutionem hanc habere patet ex *Act. 20. v. 7. 1. Cor. 16. v. 2.* ubi vox *μία* idem est quod *πρῶτη* idque ex consuetudine Hebrææ linguæ. Hinc *Gen. 1. v. 5. יום ראשון* dies unus idem est quod primus.

§. 248.

Obiter autem addimus & hoc quod *Dies Solis* dicitur, id pie quidem accommodari posse ad dictum *Mal. 4. v. 2.* ubi Christus (à quo hæc Dies merito dies Domini seu Dominica dicitur) Sol justitiæ vocatur. Prima autem origine, quod

primus Septimanæ dies à sole , secundus à Luna, tertius à Marte, quartus à Mercurio, quintus à Jove, sextus à Venere septimus à Saturno denominatur, originem habere à Chaldeis, qui singulis planetis singulas horas assignarunt, quarum cum 24. constituent diem, si horæ primæ (sive ab ortu sive ab occasu sive à meridiè) præficias solem, secundæ Venerem, Soli, ut ipsi putabant (quamvis falsò ut hodierni Astronomi docent) proximè inferiorem, tertiæ Mercurium hac, quartæ Lunam hoc inferiorem. Quia verò Luna infima erat, Saturnus autem supremus itaq; in supremum locum regrediendo quintæ horæ dominus constituebatur Saturnus, sextæ proximè inferior Jupiter, septimæ Mars: octava itidem recidebat in Solem, unde iterum atq; iterum eadem numeratione repetita donec horæ 24. essent absolutæ, hora inde proxima quæ prima erat diei sequentis ac proinde totius diei Dominium recidebat in Lunam, & eadem numeratione facta tertiæ septimanæ diei initium Marti consecrabatur, & sic deinceps. Unde apparet nominum horum originem supersticiosam esse, adeoque minus rectè illa à nobis Christianis usurpari, pejus adhuc Astrologiæ vulgaris sectatores efficaciam singularem huic vel illi planetæ tali hora vel die dominantium ἀνάλογον, ex horis hisce & diebus promittere, & rectius cum nonnullis Chronologis, Scaligero, Calvisio & aliis feriam (Paschalem scilicet quia in paschate omnes dies, & quidem non unius tantum sed

sed duarum septimanarum sacri erant, & suo modo feriis annumerabantur) primam, secundam, tertiam, dici &c. usq; ad septimam quæ septimanam claudat. Atq; hæc etiam de hac questione circa Sabbathum ex Jure divino Videbimus quomodo Jura humana tunc celebrationi tum temporis feriis Dominicalibus destinato respondeant.

§. 249.

Sic itaq; Constantinus *l. 2. C. de feriis*: Omnes iudices urbanæque plebes, & cunctarum artium officinæ venerabili die Solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturæ, libere licenterque inserviant: quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti provisioni concessa. Ubi notandum Gottofrædum annotare, Leonem tubere etiam Agricola vacare, neq; sine causa (extra scilicet necessitatem ad quam ipsum etiam Constantinum alludere non obscurè ex verbis Legis colligitur, si scilicet tempestas diei solis aptior sit laboribus rusticis & potissimum collectioni frumenti, quàm reliquorum septimanæ dierum) & *l. 1. §. Ut in die*: Sanctum quoque diem paschæ & diem natalis Domini, & Epiphaniæ septem qui præcedunt & septem qui sequuntur sine strepitu (rerum scilicet forensium) volumus observari. Et quod contra hoc factum fuerit omnibus modis irritatur (id est, ut ego intelligo, irritum est) Item *l. 6.* Dies etiam natalis atque Epiphaniarum Christi & quo tempore commemoratio Apostolicæ passionis totius Christianitatis ma-

gistræ à cunctis jure celebratur, (in hunc censum hodie referri possunt Festa Apostolorum:) in quibus etiam prædictis sanctissimis diebus, neq: spectaculorum copiam reseramus (fuit quidem illo tempore alia paulo spectaculorum ratio, cum superstitionibus ut & immanis crudelitatis exercitio, conjuncta, adeoq: si Chryso-
 stomo & aliis Ecclesiæ doctoribus credimus, nullo die probanda, confer quæ infra notabuntur ex l. 9. Cum tamen nec hodierna etiam in se considerata omni ex parte excusari possint; nec hoc excusationem facile merebitur, quod diebus Dominicis & quidem præ reliquis, admittantur, non otium scilicet est populo talia spectare diebus profestis, propter opera domestica, civilia, agrestia, at diebus Dominicis otium est à meditationibus rerum sacrarum multo scilicet inferioribus) pergit Imperator; In eadem observatione numeramus & dies Solis quos Dominicos jure dixere majores, qui repetito in sese calculo revolvuntur, in quibus parem necesse est habere reverentiam &c. & l. 7. Actus omnes seu publici sint seu privati, diebus 15. paschalibus conquiescant. l. 8. provinciarum præsides moneantur, ut in quæstionibus latronum, & maxime Isaurorum, nullum quadragesimæ tempus, nec venerabilem paschæ diem existiment excipendum, ne differatur sceleratorum proditio consiliorum, quæ per latronum tormenta quærenda est: cum facillimè & in hoc summi numinis speretur venia, per quos multorum salus & incolomitas procuratur, l. 9. Dies festos majestati altissimæ (εἰς τὴν ἑ' θεῶν τὴμὴν 7. Eclog. 17. c. 17. Gothofr.

Gothofr. ex qua ut & iis quæ mox sequentur, apparet, non Festa tantum illa insigniora ut Natalis Domini, paschatis, &c. sed quasvis ferias, cultui divino consecratas, intelligi) dedicatos nullis voluptatibus volumus occupari, nec ullis exactionum vexationibus profanari. Dominicum itaq; diem ita semper honorabilem decernimus & venerandum, ut à cunctis executionibus excusetur, &c. Ad hoc de executionibus ita Gothofrædus in glossa; Die Dominica, inquit, nulla executio, admonitio, fidejussionis, exactio, apparitio, advocatio, cognitio, subhastatio, controversiæ disceptatio fieri debet ut hic, Igitur die Dominico nulla fiet exactio? vide Guidonē Pap. *decis.* 215. De debitore fugiente, & an die Dominico possit capi v. Soc. *reg.* 78. An & propria auctoritate sine apparitore possit capi, collige ex l. 54. de decurion. l. 10. §. 16. ff. de his quæ in fraud. cred. Huc referenda lex vetus Francica è cap. 139. legum Francicarum, ut mercatus die Dominico in nullo loco habeatur, hæc Gothofr. Et hoc ita strictè observatur Noribergæ, ut non tantum diebus Festis, quos à vespera ut vocant, hoc est, hora 2. p. m. diei antecedentis inchoant, sed ne profestis quidem sub horis precationis, aut concionum publicarum ullam tabernam emptioni ac venditioni destinatam apertam patiantur, pergit Imperator, d. l. 9. Nihil eodem die sibi vindicet scena theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lacrymosa spectacula, & si in nostrum ortum aut natalem celebranda solennitas inciderit, differatur. Amissionem militiæ proscriptionemq; patrimonii sustinebit, si quis

unquam hoc die festo spectaculis interesse, vel cujuscunq; judicis apparitor, prætextu negocii publici, seu privati hæc quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Hactenus *lex nona d. r.* Ad id quod de spectaculis dicebatur annotat Gothofrædus in margine: De detestatione munerum & ludi gladiatoris v. Tertullianum libris de spectaculis. Cyprianum Epist. 1. Lipsium. c. 12. Saturn.

§. 250.

Atq; ita habent verba legum, quarum partim limitationes, partim explicationes, doctus quidam vir ita contrahit: primò dicit; Ceremoniale esse non opus facere *ex Deut. 5. v. 15.* propterea non repeti in N. T. nec Christum observasse. Inde sanasse ad piscinam *Joh. 5. v. 8.* aridam manum, *Matth. 12. v. 13.* Et Apostolos Sabbatho iter fecisse *Act. 18. v. 3.* quod æquè prohibitum *Ex. 16. v. 29.* Hieron. teste. Unde & jura concedere ruri positis, ut culturæ inserviant liberè licenterque si opportunitas agendi elaboratur (ita esse supra ex *r. 2.* audivimus) nec lavacrum prohibitum, si pro necessitate corporis die quis Dominico lavari appetat *c. pervenit 12. in fin. de consecrat. dist. 3.* Si quoq; halecia inclina-verint se terræ, licere capere. *c. licet X. de feriis,* nec sceleratorum consiliorum significationem differendam. *l. 10. C. de feriis (imol. 8.* Studiorum etiam tractationem licitam, ut habeat Alvarotus *in princ. Feud.* Quia non sint prohibita opera necessitatis, charitatis & pietatis. Hæc ille. Ego omnia comprehenderim sub titulo necessitatis (cujus tamen diversi gradus) v. g. Si opera cha-
ritatis

ritatis quæ prætenduntur, quanquam sine incommodo proximi vel proprio in alium diem differri possint, die festo licita sunt, nullum erit opus illicitum, quia omnia charitati proximi inservire debent.

§. 251.

Maximilianus Sandæus circa hunc textum iterum tractat titulum Juris *de commodato*. Idque ratione inversa ad Dominicam antecedentem, ubi hominem fecerat commodatarium, Deum commodatorem. Nunc Deo commodatario constituto, hominem facit commodantem, idque in sanctificatione Sabbathi, quod Deus, dum divinò solum cultui, i. e. suis usibus addici voluerit ab hominibus, quid aliud quam diei illius usuram sibi commodare impetraverit. Commodatio enim, inquit, ut proximè definitum, est concessio rei alicujus gratuita ad certum usum, quem tunc facere censetur, quando Sabbathum humanis usibus alioquin mancipandum, divinis sponte transcribimus, &c. Quare instituto nostro admodum consentaneus: quod dum potissimum in Sabbatho præter Sabbathum Deo commodare possumus, quo illum sibi ad benefaciendum devinciat, enarremus novo hoc è sacro codice ad rem nostram accommodatè petito principio. Commemorat historiam Annæ, matris Samuelis filium, quem à Deo exoraverat, vicissim commodantis. Et ejus exemplo, quo una cum filio vitulos tres, tres modios farinæ, ac amphoram vini in templo obtulit, alios etiam ad similem liberalitatem invitat, tanquam qua Dei benignitas magis lacessatur, seu (ut in margine habet)

bet) gratia Dei promerenda sit. Allegat distichon Ovid.

Munera crede mihi placant hominesq; Deosq;

Placatur donis Jupiter ipse datis.

Et in notis ex Plat. 3. Polit.

δῶρα θεῶς πείθει καὶ τοῖς βασιλῆας

Et addit. Sed tu ne de te dicatur:

Dum me captares mittebas munera nobis,

Postquam cœpisti, das mihi Ruffe nihil.

Ut captum teneas capto quoq; munera mitte

De cavea fugiat ne male pastus aper.

Martial. l. 9. Sed & (addit) munera excœcare prudentes (a) ac subver- (a) Et hoc valde videtur tere verba justorum habere, Deuter. 23 v. 8. ut pr æ fumo culinæ suæ veritatem videre nequeant. Sane liberalitas erga ministerium merito commendatur auditoribus, nec immerito reprehenditur nostratium hac in parte sordities. Non tamen spe meritorum proprie dictorum (licet certum sit remunerationem, non defuturam, Matth. 10. v. 40. & seqq. vide Dom. XXVI.) alliciendi sunt, nec opinio ipsis insti landa, quasi æquè hodie ac in vet. Testamento necessariæ sint ejusmodi oblationes. Ne sub opinione quasi nos nostris donis mercemur Dei beneficia, meritum Christi, quo omnia nobis impetravit, oblitteretur. Pergit Jesuita & disputat, quomodo fieri possit ut homo Deo omnium rerum Domino aliquid commo- det. Et ponit cum Theologishominem aliquid saltem habere proprii, cujus sit Dominus, nimirum actus voluntarios, præsertim eos, qui immediatè sint ab illo elicit, nimirum velle, licet quo-

quoad actus à voluntate imperatos ac mediante potentia diversa exercitos, ut ambulare, loqui, voluntas violentiam pati possit: in quantum, per violentiam membra impediri possint, ne voluntatis imperium exequantur. Sed quantum ad ipsum proprium, voluntatis actum, non posse illi violentiam inferri. Addit rationem. Quoniam actus voluntatis non sint aliud, quàm inclinatio quædam procedens ab interiori principio cognoscente (b) &c.

Unde contra rationem conscientias exercent, luctus ipsius voluntatis qui metu ferri & ignis est, quod sit coactus & homines non informavolentus. Habet itaque eos vel edoctos, ad convolutionem in suum actum confessionem doctrinæ non tanquam fœtum, omnibus numeris absolutum cogunt, hoc est, ad hydominium. Sed quomodo probas filiorum Dom. VIII.

nomine censerî posse? Nihil facilius, &c. comparat rationem hominis Pheninnæ uxori. Et Hannæ fœcundæ, quæ facile concipiat (facile scilicet fieri ut quandoque bona aliqua concipiat & de iis deliberet) voluntatem vero Hannæ sterili, cui non facile persuadeatur, ut efficaciter velit, &c. miseriam tamen quia agnoscat fœcunditatis parentem precibus fatigare ait, ut sterilitatis auferatur opprobrium. Ille (inquit) sortem miseratus sterilis facit ut velit (c) quæ velle non posse videbatur: nec (c) si facit demum ut hoc contentus facit, ut velit, quomodo dici potest ut rogatus faciat? it, quod est filium parere, quasi non volens rogaverit, &c.

re, &c. Et acceptius est, verit, meritum con-
 se munus si talis filius grui scilicet stabilire co-
 sit primogenitus. Pri- natur Jesuita. Sed fini-
 mogenitum autem di- lia non sunt idem, præ-
 ci. 1. Quod charissi- ertim à nobis confi-
 mum. 2. Quod nobi- ita.
 lissimum ac excellentissimum, hos enim apud
 omnes populos successores in regno. 3. Quod
 robustissimum. (d) De- (d) Nobis vero caven-
 clarat omnia tria mem- dum ne cum his argu-
 bra pluribus quæ apud tiis incidamus in na-
 ipsum videri possunt. sam Photinianorum.
 Et addi jubet, filii ap- in Disputatione; an-
 pellatione designari o- Christus sit Filius Dei
 mne quod alicui sit naturalis, ex eo quod
 charum, &c. charissi unigenitus dicatur? Ne-
 mam autem esse cuique gat hoc loco id Jesuita,
 voluntatem & quod ut videmus, Photinia-
 quisque vult, &c. paulo nis adeò $\phi\mu\sigma\psi\eta\Phi\Theta$.
 post devenit ad sententiam Scoti, quod voluntas
 esse possit etiam mali, citat super ea Scot. 1. Dist.
 1. Q. 4. ad 3. In 2. Dist. 43. Q. 2. Okam in 3. Q. 13.
 ad 3. Major. in 2. Dist. 28. Q. 1. ad 1. Hieronym.
 ab Argosto cap. 2. Maral. Abmain, moral. l. 3. c. 4.
 Et addit, Hoc pronis auribus animisq; accepisse
 Magistros nominales, qui id, quod Scotus timi-
 de ac dubitanter proposuerat, audacter & palam
 professi sint. Ac inter illos venerabili Inceptor
 licet fateatur, non posse voluntatē velle nisi bo-
 num, si sumatur bonum ut volibile, contendat
 tamen, posse velle malum, si bonum sumatur ut
 in utile, honestum ac delectabile dividatur, &c.
 Et hoc (tamen si falsum sit) ostendere tamen ait
 illud

illud ipsum, quantus sis hominis in proprium
 velle amor, ut summi quoq; Theologi opinari
 potuerint, hunc tantū facere posse, ut ejus gratia
 bonum omne respuat, purum malum amplectatur:
 ac si malum non sit quod quis ut propriam
 voluntatem tueatur præoptet, &c. Deinde dicit
 etiam nobilissimam esse voluntatē, quòd omni-
 bus reliquis facultatibus imperet, &c. Esse robu-
 tissimam, quia illi vis inferri nequeat, &c. Filio
 autem (in genere scilicet) comparari dicit, quia
 ab anima tanquam causa efficiente, emanatione,
 velut, generatione quadam procedat. Hic itaq;
 primogenitus (inquit) Deo commodandus (e)
 id est, ut sibi illius tans- (e) Hoc ita intelligo,
 scribendus. Liberum velle nos debere, quod
 quidē tibi esset volun- Deus vult.

tatem tuam variis rebus ad libitum impende-
 re, posse velle corpori jucunda, utilia, & vana,
 quis prohiberet? In temporalibus illam diffun-
 dere posses, nemo obfisteret. At, si sapias. DEO
 illam commoda. Hoc commodatum Deus ab
 omnibus sibi charis postulat, præbe fili mi cor
 tuum, *Prov. 13. v. 25*. Nihil frequentius in pagi-
 nis sacris, quàm per cor voluntatem significari.
 Cor eorum longè est a me *Matth. 15*. Filii ho-
 minum usque quò gravi corde, *Psal. 4*. Quæsi-
 vit Dominus virum secundum cor suum, *1. Reg. 13*.
 &c. Dicit & primogenitum posse dicit, ex
 Aristotelis sententia, qui statuerit cor ante o-
 mnia reliqua membra efformari. Comparat er-
 go, ut hætenus vidimus, Jesuita Filio Deo de-
 dicando, seu ut ipse loquitur commodando, &
 quidem primogenito præcipuè voluntatem ho-
 minis,

minis. Videbimus de modo, quo fiat illa dedi-
 catio & à quibus fiat. Sic ergo pergit. Nunc pri-
 mogenitum suum religiosi perfectissimè com-
 modare solent Deo, siquidem votorum commu-
 tatio, quod alibi ostendo, copiosius commoda-
 tionis rationem habet. Atq: ita Annæ commo-
 datum (f) graves aucto- (f) At graves hi auto-
 res intelligunt, qui hoc res graviter errant, cum
 modo ejus verba expli- dissimillimum sit factū
 cant, Oravi & dedit mi- Annæ, filium Deo dedi-
 hi Dominus petitionē cantis, vel potius relin-
 meam, quam postulavi quentis, nec auferre vo-
 eum: id est, ego rogavi lentis, Religiosorum
 tunc pro puero & con- quos vocat, id est, mo-
 cessit mihi. Idcirco & nachorum & similium
 ego commodavi eum, votis, in eo, ubi debe-
 Domino, id est, quia bat esse similitum.
 Deus dedit mihi, ego Monachorum votum
 dedi eum Deo: scilicet *ἐθελοθρησκευε* est, nulli-
 vovendo ipsum ad hoc bi mandata. Annæ vero
 (verba sunt Episcopi factum nitebatur lege
 Abulensis) quod mane- Dei, quæ habetur *Exod.*
 ret semper ministrando 22. v. 29. c. 34. v. 19.
 corā Domino: & quod 20. & alibi, ubi primo-
 semper haberet votum geniti Domino dandi,
 Nazaræorum, in obser- hoc est, apud templum
 vatione. Adjungit item relinquendi erant. Qui
 præsul: Dicitur com- verò hoc facere nollet,
 modare, id est, dare ad redimere ipsum coge-
 usum, quoniam Anna batur. Hoc jure vel re-
 poterat eum applicare missione Anna uti no-
 ad seculares conversa- lebat. Sed dicebat, se il-
 tiones & commodavit, lum, quia à Deo petiis-
 id set

est, dedit illum ad u-
sum Deo. set itaq; Deo lege postu-
lanti reddituram. In

Heb. est *הִשָּׁא לַיהוָה* Hithp. à radice *שאל*
quod signific. postulare. Significat itaq; dedi po-
stulanti (in lege) Domino. omnibus diebus, seu in
omnes dies, quibus erit postulatus Domino. So

lang ihn Gott wird haben wollen. *יָמִים אֲשֶׁר הָיָה*

כָּל הַיּוֹם שָׁאֵל לַיהוָה Dicant jam Monachi

ubi Deus vel ab ipsis vel à parentibus ipsorum
postulavit ut in monasteria detrudantur? quod
verò insuper Nazaræum fecit, hoc non impor-
tavit cœlibatum, aut vitam à conversatione
cum hominibus alienam, qualis est monastica,
quia Samuel uxorem duxit & filios genuit, ut
habetur 1. Sam. 8. v. 1. nec alienum fecit à vi-
ta politica, seu seculari ut Jesuita vocat judex
enim fuit. §. 252.

Pergit post hæc Jesuita, & accommodat hanc
commodationem ad alia, tam vitia quàm virtu-
tes. Superbum dicit habere primogenitum,

propriam excellentiam, quam Deo commoda-
re & notitia sui ad Dei honorem uti debeat &c.

Gulosum abundantiam cibi & potus Deo com-
modare, hoc est pauperibus distribuere. Idem

Avarum facere debere. Luxuriosum primoge-
nitum agnoscere corporearum voluptatum,

excessum, castitatis vo- (g) per votum castitatis
to (g) offerendum Deo. intelligit votum cœliba.

Sed (inquit) accommoda- tus quasi unum idemq;
ti hujus neglectu, pri- sint. Cum & maritasti

mogenitus diffundens & cœlibes non casti in-
se in omnes cupidinis veniantur. Aliter &

lasci-

Z z

melius

lascivix illecebras con- melius sine dubio Pau-
 tracto, non cum Anna lus, qui ait si non con-
 & Peninna, sed cum- tinent nubant 1. *Cor.* 5.
 libidine inconcessa con- ut ita non subtrahatur
 nubio nuptiarum (b) Deo, quod datur hone-
 conciliatur à venefica sto conjugio. Pontifi-
 carne, unica statio per- cii verò consilio hoc
 turbatione tartaream. Dei neglecto quam re-
 illam phalangi pro- ligiosam pleriq. vitam
 generat, cœcitatē men- in religioso suo statu vi-
 tis, præcipitationem, in- vant plus satis notū est.
 considerantiam, incon- (b) si de legitimis nupti-
 stantiam, amorem sui, is dicta hæc vult Jesui-
 odium DEI, affectum ta, impiè dicta sunt.
 præsentis seculi, hono- Deus enim, non caro
 rem futuri. O inferna- veneficia conjuges con-
 lem progeniem. Sunt & jungit. Si autem de ve-
 bonorum primogeniti- ris libidinibus & con-
 Docti ac literis dediti, ceptione *Jac.* 1. v. 15.
 literas ipsas primogeni- loquitur, tum eas apud
 tum suum putant, &c, luxuriosos per votum
 cesset humanus affectus castitatis non interclu-
 precor, generosæ men- di, sed vel augeri vel in-
 tis est, hunc primoge- æstum intolerabilem li-
 nitum Deo commoda- bidinis converti, & ex-
 re, non nobis sed DEO empla ostendūt, & Paul.
 ad honorem Reip. ad- dudum docuit. 1. *Cor.* 5.
 fructum studeamus, meditemur, scribamus,
 commentemur. Idem vel præcipuè Doctores
 facere debere ait, idque exemplo Pauli *Phil.* 1.
 2. *Cor.* 9. v. 6. Addit Ingeniosam (ut ipse putat)
 Hugonis Victorii historiæ Annæ & Peninnæ ad
 hoc negotium applicationem, quæ mihi subti-
 lior viâ, quàm ut pro homilia animi vel audi-

torum vel etiam lectorum ea torqueantur. Nolu-
itaque huc transferre, qui vult videat apud ipsum.
Tandem dicit; inter commodati, quod homo
Deo commodet & inter illud, quod Deus nobis
tribuat, hoc esse discrimen. Quod commoda-
tum Dei in gratiam ejus tantum qui accipit di-
rigatur: id est hominis non in dantis: At com-
modatum hominis in Deum tralatum, utilitatu
soli dantis spectet. Quare (concludit) si ve tu
Deo commodes si ve Deus tibi, semper tua res
agitur, tibi feritur, tibi metitur. Magno itaque
libentiq; animo sine ulla restrictione primoge-
nitum tuum Deo offer, &c. Hoc est ut ego ac-
cipio, omnia fac in Dei nomine & in illius glo-
riam & Deo per Christum gratias age Col. 3. v. 17
Hæc de commentationibus Sondæi.

§. 253.

Occasione hujus Hydropici de Hydrope quæ-
dam ad Theologiam, moralem præsertim, fa-
cientia dicenda videntur. Affectus itaque hic
Græcis ὕδρωψ & ὕδρεος, Celso. l. 3. c. 22. morbus
Hydropicus, aliàs Latinis Aqua intereus, item
aqua inter cutem dicitur. Et in genere aquosi &
serosi humoris abundantiam, quæ in diversis
partibus corporis humani fieri potest. Videlicet
in capite, pulmone, gutture, utero, imo manu vel
brachio significat; sed illis casibus nomen mem-
bri affecti unà exprimitur. Absolute autem & si-
ne additione (ut hic apud Evang.) Hydrops dictus
est, cum vel abdomen totum, vel universum corpus
à materia serosa & aquosa intumescit. Statuitur
autem triplex à Medicis, unus ἀσκήτης, in quo to-
tus venter inferior liquore aquoso, τοῦ μὲν πέντε της

in quo flatibus impletur, quamvis flatu & aqua ferè simul esse ab ipsis perhibeantur, ut nec aqua sine flatu, nec flatu sine aqua facile inveniat, & quia plerunque aqua abundet hinc & αἰσκήτην pro specie potiori agnoscendum putent. Tertius ἀνασάρκα item ὀπισθαρκίδια & λευκοφλυματία, ubi universa corporis moles per carnem & sub cute, humore petuitofo plena tumida & alba apparet. Hunc morbum Theologi comparant peccato, & carnalibus voluptatibus, ubi peccatum imbibim⁹ velut aquam *Job. 15. v. 16.* Ut itaque admodum serosi illi humores inutiles sunt in corpore, ita etiam in carne nostra nihil boni habitat. *Rom. 7. v. 18.*

2. Quemadmodum serosi illi humores nominatim in Ascite, tanta copia tandem colliguntur, ut non tantum abdomen valde extendant, sed & diaphragma comprimant, imò in thoracis cavitatem transfundant, unde difficultas spirandi oritur. Ita mens peccatis obruta ignava redditur ad orandum & suspirandum ad DEUM, sive quia illum nobis iratum imagine-mur, adeoque frustra esse orationem nostram, ut sane ipse dicit *Jes. 1. v. 15. & Job. 9. v. 31. Psal. 50. v. 16. 17.* sive quia mens carnalibus cogitationibus tanquam aquis immersa est quemadmodum semen sub spinis *Matth. 13. v. 22. Psal. 119. v. 20.*

3. Locus ubi hæc aqua generatur est officina sangvificationis, quæ duplex statuitur Epar & Lien. In illa ea aqua generatur quæ est in tertia specie Hydropis, quam ἀνασάρκα dicunt. In hoc (liene) aquam generari dicunt, quæ in
Ascide

Ascite est. Ut autem hæc viscera præclara sunt, & officium illorum fonti vitæ, id est sanguini perficiendo destinatum: ita peccando non rarò præclaris Dei donis abutimur non tantum corporis vel ad corpus pertinentibus, ut scortatores pulcritudine, juventute, gulosi cibo & potu, potissimum vino ad lætificandum cor hominis creato *Pf. 104.* sed & ingenii, eruditionis, eloquentiæ, de quibus Ethnici etiam rectè dixerunt, in improbis esse *instar gladii in manu furiosi.* Ita Ahitophel sapientiâ suâ abutebatur adversus Davidem, & hodie multi aulici ad fraudes Machiavellicas, Jesuitæ hodierni erudini eruditione ad stabilienda falsa dogmata & veritatem Evangelii sophismatis suis pervertendam.

4. Frequentissima Hydropis causa videtur Medicis obstructio vasorum ad lienem & e par è ventre inferiore tendentium, per quæ abundans ille humor ad organa huic officio destinata delatus, excerni posset. Item attractio copiosioris humoris ex ventriculo à liene facta, quàm concoquere possit. Ita peccatis assueti peccata fere peccatis cumulant, nec in mentem eis venit, peccata excernere & remove *Jes. 1. v. 16.* hoc est serio converti, donec sibi unâ cum pietatis iram Dei thesaurizent. *Rom. 2. v. 5.* & peccata majora fiant, quam peccatores ferendo sint & veniam sperare audeant *Gen. 4. v. 13.*

5. Signum Hydropis præcipuum est pedum tumor, ambulationem impediens. Ad malum sane impiorum pedes satis celeres sunt. *Rom. 3. v. 15. Psal. 14. v. 3. Psal. 50. v. 18. Prov. 1. v. 16. c. 5. v. 5, c. 6. v. 18.* Ad cultum autem di-

vinum, & in genere ea loca ubi converti aut in pietate proficere possent, lasi sunt. Ah quàm exultat verò David super eo quod in domum Domini iturus sit, & quod pedes ipsius stantes futuri in atriis domus Domini. *Psf. 122. v. 1. 2.* Sed, ut dictum, Impiorum pedes hic tardi sunt, tanquam non aqua sed plumbo infracti essent. Aut si ibi sunt, perinde est ac si abessent quia corde absunt. *Matth. 15. v. 8. Es. 29. v. 13. Ezech. 14. v. 1.*

6. Sitis plerumque ægrum valde cruciat, & ut habet versiculus.

Quo plus sunt poræ plus sitiuntur aque..

Ita qui semel saltem peccato indulserunt, ii magis magisque peccatis delectantur, & tandem in reprobum sensum traduntur, ut quemadmodum ille apud Comicum ait, videntes pereant. Ita Pharaon cum semel exitum Israelitis denegasset, pergit, nec dimittit eos donec pereat. Ita Sauli non satis erat peccasse in expeditione contra Amalecitas, sed agitur à spiritu immundo & ad plura flagitia incitatur, quæ longo ordine commemorantur usq; ad mortem. Judas non contentus erat paucis nummis quos pedetentim suffuratus erat, donec ipsum Christum pecunia venderet. Pilatus cum semel eatenus labesceret ut Christum quamvis nihil se culpæ in ipso invenire diceret latroni tamen æquipararet, & populi potius deprecatione quàm sua sententia absolutum videri vellet, facile adducebatur ut consentiret non tantum in flagellationem, sed tandem etiam in crucifixionem. Petrus per-motus ut semel Christum abnegaret, facile mo-
vebatur

vebatur, ut idem secunda & tertia vice & tandem quidem cum execratione faceret. Imo ipsi Davidi non satis erat perpetrasse adulterium, accedebat etiam latrocinium, laquei scilicet Diaboli sunt peccata 1. *Tim.* 3. v. 7. c. 6. v. 9. 2. *Tim.* 2. v. 26. quibus semel irretiti non amplius sui juris sunt sed diabolici.

7. Solvi hunc morbum tradunt Medici, quando aqua, quæ in venis est, ad alvum & intestina defluens per abscessum effunditur; ita optimum remedium peccatorum est poenitentia, tædium super peccatis concipiens & illa abjiciens.

8. Sudoribus aquam hydropicorum evacuare interdum quidem, non semper tamen, commodum putant medici: cum facile ad suffocationem adigat ægros. Nec commodiorem esse, nisi sponte proveniente, Ita prodest peccatoribus angustia in quali hæsit David in Psalmis poenitentialibus, *item* 2. *Sam.* 24. v. 14. *Ezechias* *Es.* 38. v. 17. satisfactionibus autem propriis, ut faciunt Pontificii eos torquere & sudorem ipsis exprimere velle, dissimulato vero salutis medio, misericordiâ Dei, merito Christi nobis partâ, inconsultum est & tandem ad desperationem miseros adigit. Ita Pharisei auditoribus suis onera imponebant quæ ipsi non tangebant. *Matth.* 22. ita etiam sudare patiebantur miserum Judam. *Matth.* 27, 4. Multo autem majorem tyrannidem exercuit hac in parte Greg. magnus, & quidem non super vero peccato, sed super levicula tantum traditionis humanæ violatione.

ubi Monachum quendam contra regulam monasticam (qua nihil proprii possidere debebat) tres aureos occultantem, in mortis agone non modo sine consolatione reliquit; sed vivum Diabolo, quantumvis pœnitentem & peccatum illud (si tamen peccatum fuit) anxie deplorantem, tradidit; addito (stolidè & plus quam impertinenter) hoc fulmine, *pecunia tua sit tecum in perditionem.* (Der fonde die arme Patienten warm Judecken / hoc scilicet didicit ab eo cujus vicarius audire voluit, ut esset mansuetus *Matth. 11.* & haberet linguam sustentantē eum qui lapsus est. *Es. 50. v. 4.*) Quod tamen pharmacum, nimis scilicet calidum, pro summo præsertim Pontifice, quem dicunt errare non posse; ita correxit, ut triginta sacrificiis ex inferno miserum (ita enim factum in somnis ipsi revelatum somnia enim papam non fallunt, quamvis aliàs fatuos perhibeat Siracides, qui somniis credant. *cap. 34. v. 1.*) liberaret.

DOMINICA XVIII. POST TRINITATIS.

Evangelium, *Matth. 22. à v. 34. ad finem. Marc. 12. à v. 25. ad 38. Luc. 20. v. 41. ad 45.*

34. Pharisæi autem cum audissent, quod ob- turasset es Saducais, convenerunt in nu- mum.	34. OR quand les Pha- risiens ouïrent qu'il avoit ferme la bouche aux Saddu- ciens, ils s'assemble- rent d'un accord.	34. Saber die Pha- riseer höreten / daß Er den Saduce- ein das Maul gestopft hatte / versamleten sie sich.
35. Et interroga- vit cum ex ipsis Legis	35. Et un d'entre eux, docteur de la	35. Und einer un- ter ihnen ein Schrift- docteur

- doctor quispiam, tentans eum & dicens:* Loy, l'interroguen / gelehrter / versuchte le tentant, & disant. ihn / und sprach:
36. *Magister, quod est mandatum magnum in lege.* 36. Maître, lequel est le grand commandement de la Loy? 36. Meister / welches ist das fürnehmste Gebot im Gesetz?
37. *Iesus autem, dixit ei: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo; & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* 37. Iesus leur dit, Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de tout ton cœur, & de toute ton ame & de toute ta pensée. 37. Iesus aber sprach zu ihm du solt lieben Gott deinen Herrn von ganzem Herzen / von ganzer Seelen / von ganzem Gemüthe.
38. *Istud est primum & magnum mandatum.* 38. Cestui ci est le premier & le grand commandement. 38. Disß ist das fürnehmste und größte Gebot.
39. *Secundum autem simile est huic; Diliges proximum tuum ut te ipsum.* 39. Et le second semblable à icelui, est Tu aimeras ton prochain comme toy mesme. 39. Das ander aber ist dem gleich / du solt deinen Nächsten lieben als dich selbst.
40. *Ab his duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.* 40. De ces deux commandemens dependent toute la loy & les Prophetes. 40. In diesen zweyen Geboten hanget das ganze Gesetz und die Propheten.
41. *Congregatis autem Phariseis, interrogavit eos Iesus.* 41. Et les Pharisiens estans assemblez, Iesus les interroguen. 41. Da nun die Phariseer bey einander waren / fraget sie Iesus.
42. *Dicens, quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei David.* 42. Disant, Que vous semble il de Christ de qui est il fils? Ils lui disent, de David. 42. Und sprach: Wie düncket euch umb Christo? Wes Sohn ist Er? Sie sprachen Davids.
43. *Ait illis, quomodo ergo David in Spiritu vocat eum Dominum? dicens.* 43. Et il leur dit, Comment donc David vidit l'appelle, il en Esprit, Seigneur? disant. 43. Er sprach zu ihnen: Wie nennet ihn denn David im Geist einen Herren? da er saget:

44. Dixit Dominus Domino meo, *sedes*
à dextris meis, donec
ponam inimicos tuos
sub pedibus tuo-
rum.

45. Si ergo David
vocat eum Domi-
num, quomodo filius
ejus est?

46. Et nemo pote-
rat ei respondere vel
verbum: neque ausus
fuit quisquam ab illo
die eum amplius in-
terrogare.

44. Le Seigneur à
lit à mon Seigneur, hat gesagt zu meinem
Sieds toy à ma dextre
Jesu' à tant que i
ayemis ennemis po-
ur marche pied de
tes pieds.

45. Si donc Da-
vid 'appelle, Seig-
neur, comment est il
son Fils?

46. Et nul ne luy
pouvoit respondre
mot, ni personne ne
osa plus interroguer
de puis ce jour-là.

§. 254.

44. Der Herr
Herrn: Setze dich zu
meiner Dexten / bis
daß ich lege deine
Feinde zum Schame
deiner Füße

45. Sonun Da-
vid ihn einen Herrn
nennet / wie ist er denn
sein Sohn?

46. Und niemand
konn ihm ein Wort
antworten / und durfft
auch niemand von
dem Tage an hinfort
ihn fragen.

Occasio hujus historię est hæc: Chri-
stus cum ab ingressu ultimo in civita-
tem & in templum variis Phariseorum
expostulationibus acceptus esset, cum læta &
grata potius mente, juxta adhortationem
Zacharię c. 9. & ad exemplum populi ac par-
vulorum, recipi ab ipsis debuisset, taxavit ipso-
rum cœcitatem, malitiam, contumaciam &c.
variis similitudinibus, ut de filiis jussis à patre in
vineâ laborare, quorum prior (miseros peccato-
res significans) negarit se iturum, postea autem
iverit, alter (Phariseorum & similium sanctu-
lorum typus) iturum se dixerit, sed non iverit;
item de perfidis vinitoribus, qui non modo
fructus patrifamilias detinuissent, & servos
illos petitem missos, male multassent, sed & fi-
lium tandem ipsum occidissent, item de nuptiis
à rege filio suo factis, sed ab invitatis, quo-
rum urbem postea succenderit, contemtis. His
auditis quærebant primum manum ipsi injice-
re, cum autem præ timore à plebe id non aude-

rent 6. 21. v. 46. consilium tandem cœperunt quomodo ipsum sermonib. suis captum, vel populo, vel ipsi Magistratui, imò utrique, ex osum redderent. Primus actus harum tentationem erat *Evangelium Dominicæ XXIII.* tentatio scilicet de censu Cæsari vel dando vel denegando. Ubi cum respondisset ita, ut non obscurè demonstraret, ipsos obnoxios esse crimini, cuius ipsum reum facere cogitarint ut apparebit *Dom. XXI.* dimittentes illum discesserant. Horum in locum successerunt Sadducæi, & quæstione admodum acutâ, ut ipsis videbatur (cum tamen à crassissima de vitâ futura imaginatione, quasi illa vita esse non posset nisi carnalibus desideriis, satisfaceret, proficisceretur) ipsi propositâ ita accipiuntur, ut ore obturato, discedere cogerentur. Viso hoc Pharisei, de novo ipsum adoriuntur quæstione eâ quæ in hoc Evangelio proponitur: idq; partim indignatione, victoriam à palæstra cum Sadducæis reportasse. Partim *Quia* tantam maiorem è Disput. hac sperantes gloriam, quantò major fuisset Sadducæorum ignominia & confusio. §. 255.

In huius odii atque invidiæ Phariseorum, contemplatione non nihil subsistendum rati, è Philosophicis & Juridicis quædam afferemus de *Invidia*. Notandum itaq; de ea primo comitem esse assiduam eorum qui rectè, honestè, & laudabiliter factis, favorem potius omnium, quàm odium cuiusquam meriti. Hinc Seneca in *Prov.* Quamvis agas ut ne quis merito te oderit, erunt tamen semper qui te oderint. Et Demosth. Adversus invidiam nihil prodest vera dicere *Demost.* 2. *Epist.* & quidam interro-

gatus

gens; quomodo invidos non haberet? respondit, si nihil ex magnis rebus habueris aut nihil feliciter gesseris, nam sola miseria caret invidia. *Valer. Max. l. 4.* Et poetæ hanc bonorum virorum adversariam hydra, hoc est belua cum qua Herculi depugnandum fuerit designandam putarunt. Ut enim uno capite secto semper aliud, imo plura succreverunt:

Ut gemino cervix bæde valentior esset,
ita viris bonis & benè meritis una pernicipi sibi intentata occasione resecta, subnascitur gemina. Quemadmodum Christus, ablegatis cum pudore discipulis Phariseorum & Herodianis, experitur disputationes Phariseorum & ipsorum Sadduceorum. Expedit hoc scire iis, qui ad virtutis studium contendunt, ut sciant, frustra virtutis & benè meritorum præmia ab omnibus hominibus expectari. Si enim hoc sperare liceret, cui potius licuisset quam Christo, qui omnibus benefecit & omnes recta docuit, quanto autem ille rectiora doceret & faciebat, tanto majora Phariseorum in se concitabat odia. Refutavit hic Christus Sadduceos in ea quæstione, in qua Phariseis erat *ἀνάστασις*. Videlicet de resurrectione. Hoc nomine cum admirari ipsum debuissent & colere, pejus odisse cœperunt, & quod primò ipsorum discipuli cum Herodianis, secunda vice Sadducæi præstare non poterant, ut Christum confunderent, ipsi conantur.

2. Quantum autem non Christo sed sibi ipsis hac invidia nocuerint, docuit suo tempore funestus ipsorum interitus, de quo aliàs. Nam

ut Cyprianus ait *Serm. de livore*, Judæi inde perierunt, quod Christo maluerunt invidere quàm credere. Hinc idem *ibidem* non immerito: Invidia radix est malorum omnium, fons claudium, seminarium delictorum, materia culparum. Neque vero solis Judæis hoc contigit. Nam invidiâ Diaboli mors intravit in mundum, imitantur autem illum qui sunt ex parte ejus *Sap. 2.* Et Job gravissimis peccatis annumerat eam etiam invidiam, qua quis inimicum suum persequeretur aut etiam ejus infortunio lætaretur. *Job. c. 31.* Hinc & Salomo *Prov. 17.* Qui injuria lætatur alterius, non erit impunitus. Et cui nocet invidus? primò reip. Hinc Euseb. Si quis invidet bono viro fortunato, is etiam patriæ ac toti reip. denique sibi ipsi invidet. Nam vir bonus feliciter agens, communis est prosperitas, & civitatis & uniuscujusq; qui felicitatis ejus particeps fieri potest. Hinc multi, boni aliàs viri, conspectu hujus vanitatis [quam etiam Salomo describit *Ecl. 4.* contempletus sum, inquit omnes labores hominum, & industrios animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas & cura superflua est) deterrentur, ut abhorreant à tractatione reip. quamvis non rectè faciant, qui id faciunt. Nam ut ait Apollonius, Vir multis quidem scientiis eruditus, sed ob animi molestiam invidiamque nolens aliis desiderantibus communicare, similis est malo vasi, quod in se multa bona recondit, sed antequam usum suum præbeat corrumpit, non absimile hoc parabolæ Christi; talem comparantis ei qui pecuniam ad negociandum

dum datam defodit. *Matth. 25. v. 15.* Præter hoc damnum quod nō dant ei cui optant, sed iis quibus hi prodesse possent, nemini plus nocent quam sibi ipsis, putredo enim ossium Invidia, *Prov. 14. v. 30. & ps. 112.* Cornu iusti exaltabitur in gloria. Videbit impius & irascetur, dentibus suis fremet & contabescet, desiderium peccatorum peribit. Emphaticè Lutherus: *Was die Gottlose gerne wolten/das ist verlohren.* Hinc Ambrosius *de fuga seculi.* Fuge invidiam, quæ non solum alienus, verum multo magis eum, quem invenerit lacerare consuevit. Et Horat.

Invidia Siculi non invenere Tyranni.

Majus tormentum.

Caveamus itaque invidiam & dona DEI in iis quibus data sunt veneremur, non odio prosequamur & sciamus salutem nos hac ratione impedire non eorum quibus invidemus (nec enim est quod, putemus frustra DEUM aut in detrimentum ipsorum sua hæc bona talibus contulisse. Sed iustus ut palma florebit, *psal. 91. v. 13.* Hinc & Cicero. Invidia virtute parta gloria non invidia putanda est. Sed eorum quibus prodesse possent, inter quos fortasse ipsi nos essemus, si vellemus. Tolle invidiam & tuum est quod habeo August. *l. de doct. Christ.* At quomodo cavebimus, ne in hoc vitium incidamus? Fontem ejus cavendo qui est *superbia*, ægre habebat Phariseos, quod populus doctrinam Christi præferret Pharisaicæ, item quod tam accuratè refutasset Sadducæos, quos ipsi refutare non poterant. Rectè igitur Augu-

Augustinus de verbo Domini. Invidia est filia superbiae: sed ista mater nescit esse sterilis: ubi fuerit, continuo parit: suffoca matrem & non erit filia.

§ 256.

Detestantur porro Invidiam etiam *Jura civilia*. Hinc actiones de servitutibus praediorum non admittuntur, nisi actor intendat sui praedii UTILITATEM. Non enim in hoc jura esse prodita, ut quis cum nihil sua intersit, alii quippiam auferat, vel contra humanitatem sit detrimento. Wesenb. parat. ad ff. de servitutibus praediorum ex §. alteri. §. si quis Instit. de inutil. stip. l. f. de pact. ubi Dd. l. quaecumq. 10. de action. l. in fund. 38. de rei vend. Item Hart. Pistor. 3. quest. 25. n. pen. allegans l. 1. C. de caduc. toll. tit. Instit. de l. Fus. Can. toll. & Anton. de rescr. morator. tit. 5. cond. 6. n. 30. & seqq.

§. 257.

Et haecenus de occasione hujus disputationis. Habita itaque deliberatione, Pharisei proponunt Christo quaestionem, de re inter ipsos adhuc controversa, putantes scilicet, quia ipsi, tam sapientes, pares illi non essent, Christum multo minus futurum. Interrogat ergo ipsum nomine illorum non jam discipulus, quales ad ipsum miserant in prima tentatione, sed νομικός-
 τας legis peritus, seu ut hodie loquuntur, Juris consultus: Magister, inquit, quod est mandatū magnū in lege, q. d. Etsi ego legis peritus sum, fateor tamen me hanc quaest. dissolvere non posse, tu ergo Magist. Rabbi,) Rab magnū & excellentē significabat, qui ergo aliquem Rabbi dicebat, cum affixo primae personae is illum supra se excellen-

cellentem vocabat.) Tu ergo Rabbi inquit) qui me maiorem scientiam ferre præ te videris, responde. *Quod est mandatum magnum in lege?* & quasi ex omnibus legibus eminens adeoque maximum. Unum enim magnum dicens præsupponit reliqua non magna, aut certè minora esse. Et Magnam hoc loco æquipollet superlativo, quem Hebræi non una voce sed simili circumlocutione, ut dicant magnum in hoc vel in his vel præ aliis, exprimant. Et ita Christum etiam accepisse apparet ex ejus responsione: recitata enim lege αὐτῇ ἐστὶν πρώτη καὶ μέγιστη ἐντολὴ &c. & apud *Marcum*, c. 12. v. 29. ὅτι πρώτη πικρῶν τῶν ἐντολῶν &c. πρώτητον ergo & μέγα Christo sunt hoc loco ἰσοδυναμεῖται. Ut ita recte reddiderit Lutherus: Das fürnehmste und grösste Gebot. Respondet Christus: diligere Deum tuum &c. prout explicavimus *D. XII.* Tria autem hic notanda, quæ addit. 1. proœmium quod in Marco extat; Audi Israel Dominus, Deus noster, Dominus unus est. 2. Quod dicit secundum præceptum esse huic simile. 3. Quod dicit totam legem & Prophetas ab his legibus dependere. Ad primum quod attinet, apparent in eo *fructus nimiae subtilitatis*, cui supra modum deditos fuisse Phariseos in explicanda & applicanda lege Christus etiam *Matth.* 23. testatur. Has enim nisi venari potius, quam simplicitati verborum attendere voluissent facile vel ex hoc Exordio, nulli alii præcepto præfixo, intelligere potuissent, præceptum hoc potissimum esse. Huc pertinent di-

Eta

Ita quibus confundi dicitur sapientia hujus
 mundi 1. Cor. 1. v. 19. & seqq. c. 3. v. 19. Es. 29.
 v. 14. Jer. 9. v. 23. Rom. 8. v. 7. Et prohibentur
 quæstiones inutiles 1. Tim. 1. v. 4. cap. 6. v. 4.
 2. Tim. 2. v. 23. Tit. 3. v. 9. Sunt vero inanes sub-
 tilitates etiam *Juris Consultis* exosæ. Hinc di-
 ctum apud illos: Subtilitas nimia veritatem læ-
 dit. Decius cons. 666. visa copia, circa fin. Ge-
 minus cons. 49. super isto puncto n. 4. vers. nam
 subtilitas. Roman. cons. 301. In proposito n. 15.
 vers. 2. Et errorem inducit l. si. servum. 91. de
 V.O. Bald. in proæm. Decretal. incip. Initium, circa
 finem. maximè autem odiosa est in testamentis
 (At Scriptura etiam testamentum est) Signarol.
 cons. 159. per l. final. C. de impub. subst. Ad se-
 cundum quod attinet ubi dicit præceptum esse
 priori simile imo par. In Græco est ὁμοιον quod
 & par & simile apud Græcos dicitur. Similitu-
 dinis significatio passim est in parabolis, ut si-
 mile perhibetur Regnum Dei rebus ibi cum ipso
 comparatis. Idem quandoque esse quod par
 apparet ex adverbio ἑμὲν quod significat pariter
 & legitur. Joh. 20. v. 4. Et hoc sensu hic etiam
 accipi, contextus ostendit, non enim de simili-
 tudine sed magnitudine præceptorum, quam
 unum præ altero haberet, quærebatur. Unde
 nescio an necessaria sit limitatio Grotii adh. l.
 ὅποια αὐτῇ, inquit, ita tamen ut priori digni-
 tate concedat, unde δὲ τῆς dicitur apud Mar-
 cum &c. minus necessaria inquam limitatio.
 Nam, quod ad Marcum attinet disertè colligas
 δὲ τῆς ibi non dignitatis sed commemora-

tionis ordine *deu' negor* dici. Ergone, inquis, proximus dignitate par est ipsi DEO? Respondeo hoc non sequi. Non enim sermo est de præceptorum objectis, sed de ipsius præceptis, eorumque authore qui omnium est ipse DEUS adeoque qui unum negligit alterum etiam negligit, imò, quod est præcipue contra legis observantiam, authorem utriusque negligit, quod ut Jacobus *cap. 2. v. 11.* ita & Christus hoc loco adeo urget. Ut taxet 1. stultitiam Phariseorum de præcepto magno disputantium, & putantium, modo hoc non violassent, parum referre si reliqua neglexissent, cum tamen in minimo etiam idem author violetur. 2. Superbiam eorundem, parvi pendentium si proximum læsis-
sent, si præterirent misericordiam, *Matth. 23. vers. 23.* quasi amor DEI non nisi in ipso, non autem in proximo, qui tamen ex amore DEI amandus, violari posset. Est igitur inquam æquale posterius præceptum primo. 1. Propter autorem æqualem imò eundem. 2. Quia unum alterum includit. Dicitur vulgo in proverbio de eo, quem insigniter amamus, cani etiam ab ipso venienti nos benefacturos *wann uns ein Hund von ihm fâme / so wolten wir ihm Guts thun.* Et de servo dicit Siracides *cap. 33. vers. 31.* qui ipsum lædat, ipsi Domino læsionem intentare. Idem ergo de proximo respectu Dei qui illum amari præcepit habendum. Dicat quis Ergone non plus peccat qui præceptum aliquod primæ tabulæ violat, quàm qui secundæ? Respondeo: Omnino plus peccare. Hic vero non esse sermonem de peccatis, sed de præceptis.

Quia

Quia itaque posterius sonat quidem de re viliori, includit autem rem æque magnam ac primum, videlicet amorem & obedientiam DEO, debitam quam violari perinde est, quacunque in re violetur. Itaque æquale dicitur. Præterea etsi peccata primæ tabulæ majora sunt peccatis secundæ (absolute scilicet & in tota latitudine loquendo seu ut alias loquimur, cæteris paribus) vix datur tamen peccatum secundæ tabulæ quod non includat peccatum primæ, contemptum scilicet DEI, qui proximum amari præcepit. Præterea datur aliquod peccatum secundæ tabulæ gravius peccato aliquo primæ tabulæ, v. g. gravius peccat homicidæ quam qui aliquando (non tamen ex habitu) Sabbathum negligit. Grotius dicto loco hanc affert rationem. Similis inquit dicitur (ἐν τοῦ λή) quia actus itidem non externos tantum, sed & internos præcipit, & vim suam quàm latissimè extendit: adde & quod priori necessario nexu cohæret ut *Johan. 1. Epist. cap. 4. vers. 20.* Unde quod dicturus est Christus de duobus illis præceptis, à Paulo dicitur de posteriore (puto ipsum alludere ad *Rom. 13. vers. 8.* qui diligit proximum legem implevit) propter illam quam dixi cohærentiam. Nam qui DEUM diligit DEI præceptis obsequitur, inter quæ est dilectio hominis alterius: & qui hominem alterum ita ut oportet diligit, sequitur ut eum propter DEUM adeoque DEUM maximè diligat. Hæc Grotius *b. l.* apud quem videre licet pluræ.

Notent hoc tùm Theologi tùm Politici. Per Theologos hic intelligo præcipuè Pontificios, qui parum memores, præceptum de dilectione proximi par esse, & à Deo æquè ac primum observari velle, opera monastica & alia quibus se soli Deo mancipare dicunt, posthabitis officiis proximo debitis, optime de Deo meruisse videri volunt. Contulisti te in monasterium. Quid agis ibi? DEO scilicet unicè servis, è mundo existiisti, totos dies totas noctes precibus meditationibus & aliis exercitiis ad cultum DEI spectantibus insumis. Sed quis te iussit è mundo exire? Esto; Deo placere talia in se quamvis certum sit plurima non placere. Sed ubi præceptum alterum de dilectione proximi, quem tuis officiis indignum habes? cum tamen par præceptum hoc esse priori scire deberes. Et hæc Theologis dicta sunt. In Politicis. Si pauperes & viles personæ implorant auxilia superiorum responsionem frequentissimè hanc audiunt; graviora jam tractanda esse negocia, operam ipsis jam dari non posse; expectent dum illa expedita sint. At cùm Domini, Deus in descriptione officii vestri non tàm jubet vos curare regalia (non quod hoc non deceat sed quod præcepto hac in parte non indigeatis) quàm ut curetis pauperes *Ps. 82. v. 4* 5. Horum causam ut æqualem auditis amor ipsius DEI, in hoc Evangelio: Ita regalibus vestris non minorem esse certò vobis persvadeatis. Præsertim cum & jura in multis Personarum miserabilium & in specie pauperum rationem haberi velint: paupertati succurrendum

non succensendum l. si procuratorem §. §. quod
 & ad §. ff. mandati. Anton. Faber in Cod. lib. 3.
 tit. 2. de fin. 2. n. 3. nec ulli nociva esse debet Bald.
 vol. 1. cons. 5. n. 1. Carpzov. p. 1. constit. 29. de-
 fin. 26. n. 2. Hinc pauperibus litigantibus da-
 ri solent & debent Advocati publicis expensis.
 Gloss. in l. 1. §. Prætor. ff. de postuland. præct. quæst.
 c. 6. n. 4. Idque habetur pro specie eleemosynæ
 cap. definivit. 35. l. 7. q. ult. Bald. in l. præsentī in
 fin. C. de his qui ad Eccles. confug. & pauperibus
 Justitia gratis administrari jubetur. l. nulli lice-
 re 28. §. 2. vers. post unius l. de Episcop. & Cleric.
 l. tam dementis 28. in fine Cod. de Episc. audient.
 & Doctor Juris compelli potest pauperi gratis
 interservire Gloss. in l. 2. C. de prox. Sacr. Script. l.
 12. Covarr. præct. c. 6. n. 4. Ordin. Camera l. 1.
 tit. 19. §. ult. Menoch. cas. 369. n. 3. Mynsing.
 4. obs. 32. Græv. conclus. 43. consil. 1. Et Nota-
 rius copiam protocolli gratis edere. Hieron.
 Gigas. in tract. de Pension. Eccles. quæst. 80. n. 4.
 Bald. post Gloss. in l. tam. dementis C. de Episc. &
 Cleric.

§. 259.

Atque hæc dicta sint de eo quod Christus
 præceptum de dilectione proximi æquiparat
 præcepto de Dilectione DEI. Tertium quod
 addit, est hoc. *Ab his duobus præceptis inquit
 dependent toto Lex & Prophetæ.* Quomodo id
 fiat late explicatur à Grotio, quem vide ad h. l.
 Ego primo ad legem quod attinet, rem per se
 planam existimo, quicquid enim in lege præce-
 ptum est, id vel ad cultum divinum (utique ex
 amore illius proficiscentem) vel ad officia pro-

ximo præstanda pertinet. Ad Prophetas verò quod attinet, duo illorum doctrina summa capita continet, primò itidem legem quæ prorsus eadem est cum Mosaica. Deinde Evangelium in vaticiniis de Messia. Hæc quomodo ex his præceptis dependeat dubitanti, respondendum puto; duobus modis id fieri, primò ratione finis, quia reconciliatio per Christum facta restauratio q. est amoris divini ex quo per peccatum & transgressionem legis excideramus, quia enim peccatis nostris Deum offenderamus, adeò ut lex quamvis dilectionem præcipiens, iram tamen potius excitaret, *Rom. 4. v. 15.* inde nec nos Deum diligere poteramus. Edocti autem ex Evangelio Deum dilexisse mundum ut filium suum unigenitum daret, *Johan. 3. v. 16.* commendasse charitatem suam erga nos, *Rom. 5. v. 8.* reconciliasse sibi mundum, peccata non imputando, *2. Cor. 5. v. 18. 19.* incipimus rursum DEUM diligere. 2. Deinde dependent Prophetarum scripta etiam Evangelica inde, non quatenus commemorant passionem & mortem Christi, sed quatenus nostrum officium describunt. Nam nec in Novo Testamento aliud quid à nobis postulatur, nisi ut DEUM diligamus, licet novum argumentum accedat in lege qua tali non inventum. Nam argumentum dilectionis in lege petitur à mandato. In Evangelio autem petitur à promissione & beneficiis, quibus si fidem habemus (væ autem si non habemus) non possumus non DEUM amare.

§. 260.

Porro quod Deus summam omnium legum

gum sub dilectione potius sui, quàm (quod æ-
 què potuisset) sub obedientia, aut etiam timo-
 re comprehendere voluerit, eo exemplum præ-
 bet legibus humanis, siquidem bonæ & saluta-
 res sint, tales esse debere, ut subditi (probi saltē
 & honesti) ad earum observationem, amore po-
 tius magistratus sui quàm metu ducantur. Fit
 autem hoc, si in sancendis, ut & asserendis legi-
 bus ad veros legum fines subinde respiciatur. Est
 autem finis legū & præcipuè illarum quas prin-
 ceps fert, ut referantur non ad privatū commo-
 dum, sed ad communem imperii salutem, & u-
 tilitatem, *l. humanū §. C. de legibus & constit. princ.*
Authent. de mand. princ. princ. Nov. 1. de her. Fal-
cit. Et ut communiter omnibus prosint, non vi-
 vis tantum sed & mortuis (quatenus scilicet u-
 tilitas aliqua in ipsos redundare potest) §. ult. in
Authen. de her. & Falc. tuitionem innocentiae,
 terrorem & vindictam injuriæ *c. 1. 2. 3. dist. 4.*
nemini denegantes adminiculum, l. unic. C. de
sent. pref. Prætor. Et neminem (quantum qui-
 dem fieri potest, præsertim si debito modo im-
 plorentur) sinant in paupertate vivere, aut an-
 xietate mori, §. ult. *Nov. 1. de hered. & Falcid.* Et
 laborandum legislatoribus, ne qua lex nimis du-
 ra videatur, *Nov. 44. c. 1. §. 4.* Unde detestanda
 Tyrannis Domitiani, qui datam operam loco
 editiori, quàm ut à populo legi possent leges
 proposuit, ne deessent transgressores, in quos
 posset animadvertere. Nec melior mens illi⁹ qui
 dixit. Oderint dum metuant. vid. *Erasm. Adag.*
§. cent. 3. & 62. cent. 9. Laude contra dignum
 votum Eberhardi pii Ducis Würtenbergici

religiosissimi, qui in agone DEUM precatus est, ut si unquam grave alicui fuisset & molestum ex subditis imperium suum, supplicium hic lueret in corpore ac deinde parceretur animæ.)Vide quàm sollicitus fuerit hic princeps de imperio minus forte clementer quam par erat administrato) Germanū huic est illud in conventu quodam Principum aliis hoc aliis aliud ditio- nis suæ commodum vel ornamentum jactanti- bus hoc gloriati quod in Ducatu suo satis am- plo nullum haberet subditum, in cujus gremio sese non tutò quiescere & dormire posse confi- dat. Hoc etsi non exigua ex parte in laudem subditorum tendit (si tamen tali persuasione deceptus non fuit optimus princeps) declarat tamen mentem gubernationis adeo ad charita- tem spectantis sibi consciam, ut in nullius sub- ditorum offensionem jure posset incurrere
 ὁμοῦ ἢ φ. Scilicet Neviano in *cons. feud.* 12. n. 69. dicente: Amatus à subditis nullis eget cu- stodibus. Plane ut Cic. 2. *Phil.* Nullum est istud (armorum) mihi crede præsidium, charitate & benevolentia civium septum esse oportet non armis. conf. Senecam libb. peculiaribus *de cle- mentia.*

§. 261.

Et hætenus de prima parte hujus Evangelii & disputationum Christi cum Phariseis habi- tarum, in qua Pharisei opponentium Christus respondentis vices sustinuit. Sequitur altera, in qua Christus opponentem egit: eo ut appa- ret sine, ut convinceret ipsos curiositatis circa non necessaria, & incitiæ circa necessaria q. d. intel-

Intelligo vos unicè sollicitos esse de lege, & quidem non tam de ipsa lege, quam accidentibus, ad verum legû sensum nihil aut parum facientibus. Quid Enim prodest quærere aut scire, quodnam sit mandatû majus altero cum omnia ab uno authore lata sint, DEO, qui æquè offenditur violatione unius ac alterius. Cedò ergò respondete mihi de re magis arduâ & necessariâ. De Messia scilicet, quem tam anxie expectarunt patres vestri, cujus Filium hunc esse dicitis? David respondet. Ita est, sed hanc responsionem insufficientem esse ostendo hoc syllogismo. Quemcunque David ipse in Spiritu (hoc est inspirante & dictante ita Spiritu Sancto) vocat Dominum suum, is non est filius illius (interrogatio enim, quomodo est filius illius, æquipollet Negativæ) Ideo autem interrogativè format majorem hanc propositionem, ut ostendat ejusmodi esse ut ab ipsis negari non possit. q. d. Ex vobis quæro quomodo putetis fieri posse, ut idem sit & filius Patris & Dominus ipsius. At nihil potestis proferre necesse E. est ut idem sentiat quod ego. Hæc inquam est major propositio. Subsumit Christus; Atqui David vocat Messiam Dominum & quidem non ex indulgentia paterna, qua forte non nulli Mitiones nimis blandè & delicatè tractent & appellent filios: sed in Spiritu, adeoque rectè & meritò. Ergo non est illius Filius. Ad hunc Syllogismum respondere debebant Pharisei, sed nihil poterant. Imo ita erant territi, ut ausi non fuerint amplius quicquam illum interrogare, ne scilicet ipsum irritarent, ut vel responsionem

adhunc syllogismum urgeret, vel alias quæ
difficiles quæstiones ipsis proponeret, vel (quod
paulo ante fecerat, *Matth. 21. v. 27.*) ipsorum
etiam interrogata tam diu responsione dedigna-
retur, dum ipsi ad sua interrogata responde-
rent. Confusi ergo, inquam sunt Pharisei, nec
dare poterant responsum quod unico verbo, si
de Messia rectè fuissent instituti, expediri pote-
rat, ut scilicet vel concessio toto argumento ad
conclusionem, Messias non est Filius Davidis,
adjecissent voculam *scilicet tantum*. Seu *solius*, vel
initio statim dixissent & Dei & Davidis Filium
esse.

§. 262.

Quæst.
LXXVII

Apparet hic, quid de *Disputationibus ut & col-
loquiis Theologicis* sentiendum sit. Non impro-
banda scilicet, docet exemplum Christi in hoc
Evangelio, quippe qui & respondentis & oppo-
nentis vices egit. Sadducæi sane & Pharisei me-
rito improbantur quòd Christum adorti sint.
Quia ex odio & κακοζήλεια, id fecerant. Non im-
probandos autem fuisse si veritatis indagandæ
aut illustrandæ causa id fecissent, docet Chri-
stus suo exemplo, qui non tantum clarè ad in-
terrogata eorum respondit, sed & ipse postea
quæstione nova ipsos adortus est, & responsio-
nem datam quidem, sed insufficientem, argu-
mento seu, ut hodie loquuntur objectione pro-
posita ostendit. Consentunt de utilitate &
jucunditate Disputationum etiam Jurisconsul-
ti. Nam ut est *l. 2. §. ex legibus. de O. I. l. cum
quidam 19.* Disputando & opponendo veritas
luculentior apparet, ibiq; Jason *in 6. notab. de lib.
& posth.*

& posth. l. Ofidius 97. de l. 3. Gravetta 6. conf. 985. num. 4. Francisc. Caldas conf. 9. num. 1. unde & notando & disputando optime profici colligere licet ex l. 18. §. 26. ff. de mun. & bon. Sudes autem in oculis disputationes sunt. 1. Weigelianis & Paracelsistis, qui absurdas opiniones à se prolatas ad examen vocari ferre non possunt. Hinc modestiores ex illis, absurda aliqua sententia proposita, clausulam hanc adjicere solent, nolle se de iis disputare, veriti scilicet ne de ratione eorum quæ protulerant interrogati, turpiter stent. Hinc publicos congressus in templis & scholis cane pejus & angve oderunt, nullam aliam ob causam, nisi quia lucem ferre nequeunt. Nec alia causa est, cur Aristotelis Philosophiam oderint, nisi quia præ aliis omnibus Philosophorum sectis in rimanda veritate & excutiendis dogmatibus dubiis accurata est. Prætextus autem, ubi dicunt Ethnicum fuisse, vanus est. Ne enim dicamus scripta ea ita esse comparata, ut nisi aliunde constaret Ethnicum esse, nunquam esset appariturum. Cur citant pro se Hippocratem, in cuius juramento medico paginam integram non implente plus est mentionis Idolorum Ethnicorum quàm in omnibus scriptis Aristotelis, probant Platonem quem *πλάτων* agnovisse, scripta ejus passim probant. Imò cur pro se citant Apollonium Magnum, & ex recentioribus Cornelium Agrippam, cujus scripta si Magica non sunt, dicant nobis quo documento ea à Magicis discernant. 2. Sequuntur Weigelianos quidam semidocti, qui qualicunque superficialia & ostentatoria cru-

eruditione contenti, Disputationes in universum omnes, & similes accuratiores veritatis inquisitiones susq; deq; habent. Nec videntur illis deesse autores etiam ex veteribus, ut Arcesilaus *apud Stobaeum* qui Dialecticos aiebat esse similes ludentibus alea. qui non sine delectatione decipiantur, caneros edentibus, qui propter exiguum alimentum circa crustas plurimas occupantur. Et Ariston. Ut aranearum telæ subriles licet sint, planè tamen sunt hominibus inutiles. Sic Dialecticos licet subtiliter de rebus disputent, nihil tamen nisi fucum ostendere, *apud eundem Stobaeum*. Sed qui ejusmodi argumentis ducti ab omnibus Disputationibus abstinendum sibi putant, abusum discernere nequeunt à vero usu, quem supra, cum de curiositate Phariseorum, circa quæstiones ociosas ageremus refutavimus.

3. In censum veniunt Pontificii. Satis sane disputaces de rebus non Philosophicis tantum sed & Theologicis, quoad quæstiones ociosas & nihil ad pietatem facientes, hoc est, ut Apostolus vocat, *βεβήλας κενόφρονίας*, de quibus paulo ante pluribus actum est. Unde miretur fortasse lector, quid mihi in mentem venerit, quod ipsos accenseam iis qui disputationes ferre nequeant. Sed audiamus Petr. Greg. Tholosanum *Syntagm. Jur. l. 2. c. 2. n. 6.* De ea (fide Catholica) disputare, publicè potissimum prohibitum est, *l. nemo. 4. de summa Tract. c. majore d. 24. q. 1.* Tertull. *de præscr. hæreticor.* Et quamvis discendi causa inter pios interpretationis eruendæ causa & ad convincendos errores dubia movere, haud omnino sit improbatum; attamen revocare in dubi-

dubium quæ auctoritate majorum principali decreta sunt, sacrilegum. *l. 2. de crimine sacrilegii*, & temeritatis plenum. Non enim transgredi oportet terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri, *Prov. 22.* Quod intelligitur etiam de fide, *c. transferunt. 24. q. 3.* Citat Galenum qui ejusd. legis meminerit. *l. 2. de differ.* pulchrū item illud Pythagoræorum, ἀὐτὸς ἔφα, & Clementis Alexandrini *l. 2. Stromat.* absurdum putantis non eodem modo fide digno Magistro, soli Servatori Deo fidem non habere, &c. vide ipsum *l. citato. item l. 33. c. 9. n. 4.*

§. 263.

Nos respondemus seqq. conclusionibus. 1. Ipsum verbum Dei rectè explicatum, aut articulum fidei quem indubitato constat esse verum, disputando in dubium vocare non modo publice sed etiam privatim, meritò impium & Sacrilegum censeretur. Et hoc rectè probari tum legibus tum aliis sententiis modo allegatis.

§. 264.

2. Falsas autem sententias, sive de novo exortas, sive ad tempus approbatas (cujusmodi erant impudentissima mendacia Tezelii de Indulgentiis &, ut successu temporis deprehensum est, alii errores Pontificii,) quòd taxavit Lutherus, tantum abest ut impiè fecerit, ut potiùs impiè contra ipsum allegentur, leges & aliæ sententiæ, quibus improbantur disputationes contra fidem. Non enim fidem sed defectionem à fide impugnavit.

3. Etiam ea, quæ auctoritate Doctorum Ecclesiæ (qui audiendi ab ipso Deo propositi sint, qui

qui locum in Ecclesia tenent) ad tempus pro veris habitis sint, disputando in dubium vocare licere, docet exemplum Christi in hoc Evangelio. Qui enim erant illi contra quos Christus in hoc Evangelio disputat? Pharisei, quos audiendos (quatenus scilicet rectè docent) præcipit cap. sequenti, & quidem non unus & alter, sed totum concilium seu Synedrium, *cum congregati essent Pharisei*, inquit Evangelista, Christus ipsos interrogavit.

4. Etiam contra dictum Scripturæ, vel male vel etiam non satis intellectum (eo tamen fine ut veritas eruatur, aut saltem qui falsum sensum habent erroris convincantur) disputate licere, idem hoc Christi exemplum docet. Christum esse Filium Davidis, *ῥητὰς* extabat in Sac. literis. Christus tamen esse (eo scilicet sensu quo Pharisei putabant, nimirum solius, seu ita ut non simul esset filius Dei) negabat.

Secuti autem sunt Christi in hoc Evangelio disputantis exemplum etiam alii pii. Stephanus, *Act. 6. v. 9.* Paulus, *Act. 9. v. 22. c. 15. v. 2.* (vide textum Græcū) Et quomodo poterit Episcopus refutare (*ελέγχειν*) contradicentes, quod Paulus jubet *Tit. 1. v. 9.* si disputare cum illis non licet? Sed hinc nimirum illæ lachrymæ, quod nos infallibilitatem doctrinæ Papalis in dubium vocemus, nec dicere volumus audito Papa *αὐτὸς ἔφα.* Sed cur id facere non possimus pluribus dictum est *ad Dominicam VIII. & alibi.*

§. 264.

Maximilianus Sandæus in sua Theologia Juridica

ridica & potissimum contractuum doctrina ad
textus quosdam Evangelicos applicata; sumit
sibi commentatione XLI V. ex hoc textu dictū
illud: *Christus cuius filius est*, cum lemmate, ut vo-
cat, ex hymno; *O sacrum convivium in quo Christus
sumitur: & gloria futura nobis pignus datur*, & inde
occasionem agendi de contractu pignoratitio inter
DEUM & homines, dicens inter alia: Chri-
stus ipse, de cuius excellentia, quia in hoc Evan-
gelio tractatur, ubi cum humanitate humilita-
teque ejus stabilitur Divinitas ac majestas, no-
bis de pignoratitio inter Deum & homines con-
tractu actioneq; amplissimum commentandi
campum aperuit, &c. Et paulò post, pignore De-
um sibi homines obligare voluisse, asserimus.
Ad quid? dic obsecro, qua fini? nonne fidelis
est DEUS? seipsum negare non potest, 2. *Ti-*
moth. 2. v. 13. DEUS multæ misericordiæ &
verax, *Psal.* 85. v. 15. Impossibile est mentiri
Deum, *Hebr.* 6. v. 18. Non mentitur Deus, *Tit.*
1. v. 2. Quamobrè igitur si debitorem se spon-
te constituit, & verbo firmavit, opus est pigno-
re? In solo Deo fiduciam habuimus, sapienter
inquit Clemens Alexandrinus l. 2. *Strom.* quem
scimus non transgressurū ea, quæ sunt pulcre no-
bis promissa. Sed nimirum infirmitati humanæ
subvenire placuit, & omnem excusationi viam
præcludere, ac immensam spem fiduciamq; au-
gere, &c. Deinde dicit Christum esse pignus no-
bis multifariam. Primò in specie propria qua
DEI filius erat. Secundò in specie aliena qua-
tenus sub integumentis sacramentalibus deli-
tescit. Tertiò in effectu multiplici, quate-
nus

nus hominibus varia charismata communicat. Ex primo occasionem sumit dicendi de Amore Dei, *Job*, 3. v. 16. Et ita rectè Christum pignus amoris dici, &c. Et hoc pignus cum gratiarum actione accipiendum. Accipiamus inquit, cum gratiarum actione, & non tam pugno à quo pignus dictum, quam mente animoq; complectamur & stringamus, securi quam diu ejus copiam habuerimus debitam amoris summam certissimè persolvendam. Magnum profecto PIGNUS & majus multò quàm leges humanæ dari petmittant. Quarum constitutionibus homo liber, qualis Christus, nequit pignori ab altero dari, *C. secundo. de pignor. L. filios C. que pignori obligari possunt*. Sed amoris divini immensitas humanarum legum angustiis se circumscribi non patitur, &c. commemorat historiam Vitelli ex Svetonio, qui ex aure matris detractum unionem pignora veritatis itineris impensas, &c. Et paulò post: Adverte: amoris illius divini effectum eximium, quem post tot collata in homines beneficia in unicè sibi caris operatur, esse vitam æternam quam cœlorum regnum appellamus. Habet autem illa debitæ mercedis rationem in parvulis quidē (a) unde didicit Jesuita (a) solius meriti à Christo hanc distinctionem, isto capite derivati, in quod aliter & alia justitia adultis verò propriarum justificatione justificentur etiam operationum. parvuli aliter adulti? Nullum hic discrimen, uti omnes peccatores ita omnes sine merito justificati, *Rom.* 3. v. 22. 23. 24. Aliàs ut rectè hætenus celebravit Jesuita amorem Dei dantem nobis filium suum, ita rectè per-

pergit & viam sibi sternit ad explicandum modum secundum, quo Christus pignus sit. Sed quis, inquit, miseriarum suarum conscius tantam felicitatem sibi certo (b) dandam persuadere posset, nisi pignus accepisset, quoddam salutem æternam remunerationis (c) non Christianos sibi persuadere debere? cur ergo nam illud autem? Dicitur vexas illorum conscientias dubitatione debria mystico ille ex vinea Engeddi spumante poculo (d) in laudes convivatoris sui quidē salute acquisita & convivium ac epulum effusa, inter alias suavissimi cuius corpus & sanguinis coelestis coenaculi neminem in ea accipimus, odas, hanc etiam voce certi reddamur concentremula solet accinere: do. Quomodo autem Osacrum convivium, remunerationis, quatenus in quo Christus sumitur, pignus dici debeat, tur, recolitur memoria fateor me non capere. passionis ejus, mens impletur gratia, & futurae gloriae nobis pignus datur! Sed quam pignoris non porrigitis? rationem habet Christus sub Eucharistica specie? Hic attentionem singularem illorum, qui huius sacramenti sint amatores eximii, desidero. Pignus, si nomen spectes dictum est quasi à pugno, vel pugillo, quia res pignori data pugno pugillove capitur, & quia qui dantur pignori manu traduntur. Nonne vobis Christus in tanta

tilla panis specie (e) tan- (e) imo sub & cū vero
quam in niveo corian- pane. Quemadmodum
dri orbiculo delites- nec illū loquendi mo-
cens DEUS abscondi- dum imitari tutum est,
tus cœlestis tritici tan- quod Deus dicitur sub
tum videtur, ut pugil- specie illa panis *abscon-*
lo capi & contineri pos- ditus. Aliud enim est
sit? dicere Christum dum

panem præbet, simul præbere corpus suum, & a-
liud sub specie panis corpus ipsius delitescere.
Canimus sane in hymno nostro Ecclesiastico;
verborgen im Brod so klein. Sed ibi vox *verborge*
non est participium passivum sed adverbium;
hoc est, *verborgener Weis*. Christi enim corpus
& sanguinem accipere nos & manducare in S.
Cœna credimus, modū autem quo id fiat igno-
ramus. Unde etiam nolumus in argutiis illis
quas nectit Jesuita ex *Psalmo 71. (Hebr. 72.) v.*
15. 16. ubi per vocem firmamenti fragmentum
seu particulam frumenti (quæ scilicet in cœna
detur) exponit, occupari nolumus. Pro bent Pon-
tificii rem ipsam ex propria sede, hoc est, ubi agi-
tur ex professo de S. Cœna, & postea de typis dis-
serant. Sed attendamus ad reliqua, quæ affert de
pignore. Jam vero, inquit, pignoris nomine de-
signatam rem non minus aptè Christo in Eucha-
ristia latitanti accommodari, ex rei ipsius natu-
ra desumendum est. Pignus autem bifariam
accipitur, primo pro eo, quod emptionis, con-
ductionisve nomine datur, ut constet fides de
precio. Græci *ἀρραβὼνα* dicunt, v.g. conducis
equum vel scapham ut Tusculū proficiscaris, ne
fidē fallas, locator, assem petit, tanquam pignus
con-

contractus, &c. Secundo sumitur pignus pro eo, quod creditori traditur, cautionis vice, ut in tuto habeat rem suam, debitori creditam. Quia tutius est pignori incumbere quàm in personam agere, ut dicitur *Institut. de obligat. quæ ex delicto. §. Furti*. Et plus cautionis in rem est quàm in personam *Leg. plus cautionis 1. Digest. de reg. Juris*. Itaq; pignus vocatur omnis illa res quæ creditori pro debito obligatur, & traditur. Unde sicut depositum datur ad custodiam, sic pignus creditori ad cautionem ut in tuto sit debitum contractum. *Institut. Quibus modis contrahatur obligatio. §. ult.* Differt autem pignus ab Hypotheca in Jure Cæsareo, propriè sit res obligationi subiecta, quamvis non sit creditori tradita possessio: pignus sit res non solum obligata, sed etiam tradita creditori, *L. si rem alienā. Digest. De pignoratitia actione. Et L. plebs, §. pignus. Digest. De reg. Jur. & Instit. de actionibus §. item servus*. Quocirca pignus consistit in rebus mobilibus, vel semoventibus, quæ transeant ad creditorem: hypotheca in immobilibus, quæ manent penes debitorem: sed creditori sunt obligatæ & obnoxie. Aliquando tamen pro eodẽ capiuntur, &c. Unde in *L. siue hipothecaria. §. inter pignus Digest. de pign. & hypothec.* habetur inter pign^o & hypothecam tantum quoad nominis sonum esse discrimen, &c. Quod si priorem pignoris acceptionem spectemus: Notandum, Deum omniũ suorum bonorũ se debitorem homini sponte constituisse, Sed cum totã hanc summam simul dare haud conveniret, dedisse eum quandam illius partem, tanquam pignus, vel arrham, quæ reliquas ceu

hamus facile attraheret. Et hoc est Christus in Eucharistia, &c. allegat dictum Pauli, *Rom. 8. v. 32. 1. Cor. 3. v. 22.* certe nondum beatitudinem consecuti sumus, &c. quomodo ergo omnia donavit? &c. In pignore (Filio) non actu sed virtute diceret Theologus, &c. Altera pignoris acceptio non habet minus, jucundam contemplationem: si reducatur in memoriam, quod alibi à nobis est demonstratum: Christum Dominum justæ emtionis titulo, per soluto etiam precio, futuram gloriam hominibus obtinuisse illamque fidelibus priorum (f) quoque operum intuitu debere. At quoniam (f) hæc contumelia est illa non statim datur, in sanctissimum & perpignus, interim relictissimum Christi meritum, si enim ex gratia versæ in eaque singulis, non ex merito inquit quò plenissimè nobis Paulus. Ideo datur notatum sit, nulla nobis pignori corpus & salutis parte defraudandus, &c. sanguinis Domini, quia peccata nostra aliàs non ita facile nobis permetterent credere tantæ benignitati Dei justificantis, etiam *μη ἐργαζόμενον, Rom. 4. v. 5.* Pergit Jesuita: Sed quomodo Pater æternus filium pignori opponat, cum leges vetent pignus liberi hominis? Hic mihi in mentem venit lex illa *Cod. de patribus*, qui filios distraxerunt, estque prima: ubi dicitur patrem in gravi famis necessitate posse filium vendere aut pignori dare. Profecto nunquam in orbe terrarum fuit tam obscœna fames, tum panis cœlestis, tum divini verbi, (quàm olim ante Christi adventum: tota summi Patris familia de vita peri-

periclitabatur : unicum erat remedium panes
 affatum submittere & verbum infinitum mitte-
 re. Quid itaq; mirum, Filium qui & verbum
 & panis, tam fuisse venditum quàm pignori op-
 positum ? &c. Allegat ex Jure dicta quibus per-
 mittitur pignus etiam pro minima sortis parte
 retinere, &c. *L. quamdiu eod. de distract. pign. L.*
debitoris. C. debitorem venditionem impedire non
posse. L. solutum §. si creditoris ff. de pign. act. Inst.
de actio. §. item serviant addit dictum *Matth. 25.*
v. 25. Pergit deinde dicere de nostro etiam offi-
 cio.

§. 265.

Verum enim verò, inquit, ut debitorem ob-
 ligat pignus, ne illud ante tempus auferat : ita
 prima obligatio ejus, qui pignus accepit, est, ut
 diligenter curet, ne pereat, aut deterius fiat. Co-
 gitur enim damna pignoris compensare *leg. si*
cum penderet. §. venit autem. ff. de pignorat. act. l.
prætor. §. præterea ff. de bon. auct. jud. possiden.
 &c. Conservatur autem cordis munditiâ, & pu-
 ritate : singulari in Deum divinoq; affectu : ora-
 tionis fragrantia : meditationis assiduitate : ob-
 stinata sensuum omnium, sed maxime oculo-
 rum ac oris custodia, &c. Deinde invehitur in
 eos, qui hostias ut vocant seu panem consecra-
 tum negligenter observant, ubi ipsa authoris
 verba afferenda sunt. Sic ergò pergit. Pignoris
 lex præscribit, ut quàm diligentissimè conserve-
 tur. Huicne obligationi satisfacere putandi,
 qui divinum pignus sua incuria : & non ferenda
 negligentia sponte perire patiuntur ? Quinam
 illi ? suis nominibus exprimendi sunt : ignavi cu-

riones, parochi, sacellani, & editui, sacristarii, qui hostias, ut vocamus, mystica benedictione consecratas, & in sacrario reconditas, ab araneis, tineis, muribus, vermibus, rodi, comminui, devorari sinunt, digni qui & ipsi quam primum vermium pabulum fiant: vel qui eousque easdem conservant, donec vermes e speciebus generentur. Quod Deus interdum in tantæ desidiæ detestationem ac condemnationem permittit. Hæc Sandæus. Verum enim verò *multæ* hic continentur *absurditates*. 1. Absurdè Jesuita quæ sunt totius actus sacramentalis applicat ad nuda symbola, extra usum à Christo mandatum asservata. Panis non in se & in sacrario longè post asservatus, sed in actu cænæ ad manducandum distributus, vel potius corpus & sanguis Christi una cum pane & vino datum pignus est salutis. 2. Si tantum peccatum est panem in S. Cæna usurpatum eò usque asservari, donec à vermibus & similibus animalibus arrodatur, ut in ea mutetur, cur concilium Tridentinum dicit anathema iis, qui statim post consecrationem astantibus distribui volunt. *Seff. 11. De Eucharistiæ Sacramento Can. 7.* 3. Si animalia illa hostiam consecratam depascunt quæritur substantiane vescantur an accidentibus? Si substantia aut panis illa est, aut corpus Christi. Non panis quia concilium Tridentinum negat substantiam panis amplius adesse, *Can. 2. sessione dicta.* E. corpus Christi, quod ne in morte quidem corruptionem vidit (*Psal. 13. Act. 2.*) in sacrario Pontificiorum demum corruptioni, & quidem à vermibus perficiendæ obnoxium est.

est. Sed speciebus vescuntur. Quæro iterū quidnam sint illæ species substantiæne an accidentiæ? Substantiam dicere iterum non licebit per dictum Canonem Concilii. Ergo Accidentibus vescuntur & pascuntur. Sed ne dicam quod in ipsorum etiam Philosophia inauditum sit accidentibus vesci, & iis nutriri, ita argumentor: Quicquid per se subsistit, substantia est. Id quod depascuntur mures & vermes quando hostiam depascuntur per se subsistit. E. id quod depascuntur substantia est. Nihil autem adest substantiæ nisi corporis Christi. E. horresco conclusionem, 4. Idem absurdum sequitur ex eo quod ipse fateatur vermes inde generari. Quid enim est generatio? Est (definiente Aristotele, quem si rejiciant, quod non puto, dicant nobis aliunde quid sit generatio) mutatio totius (substantiæ) in hoc totum, hoc est, in aliam substantiam. Quæro iterū qualis substantia sit è qua mutatio facta sit? Quicquid respondebitur eadem quæ modo diximus sequentur absurda. 5. Dicit ipse, DEUM illam depastionem & transmutationem permittere, in detestationem & damnationem, concedo, sed cuius rei? desidiæ, illius inquit ille in asservatione, imo inquam, ego tam absurdi dogmatis, de transubstantiatione & superstitiosa asservatione. Et quæso credibile ne est Deum corruptionem & mutationem in vermes corporis filii Dei permittere in detestationem desidiæ, quam non permisit in detestationem horrendorum cruciatuum & mortis filii sui? Et in quonam peccat illa desidia? non in eo quod asservetur omnino,

hoc

hoc enim præcepit *Concilium Tridentinum Can. 7.* nec quòd minus studiosè aut in loco parum idoneo, sed quod paulò diutiùs asservetur. Quod ergo tempus est asservationis legitimæ? Sed in plura & graviora absurda ipse suo jumento incurrit. Sic enim pergit. Non tamen istiusmodi bestiolarum sacramentaliter (g) Eucharistiã manducare sunt censendi, (g) non quæritur de quoniam speciebus non modo manducandi, situntur tanquã signo. Ne, is sacramentalis necne, hunc enim in bestias non cadere per se patet. Sed quid manducant? Respondetur hostiam sacramentalem. Quid est hostia illa sacramentalis? & quidem, quod probè notetur, extra usum sacramentalem? Resp. Concilium Tridentinum *Can. 2. & 4.* ipsum corpus Christi. Hinc argumentor. Omnis hostia consecrata est corpus Christi etiam extra usum. Quædam hostia consecrata consumitur à vermibus. E. Quidam quod consumitur à vermibus est corpus Christi. Conclusio est absurda & impia. E. talis vel major vel minor. Non minor quam ostendit sensus, & fatentur ipsi Pontificii. E. major, quæ est eorundem Pontificiorum, & nominatim Concilii Tridentini. Ne vero primum Lutherum ejusque asseclas ita oculatos fuisse, qui verò ante ipsum fuerint omnia Pontificum dogmata pro sacrario adorasse putent, apponam historiam de hac materia & argumentationem Alphonsi regis Arragoniæ, à pietate & eruditione suo tempore celebratissimi, qui que integra ferè centuria ante Lutherum vixit, & quidem ipsis verbis Panormitani *de dictis & factis ipsius*, quæ ita ha-

habent: Sermonem habuit coram Alphonso in
 cœna Domini Antonius quidam Siculus, ordi-
 nem Dominici professus, qui factò gloriabun-
 dus sese regi obtulit, & q. parum ex pulpito gar-
 rivisset, novas de Sacramento Altaris quæstiun-
 culas introduxit. Cui rex, obsecro inquit Rab-
 bi: vas aureum aperuit quispiam, in quo ante
 mensam (NB. ante mensam demum) eucharis-
 tiam condiderat, nihil ibi præter vermiculum
 reperit. Ex auro quod mundissimum purissi-
 mumq; fuit & undiq; clausum, non potuit ver-
 mis nasci, neq; ex accidentibus, quæ illic absq;
 subjecto aderant. Ergo ex Christi corpore pro-
 ductus vermis. At ex substantia Dei quid aliud
 quàm Deus prodeat? Vermis igitur Deus, quid
 tu ad hæc? obticuit Monachus. Nos, qui era-
 mus in corona, Theologicas ab rege scholas
 haud frustra visitatas fuisse cognovimus. Hæc
 Panormitanus. Sed declarat Jesuita rem exem-
 plo & ita pergit: Ut inquit, si bibat a fell^o aquam
 baptismi, non bibit baptismum. Verum hoc est.
 Si tamen & hoc verum est, quod Pontificii affir-
 mant Sacramentalem virtutem inhærere ipsis e-
 lementis etiam extra usum Sacramentalē. Quæ-
 rimus ex ipsis an & quomodo tali casu virtus il-
 la ab aqua separata sit? Sed pergit. Existimat
 autem, inquit, S. Thomas pertinere ad veri-
 tatem Sacramenti ac fidem, quòd bruta non
 comedant sacramentaliter, (b) contra quod
 sentientem damnavit (b) hoc ut disceremus
 Gregorius Pontifex, ut non opus habebamus
 refertur in *Directorio in* doctore Angelico. Et
quisitionis. Tantoperè miror unquam fuisse
 verò Bbb § qui

verò Ecclesiæ est curiæ, qui contra sentirent, ut pignus illud summa Sed ut dixi, nihil hoc ad eum diligentia confer rem, de qua quæritur, vetur, ut præcipiat, si non scilicet *quomodo co-* hostiam celebrantis medant, sed *quid* comedamus abstulerit exente- dant qui comedant, id rari, (i) & extractas spe- quod Pontificii dicunt cies in sacrario reserva- esse ipsam substantiam ri. corporis Christi, præ- ditam esse virtute sacramentali etiam extra u- sum sacramentalem adeoque in illo etiam casu, quando bruta illis vescuntur? Hic Rhodus hic saltate Domini Patres.

(i) Deus bone quanti est sapere cum Pontifi- ciis! Et quidem quam curiosi hinc fuerint operæ precium est, videre Joh. Schürffium Prof. Wit- teb. in *processu disputandi* c. 2. *observ.* 4. ubi citat In- nocent. l. 4. de *myst. Missæ* c. 9. Lombard. l. 4. *sent.* dist. 13. l. A. Bonavent. 4. *sent.* dist. 6. 13. q. 1. Tho- mam p. 3. q. 8. art. 3. Alex. Alens p. 4. q. 45. *membr.* 1. art. 2. Joh. de Burgo de *Euchar.* c. 10. Glossam Jur. Can. cap. qui bene dist. 2. de *consecrat.* Anton. in *lib. de defect. Missæ*, Inguen. l. 4. *sent.* q. 6. art. 4. Bo- nav. l. 4. *sent.* dist. 3. q. 2. Biel lect. 84. in *Missam*. Ma- jor. in 4. *sent.* dist. 11. q. 3. Anton. Archiep. Floren- tin. p. 3. *summ. t.* 13. c. 6. Thom. 4. *sent.* dist. 9. q. 2. In- guen. 4. *sent.* l. 6. art. 4. Petr. de Palud. 4. *sent.* dist. 9. q. 1. tres præcipue has quæstiones: An mus acci- piat corpus Christi. An per excrementa inferiora an vero per sudorem illud emittat, & quomodo tractandus sit, ita tractantes ut nec stultitiæ illo- rum deridendæ ulli cachinni Democriti, nec im- pietati atq; cæcitati deplorentur omnes lachrymæ
Hera-

Heracliti sufficiant, quæ adeo dictis locis requiri possunt. Ego quæ mihi antequam hæc à quodam meorum Dn. Collegarum roganti ostenderentur, in mentem venerunt, & in specie pro Sandæo nostro facere videbantur pergam apponere. Quid est inquam id quod ex mure exenterato eximis præclare Anatomice? Species inquis est, cuius rei? corporis Christi scilicet. Ita argumentor. A quocumque manducatur & in intestinis asservatur species corporis Christi, ab eo manducatur & intestinis ad tempus asservatur corpus Christi. At species Christi manducatur, à mure & in intestinis ejus asservatur. E. &c. Ultraque propositio vestra est. Cujus ergo conclusio? vestra scilicet quam horresco repetere. At cui fini asservatur in Sacrario? ut adoretur? usuris Synaxi pro corpore Christi exhibeatur? & ad ægrotos deferatur? Estne hoc pignus salutis nostræ debito modo venerari? ita propinare ut sine nausea & abominatione sumi nequeat? Et hi fructus sunt traditionum extra verbum revelatum excogitatarum. Panem & vinum in Sacra Cæna distribuere eo modo, quo ipse distribuit, Christus jussit. Et si hoc facimus corpore & sanguine ipsius simul nos fruituros tum sacramentaliter, tum, si credamus, spiritualiter promisit. Extra hunc usum verò nihil tale promisit. Nec virtutem aliquam Sacramentalem, multo minus ipsum corpus suum ipsis elementis extra hunc usum constitutis, minimè omnium verò in muris visceribus latentibus astrinxit. Nihil ergo tale comminisci debemus. Sed quid verbis opus est? quam seriò agant
Pon-

Pontificii in veneratione hujus Sacramenti, docent vel sola hæc duo quæ refert D. Balduinus in *Examine Apologetici Schoppi* p. 600. ubi affert ex *lib. conformit. Francisci* p. 67. *Pont. l. 5. Bodin. l. 2. Demon. c. 18.* quod aſinæ illud exhibuerint, & ex Volaterrano quod consecratę hostię elevationem signum constituerint cruentę seditionis in Principem Medicæum, authore Papa Sixto IV.

§. 266.

Sed his suo loco relictis, ad præparationem etiam pro accipiendo hoc pignore cum Jesuita accingimur, & quidem ipsissimis illius verbis. Altera, inquit, ejus qui pignus accipit, obligatio est, quæ quidem ad considerationem nostram spectat: ut si pignore utatur, id non faciat nisi cum consensu debitoris, & quatenus id illi gratum esse agnoscat, (k) (k) quæritur unde scilicet modo ut pignus ant Pontificii gratum neq; pereat neq; fiat de esse DEO, ut hostias terius *L. creditor Digest. monstrantiarum gurgustiolis inclusas circumferant & adorent, de pignore. Reliquit Deus Ecclesię pignus futuræ glorię: ejus usum pro emplastro morbo sæpè non inhibuit, sed rum utantur, imò transvasit, imò præscripsit. tis per asservent, donec Sic enim pignus ipsum à vermibus & araneis melius redditur: non corrodat? &c.*

quidem sibi sed nobis: id est plures nobis majoresq; fructus progignit. Quare sicuti concedunt Leges, ut creditor locare queat prædia sub titulo pignoris obligata, quia prædia reddi solent meliora per culturam & utiliora, pari ratione domus hypotheca supposita locatur, quoniam

ædi-

ædificia nisi habitentur deformantur. Ita Deus
 usum nobis Eucharistici pignoris permittit, mo-
 do (l) tamen à se præ- (l) iterum quæro ubi
 scripto. Quis autem iste præscriptus sit ille mo-
 odus? Docet eum bre- dus tractandæ Euchar-
 viter Paulus: probet se- stia à Pontificiis usita-
 ipsum homo, & sic de tus, alium certè longè
 pane illo edat & de cali- diversum ipse Jesuita
 ce bibat, id est, pignore ex Paulo apponit, & re-
 utatur, 1. Cor. 2. Quo- ctè. Si enim edi debet,
 præscribitur, Interpre- non debet asservari
 te Theodoreto, ut qui- quemadmodum agnus
 libet sui ipsius iudex se- Paschalis.

deat, vitam suam accuratè expendat, conscien-
 tiam lustret & exploret scruteturque sagaciter.
 Addit Chrysostomus nefas esse, pignore sacra-
 mentali uti, nisi quis pravas cupiditates aut fre-
 gerit aut edomaverit. Quamobrem communis
 est omnium Patrum sententia, ante hujus usum
 pignoris, id est, sacrae Eucharistia perceptionē,
 necessariam esse ei qui sit lethalis (m) criminis
 conscius, pœnitentiam (m) non modo qui le-
 Quocirca Leo Pontifex, thalis criminis sibi con-
 Epist. ad Theodor. Foro- sciusest, sed omnis o-
 Forointionf. Mediator mnino Christianus ac-
 inquit Dei & hominū, cedere debet cum pœni-
 homo Christus Jesus tentia, hoc est, seria a-
 hanc præpositis Eccle- gnitione se esse peccato-
 siæ potestatem tradidit, rem tali cibo ex natura
 (n) ut & confitentibus sua indignum & petiti-
 actionem (o) pœniten- one veniæ non tantum
 tiæ darent, & salubri sa- à manifestè lethalibus,
 tisfactione (p) purga- sed & ab occultis, Psal.

tos ad communionem 19. Hoc ipsum autem sacramentorū per gradictum opponimus cū tiam reconciliationis Confessione Augusta-admitterent. na torturæ conscientiae

ei qua peccata ita explorentur ne quicquam eorum in confessione privata reticeatur. Et quæso cū pleriq; Pontificii confessiones suas in integros annos differant, credisne tu non dico totū aliquem diem (vigiliam palmarum ni fallor, ut materiam habeant cruciatuum in die Parasceves confessis imponendorum) sed totum tempus & Quadragesimale sufficere commemorantis & quo ad omnes circumstantias describendis peccatis unius interdum hominis? Ego non credi, sed forte majori ex parte venialia sunt: esto unde autem certus est confessor hoc vel ille veniale esse ex se, sed & confessionario seu ut vocat Judice.

(n) Ubi? Leonis Pontificis scripta nobis non sunt Evangelium Christi.

(o) Pœnitentiam non esse actionem, sed passionem docet praxis Petri, *Act. 2.* qui injuncta Judæis pœnitentia antequam quicquam operis fecissent ad communionem Ecclesiæ eos admisit, idem fecit Johannes Baptista conf. *Joël. 2. vers. 13.*

(p) Hæc omnibus hominibus est impossibilis & nullibi à Deo mandata nulla praxi Apostolorum, quorum tamen hic Leo successor audit, probata, nisi per satisfactionem intelligas eam quam Christus pro nobis præstitit.

Ac Cyprianus (q) | (q) Cyprianum de
sermone de lapsis, cum | lapsis duri' sensisse, no-
mul | runt

multa in hanc sententiam disputasset, concludit tandem. Ante expiata delicta ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minitantis, pacem putant esse, quæ quidem verbis fallacibus venditant. Eodem modo loquuntur Dd. Basilius in *qq. brev.* 172. l. 1. de *Bapt.* c. 3. Chrysostomus *Hom.* 30. in *Genes.* *Homil.* 10. & 83. *Matth.* *Hom.* 3. ad *Eph.* Augustinus *Epist.* 118. Gennadius de *Eccles. dogm.* c. 53. Anselmus 1. *Cor.* 2. citat etiam Concilium Tridentinū sessione 13. c. 7. de quo videatur Chemnitius & alii nostrates. Invenitur postea in eos qui nimis frigide S. Cœnam usurpant & sine omni prævia meditatione accedunt. Qua in parte rectè facit. Non sequitur autem, si unum extremum

runt sine dubio ipsi Pontificii, vide Osiand. *Epit. hist. Eccl. Cent.* 3. l. 2. c. 14. Quicquid tamen sit, sciendum est, quòd vixerit iis temporibus, ubi, quia nullus erat Magistratus Christianus, qui pœna politica coërceret: carcinoma Ecclesiæ, itaque Ecclesia satisfactionibus externis scandalis publicis obviam ibat. Ut vetò illis ceremoniis non satisfiebat Deo, sed Ecclesiæ; ita ubi Magistratus officium facit, aut etiam propter alias circumstantias, de quibus hîc agere nimis longum foret, omitti possunt, modo admoneantur ii qui sceleribus notorii infames, Eucharistiam sibi communicari petunt. 1. Ut peccata agnoscant, quod probe exaggeratum illis ob oculos ponatur, ut fecit Nathan cum Davide. 2. Pœnam à Magistratu sibi impositam patienter

tremorum, securitas scilicet & *ἡ γωγία* tantum mysterii improbanda, quod propterea alterum extremum satisfactio num propriarum & afflictionum voluntaria rum corporis, aut ut Jesuita h. l. loquitur, voluntaria aliqua pœna, cilicii gestatione, humi cubatione, aut flagellorum incussione Deum sibi magis propitium reddere conetur, &c. Ut enim hoc ne Politicus quidem Magistratus probat in iis, qui pœnam à Magistratu intentatam *αὐτοχθονία* anteverunt; sed multo fœdius cadavera eorū per carnifices tractari jubet, quàm si ipsi manu interempti fuissent. Ita Deo talia in Christianis non probari certum est, cū quia nullibi mandavit, imo similia v.g. stigmata voluntaria faciei impingere (quod Baalitæ faciebant, 1. Reg. 18. v. 28.)

ter ferant, nequaquam autem sibi imaginentur Deo etiam se hac ratione satisfacere, sed nisi misericordiæ Dei, Christi merito sibi impetratam implorent, aliam in futura vita sustinendam certò sibi persuadeant. 3. Si pœna à Magistratu nulla vel mitior, quàm requirebat delicti gravitas illis imposita sit, rectè minister Ecclesiæ à talibus requirit, ut signo aliquo (si circumstantiæ loci patiantur) Ecclesiæ suum dolorem de peccato & scandalo dato testatum faciant. 4. Eos qui scelera non agnoscunt, nec ut agnoscant doceri cupiunt, fortasse etiam comparentes ad S. Cœnam, ita tamen, ut animadvertantur non seriò agere, excludant, & Satanæ tradant, ut fecit Paulus, 1. Corinth. 5. & Lutherus, man sage ihnen / daß sie des Teufels sind / biß sie sich befehren /

28.) seriò prohibuit, *fehren* / ubi autem se-
Lev. 19. v. 28. Deut. 14. rium dolorem de pecc-
 28. I. tùm quia iudicium co ostenderint recipi-
 ejus antevertitur, tùm ant, ut iterum fecit Pau-
 vero quia misericordia lus, 2. *Cor. 2.* De aliorũ
 ipsius a culpa & pœna quorundam Patrum ut
 vi satisfactionis non à & animadversione Am-
 te præstande, sed à Chri- brosii in ipsum Impera-
 sto olim præstita, te si torem, tenendum, non
 deprecatus fueris abso- improbandam talem se-
 luturi, abnegatur. Ad- veritatem, ubi locum
 dit verò Jesuita: Qui habeat. Sic ubi verò lo-
 secus facit, inquiring, is cum non habeat, mini-
 non tantum furti acti- ster Ecclesiæ qui non
 one tenetur, sicut ille Magistratus Politici sed
 qui in humanis citra Dei minister est, iudicio
 voluntatem debitoris Dei committat ea, quæ
 pignore utitur (r) *L. si Magistratus supplicia*
pignus. ff. de furtis & In- videntur effugere, sim-
stit. de obligat. quæ ex de- pliciter enim necessaria
lictis nascuntur. Verum non esse, ostendunt ex-
 etiam si pœnitentiam empla Apostolorum &
 non præmittat, delicti Prophetarum antea re-
 reus est, æternæ damna- citata, confer exemplũ
 noni obnoxius: Qui- Christi, *Johan. 8. vers.*
 cunq; enim manduca- 3. & seqq.
 verit panem hunc aut (r) Quo vero loco
 biberit poculum indi- censendi, qui partem
 gnè, reus erit corporis integram hujus pi-
 & sanguinis Domini: gnoris (calicem) inter-
 quibus verbis docet A- cipiunt, & denegant iis,
 postolus, ut Ambrosius quibus pro pignore esse
 monet, eum esse divina debet?

bene-

Ccc

(s) Spe-

benevolentia indignū, (s) Species celebrati-
 qui aliter mysterium onis est administratio,
 celebrat (s) quam ab in qua qui calicem non
 eo est traditum. Non e- porrigunt, nonne aliter
 nim, inquit, potest de- celebrant quā à Chri-
 votus esse, qui aliter prę- sto acceperunt ? qui ad-
 sumit, quā datum est orandum circumferunt
 ab auctore. Benè autem nonne aliter celebrant
 monet Hieronymus quam datum est ab au-
 huc multò magis refe- chore ? ut habent verba
 renda esse illa, quæ in Ambrosio à Jesuita ad-
 lege antiqua præscripta ducta.
 erant per Moysen. Omnis mundus manducabit,
 & anima quę immunda manducaverit extermini-
 nabitur de populo suo, *Exod. 30.* Quid autem
 sit indigne manducare & bibere, rectè explicat
 Anselmus, qui illum id facere asserit, qui sine de-
 bita reverentia sacram Eucharistiam percipit,
 quique non prius per pœnitentiam purgatus ad
 hoc Sacramentum accedit. Brevissimè Theodo-
 retus : indignè percipit, ait qui mala conscientia
 percipit. Idem pluribus exaggerans Jesuita, di-
 cit, inter alia similes tales esse Judæ proditori &
 iis qui Christum crucifixerunt, &c. item ex Am-
 brobio, re esse nihil esse aliud, quam pœnas da-
 re mortis æternæ, &c, quæ omnia acceptaremus,
 modo rectè traderet, quid sit pœnitentia, quo-
 modo purgetur cor & conscientia hominis ut
 pura sit. Quamvis non necesse sit ut discamus
 ea à Jesuita, quid sit pœnitentia clare docuisse A-
 postolos supra audivimus, quemadmodum &
 hoc ; non bonis operibus aut propria satisfacti-
 one, sed fide (in Christi scilicet satisfactionem)
 pur-

purgari corda nostra, *Act. 15. v. 9.* Addit etiam
 adhortationem ad frequentem S. Cœnæ usum,
 quam itidem non improbamus (modo usus ve-
 rus & genuinus, & quidem integri Sacramenti
 populo concederetur) quemadmodum nec id,
 quod dicit, & pluribus amplificat, quod sit pi-
 gnus non modo amoris sed & gloriæ & quidem
 certissimum. Item Unionis etiam arctissimæ.
 Item Innocentiæ, uti & immortalitatis. Quæ
 itidem suo loco relinquimus, quemadmodum
 & tangere nolumus allatas ab ipso quæstiones
 & disputationes ociosas & spinosas, ut & super-
 stitiosas quasdam ceremonias, quas una litura
Esaïæ, qui requisivit ista de manibus vestris facile est
 delere, contentis interim simplicitate verborum
 Christi, accipite edite hoc est corpus meum, quod
 pro vobis traditur, &c. hoc facite in mei com-
 memoracionem, &c. De unico tamen quod de
 innocentia dicit, quia continet quæstionem pra-
 cticam, aliquando dicendum videtur, q̃ fiet pri-
 mo verbis Jesuitæ, quæ ita habent. Est præter-
 ea inquit Eucharistia *signum innocentie* & ejus pi-
 gnus, non solum quod illam ante sui sumtio-
 nem requirat (r) neque (r) non inhærentem
 tantum idcirco, quod nobis ipsis talem enim
 illam efficiat, adeò ut invenire non licet, sed
 attactu quoq; (u) fomi- per fidem & imputati-
 tem in nobis tantopere ve (u) hoc si de opere
 radicatum imminuat. operato uti videtur, in-
 Quod docet S. Thomas telligit, extra scriptu-
 & cum eo antiquiores ram loquitur,
 Scholastici (vv) verum (vv) Si scriptura autem
 etiam quod innocentia nullibi.

Quæst.
LXXIIX

am exterius prodar. (x) (x) Probet dicere vi-
Unde fuit olim *Canonica* detur voluisse, ita enim
probatio in Ecclesia u- velle videntur sequen-
surpata, per Eucharistiæ tia.
sumtionem (y) qua vel (y) Incidit jam quod
culpa vel innocentia ac- bonus quidam vir cui-
culati probabatur. Quæ dam Pontificio Prælaro
probatio fuit in anti- in Monasterio quodam
quis Germaniæ Eccle- à Monachis & dogma-
siis recepta. Decretum tibus Pontificiis refor-
enim in iis, ut si furtum mato, altaria & alia à
in monasterio commit- tempore vigentis inibi
tatur, fratres ita pur- Papatus residua con-
gentur. Nec desunt Ex- templanti, de ceremo-
empla Pontificū opti- niis etiam, & inter alia
morum, qui hanc pur- de absolutione privata,
gationem exegerunt, an & illa in usu esset in-
Ut Nicolai apud Sige- terroganti respondit, i-
bertum An. DCCCLXX. ta scilicet esse usitatam,
Greg. VII. apud Schaffna- sed num & confessio o-
burgensem & aliorum, mnium peccatorum
quos recenset Martinus exigeretur? Non aiebat,
Delrius in *Disquisitioni-* sed id apud nos (Luthe-
bus Magicis. ranos) committi carni-
fici. Simplex omnino, sed apta responsio. Si e-
nim delicti circumstantiæ ita sunt manifestæ, ut
modis Politicis extorqueri possit, extorqueatur
per illos (vide infra *Domin. XXII.*) sin minus
Deo καρπολογῶσθαι committatur. Sed praxi huic
locum non concedit alia praxis apud Canonis-
tas, non facile, certè non ante exploratam noti-
tiam grandis alicujus sceleris, nec horum omni-
um, sed ferè tantum hæreseos Clericos suos po-
litico

litico magistratui subjicientes. In locum ergo equulei carnificis substituunt probationes suas Canonicas. Ex quibus nominatim hæc per S. Cœnam factam ut meritò accensetur abominantis abusibus sanctissimi hujus confer notata & literam S. pignoris, ita adhibita malum plerumq; eventum sortitur. Quemadmodum non ita pridem fœmina quædam de conceptu furtivo suspecta, parocho suo ad confessionem & S. Cœnæ perceptionem sese sistens, interrogata (non probationis quidem sed conscientiæ movendæ intentione) num salva conscientia, nominatim in eo, cujus rea vulgo perhiberetur, uti se posse S. Synaxi confideret. Si omnium respondit aliorum peccatorum ita ac hujus, innocens essem, læta non modo ad S. Synaxin, sed & ipsum cœlum ingrederer, & tamen postea gravida deprehensa est, melius ergo Politico Magistratui subiecta crimina, magistratus & aliorum quos ipse in id constituit politico examini demandantur, & ubi de crimine convicti sunt, ante supplicium de gravitate delicti edocentur & convertuntur, quàm ut talibus probationibus torqueantur, ubi tandem peccatum peccato (perjurio, abusu S. Cœnæ, &c.) cumulant in æternum pereant. Hæc inquam ex commentatione X L. IV. Sandæ tractatus citati super dicto: Christus cujus filius est, quæ cum ipsa longius paulo quàm tenor textus Evangelici ostendere visus est, petita sint, quamvis quia ad multa in se salubria monenda occasionem præbere visa sunt, à nobis non prætermittenda visa nolumus tamen hoc loco cum eo longius exire ad reli-

quæ sacramenta occasione pignoris ex dicto, 2. Cor. 1. v. 21. ad finem hujus commentationis & per totam sequentem tractat procedere, præsertim cum pleraq; nitantur falsis hypothefibus, (potissimum sacramentis commentitiis, de veris enim jam actum est, de S. Cæna quidem hoc loco, de Baptismo vero *Dom. XV.*) quas prius expedire necesse, hic autem id facere nimis & longum & extra institutum foret. Satis itaque de hoc etiam textu.

DOMINICA XIX. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 9. à v. 1. usq; ad 8. incl.

I.	I.	I.
E T ingressus nauem trajecit ac venit in suam civitatem.	A Donc estant en tère en la nasselle, il passa outre, & vint en la ville.	S A tratt er in das Schiff / und fuhr wider herüber / und kam in seine Stadt.
2. Et ecce adduxe- runt ei paralyticum in lecto decumben- tem: quumq; vidisset Iesus fidem eorum, dixit paralytico, con- fide fili remissa sunt tibi peccata.	2. Et voici on lui presenta vn paralyti- que gisant en vn lect. Iesus voyant, leui- foy, dit au paralyti- que, Fils aye boncou- rage, tes peches te sont remis.	2. Und sihe / da brachten sie zu ihm ei- nen Sichtbrüchigen / der lag auff einẽ Bet- te. Da nun Jesus ih- ren Glauben sahe / sprach er zu dẽ Sicht- brüchigen: Sey ge- trost mein Sohn / dei- ne Sünde sind dir ver- geben.
3. Et ecce quidam è scribis dicebant in- ter sese, hic blasphe- mat.	3. Et voici, aucuns des Scribes disoyent en eux mesmes, Ce- stui-ci blaspheme.	3. Und sihe / etliche unter den Schrifftge- lehrten sprachen bey sich selbst: Dieser lä- stert Gott.
4. Et quum vidis-	4. Lors Iesus voy-	4. Da aber Jesus set

ſet Ieſus cogitationes illorum, dixit, quare vos cogitatis mala in cordibus vſtris? ant leurs penſees, dit ihre Gedancken ſahe/ ſprach er: Warumb dencket ihr ſo Arges in euren Herzen?

5. Verum enim eſt facilius dicere? Re-miſſa ſunt tibi peccata, an dicere, ſurge & ambula? 5. Car lequel eſt plus aiſé de dire, Tes peches te ſont par-donnez, ou de dire, Leue toy, & chemine? 5. Welches iſt leichter zu ſagen? Dir ſind ~~und~~ deine Sünde vergeben? Oder zu ſagē: Stehe auff und wandle.

6. Ut autem ſciatis quod potestatem habeat Filius hominis in terra remittendi peccata (tum dicit paralytico) ſurge, tolle tuū lectum & ambula. 6. Or afin que vous ſachiez que le Fils de l' homme à authorité en terre de remettre les pechés (lors dit au paralytique) Leue- toy, pren ton liſt, & t' en va en ta maiſon. 6. Auff daß ihr aber wiſſet / daß deß Menschen Sohn Macht habe auff Erden / die Sünde zu vergeben / ſprach er zu dem Sichtbrüchigen: Stehe auff / hebe dein Bett auff / und gehe heim.

7. Et ille ſurrexit, abiitq; domum ſuam. 7. Et il ſe leua, & s'en alla en ſa maiſon. 7. Und er ſtund auff / und gieng heim.

8. Turba vero qua viderant, admirant ſunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit ſet potestatem talem hominibus. 8. Ce que voyant a multitude, s'elme-rueilla, & glorifia Dieu qui auoit donne telle authorité aux hommes. 8. Da das Volck das ſahe / verwundert es ſich / und preiſete G D Z / der ſolche Macht dem Menſchē gegeben hat.

§. 267.

Extus hic Evangelicus continet miraculum in ſanato paralytico à Chriſto editum, cuius deſcribuntur antecedentia, concomitantia & conſequentia. Inter antecedentia occurrit primò *Ingratitudo Gergeſinorū* ſeu ut Marcus vocat Gadarenorum (vide de his Chriſtoph. Heidman. Palæſtinam cap. IX. n. 76. & ſeqq. uſq; ad 87.) qui propter porcos, quos

Dæmonia ab homine quem obsidendo afflixerant ejecta, permissu Christi in mare præcipitabant, orarunt ut à finibus suis discederet, plus scilicet moti jactura porcorum quam sanatione hominis, (quem ad clarius docendam eorum ingratitude, visum ab ipsis ratione utentem, & vestitum dicunt Evangelistæ) imò minus metuentes dæmones ita ab obsesso ejectos, ut (quod rogaverant, *Marc. 2. v. 10.*) tamen in loco adhuc manerent, unde si sapuissent ejici potius & ne plus damni darent prohibere vellet, Christum rogassent, quàm Christum discedere jussissent. Sed ecce, inquit Matthæus (permissa particula demonstrativa ad innuendam rem admiratione dignam,) tota civitas egressa rogabat Christum, ut è regione sua discederet. Quid ageret ergo Christus? quo per ingentes tempestates, ut itidem habetur *cap. Matth. antecedente* transfretaverat, inde iterum discedit, conscenso navigio trajecit & venit in suam civitatem, *ἰσὶαὺν πόλιν*. Quamnam? Trium civitatum in historia Evangelica mentio fit, quæ jure non omnino nullo Christi civitates dici potuissent. Bethlehem, ubi natus *Matth. 1. Luc. 2.* Nazareth ubi educatus, *Matth. 2. Luc. 1. & 2. Joh. 1. v. 45.* Capernaum ubi relicta urbe Nazareth domicilium fixit, *Matth. 4.* Quæri posset quamnam è tribus hisce Evangelista intelligat? Bethlehemum intelligi nemini adhuc in mentem venit (quod mirum videri possit ei, qui non attenderet ad reliquas circumstantias, cum sola à Propheta Michæa hoc nomine celebretur, & quamvis parva esset, magna tamen haberi debere

bere perhibeatur, quod Christus dux & Dominus populi DEI inde veniat) de Nazareth verò intellexisse Barradius ait Hieronymū Druthmanum, & Abulenſem. Augustinum verò *l. 2. de consens. Evangelist. c. 25.* velle Galilæam dici posse civitatem Christi, quia in Galilæa erat Nazareth, rectè autem præfert Barradius sententiam Chrysostomi, Euthymii, Theophylacti, Capernaum urbem intelligentium, idque probari ex Marco, ubi hoc miraculum factum Capernaum fuisse dicat. Rectè etiam rejicit exceptionem Augustini & Druthmani, Christum prius in Nazareth venisse & postea demum in Capernaum, argumenti loco repetit verba Evangelistarum *Matthæi & Marci h. l.* quibus addimus hæc duo 1. quia Nazareth maritima non fuit, Capernaum autem fuit, *Matth. 4. v. 13.* & quidem portum habens, ubi teloniū, quod præterire, & urbem in continenti sitam prius accedere, quam maritimam cujus portum cum navi attigisset, absurdum fuisset. 2. *Matth. dicto cap. 4.* (ante hanc historiam) dicit Christū relicta Nazareth venisse in Capernaum, non amplius ergo erat urbs ipsius Nazareth. Hinc 3. Nazareth alia circumlocutione describitur à *Luca c. 4.* videlicet eam esse in qua sit enutritus.

§. 268.

Ex hisce antecedentibus duo valde notabilia nobis occurrunt. Primum *Ingratitudo & cæcitas* Gadarenorum, cum *ὀλιγαρχία* malorum, quæ à tota legione dæmonum in regione residua, ipsis impendebat; & quid posset velex hoc, quod integrum agmen porcorum tam subito

Ccc 5

in

in mare præcipitasset, facile cogitare poterant. Huic malo medicinam sperabant ex eo, si Christum orarent, non ut dæmones, quos ab obsessio eiecerat è regione etiam exterminaret, sed ut ipse discederet. Energò tibi vivam imaginem eorum, qui temporalia præferunt spiritualibus, terrestria cœlestibus, caduca æternis. Christum jubent discedere, ne præter porcos omnia bona amitterent. Ecce inquam speculum tibi eorum qui mala cum Evangelio vel etiam occasione illius, aliis tamen ex causis orta, Christo & Evangelio ipsius imputant. Expulit tempore Lutheri Deus Satanam ex animis multorum hominū. Quid ergo fecit? impetravit à Deo ne totus è regione expelleretur, intravit ergo 1. porcos hoc est Epicuræos, ut abuterentur Evangelio ad voluptates carnis. 2. Anabaptistas, Enthusiastas, Sacramentarios & præcipuè Carolostadium ut seditiones & alias turbas moverent. 3. Intravit Machiavellistas in aulis Principum ut bella contra Evangelium excitarent. 4. Aërem commovit peste & aliis calamitatibus, ut apud Hiobum. Viderant interim eos, qui antea fuerant obsessi, ratione utentes, nec amplius in sepulcris versantes, vigiliis exequiis & aliis conscientiarum in morte suorum torturis vexatos, sed Christum unicè adorantes. Hoc quanti esset, & quanto malo tales liberati, non æstimantes unicè ad id quod Satanæ post mala illa tentasset intenti erant. Quam medicinam his malis quæsierunt Politici nostri? Non hanc, ut Deum rogarent, ut Satanæ potentia resisteret, & ut ex animis anxiarum conscientiarum illum expulisset, ita porro

rò ex Imperio Romano exterminare vellet. Sed Evangelium exterminare studuerunt. Hinc, oblata Augustana confessione, nemo attentus erat ad causam Evangelii, ut sciscitaretur verane & verbo Dei consentanea in Articulis illius proponerentur, sed objiciebatur confessoribus seditio rusticorum & similia mala, temporibus iis quibus salutaris doctrina orta esset simul vel paulo post enata, addita inter alia comminatione, nisi pareant, fore ut reliqui ordines Imperii omnia Cæsaris, imo Pontificiorum doctorum sub optimi Cæsaris (ut postea deprehensum est) nomine latitantium, causa velint & faciant. Jam enim data fide promississe fortunas omnes ei se communicaturos, & sanguinem ipsum atque vitam ut negotio finem imponant. Schleidanus ad *A. C.* 1530. & ex ipso Osiand. *cent. hist. Eccl.* 16. l. 2. c. 16. Tantò peiores & cœciores Gergasenis dum idem quod Gergeseni hîc fecerant rogando, ipsi tentabant minitendo.

§. 269.

Habemus etiam hîc responsionem ad quæstionem *quæ sit propria urbs idæ πόλις Christi & hodie Ecclesiæ?* Nùm Hierosolyma ubi Ecclesia primum plantata? nùm Antiochia, ubi primò Christiani nominati? *Act.* 11. v. 26. Ita fortasse videretur, si urbes illæ adhuc extarent & restarent aliqua saltem Christianismi vestigia? Sed antequam ulterius in Novo Testamento progrediamur, ad vetus non nihil regrediemur. Quæ erat ibi propria urbs Dei? num Bethel? ita videri possit ex nomine (Bethel enim domum Dei significat) à Jacobo ipsi imposito & voto ibi factò,

Quæst.
LXXIX

Et, *Gen. 28. v. 20. & seqq.* Num in Berseba ubi
 Abraham Ecclesiam plantavit, *Gen. 21. 22. 26.*
 Num in Gilgal, ubi totus populus post ingressū
 in regionem Canaan circumcisus, *Jos. 5. 1* Ita vi-
 sum impiis Israelitis constat ex *Os. 12.* vide argu-
 mentū & marginalia Lutheri, sed quid audiunt?
 nolite quærere Bethel, *Amos 5. v. 5.* Num Silo? u-
 bi itidem ad tempus domus Dei, *1. Sam. 1* sed &
 hæc relicta, *Psal. 78. v. 6.* Num Hierosolyma?
 Hæc sane ad tempus (nec sine miraculo, quippe
 quæ ad Davidis usq; tempora à Jebusitis occu-
 pata erat, ut quicquid potius de ea suspicari
 tunc licuerit, quam hunc locum futurū, quem
 Deus pro proprio electurus erat) Elegit tamen,
 sed nec hoc erat perpetuum, sed cum in eam ve-
 nissent persuasionem Judæi q. Deus ita se ei ad-
 strinxisset, ut inde recedere non posset, & pro
 blasphemo persequerentur qui excidium prædi-
 cere auderet, bis deleta est, primò à Babylonis
 secundò à Romanis. Cum ergo nulla earum ur-
 bium amplius sit residua in quibus DEUM se-
 dem perpetuam saltem ad tempus fixisse con-
 stat; quæ hodie erit Urbs propria Christi? Resp.
 nulla. Sed quod de populis dicit Petrus, *Act. 12.*
 in omni populo (in omni oppidò) qui Deum
 timet & rectè facit gratus ipsi est. Et siquidem,
 quod Petrus ibi affirmat personam non respi-
 cit DEUS, cur acervum lapidum unum præ a-
 lio quòd forte speciosior sit, respiciat. Sed esto
 dari talem illam, quænam erit illa? Num Roma?
 quæso quo argumento? Quid habet illa præ ur-
 bibus supra dictis omnibus quod alleget, ut cre-
 damus ad ipsam præ omnibus aliis Ecclesiam
 ita

ita esse astrictam, ut usq; ad finem mundi quicquid ex sede illius doceretur, pro infallibili habendum sit. Nulla inquam urbs nulla Ecclesiane ad certam quidem temporis periodum, nedum ad finem usque seculi hoc habuit, ut supra ad Dom. V. & VIII. probatum. Quo ergo argumento Roma habet? Hic quia versamur in Harmonia Philologicarum etiam cum Theologicis, ex Historicis (quæ etiam ad Philologica pertinent) proferam argumenta, quibus Bonifacius VIII. contra Patriarcham Constantinopolitanum privilegium hoc obtinuit. Non allegavit autem confirmationem Concilii Nicæni, quam à Sylvestro Papa Romæ factam dicunt, quemadmodum nec *donationem Constantini Magni*, quod argumento inter alia est, talia *tunc* temporis *non* *dum* *extitisse*, sed posterioribus demum temporibus conficta esse. Sed ipsius inquam Bonifacii argumenta videbimus. Quorum primum erat. 1. Quia sedes Imperialis primitus fuisset Romæ & postea Constantinopolin quasi per colonias translata. Hoc argumento Silo & Bethel præferenda erant Hierosolymis. 2. Quia Imperator non à Constantinopoli, sed à Româ nomen duceret. 3. Quia cives ipsi Constantinopolitani non Græci sed Romani scriberentur. Trium horum argumentorum vim quam sit elumbis facile intelliget, qui perpenderit dictum Christi. Vos autem non sic *Luc. 22. v. 26.* Item Regnum meum non est de hoc mundo. Si autem propter Imperatorem competat aliqua eminentia Episcopo alicui, ei sine dubio competit, cujus auditor est Imperator. Si autem de nomi-

ne agitur nihil sequetur aliud, quàm Episcopū, cujus ^{ad}ditō sit Imperator (& is tunc temporis non Romanus fuit sed Constantinopolitanus) Romanus vocetur quod sine dubio non recusasset Patriarcha Constantinopolitanus. Ut vero tunc Roma & tota Italia non habebat apud se degentem Imperatorem sed per Exarchos gubernabatur, Imperatorē superiorem agnoscens, ita Episcop⁹ Romanus non debebat sese constituere superiorē Episcopo Imperatoris, sed ipsum potius vel superiorē vel priorem (si tamen dictū Christi *Luc. 12.* aliquid horum admittit) agnoscere debebat. Aut si valet, cur non Christi statim tempore aut saltem proximis annis ab Ascensione cum Petrus adhuc in Judæa esset valuit? saltem eatenus, ut Petrus constitueretur Episcopus vel Romanus vel Hierosolymitanus. Sed neutrum factum. Roma enim nullum prorsus, Hierosolyma, si vera narrant scriptores Ecclesiastici, Jacobum tūm Episcopum habuit. Sed quartum argumentum adjiciemus; nimirum hoc 4. Quia Petrus Apostolorum princeps (unde hoc constat?) successoribus suis Romæ & hoc probationem desiderat) non Constanti-nopoli aut usquam alibi (imo ubique, nisi neges Paulum qui Corinthium excommunicavit & facta penitentia in Ecclesiam recepit, clavos habuisse, aut affirmes Christum Apostolos in plurali numero allocutum *Joh. 20.* solum Petrum intellexisse) claves & potestatem sibi à Christo concessam reliquerit. Et tamen sis argumentis obtinuisse dicitur primatum à Phoca. Pro efficacissimo autem fuisse dicunt historici,

assen-

assentationem quæ cædem à Phoca in Mauritio Imperatore & filiis, ac paulò post Coniuge & filiabus ejus commissam, approbavit, & imaginem ejus Romam missam honorificè accepit, Constantinopolitano interim scelus illud reprehendente. Ita refert ex Sigeberto, Pomponio Læto, Egnatio, Honorio, Regio, Antonio Vienneuse, Blendo, Vincentio, Henrico de Ephordia, Sabellico, Ammonio, Paulo Diacono libro Pontificali, Balæo, & tandem Hist. Magdeb. Osiand. cent. 7. Hist. Ecclesiast. l. 1. c. 7. Et hæc de antecedentibus hujus miraculi.

§. 270.

Circumstantiæ hujus miraculi sunt 1. Objectum, nimirum paralyticus in lecto decumbens, cum bajulis suis, in quibus celebratur officium charitatis paralytico præstitum, & quidem tanta diligentia, ut, quemadmodum reliqui Evangelistæ scribunt, lecto perfracto, cum lecto ipsū in locum, ubi Christus erat, dmitterent, secunda circumstantia sunt astantes. Ad circumstantiam circa quod seu objectum aliquo modo pertinentes erant, autem partim scribæ & Pharisei sinistre judicantes, partim Turba, de cujus iudicio super primo miraculi actu, quierat, annuntiatio remissionis peccatorum nihil dicitur, super secundo autem nimirum sanationis quomodo se gesserit audiemus in consequentibus.

Tertia circumstantia est modus sanationis, & in universum factorum Christi hoc loco. 1. Vidisse dicitur fidem ipsorum: non tantum ex facto bajulorum, qui tantam de ipso conceperant fiduciam, ut etiam lectum perfringerent, ut ad
Chri-

Quæst.
LXXX.

Christum venire possent. Sed & quia καρδιων
γινώσκωνs erat, & cor non tantum illorum, sed præ-
cipuè paralytici inspexerat, & quo enim animo
hoc quidem in loco supersedere possumus illa
quæstione *an & quomodo Christus propter fidem ba-
jularum adeoque alienam annunciare potuerit remissio-
nem peccatorum?* Quia enim justus non aliena,
sed S U A Fide vivet, *Rom. 1. v. 17.* & sine fide
impossibile est Deo placere, *Hebr. 11. v. 6.* certo
argumento est & paralyticum hunc credidisse,
& Christum fidem ipsius non tantum ex hoc fa-
cto quod bajulari se ad ipsum passus esset (hoc
enim non satis argumenti fuisset) sed ex ocula-
tissima cordis inspectione fidem ipsius explora-
tam habuisse. Quod enim dicit confide fili (ἰσχυ-
σθαι τέκνον) hoc non est argumento fidem nullam
prorsus, sed tantum minus firmam (ut clamare
potuerit cum Patre lunatici, *Marc. 9. v. 24.* cre-
do domine sed subveni incredulitati meæ) & de
peccatis quibus hunc morbum meruisse & for-
tasle contraxisse conscius sibi erat, anxiam in
ipso fuisse. Quemadmodum ex eo quod Domi-
nus, *Act. 23. v. 11.* Paulo apparens dicit ἰσχυρὸς
παῦλε, non colligendum, animum prorsus Pau-
lo defuisse, quippe quem antecedentibus acti-
bus multis modis declaraverat, imo nihil se ma-
lorum sibi impendentium curare dixerat, *Act. 20. v. 24.* Non ergo sequitur ex hac historiâ nec
aliunde etiam probari potest, quenquam aliena
fide salvari qui propriam non habeat, licet juva-
ri possit, tum institutione tum precibus alienis,
in fide, qua salvetur, adipiscenda. 2. Dum

Chri-

Christi factum est quod sanat miserum hunc prius spiritualiter, confidere illum jubens, hoc est, quod titubanter hactenus credidisset firma fide amplecteretur, remissa sibi esse peccata. 3. Etiam adversariorum cogitationes & sinistra iudicia iterum tanquam καρδιωννάσης animadvertit. 4. Increpat eos primo ob malitiam deinde ob imperitiam, quod nesciant annunciari remissionem peccatorum posse etiam ab eo, qui potentia edendi miracula præditus non esset, quamvis tantum ut à Dei ministro, pro quo saltem si Christum agnovissent, consolationem hanc paralytico factam pro blasphemia non traduxissent. 5. Demonstraturum se promittit se præditum esse potentia remittendi peccata non ministeriali tantum, quod satis fuisset ad declinandum blasphemiae crimen, sed authentica & propria. 6. Imperat ægro ut surgat, & in testimonium perfectæ sanationis, grabatum, cum quo & super quo ipse modo portandus fuerat, tollat & domum abeat. Hæ circumstantiæ sunt hujus miraculi.

§. 270.

Hic primo considerandus venit morbus huius ægri, videlicet *paralysis*. Et quid ad Theologica principia collata, piarum meditationum suppeditet. Paralysis à ἀλύνεσθαι, id est, à resolvendo dicitur: quia nervus & musculus, in quo nervus inseritur, ita resolvitur & enervatur, ut ad modum ἀεραρελκὸν exercendum plane fiat ineptus. Definitur ita; quod sit motus interdum etiam sensus in parte una vel pluribus abolitio, ob spirituum animalium ad motum spontaneum necessa-

riorum defectum. Differt ab apoplexia, quod hæc fit omnium infra caput partium, paralyſis vero alterius tantum lateris. Proximum ſubjectum huius mali ſunt nervi, qui triplici cauſa & modo lædi poſſunt, vel intemperie, cui affinis eſt vis narcotica (occulta frequenter) 2. ab anguſtia 3. à ſoluta unitate. Intemperies huius mali cauſa eſt frigida & humida, ſive ſit cum materia, ſive ſine materia, ſive ab externa cauſa aëre ambiente, vento boreali, attractu glaci- ei, aut ſimilis rei frigida, ſive interna, ut ſunt humores pituitoſi, nervos irrigantes à capite plerunque deſcendentes. Vim narcoticam continent venena quædam & interdum ipſa medicamenta (ſit enim interdum ut medicamen- tum huic parti non ſine fructu abhibitur, offi- ciat alteri) talem etiam vim habere putatur vi- num (quamvis in ſe calidum) largius aſſum- tum, hoc enim nervis officere eoſque tardiores reddere exemplis deprehenſum eſt.

Tertius nervorum in hoc ſymptomate af- ſectus eſſe, ut dictum, poteſt anguſtia præterna- turalis, quæ tranſitus ſpiritibus naturalibus in illis intercluditur. Idque ex tribus cauſis, obſtructione, compreſſione & denſatione. Ob- ſtructione fieri poteſt, ab humore craſſo ſubſtan- tiam nervorum ita implente ut tranſitus nege- tur ſpiritibus animalibus. Compreſſio immi- net ab humore, nervos quidem non implente, ſed ad extra iis incumbente, & illos compri- mende, item à tumore, qui nervos æquè com- primere poteſt: quemadmodum & à contuſi- one, luxatione, vel inflexione vitioſa vertebra-
rum

rum dorsi. Densatio accidit, cum nervus crassiores quam pro sua natura habitum seu conditionem suscepit: Idque vel ex nutrimento crasso & viscido, vel à violento frigore, (quo respectu ad intemperiem recidit, ita, tamen ut jam non sit nuda intemperies qualitatum primarum, sed & secundarum, inter quas h. l. præcipua est densitas.) Tertia, ut dictum, paralyseos causa est soluta Unitas, cum nervo dissecto, eroso, & rupto membro, in quod spiritum animale deferrebat, ille denegatur & hinc sensus ac motus perit; nisi ab aliis nervis illæsis adhuc spiritum hauriat. Ad Curationem quod attinet, difficile eam esse statuunt & agnoscunt medici, præsertim si à causa interna ortum habeat, & uterque tam sensus quam motus, læsus sit, facilius paulo si alteruter. Frustra prorsus sperari dicunt curationem, si sit à soluta unitate, hoc est, incisione nervi grandioris aut spinalis medullæ. Vix etiam in ea quæ fit ex insigni luxatione vertebrarum, quippe qua nervi nimis lædantur. Si vero tremor paralyseos superveniat, item, si membrum paralyseos resolutum fuerit actu calidum facilius curari. Quemadmodum & facilius curetur in pedibus quam aliis, membris: item si febris superveniat, absumens scilicet humores pituitosos facilius item curatur in juvenibus & in æstate quam in senibus & hieme plura vide apud D. Sennert. cap. 27. part. 2. l. 1. *Medic. practic.* & alios Medicos practicos.

§. 271.

Has vero paralyticos conditiones ad sacram Scripturam comparantibus, similitudinem habere videntur, paralytici cùm *hominibus Atheis & securis, levibus* instar Elai qui primogenituram suam contempsisse, *Gen. 26.* Rubeni quem effusum esse ut aquam (*er fuhr leichtfertig dahin wie Wasser*) pater ipsius dicit *Gen. 49. v. 3.* Ut enim PRIMO paralytis ortum habet ab intemperie frigida, aut narcotica, adimente nervis sensum & motum, ita homines securi carent calore devotionis, unde fit, ut in studio bonorum operum etiam remissi sint, & vel nihil vel parum boni agant.

SECUNDO paralytin oriri quandoq; dictum est ex nervorum angustia, ut spiritus animalis permeare non possit. Ita securitas & Atheismus oritur, quando verbum Dei non diligenter consideratur ut fit ab auditoribus vel oscitantibus, vel præcocibus, vel alienis rebus occupatis (confer parabolam de semente, *Matth. 13. v. 4. & seqq.*)

TER TIO ut quædam paralytis oritur à soluta Unitate, nervo resecto, ut spiritus ad illum nullus meare possit. Ita necessario securi fiunt, qui verbum Dei prorsus non admittunt, congressus Ecclesiasticos & similes occasiones, quibus de salute edoceri poterant, negligunt, salutaria monentes averfantur, & rejiciunt, *Amos 5. v. 10.*

QUARTO, ut paralytis in plerisq; casibus difficilis est curationis, præsertim quando causa inter-

interna est, ita & securitas, quæ habitū ab interna malitia, & non à scandalo aliquo contraxit. Quippe qui longè se abesse putent à die malo, *Amos 6. v. 3.* nec periculum esse vel ab ortu vel ab occasu, *Psal. 75. v. 7.* Tales fuerunt antediluviani, *Gen. 6.* Sodomitæ, nominatim generi Lothi, quibus ridiculum erat prognosticon excidii, *Gen. 19. v. 14.* auditores Michææ, *Mich. 2. v. 7.*

QUINTO omnem salutis spem excludit paralyfis solutæ unitatis, aut ex nimia luxatione. Utenim nervus à parte cui cohærebat abscissus, aut ita corruptus, ut conditiones, per quas animæ pro organo fuit, amiserit nullum admittit spiritum; ita tales seipsum separant & indignos judicant doctrina conversionis, *Act. 13. v. 46.* resistunt Spiritui Sancto, *Act. 7. v. 51.*

SEXTO ut spes quamvis exigua, aliqua tamen est in iis paralyticis, qui alterutro tantum, motu vel sensu destituuntur, ita qui vel id adhuc habent ut audire cupiant verbum Dei, vel facere aliquid cupiant, quamvis quid faciendum sit, non satis sciant spem adhuc aliquam præbent conversionis.

SEPTIMO salutis apud paralyticos spem præbet tremor, modo recte curentur. Ita apud securos pœnitentia & pavor ab ira Dei. David cum admisisset adulterium & latrocinium in Uria, paralytico similis erat, ita, ut ad tertium usque quadrantem Anni, à tempore scilicet concubitus cum Bathseba, usque ad nativitatem, filii, peccatum non agnosceret, & ita ἀναισθητός quasi esset,

esset pavorem autem sentiens, 2. Sam. 12. v. 13, consolationem accepit à Nathane.

OCTAVO spes salutis apud Paralyticos est, si calor adhuc aliquis residuus sit, & malum sit tantum in pedibus. Item, si Febris accedat. Ita calor à verbo DEI si illud non prorsus evanuit in animis peccatoris, ut Petrus in atrio statim recordatus est verborum Christi. Item calor crucis & calamitum excitat securitatem apud eos qui non prorsus omnem reverentiam DEI & verbi excusserunt. Nam vexatio dat intellectum, Esa. 28. vers. 9. *Et tunc tan dem Saulen sein Fuß machen.* Bonum est mihi Domine quod me humiliasti? Psal. 119. v. 71. conf. Psal. 107. v. 17. & seqq.

NONO paralysis difficulter curatur apud senes. Ita securitas inveterata quæ longa consuetudine callum obduxit Eph. 1. v. 12. confer Jer. 48. v. 11.

§. 272.

Possset hic aliquid dici de sinistris judiciis super factis non dubiis tantum sed & optimis. Verum quia de eo actum Dominic. IV. super eo *Nolite judicare.* Itaque hic supersedebimus. Dicemus ergo pauca de *Blasphemia*, ejus Scribæ hic Christum insimulant. Est autem Blasphemia maledictum & convicium quo de aliquo dicuntur ea quibus bona existimatio læditur. Grammaticæ significationis intuitu, notari hac voce possit omnis calumnia, hoc est sermo talis, quo læditur bona de re aliqua existimatio. Dicitur enim ἀπὸ τῆς βλάβης τὴν φήμην à *lesione famæ*, ita vitium esset non tantum secundi, sed & octa-

& octavi præcepti, κατ' ἐξοχήν tamen læsio, q. & profanatio nominis divini & aliarum rerum Divinarum, aut hominum quidem, vel rerum humanarum, eatenus tamen quatenus ad DEUM quendam respectum habent. Sed præcipue inquam talis sermo intelligitur, quo ipsius Dei aut rerum Divinarum sanctitas violatur, profanatur, in contemptum, aut certe in vilio rem quam par est existimationem adducitur. Primum Exemplum hujus in sacris præbet Satanas, *Gen. 3. v. 4. 5. Matth. 4. v. 9. Luc. 4. v. 7.* Pharaon, *Exod. 5. v. 2.* Rabfaces, *2. Reg. 18. v. 30. 35. c. 19 v. 22. 23.* Sennacherib, *2. Paral. 32. v. 11. Esa. 36. v. 15.* Nabuchodonosor, *Dan. 3. v. 15.* Holofernes, *Judith. 3. v. 2.* Nicanor, *2. Maccab. 15. v. 1. 2. 3. 4. 5.* Scribæ & Pharisei, *Matth. 9. v. 34. c. 12. v. 24. cap. 27. v. 41.* Plebs Judæorum, *ibid. & Joh. 8. v. 48. & alibi.* Latro à sinistris in cruce, *Luc. 23. v. 39.*

Porro quando blasphemia vel alia malitiosa de Deo & rebus divinis machinatio, directè Spiritum Sanctum & ejus officium petit, ita ut homo ipsius doctrinam & dictamen, sciens Spiritus Sancti dictamina esset scienter rejiciat, vocatur peccatum in Spiritum Sanctum, item Blasphemia Spiritus Sancti & perhibetur à Christo non remitti, cum tamen ipsius filii Dei blasphemia remittatur, *Matth. 12. v. 31. & seqq.* causa in promptu est, quia homo is excludit medium quoad agnitionem salutis & tandem salutem ipsam pervenire posset. Unde propter tentationes Satanæ, quibus Magnus quidam Theologus aliquando se à Satana vexatum fatetur,

item propter sinistra de aliis iudicia, pro genuina agnitione hujus peccati sciendum: Quantumcunque sit peccatum si tamen conjunctum sit cum ignorantia alicujus rei, quam si scivisset, peccatum illud non admisisset, peccatum in Spiritum Sanctum non esse, quia accedente revelatione rei illius ignoratæ, spes sit conversionis. Unde apparet ratio, cur Christus dicat Filium Dei blasphemantem spem adhuc habere veniæ, quia scilicet fieri possit ut ignoret esse filium Dei. Ita Paulus Phariseus adhuc non ipse tantum blasphemavit Filium, sed & alios blasphemare fecit, *Act. 26. v. 11*. At qui authorem conversionis suæ, sciens esse authorem, blasphemat & rejicit, idem facit quod æger medicum à quo unicè spes salutis pendent rejiciens. Et hoc faciunt non ii tantum qui Spiritum Sanctum nominatim blasphemant, sed & qui dictaminibus ipsius, quæ bona esse sciunt, pertinaciter, nullius alterius rei intuitu, spe aut metu, non facto tantum externo, sed ipsa mente resistunt, uti fecerant Pharisei loco citato, ubi Spiritus Sancti nulla mentione facta, Christum tantum & ejus miracula blasphemabant, quia tamen id fecerant reclamante conscientia, & Spiritu Dei conscientia ipsorum dictanti, miracula Christi vera & divina esse miracula, & minimè Diabolica, à Christo, qui tanquam *καρδιωγνῶσης* hoc sciebat, in Spiritum Sanctum peccasse dicuntur, & omni spe remissionis hujus delicti privantur. Quòd alius, nisi ipsi quoque à Deo, revelatum id fuisset, facere non potuisset. Et tales sinistri iudices

dicēs Pharifæi hoc loco erant, ut pluribus audiemus.

§. 273.

Ut autem redeamus ad id, quod etiam homines blasphemix subiacere perhibentur, ut affirmat Bartol. in l. item apud §. ait prætor. ff. de injur. & Paulus Apostolus de se dicit, 1. Cor. 4. v. 13. id ut dictum locum habet in iis eatenus, quatenus ad Deum respectum habent, quod sit præcipuè ratione officii, ut, cum Magistratus, parentes, Ministri verbi, alii viri boni officio suo seu publico seu privato, diligenter & piè functi, virulentis hominum judiciis & conviciis propterea proscinduntur, ut contigit Elisæo à pueris Bethel, qui sine dubio sciverant, esse Prophetam veri Dei. Ipsi autem in cultu Idololatræ præ reliquis vigente in illa urbe, educati erant. (Quemadmodum hodie Pontificii probe suos auditores, præsertim juniores & simplices informare se putant, si doceant eos Lutherum & Lutheranos conviciis proscindere, quamvis causam cur id faciant nullam sciant, nisi fortè nexos in moribus, aut corpore veros fortasse interdum, plerosq; autem confictos, quemadmodum pueri illi nihil nisi calvitiam, quam Elisæo exprobrarent, habebant, &c.) Senserunt ergo & sentient suo tempore belli isti doctores magno suo malo non tam prophetam quam Deum à quo missus erat ludibrio ab ipsis habitum,

§. 274.

Incredibile porro vulgo est quantum peccatum sit blasphemia, & quantum mali sibi ipsis ea accersant, vel saltem reos se faciant. Nihil enim

D d d 5

sunt

sunt omnes pœnæ, quas quotidie patimur si ad hujus peccati inter minimos maximos ad summam detestationem piarum mentium frequentatam atrocitatem conferantur. Si enim Coræ, Dathan & Abiram ob unicum actum seditionis & contemptus Mosis, terræhiatib⁹ absorpti sunt; si propter verbū etiam non blasphemum ociosum tamen, ratio in extremo judicio reddenda, & Spiritus Sanctus perturbari, adeoq; parū abesse a Blasphemia & peccato in Spiritum Sanctum stricte dicto & irremissibili perhibetur ut antea *ad Dom. XVII.* audivimus: Si scandalum in genere & in minori etiam delicto quod parvulus aliquis concipere possit, suffocationis in mari, mola asinaria de collo suspensa damnatur, *Matth. 18. v. 16.* quot molas asinarias imo quot foveas & hiatus terræ ad obruendas, tantas vulgi blasphemias suffecturas putas? At id impunè putas futurum? non patitur id divina justitia, quantumvis ad tempus patiatur longanimitas. De comminationibus igitur & pœnis lege Divina sancitis hoc in genere vide *Lev. 24. v. 16. 23. Deut. 13. v. 9. 10. Ex. 20. v. 7. Deut. 5. v. 11. Matth. 5. v. 22.* Hinc B. Augustinus *super Mattheum*: Non minus peccant qui blasphemant Christum regnantem in cœlis, quàm qui crucifixerunt ambulantem in terris. Quàm atrociter autem hi puniti sint, qui hoc fecerunt *ad Dominc. X.* audivimus. Et Hieron. *Epist. 32.* Blasphemia veniam non meretur. Et hujus delicti detestationes etiam in *Jure* exant, non Canonico tantum, ut *c. in nonnullis 15. extra de Judæis* ubi dicitur Blasphemiam non esse

esse dissimulantam, item blasphemantem non deferentem puniendum esse, *c. si quis per capillum. 10. caus. 22. quest. 1.* sed & civili ut *Novell. 77. cap. 1.* ubi prohibita Blasphemia adduntur hæc verba, *Si enim inquit Imperator, contra homines factæ blasphemie impunitæ non relinquuntur; multò magis qui ipsum DEUM blasphemat, digni sunt supplicia sustinere, & paulò post: propter talia enim delicta & fames & terræ motus & pestilentia fiunt, & §. 2. Præcipimus gloriosissimo Præfecto regiæ civitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus, post hanc admonitionem nostram comprehendere, & ultimis subdere suppliciis, & paulò post; pœnæ Divinæ comminatio dictatur celantibus, & Indignatio Imperatoris magistratibus vindictam non sumentibus.* Unde citat. *Matth. Steph. addict. Novell. Ernestus Cothman. ad tit. C. de hæreticis* refert, hominem quendam perditæ vitæ & dissolutæ è caupona venientem, & nive copiosa impeditum, quò minus progredi posset, convitia in DEUM blasphemè dicentem, & aliquoties repetentem decollandum esse pronunciasse Facultatem Juridicam Rostochii Anno 1600. Idem supplicium Scabinos Lipsienses aliquoties decrevisse, testari *Danielem Molle- rum ad p. 4. constit. tit. 1. num. 8. & seqq.* Editæ etiam contra idem delictum sunt constitutiones Imperiales videlicet Augustæ Vindelicorum, Anno 1548. 1577. Sed non abs re erit adducere annotationem *Gothofredi ad Novellum paulo ante citatam*; Pœna, inquit, blasphemie ultimum supplicium, id enim Jure di-
vino

vino constitutum fuit, *Lev. 24.* Gregorius pœnam mitigavit, blasphemis sex Dominicis diebus præ foribus templi stare iussis, dum aguntur missarum solennia. Septimo vero nudis & quidem corrigia in collo injecta, *c. Statuimus de maledicis.* Quæ tamen pœna comprehendendi Clericos (ne ob id eorum ordo vilescat, quicquid interim fiat de honore Dei) idem Gregorius noluit, quem sequuntur Canonistæ, *v. Clerum §. Sent. §. blasphemia 3. in ver. quero.* ita paucissimis ut locis legitima pœna servetur, quòd Clarus eo loco iuste deplorat. Hæc inquam & alia plura Gothofredus *d. l.* Sed quid dicamus de eo quod pœnæ vel nullæ vel nimis mites delinquentibus inferantur? hoc potius dolendum & detestandum, tam multos esse ex iis qui animadvertere debebant, quibus occinendum illud Pauli, *Rom. 2. v. 1.* In quo judicas alterum, te ipsum condemnas: eadem enim agis, quæ judicas. Jam quia, ut Macrobius *1. Saturn.* ait, plebeja ingenia magis exemplis quam oratione (legum etiam) cupiuntur. Et ut solis defectus magnam mortalibus perniciem trahit; Ita regis (aut cujuscunque alios gubernaturi) error etiam levis (hic vero non levis est) magnam tamen rebus humanis gignit perturbationem. Plut. *in Moral.* Feruntur utcunque vitia privatorum, sed quasi pedibus vulgus ita impingit in abominationes primarum. Quia ergo hic quoque fit ut officialium, præsidum & similium populo præfectorum, Jovi fulminanti se pares putant, si blasphemis per sacramenta & alia sacra in rusticos suos fulminent. Inde fit, quod gravem Theologum pro
con-

concione dicere audivi: Wann der Bogt sieben Sacrament flucht / so flucht der Bauer hundert. Laudabile contra exemplum Philippi Valesii Francorum Regis (cujus itidem mentionem facit Gothofr. d. l.) qui blasphemantibus (præsertim iterato) labia ferro candenti aduri jussit. Nonnulli addunt; dynastis hoc tanquam crudele reprehendentibus, respondisse; optarem mihi tale stigma inuri labiis toto vitæ tempore portandum: modo possem blasphemiam de regno meo tollere. Plura de pœnis Blasphemiae habent Berlich. tom. 4. concl. 1. & 2. Vivius decis. Neapolit. 388. Eberh. Speckhan. cent. 1. q. 93. Tessaure. decis. Pedem. 24. Ludovic. Gilhaus. in arbr. Judic. crim. c. 2. tit. de blasph. num. 6. & seqq. Besold. part. 2. consil. 48. Fachimæ l. 1. consil. 41. citante Speidol. in speculo h. r.

§. 275.

Quod vero gravissimi hujus & penè præ omnibus abominandi peccati Christum Servatorem reum faciunt scribæ in hoc textu, in eo faciunt *more persecutorum veritatis*.

I. In genere, dum in errorum criminibus veritati impingendis, & ipsis erroribus ultra meritum exaggerandis faciles sunt. Ita hoc in loco. posito Christum errasse in eo, quod paralyticum de misericordia Dei & remissione peccatorum bene sperare jussit. Nulla tamen appareret ratio, cur blasphemus propterea dicendus sit. Ita cum probè sciant Pontificii. Errorem, nisi pariat maleficium aliquod capitale, capitis pœnam non mereri. Ut tamen specie aliqua juris hæreticis, quos vocant, pœnas capitalibus delictis debitas

debitas impingere possint, blasphemiae, rebellionis & similium maleficiorum nomine impingunt & quidem non doctoribus tantum, sibi suisque traditionibus contrariis, sed & auditoribus, vide Dom. VIII. *de questione quomodo heretici tractandi sunt.*

2. In specie autem hostes veritatis odio habent doctrinam de remissione peccatorum, quæ scribis & Phariseis non hie tantum, sed alibi passim, quoties scilicet viderunt Christum recipere peccatores, sudes erat in oculis. Idem hodie fit, ubi Pontificii doctrinam Pauli imo Evangelii totius à Lutherò propugnatam de remissione peccatorum pro blasphemia traducunt, horrendam vero illam blasphemiam vel non viderunt vel non agnoverunt quantumvis Jus Canonicum blasphemias in B. Virginem Mariam commissas omnibus aliis anteferre videatur, qua Indulgentiarum venditores jactare non erubuerunt, tantam esse illarum vim, ut si quis (horrendum dictu) matrem Dei constuprasset, tamen vigore Pontificiarum Indulgentiarum veniam à Deo consequeretur, *Sleidanus ad Anno 1517.* Nobis ista legentibus & hodie experientibus solatio sit illud Christi *non est discipulus supra magistrum.*

§. 276.

Quod Christus hoc loco cogitationes suorum Adversariorum animadvertit & taxavit, id occasionem præbet aliquid dicendi *de cogitationibus*, de quibus I. Quid in Jure sentiatur dictum est, *supra Dom. VI. §. 75.*

II. Coram Divino judicio etiam cogitatio
erro-

erronea in culpam cadit. Idq; duabus de causis. Primo, quia ex peccato in imbecillitatem etiam intellectus, erroribus & sinistro iudicio obnoxiam, incidimus. Secunda causa est, quia plerunque delictum habent conjunctum, ut *h. l.* odium Christi, item ignorantiam ejus quod scire debebant & similia, conf. *Matth.* 15: v. 19. *Marc.* 2. v. 21.

§. 277.

Et hætenus de antecedentibus & circumstantiis hujusmiraculi, sequuntur *consequentia*, & quidem duo: Immediatum quasi, nimirum resurrectio paralytici & cum grabato simul levato discessio, idq; in testimonium sanationis verè factæ. Mediata sunt admiratio populi, & celebratio Dei, qui tantam potestatem dedisset hominibus. Ex eo enim quod Christus innuebat: minus esse annunciare remissionem peccatorum quam ægrum sanare, rectè colligebant, potestatem remittendi peccata (ministerialiter scilicet) quæ alibi potestas clavium dicitur, homini etiam competere. Et pro hoc Deo gratias agebant. Quantumvis ergo docti & arguti essent scribæ, vincebantur tamen ἀπεδείξα argumentationis à populo, aliàs simpliciore, q̄ cum Christo ita argumentabatur: Qui potest id quod majus est poterit etiam id q̄ minus. Sed Christus potest id quod majus est, nimirū sanare morbum desperatæ curationis, solo verbo. E. potest etiam id quod minus est, videlicet annunciare remissionem peccatorū. Unde nascitur commendatio simplicitatis quæ assecuta hīc est, quod ἀπὸ νόμου legis-

legisperitorum assequi non potuit. Dicitur autem simplex Græcè ἀπλός, item ἀφελής item εὐήθης. Prima duo originis non sunt, ita manifestæ, ut ejus cognitio multum faciat ad cognitionem rei. εὐήθης autem & εὐήθης ab εὐ componitur & ἥθος mos, ut ita εὐήθης sit qui facile cuique morem gerit, quod cum periculosum plerunq; sit, itaq; hæc vox frequenter in partem deteriore ponitur, de quo postea, nunc de laudabili simplicitate loquimur. Hæc dicitur Hebraicè דן quæ vox & in abstracto pro ipsa simplicitate, & in concreto de homine simplici ponitur, & opponitur composito aut mixto, & q. confuto, ut idem sit quod purus, illibatus, ubiq; sibi similis, nec ex pluribus & diversis rebus compositus, quemadmodum vinum integrum, cui nihil aquæ aut alterius alieni humoris admixtum est, aut toga Christi ἀρραφός ut ait Johannes, c. 19. v. 24. Justitiæ ipsius sine dubio, & doctrinæ integritatem denotans. In articulis fidei simplicitas quid sit docet Paulus, 2. Cor. 1. quod nimirum consistat in sinceritate Dei, & non sapientia carnali. Simplicitas itaq; in hoc genere est verbo Dei unicè acquiescere, nec admittere fermentum rationis humanæ, dictantis nobis principia à nobis ipsis fabricata & imaginata, aliena plerunq; à cogitationibus Divinis, Esa. 55. v. 4. In moralibus simplicitas quid sit, cognoscitur ex ejus focia, quæ plerunq; in sacra scriptura ei adjungitur, videlicet rectitudine, ut Psal. 25. v. ult. Job. 1. v. 1. & 8. Simplicitas & rectum custodiant me. Simplex ergo est, qui viam rectitudi-

nis

nis seu justitiæ unicè sequitur, quod non faciunt
 ii qui vel prorsus ad extrema deviant, vel identi-
 dem ut Alcibiades ajebat *pellem vulpinam leonine*
assuunt. Hoc tamen vir probatæ simplicitatis
 non facit, sed unicè facit & sequitur id, quod re-
 ctum ac justitiæ consentaneum est. Commen-
 datur ab hac virtute Hiob idea viri boni quis si-
 milem lena non habeat, *l. supra cit.* Commen-
 datur eadem à Christo Apostolis, quos simpli-
 ces esse jubet instar columbarum, commenda-
 tur & aliis piis à Salomone, *Prov. 10.* Fortitudo
 simplicis via Domini. Item qui ambulat sim-
 pliciter, ambulat confidenter.

§. 278.

Nec verò in Divinis tantum sed & humanis
 legibus & in Jure, simplicitas commendatur.
 Ubi dicitur Veritatis amica simplicitas, *I. Gallus.*
§. quidam rectè. ff. de lib. & posthu. c. 1. de sum. Trin.
c. pastoribus. de judic. c. veritatis. De jure jur. 4. q. 9.
 Et simpliciter dicitur fieri id quod sine fraude
 doloq; malo fit. *cap. penult. dist. 39. & 16. q. 1. §.*
capis. Ulp. in l. ait prator §. si quis particeps ff. quæ
in fraud. cred. Simplicitas legum significat æqui-
 tatem & opponitur difficultati juris. *Justin. in §.*
sed quia stipulationes. Instit. de fidei commiss. Et no-
 bis, inquit, in legibus magis Simplicitas quam
 difficultas placet. *Et §. fin. eod. titul. Idem in §. Et*
hec quidem. Instit. de legit. agnat. success. commen-
 dat simplicitatem legis XII. Tabul. damnans
 mediam Juris prudentiam.

§. 279.

Non confundenda autem est, neq; in articu-
 lis fidei neq; in jure, vera ac sincera Simplicitas

cum stupiditate, & stoliditate. Ad articulos Fidei quod attinet videmus in hoc Evangelio vulgus (ὄχλον ut vocat Evangelista) non cœco impetu, sed argumentis ductum, Christi miraculis eorumque de ipso testimoniis fidem adhibuisse. Et Christus discipulos non tantum simplices esse jubet instar columbarum, sed & prudentes instar serpentum, *Matth. 10. v. 16.* Et Paulus Galatas, nimis faciles ad assentiendum falsis doctoribus, à stupore reprehendit & ἀνοήτους insensatos vocat, *Galat. 3. v. 1. & 2. Corinth. 11. vers. 3.* facilitatem eorum, qui per astutiam pseudodocetorum decipiuntur, ut Heva astutia serpentis decepta est (cujus technas evitasset si ratione & attentione usa fuisset) adeò non vocat simplicitatem ut potius simplicitatem illi opponat. Hinc rectè Thomas *secund. q. 3. art. 3.* Simplicitatem definit, quod sit virtus, ad quam pertineat directè præservare se à deceptione.

§. 280.

Hoc notandum 1. contra eos qui in persecutione & similibus casibus probè se excusatos putant simplicitate, adeoque contentos esse posse vel fide implicita, ut carbonarius ille qui interrogatus quid crederet? idem dicebat, quod Ecclesia, quid Ecclesia? idem quod ipse, vel hoc prætectu; doceri se ita à suis doctoribus. Illis incumbere, ut rationem reddant, se simplices laicos sua tractare, & scripturam nec legere, nec explicare, nec contra adversarios disceptare posse. Audi mi homo! Verum est quod dicis; doctoribus tuis incumbere, ut rationem reddant,

dant, sed quâ de re? quod scilicet te seduxerint, punientur ergò & sine dubio gravius quàm tu propter interitum tuum, tu tamen nihilominus interibis, illi duplicem pœnam patientur, quia pluste vel sciverunt, vel scire debuerunt, *Luc. 7.* tu fortasse simplicem tantum pœnam, sed tamen pœnam. 2. Deinde verum quidem & hoc est, non requiri ab omnibus Christianis ut contradicentes possint convincere, & ad omnia sophismata respondere, hoc enim Episcoporum est, *Tit. 1. vers. 9.* requiritur tamen ut parati sint ad rationem reddendam omnibus qui fundamentum requirunt spei ipsorum, *1. Petr. 3. v. 15.* Hæc fundamenta clare extant saltem in Catechismo tuo, quem si negligis & credis docentibus contraria; etiam atque etiam videndum tibi erit, ne sub prætextu hujus simplicitatis lateat astutia, quam pulchrè in Comitibus Augustanis tetigit Illustrissimus Princeps Georgius Brandenburgicus: ut est in *Historia ejus à Spalatino edita*:

Gottes Wort wäre nicht so schwer/
Wann nur der eigen Nutz nicht wäre.

Multi simulant, se non intelligere errores in Papatu, quos probè intelligerent nisi splendor opum temporalium oculos eorum fascinaret, quemadmodum juvenis ille, facile fortasse adduci potuisset, ut Christum sequutus fuisset, nisi bona sua aliis danda atq; relinquenda fuissent, *Matth. 19. v. 22.* Ita multi Christum sequerentur quoquo iret, Wann man ihnen Haus und Hof und gute Tag nachführete. Quod vero hoc non fiat, inde oritur in animis eorum scrupulus

pulus ut Hevæ super arbore vetita, *Gen. 3. v. 6.*
ex quo præ simplicitate imò præ *φιλαυλία* &
πλεονεξία extricare non possunt.

§. 281.

Quæst.
LXXXI

2. Idem notandū etiam ex Studiosis Theologiæ
iis, q. optimè consulere se putant studiis suis, si o-
missis artib⁹ docendi & dicendi & tota Philoso-
phia, Theologiam involent; quòd scilicet Pau-
lus moneat suos ne per Philosophiam decipian-
tur, item quod dicat sapientiam mundi stultiti-
am esse coram Deo, &c. Philosophia enim, quam
detestatur Apostulus, non est amor sapientiæ
homini debitæ, sed ejus, quam affectabat Heva
in paradiso, & qualem sibi ex principiis à se con-
fictis extruit mundus. Talis erat sapientia Scri-
barum in hoc Evangelio, qui audita annuncia-
tione remissionis peccatorum paralytico facta
talem formabant syllogismum:

Nemo potest remittere peccata nisi Deus

Christus non est Deus.

E. non potest remittere peccata.

Utraq; & Major & Minor magnam speciem ve-
ritatis habet, & tamen neutra est simpliciter ve-
ra. In majore distinguendum inter remissionem
principalem & ministerialem. Minor prorsus
falsa est. Quamvis autem populo nondum vi-
detur fuisse revelata, (hoc enim noluit Christus
revelari ante passionem & resurrectionē, *Marc.*
8. v. 30.) distinctionem tamen majoris didice-
rant ex verbis Christi, dicentis, facilius esse dice-
re; remittuntur tibi peccata (hoc enim etiam
hominibus datū, sed tanquam ministris) quàm
agro

agro qui propter ægritudinem vix in lecto mo-
 vere se posset, surge & ambula. Hinc collige-
 bant, Deum potestatem annunciandi remissio-
 nem peccatorum dedisse non huic tantum ho-
 mini, sed & aliis hominibus. Quî fit autem,
 quòd plebecula hæc tantam habeat sapientiam,
 ut videat ea, quæ scribæ, hoc est, eruditi & sapi-
 entes in populo Dei non viderant? Ex simplici-
 tate; quod scilicet Verbum Christi (quem vera-
 cem esse ex miraculo colligebant) sine tergiver-
 satione (& *περὸν αἰρέμενοι σαρκὶ καὶ αἵματι* ut
 Paulus loquitur, *Gal. 1. v. 16.* besprechen sich nit
 mit Fleisch und Blut / ut habet versio Lutheri)
 sequebantur, & quidem non in iis tantum, quæ
 Christus *ῥητῶς* affirmaverat, sed & in iis quæ per
 bonam consequentiam inde deducebantur. Ne-
 que enim *ῥητῶς* dixerat Christus Deum potesta-
 tem, ut diceretur pœnitenti remissa sunt tibi
 peccata hominibus concecisse licet, ut dictum, ,
 per bonam consequentiam inde sequatur. Ergò
 nec consequentias ex sacris literisnectere, nec ar-
 tes illas quibusnectere & nexas examinare disci-
 mus, callere, Christianæ Simplicitati repugnat.
 Quemadmodum nec hoc, ut Naturam à D E O
 creatam intueamur, quod Physicæ & Matheſeos
 est, & ex iis quæ communiter fieri, ita vel ita se
 habere solent, principia universalialia (in suo sci-
 licet genere) extruere, quod Metaphysicæ est,
 principia autem ita extructa applicare rebus di-
 vinis, aut quomodocunq; suis imaginationibus,
 contra revelationes divinas indulgere, & fidere.
 hoc repugnat, imo stultitia est coram Deo, *1. Co-*
Ecc 3
ynth.

rintb. 3. v. 19. Et hoc non docet vera Philosophia, sed averfatur. Ut enim in illa ineptum (ne quid gravius dicam) est, & Paralogismi species apud Aristotelem est: principia diversarum scientiarum confundere, & quod in uno valeat in aliis etiam valere putare. Ita ineptum, imo stultum & insanum est, quamvis apud sapientes mundi, (cujusmodi sunt Photiniani) pro singulari & recondita sapientia venditetur, quæ in humanis & puris naturalibus ita vel ita se habent eodem modo se habere putare etiam in Divinis, & omnipotentia Divinæ subjectis, verbi gratia, Quemadmodum in Naturis quas aliquo modo intelligimus, non plures sunt ὅσες ὅσες quam ὅσας, ita nec in DEO habitante lucem in accessibilem, 1. *Tim. 6. v. 16.* esse quantumvis talem se revelarit, *Matth. 3.* Quia in communi Naturæ cursu duæ Naturæ substantiales non constituunt unum ὁμοούσιον, sed quælibet per se subsistit, itaq; nec per omnipotentiam Divinam constituere. Quia in foro humano nemo teneatur delicto alterius (quamvis nec in illo absolutè verum sit, ut supra dictum) ita nec Christum, quamvis in se suscepit, propter homines plecti, nec homines propterea justificari. Quia apud Romanos crux servile fuerit supplicium & inter convicia servilia habitum, itaque non permissum à DEO ut inferretur Domino gloriæ, &c. Quia mortui per naturam non resurgant & à privatione ad habitum per naturam non detur regressus. E. nec per omnipotentiam divinam dari, &c. Ita inquam, & simili mo-

li modo argumentari sapientiæ est humanæ, quæ coram Deo stultitia, talibus argumentis plus credere quàm sapientiæ Divinæ, aut simpliciter putare, quia qui talia proferant sint viri docti, Sapientes in mundo, imò in Ecclesia eminentes, itaq; vera esse, licet ipse Deus in verbo suo reclamet, brutæ simplicitatis imò fatuitatis est,

§. 282.

Atq; hæc de simplicitate tam verâ quàm putativa in Divinis. Sed ut dictum eadem distinctio etiam in jure humano locum habet. Hinc distinguunt inter simplicitatem Asininam & columbinam, quarum illa reprobetur, hæc commendetur, *ex cap. si cupis. 16. q. 1. Reinking. 2. class. 2. cap. 11. num. 42.* De vera & laudabili simplicitate antea dictum est, de altera quæ minus probatur sunt sane casus in quibus Jura ei subveniunt, ut quando dicunt simplicitati parcendum, *in cap. ad audientiam 24. extr. de appellat. cap. ult. extr. de permutat. cap. ex tuarum 2. extr. de sortileg. cap. scriptum. 3. de consecrat. dist. 2. nec simplices decipiendos, in Clem. 2. §. ad hæc de pœnit. & remiss.* Et quod per simplicitatem omissum est, non obesse dicitur, sed ei subveniri ut imperitiæ gloss. *in cap. super literis. §. verb. simplicitatem de rescript.* Honther. 3. de art. Not. ar. cap. 13. v. 24. simplicitatem excusare à dolo, *in l. 7. ff. de jurisdict. l. 2. §. ult. ff. si quis in jus vocat à delicto.* Cardinal. *in Clem. 1. quæst. 39. de privileg.* Felinus *in cap. quoniam. num. 11. de probat.* Marsil. *sing. 287. imo rusticum à contumacia, in quam alii tali casu*

Quæst.
LXXXII

inciderant, ratione simplicitatis excusari. *l. contumacia. § 3. ff. de re judic.* absolvuntur à pœnis quibus subjacent ii qui falsum testimonium dixerunt, *§. si vero. c. 3. Nov. 90.* Imo Baldo *conf. 120. verba num. 1. volum. 1.* quanto sunt simpliciores testes & rustici, tanto sunt credibiliores, quamvis alii contrarium videantur statuere ut idem Bald. alibi *nim. l. testium in fin. C. de testibus. Calcan. conf. 9. Ruin. consil. 158. visis n. 26. lib. 5. Tiraquell. de nobil. c. 20. num. 33. Cravett. conf. 6. plura n. 28.* (conciliatio peti videtur posse ex diversitate circumstantiarum & potissimū rerum super quibus deponitur) Non quævis tamen simplicitas excusat, non illa scilicet, quæ discretionis adversatur, ut ex capite Petrus, *gloss. 24. dist. 39. infert Cardin. in cap. 2. col. 2. vers. oppono de pœnit.* aut quæ conjuncta est cum ignorantia juris maximè notorii, ex *Agel. & Imol. in l. ex consensu § ult. ff. de appell. Alex. conf. 123. n. 14. l. 1. trad. Menoch. in arbitr. judic. cas. 194. n. 16.* Unde etiam quod ante dictum Simplicitatem excusare à dolo simpliciter verum esse negat Menoch. 2. *de arbit. jur. cas. 194. n. 34.* Item quod favor ille simplicitati & rusticitati non debeat ex lege, sed tantummodo ex æquitate in casibus jure expressis & si judici visum fuerit. Menoch. *d. l. n. 83. Alex. in l. juris ignorantia C. qui admitti. Decius in l. si quis n. 35. de jurisdict. & c. cap. super literis. de rescript. n. 7. Tiraquell. tract. de pœn. leg. caus. 11. in fin.* In Universum limitant illa quasi privilegia simplicitatis.

1. In sagacibus & versutis, & qui copiam JCtorum habent à quibus instrui possint, Bald. *in l.*

in l. 6. num. 1. C. qui admitti. Andr. Sicul. cons. 76. Thom. Ferat. in cautel. 17. incip. magna est, in fin. Jason. in l. venia. C. de injus vocand. Decius in l. si quis id. de jurisdict. n. 34. & in d. cap. super literis n. 7. in fin. de rescript.

2. In his quæ sunt juris naturalis de quo modo dictum.

3. In eo qui clandestine aliquid facit. l. qui contra 4. C. de incest. nupt. l. 1. C. de interdict. matr.

4. In his quæ sunt inducta ad rigorem, vel ad solennitatem alicujus actus conservandum, veluti in testamento. l. ult. C. de testam. l. juris ignorantiam 6. c. qui admitti. & ibi Bald. in l. quicumq. Cod. de serv. fugitiv. Agel. Arelinus In princip. Instit. de actionibus. Wesenb. l. 2. cons. 88. num. 18. Habentur & hæ regulæ: Simplicitas innata excusat tantum in commissis, non in committendis. cap. tanta. 2. 4. in fin. dist. 86. Item: Stulti non debent esse melioris conditionis quam prudentes. l. servus. 4. ff. quod vi aut clam. Wesenb. 1. cons. 6. n. 217. Et hæc de simplicitate etiam hoc loco sufficient.

DOMINICA XX. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 22. à v. 1. ad 14. incl.

I.	I.	I.
ET respondens Iesus dixit iterum in parabolis, dicens;	Lors Iesus respondant, leur parler de rechef en similitudes, disant:	Und Iesus antwortet/und redet abermal durch Gleichnisse zu ihnen / und sprach:
2. Simile est regnū	2. Le roy aume de	2. Das Himmel-
	E e e 5	cælo-

celorum, homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos, ut vocarent invitatos ad nuptias: & noluerunt venire.

4. Iterum misit servos dicens: dicitur invitatus: Ecce prandium meum paravi, tauri mei & altaria macerata sunt, & omnia parata: Venite ad nuptias.

5. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius quidem in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

6. Reliqui vero prehensos servos ejus contumeliis affecerunt & occiderunt.

7. Rex autem, quando hoc audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis

cieux est semblable à un Roy qui fit les nopces de son fils.

3. Et enuoya les serviteurs pour appeler ceux qui auroient esté conviés aux nopces, mais ils n'y voulurent point venir.

4. Derechef il enuoya d'autres serviteurs, disant, dites à ceux qui estoient conviés. Voici, j'ay appareillé mon dîner: mes taureaux & mes bestes engraisées sont tuées, & tout est prest, venez aux nopces.

5. Mais iceux n'en tenans conte, s'en allerent l'un à sa metairie, & l'autre à sa marchandise.

6. Et les autres prindrent les serviteurs, & les outragerent, & les tuerent.

7. Quand le Roy l'entendit, il fust courroucé, & y enuoya ses gensdarmes, & ruina ces homicides la, & brusla leur ville.

8. Alors dit à ses

reich ist gleich einem Könige / der seinem Sohn Hochzeit machte.

3. Und sandte seine Knechte aus / daß sie den Gästen zur Hochzeit ruffeten / und sie wolten nicht kommen.

4. Abermal sandte er andere Knechte aus / und sprach: Setzet den Gästen / siehe / meine Mahlzeit habe ich bereitet / meine Ochsen und mein Mastviehe ist geschlachtet / und alles berett / kommet zur Hochzeit.

5. Aber sie verachteten das / und giengen hin / einer auff seinen Acker / der ander zu seiner Handlung.

6. Etliche aber griffen seine Knechte, höneten und tödeten sie.

7. Da das der König hörete / ward er zornig / und schickte sein Heer aus / und brachte diese Mörder umb / und zündet ihre Stadt an.

8. Da sprach er zu

suis:

suis: Nuptia quidem parata sunt, sed qui invitati erant, non fuerant digni.

9. Ite ergo ad compita viarum, & quoscumq; inveneritis, vocate ad nuptias.

10. Et egressi servi eius in vias congregaverunt omnes quos invenerunt, malos pariter & bonos: & impleta sunt nuptia discumbentibus.

11. Intravit autem rex, ut videret discumbentes, & vidit illic hominem non indutum veste nuptiali.

12. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

13. Tunc dixit rex ministris: Ligatis pedibus & manibus eius, tollite eum & con-

seruiteurs, Or bien, les nopces sont apprestees, mais ceux qui estoient convies, n'en ont pas esté dignes.

9. Allez donc aux quarefours des chemins, & tous ceux que vous trouuerez, appelez les aux nopces.

10. Adoec ces seruiteurs sortirent aux chemins, & assemblerent tous ceux qu' ils trouuerent, tant bons que mauvais: tellement que le lieu de nopces fut rempli de gens assis à table.

11. Et le Roy y estant entré pour voir ceux qui estoient assis à table, vid là vn homme qui n' estoit pas vestu de robe de nopces.

12. Et lui dit, Ami. comment es-tu entré ici sans auoir la robe de nopces? Et il eut la bouche close.

13. Adonc le Roy dit aux seruiteurs, Liez lui les pieds & les mains, & le iet-

seinen Knechten/ die Hochzeit ist zwar bereit / aber die Gäste warens nicht werth.

9. Darumb gehet hin auff die Strassen/ und ladet zur Hochzeit/ wen ihr findet.

10. Und die Knechte giengen aus auff die Strasse/ vñ brachten zusammen / wen sie funden/ Böse und Gute/ und die Tische wurden alle voll.

11. Da gieng der König hinein / die Gäste zu besehen/ und sahe allda einen Menschen / der hatte kein hochzeitlich Kleid an.

12. Und sprach zu ihm: Freund / wie bist du herein kommen/ und hast doch kein hochzeitliches Kleid an? Er aber versummet.

13. Da sprach der König zu seinen Dienern: Bindet ihm Hände und Füße/ vñ jecite

jicite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. | *tez és tenebres de werffet ihn in das* | *Sinsterniß hinaus /*
dehors: là y aura pleut & grincement | *da wird seyn Heulen*
de dents. | *und Zäntlappen.*

14. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* | 14. *Car plusieurs sont appelez, mais peu sont eleus.* | 14. *Denn viel sind beruffen / aber wenig sind auserwehlet.*

§. 283.

Extus hic est ex iis, quibus Christus per parabolas Judæis & potissimum Scribis & Pharisæis summā & plus quā Diabolicam ingratitude exprobravit, & quidem cum αὐτοῖς quadam. Capite antecedente duas parabolas in eandem sententiam proposuerat, primam à patrefamilias & duobus ipsius filiis, in vinea patris laborare jussis, quorum prior obedientiam prius denegatam, post pœnitundine ductus præstiterat: alter initio promissam postea non præstiterat, illum peccatoribus gravissimis, pœnitentiam autem agentibus, posteriorem hypocritis, quales ipsi erant comparans. Post hanc parabolam altius paulo ascendit & Dominum inducens vineam servis locanti, male autem ab illis accepto, adeò ut filium etiam ipsius occiderent. Super quo facto, cum nihil aliud profecisse se apud illos sentiret, nisi ut de sua perniciē cogitarent, quantumvis ipsi gravissimis pœnis reos pronunciaſſent, jam tribus circumstantiis altius quasi ascendit, ut gravitatem rei altius paulò animis ipsorum imprimeret. Et quem antea primo patrifamilias, deinde hero comparaverat jam regem vocat. Et quod antea labori in vinea comparaverat fructu sane dulcissi-

cissimo non carente cum molestia tamen laboris conjuncto, jam convivio & quidem nuptiali, ubi omnia ad lætitiā summā studiosissimè instructa, comparat. Et tandem, cum in primā parabolā mentionem pœnæ contemptoribus irrogandæ nullam, in secundā generalem tantum fecisset, jam pœnam determinat, perditionem horum latronum, & incensionem urbis, quam partem non Metaphoricè, sed propriè intelligendam tristissimus eventus de quo *Dom. X.* suo tempore ipsos docuit.

§. 284.

Et sane quamvis hæc parabola novum caput inchoet, ab antecedentibus tamen dependere. Evangelista etiam innuit; καὶ ἀποκριθεὶς, inquit, ὁ ἰησοῦς πάλιν εἶπε &c. ἀποκριθεὶς, respondens. Quæ erat quæstio ad quam responderat? nulla sanè propriè dicta, sed narratio tantum, insidiarum, quas ipsi intentassent, quamvis quomodo adornarent præ metu à populo, qui ipsū pro propheta haberet, non inveniebant. Ad hoc respondens Christus, parabolam hanc narravit. Q. d. videmini ex me quærere cum auditoribus *Micheæ c. 2. v. 7.* putasne Dominum hoc facturum? videmini in diem putare aut parvi facere, quæ ipsi vobis ex parabola antecedente de perniciē vestra prædixistis, *c. 21. v. 41.* & pœnam vel nullam vel non nisi talem quam pater filio aut Dominus servo irrogat, vobis metuendam. Dico autem vobis non tam cum patre, aut herō domestico, quàm cum rege qui exercitum habeat, quem vobis non jam filiis aut servis sed hostibus im-

immittat. Levia putatis beneficia vobis oblata, quod vineæ & fructibus ejus comparentur, dico vobis summas delicias quibus frui possetis vos amittere, vix enim major lætitia quam convivii nuptialis. Hinc pro summa lætitia & prosperitate reip. passim celebratur in scripturis *vox sponsi & sponse*, *Ier.* 7. *v.* 34. *cap.* 16. *v.* 9. *cap.* 25. *v.* 10. *cap.* 33. *v.* 11. *Apoc.* 8. *v.* 22. Et vix majorem honorem præstare potest rex subdito, quam si ad convivium & quidem nuptiale, cujus vel nudum spectaculum dulce ipsi foret, admittit. Item: levem fortasse putatis jacturam vineæ, quam vobis ereptam aliis locaturus sit. Sed si planius audire vultis latronum instar, ut sanè estis, vostræctatum, urbem vestram flammis absumtum, & ad infimum usque lapidem destructum iri scitote.

§. 285.

Discimus hinc; quales conceptus de Deo habere debeant Christiani imo omnes homines? nimirum tanquam de *patre*, de *hero*, de *rege*, Benignissimo, & ad omnia beneficia, ad delicias etiam usque paratissimo, si pareamus, irato vero & tandem ad extremam perniciem sæviente, si non pareamus. Quia pater itaque benignus, quia herus itaque severus. Quia Rex, itaque in summa eminentia constitutus, neutrum ergo nec amorem & benevolentiam, nec offensionem aut iram parvi putemus. *Patris* benignitatem inter alia celebrat, *Psal.* 103. *v.* 13. *filius sapiens* lætificat patrem, *Prov.* 10. *v.* 1. *v.* 15. *v.* 20, audi patrem tuum qui genuit te, *Prov.* 23. *v.* 22. oculum qui subfannat patrem effodient corvi

corvi de torrentibus, *Prov.* 17. Et quantam devotionem in Davide excitat recordatio quod sit servus Dei? Ecce inquit: Ego servus tuus & filius ancillæ tuæ, *Psal.* 16. v. 16. *Psal.* 143. v. 12. & laudate servi Dominum, *Psal.* 135. v. 1. & Siracides; si est tibi servus, sit tibi quasi anima tua. Hast du einen Knecht/ so halt über ihn! als über dir selbst. Denn wer ihm thut/ der meinet deinen Leib und Leben/ *cap.* 33. v. 31. Regis verò jura latè commemorantur, 1. *Sam.* 8. De illo autem; Indignatio Regis nuncius mortis, *Proverb.* 16. vers. 14. fremor leonis, *cap.* 19. vers. 12. *cap.* 20. vers. 2. Et rex qui sedet in solio judicio dissipat omne malum intuitu sui, *eod.* *cap.* 20. vers. 8. *cap.* 24. vers. 21. Time Dominum & regem reverere. Hinc Symbolum Friderici Serenissimi Saxoniae Electoris. Ich fürchte G D E E/ liebe Gerechtigkeit/ und ehre meinen Kåiser. Et hæc dicuntur de reverentia terreni regis, quid putas coram cœlesti, qui excelsus est super Reges terræ, *Psal.* 89. vers. 28. Non frustra quippe *Psalms* 93. v. 97. Dominus est Rex propterea latetur terra. Sed quid nos? inter eos scilicet sumus de quibus ipse conqueritur, *Malach.* *cap.* 1. v. 6. Filius honorat patrem, & servus Dominum suum: si ergo pater ego sum; ubi est honor meus? Dictanda hæc sunt securis, quibus nec beneficia proposita, nec pœnæ intentatæ curæ sunt. At, sicut oculi servorum ad manus Dominorum, sicut ancillarum ad manus heræ, ita oculi nostri respicere debebant ad DEUM, *Psal.* 123. vers. 2. Consentiant hic etiam jura humana, De patria potestate peculiaris est titulus

titulus. 9. l. 1. *Instit.* ubi filii perhibentur in potestate patris. Et illud jus patriæ prolis tanti faciunt jura, ut proprium perhibeant civium Romanorum, *ibid.* quatenus scilicet talis est, absolute enim juris gentium esse dicitur, l. 7. ff. de I. & I. & feruntur de ea hæ regulæ, ut scilicet patria potestas & sui juris esse perhibeantur contraria immediata, l. fin. C. de sent. pass. Item patriam potestatem in pietate, non in atrocitate consistere debere, l. Divus 5. ff. ad L. Pompeji de parricid. Colligitur autem inde tanto pejus facere filium si impietate patrem ita irritet, ut ultra pietatem procedendi occasionem habeat. Nec amittit pater jus suum, etiam relegatus, nec super filium militem aut Consulem factum, nec ab hostibus captus & inde reversus, nec super filium ab hoste captum & reversum quamvis dum captivitas durat, jus illud in suspenso sit. *Instit. quibus modis pat. persolv.* Et Romani veteres tanti fecerunt potestatem patriam, ut Regum temporibus patri filios vendere permissum fuerit, nisi pater ei uxorem dedisset, aut ducere volenti assensus esset. Est verò etiam *patrum familias* magna potestas in jure non modo respectu filiorum (quos etsi non habeant si tantum familiam, uxorem & servos habeant, tamen patres familias dicuntur) sed in universum etiam familiæ. Dicitur enim pater familias qui in domo dominium habet, l. 195. de verb. signif.

§. 286.

Ad Regem verò quod attinet controvertitur sanè inter politicos, jura Regis à Samuele loco antè citato commemorata intelligenda ne sint
de ve-

de vero jure Regis, an vero quid Rex de facto facturus sit, aut certe facere plerunque soleat, sed quia illa questio ad Doctores & Conciliarios potius spectat quam ad subditos quibus hisce enim Spiritu Sancto ideo dictata sunt, ut instar stricti juris ab ipsis observentur. Itaque nos hic eam disceptare nolumus, vid. Petr. Greg. Tholoss. l. 9. c. 1. Regis autem jura, quæ ipse ibi & communi sententia politicorum & Jurisconsultorum commemorat, sunt 1. arma, quæ sine permissu principis subditis ferre non licet. 2. Viæ publicæ. 3. Flumina navigabilia, portus ripatica. 4. Vectigalium novorum impositio. 5. Monetæ leges. 6. Confiscationes, & in genere jurisdictiones. 7. Legum generalium conditarum explicandarum, vel abrogandarum. Huc refertur potestas concedendi veniam delictis, item legum limitatio & restitutio natalium, Hæc, cum magna ex parte ita sint comparata, ut molestiam subditorum habeant conjunctam. Et de illis onerosis etiam saltem hoc tenendum: non licere subditis resistere, si talia à rege fiant vel imperentur. Quemadmodum & Petrus dicit, non lenibus tantum, & benevolis, sed & duris Dominis obtemperandum. Colligitur inde, quantum peccatum fuerit invitatorum in hoc Evangelio, quod non ad ejusmodi onerosa, sed ad beneficia accipienda quod clementer à Rege invitati venire noluerunt, cum etiam durius quid mandanti parere debuerint.

§. 287.

Sed propius paulò ipsam parabolam intuebitur. In qua sequentes actus commemorantur.

Fff

PRI-

PRIMUS, Adornatio nuptiarum filio suo à rege facta. Ubi extra controversiam est, intelligi desponsationem Ecclesiæ, Christo tanquam sponso factam, conf. *Eph. 2.* De eo quod nonnulli, præsertim inter Pontificios, ad Unionē duarū naturarum in Christo referunt, vide inf. §. 291.

SECUNDUS actus est. Invitatio convivarum prima, quæ sine dubio nihil aliud est quàm prædicatio Evangelii de Christo & adhortatio hominum ad ipsum recipiendū. Quæritur autem quando prima hæc invitatio facta sit? Num tempore demum Novi Testamenti an vero ante. Respondeo hanc intelligi 1. Quia Novum Testamentum & adventus Christi in carnem illud erat tempus quo omnia parata erant. At tunc secundam demum invitationē factam Christus dicit. 2. Servi ad secundam invitationem abhibiti diversi erant ab illis, At invitantes initio Novi Testamenti iidem fuerunt cum iis qui post ascensionem vocarunt, videlicet Apostoli. Quod verò Barradius (hic contrarius eum fortasse in finem, ut quemadmodum Stapletonus, *Dom. II.* tertiam invitationem de expeditionibus Americanis suorum popularium exponat, dicit; patres in Vet. Testamento comparuisse, hos vero venire noluisse, ad id Respondemus; etiam in Novo Testamento & ex Judæis aliquos venisse. Utroque autem tempore plures adventum denegasse & de his loqui parabolam. Et quàm egregiè venerint ii qui in Vet. Testamento invitati fuerunt apparet passim ex querelis Prophetarum, & objicit illis Stephanus, *Act. 7. v. 51. & seqq.* Aliud argumentum quod habet Barradius,

us,

us, adhuc ineptius est, cum dicit; Judæos qui vixerint ante adventum Christi non potuisse adesse huic convivio, cum functi jam essent vita. Sed ignoratne Barradius agnum occisum esse, ante fundamenta mundi? & pios Israëlitas quæ vi meriti Christi salvatos esse, ac nos in Novo Testamento, *Actor. 15. vers. 11.* Venire itaque ad has nuptias in Veteri Testamento nihil erat aliud quàm credere in venturum Messiam. Quod nonnulli fecerunt, plures autem renuerunt, colentes idola, promissiones de Messia vel prorsus spernentes, vel de rege temporali interpretantes. Prima ergo invitatio de qua Christus hic loquitur facta est in Veteri Testamento per vaticinia de Messia partim explicita, ut erat statim illud *Genes. 3.* de semine mulieris, item promissiones seminis benedicti ad Abrahamum, vaticinium Jacobi de Schilo, Mosis de Propheta Magno, *Deut. 1.* & reliquorum Prophetarum, partim ut ita dicam implicitæ per ceremonias Leviticas, quæ typus erant Christi pro peccatis nostris mactandi & sanguine suo Ecclesiam sibi paraturi, &c.

§. 288.

TERTIUS actus parabolæ est invitatio conviviarum secunda. Hanc, ut dixi, Christus ait factam 1. per servos *alios* & diversos à prioribus qui Prophetæ erant. Hi vero erant Apostoli Diversi à Prophetis eatenus præcipuè quòd prædicarent Messiam exhibitum, quem illi venturum vaticinabantur. 2. Tempore horæ convivii nuptialis, hoc est, cum omnia jam es-

sent parata. 3. Dicere iussos ministros; tauros & altilia mactata & omnia parata. Venite ad nuptias. In tauris & altilibus quid significant, multis immorari fortasse non est necessarium, neque enim omnia nimis subtiliter rimari decet in parabolis. Videtur autem *taurorum* significatione denotari *sufficientia* q. d. non est quod putetis convivio parco vos acceptum iri, tauri mactati sunt, per *altilia* *suavitas*, saginantur enim altilia, das Mastvieh / non tantum ut cupiosam, sed præcipuè ut lautam & dulcem carnem acquirant. Et uno verbo; omnia parata sunt quæ scilicet ad cœnam lautam, opiparam, omnibus vobis non tantum ad saturitatem, sed etiam ad hilaritatem suffectura sunt. Venite ergo. Sub voce venite, δούτε Emphasis videtur latere singularis humanitatis & candoris, da man einen lãdet aus guter Berteulichkeit. Usurpatur à Christo in vocatione Discipulorum, *Matth.* 4. & in dulcissima illa ὁ ἰησοῦς qua omnes afflictos ad se vocat, *Matth.* 11. v. 28. δούτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες, & alibi. Sed quomodo accipiunt amicam hanc invitationem? pessimè.

§. 289.

QUARTUS itaq; actus est ingrata invitationis ab invitatis facta rejectio. In qua spectatur. 1. Contemptus, ἀμελήσαντες αὐτὴν ἡλθον, &c. 2. Securitas, hæc enim (ut *Dom.* II.) indigitari videtur, per expatiationem in proprium agrum. Adeo delectabantur agro suo ut cœleste hoc convivium præ illo illis forderet. 3. Fiducia in propriis operibus. Hoc enim (quemadmodum

Dom.

Dom. II. per tauros) hoc loco intelligi videtur per *μεμείαν.* 4. Injuriosa tractatio fervorum, facta partim attrectando, partim ludificando & tandem occidendo. Hæc ad Judæos, & potissimum ad sacerdotes, scribas & Phariseos pertinere per se patet.

QUINTUS actus est indignabunda regis vindicatio in sceleratos hosce suscepta. 1. In genere dicit iratum esse. Ira autem Regis est nuncius mortis, ut supra audivimus. 2. Emisisse exercitum qui & occideret latrones hosce & urbem illorum flammis absumeret. Et hæc in Judæos quadrare & quomodo audivimus *Dom. X.* 3. Indignos pronunciasse hac invitatione, & eo indicasse non amplius dignos se habiturum. Hoc quomodo de Judæis intelligendum, partim docuerunt Apostoli, *Act. 13. v. 46.* partim hodierna totius Judaismi facies, plane eam ferens speciem, quæ ostendat, quantumvis in medio Christianorum habitent, vocatione tamen indignos haberi, ut stipiti facilius aut lapidi caput aliquod ex facilimis doctrinæ Christianæ persvasdeas quàm Judæo.

§. 290.

SEXTUS actus est tertia emissio invitantium quam ad gentes spectare patet tum per se, tum ex collatione Evangelii *Dom. II.* post Trinitatis, hic servos jubet *πορεύεσθαι εἰς πᾶς διεξόδους τῶν ὁδῶν* *וְהָלַכְתֶּם בְּכָל דִּרְכֵי הַיָּם* hoc est, vias extra urbem ducentes. Nam (inquit Grotius *h. l.*) ita Hebræum illud vertunt Aquila, Symmachus Theodotion. *Exech. 48. v. 30.* Hæ *διεξοδοί* (pergit)

git) significant hoc loco varias Philosophorum
 opiniones & diversos superstitionum ritus, in
 quos nationes relictis viis ab Adamo & Noa tra-
 ditis, deflexerant, &c. Notabile autem est in
 mandato servishic dato, Regem dicere ut invi-
 tent quoscunque inveniant *ὅς τις ἐκ τῶν ἐθνῶν*, in-
 quit, alludens ad *ἁτάξια* Gentilium, quippe
 qui, ut Paulus, *Eph. 2.* loquitur, sine Deo erant,
 licet aliquod inter eos videretur discrimen, nam
 ut loquitur Grotius) alii laxatis habenis vaga-
 bantur: alii paulò propius sequebantur ductum
 rationis. Sed cum omnes ad falsorum Deorum
 cultus, adde & inanis gloriæ studium deflexis-
 sent, noluit Deus ejus discriminis habere ratio-
 nem, quò magis appareret merè gratuiti favo-
 ris esse hoc donum, *ὅτι ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐν τῷ κα-
 λῶντι* ⑥. Benè notat Theophylactus *ἀγαθὸς*
 intelligendos comparatè, nam quod minus ma-
 lum est, bonum vocari solet populariter. Hæc
 Grotius, mihi autem consequentia & potissi-
 mum, ea, quæ de hospite minùs idoneo dicun-
 tur consideranti per bonos intelligi videntur
 verè credentes, per malos verò Hypocritæ. Et
 ad horum discrimen parum respicere posse mi-
 nistros Ecclesiæ quippe qui cor intueri neque-
 ant, sed pietatem professos admittere. DEUM
 autem *καρδιω γινώσκον*, licet ad tempus dissimulet,
 suo tamen tempore clarè aperire quoniam sint
γνήσιοι & sinceri, & qui minustales, &c. Cùm
 contra Judæi essent populus DEI, haberent
 legem & Prophetas, templum ipsius DEI jussu
 ædificatum, omnia ad *εὐταξίαν* comparata, a-
 deòq;

deòq; idonei præ omnibus populis, qui invitarentur. His autem renuentibus eò res erat redacta, ut nullus amplius esset respectus personarū.

§. 291.

Sequitur ergo actus SEPTIMUS ubi invitantur omnes homines etiam indigni, imo boni & mali. Et hi promptè veniunt, sed ut eventus ostendit non omnes ita se præparantes, uti dignum erat nuptiis regiis, sive, quia non satis erant admoniti (ut sunt sane interdum ministri Ecclesiæ satis oscitantes, & parum curantes seriorne curæ sit suis auditoribus Christianismus suus (sed hi gravem rationem Deo reddituri sunt) vel quia verus decor vestis nuptialis internus, (*Psalm. 47. v. 14.*) nec oculis invitantium semper obvius Deo autem patet, *Psalm. 139.*

§. 292.

Sequitur ergo actus OCTAVUS, Visitatio convivarum à rege suscepta. Quæ fit partim in agone ultimo, partim in extremo judicio. Ut enim homo moriens experitur quomodo vixerit teste, *Sir. 11. v. 29.* ita in extremo judicio hirci ab ovibus, mali à bonis separabuntur. In hac itaque visitatione occurrit primo compellatio regis satis humana & benigna, qua allocutus est hospitem carentem veste nuptiali. 2. Silentium hospitis loco responsionis. 3. Damnatio ejus ad tenebras extremas, ubi fit ejulatio & stridor dentium. Duo hic quærentur. 1. Primo quomodo hoc cū extremo judicio consistat quod Rex tam blandè & humaniter hunc hospitem compellat, cū tamē in extremo judicio vox regis & omnia terribilissima futura sint im-

piis? Resp. 1. hoc ut alia similia intelligenda esse pro ratione similitudinis. Quia hic hospes gerebat se pro amico itaq; compellatur ut amicus, ne videatur ipsi injuria fieri. 2. Ad rem ipsam autem quod attinet, 1. diversi actus respiciendi sunt, aliud est compellatio, aliud damnatio, compellatio fieri potest in præsenti vitâ sæpè satis blanda, imò talis, ut propriè compellationis nomen non videatur mereri. Ita compellatus est Judas, non sermone, sed solo aspectu, quod videbat Christum ad mortem damnatum, hoc unicum momentum revocabat ipsi in mentem tot salubres dehortationes Christi ab hoc scelere & inter alia patheticam compellationem, das bewegliche Zusprechen/ in horto, totidem verbis ferè conveniens cum hac Evangelica, *Amice quare venisti?* salutatum ne me? honoratum me in nuptiis meis? imò proditum venisti, &c. Hæc non audienti Judas tunc similis erat, cum autem tempus veniret judicii, non op^o erat compellatione & quidem duriori conscientia satis duriter ipsum compellabat, sequuta ergo damnatio imo executio damnationis. 3. Ita humane describitur hæc, ut appareat defectū responsionis apud ipsum non ortū exterrere à facie regis, sed à conscientia, dictante ipsi; parum pro amico & vero hospite fecisse quod sine veste nuptiali compareat, hæc de prima quæstione.

§. 292.

Secundò quæritur; quid intelligatur per *vestem nuptialem* qua hic conviva caruerit. Pontificii avidè arripiunt bona opera seu charitatem, innuentes, fidem solam non sufficere, adeò ut,
 si ma-

si maxime quis eam habeat, ut sane hic conviva videatur habuisse, quippe qui inter convivas apparuerit, si tamen bona opera & quidem ea, quæ ipsi doceant, non habeat, æterna salute excidere. Nuptialis vestis (inquit Barrad. c. 11.) non est fides sed charitas, & mandatorum observatio. Nam per fidem ad nuptias venit. Qui vero fide caret in nuptiis Ecclesiæ non est, quippe quæ congregatio est fidelium, &c. citat Hieron. ad h. l. & auctorem op. imperf. in Matth. Theophylactum, Euthymium vide eorum dicta. Unum adducemus, ut appareat horum patrum, (quamvis patres sint) error. Sic ergo Euthymius, citante Barradio. Hoc (inquit) trahendum (s. tradendum) hic est, quod neminem securum esse oporteat, eo quod ad nuptias intraverit, sola videlicet in Christum fide. Sed postquam Baptismate ablutus est, opus est veste etiam nuptiali indui, hoc est, ornatum esse ac dignum futuris nuptiis. Est autem hæc vestis & ornatus vita pura & splendida, in modum vestis virtutibus contexta, &c. Hic dico contradici Paulo dicenti, non post Baptismum demum indui nos veste nuptiali sed in ipso baptismo. Quicumque enim, inquit Paulus, baptizati estis, Christum induistis, Gal. 3. v. 27. Vestis ergo nuptialis est ipse Christus, quem sola fide nos induere docemur, Rom. 3. & alibi. Si autem per bona opera induitur, quæso ubi sunt bona opera parvulorum qui baptizantur? ubi bona opera eorum, quos Apostoli baptizarunt? recentes plerosque à Judaismo & Ethnicismo. Et potissimum in Pentecoste à Petro baptizati; num bonis operibus

bus meriti sunt, ut baptizarentur? nonne in ipso illo actu objicitur illis quod Christum crucifixerunt, *Act. 2. v. 23. 36.* & licet Petrus dicat; pœnitentiam agite, id tamen de pœnitentia Pontificia intelligi non posse, colligitur inde quod illo ipso die imo hora baptizati sunt. Dicta vero Patrum quibus affirmant sola fide nos justificari (licet verum sit, fidem per bona opera efficacem esse debere) alibi citata sunt. Sed non difficile est hic sese explicare iis, qui verbum Dei sequuntur. Per tenebras exteriores intelligi hic æternam damnationem nullum est dubium. Qui verò sunt illi qui æternæ damnationi adjudicantur? Qui non credunt, *Marc. 16. v. 16.* De eo quod ex *Matth. 25.* ubi Christus celebratis bonis operibus pias in regnum introducit agemus *Dom. XXVI.* Ad ea verò loca quod attinet ubi bona opera vesti comparantur, *Eph. 4. v. 24. Col. 3. v. 10.* dlcere possumus, Paulum ibi loqui de veste qualis requiratur in quotidiana conversatione hic verò sermonem esse de veste nuptiali. Ad rem ipsam autem quod attinet concedimus studium bonorum operum esse necessarium adeoq; commendationem, eodē quo ibi sensu, hic quoq; locum habere, stante scilicet hac hypothese opera necessariò ex fide fluere, quod verò Pontificii volunt, fidem consistere in eo solo, ut veniatur, ad nuptias, hoc est, publicæ & externæ congregationi, quilibet sese adjungat, id negamus. Quia hac ratione non haberet locum dictum Christi qui, crediderit & baptizatus fuerit salvus erit. Uno verbo; vestis nuptialis est necessaria conditio salutis, qua qui caret

caret salvus esse non potest. Hæc si statuas bona opera exclusa fide, quæ etiam in damnatis reperitur, laqueum necites anxiiis conscientiis. Etsi enim cum vera fide studium bonorum operum conjunctum est & esse debet, fieri tamen potest ut exercitium, hoc est, ipsa bona opera desint, v. g. conversione, ita serò facta ut bona opera vel nulla, vel ad mala antegressa nullam proportionem habentia edi potuerint, ut in latrone.

Tertiò quærent nonnulli: cur Christus dicat multi sunt vocati, pauci electi, cum tamen unus tantum commemoretur qui electus non fuerit. Resp. 1. per vocatos, & tamen non electos non tantum intelligi sordidum hunc convivam, i. a tertia vocatione, sed eos etiam qui primo & secundo vocati indignè se gesserunt. 2. Quia tamen aliunde (ut inter alia v. g. ex parabola de semente, *Matth.* 13.) doceatur, etiam ex iis qui verbum audiant plures damnari quàm salvari: ratione, cur Christus tantum unum producat, cum tamen plurimi sint qui licet veniant, indignè tamen se parent, hanc dari posse, q̃ causa damnationis in omnib⁹ una eademq; sit, videlicet incredulitas, quantumvis magna peccatorum varietas. Quippe quæ omnia hoc nomine à Spiritu Sancto arguuntur quod non credant, *Joh.* 16. 7. 8.

§. 291.

Pro Harmonia juris humani cum Divino occurrunt hic *nuptiæ*, quas rex paravit filio suo, quas duobus modis intelligunt Theologi primo de Incarnatione, ubi Verbum seu secunda persona Divinitatis, hoc est, Filius Dei humanam Naturam

ram in individuum sociam assumserit allegantes eò dictum, *Hebr. 2. v. 16.* quamvis nuptiarum vox ibi non extet. Deinde & præcipuè de Ecclesia quam sanguine suo purificavit ut sibi sisteret sponsam, &c. *Eph. 2.* Priorem illam, etsi ritè tractata non inconcinna forcassis pronunciari possit. Quia tamen subtilior videtur, quàm pro capite eorum, in quorum gratiam homiliae conscribuntur, nec memini in sacris literis tradi vel urgeri, suo loco relinquam, vide si placet Barraudum *ad h. textum* & Sandæum in *sua Theologia Juridica commentatione 46.* Ego Allegoricum hoc conjugium penes totam Ecclesiam tantum considerabo: Dici autem circa conjugium posset
 1. de sponsalibus. 2. de ritibus & solennitatibus nuptialibus. 3. De officio mariti & uxoris. 4. De privilegiis uxoris. Primum caput late persecutus est primæ partis author *Homilia Dom. 2. post Epiph.* Dicemus ergò aliquid de tribus ultimis. Et de secundo quidem ita, ut de ritibus veterum assumamus eos, qui admonitiones sacras præ reliquis suppeditare possunt.

§. 292.

Rituum ergo nuptialium primus apud gentiles, Romanos præcipuè erat desponsatio. Hodie autem imò etiam in sacris, ut *Matth. 1. v. 18.* diversi quid sunt. Dicuntur autem sponsalia mutua futuri conjugii promissio, unde sponsoris & sponsi promiscua nomina *l. 2. & 3. ff. de sponsal. l. 4. C. de sponsal.* quæ res causam dedit ut omnis stipulatio promissioque sponsio diceretur, *l. 7. de V. S.* Huic primus nuptiarum dies apud Romanos & Græcos destinabatur & vocabatur

batur *πρόπαιον*, respondens apud nos partim Sponsalibus domesticis, partim ritibus in copulatione publica per ministrum Ecclesiæ fieri solitis. Apud nos (omissis diversarum gentium, Romanorum potissimum ritibus, qui possunt videri apud Alex. ab Alex. *Genial. dier. l. 2. c. 5.* & Guevaram in *H. P.*) in tribus ferè consistunt. 1. In Stipulatione verbo facta, ut nimirum futuri conjugēs interrogati, velintne inire conjugium cum hac persona, velle se dicant. 2. Manuum confertio. 3. Arrhæ, nominatim annuli collatio. Pulchrè hæc adumbrant baptismum, ubi 1. instar promissionis est confessio & professio fidei, quam adulti per se ut Eunuchus Reginæ Æthiopix *Act. 9.* parvuli mediantibus susceptoribus publicè, corde autem privatim ad Deum edunt. 2. Ut mutua manuum collatio symbolum est promissionis, ita in Baptismo asperio aquæ in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, quo actu non aqua tantum sed & Spiritus Sanctus nobis confertur, imo tota sancta Trinitas ad nos venit mansionem nobiscum factura, *Joh. 14. v. 23.* Hospitis autem ad hospitem venientis primus actus est ut manus ipsi porrigat. 3. Arrha est Spiritus Sanctus, 2. *Cor. 1. v. 22. c. 5. v. 5.* *Eph. 1. v. 14.*

Secundus Nuptiarum dies vocabatur *ἐπείπαιον* quo captis auspiciis (hoc est explorato nùm dies huic actui prosper esset) res divina fiebat, ubi hoc notabile, quod victimæ (quæ apud Romanos erat porca Junoni sacrificata.) 1. fel exemplum circa aram projiciebatur, cæteræ partes adoleri

oleri solebant, ut omnem amaritudinem & offensionem abesse debere docerent à conjugibus. 2. Ignis & aqua in limine ædium soceri, ad quas novus gener deducebatur posita à sponso & sponsa tangebantur, Lactant. l. 2. *Divin. Institut. cap. 10. & Scævola in l. pen. §. virgini ff. de donat. inter vir. & ux.* qua ceremonia significatam volunt generationem sobolis, aqua omnium rerum elementum ignem formam significante. 3. Comebatur virgo sponsa, comis hastæ cuspide discriminatis. 4. Velum lutei coloris capiti sponsæ obducebatur, ne pudor virginis proderetur. 5. Ferreum annulum sine gemma sponsus sponsæ dabat. Ubi ferrum firmitatem, & constantiam, gemmæ absentia simplicitatem, forma circularis perpetuitatem hujus amoris denotabat. 6. Sponsa de tribus assibus, quos secum gerebat, unum sponso dabat, alterum Diis laribus in foco ponebat, tertium in compito defodiebat, Boët. in *Top. Hotom. in com. verb. jur. p. 385.* quo significatum videtur sponsæ trium rerum curam incumbere. 1. Obsequii erga maritum. 2. Rei domesticæ. 3. Beneficii in vicinos. 7. Adornabatur convivium nuptiale; ubi nova nupta in gremio novi mariti jacebat, Val. Max. l. 2. c. 1. 7. Carmen nuptiale quod Hymenæū vocant canebatur. 8. Sponsa ad genialem lectum ducebatur, ubi sponsus Zonam virginalem sponsæ solvebat, &c. ante thalamum verò nucibus sparsis quibus pueri luderent, colus cum lana & fusus sponsæ offerebatur, ut significarent seria novis conjugibus tractan-

etanda, juvenilia verò & puerilia juventuti relinquenda.

§. 293.

Hæc omnia, uti apud Romanos eò fuerunt comparata, ut utiles admonitiones in re domestica novis nuptis dictarètur: ita nos etiã de multis in Christianismo admonere possunt. 1. Etiam inter Christum & Ecclesiam nuptiæ eo fine initæ sunt, ut ira quam peccatis nostris merueram⁹ expiaretur, *Rom. 5. v. 1. Eph. 2. v. 14. 15. Esa. 53. v. 5. c. 54. v. 10. Ezech. 34. v. 25. c. 37. v. 26. Nah. 1. v. 15. Luc. 1. v. 79. c. 2. v. 14. Act. 10. v. 36. Hebr. 7. v. 2. & alibi.* 2. Sponsa Christi, memor debet esse sobolis Christo generandæ & pariendæ, hoc est, id agere ut multi ad Christum convertantur, qua in parte laudabiliter nobis præivit Paulus, *Gal. 4. v. 19.* Hujus rei, ut ante audivimus symbolum apud gentiles fuit ignis & aqua. Nos Christianos verò ignis & aqua admoneat tribulationum & vexationum, quas fortiter tangere, & siquidem Deus ita velit pertransire debemus, *Psal. 17. vers. 3. Psal. 66. v. 10. Dan. 12. v. 10. Zachar. 13. v. 9. Mal. 3. v. 2. 1. Cor. 3. v. 13. 15.* Hæc loquuntur de igne. De aqua vero loquuntur sequentia, *Psal. 18. v. 17. 32. v. 6. 42. v. 5. 66. v. 12. 69. v. 2. 15. 16. 88. v. 18. 124. v. 45. 144. v. 7.* De utroq; & quidem cum pulcerrima promissione liberationis, *Esa. 43. v. 2.* Hinc tertio etiam Christi sponsa hasta comta est, hoc est firmum habet propositum pugnandi contra Satanam, quem in finem non hasta tantum sed universa panoplia instruitur à Paulo, *Ephes. 6. 4.* De firmitate, simplicitate & perpetuitate amoris, cæle-

cœlestis nostri Sponsi, erga nos, itidem non dubitamus, quia ad finem usque nos dilexit, *Johan.* 13. v. 1. Fortis quippe ut mors dilectio, *Cantic.* 8. v. 6. 5. Sponsa Christi, hoc est, quilibet Christianus de tribus debet esse sollicitus 1. de Deo & nominatim Sponsi sui ut veneretur ipsum & colat. *Psal.* 45. 2. De seipso, ut non tantum credat sed & digne sua fide & vocatione vivat. 3. De proximo ut ipsi benefaciat. 6. Cingulum Sponsæ quod sponsus solvebat, signum erat virginitatis, quam jam desinentem, & sponsæ matronalem vitam inchoandam, ceremonia illa significabat. In sponsa Christi signum est fortitudinis & promptitudinis ad labores, *Prov.* 31. v. 17. Apud Romanos in procinctu esse idem erat ac ad pugnam expeditum esse, quo Paulus etiam alludit, *Eph.* 6. Hanc cincturam Christus solvet in morte, postquam crepundiis & nugis mundo relictis, solido gaudio cum sponso fruetur, & seriò cum ipso in æternum triumphabit, cinctura enim etsi ad labores expeditos reddit, quieti tamen impedimento est, mors autem piorum quies est ab omnibus laboribus & ærumnis, *Deut.* 31. v. 2. 2. *Sam.* 7. v. 12. 1. *Reg.* 2. v. 10. c. 11 v. 21. c. 14. v. 10. *Sap.* 3. v. 3. *Esa.* 57. v. 2. *Matth.* 9. v. 24. *Joh.* 11. v. 11. *Act.* 7. v. 60. c. 13. v. 36. 1 *Cor.* 11. v. 29. 1. *Thess.* 4. v. 13. Solent nonnulli circa philologica pro concionibus nimis curiosi (quem nævum etiam Lutherus alicubi taxat) in hanc ferè sententiam etiam citare dictum, *Phil.* 1. v. 23, ubi Paulus dicat cupere se dissolvere. Etsi verò mors piorum, de qua sine dubio dictum illud loquitur, cum Simeone, *Luc.* 2. & cum ipso

ipso Paulo, 2. Tim. 4. v. 6. dissolutio vocari potest non tantum, quia anima à corpore solvitur, sed etiam quia solvimur à malis & ærumnis uti bos ab aratro, aut ut quiescere volentes cincturam solvimus, &c. in illo tamen loco, quod patet illorum dicam, allegoria hæc locum non habet, cum in fontibus non sit ἀναλύεσθαι dissolvi, sed ἀναλύσαι dissolvere, qui actus est ipsius morientis. At verò si mors esset talis solutio, quæ ab ipso moriente fieret, αὐτοχρεια Paulo & aliis Christianis tribuenda esset, quod absurdum, significat autem discedere, perinde ut Luc. 12. v. 36. Hinc rectè Lutherus in dicto Pauli, ich begehre abzuschneiden. In dicto verò Lucæ, wenn der Herr auffbrechen wird. Metaphora ducta à nautis qui discessuri πρυμνησία ἀναλύσσι ut Hom. in Odyss. loquitur, hoc est funes, quibus puppis navis in portu alligata erat solvunt. Sed hæc obiter, & quidem circa ultimum secundi actus nuptialis membrum.

Tertio die nuptiarum peragi solita, quem Græci ἐπὶ νύχτια dicebant, Latini Repotia, Germanis. Nachhochzeit. In quo sponси affines de suo convivium instruebant. Hæc per allegoriam de gaudio vitæ æternæ, quod sponси affines, Beati qui ante nos vixerunt, tum angeli tum sancti nobiscum in æternum celebrabant. Et hæc de nuptiis hujus sponси.

§. 294.

Sed de officio etiam sponси & sponsæ pauca dicenda sunt. Sponси itaq; vel potius mariti, officium consistit 1. in præstatione debiti conjugalis,

Ggg

lis,

Quæst.
LXXXIII

lis. Nam parentes liberorum procreandorum animo & voto uxores ducunt, ut ex prole diuturnitatis sibi memoriam relinquant in æternum. *l. 220. §. 3. ff. de V. S.* Nec probanda sunt exempla (quamvis in Papatu valdè celebrentur) eorum, qui sine congressu & studio propagandæ prolis conjugium traduxerunt, uti fecisse narratur Henricus II. Imperator, Boleslaus Pudicus inde dictus (quasi Deus cum sanxit copulam legitimam mariti & uxoris impudicitiaæ autor sit) *Peuc. 4. Chron. p. 7. 18. Mechov. l. 3. c. 38.* Hoc enim uti est contra Paulum, *1. Cor. 7. v. 3. 4. 5.* est Dei ordinationem pervertere, & perinde, imo pejus, ac uxorem non ducere *gl. in l. plagiarii C. ad l. Fab. de plag.* illa enim ratione suam tantum, hac simul conjugis conscientiam, tentationibus Satanæ objicit. Et pios conjuges scopo conjugii satis facere cupientes innocentes in ruborem dant. Cœlestis sponsus officio hoc fungitur, dum missis & subministratis quotidie fidelibus doctoribus, & sacramento Baptismi cooperando, regenerat homines ad vitam æternam. 2. Officium mariti est alimentorum subministratio seu sustentatio. *l. 1. §. æquè ff. de mun. & hon. l. Neseunus 34. ff. de neg. gest. l. insulam 42. §. usuras ff. solut. matrim.* Includunt autem alimenta seu sustentatio tum cibaria *16. ff. de alim. & cib. & l. 4. ff. de agnosc. lib.* tum corporis cultum, *Godd. l. 44. num. 5. de V. S.* Hoc ut decere patrem familias etiam S. literæ docent & qui non præstat Ethnico deteriorem pronunciant, *1. Timoth. 5.* ita cœlestis sponsus liberalissimè præstat sponsæ suæ, quippe quam cibari

Verbo

Verbo suo, imo ipsissima carne suæ, *Joh. 6. v. 33. item 48. & seqq. item 68.* 3. Defendere uxorem maritus tenetur §. 2. *Instit. de injur. l. 2. ff. eod.* Quod adeo verum est, ut si maritus cum uxorem defenderet, aliquem aggressum occiderit, observato moderamine inculpatæ tutelæ, pœnam ideò non incurrat, *arg. l. 1. §. idem Divus ff. ad l. Corn. de Sic. Gædd. in expl. l. 3. de Iust. & jur. Axiom. 4.* Et hoc fidelissimè sponsus cœlestis præstat sponsæ suæ, agit causam nostram coram Patre cœlesti *Rom. 8. v. 34.* Devicit hostes nostros, *1. Cor. 15. v. 54. & seqq. 4.* Administrare regimen domesticum. Hoc in sacris literis clarum est statim post lapsū, *Gen. 3.* & Vasthi conjux Ahasveri parere recusans marito suo de sententia omniū Imperii principum è conjugio repellitur. Nam maritus constante matrimonio & personæ & bonis uxoris imperat, *l. hac Lege 2. C. de pact. convent. neq; solet uxori rationem reddere rerum gerendarum*, sed in omnibus pro libitu dominatur, *Berlich. 1. concl. 65. num. 116.* Ut vero maritus est caput uxoris, ita & Christus caput est Ecclesiæ suæ, ut ait Paulus, *Ephes. 5. v. 23. 1. Cor. 11. v. 3.* Porro ut vir in domo, aut etiam absens non patitur virum Vicarium quemadmodum nec caput patitur caput vicarium, & Joseph etsi totam domum adeoque uxorem etiam Potipharis procurabat (quid aliàs ipsi negotii fuisset in conclavi ejus) in eo tamen quo uxor viri & vir maritus uxoris erat nihil sibi tribui patiebatur, *Gen. 39. v. 9.* Ita ineptè, ne quid gravius dicamus facit Romanus Pontifex quod Caput Ecclesiæ, imo sponsus Eccle-

sua Vicarius audire cupit. Esto enim aliquid præstet Ecclesiae loco Christi, adeoque suo modo vices Christi gerat: non tamen id facit ut Dominus Vicarius, sed ut minister quemadmodum legatus, 2. Cor. 5. v. 20. Ephes. 6. v. 20. 1. Petri (Pontificis si placet) c. 5. v. 3, sed satis de officio sponsi & mariti.

§. 295.

Ad sponsæ & uxoris officium quod attinet, consistit illud 1. itidem in procreatione sobolis ex sua etiam parte *l. queritur. 14. §. 1. ff. d. edil. edict. l. ambiguitates 2. §. 1. C. de indicta viduitate toll.* Hoc facit Ecclesia quando quod liberejus membrum pro sua parte id agit, ut multi regenerentur & inserantur Ecclesiae, pii Magistratus de ministris Ecclesiae sinceris sollicitè prospiciendo, eos vocando, sustentando, in officio suo rectè administrato defendendo. Ipsi ministri Ecclesiae populum fideliter pascendo, & multos ad Ecclesiam congregando. Patres & matres familias liberos & totam familiam ad auditam verbi & pium sacramentorum usum adducendo. Segnes hac in parte in quocunq; statu sint, aut etiam scandalum præbentes similes sunt mulieri conceptum minus studiosè custodienti, vide Val. Max. l. 4. c. 6. Guevarra in Horol. princip. p. 277. aut abortum etiam procuranti, quod grande delictum *l. 4. ff. de extraord. crim. l. 1. ad l. Pomp. de sicar. & l. 1. ad l. Pomp. de parric. l. pen. C. de sicar. l. 39. de pæn.*

2. In honore & obedientia, Ephes. 5. v. 22. 1. Petr. 3. v. 6. In jure idem præcipitur. Quod scilicet uxor marito obsequium & obedientiam debeat,

debeat *l. unic. §. cum autem. 7. C. de rei uxor. act. l. 14. §. fin. in fin. ff. solut. matr. cap. noluit. 16. c. manifestum. 11. c. mulierem 17. 33. q. 5. Myns. cons. 34. num. 1. Gædd. 3. cons. Marp. 28. num. 160.* Item Uxor subdita esse debet viro *c. fœminæ 30. q. 5. c. est ordo & seq. 33. q. 5.* Ut vero Nathan Propheta uxorem morigeram confert oviculæ, *2. Sam. 12.* ita Christus sponsam suam, hoc est, Christianos ovibus comparat, & præcipuè hoc in illis celebrat, quod dictis ipsius audientes sint, *Joh. 10.*

3. Uxor sequitur domicilium viri. Hoc jura docent, *l. 19. de juris dict. l. 5. in fin. de R. N. l. 6. C. de donat. ante nupt. Husanus tr. de nominibus prop. c. 5. n. 44. l. ult. C. de incol.* Quod adeo verum est, ut si marito domicilium (ex necessitate) alibi quærendum sit, quàm initio conjugii fuerit, tamen illam sequi teneatur. *Beust. tr. de matrim. c. 32. Hakelm. disp. de nupt. th. 12.* Quin imo etiam bannitum maritum mulier sequi tenetur, *Beza tr. de divort. p. 230.* Hinc nuptiæ dicuntur domum deductio, *Matth. 1.* id fecit Isaac, *Gen. 24. v. ult.* Salomo conjugem suam præcipuam duxit in domum quam ipsi ædificaverat, *1. Reg. 9. v. 24.* Hæc domus quæ Christus sponsæ suæ ædificavit in hac vita est Ecclesia, *Eph. 2. v. 20. & seqq.* Imo ipse angularis lapis & fundamentum est hujus ædificii, *Matth. 21. v. 42.* In futura vero est ipsum cælum, *Johan. 14. v. 2, 3. Joh. 17. v. 24.* Quod verò dictum est, mulierem virum etiam aliò migrantem imo bannitum sequi teneri. Id sponsa Christi etiam observat in persecutione, ubi dictū sibi putabit illud Chri-

isti; qui non suscipit crucem suam & me sequitur, is me non dignus est, *Matth. 10. v. 38. c. 16. v. 24. Marc. 8. v. 34. Luc. 9. v. 22.* Solent hodiè ferè Pontificii, ejectis ministris Ecclesiæ populum residuum ea spe lactare, quasi nolint eos ad Papismum cogere, vide *Polemographiam Belgicam* M. Guilielmi Mari *cap. 20.* & alios. Sed (ne dicam subdole & simulatè ab istis agi) fac hoc non fieri, prudentius tamen pro Christianismo suo (quamvis fortasse minus pro re familiari) facerent, & conscientiæ suæ melius consularent, si non expectarent, donec vi à sua confessione deturbarentur, sed quàm primùm exercitio libero religionis privarentur, statim à tali loco discederent. Ut enim uxor viro carens, facile ad adulterium, ita anima sponsi sui Christi commercio (quod cum illo habet per verbum & sacramenta) destituta, in errores damnabiles (etiam ante manifestam vim illatam) seducitur.

4. Uxoris officium erga maritum consistere dicunt Juri in luctu post mortem ejus, quem annum illi decernunt, *l. 2. C. de secund. nupt. Rittersh. l. 2. partit. feud. c. 5. n. 103.* & quæ intra hoc tempus nubiteam infamia notant, *l. 11. §. 4. ff. de his qui notantur infamia.* Exempla singularis desiderii mulierum erga defunctos maritos, ut Thracum & Indicarum, Uxoris Senecæ, & aliarum plurimarum vide apud Solin *c. 15.* Tacit. *15. an. 9.* Propert. *l. 3. el. 12.* Val. Max. *l. 4. c. 6.* Municipales tamen leges plurimis in locis leviores sunt, & anni quadrante in iis æquè ac viris contentæ sunt, neque fortasse sine ratione, quam Paulus tangere videtur, *1. Timoth. 5.*

v. 14. & imbecillitas hujus sexus facilius eas videatur excusare quam ipsos viros si dominum juvenutis ut Propheta loquitur non quidem asciscant oblatum tamen non repudient, sed ut Paulus loquitur in Domino nubant, 2. Cor. 7. v. 39. Sed ut dictum hoc in conjugio propriè dicto sensu proprio, in conjugio figurato Christi & Ecclesiæ non nisi figuratè locum habet. Christus enim sponsus ipsius non amplius moritur, Rom. 6. v. 9. Similes autem iis quibus Christus mortuus est, sunt qui mortui sunt in peccatis, 1. Tim. 5. v. 6. Apocal. 3. v. 1. Vel intelligendum de ipsius morte in cruce, ubi sane decebat luctus sponsam ipsius, Zach. 12. v. 10. quamvis non tam super ipso quam super se ipsis, Luc. 23. v. 28. Et infamis omnino etiam est anima coram Deo, vel prorsus non dolens de peccatis suis propter quæ Christus mortuus est, vel post justificationem securè vivens, & ut Petrus loquitur, secundum carnem in concupiscentia ambulans & cum cane ad vomitum rediens, 2. Petr. 2. v. 10. & seqq. item 22.

§. 296.

Sed nec de privilegiis sponsæ & uxoris aliquid dici inconveniens videtur. Est vero hoc præcipuum, in quo omnia alia comprehenduntur, quod maritorum honore erigantur, & genere nobilitentur, l. ult. C. de incol. l. 13. C. de dignit. ubi operæ precium visum, adscribi verba Imperatoris, quæ ita habent: *Mulieres honore maritorum erigimus, genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus, & domicilia mutamus, si autem minoris ordinis virum postea sortitæ*

fuerint, priore dignitate privata & posterioris mariti sequuntur conditionem. Privilegia marito concessa quantumvis personalia uxori communicantur, saltem quamdiu matrimonium durat, *l. 6. C. de prof. & Med. l. 10.* Et maritus nobilis nobilitat uxorem rusticam, & ignobilis uxorem nobilem facit ignobilem. Vult. *1. I. R. 16, n. 15.* Huc in Christianismo pertinet illud, quod Christiani à Christo nomen acceperunt, *Act. 11.* item quod Ecclesia vocatur regale sacerdotium & populus sanctus, *1. Petr. 2. v. 9. Apoc. 5. v. 10. Psal. 45. v. 10.* Seduci verò se passa à Sponso suo Christo anima, similis est matrifamilias prostituenti se se servo aut etiam carnifici, qua ratione in extremam infamiam & mortem seipsam præcipitat, talis tractatio hujus Allegoriæ commoda mihi visa est pro scopo hujus Postillæ, hoc est, comparisonem juris Divini cum humano. Quomodo aliàs eadem à Theologis tractetur: videri potest D. Dieteric. in *Analyfi hujus Evangel.* Idem Barrad *conc. Evangelist T. 3. l. 8. c. 8. & 9.* Sandæus in *Theol. Juridica* & quos citat qui scripserunt de matrimonio. Henriquez, Rebell. Corrink & potissimum Sanchez *tribus Tomis.* Jam ad aliam materiam juridicam vel politicam descendemus.

§. 297.

Violatio legatorum Regis ad invitandos convivas nuptiales missorum, monet nos, ut aliquid dicamus de legatis, præsertim cum Paulus se quoq; & alios legatione fungi dicat, *2. Cor. 5. v. 20. Eph. 6. v. 20.* Legati à legendo dicti quòd publicè legerentur, dicuntur etiam oratores, *l.*

Lex

Lex tulia. 3. *ad l. Jul. de vi publica.* Nuncii Cic. 1. *Tusc.* & hodie etiam legatus Papæ frequenter nuncius sedis Apostolicæ dicitur (de quo tamen pluscula postea) Dicitur legatus etiam Ambascador ἀπὸ τῆς ἀμφοδίας (v. Caduceatores à Caduceo hoc est baculo seu cyrycio (ἀμφοδία ἀπὸ τῆς κήρυκος) gestari ab illis solito, l. 8. ff. de rer. divis. Atque hæc derivatio statim monet nos, etiam hoc nomine verbi doctores rectè legatos dici, quod à Deo singulariter electi sint ad hoc munus, *Jer.* 1. v. 5. *Luc.* 6. v. 13. c. 15. v. 16. 19. *Act.* 13. v. 2. Non ergò fortuitò, aut suâ sapientia & eruditione quam propria virtute sibi pepere- rint, sed singulari electione & directione Dei factum esse sciant, ut ad hoc officium admoti sint. Memores ergo sint diligentia, pietatis & similium virtutum Deo probandarum, ne de ipsis dicatur quod Christus de Juda, *Joh.* 6. v. 70. Auditores etiam non eos esse sciant, quos pro sui similibus habeant & tractant sed sciant esse vasa electa, *Act.* 9. v. 15.

§. 298.

Legationum species in politia variæ sunt (& fortasse non omnes huc pertinentes) 1. *pronuba*, quam peragit, qui matrimonium pro absente principe contrahit, Budæus 1. *de asse.* Huic non dissimilis est legatio Apostolorum & successorum eorundem. Ii enim ad quos mittuntur, si comparent, fiunt membra Ecclesiæ, quæ est sponsa Christi: Tales autem legatos malè & contumeliosè tractari duabus de causis iniquū & sceleratum est, tum propter jus legationis in-

genere, tum in specie, q̄ missi sint ad conciliandā
 amicitiam, & quidē intimam. Et qui sumus nos
 qui ad tantam conjunctionem cum Deo & Filio
 ipsius invitamur? Indignū profecto qui pro mi-
 nistris nuptiarum cœlestium vocemur. Sed ecce
 invitamur ad nuptias ut convivæ imo ut ipsa
 sponsa, propti ergo simus, ut Abigail ad voca-
 tionem Davidis, 1. Sam. 25. v. 41. 42. 2. Lega-
 tionis species est ad congratulandum aut dolorem
significandum l. 35. §. 1. ff. ex quibus causis major.
 Similis legationis exemplum legitur in historiis
 Davidis factæ ad regem Ammonitarum, 2. Sam.
 10. Etsi verò hæc legationis species nihil vide-
 tur habere commune in se cum legatione Divi-
 na ad homines in negotio salutis. Ut tamen in
 genere utraque convenit eatenus, quod utraque
 bono & iis ad quos facta, vel honorifico vel uti-
 li fine facta sit; ita ratione eventus magnam ha-
 bent convenientiam. Ut enim Rex Nahas in-
 dignus tanto honore quem David ipsi habere
 cupiebat (etsi enim pater ipsius in Davide, ut
 ipse loquitur, misericordiam fecerat, quod sine
 dubio factum tunc, cum fugerat à Saule. Quia
 tamen id non factum erat ex amore, sed potius
 in odium Saulis, imo totius populi DEI, cujus
 hostis acerbissimus erat, itaque DEO ita diri-
 gente non plus frui debebat hoc suo beneficio
 quam puniri ob odium erga totum populum)
 sua ipsius culpa infortunium incurfurus contu-
 meliosè tractavit legatos Davidis. Ita contem-
 tores legationis hujus Evangelii & idem fece-
 runt, & eventum eundem aut non multum dif-
 similem experti sunt. Ammonitæ legatos Da-
 vidis

vidis honoris & causa missos habebant pro exploratoribus. Similem ferè suspitionem concipit mundus super legatis Divinis, metuens scilicet ne mala fecerunt in lucem producantur, *Johan. 3. v. 19. 20. Sap. 4. v. 12. & seqq.* ut autem Ammonitarum urbs paulo post expugnata, ita & urbs ipsorum, ut Ammonitæ exquisitissimis tormentis à Davide excruciatæ, *2. Sam. 12. vers. 31.* Ita & Judæi temporaliter quidem à Romanis, in æternum vero cum omnibus aliis contemtoribus in inferno.

3. Legationis species est ea, qua expediuntur *negotia ad summam reip.* pertinentia tempore pacis. Quæ quidem varia esse possunt, plerumque autem fiunt ad concilianda fœdera. His simillima fuit legatio Apostolorum & hodiernorum ministrorum verbi, *2. Cor. 5. v. 20. Esa. 52. v. 7. Nah. 1. v. 15. Rom. 10. v. 15.* Opus clementiæ Dei verè infinitæ. Nos rebelles Deo facti sumus, cujus ergo erat pacem orare nisi nostrum? Sed quid fit? Celebrat Deus amorem suum erga nos dum filium pacis conciliandæ causa misit tunc, cum adhuc hostes essemus, *Rom. 5. v. 8.* Quid verò nos? non tantum cum primis nostris parentibus postcorecta latem? Sed, quod prorsus abominandum male (ut est in hoc Evangelio) accipimus pacis causa ad nos missos.

4. Legationis species est *bellum denunciantium* qui veter. feciales dicebantur, *Bud. ad l. 7. de cer. divis.* Horum similes sunt ministri Ecclesiæ quando Epicuræos verbi contemtores, qui tamen membra Ecclesiæ audire cupiunt, anathemate feriunt, ut fecit Paulus, *1. Corinth. 5.* Talis ad
hos

hos in Evangelio missos quorum urbs postea in-
 causa & ipsi occisi sunt non extat. Ipse tamen
 Christus id fecisse legitur, *Matth.* 23. v. 38. 39.
 In acri increpatione contra Phariseos post tot di-
 sputationes quas cum ipso instituerunt &
 adhortatione capituli 21. 22, ultimo compella-
 vit, adjecta tandem hac conclusione. Ecce relin-
 quetur vobis domus vestra deserta, &c. Hæc in-
 quam ultima erat Phariseorum compellatio,
 qua tanquam divinus fecialis istis tanquam per-
 tinacibus sui & suorum verborum contempto-
 ribus pœnas temporales & æternas denunciavit,
 quæ enim seqq. duobus capitibus locutus est, o-
 mnia ad discipulos & alios pios directæ erant. Si-
 milis erat Stephani, *Act.* 7. nec multum dissimi-
 lis Pauli, *Act.* 13. v. 47.

§. 299.

Ut vero legati Dei saltem hoc nomine viola-
 ri non debebant, quod hominum salutis causa
 missi essent, Ita sciendum, non tantum ex natu-
 rali æquitate in genere, sed in specie jure genti-
 um receptum, ut legati inviolabiles sint, *l. fin. ff. de legationibus.* & *l. 8. ff. de rer. divis.* Idem affir-
 mavit Cæsar, *l. 3. de bell. Gallic.* Hinc sanctum di-
 ctum putant à sagminibus, id est, herbis quas
 legati securitatis causa gestare soliti sunt *d. l. 8.*
Liv. l. 1. *Plin. l. 22. c. 2.* & Festus. Et quidem le-
 gati etiam hostium Cujac. 11. *obs. 5.* *Cic. orat. de*
Harusp. resp. Hinc juxta Juven.

Magnaq; debetur violato pœna caduceo.

Est autem ea, deditio *l. ult. ff. de legatione*, quod
 executus Cæsar, *l. 3. de bell. Gall.* Et principis le-
 gatum qui violat, crimen læsæ majest, commi-
 sisse

fisse cenfetur, Gayl. *obf* 5. n. 6. Jure Canonico violatores legatorum exterminantur à Christiana rep. c. *fi quis dist.* 91.

Notent hoc ut sæpè dictum 1. Auditores & omnes qui Christianorum nomine gaudere volunt, ut Verbum Dei & ejus ministros in precio habeant. Et sub æternæ salutis dispendio ne violent. 2. Ipsi legati hoc est, verbi ministri, ut considerent quam personā sustineant. Et quanti sit illud quod Christus dicit; Qui vos audit me audit, *Luc.* 10. v. 16. Et quam gravem rationem debeant Deo legationis suæ rectè vel secus peractæ, *Hebr.* 13. v. 17.

§. 300.

De legatorum officio duo valdè notabilia in Jure præscribuntur 1. quod is qui legatione fungatur, neq; aliis neq; propriis negociis se debeat interponere *l. Paulus. 8. ff. de legationibus.* Cum itaque Episcopi sint legati Dei in negociis Ecclesiasticis, non videntur illis competere politica munera, aut si hæc competunt alios Episcopos suo loco dedebunt constituere. Alterum, quod jura præscribunt est, quod legati alios dare vicarios quam filios non possint *l. 4. §. legati ff. b. t.* Et contra hoc peccat Pontifex Romanus, qui, si Apostoli successor est utiq; Apostolus est, hoc est, ut Paulum explicare audivimus legatus. Hinc ipse Petrus legatione functus est, *Act.* 8. v. 14. Et si rectè attendas, contradictionem implicat, Apostolum esse & sedem Imperantis sibi figere, legatum seu nuncium esse & nuncium mittere. Contraria etiam est legati definitio, quam talem dant Politici; Quod sit persona publica
sacra-

sacratione nomine ad Principem vel Remp. missa sine imperio (NB. sine Imperio) rei docendæ agendæq; causa. Sed de hoc alibi plura.

§. 301.

Rex hujus Evangelii cum dicitur exercitum suum emisisse, occasionem nobis præbet aliquid dicendi *de jure belli*. Scripsit autem luculentum *tractatum de jure belli & pacis*, Hugo, Grotius, ex quo si omnia lectu & scitu utilia huc transferre vellem, nimis longum foret. De duabus *questionibus* aliquid huc afferam. 1. An detur justum aliquod bellum, seu ut ipse format an bellare unquam justum sit. 2. Quænam sint justæ belli causæ. Affirmativam ad primam questionem probat Grotius *l. 1. c. 2.* ex Jure Naturæ, Historicis præsertim sacris, consensu, jure gentium, jure Divino ante Evangelii tempora. Et tandem deciditur quæstio an bellum cum Jure Evangelico pugnet. Jus naturæ patet quod natura instrumenta belli suppeditet, videlicet membra quædam animalibus ut cornua. Historiarum sacrarum libris bella etiam à piis gesta describuntur, ut Abrahami, piorum regum &c. Consensum vocat Sapientium, inter quos etiam commemorat, Cic. *pro Milone*: Est hæc non scripta sed nata lex, &c. Item Jos. de bell. Jud. *l. 3. c. 25.* & præcipue Jurisconsultorum dicta, ut *l. itaq; ff. ad L. Aquil. l. ut vim ff. de Just. & Jure. l. 1. ff. si quadrup. paup.* Jure vero gentium introducta esse bella statuit Hermogenianus *l. ex hoc jure. ff. de Just. & Jure*. Ad legem Divinam quod attinet adducit dictum, *Gen. 9. v. 5. 6.* Ubi quia notum est ab Anabaptistis & Photinianis objici; dictum illud,

Illud, quo sanguinem effusum iri dicatur ejus qui effuderit, non pro mandato habendum, sed tantum dici quid futurum sit, quid ipse respondeat ibi videatur. Ego simpliciter provocarem ad praxin: quod enim ibi Deus dicit id sequentibus temporibus pios reges & principes jussit; imo prophetico spiritu eo incitavit eos quibus aliàs gladius non erat datus ut Samuelem, 1. Samuel. 15. v. 33. & Heliam, 2. Reg. 18. v. 40. Mo- sen, Num. 1. v. 2. & reprehendit, imo graviter punivit eos qui segniores hac in parte fuerant. Ita Moses indignatur populo; quod vivas conservasset mulieres seductrices, Num. 31. v. 14. Angelus Domini Israelitis, Judic. 2. Samuel Saulum, 1. Sam. 15. v. 18, 19. Propheta Ahabum, 1. Reg. 20. v. 42.

Idem probari potest ex hoc Evangelio ubi Rex Exercitum suum misisse, latrones servorum suorum occidisse, urbem eorum incendisse, &c. Ubi notetur in verbis *occidebat latrones hosce*, Noëma esse (videantur præcepta Rhetorum de hac figura) ubi non tantum narratur factum, sed causa simul cur rectè factum putari debeat, adducitur, ubi non nudè dicit; occidit ipsos; sed occidit latrones hosce q. d. mandavit DEUS in lege latrones occidi. Juxta hoc præceptum ergo rex etiam hic per exercitum suum latrones hosce occidit. Et in Nov. Testam. inquit sanè Christus; qui gladium accipit gladio peribit; sed cui hoc dixit? ei scilicet qui gladium sine mandato Dei sumpserat. A quo & quomodo peribit? nùm fortuito? non sane (ordinariè scilicet) sed per eum, qui in eo quod gladium gestat
Dei

Dei minister est ultor ad iram ei qui quod malū est fecerit, *Rom. 13. v. 4.* Dicta plura ex Patribus & profanis authoribus videantur apud dictum authorem, scrinia enim ejus compilare non est animus.

§. 302.

Quæst. Sed & responsionis summam ad alteram quæ-
LXXXV. stionem apponere placet. De hoc itaq; dictus au-
tor ita *l. 2. c. 1. n. 2.* Quot actionum forensium sint fontes totidem esse belli: nam, inquit por-
rò, ubi judicia deficiunt, incipit bellum. Dan-
tur autem actiones aut ob injuriam non factam
aut ob factam. Ob non factam, ut qua petitur
cautio de non offendendo, item damni infecti
& interdicta alia ne vis fiat, Factam autem ut
reparetur aut ut puniatur: quos duos obligatio-
num fontes rectè distinguit Plato *nono de legibus.*
Quod reparandum venit, aut spectat id quod
nostrum est vel fuit. Unde vindicationes & con-
ditiones quædam, aut id quod nobis debetur
sive ex pactione sive ex maleficio, sive ex lege
quo referenda, quæ ex quasi-contractu & quasi-
maleficio dicuntur; ex quibus capitibus nascun-
tur conditiones cæteræ. Factum ut puniendum
parit accusationem & judicia publica, (in marg.
cit. Bal. *ad l. 2. C. de servitut. & aqua. n. 71.*) per-
git Grotius, Plerumq; bellorum tres statuunt
causas justas, defensionem, recuperationem re-
rum & punitionem, quæ tria in Camilli ad Gal-
los denunciatione invenias. (*Liv. l. 5.*) omnia
quæ defendi, repetiq; & ulcisci fas sit. In qua e-
numeratione, nisi vox recuperandi sumatur la-
xius, omissa est persecutio ejus quod nobis debe-
tur;

tur; quam non omisit Plato, cum dixit, bella geri non modo si quis vi opprimatur aut expiletur, verum etiam si deceptus fuerit. Quicum illud Senecæ (*lib. 3. de benef. c. 14.*) convenit: æquissima vox est & jus gentium præ se ferens: Redde quod debes. Et in Fecialium formula erat (*Liv. l. 1.*) Quas nec dedederunt, nec solverunt, nec fecerunt, quas res dari, fieri, solvi oportuit, & apud Sallustium *in historiis*: Jure gentium res repeto, &c. hæc Grotius & alia plura, quæ videri possunt loco citato, Exemplum in sacris sunt belli defensivi Israëlitarum contra Amalek, *Exod. 17.* Saulis contra Ammonitas, *1. Sam. 11.* & pleraque Davidis inter quæ illud contra Absalom, *2. Reg. 20.* &c. recuperandi causa suscepti illustre est, illud Abrahami, *Gen. 14.* pleraque Judicum, quædam etiam Davidis. Joram, Jolaphati & regis Edom contra Moabitas, *2. Reg. 3.* punitorii belli exemplum est bellum Israëlitarum contra Cananæos, *in lib. Jos. & Jud.* contra Benjaminitas, *Jud. 20.* Saulis contra Amalecitas, *1. Sam. 15.* &c.

§. 303.

Et hæc quidem juxta Jura Divina & humana rectè se habent. Admonemur autem ex textu nostro in praxi, pro quietanda conscientia nostra non sufficere, ut belli quod suscipimus causa in se justa, aut hostis nos adorientis, aut armis nostris petendi causa injusta sit. Hoc declaramus ex Evangelio. Populus hujus regis fuit populus Romanus, qui populum Judaicum aggressus, vindicasse dicitur ingratitude & cædem in filio Dei, Prophetis & Apostolis commissam. Si ve-

rō eventum respicias Romanis hæc causa nun-
 quam in mentem venit, sed causa qua ipsi pro-
 vocati fuerant, rebellio erat, nequaquam sane
 probanda, quia tamen tyrannide præsidum, po-
 tissimum Cestii, Flori, irritati fuerant, meriti
 quidem sunt à Romanis castigari, tantas tamen
 calamitates, quibus similes Josephus *ἀποτομῆς*
 unquam visas vel auditas negat, imo extremam
 illam Flori iniquitatem & sævitiam, ut sine du-
 bio ipsi sibi sunt imaginati sese non meruisse &
 inde ad rebellionem audaciores & in extremis
 etiam calamitatibus obstanatiores facti, ita o-
 mnino nobis ipsis, si hoc solum intueamur vi-
 deri possit. Sed cogitare debebant exercitum
 hunc non tam Romani Imperatoris, quam ejus
 Regis esse, cujus iram contemtu Evangelii pro-
 vocaverant, hoc est ipsius Dei, huic scelera sua
 deprecari & Romanis Dei ministris patienter se-
 se subjicere debebant. Sed quia induratio frivo-
 lam rejectionem temporis gratiæ & benignæ vi-
 sitationis secuta, ipsis non permittebat, ut, quod
 Deus apud Prophetam de patribus eorum dicit,
 respicerent ad Deum qui ipsos percutiebat, *Esa.*
9. v. 13. sed tantum intuebantur Romanos, à
 quibus jura & privilegia sua, divinitus ut puta-
 bant sibi concessa, violarentur. His rectè se face-
 re si ad extremum usq; spiritum resisterent. Sed
 alia exempla intuebimur, *Judic. 20.* Legimus
 quod Israelitæ Benjamitas ob immane flagiti-
 um, quod ibi recitatur, bello adorri jussi, duas
 tamen strages immanes ab ipsis passi sint. Qua
 de causa? num quod bellum injustum esset? mi-
 nime, sed propter hanc persuasionem, quod ju-
 stam

nam causam belli sufficere putantes, Deum pro adiutario non satis seriò invocassent, fortasse etiam, quòd ex ipsorum numero fuerint, sive ejusdem sive aliorum flagitiorum non minori pœna dignorum, rei. Ad horum agnitionem ante victoriam adigendi fuerant. Idem hodie fit. Mala & injusta patimur à Turca & aliis hostibus. Cur autem patimur? imò cur pati nolentes & resistentes frustra plerumq; sumus? Non quòd causa nostra respectu Turcæ mala sit, sed quòd respectu Dei. Hujus, non Sultani Turci- ci exercitus est Turcarum exercitus. Hunc expiare ante omnia debebamus, cultus idololatrias abolendo, verbum Dei audiendo, peccata emendando, legatos Dei, de quibus aut quorum similibus in hoc Evangelio dicitur audiendo & suscipiendo. Et certior spes esset victoriæ, *Psal.* 81. v. 14. 15. Exempla talium deprecationum habes, *Psal.* 79. v. 80.

§. 304.

Visitatio convivarum à Rege facta & in ea compellatio hospitis incomti, & hujus silentium malæ & convictæ conscientiae index; occasionem nobis suppeditat aliquid dicendi de conscientia, præsertim cum nec Divinis nec humanis Juribus ignota sit. In jure civili & Canonico notatu digna sunt de ea dicta: Conscientia rectè factorum in rebus adversis una omnium maxima est consolatio, Gail, 1. P. P. c. 10. n. 6. Contra conscientiam agens ædificat gehennam, c. per tuas 32. de Simon. c. omnes 28. quest. 1. conscientia quam quis habet scrupulosam, nisi deponat errorem, non evadet, *ibid* & Joh. Paul. Lancel.

l. 1. regul. ex universo Pontificio jure excerptarum p. 65. Conscientiæ malæ signa sunt erubescere, pal-
lere, inconstanter loqui, & faciunt præsumtio-
nem malam Clar. *in quest. 21. pract. crim. n. 39.*
Farinac. *l. 2. de Indic. quest. 52. n. 39.* Item ex vul-
tu aspectu, inconstantia, trepidatione, ex ocu-
lorum sermonumq; indicio deliquentis con-
scientia observari potest, qualis sit, *text. in l. de*
minore. 10. §. plurimum 5. ff. de quest. Bart. *in l. 15.*
quireus. n. 12. in fin. ff. de pub. jud. & nulla tor-
menta melius produnt maleficio conscientia.
Vult. *cons. Marp. 15. n. 99 vol. 1.* Nullum pec-
catum gravius quam conscientis velle domina-
ri. Apophtegma perhibetur Max. II. Imp. Lamb.
Florid. im Bedencken von der emendation des
Jahrs / p. 79. Weinrich. *de constit. pacif. Relig.*
f. 224. Conscientia ex jure debet informari, &
scrupulosa conscientia deponi Bald. *cons. 295. n.*
2. l. n. Franc. Mantic. de conject. ult. vol. 1. 2. c. 14.
n. 7. Heig. *2. q. 1. n. 166.* Item conscientia Judi-
cis secura non de proprio ipsius sinu vel pectore,
sed de utero & conscientia legis regulata secun-
dum tramites Juris proficisci debet, Bald. *in l. 1.*
col. 5. c. si plur. un. sent. Arnold. Reyger *in diss. An*
Judex secundum conscientiam, &c. Conscientia ha-
bet veritatem & nemo præsumit immemor
suæ salutis, *l. quisquis S. C. ad L. Jul. Mai. Zas. in*
l. quocunq. de V. O. n. 34.

§. 305.

Inter Theologos Homiliticos materiam hanc
præ aliis late tractavit Georgius Strigenicius
Concionator elequentissimus 30. *concionibus* su-
per illa particula historiæ Jonæ, ubi narratur
descen-

descendisse in navem & dormiisse, sed nos tres tantum quæstiones tractabimus. 1. Quid sit, & in quo consistat. 2. Quotuplex sit. 3. Quid quemvis hominem de conscientia sua facere debeat.

Definitur autem conscientia à Velc. 4. *Physic.* 29. Judicium de facto nostro bono aut malo, petendum è lege naturali, vel, inquit, est habitus naturalis conclusionum moralium, quæ eliciuntur ex principiis practicis moralibus probans bonum opus, & reprobans malum opus, cujus officium est inferre conclusionem ex majore syn-tere seos & minore dictaminis in syllogismo practico, prior definitio videtur loqui de conscientia, ut est actus naturalis, omnibus qui rationis usu præditi sunt, communis. Secundo de tota ejus latitudine, de qua mox plura. Mihi ita videtur definienda: quod sit actus intellectus hominis (rectè enim dicere puto Thomam Aquinatem, quod non sit habitus sed actus, licet habitum aliquem principiorum practicorum, plerunque præsupponat) quo propria facta sibi proponit & de eis judicat. Non malè vocatur Syllogismus practicus, in quo Major propositio est Lex (seu Naturalis seu positiva divina vel humana) minor est proprium factum. Ut si v. g. homini notum sit dictum Maledictus qui non fecerit omnia quæ scripta sunt in lege. Subsumit conscientia Ego non feci omnia imò contra feci. E. sum maledictus. Tanto gravius scilicet urget propositio major, quanto exquisitior est legis divinæ notitia. (Servus enim gnarus voluntatis herilis plura accipiet verbera) minor quanto

H h h 3

pec-

peccata plura, majora, circumstantiis notabilioribus sensum & animum gravius afficientibus prædita. Et ita habere se videtur conscientia formaliter considerata. In tota autem latitudine, hoc est, cum omnibus requisitis, antecedentibus potissimum & consequentibus considerata, ut non inconcinne (mala nominatim) belua multorum capitum nominari possit. Antecedit primo habitus seu notitia principiorum saltem naturalium, 2. Cum ἡγῶνεια tamen plerumque conjuncta, ut apparet in Juda. 3. Motus malorum affectuum, ut iræ in Caino φιλονεξίας in Juda, libidinis in Davide, metus in Petro. 4. Sensus voluptatis peccato conjunctæ. Hæc plerumque obliterant & obruunt mentem ejusque judicium. Ipsa conscientia in se, duo potissimum includit. 1. Testimonium tum de factis, tum de lege talibus factis opposita. 2. Judicium dictans quid meritus sit, adeoque simili ferre illi Terentiano: Annon dixi hoc esse futurum? dixti, quid meritus? crucem. Si vero Allegoricè ad forum humanum accomodes, conscientia omnium ferè personarum & actuum à personis illis proficisci solitarum vices sustinet. 1. Accusatoris, dictat enim nobis, mala nos fecisse & pœnam meritos. 2. Testis, adeo ut tacere etiam volentes tamen urgeat, *Psal.* 32. v. 3. 3. Patroni, quærimus excusationes, sed non sine prævaricatione. 4. Judicis interdum & 5. Assessoris, modos quærimus quomodo delicta palliemus. Adam & Eva folia ficuum, Judas accessum ad Sacerdotes, abjectionem pecuniæ & tandem restim

Tim. 6. Tortoris & carnificis instar furiarum, ut Cic. loquitur *pro Roscio*. Effecta & consequentia malæ conscientiae sunt. 1. Pudor, *Rom.* 6. v. 11. *Dan.* 9. v. 7. 8. 2. Tristitia. 3. Terror, *Dan.* 5. v. 6. *Prov.* 28. v. 1. 4. Totius hominis perturbatio, *Esa.* 57. v. 24. 5. Desperatio, ut iterum in Juda, item Saule, Ahitophele, &c. Bonæ conscientiae consequentia sunt. 1. Confidentia, *Prov.* 28. v. 1. 2. Gloriatio & gaudium, 2. *Corinth.* 1. vers. 12.

§. 306.

Porro, cum audiamus duplicem esse conscientiam, bonam & malam, propius paulo harum discrimina consideranda sunt.

Bona conscientia tribus modis dicitur:

I. Quod bona, aut certe nihil mali omnino fecerimus, ut homo in statu innocentiae. Talis non amplius in homine datur, quia omnes fatemur cum Paulo quod peccaverimus & careamus gloria Dei, *Rom.* 4.

II. Quod peccata nostra expiata sciamus, talis conscientia purgata dicitur & quidem per sanguinem & meritum Christi, *Hebr.* 9. v. 14. applicatione facta per fidem, *Act.* 15. v. 9.

III. Quod conscii nobis simus innocentiae aut benefactorum ejusmodi qualia cadunt in hanc imbecillitatem, de tali loquitur Paulus, *Act.* 3. v. 1. *Rom.* 9. v. 1. 1. *Cor.* 4. v. 4. c. 8. v. 7. 2. *Cor.* 1. v. 12. 1. *Tim.* 1. v. 5. 19. *Hebr.* 13. v. 18. 1. *Petr.* 3. v. 16. *Job.* 27. v. 6.

§. 307.

Mala conscientia præcipue quidem dicitur ob effectus illos malos, de quibus supra. Ut ve-

rò bonæ conscientiaē causæ tres sunt ita (cum quot modis dicatur unum oppositorum totidē dicatur & alterum) malæ conscientiaē totidem commemorari possunt.

I. Mala conscientia dicitur absolutè propter peccatâ tum originalia tum actualia. Dici posset originalis, quia ex privatione originalis iustitiæ ortum habet. Talis fuit conscientia Ethnicorum de qua Paulus, *Rom.* 2. v. 15. 16. In hac maior syllogismi practici est Lex scripta in cordibus humanis, hoc est, Naturalis.

II. *Κεκαυτηρημένη* ut Paulus loquitur, 1. *Tim.* 4. v. 2. Talis est Hypocritarum (ut Paulus ibidem dicit) & præcipuè illorum qui operibus electitiis & similibus modis, Deo nec placentibus nec probatis, conscientiam sanare volunt. Talis conscientia cauteriata dicitur duabus de causis, 1. quia, ut Chirurghi cauteriis sistunt fluxum sanguinis in vulneribus, qua ratione tamē, nisi alia medicamenta simul adhibeantur, inflammationes, & alia mala quibus vulnus deterius fit quam ante erat, oriri solent. 2. Velut cauterio notantur facinorosi ita ejusmodi coram Deo facinoribus suis notati sunt, quantumvis ea dissimulent.

III. Saucia, vel si mavis conturbata, *συναγχεμένη*, ut liber Sapientiaē vocat *cap.* 17. v. 11. In iis qui peccant contra conscientiam. Hæc etsi videatur interdum dormire, *Gen.* 4. v. 7. vide versionem Lutheri cum marginalibus & concionem passionalem sextam *Postillæ Domesticæ*, eatenus, ut eâ posthabita homo nihilo minus nefaria perpetret,

tret, somnus tamen ille similis est somno febricitantium, aut ejus de quo Virgilius 7 *Æneid.* qui inferis sacrificans

Pellibus incubuit stratis, somnosq; petivit

Multa modis simulacra videt volitantia miris.

Hoc est, occultos q. stimulos menti subdit, male dicens facere quæ faciat, quamvis nondum tribunal figat finali judicio. Talis erat conscientia Caini cum fratrem occideret antequam a Deo compelleretur, talis Saulis posteaquam Spiritus Sanctus ab ipso recesserat, 1. *Sam.* 16. v. 14. Tales hodie plerunq; sunt Apostatæ ut triste illud exemplum Francisci Spieræ apud Sleidanum (*L. 21, ad A. C. 1548. m. p. 649.*) & alios, qui seorsim illam historiam ediderunt, docet, cui ut fidem abnegaturo conscientia non defuit q. in aurem dicere. Noli hoc facere Francisce, &c. ita, cum nihilominus abnegasset, quietem non permisit, donec de gratia Dei penitus desperaret. Nec possum facere hac occasione quin ascribam quod ex Magni cujusdam Theologi ore audiui; *Apostatas trium esse generum.* Quosdam tristes & ad desperationem magis magisque vergentes. Talis fuit hic quæ diximus Franciscus Spiera, quosdam persecutores agnitæ & tamen abnegatæ veritatis. Talis fuit Fridericus Staphylus qui (verba sunt Osiand. *cent. 16. l. 3. c. 16.* ex Bucholtzero) Theologiæ Evangelicæ Professor in Academia Regiomontana Prussiæ fuerat, descivit ab Evangelio ad Papatum & multa virulentissima scripta Satanicis calumniis & conviciis turgida in lucem edidit. Tales fuerunt Pistorius, Sartorius, & alii plurimi, quorum exempla odiosa,

H h h 5

quos-

quosdam denique Epicuræos, qui voluptatibus corporis sedare aut lenire volunt morsus vermis illius interni. Tales plerique sunt ex vulgo qui contra conscientiam ad abnegandam veritatem Evangelii, & amplectendos errores & cultus Pontificios abduci sese passi sunt. Sed hæc exempli loco. Neq; enim soli Apostatæ, sed & eorum plurimi, qui se veræ doctrinæ addictos profitentur, & ut habet hæc parabola, ad nuptiale convivium tanquam grati convivæ accumbunt, fauciam habent conscientiam, speciem habentes pietatis, virtutem autem ejus abnegantes, 1. *Tim.* 3. v. 5.

§. 308.

Serviet nobis hæc doctrina ad multas alias.
1. Quia jam post lapsum nullius conscientia pura est, (ubi enim invenitur verè purus, 1. *Reg.* 8. v. 46. 2. *Par.* 6. v. 36. *Prov.* 20. v. 6. *Eccl.* 7. v. 21. 1. *Job.* 1. v. 8.) itaq; de ea purificanda solliciti simus.

2. Sciamus autem non omne emplastrum esse huic vulneri idoneum. Vitemus ergo ea quibus cauterium inuritur potius quam ut sanetur, cujusmodi sunt *ῥαλοθησκία*.

3. Quia scimus veram medicinam conscientiae meritum & sanguinem Christi esse, itaq; vulnibus nostris agnitis purificationem inde petamus, *Psal.* 51. v. 9.

4. Ne addamus vulnera fauciae conscientiae, nec leve putemus peccatum, vel leviter (ut nos putamus) conscientiam vulnerans. Obstemus pravis affectibus, *Gen.* 4. v. 7. videmus peccata etiam circa minima, cujusmodi sunt oboli Judæ,

dæ, quos Christo furatus est, *Iohan. 12. vers. 7.*

Videmus occasiones peccati, uti sunt prava sodalitia, compotationes, &c. ex quibus sequitur *σωλὶα* &c. In vino quippe non veritas tantum ut vulgo dicitur, sed & feritas, &c. Conscientiam evigilaturam ne tentemus sopire negande ut fecit, Cain, *Gen. 4.* varinis prætextus querendo, ut fecit Saul, *1. Sam. 15.* Aharon, *Exod. 32. v. 22.* imò Adam, *Gen. 3.* Hoc enim facientibus contingere solet idem quod iis, qui ulcera & vulnera purulenta eò usq; dissimulant donec inflammatione totum corpus pereat, *Psal. 32. v. 3. & seqq.* fateamur potius & de solida sanatione solliciti simus, ut David eodem loco docet.

DOMINICA XXI. POST TRINITATIS.

Evangelium, *Joh. 4. à v. 46. ad finem.*

46. **E**Terat quidam regulus, cujus filius infirmabatur in Capernaum.

46. **O**R il y avoit un seigneur de cour duquel le fils estoit malade en Capernaum.

46. **U**nd es war ein Könizischer/ des Sohn lag krank zu Capernaum.

47. Hic cum audisset quòd Iesus advenisset à iudæa in Galilaam, abiit ad lileam, & rogavit eum, ut descenderet & sanaret filium ejus: si quidem is agebat annos quatuordecim.

47. Lequel ayant ouy que Iesus estoit venu de Judæe en Galilee, s'en alla vers lui & le pria qu'il descendest pour guerir son fils: car il s'en alloit mourir.

47. Dieser hörete/ daß Iesus kam aus Judæa in Galilaam/ und gieng hin zu ihm/ und bat ihn / daß er hinab käme/und hülffte seinem Sohne/ der er war todkrank.

48. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa

48. Adonc Iesus lui dit, Si vous ne voyez

48. Und Iesus sprach zu ihm: Wenn & pro-

Et prodigia videritis, non creditis.

signes & miracles, vous ne croyez point.

ihr nicht Zeichen und Wunder sehet / so glaubet ihr nicht.

49. Dicit ad eum regulus, Domine, descende, priusquam moriatur puerulus meus.

49. Adonc cest homme de cour lui dit, Seigneur, descendeuant que mon fils neure.

49. Der Königsche sprach zu ihm: Herr / komm hinab / ehe denn mein Kind stirbt.

50. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus vivit. Credidit homini sermoni quem dixit ei Iesus, et abiit.

50. Iesus lui dit, Va, ton fils vit, Cest homme creut à la parole que Iesus lui auoit dite, & s'en alla.

50. Jesus spricht zu ihm: Gehe hin / dein Sohn lebet. Der Mensch glaubete dem Wort / das Jesus zu ihm sagte / und gieng hin.

51. Iam autem eo descendente, servi occurrerunt ei: et annuntiaverunt ei, dicentes: Filius tuus vivit.

51. Et comme de via il descendoit, ses enviteurs le rencontrerent, & lui annoncerent, disans, Ton fils vit.

51. Und in dem er hinab gieng / begegnetē ihm seine Knechte / verkündigtē ihm / und sprachen: Dein Kind lebet.

52. Percontatus est ergo ab eis horam in qua melius habuisset: et dixerunt ei, Hec circiter horam septimam reliquit eum febris.

52. Adonc il leur demanda à quelle heure eils' estoit trouué mieux, Et ils lui dirent, Hier à sept heures la fièvre le laissa.

52. Da forschet er von ihnen die Stunde / in welcher es besser mit ihm worden war. Und sie sprachen: Gestern umb die siebende Stunde verließ ihn das Fieber.

53. Cognovit ergo pater, id factum esse illa ipsa hora. in qua dixisset ei Iesus: Filius tuus vivit, et credidit ipse ac domus eius tota.

53. Ze pere donc cognut que c' estoit à ceste heure-la que Iesus lui auoit dit, Ton fils vit. Et il creut, & toute sa maison.

53. Damercket der Vater / daß umb die Stund wäre / in welcher Jesus zu ihm gesagt hatte / dein Sohn lebet. Und er glaubte mit seinem ganzen Hause.

54. Hoc rursum secundum signum edidit

54. Ce second signe fit encore Iesus

54. Das ist nun das ander Zeichen das
dit

dit Iesus, quum venisset ex Iudaea in Galilaeam.

quand il fut venu de Judée en Galilée.

Iesus thât / da er aus Judæa in Galilæam kam.

§. 309.

Continet hic textus historiam sanationis miraculosæ à Christo Servatore in filio Reguli (ut ab Interprete Latino vocatur, rectius Regius em Königscher / sed de hac voce mox plura) peractæ. Illius *miraculi* commemoratur *subjectum*, quod est, ut dictum, filius Reguli ægrotus, à febre, ut in fine dicitur (quam dicere possis *subjectum quo*) & quidem animam agens μέλλων ἀποθνήσκειν causa τῆς ἐκείνου, est Regius Christum rogans. In qua rogatione notanda 1. *occasio*, quæ instar *causæ τῆς ἐκείνης*, *miraculi*, quod scilicet audiverat Christum è Judæa, & quidem in eam ipsam urbem, in qua primum miraculum ediderat, reversum. Abs hac occasione si fuisset, quamvis miraculi ipsius non ignarus, nec tunc primò de eo certior factus non videtur tamen Christum fuisse requisiturus. 2. *Modus* qui conjunctus erat cum præscriptione, ut veniret ad se & filium suum sanaret. 3. *Adjacentia* quorum primum non satis probandum videlicet Insufficiens agnitio potentiæ Christi? Audiverat de miraculo in Cana facto, quod, quia factum erat in loco ubi præsens fuerat, itaq; plura de Christo nondum comperta habebat quàm quòd in eo loco ubi coràm esset miracula edere posset. Et probabiliter colligebat, quia naturam aquæ in naturam vini mutasset, etiam naturam hominis morbo-

sam

Donnica XXI.

sanam in sanam mutare posse. Verum enim verò, ut Johannes in clausula illius miraculi adjecit, Christum *manifestasse gloriam suam*, hoc est, quod verus Deus esset, qui propria potentia aquam in vinum, hoc est, naturam ipsam rerum mutare posset, eoq; effecisse, ut discipuli ipsius in ipsum crederent, hoc est, pro filio Dei ipsum agnoscerent. Ita alii, & nominatim hic regius, idem colligere, nec tantum à simili ad simile, sed à genere ad speciem argumentari, aut certè ex tanto miraculo occasionem sumere debebant in personam & facta ejus amplius inquirendi. Quod si fecisset hic regulus, ex factis ejus quæ post miraculum illud in Cana factum, in Judæa perpetraverat, ut dicit Johannes versibus antecedentibus edoctus fuisset, potentiam Christi nequaquam tam angustis limitibus ut ipse fecerat, circumscribendam esse. *Secundum adjunctum* petitionis est, patientia, in sustinenda Christi increpatione & reprehensione imbecillitatis & oscitantia, ad diligentius observandam Christi in primo illo miraculo intentionem, quæ scilicet erat ut pro Messia agnosceretur. Hanc increpationem, inquam, patienter sustinet: instat tamen petendo: *Domine, inquit, descende antequam morietur filius meus*, q. d. agnosco me reprehensionem meruisse, ideoq; illi non contradico, quia tamen periculum est in mora, quæso ne periculum hoc minoris apud te sit, quam delictum meum, descende modo & juva filium meum, & patienter audiam & sustinebo quicquid in super dixeris vel feceris. Ex hoc elucet simul *tertium adjacens* seu adjunctum; anxiosa sollicitudo de filio,

lio, cujus saluti ut consuleretur, quemadmodum in adeundo Christo labori non pepercerat, ita omnia ab ipso perpeti cupit, modo consulatur filio suo. 4. *Alius nervus concurrens*, seu ut Logici loquuntur *adjacens*, quod audita quamvis mentione fidei, & inde dependentis æternæ salutis, unicè tamen ad filium ægrotum, quamvis rem temporalem, animum defixum habet, & q. de propria salute audire nihil cupiat, donec videat salutem allatam filio suo. Et hæc de causa miraculi *περὶ τὰ τέρατα καὶ σημεῖα*. *Efficiens* miraculi principalis est Christus, in cujus sanatione ipsa quoque est antecedens & concomitans. *Antecedens* est increpatio: Dicendo, nisi signa & miracula videritis, ne credatis, Modo. Coniunctivo non dicit *ἐπιστεύετε* vel *πιστεύετε*, sed *μὴ πιστεύετε* q. prohiberet, formula ut mihi videtur Ironica, qua uti solemus, quando indignamur aliquid fieri quod fieri nos nolle per amarulentem Ironiam significamus. Ut si pater iratus filio dicat. *Thue ja nicht gut / biß du geschlagen werdest*. Incidit quidem, dum hæc scribo, formula similis, ubi talis Ironia locum non habere videri possit; habet tamen alia singularis Emphasis, videlicet *Matth. 5*. Nisi abundaverit iustitia vestra ultra iustitiam Phariseorum, non intrabitis in regnū cælorum, ubi in Græco itidem est Coniunctio, *μὴ εἰσελθῆτε* pro *εἰσελεύσεσθε*, quod Germanicè est, *ihr werdet nicht hinein kommen*. Sed ut dixi Emphasis ibi quoq; est ita loquentis, quasi prohiberet quod fieri nullo modo posse prædicebat, q. d. *kommt nur nicht hinein / vel: bildet euch nur nicht*

nicht ein / daß ihr hinein kommt. Ihr habt denn
 ein bessere Gerechtigkeitt. Sed hæc, quæ nemine
 monente mihi incidisse fateor, in medio & alio-
 rum iudicio relinquo, primum itaq; ut dixi erat
 in facto Christi hoc loco ut Regium reprehen-
 deret, videtur autem ad tria respexisse Christus
 hac increpatione.

1. Primum erat miraculum in Cana Galilææ,
 quod Evangelista *σημειον* vocat. Hoc illi non suf-
 ficiebat ad fidem in ipso faciendum omnipoten-
 tiæ Divinæ in Christo: Hinc Christus hic addit
τερατα, miracula summam admirationem & q.
 stuporem incutientia, vocantur enim apud Græ-
 cos hoc nomine monstra singulare quid *εἰρηνα*,
 hoc est, prædicentia, q. d. Audivisti de signo in
 Cana edito, unde aliquam, sed admodum infir-
 mam de mea potentia persuasionem hausisti, nec
 crediturus videristu & tui similes, nisi *τερατα*
 hoc est miracula magis evidentia non audiat
 tantum sed & videatis.

2. Secundum, ad quod respexit Christus, est
 hoc, quod Evangelista paulò ante commemorat
 Galilæos Regii hujus sympatriotas à Christi mi-
 raculis quæ circa festum ediderat adductos, ut in
 ipsum crederent. Sed nec hæc huic Regio suffi-
 ciebat, quia ab ipso non visa, vel forte itidem
 insufficientia visa, quæ tantam virtutem pro-
 barent, qua absens sanare posset.

3. Tertium erat, exemplum Samaritanorum,
 qui (ut habet itidem paulo ante hanc historiam
 Evangelista) nullo planè miraculo, sed solis ver-
 bis primo mulierculæ de Christo, deinde ipsius
 Christi,

Christi, crediderant, cum hic Regius vix ex miraculis hoc didicerit, & crederet, quamvis forte hoc ipsum infirmiter, Christum posse sanare eum cui præsens esset. Absentem autem posse vel incredibile, vel certè dubium ipsi erat. Increpationem hanc sequitur *ipsa sanatio, & sanationis indicatio*. Sanationis modum non indicat Evangelista, ut significet fuisse prorsus supernaturalem, & immediatam virtute Divina & invisibili factam. Indicatio vero salutis filii significabatur parenti his verbis; *Abi; filius tuus vivit*. Abi inquit; non opus est ulteriore petitione, multò minus meo comitatu, ut tecum descendam & sanem filium tuum. Salvus enim jam est. Vivit, ita scilicet ut hac quidem vice nihil sit ipsi à morte periculi. Hæc de miraculo ipso & ejus causis & concomitantibus. Sequuntur *consequentia*, quorum 1. *Fides* verbis Christi habita quam Evangelista describere videtur cum admiratione, & potissimum subjectum cum singulari Emphasi proferendo. Satis enim intelligi potuisset de quo loqueretur, si nudè dixisset; credidit verbo Christi & abiit. Sed dicit *καὶ ἰσχυροῦς ὁ ἀνίσταται* &c. credidit, &c. Quis? Homo; is scilicet, qui modo magna incredulitate & aliis nævis præditus fuerat, & potissimum non putaverat, Christum nisi præsentem sanare posse filium suum. Hic credidit jam Christo & abiit. Et hoc primum & immediatum consequens est. 2. Secundum erat *obviatio servorum* salutem filii Domino nunciantium, iisdem prorsus verbis quibus ipse Christus ipsi hoc nunciaverat. 3. *Sci-*
Iii
scitatio

scitatio Domini à servis horam in qua κομψότερον ἔχε. Κομψὸς aliàs idem est quod Latine com-
ptus, elegans, venustus. Hic idem quod alacer
à morbo, frisch und gesund. Hoc est, quærebat
qua hora vel ex decubitu (quem valde in mor-
bis attendit Hippocrates) *prænot.* 1. c. 5. vel eti-
am omnimoda è lecto surrectione deprehendi-
sent, ægrum melius habere. 3. *Responsio servo-*
rum; hora septima diei antecedentis, hoc est pri-
ma pomeridiana (Duodecim enim horas de die
numerabant Judæi inæquales ut putant, hoc est
tanto longiores singulas æstate quàm hyeme,
quanto tot⁹ dies æstivalis longior erat hyemali)
4. *Ratiocinatio Patris*; κομψότης hanc in filio
ortam eo ipso tempore, quo Christus ipsi salu-
tem filii promississet. Unde collegit eodem
tempore quo Christus hoc ipsi dixisset simul eti-
am sanavisse. 4. *Fides plena & perfecta* Regii hu-
jus, qua & ipse credidit hunc Jesum esse promif-
sum Messiam & toti domui hoc est omnibus &
singulis suis domesticis *persuasit*, ut idem crede-
rent. Addit Johannes pro Epilogo signum hoc
esse secundum quod Christus ediderit, non ab-
solutè, sed in Galilæa & quidem tunc, cum ex
Judæa (in quam post primum signum in Cana
editum profectus, multa signa ibi edidit, ut re-
statetur Johannes *hoc cap v. 45. cap. 3. v. 2.*) in
Galilæam reverteretur.

§. 310.

Occurrit hic primò quæstio; quis, vel qualis
hic homo regulus, Græcè βασιλικός, fuerit? Bar-
radius *lib. 5. c. 3. Tom. 3. in concord. & hist. Evan-*
gelica,

Galica, commemorat primo sententias Patrum, Hieronymi & Euthymii. Hieronymum Palatinum fuisse putare, ex aula regia, quæ sententia nomine Græco confirmetur, Græcè enim inquit βασιλειος appellatur, id est, Regius vel Palatinus, addit etiam Syriacam quoq; editionem interpretari מלכא גבד gabed malcha, id est, servum Regis. (alii scribunt עבד) ut respondeat iisdem literis radicalibus apud Hebræos, litera autem gimel apud Barradium orta videtur ex pronuntiatione literæ aiin similis literæ λ (Grotius dicit Arabem habere; virum Regis) Ex Euthymio: Regius (inquit) dicebatur, vel quòd regio esset genere: vel quod dignitatem nactus erat, à qua regius cognominabatur, vel quod minister esset regis. Hæc, inquam, Barradius qui & pergit. Noster, inquit, interpretes legisse videtur non βασιλειος sed βασιλικος (& ita habent nostri etiam codices, forte σφάλμα est pro βασιλικος, hoc est ^{aiin} Diminutivum est vocabuli βασιλευς) quod nomen regulum significat, id est, parvum regem. Quamobrem credendum est principem aliquem virum fuisse, qui alicui urbi imperaverit sub imperio tamen Cæsaris. Lyranus existimat, Cæsaris fuisse administrum, cui Galilææ custodia commissa erat: atq; ideo in urbe Capernaum habitasse & regulum appellari. Et D. Thomas, erat inquit iste quidam de familia Herodis sive nuncius sive officialis Imperatoris, &c. Judæum fuisse arbitrari ait autorem historiæ scholasticæ, quia Christus illi dicat; nisi signa videritis, &c. Hoc enim Judæorum esse,

& hunc sequi Jansonium, Maldonatum & Tolletum, Ethnicum autem fuisse putare Lyram Titelmannum & Claudium, quod & Hieronymus videatur sentire & Origenes, Cajetanum profelytum fuisse putare, sed rem incertam esse. Addit & Baronium *ex Annal.* qui ob eam rem regulum dictum putet, quod alicujus loci fuerit Dominus, verba videri possunt hoc loco, vel apud ipsum Baronium. Hæc inquam dicti authores, citante Barradio. Cui authoritas Concilii Tridentini, versionem vulgatam Latinam fontibus præferens, non permisit, ut propriis oculis videret, aut sequeretur eos authores, quorum sententiam sibi placere non obscurè innuit, quæq; sine dubio verissima est. Hieronymi putata. Fuisse scilicet officiarium, ut ita loquar, Herodis, quales multos in Galilæa fuisse constat ex convivio Herodis Genethliaco, *Marc. 6. v. 21* quamvis Joachimus à Beust. in enarratione hujus Evangelii existimet, ideo contulisse se hunc Regium in urbem Capernaum, ut ἀπαρξίας aulae fugeret & pietatem coleret, quod suo loco relinquimus, putamus autem Evangelistam vix eum à rege fuisse denominaturum, nisi officio regio adhuc præditus fuisset. Et fides ejus hoc quidem tempore valde adhuc infirma, nondum videtur ei consilium tam animosum suggessisse, ut pietatis studio ex aula secederet. Sed, ut dictum, in medio relinquimus. Porro etsi Herodes non rex propriè, sed Tetrarcha tantum fuerit, ab ipso tamen *Matthæo c. 14. v. 9. Marc. 6. v. 14.* ex ore sine dubio populi imo ipsius Herodis qui *v. 23*, dicti capitis Tetrarchiam suam
(qua

(quæ insuper propria ipsius non fuit, sed, ut hodie loquimur, feudum Imperatoris Romani, de quo valde dubium est, an alienare aliquid, & quidem ob causam tam vilem, imo turpem ipsi licuerit) βασιλείαν vocavit, Rex nominabatur. Non mirum itaq; si ministrum ejus regium vocavit. Dixit autem Evangelista βασιλικὸν ad differentiam eorum qui nomine Cæsaris passim in Judæa & Galilæa & nominatim in Capernaum in præsidio erant, qualis erat centurio de quo *Matth. 4.* principem autem virum, ut Barradius, aut Dominum, ut Baronius putat, qui sui juris fuisset (excepto solo Cæsare quem solum priorem agnosceret) non permittunt credere circumstantiæ illius temporis. Si enim in Galilæa regulus aliquis aut Dominus tunc fuit, non aliud esse potuit quam Herodes. Judæus autem, an gentilis, an profelytus fuerit, rectè videtur Barradius in medio relinquere. Quia enim Herodes revera gentilis, religionis autem professione Judæus erat, credibile est neutrius generis homines prorsus ab illius, nec ipsum ab illorum ministerio abhorruisse.

§. 311.

Controversiæ porro hæc de Reguli hujus nomine, quas nobis versio Latina vulgata majori ex parte peperit, quamvis in se articulum fidei nullum vel confirmet vel labefactent; in mentem tamen nobis revocant quæstionem de *authoritate Versionis Latinæ vulgatæ*, quam Pontificii ipsis fontibus præferunt. Hinc Synodus Tridentina (ut habent *verba Sess. 4.*) statuit & declarat,

Quæst.
LXXXVI

ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in Ecclesia probata sit, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus, pro authentica habeatur, & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat, & præsumat. Deinde notum est, quod B. Hieronymus author perhibeatur hujus versionis. A posteriori ergo ut incipiamus Hieronymi illam versionem non esse, constat tum ex Barbarismis & solæcismis innumeris (quorum magnam partem à Theologo quodam in festivam quandam Epistolam ad Monachos & Moniales scriptam, allegatis in margine locis S. Scripturæ, unde singulæ voces illæ Barbaræ desumptæ sunt, redactam in suo tractatu *de Verbo Dei* posuit L. Lælius *prop. 24.*) Hieronymo, pro solita stili ipsius elegantia, insolitis; tum ex hac ipsa voce Reguli in hoc textu, quam non respondere sententiæ B. Hieronymi paragrapho antecedente ex ipso Barradio Pontificio authore vidimus. Deinde versionem S. Bibliorum, vel illam, vel aliam, vel Hieronymi vel ullius alterius authoris authenticam & ejusdem, vel etiam majoris authoritatis quàm sint ipsi fontes non esse; probamus tum ex ipso authore *prologo in Pentateuchum*, ubi hæc habet verba: Aliud est Vatem esse, aliud esse Interpretem: Ibi Spiritus ventura prædicit, hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit transfert: & paucis interjectis *de septuaginta Interpp.* ait; Illi interpretati sunt ante Adventum Christi & quod nesciebant, dubiis protulere sententiis. *Et iterum*: Non damno nec reprehendo septuaginta, sed confidenter cunctis illis

illis Apostolos præfero, per istorum os mihi Christus sonat, quos ante Prophetas inter spiritualia charismata positos lego, in quibus ultimum penegradum interpretes tenent. Hæc occasione hujus voculæ monere visum est, de fontium ipsorum authoritate vide *Dom. IX. §. 126.* plura & graviora videantur ap. Chemnit. *part. 1. Exam. Concil. Trid. fol. 129. 130. 131.* Monendi E. sunt Studiosi Theologiæ, ut linguarum Originalium Sacri Codicis, Hebrææ & Græcæ notitiam sibi accuratam parent. Ita enim multos errores quos ii, qui propter imperitiam in rivulis versionum acquiescere coguntur, incurrun, evitabunt.

§. 312.

Evangelista in hoc Evangelio viro huic Regii & ipsi Herodi Regis, qui tamen non rex sed Tetrarcha tantum fuerat titulum tribuens, admonet nos *quid de titulis eorumque excessu sentiendum* & præcipuè quid privatis circa illos observandum sit? Ac de primo quidem, videlicet de titulis, & vasto so hodiè eorum incremento, videri potest Speidelias in *speculo Juridico, &c. sub voce Tituli* & quos ibi citat: Griphander in *tractatu de Weichbild. cap. 13. num. 7.* Lansius in *consult. de principat. inter provinc. Europæ Orat. contra Ital. p. 723.* Novum autem id non esse, apparet ex Herodis exemplo, qui, ut supra dictum, titulum Regis usurpavit, cum tantum Tetrarcha esset, & aliis Dynastis Romanos superiores recognoscentibus, Regū nomen sine Senatus & cum Imperatores essent, horum permissu usurpare sibi non licuerit, Sed quid privatis hic agendum,

Quæst.
87.

Evangelista docet suo exemplo? Non peccare scilicet, si titulos quo sibi hic vel ille usurpet, itidē ipsis tribuant, nec disputent, competant illis nec ne, pertinet enim hoc etiam ad præceptum Pauli, ut alter alterum honoris exhibitione præveniat: Quemadmodum & Lutherus in comitiis Wormaciensib⁹ Imperatorem, Electores, principes & omnes status Imperii compellantes, deprecatus est: ignorent sibi homini de monasterio, si titulum hunc vel illi competentem non tribuat. Cavendum tamen 1. ab assentatione, qua nonnulli interdum titulos, quos sciunt nec competere nec arrogari sibi ab eo cui tribuant^r, tamen tribuunt, vel, ut dictum assentationis causa, vel ut vicissim simili honore maculentur. 2. à præjudicio aliorum, ita scilicet venerantes unum, ne despiciant alterum. 3. Potissimum verò, ne titulos hominibus demus homine superiores, ita rectè detrectarunt Christiani cultum Divinum, quem Imperatoribus exhibere jussi sunt.

§. 313.

Ex eo, quod Regium hunc Palatinum Herodis fuisse supra audivimus: nascitur: nobis locus communis *de incommodis vitæ aulicæ*. Talem autem vocamus, non eorum tantum, qui perpetuo in aula degunt, sed & eorum qui à Regibus & Principibus dependent, & saltem interdum in aulam veniunt, & aulicorum similem conditionem habent, qualis fuit hic Regius, qui in Capernaum degebat, quæ non fuit perpetua sedes Herodis. Βασιλικὸς tamen dicitur, quod esset inter ejus Satrapas, seu μεγιστάνας ut vocantur

tur *Marc. 6.* De quibus vel ipsum corpus Juris, vel eorum commentatores videri possunt, nos de vita illa tantum agemus eatenus, quatenus ad statum Christianismi respectum habet. In Jure ad officium bonorum aulicorum eorumque privilegia pertinent *tituli posteriores lib. 1. Digest. a nono usq. ad finem, & in Codice tit. de Dignitatibus, item de officiis Comitum, Consulium, judicum, praefectorum, procuratorum, quaestorum, &c. item de privilegiis eorum qui in sacro palatio militant. Idem de Castrensi omnium palatinorum peculio, item de palatiis & domibus dominicis.* Et sane vita aulica in genere malè audit, vulgo dicitur es gibt gute Bisslein zu Hof/ aber man muß grosse (ja wunderliche) Sprung darnach thun/ Senec. in *Hypolyto.* Fraus sublimi regnat in aula. Et apud *Lucanum l. 8.*

----- *Exeat aula*

Qui vult esse pius, virtus & summa potestas

Non coeunt -----

Et *Martialis l. 8.*

Nemo suos (hæc est aulæ natura potentis)

Sed Domini mores Casareanus habet.

Hæc adeo vera sunt, ut ne David quidem, rex Optimus, (& optimorum aulicorum studiosissimus, qua de re peculiarem *Psalum* ordine 101. composuit dignum qui in omnium principum palatiis scriberetur, & regibus præcineretur, saltem quoties novo ministro opus habent) evitare potuerit sicarios, cujusmodi erat Joab, adulatores (sicophantas cujusmodi erat Ziba, conf. 2. *Sam. 16. v. 3. & cap. 19. v. 46.* consiliarios stolidos pro sapientibus tamen habitos, cujusmo-

di erat Jonadab filius Simea 2. *Sam.* 13. sapientes quidem, sed inconstantes ut Ahitophel, *ibid.* c. 15. v. 31. Quicquid tamen sit, majus adhuc est periculum, si rex aut princeps sit impius uti Herodes fuit. Hinc Salomo *Prov.* 29. v. 12. Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios. Idem ferè de aliis vitiis sentiendum. Hinc Tacitus *hist.* l. 1. Aulicos libentius cum fortuna principis quam cum principe loqui. Atque, ut de aliis incommodis aulicorum taceamus; saltem profectui in pietate quantum noceat aulica vita, etiam iis qui non sunt impii, docet inter alia exemplum aulæ & convivii Herodis, cui omnes Satrapæ & magnates (qualem hunc etiam fuisse supra audivimus quamvis interfuisse affirmare nolimus) interfuerunt tunc, cum filia Herodiadis de capite Johannis saltaret *Matth.* 14. *Marc.* 16. In quibus etsi non est dubium, multos fuisse sapientes, nec prorsus impios, adeò tamen nullus ausus fuit iniquæ illi sententiæ de capite Johannis saltatricidando, refragari, ut potius vereretur ipse rex, ne existimatio sua apud illos detrimentum caperet, si impiam & crudelitatem plenissimam sententiam retractaret. De hac assentatione & inconstantia aulicorum memorabilis historia est in vita Constantini apud Euseb. Sozom l. 1. c. 6. citante *Hist. Magdeb.* & Osiandr. *Cent.* 4. l. 1. c. 44. quod aliquando volens experiri, quinam serio Christiani essent in aula sua, convocatis hacce optione data, ut vel dæmonibus sacrificarent, vel à se discederent. Dæmonibus sacrificare cupientes ex aula ejecit, renuentes retinuit.

nuit. Simile quid videri possit obstitisse etiam Regio huic, qui sine dubio ita oscitans, ut supra audivimus, in æstimandis miraculis Christi non fuisset, nisi studiū placendi Herodi vulpeculæ, ut à Christo vocatur, hoc est, Hypocritæ & compactæ veræ pietatis, ipsum interturbasset. Ab hisce itaq; turbis & deliciis aulicis, non nihil avocavit Deus mentem ipsius cruce domestica, de quo fortasse mox plura. Quicquid tamen sit, quemadmodum hunc ipsum aulicum impium non fuisse certum est, licet infirmior fuerit initio quàm decebat, ita non absolute universalia esse dicta de impiis aulicis, etiam in aulis regum impiorum, ut nullam prorsus patiantur exceptionem, testantur exempla & dicta plurima, tum sacra tum profana, ut Josephi & Mosis in aula Pharaonis, Obadiæ in aula Achabi, Danielis in aula Nebucadnezaris & Darii Medi, Nehemiæ in aula Artaxerxis, Mardochei in aula Ahasveri. Et Menahem pius Ecclesiæ doctor, educatus legitur cum ipso Herode *Act. 13. v. 1*. Imo fit interdum, ut Deus per aulicos non optimæ notæ, bonum aliquod suis procuret, ut Josepho per pincernam Pharaonis, qui Josephi ad tempus oblitus, *Gen. 40. v. 23*. singulariter tamen à Deo admonitus, honorifica mentione Josephi effecit ut præfectus Regis totius Ægypti constitueretur, *ibid. c. 41. v. 9*. Multa quæ discant in utramq; partem hic habent tum ipsi principes tum & ministri eorum, imo etiam subditi.

§. 313.

Principes discant pietati pro se studere, memores

mores dicti *Sir.* 10. v. 2. & vulgati proverbii
Qualis rex, talis grex. Item versus:

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Hinc Chrysost. *Homil.* 10. *ad Hebr.* Eum qui re-
 gendos alios suscepit, tanta decet gloria virtutis
 excellere, ut instar solis, cæteras velut stellarum
 igniculos in sui fulgore obscuret. Rectè contra
 Demosthenes 2. *Olyntb.* ἔκ ἐστι πικρῶς ἐξετάσαι ἡ
 πέπρακται τοῖς ἀλλοῖς, ἀν μὴ περ ἡμῶν αὐτῶν
 πρῶτον ὑπὲρ ἑξή τὰ δεόντα. Delectum habeant in
 deligendis ministris, ut supra audivimus de Da-
 vide ex *Psal.* 101. nec, ut interdum fieri solet,
 cuivis ardelioni locum apud sese concedant. Imo
 semel delectis, etiamq; , uti putant, probatis, ta-
 men ne nimium fidei habeant, summa: videant
 cui fidant. Et dictum sibi putent vulgare illud
 νήφε καὶ μέμνησο αὐτοῖς εἶν. Nimia autem in hoc
 genere fiducia quantum damni dederit, multa
 tùm sacra tùm profana exempla docent, ut Na-
 has regis Ammonitarum 1. *Paral.* 20. Rehobo-
 ami Israëlitarum 1. *Reg.* 12. 2. *Paral.* 12. Darii
 Medorum *Dan.* 6. Et memorabile exemplum
 hoc in genere extat in hist. Ecclesiastica de Theo-
 dosio juniore, qui tantum fidei habuit consilia-
 riis suis, ut nonnunquam diplomatibus & simi-
 libus scriptis ipsius nomine conceptis, ante-
 quam legisset nomen suum subscriberet. Quam
 negligentiam soror ipsius Pulcheria pio hoc do-
 lo correxit, ut literas conscribi curaret, in qui-
 bus uxor ipsius Eudocia, quam mirificè deama-
 bat in servitutem tradebatur, eas non lectas cum
 subscriptione confirmasset, paulò pòst Pulche-
 ria

ria Fratri recitavit, atque ita oscitantiam ipsius correxit. Osiand. *Epit. Hist. Eccl. Cent.* 5. l. 1. c. 22. in vita Theodosii quam desumpsit ex *Trip. l.* 10. c. ult. *Socrat. l.* 7. c. 22. *Theodor. l.* 5. c. 36. *Niceph. l.* 14. c. 3. & seqq. Laudandum contra hac in parte pium votum Friderici Imperatoris, qui vocatis aliquando ad consilia Senatoribus & consiliariis, utinam inquit, duas res consilarii mei in vestibulo palatii deponerent. Sic enim & ipsi rectè consularent, & mihi inter consilia dijudicare facillimum esset. Interrogatus, quænam res illæ essent? Simulatio respondit & dissimulatio. *Panormit. de dictis & fact. Alfonsi.*

§. 314.

Aulici verò dictum sibi putent illud Ausonii:
*Fortunam referenter habe quicunq; repente
 Dives ab exili progrediare loco.*

Quam mutabilis enim sit favor principum, quam potens æmulatio aulicorum, exempla docent tum in iis qui impietate meruerunt à loco quem obtinuerunt deturbari tum in piis etiam. Exempla impiorum hoc in genere sunt in sacris Ahitophel, Haman, quorum potentia & auctoritas tandem in nervum erupit, Satrapæ Darii & similes. Et Joab, etsi, dum David viveret, locum suum in aula obtinuerit, mortuo tamen perfidiæ & parricidii pœnas dedit, profanorum hoc in genere exemplorum plenæ sunt priorum Cæsarum historiæ apud Svetonium, Tacitum, Dionem, &c. ubi identidem unus alterum quem ad Imperium emerſurum metuebat, evertit, præ multis memorabile est exemplum Sejani, qui à Tiberio & ad summos honores euectus, quibus
 ad

ad deprimendos alios insigniter abusus est, & tandem oppressus est, quippe qui effecit ut iussu Senatus occisi cadaver in gemonias projectum, per triduum ludibrio haberetur, liberi etiam necati & inter eos virguncula, cum laqueum jam in collo haberet, a carnifice stupraretur. Dio l. 58. Tacit. *Annal. lib. 5. c. 9.* Sed ut dictum non impii tantum aulici vicissitudinem talem experiuntur, qualem exempla modo dicta & *Psalms 37. v. 35. 73. v. 19. &c.* produnt. Sed & pii in populo Dei & boni viri apud gentiles in honoribus illis aulicis, ad quos singulari providentia Dei victi erunt, varias mutationes experti sunt. Ut Daniel cum focis in magna erat gratia apud Nebucadnezarem, sed & hi mox magnam offensionem incurrunt, propter detrectatum cultum adorationis, quem statuæ aureæ fieri volebat Nebucadnezar. Et ipse Daniel varias mutationes experiebatur. Insigniter imminutam ejus auctoritatem, imo nullam fuisse, tempore Balthasaris apparet ex Daniele c. 5. v. 18. & seqq. Sub Dario hujus successore emerfit iterum, sed iterum depressus est. Josephi potentiam S. Scriptura quamvis imminutam *πηρεως* non dicat, decrementi tamen aliquid passam, aut certè insigni potius modestia in tantis honoribus ipsis usum, innuere videtur eo, proficiscendi in terram Canaan ad sepeliendū parentem licentiam, aulicis intercessoribus apud Regem petierit, *Gen. 50. v. 4.* cum tamen antea *cap. 41. v. 40.* rex ei dixisset; Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, uno tantum regi solio te præcedam, & v. 44. absq; tuo impe-

imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Quanta etiam decrementa sumserit consiliariorum Salomonis post mortem ejus autoritas (& quidem irreparabili cum damno totius ferè regni) legimus, 1. Reg. 10. v. 8. Et quam ingrati sint reges etiam ad tempus boni erga consiliarios fideles Scriptura Sacra docet hoc noëmata quod habetur, 2. Chron. c. 24. v. 22. Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Jojada pater illius secum, sed interfecit filium ejus. Idem fecit Saul erga Davidem, victoria Goliathi & aliis plurimis erga Philistæos ipso adhuc vivo celebrem. Plura exempla, præsertim apud profanostam veteres quàm recentiores recenset Machiavellus *de rep. l. 1. c. 29. &c.* seq. capite hanc ingratitude caveri posse dicit, si vel princeps ipse rebus gestis intersit, vel belli dux re gesta magistratum deponat, (nisi forte vi contra regem obtinere velit.) Medium inter utrumque fecit astutus ille dux, nec alienus ab artibus Machiavellicis quamvis Machiavellus tunc nondum fuerit Joabus 2. Sam. 12. v. 28. qui urbe penè expugnata accersi jubet Davidem, gloriam reportaturum. In profanis etiam exempla plurima commemorari possunt, ut amicorum Germanici à Sejano, quem supra diximus, eversum & potissimum Sabini, quem majestatis damnari tali sycophantia effecit; ut ipsum Tiberium Imperatorem ad Sabinum criminatus, verborum ejus cum contra simile quid de vitiis Imperatoris dixisset, clancularios auscultatores, qui omnia Tiberio referrent constitueret, propter

pter quæ interfectus & in Tiberim projectus est Plin. l. 8. c. 40. Dio. l. 58. de bellisarii ducis strenui & felicissimi in bello, infelicissimi autem tandem apud Impertorem fortuna historia vulgo nota est, quod scilicet propter futilem Imperii affectati suspensionem, non modo omnibus facultatibus sed & oculis exutus & privatus, itipem petere coactus sit, quod perhibetur fecisse his verbis: Date Eleemosynam Bellisario, quem virtus & felicitas in fastigium extulit: invidia & ingratitude dejecit. Osiand. Epit. hist. Eccl. cent. 6. l. 2. c. 22. ex Procopio & Petro Crinito. Invidi hanc historiam audiunt Jcti quidam, & falsitatis arguere conatur, ne Imperatoris Justiniani, sub quo hæc facta sunt, & Juris ab ipso constituti authoritas vilescat, quasi novum sit, etiam in optimorum & justitiæ ultra mediocritatem studiosorum principum aulis, innocentes, Sy-cophantarum calumniis everti. Non certe putandum optandum optimum Regem Davidem sine experientia locutum cum Psal. 120. v. 3. & seqq. linguam dolo sam sagittis potentibus (quæ plurimum possunt) comparavit. Hinc Owenus festivissimus nostri seculi Poëta, Epigramma fecit cum titulo *cantio aulica duarum vocum*:

Ut, re, mi, fa, sol, la, tollitur aulicus inquit

La, sol, fa, mi, re, ut, dum cadit alter ait.

Sed monet Angli Poëtæ mentio, de memorabili historia, quæ in Anglia contigit, (historia cum omnibus circumstantiis legitur in relationibus Francofurtensibus quo autem Anno contigerit non possum recordari nec ut inquiram ad manum habeo) ubi primarius quidam aulicus ali-

um ami-

um amicum suum integerrimum (propterea quod à fœmina quadam impudica ut abstineret, bono animo esset ab ipso admonitus) in offensionem regis hac ratione adduxit. Author fuit regi ut legationē quandam difficilem ipsi manderet, huic verò amico suo ut detrectaret, quod cum fecisset, criminatus est ipsum de inobedientia apud regem, effecitq; ut in squalidum carcerem conjiceretur, identidem promittens ipsi (quippe qui nescius hunc authorem esse omnia adhuc bona ab ipso sperabat) operam se daturum, ut regi reconcilietur. In morbum tandem, è squalore sine dubio carceris, prolapso procuravit apud pharmacopæi ministrum enema venenatum, ad quod cruore & morte tandem secuta, criminatus insuper miserum est, de morbo Gallico, quo laboraret, &c. Res celata est tantisper donec pharmacopæus iste in Galliam profectus, & morbo ibi correptus, conscientia vi adactus scelus hoc, scelerati hujus aulici jussu à se perpetratum, confessionario suo aperiret, quo postea in Angliam ad Regem Jacobum perscripto Juramento primarium quendam virum obstrinxit, quod nihil esset prætermissurus accuratæ pervestigationis, ita ne res sese haberet nec ne. Quid autem profectum sit, non commemoratur. Qui vitæ aulicæ pericula & quam parum fidei etiam intimis in ea amicis habendū, agnoscere hunc non vult vel potest, cæcus est.

§. 315.

Non tamen propterea fugienda sibi ministeria aulica putent, pii aulici, bona conscientia vi- 88.
tam aulicam semel ingressi aut legitimè eò vocati,

ti, *Sir. 13. v. 13.* præsertim si sentiant nonnihil omnino boni se in aula perficere, vide iterum *Sir. 20. v. 30.* ubi notabile est quod Panormitanus *de dictis & factis Alphonsi* (& obiter aliorum etiam principum) refert de Friderico Imperatore, qui Casparo Schlickio Hypocritarum vitam accusanti & abiturum se aliquando dicenti, in loca quæ hisce hominum monstris vacua essent; ergo, inquit, ultra Sauromatas & glaciale Oceanum tibi eundum est. Sed cum eo veneris non omnino carebit hypocrisis locus, si modo & tu homo & non Deus sis. Plena scilicet sunt omnia fraudibus & imposturis, *Sir. 13. per tot. c. 37. v. 3.* quamvis in aula & frequentiores fortasse (non quod vitæ genus illud in sese pejus, sed quod occasio facilior quippe ubi diversissimi ingenii homines plurimi una esse cogantur) & majori cum damno conjunctæ. Difficilior fuit sane Regio huic via ad Christum, ex illis ambagibus aulicis, Sed Deus nõrat rationem, qua ipsum ad Christum adduceret. Multò autem minus propterea veritatem dissimulent, aut fraudes similes, ut scilicet dolum dolo eludant, aut ne parum similes aulicis videantur, æmulentur alicui pii & vocatione divina ad hanc Spartam vocati. Sed sequantur exempla piorum aulicorum præsertim Obadiæ, qui nec impio Regi Ahabo ministeria sua denegavit, ita tamen, ut pios Prophetas non modo à Tyrannide regis & reginæ, quantum posset, defenderet, sed & aleret clanculum *1. Reg. 18. v. 4.* quamvis non in levi periculo propterea versatus, ut colligitur *ex v. 12. & seqq.* item Machabei qui optima ad regem Persiæ locutus pro popu-

populo suo, *Esth.* 10. v. 3. Ita ipsi memores sint
 ejus quod dicit Siracides, qui veritatem defen-
 det pro illo Dominus pugnabit. Cogitent se suc-
 centuriatos esse Angelo Gabrieli contra Dæmo-
 nes aulicum, *Dan.* 10. v. 13. contra cujus tech-
 nas ut dubitare non debent, plus se in timore
 Dei proficere quam multis pateat, (quemadmo-
 dum Danieli lucta illa Angelorum cum princi-
 pe hoc Dæmone Persico non prius innotuit,
 quam à Gabriele ipsi nunciaretur) ita non mira-
 buntur, si sentiant, tela illum sua contra ipsos
 etiam expedire. Sed simplicitas & rectum cu-
 stodient eos, *Psal.* 25. Si autem viderint inter-
 dum frustra se esse suis consiliis etiam optimis,
 cogitent etiam hunc agrum habere suas spinas,
 Adamo & omnibus posteris ipsius prædictas.
 Hinc illud Ecclesiastæ, frumm kan nicht schlecht
 werden / und wer kan schlecht machen / was er
 frummet? *c.* 1. v. 15. *c.* 7. v. 14. satis habeant si
 fecerint quod salva conscientia faciendum sibi
 existimant reliqua Deo commitant. Ac licet
 interdum ad tempus videatur succumbere tan-
 dem tamen erumpet veritas, *Psal.* 37. v. 6.

§. 315.

Privati verò 1. si senserint integriore conscien- Quæst.
 tia ab aulis abesse se posse quam interesse, aut mi- 89.
 nisteria aulica ambientes repulsam patiantur, æ-
 quo animo id ferant, & dum alii ad dignitates
 aulicas alias post alias scandunt, scandant ipsi
 versiculos Horatii:

Beatus ille qui procul negotiis

Ut prisca gens mortalium

Paterna rura bobus exercet suis, &c.

Kkk 2

Forum-

Forumq; vitat & superba civium potentiorum
limina, vel potius meditentur dictum Siracidis
3. v. 19. & 22. c. 7. v. 4. Pessimè profecto cessit
Absalomo votum illud, quamvis initio non re-
gnum, sed nobile officium iudicis sibi optanti
2. Sam. 15. v. 4. Rectè contra Ovidius:

*Vive tibi quantumq; potes praelustria vita,
Sævum praelustri fulmen ab arce venit.*

2. Ne præcipitent iudicium super difficulta-
tibus & oneribus ab aula venientibus. Sed tanto
ardentius pro Principibus orent, quanto gravi-
oribus tentationibus obnoxios ex ipsis illis one-
ribus conficere possunt, conf. *Esther* 4. v. 6.

3. Agnoscant potius peccata sua, quibus ta-
lia meruerunt, quam ut magistratum odio pro-
sequantur. Si enim integra regna propter pec-
cata populi transferuntur, *Sir.* 10. v. 8. quid mi-
rum sit de aliis difficultatibus e regno aliàs inte-
gro propterea pullulantibus.

4. Nec desperent de salute. Cogitent animos
Principum esse in manu Dei ut rivulos aquarū,
quos quoquo velit, derivare possit, *Prov.* 21. v. 1.
Quemadmodum & consiliariorum impiorum
consilia precibus eorum quos feriunt, facile in
perniciem ipsorum converti possunt.

Ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῶ βελεύσειν κακίῃ.

Exemplum præbet Ahitophel, cujus sapien-
tia in consiliis Davide deprecante, 2. Sam. 15. v.
31. mutata est in stultitiam (Quid enim stultius
quam putare novū regem stupris & incestu au-
thoritatem sibi conciliare? ut ipse putavit, *cap.*
16. v. 21.) verè autem callidum ipsius consilium
dirigente Deo, non est acceptatum, *ibid.* c. 17. v.

1. &

1. & 14. super quo sibi mortem conscivit; ibid.
 7. 23. plus ergo pœnæ accepit, quam David ipsi
 imprecatus erat. Ita de Juliano Apostata & per-
 secutore Ecclesiæ Athanasius in exilio suo dixit;
 nubeculam esse citò transituram, quemadmo-
 dum & ad bellum Persicum proficiscenti, &
 Christianis omnia pessima minitanti, addenti
 etiam: nihil ipsis profuturum fabri filiū (Chri-
 stum) Ecclesiasticus quidam vir respondit. *Prov.*
10. v. 25. Atqui hic fabri filius locum ligneum
 tibi parat, quem sane in illo bello à telo ignoto
 unde venisset, tanquam alter Ahab? intrare co-
 actus est, *Osiand. Cent. 4. hist. Eccl. l. 3. c. 74. & Soz. l.*
6. c. 2. Theod. l. 3. c. 25. Socr. l. 3. c. 21. Nec multum
 dissimile est q̃ legitur in historia A. C. Spalatini
 inter opera Luth. *Tam. 9.* de comite Felice à Wer-
 denberg, qui dicto non victurū se nisi Lutherana
 religione extincta sequentē noctē non supvixit
 sed postridie mane mortuus in lecto repertus est.
 Nuncio hoc audito ali? comes, eodē erga Luthe-
 ranos animo præditus, ita est consternatus ut in
 morbum inciderit; itidem mortuus sit nec ne;
 non narratur fortasse hujus exemplo resipuit.

§. 317.

Subiectum quo hujus miraculi quod febrim
 fuisse supra audivimus, admonet nos h. l. ubi de
 Harmonia Juris agimus, de iis quæ in eo de fe-
 bri habentur, videlicet *ff. de re judic. l. Quæsitum,*
 quæ ita habet: Quæsitum est cum alter ex
 litigatoribus febricitans discessisset & judex ab-
 sente eo pronunciasset: an jure videretur pro-
 nunciasset? Respondit (Julianus ut est in
 rubrica) Morbus fonticus etiam invitis liti-
 gato-

gatoribus, ac iudice, diem differt. Sonticus autem existimandus est, qui cuiusque rei agendæ impedimento est, Litiganti porro quid magis impedimento est quam motus corporis contra naturam quam febrim appellant? Igitur si rei iudicandæ tempore alter ex litigatoribus febrim habuit, res non videtur iudicata. Potest tamen dici esse aliquam febrium differentiam: nam si quis sanus aliàs, aut robustus, tempore iudicii febre levissima correptus fuerit, aut si quis tam veterem quartanam habeat, ut in ea in omnibus negociis superesse soleat; poterit dici morbum sonticum non habere.

§. 318.

Eadem Febris admonet nos de allegorica applicatione febris ad peccata, præsertim quatenus concupiscentiis malis, quibus ad peccata exarsunt, nimis indulgent. Pulchrè in hanc sententiam Barradius *ad h. t. T. 2. l. 4. c. 15.* Ex quo quæ potiora videbuntur huc apponam. Febris, inquit, animi concupiscentia est, quæ in visceribus hominum, instar camini, imò instar tartarei ignis exartescit. Augustinus *Psal. 57.* Concupiscentia, inquit, mala, ardor est ignis, &c. Duplex ignis sive calor homini inest: naturalis & naturæ contrarius. Naturalis calor est qui à natura est inflatus: calor naturæ contrarius febris appellatur. Similes his sunt duo alii calores, alter supernaturalis alter perniciosus & pestifer. Supernaturalis calor est amor Dei sive charitas; perniciosus calor, est concupiscentia. Quemadmodum in naturali calore vita corporis consistit, ita in supernaturali calore animi vi-
ta

ta sita est, &c. Perniciosus calor corporis est febris: perniciosus calor animi est concupiscentia. Hæc nostra febris est, febrisq; in nobis effectus habet. Febris hominem pulcerrimum macie extenuat ac deformat, sic concupiscentiæ ardor cum hominem in peccatum mortiferum præcipitat, animum pulcritudine præditum angelicam, conficit macie ac deturpet, &c. allegat dictum Job. 42. de pulcritudine filiarum ipsius & Thren. 4. de pulcritudine Nazaræorum ante excidium & deformitate in excidio Hierosolymorum, item dictum Matth. 25. ad fatuas virgines, nescio vos, &c. Præterea, inquit, febris corpori inhærens sitim efficit, sic etiam febris inhærens animo, citat Dicta. Solonis apud Plutarchum in libro de cupiditate divitiarum. Haud est finis opum fixus mortalibus. Et D. Basil. in Epist. ad Chilonem: Ea est humanæ istius vitæ conditio; nunquam contenta acceptis, spe alitur continenti, & secunda præteritorum inhiat futuris, &c. & Richard. de Benjamin ad satianandum sensualitatis appetitum totus mundus non sufficit, &c. Simile est illud Poetæ:

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis

Narrat & ex Plutarcho de tranquillitate animi historiam quæ huic versui materiam dedit, nimirum de fletu Alexandri, quod audisset Anaxagoram plures mundos statuere, cum ipse unum nondum subjugasset, & pergit: Sitis hæc & febris, inquiens, hostibus nos tradit. Ut enim sitim, sive concupiscentiam expleant homines, criminum catervis sese obstringunt, hostiumq; potestati tradunt, Lysimacho similes de quo Plutarchus in libro de tuenda valetudine ita scribit:

Cum Lyfimachus inter Getas siti constrictus, se-
 se pariter atque exercitum hostibus dedisset, ac
 deinde frigidam bibisset aquam: Dii (inquit)
 boni quam brevis voluptatis causa deposui feli-
 citatem &c. Exclamet utinam similiter is, qui
 pro momentanea voluptate Satanæ se addixit,
 &c. idque cum cognoverit jugum gravissimum
 excutiat, &c. Tertio febris fastidium gignit. Sic
 spiritualis febris caducorum bonorum sitim,
 cibiq; cœlestis fastidium parit, juxta illud *Psal.*
106. (*Hebr. 10. v. 7.*) Omnem escam abomina-
 ta est anima eorum, & appropinquaverunt usq;
 ad portas mortis. Qui enim pœnitentiam, con-
 fessionem, Eucharistiam augustissimam, sacram
 lectionem, rerumq; æternarum meditationem
 fastidit: is usq; ad portas mortis appropinquat.
 Deniq; febris hæc nos sepelit. Dives ille epulo in
 inferno sepultus (a) di- (a) juxta vulgatam ver-
 citur *Luc. 16.* Hoc illo- sionem vitiosè distin-
 rum sepulchrū est, quos- tam. Scriptura tamen
 concupiscentia in scele- sacra in *Psalmo* infer-
 ra præcipitat, *Num. 11.* num sepulchro compa-
 illi loco, in quo popu- rat, *Psal. 49. v. 15.*
 lus Israël carnes concupivit à Deoque magna
 plaga est percussus: nomen hoc impositum legi-
 tur: Sepulcra concupiscentiæ. Ibi enim, ut eo
 capite scriptum extat, sepelierunt populum, qui
 desideraverat, &c. Congruit sane nomen egre-
 gie tartaro. Quid enim aliud sunt tartareæ illæ
 flammæ, quam sepulcra concupiscentiæ? hoc
 est, sepulcra in quibus ii sepeliuntur, quos febris
 ardentissimæ concupiscentiæ vita gratiæ privat.
 Ibi (ut est in scriptura sacra) sepelitur populus
 qui

qui desiderat non spiritum sed carnes. O ille felix de quo dici potest illud; Heri hora septima reliquit eum febris. Non sine labore te illa relinquet. Sed si pro depellenda à corpore febris omnem laborem toleras; ut ab animo pestifero concupiscentiæ ardorem abigas, quid non erit ferendum? potiones etsi amaras sume, sanguinem si opus est funde. Hic tecum hostis nascitur, ut te spirituali in bello exerceat, triumphique materiam exhibeat. Fortiter præliare, hostem vince, triumphum paratum reportabis. Audi magnum Augustinum *Psal.* 57. Natus es cum eo quod vincas venisti, congregare cum eo, qui tecum processit, &c. Tecum nascitur hic hostis, tecum crescit, tecum vescitur, te perpetuo sequitur, illius insidias si sapias diligenter cave. Hæc Barradius, quæ eò libentius adduxi, quòd multò rectiùs videatur sentire quàm plerique ejusdem sectæ, qui negant concupiscentiam esse peccatum.

§. 319.

Duo autem mihi insuper super eadem materia inciderunt, quorum quidem primum facit ad illustrationem παραυξήσεως, quam Barradius in fine adjecit, quod crux & calamitates, quas Deus immittit calici comparentur, *Psal.* 116. *Esa.* 51. *Jer.* 25. 49. 51. *Thren.* 4. v. 21. *Ezech.* 23. v. 31. & seqq. *Matth.* 26. v. 39. 42. *Marc.* 14. v. 36. *Luc.* 22. v. 42. *Joh.* 18. v. 11. Notabile & hoc, quod nonnulli pro singulari antidoto febris habeant absinthium & sal inde confectum, non amarum tantum sed acerbissimum, ita contra concupiscentias nihil aptius quam

crux. Et amaritudo in scripturis vocatur tristitia (talis est hic seria pœnitentia) *Ruth.* 1. v. 20. *1. Sam.* 1. v. 10. c. 22. v. 2. c. 30. v. 6. 2. *Sam.* 17. v. 8. *Prov.* 31. v. 6. *Amos* 8. v. 10. *Soph.* 5. v. 14. Idem docere quidem visus est Jesuita prope finem antecedentis paragraphi, sed si illius doctrinam juxta Hypotheses sectæ ipsius examines; videtur intelligere crucem electitiam, flagella & similia tormenta, quibus multos eorum qui cœlibatum natura sua reclamante voverunt nisi utantur concupiscentiis adhuc minoricum effectu resistere credibile est. Sed quis requisivit ista de manibus eorum? Paulus non dicit, qui se non continent, ii flagris seipsum cedant ut extinguant non tam concupiscentias, quam naturam ipsam, sed qui se non continent, nubant. Neq; dicit; melius est flagellis cœdi & quidem à se ipso, sed meli⁹ est nubere quam uri, &c.

2. Febri medetur temperantia, quippe qua fomes & materia ipsi subtrahitur. Iisdem mediis etiam pravæ concupiscentiæ domantur, *1. Corinth.* 9. v. 27. *Tit.* 2. v. 12. *1. Tim.* 2. v. 9. *1. Pet.* 5. v. 8. Imo qui sunt Christi carnem crucifigunt, *Gal.* 5. v. 24.

3. Incidit mihi locus apud Ciceronem *1. Catil.* ubi nimis subita & violenta consilia (cujusmodi ibi fuisset hoc, si Catilinam subito occidisset) in rep. comparat intemperantiæ eorum qui aquam in febris nimis avidè ingurgitant, quo ad tempus levare videantur, mox ardorem majorem sustinere cogantur. Sed locum ipsum placeat ascribere. Sic autem ille; ut sæpe homines ægri morbo gravi cum æstu febriq; jactantur, si
aquam

aquam gelidam biberint, primo relevari videntur, deinde multò gravius vehementiusque affliguntur: sic hic morbus qui est in rep. relevatur, istius pœna, vehementius vivis reliquis ingravefcit. Aptam inquam similitudinem ad nimis calida in rep. consilia, quibus mala ad tempus levare visa, mox (tanquam oleo ardenti aqua infusa) gravius invalescunt. Hinc & J. C. ti dicunt: Consilium velox sequitur pœnitentia, Abbas in cap. ad Apostolum in 2. not. n. 13. Extra de Regular. Dec. in cap. cum venerabilem. in gloss. 2. n. 45. de except. consil. Argentorat. cons. 115. n. 27. lib. 1. Sed & ad præsentem scopum quadrat illa similitudo de concupiscentiis quibus si semel indulgetur, tantum abest ut sedentur, ut magis magisque cupiditatibus ardeant. Fur semel furatus, si successerit, non desistit donec deprehensus, concupiscentiæ suæ pœnas luat in patibulo. Idem fit cum scortatoribus & adulteris, cum avaris, quibus ut Comicus ait, tam deest quod habent quàm quod non habent. Qui vero primos impetus diligenti meditatione verbi, precibus & vita sobria domat, & utitur mediis à Deo ordinatis cujusmodi est honestum conjugium, contra concupiscentias sexti præcepti, is tandem vincet & ardorem illum extinguet. At, dicit Bellarminus: etiam in conjugio precibus & similibus remediis contra ætus illicitos opus esse, præsertim, quando alter conjugum ægrotat &c. cur ergo tu à Deo serio invocato exaudiantur, cælibes non itidem? Respondemus ideo: quia hi domestica illa cruce conjugis ægrotantis à Deo visitantur illi conjugium abjurando, crucem

cem sibiipſi, figunt, cui tamen ferendæ ſunt impares. Simileſei, qui feбри peſtilentia ſua culpa ſibi contracta medicamentis etiam quæ habere poſſet neglectis, indignari velit erga Deum ſi iplum non ſonaret.

§. 320.

Ex *σφοδρῇ* & ſolicitudine patris hujus pro filio, eaq; tanta, ut ſibi divinam Chriſti potentiam vix putaret ad illam explendam ſuffecturâ; occaſio nobis naſcitur *de illo affectu parentum* pauca dicendi, præſertim cum in Jure civili etiam dentur in hanc ſententiam dicta, quæ adeo primo loco ponemus. Urget naturalis ſtimulus parentis ad cogitandum de liberis. *l. 36. §. ult. ff. de excuſ. tit.* Nemo melius conſilium quam pater in liberis ſuis capere creditur. *l. pen. C. de ſponſalibus. Pariſ. conſ. 106. num. 47. volum. 4. Cravet. conſ. 1. num. 2. volum. 1. l. 220. de V. S. l. pen. ff. de bon. libert. l. 8. §. 3. quod met. cauſa. Joh. Gerhardus in tit. de conjug. th. 66. num. 4.* Patris amor eſt inæſtimabilis, Bald. in *l. precibus col. 6. C. de impub. ſubſt.* enixus & ardentiffimus Gloſſ. in *l. Paulus. §. Cravet. d. conſil. 1. num. 2. Paul. fin. C. de curat. furioſ.* Nec affectus ullus affecter-num paternum vincere poteſt. *l. in fin. C. de decurion. l. nec in ea 22. ff. de adulter.* Pater magis per filium periclitatur, quam filius, & magis terretur in filio quàm in ſemetipſo §. *fin. Inſt. de nox. act. l. iſti quidem 8. in fin. ff. quod metus cauſa. gloſſ. in cap. pœnitentia, diſt. 3. de pœnit. Felin. in c. afferre, col. 1. d. præſumpt. Pacianus 1. conſ. 66. num. 29.*

Exemplum hujus evidentius in Sacris vix datur

tur exemplo Davidis super Absalomo, in cuius desperata malitia, quamvis regno eiectus, & in metu præsentissimæ necis suæ & suorum constitutum, 2. Sam. 15. v. 14. sollicitudinem, tamen ne nimis duriter tractaretur, non deposuit, 2. Sam. 18. v. 5. Et cum periisse intelligeret amarissimè deflevit, seque pro ipso mortuum optavit, *ibid.* v. 33. Quam acerba etiam fuerit mors Abelis primis parentibus, hoc est argumento, quod 130. annis postquam Adamus Abelem genuerat, Sethum genuerit. Sed & alia exempla dantur in facris, ut ejusdem Davidis erga filiū natum ex adulterio cum Bathseba 2. Sam. 12. v. 15. & *seqq.* Jacobi in Josephum, Gen. 37. Hagaris in Ismaëlem, Gen. 21. v. 16. Jeroboami, 1. Reg. 14. v. 12. 13. meretricis alterius, 1. Reg. 3. v. 26. mulieris Sunamitidis, 2. Reg. 4. v. 20. & *seqq.* Jobi, c. 1. v. 13. & *seqq.* mulieris Cananææ, Matth. 16. v. 22. & *seqq.* Inter prophanos celebre est exemplū Psammeniti apud Herodotum in *Thalia*, qui cernens filiam habitu servili indutam cum hydra ad aquam missam, filium, item cum aliis ad supplicium duci, vultum humi demisit, idem cum accidere videret cuidam convictorum natu grandiori, erumpente ingenti fletu compellens nomine amicum, caput suum cædebat. Rogatus cur id faceret, amicum scilicet fleret, liberos non flevisset? domestica agebat mala majora esse lachrymis, in amico scilicet dolor, in liberis stupor ipsum occupaverat. In *Hist. Eccles.* apud *Eus.* l. 7. c. 24. pater Thessalonicensis ad mortem sese pro salute duorum filiorum obtulit. Ut prorsus non injuria inter admiranda cele-

celebrat Romana historia exemplum Bruti, qui oculis irretortis supplicia filiorum, quos propter propositum prodendae patriae, ad mortem ipse damnaverat, intueri potuerit. Nec immerito de illo Virgilius:

Infelix, utcunq, ferant ea fata minores.

Hinc doctus quidam vir alium ejus versum nimirum hunc,

Omnia in Ascanio charistat cura parentis,
studioso cuidam proponens, num intelligeret interrogavit? Quidni intelligerem dicenti, minime vero, inquebat ille, intelligis, donec ipse pater fias, imitatus apophtegma Solonis & Agefilai, quorum ille pueriliter ludens hic etiam arundine equitans cum liberis deprehensi, rogaverunt eos qui spectaverant; tacerent tantisper dum ipsi quoque liberos genuissent. *Ælian. l. 12. Plutarch. in Lacon. Apoph.*

§. 321.

Porro quemadmodum multa sunt exempla ejusdem paterni affectus in historia Evangelica anxias ad Christum preces parentum pro salute liberorum describentia, nullum autem filii aut filiae pro parentibus, quamvis unius qui potestatem patris sepeliendi, *Matth. 5. v. 21.* & alterius qui hæreditatem paternam fratri dividendam injungi cuperet, *Luc. 12. v. 13.* Ita quotidiana exempla ostendunt verum esse illud Chrysostomi *Homil. 19. in Matth.* Quemadmodum humor arborum & plantarum à radice in folia & fructus egrediatur, ita amorem parentum perpetuo in liberos, non autem inde in parentes derivari. Addunt autem nostrates Amorem plan-

plantulam esse ejusmodi quæ deorsum facilius
 (à parentibus ad liberos) quàm sursum à liberis
 ad parentes crescat. O quam indignus tanta pa-
 tris sollicitudine fuit degener ille Absalom de
 quo antea diximus. Talia exempla infinita com-
 memorari possent, sed cui fini, cum quotidiana
 experientia abundè suppeditet? Sed unicum af-
 ferre placet è Luthero in *Postill. domest.* de filio
 qui comis patrem traxerit usq; ad scalam, præ-
 cipitaturus ipsum inde, cui pater dixerit: desine
 fili, huc usque enim & ego meum patrem me
 traxisse memini, mirum nisi uterque à carnifice
 ad scalas gemonias tractus sit. At quamvis etiam
 rectè dicat Aristoteles 9. *Ethic.* Diis, parentibus
 & magistris non posse reddi æquivalens preci-
 um. Ut pœnè supervacaneum videri possit præ-
 mium promittere propterea liberis, debentibus
 quippe, quicquid boni præstant, Deus tamen
 tantam habet hujus liberorum officii rationem,
 ut primum in promissione fecerit quartum præ-
 ceptum *Eph. 6.* Nec pro postremo habere minan-
 tia dicta, si contra fiat, testatur Salomo *Prov. 30.*
 oculum ejus qui subfannat patrem, & qui despi-
 cit partum matris suæ, suffodiant eum corvi de
 torrentibus, & aquilæ pulli devorent. Hinc
 Hieron. in *Matthæum.* Meretur cæcitatibus suæ
 subire supplicium qui parentum vultus torro
 visu despexerit, & elatis oculis læserit pietatem.
 Plura adduci non est opus. Inspiciatur saltem
 quartum præceptum. Et dicta *Exod. 20. v. 12.*
Lev. 19. v. 3. Deut. 5. v. 16. cap. 27. v. 16. Prov.
19. v. 26. cap. 23. v. 22. Sir. 3. v. 2. & seqq. c. 7. v.
29. & seqq. Matth. 15. v. 4. c. 19. v. 19. Marc. 7.
v. 10.

v. 10. c. 10. v. 19. *Luc.* 10. v. 20. *Eph.* 6. v. 2. *Col.* 3. v. 20. Notabilia etiam hac in parte sunt JCtorum dicta, cujusmodi est illud: Natura æquum esse ut liberi parentibus pareant. *l. 2. Just. & Jur. l. 28. C. de in off. testam. l. 3. & 4. C. de patr. potest.* Unde nullum actum gerere possent, per quem honor patris læditur, *Carpzov. p. 1. const. 29. def. 28.* quemadmodum nec mater in jus potest vocari, *l. parentes in jus vocandi.* Et liberi ideo in hunc mundum natura videantur procreati, ut parentibus profint, non autem obsint. *l. 3. §. si filiis 4. ff. quod quisq. juris statuerit.* Item liberis non licet impugnare factum patris *l. 14. C. de rei vindic.* ubi *Berlich. cit. Carpzov. p. 2. constit. 12. def. 10. num. 7.* Item; decet liberos dispositionem parentum. S. sanctam habere, *l. fin. Cod. fam. hercisc.* Item, Patres revereri oportet, & ejus jussa filius expedire necesse habet, *cap. 1. distinct. 30. arg. l. 2. ff. de just. & jur.* Et ejus persona semper honesta & sancta videri debet, *l. 2. c. 9. ff. de obseq. prest.* Debet ejus imperio obsequi, *l. liberorum 11. §. 4. vel excusatur. ff. de his qui not. infamia l. liber homo 13. ff. ad L. Aquil. l. si patre 22. ff. de rit. nupt.* adeo, ut filius familias nec velle nec nolle dicatur habere, *l. ejus est. 3. de Reg. jur.*

§. 322.

Porro ad parentes ut redeamus. Quemadmodum amor eorum in filios tam altis radicibus ipsis infixus est, ut adhortatione ad illum non videatur opus: unde Paulus eum qui necessaria suis non procurat Ethnico deteriorem esse & fidem abnegasse scribit, *1. Tim. 5. v. 8.* Et à JCtis
patre

patre melior amicus inveniri perhibeatur non posse, *l. fin. in princ. C. de curat. furios. Gloss. in l. quidam cum ff. de hered. instit. Pacianus cons. 114. n. 12.* ac præsumi optimè liberis suis providere voluisse, *l. nec in ea, 22. ad l. Ful. de adult. l. fin. in princ. C. de curat. furiosi. Wes. in parat. de tutel. n. 1.* Ita monendi sunt, ut competentem in illa scopum respiciant, & modum atq; mediocritatem servant. Scopus, alibi fortasse latius deducendus, consistit in cura, non tantum corporis, sed præcipuè animi. Utramq; sedulo præstitit hic regius, nulli parcens labori in morbo filii, nulli diligentia in gubernanda disciplina domestica, (ita enim hunc filium educatum ut etiam domesticis charus esset, apparet ex servorum lætitia, super restituta ipsi valetudine & industria ut patri quamprimùm lætum de ea afferrent nuncium) & in tota domo (præcipuè sine dubio filio) erudienda, ut per fidem ad Christum adducerentur, conf. *Eph. 7. v. 4. Gen. 18. v. 19.* Scite Aristippus patri qui mille drachmas pro institutione filii poscenti responderat; tanti se mancipium emere posse, ubi ergo inquit & duo habebis mancipia. Scite inquam pro nostratibus, quibus vel tantillum quanti bovem aut porcellum emerent in filii institutionem impendere nimium est. In modo atq; mediocritate tenenda caveant parentes ne similes perhibeantur simiis, quos catulos suos gestare, hominibus ostendere, tractari gaudere ut gratulationem intelligere videri possunt, Plinius & Albertus referunt. Et ex illis Gesnerus in *hist. animal.* de fœtu scilicet tam pulcro, quantavis

inter turpissimas bestias habeantur, hinc versus :

Simia quam simili turpissima bestia nobis,
 geminos plerunque parere perhibentur ex quibus unum adeo diligant, ut continuo complectantur quo complexu plerosque necant alterum minus charum dorso insidentem habent. Simiarum, inquam simile sunt Mitiones, & Helio sacerdoti similes parentes, qui ad delicta liberorum non tantum connivent, sed & voluptatem inde capiunt & alios qui videant, capere debere putant. His occinendum erat illud Siracidis 30. v. 9. & seqq. Sed & sancti viri non prorsus alieni sunt ab hoc vitio, ita Helius ad defectus in aliis notandos valde acutus imò plus satis curiosus, 1. Sam. 1. v. 13. 14. ad naves filiorum suorum talpa cecior fuit. Nec multo oculatior videtur fuisse ipsa etiam David ad ambitionem Adonijæ, fortassis etiam Absolomi (vix enim credibile est ignarum fuisse currum, equorum & 50. satellitum quos sibi procurarat) Multa autem mala præcavisset, si incestuosum Amnonem impunitum non dimisisset. Parum enim, aut certe non diu ad animum revocasse, patet inde, quod non venerit ipsi in mentem, insidiarum causa præ omnibus regiis liberis ad convivium ab Absalom fratre Thamaris invitari, 2. Sam. 13. v. 26. Utinam vero quod Terentius in *Heautont.* de matribus dicit: Matres omnes filiis in peccato adjutrices, & auxilio in paterna injuria solent esse, de illis solis verum esset (quibus propter infirmitatem sexus & majorem cum liberis, ut ita dicam, familiaritatem aliquid

quid fortasse ignosci posset) nec reperirentur inter patres, quibus illud Comici esset in ore:

Fores effregit? restituentur, discidit

Vestem? resarcietur.

Hinc nascitur alterum, quod idem Comicus ait in *Adelphis*:

Ut quisq; suum vult esse ita est.

Servuli apud illum vox, sed verissima, etiam eo sensu quem critici nonnulli suspicantur, voculam *suum* non pronomen esse, sed nomen, casus Genitivi, pluralis numeri. Hoc est, si liberi sese in cœno flagitioni volutant instar suum, ut Petrus Apostolus loquitur, & parentes id pati possent aut etiam exemplis in sceleribus præeunt, talem filium imò talem familiam ut iterum Comicus in eadem Comædia rectè loquitur ipsa si velit salus servare non potest. Nam

Elanda patrum segnes (imò miseros) facit indulgentia natos.

Ut exempla supra citata abunde loquuntur. Sane tale quid patrem hunc in hoc textu fecisse, nec legitur nec verisimile est, sed contrarium fecisse colligitur, ut supra diximus, præcipitatem tamen non nihil affectu paterno mentem fuisse, ut plus in morbum filii quàm in potentiam & fidem inde concipiendam respiceret supra audivimus. Adeo parum fidei affectibus & inclinationibus etiam in sese bonis habendum est.

§. 323.

Concurrit autem cum illo indulgentiæ nævo, in *πολυπηνία* plerunque alius, error scilicet ju-

dicii in æstimanda liberorum indole, unde fit ut præferantur deteriores melioribus, nisi forte interdum hoc fit, ut qui malę indolis non fuissent, viso tamen se præferri fratribus, superbiant, & labantur in vitia in quæ fortasse non incidissent, si æque duriter vel etiam durius quam fratres, fuissent tractati. Et idem vitium in simiis depictum ante audivimus cum in finem, sine dubio, ut, quemadmodum Laconum liberi à servis ebriis temulentiam ita homines in bestiis cœcitatem quandoq; suam hac in parte detestari discerent. Quemadmodum enim de illis dictum est, quod inter binos catulos eum quem ardentius diligant complexu justo arctiori necant, altero interim quem aspectu indignum in humeris gestant, incolumi manente ita parentes frequenter hunc errant errorem ut ex liberis eos qui minus merentur majori habeant precio, quam eos qui contrarium merentur, & quorum indolem multò fuisse meliorem, eventus docet retigit hunc nævum etiam Siracides c. 37. v. 23. Et ut hodie etiam est frequentissimus ita laboravit eo mater omnium viventium Heva, dum fileo de generi Caino à præclara possessione, morigerò Habelo à vanitate nomen imposuit. Eundem errorem erravit Isaac rectius hac in parte judicante uxore Rebecca, *Gen. 25. v. 28.* eundem Isai pater Davidis omnes filios præferens Davidi qui postea omnibus à Deo prælatus est, *1. Samuel. 16.*

§. 324.

Occasio qua Regius hic ad Christum, & diligentiore considerationem factorum & dictorum

rum ipsius, quam salvis omnibus rebus domesticis præstitisset adductus est, nimirum *crux domestica*. Monet nos dicti apud Prophetas, *Esa. 27. v. 19.* Audiverat miraculum in Cana: ea quæ paulo post in Judæa perpetraverat audiverit nec ne incertum est. Si non audivit oscitantia signum est, tantam rem tam negligenter egisse, ut non quæsierit, quid vellet aut porro ageret tantus Propheta cum tanto miraculo. Si audivit, iterum oscitantia est, quod & hæc videatur contempsisse tantisper, dum stimulis crucis domesticæ ad Christum adigeretur. Hoc scilicet est quod dicunt Prophetæ, *Ose. 6. v. 1. Esa. 26. v. 16. Psal. 106. v. 19. 28. Psal. 78. v. 34.* Exemplorum tota S. Scriptura plena est Jobi, Davidis, Tobia, & aliorum. In eandem sententiam scitum est Apophtegma Theodorici Colonien-
 sis Episcopi apud Panormit. *de dictis & factis Alphonsi*, qui quærenti Sigismundo Cæsari; quonam pacto felicitatem consequi posset, inter mortales inquit, frustra requiris, petenti rursus ad cœlestem illam quo itinere pergeret, rectâ, inquit vadendo. Instanti tertio quomodo rectâ vaderet? Si, aiebat, vitam tuam ita institueris duxerisque, ut facturum te promissisti cum calculus aut podagra vel alia valetudo adversa acriuste oppressisset. Rectè inquam responsum, etsi enim solius novæ obedientiæ mentio fit, pœnitentia tamen præsupponitur. In ægitudine enim, & similibus malis ac periculis, de peccatis quibus eam meruimus dolere, fiduciam auxilii divini concipere debemus, cujus memoria quamdiu in animo pio durat, tantisper etiam

propositum vitæ emendationis durat, conf. *Esa.* 38. v. 15. (vide versionem Lutheri.)

Porro ut clementia Dei infinita: ita hac etiam in parte major est quam humana. In jure enim Regula ita habet calamitatis suæ author frustra legis auxilium implorat, l. 135. *de Reg. Jur.* Nos peccatis nostris authores nobis sumus calamitatum nostrarum. Et tamen in ipsis Sacris literis jubemur ad DEUM in iis confugere, *Psal.* 50. v. 15. Quamvis nimia securitate efficere possimus, ut illa Juris sententia etiam apud DEUM in nobis impleatur, *Pro v.* 1. v. 28. 29.

§. 325.

Occasione verborum Christi, hunc Regium reprehendentis, quod non credat nisi signis & miraculis visis, tria potiora de miraculis tractabimus. 1. De natura & causis miraculorum. 2. An miracula sint perpetua nota vera Ecclesie. 3. An & quare hodie miracula à veris doctoribus non requirenda sint.

Ad primum quod attinet, Miraculum in Jure Canonico nominatim cap. *revera* 69. in med. de consecratione Dist. 2. talem definitionem nonnulli colligunt, quod sit opus arduum & insolitum supra spem & facultatem consistens admirantis. A qua non longe abit definitio nostratum. Quod sit factum visibile verum & simpliciter mirabile supra & præter totius naturæ ordinem sola DEI virtute (sive immediate ab ipso, sive mediate per homines aut angelos) editum, ut homines credant DEO & ejus ministris. Ad Formam itaque miraculorum quod

quod attinet, dicuntur facta visibilia (nisi enim in oculos incurrant admirationem parere non possunt) dicuntur simpliciter mirabilia, ad differentiam eorum quæ tantum secundum quid, propter ignorationem scilicet causæ naturalis, aut quæ non nisi naturalia perficere possit, imperitis autem supernaturalis putetur. Ita Magi Ægyptii ediderant quædam signa signis à Mose factis similia, adeoque ab eadem causa proficisci visa, sed non ita esse Deus tunc ostendit duobus potissimum indicis, primo quod non permisit ipsis facere pediculos. Secundo quod eosdem una cum Ægyptiis afflixit ulceribus, quæ æquè ac Mose & Aharon evitassent, si Divinam virtutem habuissent cooperantem. Quod verò hodie Magi & lamiæ probarunt se posse pediculos facere, vel potius præstigiis ut appareant efficere, id non est mirandum. Neque enim putandum ex sua natura insectum hoc præstigiis Satanæ superius esse. Sed singularibus de causis, præcipuè, ut infimam illorum & ipsius Satanæ (nisi DEUS permitteret) impotentiam ostenderet. Quemadmodum nec leguntur sequentia signa imitati, imò ex parte iisdem afflicti, nimirum ulceribus ut dictum est. Sed hæc obiter. Eodem modo comparatum est cum signis falsorum Prophetarum, *Deut. 13. v. 1. 2. Matth. 7. v. 22. c. 24. v. 24. Anti-Christi, 2. Thess. 2. v. 9. v. g.* mirantur homines, quod sacrificantes idolis Pontificiis & imagunculas cereas dedicantes à morbis liberentur, & putant quia istæ sanationes fiant modo ipsis

Quæst.
XC.

Quæst.
XCI.

ignoto, itaque supernaturales esse. Atqui sanari est opus Naturæ. Quæras fortè quomodo discernere eas possis à sanationibus Christi? Resp. 1. quia tantam potentiam Satanæ sub ultimis demum temporibus datam in pœnam contemtorum veritatis tam clarè à scripturis revelatæ, illo autem tempore, ne populus, qui non ita facile vera miracula à falsis discernere potest, cui prædictum erat Christum miracula editurum, perturbaretur vel inhibita prorsus vel in confusione data, ut contigit Simoni Mago, *Act. 8.* Elyinæ, *Act. 13.* puellæ fatidicæ, *Act. 16.* Quemadmodum & eandem ob causam Christus dæmones testimonium sibi perhibituos obmutescere coegit, *Marc. 3. v. 12.* 2. Plerarumq; circumstantiæ ita erant comparatæ ut appareret non nisi supernaturales esse, ut sanatio hydropicorum, paralyticorum, claudorum, surdorum, cæcorum, & quidem à nativitate. 3. Edita erant ab eo qui aliis miraculis naturæ impossibilibus divinam potentiam ostendebat, ut sunt mutatio aquæ in vinum, sanatio cæci à nativitate, resurrectiones mortuorum, &c. Talia Satanæ etiam potentissimo impossibilia sunt. Fuit in mea patria primarius quidam vir J. U. D. vir gravis & minime mendax, in ejus concione funebri hanc historiam audiivi recitari, quam concionator ex ore ipsius illius Doctoris se audivisse retulerat. Puerum scilicet se adhuc in Papatu natum & educatum, cum aliquando vidisset, sacrificulum conatum dæmonem ejicere è scæmina obsessâ, cum dæmon non statim videbatur obsecundare, Sacrificum eam duxisse in conclave

tem-

templi quod sacristiam vocant, Doctorem (pu-
erum adhuc ut dictum observaturum quid sa-
crificus cum muliere ageret) in eodem conclavi
se se occultasse, ibique audivisse quod sacrificus
mulierem, rogasset, exiguum saltem tempus ad-
huc perduraret, & ipsi in simulata obsessione ob-
secundaret, non diu se amplius ceremoniis suis
illi molestum fore. Ex composito scilicet mulier
se obsessam simulavit, cum tamen obsessa non
fuerit. Similia, quibus interdum ipsi sacrificuli
delusi sunt in Papatu vide apud Erasmus in
Dialogo sub titulo Exorcismus sive Spectrum.
Talia aut cum homines ipsi faciant, quid de Sa-
tana miremur? Exemplum simulati ejusmodi
miraculi legitur etiam inter *fragmenta Danielis*
in Belo Babylonico, ut notum est. Præterea mul-
ta ab ipsis Pontificiis commemorantur ita ine-
pta uti facile inde colligi possit, tum discrimen
eorum à veris, tum quid de reliquis sentiendum
sit, vide legendas sanctorum, aut qui compen-
dium ejusmodi miraculorum, fecit Laur. Læli-
um in scriptura loquente c. 18. von Wunder-
törcchen. Ex hisce quæ de Forma diximus facile
etiam apparent. Efficiens, videlicet Deus & qui-
dem solus, quod disertè dicitur, *Psal. 72. v. 15.*
Ratio ex dictis inquam apparet. Quia enim ve-
ra miracula totam naturam superant. Nemo ve-
ro naturam superat nisi Dominus ejus, id est,
Deus: palam est nullum verum miraculum ab
alia causa proficisci posse. Hinc homines mira-
cula facientes fecisse ea dicuntur Deo cooperan-
te, *Marc. 16. v. 20.*

§. 326.

Quæst.
XCII.

Quærat fortasse quispiam, quid de dictis illis sentiendum, ubi *falsi Doctores, Matth. 7.* coram ipso Christo profitentur se *miracula fecisse* in ejus nomine, nec hac in parte Christus ipsis contradicit. Item quod *Matth. 24.* falsi doctores ultimorum temporum talia factura sint miracula quæ ne electi quidem videantur pro falsis posse agnoscere, possent autem si falsa essent. Item *Deuter. 13.* dicitur fieri posse ut falsus Prophetæ prædicat signum aliquod quod eveniat. Idque fieri ut DEUS tentet. Unde ipsi Pontificii, Pererius in *7. cap. Genes.* & Maldonat. in *7. Matth.* citat. Meelführ. in *Vindic. ad h. t. Thes. 69.* colligant etiam falsos doctores vera miracula edere posse. Ad id Respon, seq. conclusionibus.

1. Cum vera miracula non nisi Deo ipso vel faciente vel cooperante fieri posse audiverimus; non crediderim miracula facta ad confirmationem falsi alicujus dogmatis divina & vera esse.

2. Hominem ad tempus credentem, postea autem discedentem, tunc cum credidisset edere potuisse vera miracula, docere videtur exemplū Judæ, qui in prima vocatione æquè ac reliqui Discipuli miracula ediderit.

3. Doctor falsus aut saltem aliquos errores fidei contrarios fovens (in aliquibus autem rectè sentiens) possitne facere miracula vera neque fateor me ambigere (quamvis nolim pertinaciter impugnare cum videam magnos viros & quidem nostrates ex parte & inter hos Dn. Meel-

Meelführerum præceptorem meum summa veneratione dignum, etiam eo inclinare) negativam mihi probabiliorem videri, nec institutum probari per dicta citata.

Nam I. Dictum *Matth.* 7. si exponatur de iis, de quibus loquitur conclusio secunda, omnia invado sunt. Posse vero & ita responderi quod Christus miracula (quamvis forte falsa) jactantes non refutet causam videri, quia in illo statu de iis non quærat; itaque in medio relinquere, ut doceat suos, ne propter miracula quantumvis speciosa, doctrinam quam aliàs ex fructibus malam deprehenderint acceptent, miracula enim esse inter vestimenta ovium &c. 2. quia credibile est multos falsos Prophetas (uti sunt in Papatu sacrificuli superstitione præ aliis dementati putare se vera miracula facere.

II. Ad dictum *Matth.* 24. respondeo Christum non dicere electos seductum iri actu, sed speciem miraculorum tantam futuram, ut si ex aliis causis possibile esset electos seduci, mirum non esset ut seducerentur. Et quare hoc mirum sit? cum Eva in statu innocentiae seducta sit, quod ipsi non contigisset si & rectè attendisset & verbi Dei memor mansisset.

III. In dicto *Deut.* 13. Moses non dicit, quod vera miracula edituri sint falsi Prophetæ, sed quòd prædicturi talia ubi eventus respondeat qualem prædixerant, possent autem prædicere talia quæ è natura aut instinctu Dæmonis præsciri possunt, licet vulgus non possit.

§. 327.

Fines miraculorum varii commemorantur, ut agnitio Veri Dei, *Exod.* 6. v. 7. & c. 7. v. 17. c. 10. v. 2. 1. *Reg.* 18. v. 23. 24. & c. Voluntatis divinæ. Hunc indicari existimant, *Jes.* 7. v. 14. c. 37. v. 30. 36. c. 38. v. 6. 7. 8. Divinæ potentiae, *Exod.* 8. v. 10. c. 19. v. 20. *Psal.* 66. v. 6. Divinæ veritatis, 1. *Reg.* 17. v. 24. *Marc* 16. v. 20. Divinæ & immediatæ vocationis Prophetarum Christi & Apostolorum, *Exod.* 4. v. 5. 1. *Reg.* 17. v. 24. *Joh.* 5. v. 36. Confirmationis fidei erga verbum Dei, *Exod.* 14. v. 31. *Joh.* 20. v. 30. Iræ Dei in peccatores, *Exod.* 11. v. 7. *Jos.* 10. v. 11. 1. *Sam.* 12. v. 18. Convictionis incredulorum, *Matth.* 11. v. 20. & seqq. Præsentiae Dei gratiosæ, 2. *Sam.* 22. v. 7. *Psal.* 18. v. 7. *Act.* 4. v. 31. c. 16. v. 25. 26. Sed si rectè attendas fines hi vel includuntur in eo, de quo jam dicemus aut remotiores & communiores sunt. Finis adæquatus & quidem geminus. Finis cui & cujus ponitur, *Exod.* 14. v. 31. super miraculosa educatione populi ex Ægypto & *Joh.* 2. v. 11. super miraculo Christi, quo aquam in vinum mutaverat. Ex quibus dictis colligimus Finem cujus miraculorum esse fidem habendam (non articulo alicui alibi non revelato, & à miraculo per se dictato, quod probè notetur) sed Deo & ejus ministris, ac verbo sive à Deo immediatè sive per ministros miracula illa edentes revelato. Finis cui autem non sunt credentes, aut certè non satis firmiter credentes, sed vel increduli prorsus vel imbecilli. Inde fit quod miracula petentes vel expectantes plerumque reprehendantur, ut

h. l. Re-

h. l. Regius, & Job. 20. Thomas, ubi additur; beati qui non vident & tamen credunt. Hoc est; Ordinaria via est salvandorum ut credant verbo revelato. Si Deus addat miraculum, grato animo acceptandū est, si non addat, non reposcendum. Ac quemadmodum Christus Paulum de celo vocans, non astringit se quod omnes de celo vocare velit. Ita quod quandoque edidit miracula, id fecit libere, nemini se tanquam idem facturum astringens, nec excusatos habiturus incredulos, qui verbum ipsius hoc nomine, quod non haberet miracula adjuncta, contemnerint.

§. 328.

Ad secundam quæstionem quod attinet Affirmativa est Pontificiorum, quamvis ut audivimus §. 326. contradicentibus quibusdam ex ipso illorum numero. Quicquid tamen de illis sit respondemus duabus conclusionibus.

Quæst.
XCIV.

I. Ubique sunt vera miracula eum in finem edita ut doctrina aut vocatio docentis confirmetur, ibi esse veram doctrinam concedimus saltem ex parte & in articulis potioribus. Hoc enim si negetur, non video quo argumento Judæi Christum ex miraculis agnoscere debuerint (de quibus tamen Christus disertè dicit, Job. 15. v. 24. peccatum non habere, nisi opera fecisset talia, quæ nullus alius fecit) si enim argumentationem eorum, qui ex miraculis ipsum agnoverunt syllogismo comprehendamus necessario istalis erit.

*Quicumque facit opera quæ nullus alius facit is est
Doctus à Deo missus, Joh. 3. v. 2. Joh. 9. v. 30.
Chri-*

Christus facit, Discipuli faciunt. Ergo.

Quæst.
XCV.

2. Reciprocationem autem dictæ conclusio-
nis; Ubicumque sit vera doctrina ibi debere esse
miracula; negamus, data instantia non tantum
Johannis Baptistæ, sed & plerorumq; Prophetarum
V. T. Si quis enim forte visiones huc re-
ferat. Respondendum; miraculosas quidem il-
las fuisse, non tamen populo, sed illis privatim
ottenfas. Hic autem sermo est de talibus miracu-
lis, quibus populo demonstretur hunc esse Pro-
phetam à Deo missum, &c. Causa *cur miraculis in-*
structi non fuerint in promptu est. Quia finis adæ-
quatus miraculorum cessavit, confirmatio scili-
cet missionis. Johannes opus non habebat mi-
raculis peculiaribus, quia & in Prophetis talis
præcursor prædictus erat, & quod prædixerant,
nimirum adventus Messiae statim ipso facto, cum
Christus veniret confirmabatur, & quidem mi-
raculis ipsius Christi. Eadem ratio est, quod Pro-
phetæ, qui in Judæa docuerant, miraculis opus
non habebant, quia non novam doctrinam (quam-
vis nova videretur auditoribus) sed veterem
Mosaicam, non tam de novo proponebant quam
repetebant. Si quis quærat *cur ergo Elias & Heli-*
sæus miracula ediderint? causa videtur, quod de-
cem tribubus Israëlitis diversum regnum ab Hie-
rosolymitano colentibus prædicabant, qui ar-
gumentum pro se habebant valde speciosum,
quo videri poterant à Mose non discessisse, quip-
pe qui in Genesi narrasset urbem Bethel esse Do-
mum Dei, à Jacobo consecratam, Gen. 28, nec à
Josua qui Israëlitas post primum ingressum in
terram Canaan circumcideret & primum passa
cele-

celebraverat in Galgala, *Jos. 5. conf. Os. 4. v. 15.* Itaq; putabant, quia à Tribu Juda qui Deum Hierosolymis coelrent separati essent, rectè se facere, quòd Deum in loco itidem sacro, & quidem ante Hierosolymam à patribus suis consecrato, colerent. Hæc persuasio ut ipsis eximeretur, miraculis opus esse videbatur. penes eum, qui meliora eos esset docturus, quales erant Elias & Elisæus.

§. 329.

Hinc facile responderetur de nostratibus & omnibus *hodiernis* veris doctorib⁹, *cur miraculis instructi non sint?* Respondemus parva magnis conferendo eadem de causa, ex qua Prophetæ nonnulli iisdem non fuerunt instructi. Ii scilicet qui ad verbum Dei olim revelatum provocarunt, & populum quòd inde recesserant, coarguerunt. Accedit ratio altera; quod extremis hisce temporibus miracula in eo casu si pro confirmatione allegentur periculosa sint. Tam speciosa enim futura dicuntur miracula Pseudodotorum, ultimis præsertim temporibus, ut iis electi etiam (si speciem solam respicerent) seduci possint. Hinc Chrysostomus; Ut ante lucem aurora exit, ante noctem autem obscuritas: Ita in Adventu Christi ante illum Prophetæ & post illum Apostoli in Spiritu Sancto faciebant virtutes. In Adventu vero Antichristi Pseudochristiani, & ante illum & cum illo in spiritu maligno facient virtutes in *Matth hom. 29.* Idq; primo ad probationem *Deut. 13.* Secundo ad pœnam curiosorū, & erga veritatē nauseabundorum auditorū, *2. Thess. 2.* Non intempestive er-

Quæst.
XCVI.

ve ergo in mentem venit illud JCorum, Probatione supervacua nemo debet gravari, *arg. l. hæc stipulatio 14 §. 1. ff. ut legat. non caveatur. Carpz. p. 1. const. 17. text. 25. n. 3.*

§. 330.

Quæst. XCVII Quærat fortasse quispiam an ab Enthusiastis, Schwenckfeldianis, Anabaptistis, Paracelsistis, Weigelianis, Chiliaſtis miracula requiri & si miracula ederent assensus promitti illis possit: Negamus, ex fundamentis paragraphorum antecedentium. Sane si quis eandem nostram sententiam confirmare vellet hoc argumento, & diceret: cum profiteantur revelationes rerum in S. literis non, inventarum, & tamen miracula non edant quod tamen omnes ii fecerint, qui novam doctrinam attulerint, itaque veros doctores non esse. Hoc inquam argumentum in medio relinquimus. Tutius autem putamus ab illo abstineri ne ad præstigias Satanicas nos abducant, quas à veris miraculis, imò à puris naturalibus quàm ægrè vulgus discernat, quotidiana experientia docet. Contra potius dicimus si maxime ederent signa, quæ ne doctissimis quidem & sanctissimis alia viderentur quàm divina, tamen fidem illis denegandam, quia tota scriptura, ubi horum temporum mentionem facit, miracula (ita quandoque descripta ut pro veris accipi possent) seductorum potius quàm rectè docentium signa facit.

DOMI

DOMINICA XXII. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 18. à v. 23. ad finem.

23.

Propterea simile est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem conferre cum servis suis.

23.

*P*urant le royaume des cieux est comparé à vn Roy, lequel voulut faire conte avec ses seruiteurs :

23.

*S*arumb ist das Himmereich gleich einem Könige / der mit seinen Knechten rechnen wolt.

24. *Et quum cœ-*

*pisset conferre, oblat-
us est ei unus, qui de-
bebat ei decem millia
talenta.*

24. *Et quand il*

*eut commencé à fai-
re faire conte, on lui
en presenta vn que
lui deuoit dix mille
talens.*

24. *Und als er an-*

*fieng zu rechnen/ kam
ihm einer vor / der
war ihm zehentau-
send Pfund schuldig.*

25. *Quum autem*

*non haberet unde red-
deret, iussit eum Do-
minus ejus venunda-
ri, & uxorem ejus &
liberos, & omnia qua
habebat: & reddi de-
bitum.*

25. *Et d' autant*

*qu'icelui n' auoit de
quoy payer, son sei-
gneur commanda
que lui, & sa femme,
& ses enfans, & tout
ce qu' il auoit fust
vendu, & que la det-
te fust payee.*

25. *Da ers nun*

*nicht hatte zu bezah-
len / hieß der Herr
verkauffen / ihn und
sein Weib / und seine
Kinder / und alles
was er hatte / und be-
zahlen.*

26. *Procidens igit-*

*ur servus ille adora-
bat eum, dicens: pa-
tientiam habe in me,
& omnia reddam ti-
bi.*

26. *Parquoy ce*

*seruiteur se iettant
en terre, le supplioit,
disant, Seigneur, vsc
de patience en vers
moy, & ie te payeray
tout.*

26. *Da fiel der*

*Knecht nider / und be-
et ihn an / un sprach:
Herr / hab Gedult
mit mir / ich will dir
alles bezahlen.*

27. *Miseratus au-*

*tem Dominus servi il-
lius, dimisit eum, &
debitum remisit ei.*

27. *Adonc le Sei-*

*gneur de ce seruiteur
eueu de compassi-
on, le lascha & lui
quitta de la dette.*

27. *Da jammert*

*den Herrn desselben
Knechts / und ließ ihn
loß / und die Schuld
erließ er ihm auch.*

28. *Egressus vero*

28. *Mais quand*

28. *Da gieng der*

M m m

servus

servus ille, invenit
unum ex conservis suis,
qui debebat ei centum
denarios: &prehendens eum suffoca-
bat dicens: Redde
quod debes.

28. Procidens ergo
conservus ejus ad pe-
des ejus rogabat eum
dicens: patientiam
habe in me & omnia
reddam tibi.

30. Ille autem no-
luit: sed abiit & con-
jecit eum in carcerem,
donec redderet debi-
tum.

31. Videntes autem
conservi ejus qua fie-
bant: contristati sunt
vehementer, & ve-
nientes narraverunt
Domino suo omnia
qua facta fuerant.

32. Tunc vocavit
illum Dominus suus,
& ait illi: Serve ne-
quam, totum debi-
tum remisit tibi, quo-
niam rogasti me.

33. Nonne ergo o-
portuit & te misereri
conservi tui, sicut &

ce serviteur fut par-
ti, il trouva vn de ses
compagnons en ser-
vice qui lui devoit
cent deniers: lequel
il saisit, & l'estran-
gloit, disant: Paye
moy ce que tu me
dois.

29. Et son compa-
gnon se iettant à ses
pieds, le prioit di-
sant, Vse de patience
enuers moy, & ie te
payeray tout.

30. Mais il n' en
voulut riē faire: ain-
s'en alla & le mit en
prison iusqu'a tan-
qu'il eust payé de la
dette.

31. Voyaus les au-
tres compagnons ce
qui auoit esté fait, ils
furent fort marris, &
s'en vindrent, & de-
clarerent an leur Sei-
gneur tout qui auoit
esté fait.

32. Lors son sei-
gneur l'appela à soy,
& lui dit, Meschaut
serviteur, ie t'ay
quitté toute ceste
dette pource que tu
m'en as prie:

33. Ne te faloit-il
pas aussi auoir pitie
de ton compagnon

selbige Knecht hin-
aus / und fand einen
seiner Mittnecht / der
war ihm hundert
schen schuldig / und er
greiff ihn an / uñ wür-
get ihn / und sprach:
Bezahle mir was du
mir schuldig bist.

29. Da fiel sein
Mittnecht nider / und
bat ihn / und sprach:
Habe Gedult mit
mir / ich will dir's alles
bezahlen.

30. Er wolt aber
nicht / sondern gieng
hin / und warff ihn
ins Gefängniß / biß er
bezahlet / was er schul-
dig war.

31. Da aber seine
Mittnechte solches
sahen / wurde sie sehr
betrübet / und kamen
und brachten vor ih-
ren Herrn alles / das
sie begeben hatte.

32. Da fordert ihn
sein Herr vor sich / uñ
sprach zu ihm: Du
Schalcksknecht / alle
diese Schuld hab ich
dir erlassen / weil du
mich batest.

33. Soltest du dein
dich nicht auch über
men / über deinē Mit-

ego tui misertus sum? seruiteur, ainsi que knecht / wie ich mich
ie auoye en pitie de über dich erbarmee
toy? habe?

34. Tunc iratus Do- 34. Adonc son sei- 34. Und sein Herz
minus ejus, tradidit gneur courronce le ward zornig / und ü-
um tortoribus, usq; bailla aux sergrans, berantwortet ihn den
quò redderet id omne, iusqu' à ce qu' il lui Peinigern / biß daß er
quod sibi debebatur. eust paye tout ce qui bezahlet alles / was er
lui estoit deu. ihm schuldig war.

35. Ita & pater 35. Ainsi vous fe- 35. Also wird euch
meus cœlestis faciet ra mou Pere celeste, mein himlischer Vate-
vobis, nisi remiseritis si vous ne pardon- ter auch thun / so ihr
suo quisq; fratri ex nez de cœur chacun nit vergebet von eu-
cordibus vestris of à son frere les fau- rem Herzen / ein jeg-
fensas eorum. tes. licher seinem Bruder
seine Fehle.

S. 331.

SCopus hujus textus convenit magna ex
partecum Textu Dominicæ Sextæ, ubi
Christus adhortabatur Christianos su-
os ad facilitatem in condonandis & componen-
dis delictis, privatim in nos admissis. Occasio
hujus textus est gemina. Prima erat Doctrina
antecedens qua docuerat quomodo frater, qui
forte peccaverat tractandus sit. Tractationis il-
lius primum gradum ponit fraternam & priva-
tam admonitionem, secundum (si non obtem-
peraverit) graviolem in præsentia testis unius
atq; alterius, tertium delationem ad totam Ec-
clesiam. Secundam occasionem præbuit Petrus,
qui hæc audiens, & ut videtur, præcipuè admi-
ratus, quòd frater qui offendisset, & quidem se-
cundo etiam ita, ut primo gradui admonitionis
non obtemperasset, impunis esset dimittendus
modo audiret, hoc est, obtemperaret (Hebræa

significatione, audiendi voce pro obedientia posita) fraternæ castigationi. Hinc incidit Petro hic casus; quid faciendum, si quis increpationes quidem in bonam partem accipere videretur sæpius tamen peccata repeteret. Malitiam quippe talis hominis videri maiorem, quàm quæ esset ita ferenda, ac si semel tantum, aut etiam iterum peccasset. Ne tamen acerbior in fratrem videretur, ponit numerum delictorum septenarium, tanquàm talem, quem non facile putat excessurum, qui quia sæpe in S. literis de rebus usurpetur, quibus nihil videtur addi debere, (ut quod Deus septem dierum intervallo cælum & terram condidisset, & ad suum exemplū periodum seu revolutionem operum humanorum septem diebus absolvi voluisset, ita septies cadere perhibeatur iustus & tamen resurgere, *Prov.* 24. v. 15. David septies se laudaturum Dominum, *Psal.* 119. v. 165. Ita Propheta Elisæus Naamanem Syrum in Jordane baptizari voluisset septies, & similia) Ita se quoque abundè officio suo satisfacturum videri debere putat, si septies in se peccanti, septies in ignoscendo benevolum sese exhibuisset. Pulchrè hic monere videtur Grotius; *duplicem esse condonationem*, alteram qua vindictam injuriamq; neque exigimus per nos, neque à Deo homineve deprecamur, altera qua retinemus aliquem aut restituimus in pristinum amicitiae gradum. Priore adversus omnes uti nos debere, posteriore adversus resipiscentes, quam ἐκ μετὰ μελείας ἀνάκλησιν vocet Hierocles. De posteriore agere hic Petrum videri,

ri, quia Christus dixerit teste Luca, ἐὰν ἐπιστρέφῃ
 ὅτι σε λέγων, μετάνοῶ, ἀφήσῃς αὐτῷ, vide *supra*
Dom. VI.

§. 332.

Quæstio in huic de numero remissionum septenario, tanquam certo pro incerto, minore tamen quam pro renata sufficeret, opponit Christus alium numerum itidem certum pro incerto, imo talem, quem numerus delictorum privatorum proximi in proximum vix ac ne vix quidem fieri possit, ut assequatur. Quasi dicat; sentio tibi nimium videri si proximo septies in te peccanti, delicta condonares. Tu vero accipe tuum illum septenarium, & multiplica per denarium & alium septenarium. Ubi numerus proveniet, quem proximi delicta in te æquatura sat scio te ipsum non putare. Si tamen fiat, tunc seposito saltem ad momentum calculo delictorum proximi, summam cape tuorum, quibus tu Deum offenderis & scito, non maiorem esse illorum ad hæc proportionem, quam sit decem denariorum ad decem millia non denariorum, sed talentorum. Jam cogita tecum quid animi tibi sit, super hoc tuo debito, imo qualem tibi optes animum à tuo creditore Deo? benignum scilicet, omnia condonantem, chirographum prorsus abolentem, omnem debiti memoriam in profundo maris submergentem. Et nisi Deus hoc faceret imo dudum fecisset, ut tantæ te miseriæ obnoxium facilè conjicis, quæ omnium misericordiam in te commovere deberet, eodem ergo animo in fratrem tuum esse te debere scito.

§. 333.

Sed parabolam ipsam propius intuebimur. In ea occurrit 1. Rex creditor. 2. Servus debitor respectu regis, creditor respectu conservi. 3. Debitum geminum, primum id, quod servus regi, alterum quod servo conservus debebat. 4. Debitor servi. 5. Conservi reliqui.

In Rege creditore (quem hominem regem vocari cenlet Grotius per Hebraismum q. d. Regem aliquē, ubi indefinita aliquis idem sit quod *וְנָ* Hebr. ut infra cap. 20. v. 1.) conspicitur primo 1. *longanimitas*, dum q. connivet & permittit ut servi debita contrahant. 2. *perspicacitas & diligentia*, quam nos in Deo qui per illum notatur, providentiam vocamus. Quamvis enim, ut dictum, aliquid videtur ad tempus indulgere, ut non videre putes, errare tamen qui id credant eventus docuit hunc servum, & docebit suo tempore omnes homines, quorum iudicio & redditioni rationum diem constituit, *Act. 17. v. 31.* 3. *Iustitia*. Denunciat servo, quid de iure ab ipso requiratur, nimirum solutionem, cui ære præstandæ quia impar sit, corpore præstare debere, ut scilicet pro mancipio se & totam familiam in æternum vendat. (Hoc enim fuisse jus creditorum apud Hebræos, qui ex infami causa, cuiusmodi erat furtum, in debitum incidissent docemur, 2. *Reg. 4. v. 1. Exod. 22. v. 3.*) 4. *Clementia & misericordia* servo sese submittentem, & patientiam oranti exhibita, cujus tres q. gradus. 5. *Misericors affectus* *ἐσπλαγχνίσθη* serio ipse condoluit de tanta miseria, 2. *Dimissio*

EX CO

ex coactione ad solutionem, jusserrat ipsum se & suos vendere, sed cui? ei scilicet à quo nexus erat (ita Livius loquitur de iis qui propter debita in vinctis tenebantur.) Et hoc solum petierat servus, ut mox audiemus, ut scilicet dimitteretur, tanquam soluturus, licet jam solvere non posset. Sed audi tertium clementiæ indicium, non relaxavit modo tanquam soluturum, sed & *debitum* ipsi *condonavit*, ut plane nihil ipsi solvendum esset. Et hoc quartum est Domini attributum erga servum humiliatum sequitur vero & quintum §. *severitas* scilicet erga eundem servum ingratum, & potissimum ingratitude suam declarantem insolentia acerbitate & iniquitate erga conservum, in negotio tali, in quo ipse misericordiam consecutus, & nisi consecutus esset, æternum ipsi pereundum fuisset.

§. 334.

Ad *debitum* quod attinet duo illius attributa notanda. 1. *Evidentia*. Liquidum fuisse debitum inde patet, quòd non post operosum & artificiosum calculum demum quasi præter spem & opinionem tum creditoris tum debitoris emerferit, sed statim initio rationum susceptarum evidentissimè apparuerit. Unde, quemadmodum apud Regem creditorem ne interrogatione quidem opus erat, agnosceretne debitum nec ne, ita nec apud servum locum habebat negatio, dubitatio, admiratio. Conscientiâ ipsi dictante debitorem se esse tantæ summæ, quam negare non possit. 2. *Magnitudo*. Quæ colligitur tum ex summa ipsa, tum ex eo quod dicitur, servum ei solvendo non fuisse. Summa fuisse di-

citur *μυρίων ταλάντων*, hoc est, decem millium talentorum. De qua summa, quia fortasse opus non est subtiliter investigare quantum præcisè ad monetam vel nostram vel veterum efficiat, itaq; pauca tantum dicemus, præsertim cum apud alios satis multa extent. De voce talenti notabile est quod dicit Epiphanius *l. de mensuris*. Talentum omnem mensuram quæ ponderetur excedere. Christus ergo hac voce de debito huius servi, adeoq; peccatis nostris usus, tantam innuit summam, quæ omnem mensuram excedit, unde non mirum alibi in S. literis numero arenæ maris comparari. Varia autem apud varios populos fuerunt talenta. Junio in Nomenclatore, ubi rem nummariam diligentissime persecutus est. Talentum Atticum valebat sex drachmarum millia sive sexagenas minas, Drachma autem Attica pendit sex obolos & ab eodem Junio ad Germanicam monetam æstimatur duobus victoriatis sere seu septē crucigeris, *zween Dassen oder sieben Creuser*. Budæus quem vide *de asse lib. 4. f. 110. 117.* Talentum Hebraicum (& quidem aureum, duplex enim fuisse docet aureum & argenteum, & illius ad hoc rationem fuisse ait undecuplam) de quo sine dubio Christus locutus est (& quorum sexaginta sex Rex Salomo quotannis à finitimis regionibus accepit *1. Reg. 10.*) æstimat septem millibus & septingentis aureis coronatis Gallicis. Sunt autem coronati Gallici paulo minores Hungaricis & paulo maiores Rhenanis, ita ut aurifabri nostri Rhenanum & Hungaricum conflatos pro duobus coronatis habeant. Marinus Merfennus

mus in cogitatis suis physico Mathematicis de
 numis Gallicis prop. 9. m. pag. 29. præsupposi-
 to sicli pondus fuisse 268. granorum uncia Pa-
 risiensis, qualia contineantur, 536. ab uncia Ro-
 mana, ejusque argentei valorem 22. assium & 4.
 denariorum; aurei vero duo decuplum valorem
 librarum 13. & 8. assium: dicit Solidum aure-
 um Gallicum esse duorum denariorum & 15.
 granorum, seu 63. granorum. Ducatum Impe-
 riale, Hungaricum, Venetum, Parmense, .
 item Turcicum esse 2. denariorum & 17. grano-
 rum. Hæc inquam Mersennus apud quem vide-
 re licet l. citato plura. Sed ex hypothefibus Bu-
 dæi pergent, proveniret debitum hujus servi se-
 ptuagies septies millena millia aureorum. Vete-
 ribus verò singulos aureos valuisse 25. Denarios
 Junius ex Dione probat. Unde debitum con-
 servi (ut de illo etiam collationis gratia hoc lo-
 co aliquid dicamus) quod erat juxta rationem
 Servatoris 100. Denariorum efficeret quatuor
 aureos, atque ita ratio hujus debiti, cujus credi-
 tor servus erat ad debitum herile esset ut 4. ad
 77000000. Animadvertendū autem Christum
 non dicere *δυναρεῖς*, sed forma vocabuli dimi-
 nutiva *δυναρεῖα*. Intelligit ergo Denariolos, ut
 Latini vocabant, quorum, ut Budæus docet,
 quatuor asses efficiebant, quia autem idem te-
 statur decem asses effecisse denarium, itaque 40.
 denariolos denarium constituisse necesse est. Po-
 sito jam (de quo non est dubium) Christum de
 his locutum, itaq; proportionem ad debitum,
 centum talentorum supputaturus: septuagies
 Mmm 5 septies

septies millena millia per quadraginta multiplicata, comparabis cum quaternario, cuius proportio cum illis uti nullius ferè momenti; ita Christus docere vult, nihil esse delicta proximi erga proximum, præ delictis iis quorum quilibet homo Deo reus factus sit.

§. 335.

Sed *servum* etiam ipsum paucis considerabimus, & quidem in duplici statu, tum quatenus debitor, tum quatenus creditor erat. In eo quod ipse debebat apparere videtur 1. *secordia* & *ὁλνγωρσία*, securitas, non apparituri ad reddendas rationes sua sponte, sed vi adacti. Lutherus quidem vertit, *es* tam ihm einer *für*, sed in Græco est *περὸν ἐχθρῶν* allatus est, manibus forte & pedibus constrictus. Ea enim est hominum cæcitas, ut nunquam secum reputent quòd nedom quid vel quantum debeant Deo, donec morbis, calamitatibus, morte præsentis, & ipsis pene flammis infernalibus, oculos ipsorum ferientibus, miseriam suam, in quam ob debitum hoc, quo Deo obligantur, inciderunt, sentiant. 2. Aliud *securitatis* indicium; non prius vel de solutione cogitantis, vel patientiam orantis, donec Dominus ipsi modum solvendi duriores ipsius opinione præscriberet. Sed forte cogitantis, ultra posse se non obligatum iri, solutum jam esse, quiaolvere deinceps non possit. 3. *Humilitas* seu submissio, posteaquam vidit, seriò rem agi à Domino. Solvendum scilicet, aut ejusmodi quid perpetiendum, quod esset intolerabile, Hinc submittit se 1. procidit ingenua, agnoscens humilitatem & ex-

& extremam miseriam suam. 2. Patientiam orat. *μακροθύμησον* inquit, quo verbo talis prae-
 pue patientia rogatur, qua moræ solvendi ali-
 quit indulgeatur. 3. solutionem promittit, non
 præsentem quidem, saltem tamen cum mora a-
 liqua. Hac petitione Christum non innuere,
 possibile fuisse servo, ut solveret hoc debitum,
 adeo manifestum est, ut non immerito mireris
 impudentiam & audaciam Pontificiorum, ex u-
 nico hoc verbulo colligentium, possibile fuisse
 servo solutionem hujus, (adeoq; hominibus per
 eum præfiguratis) sui debiti, ad quod per legem
 Dei obligantur. Sed inquam contrarium mani-
 festum est, expressè enim dixerat *non habuisse un-
 de solveret*. Tribuit ergo illi Christus hunc ser-
 monem ex more eorum, de quibus parabolam
 desumferat, videlicet perfidorum debitorum,
 qui solutionem futuram soleant promittere
 quamvis nesciant unde, ut ille apud Plautum in
 pleudolo interim inquit fiet aliquid, cui autem
 scite respondet creditor, istud aliquid nihil est.
 Ita profecto nihil erat de solutione hujus servi
 ex propriis facultatibus præstanda. Si quis ta-
 men omnino urgeat, promissionem hanc non
 videri Domino displicuisse, analogiæ fidei non
 repugnat ut dicamus, videri salvatorem *ἡ βασι-
 λεύς* respexisse ad *λύτρον* suum ipsius de quo
 solutionem promiserit servus, ut ita in bonum
 & laudabilem sensum verba hæc servi ita possint
 exponi, de meo sane nihil habeo, ne tunc qui-
 dem si me & uxorem & liberos venderē, ut pos-
 sum solvere solvam tamen quamvis non de meo,
 sed

sed de facultatibus alterius cujusdam qui pro me satisfaciet. Quod vero Pontificii itidem dicunt: solvere nos de penore meriti Christi, ita scilicet, ut hoc meritum dignitatem addat nostris operibus, hoc perinde est ac si ego debitum me solvisse gloriarer tunc, si aureæ monetæ pro solutione sufficientes ab aliquo innumeratæ ego cupri aut plumbi summula quadam adjecta nihilominus debitum meum me solvisse, gloriari vellem, sed de hoc passim alibi in hac nostra tractatiuncula, jam pergemus. Talem itaq; se præbuit servus, debitor adhuc, erga Dominum creditorem. Sed absolutus à Domino qualem se præbuit? Pessime 1. occurrit iterum levitas. Exisse dicitur à Domino. Sane à Deo (cui Rex hic comparatur) ejusq; facie, nemo exire potest, sed quoquo veniat, Deum invenit, & ab eo invenitur, *Psal.* 139. Tunc autem à Deo dicitur homo discedere, quando ejus bonitatem, omnipotentiam, sapientiam & reliqua attributa quæ quotidie ob oculos habere debebat negligit, wenn er Gott aus den Augen setzt. Quando talem se gerit ut appareat, non credere ipsum quod sit Deus, *Psal.* 14. & 53. Uno itaq; verbo *securus* factus est servus, postquam remissionem debiti ab hero impetravit. Hanc securitatem porro secuta est. 2. *Insolentia* & credulitas cujus 15. quasi gradus sunt, quod (1.) conservum (non servum ut ipse regis creditoris servus erat) suum (2.) fortuito inventum (*εύρεν*, inquit textus) adeoq; non legitime vocatum, multo minus morose ad vocationem tergiversantem (quod ipsum fecisse videri diximus cum ad regem vocaretur) sed (3.) nihil

nihil violenti ab ipso metuentem, multò minus fugam meditantem (4.) statim, antequam verbo compellaret, non tantum (5.) apprehendit, (6.) idque violento modo (*κρατείσας ἀπὸ τῆς κρατίας* à robore quo utimur in apprehendendis his quæ fugam moliuntur, vel aliàs cum difficultate quadam tenenda sunt) (7.) & quidem jugulo tanquam scilicet jugulaturus, vel ad supplicium ducturus. Idq; ob debitum non modo exiguum, si conferatur cum eo, quod ipse debebat, ut supra audivimus sed & non satis liquidum (cujusmodi sane plerunq; sunt offensiones proximi ubi sæpè culpam & debitum quasi imputamus proximo, quod in nobis ipsis hæret) quod ipse videtur fateri, dicens; *ἀπὸ δὲ τοῦ μοι*, (non *ὅτι* *ὀφείλεις* vel *ὅτι ὀφείλεις*, sed) *εἰ ἢ ὀφείλεις* si quid mihi debes (Grotius dicit τὸ *εἰ* sæpè non conditionem sed generalitatem significare, sed non addit exemplum) (10.) conservum in genua procidentem, tanquam coram Domino, non erexit (quod ipsum tamen conservum omnino decuisset quo argumento angelus Johannem in genua procidentem erexit & quidem non sine comminatione, *Apoc.* 22. v. 9.) sed & (11.) iisdem verbis ipsi supplicantem, quibus ipse regi supplicaverat (12.) eadem promittentem (non falsò sine dubio, eventus enim docet tandem solvisse) quæ ipse (falso & probè sibi conscius impossibilem esse sibi solutionem) Domino suo promiserat, non modo averſatur, sed contumeliosius insuper tractat (13.) in carcerem scilicet conjiciens (Græcè *φυλακὴν* custodiã, tanquam de fu-

de fuga suspectum) non ad tempus, ad terrorem scilicet, sed eò usq; (14.) donec persolveret, quæ ipsi debebat. Hæc de servo.

§. 336.

Intueamur & conservos. De his dicitur 1. quomodo super hoc facto animati fuerint? ἐλυσθησαν, contristati sunt. 2. Quid fecerint? detulerunt ad Dominum omnia quæ contigerant. Queritur autem quis per eos intelligatur? Hoc intelligemus, si in verbo Dei investigabimus, quoniam sint illi qui delicta nostra ad Deum vel deferant vel singulariter & ita afficiantur, ut Deum ad pœnas infligendas commoveant? Jam Delatio & accusatio primo narratur de Satana, *Apos.* 12. v. 12. sed is non commodè hoc loco videtur intelligi, tum quia non rectè dicitur servus, vel servorum Dei conservus, tum quia conservis hisce tribuitur λύπη, super scelerato hoc facto hujus servi, cum contra Satanas sit Πιχαιρέκακῳ & gaudeat impiorum sceleribus. Notandum tamen quod dictum, ipsum quoque delicta nostra ad Deum deferre & q. cum ipso expostulari velut est apud Bernhardum: ita Deum inter alia compellaret, Juste iudex judica ut meus sit qui tuus esse notuit, (imo ipsum Deum pro justitia sua tanto gravius nobis irasci credibile est) quod Satan propter peccatum suum in momento damnatus, homini autem non modo spatium ad pœnitendum datum, sed & λύτρον per ipsum filium Dei partum, imo actu applicatum, qui tamen ita ingratus sit, ut hisce omnibus posthabitis, ne levicula quidem peccatilla in
Dei

Dei gratiam proximo condonet. Sed quis præterea peccata nostra ad Deum defert? 1. Ipse proximus offensus. Ita Hanna contumeliosè à conforte sua tractata, Deum deprecatur, 1. *Sam.* 1. Ita lachrymæ miserorum defluunt quidem per genas, clamant autem sursum *Sir.* 35. v. 18. Ita vox sanguinis Abeli clamat ad Deum de terra, *Gen.* 4. 2. Ministri Ecclesiæ ingemiscunt super inobedientia suorum auditorum, *Hebr.* 13. v. 17. Imo denunciatio iræ Dei facta incredulis, nihil aliud est quam indicium factum Deo, executuro iudicium de cælo, quod ipsi denunciant impœnitentibus in terra *Joh.* 20. & hoc ipso cap. *Matth.* 18. v. 18. 3. Boni angeli, qui, ut lætantur super pœnitentia peccatoris, *Luc.* 15. Ita it ipsi summè contristantur super impœnitentia. Et quia assidue vident faciem patris cœlestis itidem hoc capite v. 10. vel ipso vultu homines impios ad Deum accusant. Dicat aliquis; quid opus accusatione vel indicio ad Deum, cum ipse omnia videat, *Psal.* 139. Quod Ethnici etiam agnoverunt: Hinc Plautus:

Est profectò Deus, qui quæ nos gerimus auditq; & videt.

Et Virgilius:

At sperate Deum memorem fandi atq; nefandi.

Ita sine dubio improbos, etiam non accusatos, suo tempore puniturus esset. Respondemus; omnino & omniscium, & justum, & omnibus iis attributis præditum esse Deum, quæ ad justum & severum iudicem & vindicem scelerum requiruntur. Ut autem eò firmiùs nobis persuadeamus, peccata nostra, & nominatim iniquitatē,
quam

quam in proximum exercemus, nequaquam Deum vel latere, vel ita parvi ab ipso, uti à nobis fiat, æstimari, altiore esse thronū ipsius, quam ut has minutias curæ habeat. Minimè non patitur id omnipotens & infinita ipsius providentia, qua ab excelsō throno omnes qui in terris sunt respicit, *Psal.* 33. v. 17. 102. v. 19. 113. v. 3. &c. Et si maximè ipse non respiceret, ignarum tamen esse nec invidiosus Satanæ clamor, nec proximi suppressi querelæ, nec doctorum nostrorum gemitus, nec angelorum peccatis offensorum tristitia, nec universæ creaturæ suspiria *Rom.* 8. v. 20. & seqq. paterentur. Et quod de regibus mundanis dicitur, non latere tandem eos occultas maledictiones, adeò, ut, si deessent delationes, vel volucres delatorum officio fungituræ essent, *Eccles.* 10. v. 20. Ita multo magis de Deo authore & conservatore omnium creaturarum habendum, & nota esse ipsi hæc omnia, & pœnis gravissimis suo tempore vindicatum iri. Videtur autem Christus etiam ideo delationem iniquitatis hujus ad Dominum, non ei qui eam passus esset, sed conservis tribuere, ut adimat rigorosis ejusmodi delictorum proximi vindicibus persuasionem eam, qua putant, satis esse quod proximus deliquerit, nec curaturum Deum etiam si durius tractetur, quia meruerit. Minimè inquit Christus. Etsi enim miser ille deliquit, adeoq; fortasse non audeat ad Deum de acerbitate tua conqueri, tu tamen officii tui, tanquam Christianus, memor esse debes. Si autem non es, non est quod impunitatem tibi pollicearis. Deus enim videt. Et si maximè non videret, & ille,

& ille, quem ita duriter propter delicta sua non audeat conqueri, conficius scilicet sibi se peccasse, alii erunt, qui te accusabunt efficientque ut à Deo puniaris.

§. 337.

Delationem itaq; iniquitatis & ingratitude-
nis hujus servi à conservis regi factam secuta est,
ut supra dictum, *regis animadversio*. In qua con-
spicitur 1. *Citatio*, vocavit servum ad se. Ut sci-
licet agnosceret servus, non se suorum negotio-
rum atq; controversiarum judicem esse debuisse,
citatur ad verum judicem. 2. *Objurgatio*, qua
ipsi in memoriam revocat, tum clementiam qua
in ipsum usus sit in condonatis ipsi debitis, tum
ipsius iniquitatem erga proximum, à qua si nul-
lo alio argumento saltem Domini exemplo de-
tineri debuisset. 3. *Ira*. 4. *Supplicium* quod tra-
didit ipsum tortoribus, donec redderet quæ de-
beret. De voce βασιλευς notat hic Grotius;
βασις, inquit, in his libris non quæstionē
solum, sed omnem omnino cruciatum atque
molestiam significat, ut videre est *supra cap. 8. v.*
29. c. 14. v. 24. Marc. 5. v. 7. c. 6. v. 48. Luc. 8.
v. 28. 2. Petr. 2. v. 8. Apoc. 18. v. 7. Et eodem li-
bro *sepius*. Quare βασιλευς hic puto dici δεσ-
μοφύλακας. Ita optimè conveniet quod sequi-
tur εως ἀποδῶ πᾶν τὸ ἐθέλωμενον αὐτῷ, ut scili-
cet sit idem quod *supra v. 25. 26. & Luc. 12. v.*
58. 59. Nam & ipse carcer vocatur corporis cru-
ciatus, *l. ult. c. qui bon. ced. poss.* Hæc Grotius an-
notat ad hunc locum, quæ suo loco relinquo, li-
cet per se planum sit, cur Christus hac voce usus.

fit. Ut nimirum innuat, debitum de quo hic agat, tale esse debitum quod non nisi pœna corporis & animæ dissolvi possit. Hinc ipse Grotius *verbi seqq.* Uti hic regem non solo creditoris jure sed & judicis. Hinc concludit Christus eundem processum expectandum iis qui proximo suo in se delicta non remittat.

§. 338.

Ad comminationem hanc Christi, non possum quin huc ponam, quæ annotavit Grotius. Hæc, inquit, plena est comparatio, habet enim *ἀποδοσιν*, cujus sensus idem est, qui in illis Jacobi verbis; *ἡ κέρσις ἀνίλεως τοῦ μὴ ποιήσαντα ἐλθεῖν* & supra c. 6. v. 15. Nisi quod hic additur jam accepta beneficia divinæ indulgentiæ nihil profutura immisericordibus. Unde disputari solet

Quæst. XC VII *an peccata semel remissa iterum imputentur?* Veteres manifestè inter se dissentiunt. Alii enim existimant, nihil in eo esse absurdi, si dicam⁹ remissionem, quæ in hac vita fit, habere in conditionem novæ obedientiæ, cujus magna pars est bonitas in homines alios. Quod autem sub conditione clarum est, eâ non impletâ evanescere: aut certè, sicut donationes etiam purè collatæ revocari solent, ob eximias injurias legibus proditas, ita & beneficium hoc condonationis revocari: aut potius in modum pœnæ auferri, quomodo damnatis bona, etiam pleno jure quæsitæ, auferri solent. Nec obstare arbitrantur, quòd dona Dei dicantur esse *ἀμεταμέλητα*: nam id rectè dici posse etiam de liberalitate qua terram Canaanis Deus donavit Hebræo populo, quia

quia per Deum non stetit, quò minùs ille populus perstans in fœdere promisso potiretur, *Neh.* 9. v. 32. 33. Aliis magis placet: extinctam semel obligationem non reviviscere, sed propter postrema crimina (ut Prosper loquitur) affici hominem ea morte quæ ei propter ea quæ remissa erant debebatur. Sunt & qui utrosq; conciliant, mediæ sententiæ temperamento. His placet remissa semel peccata non per se puniri, sed indirectè, & per consequentiam quandam, quatenus eorum condonatio auget culpam sequendam, & pertinaciæ & ingrati animi crimine: quod & Jurisconsulti statuunt adversus eos, qui veniam à principe consecuti, aut in eadem crimina recidunt, aut in ipsum principem delinquunt. Hæc Grotius, quæ quia itidem pertinent ad collationem Juris Divini & humani adscribere volui.

§. 339.

Quia autem videntur ejusmodi, ut confusio-
nis alicujus speciem præ se ferre, vel accipere pos-
se videantur, sequentia de meo adjicere volui.
Primo, recordari debemus parabolam hic reci-
tari, in qua non sit necesse omnia eodem modo
se habere; aliàs non parabola doctrinæ ejus, cu-
jus est parabola, sed doctrina ipsa traderetur,
nec ignotum est dictærum, simile non esse Idem.
In foro humano disertè habetur, puniri iterum
non debere peccata semel dimissa *c. ult. ex cr. de
collus. de reg.* Quæritur jam an hoc locum habeat
in foro Divino? Negativa videtur disertè habe-
ri in Textu, ubi servus in carcerem conjectus, lu-
cre jussus est, non tam novum delictum, quàm
omne debitum etiam ante condonatū. Sed plana

reserit, si recurramus ad ea scripturæ loca ubi ex professo, & sine allegoria traditur doctrina remissionis hujus debiti, hoc est peccatorum. Ubi ex professo habemus hanc maximam, qui credit salvabitur. Item, non operanti, credenti autem in eum qui justificat improbum, imputatur fides sua ad justitiam. Hæc fides parabolicè hic depingitur in depredicatione servi supra explicata, & quia deprecatus sit, ideo herus dicit se ei debitum condonasse. Quemadmodum autem servus, si hunc animum, quem deprecando declaravit, retinuisset, debitum suum solvere coactus non esset; non retinuisse autem prodidit se crudelitate sua erga conservum, propterea debitum ab ipso repetitum fuit. Ita homo remissionem peccatorum impetraturus, debet illam fiduciã meriti Christi à Deo petere. Fiduciam autem illam de Deo habere, & sibi polliceri non potest, nisi animum reconciliabilem erga proximum etiam habeat. Qui enim proximo, & quidem deprecandi, delicta sua condonare non vult, in ejus animo necesse est residere diffidentiam de misericordia Dei, tum erga se, tum erga proximum. Erga se, Quia impossibile est, ut sibi de Deo polliceatur in delictis suis magnis, quod proximo in exilibus ut præstet, à seipso impetrare non potest. Erga proximum, quia si crederet, Deum ipsi propitiũ, non posset ipsum odio prosequi, quis enim eum odio prosequatur quem scit Deo gratum & charum esse? Ne itaque torqueamus nos illa quæstione; An Deus nos puniat propter peccata semel dimissa; itaq; Christus ei ipsi petitioni, qua remissionem petimus

mus adjecit promissionem non tam novæ obedientiæ, quàm veræ de Dei misericordia fiduciæ, quam nos habere declaramus, si proximo quæ in nos deliquit, remittimus. Uno itaq; verbo; si quis propter denegatam proximo remissionem aut reconciliationem in infernum præcipiatur, is non tantum hoc sed omnia peccata sua luere ibi debebit: quia veram fidem in Deum vel nunquam habuit, vel abjecit. Requiritur enim ad salutem fides non momentanea sed perpetua, qui enim perseveraverit usq; ad finem salvus erit, *Matth. 10. v. 22.*

§. 340.

Sed ad priora revertamur. Ubi pro collatione Juris Divini & humani occurrit Materia de *Jure & officio debitorum & creditorum*. Appellantur autem debitores in Jure, à quibus invitis pecunia peti potest, *l. 108. ff. de verb. signif. l. 18. §. fidejussor ff. de fidejuss.* Dicitur autem debitor vel ex contractu, vel ex delicto *l. 140. & l. seq. ff. de privil. credit.* Creditorum vero nomine in jure non ita tantum accipiuntur, qui pecuniam crediderunt, sed omnes quibus ex aliqua causa debetur, Gajus in *l. credit. ff. de verb. signif.* Tractatur porro hæc materia aut saltem tangitur in *ff. l. 42. tit. 3. 4. 5. 6. 7.* sed nos seligemus regulas & quæstiones eas tantum, quæ cum hoc textu Evgangelico cognitionem, & in vita communi usum, præ reliquis habere nobis videntur, uti sunt sequentes: 1. Debitor ad extremum denarium executi potest, *gloss. ultim. in leg. pen. de cess. bon. Angel. in §. ultimo n. 11. Instit. de action. Brun. tract. de cess. bon. q. 3. per leg. pen. C. qui bon. ced. poss. pro*

quo textu in Nov. 135. vers. ad quotidiani victus & amictus corporis inopiam atq; adeo usq; ad intimam excutitur interulam ut ait Bald. l. ult. C. qui bon. ced. Alb. l. penult. eod. tit. Angelus d. §. ult. num. 11. Instit. de action. Covar. l. 2. var. resol. c. 1. per l. penult. ff. de cess. bonor. Ang. l. 2. C. quod cum eo. Bald. l. quod nomine. de condict. indeb. l. fin. C. qui bon. ced. poss. Notent hoc decoctores, & similes de tribu. Levi debitores, administrantes familiam in fraudem bonorum virorum, qui illorum necessitati in mutuo data pecunia, subvenerunt. Creditores tamen misericordiae memores sint, cujus admonentur etiam in iure, ut scilicet, nisi singulares circumstantiae aliter suaserint, eatenus sibi satisfieri contenti sint quatenus debitor facere possit, l. qui bonis ff. de cess. bon. §. si quid misericordiae causa ei fuerit relictum. & deducto neegeant, l. in condemnatione 124. de reg. iur. Huc pertinet dictum Christi; quicquid voveritis ut faciant vobis homines, idem vos facite illis, & Sir. 29. v. 13. perde pecuniam propter fratrem tuum, &c. Sed quid si uterque & debitor & creditor inops sit? Resp. in extrema necessitate omnia esse communia. l. 2. §. cum in eod. ff. ad L. Rhodiam. vide D. Balduini cas. conf. 13. l. 4. c. 17.

2. Debitorem indebito modo compellans, injuriarum tenetur, l. si creditor 19. cum l. seq. ff. de injur. cum & actus legitimus habeat injuriam, quando fiat praeter debitum rationis. Innocent. & Dd. c. fin. de oper. nov. nunc. l. quemadmodum §. fin. ad L. Aquil. Et tali comparat h. l. Servator eum qui erga proximum in se delinquentem

acer.

acerbior est. Quid Christianæ charitatis est, amicè compellare fratrem, non offensionis aut vindictæ sed correctionis gratia, ut docuerat *versibus antecedentibus*. Hanc enim si admittit debitum solvisse censendus est.

3. Operæ pretium est considerare illum canonem; an & quatenus valeat: *Qui non habet in ere* Quæst. XCIIIX
luat in corpore condinetur 15. l. si quis 7. §. 3. ff. de *jurisdict.* Sane triplici modo in hac parte debitores à veteribus tractati memorantur. Primus erat, ut lapidi insiderent remotis femoralibus, qui per podicem bona turpiter egressisset, *Zaf. in l. ult. 1. ex ista ff. de cess. bon. Alciat. l. 2. parerg. c. 47. Guid. Papa. q. 344. Johan. Ferrar. Montan. in jud. præexercit. l. 3. c. 3.* Secundus modus erat 12. tabularum, per quas licitum erat debitores in partes secare *Covarruv. l. 2. resol. c. 1. num. 1.* Tertius modus erat, addictio in servitutē, quod ut habetur in sacris literis, ita hic rex denunciavit etiam debitori suo, quamvis ex misericordia non sit executus. Verum enim verò, quemadmodum nimia hæc acerbitas prohibita est in *recess. Imper. de Anno 1527. c. 17.* etiam in casu conventionis *Colerus de process. executionis part. 1. c. 8. a. n. 60. usq. 81. Daniel Moll. ad const. Saxon. 43. n. 4. p. 4.* Et nominatim eo rigore, qui in 12. tabulis sancitus est Romani nunquam usi sunt, uti testatur *Covarruv. l. 2. resolut. c. 1. n. 1. Quintil. instit. orat. 8. c. 8. Heig. q. juris. p. 1. q. 35. n. 26. Gilken. de præsumt. p. 3. c. 6. n. 42.* Quod servi facti aut carcerum nexui obstricti propter debita, id etiam sublatum à Constantino *l. nemo. 2. C. de exact. tribut. Panormit. par. c. 2. de pignor. l.*

liber homo. l. 3. ff. ad L. Aquil. l. ob as alienum. l. 2. C. de act. Et plus petere, qui corpus hominis pro re debita detineat, *l. c. de plus petendo.* Ad canonem vero tertio allegatum, sciendum, loqui cum non de debito ex contractu, sed ex delicto aut certe in eo casu, quando contumacia aut simile delictum, vel etiam suspicio fugæ, (de qua vide Menoch. *de arbitr. judic. l. 1. c. 87.*) quod carcere corrigi potest, concurrit. Ut colligitur ex locis ubi hæc regula habetur v. g. *l. 12. §. 5. in fin. C. de edificiis privatis.* Item *l. 4. C. de servis fugitivis l. 7. §. 3. ff. de iuridict. l. final. ff. de in ius vocand. l. 1. §. 3. ff. de pœnis.* vide Menoch. *de Arbitr. judic. l. 2. cas. 447.* Quod adeo verum est, ut ne usur quidem pœnæ loco in morosos debitores creditoribus concessa satis probetur, *vid. Dom. VII.* nedum pœna corporis.

4. In genere nimis molestis & intempestivis debitorum suorum exactoribus, jura dictare solent sequentes regulas. Creditor non debet venire cum sacco paratus in *l. quod dicimus ff. de solut.* *vid. Alciat. l. 2. parerg. jur. c. 8.* hoc est debitori qui sine conditione, aliave dilatione dare promisit, tantum temporis indulgendum, intra quod solutionem parere possit. Quantum autem tempus id sit, variè determinatur. Alii decem dies (glossa in *§. omnis, in verbo confestim Instit. de Action. l. promissor. §. 1. de constit. pecun. & c.*) alii duos menses alii quatuor menses (*l. debitoribus ff. de re judic.*) alii dixerunt hoc totum esse in iudicis arbitrio, qui tempus statuat pro modo qualitatis personarum & quantitatis pecuniarum, *argum. l. in fraud. §. fiscalibus ff. de jure fisci.*
vide

vide Menoch. *cas. 27. l. 1. de arbitr. judic.* Quam graviter vero hunc etiam canonem violaverit servus nequam in conservo suo, supra audivimus. Quod autem Christusei comparat eos, qui proximo conciliari nolint. Inde discant Christiani, ex rationibus quæ nos ad condonationem offensarum proximi movere debeant, non postremam esse spem emendationis, quæ ut supra diximus Christiano pro solutione hujus debiti esse debet. Et hanc excludit, qui vindictam præcipitat. Huc pertinet & illud, quod Creditor adiens domum moribundi, & illum vel suos vexans, jus suum amittat & tantundem vexatis restituere teneatur, *auth. item qui. C. de sepul. viol.* Itemq; præcipitur: Creditorem non debere intra tempus exequiarum molestiam afferre hæredibus debitoris. Facientibus indicitur pœna annulationis actus. *auth. sed neq; C. de sepul. viol.* Ripa tractat. *pestis titulo de remediis præserva. n. 104. 105.*

§. Sed & de debitorum malitia, notant JCti, tantam eam esse, ut vix ulla obligatio tam firmis tamq; potentibus clausulis, etiam à viris peritis & bonis effici possit, quam non quorundam debitorum perversitates pertundant, Gail. *de arrest. c. 9. n. 17.*

§. 341.

Occasione autem non tantum debitorum, in quos incidimus, sed & moræ in solvendo, cujus conservum insimulavit servus nequam, ipse autem Domino suo reus fuit, quippe ad quem non sponte accessisse, sed allatus perhibetur: de eadem etiam pauca ex jure agemus. Est autem.

Mora culpa prætermittendi officii, in solvendo recipiundoque debito, quæ alteri damnosa est. Traditur duplex, vel debitoris non solventis, vel creditoris non accipientis, quod idoneè oblatum est. Fieri eam dicit Paulus *l. 3. sentent. tit. fin.* cum postulanti non datur. Itaque ubi nulla petitio, ibi mora committi non intelligitur, *l. 89. ff. de divers. reg. jur.* Fieri enim non potest, ut eodem instanti nascatur petitio, & mora contrahatur, *l. promissor. 22. §. 1. ff. de pecun. const.* Carpzov. p. 2. *constit. 30. de fin. 21. n. 1.* Fit autem mora dupliciter, ex persona & ex re. Ex persona, cum debitor opportuno loco ac tempore à creditore appellatur, solvere tamen prætermisit. *l. mora. 32. ff. de usur.* Ex re vero, cum ipso jure, ac solo temporis decursu, sine ulla creditoris appellatione, prætermissio illius officii deprehenditur quasi res ipse interpellet, *l. sed etsi. 23. ff. de usur. & l. si tamen ff. de mino. & l. cum vero §. apparet. ff. de fidei c. lib.* Notandæ de mora sequentes etiam Regulæ; Moram non committi, ubi debitum non sit liquidum Bald. in *l. acceptum. C. de Usur.* Gylman. tom. 2. p. 2. vol. 22. n. 38. Item justam causam à mora excusare. Arum. de mora cap. 6. Mascard. de probat. vol. 3. concl. 1387. Handed. *cons. 4. n. 69. & cons. 38. n. 21. vol. 3.* etiamsi saltem esset probabilis, & non omnino friyola. Handed. *d. loc.* nimirum quando quis ex probabili causa credit ac existimat, id quod promissum fieri non debere vel non posse. *l. quod te §. ubi Ripa n. 55. l. lecta. 40. vers. dicebam ff. de reb. cred. Jason. cons. 34. n. 5. Menoch. cons. 381. n. 46. Decian. respons. 11. n. 8. vol. 2.* ubi ait, hoc procedere,

cedere, etiam si causa injusta & ad incommodū allegata fuisset, cum hoc tamen temperamento ut iudex non condemnatur. *c. cupientes. 16. §. quod si per de Elect. in 6. Alex. in l. 1. §. fin. col. penult. ff. si quis dicent. non obtemperat.* Dicunt & moram præsupponere dolum, & latam culpam. Bart. in *l. quod te in gloss. fin. ff. si cert. pet.* Farin. 1. *cons. crim. 15. n. 36.* Idem, moram ibi non esse, ubi nec id quod interest debeat. Bart. in *l. si ex legati caus. l. ita stipulatus 115. num. 37. & 54. vers. Quicquid dicitur de V. O. & in l. si duo §. ait Prætor. vers. hæc autem verba ff. de constit. pecun. per ill. text.* Bertazol. 2. *crim. cons. 254. n. 15. & 16. cons. 483. n. 14.* Decian. *resp. 60. n. 43. vol. 2.* Anton. Natt. *cons. 417. n. 1.* Covarruv. 3, *var. resol. c. 4. n. 2. vers. deinde.* Vincent. Honded. *cons. 36. n. 29. vol. 2.* Et contra, sine mora nullum debetur interesse. Bertazol. *l. 2. cons. 262. in addit. lit. A. vers. falluntur.* Ante conditionis eventum mora currere non potest, *l. pen. §. procedit. de excus. tut. l. quoties in diem 58. ff. de V. O.* Bart. in *l. si cui legatur. in fin. pr. ff. de legat.* Mora quæ non dolose, sed ex necessitate contingit, nemini debet esse fraudi vel noxæ. *l. si quis tutor. 60. §. 4. in fin. ff. de rit. nupt.* Cujac. in *Comment. C. de sponsal. in fin.* Mora non est ubi nulla petitio est, *l. nulla. 88. ff. de Reg. Jur.* Et is non videtur in mora, qui se legitima exceptione tueri potest. Gomez ad §. *ex maleficiis Inst. de act. n. 31.* Qui potest legitima exceptione repelli, dicitur obligatus ad non petendum ut ait Bald. in *l. Mævia. §. fundus, ubi glossa & Imola ff. solut. matrim.* Moræ purgatio semper recipitur re integra. Zas. in *l. si quis arbitr. 43. n. 4.*

n. 14. ff. de V. O. hoc est quando alterius partis
 jus non fit deterius. Carpzov. p. 2. constitut. 31.
 definit. 11. n. fin. l. 91. §. sequitur 3. de V. O. l. 1.
 §. licet. ff. de peric. & commod. rei vend. ibi si cum
 posset effundere.

§. 342.

Porro cum carceris vel custodiæ bis in hoc
 textu mentio fiat, de eo etiam aliquid ex Jure di-
 cendum videtur. Carcer est undecunq; exire pro-
 hibemur, sic dictus secundum Varronem quasi
 arcer ab arcendo: quod Ulpianus probat l. aut
 damnum 8. §. solent. ff. de pœnis, carcerem ad con-
 tinendos homines, non ad puniendos homines
 haberi debere dicens, & Barthol. in tract. de Car-
 ceribus: Carcer, ait, est locus securus & horribi-
 lis, repertus non ad pœnam, sed ad delinquenti-
 um vel debitorum custodiam, cui adstipulatur,
 const. crim. Carolina. artic. 11. Gail. 1. obs. 26. ex
 l. 3. §. 9. de pœn. l. incredibile 6. C. eod. Ut vero ad
 pœnam etiam respexisse Ancum Martium, ter-
 tium Romanorum Regem, primum carcerem
 apud Romanos inventorem videri cupit Livius
 in ejus historia; ita Cicero etiam 1. Gatil. carce-
 rem ait vindicem nefariorum & manifestorum
 scelerum majores voluisse, quod tamen forte di-
 cas ex accidenti tunc temporis fuisse, quia (ut i-
 bi conjuratis factum est) in carcere supplicium
 de fontib⁹ sumebatur. Dicunt tamen alibi J Cti,
 carcerem esse duplicem, alium ad custodiam ali-
 um ad pœnam. De primo agitur C. toto titulo de
 custodia reorum. De secundo quidem textum esse
 ajunt in l. 2. C. de exactione tributorum. l. 10. Pon-
 tificiis certè carcerem pœnæ loco esse liquet. ca.
 quam.

quamvis. de pœnis. l. 6. & Clementina 1. §. duro, de hereticis. Nec sine causa. Quia cum molestia conjunctus est. Unde, quod supra dictum, non pœnæ sed custodiæ causa inventum, id intelligendum dicunt respectu causæ finalis, non quoad materiam subjectivam, hoc est, ipsum carcera- tum, cui sæpè carcer est magnum tormentum, l. si hominem 7. ff. in pr. ff. de pos. Bald. in l. 2. n. 7. C. de Episc. aud. Bursat. cons. 201. num. 14. l. 2. Rauchbar. quæst. jur. 49. 2. Genus servitutis text. in l. Titum. 71. l. 2. de condit. Arg. vol. 1. cons. 41. n. 25. 3. Pœna quædam miserrima ac mole- stissima, quæ nobis aufert rem omnium gratif- simam atq; preciosissimam, libertatem scilicet, rem prorsus inæstimabilem §. ult. Inst. quibus ex causis manumitt. 4. Ignominia irretractabilis, quæ facile aboleri nequit, Wesenb. cons. 57. n. 9. p. 2. per text. in l. 5. §. 1. qui satis d. ceg. Roland. à Vall. cons. 18. n. 5. vol. 3. Rauchb. p. 1. q. jur. civ. & Sax. q. 48. n. 8. Videant hic iterum Christia- ni quam gravi delicto comparet Servator acer- bitatem in vindicandis offensis proximi.

§. 343.

Notanda & divisio carceris in publicum & privatum. Publicus carcer est, quem Magistra- tus habet ad custodiendos homines C. de custod. reor. Privatus carcer est, quem habent nulla po- testate legitima præditi vim illicitam exercentes privatim, & talis sub pœna ultimi supplicii in- terdictus est omnibus in l. 1. C. de privatis carceri- bus. & l. succurritur ff. ex quibus causis majores. Et talem hic servus nequam habuit vel quod perin- de est ad ~~παράνομον~~ delinquendi publico priva-
ta au-

ta authoritate ad exercendam insolentiam usus est.

§. 344.

Nec inutiliter moneri videtur & hoc; Quod forte pro leviculo haberi videatur, id JCtis pro magno haberi: carcere exire, etiamsi quis possit *gloss. in l. succurritur. 9. ff. ex quibus causis maj.* Carcerem enim ajunt esse locum publicum, imo & sanctum, æquè ut murum civitatis, *l. 13. §. vers. cum tamen ff. de re milit. l. 13. ff. de custod. reor.* Cuman, *cons. 106.* Jul. Clar. *§. fin. quest. 21. n. 25.* Bart. *in tract. de carcere. Col. 3.* Arnold. Rayger. *Thes. jur. lit. C. num. 65.* Posset hic etiam agi de misericordia, de lege Talionis, de ratione debitorum nostrorum coram Deo, sed de primo & secundo actum est *supra ad Dom. IV.* de tertio (& quidem cum Jesuita Sandæo qui hujus Dominicæ textum non attigit) *ad Domin. IX.* ubi quid à nobis actum sit, videri potest.

§. 345.

Occasione Βασανιστῶν, quorum torturæ subiectus est servus nequam, dicendum etiam videtur aliquid *de Tortura.* Per hanc intelligitur hodie interrogatio de crimine, quod per tormenta corporis extroquetur, *l. 15. §. 41. ff. de injur.* Bocer. *in tr. de question. & torturac. 1. n. 2.* Carpz. *p. 3. prax. crim. q. 117. n. 12. & seqq.* de qua placet duo præcipuè hoc loco quæri 1. si ne licita. Quæst. 2. Quomodo in ea procedendum. Affirmativæ
XCIX. ad primam quæstionē obstare videtur nonnullis, quod crudele videatur ac inhumanum, hominem ad Dei imaginem conditum, tormentis lacerare ac excarnificare. Zanger. *de Quæst. & tortura*

tortur. c. 1. n. 1. Sed ea stabiliri videtur ex præ-
 senti textu, ubi servus nequam torturæ subje-
 ctus dicitur. Etsi enim hæc tortura, de qua Chri-
 stus loquitur sine, efficiente & forma differre vi-
 detur ab ea de qua in jure quæritur, non enim
 ad criminis extorsionem, sed ad commissi pun-
 tionem directæ erat hæc tortura. Et imperaba-
 tur non ab homine, sed à Deo. Insuper, non tem-
 poralem & civilem, sed æternam & infernalem
 denotat. Sufficit tamen comparari Deum ho-
 mini Regi adeoque humano judicio. Ubi suffi-
 cit in genere doceri, dari causas, ob quas homo
 torqueri possit. Si nimirum sit sceleratus, & ima-
 ginem Dei ad quam conditus est, ipse vel amisit
 vel coinquinavit. Quo casu, si ea torturæ obsta-
 ret, obstitaret etiam morti cui tamen destinatur
 ab ipso Deo, *Gen. 8. & Rom. 13.* Præterea civi-
 lium etiam torturarum exemplum habemus in
 Davide, qui eas in Ammonitis exercuit (quam-
 vis itidem ob aliam causam, nimirum ad ipsam
 mortem, sed si ad mortem usq; procedere licet
 per torturas, licet etiam procedere usq; ad expri-
 mendam veritatem) nec legitur propterea repre-
 hensus, *2. Sam. 12. v. 31.* nec levem affinitatem
 eum torturis habere videtur lex Zelotypis data,
 quæ legitur, *Num. 5. v. 11. & seqq.* ubi mulieri-
 bus adulteris suspectis potum dare jubetur aqua,
 sacra quidem, sed pulvere pavimenti sordidata,
 non nocitura, si sit innocens, nocitura autem,
 tumores & alia mala corporis ipsi allatura, si sit
 nocens. Jcti probanteas hac ratione; quod fa-
 cinora plerunq; clandestinè fiant, expediat au-
 tem Reip, ut detegantur, *l. 51. §. 1. ff, ad l. Aquil.*
l. 13.

l. 13. in pr. ff. de off. praesid. l. 2. §. pen. ff. de cap. minut. l. 4. §. 2. ff. de Noxal. action. l. 95. §. 1. v. sane quoniam ff. d. solution. l. 70. §. ult. ff. de fidejussor. Et hoc indicari utile est hominibus perfri-ctæ frontis & duræ cervicis, de quibus, ubi optimi sunt locum habet vulgatus versiculus.

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Hinc Paulus etiam de gladio (per quam *συνεχόμενος* omnis animadversio politica acerbior intelligitur) dicit, ideo eum gestari à Magistratu ut metus incutiatur male agentibus, *Rom. 13. v. 3.* Hic metus quia utilis est in delictis non modo manifestis, sed & occultis (iisq; vel maximè, in his enim multi in diem putant quæ vel homines vel verbum Dei de manifestandis suo tempore delictis, etiam occultissimis minitantur) ut sciant haberi etiam in hac vita ungulas scientificorum syllogismorum vim habentes, ut Synesius de tortura loquitur *Epist. 44.* ad exsculpendam veritatem, in iis, quæ ipsi in tenebris perpetrent, & hæc *ἐν τῇ σκότητι*, ubi probatum est, dari causas, ob quas tortura in hominem suscipi possit.

§. 346.

Quæst. C. Sequitur jam altera quæstio: *Quomodo in tortura procedi debeat?* Hic sufficere quidem videtur, in comparatione cum principiis Theologicis in genere, moneri politicum magistratum ut prudenter hac in parte procedat, Ut meminerit, sibi quoq; dicta esse omnia ea, quæ de effusione sanguinis, adeoq; tortura corporis innocentis (quæ illi affinis est) in scriptura sacra dicuntur.

Sed

Sed placet aliquid de causa tum materiali tum
~~μεγαλη~~ *μεγαλη*, hoc est, qui homines torturæ
 subijci possint & quibus de causis, ac conditio-
 nibus, ex jure afferre, & quomodo cum officio
 magistratus, ubi id in S. literis definitur, conve-
 niat, annotare. Sciendum itaque jura non per-
 mittere ut tormentis sæviatur in eos, ubi vel ju-
 dicium deficit vel insignis est corporis debilitas,
 vel dignitas. Judicium deficere dicunt apud im-
 puberes, *l. 10. pr. ff. d. quest. l. 22. pr. ff. ad l. Corn.
 de sicar.* quamvis pubertati proximi terreri pos-
 sint, *arg. l. 5. §. 2. in fin ff. ad L. Aquil. l. 23. ff. d.
 furt.* Bocer. *tr. d. quest. c. 4. n. 8.* Zanger. *eod. tr.
 c. 1: n. 16.* Carpzov. *prax. crim. p. 3. q. 118. n. 10.
 & seqq.* Item apud furiosos, adeo ut ne quidem
 de crimine ante furorem commisso, torquendo
 interrogari queant, *l. 3. §. 11. ff. d. SCt. Silanian.*
 Idem de Melancholicis (in summo tamen gra-
 du) sentiendum, Carpzov. *p. 3. q. 118. n. 18. 19.*
 surdis item ac mutis, *l. 3. §. 2. & 10 ff. de SCt. Si-
 lanian.* Zanger. *d. tr. c. 1. 12.* Bocer. *c. 4. n. 16.*
 Ob corporis imbecillitatem (tantam scilicet ut
 sine præsentis vitæ periculo torqueri nequeant)
 parcitur senibus, *l. 3. §. 2. ff. de SCt. Silanian,* Ca-
 son. *de torm. tract. c. 1. n. 118.* Damhoud. *prax.
 crim. c. 41. n. 6.* quamvis ostensione instrumen-
 torum eo pertinentium terreri videantur posse,
arg. l. 1. §. 23. ff. SCt. Silanian. Gomez. *tom. 3.
 var. resol. c. 13. n. 3. & 4.* Zanger. *d. c. 1. n. 18.*
 Farinac. *prax. crim. q. 41. n. 29.* foeminis præ-
 gnantibus, adeo ut neq̃ terrendæ quidem sint,
l. 5. ff. d. pæn. etiamsi non à marito gravidæ sint.
 Damhoud. *prax. crim. c. 41. n. 7.* Farinac. *prax.*

crim. l. 1. q. 41. n. 87. Item puerperis intra 40. di-
 em post partum, aut si etiam postea cruciatus
 non sustinere aut nutricem invenire potest, Go-
 mez. *Tom. 3. var. resol. c. 13. n. 37.* Jul. Clar. *l. 5.*
Sent. q. 64. n. 23. Hæc de imbecillibus. Ob di-
 gnitatem eximuntur torturæ Principes, Comi-
 tes & Barones, *arg. l. 11. C. d. quæstion. l. 10. C.*
d. dignit. Bocer. *c. 4. n. 41.* Nobiles ac Doctores,
 Joh. Zanger. *d. c. 1. n. 32.* Wesenb. *Parat. ff. de*
Quæst. n. 10. Milites honoratiores, Zang. *n. sæpè*
dict. c. 1. n. 25. Wesenb. *Parat. ff. de quæst.* ipso
 scilicet actu militantes, item veterani à militia
 dimissi, *l. 8. C. d. Quæst. & l. 8. veteranus. ff. de*
Excess. tut. Dicunt tamen privilegium dictarum
 personarum cessare 1. in crimine læsæ Majesta-
 tis *C. l. 7. de crim. læs. majest.* 2. in crimine Si-
 moniæ *l. 71. in fin. C. de Episc. & Cler. Gloss. in d. l. 4.*
v. verb. Maj. C. ad l. 7. 3. Hærescos. l. 4. §. 4. (sed
 quid de tortura in hæresi secundum conscientiam
 videatur sentiendum, dictum est *ad Dom. VIII.*
 quemadmodum fortasset tanta severitas adver-
 sus Simoniam etiam non exerceretur, nisi urge-
 ret metus à Simonia adversus Simoniam. 4. Pro-
 ditionis patriæ, *l. 3. §. 1. l. 7. ff. d. re milit.* 5. Cri-
 minis falsi, *l. 21. C. ad l. Cor. de falsis.* 6. Malefi-
 cii Magici, *l. 2. C. d. Malefic. & Mathemat.* Cir-
 ca causam *περὶ τῆς ἀρχῆς* sciendum; non susci-
 pi torturam nisi in criminibus atrocioribus, *l. 8.*
p. ff. Quæstion. Constit. Carol. artic. 8. Nec sine In-
 diciis *ib. art. 25. c. 33.* vel verosimilibus (quæ ta-
 men in se crimen videntur importare, ut mala
 vita & fama delinquentis, *l. 3. §. ff. de testib.*)
Constit. Carol. art. 25, Menoch. l. 1. præsumpt. q.
89. n.

89. n. 31. locus rempus, *ead. Constit. ib.* Conversatio prava, cum iis quos scivit esse facinorosos, *ead. Constit. Carol. Zanger. Bocer. dd. tractatib.* Confessio in mortis articulo constituti, *ead. Const.* Fuga præter causam justam *ibid.* Inconstantia sermonis, Zanger. c. 2. n. 37. &c. plura vide si opus sit ap. authores citatos.

§. 347.

Longius fortasse à textu Evangelico recedere videbimur, si aliquid *de tortura ob fluxum sanguinis* ad præsentiam homicidæ item *de probatione sagarum per aquas* dicamus. Quia tamen ad pleniorē explicationem quæstionis in quam incidimus facit, nec aliena res est à conscientia Magistratus, non abs re videtur paucis attingere. Ad primum itaque quod attinet, concurrit primo quæstio; *An naturaliter, an verò supernaturaliter fiat ut ad præsentiam homicidæ sanguis è cadavere fluat.* Non prorsus præternaturale esse, probabile fit ex definitione talium apud Aristotelem, quòd fit id, quod nec perpetuo fit nec frequenter. Hoc autem frequenter fit. Ergo videtur naturale quid esse. Unde aliquando deveni in hanc sententiam ut antipathia fluxum hunc tribuerem. Etsi enim *divina* ~~divina~~ *Haec* quæ inter animata fuit, vix videatur cadere in eadem animâ privata. Quia tamen ex præcipuis organis, quorum motu antipathia sese exerit, sanguis est; non incredibile videtur, Deum in creatione talem dedisse facultatem sanguini, ut, quemadmodum reliquarum facultatem aliquas, ita & hanc post mortem hominis aliquando retineat. Nemini tamen sententiam banc obtrudo, cum nec contraria sententia ar-

Quæst.
Cl.

gumentis careat. Contra enim præternaturale esse, arguere videtur modus hujus fluxus interdum talis, qui quomodo pure per naturam sit, intelligi non potest, v. g. Besoldus in *Thesuro practico in voce Waarrecht* commemorat historiam, ubi hero qui servum domi suæ suspendisset, post aliquot annos cadaver adhuc pendens sed semiconsumtum, prætereunte sanguis inde fluxerit. Quemadmodum & talium fluxuum ex alia causa quæ quomodo naturalis sit prorsus intelligi nequeat exempla dentur, v. g. quod Frederici Tertii Daniæ Regis, pacis amantissimi mortui cadavere, etiam postquam unctum, pannocerato involutum, & in loculo repositum esset, sanguis tanta copia fluxerit, ut loculum pice oblitum perniteretur, quod prælagium fuisse cruentissimarum sanguinis effusionum secutarum eventus demonstraverit, citat super hoc *Lübeckisch Chronik. Joh. Regmann. l. 3. fol. 171.*

Quæst. CII. *An. 1533.* cum itaque causa hujus cruentationis occulta sit, non debere ex ea torturam suscipi, probari dicit Besoldus, *d. l. ex l. 3. & l. 8. §. un. c. de quæst. l. unius. l. 8. §. 1. & l. maritus 20. post. med. ff. eod.* Ipse vero cruentationem hanc inter indicia ad torturam recenseri debere, sed non sufficere putat, citat tractatum suum *de informatione & coact. fol. 230.* Et hoc posterius, si ad conscientiam res sit exigenda, fateor mihi etiam maximè probari, ut scilicet non quidem iudicium ejusmodi solenne facile instituatur (hoc enim videtur DEUM tentare) si tamen casu aliquo quispiam tali fluxu aliquo indicari videatur, eum examinari puto posse, non tamen torqueri
nisi

nisi signa alia lauciæ conscientiæ, eaq; talia, ob quæ torturas rectè institui extra controversiam est, concurrant. Sive enim à natura, sive à singulari directione divina sit neutrum videtur salva conscientia à magistratu negligi posse. Præsertim cum Deus ideo signa ista videatur edere, ut scelera occulta in lucem producat. (Nec Deus enim nec natura frustra aliquid facit.) Alia ratio est cum probatione *sagarum per aquas*, quam à Satana ortam docet tum hoc, quod, qui hujus rei periti sint, plerumq; ipsi sint de magia suspecti, tum obscœnitas, quam in genere detestantur sacræ literæ, *Deut. 23. v. 14.* nedum ut adhiberi velint in examine veritatis & exercitio justitiæ, & quidem interdum in fœminis honestis vel certè talibus quæ nisi (quod præsupponitur) de veneficio convictæ sint, nulla contumeliâ dignæ sint deprehensæ. Ut ita valde metuendū sit, ne Satanas, q̃ simplicibus mulierculis variis modis soleat illudere, etiam iudicibus lascivię hac in parte potius quàm conscientiæ velificantibus illudat, vide d. Besold. *Thesaur. pract. & authores* quos ibi citat de illo quidem in voce *Waarrecht. Zierriz. ad artic. Constitut. Carolinæ 149.* Mart. Delr. *Comment. in Octaviam Senecæ. v. 127.* Guil. Onciarc. *q. 36.* Bœckel. *in disquis. crim. disq. 6. n. 5.* Biscioli. *borar. succis. 2. l. 15. c. 14.* Kornmann. *de mirac. mort. lib. 10.* Joseph. Sessæ. *decis. 111.* Bullæ. *dec. confis. 1. fol. 22. &c.* & Hering. *in tract. de Homicid.* Mariol. *dieb. canicul. fol. 18.* Godelman. *in pref. l. 3. de lamiis. Cantipratan. l. 1. miracul. c. 16. §. 2. & l. 2. c. 29. §. 22.* De posteriore vero vid. eund. in voce *Wasserurtheil.* ubi citat Servin.

Quæst.
CIII.

rom. 1. fol. 686. Hotoman. *disp. feudali* fol. 196.
 Zieriz. *ad artic. 20. constit. Carol.* Goldast. *rer. A-*
lemann. 1. 1. p. 1. c. 14. fol. 210. §. *Fæminas nuda-*
tas. addi vult Riki & ibi historias. Item Arum.
Exercit. 20. q. 18. Herig. 2. q. 39. Bökel in *vision.*
disq. 6. n. 32. Sed & hæc sufficient.

DOMINICA XXIII. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 22. à v. 15. ad 23.

Marc. 12. 13. ad 18.

Luc. 20. 19. 27.

^{15.}
Tunc abeuntes Pha-
 risæ consilium cœ-
 perunt, ut illaquea-
 rent eum in sermone.

^{16.} Itaq; mittunt
 ad eum discipulos suos
 cum Herodianis di-
 centes: Præceptor sci-
 muste veracem esse,
 & viam Dei in veri-
 tate docere nec quen-
 quam curare. Non e-
 nim respicis personam
 hominum.

^{17.} Dic ergo nobis:
 Quid tibi videtur?
 Licet censum dare Ce-
 sari an non?

^{15.}
ALors les Phari-
 siens s'estans re-
 tirez, prindrent con-
 seil comment ils le
 sorprendroyent en
 parole.

^{16.} Et lui enuo-
 yerent leurs disciples
 avec les Herodiens,
 disans, Maître, nous
 savons que tu es ve-
 ritable, & que tu en-
 seignes la voye de
 Dieu en verité, & ne
 te chaut de person-
 ne, car tu ne regar-
 des point à l'appa-
 rence des hommes.

^{17.} Di nous donc,
 que te semble? est-il
 loisible de donuer le
 tribut à Cesar, ou
 non?

^{15.}
Da giengen die
 Phariseer hin /
 un hielten einẽ Raht/
 wie sie ihn siengen in
 seiner Rede.

^{16.} Und sandten
 zu ihm ihre Jünger/
 sambt Herodes Die-
 nern / und sprachen:
 Meister / wir wissen/
 dß du warhafftig bist/
 und lehrest den Weg
 Gottes recht / und du
 fragest nach niemand/
 denn du achtest nicht
 das Ansehen der Men-
 schen.

^{17.} Darumb sage
 uns / was düncket dich?
 Ist's recht / daß man
 dem Kåiser Zinse ge-
 be / oder nicht?

18. <i>Cognitâ autem Iesus malitiâ eorum, ait: Quid me tentatis hypocrite?</i> 19. <i>Ostendite mihi numisma census. Ipsi verò obtulerunt ei denarium.</i> 20. <i>Tunc dicit eis: Cujus est imago ista & inscriptio?</i> 21. <i>Dicunt ei Caesaris. Tunc dicit eis: Reddite ergo quæ sunt Caesaris Caesari & quæ sunt Dei Deo.</i> 22. <i>Quumq; hoc audissent, mirati sunt, & omisso eo abierunt.</i>	18. Et Iesus cognoscent leur malice, dit, Pourquoi me tentez vous hypocrites? 19. Montrez moy la monnoye du tribut. Et ils lui presenterent vn denier. 20. Et il leur dit, De qui est ceste image, & l'escriture? 21. Ils lui disent, de Cesar. Lors il leur dit, Rendez donc à Cesar les choses qui sont à Cesar: & à Dieu celles qui sont à Dieu. 22. Oyans cela ils esmeruillerent, & le laissant s'en allerent,	18. Da nun Jesus mercket ihre Schalkheit / sprach er: Ihr Heuchler was versucht ihr mich? 19. Weiset mir die Zinsemünze? Und sie reichten ihm einen Groschen dar. 20. Und er sprach zu ihnē: Wess ist das Bilde und die Uberschrift? 21. Sie sprachen zu ihm: Des Kaisers. Da sprach er zu ihnē: So gebet dem Kaiser / was des Kaisers ist / und Gott / was Gottes ist. 22. Da sie das höreten / verwunderten sie sich / uñ ließen ihn / und giengen davon.

§. 348.

Continetur in hoc textu historia periculosissimæ tentationis, qua Pharisei Christum adorti populo & Magistratu politico exosum reddere, & in manifestum vitæ periculum, imo ipsam mortem præcipitare conati sunt. Occasio ejus commemorata est, ad Dominicam XVIII. quæ similem tentationem apud populum æquè ferè, apud Magistratum vero minus periculosam quam hanc, qua, cum hac nihil profecissent, Sadducæi ipsum adorti, itidē victi essent, vires suas secunda vice in ipsum experti

expertisunt ut *d. l.* vidimus. Jam hanc confide-
rabimus continentem, ut diximus, actum ten-
tationis. In quo considerandæ sunt 1. *personæ* a-
gentes. 2. *Materia*. 3. *Modi* agendi. Personæ
agentes sunt 1. Principales, Pharisei ipsi consi-
lium capturæ capientes. 2. Administræ, ipso-
rum discipuli immediatè Christum adorientes.
3. Adjuvantes Herodiani. 4. Ipse Christus cor-
relatum quasi hujus tentationis.

§. 349.

Prætermiſſis hoc loco personis reliquis, tan-
quam aliunde notis. Quærere hic libet quinam
fuerint hi Herodiani, quorum hic fit mentio, &
quare ipsi potissimum ad hoc negotium asciti.
Barradius *comment. in concord. Ev. T. 3. l. 8. c. 12.*
Esse dicit qui putent, eos fuisse qui Herodem pro
Messia agnoverint, & ridiculam quidem hanc
sententiam dici ab Hieronymo *ad h. l.* Epiphani-
um tamen *heresi 20.* apertè asserere, hæresin ali-
quam fuisse Herodianorum, qui ex illo *Gen. 49.*
Non auferetur sceptrum, &c. Herodem Messiam
fuisse stulte sibi persuaserint. Idem scripsisse Ter-
tullianum *de præscriptionibus. c. 45.* Victor, Anti-
ochen. *Marc. 12.* Damasc. *l. de hæresibus.* Theo-
phylact. *in Matth. 22. it. Marc. 3. & 12.* Item
Euthym. *Matth. 12.* Ex Phylastrio tamen col-
ligi non eum Herodem, qui tempore hujus hi-
storiæ vixerit, sed eum de quo in *Act. c. 12.* lega-
tur, intelligi. Mihi vero ex textu in Actis mani-
festum est, hunc ipsum Herodem fuisse illum in
Actis, & contra probabilius in Herodem ma-
gnum, qui tempore Nativitatis Christi vixerit
dictum *Gen. 49.* applicatum. Eo enim veniente,
sceptrum à Juda ablatum est, non autem hunc,

qui tantum Tetrarcha Galilææ fuit Præsidibus Romanis Judæam occupantibus. Ipse postea addit de suo, quòd Herodes sectam habuerit constare ex illo *Marc. 8.* ubi Christus dehortetur illos à fermento Herodis. Verum enim verò ut de posteriore hoc prius agamus, quemadmodum aliunde, ubi Christus hunc vulpē appellat, *Luc. 13. v. 32.* constare potest, per fermentum Herodis, nihil aliud intelligi quam Hypocrisin & syncretismum. Videri scilicet volebat Judæus & tamen plenus erat superstitionum Ethnicarum. Ita si omnino fuerunt qui Herodem sive hunc sive patrem, habuerunt pro eo, qui prædictus erat *Gen. 49.* non videntur tamen illum pro Messia agnovisse, & ea beneficia quæ per Messiam promissa erant expectasse, sed nude hoc voluisse, Judæos sceptrum amisisse dum Herodes regnaret, quod verum quidem erat, nucleum autem illius prophetiæ de Schilo & eo, qui stolam suam in vino lavaturus esset, intactam reliquisse. Quicquid sit, tales hîc non intelligi, vel inde patet, quod Evangelista Herodianos articulo præfixo nominans, loquatur de hominibus alias ex historia Evangelica notis, talium autem sectariorum, ut rectè observavit Hieronymus, nullibi in illa fit mentio. Joachimus à Beust in enarratione Evangelii, eosdē fuisse putat cum iis quos Josephus passim in historia belli Judaici Zelotas vocat. Quod mihi ut verum fatear (si tanto viro liceat contradicere) non videtur verisimile. 1. Quia Zelotarum nomen (quod sibi à zelo pro patria contra hostes assumserant, revera ipsi tyrannidem plus quam hostilem affectantes) bre-

viante Hierosolymitanam obsidionem natum non obscurè ex Josephi *l. 4. c. 5. de bello Judaico* intelligatur. Nisi forte Judæ Galilæi asseclas intelligit, de quibus apud Josephum *l. 18. Antiq. c. 1.* Sed nec ex illorum numero esse poterant Herodiani, quia ipsos nec per Pilatum nec per Herodem socios asciscere suorum consiliorum, aut factorum, ausi fuissent Pharisei, imò ipsos potius Phariseos Zelotas quoad intentionem fuisse, ex hoc ipso loco colligitur. 2. Alia erat intentio Zelotarum & Judæorum qui Judam Galilæum sequebantur, alia Herodianorum. Zelotæ enim Cæsari contrarii, & iis qui Cæsari dedere se volebant, vel tanquam volentes insimulati erant, extremè aduersi, ut itidem ex eodem capite Josephi liquet. Herodiani verò pro Cæsare erant. Erantq; Herodis vel ministri vel quomodocunq; ipsi faventes, imò aulici, ut colligitur ex versione Lutheri, & Barradius, (quem vide aliorum sententias late examinantem & excutientem, dicens in Syriaco textu dici, fuisse ex domo Herodis (Hierosolymis tunc, ut habet historia passionis, versantis) dicebantur autem Herodiani, item Regii βασιλικοί, ad differentiam militum, centurionum sub Præsidibus Syriæ & Judææ nomine Cæsaris & aliorum, qui non tantum Hierosolymis, sed & passim in Galilæa in præsidio erant, tum ad depellendas incursiones, tum verò ad compescendas seditiones. Narratur quidem paulò post in passionis historia, Herodem & Pilatum inimicos fuisse ~~quondam~~ (inde fortasse quod Pilatus, qui dux erat præsidiariorum Cæsaris nomine passim

etiam

etiam in Galilæa collocatorum , ut patet ex *Matth. 4.* de centurione, ad quorum differenti-
am Herodis Satrapæ Regii item Herodiani vo-
cati, longius progressus sit, quàm progredi de-
bere Herodes putaverit. Cujus processus exem-
plum videtur *Luc. 13. v. 1.* ubi Galilæos Hero-
dis subditos in causa non seditionis , sed sacro-
rum, trucidasse legitur) uterq; tamen Cæsarem
superiorem recognoscebat. Assumserunt ergo
Herodianos, tanquam adversarios quidem Pila-
ti, cui census ille, de quo hoc loco agitur , porri-
gendus videtur fuisse, fautores autem Cæsaris, a-
deoq; neutrum impune habituros, siue dari siue
non dari censum jussisset. Dicat aliquis, cur er-
go non Pilati potius amicos asciverint ? Respon-
deo id & nimis crassum & Pilatum ipsum sine
dubio non concessurum fuisse, suspicaturum id
quod erat, monstri aliquid ipsos non tantum
contra Christum, quem captabant, sed & con-
tra ipsum Magistratum , in proprio sinu alere.
Assumserunt ergo Herodianos Pilato inimicos,
Judaismum insuper simulantes. Nam Herodes
pater hujus, magnos sumptus in templi extru-
ctionem impenderat, quæ extructio quia adhuc
durabat (usq; ad initium scilicet belli Judaici ut
Josephus scribit) credibile est, hunc filium ejus,
quamvis Judæa ipsi subjecta non erat , in me-
moriâ tamen parentis , & quia tanquam pa-
schatis tempore Hierosolymis versatus , religio-
ni Judæorum favere videri volebat, adhuc, si ni-
hil sumptuum suppeditarit , cur â tamen operis
non prorsus intermisisse. Et hisce sumptibus im-
minuendis censum hunc, si vel Herodi vel sum-
mo

mo sacerdoti fuisset datus, in servire potuisse putari volunt, adeoque fortasse non invitos audituros si Christus aliquid contra Pilatum dixisset. In Cæsaris autem, cujus Vassallus Herodes erat odium, aliquid dici non tulissent. Aut forte putare volunt, Christum neutri parti hosce vel favere vel invidere, quippe qui de censu nihil participant si detur, nec amittant si non detur. Hæc de personis,

§. 350.

Ut autem quæ de Herode & ablatione sceptri Judaici (unde hic census ortus est) & hic dicta sunt, & alibi etiam habentur, eò facilius intelligantur, non abs re visum est, sequentia ex Carolo Sigonio *l. 7. c. 4. de rep. Hebr.* apponere, adjectis interdum in parenthesi brevibus annotatiunculis. Is cum commemorasset privilegia Simoni Mathathiaæ filio (summi sacerdotis titulo Judæos gubernanti) à Demetrio concessa, de quibus in libris Maccabæorum legitur, sequentia addit: Successit inde, inquit Simoni Johannes filius, & Johanni Aristobulus, qui, ut inquit Josephus Principatum ad regiam dignitatem provexit, primusque sibi diadema imposuit, post CCCCLXXI. Annos & tres menses, ex quo captivitate Babylonica populus exemptus, domum repetivit. Post Aristobulum inde frater ejus Alexander Janneus à Solina, sive Alexandra Aristobuli conjuge, quæ illi se connubio sociarat, evehctus est. Quo vita functo, ipsa Alexandra regnum obtinuit, & posteam Hyrcanus filius, quem frater ejus Aristobulus expulit. Pompejus autem dux Romanus, cum bellum Mithridati-

aticum gereret, Syriâ in potestatem redactâ atque Aristobulo rege capto, Judæam occupavit, & in provinciæ formulam redegit, atq; procuratorem Antipatrū Ascalonitam imposuit, (Hyrcano quidem restituto, non tamen rege sed summo sacerdote esse jussu) Cum autem mox Antigonus Aristobuli filius, urbe recepta, regnum invasisset, Romani adversus eum Herodem Antipatri filium ~~filium~~ regem appellaverunt, qui magnis rebus gestis decessit (Hierosolymâ inter alia expugnata) Hoc Herode regnante Jesus Christus, jam pridem à Deo promissus, est natus (Successit Archelaus filius & hujus frater Herodes Antipas, qui Johannem obtruncavit & passionis Christi adeoq; hujus historiæ, de qua hic agitur, tempore, Hierosolymis fuit) Archelao inde Viennam ob immodica imperia relegato, ab Augusto Imperatore Judæa iterum in provinciæ formulam est adducta, & procuratoribus commissa (ita tamen ut hic quem diximus Herodes Antipas nihilominus interim tetrarchiam suam in Galilæa retineret) Quare mox Pontio Pilato procurante Christus est crucifixus. Inde Agrippa Herodes (non is cujus *Act.* 12. sed cujus in historia Pauli *Act.* 20. & seqq. mentio fit) Aristobuli filius Herodis N. à Claudio Imperatore rex Judææ appellatus est. Quo mortuo tertium Judæa provinciali more à procuratoribus Romanis administrata est, &c. *Hæc Sigonius.* (præter parentheses à me adjectus) Subjungit deinde catalogum priorū regum Judææ, usq; ad tempora captivitatis Babylonice, quem tanquam in ipsis S. literis obvium, non
opus

opus est huc apponi. Deinde eorum qui à tempore Assamoneorum usque ad excidium Hierosolymitanum sive sub principum, sive sub sacerdotum, sive sub regum, sive denique sub Præsidum Romanorum nomine Judææ præfuerunt, quem itidem apponam.

PRINCIPES.

MATTHATIAS Assomoneus an. 1.

JUDAS Maccabæus Matthatiæ Filius an. 4.

JONATHAS Matthatiæ F. an. 18.

SIMON Matthatiæ F. an. 8.

JOANNES Hyrcanus Simonis F. an. 36.

REGES ITERUM.

ARISTOBULUS Jo. Hyrcani F. se regem appellavit, an. 1.

ALEXANDER Joanneus Jo. Hyrcani F. an. 22.

SOLINA seu Alexandra uxor Alexandri an. 9.

HIRCANUS Alexandri F. mens. 3.

ARISTOBULUS Alexandri F. pulso Hyrcana fratre an. 6.

JUDÆA SUB ROMANIS.

ANTIPATER Ascalonita Judææ procurator (à Pompejo datus) Pompejus verò ab ipsis Hyrcano & Aristobulo de regno disceptantibus invitatus erat Jos. *Antiq.* l. 14. c. 5.

REGES ITERUM.

ANTIGONUS Aristobuli F. erepta urbe Romanis beneficio Pacori Parthorum Regis ultimus ex Assamoneis an. 3.

HE-

HERODES Magnus Antipatri Ascalonitæ
F. Rex à Romanis (primo Tetrarcha Ga-
lilææ ab Antonio, pòst eodem interceden-
te Rex à Senatu Rom. contra Antigonom
factus an. 27. v. Jos. *Antiquit.* l. 14. c. 13.
& seqq.

IESUS CHRISTUS NASCITUR
pòst cujus fugam in Ægyptum Herode mortuo.

ARCHELAUS Herodis Magni Filius rex
Judææ an. 9.

HERODES Antipas frater Tetrarcha Gali-
lææ an. 14. (Regnum enim ab Augusto in
Tetrarchias divisum erat, quarum duæ
Archelao, Herodi & Philippo singulæ af-
signatæ, & hic Herodes est is cujus in historia
Johannis & passionis Christi, ut & in Actis c.
4. & 12. mentio fit.

JUDÆA ITERUM SUB ROMANIS.

C. COPONIUS Procurator Judææ ab Au-
gusto datus an. 2. (relictæ tamen Herodi
Antipæ Tetrarchia Galilææ.)

M. AMBIVIUS an. 1.

ANNIUS RUFUS item an. 1.

VALERIUS GRATIUS Proc. à Tiberio
Imp. missus an. 11.

PONTIUS PILATUS item an. 10.

IESUS CHRISTUS PATITUR.

MARCELLUS item an. 3.

REGES QUARTUM.

AGRIPPA HERODES Aristobuli F. He-
rodis Magni N. rex Judææ à Cajo Imper.
factus

factus an. 10. (ita tamen ut æquè ac antecessores sui priores deferret præsidib⁹ Romanis ut colligitur ex *Act.* 25. v. 13.)

JUDEA SUB ROMANIS TERTIUM.
CUSPIUS FADUS Proc. à Claudib⁹ Imp⁹ missus an. 3.

TIBERIUS ALEXANDER item an. 2.

CUMANUS item an. 3.

ANTONIUS FELIX item an. 3. (de hoc *Act.* 23. v. 24. &c.)

PORCIUS FESTUS à Nerone missus an. 3.

ALBINUS itid. an. 3.

GESSIUS FLORUS itid. an. 3.

Urbs Hierusalem cum Templo à Tito Cæsare evertitur, Imperatore Vespasiano Patre.

Hæc ut dixi ex Sigonio, cum quibus conferantur Josephus *Antiq.* l. 12. c. 8. usq; ad ultimū, qui est vigesimū, vide *infra* §. 361. Apparet autem hinc gravitas sceleris Phariseorum in hac quæstione Christo proposita, Christum capere cupientium in eo, cujus ipsi rei erant, quippe qui non tantum peccatis in genere, sed in specie factionib⁹ suis Romanos nominatim Pompejum cervicibus suis imposuerant, ubi facile cogitare poterant, Pompejum judicem inter eos qui de regno disceptarent, ascitum, partes utroq; superiores sibi & Senatui Romano deinceps sumpturum esse.

§. 351.

Materia tentationis est census Cæsari dandus, per quem quid intelligatur, itidē pluribus paulo videndum est. Communis ferè sententia est dena-

denarium quem hic ostenderunt Pharisei Christo, successisse in locum sicli, quem Judæi, *Lev. 3. Exod. 30. & alibi* pendere tenebantur variis de causis, quæ passim in Mose commemorantur, ut: propter numerationem, (cum qua Analogiam quandam habet census Romanus Christi nati tempore & postea sæpius exactus) *Exod. 19. item Num. 3. v. 47.* propter primogenituram, *Lev. 27.* propter votum aut redemptionem rei Deo alias debitæ. Illam pecuniam omnem pendendam putant fuisse Romanis & in hujus rei signum signaturam sicli abrogatam, inq; ejus locum monetam, Cæsaris imagine & inscriptione insignem recipere Judæos coactos fuisse. Verum enim verò 1. in censu à Romanis acto ut factum est tempore Nativitatis Christi & paulo post iterum ut mox dicetur, Judæos ad similitudinem numeri populi à proprio ipsorum Magistratu capti, ubi ut legitur *Exod. 30* dimidius sicus in sanctuarium ponendus fuit, Romanos simile quid exegisse nullum est dubium. Ubi si nihilominus tantundem in sanctuarium contulerunt quantum Deus poni voluit, tunc cum essent adhuc ab extero magistratu liberi, à pietate nihil alienum fecerunt.

2. Monetam ad formam sicli cusam Romanos à Judæis non accepisse, sed Cæsaris imagine & inscriptione notatam debere fuisse, patet ex hoc textu.

3. Non omnem autem sicli, saltem pro sanctuario usum, fortassis nec cudendi, pro hoc quidem fine, potestatem ipsis ademtam, patet tum ex textu *Dom. X. & aliis*, ubi Christus Danista-

rum mensas (eum in finem positas, ut pecuniam sanctuario expendendam populo pro vulgari, non sine lucro scilicet immodico, permuebant) evertisse dicitur, tum ex Josepho qui narrat, Titum ipsis exprobrasse, quod tributa ipsis Dei nomine capere ac donaria colligere permiserint, eaq; offerentes nec monuissent nec prohibuissent, *l. 7. de bell. Jud. c. 13*. Hinc sequitur 4. quaestionem h. l. non fuisse, an eam pecuniam, quæ sanctuario deberetur Romanis dare cogerentur; sed nudè, an censum, hoc est, id quod Romani tanquam supremus Magistratus, quocunq; alias nomine, ab ipsis exigent dare deberent, κατ' ἐξοχήν quidem videntur intelligere capitationem etiam apud alias gentes usitatam, ut probat Grotius *h. l.* ex Ammiano & Tertulliano, præcipuè talem qualis acta est tempore Nativitatis Christi & postea item à Quirino, (textum enim de censu tempore Nativitatis Christi exacto, non hunc habere sensum, quem præferat Versio Lutheri Germanica, quasi tunc Cyrenius, seu Quirinus Syriæ præfuerit, sed potius quòd post demum; probat è Græcorum Idiomate Scaliger & ex illò Calvisius in *Chronologia ad An. 1. Christi*) quippe super qua nova secta in Judæa non ita multo ante orta erat, duce Juda Galilæo, de quo *Jos. antiq. l. 18. c. 1. 2. 3.* vide & *Calvis. Chronolog. ad A. M. 3957. & ante 3947.* In genere autem omne tributum intelligi debere colligitur ex *Luc. 20. v. 22.* Hinc Grotius (*not. ad h. l.*) in voce census Metonymiam esse ait, nam ex censu tributum peti. Et census nomen & ad prædiorum & ad capitum onera referri, ut
videre

videre sit in *Pandect. Institut. de censibus*, ubi Cæsariensibus narretur remissum à Vespasiano tributum caput capitis. Ad utrumq; censum necessariam esse ἀπογεγραφήν, vide ipsum *d. l.* Non ergo præcisè quærunt de iis, quæ sanctuario debeantur, dandis Cæsari nec ne. Quemadmodum & responsum Christi non eò tendebat ut diceret; quia non amplius siculum Judæorum more cusum, sed Cæsaream tantum monetam haberent, itaq; rectè dari. Sed quia Cæsaream usurpando monetam, Cæsaris nomen & vultū præferentem & pretium habentem ex edicto Cæsaris (ut loquitur Grotius) quod edictum ipsi hoc usu agnoscerent, imò eum in finem haberent ut Cæsari pro tributo satisfacerent. Dent itaque quod debeatur ei, cujus edicta & mandata agnoscere se debere ipso facto profiteantur. Sed de responsione Christi postea plura. De siclo Judæorum videri possunt Budæus *de asse. Agric. de mensuris & ponderibus. Angelocrator doctrina de ponderibus & mensuris. Waser. de nummis Hebræorum.* Ego nolui ea prolixè huc afferre, tum ne scrinia aliorum compilare videar, tum quia pleraque minutiae præsertim hic tradi solitæ, conjecturis potius, quam certis demonstrationibus niti mihi videntur.

§. 352.

De moneta tamen in genere pauca addenda sunt. Agitur de ea *C. de fals. moneta. & de vet. num. potest. Novell. Leon. 15. Molinæus tract. de usur. n. 719. Covarruv. d. collat. vet. monet. c. 7. n. 3. Cagnol. in l. 2. num. 214. C. de pract. inter empt. & vend. 2. Feud. 56. Vultei. d. feud. c. 5. n. 7.*

Freher. l. 1. *de re monetar.* c. 1. Bodin. *de rep.* l. 6. c. 3. Sixtin. l. 2. *de Regalib.* cap. 7. Goldast. T. 3. *Const. Imperii* p. 157. Arnisæ. 2. *de Jur. majest.* c. 7. Besold. *Discurs.* *de arar. publ.* c. 6. Maxime vero *Recessus imperii de Anno* 1500. 1524. 1551. 1566. 1570. 1576. 1582. 1594. Ex quibus annotabimus sequentes regulas.

1. Jus cudendi monetam proprium est summi principis l. 2. *C. de fals. monet.* &c.

2. Refertur inter regalia, 2. *Feud.* 56. Utrumque agnoscebant Judæi in Imperatore se vero principem non habere, quia monetam nullius principis è sanguine Judaico ostendere poterant.

3. Domini inferiores & principes monetas cudere nequeunt, nisi speciali autoritate Imper. privilegium acquisiverint. Vultei d. *feud.* c. 5. Idemq; colligitur ex plurimis recessibus Imperii antè citatis. Hujus respectu dixi supra: etiam si Judæi in usu communi & in pensionibus magistratui faciendis monetam non aliam nisi Romanam habuerint; non sequi tamen pro solo sanctuario siclos suos non amplius usurpasse, aut etiam novos salva majestate Cæsaris cudere potuisse. In communi tamen usu non aliam, permisisse Romanos, facile persuademur inde, quòd singularem curam cudendæ monetæ habuerint, adeò ut non nisi unam officinam monetalem Romæ eamque in Junonis templo habuerint. Freher. l. 1. *de re monetar.* c. 1. Hinc facile apparet, cur illo tempore processerit hoc argumentum Christi, Habetis Cæsaris monetam. E. est vester Dominus, hodie non item. Quia sæpè hu-

pè hujus vel illius Domini moneta v. g. Scutati Venetorum, aurei Turcici, usitati sunt in regione, quæ illum non agnoscit Dominum. Tunc autem locum habebat; tùm quod Christus non quærat absolutè de moneta, sed eà nominatim, quam pro censu expendant, tùm quia moneta hæc tributaria ne quidem in Judæa, sed in ipsa Roma cusa & Judæis pro imperio obtrusa fuit. Simile quid imitati sunt Carolus Magnus & Rex Angliæ, quorum ille omnes monetarum officinas habere voluit in palatio suo. Bodin. *de Rep.* l. 6. c. 3. Sixtin. l. 2. *de Regalib.* Goldast. T. 3. hic (Angliæ rex) in turri Londinensi. Arnis. 2. *de Jure Majest.* c. 7. n. 4. Et *recess. Imp.* An. 1570. in singulis Imperii circulis non plures quam tres vel quatuor communes officinas in quibus moneta cudatur permittit.

4. Electores Imperii hoc habent, quod in aureorum materia ponderatione & æstimatione, ad illos non minus quàm ad Cæsarem respiciendum esse dicatur, Mynsing. *cent.* 4. *obs.* 24. quod tempore Justiniani nec Persarum Regi, nec ulli Barbarorum licebat teste Procop. l. 3. *de bell. Goth.*

5. Jus cudendi monetam per locationem concedi & acquiri non debet, sub pœna decem marcarum auri. C. 1. A. 1559. & 1570. §. Also dann auch die Münzgerechtigkeit.

6. Monetam frangere & in massam resolvere & inde aliam monetam, unde commodum quæritur facere non licet *Recess. Imp.* 1576. licet tamen 1. in moneta extranea. 2. Aurifabris pro
 P p p 3 faci-

faciendis operibus ad artem suam pertinentibus si magistratus loci permittat.

7. Non inutile est nomina scire plerarumq; specierum Impostorum in hoc genere, qui recensentur. *Recess. Imp. A. 1566.* Saigner / Granatierer / Schwächer / Wäscher / Auswäger / Aufwechsler / Fälscher / und die so mit Verführung der Mühs Kauffmannschafft treiben / und eigenmächtig Vorthail suchen. Quam multi autem tales sint, docet quotidiana monetæ probæ, ut ita dicam, vel evanescencia vel circumcisio, contra quos vide Consilia monetalia Besold. *in part. 2. consiliorum ipsius.* Sed utinam non in multas regulas hætenus positas graviter peccatum fuisset ab annis retro non ita multis, idq; ab iis quos minimè decebat. Sed profecto non sine exemplo eorum quibus Deus finalem interitum minatur apud Prophetam, *Amos 8. v. 5.* Quam ut multi in bello proximo vix effugerunt, ita ne simile periculum denuo incurrant, moneri ut caveant, operæ pretium est.

§. 353.

Sed genus serè præcipuum Impostorum hoc in genere prætermisimus, videlicet *Alchymistas*, de his vide Besold. *Thesaur. pract. lit. A.* vel auctores quos ibi citat, Mart. cent. 1. disp. 9. *Thes. 5.* Perer. *Magiam l. 1. c. 12.* Delr. *disquis. Mag. l. 1. c. 5. quest. 1.* Binsfeld *de maleficis fol. 383.* Francisc. Torn *de Demonologia l. 2. c. 4.* Perer. *l. 8. Physic. c. 19.* Latherum *lic. 3. de censu. cap. 11.* seipsum *de arario. c. 3 n. 11.* Wilhelm. Anton. *in tract. Quinquennel. fol. 493.* Hartman. *in diss. passim.* Sennert. *in consensu Chymicorum.* Weinpin,

pin. Neand. in *Geograph. Nosolog. Hornori*, Petrei Matth. Unzer. *tractatus*. Ego ne longius ultra textum evagari videar; proponam tantum hanc quaestionem: *An aurum Alchymisticum salva conscientia pro materia monetæ, etiam ab iis qui jus cudendæ monetæ habent assumi possit?* Hoc cen-
 Quæst.
 CIV.
 seo negandum. Etsi enim exempla narrantur, ubi verum aurum fecisse perhibentur Alchymistæ. Quia tamen 1. id dubium est, an naturaliter & transmutatione substantiæ in substantiam factum sit. 2. Sunt qui fateantur Alchymistarum aurum aliquot quidem probationes sustinere non tamen totidem quot verum aurum. 3. Experientia testatur non facile aliquid extra locum eum, in quo ex natura sua nasci solet (cujusmodi pro auro mineræ terræ sunt) aut certe non eadem perfectione provenire. Jus cudendi autem monetam ideo non nisi potentibus permittitur, ut omnis fraudis suspicio quam interdum egestas ditescere volentibus suadet excludatur non potest autem excludi in eo cujus vera ratio ignoratur; Itaq; non video quomodo salvâ conscientia pro materia monetæ adhibeatur, quicquid etiam sit de usibus aliis.

§. 354.

Et hæc de personis & materia dicta sunt sequitur *modus agendi*, qui penes Phariseos duos quasi gradus continet primo *consultationem*, hujus finis, erat ipsum *παραδίδω*, hoc est, tanquam laqueo quodam ut volucrem aut aliam feram captare. 2. *Consultationis effectum*. Non accedunt ipsi, conscii sibi fraudum, quas in ipsis Dominus dudum animadverterat, sed mittunt discipulos,

adjunctis Herodianis, ut modo diximus. Discipulos mittunt. 1. Ex superbia, præ qua ne simulare quidem volunt inscitiam, qua simulatione tamen hic opus putabant, ut discendi non tentandi gratia interrogatum ipsum venire viderentur. 2. Ad insidias commodius occultandas, Herodianos illis adjungunt. Non modo ut testes haberent, si responsum minus commodum Servator dedisset, sed etiam ut breviori via perfundare ipsum possent, præsentibus quippe responsi ut speraverant vel seditiosi vel populo ingrati, non testibus modo, sed perniciiei in omnem eventum adiutoribus. Si negasset tributum Cæsari dandum detulissent eum Herodi, si affirmasset, dixissent ad populum habere se in eo quo censum Pilato inviderent *ὁμοῦν φονεὺν* quem pro doctore veritatis ipsi habeant.

§. 355.

Discipulorum Pharisaicorum factum itidem aliquot gradus continet. 1. Orationem ad Christum. 2. Ostensionem monetæ. 3. Responsionem ad Christi quæstionem, quam sine dubio ita promptè ediderunt ideo, quòd expectârint à Christo reprehensionem usus monetæ Ethnicæ, abrogato siclo saltem in contractibus quæ reprehensio spectasset ad Imperatorem, ex cujus mandato Romanam monetam usurpare coacti erant. 4. Admirationem & discessionem post acceptam responsionem. Oratio continet Exordium & quæstionem ipsam. Exordium continet honorificam compellationem, & elogium. In compellatione vocant ipsum Magistrum ne fortè diceret se quæstionem non intelligere. q. d.

Nos

Nos juniores adhuc & talium negotiorum imperiti, fateri cogimur nostram simplicitatem & inscitiam. Te vero Magistrum (Rabbi à Multitudine quasi eorum quæ scis & eminentia super alios scientiâ inferiores) probè scire necesse est. Elogium celebrat illius *Veracitatem* : quod verax sit, *puritatem doctrinæ* quod viam Dei rectè doceat, *fortitudinem*, quod neminem curet, nec exhorrescat periculum ab Herodianis præsentibus, vel ipso etiam Herode, imo Cæsare, *justitiam*, non respicere personam hominis, nec dissimulare veritatem in gratiam vel odium ullius hominis, etiam ipsius Cæsaris. Quasi dicant si peccat Cæsar tributum exigendo, meritò reprehenditur, non habitâ ratione potentia vel iræ ipsius. Si populus peccat, sive dando, sive denegando, à malitia dehortandus, sin rectè facit, confirmandus, nec propter tenuitatem aut vilitatem deferendus est.

Quæstio ipsa ita habet Liceatne (ἐξέσται) censum dare Cæsari nec ne. In Marco adduntur hæc verba : δώμεν ἢ μὴ δώμεν. Sollen wir ihn geben oder nicht geben. 2. Porrigunt monetam Christo postulanti. 3. Respondent de inscriptione. De Christo referuntur sequentia. 1. *Specimen Sapientiæ*, quòd animadverterit eorum fraudem, Animadversio hæc seu notitia apud Matthæum effertur voce γινώσκων apud Marcum εἰδὼς, apud Lucam κατὰ νοῦν. Primum indicat notitiam quam ex quotidianis malitiæ & astutiæ ipsorum exemplis collectam habere potuit, secundum significat visionem, hanc habuit ex

intima intuitione cordis ipsorum, cum sit Deus scrutator renum & cordium, nec opus habebat externis indiciis. *Joh. 2. v. 25.* Quamvis ut homo, argumentis etiam ad investigandam veritatem usus sit, quod est *κατασκευάζειν*, ut habet Lucas, quemadmodum diximus. Animadvertit autē *πονηρίαν*, (operosam quasi hoc est affectatam, malitiam, *καὶ τὴν πόνον* scilicet hoc est labore conjunctam) ut habet Matthæus *ὁ πόνος* ut habet Marcus, hoc est, simulationem & compositionem sermonis & gestuum ad propositum, hoc est, deceptionem h. l. Apud Rhetores Technicè Hypocrisis vocatur Actio, item pronuntiatio, qua vox, gestus & similia in sensus auditorum inter perorandum incurrere possunt ita attemperantur ut attentionem, motionem & alia quæ tandem ad persuasionem faciunt excitari possint. Lucas vocat *πανουργίαν* Astutiam. *Der auff alle Vorthail geschickt ist.*

II. *Increpatio* qua vocat eos Hypocritas, simulatores 1. scilicet pietatis, dum quæstionem hanc, quamvis merè politicam, referunt inter eas quæ ad *viam Dei* pertinent. 2. Reverentiæ, tanquam discipulorum erga Magistrum, tanquam discere non tentare cupientium, 3. Studii Veritatis & justitiæ. 4. Amoris, Non curas quemquam, q. d. non diffitemur periculosam esse quæstionem, & si sciremus te exhorrescere periculum, parceremus tibi eâ. Quia autem tu id non curas, & in se res ita comparata est, ut omnes teneamur veritatem vitæ etiam nostræ anteponere, itaq; certi sumus te nostram hanc fiduciam

duciam in requirenda à te veritate in bonam partem accipere.

III. *Requisitio Denarii & interrogatio* cujus sit imago vel inscriptio. *Φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω*, ut habent verba apud Marcum. Lucas utrumq; conjungit *Πιδείξατέ μοι δηνάριον, τίνος ἐστὶ εἰκόνα καὶ ἡ γραφήν*. Si rectè attendas etiam hîc reprehensio latet, quod scilicet vexent illum quæstione de re, quæ non sit suæ professionis; quærunť de denario dando vel non dando, quem ipse ne viderit quidem. Secundò, quòd rei sint criminis læsæ majestatis: quippe qui secum ferentes id, quod Cæsari debeatur, quærere tamen audeant, dare debeant necne, perinde ac si fur quærere velit reddere ne teneatur furtum ablatum, an sibi retinere. Non enim simulationem fuisse videre cupientis denariũ, quasi nunquam viderit, cum tamen viderit. Tunc enim demum primum vidisse aut manibus tractasse denarium, colligitur inde, quòd didrachma soluturus non ex suo marsupio sed ex ore piscis solvit, *Matth. 17*. Et quamvis habuerit marsupium cum discipulis suis, non tamen illud tractasse, sed Judæ credidisse nec sollicitum de illo fuisse nisi instarent expensæ, *Joh. 13. v. 29*. Implet tamen hac ipsa sua, ut ita dicam ignorantia illud *Psal. 7. v. 16. & seqq. Psal. 9. v. 16*. Ut nimirum, dum docerent ipsum quod ignoraret ostendentes denarium quem nunquam viderat, incurrerent crimen quod ipsi intentarent.

IV. *Responsio Noematica*, hoc est, talis, quæ sententiam simul continet, tanquam universalem

lem propositionem , ex qua hæc ipsa sententia colligitur. Dum enim dicit , Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, non tantum jubet Cæsari censum dare, sed simul allegat rationem , cur dandus sit. Quia nimirū habeant id quod sit Cæsaris , & eo fine habeant ut ipsi dent. Absq; Cæsare enim, si fuisset , suis satisfacere potuissent siclo aut simili moneta Judaica. Romani autem non nisi Romanam monetam accipiebant. His ut satisfieri posset non tantum agentibus cum Romanis immediatè, ut, Præsidibus , publicanis, &c. sed & in contractibus inter se talem pecuniam, cogebantur sibi invicem numerare , de qua tributa, vectigalia & similia solvere illis possent. In illis verò verbis, quibus dare ipsos jubet Deo quæ Dei sunt, non modo confirmatio latet, sed & Confutatio. Confirmatio hunc habet sensum. Habetis vobiscum quæ Dei sunt , hoc est, habetis mandatum & legem , quotidie accipitis ab ipso beneficia, tam corporalia quàm spiritualia, pro his debetis pietatem obedientiam, gratitudinem, &c. hæc exsolve. Confutatio autem intelligitur ex persona & opinione eorum, quibus Christus hanc sententiam opponit, putantium scilicet, obedientiam & cultum Dei stare non posse cum pensionibus politicis, & ex hac ratione videri volebant Christo quæstionem, hanc proposuisse. Imo, inquit Christus , simul stant, si utriq; detis quod suum est, & quod jam habetis Cæsari quæ sunt Cæsaris , & Deo quæ sunt Dei, &c. §. 356.

Conciliaculum Phariseorum super Christo capiendò occasionē nobis præbet aliquid dicendi
de

de conventibus Ecclesiasticis præcipua. Sed prius conventum hunc, seu, ut hodie loquimur *Concilium hoc Pharisaicum* considerabimus, spectaturi in quibus præcipuè peccârit. Occasionē Evangelista sumtam esse ait, ex antecedentibus Christi concionibus, quib⁹ impœnitentiâ & ingratitude illorum castigaverat. Hisce auditis, non erat opus consultatione ne secum ipsis quidem, quemadmodum Paulus dicit non consultasse se cum carne & sanguine, *Gal. 1. v. 16.* Multò minus inter se, sed quilibet pro se conscientiam suam examinare debebat, quippe qui satis clare non errorum tantum sed impietatis convicti essent. Hic non erat opus se invicem interrogare quid facto opus esset, examinari scilicet debebat vita hætenus acta, doctrina hætenus tradita & à fermentis repurganda, sed frustra contigit illis quod ait *Sir. c. 12. v. 11.* non tantum rancidi & æruginosi manserunt, sed deteriores insuper facti, concilium instituerunt. Sed quæ erat materia consultationis? Sint ex concionibus Christi occasionem acceperant celebrandi concilii, ita easdem pro materia suscepissent, contulissent non cum suo fermento, sed cū scriptis Prophetarū, quæ conciliare non potuissent, de iis potius quam de quæstionibus politicis (periculosius magis & scandalosis quàm ipsis vel populo utilibus) pluribus sciscitati ab ipso fuissent: concilium hoc non modo non reprehendendum, sed & laudandū fuisset. Aut si omnino putassent, refutandum & confundendū, materiam sumfissent ex ej⁹ concionibus hæten⁹ factis. Sed consciis sibi erant, rectè omnia ab ipso dicta;

mate-

materiam itaq; asciscunt prorsus alienam, de censu scilicet, de quo disputare Christo nunquam in mentem venerat. Sed quis finis fuit consilii? non tantum ut ipsum caperent in sermone, sed etiam ut habet Lucaseis τὸ παραδέναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ἡγεμονίᾳ, ut traderent ipsum magistratui & potestati Præsidis. Pilati scilicet. Ex concionibus Christi & aliis his diebus actis, potissimum glorioso ingressu in urbem & templum negocium videbant Christum moliri & in se arduum, & tale, ad quod patres ipsorum anxie suspiraverant, seeti- am multis parabolis similibusq; sermonibus re- prehendi, quod id nec crederent nec curarent. Si ergo omnino tempus visum est celebrandi concilii, quæ aptior erat materia illius quàm hæc ipsa? quis scopus magis necessarius quàm ut solvissent hunc nodum? Sed ipsi sat habentes, Christum contraria dixisse doctrinæ & vitæ ipsorum, de reliquis ne audiendum quidem, multò minus sciscitandum, quomodo factum suum quo se pro Messia gerens in urbem & templum ingrederetur, ex vaticiniis prophetarum defenderet & confirmaret. Unicum itaq; id restare putabant ut consilium quærerent quomodo ipsum è medio tollerent.

§. 357.

Habes hîc ideam præcipuarum circumstan- tiarum conciliabuli hujus Pharisaici, cum quo si contuleris conciliabulum Tridentinum, ovum o- vo similis non esse facile agnosces. Quæ enim erat illius occasio? nervosa refutatio errorum Pon- tificio-

tificiorum, potissimum super Indulgentiis. Refutationem illam suam examinari, cumq; scriptis Prophetarum & Apostolorum conferri, & ex illis si possent refutari non modo facile passus esset B. Lutherus, tùm initio statim tùm præcipuè in comitiis Wormatiensibus, & confessores in comitiis Augustanis patierant. Hoc cum non posse se viderent Pontificii, idq; expresse confessi essent in comitiis illis ex patribus quidem (annumerant autem patribus multos minus sinceros) non autem ex sacris literis refutari posse Lutheranorum confessionem, v. Spalatin. *Hist. Aug. Confess.* quid restabat ex eorum parte? num ut conciliū celebrarent? & quidem tale ubi à Pontifice cujus *αὐθεντία* in controversiam venerat, tanquam ex tripode sententia expectaretur, nec admitterentur, multo minus audirentur ii, quorum sententia cum hætenus ad tempus recepta conferenda erat? nihil minus. Provocaverat quidem Lutherus ad concilium, sed *liberum & Christianum*, quæ duo epitheta sæpe inculcaverat. Hoc est in quo liberè loqui liceret omnibus qui sese Christianos profiterentur. Quale scilicet erat concilium Apostolorum, *Act. 15.* ubi etiam diversè sentientes auditi v. 5. & πολλῆς συζητήσεως γενομένης definitum demū, & quidem non sine adductis argumentis, quid de proposita quæstione sentiendum esset. Nec dissimile erat Nicænum, ubi Arianī etiam admissi, nec nisi prius sufficienter auditi, damnati sunt. Idem factum narratur in Concilio Carthaginensi secundo A. C. 386. celebrato de quo mox plura, Sed hoc ipsis non erat integrum, quip-

quippe qui, ut Pharisei, conciones & reprehensiones suæ cæcitatibus à Christo editas: ita ipsi refutationes suorum errorum jam dudum ad nauseam usque percepissent. Pro eo itaque, quod debebant intenti esse ad abjectionem errorum suorum & doctrinæ ad normam S. Scripturæ suscipiendam correctionem. Ipsi instituunt concilium, sed quomodo & quid in ipso egerunt? magna ex parte nugas. In doctrina autem nudè recoxerunt crambem suorum dogmatum, ne ausi quidem illa ullo Scripturæ dicto confirmare, sed qui illis contradixissent, aut deinceps contradicaturi essent, sive ex fundamento, sive sine fundamento id facerent, eos anathemate feriebant. Quis autem finis erat concilii? verbo hic, ut animi populi ambigentes hactenus, utra pars, Pontificiorum an Lutheranorum, rectè sentirent, ad certitudinem aliquam adducerentur. Sed hi incertiores post erant quàm ante? nisi quòd potentiam mundanam stare viderent ex parte eà, quæ minimè ipsis placebat, Ut enim scirent Papam cum suis non agnoscere, sed odio prosequi doctrinam Lutheri, quamquam verbo Dei nixam, non opus erat concilio satis illud ex hactenus actis constabat. Quid autem futurum esset si utraque pars ad placidum colloquium admissa, ad Lydium lapidem verbi divini cum sua doctrina conferretur, & postea liberum relinqueretur sequi partem eam, ex qua stare animadvertenter veritatem, multi boni anxie expectabant, sed tale concilium, ut frustra à Pontificiis expectari sæpè prædixerat Lutherus, ita nec Tridentinis in mentem venerat. Fictitius ergo erat

ergo erat hic scopus. Quis ergo verus? hic; ut facta conclusione, principes Catholici & potissimum optimus Imperator tanquam vindex & assertor Ecclesiæ & concilii, sub concilii nomine jam finiti incitaretur in Lutheranos, tanquam condemnatos, in quibus nihil restaret nisi executio, ferro & flamma suscipienda. Sed sanguinarium hoc consilium Deus ut juxta *Psalmum* 2. in cœlis risit; ita in terris pulchrè & sapienter elusit, idq; armis ipsis ipsorum Pontificiorum, quippe quorum partim somnolentiâ partim spe suppressendorum prius Lutheranorum, partim fortasse vano timore, quo Tridentinum concilium ab Anno 1546. usq; ad An. 1563. traxerant, factum est ut interim An. C. 1555. inter Imperatorem & Principes Germaniæ pax religioni fieret, & in eum etiam eventum, si de religione conveniri non posset (cujus conditionis eventus cum fine concilii expectabatur) sanciretur. Sed operæ precium est adscribere verba formalia. Wo denn solche Vergleichung durch die Wege des General Conciliums/ (Tridentini scilicet ut videri volebat, si autem illud pro generali non habuerint, nascitur argumentum à minori ad majus) National-Versammlungen/ Colloquien/ oder Reichshandlungen/ nicht erfolgen würde/ soll alsdann nichts desto weniger dieser Friedstand in allen oberzehlten Puncten und Articulen bey Kräfften/ biß zu endlicher Vergleichung der Religion und Glaubenssachen stehen und bleiben. Ut ergo Christus in hoc Evangelio consilia Phariseorum elusit, ita ut demonstraret ipsis, in quo negotio ipsi eum Cæsari & sup-

plicio ejus tradere constituissent, in eo negocium cum Cæsare ita esse transactum, ut nec ipsi nec Cæsar violetur, nec alius in Christum causam invenire possit, quippe qui diceret id, in quod ii ipsi cum Cæsare dudum consensissent, dandum nimirum esse Cæsari quod sit Cæsaris; Ita quia Principes Catholici inter quos etiam erant Episcopi Germaniæ in pacem consenserant, talem quæ etiam concilii dictamen posthaberet, rectè audiverunt hoc dictum Christi; dandum Cæsari quod est Cæsaris, hoc est Imperium Cæsari subjectum & pacem in eo nullo, ne religionis quidem prætextu, violandam, quantumvis id vellent concilii Tridentini paterculi. Et Deo sincera religione & reverentia erga verbum ipsius danda quæ Dei sunt. Hæc de synodo Phariſaica & ejus sororcula Tridentina.

§. 356.

Quæst.
CV.

De vèris vero conciliis & hodieque in Ecclesiis nostris approbatis, eorumq; *authoritate* quid Jus Justinianum sentiat, habetur *Novella* 131. c. 1. Sancimus vicem legum obtinere sanctas Ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, & firmate, hoc est in Nicæno 318. & in Constantinopolitano sanctorum 150. patrum, & in Ephesino primo in quo Nestorius est damnatus, & in Chalcedonia in qua Eutyches cum Nestorio anathematizati, prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus. Hæc Novella dicta conf. *Nov.* 115. c. 3. §. 14. *si quis de prædictis*. Duo autem notentur ex Matth. Steph. *super h. Nov. Test.* quod dicat;

cat; alia adhuc tria Oecumenica Concilia consecuta (quæ sane itidem à nostris Ecclesiis acceptantur) videlicet Constantinopolitanum secundum, Constantinopolitanum tertium, Nicænum secundum, ut ita, inquit, in universum septem sint in Ecclesia Græcorū habita concilia Oecumenica. 2. Addit. Quando *in h. Nov. 131.* dicat Imperator, se illorum quatuor conciliorū canonum dogmata ac regulas accipere & observare, sicut sanctas scripturas, id, eatenus credendum esse, quatenus illa decreta confirmantur testimoniis sacrarum literarum non depravatarum. Nam (pergit) conciliis & horum canonibus credimus propter scripturam sacram: sed scripturæ sacræ propter seipsam, quia divinitus est inspirata. Alia omnia, id est, humana dicta argumentis ac testibus egent. Christi autem sermo, ipse sibi testis est: quia necesse est, quicquid interrupta veritas loquitur, interruptum sit testimonium veritatis, dixit Salvianus *l. 3. de gubern. Dei*, confer supra §. 126. Ut autem hic author posteriora hæc rectissime docuit; ita in iis quæ de aliis conciliis quæ œcumenica vocat, adjicit, errare videtur. Si enim per concilium Nicænum secundum, ut de ultimo prius dicamus, intelligit id quod Sylvester Romæ congregasse & primum illud ibi confirmasse dicitur supposititium deprehenditur à nostratibus, ut supra *ad Dominic. V.* dictum & tempore hujus Novellæ nondum extitisse ex ipso textu colligitur (cur enim mentio in eo fieret dissimulato Romano quo confirmatum illud perhibent?) ideo autem confictum 1. ut persvadeatur simplicioribus, con-

cilia auctoritatem suam à Pontifice accipere, 2. ut Clerici quos vocant (quod multis barbaris & illo seculo adhuc inauditis phrasibus pugnatur) subducerentur potestati politicæ. Si autem intelligit id quod ab Arianis Constantino Imperatori persuasum & celebratum Nicææ non Bythinia ut prior illa, sed Macedonia, id sincerum non fuit, sed ab Arianis, ut dictum, institutum, ut fucum facerent simplicioribus, putaturis hujus concilii statuta esse ea quæ in Nicæno orthodoxo statuta sunt. Dicebant autem inter alia: Filium esse Patri similem, de substantia autem non esse disputandum. Similis error oriri potest ex Concilio Constantinopolitano secundo & tertio. Si enim per alterutrum illorum intelligit id quod A. C. 364. Acatius Arius à Synodo Seleuciana depositus ab Imperatore Constantino Arianorum fautore Constantinopoli ut celebraretur obtinuit, iterum errat. Quia in eo decretum, ut substantiæ vocabulum ex doctrina de Trinitate tolleretur. Similis autem Filius Patri diceretur, ut loquantur & doceant Sacræ Scripturæ. Imo persuadebat Imperatori non errare, qui vel similem vel etiam consubstantialem (ὁμοούσιον) Patri Filium diceret, abstinendum tamen ab illis vocabulis, ut turbæ in Ecclesiis caverentur, qua ratione cuniculos moliebantur Symbolo Nicæno, in quo hæc vox Arianis opposita erat. Hisce similes hodie sunt Paracelsistæ qui absurda aliquâ sententiâ prolata, plerumq; adjiciunt hanc clausulam nolle se de ea disputare, nec dissimiles Calviniani, qui nolunt disputari de vera præsentia Christi in S. Cœna

Coena & cum in finem non usurpant verba institutionis. Ut tamen scriptura videantur uti, usurpant verba Pauli generaliora, quæ protulit loco tali, ubi non quærebatur, quid acciperent convivæ Christiani in S. Coena dicens panem, esse communicationem corporis Christi, quod verum est. Sed si quæras (neque id sine causa cum communicationis seu communionis *κοινωνίας* vox generalis & non solius corporis Christi sed aliarum etiam rerum in Ecclesia Christi sit communiō ut docetur in Symbolo & à Paulo, *Eph. 4. v. 5.*) qualis sit illa communicatio? ibi explicationem petunt non ex verbis Institutionis ubi disertè à Christo traditur & docetur, talis scilicet, quæ edamus corpus Christi & bibamus sanguinem ipsius. Sed ex proprio cerebro *Φαντασμάτων* cogitationibus in cælum usque tertium ascendendum, & inde Christum q. adsciscendum, audatiores hac in parte Arianis. Illi enim terminum in scripturis *ἀρχαῖον*, quamvis non sine earum fundamentis in Ecclesia usurpatum, ipsi *ἐν ἀρχαῖον* tantum, sed in propria rei controversæ sede ab ipso Christo usurpatum averfantur. Similes tamen uterque in eo, quod provocent ad ea scripturæ loca, quæ explicatione indigent, quam postea erroneam Ecclesiæ obtrudunt. Hæc de Synodo illa Constantinopolitana fucata. Alia tamen synodus eaque pia quam forte tertiam vocant Constantinopoli habitæ est. A. C. 386. (de qua Socrates l. 7. c. 9. Sozom. l. 2. c. 25. cit. Cent. Magd. & Osiand. Epist. Hist. Eccl. ad hunc Annum) Theodosio vo-

cante. laudabilis sane itidem & Tridentina multum dissimilis duabus in rebus 1. quod à pio Imperatore vocata. 2. Quod controversia ab ipso disceptata, quorum utrumq; à concilio Tridentino alienum, & cum ab Imperatore Carolo Quinto aliqua saltem ex parte tentatum esset, facto Uia, Ufia, imò seditioni Koræ, Dathan & Abiram Paulus tertius pro pietate sua comparavit. Ita superbi non fuerunt patres nec huius nec prioris Concilii Constantinopolitani primi, quod An. C. 382. celebratum est. In utroque enim Imperator de controversiis religionis, earumque ab Episcopis facta decisione ipsis consentientibus imò petentibus iudicavit. Adeo, ut in illo priore, Episcopi ipsi ad Imperatorem his verbis scriberent, Rogamus (inquiunt) tuam Clementiam, ut per literas tuæ pietatis ratum esse jubeas confirmesq; Concilii decretum, & sicuti literis, quibus nos convocasti, Ecclesiam honore prosecutus es: ita etiam summam eorum, quæ decreta sunt conclusionem sententia atq; sigillo tuo *corrobores*, vide authores citatos ad h. Annum. Atque hæc de Synodis Ecclesiasticis occasione consilii huius Pharisaici dicta sufficiant.

§. 357.

Sed & de *censibus & tributis hodie usitatis* aliquid dicendum. Quia in re ita procedemus, ut primo nomina & species præcipuas hodie usitatus, deinde officia tum Magistratus tum subditorum commemoremus.

Inter terminos generaliore ferè omnibus significationem habet vox *Tributi*, ab Ulpiano *in l. ager*

l. ager. ff. de verb. signif. ita definitur, quod sit stipendium dictum ab intributione, vel ex eo, quod militibus tribuatur, quamvis Varro *l. 4.* à tribubus dictum velit. Tributorum autem duo erant genera; unum personarum sive capitis, alias capitatio, alterum rei sive soli. A capitacionibus Justinianus cives Romanos exemit. *Cod. de capitacione civium censibus eximenda*, talis autem facta erat tempore nati Christi (unde eò firmius argumentum sceptri ablati, quod non tantum esset penes eum qui alienus esset, sed & qui inferiores eos haberet civibus suis quibus tamen itidem imperabat) & uti supra dictum, brevi ante hanc ipsam historiam, vide Tholos. *de rep. l. 3. cap. 6.* Tributum soli, id est, quod agris erat impositum, ut notatur *l. 3. & ult. ff. de censibus.* Postquam autem Augustus cum populo provincias partitus est, tributa dici coepta sunt, quæ provinciæ bello victæ quotannis populo pendebant, quæ vero Cæsaris provinciæ ad belli subsidia inferebant, Stipendia sunt vocata, *l. 13. de impens. in reb. dot. al. facta. l. 46. §. qui compensationem. d. jur. fisc. §. per traditionem Instit. de rer. divis.*

Tributi vocabula respondere videtur vocabulum Germanicum *Steuer* / quod generale dicunt quemcunq; redditum & censum denotare, Knichen *d. Jur. territor. c. 3. n. 328. cons. Argentoratens. vol. 1. cons. 2. n. 67. & seqq.* Sunt autem qui dividant eam in ordinariā & extraordinariam. Ordinariā dicunt, quæ ex legis provisione quotannis vel sæpius etiam recurrentem & regularem habet præstationem, in ordinarios & quo-

tidianos reip. usus, & negocia impendendam, eaque vel ex bonis quæ possessor in territorio Magistratus collectantis possidet, *l. fin. C. sine censu*. Et ejusmodi præstatio ac collatio etiam extraneis & forensibus, qui præsidia in territorio Reip. possident, imponitur, Gail. 2. *obf.* 52. vel pro æstimatione patrimonii & bonorum suorum, in recognitionem universalis territorii & domini, quod ad remp. pertinet, præstat, & non nisi civibus & incolis in territorio imponi potest, Althus. *polit. cap.* 12. *n.* 9. adeo ut pro indubitato criterio immediatæ subjectionis habeatur, si quem ad publicas necessitates, pecunias contulisse, vel homines militares suis sumptibus aluisse constet, sic enim constitutum Augustæ in *Comitiis Imperii A* 1548.

Extra ordinaria (quæ etiam collecta dicitur, *l. fin. C. sine censu*. Jason. in *l. placet n.* 5. *C. de SS. Eccles.* Ægid. Thom. de *collect.* §. *exactio munerum n.* 21.) collatio seu contributio quæ ærario exhausto ob necessitatem publicam ad tempus imponitur, donec necessitas illa cessaverit Athus. *c.* 13. & talem saltem aliquando eos, qui prædia immobilia in collectantis territorio possident, declinare non posse, Paris. *consil.* 25. *num.* 16. & *seqq.* Tellaur, *decis.* 257. *n.* 1. Cravetta *consil.* 111. *n.* 10. & *consil.* 851. *n.* 14. Cothman. *consil.* 11. *n.* 15. Rosenthal. *d. feud. c.* 5. *concl.* 82. Sub alterutro horum comprehenduntur sequentia, ut superindictum *l. 1. C. d. superindict.* Aurum coronarium *l. 1. C. d. aur. coron.* Centesimæ, quadragessimæ, quinquagesimæ, Tacit. 13. *Annal.* Vicefimæ hæreditatum *l. fin. C. d. edict.* D. Haderell.
pro

pro funeris transvectione, pro umbra platani, pro aëre Tholosan. *de rep. l. 3. c. 10. n. sm.* Clapper. *de arcan. Rerump. l. 2. c. 14.* pro nive vendita, Parlador. *1. rer. quotidianar. c. 3. §. 2.* Etenberg. *subsid. ac oner. subdit. c. 4. n. 60.* Huc pertinet vectigal Caligulae & Vesp. de urina, de quo Suetonius in *Vespas. c. 23.* de lupanaribus & lenonibus. Etenberg. *l. d.* Harthman, Lather. *l. censu. l. 1. c. 5.*

Novorum tributorum hodie nomina infinita ferè sunt. Potissima ut commemoremus, est primo Collecta Imperialis, Reichs Anlag/ Reichs Steuer/ Ita dicuntur, quod contra Turcam imponantur & præstentur, non solum ex bonis mobilibus sed & immobilibus *recess. Imp. 1544.* sed quandoq; & capitibus 1400. Sane antehac ipsi Status collectas Imperii ex sua camera & publicis proventibus præstare tenebantur, *recess. Imperii A. 1542. Mindan. de processibus. l. 2. c. 44. n. 4. & seqq.* Aber. in *l. neminem 1. C. de SS. Eccles.* Hodie tamen ex novissimis Imperii recessibus hoc illis remissum, & singulariter injunctum est, ut eas à subditis suis exigere possint, *Recess. A. 1566. & 1582. Sixtin. d. regalibus. l. 2. c. 14. n. 129. & seqq.*

Huc etiam pertinet illud tributum, quod vocatur der Römerzug/ de quo Schwäbisch Lebenrecht/ artic. 8. cit. Besold. *Thesaur. pract. lit. R. sequentia*: Wenn die Teutschen einen König kiesen/ und er dann gen Rom ziehet zu der Weihung/ so seynd pflichtig sechs Fürsten mit ihme zu ziehen/ die die ersten in des Reichs Chur sind / der Bischoff von Mainz / der von Trier / und der von
299 5
Cöln/

Edln/ und der Pfalzgraf vom Rhein / der Herzog von Sachsen und der Marggraf von Brandenburg/ durch das / daß dem Papst wissentlich des Königs rechte feh-e. Auch soll da mitziehen ein ieglich Mann mit seinem Herrn/der des Reichs Lehen gut von Ihm zu Lehen hat/oder soll die Fahre lösen mit dem zehenden Pfund des Zinses/ den er jährlich von Ihm hat/ *plura scire cupientem adire jubet, Freher. in dissert. sig. vom Römerzug/ Carpzov. in capitul. Cas. cap. 8 n. 8. Goldast. de Bohem. l. 2. c. 15. Gothofred. Anton. diss. feudal. 7. Th. 4. & tract. à Clutenio editum.*

Collectæ provinciales Landsteuer dicuntur quas pro utilitate territorii sui vigore regalium ab Imperatore obtentorum Status Imperii omnibus subditis indicunt, Bocer. *de regalibus. c. 3. num. 218. & cap. 4. num. 3. Wessenbec. conf. 27. num. 20.* Idque eorum qui subditos representant (der Landstände) consensu Winzler *d. collect. observ. 9. Gail. d. arrest. c. 10. n. 17. Casp. Klock. d. arario l. 2. c. 53. n. 33. & seqq.* Affinis huic, non tamen per omnia idem est Landbethe. Hæc enim precibus impetratur, casu sic exigente, illa de necessitate pro Principum necessitate & statu imponitur, Mynsing. *decad. 11. resp. 1. num. 16.* Detractio Nachsteuer/ vel ab iis qui è territorio emigrant, vel ab hæreditatibus item legatis, fidei commissis, &c. in peregrina loca transferendis Thoming. *decis. quest. illustr. quest. 26. n. 38.* estque interdum decima, interdum quarta, interdum tertia pars, plus vel minus, Andr. Rauchbar. *l. 1. q. 15.*

Quæst.
CVI.

Gabellæ vino, frumento, item aliis victualibus

busimpositæ, vulgo *Auffschlag/ Umbgeld*. De hujus tributi generis æquitate vel contra videri potest Speidelius in *Speculo Juridico Polit. Philol. observ.* authores quos citat: Contra quidem Sanchez. *l. 2. consil. cap. 1. dubit. 44. & dub. 45. n. 4.* Bonacin. *Disp. 2. de contract. quest. 9. punct. 1. n. 5.* Diana *com. 1. part. 2. tract. 3. Miscell. resolut. 28.* pro illis vero Ludovic. Molina *de justit. & jur. disp. 669.* Svarez. *lib. 5. de legib. c. 15. n. 3.* Leonh. Less. *de Just. & Jur. c. 33. dubit. 7. n. 50. & 51.* Et his paulò post, allegatis rationibus aliquot, accedit ipse Speidelius. Mihi incidit discursus, quem in mea patria super tributis, ut putabant gravioribus, duo habuerunt, ubi alter alteri ostensis eumentibus in macello, ecce inquit; pauperes non minus quàm divites vel lautissimos cibos emunt, at ubi vetum est ad id quod Magistratui solvendum est, nihil habent. Minime hoc mirandum inquit alter, quia enim vident omnes facultates exactionibus exhauriri, ne quod reliquum est usibus ipsorum itidem eripiatur, & ita ipsis pereat, absumere malunt quàm asservere. Nimirum ut ex parte nimia durities in exigendis tributis apud subditos desperatam profusionem, ita apud plebem ἀσώλεια, contumacia & alia vitia, multa æqua reddunt quæ ab iniquitate difficulter in sese excusari viderentur posse, & Vulgus omnia absumens, magistratuique tributa subducere cupiens, hoc genere tributi, qua via elabi se putat, ea demum in casses incidit, ut plus det, & tamen facilius, quam ordinario tributo ab ipso exprimi posset.

Sed

Sed potissimam ferè exactionum speciem & quidem talem quam post capitationem vel maxime Judæis molestam fuisse multis indiciis ex historia Evangelica constat, ferè prætermisimus, nimirum, *vectigalia*. Sed de his latè actum ad *Dominic. III. post Trinitatē*, sed abrumpimus commemorationem specierum, hujus generis & reliquarum nomina cognoscere cupientem ablegamus ad Speidelium. l. ante citat. sub voce *Steuer* / accedimusq; ad præcepta.

§. 358.

Quæst. CVII. *Præcepta de tributis* similibusq; exactionibus præcipua, duplicia ferè sunt: quædam subditis, quædam Magistratibus inculcanda. Subditorum præceptum in hoc Evangelio breve est & facile iis qui de conscientia potius tranquillitate quàm marsupii plenitudine solliciti sunt. Ut scilicet sciant, species tributis, antecedente non eo fine commemoratas, ut subditi super illis disputent, an aut quæ ex illis æquæ sint an iniquæ (Hoc enim ad Consiliarios pertinet quos vel hic vel alibi instruere mihi non sumo) sed, ne tributis sibi impositis difficultatem addat ignorantia nominis & persuasio novitatis. Conscientia autem, ut dictum, melius consulere non possunt, quam ut ei quem pro Magistratu agnoscunt, dent quæ illius sunt. Sed quid si, inquis plus exigit quàm illius est? Hic audi Petrum Apostolum dicentem, non æquis tantum & lenioribus, sed & durioribus obtemperandū. Et Paulus non attenta subtilitate distinctionis eorum quæ exiguntur, omnia magistratui danda comprehendit voce *Φόρω ἀπὸ τῆς Φέξης*, ejus quod

quod ferre jubentur subditi quocunque titulo, & τῶ τέλει cuius varias & infinitas species in Judæa & aliis provinciis Romanorum fuisse dictum est super Dom III. & constat ex variis locis historiæ Romanæ. Peccat fortasse magistratus in quibusdam petendis & exigendis: tu autem non peccas simplici corde dando, memor etiam hac in parte dicti Christi beatius esse dare quam accipere. Subditi scilicet quantum licet, Principum sequantur cupiditates, idque lex eis est & honor quod Principibus fuerit, inquit Nicephorus Gregoras. *l. 12.* Et sapienter Tacitus *hist. l. 4.* Quomodo sterilitatem & imbres, & cætera naturæ mala, ita luxum vel avaritiam dominantem tolerate. Vitia erunt donec homines: sed neque hæc continua & meliorum interveniunt. Ex jure tenendū quod tributa sint onera fructuum *l. 7. §. 2. verb. hætenus ff. de Usufr. l. 13. ff. de impensa in rem dot. fact.* Et sunt testimonia subjectionis quæ regibus & principibus debentur. Cluten. *disp. de Vectigalibus. Thess. 15.* Et Ecclesia etiam, quamvis immunis perhibeatur à tributo *c. 1. extr. de censib.* Imperatori tamen illud non debet denegare *c. si tributum 11. quæst. 1. Cluten. in diatrib. de Nov. Justin. 15. in parerg. & in fascic. Impiet. Jur. Can. Thes. 26.* Neque id immerito; saltem ex ea ratione, quod hodie Ecclesia multa habeat sub titulo Ecclesiæ quæ politica sunt, merito ergo illorum saltem nomine onera politica cum aliis ad politiam pertinentibus sustinent. Et hæc de officio subditorum super hoc negotio,

§. 359.

Quæst.
CVIII.

Magistratui politico sequentia præscribit Gerhardus *loc. de Magistratun. 478.* Hanc in-
 quiens, pietatem, prudentiam animiq; modera-
 tionem circa exigenda tributa Princeps adhibe-
 at. 1. Ut prodigalitatem, luxuriam, & erogati-
 onem in res voluptuosas & non necessarias fu-
 giat, &c. 2. Ne aures aperiat adulatoribus, qui
 novas tributi exigendi vias monstrant & suæ
 potius cupiditati, quam reip. utilitati serviunt.
 3. Ut illis rebus potissimum tributa imponat,
 quæ ad corrumpendos civium mores, &c. spe-
 ctant, quod est consilium Bodini *l. 6. de Rep. 6.*
 2. 4. Ut personarum & circumstantiarum ra-
 tione habita, tributa quibusdam subditis, cum-
 primis Ecclesiarum & scholarum ministris, re-
 mittat vel certè minuat, vide ipsum *l. citato.*

DOMINICA XXIV. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 9. à v. 18. ad 27.

Marc. 8. v. 21.

Luc. 8. v. 40.

18.

Hæc eo loquente i-
 psis, ecce quidam
 princeps Synagoga ve-
 nit & adoravit eum,
 dicens: Filia mea mo-
 do defuncta est: sed
 veni & impone ma-
 ne tuam super eam,
 ac vivet.

18.

ET comme il leur
 disoit ces choses
 voici venir un sei-
 gneur, lequel s' en-
 clina devant lui, di-
 sant: Ma fille est
 maintenant trespas-
 sée: mais vien, &
 mets ta main sur
 celle, & elle vivra.

18.

Soer solches mit
 ihnen redet / sihe /
 da kam der Oberste
 einer / un siel für ihm
 nieder / und sprach:
 Herr / meine Toch-
 ter ist jetzt gestorben /
 aber komm / und lege
 deine Hand auff sie /
 so wird sie lebendig.

19. Tunc

19. Tunc surgens
Iesus secutus est eum,
& discipuli ejus.

19. Et Iesus se le-
uant le suivit, & ses
disciples.

19. Und Jesus
stund auff/ und folget
ihm nach / und seine
Jünger.

20. Et ecce mulier,
qua sanguinis proflu-
vio laboraverat, du-
odecim annis, acce-
dens à tergo, tetigit
fimbriam vestimenti
illius.

20. (Et voyei vne
femme malade du
flux de sang depuis
douze ans, vint par
derriere, & toucha le
bord de son veste-
ment.

20. Und sihe ein
Weib / das zwölf
Jahr den Blutgang
gehabt/ trat von hin-
ten zu ihm/ und rüh-
ret seines Kleides
Saum an.

21. Dicebat enim
apud se, si solum teti-
gero vestimentum e-
jus, salva ero.

21. Car elle di-
soit en soy mesme, S-
tant seulement, ie
touche son veste-
ment, ie seray gué-
rie.

21. Den sie sprach
bey ihr selbst: Möch-
e ich nur sein Kleid
anrühren/ so würde
ich gesund.

22. Iesus vero con-
versus & intuitus eā
dixit, confide filia: fi-
des tua te salvam fe-
cit. Et salva facta est
mulier ab eo momen-
to.

22. Adonc Iesus
se retournant, & la
regardant, dit, Fille
aye bon courage, ta
foy ta sauuee. Et ce
mesme instant la
femme fut deliuree.)

22. Da wendet sich
Jesus umb / und sahe
sie/ und sprach: Sey
getrost meine Toch-
ter/ dein Glaube hat
dir geholffen. Un das
Weib ward gesund/
zu derselbige Stund.

23. Et quum ve-
nisset Iesus in domum
principis Synagoga,
vidissetq; ibi tibicines
& turbam tumultu-
antem.

23. Et quand Je-
sus fut venu en la
maison de ce sei-
gneur-la, & cust veu
les menestriers, & l'
assemblée menant
grand bruit.

23. Und als er in
desß Obersten Haus
kam / und sahe die
Pfeiffer und das Ge-
tummel desß Volcks.

24. Dicit eis, Re-
cedite non enim mor-
tua est puella, sed dor-
mit. Et deridebant
eum.

24. Il leur dit: Re-
tiréz vous, car la fi-
lette, n'est pas mor-
te, mais elle dort. Et
ils se moquoyent de
lui.

24. Sprach er zu
ihnen: Weichet / den
das Magdlein ist nit
tod/ sondern es schläfft.
Und sie verlachten
ihn.

25. Quum autem
fuisset ejecta turba,

25. Et quand l'as-
semblée fut ietee

25. Als aber das
Volck ausgetrieben
ingressus,

ingressus, prebendit
manum eius: & sur-
rexit puella.

hors, il entra & print
la main d' icelle: &
la filette se leua.

war/ gieng er hinein/
und er greiff sie bey
der Hand. Da stund
das Mägdlein auff.

26. Et exiit hac fa-
ma in totam illam re-
gionem.

26. Et le bruit en
courut par tout ce-
pays la.

26. Und diß Ge-
rächte erschall in das
selbige ganze Land.

§. 360.

In hoc Textu proponuntur nobis duo Christi miracula, unum in muliere hæ-
morrhousa, alterum in filia Archisyna-
gogi perpetratum. In quibus, & præcipuè hoc
posteriori, consideranda sunt præcedentia, con-
comitantia seu circumstantiæ & consequentia.
Ad antecedentia quod attinet, Marcus & Lucas
immediatè huic historiæ præmittunt inver-
sionem Christi in urbem Capernaum per lacum
Tiberiadis, quam historiam *Dom. XIX.* tetigi-
mus. Matthæus verò eandem quidem histori-
am præmittit, interserit autem primò histori-
am paralytici Dominica modo dicta tractatam,
deinde vocationem suam à telonio ad Apostu-
latum, tertio disputationem cum discipulis Jo-
hannis super ipsorum & Phariseorum jejuniis,
quod discipuli Christi prætermitterent. His dū
respondet ταῦτα αὐτὸς λαλῶν, intervenit
princeps Synagogæ, unus ex iis, de quorum je-
juniis quid sentiendam, Christus modo dixe-
rat; ideo scilicet prætermitti à discipulis suis, ne
vinum recens, hoc est, doctrinam Christi in u-
tribus sæce Pharisaica oppletis & ferè peresis, a-
servaturi utrumq; perdant. Sed circumstantias
duorum miraculorum considerabimus. Occur-

runt

runt autem præcipuè personæ, circumstantiarum partim quis, partim circa quid hoc est, efficientis & objecti rationem habentes. Sunt autem; Christus author seu causa principalis miraculi, Archisynagogus causa *πρωταγωνιστής*, Mulier hæmorrhousa, partim ejusdem causæ *πρωταγωνιστής*, partim objecti vices habens, filia Archisynagogi subjectum posterioris miraculi, populus ut & discipuli, Christum cum Archisynagogo euntem, concomitantes, quos inter adjuncta referas, quemadmodum & tibicines & eum populum qui in domo ad deducendum funus convenerant. De persona Christi a libi dicitur, jam tantum quid hic fecerit commemorabimus. I. Sinemora sequitur Archisynagogum hoc ab ipso petentem. II. In via Hæmorrhousam occultè ipsum fimbriam ipsius tangendo adortam, 1. occulte etiam sanat, nulum præ se ferens actionis gestum. 2. Mulierem, tamen latere cupientem, sciscitando producit, & 3. audita illius confessione 4. solatur, bono animo eam esse jubens. 5. Commendat ipsius fidem, qua sanationem ab ipso obtinuerit. III. Archisynagogum à domesticis interpellatum ne frustra ut putabant Christo negocium facesseret, consolatur: tantum credat. IV. Post hoc factum omnes qui secum erant, exceptis tribus discipulis, Petro, Jacobo & Johanne discedere jubet. V. In domum veniens tibicines & populum luctus causa congregatum primo flere ut ajunt Marcus & Lucas, & turbas super puella tanquam mortua, quæ tamen dormiat excitare vetat; ridentes ipsum hoc nomine omnes expellit,

lit. VI. Assumtis puellæ parentibus & tribus discipulis, ad puellam defunctam ingreditur. VII. Apprehendit manus ipsius. VIII. Inclamat ipsam his verbis, ut habet Marcus, *παλὴ κ' εἶμι*, puella dico tibi surge, sane verbum & pronomen *dico tibi* de verbo ad verbum non erat inter verba Syriaca prolata à Christo quippe quæ erant tantum hæc duo puella, surge. Evangelista autem verba *dico tibi* adjiciens, innuit, non nudam excitationem tanquam à somno naturali, sed cum mandato divino, quo ut alibi dicitur, ea vocat quæ non sunt, vitam revocat, quæ non aderat; imperat tanquam vivæ ut surgat, quæ tamen mortua erat. IX. Præcepit illis ut ait Lucas, ut darent illi cibum, unde scilicet constaret verè vivere. X. Prohibuit etiam, ut Marcus & Lucas dicunt, ne cui dicerent, cujus prohibitionis causam modestiam dicunt. At si modestiæ fuisset, gloriam miraculorum occultare, alibi eadem usus esset, cum tamen *Joh. 2.* dicatur manifestasse gloriam suam. Existimo itaque ideo parentibus puellæ prohibuisse, ne videretur res ex composito agi. Et satis ipsi pro testimonio visum, hoc quidū tempore ipsum risum populi, qui, ut audivimus, *probe sciverant mortuam esse*. Contentus ergo hac vice voluit esse testimoniiis adversariorum, tanquam contra ipsos & omnes incredulos firmissimo, hæc de Christo tanquam prima hujus miraculi persona.

§. 361.

Secunda persona in his miraculis consideranda erat princeps scholæ. Hujus 1. Nomen, à Marco & Luca expressum, erat, *Jairus*, quæ vox

Marco

significat illuminatum. 2. Status seu officium, quod Matthæus unica voce exprimit, dicens quod fuerit ἀρχων εἰς, dux aliquis, Marcus dicit quod fuerit εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, Unus ex principibus scholarū. Lucas ita de ipso loquitur, καὶ ἰδὲ ἦλθεν ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα ἰάκωβος, καὶ αὐτὸς ἀρχὸν τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε. Hic non nihil subsistendum est. Voce principis ἀρχοντος absolutè posita à tempore Maccabæorum seu Asmonæorum usq; ad Aristobulū nepotē Simonis Maccabæi intelligebatur summus sacerdos. Et dominabatur populo in rebus ad legē tūm moralē, tūm ceremonialem, tūm forensem, hoc est, ut hodie loquimur tūm in Ecclesiasticis tūm politicis. Aristobulus autem principatum, ut loquitur Josephus *Antiq. l. 13, c. 19.* in regni nomen vertit, & diadema sibi imposuit, (quid præterea fecerit, vid. Jos. l. c.) quod imitati sunt successores usque ad Herodem. Ut verò regnum suum eò firmitus sibi redderent, Phariseos quasi in societatem suscipiebant, ut quemadmodum Jos. l. citato c. 24. loquitur, nomen esset penes Regem aut Reginam: penes Phariseos verò administratio. Et hinc sine dubio factum ut nomen ἀρχοντος à rege repudiatum Pharisei assumerent, quod non minus apud rem partim politicum, partim Ecclesiasticum erat, donec veniret primo Pompejus deinde Cæsar, tandem Herodes. Pompejus capta Hierosolyma & templo, Aristobulum regem (non illum, qui primus sibi diadema sumsit, sed alium ex successoribus) in vinculis Romam duxit, Hircanum fratrem ipsi-

us in ipsius locum, non tamen regis, sed summi sacerdotis nomine constituit. Hierosolymam vero populo Romano fecit stipendiariam, & urbes quas Hierosolymitani sibi subjecerant proprio iussit parere Præsidi. At quamvis postea Pompejo à Cæsare devicto, iterum ad libertatem non nihil adspirarent, partim in eo, quod Hircano à Cæsare permissa esset restauratio murorum Hierosolymitanorum à Pompejo dirutorum, & impetraret Senatusconsultum quo de novo in amicitiam Romanorum reciperentur, Antipatrum quidem Præsidem fecit Judææ, sed ita, ut Hircanum superiorem agnosceret, Filio quippe Herode in Judicio causam apud Judæos dicente, quod tamen non diu duravit; crescente scilicet paulatim potentia Herodis, cui cum resisteret Antigonus Aristobuli filius, novus Judæorum à Parthis Romanorum hostibus acerrimis rex creatus, Herodes contra ipsum Rex Judææ à Romanis factus, Hierosolymam cœpit. Et ita summus sacerdos solius legis & sacrorum tractatione Ecclesiastica contentus esse, merum vero imperium & jurisdictionem politicam, propter quam primo princeps, post etiam rex audiebat, Herodi tradere coactus est, vid. Jos. *Antiq. l. 13. c. 4.* Carol. Sigon. *de rep. Heb. l. 7. c. 4.* Atq; hac ratione impletum plenariè vaticinium Jacobi Patriarchæ *Gen. 40. v. 10.* ablato scilicet non tantum sceptro, & rege, sed etiam legislatore, p̄p̄m̄ legum scilicet politicarum quod principum erat (declaratio autem hujus ablationis erat capitatio, tempore Christi nascentis facta, quæ quid importarit, dictum est supra §.

Quæst.
CIX.

351. cui tandem accessit ipsa Judæorum confessio coram Pilato negantium se regem habere præter Cæsarem, *Joh.* 19. v. 15. potestate itaq; principum politicâ ablata, ut aliqua adhuc auctoritate apud populum pollerent, principes, non tamen Judææ aut Senatus Judaici, hoc enim pro affectatione Imperii acceperet Herodes, sed scholarum, audire cupiebant. Et ex horum ordine his Jairus fuit, confer §. 350. 351.

§. 362.

Sed ad reliqua progredimur, quæ de hoc scholæ principe commemorantur. Sequitur ergo 3. Fiducia de Christo vel sanaturus, vel prorsus etiam ex mortuis resuscitaturus filiam suam. 4. Humilitas, procidit ad pedes ejus. 5. Precatio: cujus duo capita, commemoratio causæ cur Christum accedat Filiam suam esse in extremis, ut ait Marcus *χαίτως ἔχῃ*, *habet in den letzten Zügen* / ut Lutherus vertit, jam mortuam esse *αὐτὴ ἐπελεύτησεν* inquit Matthæus. Lucas de petitione ipsius nihil commemorat nisi hoc, quod petierit ut veniret domum suam. De Statu autem filia dicit *ὅτι ἀπέθνησκεν*, quod moribunda fuerit. Quæritur hic quomodo verba, Matthæi & Marci concilientur? Chemnitius in harmonia verba à Marco recitata, filiam scilicet animam agere, tribuit Jairo tunc cum Christum accederet, verba verò apud Matthæum, ubi dixisse perhibetur filiam suam jam mortuam esse, tunc, cum domestici ipsius venientes, hoc ipsi nunciarent, monentes ne Christo molestiam crearet. Quia verò huic conciliationi, satis aliàs in se, ut videtur, commodæ, hoc videtur obstaro,

Rrr 3

quod

quod Marcus disertè dicat Christum *statim cum audisset hunc nuncium*, (adeoq; non ad verba Jairi denuo rogantis) bono animo esse iussisse Jairū, itaq; adducor ferè, ut præferam ea quæ ex Augustino, Euthymio & Chrysostomo adducit Barradius, ut scilicet protulisse dicatur verba, quæ sunt apud Marcum moribundam se reliquisse filiam, credidisse autem quod est apud Matthæum, si maximè mortua esset, tamen Christum posse & se petente velle resuscitare eam ex mortuis, & huc spectat expositio Augustini quàm habet l. 2. *de Harm. Evangelistarum*. Aut utrumq; dixisse, videlicet animam agere (talem enim domi reliquerat) aut forte jam mortuam esse, sive quòd conjectura ejus ita ferebat, sive ut rem exaggeraret, ut volunt Euthymius & Chrysostomus. Etsi igitur petitio Jairi non absimilis est petitioni Regii, fides tamen ipsius major fuit. Ille enim non credebat, posse Christum mortuum resuscitare filium, si maximè præsens esset, itaq; flagitavit ut secum descenderet *antequam filius moreretur*. Hic quidem etiam præsentem Christum volebat, credebat tamen etiam si mortuam inveniret filiam, tamen resuscitare posse.

6. Traditas veniendi ad Christum, qua in parte Regius ipsi præferendus. Hic enim quam primū audivisset Christum venire ex Judæa in Galilæam, statim ipsum accessit. Archisynagogus autem, & audito sine dubio Christum venisse, & non ignarus ejusdem miraculi in Cana facti, eoque tamen expectabat, dum animā ageret filia, metu sine dubio reliquorum Phariseorū, ipsum (ut ex præcedente historia de vocatione Matthæi

thæi patet) contemnentium, eum vero videt ad extrema ventum, spem suam de filia mediis naturalibus sanandâ, decollasse, venit demum ad Christum. 7. Jairi attributum est constantia, quod etiam interpellatus à domesticis, tamen, perseveravit & credidit Christum mortuam resuscitare posse. Hæc etiam de Archisynagogo.

§. 363.

Ad tertiam personam hîc considerandam accedimus, videlicet ad mulierculam hæmorrhousam, Hujus narratur I. morbus, cujus ponitur I. nomen ῥύσις αἵματι. 2. Diuturnitas per duodecennium. 3. Vehementia quod fuerit omni humana ope incurabilis, quippe in cujus sanatione, ut habet Marcus, τὰ παρ' εαυτῆς πάντα alles was sie umb sich hatte / omnem substantiam ὅλον βίον omnem vitam Meton. effecti, hoc est, omnia quibus vitam sustentare potuisse videbatur, inquit Lucas, impenderit, imo multa passa sit a Medicis, ut ait Marcus, nihil tamen profecerit, sed malum potius auctum esse. II. Fides in Christum ita firma, ut vel solo tactu fimbriæ vestimenti ipsius, sanari se posse confideret. III. Verecundia, morbum ob sceditatem dissimulantis. IV. Timiditas metuentis & tremantis, cum videret sanationem confitendam esse. Metuebat scilicet, ne, quia Christus adeo severè interrogaret, & scire vellet à quo vestis ejus tacta esset, ipsam objurgaret, tanquam quæ furtim, sanationem ipsi q. subduxisset. V. Humilitas, procidit ad pedes ejus. VI. Candor, quem probavit ingenua confessione. VII. Gratitude

etiam argumentum de ipsa prodidit Eusebius *l.* 7. *cap.* 14. quod scilicet statuam geminam ex ære, alteram sui, fimbriam Christi tangentis alteram Christi, manum ipsi porrigentis effigiem, exprimentem Cæsareæ (unde oriunda fuerit) præ foribus domus suæ collocarit, quod si verum est, necesse est non à morbo tantum liberatam, sed & opibus (quippe quas omnes in medicos impendit) de novo ditatam fuisse. Addit & hoc miraculum, penes pedes statuæ Christi inusitatam quandam herbæ speciem enasci solitam, quæ ubi ad vestibus fimbriam excreverit, omnibus morbis medicandi vim habuerit. Et hanc ad suam usq; ætatem adhuc stetisse, & ab ipso eò profecto propriis oculis usurpatam. Imo ad tempora usq; Juliani Apostatæ stetisse, & ab ipso demum dirutam sua ipsius statua in illum locum collocata. Et hæc de muliere quoque.

§. 364.

Quarta persona, hic consideranda, est filiola Jairi, de qua sequentia referunt Evangelistæ, quod 1. animam egerit tunc cum Jairus Christum accessum iret. 2. Plane mortua antequam pater Christum adducens reverteretur. 3. Ætas, quod fuerit duodecim annorum, totidem quot erunt morbi mulieris Hæmorrhousæ. 4. Quod Christo resuscitante revixerit, *ἠγέρθη* inquit Matthæus tanquam è somno. Marcus; *ἀνέστη καὶ περιπατήσας* surrexit & ambulavit, Lucas *ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς καὶ ἀνέστη τὸ σῶμα*. Reverfus est spiritus hoc est anima ipsius (per mortem sepa-

separata) & mox surrexit, pulchrò Grotius *h. l.* providè, inquit, hoc adjecit Lucas ut obiter doceret animam hominis non esse *κεῖσιν* corporis, nec aliquid, quod cum corpore intereat, sed *οὐ-
ῖν πρὸς τὸν τὴν*, quod post exitum vitæ mortalis alibi est quam ubi corpus. Id enim docet vox *Ἰη-
σοῦς*. Ubi sit non refert scire. Satis est esse in Dei manu, cui morientes pii spiritum suum commendant, recipiendum corpori in hora resurrectionis, cujus imaginem & pignus ista miracula præbebant, hæc etiam de filiola defuncta & resuscitata.

§. 365.

Restant adhuc populus, discipuli & tibicines. De populo in primo miraculo præsentem nihil aliud refertur, & quidem à Marco & Luca, nisi quod magno numero secutus sit (adeo, ut eum compreslerint *συνέθλιβον*, inquit Marcus, ad suffocationem penè usq:, hoc enim significat verbum *σύνθηγον* apud Lucam) idem refertur de ejus discipulis. Et insuper, hoc, quod admirationi & quasi pro absurditate ipsis, nominatim Petro, fuerit, quòd pressus à turba requisiverit à quo tactus esset. De tibicinibus & populo reliquo duo narrantur, primo quod convenerint in domo Archisynagogi ad justa funebria præstanda puellæ defunctæ. Secundo quòd Christum dicentem: dormire non mortuam, irriserint quippe qui (quod Lucas addit) probè sciverint mortuam esse. Videntur autem nec verba Evangelistarum, quibus tumultum illum funebrem describunt prætermittenda esse Mat-

theus dicit adfuisse αὐλητὰς tibicines & populū
 θυρυόμενον tumultuantē, voce generis de quo-
 vis ferē tumultu usurpari solita. Marcus dicit
 κλαίοντες καὶ ἀλαλάζοντες πολλὰ. Hæc vox si-
 gnificat clamorem inconditum, ubi nescias fle-
 tumne an exultationem significet διὰ τῆς ἀλα-
 λῆς quæ significat clamorem inconditum & in-
 articulatum plerumque è lætitia ortum. Groti-
 us putat ad imitationem Hebræi מְהִלָּה factam
 à Græcis hanc vocem, & interdum expressisse
 per ὀλολύζειν, quæ vox tamen aliàs in sacris usi-
 tata fuerit, τὸ ἀλαλάζειν verò in bellis, q̃ nos eti-
 am diximus. Illam inveniri ait *Esa.* 13. v. 6. c. 15.
v. 2. c. 52. v. 5. *Jer.* 48. v. 20. 31. *Zach.* 11. v. 2.
Os. 7. v. 14. hanc verò *Jer.* 25. v. 34. *cap.* 47. v. 2.
capite verò 4. *vers.* 8. alia exemplaria habere ait
 ὀλολύξετε, alia ἀλαλάξετε, Syrum expressisse
 ipsam vocem Græcam κλαίοντες Lucas dicit
 πάντες καὶ ἐκόπνοντο αὐτὴν. Grotius dictum pu-
 tat pro ἑπ' αὐτὴν, citat ejusdem Evangelistæ *cap.*
 23. v. 27. *Apos.* 1. v. 7. c. 18. v. 11. κλαίειν quid
 sit, per se notum est flere scilicet, κόπτεσθαι vero
 est scindi, vulnerari, percuti, videntur ergo cere-
 moniam luctus adhibuisse eam, quam prohibu-
 it Deus, ut scilicet se ipsos vulnerarint, aut mi-
 seris modis percusserint. Duo itaq; præcipuè vi-
 tia in hoc luctu notant Evangelistæ, primò ex-
 cessum in genere, quod fuerit immodicus, dein-
 de modum seu formam Ethnicorum qui resur-
 rectionem ignorabant, similem: ut scilicet tibi-
 cines adhiberent, quorum usus in funeribus in
 populo Dei adhibitus nullibi ante in sacris legi-
 tur;

tur; & prætereà se ipsos tractarent, modo in lege vetito, nominatim, *Lev. 1. v. 25. Deut. 24. v. 1.* Videntur & præficæ adfuisse in id conductæ, ut ejulando & defunctæ tum virtutes cum viveret, tum miseriam postquam inortua esset, cum fletu commemorarent & exaggerarent, quamvis Grotius falli putet eos qui *tibicinum*, Quæst.
CX. quorum etiam apud Joseph. l. 3. *bell. Judaici* mentio, *usum ab Ethnicis in populum Dei deductum* putent. Rectè enim ab aliis demonstratum, extare in antiquissimis Hebræorum scriptis ejus moris vestigia, quemadmodum & præficarum mentio fiat ap. *Jer. c. 9. v. 19.* Sed qui sunt illi antiqui scriptores? Nisi enim admodum fallor, exceptis prophetarum libris, nullus excessit tempora captivitatis Babylonice, Rabbinos autem multa ex conjecturis potius, quam solita traditione de majoribus blaterare, notum est. Hinc ipse postea dicit Tibiam non antiquissimis temporibus, sed seriùs adhibitam funeribus, notare Plutarchum *τῆς ΕΙ*. Hæc inquam ipse Grotius. Quicquid sit: nec Abrahami vel etiam Davidis tempore in usu fuisse, vel tibias ver præficas vel sola historia sepulturæ Abneri, 2. *Sam. 3. v. 32.* ostendere potest, ubi si tantus fuisset tumultus quantum hic describunt Evangelistæ, quomodo Davidis querela ad ipsum sepulcrum exaudiri potuisset? Et posito posteriorum regum tempore, adeoq; ante captivitatem Babylonicam in populo Dei fuisse, non sequitur tamen ab Ethnicis originem non duxisse, cum multò foediora ab illis didicerint, verbi gratia immolationem filiorum, quos, ut Lyra ait, æneæ imagini igne cande-

candefactæ in ulnas positos cremabant, & ne illorum ejulatus exaudiretur tympanis & tibiis auribus hominum obstrepebant. Qui mos, ut fuit antiquissimus, & longe prior omnibus Ethnicorum quæ ad nos venerunt historiis, ita credibile est ad ritus etiam funerum tractum, ut, quemadmodum illic morientium, ita hic lugentium clamor vel turbaretur vel juvaretur. Hinc patet eò evidentius, cur Christus non tantum lugere vetuerit, sed prorsus discedere jusserit populum lugentem & tibicines, rationem addens hanc, quia puella mortua non sit, sed dormiat. Si enim moderatus fuisset luctus eorum, solatus illos esset ut viduam Naimiticam. Quia autem luctus erat ejusmodi, quo vel innuerent ita mortuam esse ut spem non haberent resurrectionis, aut certe eos qui non habebant imitarentur. Itaq; inquit Christus, non mortua est sed dormit. Discedite itaq; cum ululatu vestro, qui non convenit ei qui dormit, aut si maxime mortua sit vobis, Deo tamen adeoq; mihi, qui ipsam resuscitare valeo perinde est ac si dormiat, &c.

§. 366.

Haftenus de iis quæ ad sensum textus pertinent tum Theologicum tum Philologicum. Sequuntur quæ ad harmoniam Juris divini & humani pertinent, ubi primò occurrit nobis materia *de scholis* & quidem, quia non Magistri, sed principis scholarum mentio fit, de iis præcipuè quæ singularibus supra alias privilegiis exaltatæ, *Academiae* sive *Universitates* vocantur, & gradibus honorum qui doctis tribui solent *maçtata*, *Scholæ* vox Græca est ab otio dicta, quod,
ut

ut Siracides dicit c. 3. v. 39, docentes atque discen-
 tes, aliis laboribus invigilare non possint, hinc etiam notante Speidelio in speculo, ordo
 scholasticus ab omnibus oneribus civilib' & mi-
 litaribus exemptus est, & ea communiter idem
 significatur quod passim in Evangelistis vox
συναγωγὴ congregatio ad prædicandum scili-
 cet & audiendum verbum Dei. Alias autem
 etiam significationes in jure hanc vocem habe-
 re, notat idem Speidelius, nimirum in libris Co-
 dicis Corpora sive ordines officialium, hoc est,
 eorum, qui munere & officio aliquo, quod ad
 principis monasterium pertinebat, fungebantur,
 intelliguntur. Hinc Schola agentium in
 rebus l. pen. C. de offic. Milit. jud. Hinc schola
 domestica Imperialium, l. 3. C. ubi Senat. Schola
 equidem & peditum l. 6. C. d. Advoc. div. jud. Scho-
 la gentilium, item Schola Palatina l. 13. §. sin autē
 C. de Judic. Schola saltariorum & clibanariorū,
 l. 9. C. d. annon. civit. Schola silentiariorum,
 l. 4. C. de silent. Schola societatis sacrarum lar-
 gitionum, l. 13. C. de Palat. sacr. larg. Ad origi-
 nem scholarum tum particularium tum universa-
 lium, quas Academias & Universitates dicunt
 quod attinet, video Besoldum & Speidelium u-
 trumq; affirmare, partim de suo (Besold. de Ma-
 jestat. f. 136. ipso citante) partim ex Pontificiis,
 nominatim Stengelio in Prefat. tractat. de Mona-
 steriis. Monasteria olim Academiarū fuisse loco,
 cum tamen diversissima sint utriusq; principia.
 De scholis constat piis eas fuisse à primo Christi-
 anismi initio, imo statim tempore Enos nepo-
 tis Adami, ubi teste Mose cæptū est nomen Di-
 vinum

Quæst.
CXI.

vinum prædicari & homines erudiri, *Gen. 4. v. 26* Habet quidem ibi vulgata versio hæc verba; Iste (Enos) cœpit invocare nomen Domini. At vero si verbum *וַיִּקְרָא*, quod ibi extat, solam invocationem denotat, sequetur hoc absurdū, ante ipsum Deum invocatum non fuisse. Adeoque Abelem mutum sacrificium sine omni invocatione Deo obtulisse, quod absurdum. Sensus ergo est is, quem versione Germanica expressit Lutherus, *damals sieng man an zu predigen* (solenniter scilicet alios erudiendo cum antea parentes liberos privatim tantum erudiissent) *von dem Diamendest Herrn*. Postea etiam scholas fuisse testatur inscriptio Ecclesiasticis Salomonis *וְהָיָה לְכָל הָעָם* congregatione quam inepte præfixisset si congregatio nulla tunc fuisset? imo David passim in Psalmis v. g. *Psalm. 22. & 4.* ubi prædicationem in congregatione, hoc est, scholam, ubi homines ad doctores audiendos congregati erant, promittit. Idem testatur exemplum Eliæ & Elisæi, quorum auditores filii Prophetarum dicti, ut passim extat in eorum Historia primo ni fallor, *2. Reg. 1. v. 3.* Post captivitatem Babylonicam usq; ad Christum scholas in usu fuisse, historia Evangelica, ut passim alibi, ita nominatim in hoc Evangelio testatur, idem etiam testatur Lucas *Act. 6. v. 9.* non in Judæa tantum sed alibi etiam in usu fuisse. Idem postea Christianos imitatos, primo Antiochiæ non obscure colligitur *Act. 13.* deinde Alexandriæ, uti habet *Osiand. Epit. Hist. Eccles. Cent. 2. c. 4. ad A. C. 182. ex Euf. l. 5. cap. 10. Hist. Magd. cent. 2. p. 9. & 187.* Hieronymo in *vita*
Pan-

Pantani primi illius scholæ præfecti, seu ut hodie loquimur Rectoris. Privilegiorum vero scholis eminentioribus datorum prima vestigia exant apud Imperatores, quorum primi hoc in genere leguntur Theodosius II, Arcadius & Valentinianus, ut expresse habetur *Cod. de professoribus qui in urbe Constantinopolitana docent qui est Tit. 15. l. 12. item eod. cod. de privilegiis scholarum. l. 1. T. 31.* ubi nulla fit mentio monasteriorum, quod vel illa in hanc eminentiam exaltata vel doctores in monasteria detrusi fuerint. Factum hoc Imperatorum, qui singularia quibusdam scholis privilegia dederunt imitati sunt Pontifices ultra nongentos demum annos post, ut mox speciatim apparebit.

§. 367.

Monasteriorum autem nulla in veteri Testamento apparent vestigia. Nisi Baalitas Jesabelis in eorum censum referas. Levitæ enim & Nazaræi, quibus Pontificii Monachos comparare volunt, cum conjugibus vixerunt, ut vel solum exemplum Samuelis satis argumento esse potest. In Novo Testamento prima eorum origo fuit sub persecutionibus, quas sancti viri fugientes, secesserunt in Eremos, quorum princeps fuisse creditur Antonius, de quo vide Osiand. *Epit. hist. Ecclesiast. cent. 4. l. 2. c. 1. Ad A. C. 326.* ex Athanasio (si tamen inquit non fictitius est) Hieronymo, Augustino, Sozom. *l. 1. c. 13. Socrat. l. 4. c. 25. Hist. Magdeb. cent. 4. c. 10. p. 1306.* Prior quidem ipso fuit Paulus eremita circa A. C. 260. senex tamen & moriens attigisse perhibetur ætatem Antonii, ante quem fortasse minus

Quæst.
CXII.

nus celebris fuit, v. omnino Osiand. *Cent. 3. l. 3. c. 20.* Illud autem de utroque memorabile est, & huc pertinens, quod neuter horum pro scopo habuerit studium literarum, sed Paulus metu mortis à Valeriano Imp. ad quem à Sore de Christianismo delatus erat, in eremum confugit. Antonius quicquid potius quam literas spectavit, quippe quas extremè aduersatum dicti historici narrant, contemplatione mundi qui ipsi pro libro fuerit contentus. Quicquid tamen sit de Antonio aut Paulo, & ejus vel coætaneis vel majoribus, vel asseclis, non derogabunt sine dubio Pontificii fidem Polydoro Vergilio qui l. 7. c. 1. de Inventoribus rerum diligentissime investigatis, de Monasticæ vitæ principio inter alia dicit: Paulus (Eremita de quo modo) Antonium, Hilarionem, Basilium, Hieronymum ac plerosque alios veluti novæ religionis (NB. *novæ religionis*) plantas (confer *Matth. 15. v. 13.*) vitæ huic (monasticæ) feliciter incubuisse & *sequenti cap. 2.* dicit post Annum quam Antonius erat mortuus circiter CCXV. (a) claruit Benedictus Nursinus in Um (a) adeoque Anno post bria Italiæ regione na Christum ultra quintus. Is in solitudine pergentesimum, post The diu versatus se demum odosium vero qui pri Sublaquum seu Subla vilegia scholarum con queum contulit, & c. stituisse *in jure civili* le Hic cum à multitudine gatur & vixit A. C. 392, ob sanctitatis famam trecentesimo ferè. adiretur, & ei secun (b) At si scholam insti dùm religionem nihil tuere cogitavit, adven solitudine gratius esset tantes hos ad se, erudi (b) po- re de-

(b) postremo ejus celebritatis vitandæ causæ Cassinum in ea regione pervetustum oppidum venit, ibiq; sibi sedem posuit sparsosq; & *soliagos ad id tempus monachos* (c) in unum contraxit cœnobium, mo-

dedebuit. (c) Si hi literati & Philosophi fuerunt Peripatetici forte fuerunt ab ambulando dicti, imo *πλανῆται* à vagando & errando & hoc ipsum exemplo potius quàm doctrina inducendo.

res & vitam tribus munitam votis, quæ prius non fuerant, quam Basilius cum certâ vivendi formula constituisset in Oriente parum vulgaræ observationis. Sane Basilius Cæsareæ Cappadocum Præsul, qui circiter Annum salutis humanæ CCCLXXXIII. (d) doctrinæ pariter atque sanctitatis summis (d) Adeoq; fere circa floruit laudibus, *primus* Theodosii, primi ut dictum, privilegiorum monachos *novis* legibus, ut scholasticorum auctoris (non scholarum quæ ut itidem dictum, ante ipsâ constitutæ erant,) multò minus cœnobio- se castè victurum, nihil rum monasticorum, possessurum, ac dicto quorū Basilius iste pri- præfectorum fore au- ma demum posuit Ti- dientem, quo se in per- rocinia. Si tamen vera petuum omni sua abdi- sunt quæ hîc de regulis caret voluntate. narrantur, de quo inde

est dubium, quòd concertatione se juscum Arianis vix illi permisisse videantur rem novam tantimomenti moliri, ut ita hæc illi afficta putem, ut conciliaret his regulis Benedictinis auctori-

tatem, multò scilicet minorem futuram si Benedicto, tanquam homini non nisi de superstitione noto, ut primo authori accepta ferrentur. Vitam Basilii videre licet, apud Os. *Epit. Hist. Eccl. Cent. 4. l. 3. c. 42.* ex Socr. *l. 4. c. 26.* Sozom. *l. 6. c. 34.* Vincentio in *speculo.* Nazianz. *Hist. Magdeb. Cent. 4. c. 10. p. 939.* De Benedicto memorabile est quod scribit Cassiodorus in *Chronico*, è ludo literario Romæ (ergo ludi literarii antiquiores fuerunt cœnobiis monasticis) transierit in solitudines & ibi monasticam vitam inchoarit, ut ita scholæ non ex cœnobiis Monasticis nactæ, sed vita monastica defectio potius quædam sit à scholastica. Sed sufficit ad nostrum scopum quòd conventuum monasticorum originem Basilio antiquiorum afferre nequeant.

(e) Fuit postea Basilii (e) Nihil hîc audis de decretum juxta ab o- studiis literarum, (f) mnibus observatum. quidni autem ipsi cre-
 Quamquam paupertas datis, omnes traditio-
 tis votum multò antine- adeoque & hanc de
 quius esse videatur, si paupertate in scrinio
 Urbano Pontifici Ro- pectoris habenti, (g)
 mano credimus (f) qui multas epistolas Ponti-
 amplius CXL. Annis sicibus falsò tribui non
 Basiliū antecessit: quan- difficile est demonstra-
 do in Epistola quæ ejus est, vide Os. aut Histor.
 nomine legitur (g) in- Magdeburgicâ in *Cent.*
 venimus ita usu venis- *Historia Ecclesiastica in*
 se, ut qui Apostolorum *vitis priorum Pontificum.*
 imitatores existerent. Quisquis autē author
 paulatim vota facerent, sit hujus Epistolæ sive i-
 se nihil proprium habi- pse Papa, sive quivis ali-
 tuos, us,

turos, quo æquè rerum us, erravit in eo, quod
 communitas, ac Apo- putavit vitæ Apostoli-
 stolicæ vitæ institutum cæ imitationem in eo
 omni tempore vigeret consistere ut à conjugio
 &c. vide si placet apud (quod non sine in excu-
 eundem plura. sabili contemptu Divine
 ordinationis, castitati atq; pudicitiae opponunt)
 abstineant & nihil habeat proprii, cum ipse
 Paulus, utiq; Apostolus, testetur de Petro, quod
 uxorem circumduxerit, quodque hac libertate
 etiam reliqui Apostoli imo omnes solo se & Bar-
 naba excepto usi sint, 1. Cor. 9. v. 5. & 6. de se
 verò, quod suis manibus victum quæsierit, (a-
 deoq; omnino proprii quid habuerit) *ibid.* v. 12.
 & *Act.* 20. v. 33. 34. ubi sane affirmat, nec au-
 rum, nec argentum ullius se concupivisse, quod,
 ne quidem ociosi Capuccini de se affirmare pos-
 sunt, quippe qui pecuniam non quidem attin-
 gant, medicent tamen & sibi porrectum in ca-
 putium reponi jubeant. Hisce scilicet nugis, nec
 prædicationi verbi (uti Apostoli quorum imi-
 tatores se jactant) nec studiis literarum, intenta
 erat vita monastica. Quod verò posterioribus
 temporibus Monasteria & Ecclesiæ Cathedrales
 in scholarum usum translatae sunt, ut citat Spei-
 delius in hanc sententiam Matth. Stephani *dis-*
turs. Acad. 4. fol. 13. & *seq.* inde nequaquam se-
 quitur scholas ex monasteriis ortas, sed potius
 monasteria ad scholarum (dudum ab Impera-
 toribus institutarum & privilegiis ornatarum)
 formam reformata esse. Imo Monasteria ad in-
 genium antiquum redeuntia, & quicquid poti-
 us, quam literarum studia tractantia, occasio-

nem dederunt Academiarum extra Monasteria
constituendarum, idq; ad exemplum Imperato-
rum qui ante cœnobîa extructa vixerant. Sic e-
nim Speidelius *l. citato. p. 14.* Quando autem,
inquiens, Ecclesiæ ditescerent, & Canonici sua
officia per Vicarios expediebant, factum dicit
(Matth. Stephani) quòd studia tam in monaste-
riis quàm collegiis clericorum cœperint frigere;
Ne itaq; ea; quibus Ecclesiasticus & secularis sta-
tus nullo modo carere potest, inter morerentur,
summi Principes & Magistratus Academias, &c.
instituere cœperunt. Et quidem Academias in
Germania ad imitationem monasticarum
(*b*) scholarum & col- (*b*) Imò Imperatoria-
legiorum clericorum rum ut supra aliquoties
collectas esse, exinde dictum.
probabile est, quod uni- (*i*) Sed non solis neq;
versitates vocentur, col- primò. Cùm omnes hi
legia, & personæ colle- tituli legantur in Codi-
giorum Decani, Magi- ce *l. 11. Tit. 17. 18.* &
stri, Lectores Scholasti- quidem ex Rescriptis
ci, quæ nomina antiqui- Theodosii & Valentini-
tus in monasteriis & ani Impp. Monasteriis
collegiis clericorum u- multò antiquiorum,
sitata erant. (*i*) excepta fortassis voce
lectorum, quæ non in omnibus Academiis usi-
tata & Scholasticorum quæ tamen (quamvis si-
gnificatione paulo diversa) legitur *Cod. de lucr.*
advoc. & olim ita vocatos rethores author est Ta-
citus *l. de Oratoribus*, vide retro §. 366. Non er-
go opus erat ex monasteriis asciscere. Addit au-
thor modo laudatus. Ac sciendum hic est, in-
quiens porrò, fundationem scholarum publi-
carum

earum five Universitatum & Academicarum
itemque privilegiorum Academicorum con-
cessionem à suprema potestate & autoritate,
nimirum à Pontificia vel Imperiali dependere

(k) Sixtin. d. regalibus.

c. 2. n. 21. l. 2. Arisæ. de
jure Majestatis. l. 2. c. 6.

n. 14. Est enim causa A-

cademiarum publica,

cujus idcirco guberna-

tio non privati alicujus

sed sollicitudini Princi-

pis, aut ei cujus est pote-

stas publica, & supre-

ma, commendata est.

Petr. Greg. Tholosan.

l. 18. de Rep. c. 5. quod

etiam probant Consti-

tutiones de studiis libe-

ralibus *auth. habita. C.*

ne fil. pro patre. Hinc est

quod Academia dica-

tur Auditorium publi-

cum & principale seu

Imperiale, *l. un. C. de stud.*

lib. Urb. Rom. Ac licet

A. C. (Augustanæ Con-

fessioni addicti) sum-

nam Pontificis autho-

ritatem & potestatem

nō agnoscant & c. quin

tamen Academia ab i-

pso S. Pontifice rectè &

legi-

(k) rectè & quidem ab

Imperatoribus ut sæpe

dictum originaliter, à

Pontificibus demum,

per imitationem, ne vi-

derentur, ut reverà e-

rant, in eo ipso quod

tanquàm proprium si-

bi arrogant, Imperato-

re inferiores. Nam ut

ex D. Besoldi *Catalogo*,

quem *loco sæpè citato* ex-

hibet, videre est, anti-

quissima Academia in

Germania Viennensis

cœpit sub Friderico I. l.

A. C. 1337. Erphurdia-

na verò à Dagoberto

Francorum Rege (qui

mortuus est, A. C. 317.

nt. habet Calvisius *ex*

Trithemio adeoq; itidem

ante fundata Monaste-

ria) instituta à Bonifa-

cio IX. Pontifice privi-

legiis ornata Anno de-

mum Domini 1391. In

Gallia prima Impera-

toris Caroli Magni &

SSf 3

qui-

Quæst.
CXIII,

legitimè erigantur & quidem Parisius erat A
 confirmantur dubium C. 791. Pontificis pr
 non est &c. Sicut nam- ma Lemovicensis dem
 que Ecclesiarum & Mo- A. 1320. In Italia quan
 nasteriorum fundatio Pontifex præcipue in
 nes, erectiones, confir- culis gerebat prima
 mationes, consecratio- Theodosio II. Imp. in
 nes S. Pontifex suo iure stituta est. A. C. 423.
 habet (l) c. 1. & seqq Pontifice Pio II. Senen
 10. q. 1. c. 1. cum seqq. sis demum A. C. 1387
 18. q. 2. c. nos quidem in mille penè annis post
 sine ex. de test. Sic quoq Anglia, Polonia, H
 Scholarum cura & in- iberia (quod vel maxi
 stitutio ac administra- mè mireris) nulla pro
 tio eidem denegari non- fus habetur à Pontific
 potest uti Matth. Ste- erecta.
 phani (licet Catholica (l) De erectionibus
 religionis non fuerit) confirmationibus, con
 ingenuè fatetur & scri- secrationibus, &c. Ec
 bit, *discurs. Acad. 8. n. 8.* clesiarum, monasterio
 & seqq. *sol. m. 65. & c.* rum vel etiam Scholari
 quippe quòd scholæ res- litem fortasse non ma
 sint Ecclesiastica & spi- gniam moveant Ponti
 ritualis, itemq; Ecclesiæ fici Politici (*vide tamen*
 & Scholæ connexæ cen- *Dom. VII.*) an verò pri
 seantur. (m) *vilegia*, hoc est, liberati
 onem à legibus, etiam Imperatoriis, concedere
 illis possit, nisi optimi Imperatores jam olim
 plus quàm tenebantur, indulsissent ardua quæ-
 stio est.

(m) Rectè. Hinc nascitur maxima, cui-
 cunq; competit unum connexorum illi compe-
 tit alterum, Scholæ & Ecclesiæ sunt connexa. E.
 cui

cui competunt Scholæ competunt etiam Ecclesiæ, & *p. c. non* tantum quia Pontifici Ecclesiæ competit. E. & Scholæ, sed etiam quia Imperatori Schola competit. E. & Ecclesiæ. Item cui Scholæ competunt ei competit res spiritualis. Quia scholæ sunt res spirituales. *Imperatori Scholæ competunt. E. & res spirituales, constitutiones & reformationes Ecclesiarum, &c.* Male ergo optimus Imperator Carolus Quintus à Paulo Tertio Pontifice reprehensus imò cum feditiosis Dathan & Abiram ad orcū damnatus est, quòd Ecclesiæ & religionis causam suscepit, sed vide inquam, de potestate Magistratus in rebus Ecclesiasticis *Dom. VII.*

§. 368.

Sublimis porrò hic titulus quòd hic Magister Scholæ ἀρχων, hoc est, princeps Scholæ dicitur, admonet nos, ut aliquid *de honoribus scholasticis* etiam dicamus. Dicemus autem præcipuè de his tribus; *Doctoribus, Magistris & Baccalaureis.* In initio privilegiorum, scholis quibusdam (nominatim Constantinopolitanæ & Romanæ) præ aliis datorum, vocem Magistrorum & Doctorum promiscuè usurpatam constat extitit. *supra citatis, conf. etiam Sedl. 10. Tit. 52. de Professoribus & Medicis. §. 7. Magistros studiorum,* ex quâ lege & hoc patet, privilegia horum (non quod quidem excipit ad solam Constantinopolim, sed ad alias etiam urbes quibus imperator adesse non possit) in Jure nostro extendi, *item ff. de verb. signific. l. 57.* ita ut Grammaticam etiam profitentes Doctores & Doctores legum Magistri appellati sint. Quia autem horum Imperatorum,

torum, qui primò has constitutiones fecerunt, tempora immediatè ferè exceperant incurfiones Barbarorum, potiffimum in Imperium occidentale. inde factum est, ut in illo strepitu armorum leges (ut ille agebat) non audirent, raros etiam cultores invenerint, nec ulli ferè eruditi, nisi vel Philosophi vel Theologi invenirentur, & hystilo sacræ scripturæ usi, Magistri (cui vocæ respondet Hebræum Rabbi) & plus est in S. literis quàm Doctor cui respondet vox διδάσκαλος, ποτε τὸ διδάσκειν docere, & posterioribus temporibus, Parisiis præsertim & Lovanii Theologi, quippe qui omnes in Universitate docerent Magistri nostri, tanquam unanimi voce omnium membrorum Academicorum dicerentur, conf. Rebuff. tract. concordator. §. 1. Pulsis verò à Justiniano Gothis ex Imperio etiam occidentali per Bellisarium, animum ad leges scribendas & promulgandas appulit, cohortatus (ut ipse loquitur in Proëm. Just.) cupidam legum Juventutem, ut summa ope & alacri studio has leges accipiant, & semetipsos sic eruditos ostendant, ut spes ipsos pulcherrima foveat, toto legitimo operè profecto posse etiam Remp. in partibus ipsis crenendis gubernari, vide l. d. §. 1. & 7. Uno verbo promisit studiosis legum honores quales debentur gubernantibus remp. privilegia autem iis, qui ad summum gradum eruditionis etiam in aliis facultatibus pervenissent hac ratione non adempta, sed qua talia communia cum doctoribus legum voluisse testantur repetitiones legum Theodosii Arcadii, Valentiniani &c. locis supra citatis in hanc sententiam ut paulò

paulo antea audivimus non tantum allegatæ, sed in hunc finem repetitæ. Habent ergo Doctores Juris imo omnes legum peritiam talem adepti ut remp. gubernare possint hanc præ aliis tum eruditum non eruditis prærogativam, ut ad honores reip. gubernandæ adsciscantur. Unde miror ambigi à nonnullis probe aliàs in Jure versatis, quo tempore hi tituli orti sint, cum, ex locis supracitatis viderint non tantum omnes hos titulos (exceptis tantum Baccalaureis de quibus mox) in corpore Juris extare, sed etiam hoc quod non nisi ab aliis sui ordinis probati, hoc est, ut hodie loquimur examinati, & testimoniis eruditionis instructi recipi debeant, inveniri dicto titulo *Cod. de professoribus & Medicis*. Ad Baccalaureos verò quod attinet; illorum titulum occidentalium scholarum proprium, & eo tempore natum, quibus nihil nisi Philosophia & non nihil Theologiæ in scholis vigebat, artibus loquendi & dicendi vel neglectis prorsus vel indecenter & cum contemptu bonorum authorum, unde discere eas debebant natum, barbarica vocis forma arguit, quod enim baccalarios potius dicendos nonnulli existimant, id sup loco relinquimus, certum autem habemus veteribus hujus tituli authoribus in mentem non venisse. Ut ita privilegia creandi doctores & magistros Academiis postea erectis concessa, non sint nova & in jure antea inaudita, sed nihil aliud, quam constitutionum dicta repetitio & in hunc ordinem redactio, ut non Constantinopolitanæ & Romanæ tantum, sed aliarum etiam urbium scholis, privilegiis ejusmodi

ornatis competerent. Quòd verò Doctores Theologiae titulo Magistrorum nostrorū non contenti, doctores audire maluerunt, idq; consecuti sunt, in eo non sunt consecuti novam dignitatē, sed tantum pristinae dignitatis explicationem, quasi, ne minores in sua professione putarentur quàm Jurisconsulti in sua, praesertim cū in Jure non ad titulos supra citatos, ubi nulla Theologorum vel sacra tractantium mentio facta, sed ad titulum de Episcopis & Clericis pertinuisse & ibi peculiare suos honores à privilegiatis diversos habuisse videantur. Apud Medicos verò Doctoris titulus successisse videtur in locum tituli Archiatri. *l. 9. C. de Professoribus & Medicis.* Si quæras; cur ergo Philosophiae non itidem ut Theologiae Magistris alius titulus datus, & itidem Doctores appellati? Respondeo 1. quia jam in titulis saepè laudatis sub doctorum titulo comprehensi, qui si illis non competit (in suo saltem genere) ostendatur ubi sint exclusi. 2. Quia altius in suo genere elevari non poterant. 3. Ne facultas eorum adhuc, ut hactenus factum erat, cum Facultate Theologica permixta videretur. Et notabile est quod scribit Besold. *Thesaur. practico. sub voce Magister prope finem.* In privilegiis, inquit, Tubingensibus rarior fit mentio Dd. sed tantum der Magister und Studenten / Ita B. Lutherus S. Theologiae Doctor in *diss. de libero arbitrio & de Indulgentiis* profitetur se Magistrum artium & Theologiae, quod argumento est, in privilegiis Academiae Wittebergensis quam quasi Colonia fuit Academiae Tubingensis etiam titulum Magistri & Doctoris promiscuè sumtum. §. 369.

§. 369.

Ex his facile est respondere ad quæstionē, *An* Quæst.
CXIV.
Magistri etiam sint Doctores in sua facultate ut aliarum facultatum in sua. Ego etsi controversiam meam non facio, ne in ambitionem; cujus ἀρχοντὶς titulo reos se fecisse Phariseos supra diximus, incidam: Quia tamen ad hanc materiam, textus penè invitum me perduxit, adeoque veritatis dissimulatio proditiōis ejusdem reum me facere posset, liceat mihi (sine præjudicio hujus vel ullius partis, fateor enim me non esse ex iis qui de jure respondere debeant) sed liceat inquam dicere mihi quod sentio, hoc scilicet: Videri mihi à negantibus non satis attendi ad statū quæstionis. Non enim quæritur, an Magistri Philosophiæ Doctoribus superiorum Facultatum ordinis eminentia pares sint, & omnia quæcunq; Jurisconsultis quocunq; respectu debentur participant. Sed hoc quæritur, an in sua Facultate æquè sint Doctores, ac non modo Jurisconsulti, sed & Theologi ac Medici in sua. Deinde quæri potest de privilegiis quæ habentur, vel ex sola promotione Academica, vel ex officio publico, quod scilicet actu sedeant ad gubernacula Reip. actu sint Archiatri Principis aut Doctorem publicum & Senatorem agant in schola privilegiata seu Academia. Circa primam Distinctionem respondeat pro me Speidelius ex *Speculo Juridico Politico* lit. M. sub voce *Magister*. §. cum ipsis verbis incipiente. Ceterum inquit, Magister Philosophiæ in effectū idem est ac Doctor ejusdem disciplinæ (Doctor Theolo-

giæ,

giæ, Jurisprudentiæ ac Medicinæ Magister existit ejusdem Facultatis) licet hodiernis moribus (NB. *moribus* non ex stricto jure) Doctoris titulus solis his tribus superioribus facultatibus ascribatur, nisi & is qui Magister Philosophiæ est, postmodum Doctoris gradum assumat. Nam talis se simul Doctorem in ea facultate quam proficitur & Philosophiæ appellare potest. Hæc Speidelius eò magis, ut videtur, probanda, quod 1. ceremoniæ Doctorales & Magistrales, ut vocatio in cathedram, exhibitio libri, pilei impositio, annuli inditio, etiam in nonnullis Academicis osculum (quamvis alicubi non usurpetur) per omnia conveniant. 2. Sequetur aliàs hoc absurdum, quando Magister Philosophiæ in Doctorem Juris vel Philosophiæ promotus, Doctor Philosophiæ dicitur, unam eandemq; vocem Doctoris simul respectu Philosophiæ æquivocè, respectu verò Jurisprudentiæ aut Medicinæ propriè sumi. Instant hic nonnulli cum titulo ipsius Imperatoris, qui simul sit Rex Bohemiæ & Hungariæ & ei tribuatur Majestas Cæsarea & Regia, quasi respectu regni Bohemiæ æquivocè sumatur. Sed negatur æquivoce sumi; sed tantum aliud correlatum respici. Majestatem scilicet veram & propriè dictam habet Rex Bohemiæ respectu regni illius, licet non respectu Imperii. Si enim princeps in genere potest in suo territorio quod potest imperator in Imperio (Bart. in l. in famem num. 14. ff. de pull. fur. Felin. in c. quæ in Ecclesiam num. 32. extr. de constit. Alex. conf. 2. n. 9. col. 1. Castrenf. cos. 34. n. 1. Cotin. sen. conf. 66. n. 13. Vol. 3. Soc. jun. conf. 98. n.)

98. num. 1. vol. 3. & alii) qui minus rex possit?

Circa alteram distinctionē quæ attenda præcipuè est in quæstione nobilitatis, nominatim Jurisprudentiæ Doctoribus competentis. Quæritur enim an talem dignitatem habeant ex eo tantum, quòd ad gubernacula Reip. sedeant, ut præmiū Institutionū illis promittit? (quamvis ibi Doctoratus nulla fiat mentio) An ex eo quòd in schola privilegiata (cujusmodi tempore Justiniani erant Constantinopolitana & Romana, hodie verò Universitates) doceant. An ex sola promotione Academica, quæ idoneos quidem pernunciat, quibus talis dignitas conferatur, ipsas autem has dignitates non confert, neminem enim vel consiliariū aut Archiatrum Principis, aut Professore Universitatis, Decanus & promotor constituit. Si ex hoc solo; facilis est, quamvis fortasse invidiosa responsio, posita enim causa ponitur effectus. Si verò ex aliqua priorum duarum causarum, tunc fortasse demum competit, si actu ad ejusmodi gradum ascenderint. Nec causam habet ut stomachetur non nemo, quòd in quadam Universitate in usu, imo ex rescripto superiorum sancitum sit, ut Professor Universitatis cujuscunque facultatis, præcedat Doctorem, privatam in ea vitam agentem. Quidni enim hoc? cum ille æquè ac alii (etiam nobiles dum in Universitate degunt) civis sit Academicus, Professor vero membrum Senatus Academici, adeoque in controversiis Academicis nobile (ut in Jure vocatur) judicis officium cum eo commune habeat. Sed & hæc
de

de hac questione & in universum de persona Principis scholæ sufficient.

§. 370.

Transecamus ad personam Hæmorrhousæ, ubi pro Harmonia cum legibus humanis inter ejus partim virtutes partim vitia comparandus erit *metus* illius, quo 1. aperte auxilium Christi implorare ex metu infamiæ cujusdam, quæ definitio Verecundiæ est apud Aristotelem non est ausa. 2. Metuit vel severitatem Christi vel iterum eandem infamiam à populo, cum videretur confitendum esse quod de se factum esset. Concurrere autem in hoc ipsius metu videntur illa ipsa duo, quæ Siracides habet de verecundia, posse scilicet eam esse ita comparatam ut in ea peccetur, posse etiam ita, ut honor inde reportetur, *Sir. 42. vers. 19.* Quòd morbum fœdum & abominabilem non passim divulgavit, rectè fecit, rectius multo quam impudentes nonnulli mendici, qui hernias, strumas & similes corporis notas publicè ostentantes, misericordiam hominum captant, etiam apud prægnautes, apud quas exempla non sunt ignota imaginationis & impressionis, notarum similium embryo ni factæ. Quòd tamen prorsus latere, & Christo auxilium q. suffurari voluit, quod modestè & morbo non ita clarè nominato petere ab ipso potuisset (non dubia ipsum qui & corda scrutaretur facile etiam intellecturum quo morbo laboraret) hoc probari non potest. Quamvis fides ipsius effecerit, ut & auxilium facile impetraret, & propter hoc peccatillum à Christo non reprehensa, sed bono animo esse,

se, iussa sit. Ex hac metus specie ut in genere aliquid de metu dicamus sane de eo. In iure multa habentur & quidem peculiari titulo *ff. quod metus causa*, propriè huc non pertinentia, quia pleraque loquuntur de metu ab externa quadam vi incusso, cujus intuitu contractus & alia ex ipso gesta rescindi solent. Id tamen non prorsus alienum à præsentì materia videtur, quòd dicunt metum habere in se ignorantiam, *l. item si. 14. §. in hac actione 3. ff. quod met. causa.* ideoque humanitatem & auxilium mereri, *l. 14. §. 5. l. ult. §. 1. eod. tit.* Vanò tamen metui non esse indulgendum, *l. 5. & 6. ibid.* esse enim formidinem aliquando ineptam imò furiosam, *l. 4. C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt.* Quod notandum non tantum in supra dicta rescissione contractuum, sed & in omnibus factis nostris, ubi dictum nobis putemus versiculum:

Tu quod jura petunt facias pietatis amore

Nec metuas quenquam, quisquis obesse volet.

Maxime vero metus abesse debet in persecutionibus, ubi nonnulli metu adacti ad abnegationem fidei excusatos se putant. Quod tamen tanto minus coram DEO sibi persuadere debent, quantò severius jura etiam civilia vanum metum taxant, memores dicti Christi: Nolite timere eos qui corpus occidere possunt, *Matth. 10. vers. 28.* Non multo E. dissimiles sunt Christiani Celtis Adriæ vicinis, qui ab Alexandro, cujus amicitiam expetiverant, interrogati, quid maximè metuerent responsuros sperante Alexandri potentiam, ipsi responderunt,

nihil

nihil nisi ne cœlum ruat, Strab. l. 7. quod utiq; in extremo judicio futurum est, ubi dum se benè staturos confidunt Christiani, nihil aliàs habent quod metuant.

§. 371.

Poluli tumultus hic ad funeris deductionem comparatus, & uti supra diximus, ab Ethnicis, ut videtur desumptus, monet nos ut aliquid *de more funerandi Ethnicorum* eorum, quibus præ cæteris similis videtur fuisse dicamus. Is verò est Romanus, ex parte etiam Græcus, quos Romani in præcipuis imitati sunt. Qua occasione autem Græcos & Romanos præcipuè imitati sint Judæi, causa in promptu est, quia paulo post captivitatem Babyloniam Græcis saltem ex parte, Romanis verò tandem ex toto subjecti fuerunt, & quia multi Romani, præfides scilicet & præsidarii, publicani & similes in Judæa & Galilæa habentes, patrio sine dubio more sepeliri cupiverint, quorum exempla Judæos præsertim ditiores, qualis hic Archisynagogus fuisse videtur, ad imitationem traxisse consentaneum est, ren-tento tamen patrio ritueatenus, ut integra corpora sepelirent, quod etiam Phœniciis eorum vicinis, ut & Ægyptiis, in usu fuisse historiæ memorant, qui apud Romanos comburendi fuit. Apud Romanos itaq; aliquo ex ipsis moriente, primum hoc erat, ut spiritum ejus ore legerent. Hinc apud Virgilium:

--- --- --- *si quis super halitus erret*

Ore legam --- --- ---

& infelices utrinq; viderentur si cui moribundo hoc non contigisset, teste Plutarcho & Cicerone

Verrin.

Verrin. 7. Hunc morem Judæis fuisse, nulla apparent vestigia, nec ex physica etiam ratione consultum ut introduceretur. 2. Oculos claudebant, quos postea in rogo positos rursus aperiebant. *Plin* l. 11. c. 7. 3. Corpus calida lavabant (quod hodieq; Judæis usitatum.) 4. Sæpius inclamabantur, non modo statim post mortem, sed sequentibus etiam septē diebus, donec comburerentur, adeo ut ubi certò de morte constaret conclamatum dicerent. Utrumq; horum ideò ut putatur ut eò certius exploraretur verè esset mortuus nec ne. 5. Ungebantur, quo officio fungentes pollinctores & pollinētrices dicebantur. (Unde sine dubio Pontificiis extrema unctio etsi enim vivi adhuc unguntur non tamen id fit nisi desperata convalescentia.) 5. Corpus ablutum & unctum candida induebant toga, eaq; simplici si ex vulgo esset, si vero ex magistratibus toga prætexta, (purpurà scilicet) si Censor tota purpurea dicunt nonnulli etiam coronari solios *Polid.* l. 6. *Liv.* l. 34. 6. In vestibulo ædium collocabatur ad januam ipsam. *Svet. in Augusto* (puellæ tamen hujus cadaver intra ædes repositum fuisse ex contextu colligitur quòd Evangelistæ Matthæus & Marcus dicant Christum cum Patre & matre, &c. introiisse, ubi sita fuerit defunctæ, sive quòd hic mos apud Judæos non fuerit, sive quòd vix dum mortua, & nondum ea quæ ante illam collocationem fieri debebant, omnia peracta essent) unde collocationis vox nata. De hoc ritu ita *Persius*:

--- --- --- tandemq; beatulus alto

Compositus lecto, crassiq; lutatus amomis.

Tit

In

In portam rigidos calces extendit.

7. Cupressi mortuorum domibus apponebantur, ut (quoniam hæc arbor non renascitur Hinc Diti, hoc est, ut nos loquimur, Diabolo sacra, & feralis Cupressus apud Virgilium) nihil spei de ipso reliquum amplius significarent, Plin. l. 16. c. 33. Hunc morem si imitati fuissent Judæi, impiè fecissent, quamvis Sadducæi per suam religionem probè potuissent. Ut autem hæc ceremonia ne apud Romanos quidem admodum antiqua, & cum usitata etiam esset, ditioribus tantum usitata, (peregrina ad tempus Romæ hac arbore) hinc apud Lucanum:

--- --- *non plebejos luctus testata cupressus.*

8. Domi ita omnibus ritè factis apparabantur ea quæ ad funera pertinebant, quæ (ex instituto Pompilii) in æde Libitinæ, (à quâ libitinarii dicti, qui funera curabant) quæ eadem cum Venere (docens scilicet quod libeat licere, & quod libet etiam in necando homine, facere) quod ideo à Pompilio institutum putat Plutarchus *quest.* 23. ut discerent Romani non tantum à talibus non abhorrere (quod tamen fiebat & fieri ex præcepto Dei debebat in populo Dei) tum verò quicquid nascatur (quod Veneris esset) eadem præsidente interitui esse obnoxium. Etsi verò simile quid nec apud Judæos nec apud Christianos in usu est aut esse debet. Monendi tamen sumus 1. mortem non esse nimis abhorrendam, non ex eo quidem principio, quod Venus Dearum pulcerrima ei præsideat, quibus & similibus ineptiis Ethnici amaritudini mortis suavitatem quandam conciliare voluerunt, sed quòd

quod à Christo devicta & stimulus ipsi ademptus sit. 2. Ne amemus turpes voluptates, quippe quæ, quamvis pulchra specie cultoribus suis abblandiantur, ipsam tamen perniciem secum ferant, *Prov. 2. v. 18. & alibi.*

9. Octavo à morte die & peractis jam domi solennibus hætenus dictis (ad quæ saltem ex parte præstanda tibicines & populi in hoc Evangelio & nondum ad funus deducendū, vix quippe puella mortua convenisse videntur) evocabatur populus ad funus per præconem his verbis; Exequias. L. Titio L. Filio, quibus est commodum ire, jam tempus est, ollus ex ædibus effertur.

10. Cum convenisset populus, tūc defunctus, lecto constratoque pura aut linteis splendidibus feretro (si ditior fuerat) capulo (si pauper) efferebatur. præcedentibus tibicinibus (seu, ut Gellius vult siticinibus, quod apud sitos caneant) si junior, (duodecim ad summum ex lege XII. tubalarum) tubicinibus si provectior ætate.

11. Deferebantur autem ditiores & honoratiores ut Imperatores Consules & Consulares à propinquis (parentes à liberis, liberi à parentibus, fratres & sorores à fratribus) viliris sexus plerunq; & ejusdem cum defuncto ordinis, interdum tamen & virginibus. Si autem defunctus tenuioris esset fortunæ, à Vespis sive vespillonibus, & quidē vesperi, unde illis hoc nomen natum, efferebantur, sine pompa, quippe cujus sumptibus fortuna ipsorum impares erant.

12. Præferebantur omnis generis insignia,

spolia, munera etiam quæ daturus erat defunctus, si qui servi manumissi, & ipsi præcedebant.

13. Sequebantur liberi, propinqui, affines & alii amici, ac filii quidem velatis, filiaë passis crinibus (contra quàm fieri solebat extra luctum) vid. Plut. *quest.* 14. mulieres veste alba (quod hodieq; apud nos in funeribus illustribus, vide iterum Plut. *quest.* 26.)

14. Adhibebantur etiam præficæ, quasi præfectas dicas, luctui scilicet, non plangentes quippe tantum, sed & reliquis modum dantes plangendi.

15. Præficarum simile quid Homerus in funere Hectoris matri & conjugii ejus adscribit. Et simile quid hodieq; fieri à viduis Turcorum narrat Schweigerus in itinerrario l. 2. c. 39. stantibus ad sepulcrum & miserè ejulantibus & inter alia requirentibus ab ipso & quasi expostulantibus quidnam ipsi apud se defuerit, quòd mortuus ipsam deseruerit, &c. Quem in locum apud nos successerunt conciones funebres, non tam ad laudem mortui (si Ecclesiæ quæ ita constituit intentionem respicias,) quàm ad consolationem superstitem directæ: quamvis & laus moderata & ad veritatem, non verò ad assentationem composita suos habeat usus, exempli saltem & consolationis causa, ut scilicet superstitēs, quem vitam piam egisse audirent, eum in meliorem translatum sibi persuadeant. Ut vero nimix illæ & assentatoriæ laudationes hodieque plus scandali præbent, quam fructus, ubi scilicet auditores nimium laudari videntes laude indignos, dignorum postea etiam laudem parum

Quæst.
CXV.

parum fidei habeant; malè interim existimantes de concionatore, tanquam præmio ab amicis mortui inhiante, & studium virtutis, quod in pauperibus minus curetur, in divitibus ultra meritum celebretur, abjicientes: ita apud veteres in superstitionem & tandem ἀποθεώσιν degenerarunt, laudemus ergo homines, ut homines, quippe qui quanti quanti sint, non minores sunt Paulo, dicente Gratia Dei sum quod sum, &c.

16. His peractis mortuus vel domum referebatur ibi sepeliendus, quòd quidem lex. XII. Tabb. prohibitum, ne quis in urbe sepeliretur vel cremaretur, non tamen ita strictè servatum, sed quidam virtute ut in urbe sepelirentur obtinuerunt. v. Cic. 5. *de legibus*, item Plutarchum in *Fabrizio*, in Imperatoribus etiam non servatum, vel sola moles Adriani testatur, idem dicunt de Virginibus Vestalibus.

17. Qui verò cremandus erat, quod non necessarium sed cuiq; liberum erat, ei ad rogam à libitinariis, ex lignis ascia non dedolatis, ad formam aræ extructum intertexta larice, picea, taxo, cupressis etiam circa illam constitutis ad vitandum tetrum ustionis odorem, delato, digitus (præsertim si honoratior esset) præscindebatur ad quem iusta fierent (Ecce tibi Tyrocinia reliquiarum sanctorum & venerationis earundem) præsertim si in militia aut peregrè mortuus esset, de aliis enim lege XII. tabularum prohibitum.

Quæst.
CXVI.

18. Mortuus preciosis liquoribus perfundebatur & quæ in vita cara habebat cremando ad-

jiciebantur, vide Plin. l. 4. Epist. 2. l. 5. Epist. 16

19. Factæ & interdum inferiæ viris fortibus necatis ad rogam captivis, aut gladiatoribus (qui buſtuarii inde dicti, ſecum invicem depugnantibus. Aut in defectum illorum genalaniabant, humano enim ſanguine inferos placari putabant. Quod quamvis lege XII. Tabb. prohibitum, non tamen ſervatum Varro teſtatur, quemadmodum & ab ipsis Judæis in hac hiſtoria factum videri ſupra diximus. In inferiarum locum ſucceſſerunt apud Pontificios miſſæ hoc eſt ſacrificia (incruenta tamen ut dicunt) pro defunctis celebrata.

20. Tandem proximus defuncto averſa à rogo facie facem ardentem inferebat.

21. Defuncti oſſa & cineres lecti in urnam condebantur ab amicis & cognatis, quos interim ſacerdoſter aqua pura aſpergebantur & ita expiabantur ſive luſtrabantur (Pontificii hodiè benedictam dicunt ſine dubio ex his & ſimilibus luſtrationib⁹ natam luſtrationes Moſaicæ ei factæ qui mortuum tetigiffe ſubjecto, forma, efficiente & ſine ab his differunt ſubjectum non erit mortuus, ſed vivi & quidem non omnes, ſed ii tantum qui mortuum tetigiffent, hinc etiam motus non conſiſtebat in luſtratione ſeu incenſu ita luſtrator non erat ſacerdos ſed privatus modo pius eſſet non tendebat ad expiationem, ſed tantum ad externam & civilem purgationem. Alias Num. 18. Moſes populum non aqua ſed ſanguine ſanguinem Chriſti ſignificante aſpergebat. Ethnici autem & Pontificii aqua peccata ſua abluunt, ut Pilat⁹ in damnatione Chriſti,

sti, audient autem aliquando illud Prophetæ, si maximè lixivio te abluas, &c. emicat, tamen improbitas tua, *Jer. 2. v. 22.* vide vers. Lutheri.

22. His peractis præfica clamabat; ILICET, id est, ire licet. Ad quam vocem euntes dicebant Vale, Vale, Vale, vel Salve & Vale (sic apud Virgilium,

--- --- *Salve æternum mihi maxime Palla.*

Æternumq; vale.) Nos te ordine quo natura permiserit, sequemur. Vale autem & Salve illis dixerunt, non tanquam valituris aut salute fruturis, sed tanquam ita à se relictis ut nunquam amplius eos sint visuri, valeant ergo per se si possint, salute nulla à nobis sperata. O Miseram valedictionem, dignam iis, qui nullam sperant salutem aut vitam meliorem, quam non modo dubiam, sed prorsus nullam speraverant,

§. 372.

Mentio Medicorum in descriptione morbi mulierculæ, quam sanare nequiverint, monet nos ut *de medicis* aliquid ex jure afferamus, & quomodo cum iis quæ sacræ literæ de iis habent conveniant audiamus. In populo Dei in magna fuerunt existimatione, & videtur illorum professio initio appendix quasi fuisse sacerdotii. Hinc inspectio lepræ ipsis demandata. Hinc etiam Siracides honorari ipsum vult ab ægro. *Sir. c. 38. v. 1.* & Deus ipse Medicum se vocat populi sui, *Exod. 20.* Apud Græcos itidem honorificè sunt habiti. Hinc versus apud Homerum:

ἰητὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάξει καὶ ἄλλων.

Patronum illis constituerunt, imo primum Medicum dixerunt Apollinem, & ejus filium.

Æsculapium. Nec sine examine aut simili probatione apud illos ad exercitium Medicinæ tempore Hippocratis, testatur ejusjuramentum Medicis præscriptum. Et ipse Hippocrates ab Hercule & Æsculapio genus ducere audit. Et præclaros honores, non apud Coos tantum, tanquam in patria, sed & apud Argivos & Althemienfes adeptus est. Majores apud Persarum Regem Artaxerxem una cum ingenti vi pecuniæ adipisci potuisset, quæ omnia tamen patriæ amore respuit. Apud Romanos vero veteres parum pro dignitate tractati sunt, quippe qui erant hominum genus ex viris agrestibus, & militaribus collectum, de quorum primo rege quod cecinit Ovidius in Fastis circa siderum scientiam de omnium artium genere verum erat.

Scilicet arma magis quàm sidera Romule nōras.

Item in optimo etiam & à literis, præsertim eloquentia, cultiore apud illos seculo, Virgilius, non invito sine dubio audiente Imperatore & toto populo Romano:

Excudent alii spirantia mollius æra

Credo equidem veros ducent de marmore vultus,

Orabunt causas melius, cœliq; meatus,

Describent radio & surgentia sidera dicent.

Tu regere imperio populos Romane memento

Hæ tibi erunt artes) paciꝫ imponere morem.

Contigit itaq; doctis apud eos, quod hodie apud Turcas solet, ut optimi & optimarum artium artifices essent ferè mancipia. Et tales plerunque erant etiam illorum Medici, ut ex Ciceronis orat. *pro Cluentio* & aliunde apparet, usq;

usque ad tempora Julii Cæsaris, qui, ut refert Alex. ab Alex. *Genial. dier. l. 4. c. 10. & Gothofr. ad l. 9. C. de Philosophis & Medicis.* ex Sveton. in *Julio.* Medicinam professos & reliquarum artium doctores præcipui muneris loco civitate donavit. Et Augustus, quod à Musa liberto (cuius annulorum & auri vim infinitam dederat, & statuam ære collatitio prope signum Æsculapii posuerat) ex adversa admodum valetudine in optimam restitutus esset, universo Medicorum ordini immunitatem munerum dedit, teste Dione 53. id sub Vespasiano, Adriano & Antonio confirmatum, *l. ult. ff. de muneribus,* item ab Honorio & Theodosio, ut ex *C. Theopl.* colligisse dicit Gothofredus, apud quem vide plura *citato loco.* Tales honores, nisi fallor, antea nulli contigerunt (necum toti eorum ordini) excepto Archagatho Lysaniæ filio, qui ex Peloponneso Romam veniens, medicinam professus, mire gratus primum fuerit Romanis & jus Quiritium ei datum, cum taberna ad habitationem, & vulnerarius primò post ob sævitiam secandi & urendi carnifex dictus sit, quod factum narrans ex Plinio, *l. 29. c. 1.* Calvisius, computat ante Christum natum 215. Nonnulli distinguunt inter Chirurgos, qui medici dicti, & medicinam tractantibus pro servis quasi fuerint, uti hodie fit in Italia, ubi Chirurgis non nisi præsentem Medico (qui inde Medicinæ & Chirurgiæ doctores audiunt) vulnera detegere, & tractare licet. Sed olim ante Imperatorum tempora non sic fuisse, sed chirurgorum & morbos internos tractantium profes-

sionem unam eandemque fuisse, patet 1. quod nullibi inveniatur distinctio. 2. ex eo quod Jurisconsultorum præcipui, ex quorum sententiis juscivile conflatum est, per Medicos Chirurgoſ intelligant, Paul. l. 3. sent. S. tit. 23. Ulpian. in l. 4. in fin. ff. ad leg. Cornel. de siccar. & l. qua actione 7. §. ult. ff. ad leg. Aquil. id. Ulpian. in l. 3. ff. de extraord. cognit. Et quid verbis opusest? ipse Celsus in præfat. pr. libri Medicinæ tres facit partes, primam quæ victu, secundam quæ medicamentis, tertiam quæ manu medeatur. Primam *διατητικὴν*, secundam *φαρμακτικὴν*, tertiam *χειρουργικὴν*. Jure autem Justinianæo nominatim Cod. de professoribus & Medicis distinctio introducta, & medicinam publicè vel profitentes velexercentes Archiatri dicti, & his Chirurgi subjecti fuisse videntur. Quia tamen in titulo Medicorum nomen omnibus tribuitur, & cum reliquis professoribus conjungitur, itaque pro modestia sua hætenus medicorū nomine contenti fuerunt. Factumque ut Archiattrorum nomen iis nominatim tribueretur, qui inter plures Medicos, cujusmodi sunt interdū in aula Principum, tanquam primarii & præsides quasi eminent. Et idem nomen aut, ejusdem nominis dignitatem, Medicinam in Universitate profitentibus competere arbitror.

§. 373.

Porro ut quæ de Veterum Romanorum rustico (ut scaphani seipsam vocemus) de medicis judicio dicta sunt; nequaquam autem contumeliam laudatissimi &, ut dictum, in sacra scriptura honoratissimi Medicorum ordinis dictum

ctum accipi debet (nisi quis hoc pro contumelia apud nos interpretetur , quod hodieq; apud Turcos, Romanis, Ethnicis adhuc, in multis similes, artificia non nisi à Christianis iis subiectis tractantur, imò optimi illorum milites Janitzari Christianorum liberi sunt pro tributo illis dati) ita admonitioni esse debet omnibus eruditis, ne animo frangantur, si minus pro dignitate colantur & honorentur, sed id sibi quisq; maximo ducat honori, si multis profuerit, quicquid sit de infulsorum, & aliorum ingratorum iudicio.

§. 374.

Sed nec regulæ prætermitti debent, quæ in Jure Medicis præscribuntur, cujusmodi sunt sequentes.

1. Medicus artis medicæ peritia & morum probitate præditus esse debet, *l. 1. ff. de decret. ab ord. fact.*

2. Medicus qui se in Medicina peritum asserit, tria singulis in morbis se scire præsupponit, videlicet præterita, hoc est causas, præsentia, i.e. statum morbi, futura, an curabilis sit nec ne, *Card. Flor. in cap. ad aures de etat. & qualitat.*

3. Medicamenta apta tempori debent exhiberi, properata nimis vel retardata remedia raro profunt, *coll. ex can. absit. 23. dist. 50.* Hinc Poeta:

Temporibus medicina valet data tempore profunt,

Et data non apto tempore vna nocent.

(An autem aptum illud tempus ex sola qualitate morbi & constitutione ægri, & non magna ex parte ex constitutione siderum, præsertim ad sidera natalitia ægri collatorum dependeat, quaestio

fitio est majoris, quàm multi putant, momenti. Si enim sationes & aliæ operationes naturales magna ex parte à cœlo gubernantur, cur non etiam medicamenta præstantiori, subtiliori, & ad sidera multò propiorem naturam, quam omnia alia in inferioribus cognationem habenti naturæ inservientia?

4. Medicus medicinà præscriptà, cavere debet, ut etiam à pharmacopola rectè præparetur. Hostiens. *in summa sub tit. de ætat. & qual. §. ordo.*

5. Medicus non debet à latere ægri facile discedere, si morbum ingravescere sentiat, idem *d. l.*

6. Medicus quilibet ad suam conscientiam recurrere debet, *arg. d. cap. aures. & cap. un. de homicid. l. illicitas. 6. §. sicuti 7. ff. de offic. præsid. Socin. ad c. ad audientiam de homicid. n. 31.*

7. Si Medicus servum imperitè secuerit, aut medicamentis perperam usus fuerit, vel medicamenta per vim infuderit, vel si malo veneno unxerit, *L. Aquiliam teneri dicitur, l. 7. §. 9. ff. ad L. Aquiliam.* Veros servos quia hodie non habemus, itaq; in nostris servis tale quid admissum nihil aut parum diversi quo ad pœnam habebit ab eo quod splendidiori etiam hoc in genere contingeret.

8. Imò si dolosè medicamentis suis infirmum interfecisset pro criminis qualitate, pœna capitali puniri potest, *l. necessarios 5. §. ff. ad S. C. Syllan. l. ejusd. 3. ff. ad L. Jul. de sicar. Ord. Carol. V. artic. 134.*

9. Non debet apud Medicum plus valere pecunia

cunia quàm vita morituri, *can. non satis. 14. in fin. dist. 86. Gail. obs. 43. n. 13. Honther. l. 4. de art. Notar. c. 77. n. 47.* unde pauperes gratis curare jubentur & præmium à Deo expectare, *gloss. & præpos. in cap. 1. distinct. 83.*

10. Medicus ægrum ad implorationem auxilii Christi, ad confessionem & pœnitentiam ante omnia invitare debet, *cap. cum infirmitas 13. de pœnit. & remiss.* non itaq; probandi qui promissa salute, de qua ipsi dubitant, ægrum uti putant spiritualiter sanare volunt, vid. supra in hanc sententiam *notata ad Dom. XIV. paragr. 197.* Quemadmodum nec ii laudandi, qui morbos nimis exaggerant, ut tanto plus præstitisse videantur. Atq; hæc Medicis dicta sunt.

§. 375.

Sed & *ægris regula* quædam præscribendæ sunt.

1. Sicut *ultima regula §. antec.* dictum Medicus ægrum ad implorationem auxilii Christi adhortari debet: ita decet ægrum non modo illi adhortationi obedire: sed nec expectare, donec à medico moneatur, sed antequam ipsum consultat, seria pœnitentia ad Deum se convertere, ut monet, *Sir. c. 38.* Imo non expectandum donec ægrotemus, *Sir. 18. v. 22.*

2. Nemo committere se debet Medico impio, nominatim Judæis, de quibus JCrī dicunt; *Quæst. CXIX.* mortem appetere videri, qui à Judæo sanitatem exquirat: cū sine auxilio Christi Salvatoris sanum se fieri posse opinetur, *can. quia. 7. caus. 26. quæst. 2.* Judæo vero persuasionem solertiæ sapientia Christianorum superioris quasi suggerat Et in Jure Canonico sub excommunicationis

tionis pœna prohibitum est, in suis infirmitatibus alicujus Judæi medicamentis uti, *cap. nullus. 13. 28. q. 1.* Libet tamen apponere tria memorabilia exempla Medicinæ Judaicæ, unum ubi benè, duo ubi malè cecidit. Illud ita habet: Johannes Arragoniæ rex cæcus, visum recepit curante Medico Judæo, Is Astrologiæ peritissimus erat, & elegit primum diem 11. Sept. quo dextro regis oculo albuginem acu deterfit, ad sinistrum oculum sumfit d. 12. Octobr. Calvis. in *Chronolog. ad A. C. 1463. ex Marian.* Sans (ut & hoc obiter addam) vel maxime in oculorum cura situm esse in diversitate influentiarum constat exemplo mihi non à quodam Oculista, ut vocant mihi affini, qui narrat, puellam ad se venisse cui diu novilunii chirurgus quidam, oculos itidem tractare solitus, albuginem ab oculo detraxerit (den Staren gestochen) & intempestiva illa curatione malum auxerit, cum maximo dolore conjunctum. Sed ad curationes Judaicas redeo, & quidem sceleratas duas, quæ pessimè cesserunt. Primum scelus in hoc genere perpetratum est in Carolo Calvo Imp. qui accepto à Zedechia Judæo pulvere veneno infecto, post diem undecimum mortuus est, ut narrat Calvis. *ad A. C. 877. ex Ammiano*: Alterum perpetratum est à Judæo in Joachimo Electore Brandeburgensi, cui ut narrat idem Calvis. *ad A. C. 1571.* cubitum ituro venenum in Malvatico miscuerat. Quod exemplum vel ideo diligenter notandum, & ad deterrendum à Judæis vel unicum satis esse debebat, quòd Judæis ille Electori familiaris fuerit, & sine dubio an ea sæpè se-

pē feliciter, ut creditum fuerit, ipsum aut aulicos curaverit. Atq; ut ex eo, quod supra diximus Romanos priscos servis pro medicis usos, magnis sæpe sceleribus, præcipuè circa veneficia occasionem propter ingenia servilia, plerumque improba & distorta, datam, ex historiis constat, ita multo magis de Judæis qui de jure mancipia sunt imperii, facta autem viva mancipia Diaboli hostis humani generis & præcipuè Christianorum acerrimi, si plus æquo illis fiditur putandum est. Et si maximè mali nihil perpetrent, indignum tamen est Christianis, nec parum facit ad confirmandam illorum duritiem, si adhibeantur ad officia solis hominibus liberis, imo peculiariter privilegiatis competentia. Sed pergitur in regulis.

3. Æger gratus esse debet erga medicum, quod itidem monet Sir. c. citato. Incidit jam quod nuper audiui ex fide digno; in Italia moris esse, ut Medico ægrum visitanti, quoties id faciat, toties aliquot aurei pro honorario offerantur, factum autem aliquando esse, ut æger id prætermitteret. Ibi medicum emanasse, interrogatum, cur non venisset, respondisse, oblitum se esse, quia nihil pro memoriali ipsi datum sit, labilem scilicet habuit hic Medicus memoriam, quam forte correxisset regula non ante positā si rectè attendisset. Et si verò turpe vitium in Medico est avaritia: non minus tamen turpis est in ægro ingratitudo, & præsertim, si facultatibus polleat, sordities & indecora parsimonia. Non gratis enim, sed condigna mercede præstita mederi tenetur, Harprecht. ad Instit. disp. 12. in supplement. lit. h.

Nemo

Nemo enim suis stipendiis militare tenetur maxime divitibus, gloss. in cap. verb. inferas. distinct. 83. Speculat. in rubr. de salar. §. postremo loco 4. n. 2. vers. quid si infirmus dives. Pauperes quibus gratis inservit Medicus animo, & si facultas & occasio ferat opere præstent gratitudinem quam pecunia declarare non possunt.

4. Si quis vel ob paupertatem vel alias causas quas corrigere nequit, medicina frui non potest, non desperet tamen. Ut enim, quod est apud Sapientem, c. 16. v. 12. Israëlitas in deserto nec herba nec malagma sanavit, sed solum Dei verbum, ita hodieq; extant exempla morborum vel nullo vel tali remedio curatorum, à quo fortasse, qui meliora habere potuisset, frustra remedium sperasset, imo Deum tentasset si usurpasset.

5. Nec tamen ii quoq; qui Medicum & medicinam habere possunt nimis firma fiducia ab iis dependeant, ut fecisse legitur rex Assa, 2. Paral. 16. v. 12. fortassis etiam fecit hæc muliercula, quæ omnem substantiam in Medicos impendisse dicitur sed frustra. Si autem sanata ab ipsis fuisset, ad Christum fortasse nunquam venisset. Nec dubium est Scholæ hunc Principem, quem è ditioribus fuisse, velex operosis circa defunctam ejus filiam ceremoniis colligitur, medicorum ope usum, itidem de Christo non cogitantem, antequam videret, præsidia medica adeò nihil profecisse, ut de vita filiae prorsus desperandum esset.

6. Si æger, postquam officio suo satisfacit, tum coram Deo tum coram hominibus, Deo ægritudinem suam cum pœnitentia seria commendavit,

vit, media ordinaria adhibuit & tamen experitur spem salutis decollasse. Certò sciat, Deum, qui neminem ultra vires tentari permittit, *1. Corinth. 10. v. 13.* melius aliquid ipsi reservasse. Insumsit muliercula hæc omnes facultates suas Medicos, frustra ut videbatur. Sed si rectè rem putas benè omnia collocata sunt, uno hoc nomine, quod hac ratione vanitatem præsidiorum mundanorum despiciere Christum autem verū medicum agnoscere didicit. Ita de cæco nato dicit Christus *Joh. 9.* nec ipsum nec parentes ipsius peccasse, ita scilicet, ut pœna illorum peccatorum pro fine sit hujus morbi, sed ut gloria Dei manifestaretur. Et de morbo Lazari ex quo mortuus est, non esse ad mortē, sed ut gloria Dei manifestaretur. Si autē nihil singulare lucratur, hoc certè, quod cum Christianis omnibus commune habere debemus, plerunq; autē nisi calamitate pressi omittimus, ut ab omnib⁹ mundanis derelicti peccata agnoscere, & futura anhelare discamus, scientes, mansionem firmā hīc nos non habere, sed futuram quærendam esse, *Hebr. 13. v. 14.* §. 370.

Tandem, ne puellæ defunctæ, à Christo autem resuscitatæ omnem mentionem amittamus recordamur, quod Grotius supra monuit: Evangelistam cum dixit, reversum ad ipsam esse spiritum ipsius, respexisse ad animæ immortalitatem, & à Corpore separabilitatem. Certa sanè illa est nobis ex aliis etiam Scripturæ locis, ut *Ecclesiast. 12.* Spiritus redit ad Deum, qui dedit eum, item *Actor. 7. v. 59.* Domine Jesu, suscipe spiritum meum, & alibi, Quia ta-

U u u

men

Quæst.
CXX.

men in collatione Divinorum cum humanis versamur, non prorsus intactam relinquere debuimus illam quæstionem; *An etiam gentiles immortalitatem animæ crediderint, & an ea ex principiis humanæ sapientiæ demonstrari possit.*

Instinctum quasi quendam homini datum & forte inter principia nobiscum nata esse, ut communiter etiam Ethnici sapientiores crediderint, animam esse immortalem, nec quicquid est hominis id omne cum corpore interire, docent passim ipsorum scripta v. Cic. *de legibus & in Tusculanis quæstionibus.* Senecam item *ad Luciliam*, vix autem aliquid magis consentaneum sacris literis invenias apud Ethnicos illo Socratis, qui ad cicutam bibendam damnatus à judici- bus: Anitus quidem & Melitus inquit, interficere me possunt, sed incommodo & detrimento minùs afficere, Brus. l. 4. c. 10. Eandem sententiam Cyro morituro tribuit Xenophon ex ipso Cicero in *Catone Majore*, &c. Et Propertius:

Sunt aliquid animæ, lethum non omnia finit,

Luridaq; evictos effugit umbræ rogos.

Quod tamen, quæ sit ipsius origo, quòve post hanc vitam vadat, nesciverunt, hoc argumento est, incertos fuisse. Scire enim est per causas, rem cognoscere, quia verò quæ causa sit animæ, si à sacra Scriptura recedimus, nescimus, certo hoc est argumento, rationi humanæ comper- tam aut demonstratam non esse, ejus immorta- litatem. Ad originem quod attinet, pleriq; Sa- pientum putarunt cum Pythagora partem eam esse Spiritus mundi, vide Crinit. *de honesta discipl.* Macro- b. *de somn. Scip.* ubi inter alia: Animarum

Ori-

Originem manare de cœlo inter rectè philosophantes indubitata constat esse sententiæ, c. 9. vide etiam c. 12. Secuti sunt etiam Poëtæ. Hinc illud Virgilii l. 6. *Æneid.* de animabus:

Ignæus est illis vigor & cœlestis origo:

Et Horatius vocat:

--- --- --- *Divinæ particulam auræ.*

Nec loqui hoc de creatione hominis, ubi homini animam Deus inspirasse legitur (quanquam & hoc nimis crassum foret credere, Deum partem substantiæ suæ cum homine communicasse) contextus apud Virgilium loco citato ostendit. Hinc & Claudiano hominem formaturus Prometheus dicitur.

Sinceram patri mentem furatus Olympo.

Incertiores adhuc & ferè absurdiores fuerunt de loco & statu ejus post mortem, hinc Adrianus inap. moriturus:

Animula, vagula, blandula,

Hospes, comesq; corporis,

Quæ nunc abibis in loca?

Pallidula, rigida, nudula,

Nec ut soles dabis jocos.

Pleriq; iterum secuti sunt Pythagoræ sententiam, migrare scilicet in alia corpora, ut videre est iterum apud Virgilium dicto l. 6. *Æneid.* hinc Claudianus l. 1. de rapt. Proserpine.

Quos ubi per varios annos per mille figuras

Egit lethæo purgatos flumine, tandem

Rursus ad humanæ revocat primordia vitæ.

Et Ovid. 15. *Met.*

Morte carent animæ, semperq; priore relicta

Sede, novis domibus vivunt habitantq; receptæ.

Uuu 2

Non-

Nonnulli ita absurdi fuerunt, ut etiam in besti-
as venire crediderint. Hinc Ovid. *ead.* 15. *Met.*

--- --- --- *inq; ferinas*

Possumus ire domos pecorumq; in corpora cordi.

Sed Poëtæ quidem ista, & quidem quod vel ma-
ximè in Virgilio apparet, ideo, ut eo liberius fin-
gere quæ vellent possent, hinc dicto l. 6. *Æneid.* in-
troducitur, Anchises Æneæ filio ostendens ani-
mas, in posteros suos Romanos migraturas & ea
occasione res gestas illorum celebrat. Qui in be-
stias migrare tradiderunt, taxare voluisse vide-
mur eos, qui quamvis natura homines sint besti-
alem tamen vitam æmulentur, vide *Gryllum Plu-*
tarchi. Hæc itaq; & his ex causis Poëtæ, sed ta-
men à Philosophis, Pythagorâ potissimum, qui
magna in existimatione erat desumpta. Sed vide-
bimus alios Philosophos. Aristotelis sententiam
(de quâ quid ipsi hic deprehenderimus mox di-
cemus) Cicero ita memorat 1. *Tusc.* quòd, cum
quatuor nota illa genera principiorû (elemen-
ta intelligit) esset complexus, è quibus omnia
orirentur: quintam quandam naturam censeat
esse, quæ sit mens. Et postea ita inde concludit.
Sin autem est, inquit, quinta quidem Natura ab
Aristotele inducta, hæc & Deorum est & anima-
rum. Digna autem videntur quæ ascribantur
verba ejusdem Ciceronis, quibus animæ im-
mortalitatem, aut certè originem à mortalium
& corruptibiliû origine diversam docere vult.
Animorum, inquit, nulla in terris origo inve-
niri potest. Nihil enim est in animis mistum at-
que concretum, aut quod ex terra natum, atque
fictum esse videatur: nihil aut humidum quid-
dam

dam, aut stabile aut igneum. His enim in Naturis nihil inest, quod vim memoriæ, mentis cogitationis, vim habeat, quod & præterita teneat & futura prævideat: & complecti possit præsentia quæ sola divina sunt. Nec invenietur unquam unde ad hominem venire possint nisi à Deo. Hæc Cicero de ipsa animæ natura, non malè pro Ethnico. De originis autem modo errasse videtur errorem Pythagoræ, & quidem crassius. Humanus animus, inquit 5. *Tusc.* deceptus est à Deo. Hoc si verum esset sequeretur Deum esse divisibilem, Adeò tardi sumus ad credendum id quod Deus in verbo suo revelat. Esse qui creationem statuunt, haud dubiè non ignoravit Cicero; adeò tamen cæcus fuit, ut mallet quidvis potius absurdissimum, quàm quæ verbum Dei dictat credere. Sed hæc ille Academicus, qui dubiis delectabantur. Aristotelem propius intuebimur, qui exquisitam in omnibus, quibus potuit certitudinem rimatus est. De eo primò verum est, quod narrat Cicero animam statuisse θεῶν ἡ καὶ αἰδίων, ut passim habetur in libris de anima, Divinum quid & æternum. Sed primo de origine ejus nihil habet. Creationem etsi non pro nihilo habuisse saltem ex illo constat quod habet 1. *de Cælo*, Deus, inquit & Natura nihil faciunt frustra, ubi Deum Naturæ auctorem statuere videtur, quod cum per generationem fieri non potuerit, per creationem factam necesse est. Disertè tamen nullibi hoc decidit, quia nihil illi certum, nisi quod potuerat demonstrare. Hinc orta est apud Aristotelicos quæstio; nùm de essentia creationis sit novitas

essendi, innuentes Aristotelem creationem quidem videri agnovisse, non tamen in tempore, sed ab æterno, quia mundum statuerat æternū, & tamen à Deo ortum.

2. Nihil etiam habet de eo, quo anima migret post mortem hominis. Nisi forte cum Socrate, quem non omnino videtur aspernatus, statuit in cælum migrare.

3. Quod maximum; ipsa sententia de animæ immortalitate imperfecta est, quippe qui 3. *de An. T. 19. 20. 21.* (ubi propria sedes hujus materię est) disertè dicat, solam mentem agentem immortalem & æternam esse, patientem verò quæ sine agente nihil intelligat corruptibilem. Videmus ergo hic quoq; fidem nostram non humanis ratiociniis, sed unico Dei verbo niti. Hæc lucerna pedibus nostris & lumen semitis nostris est, *Psal. 119.*

§. 377.

Tandem eadem occasio invitat nos ad quæ-
 Quæst. tionem huic *αἰνάλωτος*, videlicet *de resurrectione*
 CXXI. *corporis, quid de illa vel Ethnicis probabile, vel hodieq;*
ex humanis ratiociniis afferri videatur posse? Ethnicis olim non tantum incredibilem, sed ridiculam, imò indignam fuisse, quæ inter disputationes philosophicas (quæ illis pro Theologicis erant) ventilaretur, imò saltem refutaretur, non obscurè constat ex *Actis Apost. c. 17. v. 18. & 32.* Quid verò si res accuratè tractaretur investigari hac in parte possit, de eo audiemus hic quoque Jurisconsultum quendam, & quidem ex primariis, videlicet Christoph. Besold. in *Thesaur. practico l. A. voce Alchymi.* Ubi inter alia hæc habet

bet verba, quæ ascribenda visa sunt. Chymia certè, inquit, in multis illustrat etiam Theologiam, & in primis documenta quædam, seu paradigmata resurrectionis præbet, ut D. Johan. Rudolphus Camerarius, amicus meus in *Sylloge memorabilium cent. 1. num. 92. & 93.* ex Quercetano refert, inter alia scribit: Magni nominis vir Polonus, apud Cracovienses Medicus, usq; adeò eleganter & Philosophicè apparare nôrat cinerem ex omnibus Plantæ cujusvis partibus, idq; cum omnibus tincturis, & impressionibus omnium plantæ partium, earumq; usq; adeò spiritus conservare, omnium facultatum authores, ut plures quàm triginta ejusmodi artificiosè ex cineribus paratas plantas, easq; diversas habere vasculis suis vitreis contentas, Hermetico sigillo obsignatas, quæ titulum plantæ ac proprietates ejus inscriptum habent: ita ut si quis rogaret sibi rosam aut calendulam demonstrari, tunc cinerem illius plantæ arriperet, cujus specimen esset editurus: ut si rosam nempe tibi monstrari cuperes, vasculum Rosæ titulo insignitum exhiberet: ex cujus vasis fundo lucernæ igni admoto, aliquantum incallescens, tenuissimus ac inpalpabilis ille cinis, ex se apertæ Rosæ speciem emitteret, quam sensim crescere, vegetari, ac formam penitus caulis: foliorum, tandemque geminæ floridæ rosæ umbram ac figuram exprimere, & tandem explicatissimam rosam producere, apertis oculis intueri liceret: ut nihil certius, nihil elegantius, quàm ex umbratili illâ rosâ, apertissima rosa enucleari & conspici posset: omnibus usq; quaq; suis partibus absoluta, ut

plane corpoream diceret, quæ spirituali tantum
ideâ, reverà tamen spirituali essentia dotata sese
intuendam præberet: cui nihil aliud constaret
(fortè restaret) quàm congruæ terræ mandari
ut solidius corpus assumeret. Hæc autem um-
bratilis figura, vase ab igne remoto, rursus in su-
os cineres relabebatur suumq; chaos evanesce-
ndo sensim repetebat. Ratio hujus arcani non
obscura potest esse ei, qui Hermeticæ Philoso-
phiæ vel gustum saltem habet, processus tantum
latet. Et certè probabile videtur, vix aliquid ita
destrui posse, ut intereat omni ex parte, & ma-
teria pristina sua formâ, etiam in cinerè & pul-
verem redacta, planè exuatur; semper enim se-
mina quædam remanere videntur, quæ vel ca-
lore naturali reviviscunt, vel etiam vi ignis pur-
gata resuscitari queunt. Innuit hoc apertè D.
Paulus 1. *Cor.* 15. ubi ait: Sed dicit aliquis: quo-
modo resurgunt mortui; quali autem corpore
venient? Insipiens tu; quod seminas non vivifi-
catur, nisi prius moriatur. Et quod seminas non
corpus futurum est quod seminas, sed nudum
granum, ut puta tritici aut alicujus cæterorum.
Deus autem dat illi corpus sicut vult; & unicui-
que semini proprium corpus. Non omnis caro
eadem caro, sed alia hominum, alia pecorum,
alia volucrum, alia piscium. Seminatur in cor-
ruptione; surget in incorruptione, seminatur in
ignobilitate, surget in gloria, seminatur corpus
animale, surget corpus spirituale. Si est corpus
animale, est & corpus spirituale, sicut scriptum
est. Factus est primus homo Adam in animam
viventem: novissimus Adam in spiritum vivifi-
can-

cantē. Sed non pri⁹ quod spirituale est, sed quod animale & deinde quod spirituale. Certē si flores restitui queunt: ita multò minùs sic interit homo (creatura nobilissima & perfectissima ac Microcosmus) quin cum ignis omnia consumer⁹ atque purgabit, in corpore suo spiritali is resurgere; illudq; uniri cum anima sua, & ita perfectus homo restitui queat. Hæc Besoldus ex dictis authoribus, ad quæ sequentia annotare liceat.

Sto,

§. 378.

1. **hæc** omnia ita se habere, ut dicti auctores putant: fateor tamen me videre non posse quid roboris inde accedat fidei nostræ articulo de resurrectione. Referuntur sanè ista de cineribus in vitro collectis & sigillo Hermetico (ita vocant talem vitrorum clausuram, ubi collum eorum forcipe candenti apprehensum, comprimitur ut conflata exhalationem inibi contentorum impediunt) clausis. Sed quid sit de cineribus in rogo combustorum, partim in apertum aerem volitantib⁹, partim luto & pulveri terreno commixtis, interdum, ut Johanni Husso factum est, in flumina projectis, quid de eorum corporibus, quæ feris à quibus devorantur in alimenta cedunt, &c. Profectò de his etiam verum est quod ait Siracides, non opus esse mendacio ad confirmandam veritatē, Sir. 34. v. 8. Gratias non agamus Deo, quod articulum hunc humanæ rationi incredibilem clarè in verbo suo revelarit, certi (ωλνροφoρηθῆναι) quod qui dixit, possit etiam perficere, Rom. 4. v. 21. Hebr. 11, v. 18.

Uuu 5

2. Quæ

2. Quæ de spiritali illa rosæ & similium specie, quam Medicus quidam Polonus Quercetano ostenderit, allata sunt, ea Freitagio Medico Gröningensi de præstigiis suspectæ sunt. Quod iudicium quidem D. Sennertus (à pietate alias non minus quàm eruditione mihi notus) tanquam ab imperitia Chymicæ ortū, reprehendit. Quia autem non modo Sennertus sed & Quercetanus, qui prius de Polono retulit, peritus uterq; Chymicus, de propria experientia nihil affirmare audent: fateor me hac quidem in parte ab opinione Freitagii non esse alienum. Quippe qui, quamvis Chymicas operas itidem non tractarim, in libris tamen ipsorū inveniam superstitionibus inquinata plurima eorum, quæ ne ipsi quidem pro talib⁹ videantur agnovisse. Quibus *ωτεροζοις* (uti in *Actis* c. 19. v. 19. vocantur) postea non mirum, si Satanas cooperando, vim etiam apud eos qui nullius cum eo commercii sibi consciū sint, addat. Saltem ut Paracelsicas opiniones, non particulares tantū illas, sed consequenter alias multò scædiores, & majori cum perniciē conjunctas, in animis hominum confirmet, ac tandem eos ad se alliciat. Et nominatim cum spiritibus suis quò tandem tendant Paracelsistæ, vide suprà *Dom. I. §. 24.*

3. Cui incredibile est formas rerum interire, intereunte ipsa re, is sibi ipsi contradicit. Si enim forma intereuntis non interit, quæso quid illius interit? materiam enim remanere senius ostendit. Quod autem qualitates, quas prius res habuit, remaneant ex parte, id argumento est, qualitates destruentis ea quæ destruxerunt, contrarias

trarias huic qualitati non fuisse, v. g. Absinthium combustione in sal mutatū amaritudinem non amittit, quia calor ignis non erat ei contrarius, amittit autem humiditatem quia ignis non humidus, sed siccus est, & ita in aliis. Ita rosam naturæ humidæ & frigidæ, ex cineribus in quos est redacta, calore naturaliter revocari posse, & quidem solo, nunquam mihi fiet verisimile. Qualis enim causa, talis effectus.

4. Apostolus Paulus, quem pro se citant *1. Corinth.* 15. è diametro contradicit sententiæ atomistarum, quasi res putredine aut igni corruptæ essentiam suā retinerent. Dicunt illi essentias rerum actu latere in earum cineribus; Paulus disertè dicit corpus quod resurgat, non esse id quod seminatum & putredine corruptum sit, ratione formæ scilicet & actu, sed (ut ex Philosophiâ Aristotelica exponi potest) ratione quidem materiæ numero idem corpus est actu, ratione formæ verò tantum potentia.

5. Quàm periculosum sit hoc argumentum. cum dicit; si flores restitui queunt, multò minus sic interit homo, creatura nobilissima, quin resurgere queat, &c. imitatione disces, si ita dicam; si ex floribus combustis spiritus speciem illorum exactè imitantes ex causâ purè naturali resurgunt, multò magis id fieri poterit in hominibus, saltem iis quorum corpora non combusta sed integra in sepulchrum recondita sunt, & consequenter non diaboli, sed spiritus hominum sunt, spectra illa post mortem illorū apparentia.

rentia. Confunditur contra primarii cujusdam viri Chymicos hac in parte sequentis sententia, qua statuit; animalium perfectorum morientium animas abire in nihilum, imperfectorum verò, nominatim ranarum, remanere. Cur enim à plantis ad hominem, non vero item ab animalibus imperfectis ad perfectiora argumentum à minori ad majus nectere in hac quæstione liceret?

6. In genere ergò discant Studiosi, imo omnes Christiani; non esse fidendum illis tum factis, tum argumentis, nec bona propterea pronuntianda illorum principia, quòd aliquid boni vel veri inde sequatur, v. g. ut hoc loco, quia ex opinione illa de spiritibus rerum & hominum post mortem illorum residuis confirmari videtur resurrectio mortuorum, quam veram esse aliunde & quidem multò certius scimus; Ergo vera est. Sanè, ut ait Aristoteles, ex vero quidem nil nisi verum per bonam consequentiam sequitur, ex falsis autem & verum & falsum elici potest. Ita nec hoc sequitur; purè naturale esse, ubi aliquid naturale adhibetur. Incidit jam huic simile in alia quæstione. B. Lutherus in colloquiis mensalibus, titulo de Diabolo & operibus ejus, statuit *Satanam loqui per Psittacos, picas & similes humanam loquelam edoctos*. Contra sentire plerosq; , saltem ex vulgo, nullum est dubium. Si quis à me quærat; quid sentiam? ex illo primo, disciplinam illam in genere operibus *παιδείας*, de quibus supra ex *Actis c. 19.* dictum, accensendam videri, saltem eatenus, quòd sanguis humanus illis instillandus sit. Si autem insuper & hoc

& hoc verum est, ut ego audiui, quod tribus diebus Veneris (quo die Christus Salvator sanguinem suum pro nobis effudit) trium septimanarum contiguarum, fieri illud necesse sit, & nisi id fiat sermonem humanum edocere aves illas non possint; fateor me utroq; pede ire in B. Lutheri sententiam. Sed & hæc de hac quæstione sufficiant.

DOMINICA XXV. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 24. à v. 15. ad 29.

Marc. 13. à v. 14. ad 24.

Luc. 21. à v. 20. ad 25.

15.

Quoniam ergo videritis abominationem desolationis, qua dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, (qui legit, intelligat.

15.

Quand donc vous verrez l'abomination de la desolation, qui est dite par Daniel le Prophete, estre au lieu saint (qui lit, l'entende.)

15.

Wenn ihr nun sehen werdet den Greuel der Verwüstung / davon gesagt ist / durch den Propheten Daniel / daß er steht an der heiligen Statt / wer das liest / der mercke drauff.

16. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.

16. Adonc ceux qui seront en Iudæe, s'enfuyent aux montagnes.

16. Als denn fliehe auff die Berge / wer im Jüdischen Lande ist.

17. Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua.

17. Et que celui qui sera sur la maison, ne descende point pour emporter aucune chose de sa maison.

17. Und wer auff dem Dache ist / der steige nicht hernider etwas aus seine Haus zu holen.

18. Et qui in agro non revertatur, tolle-

18. Et celui qui est au champ, ne retour-

18. Und wer auff dem Felde ist / der feh-

re tunicam suam.

19. *Va autem praegnantibus & nutrentibus in illis diebus.*

20. *Orate autem ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbatho.*

21. *Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.*

22. *Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.*

23. *Tunc si quis vobis dixerit, Ecce, hic est Christus, aut illic, nolite credere.*

24. *Surgent enim Pseudochristi & Pseudoprophetae, & dabunt signa magna & prodigia: ita ut in errorem inducantur (si ducere les esleus mesfieri possit) etiam electi.*

ne point en arriere ne nicht umb seine pour emporter ses Kleider zu holen. habilemens.

19. Mal-heur aux femmes encointes, & a celles qui allaiteront en ces iours-la.

20. Or priez que vostre fuite ne soit en hyuer, ni au iour du Sabbath.

21. Car lors il y aura grande tribulation, telle qu'il n'y a eu depuis le commencement du monde iusques a maintenant, ni ne sera.

22. Et si ces iours-la n'eussent este abregez, nulle personne ne seroit sauue: mais a cause des esleus, ces iours-la seront abbregez.

23. Lors si quelqu'un vous dit, Voici le Christ ici ou la, ne le croyez point.

24. Car faux Christs & faux Prophetes se leueront, & feront de grands signes & miracles: voire pour seduire les esleus mesme, s'il estoit possible.

19. Wehe aber den Schwangern und Säugern zu der Zeit.

20. Bittet aber daß euer Flucht nicht geschehe im Winter oder am Sabbath.

21. Denn es wird alsdenn ein groß Trübsal sein/als nicht gewesen ist von Anfang der Welt bißher / und als auch nicht werden wird.

22. Und wo diese Tage nicht würden verkürzt / so würde kein Mensch selig/ aber umb der Auserwehlten willen / werden die Tage verkürzt.

23. So alsdenn jemand zu euch wird sagen: Siehe / hier ist Christus / oder da/ so solt ihrs nit glauben.

24. Denn es werden falsche Christs und falsche Propheten aufstehen/und grosse Zeichen und Wunder thun/ daß verführet werden/ in den Irrthum (wo es möglich wäre) auch die Auserwehlten.

25. *Ecce,*

25. Ecce, <i>pradixi</i> vobis.	25. Voici ie le vous ay predict.	25. Sihe/ich habß euch zuvor gesagt.
26. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est: nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere.	26. Si donc on vous dit, Voici, il est au desert ne sortez point. Voici il est es cabinets: ne le croyez point.	26. Darumb wenn sie zu euch sagen werden: Sihe er ist in der Wüsten/so gehet nicht hinaus / sihe/ er ist in der Kammer/so glaubet nicht.
27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usq; in Occidentem: Ita erit & adventus filii hominis.	27. Car comme l'esclair sort d'Orient, & se monstre iusqu'en Occident, autant en sera-il aussi de l'aduenement du Fils de l'homme.	27. Denn gleichwie der Blitz ausgehet vom Aufgang / und scheint biß zum Niedergang / also wird auch seyn die Zukunft des Menschē Sohns.
28. Vbiunq; enim fuerit corpus, illi congregabuntur & aquila.	28. Car où sera la harogne, là s'assembleront aussi les aigles.	28. Wo aber ein Haß ist / da sammeln sich die Adeler.

§. 379.

Extus hic continet doctrinam Salvatoris institutam ad discipulos & omnes Christianos quomodo se *temporibus Hierosolymæ destruendæ, & finis ac interitus mundi* gerere debeant. Quia verò super quibusdam capitibus non omnes Theologi, etiam nostrates, per omnia conveniunt; vix poterimus de genuino omnium sensu certi esse, nisi præcedentia, ubi occasiones huius admonitionis narrantur, penitus consideraverimus. Fuit autem occasio eius quadruplex. Prima & remotissima erat supeditata à discipulis ostendentibus ille præclarū ædificium templi & nominatim, tria in illo ipsi ostendunt 1. ædificationem præclaram, 2. Lapides

pides pulchros & preciosos. 3. Anathemata, hoc est, res præclaras in memoriam rerum memorabilium in eo suspensas. Qua ostensione quid voluisse videantur dicemus ad occasionem tertiam. Secunda occasio fuit, Christi responsio de ejus destructione non multò post instante, eo ipso anno quo demum penitus absolutum erat (Christi enim tempore quædam adhuc restabant; octodecim millibus hominum quotidie adhuc usque ad adventum Gessii Flori, qui fax & tuba erat belli Judaici quo templum urbs, & tota politia Judaica destructa) initium sumtura, ut computat Calvis. *ex Josepho ad A. C. 64.* tam vehementem & quasi exquisitam dicit futuram, ut ne lapis quidem super lapide mansurus sit. Tertia occasio: quæstio Discipulorum de tempore hujus destructionis & signis (cum non facile Deus tale quid faciat vel permittat sine signis præviis) destructionem hanc præcessuris, & quem immediatè connexum iri putabant, fine mundi, & de Adventu Christi ad judicium, de quo sine dubio intellexerant verba versus 38. cap. antecedentis, non tamen sine scrupulis quibusdam, quos sibi à Christo exemptum iri sperabant, nonnulli, ut Abulensis & Salmeron citante Barradio *comment. in conc. Evangelist. Tom. 3. l. 9. c. 1.* arbitrantur discipulos quæsisisse de eo adventu quo regnum suum in hoc mundo inchoaturus sit, quippe quam spem ne post mortem quidem & resurrectionem Salvatoris apud illos decolasse refert Lucas, *Act. 1. v. 6.* ibi respondemus. Discipulos disertè de fine mundi, quæsisisse apparere 1. ex verbis formalibus apud Matthæ.

Matthæum *cap. 24. v. 3.* Dic nobis, inquiunt, quando hæcerunt? Et quod signum adventus tui & consummationis seculi, *συντελείας τῆς αἰ-
ωνίου*. 2. Etsi Discipuli regnum etiam munda-
num à Christo sperarunt, cui spei etiam quæ-
dam in hoc vaticinio Christi simul opponi au-
dierimus, id tamen nequaquam cum interitu
templi, sed potius cum majore ejus majestate
conjunctum fore putabant. Et videntur hac ipsa
ostensione tam præclari ædificii hoc voluisse, ac
i dicerent: Ecce præclarum ædificium, nonne
lignum majestate regni tui brevi initium sum-
uri? Nam quod Origines existimat motus ad
hanc quæstionem misericordia super eo, quòd
Christus paulò ante *in fine c. 23. Matthæi* dixerit
domos ipsorum desertum iri, &c. ad id rectè re-
pondet Barradius: incertum esse discipulos il-
lud adhuc intellexisse, nimirum exactè & sine
crupulo, ut diximus. Si enim rectè intellexis-
sent, initiò statim quæfivissent quod nunc quæ-
rebant, audito ad fundum usq; destructum iri.
Ipsi autem Barradii sententiam qua putat nu-
llè admirationem quandam tetigisse discipulo-
rum animos, ut Christum ad spectandum deco-
rem templi, quod sane sæpè viderat, fortasse au-
tem nunquam ita curiosè contemplatus erat, ut
ipsi debuisse putaverant, invitarent, in medio
relinquimus. Id certum est, Hypothesin hanc in
animis discipulorum resedisse, templum ante
totius mundi interitū non destructum, sed po-
tius à Christo in Adventu ad regnum suum u-
surpatum iri, obversantibus fortè dictis, *Hagg.
2. v. 8. 9, 10. Mal. 3. v. 1.* posset hinc statim ali-

quid subungi *de ædificiis*, sacris præsertim, eorumque splendore. Sed ne contextum interrompamus ad posteriora id asservabimus.

§. 380.

Porro ex hisce occasionibus cognitis, multo eò clariora nobis erunt, tum in ipso hoc nostro textu, tum in occasione ejus quartâ, hoc est narratione eorum, quæ Discipulis fuerant ignota, scitu autem necessaria, non ipsis tantum qui non ad omnium impletionem victuri erant, sed omnibus Christianis, præsertim qui ultimis temporibus scituri essent. De ipsa Destructione templi fine mundi, eorumque signis similibusque quæ erant antecessura. Ut enim ex dictis intelleximus Discipuli variis in capitibus instructione opus habuissent, nam 1. infecti non nihil erant animi illorum carnali quadam structuræ templi admiratione. 2. Imaginatione regni Christi mundani, cui non sit parum additurus majestatis tantus templi Hierosolymitanus splendor. 3. Ex hisce nascebatur persuasio templum hoc ad finem usque seculi duraturum. Non posse enim DEUM animum inducere, ut ipsius ferè mundi opificium pluris faciat ædificio templi, tanto sumptu, tanto tempore, tanto artificio, tanta elegantia, quanta in hominem vix cadat, extructi. Et quod his omnibus majus est, tanta sanctitate & majestate DEI ipsius inhabitantis pleni. His ergo ita respondet Christus, ut verba quædam opponat 1. ipsi persuasioni de perpetua templi ad finem usque mundi duratione, non enim duraturum, sed proximo

qu

quæ deinceps futura sit obsidione destructum
iri.

II. Quædam opponit vanæ illorum spei de gloria mundana, qua cum Christo regnatura in hac vita fruituri sint. Adeo enim vana hæc esse, ut potius persecutiones, ad tribunalia deductiones, mors tandem coram mundo ignominiosissima, uno verbo talia, in quibus patientia & perseverantia vel maximè opus habeant, perpetienda sint.

III. Signa indicat, quibus visis, imminere sciant ea, quæ prædicat tùm Hierosolymis, & vel maximè templo, tùm toti mundo, quæ dividi possunt tripliciter. Primò quædam diversa & utrique horum temporum (tanquam satis longo intervallo distitorum) peculiariora. Quod animadvertetur partim ex additis ab ipso Christo determinationibus, partim ex collatione cum eventu, quædam in utroque similia aut saltem analogia. 2. Quædam horum signorum ita sunt comparata ut simul causæ sint aut certè occasionem secutarorum horum malorum, quædam ita ut nude tantum antecedant, nec alio nomine signa sint nisi quod prædictum sit non longè ante præcessura. 3. Quædam mediatè, quædam immediatè antecessura, & ita, ut ferè pro concomitantibus potius quàm antecedentibus haberi possint.

IV. Quædam dirigit non tàm ad discipulos quàm ad reliquos Christianos potissimum, eos, qui victuri erant tempore novissimo, videlicet nos.

Cum autem hæc capita non sint posita eo ordine, quo nos posuimus, imo in quibusdam verbis non singula, sed aliqua simul posita, præsertim ubi agit de signis in utroq; tempore similibus, cujusmodi sunt pleraq; hæc prædicta. Nos ordine singula ex tribus Evangelistis posita, ad quam classem referenda videantur indicabimus. I. In omnibus tribus Evangelistis, qui hunc sermonem Christi scripserunt, primo loco ponitur prædictio Pseudochristianorū, cum admonitione, ne seducamur apud *Matth. v. 4. 5. Marc. v. 5. 6. Luc. v. 8. 9.* Hoc signum est ex iis, quæ utriusque temporis communia sunt. Ante tempora destructionis Hierosolymorū tales erant Theudas & alii seditiosi, potissimum Zelotæ, qui gloriam templo prædictam jam appropinquare dicebant, & populum ad seditionem contra Romanos inflammabant. Ultimis temporibus sunt falsi Prophetæ, qui dicunt se esse Christos partim disertè, ut Franciscus, quem Jesum typicum vocant & integrum librum quem conformitatem Francisci vocarunt conscripserunt, partim quod sint ipsius loco, ut Pontifex Romanus, partim quod id præstent quæ Christus præstitit, ut reliqui monachi & omnes Pontificii, partim deniq; quod idem docere videri velint quod Christus eandemq; quam ipse cum salutari sua doctrina monstravit salutis viam per falsa dogmata nobis ostendere, cum tamen ad gehennam ducant, ut alii Pseudodoctores. Si quis dicat nulum tamen horum disertè dixisse se esse Christū resp. ne dicamus de Jesu Typico, ne de Jesuitis qui

quibus parum est Christianis vocari, sed Jesuitæ (sublimiori scilicet modo tanquam ipsi quoq; salutem suis conferentes) audire volunt, sufficere putemus quòd eundem sibi, suæ authoritati, suis meritis, suæ denique doctrinæ effectum adscribant. Et Christum usum tali modo loquendi (ut non diceret promissuros salutem in genere sed Christos se esse) propter analogiam duorum horum temporum, quod enim illi seductores ante destructionem templi *ῥητῶς* dicebant se esse Christos Salvatores populi (similes iis qui olim patres ipsorum liberaissent è pressura Cananitarum & vicinarum gentium) ita hi id dicunt in effectum, sed de hoc infra plura. II. Prædicit bella & famem & famam bellorum. Hæc destructionem Hierosolymitanam præcessisse constat ex Josepho & aliis. Quod verò addit, Exurget gens contra gentem & regnum supra regnum, &c. cum tamen bella destructionis Hierosolymitanæ prævia non verè nisi inter Romanos & Judæos fuerint. Hoc indicium est, eadem etiam finem mundi antegressura, quamvis plurima non ita prope. Hinc addit Christus apud Matth. v. 6. sed nondum finis, scilicet seculi. Nam Hierosolymæ finem ab illis bellis non multum abuisse & constat ex historiis & Christus mox dicit) III. Prædicit Christus pestilentiam, fames, terræmotus apud omnes tres, signa etiam terroresq; de cælo apud Lucam. Qui cum postea singulariter dicat signa futura esse in sole & luna, &c. inde colligitur agi hic de signis destructioni quidem templi satis vicinis inter quæ etiam Eccl. p. sin quæ tempore passionis fuit comme-

morandam esse docet B. Petrus ex *Joel. 2. Acton.*
2. v. 19. finem verò mundi non immediatè præ-
 cessuris. Unde apud *Matth. v. 8.* adjiciuntur
 hæc verba: Initium dolorum hæc, quorum do-
 lorum? malorū scilicet quæ experturi erant Ju-
 dæi in obsidione (quæ cujusmodi fuerit *ad Do-*
min. 10. dictum) & alii impii in fine mundi quæ-
 que non tam in ipso interitu quam ante eum, o-
 mnes ferè nunc boni nunc mali perpeffuri sint.
 Interitum verò multi Theologi initium execu-
 tionis, tormentorumq; infernalium in impios
 futurum & cum illis verbis ubi Christus impios
 à se in ignem æternum discedere jussurus sit ini-
 tium habiturum putant, (quamvis ea forte dif-
 ficulter concilientur cum iis quæ infra habentur
 de casu stellarum, nisi forte dicendum bre-
 vi ante judicium partem mundi post definiti-
 vam verò sententiam totum destructum iri,
 ipsum verò judicium cum in nubibus futurum
 dicitur mundo adhuc integro exercitum iri
 putant, simili processu ei quem observavit in-
 seditiosos Kore, Dathan & Abiram, *Num. 16.*
 ubi gloria Dei sine strepitu apparuerit, separa-
 tis autem fontibus à populo reliquo, terra in-
 fra eos de hisce receperit, &c.

IV. Prædicat discipulis persecutiones & o-
 mnis generis tribulationes, & quidem coram re-
 gibus & principibus terræ, desinant ergo sibi
 mundanum regnum polliceri, sed potius id cu-
 rent, ut coram tribunalibus regum mundano-
 rum intrepidi stent, in patientia animos suos
 possideant, & ad finē usq; perseverent. Hoc quod
 ad personam discipulorum attinet impletum
 esse

esse ante excidium Hierosolymitanum notum est. In genere autem Ecclesiæ in hoc mundo ante ejus finem itidem impendere, nec futurum, ut ipsi persequantur, multò minùs ut imperio premant Pseudodoctores, sed hos ipsos persecutores futuros, tristis sane eventus docet. Hinc Christus suos nullibi docet vi corporali persequi aut eradicare zizania, & resistere falsis Christiis & Prophetis, sed tantum jubet ab ipsis cavere, nec prætermisisset saltem modum quemdam quem in opere tam difficili observare deberent, præscribere, nisi prævidisset partes patientis non agentis in hac scena ipsis sustinendas esse. Ut ita non mirari debeamus, cur frustra haftenus fuerit ex nostratibus iis, qui armis se superiores persecutoribus suis futuros confident, pro magno contra beneficio habendum, ipsis fuerit quod saltem alicubi & ad tempus halcyoniis quibusdam frui illis liceat, aut si armis aliquid recuperarint, (quo medio DEUS interdum utitur, ne hostes Ecclesiæ invictos se, DEO autem media hæc etiam in parte Ecclesiæ defendendæ, si uti vellet, deesse sibi persvadeant) vix tamen fuisse ultra ea quæ antea pacis tempore mediis pacatis pacata scilicet conversione, nonnullorum principum obtenta fuerint. Quia scilicet arma genuina & propria militiæ Christi non carnalia sint, sed spiritualia, 2. Cor. 10. v. 7. non quod armis magistratibus Christianis uti, & subditos suos defendere non liceat, sed quod ad penitus suppressendos iis adversariis processus illis frustra videatur sperari. Consultum ergo ut maneat in terminis de-

Quæst.

CXXIII.

fenfivis, infestationis, persecutionis gloriam,
hostibus veritatis relinquant,

§. 382.

Et hæcenus fuerunt antecedentia Textus nostri Evangelici, ad quem ipsum propius inspiciendum accedimus. Ubi ante omnia occurrit, ut quæratur, *quid sit βδελύγμα ἐρημώσεως, abominatio desolationis*, apud Matthæum & Marcum. (Apud Lucam enim ejus mentio vel prorsus non fit, vel aliis verbis fit, de quibus mox) Hic ad duo præcipuè videtur attendendum. 1. Ad allegationem Prophetæ Danielis cum adhortatione ad attentionem in lectione. 2. Quid immediatè, tunc vel futurum vel fieri debere Christus dicat? talem videlicet imminere, imo proximè instare miseriam in populo Judaico, ut optimè consulat sibi qui celerrimè fugiat & lateat ubicunq; possit, adeò ut si vel super tecto domus suæ (à fugâ scilicet impeditus) latere possit (quod tamen vix futurum, rectius itaq; facturos qui in montes potius fugam capeffant) istamen malle debeat latere, fame & siti ibi perire, quàm aliquid è domo ablaturus intueri & simul experiri communem totius populi miseriam, ubi alius alium occidit, alii peste & fame tabefacti, alii in manus hostium venientes miserimè tractati, in oculis suorum crucifixi, in medio dissecti, beluis objecti, gladiatoribus in ludis macandis traditi, in triumpho antequam occiderentur ducti erant, &c, Lucas, ut dictum, βδελύγμα ἐρημώσεως totidem syllabis nullam facit mentionem. Dicit contra Hierosolymorum obsidione cinctum, & quàm pri-

primum hoc fiat, non captum tantum ut antea
 sæpè, nec ita pridem à Pompejo & Herode factū,
 nec etiam ita tantum destructum iri, ut spes ali-
 quando sit restorationis, quemadmodum in
 captivitate Babylonica factum erat, sed ἐρήμω-
 σις, omnimoda desolatio, non talis tantum qua-
 lem paulò antè ad ipsos dixerat, ut non relin-
 quatur lapis super lapide, sed ut ad Phariseos
 αὐφίσταται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἐρημὸς, non futura
 tantum ἐρημὸς ad tempus aliquod, sed deserta
 relinquenda. Solle wüß gelassen werden / ut
 habet Versio Germanica, aut ut apud Danielelem
 וְעַרְבָלָהּ נִחְרָקָהּ תִּתֵּן עַל-שִׁימָהּ
 De verbo ad verbum ad consumptionem præci-
 sam (præcisè decretam) defluet super desolatio-
 nem, Es ist beschlossen / daß biß ans Ende über
 die Verwüstung trieffen wird. Metaphora, ut vi-
 detur, desumpta à tempestate, ædificia corrup-
 pente, quæ tanta hîc futura prædicitur, ut non
 desinat, ubi aliquam saltem ejus partem (ut in
 tempestatibus fieri solet) sed eousq; & tam diu
 sæviat, ut totam funditus deleat, imo nec qui re-
 staurare volentibus, (ut Judæi tempore Juliani
 Apostatæ experti sunt) spatium concedat. Hæc
 verba Danielis, cum videantur nihil aliud quàm
 ἐξήγησις τῶ βδελύγματος ἐρημώσεως. Et ipse
 Lucas itidem cum prædictione obsidionis & de-
 structionis immediatè subjungat hæc ipsa quæ
 apud Matthæum & Lucam prædictioni βδελύ-
 γματος subjunguntur, videlicet fugā in mon-
 tes, &c. Inde colligi puto, per hoc βδέλυγμα ἐρη-
 μώσεως

μωσσεως (respectu quidem Judæorum) vel nihil intelligi aliud quàm ipsam destructionem, ut sit Hebraismus, passim usitatus abominatio desolationis, hoc est, abominanda desolatio. Quemadmodum etiam Germanicè dicimus ein Greuel einer Wüstung / das ist ein greuliche Verwüstung / vel aliquid immediatè conjunctum. Non multū ab hac sententia abit Grotius, quamvis rationem nominis aliter explicet, signa militaria Romanorum quæ Idola continuerint & ipsis quidem sacra, Judæis verò hoc ipso nomine abominanda visa sint, vide ipsum ad h. l. Si verò exercitum ipsum aut signa intelligere nolis, necesse tamen erit, ut dixi, intelligi aliquid immediatè conjunctum, quod cujusmodi esse videatur posse, ex historiis non nihil videbimus.

§. 383.

Quatuor ferè sententiæ inveniuntur, partim apud Patres, partim apud hodiernos. I. Est B. Hieronymi cit. Barradio *super hunc locum* intelligi imaginem Cæsaris à Pilato in templum collocatam aut Adriani Imperatoris equestrem statuam in S. Sanctorum locatam. Sunt & qui dicant de C. Caligulae statua jussu ipsius à Petro-nio Præfide in loco sacro ad adorandum erecta. Sed error est in historiis. Nam ad Pilatum quòd attinet, video quidem quod dicitur, à magno quodam Theologo non probari tantum, sed & in illam sententiam allegari Josephum l. 10. c. 4. *antiquitatum*. Sed ibi nihil prorsus de hac re legitur c. autem 12. & ultimo illius libri mentio quidem fit Danielis, ejusque vaticinii de Romano-

manorum Imperio & quantam vastitatem allaturum fuerint Judæis, Pilati verò aut statuae quam vel per ipsum vel quemvis alium templo inferri jussit nullam facit mentionem. De bello verò *Judæico* l. 2. c. 8. scribit quidem de Pilato, quod in ipso exordio regiminis (adeoque ante hoc Christi vaticinium) imagines Cæsaris nocte in tempesta urbi non autem ipsi templo) intulerit, mira tamen & stupenda constantiâ Judæorum, nudas cervices militibus ejus feriendas porrigentium, victus, auferri rursum curaverit. Similia Philo in libro de legatione ad Cajum narrat. In templo autem quod saltem conatus aliquid fit, non refert. Ælii vero Adriani Imp. factum prorsus à Chronologia aberrat, cum is Vespasiano & Tito Hierosolymorum destructoribus longè fuerit posterior. Urbem Hierosolymam diu ante sua tempora destructam restauravit quidem, nec tantum equestrem statuam in templo, sed & (ut abstergeret inde Judæos) suis marmoream effigiem ad partem superiorem portæ, qua ad Bethlehem iter esset, collocari jussit. Sed i. non amplius Hierosolymam, sed de suo nomine Æliam Capitolinam appellavit. H. Ipsam urbem ab ipso extructam, si (ut non dubito) ea est quæ hodie extat, non collocatam esse loco sibi debito, argumento est non tantum hoc, quòd locus Calvariæ ut & sepulchri Christi tempore Christi ab urbe mediocri intervallo remotus in ædificio verò hodierno urbi inclusus sit, sed vel maximè, quòd Juliani longè Imperatore hoc posterioris tempore, Judæi urbem ædificare volentes terræmotu atq;

atq; tempestatibus prohibiti sint, vide Tholos. *de rep. l. 12. c. 22. n. 23.* At si jam tùm iterum extitisset, ipsi opus tam arduum non moliti, suillam potius illam statum removeri seq; intromitti petissent. Caii Caligulae factum statuam suam in templo per Petronium praesidem reponi ibiq; adorari cupientis, itidem non quadrat, quia in effectum prorsus non venit, impeditum iterum Judaeorum constantia, vide Josephum *de bello Jud. l. 2. c. 9.* praeter haec exempla nihil de statu, quod inter hoc Christi vaticinium & destructionem templi intercesserit, quantum ego quidem sciam, legitur aut ab aliis allegatur.

§. 384.

Secunda sententia est sentientium, intelligi statuas Titi aut Vespasiani, quas desolata urbe atq; subverso, templo intus statuerint. Hanc Barradius tribuit Chrysostomo *Matth. 24.* Theophylacto & Euthymio. Sed, praeterquam quod nihil de eo habeant historici, qui urbis excidium descripserunt, rectè etiam ab ipso refutatur hoc argumento, quòd statua illae si sint (ut ipsi dicant) positae urbe & templo jam destructis, fugae quae destructionem praecedere debuit, signa esse non potuerint. Et quomodo in loco sancto potuerunt collocari cum templum prius flammis absumtum quam major pars urbis destructa sit.

§. 385.

Tertiae sententiae tendentis ad scopum eorum, qui per hanc abominationem desolationis non Romanam militiam destruentem sed aliud quid intelligunt, authorem Barradius facit Magistrum histo-

historiæ scholasticæ, qui intelligat sacrificia, hoc sensu; futuram in templo abominationem desolationis, id est, abominanda & desolanda esse sacrificia post mortem Christi. Eandem esse sententiam Carthusiani *Dan. 9.* In sacrificiis (inquentis) erit abominabilis desolatio, & sacrificiorum oblatio erit abominata Deo. At *Matth. 24.* utramq; statuat dici putari, qualem autem Barradius non addit, nec sine dubio ipsi addiderunt. Sed, inquit sæpè laudatus Barradius. Caret probabilitate interpretatio. Non enim de sacrificiorum desolatione vel abominatione loquitur Dominus, ut perspicuum est. Hæc ipse. Cum hac sententia confer mox §. 388. verba Danielis attentius considerata.

§. 386.

Quarta sententia in hoc genere est ipsius Barradii, in quam dudum abiisse dicit Abulensem *Matth. 24. q. 89.* Hesselium *Matth. 24.* Janse-
nium & Cardinalem Baronium *Tom. 1. βδελυ-
γμα* scilicet hoc fuisse dicit Zelotas (quorum in historia Belli Judaici mentionem fecit Josephus *l. 7. c. 7. & l. 6. c. 1. l. 4. c. 5.*) Hos enim in templo stetisse, illudquè profanasse, quod etiam eversum non fuisset, si cessissent & Romanis sese tradidissent. Hoc verò, pro domicilio Tyrannidis habuisse, *ib.* cadaveribus æquè ac totam urbem replevisse *l. 7. c. 4.* item supra sacras portas jacula & ballistas & saxonū disposuisse tormenta, &c. in loca sancta & inaccessa cum armis adhuc & manibus gentili cæde cadentibus insiluisse, adeò ut Titus ipse eos objurgaverit his & aliis verbis:

verbis: Quid, inquit, in templo etiam mortuos conculcatis? o nocentissimi, &c. Testor Deos patrios, non ego vos violare hæc compellam. Servabo autem vobis etiam templum, si locum acies vestra mutaverit, &c. Denique ipsum Josephum Zelotas pro signo vastationis habuisse probat Barrad, ex ipso *lib. 5. de bello c. 2. & l. 6. c. 16.* vide ipsum vel Josephum locis hic & supracitatis.

§. 387.

Hanc sententiam fateor mihi quoque valde futuram probabilem, si satis firmiter probari posset, neque illam quam supra posuimus de exercitu Romano (quam ait esse Originis *tractat. 29.* eique subscribere Cajetanum, Salmeronem & Emanuele Sà) nec aliud quod in ipso sanctuario fuerit abominabile locum habere posse. Prius illud putat Barradius hoc argumento: quod abominatio desolationis steterit in templo. Exercitus vero Romanorum, quando urbem circumdederit non fuerit in templo, sed extra urbem. Verum enim vero si ad ipsam literam non nisi quatenus ad Judæos in hoc negotio quadrat, respiciendum est, neque ad Zelotas quadrabit. Nam, ut Barradius paulo post habet; Illud non tacendum, inquit, abominationem appellari in scriptura idolum, *Deut. 32. 4. Reg. 23.* (in Germ. est *2. Reg.*) &c. utroque enim est nomen Hebræum שִׁכְכֻּת Schikkuts, quod abominationem significat, ut constat ex *cap. 9. Dan.* Hæc & plura in hanc sententiam *h. l.* Barradius. At Zelotæ templum occupantes nec Idola erant, neque Idolum aliquod adorandum proponebant, sed

sed pro templo & religione paterna pugnare sese velle dicebant. Sanè ego ipse non dixerim, ex locis citatis probari posse quod $\chi\psi\omega$ significet Idolum præcisè seu statuam, sed puto significari in genere abominationem aut rem abominabilem, præcipuè tamen in cultu divino, qui sane tunc temporis abominabilis factus erat DEO (quamvis antea ab ipso præceptus) quòd scilicet in abusum raptus, male explicatus & fermento traditionum inquinatus erat, ut Christus sæpè conqueritur,

§. 388.

Sed, ut juxta admonitionē Christi h. l. attendamus Danieli: In illo, & primo in cap. 9. Considerationem meretur 1. vox $\chi\psi\omega$ in statu regiminis. 2. Quod $\chi\psi\omega$ in singulari potius, quam $\chi\psi\omega\omega$ aut itidem in regimine $\chi\psi\omega\omega$ ponatur. Siquidem per alam significantur Cherubim alis suis propitiatorio incumbentes & per Synecdochen sanctuarium in quo erant Cherubim. 3. Quod propitiatorii facit mentionem in destructione hac ultima, cum tamen in Templo secundo propitiatorum illud Mosaicum non amplius habuerint, (vide Tholos. de rep. lib. 12. c. 21. n. 21.) sed verum propitiatorium, hoc est Christum Salvatorem per illud adumbratū, ad templum suum venturum, Mal. 3. expectare debuerint. 4. Quod Daniel c. 9. & 11. utatur conjugatione transitiva $\chi\psi\omega$ destruere faciens, ansam præbeas destructioni cap. vero 12. v. 11. de ultimis temporibus loquente utatur conjugatione Kal $\chi\psi\omega$ desolans, Hæc mihi tale

lem de verbo ad verbum suppeditant expositionem; *Ad alam abominationum incitans desolationē*, hoc est penes Sanctuarium dudum Deo (tūc propter abusum, tūc propter impium contemptum Christi propitiatorio sanctuarii & anniversaria ad illud per sacerdotem facta expiatione præfigurati) abominabile factum, erunt qui ultrò provocent & invitent principem destructurum, cujus versu antecedenti mentio facta. Ut ita in verbis Danielis c. 9. duæ sententiæ, Barradii & Authoris vitæ scholasticæ à Barradio citatæ, conjungendæ videantur. Directè enim per **וְהוּא** ipsum destructorem, hoc est Titum intelligi, prohibet non tantum significatio verbi Transitiva, ut dictum, sed & hoc, quòd destructoris jam ante *versu* 26. mentio facta sit. Nihil ergo prohibere puto, quò minus per **וְהוּא** intelligatur impius Grex Zelotarum, imò totus populus Judaicus ita audax in malitia sua factus, ut provocare audeat hostes illud destructuros, idque ex parte ex ipso sanctuario per **וְהוּא** impium abusum omnia scelera tūc in se, tūc circa cultum sanctuarii & propitiatorii non tam typici quàm veri, hoc est, ipsius Christi. Ala autem in singulari pro alis aut Sanctuario ipso dicta videtur, quasi per contemptū, quia sanctuarium tūc propter contaminatum cultū Divinū & absentiam propitiatorii tūc Typici, tūc veri hoc est Christi, imotus voluntarie nefariam exclusionem tunc temporis imperfectum redditum.

§. 389.

Ad verba verò Christi quòd attinet in hoc
textus

textus cūm βδέλυγμα ἐρυμώσεως vocat, iis non tantum ad c. 9. sed & ad c. 12. respici palam est. Nam si cum illis solis componantur, unum per alterum exponi nequit, quia 1. βδέλυγμα singulare. **𐤁𐤆𐤅𐤍** vero plurale est, cum tamen cap. 12. singulare sit. 2. **𐤁𐤆𐤅𐤍** non significat desolationem, sed vel desolantem, vel desolantes irritantem. 3. cum vocabulum **𐤁𐤆𐤅𐤍** sit plurale, **𐤁𐤆𐤅𐤍** vero singulare, non possunt (præsertim ut respondeant Græco Christi) aliter jungi, nisi ut prius sit in statu regiminis, est autem in statu absoluto. Immediatè. E. secum invicem constriui non possunt. Aliter autem se res habet cum loco Danielis, c. 12. v. 11. & ibi extat singulare **𐤁𐤆𐤅𐤍** **𐤁𐤆𐤅𐤍** de verbo ad verbū, (abominabile desolans) vel desolantis, vox enim **𐤁𐤆𐤅𐤍** tali forma utrovis statu tam regiminis quam absoluto poni potest) Et hoc singulare **𐤁𐤆𐤅𐤍** sine dubio respondet Græco Matthæi βδέλυγμα, ideò in singulari posito, ut intelligatur huc etiam referri, si enim ad solum cap. 9. referrendum esset, βδελύματα dixisset non βδέλυγμα, ibi enim plurale extat, vicissim, ne ad hoc solum referri putemus debere; itaq; non dicit abominationem desolatoris aut desolantis, sed desolationis, ut utriq; respondeat. Sive enim ipsum per se destruat templum quod ultimis temporibus futurum prædicitur videlicet spiritualiter c. 12. (in Hebr. 11. v. 37. & seqq.) sive causam præbeat destructionis ab aliis faciendæ (nimirum ab iis qui Hierosolymam exercitu

cinēturierant, ut habetur apud Lucam,) ut fecerunt βδέλυγμα Judaica, & ipsi Judæi: recte Abominationem desolationis dici manifestum est. Breviter ergo verba Christi apud Matthæum, tanquam in textu Evangelico ordinario, tali paraphrasi exponi posse putem: Wann ihr nun sehen werdet / daß die greuliche Verwüstung angehen wird / welche in dem Jüdischen Land die Jüden / nachdem sie Gott lang mit ihrem falsche Gottesdienst / Aufssätzen / Verunheiligung des Heilighumbs und rechten Gnadenthrons Jesu Christi / solche zu verhängen bewegt / endlich ihnen selbst mit Aufruhr wider die einmal angenommene Obrigkeit / zuziehen / und die H. Stätte selbst dazu mißbrauchen / und damit ihre Feind zu endlicher Verstorung des Tempels reizen werden. In den letzten Zeiten aber das Kind des Verderbens in den Tempel Gottes darein er sich gesetzt / und darinne zum Gott gemacht / allerley Greuel und falschen Gottesdienst anrichten wird. Alsden fliehet / oder / wie von den letzten Zeiten die Offenbarung Johannis sagt / gehet aus / &c.

§. 390.

Sunt ergo etiam hæc verba τὸ ἐν τῷ βδέλυγμα-
τι τῆς ἱερουσαλὲως, de utroque tempore tam Hierosolymorū per Romanos, tam Ecclesiæ Novi Testamenti, per rem quandam abominabilē, qua immediatē & spiritualiter destruat, intelligenda, uti non tantum ex modo dictis, sed etiam ex hoc apparet, quod Christus, (præter fugam quæ ipsa utriq; communis est, ut de temporibus quidem destructionis Templi ex hoc textu patet,

patet, de temporibus verò ultimis ex *Apoc. 18. v.* 4. adjiciat etiam aliquid quod ad ultima tempora pertinere constat ex aliis vaticiniis, videlicet seductionis periculum. Describit autem *seductionem* illam *ultimorum temporum* primò quoad *materiam* circa quam præcipuè occupatæ sint futuræ, videlicet ut persvadeant seducendis, Christum adstrictum esse ad certum locum, & quoad *modum & instrumentum* seductionis videlicet signa & miracula (mendacia quidem ut ait Paulus 2. *Thessal. 2.*) ita tamen speciosa, ut etiam electi seducerentur, si possibile esset, hoc est, nisi aliæ causæ obstarent, ex quibus impossibile est electos finaliter seduci. 3. Quoad causam efficientem, seu ipsos seductores, qui duplices sunt, Pseudochristi & Pseudoprophetæ. Paulus & Johannes *ἀντὶχρίστους* nomine singulari mentionem faciunt & Daniel *cap. 12.* ad quod ut sæpè dictum Christus hîc alludit, regem nominat, quem ne cum Pontificiis unum singularem hominem intelligamus, Christus hîc utitur plurali, ut vocat Pseudochristos, tùm quòd sint plures *ἀντὶχρίστοι* generaliter accepta voce ratione speciei, tùm quòd in speciei principalis qui *κατ' ἐξοχὴν αἱ τῆς* & dicitur, plura sibi invicem in eadem sede succedentia individua: Pseudoprophetæ autem sunt ministri Antichristi & in genere omnes falsi doctores, de quibus vide *Dominitam VIII.* Notabile autem est *Ἰνφώνημα* quod addit; Ecce prædixi vobis. Quasi dicat. Non est quod aliquando hac excusatione utamini, Miracula, & alia quæ fient

à falsis doctoribus, ut singularis splendor, jactatio tituli Apostolici, Catholici & similia, per quæ seducti sitis, adeo fuisse speciosa, ut non potueritis ea nisi pro veris habere, non credituri nisi pro talibus habuissetis. Sed frustra erit vestra hæc excusatio. Ecce enim prædixi vobis talia futura. Et quid in hoc genere majus esse possit eo, per quod electi seduci possunt, talia autem futura dixi miracula ultimorum temporum, cavete ergo dicatis non prædictum, aut quocunque prætextu ignotum vobis fuisse.

§. 391.

Quæst.
CXXIV.

Ex his apparet quid *de definitione Antichristi apud Pontificios* sit sentiendum, de quo cum plena sint scripta utriusque partis Theologorum, quorum contenta huc referre nimis longum foret, continebo me intra cancellos hætenus præfinitos (ubi ferè solius Barradii & Sandæi placita circa textus Evangelicos contemplatus sum) & attributa à Barradio quæ habet, breviter commemorabo, & quid de iis sentiendum, breviter adjiciam.

Dicit itaque I. Antichristi proprium nomen contentum in italibus literis, quæ Græcè exprimant numerum 666. quemadmodum nomen Jesu contineat 888. Numerum autem octonarium gloriæ, senarium rerum caducarum esse; Nam ut ait *Tom. I. l. 9. c. 3.* hujus sui tractatus quem *b. l.* citat octavo septimanæ die Christum resurrexisse, & octavo post Nativitatem circumcisum. Contrà sex dierum intervallo res caducas esse creatas, & senarium non attingere septenarium qui quietis sit, &c.

II. Fu-

I I. Futurum Judæum, quia Judæi ipsum pro Messia recepturi sint, non recepturos autem aliunde oriundum, probat ex Hieron. *Dan.* 11. & Oecumenio 2. *Thess.* 2. futurum autem ex tribu Dan. Et hinc *Apoc.* 7. tribum hanc cum reliquæ numerarentur non commemorari, ut observavit Beda, Aretas, Haymo, Anselmus, Rupertus, Jamæus l. 5. c. 30. Damascenus, Theodoretus *quest.* 109. in *Genesin* D. Gregorius 31. *Moralium* c. 18. Ambros. *de benedictionibus Patriarcharum* c. 7. Augustinus *de questionibus in Exod.* 22. & alibi.

III. Futurum incarnatum Diabolum, & quidem ex Virgine, certè Satanam humanam naturam assumpturum statuissè quosdam ex patribus Bernhardum, Theodoretum, l. 5. *Divinorum decretorum cap. de Antichristo.* Ambros. 2. *Thess.* 2. Bedam *Apocal.* 13. Hieronymum *Dan.* 7. sed ipse refutat, ex eo quòd 2. *Thess.* 2. diserte homo vocetur. Præterea ait: Quorsum ille assumeret humanam Naturam? Nunquid ut æternas & graviores in ea det pœnas? scit enim damnandū Antichristum, &c. Hominem autem dicit Diabolicum id est Diabolo plenum, Diaboli sedem atq; domicilium, &c. ex Hieron. *Dom.* 7. & Greg. 23. *Moral.* c. 15.

IV. Ex Babylone venturum dicere D. Hieron. *Dan.* 11.

V. Magum sceleratissimum futurum ex Oecumenio 2. *Thess.* 2. & ipso Paulo, Cyrillo.

VI. Caput omnium impiorum juxta Thom.

VII. Ab aliis omnibus impiis præfigurari. cuiusmodi sunt Nabuchodonosor, Salmanasser,

Antiochus, Nero, Diocletianus, reliquique Tyranni juxta eundem Thomam, probat ex iis quæ habet Paulus 2. *Theffal.* 2. de Myſterio iniquitatis jam tum dominante. Imo ipſum Neronem Antichriſtum futurum eſſe qui dicant, ſed ipſo refutat.

VIII. Deſpectum initio nec tributum iri ei initio honorem regum probat ex *Dan.* 11. v. 20. & 7. v. 8.

IX. Futurum Hypocritam, virtutem & legis Moſaicæ obſervationem & Zelum fimulaturū, ex Cyrillo Jeruſolymit. *catecheſi* 15. Hieronymo *ſuper Dom.* 7. Damascen. l. 4. c. 27.

X. Pœnam futurum Incredulitatis Judæorū ex 2. *Theff.* 2. Hieron. *quæſt.* 11. *ad Algafiam.*

XI. Futuros ejus tempore 10. reges, & omnia demum regna ſuperaturum ex *cap.* 7. *Danielis.*

XII. Ad ſummam Monarchiam perventurum, *Apoc.* 13. *Dom.* 8. Metropolin Jeruſalem futuram, ita ut in Templo Dei ſedeat, 2. *Theff.* 2. ſi objiciat quiſpiam, inquit, templum non eſſe ædificandum uſq; in finem. Reſpondebitur verum eſſe: non eſſe ex ædificandum uſq; ad finem mundi. Nam in fine mundi Antichriſti temporibus ex ædificabitur non Deo, ſed Antichriſto, coleturenim in eo non Deus, ſed ſcœdiſſimū hoc monſtrum pro Deo, & probat ex Patribus, *Irenæo* l. 5. c. 25. & 30. *Ambroſ.* *Luc.* 21. *Auguſt.* l. 20. *de Civ. c.* 19. *Hilār. cant.* 25. & aliorum, addit autem, (quod notandum) Divus Hieronymus *ad Algafiam quæſt.* 11. vel in Templo Jeruſolymis, vel, quod putat verius, in Eccleſia ſeſſurū ait.

ait. D. etiam Chrysostomus, Theodorus, Theophylactus & Oecumenius Paulum Templi nomine Christianorum templa intelligi malunt.

XIII. Extinguet Romanum Imperium, probat ex Chrysostmo 2. *Theff. homil. 4.* Cyrill. Hierosolymit. *Catech. 15.* ex Paulo 2. *Theff. 2.* Nunc quid detineat scitis, &c. Hoc est, addit, quid detineat & quid prohibeat Antichristi adventum scitis, &c. Nam in imperio Romano mysterium iniquitatis in Antichristo jam operatur. Tantum ut Imperator Romanus, quicumque sit, qui jam imperium tenet, illud teneat, donec de medio fiat, id est, donec de medio tollatur Imperator. Et tunc revelabitur Antichristus, cum Imperium Romanorum evertetur omniaque desinent, &c. Addit; De Romano Imperio interpretantur hæc verba Chrysost. Theophylactus, Oecumenius, Cyrillus Hierosolymitanus, Hieronymus *ad Algastiam. August. l. 20. de civit. & alii, &c.* addit & alias expositiones illius dicti, sed quas huc ponere non putavi operæ precium, videat qui vult ipsum, *Tom. 3. l. 2. c. 5.*

§. 392.

Exposita sententia Barradii Jesuitæ, quid de ea sentiendum sit quaeritur. Respondeo 1. Primo in genere quantacunque sit *authoritas patrum* quos passim citat, non posse eam esse majorem authoritate Danielis, cui propriæ suæ visiones & vaticinia tum ipsi, tum omnibus etiam sanctissimis & doctissimis obsignata, hoc est, quid significant ignota manere debuerunt usque ad tempus revelationis, *Dan. 12. vers. 8. 9.* Hujus revelationis tempus cum Patres illi non.

attigerint, mirum non est in quibusdam errasse. 2. Merito mireris, quod Jesuita, quamvis fateri se, de Antichristo hoc loco agi, (quidem ita, ut pleraque quæ multis aliis scripturæ locis figuratè dicuntur, hic propriis verbis exponantur) eo ipso ostendat, quod hoc loco de ipso agat, & tamen pro suorum attributorum probatione ne jota quidem è textu afferat. Mireris inquam nisi certum sit, vidisse, sua attributa, quæ majori ex parte in Papam non quadrant, cum his à Christo assignatis stare non posse. Percurremus tamen breviter commemorata attributa. I. De nomine quæ dicit, quia ipse non explicat, nos etiam in medio relinquimus. Hoc tantum addimus: Apocalypsin dicere quidem numerum Animalis quod Antichristum significet, quod autem nomen ejus tale sit, non dicere. Stultum ergo fuerit expectare, nec quenquam licet alia attributa habeat pro Antichristo agnoscere, donec veniat tale nomen habens.

II. Judæum futurum, & Judæos ipsum pro Messia agnituros nullibi extat. Vaticinium de tribu Dan impletum est in Simsone qui Philistinos non vi aperta, ut alii Judices ac reges ante & post ipsum, sed occultis artibus adortus est. Quorum similes à Pontificibus in Imperatores perpetratas si requiras, admetientur nobis historiæ non modio sed ipso horreo. Ex eo autem quod tribus Dan in Apocalypsi non commemoratur in mentione tribuum reliquarum, argumentari Antichristum necessario ex tribu Dan oriundum, sapit fallaciam causæ. Aliæ enim causæ subesse possunt, quas in libro mystico si inve-

invenire non possumus, non sequitur continuo, eam acceptandam, quæ Pontificiis ad pallianda sua βδελύγματα in mentem venit. Quid si autem dicam, ideò factum, quod tribus Dan à reliquis tribubus se separaverit, non modo ratione loci, sed & ratione cultus Divini, *Jud.* 18.

Super Tertio, Quarto & Sexto attributo, ad-eant Jesuitæ historicos, qui vitas Pontificum descripserunt, & frontē perfricare inde discant. Quicquid autem sit de historiis illis, si maximè omnes falsæ essent, & ut multi Pontificum præsertim priorū vitam inculpata imo sanctam, duxerunt, ita nullus unquam fuisset Magiæ aut similibus deditus. Sufficit ostendere, miracula in Papatu, quæ Satana cooperante speciem acceperint & dogmata quædam Pontificia confinxerint. Et nonne supra *ad Dom. XV.* Sandæus Jesuita miraculum cooperante Satana factum commemoravit?

Pro Quarto; ex Babylone venturum, si Babylonem propriè dictam intelligat, notum est dudum eam esse destructam & hodieq; (juxta vaticinia scilicet Prophetarum) vastam jacere, Babylonem autem spirituales esse Romam sunt ex Pontificiis ipsis qui colligant ex *1. Petr.* 1. v. 13. vide *Scripturam loquentem* L. Lælii p. 30. & 473.

Pro Septimo, Regnum Antichristi ab Antiochi Tyrannide præfiguratum didicimus & Daniele, quemadmodum & Tyrannos omnes quatales simillimos ipsi esse libenter fatemur,

Pro Octavo, Dominatum Pontificum à vili-

bus initiis ad summum culmen ascendisse, historiarum tacentibus etiam nobis loquuntur.

Pro Nono, Hypocrita non est tantum is, qui jactat legem Moſis, sed & is, & quidem multo major, qui jactat obedientiam traditionum ut Pharisei, & insuper propria merita, ut Pontificii.

Super Decimo, quod dicit poenam futurum Antichristum Judæorum, qui veritatem Divinam spreverint, meretur audire illud Christi, *Lm. 8.* Putatisne illos solos fuisse peccatores? Judæi contemptus sui poenas satis magnas dederunt, nec possunt in majores errores incidere iis, in quibus jam versantur. Utinam autem non inter Christianos reperti fuissent, aut adhuc reperirentur, qui non minori malitia & pertinacia veritatem verbi Divini aspernati, contemptu illo suo falsa & mendacia Antichristi dogmata audire atque acceptare pro meriti sint.

De Undecimo & Duodecimo Pontificios habemus non modo confitentes, sed id ipsum pugnantes, ut Papa superior censeatur omnibus Regibus & Monarchiam (quam Hierarchiam vocant) obtineat in toto orbe terrarum. Quæ autem Duodecimo attributo dicit, Jerosolymam ejus Metropolim futuram, in templo Dei sessurum, quod tamen non Deo, sed ipsi ædificatum, non possunt firmitus refutari quam ipsi se ipsos refutant, quomodo enim est templum Dei, si Deo nunquam est ædificatum. Merito ergo sequimur nos Patres, quos ipse citat, per Templum Dei quod Antichristus occupaturus sit Ecclesiam intelligentes. Adeoque quanto altius ipsi clamant Romanam Ecclesiam esse veram Catholicam Ecclesiam,

siam, tanto attentiores sum' nos ad verba Christi in hoc Evangelio fugientes *βδελύγματα* Pontificia in loco sancto constituta.

In Decimo tertio; quod dicit, Antichristum extincturum esse Imperium Romanum, idque probat ex dicto, 2. *Thess.* 2. v. 7. Ad id respondeamus non esse necesse ut prorsus extingvatur Imperium Romanum quamvis quid aliud vel fecit vel tentavit in Henrico IV. Friderico Barbarossa & aliis. Quid agit jus Canonicum in Donatione Constantini Magni, quam ut Imperatorem, stabularium constituat ad *servile opus* (ut ipse Baronius vocat vide Calvis. ad A. C. 1155.) in stapede equum ascensuro tenendo præstantē? Sed terrorum & fraudis abunde esse dicimus in eo, quod à loco quem occuparunt per Gothos *remotum ἐκμεσζόμενον* & ut Paulus loquitur, Pontifices, quamvis Gothis expulsis, tamen hodieq; excludant, quis enim hodie Romæ ferret imperium præter Papam? Deum peccamur ut Imperium in Germania conservet incolume.

§. 393.

Sed videamus etiam quomodo quadrent vel non quadrent in eum quē vel nos vel Pontificiū pro Antichristo habent ea, quæ Christus hoc loco proponit. I. Dicit occupaturū Templū Dei, hoc est Ecclesiam, ut rectē exponunt Patres quos tandem sequitur ipse Jesuita inter Attributa sua numero XII, quomodo autem occupaturus sit dicit Daniel, quem Christus hic allegat, videlicet pro Deo se gerat seu ut habet stilus curiæ Romanæ hodiernæ, Vicarium aget Christi non docentis, (qua in parte omnes Apostoli Christi,

vices

vices ejus gesserunt) sed regnantis & ad dextram Dei sedentis, data sibi potestate in cœlo & in terra, quod nihil aliud est quàm pro Deo se gerere.

2. Christum adstrictum esse ad certa loca, nimirum præter templum Dei, etiam ad eremos & claustra. Ibi esse Christum, scilicet in effectu, hoc est, idem ibi esse expectandũ quod de Christo, expiatio peccati, merita vitæ æternæ, &c.

3. Editurum miracula, de his vide *Dom. XXI. §. penult. & antepenult.* Omnia hæc ita futura speciosa, ut nisi ex alio principio impossibile esset electos seduci, Antichristum eos seducturum. Apparet itaque quod Pontificii Lutheranos pro simplicibus oviculis habeant, talem iis depingentes Antichristum; cujus malitiam qui non agnosceret, si talis esset, extremè dementem & cœcum esse necesse foret. Et quemadmodum aliàs picturis & similibus crepudiis non solum in templis, sed & in conversatione animis vulgi, & potissimum parvulorum sese insinuant, ita falsis suis figmentis & pigmentis Antichristi ex Utopia adisciscendi oculos hominum à terribili *Βδελυγμαίων* Pontificiorum facie avertere nituntur. Porro his seductionibus Christus non tantum dicit assensum denegandum: *Nolite*, inquit, *exire, nolite credere*, sed etiam instar Medicamenti opponit duos quasi aphorismos. Primus ita habet: sicut fulgur exit ab Oriente, &c. Hoc est, quemadmodum splendor fulguris non est astrictus ad illum locum, ubi fulgere incipit, sed æquè est in locis diversissimis imo oppositis, occasus quippe opponitur orienti. Ita non est putandum, Ecclesiam, & verbi atque sacramento-

mentorū puritatem & integritatem astrictam esse ei loco ubi aliquando præ reliquis fulsit, v. g. Hierosolymis aut etiam Romæ, sed ubicunq; inveniuntur tali splendore illuminati & in luce ambulare cupientes. Alter Aphorismus quo priorem illū illustrat est hic. Ubi est cadaver ibi congregantur aquilæ, ubi quin per cadaver Christus, per aquilas Christiani intelligantur nemo dubitat Germanum. E. est dicto, *Matth. 4. v. 20.* Hoc est, ubi Christus prædicatur ibi est Ecclesia non tantum Romæ, vide §. scripta nostrorum Theologorum aut saltem Lutherum *præfatione in Daniele* ubi videbis qua de causa Salvator hoc in loco tam graviter nos ad attentionem lectionis in Daniele adhortetur.

§. 394.

Post hæc verba de desolatione abominationis loquentia eamq; explicantia, sequuntur in Evangelistis ea quæ ex Luca præleguntur *ad Dom. II. Adventus*, quam author primæ partis satis luculenter quoad pleraq; capita tractavit. Unū prætermittere non possum, quod textus ipse si attendatur suppeditat ad declarationem illius quæstionis: *An Eclipses quæ pro signo extremi judicii allegantur sint naturales & an in censum illarū referendæ nominatim eæ, quas quotannis fieri Cædaria indicant?* Negativam clarissimè suppeditat textus noster *Matth. 24. v. 29. Marc. 13. v. 24.* ubi quod Lucas (textum ordinarium qui in templis prælegitur suppeditans) v. 25. nude copulativa exprimit ΚΑΙ ἔσται σήμερον, illi duo Evangelistæ exprimunt hac circumlocutione ΜΕΤΑ τὴν θλίψιν ἐκείνην, post illam angustiam Sol & Luna amitt-

Quæst.
CXXV

amittent splendorem, stellæ de cælo cadent, & cælorum vires movebuntur. Hæc enim omnia signa dabunt mundi non aliquando perituri, sed actu jam pereuntis Germani a iis quæ Petrus dicit 2. *Petr.* 2. v. 10. Si quis dicat; hæc ratione non tam signa quàm actus quosdam saltem particulares mundi pereuntis futura, cum tamen Lucas disertè signa vocet, rei alicujus futuræ. Resp. Si propriè signa non sunt interitus mundi, sunt tamen adventus Christi, quem præcipuè suspirantes pii exhorrescentes impii signa illa intueri debent. Unde facilis est responsio ad quæstiones quæ hætenus pro difficilibus habitæ sunt.

§. 395.

Quæst. I. *Quomodo Sol & Luna splendorem amissuri sint?*
 cxxvi. Resp. non naturaliter, sed supernaturaliter, non nuda interceptione ut in Ecclipsibus naturalibus, sed omnimoda privatione, eaq; non ad tempus tantum, ut in passione, ubi post tres horas splendor soli pristinus restitutus est, sed perpetua, toto quippe cælo vel pereunte vel certe mox perituro.

§. 396.

Quæst. II. *Quomodo casus stellarum de cælo esse possit inter signa venturi diei novissimi?* huic enim obstare videtur hoc, quod una stella vel ex minimis totum terrarum orbem obruitura esset. Quod vero de motu stellarum novarum, nominatim Anni 1572. perpendiculariter deorsum factò nonnulli dicunt (nominatim Josephus Plancenus Italus) id difficultate non caret, apud ipsos Astronomos, nedū simpliciores quibus hoc pro signo esse debet. Ego sane etiam perpendiculariter

riter moveri eas probabile puto, non tamen ut motus ille oculis appareat. Hoc enim fieri non posse nisi in aliis atque aliis locis etiam quo ad longitudinem appareret, rectè demonstravit Kepplerus, sed in aquis cœlestibus, quibus cum apparere desinant rursus immergantur. Cujusmodi autem eumq; hoc sit, Naturalis ille motus est, non lapsus, ruinam totius cœli denotans. Si verò Metaphoricè intelligamus, de doctoribus, qui dum sinceri sunt lucent in Ecclesia ut stellæ in cœlo, deficientes vero de cœlo cadere dicuntur, passim in Apocalypsi, extra ordinem contextus videbitur. Christus enim hîc de signis in cœlo propriè dicto apparituris loquitur, nisi fortè cum Grotio totum locum Allegoricè intelligas per solem Ecclesiam aut splendorem doctrinæ in Ecclesia sole vestita, *Apocal.* 12. per Lunam remp. (vide ipsum latè ad hunc locum) sed nondum mihi videtur quadrare connexio. Quæ enim Crotius per amissum splendorem solis notari dicit, ea Christus jam ante explicavit, per seductores Antichristianos. Quorum ἐξηγησιν frustra in his verbis quæri ostendit quod dictum; POST illa quæ de falsis doctoribus contigerint, hæc futura. Putamus itaque non tam significationem destructionis quàm partem futuram lapsum illum stellarum de cœlo. Es wird alles ineinander fallen/ wie das Metall in einem Schmelztigel/ aut ut domus Philistinorum, cui Simson columnas fundamentales subtraxerat.

§. 397.

III. *An id quod dicitur, vires cœli commo-*
tum

Quæst.
cxxxviii

tum iri, rectè exponatur per sententiam Astronomorum quorundam recentiorum, qui dicunt I. orbem solis angustiores quàm statuit Ptolomæus, unde nonnulli postillantes rhetoricantur, cœlum instar anniculæ, morti vicinæ corrugari. II. Eccentricitatem orbis solis hodie minorem, & centrum orbis Solis hodie cum ipso Sole terræ propius esse quàm fuerit tempore Ptolomæi? Respondebo prius ex Astronomorum Hypothesibus; & quidem ad primum; Angustiam illam sphaeræ solaris nec eo animo à Copernico & asseclis ejus positam, quasi putarint angustiores factam quàm tempore Ptolomæi reverà fuerit. Sed quòd sit angustior quàm Ptolomæus putàrit, nec ita manifestam, ut pro signo rei tantæ & multis hominibus, nominatim Epicuræis, incredibilis, allegandam putare liceat. Prætereà si maximè revera angustior esset Solis circuitus circa terram, vel, ut Copernicus voluit, terræ circa Solem: non tamen hæc angustia inferret corrugationem materiæ. Nisi cum veteribus (quorum sententia ab omnibus hodiernis dudum explosa est) materiales & solidos orbes instar crystalli aut vitri cujusdam statuas, uti sanè Copernicani sententiam eorum, qui terram mobilem negant, corpora cœlestia affirmant, accipiunt, sed contra Tychonem, quem omnes sequuntur qui Copernicum deserunt. At secundum de Eccentricitate quod attinet I. nec ibi res est ita manifesta, ut esse deberet si pro signo hic fuisset allegata. Sunt enim Astronomi, inter quos est Christianus Severini Longomontanus, qui illam mutationem Eccentricitatis Solis negant, Prætereà, si Hypo-

Hypothesis illam statuentium vera est: tùm centrum quidem orbis Solis A. C. 1500. adeoque paucis annis ante tempora Copernici, Luthero ferè coætanei (qui etiam opinionis ipsius de motu terræ *in colloquiis mensalibus* mentionem facit non admodum honorificam) incidit, propius terræ fuit, quàm tempore Ptolomæi (quamvis non multum, nam tempore nati Christi itidem terræ proximum fuit, & inde rursus ascendit, ut vivente Ptolemæo fuerit paulò altius. Quem admodum nunc quoq; in ascensu est, summam autem altitudinem acquisivit & Eccentricitatem maximam effecit tempore inter natū Christum & reformationem Lutheranam ferè medio, Anno scilicet Christi 750. adeoque centuria octava, de qua Osian. *Epit. hist. Eccl. l. 1. illius centuriæ cap. 1.* Ita infit: Quanto magis Pontificum Romanorum potentia, authoritas & opes creverunt, tantum vera pietas & sinceritas doctrinæ diminuta est, &c. vide ipsum. Retro verò maxima remotio à terra incidit in tempora Manassæ Regis Judæ supersticiosissimi, cujus peccatis præcipuè imputatur captivitas Babylo-nica, *Jer. 15. v. 4. 2. Reg. 23. v. 26.* maxima verò propinquitas in exitum Israël ex Ægypto, iterum retrò cum remotissima esset diluvium, fuit. Ut ita (si omnino cum hoc motu mutationes in Ecclesia & rebus divinis conferre velis) deprehendas ferè, quantò centrum orbis Solis, adeoque ipse Sol terræ propior fuit, tanto in spiritualibus felicior, & quanto remotior tanto perturbatiorem statum Ecclesiæ fuisse. Jam iterum est in ascensu, & si quidem tunc demum

expectandus est dies novissimus, quando terre proximum est, tanto intervallo is à nobis abest, quanto nos absumus à tempore Christi recens nati. Quid multa? si observationes Astronomorum ex collatione multorum seculorum hanc Hypothesin suppeditant, pars ea est motus cœli. Naturalis, nec commotio contranaturalis ruinae meditantis. Hæc inquam ex abundanti ex scientia Astronomica. Ex Evangelistis vero breviter respondem⁹: cùm hæc commotio virium cœli immediatè connectatur cum casu stellarum, quæ non nisi in ipsa ruina totius mundi esse potest, itaq; hanc commotionem nihil aliud esse quàm ipsam ruinam cœli & terræ, cui adeò non oblitura sit tanta firmitas in qua à Deo creata sit.

§. 398.

Quæst.
CXXIX.

IV. Quia in Copernici mentionē incidimus, de quo notū est, quod solem immobilem terram vero mobilem statuerit, quærere libet: *Quid sentiendum de illius & asseclarum, exceptione qua ad dicta scriptura. sideribus motum tribuentia regerunt;* loqui eam secundum sensum vulgi, valde commoti futuri si solem stare dici audiret? Respondeo; i. exceptionem hanc probabilem mihi futuram tunc, si scriptura sacra obiter tantum in hanc materiam incidens ista diceret. Jam vero notabile esse. Quod ex illo ipso motu argumenta neccat potentia Dei, vim vel nullam vel exiguan habitura, si non reverà sed *Φαινόμενα* tantum moverentur, cujusmodi est, *Psal. 19.* Et quæso quomodo sol ibi est Typus Christi
stre-

strenue in officio suo progressi, si non verè, sed apparenter tantum moveretur? simile gloriæ Divinæ argumentum suppeditat, *Psal.* 104. v. 29. Et Nonne ipse Deus fundationē terræ tanquam ædificii in loco suo stabilis sibi tribuit, *Hiob* 38. v. 4. & seqq. (Quod enim Copernicani dicunt de voce יָרֵךְ quæ sit mensura corporis rectilincæ unde sequeretur terram non esse rotundam, vanum est. N. 1. idem ibi esse quod perpendiculū, ad quod omnes partes terræ versus centrum moventur, non mensura superficiei ad lineam rectam elaboratæ. 2. si maxime haberetur pro mensura superficiei; Planum tamen esse necessario nequaquam sequeretur, cum etiam mensura peripheriæ aheni Salomonis quod mare vocat, Hebraice voce יָרֵךְ exprimatur, 1. *Sam.* 7. v. 23.) Et quomodo argumentum miraculi ex perpetuò eadem stellarum ab invicem distantia peti posset, ut sit, *Job.* 38. v. 31. 32. nisi moverentur, vide Jacobi Du Bois *Dialogum Theologico Astronomicum*. Lugduni Batavorum, & Joh. Herbinii *examen Theologico Philosophicum Ultrajecti impressum*. Atque hoc est primum argumentum, cur putem dicta scripturæ motū cælo, & terræ stabilitatē assignantia sensu proprio esse intelligenda. 3. Alterum argumentum quo moveor est hoc, quod prorsus intelligi nequeat, quomodo systema mundi Copernicanum, quadret cum descriptione ejusdem Mosaica, ubi disertè terra infima, qui in globo ipsum centrū est, Sol & omnis sidera superiori loco ponit. Nec potest dici Mo- sen eo in loco accommodasse se ad sensum vulgi, cum aliqua ponat sensui minimè obvia,

imo multis eruditionum incredibilia. Cujusmodi est id quod dixit de aquis supra cœlestibus. Sed hæc obiter quasi physica argumenta de hac materia habes in *Physica Aristotelica* M. A. T. Neribergæ à Joh. Andr. Endterro edita.

§. 399.

Quæst.
cxxx.

V. Quid intelligatur per signum filii hominis, quod Matthæus v. 30. tunc apparituum dicit, cum sol & luna splendorem amittent, stellæ de cœlo cadent & vires cœlorum movebuntur? Heinsius intelligi putat posse tubam ultimam, 1. Cor. 15. v. 51. 52. & Græcos festum tubarum dicere *ἡμέρα τῆς σάλπιγγος*, sed non videtur convenire cū verbo *Φαυήσονται*. Sebastianus Barradius comment. in concord. quatuor Evangelistarum super hunc locum dicit authorem Imperfecti dicere, fore ipsum Christi corpus vulneribus consignatum. D. Hieronymum, vexillum aliquod victoriæ triumphantis. Sed addit, crucem fore, communis ac recepta fert opinio tū Patrum, Chrysostomi, Hieronymi, Hilarii, Augustini, Theophylacti, Euthymii, & aliorum, tū etiam Ecclesia, quæ sic canit in officio crucis. Hoc signum crucis erit in cœlo, cū Dominus ad judicandum venerit, &c. inter carmina Sibyllina l. 6. in fine hæc extant hac de re carmina

*O lignum felix, in quo Deus ipse pependit
Nec te terra capit, sed cœli tecta videbit,
Cū renovata Dei facies ignita micabit.*

Hæc Barradius d. l. Sane equidem sanctissimi corporis sui in passione tractationem in memoriam & aliquo modo in sensum revocatum iri
colli.

colligi potest ex *Joh. 19. v. 27.* an autem præcise per crucis signum id futurum sit (quod ideo videntur urgere Pontificii, ut superstitioso signi crucis usui, auctoritatem concilient) certi affirmari nihil potest, & quod ad versus Sibyllinos attinet, sunt qui existiment magna ex parte supposititios esse. Mihi dū hæc scribo in mentē etiam venit Constantini Imperatoris historia, qua crucis signum in cælo ipsi ostensum dicitur: Non tamē præcisè hæc omnia probant id, quod volunt Pontificii, neq; necesse eo confugere ex planiori textu expositione apparebit, vide etiam Heinsum *Exercit. Sacr. l. 1. c. 19. in cap. 24. v. 14. & seqq. Matthæi* allegantem huc dictum *Jes. 11. v. 12. & in v. 31. Matth. 25.* idem dico, ac si diceretur; cum sublato signo suo filius hominis venturus est. Magnus ille Theologus Ægidius Hunnius hoc signum Filii hominis impletum putavit, per celebrem illam stellam novam, quæ apparuit in Cassiopeia An. C. 1572. quæ de re in *Postilla super Dom. 2. Adventus* in hanc sententiam hæc sunt illius verba: So ist uns auch noch ingedenck / wie Gott der HErr Año 72. und 73. mit einem herrlichen / neuen / ungewöhnlichen / und von Anbeginn niemals gesehenen Stern / so an Grösse und Klarheit alle Stern des Firmaments weit übertroffen / vom Himmel herab gedigt / welches ein solch übernatürlich Wunder / dergleichen von der erstē Zukunft des Menschen Sohns ins Fleisch sich nicht begeben / und dero wegen die Gelehrte dahin geschlossen / daß wie der neue Stern / so den Weisen aus Morgenland erschienen / war ein Zeichen Christi des HErrn / als

er des Menschen Sohn werden sollt in seiner ersten
 Zukunfft/ also sey dieser neue Stern das Zeichen
 des Menschen Sohns von seiner letzten Zukunfft/
 welches laut der Weissagung Christi sollt gesehen
 werden am Himmel. Hæc D. Hunnius. Et si verò
 dubitari non debet, stellam illam signum fuisse
 magnarum mutationū ad quas, quando imple-
 dæ præcipuè fuerint, proximè collimare semper
 mihi vilis est maximus ille nostrorum temporū
 Mathematicus Tycho de Brahe *in appendice ad
 progymnasmatæ*, nisi quòd eadem putarit cum ir-
 ruptionib⁹ Gog & Magog, quod ego non credo,
 nec ipse forte hodie si viveret crederet. Imo nec
 hoc negare velim, illam stellam remotè inter si-
 gna novissimi dici haberi posse, quamvis nullibi
 videā prædici novas stellas in cœlo apparituras
 ante finem mundi, sed fortasse, quia nec stella
 quæ Magos ad Christū adduxit, in S. literis præ-
 dicta, tamen Magis pro signo fuit, quia Deus a-
 gens liberrimū. Quicquid tamen sit: fuisse stel-
 lam illam hoc ipsum signū de quo Christus ver-
 siculo citato loquatur, non possum adduci, ut
 existimē. Præcipuè quia novæ stellæ ante & post
 apparuerunt, & plures fortè quam ab Astrono-
 mis (quos singulos vix singula secula ferunt) ob-
 servatæ sunt. Talis fuit ut alias præteream An.
 1604. in pede Serpentarii à Kepplero observata
 & in tractatu *de Trigono Igneo* luculenter descri-
 pta, ne dicam de ea quam in pectore cygni vidit,
 item An. 1638. quam quidem ego non vidi, vi-
 dit autem & descripsit Joh. Phocylides quem
 vide *in dissertatione Astronomica seu Manuuctione
 ad cognoscendum statum Astronomiæ præsertim*
 Lam-

Lambergina & novorum Φαινόμενων exortum & interitum. Quemadmodū & ab Hipparcho nova aliqua stella visa, & illum ad numerum stellarum capiendum incitasse dicitur. Christus autem hic loquitur de re aliqua singulari, quæ, aut cui similis nec ante nec post apparuit. Sed trans-eant argumenta Astronomica, Grotius putat intelligi signum illud quod ostendatur Apocalypsi c. 19. v. 11. hoc est, prædicationem Evangelii. At vero hæc non sequi, sed præcedere debuit obscurationem Solis & casum stellarum de cælo. Ego ex textu ipso Matthæi, collato cum Marco & Luca, existimo, signum hoc filii hominis nihil aliud esse quàm ipsum Filium hominis, aut si mavis, apparitionē ejus instar phænomeni cujusdam (ut Astronomi stellas interdum vocant) seu signi in cælo factam. Hoc colligo non tantum inde, quòd quæ Matthæus dixit, & quo loco textus, quo tempore apparitura dixit, eadē de ipso Christo dicunt Marcus & Lucas, cum enim dixissent de amissione splendoris in Sole & Luna, de lapsu stellarum de cælo, de concussione δυνάμεων cæli, subjungunt omnes tres, Matthæus quidem signum Filii hominis, apparituum, Marcus verò & Lucas ipsum Filium hominis venturum in nubibus idq; τότε tunc, quando stellæ de cælo cadent & vires ejus movebuntur, &c. Non hinc tantum in quam hoc colligo, sed etiam ex ipsis verbis Matthæi καὶ τότε Φανησεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν ταῖς ἐφελκυσσούσαις καὶ τότε κόψονται πάντες αἱ φυλαὲ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται (videbunt, quidnam? signum ne ali-

quod à Christo diversum ? non , sed) τὸν ὕμνον ὅς
 αὐτὸν πρὸς ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν, &c. Si cui
 mirum videatur cur σημεῖον potius Christi dixe-
 rit quam ipsum Christum. Is 1. in genere ex Rhe-
 toricis sciat; per Metonymiam signum poni pro
 re signata. Signum Christi veniet, hoc est, Chri-
 stus signis hætenus significatus , aut specie sua
 præsentiam suam significans, quemadmodum
 Metonymia est (non quidem signi, sed adjuncti)
 sicut fulgur ab oriente, &c. ita Adventus Christi
 hoc est Christus adveniens, non enim adventus
 Christi propriè , sed ipse Christus cum fulgure
 comparatur. 2. σημεῖον Græcis dici , quicquid
 videtur , & quidem ita ut oculis occurrat tale
 quale est , non apparenter ut Φάντασμα, appa-
 ritio rei revera non talis qualis apparet. 3. σημεῖ-
 ον Græcis non esse semper rei absentis aut futu-
 ræ, sed præsentis tanquam ejus speciem & figu-
 ram. 4. Signum dici ad notandum hominum,
 præcipuè empæctarum incredulitatem q. d.
 Christus; diu desiderarunt videre signum ali-
 quod, ex quo certò colligant Christum ventu-
 rum. Sed satis opinor signi futurum cum cælo
 & stellis decidentibus & labentibus & elementis
 ab igne liquefcentibus Christum ipsum vide-
 bunt in nubibus, sed magno cum ejulatu. Tunc
 nullum amplius signum desiderabunt. Es wird
 ihnen Zeichens genug werden / daran sie innen wer-
 den sollen / daß Christus zu Gericht kommen wer-
 de / ja jetzt komme. 5. Quid si huc etiam alludat
 Evangelista? dixit Christus alibi se omnibus lo-
 cis præsentem esse suæ Ecclesiæ Et Psal. 110. di-
 cit

cit dominari ipsum in medio inimicorum suorum, sed invisibiliter, tunc verò præsentem esse *ἡμεῖς* erit (ita Græci argumentum vocant) non amplius ejus verbum, nec signa hæcenus prævia, sed ipsa visibilis in cælo apparitio. Hæc inquam mihi videntur, & conveniunt ferè cum sententia authoris operis imperfecti. supra à Barradio citata, quibus si probabilior videatur sententia eorum; qui aliquid diversum quod tamè filium Dei significet, intelligendum putant id tamen colliget, ex verbis Matthæi adductus tempore saltem simul cum apparitione ipsius Christi futuram illud *τὸ αὐτοῖς φαινόμενον*, adeoque frustra ante præsentissimum adventum requiri vel investigari.

§. 400.

Ex iis quæ dicta sunt de collatione motus Eccentricitatis Solis ad statum Ecclesiæ. Item quòd apparentiæ novarum stellarum causæ naturales allegatæ, & tamen concessum est signa esse extremi diei temota. Item quod alibi dictum Ecclipses naturales eatenus accenseri posse signis interitus mundi, quod doceant, ne cælos quidem puros esse in oculis domini ut Propheta loquitur. Hoc est, non esse præditos ea perfectione in quam nulla cadat vel corruptio vel major perfectio aut resectio. daß sie Gott wider verschmelze, te und noch schöner mache. Ex his inquam & similibus nascitur quæstio, *quid de prædictionibus Astrologicis tum in genere tum in specie, præcipue in rebus contingentibus & quidem Ecclesiam saltem ex parte attinentibus sentiendum sit.* Etsi verò author

primæ partis satis luculenter hanc quæstionem tractavit, præcipuè in festo Epiphaniarum, quia tamen scio ab iis qui me nōrunt meas etiam partes aliquas requiri, nolui prorsus deesse eorum expectationi: Sententiam itaq; meam aperio quibusdam conclusionibus, præmissa tamen distinctione una atq; altera: nimirum 1. Ipsa quæstio distingvit inter ea quæ Astrorum vel influentiæ vel significationi subjiciuntur, quod scilicet sint vel naturalia adeoq; suo saltem modo necessaria, vel contingentia eaque vel politica vel Ecclesiastica, & hæc vel absolutè talia, adeoq; spiritualia, vel respectu conditionum externarum. 2. Inter Astrologos & Astrologiam, aut si ita vis inter Astrologiam qualis tractata fuit eo tempore quo leges civiles quas author *d. l.* allegat, sancitæ sunt, & inter eam quæ ex principiis & observationibus physicis, vel etiam historicis, ubi diversæ constellationes cum diversis effectibus & eventibus conferuntur, colligitur. 3. Distingventum inter prognostica generalia & specialia, v. g. De Naturalibus generale prognosticon, est, impendere mutationem tempestatum, item humorum in hujus vel illius hominis corpore, speciale prognosticon est disertè prædicere pluvias, fulmina, terræmotus in hac vel illa regione, seu ut loqui solent, super hoc vel illo Horizonte, aut in homine certam speciem morbi, aut mortem ipsam. In Politicis generale prognosticon est, videri singulare quid impendere. Speciale, quod impendat huic vel illi regioni, statui, politiæ, urbi, aut adhuc specialius hanc vel illam remp, interitu-
ram

ram, singulariter emerfuram, aut in aliam regiminis formam mutatum iri, &c. 4. Fines talium prædictionum varii sunt. Quidam talia prædicunt, aut prædici ac scire volunt, ideò tantum, ut perspiciant harmoniam operum divinorum: alii ut actiones suas juxta illa quæ prædicuntur instituant. Idque vel in purè naturalibus v. g. quoad diætam, usum medicamentorum & similia ad curam corporis pertinentia, item in œconomicis, ut prævisa caritate, prospiciat quis sibi de comineatu, &c. vel in purè politicis, ut belli pacisve consilia & similia rectè possint administrari. His ita præsuppositis. Respondemus sequentibus conclusionibus.

I. In rebus purè Naturalibus, ut certum est, mutationes elementares dependere saltem ex parte à diversis constitutionibus siderum (unde enim aliàs vicissitudo æstatis & hiemis? ne dicamus de diversis tempestatibus horum temporum, quas qui non aliqua saltem ex parte à diversis constellationibus dependere credit, is si non putat operæ precium, ut attendat ad sidera, tacere & loqui sinat eos, qui attenderunt, quorum neutrum facere volentes sophistas esse judicavit Galenus l. 3. de dieb. decret.) ita peccatum non est, talia prædicere (reservata tamen potentia Dei omnia etiam minima juxta beneplacitum dirigentis ubi tamen rarò extra communem naturæ cursum egreditur.

II. Speciales mutationes etiam naturales (tales aut similes iis quarum Exempla inter distinctio-

stinctiones n. 3. posuimus) ex solis Astris prædici non possunt, Quia in omni actione physica respiciendum est non tantum ad qualitates agentis, sed etiam ad receptivitatem subjecti, qua fieri potest ut interdum sequatur effectus non tantum diversus, sed prorsus contrarius ei, qui aliàs plerunq; sequi solet ad talem actionem. Unde non quidem in se illicitum est talia tanquam probabilia prædicere, *Matth. 16. v. 2.* quia tamen hujus imperfectionis consciis sibi esse debent qui talia prædicunt, rectè mendacii & *ἀλαζωνείας* arguuntur pro certis & indubitatis talia venditantes, ut scilicet sibi gloriolam aliis verò qui hæsitant, contemptum pariant.

III. Specialia circa res politicas prædicere impietatis est. Quia specialia dependent à circumstantiis specialibus, quæ pleræq; contingentes sunt. Contingentium autem futurorum non est determinata veritas, pro certo autem prædicere quod incertum est, mendacium est, *conf. Esa. 47. v. 13.*

IV. Ex quotidiana Astrorum constitutione (quotidiana inquam) politicas mutationes, etiam generales prædicere impietatis aut certè audaciæ est. Nam præcognitio effectus dependet, tum à præcognitione efficientis, & quidem veri, directi, proximi; tum ex objecti. Jam verò Astra non sunt causa eventuum politicorum, sed (si maxime hoc verum sit) mutationes politicas aliquo modo respondere mutationibus constellationum) tantum conditio, eaq; non universalis, sed particularis, hoc est talis, ut plura necesse sit accedere, quorum omnium notitia

non

non cadit in hominem : quia maiore ex parte occulta sunt, in actiones verò humanas astra directè non influunt multò minus ut causæ proximæ, qua tales sunt, sed tantum indirectè & remotè, v. g. constellatio bilem movens homicidæ, non tamen causa perhiberi potest homicidii &c. potissimum verò objecti conditiones variæ sunt, & in hominis notitiam non cadentes, v. g. sæpe factum est, ut homicida adortus hominem quem occidere voluerit, cum ad actum ventum esset, re infectâ, imo quandoque ne tentatâ quidem discesserit vel fortitudinis specie territus (ut apud Justinum *l. 14. circa finem* legitur contigisse percussoribus ad occidendam Alexandri matrem missis) Idem Liguri cuidam contigit Cajum Marium occisuro, Plutarch. *in Mario*) vel misericordia motus. Talium notitia cum in hominem non cadat, non tantum ob multitudinem, sed etiam, quòd multa sint ex sua natura sensibus occulta : ajo itaque ac repeto, prædictionem illorum impiam esse. Et in ariolos tales cadere illud Prophetæ : Maledicti qui secum ipsis sapientes sunt, & seipso pro sapientibus habent, & Eccl. Homo nescit quid futurum sit, & Deus hoc ita ordinavit ut ipsum metueamus, *Eccl. 3. v. 11, 6. 14. v. 1. confer iterum Esa. 42. v. 13.*

V. Ex singularibus & rarioribus constellationibus rari aliquid futurum etiam in politicis, probabiliter colligere, nec à veritate nec à pietate alienum est. Etsi enim mutationes in rebus publicis nec per se, nec ratione causarum inter quas sunt homines remp. gubernantes aut quoquo

quo modo in ea viventes ab astris dependent collatio tamen singularium & rariorum constellationum v. g. conjunctionum magnarum, cum historiis, docet, ea habere quandam affinitatem, vide *Observationes de Magnis conjunctionibus M. A. T.* apud Michaëlem Endterum editas.

VI. Astra cum in finem observare, ut curam valetudinis ut & œconomias juxta illa instituas, impium non est. Modo non obliviscamur petitionis quartæ orationis Dominicæ, & *Psal.* 128. hoc est, memores simus, fructum omnium actionum, & omnium remediorum quæ adhibemus dependere à benedictione Divina.

VII. Astra cum in finem observare, ut ea pro regula habeas in actionibus politicis, si non impium, certè vanum est. Etsi enim deprehensum est vicissitudines mundanas aliquo modo analogas esse vicissitudinibus siderum: illa tamen analogia remota tantum est & generalis, non specialis, & semper ita se habens. Quia igitur constellationes nec eadem prorsus recurrunt, nec ubi ex parte recurrunt, eadem inveniunt objecta & reliquas circumstantias, quomodo ergo modum dare poterunt actionibus, quæ si bonæ & prudentes sunt, ad omnes hæc circumstantias respectum habent. Pro regula vero habere id, quod regulare non est, contradictionem implicat, adeoque perplexitatem & stoliditatem in actionibus parere necesse est.

VIII. Status Ecclesiæ Externus, hoc est, quatenus à politia tanquam diversorio suo dependet, eatenus quatenus ipsa politia, hoc est quoad generalia, judicari probabiliter potest. De

per

pendere autem inde aliquo modo clarissimè habetur, *Ier. 29. v. 7.* Internum verò Ecclesiæ statum cum sideribus commercii aliquid habere, nec à priori nec à posteriori probari potest. Ut detestanda sit impietas Astrologiæ veteris hodieq; vulgò usitatæ quòd religioni certam domum in figuris cœlestibus assignat.

IX. Judicii autem illius (vel potius considerationis) qua consequentia conferuntur cum antecedentibus, & quando similia redeunt, conjecturæ potius quam frivola & clamorosa prædictionis iterum singulare aliquid instare, finis alius quem quidem ego videre possim non est, quam attentior consideratio providentiæ Divinæ omnes creaturas, & omnia, quæ in toto & universo sunt, dirigentis ad nominis sui gloriam & ædificationem Ecclesiæ. Hujus autem providentiæ documenta cum sacra scriptura det multo certiora & evidentiora & vulgi mens novitatis avida & ac superstitionem prona sit adeoque facile apud imperitos, in abusum talia rapi possint, consultū putem eos qui tale quid videntur sibi observasse non nisi cum eruditis communicare, nec uti fieri solet calendariis in vulgi potius quam doctorum usum scriptis illinæ. Quamvis hoc nisi fieret, quis emeret Calendaria?

§. 401.

Porro postquàm emerimus ex iis quæ propter connexionem separari commodè non posse visa sunt, quamvis præter Theologiam non nisi Philologica & Philosophica, ex Jure autem nihil ferè suppeditarint, ad illa quam
pro

pro more hactenus servato nos vertemus. Occurrere autem nobis hic videmus materiam in jure non prorsus incognitam, videlicet de *Fuga*. Quam dum svadet Christus hoc loco suis Christianis, alibi v. g. *Johan. 10.* dissuadet & turpem judicat, docet nos, dari fugam duplicem licitam & illicitam. De quo posteaquam quædam ex iis quæ jura docent, attulerimus, ad Theologica revertemur. Fugam jura definiunt abscellum cum celeritate. Dividitur à Baldo in voluntariam, causariam & ignominiosam. Priorem dicunt gravare fugientem suspicione, quæ tamen fidem non mereatur ante cognitionem causæ, *C. ut omnis judex*. Altera excusationem habet, siquidem causa faciendi, non factum inspicitur, *l. verum in princip. ff. de furt.* Ignominiosa dicitur huic contraria, quæ causam non habet. Ponitur & interdum in Jure, Fuga pro exilio, *l. 4. §. ad tempus ff. de re mil. l. 5. de interc. & releg.* Dicuntur & rei fugientes tametsi non semper fugiant *l. properandum C. de judic. leg. fin. C. de bon. mat. l. 2. C. de jur. calum.* Fortasse proderit & regulas quasdam annotare nimirum sequentes.

1. Non omnis qui de loco decedit pro fugiente habetur, *l. verum in princip. ff. de furt.*

2. Fugitivos servos vendere non licet, ne scilicet servi ad fugam incitentur, vide *l. 2. ad leg. Fab. l. 6. C. eo l. 35. §. si quis amico ff. de contrah. empt. ἀνὰ λόγον* fortassis est hoc quando famulis nostris, aut aliis sine idonea causa fugientib' ad minicula subministrantur.

3. Fugitivus non est, qui ad amicum Dominum

con

confugit. *l. bovem. §. qui ad amicum §. qui persvadet §. si servus. eod. tit.* Exemplum est in sacris literis in Onesimo servo Philemonis, qui ad Paulum ejus amicum confugit, de quo in *Epist. ad eundem.*

4. Fugitivus etiam dicitur, qui à Domino eam mente recedit, ne ad eum redeat, etiamsi mutato consilio ad eum revertatur, *Ulp. in l. quis sit fugitivus. ff. de edilit. edict. & l. 22 §. ff. de verb. sign.*

5. Propositum fugiendi non sufficit, ut fugitivus quis dicatur *ibid.*

6. Fatuus dicitur, qui se periculo exponit & potius ex carcere causam dicere suamque innocentiam probare malit. *Hippol. ad rubr. C. de probat. num. 279. Boar. decis. 215. n. 29. Gail. 2. observ. 109. n. 6. & seqq.*

7. Quando agitur de vitæ discrimine prudentioris consilii est potius fugere quàm se committere irati Judicis arbitrio. *Clem. pastoralis §. esto igitur. de sent. & re jud.*

8. Si Discipulus à præceptore ad tempus fugiat, ut vitet ejus iracundiam, id vitio ei verti non debet. *Par. l. quid si fugitivus 12. §. item apud It. ne eum & §. seq. de edilit. edict.*

9. Fuga non est sufficiens indicium ad torturam *Const. Carol. art. 27. ex l. 8. §. oportet. C. de questionibus, vide Menoch. l. 1. de præsumpt. quest. 89. n. 36. & seqq. Mascard. de probation. concl. 819. & seqq. Zanger. de tort. c. 2. n. 91. Jul. Clar. l. 5. sent. 5. fin. quest. 21. n. 20. & seqq.*

§. 402.

Hæc apud JCos inveni. Revertemur ad sacra & potissimum hoc quæremus, quando &

Aaaa

qui-

Quæst.
cxxxii.

quibus in casibus fuga licita sit vel illicita. Hanc verò materiam latè tractavit Dn. Meelf. *Vindic. Dom.* post Festum Circumcisionis, ex cujus manu-ductione quædam huc apponam cætera qui volet, inde poterit petere.) Et quidem per quæstiones.

I. An fuga in persecutione licita? N. quando hostis sævit contra ipsam doctrinæ professionem, nec te præ aliis petit, probat ex *Johan. 10. Matth. 10.* Ac si hostis specialiter tibi Tuisque insidiatur, aut quavis de causa per absentiam tuam resp. nihil detrimenti capiat, fugere licet probat ex *Matth. 10. v. 23.* exempla Eliæ, *1. Reg. 17. & 19.* Abjathar, *1. Sam. 22.* David, *2. Sam. 16.* Paulus, *Act. 9. & 17. id & Barnabas, Act. 14. v. 6.* Ipse Christus, *Matth. 2. v. 14. Joh. 8. v. ult. Matth. 12. v. 15. c. 14. v. 13.*

II. An pestis tempore fuga licita? N. si quis sit Pastor, Magistratus, Medicus, in genere talis cujus auxilio proximus carere nequeat, probat ex *Matth. 25. Jac. 1. v. ult. Sir. 7. v. 39. Psal. 41. v. 1.* Plura argumenta vide ap. eund. *h. l.* & si places quæ supra dicta ad Dominicam de 10. leprosis §. 101.

III. An famis tempore fugere liceat? A. exemplo Abraham, *Gen. 12.* Ruth, *1.* Jacob, *Gen. 46.* nisi tamen similes causæ obstant, de quibus de fuga in peste dictum est.

IV. An è prælio fugere liceat Affirm.? 1. Cum stratagemate circumveniendo hostem. 2. Quando nulla victoriæ spes restat, *Jud. 20. 1. Sam. 4.* Quam fugam si Duces & Capitanei intempestiva exaggeratione præstiti juramenti, vel aliis modis militibus intercipient, tantum ut cæso

rum

um stipendia lucrentur, dici vix potest, quanto
 reatu innocentis sanguinis sese obstringant. N.
 a, ubi pro patria aris & focis militatur, fortiter
 potius occumbendum quam statio deferenda,
 iuxta exempla Judæ Maccabæi & fratrum. Nam
 communi hominum judicio & testimonio hi-
 storiarum, vix datur fuga turpior, quàm militis
 contra fidem datam terga vertentis: adeo ut nec
 vanicus terror excuset, nonnunquam ex justa
 causa DEI propter antegressa peccata immissus,
Deut. 28. Jud. 20. Jos. 7.

V. An si quis *subitaneo maleficio implicatus* sit,
 ad *Asyla* aut alia loca extra jactum fugere lice-
 at? A. si id fiat hoc fine, ut contrito pectore co-
 ram Deo, & legitimis mediis coram Magistratu,
 suæ causæ rectius consulere queat. Hæc & alia
 plura Dn. Meelführ. *l. cit.*

§. 402.

De Fuga in persecutione liber addere quæstio- Quæst.
 nem an *probandi sint qui se ipsos detulerunt &* cxxxiii
Christianismum professi sunt apud persecutores?
 Nego nisi singulari instinctu Divino, de quo
 ab externo aspectu judicari nequit, tale quid fi-
 at, aut peculiare circumstantiæ id persvade-
 ant, v. g. Si persecutores aliquem criminaren-
 tur ad eos quos persequuntur, quasi secum sen-
 tiant, unde periculum esset ne illi in sua constan-
 tia turbarentur, rectè ille faceret si hoc nomi-
 ne sese excusaret, quidvis ferre paratus, quam-
 ut hoc sibi imputari pateretur. Alias benè
 qui latuit benè vixit. Quia enim audivi-
 mus fugam esse licitam, (quemadmodum
 etiam non peccavit Elias fugiens minas Jesabeli,

1. *Reg.* 19. nec Paulus *Act.* 9. v. 24. &c.) multo magis licebit latere ut fecerunt Prophetæ quod occultavit Obadias, 1. *Reg.* 18. v. 13. Qui contra facit in eum quadrat dictum, qui amat periculum peribit in eo, *Sir.* 3. v. 27.

§. 403.

Quod initio statim tactum, ad retinendam integriorem textus connexionem, huc reservavimus, de splendore ædificiorum, & primò sacrorum, quid de eo sit sentiendum videbimus. Præclarum fuit Templi ædificium, prout ejus descriptionem videre licet apud Joseph. *Antiq.* l. 1. c. 14. Extructum autem est ab Herode (veteri tamen non prius dejecto, quàm novi materiæ tota convecta erat, imo ne tunc quidem prorsus deleta, remanente saltem porticu Salomonis ut constat ex *Actis* c. 3. 5. & ipso Josepho l. 20. *Antiq.* c. 8. ubi illam quoque ab Agrippa de novo extrui petebant, qui tamen id denegavit) Et hoc fecit eam ob causam, quemadmodum ipse agebat, ut altitudinem cui ad eam quæ in Salomonis templo fuisset 60. adhuc cubiti deessent, complere, atque ita (qui finis externus est) quicquid deesset ad honorem Dei, memor acceptorum beneficiorum (inter quæ non erat postremum hoc quod sceptrum Judæis ablatum in manus ejus tradideret) gratè ac piè persolveret, ut est in ejus oratione ad populum pro concione habita à Josepho loco dicto recitata. Addit Josephus in fine capitis miraculum; quamvis videatur in medio relinquere, nec ideo credere, quòd testimoniis exceptione majoribus compertum haberet, sed quòd ex providentia Divina probabile

bil

sile putet. Fertur, inquit, toto tempore quo
 templum struebatur nunquam interdiu pluuisse,
 noctu tantum imbribus descendentibus, ne in-
 terrumperetur ædificatio, eaq; fama ad nos per-
 venit à majoribus, nec est veri ab simile, si quis
 divinam providentiam respiciat. Hæc Josephus,
 Quantacunq; autem fuerit ista magnificentia,
 quanticunq; etiam à Judæis (ut iterum testis est
 Josephus *l. d.*) & , ut hic textus Evangelicus ha-
 bet, etiam à Discipulis æstimatus, à Deo tamen
 per se adeò non curatum. Christus hoc loco di-
 cit ut ad imum usq; lapidem demolitū iri præ-
 diceret. Et memorabile est, quod idem Jose-
 phus narrat *l. 20. Antiq. c. 8.* eo ipso anno quo
 demum penitus absolutum erat templum, adeo-
 que octodecim mille virorum, qui hætenus in
 templo laboraverant, opus cessaret, adventabat
 Cessius Florus Judææ procurator, cujus imma-
 nitate in populum factum est, ut bellum Judai-
 cum, quo templum conflagravit, initium sume-
 ret, magnam sine dubio partem militum sup-
 plentibus his ipsis octo millibus operariis, quip-
 pe ociosis & fame, nisi ex rapto aut stipendiis
 militaribus victum sibi quæсивissent, perituris.
 Causa, cur Deus consenserit in tam miserabilem
 Templi destructionem, erat quod videret, Ju-
 deos non tam de vero Templi usu, quàm de i-
 pso ædificio & vana ex ipso gloria sollicitos esse.
 Hinc ut *Dom. X.* audivimus pro spelunca latro-
 num & ut ex hoc textu colligitur, pro receptacu-
 lo abominationum, non domum splendidam,
 sed ipsam desolationem merentium, habuisse.
 Idem contigit Templo ab ipso Salomone jussu
 Aaaa 3 Dei

Dei extructo. Ne dicamus quæ de profanis ædificiis & totis urbibus, Babylonem, quæ ruinam suarum mole Euphratem præterlabentem cursum suum flectere coëgit. Constantinopoli Romæ æmula, præter Templum Sophiæ nihil veteris magnificentiæ nisi pauca quædam rudera in contemptu potius quàm celebrationem ejus amplius ostendente. Et ipsam Romam, quantum vis hodieque splendida sit, umbram tamen vix esse Romæ veteris rudera antiqua, quæ quotidie effodiuntur, satis ostendunt, vide Lipsium *de Magnit. Romæ* 1. l. 4. conf. *Esa.* 37. vers. 26. 27.

§. 404.

Sanè Tempia, seu ut vocant Ecclesiæ, in Jure sacrosancta sunt, adeò ut non modo destrui, sed saltem in alios usus, quàm quibus destinata sunt, converti, piaculo sit. Jason. in l. inter 83. §. *sacram.* ff. de Verb. Oblig. num. quarto cap. omnes caus. 16. questione septima capite primo ubi glossa & Hostiens. num. primo & 2. de religios. domib. Panormit. & Dd. in rubr. de consecrat. Et Ecclesias ne quidem propter abusum evertendas, sed potius in meliorem & pi-um usum convertendas habetur, Novell. trigesimo septimo de Eccl. Afric. Schurff. consil. quadragesimo octavo Licet. numero quarto, quinto, sexto, undecimo, cent. prim. quod si contra fiat, à sacrilegio & homicidio non multum id putatur abesse. Welsenbec. consil. trigesimo septimo nume-

το οὐδ' αὖτο, unde Magistratibus Ecclesiasticorum bonorum distractio est interdicta, *libro decimo quarto, C. de Sacr. Sanct. Eccles.* Ut tamen hoc ipsi Jurisconsulti limitant in illum casum, si constaret alienationem evidenter in Ecclesiæ utilitatem redundare, *Marsil. in rubr. C. de probat. num. 210. vers. faciat etiam. Gabr. in conclus. 5. de rer. alien. Pacian. cons. 139. n. 44.* vel si necessaria causa, verbi causa, vel captivitatis vel famis (huic causæ ἀνάλογον puto eam, si appareat prætextu Ecclesiæ & rei sacræ, quæ tamen sacra non est, non modo integras domos viduarū sed integros Comitatus & Principatus ita exhaustos esse, ut oneribus reip. defendendæ impares sint, spiritualibus illis interim ociosè sedentibus & peccata populi, ut propheta loquitur, comedentibus) adesset, *l. sancimus. 2. C. de SS. Eccles.* Ita Deus interdum per hostes tales Ecclesias deturbat & destruit, conservaturus sine dubio, si quanta ædificiorum & reddituum, tanta pietatis, cui domus illa unicè inservire debebat, curam habere incolas & cultores illarum, perspiceret. Promisit Deus populo suo se proficiscentibus ad festa Hierosolymitana anniverſaria, fines ipsorum ab incursione hostium defensurum, *Exod. 34. v. 24.* Sed ecce eo ipso tempore quo Judæi ad festum Paschatis profecti erant non modo totam regionem devastandam, sed templum etiam exurendum & funditus destruendum Romanis tradidit.

§. 405.

Videant E. Pontificii cum templis suis quorum splendore ita superbiunt, ut voce templo-

rum non contenti, Basilicarum etiam nomen
 ipsis tribuant, non modo, in quos usus aut in cu-
 jus honoré, Dei ne, an ejus qui extruxit, (quem-
 admodum Herodes in Templo Hierosolymita-
 no Dei gloriam prætendit, suæ autem velifica-
 tus est, ne minor videretur Rege Salomone) sed
 etiam cujus rei usibus hodieq; serviant. Si enim
 fiduciam in Templo Deus ne in suo quidem po-
 pulo, & quidem tunc, cum nondum deberet
 cessare vetus testamentum, non tulit, *Jer. 7. v.*
34. multò minus hodie probabit, ubi è decem-
 centum, penè dicam mille templis, vix unum
 est Deo (sub nomine fortè Salvatoris, si tamen
 Christum Salvatorem intelligunt, aut Spiritus
 Sancti, nisi tamen hæc recentia sunt à nostrati-
 bus demum imposita Deo Patri certè dicatum
 nullum quod audiverim meminisse possum) sed
 pleraq; omnia sanctis & cultui ipsorum dedica-
 ta. Et si maximè Deo extructa essent, merito ta-
 men locum apud ipsos habere debebant *Sancto-
 rum Patrum* dicta à quorum ore aliàs pendere vi-
 deri volunt. Vis, inquit *Chrysostomus*, domum
 Dei ædificare? da fidelibus pauperibus unde vi-
 vant, & ædificasti rationabilem domum Dei. Et
Lactantius: Non templa Deo congestis in altitu-
 dinem saxis struenda sunt, in suo cuiq; conse-
 crandus est pectore, in quod se conferat cum
 adorat Deum. Non quod nulla prorsus templa
 extruenda sint, sed quod ita extruenda, ut verus
 finis observetur, qui est cultus Dei, & charitas
 proximi non lædatur, quemadmodum Jesuitæ
 ea loca ubi collegia extruunt (licet autem ipsis
 per Papam ubicunq; ipsis placet extruere) ex-
 hau-

hauriunt, aut quemadmodum in extruptione ultimi Templi factum esse Josephus scribit, octodecim millia hominum ab operibus manuum, quibus victum non ad id tantum tempus quo in opere extruendi templi versabantur, sed postea parare sibi potuissent, detenti sunt. Pro harmonia dictorum cum Juribus humanis referatur huc *Novella 67.* ubi ad modum extruendorum templorum pertinentia diligenter sanciuntur.

§. 406.

Non minorâ, insania est ædificiorum profanorum, quam pulchrè taxavit Franciscus Petrarcha *de remediis utriusq. fortune l. 1. c. 34. 35.* pulchrius adhuc, imò gravius Amos Propheta in omnibus penè capitibus suæ prophetiæ. Jura sanè civilia non permittunt tantum, sed & jubent, imo officii esse Magistratus dicunt, ut id procuraret (*l. 7. de offic. Præsid. Plut. in Mario. Vitr. præf. l. 10. Alex. ab Alex. l. 4. c. 4. l. 6. c. 1.*) ædificare. & ædificia præsertim urbana, sacra tecta conservare. Quia ad utilitatem publicam pertineat, ne ruinis urbs deformetur, *l. Ad curatoris 46. de damn. infect. l. prætor ait 20. §. hoc interdictum 10. ff. de Nov. ope. num. 10. l. 2. §. si quis C. nemine. prohibente. & in l. fin. ff. ne quid in loco publico. Cæpoll. in tract. de serv. urb. præd. c. 59. Gail. de pignor. obs. 10. & 1. obs. 16. n. 17.* Et Deus Architectus audit domorum piorum, *Psal. 127.* & ipse populum suum jubet ædificare domos & plantare vineas, &c. *Jer. 29. v. 5. & alibi.* Nec potest probari institutum Mahometis, omnia ædificia vel parum decora rejicientis, quemadmo-

dum & factum Rechabitarum, *Jer.* 35. v. 7. singulare fuit: pro vaticinio scilicet ædificiorum, Israeliticorum, brevi destruendorum. Ut autem sese hæc habeant, vix est factum aliquod ex factis in sese mediis, ubi plura peccata facilius possint concurrere, quàm in nimio ædificandi studio, v.g. Quorum quædam commemorabimus I. Primum est *Fiducia in illic*, præsertim firmioribus. Hinc Lacon ille visa urbe probè munita, pulcrum inquit Gynæceum, sperant scilicet tutos se ibi fore ab hostibus, cùm tamen quotidiana exempla doceant, nullibi majores dominari belli tempore miseras, quàm in urbibus munitis: ut vel unum Hierosolymorum excidium abundè testatur, quemadmodum & de insigni munitione, juxta autem extrema miseria castelli Massada operæ precium est legi Josephum l. 7. de bell. c. 28. tanta scilicet ut omnes obsessi, milites & cives, viri & mulieres grandes & parvuli Partium se invicem, partim se ipso occiderent. Idque Eleasari ducis persuasionem. Hinc dicta apud Prophetas *Esa.* 2. 22. 34. 36. 37. *Jerem.* c. 4. 5. 8. ubi vide vers. *Germ.* v. 14. *Der Herr wird uns helfen mit einem bittern Trunk!* item c. 32. 33. 48. *Thren.* 2. *Ezech.* 4. 21. *Os.* 8. v. 14. *Mich.* 5. 7. *Soph.* 1. *Neh.* 3. *Hab.* 1. 2. Philip-
pus Macedo audito Olynthum urbem valde munitam, quæsit; num asinus auro onustus ingredi possit? Sed non est opus tanto sumtu, man-
ge nur ob sie auch Fenster habe/ oder ein Luft hin-
ein könne. Nam & per fenestras mors penetrat,
Jer. 9. v. 21. Conferant se in Arcem Helvetiæ,
nullum habentem ascensum, in corbe levare eo
solitis

solitis ingressuris frustra tamen erit, vide Speckel. *part. 2. Archit. c. 2.*

II. Dominatur *Luxus & profusio*. Quàm multi sunt qui ædificando se & potissimū hæredes, quorum bono tamen ædes illæ extructæ sunt, ad paupertatem redigant. Implicant sese æri alienum, cui dissanento hæredes domum precio multo minori impendiis in ædificium factis, vendere coguntur, ut merito quæras cum Salvatore *cujus erit?* confer *Ecclesiast. 1. v. 21.*

III. *Amor hujus mundi*. Si quæras ab ædificante quem in finem ædificet? cui inquiet nisi mihi & meis usibus? Rectè pius quidam vir domui suis sumptibus extructæ hos inscripsit rythmos:

Wir bauen alhie vest/
Und sind doch frembde Gäst.
Und da wir solten ewig seyn/
Da bauen wir sehr wenigen.

Sed quia pauci hoc ad animum revocant, inde vulgaris est persuasio: ædificantes plerunq; non diu vivere. Neq; ea ex superstitione orta, quippe quæ totidem penè verbis habeatur apud Evangelistam ex ipsius Christi ore, *Luc. 12. v. 16.* confer *Sir. 21. v. 9.*

IV. *Impietas*. Nam plerisq; plus curæ est, ut sua domus ædificetur, quam ut templa & scholæ eorumq; ministri conserventur, *Agg. 1. v. 9.*

V. *Superbia*, quam probarunt authores turris Babylonicæ, quam ad cælum usq; elevare conati, *Gen. 11.* occasionem videntur dedisse fabulis Poëticis de gigantibus cælum adoriri ausis, hinc Ovidius:

Affe-

Affectu asserunt regnum cæleste gigantes.

Atq; congestos struxisse ad sidera montes.

Eandem superbiam Impii produnt in *Psal. 49.*
vers. 12.

VI. *Avaritia* quæ teste Paulo radix est omnium malorum. Ubi enim vident opes in ædificia infumtas, ad mædia intenti sunt, (parum curantes licita sint an illicita) quibus recuperent, *conf. Sir. 11. v. 1.*

VIII. Iniquitas & pressura proximi, tùm ejus cujus locum plerumq; occupant, *Esa. 5 v. 8.* tùm quorum opera in ædificando utuntur. Pharaos urbes suas ædificans populum Israeliticum ad labores iniquos & justo graviores adegit, privati, quod vi non possunt, fraude tentant, ut sæpè incidant in illud: Væ qui ædificant domum suam in injustitia, &c. *Jer. 22. v. 13. & seqq.* Sane de illo iniquitatis genere quo interdum ædificia alicujus tendunt in detrimentum proximi, satis larga sunt jura civilia. Ubi habetur hæc regula: *Quilibet in suo pro libitu ædificare potest ad cælum usq; l. altius. 8. l. si in ædibus 9. C. de servit. & aqua.* addunt; *Et si tertio noceat.* Meminerint tamen Christiani, multa in jure concedi, quæ mutari, aut legibus comprehendi commodè non possint (propter varietatem circumstantiarum, præcipuè propter duritiem cordis hominum, ut Christus loquitur) ipsi autem charitatem potius pro regula habeant. Hinc ipsi etiam J. Cti. circumscribunt hanc permissionem sequentibus limitationibus. 1. Ne sit ædificium ad æmulationem factum. *Fichard. 2. conf. 132. Gail. 2. obs. 69. n. 17. & seq.* 2. Nec sit contra formam publi-

Quæst.
cxxxiv

publicam extructum. l. 1. 3. C. de ædific. priv.
3. Nec servitus fuerit imposita l. inter servitudes.
15. ff. de Sent, Præd. urb. aut 4. Si ædes vicini lu-
men habeant ex publico, alias hac ratione ob-
scuraretur l. ne quid in loco publico gloss. in l. flumi-
num. 24. §. finali ff. de dam. insect. Cæpoll. de ser-
vit. præd. urb. c. 29. n. 2. 5. Nisi prædio rustico
damnum fiat, quo minus fructus crescere que-
ant, l. fin. §. 1. C. de servit. & aq. 6. Si à Principe,
non ipso jure potestatem quis habet ædificandi,
non est credendus (inquit lex) sic ædificare, ut
cum in commodo alicujus id fiat. l. 2. §. merito.
& §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico. 7. De-
niq; si scalis noceretur. Cæpoll. de serv. urb. præd.
c. 39. n. 4. Butr. ad d. l. fin. §. fin. Videri etiam
possunt Constitutiones Inclyte reip. Noribergensis,
ubi, ut omnia laudabiliter constituta, ita
de ædificiis ita extruendis ne proximo aut reip.
incommodum nascatur, multæ præclaræ san-
ctiones habentur, nominatim ad altitudinem,
de qua modo dictum, quod attinet, constitu-
tum est; ne ædificium lapideum ultra 50, ligne-
um vero ultra 40. pedes erigere liceat. Sed vide
inquam ibi plura.

DOMINICA XXVI. POST TRINITATIS.

Evangelium, Matth. 25, à v. 31. ad finem.

31.
QUam autem ve-
nerit Filius ho-
minis cum gloria sua,
& omnes sancti An-

31.
OR quand le Fil-
de l'homme vi-
endra avec sa gloire,
& tous les saints

31.
Enn aber des
Menschen Sohn
kommen wird in seiner
Herrlichkeit/ und alle
geli

*geli cum eo, tunc se- Angeles avec lui, a- heilige Engel mit
debit super thronum* donc il se serra sur le ihm/deñ wird er sitzen
gloria sua, thron de la gloire. auff dem Stul seiner
Herrlichkeit.

32. Et cogentur co-
ram eo omnes gentes:
& separabit eos alte-
ras ab alteris, ut pa-
stor separat oves ab
hædis.

32. Et seront as-
semblees deuant lui
toutes nations, & les
separera les vns d'au-
tres comme le berger separe
les brebis d'avec les
bouces.

32. Und werde vor
ihm alle Völcker ver-
samlet werden/und er
wird sie voneinander
scheiden/gleich als ein
Hirte die Schafe von
den Böcken scheidet

33. Et statuet, oves
quidem ad dextram
suam, hædos autem
ad sinistram.

33. Et mettra les
brebis à la dextre, &
les boues à la sen-
estre.

33. Und wird die
Schafe zu seiner rech-
ten stellen/ uñ die Bök-
ke zur Linken.

34. Tunc dicet rex
iis qui ad dextram i-
psius erunt: Venite be-
nedicti patris mei, pos-
sидete regnum paratū
vobis à jactis funda-
mentis mundi.

34. Alors dira le Roy
à ceux qui seront à sa
dextre, Venez les be-
nits de mō Pere, pos-
sedez l' herirage du
royaume qui vous a
esté appresté dès la
fondation du mōde.

34. Da wird denn
der König sagē zu de-
nen zu seiner Rechte:
Komt her ihr Geseg-
netē meines Vatters/
ererbet das Reich/das
euch bereitet ist von
Anbegin der Welt.

35. Esurivi enim,
& dedistis mihi quo-
vescerer: sitiui, & de-
distis mihi potum: ho-
spe: eram, & collegi-
stis me.

35. Car i' ay eu fa-
im, & vous m' auez
donné à manger: i' ay
eu soif, & vous m' a-
uez donné à boire: i'
estoye estranger, &
vous m' auez recueil-
li:

35. Deñ ich bin hun-
gerig gewesen/ uñ ihr
habt mich gespeiset.
Ich bin durstig gewe-
sen/und ihr habt mich
getrāncket/ ich bin ein
Gast gewesen / uñ ihr
habt mich beherberget

36. Nudus, & a-
mici vistis me: agrotavi
& invisistis me: in
carcere eram, & ve-
nistis ad me.

36. I' estoye nud, &
vous m' auez vestu: i'
estoye malade, & vo-
us m' auez visité: i' e-
stoye en prison, &
vous estes venus à
moy.

36. Ich bin nackt
gewesen/ uñ ihr habt
mich bekleidet. Ich
bin frantz gewesen/
und ihr seyd zu mir
kommen.

37. Tunc responde-

37. Adonc les iustes

37. Deñ werde ihm
bunt

bunt iusti dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem & aluimus? aut sitientem, & dedimus tibi potum?

lui respondront, disant, Seigneur, quand t'auons-nous veu auoir faim, & t'auons repeu? ou auoir soif, & t'auons donné à boire?

die Gerechte antworten und sagen: Herr/ wenn haben wir dich hungerig gesehen/und haben dich gespeiset? oder durstig? und haben dich geträncket?

38. Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & amicumimus?

38. Et quand t'auons nous veu estranger, & t'auons recueilli: ou nud, & t'auons vestu?

38. Wenn haben wir dich einen Gast gesehen und beherberget? oder nackt/ und habē dich bekleidet?

39. Aut quando te vidimus agrotum, aut in carcere & venimus ad te?

39. Ou quand t'auons nous veu malade, ou en prison, & sommes venus à toy?

39. Wenn haben wir dich krank oder gefangen gesehen/ uñ sind zu dir kommen?

40. Et respondens rex dicet eis, Amen dico vobis, quatenus id fecistis uni ex istis fratribus meis minimis, mihi fecistis.

40. Et le Roy respondant leur dira, Je vous di en verité, qu'entant que vous l'avez fait à l'un de ces plus petits de mes freres, vous le m'avez fait.

40. Und der König wird antwortē/ uñ sagen zu ihnen: Warlich ich sage euch: Was ihr gethan habt einē unter diesen meinen geringstē Brüdern/ das habt ihr mir gethan.

41. Tunc dicet etiam illis, qui ad sinistram erunt, Maledicti, abite à me in ignem eternum, qui paratus est Diabolo & angelis eius.

41. Lors il dira aussi à ceux qui seront à la fenestre, Maudits, departez vous de moy au feu eternal, qui est prepare au diable & à ses anges.

41. Der wird er auch sagen zu denē zur Linken: Gehet hin von mir ihr Verfluchtē in das ewige Feuer/ das bereitet ist dem Teufel und seinē Engeln.

42. Esurivi enim, & non dedistis mihi quo vescerer: sitiui, & non dedistis mihi potum:

42. Car i' ay eu faim, & vous ne m'avez point donne à manger: i' ay eu soif, & ne m'avez point donné à boire.

42. Ich bin hungerig gewesen/ und ihr habt mich nit gespeiset. Ich bin durstig gewesen/ und ihr habt mich nicht geträncket.

43. Hospes eram, & non collegistis me: non

43. I' estoie estager, & vous ne m'avez

43. Ich bin ein Gast gewesen/ und ihr habt

du & non amici vi- point recueilli: nud, mich nicht beherber-
stis me: agrotus & in & vous ne m' auez get. Ich bin nackt ge-
carcere eram, & non point vestu: malade wesen / und ihr habt
invisistis me, & en prison, & ne m' mich nicht betleidet,
auetz point visité. Ich bin frand uñ ge-

44. *Tunc ipsi quoq; 44. Lors aussi ceux- 44. Da werden sie*
respondebunt ei, di- la lui répondront, ihm antworten / und
centes, Domine, quan- disans, Seigneur, sagen: Herr / wenn
do te vidimus esuri- quand & auons-nou- haben wir dich gesehē
entem, aut sitientem, veu auoir faim, ou hungerig oder dur-
aut hospitem, aut nu- soif, ou étranger, ou stig / oder ein Gast /
dum, aut agrotum, nud, ou malade, ou oder nackt / oder
aut in carcere, & non en prison, & nous ne frand / oder gefangē /
ministravimus tibi? & auons point sub und haben dir nicht
genu? gediener?

45. *Tunc responde- 45. Lors il leur 45. Denn wird er*
bit eis dicens, Amen respondra, disant, ihnen antworten / und
dico vobis quatenus verité i'c vous di qu' sagen: Warlich ich sa-
id non fecistis uni ex ge euch / was ihr nicht
istis minimis, nec mi- auez fait à l' vn de gethan habt einem
hi fecistis, ces plus petis, vous unter diesen Gering-
ne me l' auez point sten / das habt ihr mir
fait aussi. auch nicht gethan.

46. *Et abibunt isti 46. Et ceux-ci i- 46. Und sie werden*
in supplicium aternū, ront en tourment e- in die ewige Pein ge-
justi vero in vitam a- ternel: mais les iu- hen / aber die Gerech-
ternam, stes iront en vie eter- ten ins ewige Leben,
nelle.

§. 407.

Extus hic continet ultimam earum
 παρακλήσεων, quas Christus habuit ante
 passionem suam, partim in templo
 partim extra templum, occasione tamen con-
 spectus illius. Idque feria septimanæ illius qua
 passus

passus est quarta, hoc est, pridie institutæ cœnæ
 Dominicæ & agonis facti in horto, &c. Postea-
 quam enim, ut scribit Matthæus 21, v. 23. eo
 die in templum venerat, & Pharisei cum ipso
 expostulassent, ex qua potestate faceret, quæ fa-
 ceret (quod scilicet ejecerat vendentes, & hacte-
 nus quotidie in templo doceret, cum tamen pri-
 vilegia & officium nec templi reformandi nec
 dicendi ab ipsis accepisset) Christus reposita &
 opposita ipsis alia quæstione, videlicet de Jo-
 hanne Baptista, ipsos confundens, variis parabo-
 lis, quas in exordio *Hom.* 18. 20. & 23. pluribus
 commemoravimus, reprehendit illorum cæci-
 tatem. Quibus cum adeo nihil profecisset, ut
 potius variis quæstionibus partim politicis, ne
 ad ipsos quidem Judæos, sed ad Imperatorem
 spectantibus, ut erat quæstio de censu, partim
 legalibus, tum forensibus ut erat lex de fratrum
 conjugio, partim moralibus, ut erat quæstio de
 magno mandato, ut habuimus *Dom.* 18. ipsum
 adorientur. Tandem Christus proposuit ipsis
 quæstionem præcipuam totius Christianismi
 de Christo scilicet cujus filius esset. Et cum ad il-
 lam non nisi imperfectè respondissent, acri ora-
 tione partim ad ipsos, partim ad populum &
 discipulos suos habita execratus est ipsorum ty-
 rannidem in conscientias auditorum, superbi-
 am, hypocrisin, perversum docendi modum,
 cæcitatem & absurditatem, neglectiorem do-
 gmatum principalium, ineptias in ceremoniis,
 crudelitatem & horrendam impietatem in sin-
 ceros doctores, malitiosam ingratitude &
 contemptum benignissimæ visitationis, Et addit

tandem gravissimum Epiphonema de perpetua desolatione templi & de suo ab ipsis discessu & quidem tali, post quem non amplius ipsum sint visuri, tanquam concionantem scilicet & admonentem, (viderant enim omnino ipsum vespere diei sequentis in suo synedrio & biduo post in cruce, &c.) donec ad iudicium venturus esset, ubi ex parte quidem ab Apostolis interim conversi lætum ipsum accepturi, majori vero ex parte, tanquam scilicet damnati, gloriam tamen illius nolentes volentes non sine extrema detestatione ingratitude & malitiæ suæ agnitiuri sint.

§. 408.

His dictis, ut Matthæus *initio cap. 24.* Marcus 13. habet, commendata tamen prius vidua pauperculi à pietate & liberalitate, parva si in se, magna si ipsius facultates spectes; discessit è templo, cum indignatione & detestatione: ut colligi posset, non dignum amplius habiturum hunc locum ex quo doceret. Ostendunt illi discipuli pulcritudinem ædificii in templo. Christus prædicto excidio, discedere perrexit, donec veniret in montem olivarum. Ubi discipuli ipsum adorti, & de tempore excidii & (quem conjunctum cum eo futurum putabant) finem mundi sciscitati, occasionem præbuerunt dictis, quæ *Homilia Dominica antecedentis* explicata sunt. Ubi postquam satis clarè circumstantias tum de destructione templi, tum de fine mundi & adventu suo, scitu necessarias ipsis explicaverat, varias addit admonitiones, & ex his quasdam & quidem plerasque parabolicas,

cas,

cas, quasdam directè id quod res est dicentes, de Adventu suo ad iudicium, quibus commendarer virtutes & similia requisita, quibus instructi rectè & beatè in Iudicio stare possent. Prima est *perseverantia* & *spes* liberationis cum iudicio illo instantis, quam non modo sub initium signorum, abominatione desolationis in templo stante, seductionibus & carnificina conscientiarum hominibus imminente, sed ne tunc quidem, imo tunc omnium minimè abjiciant, si solem & lunam nigrescere, stellas cœlo cadere, totum ædificium mundi corruere, ipsum Christum in nubibus ad executionem legis, non minori sine dubio sed majori pompa quam Moysis tempore ad illius promulgationem venerat, apparere viderent. Ad quod aut simile spectaculum Judæi in deserto fugerant, malà scilicet conscientia adigente. Suos autem Christus minime fugere, sed bono animo esse & liberationem quæ jam appropinquet anhelare jubet. Quod enim (ut hoc obiter addam) nonnulli, inter quos etiam Grotius est illis verbis quæ habentur *Matth. 24. v. 32. Marc. 13. v. 28. Luc. 21. v. 28.* colligunt Christum cum de obscuratione luminarium, casu stellarum, concussione roborum cœli, signo filii hominis apparituro loquatur, adhuc agere de signis interitus mundi post demum *futuri* nec jam ingruentis, idque ex eo quod Christus illa allegans bene de salute sua sperare pios jubeat, in eo errare videntur. Ut enim abominatio desolationis & seductionis signa sunt interitus mundi, ita ipse interitus mundi piis esse debet signum redemptionis.

Ne ergo tēreantur , ut impii, qui de salute sua tunc penitus desperabunt, sed bono animo sint, tanquam certi de sua liberatione , & quidem non longē ad futura sed jam instante.

§. 409.

Secunda admonitio continet dehortationem à *securitate*, & quidem in triplici genere hominū, 1. Primum genus complectitur omnes in universum, tūm eos, quibus prædicatio verbi nota, tūm quibus ignota est. Huc respicit comparatio ultimorum temporum cum diebus Noë, *Matth. 24. v. 37.* Secundum genus hominum admonitione opus habens, est eorum qui verbū audiunt, sed contemnunt, aut certē in diem putant adventum Domini & ejus minas. His opponit parabolam de servo vel fideli & diligente, vel impio & securo quorum ille præmium , hic pœnam æternam reportaturus sit. Tertium genus est eorum , qui præ se ferunt obidientiam Deo debitam , segnius tamen & frigidius tractant Christianismum suum, quàm par est. (hoc est verbo Dei & sacramentis, quæ tanquam unica fidei nutricem assidue usurpare debent utuntur quidem, sed frigidè, nec debitā devotione) His opponit parabolam de decem Virginibus, quæ omnes quidem sponso obviam eunt, quinque tamē imprudentia & socordia suā, dū oleo quod lampadi fidei affundere debebant , destituuntur, nuptiis excidunt, quas reliquæ cum sponso ingressæ gaudio sempiterno , cum ipso celebrant, *Matth. 25. v. 1, & seqq.*

§. 410.

Tertia admonitio continet adhortationem
ad di-

ad diligentiam in operibus vocationis, eorum præcipuè quorum est, alios ad bonam frugem, perducere, quo direxit parabolam de hero, qui peregre profecturus, servis suis talenta distribuit, quibus usq; ad adventum suum negociantur. Hæc parabola in conspectu esse debebat, nō tantum Michaëli Stifelio, qui suo de fine Mundi post Annum instante ex cothurnis suis Arithmeticis hausto prognostico, author fuerat auditoribus ocii & absumptionis bonorum, quibus scilicet in fine mundi opus non essent habituri, non inquam huic tantum hæc admonitio opponitur, sed omnibus qui in officio constituti, aut dono aliquo, etiam exiguo quo reip. prodesse possunt præditi essent. Horum maximam partem, præviderat Christus, ita fore animatam, præsertim sub ultimis temporibus, ut animadverso, omnia in pejus ruere, in Ecclesia nihil profici salubribus admonitionibus ad pœnitentiam, in rep. salutaribus consiliis. In scholâ & familia disciplina. Summa, nihil habere locum nisi illud Virgilii:

--- -- Frustra retinaculatendens.

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

aut ut Helius, 1. Sam. 2. videns αὐτῶν filiorū, ne semel quidem frontem caperavit, similis nostris Mitionibus, quibus identidem in ore sunt illa Proverbia; **M**an könne nicht alle Berg eben machē / & de juventute; Das Bürschlein macht's nicht anders. Item: Die Jugend muß vertoben / wenn sie gleich im Sack stecke. Freilich tobt der sichere ruchlose Hauff so lang / biß ihre ungewissenhafte Seelsorger und Regenten / mit dem alten

Eli auff dem Hals / die unbändige Jugend über
 Klängen und Püchsen/und die ganzerruchlose Welt
 mit allen Teuffeln in die Hölle tanget. Hi magnā
 partem pernicipi suæ debent socordix nasuto-
 rum politicorum, timidorum concionatorum,
 delirorum præceptorum & parentum, similiū
 hac in parte Pilato, qui viso, quòd frustra esset
 in liberando Christo, & tantum major tumul-
 tus nasceretur, ut loquitur *Matth. c. 27. v. 24.*
 consensit in clamorem populi de Christo cruci-
 figendo. O Pilate, si tuam rem agi tam clarè cre-
 didisses, quàm agi senseras, de nece hominis in-
 nocentis, facile invenisses media, quibus popu-
 lo tumultuanti obstitisses. Quia verò mors; &
 quidem acerbissima, hominis innocentissimi,
 imò sanctissimi, non pluris tibi visa est quam
 gutta aquæ una, aut altera, qua manus lavi ali-
 qua macula pollutas ablueres, facile te elapsu-
 rum putabas frivola illa excusatione; compe-
 scere te non posse populum, hoc est, imparem te
 esse officio illi, ad quod tamen à Domino tuo
 constitutus eras. Hoc erat sudarium (quæ vox,
 latina aliàs, in Græco etiam apud Luca, *cap. 19.*
vers. 20. retinetur) una cum talento defodere,
 cum potius talento ad sudorem usque negocia-
 ri, sudario verò non ad ejus defossionem, sed ad
 sudores jam olim in paradyso prædictos abster-
 gendos, uti debuisset. Sed Judæi, inquit, vide-
 rint; gravem rationem Deo pro suo hoc tumul-
 tu reddituri. Simili prorsus prætextu, cum præ-
 textu servi nequam in hoc textu; qui sciebat, Do-
 minum pro severitate sua facile persecuturum
 jus suum, nec defuturum ipsi lucrum, etiam se
 otioso

otioso & officii sui oblito. Sed hac ipsa excusatione tanto plus obnoxius se reddiderat damnationi Domini sui. Ut enim servus peccavit, quod sciverat Dominum suum lucri occasionem non negligere, & tamen voluntati hujus deerat. Ita Pilatus quia sciebat gravem esse causam, quam non impunè laturi essent Judæi, itaque ipse pluris eam facere, severitate & justitia judicii debita ostendere debebat. Et tu hodie quisquis es in aliquo officio seu Ecclesiastico seu Politico, seu domestico constitutus, aut donis quibuscunque, etiam non magni, ut videri possint, momenti, cujusmodi erat unicum hoc talentum servo ignavo concreditum cum alii 5. vel decem habuerint, instructus; quia scis aut scire debes, tanti hoc esse coram Deo, ut graviter sit animadversurus in eos, qui pios & laboriosos conatus ad emendationem & salutem ipsorum directos contemnunt & eludunt, ita te, qui, si in tuo officio animosius fuisses progressus multos illorum sine dubio Deo lucrifecisses, gravissimè unà cum ipsis imò præ ipsis puniet. Hæc de antecedentibus; prolixius fortasse quàm debuisse videbor, non tamen sine causa, ut mox apparebit.

§. 411.

Tandem quia sciebat Salvator, charitatem ultimis temporibus frigefactum iri (etiam apud eos qui nolint videri officio suo defuisse) ut ipse prædixerat *Matth. 24. v. 12*. Itaq; postquam fidem & perseverantiam, vigilantiam, prudentiam & assiduitatem in operibus vocationis commendaverat, tandem etiam *opera charita-*

tu commendat, & quidem præcipuè ab honesto, non tantum, quod ea aliquando in conspectu omnium sanctorum, Angelorum & hominum celebraturus esset, sed quod ita celebraturus, ut æquiparet iis beneficiis quæ sibi ipsi facta essent. Ad hujus Panegyrici celebritatem angustiores faciendam, & altius christianis suis imprimendam; Graphicè describit pompam & processum judicii extremi. Ad cujus circumstantias jam penitus intuendas accingimur. Indicatur autem :

PRIMO Judex, qui erit Filius hominis, cui Pater etiam secundum humanam naturam, & quatenus filius hominis est, potestatem dedit celebrandi judicii, *Job. 5. v. 27.*

SECUNDO Majestas ejus, similis ei qua Deus apparuit in monte Sina, *Exod. 20. Deut. 5.* ubi etiam dicitur Deus apparuisse in gloria sua, item *Num. 16. v. 20.* ubi apparuit ad judicium inter Moysen & seditiosas.

TER TIO Comitatus; omnes sancti Angeli (dicit quidem Scriptura alibi Christum venire cum multis millibus sanctorum: item Apostolos judicatueros duodecim tribus Israël, sed hoc quomodo intelligendum mox dicetur.

QUARTO Tribunal, quod hic vocatur *Θρόνος τῆς δόξης*, Thronus gloriæ, *Infra c. 26. v. 6.* dicit sessurum se ad dextram virtutis & venturum in nubibus cœli apud Lucam *c. 22. v. 69.* sessurum se ad dextram potentiae Dei, unde colligitur tribunal hoc, quoad externum quidem aspectum nubem futuram (quæ terræ admodum sunt propinqua) in se autem nihil aliud quam
plenis.

plenissimam majestatis usurpationem, quam usq; ad adventum ostendit potenti & præsenti gubernatione Ecclesiæ, in adventu vero ad judicium exercebit actu judicandi, pios absolvendo & ad gloriam vocando ac deducendo, impios ad infernum detrudendo.

QUINTO Rei, seu ii qui ad tribunal vocabuntur, *πάντα τὰ ἔθνη*, omnes Gentes, hoc est, omnes homines, qui unquam in mundo fuerunt; boni & mali, &c. Unde non satis mirari possum Grotium, qui eo tantum, quibus verbum Dei annunciatum fuerit, in judicio extremo statuendos putavit. Quod ne affingere ipsi videar, verba ejus adscribam: sic enim ille ad verba *πάντα τὰ ἔθνη*. Potest, inquit, intelligi de omnibus viventibus & mortuis totius *οἰκουμένης*, ut *Act. 10. v. 42. c. 17. v. 31*. Probabilis tamen est eorum sententia, qui propriè hîc existimant agi de iis, qui in omnibus populis Christi nomen erant professi: quia illi in hoc mundo permixti boni malis, tum demum segregabuntur, ut supra docuit retis & agri comparatio. Accedit, quod ista exacta vitæ disquisitio videatur peculiariter spectare eos, qui in censu sunt Christiani nominis, ut supra videre est, *c. 7. v. 21*. Nam sicut jura dicunt: in confessas nullas esse partes, nisi condemnadi, ita qui Evangelium contemserunt, jam velut damnati sunt propria confessione, *ὁμῇ πεινῶν ἤδη κέκριται*, *Joh. 3. v. 18*. Lactantius 7. *Instit. c. 20*. Nec tamen universi tunc à Deo judicabuntur, sed ii tantum qui sunt in Dei religione versati. Nam qui Deum non agnoverunt, quo-

niam sententia de his in absolutionem ferri non potest, jam judicati damnatique sunt: sanctis libris (a) contestantibus (a) ubi hoc legitur? nū non resurrecturos impios in iudicium. Judicabuntur ergo, qui Deum sciverunt & facinororum, id est, bona opera cum bonis collata ponderabuntur. Hieronymus *Dialogo 1. adversus Pelagium*. Non resurgent impii in iudicio, jam enim in perditionem sunt præjudicati. Idem tradit ex Græcis Theophylactus *ad 2. cap. Johannis*, nec dissentit Cyprianus *testimoni- orum libro 3. num. 31*. Discrimen oviū & hircorum respicere videtur Ezechielis locum 34. v. 17. Hæc Grotius. Posito autem hunc actum Christi respicere ad solos eos, qui Christo nomen dederint, & Christianos sese professi sint, (quamvis quomodo saltem κατ' ἀναλογία etiam ad eos qui Chri-

Pf. 1. v. 5? minimè vero. Decepit ibi patres (quavis mirer quod etiam Hieronymum; & hunc Grotium nostrū, neutrum linguarum imperitum) ignorantia lingue. Nam verbum $\alpha\iota\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota$ non significat ibi stationem nudam aut resurrectionem à mortuis, aut comparitionem coram iudice, ita enim nec ad hos quadraret, quos hic damnandos dicit Christus, qui utiq; impii sunt, & magis quidē quā ii qui veritatis viā nunquam agnoverunt, aut media salutis non ita illustria habuerunt; quos sane Christus itidem in iudicium venturos, tolerabilius tamen iudicium habituros dicit alibi videlicet *Matt. 25. 12*. Sed $\alpha\iota\sigma\tau\epsilon\iota\sigma\iota$ significat hic emergere, ūber sich kommen/bestehen/quòd idem

Christum nunquam | idem est ac benè stanoverunt quadrent ea re.

quæ Christus impiis dicturus & ipsi Christo responsuri sint, mox visuri simus) sed esto ad solos Christi nomen professos hunc actum pertinere, quid fiet de actibus prioribus, ubi Christus vigilantiam, assiduum fidei exercitium, assiduitatem in laboribus vocationis, non minus atq; hæc vulgaria charitatis opera celebraturum reliquos solcordiæ & ignaviæ nomine damnaturum se minatur. Et hæc causa est inter alias, cur antecedentia etiam studiosius rimatus sim, quia scilicet hujus textus verba, etsi judicii circumstantias clarius & gravius depingunt (quod quare hoc potissimum loco factum sit causa itidem ex superioribus elucet, quia scilicet faciebant ad celebrandam gloriam Christianæ charitatis tanquam maximæ ut Paulus dixit omnium virtutum quatenus virtutes sunt) non tamen omnia exponunt, quæ tunc agentur, sed ea tantum quæ spectant ad eos qui vel ex mera simplicitate & pietatis affectu juxta præceptum Christi, *Matth.* 5. opera charitatis proximo exhibuerunt, vel externo fastu, nec credentes Christo, bene vel male fieri quæ Christianis fecerunt, ea intermiserint.

§. 412.

Sed redeamus ad descriptionem judicii.

SEXTO ergo sequitur separatio. Stabunt sane omnes in conspectu judicis, ut Paulus disertè ait, *Rom.* 14. v. 10. Nec pii renuunt magis quam impii judicari, optimam tamen sententiam per fidem in Christum Salvatorem, qua vel ex mundo

mundo discesserunt, vel vivi usq; ad Adventum Christi perseverarunt, expectantes. Christus vero statim eos ex numero reorum eximet (qui enim credit non judicatur, *Joh. 3. v. 18. c. 5. v. 24. &c.*) & statuet ad dextram, tanquam secum judicatueros, quod non tantum Apostolis Christus promisit, *Luc. 21. v. 29. 30.* Sed Paulus ex illius ore promittit omnibus sanctis, *1. Cor. 6. v. 2.* per quos quod intelligat omnes Christianos, contextus indicat. Vocantur autem qui ita separantur, boni quidem oves, cujus nominis ratio ab ipso Christo explicatur, *Joh. 10.* mali vero ἐξ ὧν, *v. 32.* imo Diminutiva ἐξ ὧν, *v. 33.* Lutherus vertit Böck. proprie autem sunt hœdi, qui est partus capræ recens adhuc. Et ita vocari putant Chrysostomus & Enthymius, quia steriles sint (ad bona scilicet opera) Ego ita vocari putem per λιπὸν τῆς. Hœdi enim ferè pro deliciis esse solent, cum contra capros cornupetas & fœtidos averfari soleamus. Velle itaq; Christum dicere non tantum eos à sinistris statutū iri, qui fœtore manifestorum scelerum & flagitiorum, locum illum meruerint, sed etiam hypocritas, qui inter oves latituros se putarint, quemadmodum impurus ille hospes inter convivas nuptiales. Omnis sane caper hœdus est saltem ratione originis, non autem omnis hœdus caper est vel hircus, hoc est, omnes peccato inquinati sunt, externa autem vitæ consuetudine valde dissimiles.

SEPTIMO ponitur in hoc textu Sententia definitiva respectu utriusq; partis; tam eorum, qui

qui statuti sunt à dextris , tam qui à sinistris. Quamvis, ut ex dictis constat illorum respectu nō tam definitiva sit judicialis quàm omnimoda è judicio exemptio. Quia verò hic textus est inter palmarios Pontificiorum , quibus probantur pios salvari propter bona opera & quidem tanquam ex merito, qui error magna ex parte inde vel nascitur vel robur accipit, quod non omnia verba Christi cum quibus justos in vitam æternam immittit , sed ultima tantum quibus eorum opera celebrat intueantur , totam itaq; judicis ad illos orationem considerabimus. Sic autem dicturus , est judex iis, qui sunt à Dextris. Venite inquit benedicti. Quo nomine Benedicti sunt ? quo ? nisi eo quo omnes generationes terræ benedicuntur, nimirum in semine Abrahami, *Gen. 12. v. 3.* hoc est, in Christo ut explicat Paulus, *Gal. 3. v. 8.* Aut quomodo dicuntur benedicti Patris ? qua via aut qua ratione ad patrem cœlestem venerunt, ut ipsis ab ipso benedicerentur ? Num per bona opera ? Non sane, sed per Christum *Joh. 14.* Venite ergò inquit (δεῦ-
 π, quam vocem blandè invitantis esse supra dictum est) Benedicti patris mei , hoc est , ut alibi loquitur scriptura per Christum justificati. Dixi olim vobis tanquam in me credentibus in judicium vos non venturos sed per mortem in vitam transituros, *Joh. 5. v. 24.* hujus promissionis meæ memor, non sisto vos in judicio, sed ex morte resuscitados in regnum dudum vobis destinatum mecum judicaturos colloco. Sed quo titulo accepturi sunt regnum ? nūm meriti, aut mercedis, aut fortassis belli jure ? nullo horum, sed

sed *hereditatis*, *διῶπ*, inquit *κληρονομίου* & *π*. Hæ-
 reditate accipite regnum, idque non à vobis ac-
 quisitum, sed præparatum vobis ab origine
 mundi (Hoc itaque jus, hæc causa allegatur bea-
 titudinis piorum, Benedictio Patris ob meri-
 tum non ipsorum, sed filii, & hæreditas ideò i-
 psis debita quod filii sint. Hinc Paulus *Rom. 8.*
 dicit filios nos esse quia iustificati & quidem me-
 ra gratia, *cap. 3. & 4.* quia autem filii itaque hæ-
 redes. Deinde addit *πεινασσε γὰρ* Esurivi enim
 & dedistis mihi edere. Quæritur hic quid sibi
 velit conjunctio causalis *enim*? Quid aliud in-
 quiunt Pontificii, nisi quòd beati vitam æter-
 nam meruerint? Sed ita exponi non posse, o-
 stendit id, quod de hæreditate antecessit. Similis
 E. est locutio, ut si Pater testamentum conditu-
 rus, duobus filiis, alteri morigero alteri immo-
 rigeri ad se vocatis dicat, illi quidem: tu genui-
 nus hæres meus es quia obsequens mihi fuisti;
 tu alter verò ex hæres esto, quia immorigerum
 te præbuiisti, hæc & illa scelera quibus de jure fi-
 lius ex hæredari potest, perpetrasti. Hæc verba
 nemo sane Jurisconsultorum, aut omnino sa-
 norum hominum, ita accipiet ut dicat; priorem
 illum filium, quamvis ita se gesserit, ut pater hæ-
 reditatis ipsi denegandæ causam non habeat,
 hæreditatem meruisse. De posteriori autem ex-
 hæredationem meruisse omnes dicent. Ita di-
 cit hoc loco Christus beatis: Vos estis benedi-
 cti, Patris & hæredes regni mei, fides sanè
 qua filii & benedicti Patris mei facti estis, nemi-
 ni fuit conspicua. Hanc vero vos habere decla-
 rasti

raſtis operibus charitatis fratribus meis (hoc ſcilicet nomine, quòd fratres mei eſſent) exhibitis. Unde apparet, quanta ſit cœcitas & impudentia Pontificiorum. In qua, ne quid ipsis videar aſſingere, aſcribam ipſa verba Baradii, quæ habet ad hunc textum *tom. 3. l. 9. c. 19. in fine*. Colligitur, inquit, perſpicuè ex hoc loco, opera neceſſaria eſſe ad vitam æternam conſequendam: & propter opera in gratia & charitate facta mereri hominem æternam beatitudinem, allegat Chryſoſtom. in hæc verba: Auguſtin. *ſermon. 38. de ſanctis*, & Auctorem Imperfecti. *homil. 54* Hæc Barradius. Sed ſi hoc verum eſt, nec eſſe vel *ῥητὼς* hic extare *meriti* vocem, vel per bonum conſequentiam elici. Sed nec illa vox hic extat, nec dari poſſe talem conſequentiam exemplis ſimilium negociorum, oſtendimus. Ipſe ergo potius cœcus eſt quàm Lutherani, ſed de his plura poſtea cum Sando.

§. 413.

Quæritur autem hoc loco, cur Chriſtus ſola opera charitatis alleget, cum tamen antecedentibus parabolis alias etiam virtutes commendarit, & quidem ita quod dicturus ſit, *Euge ſerve bone quàm parvis fidelis fuiſti &c.* Reſpondetur breviter: quia charitas anima eſt omnium bonorum operum, ut docet Paulus *1. Cor. 13*. Et *Rom. 13. v. 8*. Qui proximū diligit legem implevit. Et opus charitate carens, hoc eſt, non directum in ſalutem proximi non eſt bonum opus. Magna ſane & laude digna & interdum admiranda

randa sunt opera Magistratus, sed nisi directa sint ad salutem subditorum, non sunt bona. Hinc etiam politici & Iuristi dicunt; Salus reip. suprema lex esto. *l. quod semel. 1. de decret. ex Platone & Cic. 1. de offic.* Item; Patriæ Salus in omnibus actionibus & negociis cuilibet utilitati privatæ anteponenda *l. 3. C. de primipilo. l. fin. §. fin. C. de caduc. toll. l. 14. C. de oper. penult. Gail. 2. obs. 56. v. 3. Rauchbar. quest. 27. n. 46.* Et quare doctores instar stellarum lucebunt in cælo? nisi quia multis profuerunt, quos scilicet ad iustitiam erudierunt, *Dan. 12. v. 3.* Hinc patet cœlibatum, jejunia, cilicia, flagella, mendicationem & similia opera Pontificiorum, quibus proximo nihil profunt, imo quandoq; obsunt, bona non esse, quia non tendant ad salutem proximi. Sed Deum scilicet colitis illis operibus? audio. Vos verò auditis quibus operibus Deus colatur? operibus charitatis, nimirum si proximo bene fiat, adeo ut quicquid non sit factum proximo, nec sibi factum esse. Subsumo: At jejunia, cœlibatus, flagellationes, non fiunt proximo, ut illi inserviat. E. nec Christo fiunt.

§. 414.

Sed ad definitivam propriè dictam, nimirum respectu judicatorum, seu damnatorum, etiam accedimus. Hi 1. jubentur discedere à Christo. 2. Vocantur maledicti. 3. Detruduntur in ignem (non ipsis sed) Satanæ & angelis suis paratum. 4. Addit causam damnationis, quia opera charitatis non exercuerint, &c. Quæri hinc posset cur incredulitatis nullam faciat mentionem, cum alibi dicat; qui non credit condemnabitur.

bitur. Resp. Quemadmodum in damnatione
attonis ad cujuscunq; malefici, qui suis sceleri-
bus mortem meritus est, gratiam autem ejus qui
ipsum liberare voluit non acceptavit, non alle-
gatur hæc, ut ita dicam non acceptatio (nisi for-
tè obliquè dicatur: potuisses liberari: sed quia
noluisti, morare sane ut meritus es) sed factum
quo id meruit commemoratur. Ita etiam hoc
loco. Impii meriti sunt æternam damnationem,
neglectione legis cujus impletio sunt opera cha-
ritatis. Ut autem intelligant in his ipsorum pec-
catis inclusam etiam incredulitatem, qua Chri-
stum vel prorsus non agnoverint vel præcepta
illius proximum diligere jubentis contemserint
quorum neutrum fuisset, si in Christum seriò
credidissent. Itaq; Christus dicit non tam fratri-
bus suis quàm sibi cibum & potum, hospitium,
visitationem in carcere & morbis denegatam
esse.

§. 415.

OCTAVUM & NONUM caput Judi-
cii, ne prorsus præteream, illius vicem habet re-
sponsio tùm piorum tùm impiorum, quorum
respectu quasi exceptio & protestatio quædam
est. Consistunt autem hæ responsiones in hoc,
ut negent illi quidem, se Christo directè inservi-
isse, hi verò si ipsum egentem vidissent, inservi-
turos ipsi fuisse adeoq; injustè damnari denegati
officii. De his responsionibus rectè sine dubio
putant, qui illas inter parabolicas referunt. Do-
mino enim imputari quæ servo fiant saltè pii ex
ipso textu hoc, impii verò ex humano jure scire
possunt. Sed doceri hic sciamus, non tam quid

dicturi sint, quam quomodo animati fuerint tunc, cum opera charitatis proximo vel præstarent vel denegarent. In piis quidem sinistram nescivisse quid dextra faceret, *Matth. 6.* id est, non tanti se aestimasse opera sua, & si maximè omnia fecissent, agnoscere tamen se esse servos inutiles, *Luc. 17.* In Impiis vero fuisse partim incredulitatem, partim contemptum proximi, nec credidisse Deū illius curam habere, *Psal. 73. v. 11.* *Sap. 5. v. 3. & 4.* nedum Deo aut Christo fieri quæ ipsi fiant; credidissent autem si doctrinæ ipsius locum dedissent. Et hæc de Octavo.

NONO tandem sequitur executio qua Impiis in æternam damnationem eundum erit. Pii verò vita & beatitudine æterna in æternum fruentur.

§. 416.

Porro, cum supra dixerim, executionem utriusq; sententiæ Definitivæ, ad pios quidem omnibus piis, ad impios verò spectantem, omnibus impiis communem esse, quæritur *quomodo utriq;* tam iis quibus doctrina de Christo nota, quam quibus ignota fuit, *quadrent*? Resp. I. Reverendum quod supra dictū: Non solum hunc textum, sed etiam antecedentes, ad descriptionē extremi iudicii pertinere: adeoq; mirum videri non debere, si hic non de omnibus ageretur, saltem *πρώτως* & directè, *δευτέρως* tamen & *κατ' ἀναλογία*, verba quibus hic assignet piis quidē beatitudinem, impiis vero damnationem, de iis etiam accipi posse qui Christū nunquam agnoverunt. Docere enim quis verus fons sit operum humanorum, quibus vel gloriæ vitæ æternæ vel damna-

damnatio assignetur, videlicet ex parte piorum, ignitio Christi, in cujus gratiam fratribus ipsius benefaciant, ex parte impiorum, Christi ignorantia, sive illa sit puræ negationis, ut in iis, qui nihil de Christo audiverunt, sive prævæ dispositionis apud eos, qui Christum ejusq; doctrinam sibi propositam repudiant, nec ipsum pro Christo agnoscunt. Ut enim utrorumq; respectu verum est, nec Christo nec ejus fratribus inserviisse. Ita mens, quæ excusatione exprimitur itilem in utrisque eadem est, ideo scilicet impios non benefecisse, quia Christi iudicis vivorum, & mortuorum fratres esse vel nunquam audiverint, vel affirmantibus non crediderint, & utrumq; vel ideò quod Christum ipsum, vel quod horum confessionē verè Christianam esse, non crediderint. Si autem scivissent Christum esse, & redemptorem suum esse, & hos qui ope sua indigerent, fratres ipsius esse, & Christum tanti facere se ipsis beneficeret, ac si sibi factum esset, utique benefacturos ipsis fuisse. Quis enim vel iudici in cujus manu æternam salutem aut perniciem, suam esse sciat, vel tanto benefactori cuius meritis ipsam salutem deberet, officia sua denegaret?

§. 417.

Vidimus hætenus Dei *judicium*, *eiusq; processum*. Nunc *humana* etiam, & quomodo vel cum illis conveniant vel ab ipsis differant videbitur. Definitur autem *processus judicialis* ita ut dicatur modus tractandorum iudiciorum jure scripto traditus, aut consuetudine observatus, vel, quòd sit forma quædam procedendi in cogno-

scendis causis forensibus, §. pen. *Inst. de satisd. Leg. in Methodo jur. civil. part. 5. c. 1. n. 2.* Althus. *Jurisp. Rom. l. 2. c. 17.* Dividitur in ordinarium, qui etiam sollemnis & plenarius dicitur, & extraordinarium, quem minus solennem & summarium vocant, Althus. *d. l. Maranth. part. 4. dist. 9. de ord. jud.* Ordinarii processus termini sunt sequentes.

1. Supplicatio ad judicem pro citatione & impetrando processu.

2. Citatio à judice facta.

3. Editio libelli.

4. Oblatio libelli reo facta.

5. Dilatio concessa reo, intra quam delibet vellet ne judicio contendere an cedere.

6. Exceptionum contra actorem vel ipsum etiam judicem, si quas habet oppositio.

7. Replicatio Actoris contra easdem. Duplicatio rei contra replicationem.

8. Reconventionem reus si qua illi competit instituere potest.

9. Si vero nihil horum habet reus, tum Actori ad petitionem ejus affirmando vel negando respondere tenetur, & hæc dicitur litis contestatio.

10. Interea etiam satis dationes partibus de judicio sisti, & judicatam solvi, itemq; à procuratoribus de raro & similibus præstatur.

11. Præstatur juramentum calumniæ.

12. Fiunt positionales ad quas responderi oportet adversam partem.

13. Exhibentur articuli probatorii.

14. Econtra interrogatoria à reo contra quæ art

articuli & testes diriguntur, producuntur & nominantur testes.

15. Directorium cum denominatione testimonium instituitur, & examinantur testes.

16. Publicantur attestations.

17. Excipitur contra personas & dicta testimonium, itemq; contra Instrumenta.

18. Fiunt replicæ & duplicæ.

19. Concluditur in causa.

20. Fertur sententia definitiva, à qua condemnatus, si se contra jus & æquum gravatum existimat, appellat vel in continenti, vel certè intra decem dies.

21. Si non appellaverit vel deseruerit appellationem, executioni mandatur sententia.

22. Expensæ taxantur & publicantur.

In Camera processus in 11. terminos dividitur, *Ordin. Cam. part. 3. tit. 12. cum seqq.* ex quibus 8. sunt substantiales & necessarii. 1. Citatio. 2. Libellatio. 3. Litis contestatio. 4. Juramentum calumniæ. 5. Petitum. 6. Probatio. 7. Sententia. 8. Executio. Et tres accidentales, qui pro qualitate litigantium, adhiberi vel omitti possunt, videlicet 1. Exceptio. 2. Replicatio. 3. Cautio. Ubi per se patet, in primo substantiali contineri nostra duo prima. In secundo nostratum. 3. 4. 5. & 8. Sextum & Septimum hic refertur inter accidentia quemadmodum & decimum item 17. ac 18. Tertium idem est cum nono à nobis posito. Quartum nobis fuit Undecimum. Quintum nobis duodecimū. Sub sexto continetur inter ante posita 13. 14. 15. 16. Septimum antea erat 19. & 20. Octavum

erat 21. quo refertur & 22. Et hæc de processu
apud JCos ordinario & solenni.

Summarius & extraordinarius processus est
in quo hæc solennis procedendi & tractandi for-
ma non requiritur, Maran. *part. 4. distinct. 9. n. 1.*
de ord. jud. Althus. *l. 2. Jurisp. Rom. Dd. in Clem.*
sæpe de verb. signif. Et observantur in eo saltem
naturalia, quæ sunt juris gentium, ut est qualis-
cunq; petitio, citatio, exceptio, quæ quidem ex
tempore probari possit (non verò ea, quæ altio-
ris sit indaginis) personarum legitimatio, pro-
batio, sententia in scriptis Marant. *part. 4. Myo.*
sing. cent. 3. obs. Causas in quibus summarie pro-
cedatur, multas recensent JCri, ex quibus quin-
quædam, ut intelligantur, longa explicatione o-
pus essent habituræ, itaq; præcipuas tantum com-
memorabo. Sunt autem alimentorum, *l. si qui d.*
liberto §. si vel pater. ff. de lib. agnosc. salarii & mee-
cedis. Deut. 24. Lev. 30. matrimonii text. in Clem.
dispendiosam. In restitutione dotis. Marant. *n. 57.*
Modicæ summæ, *authent. nisi breviores.* In causis
levibus sive civilibus sive criminalibus, *Lanfr. in*
Clement. sæpe de caus. n. 20. pauperum & misera-
bilium personarum, viduarum, pupillorum, &
sic tibi quoq; authent. de mandat. princip. In datio-
ne tutoris vel curatoris, *l. qui habet §. quolibet. ff.*
de tutel.

§. 418.

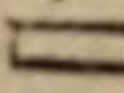
Sciendum porrò & hoc, quòd ut causæ ita &
judicia quibus causæ disceptantur, sint vel civi-
lia vel criminalia. In civilibus servantur capita
dicta omnia, cæteris paribus. In Criminalibus
vero non nisi tunc, si adsit persona conquerens,
& of.

& offerens se ad probationem. Quando verò non adest pars conquerens, sed cum iudex aut Fiscus procedit ex officio, per inquisitionem quæstionis, aut torturæ super indiciis aut præsumptionibus. Aut quando delictum est notorium, tum pleraque requisitorum ante dictorum prætermittuntur. Potissimum autem de Notoriis habent regulam Jurisconsulti. In notoriis juris ordinem non servari, & plerumque summarie procedi. Et recepti juris esse, quòd in notoriis non sit necessaria accusatio, vel denunciatio, vel inquisitio, vel exceptio. *c. Ad nostram 3. exer. de jurejur.*

Ex hoc apparet; etsi in Extremo iudicio non omnia capita processus, quem in jure ordinarium, solennem, plenarium vocant, observaturus sit iudex: non sequi tamen plenarium aut solennem non futurum, præterquam enim quod
1. multa illorum capita posita sunt propter imbecillitatem humanam, quæ propter infinitam sapientiam iudicis & notitiam omnium arcanorum, quia καρδιαγνώση est, non opus habet ullo eorum capitum, quæ ad informationem iudicis pertinent, uti sunt libelli, probationes, &c.
2. Et præcipue repetendum quod ipsi JCTi dicunt in criminalibus non servari nisi quis adsit qui offerat se ad probationem. Quod iterum hic opus non est quia omnia iudici jam ante nota & peccata impiorum dudum in cælum clamarunt. Repetantur etiam quæ supra ad Dom. XX. dicta sunt de Conscientiâ ubi audivimus eam ad Deum omnes ferè actus iudicii humani etiam scrupulosissimi implere: accusationis excu-

sationis, torturæ, condemnationis vel absolutionis, &c.

§. 419.

Sed quoniam in *officii judicis* mentionem incidimus, de illo etiam aliquid dicendum est. Consistere autem illud à JCtis perhibetur in tribus capitibus. In cognitione, definitione, & executione. *l. judex. ff. de sent. & re jud. l. 1. C. de execut. rei jud. l. 5. de re judic. gloss. §. prat. Instit. de Actionib. & in rub. Instit. de offic. jud.* Et tria hæc valde conspicua sunt in nostro iudice. Cognitione illi deesse non posse, patet, quòd sit Omniscius, *Joh. 2. v. 24. 25.* renes & corda, (hoc est omnes affectus proficiscentes tam à concupiscibili facultate quo respicitur præcipuè voce *renum* quæ Hebr. , vasa, sub quibus adeo etiam vasa seminaria comprehenduntur, tum ab irascibili, nam in ira, metu & similibus affectibus quibus aliquid averſamur vel propullare nitimur, sanguis movetur, motus verò hujus instrumentum præcipuè est *cor*) Et hoc tum in genere de Deo dicitur, ut *Psal. 7. v. 11.* adeoq; ipsi etiam qui Deus est competit, & ipse de se affirmat, *Apoc. 2. v. 23.* De Definitione & pronunciatione sententiæ, libello (ut JCti loquuntur) adeoq; causæ, quam libellus aptè continere debet conformi, satis multa habemus in hoc textu Evangelico, ubi utriq; parti tam à dextris tam à sinistris stanti jus competens dicit. Quemadmodum nec executionem deesse itidem testatur hic Textus, ubi justi in vitam æternam impii in torturam æternam ingressuri dicuntur. Pollere autem Christum iudicem ea potentia testatur inter
alia

alia Paulus, *Eph.* 1. v. 20. 21. 22. *Phil.* 2. v. 9. 10. confer *Esa.* 45. v. 23. *Rom.* 14. v. 11.

§. 420.

In universum autem collatio hæc judiciorum humanorum cum Divino, multas salubres *admonitiones* suppeditare potest *omnibus qui in iudicio versantur* uti est non tantum ipse iudex, sed & partes, Advocati, Procuratores, &c. Solet in parietibus dicasteriorum nonnullorum locorum, iudicium extremum depingi, pio sanè & sapienti instituto. Utinam autem non tam in pariete, quàm cordibus depicta esset, utinam non tam oculis quam animis & conscientiis obversaretur idea illa iudicii extremi. Melius profectò sæpè omni ex parte ageretur in iudiciis, quàm interdum agitur. Vidimus, multa capita esse iudiciorum, præcipuè civilium, sed & (ut audivimus) criminalium, eo saltem casu, si accusator adsit. Eo sine dubio sine, ne veritati & iustitiæ fraus fiat. Nec tantum ut accusator, sed & ut reus spacium habeat persequendi & asserendi juris sui. Sæpè autem, & ferè plerunque fit, ut ista multitudo capitum in processibus in abusum rapiatur, mora addatur negociis, *ma- chen die Partheyen einander müde* ut qui iustam etiam causam habet, eam vel deferre, vel conditionib⁹ niquissimis transigere super ea cogatur. Hic nocens præcipuè pars intueri debebat processum iudicii extremi. Tu adversarium tuum detines libellationibus, conatus illius justos eludis variis exceptionibus & replicationibus, opprimis ipsum falsis testimoniis, effugia quæris & quandoq; invenis appellationibus. Hæc o-

Cccc 5

omnia

omnia vana futura scito in extremo iudicio, da
 wirds einen schleunigen Proceß geben. Tu alter
 vero, qui, frustra implorato iudicis officio, in-
 iuriam tamen ferre cogeris, solaberis te iustitia
 & sapientia summi iudicis. Is in lucem proferet
 jus suum tanquam ipsum meridiem, *Psal.* 37.
 Et quemadmodum in hoc textu Evangelico au-
 dis desertionem etiam proximi in necessitati-
 bus inter causas æternæ damnationis allegari,
 quid iis futurum putas qui Sycophanticè insu-
 per læserunt.

§. 421.

Præcipuè autem *iudices* plurima quæ discant
 habent. Sunt quædam *judicia privilegiata*, ut ab
 illis provocare non liceat saltem ad certam us-
 que summam. Nullius autem privilegia tanti
 valoris sunt, ut non DEUM saltem superiorem
 agnoscere cogantur. DEUS enim stetit in Syn-
 agoga DEI, & in medio DEUS iudicat, *Psal.*
 82 v. 1. Illum quotidie vobis dicere putate ju-
 dices. Judicate egeno & pupillo, &c. *ibid.* v. 3.
 Tacentibus aut iniquè judicantibus. Usquequò
 judicatis iniquitatem, &c. *ibid.* v. 2. & *Psal.* 58.
 v. 1. Si verè utique iustitiam loquimini, &c.
 Germ. versio: Send ihr denn stumm / daß ihr nit
 reden wolt was recht ist / und richten was gleich ist
 ihr Menschenfinder / &c. Huc referantur dicta &
 exempla loquentia de iustitia, cujusmodi in Ju-
 re sunt hæc: Deum tentare dicitur iudex si salem
 sapientiæ non habet, Diabolicus si salem consci-
 entiæ profundit, &c. Kæpen. 2. *obs.* 137. n. 4. Et
 ipse Princeps si iustitiæ fines & terminos exten-
 dit, contra ordinationem Dei peccare & Principi-

pis nomine indignus perhibetur, *excep. c. scel. 21. 2. quæst. 1. §. similiter potest. num. 15. de Capit. an. qui. cur. 2. feud. 51.* Ac licet dicatur potestas ejus supra leges, intra fines tamen justitiæ eam conclusam tenere debet, *Zaf. in l. 2. verb. ratum. ff. de orig. juris. Gail. l. 2. obs. 56. num. 12.* Et aptè ac rotundè Claudianus:

*Ne tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat: mentem domet respectus honesti.*

§. 422.

Sed proderit *regulas* quasdam Juris *specialiores* super officio *judicum* adduci. I. *Judex* veritatem diligenter investigare debet, *Auth. qui semel. C. quomodo & quando judex. l. si non defendatur. 19. ff. de pæn. l. fin. ibi veritati semper locum fore. C. de probat. & veritatem atque æquitatem ob oculos habere. l. quod si ff. de eo quod certo loco cons. Marp. 1. num. 21.* Hinc proverbium *JCtorum richtig wäret ewig.* In specie huc pertinent leges & dicta *περσωπωληψία* & *δωροφαιρία* prohibentia. Item illud *Jurisconsultorum* *Judex* gratis officium suum debet impendere, *C. cum ab omni 10. de vit. & honest. Cleric.* Item: In *Judiciis* non debet esse *acceptio personarum. cap. novit. 13. de judic. & cap. in judiciis 13. de Reg. juris. Gomez. ad §. Item si quis. Instit. de Actionibus. n. 42.*

II. *Nemo* potest esse *judex* in propria causa, *l. 10. ff. de juris. d. l. 10. ff. de testib. l. ult. § pen. C. ubi sent. l. unic. C. ne quis in sua causa.* Multas tamē limitationes habet hæc regula, quas huc apponere nimis prolixum foret, unam atque alteram saltem apponam. Limitatur autem 1. Si cau-
sæ

ſæ eſſent viles & exiguæ *l. Senatus Conſult. 16. ff. de offic. præſid.* Caute autem hic judex procedat in applicatione, ſæpè enim putatur cauſa vilis ex eo principio, quòd viles vel potius miserabiles perſonas concernat. Non frustra ſane Sira- cides. *Hande nicht mit dem Richter / denn er ſpricht das Urtheil wie er will / Sir. 8. v. 1. 17. confer Mich. 7. v. 3. vide verſionem Lutheri limi- tatur.* 2. Quoad exactiones pœnarum, *Vasq. l. 2. contr. jur. c. 37. Hoc enim in cauſa Dominos territorii judices in propria cauſa eſſe, maxime quando crimina ſunt notoria & manifeſta. Cra- vatt. conſ. 801. n. 6. Bald. in d. l. unic. C. ne quis in ſua cauſa. Zaſ. in d. l. qui juridiçt. n. 20. Weſenb. 1. conſ. 33. n. 43. Hinc ne mireris, Chriſtum ju- dicem conſtitui etiam ſuper ſuos hoſtes, imo ju- ſtam cauſam hoc nomine Deo tanto majori fi- ducia commendare debemus, quòd non tam noſtra quàm ipſius Dei ſit. Hinc Lutherus intra tempora confeſſionis Auguſtanæ, in ſuis preci- bus identidem id urſit: *Herr Gott die Sach iſt dein / &c.**

III. Judex non communicat officium ſuum niſi imploratus *l. 4. §. hoc autem judicat. 8. ff. de damn. infect. l. 1. C. Ut quæ de ſunt. Advoc. jud. ſuppl. l. & poſt peremptorium 73. ibiq. Bart. de judic. Auth. qui ſemel. C. quem. & quando. Corn. conſ. 293. in litem. p. 3.* Hinc illud vulgatum: *Wo kein Kløger iſt da iſt kein Richter.* Sed multas li- mitationes & hæc regula patitur, ex quibus ite- rum aliquas ſaltem adducam. Non valet enim 1. Quando judicis officium concernit id, in quo verſatur publica utilitas, *l. congruit. 13. in pr. ff. de offic.*

de offic. praesid. l. si quis in hoc. 10. C. de Episc. & Cleric. Huc pertinent delicta gravia & notoria, cum scandalo aut singulari læsione seu publica seu privata conjuncta, ubi non opus est probatione. 2. Ubi concernit personas miserabiles. *l. nec quicquam. 9. §. Advocatos. 5. ff. de offic. procons. l. sancimus. 28. §. 5. C. de administr. tut.* 3. In his quæ concernunt jus Prætoris, aut ad superioris reverentiam pertinent, *l. quos perhibet. 7. ff. de postul. It. illicitas. 9. ff. de offic. praesid. l. congruit. 13. eod. tit.*

IV. Judex Imperatoris mentem considerare debet. *Panorm. inc. ex literis de dol. c. cum instantia de Censib. Felin. in cap. 1. de rescript. Gylman. 1. p. 2, tit. 11. vol. 2. num. 24.* Facti enim quaestio est in potestate judicantium, juris autem auctoritas non item *l. 1. ad Municipal. ubi Cujac. resp. Pap. 20. l. 1. §. 4. ad SC. Turpil.* Unde apparet quam iniquus sit *judex controversiarum Pontifex Romanus*, qui legum Divinarum, hoc est verbi Divini, juxta quod judicare debet, sensum vel prorsus non curat, ver non nisi ad suam mentem exponi cupit, ita, ut quicquid sit de verbis, de connexionem, de fontibus, sensus tamen non alius valere debeat quam is quem ipse ei tribuit, licet nec causam, cur hunc sensum habeat, allegare, nec argumentis, quibus absurditas talis sensus ostenditur, respondere possit. Hoc si absurdum est in legibus humanis, ut modo audivimus, quanto absurdius erit in Divinis? Sed ut ad humanas leges redeam.

V. Judex quo excelsior est, eò magis & turpiter peccat, *Vasq. l. 2. contr. juri c. 37. l. presbyter.*

ter. 16. C. de Episc. & Cler. l. 13. §. sin autem. 8. C. de iudic. versiculus.

*Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.*

Item :

*Sic agitur censura & sic exempla parantur
Cum iudex alios quod monet ipse facit.*

VI. Iudex sine causæ cognitione procedens non censetur esse iudex, sed pro privato habetur, Felin. in cap. Ecclesia. col. 12. de constit. Princip. Huc pertinet dictum, Regiert iemand / so sey er forasältig / Rom. 12. v. 8.

VII. Iudex regulæ Juris inhærere debet, ubi disertè de exceptione non docetur. Bald. ad c. 1. n. 2. & 6. extr. de alienat. judic. mut. caus. l. si tutor. 6. in fin. C. de serv. pign. dat. manumiss. & in cap. 2. de feud. dat. in vicem. L. commiss. Dec. ad l. 1. n. 8. ff. de Reg. Jur. Welsenb. cons. 7. n. 7.

VIII. Ubi iudex competens non est, ibi deficit iudicium. Bald. in l. Clarum. C. de auctor. prestand. Barbat. cons. 50. col. 3. in fin. vol. 1.

IX. Sæpè per conniventiam iudicum multa negliguntur. l. 2. C. de hæretic. Sed caveant sibi iudices (verba sunt ipsius JCTi) qui palliant delicta eo prætextu q. de iis non satis constaret, non enim evadent æterni iudicis condemnationem. conf. Prov. 24. v. 12.

X. Iudex non debet pœnam quamcunq; (nec dum mortis) in casu jure non expresse inducere, Menoch. de arb. jud. quæst. Cæs. 276.

XI. Iudicis est certa ratione judicandi perspecta, frivolis advocatorum disputationibus non

non connivere, nec dilationes sine causa permittere. Vigel. in *Dialect.* præf. fol. 4.

§. 423.

Incidit hic quæstio illa celebris: *An Judex judicare debeat secundum allegata & probata, an verò secundum conscientiam?* Communiter apud JCtos affirmatur prius. Frideric. de senis *cons.* 21. Nunquid. num. 2. in princ. Johan. de Imola. *consil.* 83. in casu, in princip. Azor. *Instit. moral.* p. 3. l. 2. c. 2. q. 11. Covarr. var. lib. 1. c. 1. Natta *cons.* 276. n. 3. vol. 1. Tusch. *lit. l. sing.* 60. Martin. del Rio in *repet. l. transigere C. de Transact.* p. 3. n. 39. & seqq. Clar. l. 5. §. fin. *quæst.* 66. n. 2. q. 8. n. 5. Tiber. Decian. in *tract. crim.* l. 2. c. 14. Menoch. *cons.* 92. n. 80. & *cons.* 786. n. ult. Mascard. de *probat. concl.* 948. Trivisan. *decis.* 10. n. 28. & *decis.* 23. minus. l. 2. Scacc. de *re judic. gloss.* 14. *quæst.* 8. n. 4. & per tot. *quæst.* 30. Aloys. Ricc. in *collect. decis.* 717. & 112. Ludov. de Torres in 22. D. Thom. de *justit. Disp.* 48. dub. 2. num. 4. & 5. Vincen. Carrot. *fig.* 312. probant inter alia ex Nov. 8. ubi iudices jurant se velle judicare secundum leges. (sed esse, qui ex illa Novella contrarium probari putent, mox audiemus.) Item ex *l. rem novam* 14. C. de *Judic.* ubi iudex jubeatur judicare secundum veritatem. Veritatem autem dici id quod probatum aut per legem rescriptum. *l. pen. ff. de probation. cap. 1. c. laudabilium.* 5. *frigid.* & *males.* Allegant *l. ult. §. ult. C. de appell.* cujus verba ita habent: Sed nos definimus, &c. non ad modum suæ rationis, sed ad veritatis indaginem ferre sententiam, ne tanti iudices q. vinculis præpediti non possint legum

Quæst.
CXXXV.

legum veritati & judiciali vigori per omnia satisfacere. Hæc de Affirmativa prioris. Negativam prioris & Affirmativam posterioris probantem aliquando audivi præclarum quendam Theologum, nec minus à Jurisperitia notum: ex historia passionis de Pilato, quem dicat Evangelista; scivisse quòd Sacerdotes & Scribæ Christum ex Invidia derulissent. Acta tamen & probata fuisse ejusmodi, ut etiam ex Divina lege rectè secundum petitionem accusatorum judicasse videri possit. Dicit lex super ore duorum aut trium testium consistere veritatem. Hic vero non duo tantum aut tres sine dubio, sed innumeri fuerunt, qui dicebant, esse seditiosum, prohibuisse censum dare Cæsari, &c. Quæ sivi à quodam Jurisconsulto valdè in foro versato, quid sentiret de hoc argumento illius Theologi? Respondit distingvendum inter cognitionis modum. Si enim constet de causa, ut judici, omnino licere etiam contra probata pronunciare. Secus si aliter. Quam distinctionem fateor me capere non posse. Si enim, inquam, constat utiq; ex actis & probatis. Aut forte hoc vult; constare ipsi posse documentis talibus quæ quidem in judicio allegata non fuerint, si autem allegata fuissent, contrarium probassent ejus quod probatum sit. Mihi probationes nonnullorum intueri, confundi videtur qualiscunq; opinio vel persuasio ex argumentis qualibuscunq; vel etiã suspicionibus collecta, cum solita & probè fundata conscientia, quæ tamen plurimum differant. Item distingvendum inter conscientiam, quæ opponatur legi tanquam majori propositioni

tionem in syllogismo Actoris, & eam, quæ opponuntur probationibus, tanquam minori. Conscientia legi opposita dubitat utrum lex iusta sit. Hac qui tenetur, rectius videtur prorsus non judicare, quàm contra propriam conscientiam judicare. Beatus quippe qui non abiit in consilio impiorum, *Psal. 1. conf. Prov. 24. v. 11. 12. cum marginal. Lutheri.* Probationibus autem opposita conscientia, vel inde est, quòd eas insufficientes putet. Ergo non sunt sufficienter probata, adeoq; conscientia solidæ non opponenda, vel quòd ipsi contrariū innotuerit ex argumentis firmis & solidis. Hic iudicium si non omitendum, saltem differendum, & diligentiori inquisitioni committendum putem, unde apud Romanostres tabulæ dabantur iudicibus, in quarum una notata erat litera A, idem significans quod absolvo, in secunda litera C, id est, condemo, in tertia N, hoc est, non liquet. Horum numerus si præponderabat reliquis iudicium differebatur. Etsi enim iudex non tenetur supplere partes litigantium. Tenetur tamen prohibere, ne quis iniquum lucrum aut damnum sentiat, *l. congruit. 13. ff. de offic. præsid. & l. 7. C. de edend. Add. Barthol. Socin. in fallent. reg. num. 245. Gilken ad l. properandum. §. 2. C. de iudic. num. 3.* Et hæ sunt limitationes quæ mihi inciderunt. Ad limitationes Actorum antequam accedam, probationes prius ex jure adducam, quibus nonnulli probant secundum conscientiam potius judicandum. Sic E. Gothofredus in *Glossa ad Novell. 8.* (nominatim hæc verba iuramenti Iudicis; *omnem equitatem servabo secundum quod mi-*

In visum fuerit justum) Judicandum esse ex conscientia non ex actis & probatis hinc colligunt: adde *l. illicita* 6. §. *veritas* l. ff. de officio *præsidis* Legis autem illius verba ita habent; Veritas rerum erroribus gestarum non vitiatur: & ideo præles provinciae id sequatur, quod convenit cum ex fide eorum quæ probabuntur. Id est (addit Gothofredus quod convenire existimat) si deprehenderit fidem inesse probationibus, probationes sequatur, si falsas eas repererit, aliud ejus fides & rerum veritas expostulat, quàm ut allegata & probata sequatur. Hæc Gothofredus. Sed limitationes inquam J Ctorum videbimus. Ita igitur ipsi limitant id quod dictum; non conscientiam sed acta & probata sequenda, ut conscientiam potius sequendam dicant. 1. Quando conscientia est informata à notorio. 2. In Judice, qui est supra leges (cujusmodi est Princeps) Menoch. de arbitr. l. 1. c. 8. n. 21. Aloys. Ricc. collect. 717. versu nunc limita primo & collect. 1129. vers. limita tertio. Scacc. q. 8. num. 54. cum seqq. Torres. disp. 48. dub. 4. n. 7. & 8. 3. In criminalibus, ubi de pœna criminali agitur (huc pertinet exemplum Pilati supra positum. 4. In Jurisdictione voluntaria. 5. In Judice, qui potest pronunciare in scriptis & sine scriptis refert Corrad. in breviario. fol. 186. num. 18. 6. Quando nihil est apparenter probatum, Bald. cons. 265. Creditor. circa fin. num. 3. l. 1. 7. Quando probatum est hinc inde æqualiter, Tusc. lit. l. conclus. 294. post. n. 23. (hoc est quod antea dixi de insufficientibus probationibus) 8. In arbitrariis judiciis Bald. consil. 310. Aut mulier. n. 2. l. 1. 9. In arbi-

tro & arbitratore simul Lap. alleg. 78. n. 9. v. 5.
10. In causa taxationis interesse, si non est pro-
batum in quantitate Bald. cons. 270. *Ad eviden-*
tiam. num. 11. l. 1. sed satis de hac etiam quæsti-
one. Integrā *de hac materia disputationem* habu-
it inter alios Arnod. Rayger,

§. 424.

Controversiam supra tactam, quam habe-
mus cum Pontificiis, super eo, quòd bona opera
pro causis salutis, & quidem meritoriis electo-
rum allegari videntur, Sandæus in *Jurisconsulto*
suo Christiano seu Theologia juridica, non quidem
ad hoc Evangelium (dudum enim abruptit ut
supra dictum) sed ad *Evangelium Dominicæ se-*
ptuagesimæ de operariis in Vineâ aliquot commen-
tationibus tractat. Et sane author primæ par-
tis Evangelium illud suo loco tractavit. Quia
verò non tantum Sandæi (ipsi sine dubio igno-
ti) mentio ibi facta non est, sed & ipsa hæc con-
troversia ex professo non tractata, placet, pro-
pter affinitatem materiæ cum hoc Evangelio eo-
dem modo, ut supra alia Sandæi commenta, quæ
hic affert non nihil examinare. Et quidem eam
præcipuè quæ controversiâ hanc præcipuè con-
cernunt, secundam scilicet p. 38. & seqq. Facit au-
tem, ut titulus commendationis habet, hominē
locatorem Deum conductore assumpto lemmate
ex *Job. 7. v. 1.* Sicut dies Mercenarii dies ejus.
Et dicit hanc suam commentationem ex con-
tractu locationis nonnulla tùm ad fidei confir-
mationem contra hæreticos Theologicè: tùm
ad doctrinam subtiliorem Scholasticè; tùm ad
morum informationē Tropologicè, tùm ad pio-

rum consolationem aſcetiſſimè colligere. Ubi ſane in ipſo ſtatim titulo vel ex ſola allegatione dicti Jobi apparent veſtigia conſuetæ Jeſuitis Sophiſticæ, quam in dictis parabolicis abhibere ſolent, ut ſcilicet parabolas ultra ſcopum earum extendant. Neq; enim illud dictum alio ſcopo prolatum eſt à Jobo, quàm ut miſeriam hominis abumbret, qui etiam in laboribus & ſudoribus diurnis anhelet, nihil optans aliud quàm ceſſationem à laboribus & moleſtiis. Mercedis, de qua præcipuè h.l. agit Jeſuita, nulla mentione facta. Sed ad ipſam tractationem accedimus. Allegato itaq; Gregorio l. 8. mor. c. 3. dicente quòd Mercenarius in alienis laboribus exſudet: ſed tamen ſibi præmium proprium præparat, &c. Addit; Sed hoc, inquiens, male habet quosdam hujus temporis malè feriatis ſciolos, nec ſcripturæ nec legum peritos qui ut ſunt (a) meritum hoſtes acerrimi. (a) attende hic perverſi, ita ſunt præmiorum ſionem dictorum ipſius quæ non merentur aviſui Pontificis, quamvis diſſimi devoratores. Sed ſciat eos quibus ea op- non eſt cum his niſi ple- ponit iis non moveri, nis caſtris præliandum, Concedunt enim no- quod aliud, quam nunc ſtrates quod dicit Gre- campum deſiderat. Nos gorius. Deum præmia hodie non niſi ad leges tribuere juxta ipſius & jura provocare ſtatu- juffa laborantibus, quæ imus atq; illos injura- autem Jeſuita inde eli- tos (b) ac illegitimos cit non concedunt, ſed magni Patris familias audiemus quomodo i- Oeconomos obtorto pſe ſtatum controver- collo ad Jurisprudentiæ ſia formet, (b) recte, Ne- ſa- que

sacrum tribunal rape-queenim in controver-
 re, ibiq; ab iis sciscitari siis Teologicis juravi-
 vel mechanicorum ar-mus in Jus Civile vel
 tificum decurionibus Canonicum, non tamē
 arbitris. *Num operarius* defugimus in hac cau-
 (c) *mercedem, quam illi* sa, neq; enim contraria
vinitor promisit MERE- nobis hic esse juris eti-
ATUR eaq; strenuē labo- am principia mox au-
rans sit DIGNUS? Si diemus. (c) in vinea
 negent inscitiae & im-Dei scilicet, hoc est,
 pudentiae (d) dabunt Christianus. (d) Imo
 manifestissimum, mer-Jesuita impudentiae do-
 cenariorum murmure cumenta dat hic tanta,
 (e) confutandi, & fuste ut dari majus vix possit,
 (f) erudiendi. Si affir-& ad quæ collata cum
 ment, pugnantia (g) u-illo Pauli, Rom. 11. v. 6.
 no ore enunciabunt, vel calamus ipsius ista
 dum justos operibus scribens si sensum ha-
 bonis & in Deo factis beret erubescere debe-
 beatutidinē mereri in-bat,
 ficiabuntur; & opera- (e) Murmurantes, sci-
 rios mercede dignos, licet, Patroni sunt cau-
 eamq; mereri palam e-æ Pontificiæ, cum qui-
 dicent, &c. bus suo tempore sen-

tentiam audient, cape quod tuum est & abi, non
 quod in hoc Evangelio dicitur venite Benedicti.

(f) Prima figura syllogismorum in disputa-
 tionibus Pontificiis, ut fuste, lapidibus & gladio
 refutandos clament à quibus ipsi disputando
 vincuntur.

(g) Pugnantia non dantur nisi sermo sit
 de eodem subjecto & eodem respectu quomo-
 do non nobiscum, sed Pontificii cum Paulo

Dddd 3

pugnant.

pugnant. Quibus enim ipsi justificationem ex merito promittunt, deus dicit Paulus, quod non operantibus Deus gratis vitam æternam donet, *Rom. 4. v. 5.* Si autem gratis non ex merito dicit idem Paulus, *Rom. 11. v. 6.*

Pergit: Audite Patrem familias. Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Nonne merces (b) & meritum ita connexa sunt ut licet cum merito prodivelli non possint à se priè dicto, contrà me invicem? Nonne meritum & gratia Pauli tuo ita se respiciunt, ut lo (ut modo audivimus) ita opposita sunt ut simul stare non possint. Necesse ergo est numero tam arctè hæc aut gratiæ aut mercedis vocem figuratè ac trahat? Merces meritis gratia gratis conceditur, citat præterea dicta *Sap. 5. v. 16. Esa. 40. v. 10. 1. Corinth. 3. v. 8. Matth. 5. v. 12. Apocal. 22. v. 12.* Itaque (pergit) dum audit Jurisconsultus (i) patrem familias conventionem factam consultos provocat, i-cum operariis ex denariis etque audiat ipsos. Sic rio diurno, misisse eos ergo illi: Verba sunt in vineam suam, hoc intelligenda non secundum peram suam DEO & secundum mentem & hunc conduxisse; dum intentionem proferentis, cap. secundo requiritur de appellationibus. I. ut operariis reddat non omnis. 19. in princip.

mercedem : dum con-
siderat susurranti re-
sponderi ab Oecono-
mo, vel Patrefamilias.
Tolle quod tuum est, &
vade : colligit meritos
fuisse denarium qui il-
lum acceperunt, nec ac-
cepisse gratis, cum la-
boribus sit datus ut de-
bitum stipendium : ac
proinde non scriptura-
rum magis quam LL.
humanarum divinarum
que inscitiam prodere,
qui operum bonorum
merita è medio tollere
conantur.

cip. ff. si certum petat. l.
3. §. si quis hoc interdicto
4. ff. de itiner. actuque
privat. l. scire oportet 13.
§. aliud. 2. ff. de excusat.
tut. l. non aliter. 69. ff.
de legat. 3. Item : li-
cet in omni controver-
sia & causæ examine,
verborum prima ratio
haberi debeat, Bald. in
l. si non convicii C. de In-
jur. mens tamen ex re
subjecta, fine & inten-
tione cæteris circum-
stantiis, maximè in du-
biis, relucens, nequa-
quam negligenda, sed
verbis potius præferenda. Jason. ad l. 7. §. præ-
ter ait. numer. 55. ff. de pact. Zaf. consil. 12. num.
43. volum. 1. Bald. in l. omnes populi. vers. juxta
prædicta. num. 58. ff. de just. & jur. Gædd. 3. con-
sil. Marb. 26. num. 121. Ex his collige inconsul-
ti acturum Jurisconsultum, vel te potius qui hoc
ipfi imputas, si (præsertim in dubio de signifi-
catione vocis (& quidem talis, ex qua tam ar-
dua controversia dependeat) pronunciet, ante-
quam scopum & mentem proferentis percipiat.
Non erat autem in illa parabola scopus Christi
hic, ut doceret, quibus mediis homines ad vi-
tam æternam perveniant? Alius multò colli-
gitur ex antegressa interrogatione Petri, ut &
ex summa parabolæ quam Christus tùm in-

exordio tūm in conclusione ponit *multi sunt vocati pauci electi*. Ubi libet ex Jesuita quærere, cum dicat Christus paucos tantum, nec omnes qui vocati sunt electos esse, quinam sint inter operarios illi non electi? Primò ne an posterius vocati? Non hi, ergo illi, quorum exemplo tu meritum cœlorum demonstrare laboras. Sed hæc obiter quasi. Ad scopum & intentionem Christi revertimur, quæ erat docere, non omnes qui vocentur in vineam, quantumvis strenuè inibilaborent, esse hæredes vitæ æternæ. Rationem addit ex parabola, quia merces quæ mereri perhibetur, non detur, tamen illis ex merito, sed ex gratia, *Matth 20, v. 15*. Vides ergo Jesuita, scopum Christi & sensui & scopo tuo è diametro repugnare. Adeoq; vitam æternam non esse mercedem propriè dictam, quamvis mercedi & quidem propriè dictæ, comparetur, non in eo scilicet quod id pro quo detur ipsi æquivalet (hoc enim disertè negat Paulus *Rom. 8, v. 18*.) sed in eo quod ejus gloriâ large & superabundanter recompensentur molestiæ, ærumnæ, addo etiam, si ita vis, bona opera piorum.

§. 425.

Apparet inde & hoc; nihil agere Jesuitam in urgendis illis verbis quæ dicat œconomus murmuratori: *accipe quod tuum est & abi*, unde scilicet sequatur, vitam æternam ipsum ex merito accepisse. Discat Jesuita à Jurisconsultis, quoniam in illos incidimus, ut & ex sacris literis, quòd alios vult docere. Sed (quando quidem ita placere ipsi videmus) JCtos primùm audiemus, quæro quid sit accipere? Respondent: Distin-
gven-

gendum inter accipere & capere: Capere enim inquit cum effectu accipitur. Accipere & si quis non sic accipit ut habeat, *l. 7. ff. de verb. sign.* Proinde accepisse testamento & eos Ulpia. *in l. 1. §. dolo. ff. si quis omn. cau. test.* qui tamen his, quæ sibi relicta sunt careant: (at talis res quæ testamento accipitur vita æterna est) Ita accepisse libertatem (etiam huic comparari potest vita æterna) servus dicitur, cui libertas in diem testamento ascripta est, *l. 67. §. ultimo de legatis.* Hæc inquam Jurisconsultorum distinctio est, nec à Theologiâ, & ipsa sacra scripturâ, aliena. Dicit enim de beatitudine Paulus, salvi sumus (ergo accepimus denarium, concessio sane per denarium vitam æternam intelligi) sed in spe: *Rom. 8. v. 24.* Ita Petrus, tunc, cum hanc promissionem à Christo audisset quæ habetur *c. 19. v. 29.* salvus erat in spe: Si autem murmurasset & in illa persuasionem permanisset (quam tamen Christus ipsi hac parabola exemit) Christum sibi pro relicta suppellectile piscatoria & piscibus quos ipsos non quidem sine labore, sed tamen singulari beneficentiâ Christi ceperat cælum tanquam mercedem *debere*, imo plus debere quàm det aliis beatis, gratiâ Dei, adeoque tandem ipsa vita æterna excidisset.

§. 426.

Unde, ut hoc obiter addam, frustra existimo non tantum ab Adversariis, sed & à nostratium nonnullis (ab illis quidem quia nihil proficiant, ab his, quòd opus non habeant) laborari querendo, *quid significetur per denarium?* Responderi enim sine omni periculo ἀναλογίας fidei

Dddd 5

posse

posse existimo, significari id quod Petro & omnibus piis pro pietate retribuat. Quid est id? Quid aliud nisi vita æterna, vel omnia beneficia præsentis & futuri seculi. Interquæ præcipuum locum habet vita æterna, ut colligo ex hoc ipso textu *dicto cap. 19. v. 29. & 1. Tim. 4. vers. 2.* Dicunt nonnulli; gradus gloriæ vitæ æternæ? Sit ita: sed nondum elabuntur cæsæ Pontificiorum, qui nectent inde, & nobis tribuent hoc absurdum: operarios priori loco conductos, cum dicantur accepisse suum denarium, gloriam quidem vitæ æternæ accepisse, ipsam vitam æternam non item. Similes forte illi apud Romanos, qui propter partam in pugna, patris injussu suscepta victoriam, prius coronatus, deinde securi percussus erat. Nec elaboris, si de præmiis temporalibus accipias, tanquam quibus interdum bona opera compensentur, denegata vitâ æternâ, quia non credant, Sed ita iis qui non murmuraverant injuria fieret. Et Christus Petro non hujus tantum, sed & futuræ vitæ remunerationem promiserat. Sunt & qui Christum ipsum per denariū illum intelligent. Sed his obstat videtur hoc, quod perhibente Paulo *Rom. 5.* Christus pro nobis mortuus, adeoque nobis datus sit, tunc, cum adhuc hostes essemus, adeoque non sub conditione laborum exanthlandorū, multo minus post exanthlotos, ut in parabola dicitur. Id potius ut dixi, quærat quid sit *accipere denarium?* Nihil scilicet aliud quam audire promissiones de Beneficiis tam præsentibus quàm futuris, quæ suo tempore accepturus sit. Dicat fortasse quispiam.

Si

Si promissionem audire, idem sit, quod accipere, tunc sequi accepisse operarios mercedem, tunc statim cum conducerentur. Resp. non sequi: nec magis accepisse, quam servus libertatem eo momento quo herus ipsum emerat si ut fieri non esset absurdum tunc eam ipsi promississet sub conditione probitatis & fidelitatis, actu autem demum dederit in testamento post fidelitatem præstitam. Ubi si servus libertate non contentus, insuper aliquid non promissum postularet, & hoc denegato libertatem aspernaretur fieri posset ut ea excideret & tamen dici posset eam accepisse.

§. 427.

At, inquit Jesuita, locatio hoc importat, ut locator mereatur, conductio ut merces solvatur. Resp. 1. Jesuitæ oculos supercilio Pharisaico nimium sublato primam voculam parabolæ non vidisse. Non dicit Christus regnum Dei aut negotium regni Dei *est* locatio & conductio, sed *simile* est regnum cœlorum Patrifamilias conducenti. Simile autem non esse idem, vel pueris notum, sed de hoc jam dictum, & plura mox dicentur ex aliis. Interim, ut videat Jesuita, nec hic nos defugere auctoritatem JCtorum, adeamus sane ipsos nunc quoque. Ad hos autem ubi deventum erit, jubebunt illi Jesuitam distinguere inter jus & factum. De Jure locatoris & conductoris si quæras. Non permittit sane hoc illi, ut pluri locet operas quàm dignæ sunt, multò minùs dant ei actionem mercedis, nisi eam sit promeritus, & à conductore non postulant, ut mercedem promittat locatori
inutili,

inutili, multò minùs ut det. De factò autem si quærat, non modò sæpe fit, ut locator maioris æstimet labores suos, quàm reverà sunt, ut Phariseus ille *Luc. 16.* & de mercede pactus, nihil minus faciat aut curet, quàm quod pactus est, quod insolens non esse Christus etiam innuit, *Joh. 10. v. 13.* Quo casu, etsi, ut dictum, jura non cogunt patrem familias, ut talem mercenarium conducat aut remuneretur. Nec tamen prohibent (quippe qui, ut Christus in parabola dicit potestatem habet faciendi de suo quod voluerit) quo minùs sit liberalis, & quamvis videat labores locantis tanto precio dignos non esse, intuitu tamen miseriæ ipsius, aut aliarum circumstantiarum & plus promittat quàm scit, ipsum mereri posse, & plus det, quàm ipse, nisi sit immodestissimus, ausus fuisset postulare. Et ita rem hic etiam sese habere docemur etiam alibi ut *Luc. 17.* si omnia fecistis, dicite servi inutiles sumus, fecimus quod *debuimus*, non tàm mercedis scilicet (ex mera gratia & liberalitate promissæ) quàm *servitii* nomine, quia servi sumus, & ipse Dominus est, cui nostra servitia, nullà etiam mercede promissà debemus.

§. 428.

Sed replicam Jesuitæ audiemus. Occurrunt, inquit, Lutherani, quorum causam agit Philippus (k) & respondent (k) ut appareat lectori, negari non posse denarium dari operarii eumque mercedis habere locum & dici posse præmium: quo nomine etiam vita æter-

quam frigide & timidè hanc Philippi responsionem alleget Sandæus; placet ipsius verba adducere, quæ habet *Apol. Aug.*

æterna interdum infirmitate
 gnitur: At enim illam
 neque dari neque respon-
 dere operibus locantiū,
 sed promissioni condu-
 ctoris: Patris familias
 pollicitationi debetur
 denarius non defatiga-
 tioni operariorum. De-
 crevit namque Deus fi-
 liis adoptatis à se (& hi
 sunt operarii) dare vi-
 tam æternam.

Aug. Confess. edit. Con-
cordiæ Lipsiensi, p. 157.
 Non movemus, inquit
 Philippus, inanem
μαχαίαν de vocabulo merce-
dis. Si concedant adver-
 sarii quòd fide propter
 Christum iusti reputemur,
 & quòd bona opera
 propter fidem placeant
 Deo, de nomine
 mercedis postea non
 valde rixabimur. Nos
 fatemur vitam æternam
 mercedem esse, quia est
 res debita, propter promissionem
 non propter nostra merita.
 Est enim promissa justificatio,
 quam supra ostendimus donum
 Dei. Et huic dono conjuncta
 est promissio vitæ æternæ,
 &c. videantur plura *l. dicto*,
 sed & hæc pauca satis
 ostendunt. Jesuitam nucleum
 responsionis negligere,
 videlicet 1. Quod justificatio
 à qua dependeat vita
 æterna fiat per fidem. 2.
 Quod bona opera propter
 fidem placeant Deo. 3.
 Quod justificatio promissa
 alibi probata sit esse donum
 Dei, &c. ex quibus & aliis
 facile apparet, quomodo-
 cunque vox mercedis exponatur,
 non dari tamen operibus
 nostris vim meriti. Credere
 enim Christum pro nobis satis
 fecisse & propter hanc fidem
 opera bona Deo placere,
 & id quod nobis pro bonis
 operibus reddatur esse donum
 Dei & meritum proprium
 jactare quo ista mereamur,
 vel fatuus videat simul stare
 non posse. Sed audiemus
 exceptionem Jesuitæ: Miratur
 inquit

Juris.

Jurisconsultus sive legis ignorantiam in doctore legis, sive malitiam in morum informatore. Quamvis enim ad obligationem quæ ex contractu locationis oritur, requiratur conventio, & conductionis de mercede pactio seu addictio: nemo tamen jurisperitorum dixit unquam (1) mercedem, (1) intellige ubi sermo quæ operario locatio est 1. de stricto jure & nis nomine numeratur, facto contrahentium, non idcirco dari, quod qui illud strictè secuti labori ipsius debeatur, sint. 2. De locatione sed quia illam addixit & conductione propriè conductor. Hæc enim dicta, nec de negotio a est conditio, quam contractus postulat, non liquo tantum ex parte ipsi simili. Jam strictum terminus quem merces jus in justificatione, cui respicit, quæ ad laborè Jesuita conductionem tanquam correlatum comparat Sancti patrefertur. Illi namque sim deprecantur, ut Daredditur merces, quod vid *Psal.* 130, Paulus, mercede censetur dignum. At hoc est labor, *Phil.* 3. *Hiob.* 9. *vers.* 1. Et conductorem etiam quem post conductionem impendit mercenarius propriè dictum, posse us. Quid enim est, esse aliquid nomine mercedis dignum (m) tanta mercede? certe haud aliud tamen miserie potius quam esse ejus valoris, ut det operantis, quam laboribus, ne dum per similitudinem tantum dictum, ubi Grammaticas subtilitates singulorum vocabulorum extra aut contra similitudinem

Dein-

din

Deinde advertit Judinis scopum urgere, est
 risconsultus exfertè (n) muscas captare circa
 dici, voca operarios & brumam.
 redde illis mercedem: (m) O Impudentiam
 quo insinuatur non cuius ipsam impuden-
 promissioni, sed ope tiam Pharisaicam pu-
 ribus mercedem dan deat, tædeat, pigeat! ho-
 dam: siquidem dignus minis opera (quæ σκύ-
 est operarius (o) merce βαλα Paulus, pannum
 de sua, 1. Tim. 5. Nota o menstruatū Esaias vo-
 perarius, qua operari- cat) digna vita æterna
 us, ut hortulanus, vini- pronunciare?
 tor, fossor, navicula-
 rius. Male autem dicas
 & contra omnem lo-
 quendi usum, si quid
 promissisti alicui libera-
 liter, sine ulla conditio-
 ne operis faciendi: (p) ubi est, qui coram Deo id
 redde illi mercedem: jactare audeat?
 non est illa merces, di-
 ceret Legum peritus, sed
 donum gratuitū. Mul-
 tum differunt apud La-
 tinos donum & merces:
 apud Græcos δῶρον &
 μισθός: apud Hebræos
 מַתָּן mathan vel נָתַן
 quod est dare & שֵׂכָר
 Seker, mercedem solve-
 re: apud Germanos, lohn
 & schenckē: discriminē
 in

(n) Exfertè sanè, sed
 parabolicè.

(o) Operarius propriè
 dictus & officio suo
 perfectè functus, sed u-
 bi est, qui coram Deo id
 jactare audeat?

(p) Malitiosa hæc est
 Sententiæ nostræ per-
 versio, tot insuper con-
 tinens contradictiones,
 quot verba. Quis enim
 nostratum dixit, vitam
 æternam, quatenus ha-
 bet rationem mercedis,
 item coronæ justitiæ,
 brabei, dari sine condi-
 tione laborum. Ita
 autem se res habet. Ju-
 stificatio confertur gra-
 tis

in eo est, quod illa me-
 ritum ac laborem respi-
 ciant, non alia. Nam
 merces est conductionis
 locationisq; precium,
 vel præmium, aut quod
 pro opera datur. Sic
 naulum non dicitur, ni-
 si quod pro vectura &
 trajetū solvitur: nec
 sportulam vocat J Crus.
 nisi pecuniam ab Acto-
 re & reo communiter
 depositam, constituen-
 di iudicii gratia. Merce-
 dem non vocat peritus
 nomenclator, quod ab
 Imperatore militi con-
 fertur præter stipendiū,
 id Donativum est. Sicut
 legatum Ulpiano, quod
 datur legato viatici &
 impensæ nomine: &
 congiariū munus quod
 populo mittitur à Prin-
 cipe: & Honorarium,
 quod honoris ergo ma-
 gistratui aut Principi
 reipublicæ nomine of-
 fertur non tanquam de-
 bitum. Non sunt con-
 fundenda rerum voca-
 bula, nisi rerum natu-
 ras

ris sine operibus, adeo,
 ut si quis eo momento
 quo à peccatis absolu-
 tus est moreretur, nec
 quicquam boni operis
 fecisset, tamen esset hæ-
 res vitæ æternæ, talis
 absolutionis exemplū
 habes in latrone in cru-
 ce, cum quo confes-
Matth 21. v. 23. & tri-
 bus millibus hominum
 quos Petrus convertit,
 (si quis fortè ex illis bre-
 vi post mortuus esset)
 parvulis brevi post Ba-
 ptismum decedentibus.
 Si verò superstes sit, te-
 netur ad bona opera,
 patientiam, constanti-
 am in confessione & si-
 milia. Hæc qui non præ-
 stat, uti fidem amittit (si
 enim crederet Dei pro-
 missionibus, omnia hæc
 præstaret) ita etiam gra-
 tia Dei excidit. Si verò
 præstat, facit quod de-
 buit, nec meretur quidē
 vitam æternam, largitur
 tamen refocillatur in-
 vita æterna, quæ hoc re-
 spectu merces dicitur,

quis

ras velimus invertere. quia labores beatorum
 Fides nominum, salus abundè eâ compensan-
 est proprietatum, alio- tur. Si maxime nihil ha-
 quin eodem jure homi- berent gloriæ præ aliis,
 nem bestiam dixeris. qui nihil laborarunt.
 quis non indignetur ad Christum in textu nostro
 hunc nominum abu- principali eos, qui in-
 sum, rerum injuriam? fratres suos benefici fu-
 Male abusum indige- erunt, introducit in hæ-
 tas, dicit Calvinus *Cl. 3.* reditatem, qua fruun-
Inst. c. 6. quod ad ele- tur etiam ii, qui si facul-
 gantiam spectat: tro- tas & occasio fuisset i-
 pica enim est locutio, dem præstitissent, quia
 quam tu ut simplicem tamen non fuit, præsta-
 in me torques. Siquidè re non potuerunt. Et
 figuratè merces dicitur, ante *v. 21. 23.* celebra-
 quæ propriè est hæredi vit servos fideles, ad
 tas. Quæ fides adhiben- quos etiam pertinent *v.*
 da sit, dum novas pro- *g.* martyres, qui tamen
 cedunt figuras irreligi- non aliam vitam æter-
 osi Tropistæ in GRAM- nam accipient quàm la-
 MATICO PROFAN- tro in cruce, aut infans
 NO declaravi: hic Tro- statim post baptismum
 pum imperitè fingi ad- mortuus, quamvis plus
 fero. Nam detur, bea- splendoris habituri sint,
 titudinem denario si- ut innuit Paulus *1. Cor.*
 gnificatam esse hæredi- *7.* & vel hoc nomine
 tatem, adoptionis titu- major gloria fruentur,
 lo debitam: non videt quod in tanta illa pane-
 Jctus cur eadem non- gyri S. S. Trinitatis o-
 sit merces, titulo loca- mniumque sanctorum
 tionis conductionisq; Angelorum & hominū
 red- Ecce ipso-

reddenda. Potest nam ipsorum beneficentia, que res eadem diverso constantia & similes respectu varia sortiri virtutes ac opera in fide nomina, & quidē nul- ac charitate facta celum impropiē. Bravi- brabuntur, quæ de ali- um est quod confertur is, quamvis itidem bea- victori in ludis. Quod sitis, dici non potuerunt. Princeps ludentibus si- Vide aliud exemplum. lio & magnatibus, gem- promittit rex vel prin- mam eo nomine expo- ceps munus aliquod in- nat, quam filius absque signe, duobus alteri in- certamine hæreditatis vicinia, alteri in longin- jure acciperet, & ea filio quo degenti, hac tamen obtingat, quā victori: conditione ut uterque non iccirco impropiē ipse veniat & illud suis erit bravium. Quod si manibus accipiat. Hic tropum fingere lubet, neminem puto negatu- cur is potius vocabulo rum, quin munus illud merces quàm nomini muneris nomen æquē hæreditas adjicitur? nul- hujus, qui illud repor- la hic ratio, nisi victoris taturus multas molesti- arbitrium, cui non tan- as devorarit, habiturū tum nos tribuimus. At sit, ac illius qui nullas. legib' non videtur con- Et quamvis rectē dicā, sentaneum, ut quod hē- mercedem quasi repor- reditatis titulo debetur, tasse, es sene ihm seine reddatur tanquam mer- Miß wol belohnt. Im- ces, nomine conducti pudens tamen ipse esset, & locati. Id legibus civi- si jactaret, meritū se esse, libus adversari nondū quod accepisset (præ- probatum est: Legibus fertim si esset admodū autem divinis esse con- præclarum) & donum forme illud

forme nimis quam cer- illud mercedem tabel-
tum est, jura poli non- larii ein Bottenlohn/
ignorantibus. Christus vocaret, sed maneret
Dei filius fuit Naturalis, donum, quamvis ma-
cui nihil non, quod in- gnis laboribus acquisi-
bonis censeretur potest, de- tum. Sed videamus inq̃
bebatur hæreditatis ti- contradictiones & si-
tulo, & tamen quia hu- milia absurda Jesuitæ.

I. Colligit non tan-
tum diligentissimè &
scrupulosissime signifi-
cata vocabulorum huc
pertinentia, sed etiam
ad ravim usque incul-
cat nullū pro altero ac-
cipi debere. Quia mer-
ces sit, negat esse donū.
Dico ego per conversi-
onem quia donum sit
non esse mercedem (ta-
lem quæ meritum im-
portat) Est autem do-
num, quia gratis datur,
Eph. 2. & alibi. E. non est
merces propriè dicta.

II. Prodit inscitiam
Hebrææ linguæ, dum
nomē *נתן* vel *נתן* pro
verbis habet, cum ut di-
ctum nomina sint deri-
vata à verbo *נתן* quod
significat dedit.

jun-

Eccc 2

III. Im-

junctionem. Et, quæ cum hic nihil copulet, am Jurisperitū se pro-
 denotat *ἀποδοσία* seu dit, dum sportulam di-
 redditionem reciproci cit pecuniam ab actore
 & retributionem mer- & reo communiter do-
 cedis, ut idem sit quod positam constituendi
 vicissim CHRISTUS se judicii gratia, cum nu-
 humiliavit: ita vicissim dē Salarium (sive ab a-
 DEUS volens justam ctore & reo comparti-
 tantæ abjectionis retri- tum sive sigillatim à
 buere mercedem exalta- partibus datū) judicib⁹
 vit illum. Dignus enim viatoribus, id est, execu-
 fuit (*Apocal. 9. v. 12.*) toribus litium ac nego-
 Agnus qui occisus acci- ciorum datū significet,
 pere (ab hominibus per §. *Tripli. Instit. de Action.*
 confessionē externam, IV. Quemadmodum
 & venerationem interi- & legati significatio,
 orem) virtutem, Divi- quòd sit viaticum lega-
 nitatem & sapientiam to datum, sine dubio à
 & fortitudinem, hono- Jesuita conficta est, nisi
 rem & gloriam & bene- forte legationem dicere
 dictionem. Atque ita voluit, de quo ff. *de mu-*
 arbitrati sunt Patres, *ner. & honor. legatum*
 Chrysostom⁹, Ambro- autem est donatio testa-
 sius, Anselmus, Beda, mento relicta, l. 36. ff. *de*
Comment. in Epistol. ad legatis & fidei commissis.
Phil. S. Basiliius l. 4. con- V. Cum dicit non es-
 tra Maximinum c. 2. qui se confundenda rerum
 omnes Christum glori- vocabula, ipse confun-
 am corporis titulo filia- dit modum loquend-
 tionis naturalis alio- Metaphoricum & para-
 quin debitam, tanquam bolicum (Christo fami-
 mer- lia

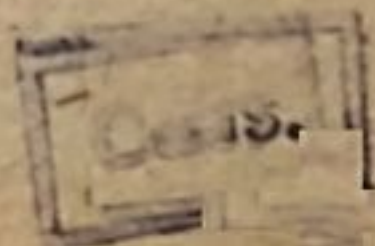
mercedem humiliatio-
 nis extremæ accepisse
 asserunt. Quod si hoc fi-
 lio naturali convenire
 potuit, cur existimatur
 alienum ab adoptivo,
 quales sunt homines cē-
 teri, inter quos sapien-
 tissimus bonorum suo-
 rum distributor hoc
 voluit esse discrimen, ut
 infantibus quidē, non-
 dum usu rationis præ-
 ditis, si regenerati dece-
 dant, vita beata solo ju-
 re hæreditatis obtingat;
 quæ enim ipsorum esse
 possunt merita? matu-
 ris vero & ad vineam
 excolendam idoneis da-
 tur eadem tanquam la-
 borum merces, ac pro-
 inde duplici titulo, q̃
 magis è re ipsorum est,
 quippe magis honorifi-
 cum. Quo pacto magis
 gloriosum esset Impera-
 toris filio, exercitus Cæ-
 saris ductori, regnum
 sibi ut successori legiti-
 mo debitum, stipendii
 militaris nomine etiam
 ob-
 liarissimū, adeo, ut Ev-
 angelista aliquando di-
 cat, sine parabola nihil
 locutū) cum καὶ ἐν ὁδῷ
 eaque non Rhetorica,
 sed inepta & prorsus re-
 pudianda. Et confusio-
 nem vocat accuratam
 distinctionem. Hoc e-
 nim est, quod nos volu-
 mus, ut discernantur si-
 gnificationes nominū
 parabolicæ & Metapho-
 ricæ à propriis & quidē
 Paulo Apostolo præe-
 unte qui disertè dixit
 meritum (adeoq; mer-
 cedem, propriè dictam,
 conjugatorum enim ea-
 dem est ratio) cum gra-
 tia ex qua una & sola
 salvati sim⁹, simul con-
 sistere non posse. Præ-
 terea non negam⁹ mer-
 cedis vocē in parabola
 propriè accipi. Id autē
 cui merces illa per simi-
 litudinē comparatur, q̃
 propter illam compa-
 rationem mercedē pro-
 priè dici debere putet, is
 etiam regnum cælorum
 Ecce 3 agrum

obtinere. Nec illud i-agrum, massam farina-
gnorandum, quamvis ceam, granum synape-
quicunque ad beatitu- os, imo denarium &
dinem admittuntur, vi- proprie & non Meta-
tam æternā consequan- phoricè de Christiani-
tur: tamen qui præter smo dici debere asseret,
titulum hæreditatis, lo- quod absurdissimum.

VI. Dum negat ho-
minem bestialem vitam
agentem bestiam dici
posse (Metaphoricè sci-
licet) ad Rhetorum imò
Grammaticorum scho-
las deducendus est. An-
non enim Johannes Ba-
ptista, & ipse Christus,
optimo jure Phariseos
viperarum progeniem
vocavit? mirum ni Je-
non aliter de divina quã
de humana hæreditate
judicant: quæ non solū
sine meritis, sed sæpè e-
tiam temerè, sine judicio,
sine voluntate parentum
filio obtingit. Non sic
Deus suam temerè hære-
ditatem projicit, certo
judicio nobis dat, quia
filiis & quia meritis.

Quia filiis datur hære-
ditas: quia meritis fi-
liis

VII. In Calvini men-
tione & allegatione ex
Instit.

liis merces appella- | *Instit. l. 3. c. 5. et si ejus*
tur. | patronum, præsertim,

in illis Tropis, quibus una cum sui similibus circa verba cœnæ ludit, non ago; ne tamen pro veritate quid dissimulem; dico Jesuitam Sophistam agere. Nihil enim monstroforum troporum circa vocem mercedis apud ipsum, imo ab ipso loco citato prorsus nihil de hac re invenio. Quod autem cum Metaphorica significatione vocis Mercedis, quam nos etiam urgemus, confundit Tropos Calvinianos, more facit Jesuitarum, qui cum Calvinianorum sententia circa S. cœnam Lutheranam, quamvis probè gnari *δὲ* *Ἀγαπᾶσθαι* ab invicem differre confundunt, ut æquè odiosam utramque reddere queant. Hinc Gerhardus Ratzenrius Jesuit Eichstetensis in suis *vindiciis in libertatem contra L. Lælium* bis scribere ausus est; inter Doctores à Luthero pro seminato (eos quos Paulo ante Calvinii discipulis contra distinxerat) OCTOGINTA explanationes horum verborum; *hoc est corpus meum* reperiri.

VIII. Jurisconsultus non videns (ut ipse ait) (cur hæreditas non eadem sit merces titulo locationis conductionisq; reddenda, nihil videt in sua arte. (Si enim est hæreditas & quidem ex gratiosa donatione proveniens contradictionē implicat meritoriam dici.) Talem cum agere velit Jesuita conciliet hæc, quæ modo dixit, cum suis ipsius verbis supra positis, quæ ita sonant: non est (inquit) illa merces (si ideo tantum ita diceretur quia promissa est) diceret Legumperi-

tus, sed donum : innuens scilicet donum & meritum simul stare non posse.

IX. Ineptior adhuc , & plus quàm absurda est similitudo de gemma, bravii nomine exposita , quæ tamen filio obtingeret pro hæreditate, &c. repetantur ipsius verba. Inepte & stupide Jurisconsulte, nunquam ne legisti in jure, quòd viventis non sit hæreditas? Si autem est, & cum pro bravio exponitur, de quo filio cum aliis decertandum est, tunc cum pro hæreditate filio debetur, injuriam facit pater filio , non quæ sua, sed quæ filii sunt, fortunæ decertantium committens. Quod si alter certantium , non filius victoriam bravio dignam reportaret , nonne duo ejusdem rei efficerentur Domini alter hæreditatis, alter victoriæ in certamine jure? absurde.

X. Ad quæstionem, qua quærit, quòd si tropum fingere lubeat, cur is potius vocabulo merces quam nomini hæreditas adjiciatur? Respondeo, ideò id fieri, quia in locis classicis, ubi propria sedes est hujus materiæ, de Justificatione & hæreditate vitæ æternæ, audimus hæreditatem hanc gratuitam esse , gratuitum autem esse & meritorium (seu mercedem) esse, Paulus discretè dicit simul stare non posse. Et hoc scire sufficit, quicquid sit de aliis attributis, quibus non negamus , divinam hanc hæreditatem differre ab humanis.

XI. Cum negat, legibus civilibus adversari, ut, quod hæreditatis titulo debetur , reddatur tanquam merces , negat, contraria in jure contraria , & quæ diversi generis sunt diversa esse.

Mer-

Merces enim in contractibus est, Hæreditas non est, merces meritoria est, Hæreditas gratuita est.

XII. Christum secundum eam naturam secundum quam exaltatus est, hoc est, secundum humanam filium Dei naturalem esse, Photinianismum sapit (ubi paternitas & filiatio ejus in hoc consistere perhibetur quod Pater Christum eo ipso momento, quo à virgine conceptus est genuerit) Aliud quippe est dicere; personam hanc, quæ sit de Virgine nata, Dei filium esse, & aliud secundum hanc Naturam secundum quam ex homine natus sit, Dei filium naturalem esse. Illud affirmamus, hoc negamus.

XIII. Particulam *propter quod* in loco, *Phil. 2. v. 9.* de causalem esse non consecutivam, inde probare, quod stipendio ibi agatur petitionem principii sapit, hoc ipsum enim in quaestione est, an sessio ad dextram Dei stipendium sit passionis Christi.

XIV. Controversia, num Christus sibi etiam aliquid promeruerit, non est hujus loci & præterea si recte attendas, ab ipso Jesuita decisa, particulam scilicet *propter quid*, consecutivam esse (ut nostrates dicunt) negante quidem, sed rationem negationis non nisi ineptam afferente. Ideò autem hic urgetur, ut meriti pro nobis facti obliti, fiduciam in ficulneo bonorum operum præsidio ponentes, culinæ Pontificiæ ligna apponamus.

IV. Justificationem eorum, qui parvuli decedunt, diversam esse à Justificatione eorum, qui ad adultam ætatem pervenerunt, sine fundamento dicit Jesuita. Paulus certè de tota A-

dami progenie (in qua sine dubio & infantes & adulti sunt) negat ullum esse justificationis discrimen, quia scilicet in Adamo omnes peccaverint, & sine merito justificentur, *Rom. 3. v. 25. 6. 5. v. 12. 19. 20. 21.* Et quæso quod est jus hæreditatis infantum? quod scilicet per Christum adoptati sint, qui est per Christum adoptatum esse? fide scilicet meriti remissionem peccatorum accepisse, seu, ut alibi loquitur, in mortem ipsius baptizatum esse, quod de adultis æquè ac infantibus affirmat Paulus, *Rom. 6. v. 3. Gal. 3. v. 27.* & qui non accipit regnum Dei ita ut infantes accipiunt, is non intrabit, *Marc. 10. v. 15.* Subsumo: Pontificii adulti non ita accipiunt, sed meritis ingredi cupiunt. E. non intrabunt.

XVI. Majorem gloriam futuram eorum qui plus laborarunt & plus passi sunt, libenter, ut suprà diximus fatemur. *Deberi* autem sibi ista à Deo, (nisi unico hoc fundamento quia promissit) *meritum* se esse, *dignum* esse (ut statum controversiæ formavit supra Jesuita) qui jactet, eundem dicimus esse inter eos de quibus Christus dicit. *Qui se exaltat humiliabitur.*

XVII. Qui cum Maldonato Deum ideo quod ex mera misericordia & ex unico Christi merito homines faciat hæredes vitæ æternæ, temeritatis arguit, sine certo judicio projicientis sua beneficia, cum non dubitamus annumerare hostibus crucis Christi, *Phil. 2.* multò deterioribus servo nequam, *Matth. 18.* (Similibus autem facinoroso, qui principem, delictorum & supplicii iis meriti gratiam sibi facturum, ultrò irideret, tanquam fatuum, qui gravitatem delicti

Eti non intelligat) Hæc scilicet gratitudo est quam Deo Patri pro misericordia & Dei filio pro acerbissima passione rependunt? Dankest du also deinem Gott/ du toll und thöricht Volk? Deut. 32.

§. 429.

Pergit Jesuita post verba modo considerata, & aggreditur Calvinum de ratione Mercedis agentem l. 3. *Instit. c. 18. §. 3.* ubi ne occasionem ipsi aut similibus ipsius præbeam, usitatæ calumniæ, quasi nos, qui Lutherani perhibemur, Calvinio simus per omnia ὁμολῶμεν, etiam in iis, quæ huc non pertinent nolo in iis immorari. Pergam tantum absurda à Jesuita hoc loco prolata commemorare. Est itaq; hoc loco primum, antecedentium autem respectu.

XVIII. Utrumq; inquit, verissimum est. Et æternam vitam esse mercedem laborū in vinea susceptorum, quatenus sunt à Gratia & Dei dono, seu quatenus fundantur à Christo: & non esse mercedem laborum humanorum, quatenus Christi gratiam excludunt. Manifesta contradictio. Num enim eadem opera Christi gratiam & includunt & excludunt, acutè sanè dictum. An ab includentib; diversa sunt quæ excludunt? quomodo ergo sunt bona opera? aut si sunt, quomodo non his potius merces debetur quàm illis? Si enim propter Christum valent ideo valent, quia ipse, non quia tu meritus es, illi igitur non tibi merces debetur, citat August. *Epist. 105. & Psal. 102. v. 4. Psal. 58. v. 2. Psal. 22. v. 6* numeri Psalmorum intelligendi sunt juxta latinam

nam versionem) sed contra seipsum ut ex dictis constat.

XIX. Similem contradictionem committit, dum ad probandam distinctionem modò dictam iterum eundem Augustinum citat (& quidē tanquam aliquid exquisitius quod ad Jurisconsultum spectet prolaturus) sed contra se, super dicto Pauli stipendium peccati mors est, &c. verba Augustini quæ adducit (inter alia quæ vel apud ipsum vel apud Augustinum videri possunt) ita habent. Quapropter o homo, si accepturus es vitam æternam, justitiæ (à Christo scilicet præstitæ, hic in dicto Pauli vocatur gratia per Christum facta) quidem stipendium, sed Tibi gratia est, cui gratia est & ipsa justitia. Tibi enim tanquam *debita* redderetur, si ex te tibi esset justitia, cui debetur, &c. Ego justitia illa cui debetur meritum non est tuorum operum (quomodo ergo dicere potuisti supra informatione status controversiæ opera tua *digna* esse) sed operum & passionum Christi.

XX. Citat Salmeronem *Tom. 7. Tract. 33.* ubi prudenter moneat, rationem mercedis, quæ jure conductionis exigere possunt operarii, quæq; est vita æterna, non tollere justificationem gratuitam. Hæc illi. Ego vero dico nō prudenter sed impudenter hoc dici, quia Apostolo Paulo in os contradicatur cui *Rom. 11. v. 6.* ut sæpe citatum meritum cum gratia prorsus est *ἀπὸ χάριτος*. Ejusdem notæ & iisdem scopis everrenda sunt quæ citat ex Barradio, *Tom. 3. l. 5. c. 16. 17. 18. 19. 20.*

XXI. Mirari se dicit quod insignis (ut ipse fatetur) locus Bernhardi à Kemnitio contra bonorum

norum operum mercedem proferatur, cum cla-
 rissime ostendat, posse locationis titulum cum
 hæreditatis jure conjungi, & tamen contra ni-
 hil aliud afferre potest, quàm alia Bernhardi lo-
 ca. At si ille ipse locus facit pro instituto tuo,
 cur non applicas & ostendis quomodo eò faci-
 at? Et Nonne diserte & totidem verbis tibi con-
 tradicit (recognosce verba tua quibus statum
 controversiæ supra formasti) negans se dignum,
 negans merita habere. Sed operæ precium est
 verba ascribere quibus ipsum citat. Nam, in-
 quit, vir humillimus Bernardus ex sui contemptu
 eximio, sive ignorans (A) ignoravit scilicet
 (A) sive despiciens pro. Bernardus nec dum
 pria merita & miseri didicerat Delphicum
 cordia Divinæ plurimū illud *γνώθι σεαυτὸν*, nisi
 tribuere solitus, in altere te præmonstratore, plus
 ratione cum Diabolo justo attendit Paulo, in-
 dixisse fertur; fateor; de factam ut suæ san-
 non sum dignus ego, nec etitatis oblivisceretur,
 propriis possum meritis & plus tribueret miseri-
 obtinere regnum cælo- cordia divinæ ex Eph. 1. v.
 rum, Ceterum Domi- 7. c. 2. v. 7. & minus ve-
 nus meus DUPLICI ro propriis meritis, ex
 JUR E illud possidens, Rom. 3. & 4. quàm per
 hæreditate Patris & me- vos tribuere debebat. Imo
 rito passionis, altero i- ut res ipsa loquitur ten-
 pte contentus, alterum tationes ipsum docue-
 mihi donat. runt falsa esse; combus-
 ferunt tanquam stipulas (1. Cor. 3. v. 12. & seqq.)
 ea quæ seculo ipsius de meritis bonorum operū
 prædicabantur & interdum ipsum etiam, pro
 huma-

humana imbecillitate abripuerant. Idem vobis discendum erit utinam autem non in alio igne quam est ignis tentationum in hoc seculo adeoque primis serò.

XXII. Annon inquit Jesuita jus locationis agnovit in operariis paterfamilias, dum conductis mercenariis dicit; quod justum erit dabo vobis concedo, sed quid inde concludis? Hoc sc. quia merces vinitorum est meritum propriè dictum. E. & id, quod simile ei perhibetur idem erit? Cur non etiam ita: Ecclesia similis est vineæ. E. propriè loquendo est vinea. In vinea Dei opus est bidente & similibus instrumentis rusticis. E. etiam in plantatione Ecclesiæ. Item: sub sumo sub illo dicto paterfamilias ad eos quos ultima hora conduxit. Id quod dedit paterfamilias operariis ultima hora conductis justum est. Id quod dedit illis plus fuit quam meruerunt. E. plus quam meruerunt justum fuit. E. justitia Dei consistit in hoc quòd plusquam meruerimus.

XXIII. Citans dicta Pauli 2. *Tim.* 4. v. 8. *Hebr.* 6. v. 10. *Col.* 3. v. 24. confundit gratiosam remunerationem cum debita mercede. Dicit Christus *Matth.* 10. v. 42. etiam potum aquæ egentis datum. remunerationem inventuram in cælo. Num E. sequitur gloriam cælestem non pluris esse quam potum aquæ? Apage impudens!

XXIV. Disputans cum Beza super locis, *Luc.* 6. v. 34. & *Matth.* 5. v. 46. Inter alia tribuit ipsi hoc argumentum: Matthæus dicit *μὴ δοῦν*, Lucas *χαεῖν*, μὴ δὲ ἵνα ἀπολάβῃτε ἵνα ἔσται ὑμῖν ὡς ὁ πατήρ ὁ οὐρανός, igitur est *χαεῖν*, mer.

merces est gratia. Sed gratia non habet relationem ad meritum. Ergo nec *μισθός* merces. Et si ergo merces est, non sequitur esse meritum. Cur non invertamus potius? Merces dicit relationem ad meritum, quod manifestissimè patet ex illo loco Matthæi. Legitur & *χάρις* quæ vocula apud Lucam reperitur, &c. Hæc & alia Jesuita. Sed de argumento Bezæ sitne revera tale, quale proponitur à Jesuita videant alii, cur autem nec inversio valeat gratia dicitur merces. E. propriè merces est, & habet rationem meriti propriè dicti Ratio sæpe dicta est. Quia enim gratia & meritum sunt *ἀσινετα* ut sæpè diximus ex Paulo. Ergo, quando uni rei tribuuntur, necesse est alterutrum impropriè seu secundum similitudinem ita dici. At Gratiæ vox talis quæ meritum excludit, propriè dicitur de Deo, nisi negare velimus ipsius misericordiam. E. merces non nisi improprie dicitur.

XXV. Accipe lector absurdum Jesuiticum & esse tibi jubeto instar omnium. Quoniam (inquit Jesuita his ipsis verbis) res est cum Grammatico (Bezam intelligit) phrasibus convincatur. Notæ sunt pueris formulæ: Agere gratias, habere gratiam, referre gratiam, quarum posteriores saltem meritum respiciunt. Terentius in *Eunucho* relationem ipsam exprimit & meriti voculam

Et habetur, & refertur à me Thais tibi ita ut merita es gratia.

Quo loco Donatus. Qui habet apud se gratiam nondum retulit: retulit qui desuit habere. Salustius

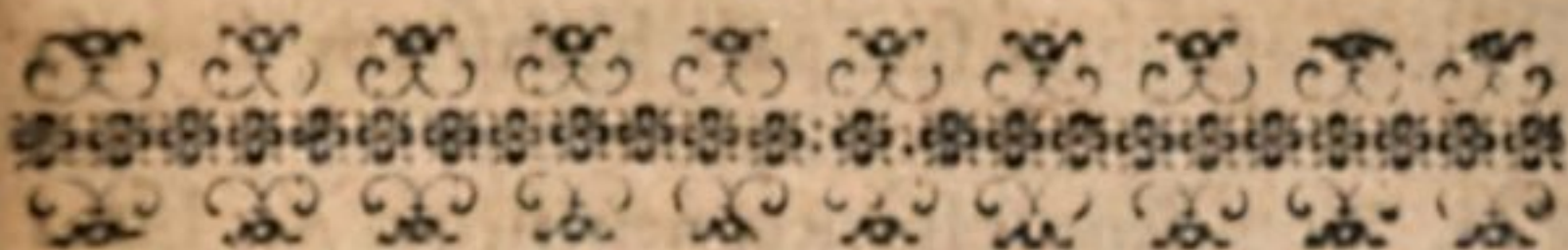
stius de bel. Jug. Arma, pecuniam sume, uteris, quoad vixeris, nunquam tibi redditam gratiam putaris: semper apud me integra erit. Gratia itaque etiam latinissimis authoribus pro mercede usurpatur, & qua debita respicit. Notant iidem Grammatici χάρις compensationem beneficii significare, ipsumque adeo beneficium. Illustris est locus apud Plutarchum de Socratis Dxm. ἡ χάρις ἔχ' ἢ ἦεν δεδομένη τῷ λαμβάνοντι, ἢ τῷ δίδοντι ἐξ ἀμφοῖν πλήθ' ἐστι πρὸς τὸ καλόν, ὃ δὲ μὴ δεξάμενος, ὥσπερ σφάραγαν, ἐκφθερόμενη κατὰ χυμὸν ἀπλῆ πείθειται. (Posteriora verbi mendosa erant apud Jesuitam) versio autem ex ipso ita habet. Gratia non minus desiderat accipientem, quam dantē, & utrisque perficitur, honestumque tangit. Qui autem non excipit sicut pilam recte delatam & directam, dehonestat gratiam cadentem & finem suum non assecutam. Hæc Jesuita, an verò sano cerebro, & an non prorsus à rabie contra veritatem furente, fateor me ignorare. A loco Plutarchi, posteriore sane, ut incipiam, est ille prorsus contrarius scopo illius. Hoc ipsum enim est quod nos pugnamus gratiam non acceptari à Pontificiis debito modo qui consistit in fide; sed tanquam eum qui sine delectu beneficia sua indignis conferat traducat, ut ex Maldonato audivimus, n. 17. Circa locum verò Terentii & Salustii mirearis ferè vicem Pauli Apostoli, qui, cum esset aliàs in scriptis profanorum authorum versatissimus, Terentium tamen non etiam legerit, quo didicisset gratiam quam Deus per justificationem

tionem confert in miseros peccatores imò in
 impios, *Rom. 3. & 4.* In Ephesios in peccatis mor-
 tuos, *Eph. 2.* nequaquam excludere meritum
 ut ipse judicabat, *Rom. 11.* & nequaquam æqui-
 pollere misericordiæ peccata condonanti, *Conf.*
v. 4. & 7. cap. 2. Eph. &c. Longe enim aliter
 quam ipse exposuit vocem hanc exponendam,
 v. g. quando legitur in exordiis Epistolarum ad
 Romanos, Corinthios, Ephesios, Colosenses,
 &c. Gratia & pax vobis à Deo, &c. ita exponen-
 da est, Gott dancke euch (für eure Wohlthaten / die
 ihr ihm gethan habt) talem scilicet de Deo ima-
 ginantur sibi gratiam Pontificii non quā ex in-
 finita misericordiā gratiam nobis facit delicto-
 rum nostrorum, sed qua gratias nobis agat, &
 habeat pro nostris meritis, *Luc. 17. v. 9.* qua-
 lem agere & conferre dicitur, qui agit gratias,
 beneficiarius benefactorii, libertas patrono, &c.
 imò qualem ille apud Terentiū Meretrici, (quæ
 meritis suis meretrice dignis sororem ipsius è
 servitute liberatam, ipsi restituerat) horret a-
 nimus, membra tremunt, calamus fatiscit, quid
 calamus? mirum est ad tales blasphemias solem
 dudum non nigrescere, stellas de cœlo cadere,
 totum mundum ruere. Non mirum contra
 quod dicat Paulus Christum non venturum ad
 iudicium nisi prius Antichristo revelato, *2. Thes-*
sal. 2. v. 3. Quippe qui quandumvis plurimis a-
 liis peccatis q. labefactatus, integer tamen vide-
 ri potuisset mansurus, nisi Antichristi blasphe-
 miæ ultimam manum ruinæ illius imponerent:
 Domine Jesu, quid tardas? nondum ne imple-

tus est modius Blasphemiarum Antichristiano-
rum, ut venias & Spiritu Adventus tibi finem ty-
rannidi ipsius imponas? καὶ ἔρχεσθαι profecto
venio, inquis, *Apoc.* 22.

Veni Domine J E S U-eja Veni.
Gratia D E I sit cum omnibus Sanctis,
Et tecum etiam Lector Benevole,
A M E N.

Index

QUÆSTIONUM.

*Quæstiones duæ ab Authore primæ partis
circa Textum Festi S. S. Trinitatis
motæ.*

Quæstio LX. An Neutrales & lucifugi
Nicodemi exemplo sese tueri pos-
sint. 10.

LXI. An Anima ex Traduce hominis progene-
retur, an vero Divinitus inspiretur. 12

~~~~~

*Quæstiones ex Textibus Dominicalibus post
Festum S. S. Trinitatis à continuatore motæ
& tractatæ.*

Quæstio I. Quid faciendum homini Christi-
ano circa Divitias? 30

II. Divitibus ne an pauperibus rectiùs commit-
tatur Respublica? 33

III. Quomodo erga Mendicos gerere nos de-
beamus? 37

IV. Quid de spectris post mortem hominum,
quorundam apparentibus sentiendum? 47

V. Num impiè mortui præsumi debeant o-
mnes, quorum spectra post mortem appa-
rent? 60

VI. Num spectra hominum defunctorum spe-
ciem

Index.

- eicm referentia sint pars hominum diversa
ab anima eorum & corpore? 60
- VII. Num dentur spiritus neutri, qui nec boni
sint nec mali? 64
- VIII. Quomodo pii conjuges in conjugio vi-
vere debeant, ne Christianismo vita ipsorum
officiat? 77
- IX. Senatus consultum Vellejanum abroga-
tumne sit, an adhuc valeat? 79
- X. An dictum Evangelii compelle intrare fave-
at persecutionibus pontificiis? 80
- XI. An quis ex populo Judaico salva conscien-
tia publica in officio fungi potuerit. Et quid
nos hodie in simili casu deceat? 99
- XII. Calumniis quomodo occurrendum. 103
- XIII. Num rectè alicubi tolerentur Lupana-
ria? 114
- XIV. Quibus indiciis meretrix agnosci pos-
sit? 115
- XV. Quid de Musica inter Christianos sentien-
dum? 117
- XVI. An Musica ab ingenuis & honestis rectè
tractetur? 120
- XVII. Choreæ præsertim mixtæ, num sint
licitæ? 121
- XVIII. An in locum Templi & Sanctuarii Ju-
daici successerint hodie nostra Tempia? 150
- XIX. An primatus Papæ rectè probetur ex hi-
storia Petri cum navicula sua in altum ascen-
dentis? 151. 152
- XX. Qualis revera sit aut esse debeat Hierar-
chia Ecclesiastica? 161
- XXI. An liceat operam suam offerre Ecclesiæ
in

Index.

- in officio Ecclesiastico? 167
- XXII. Cui competat Jus vocandi ad officium Ecclesiasticum? 171
- XXIII. An absq; verum Clerici alicujus, Ecclesiæ patronum suū in jus vocare possint? 178
- XXIV. Penes quem sit jus aquarum, riparum &c. 181
- XXV. Quibus doctoribus Christus explicati- onem quarundam legum opponat? 185
- XXVI. Quomodo verum sit vulgatum illud *Gedanken sind Zollen*? 197
- XXVII. Quæ nam sit illa justitia melior Pha- risaicā qua vitam ingredimur? 200
- XXVIII. An Justitia imputata locum habe- at in foro civili? 201
- XXIX. An & quomodo consistant actiones injuriarum politicæ cum præceptis Christi, Matth. 5. & alibi? 216
- XXX. Retorsio an locum habeat inter Chri- stianos? 220
- XXXI. Num injuria sit & quidem notoria non tantum in Pontificem, sed in ipsum Im- perium Romanum, Papam vocare Antichri- stum? 222
- XXXII. An usuræ bona Conscientia exerceri possint? 246
- XXXIII. Quomodo Hæretici tractandi sint? 260
- XXXIV. Quid sit propriè Hæreticus? 260
- XXXV. Quomodo singuli status in rep. Chri- stiana, Ecclesiasticus, Politicus, & Oecono- micus erga hæreticos gerere se debeat? 264
- XXXVI. An Magistratus salva conscientia di- versarum religionum exercitia inter subditos suos
- Ffff 3

suos tolerare possit?	283
XXXVII. An privati & nocturni conventus Orthodoxos deccant?	285
XXXVIII. An periculum Pseudoprophetias metuendum etiam ab iis quos Deus audientes præcepit?	287
XXXIX. Num Ecclesia Romana præscriptionum scuto adversus protestantes munita sit?	290. & seqq.
XL. Quid de delatoribus sentiendum, & primo quidem secundum jura Civilia?	304
XLI. Quid de delatoribus secundum conscientiam statuendum?	307
XLII. An Christus jubeat malè parva impendere in Eleemolynas?	316
XLIII. An omnis simulatio sit vitiosa?	321
XLIV. An aliquo saltem casu subditis arma contra Magistratum sumere liceat?	369
XLV. An Judæi in rep. Christiana tolerandi sint?	375
XLVI. An secundum conscientiam rectè faciant qui Judæos tolerant.	377
XLVII. An Encœnia Templorum rectè instituantur.	393. & seqq.
XLVIII. An potior usus sit precationis in templo quam prædicationis verbi, aut ejusdem precationis in ædibus privatis?	396
XLIX. An filius patri in cujus potestate est, furtum fecisse dici possit?	423
L. An fures rectè suspendio plectantur.	424
LI. An liceat rem furtivam quærere in alienis ædibus?	425
	III.

Index.

- LII. An Mulier virum de adulterio accusare possit? 427
- LIII. An decimarum Lex Mosaica hodie nos obliget? 431
- LIV. An decimæ & similes redditus piis causis semel destinati rectè à Magistratu ad alia transferantur? 432
- LV. An rectè fecerit populus quòd contra interdictum Christi miraculum ejus de surdo & muto publicè celebrarit? 450
- LVI. Quomodo nos erga eos qui vitio aliquo naturali affecti sunt, gerere debeamus? 452
- LVII. An furdi & muti etiam ad S. Cœnam, admittendi? 456
- LVIII. Exorcismi ceremonia num rectè in Baptismo adhibeatur? 462
- LIX. An characterum & verborum aliqua sit efficacia? 464
- LX. Quid sentiendum de usu nominis JEHOVA pro characteribus apud Judæos? 468. & num Christiani iis salva conscientia uti possint? 469.
- LXI. An opera bona intentione facta ex sola hac ratione probanda? 469. 470
- LXII. Liceatne Depositorum in vito aut in cicio qui deposuit, in res ex se laudabiles alienare? 473. (numerus marginalis errore omissus est.)
- LXIII. Quid de peregrinationibus sentiendum? 507
- LXIV. An pastor Ecclesiæ teneatur contagio infectos ad se admittere, aut requisitus ad audiendam confessionem & similia, tali morbo

- ho agonizantes accedere? 647
- LXV. An effusionem cadaverum & similia in
mortuos suscepi quandoq; solita; sint de iure
licita? 630
- LXVI. Excommunicatio an cadat in morte-
os? 631. 632
- LXVII. An privilegiis viduarum fruuntur eti-
am divites? 639
- LXVIII. An homini liceat occidere se-
ipsum? 647
- LXIX. An afflictionibus corporis Monasticis
vitam breviorē reddens sit αὐτὸς ἡσυχῆς? 654
& seqq.
- LXX. An liceat in conviviiis disputare de rebus
artibus? 678. (num, margin. errore omissus est.)
- LXXI. Quid ministro Ecclesiæ assidenti con-
vivis immodestioribus facere conveniat? 682
- LXXII. Num Christianos deceat ἰν τετραπλίῃς?
68. (numerus marginalis iterum errore o-
missus est.)
- LXXIII. In quo consistat celebratio Sabbathi?
700. (Et hic numerus marginalis omissus est.)
- LXXIV. Quæ opera Sabbatho videantur con-
traria vel consentanea? 701
- LXXV. Cur hodie loco dici septimi, primū septi-
manæ quam solis vocamus, celebremus? 705
- LXXVI. An Feria septimanæ prima recte vo-
cetur dies Solis? 705
- LXXVII. Quid de Disputationibus sit senti-
endum? 742
- LXXVIII. Quid de Canonica probatione per
S. Cœnam sentiendum sit? 768
- LXXIX. Quæ sit propria urbs Christi? 775
- LXXX.

Index.

- LXXX. An fides aliena etiam salvet? 780
- LXXXI. An Philosophiæ & artium docendi
studium deceat futurum Theologum? 800
- LXXXII. Quomodo jura subveniant sim-
plicitati? 803
- LXXXIII. Num probanda conjugia sine pro-
posito congressus conjugalis ad procreandā
sobolem contracta? 830
- LXXXIV. An bellare justum sit? 842
- LXXXV. Quæ sint legitimæ belli causæ? 844
- LXXXVI. An versio vulgata Bibliorum La-
tina sit authentica? 865
- LXXXVII. Quid de titulis speciosis quos in-
terdum nonnulli sibi arroganti sentiendum
sit? 867
- LXXXVIII. An homo Christianus bona
cum conscientia aulicum agere possit, & quo-
modo ibi se gerere debeat? 877. 878
- LXXXIX. Quomodo privati se circa vitam
aulicam & onera à Magistratu profecta gere-
re debeant? 879
- XC. An Magi pediculos facere possint? 899
- XCI. Quomodo sanationes Magicæ & Ponti-
ficiæ discerni possint à sanationibus Chri-
sti? 900
- XCII. Quid de Miraculis quæ falsi doctores
jactant, sentiendum sit? 902
- XCIII. Qui sint fines veri miraculorum? 904
(iterum numerus marginalis omissus est.)
- X CIV. An miracula sint perpetua nota veræ
Ecclesiæ? 905
- XCV. Cur Johannes Baptista, & plurimi ex
- Ffff 5
- Pro-

Index.

- Prophetis miraculorum dono instructi non fuerint? 906
- XCVI. Cur doctores hodierni, quamvis veri miraculis instructi non sint? 907
- XCVII. An ab Enthusiastis, Schwenckfeldianis, Anabaptistis, Paracelsistis, Weigelianis, Chiliastis, miracula requiri, siq; ea edere assensum promitti è re Christiana sit? 908
- XCVII. An peccata semel remissa iterum imputentur? 926. (Errore factum est ut numerus hic marginalis.) XCVII. bis positus sit.
- XCVIII. An & quatenus valeat, qui non habet in ære, luat in corpore? 931
- XCIX. Sitne tortura licita? 938
- C. Quomodo in tortura procedi debeat. 940
- CI. An fluxus sanguinis ex cadavere occisi præsente homicida factus, sit naturalis? 943
- CII. An propter fluxum sanguinis modo dictum tortura suscipi queat? 944
- CIII. Quid sentiendum de probatione sagarum per aquas? 945
- CIV. An aurum Alchymisticum salva conscientia pro materia monetæ assumi possit? 963
- CV. Quæ sit conciliorum authoritas? 974
- CVI. Gabella Aufschlag/ Umbgeld/ &c. num licite imponantur? 983
- CVII. Quodnam sit subditorum circa tributa officium? 984
- CVIII. Quodnam sit Magistratus circa tributa officium? 986
- CIX. Quando impletum sit in Judæis vaticinium Jacobi Patriarchæ de ablatione sceptri? 992
- CX. An

Index.

- CX. An Tibicinum usus in funeribus ab Ethnicis ad populum Dei traductus? 999
- CXI. An scholæ ex Monasteriis ortæ? 1001
- CXII. An in Veteri Testamento fuerint monasteria aut quando orta? 1003
- CXIII. An Pontifices, an verò Imperatores scholas prius fundaverint, & privilegiis ornaverint? 1009
- CXIV. An Magistri etiam in sua Facultate sint doctores, ac superiorum Facultatum Doctores in sua? 1015
- CXV. An orationes funebres rectè ad laudem etiam defunctorum dirigantur? 1024
- CXVI. Reliquiarum de sanctis asservatio unde videatur orta? 1025
- CXVII. Missæ pro defunctis unde orta? 1026
- CXVIII. Lustrationes Pontificiorum Ethnicis an Judaicis & Mosaicis sint similiore? 1026
- CXIX. An Judæi rectè pro Medicis adsciscantur à Christianis? 1033
- CXX. An etiam Gentiles Animæ humanæ immortalitatem crediderint? 1038
- CXXI. An resurrectio carnis Ethnicis probabilis, aut saltem hodie humanis rationibus demonstrabilis sit? 1042
- CXXII. An Satanas loquatur per psittacos, picas & similes aves loquelam humanam, edoctos? 1048
- CXXIII. Cur frustra hætenus ex nostratibus fuerint ii qui armis sese superiores sperarunt persecutoribus? 1059
- CXXIV. Quid de definitione Antichristi apud

- pud Pontificios sit sentiendum? 1073
 CXXXV. An Eclipses quæ pro signis extremi
 judicii allegantur, sint naturales? 1080
 CXXXVI. Quomodo Sol & Luna tempore fi-
 nis mundi splendorem amissura sint? 1081
 CXXXVII. Quomodo casus stellarum inde oriri
 esse possit inter signa dici novissimi? 1082
 CXXXVIII. An id quod dicitur, vires cæli
 commotum iri, per sententiam Astronomo-
 rum de hodierna angustia & minore Eccen-
 tricitate orbis Solis exponi possit? 1084
 CXXXIX. Quid sentiendum sit de responsio-
 ne a seclorum Copernici ad loca scripturæ de
 motu siderum, ad captum nostrum ut ipsi a-
 junt sese accommodantia? 1086
 CXXX. Quid intelligatur per signum Filii
 hominis, tempore finis mundi in cælo appa-
 rituri? 1088
 CXXXI. Quid de prædictionibus Astrologi-
 cis sentiendum? 1093
 CXXXII. Quibus in casibus Fuga licita vel il-
 licita; in persecutione, peste, fame, prælio,
 maleficio? 1103
 CXXXIII. An probandi qui se ipsos detule-
 runt apud persecutores? 1103
 CXXXIV. Quomodo intelligendum illud in
 jure quemlibet pro libitu ædificare posse in
 cælum usque? 1112
 CXXXV. An judex judicare debeat secundum
 conscientiam, an secundum acta & proba-
 ta? 1147
 Finis Indicis questionum Controversiæ eæ quæ usum
 quotidianum ferè habent ubi decidentur
 Index rerum docebit,

Index.

Index Textuum Evangelii-

corum.

IN Festo S. Sanctæ & Individuæ Trinitatis, Evangelium, Joh. 3. v. 1. usq; ad 15.	pag. 3
Dominica <i>I.</i> post Trinitatis, Evangelium, Luc. 16. à v. 19. usq; ad finem.	19
Dominica <i>II.</i> post Trinitatis, Evangelium, Luc. 14. à v. 16. usq; ad 25.	62
Dominica <i>III.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 15. per totum.	86
Dominica <i>IV.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 6. à v. 35. ad 42. Matth. 7. v. 6.	121
Dominica <i>V.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 5. à v. 1. usq; ad 12. & Matth. 4. v. 18. Marc. 1. v. 16.	144
Dominica <i>VI.</i> post Trinitatis, Evangelium, Matth. 5. à v. 20. usq; ad 27.	183
Dominica <i>VII.</i> post Trinitatis, Evangelium, Marc. 1. vers. 10. Matth. 15. à vers. 32. usq; ad 40.	230
Dominica <i>VIII.</i> post Trinitatis, Evangelium, Matth. 7. à v. 15. ad 24.	253
Dominica <i>IX.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 16. à v. 1. ad 10.	301
Dominica <i>X.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 19. à v. 41. usq; ad finem.	348
Dominica <i>XI.</i> post Trinitatis, Evangelium Luc. 18. à v. 9. ad 15.	399

Do-

Index.

Dominica <i>XII.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Marc. 7. à v. 31. ad finem.	441
Dominica <i>XIII.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Luc. 10. à v. 23. ad 37.	481
Dominica <i>XIV.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Luc. 17. à v. 11. ad 20.	514
Dominica <i>XV.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 6. à v. 24. ad finem. Luc. 16. v. 13. & 12. à v. 22. ad 32.	584
Dominica <i>XVI.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Luc. 7. à v. 11. ad 18.	623
Dominica <i>XVII.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Luc. 14. à v. 1. ad 12.	665
Dominica <i>XVIII.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 22. à v. 34. ad finem. Marc. 12. à v. 15. ad 38. Luc. 20. à v. 41. ad 45.	724
Dominica <i>XIX.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 9. à v. 1. usq; ad 8.	770
Dominica <i>XX.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 22. à v. 1. ad 14. incl.	805
Dominica <i>XXI.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Joh. 4. v. 46. ad finem.	855
Dominica <i>XXII.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 18. à v. 23. ad finem.	909
Dominica <i>XXIII.</i> post Trinitatis , Evangeli- um. Matth. 22. à v. 13. ad 23. Marc. 12. à v. 13. ad 18. Luc. 20. à v. 19. ad 27.	946
Dominica <i>XXIV.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 9. à v. 18. ad 27. Marc. 8. v. 21. Luc. 8. v. 40.	986
Dominica <i>XXV.</i> post Trinitatis , Evangelium	
Matth. 24. à v. 15. ad 29. Marc. 13. à v. 14. ad 24. Luc. 21. à v. 20. ad 25.	1049

Do

Dominica XXVI. post Trinitatis, Evangelium
Matth. 25. à v. 31. ad finem. 1113

INDEX AUTHORUM,

In hoc Tractatu, partim ab ipso Au-
thore, partim ab iis quos ipse citat
allegatorum.

I. Theologi.

A.

A Bulensis.

Ambrosius.

Anastasius.

Angelocrator.

Anselmus.

Antonius Archiepisc.

Florentinus.

Aquila.

Aretas.

Athanasius.

Augustana Confessio.

Augustinus.

B.

Baronius.

Barradius.

Basilius.

Beda.

Bellarminus.

Bernhardus.

Boza.

Biblia.

Biel.

Bonaventura.

Brentius.

Joh. de Burgo.

C.

Cæsarius.

Cajetanus Cardinalis.

Calliodorus.

Chaldaica Paraphrasis.

Chemnitius.

Chrysostomus.

Conciliorum Tomi.

Concordiæ Formula.

Conformitates Franci-
sci.

Cornelius Pontifex.

Costerus.

Cyprianus.

Cyrillus.

Dama-

Index.

D.	K.
Damascenus.	Keckermannus.
Delrio.	Georg. König.
E.	L.
Epiphanius.	Laur. Lælius.
Euthymius.	Leo Pontifex.
F.	Lombardus.
Fulgentius.	Lyranus.
G.	Lutherus.
Gaudentius.	M.
Gerhardus.	Major.
Gelasius Papa.	Maldonatus.
Gennadius.	Meelführer.
Glassius.	Meisnerus.
Gregorius Magnus.	N.
Gregorius Nazianzenus.	Jod. Nahum.
H.	O.
Haymo.	Origenes.
Heerbrandus.	P.
Hesselius.	Pelargus.
Hieronimus.	Petrus de Palude.
Hieronimus Pragensis.	Phylastrius.
Hilarius.	Pius Pontifex.
Hunnius (Ægidius & Nicolaus.)	R.
Hugo.	Rabbinorum scripta.
Joh. Hufs.	Rabus.
J.	Ratisbonense Colloquium.
Jansenius.	Rungius.
Irenæus.	Rupertus.
Justinus Martyr.	S.
	Salmeron.
	Sanchiez.

Index.

Sandraus.	Theophylactus.
Simeon Ben-Zoaz.	Thomas Aquinas.
Spalatinus.	Thumius.
Staphylus.	Tridentinum Concili-
Stapletonus.	um,
Stengelius.	V.
Symmachus.	Greg. de Valentia.
T.	Franciscus Victoria.
Tertullianus.	W.
Theodoretus.	Mich. Walther.
Theodoricus.	Wallenburgici fratres.
Theodotion.	Winkelmannus.
Theophilus Antioch.	Withleff.

I l. Jurisconsulti & Politici.

A.	Arniseus.
Benedi. Ægidius.	Arumæus.
Albanus.	Aurea Bulla.
Albericus.	Azo.
Alciatus.	Azorius.
Aleman.	B.
Alexius.	Bacchovius.
Almain.	Baldus.
Althusius.	Barbatus.
Jac. Alvarez.	Barbatus.
Petr. de Ancharano.	Barbosa.
Joh. Andreas.	Bartolus.
Angelus.	Jac. de Bellovisu.
Antonius Florentinus.	Berlichius.
Arelatinus.	Bernartus.
Argentoratensia Con-	Besoldus.
silia.	Joach. à Beust. <i>q. 264. 269.</i>
Hier. ab Argosto.	Bouricius.
	Gggg
	Bla.

Index.

Blaterus.	Corrad.
Bocer.	Covarruvias.
Bodinus.	Cranius.
Boërius.	Cravetta.
Borel.	Cromer.
Borcholt.	Cujacius.
Bart. Brisslonius.	Rochus de Curte.
Cæf. Burgal.	Bened. Curtius.
Bursatus.	Cynus.
Æg. Bos.	Cyræus.
Hier. Buccaronus.	D.
Butrio.	Damhouderius.
C.	Decianus.
Cacheranus.	Decius.
Cagnatus.	Diez.
Camerarius.	Duarenus.
Capellus.	Ducas.
Carcerius.	E.
Carpzovius.	Andr. ab Exca.
Paul. Castrenis.	F.
Cellarius in Polit.	Faber Ferruco.
Cephalenius.	Fachinæus.
Clarus.	Fachsius.
Aug. de Clavas.	de Federicis.
Cæpolla.	Felinus.
Comitolus.	Joh. Petr. de Ferrariis.
Conanus.	Fichardus.
Arnold. Contardus.	Lamb. Floridus.
Conrink.	Forster.
Conzen.	Friderus.
Cornæus.	Fulgosius.
Corpus Juris Canonici	G.
Civilis.	Gail.

Index

Fr. Galetus,	Jafon.
Gallus,	Andr. de Ifernias
Franc. Garza,	K.
Gazaros,	Laur. Kirchoy.
Gigas,	Kizel.
Gilhausen,	Klock.
Gilkenius,	Phil. Knipschildt.
Gæddæus,	Kœpen,
Godesinus,	L.
Goldastus,	Lambertinus.
Gomezius,	Lancellottus.
Gothofredus,	Lanfrancus.
Grammatæus,	Lauretus.
Grimm,	Leloyer.
Guazz.	Licetus.
Guido Papa,	Joh. Lignæus,
Grillandus,	Jof. Eudovicus Lucensis
Gundissinus,	M.
Gutier,	Machiavellus.
H.	G. Andr. Majer.
Hakelman,	Mager.
Harprecht,	Fr. Mantica.
Heigius,	Marianus.
Henriquez,	Marantius.
Herculanus,	Hippol. de Marfiliis.
Hering,	Mafcardus.
Hermogenianus,	Mastrillus.
Hondedeus,	Christian. Matthiæ in
Hortleder,	Polit.
Hostiensii,	Sebast. Medices.
Hufanus,	Menochius.
J.	Modestinus.
Janfonius,	Molynæus.

Index.

Murcoz.	S.
Mynfinger.	Salicetus.
N.	Saur.
Nevifanus.	Scaccus.
Nolden.	Schell.
Noribergensis constitutio.	Schenck.
O.	Schrader.
Obrecht.	Scribonius.
P.	Sichardus.
Pacius.	Silvester.
Pacianus.	Simancas.
Panormitanus.	Soar.
Pantschmannus.	Socinus uterq;
Paris.	Soto.
Paulus.	Speckhan.
Perenottus.	Speculator.
Hartm. Pistoris.	Speidel.
Pruckman.	Sprenger.
R.	Matth. Stephani.
Andr. Rayger.	Sturcius.
Rebellius.	Surdus.
Rebuffus.	Sylvester.
Recessus Imperii.	T.
Reinhard.	Tessaurus.
Rennemannus.	Tholosanus.
Riccus.	Thomas de Thomasset.
Ripa.	Tilemannus.
Rizinger.	Tiraquellus.
Robertus.	Trevifanus.
Rolandt.	Treutlerus.
Rota.	Tribonianus.
Rubeus.	Tusculus Cardinalis.

Index.

V.

Valascus.
Rot. Vallenfis.
Vasquez.
Venator.
Ugolinus.
Bonif. de Vialinis.
Jac. de Vitriaco.
Vivius.

Ungepaur.

Vultei.

W.

G. C. Walther author
primæ partis.

Wesenbecius.

Z.

Zanger.

Zepperus.

III. Medici.

B.

Timoth. Brichtus.

C.

Celsus.

Crollius.

E.

Erastus.

G.

Calenus.

H.

Hippocrates.

K.

Sophonius Kotzack.

P.

Paracelsus.

Q.

Quercetanus.

S.

Sennertus.

T.

Nic. Taurellus.

W. Am. Wald.

IV. Historici.

A.

Ælianus.

Alexander ab Alexan-
dro.

Ammianus.

Ammonius.

Antonius Viennensis.

Augenius.

B.

Balæus.

Bellonius.

Blondus.

C.

Cæsar.

Calvisius.

Camerari' Hor. succis.

Gggg 3.

Cc.

Cedrenus.	M.
Chytræus.	Majus.
Crinitus.	Marianus Scotus.
D.	Metaphrastes.
Damasus.	Magdeburgicæ histor.
Dio.	N.
Diodorus Siculus.	Nauclerus.
Diogenes Laërtius.	Nicephorus.
Dionysius Halicarnas-	O.
sæus.	Onuphrius.
Dresserus.	Osiander.
E.	Oforius.
Egnatius.	Otto Frisingensis.
Eusebius.	P.
Euthymius.	Panormitanus de dict.
F.	& fact. Alphonsi.
Theodos. Fabricius.	Paulus Diaconus.
Fulgosus.	Paulus Venetus.
Funcius.	Poyfanius.
G.	Perottus.
Garanza.	Platina.
Gregorius Turonensis.	Plinius.
H	Plutarchus.
Henricus de Erphordia.	Polybius.
Herodotus.	Posidonius.
Honorius.	Procopius.
J.	R.
Josephus.	Regius.
Justinus.	S.
L.	Sabellicus.
Pomp. Lætus.	Schaffnaburgensis.
Joh. Langius.	Sal. Schweigger.
Livius.	Sigebertus.

Index.

Sleidanus.	V.
Socrates.	Valerius Maximus.
Sozomenus.	Polyd. Vergilius.
Svetonius.	Vincentius.
Svevici Annales.	Auth. de Viris Illustrib.
T.	Vopiscus.
Tacitus.	X.
Theodoretus hist. Eccl.	Xenophon.
Thuanus.	Xiphirinus.
Thucydides.	Z.
Tyrius.	Zygabenus.

V. Philosophi, Oratores Poëtæ & similes Philologi.

A.	D.
Æschylus.	Demosthenes.
Anthologia Epigram-	E.
matum.	Epietetus.
Apulæjus.	Erasmus.
Arabes Astrologi.	Euripides.
Aristoteles.	F.
B.	J. Paul, Felwingerus.
Jac. du Bois.	Festus.
Blancanus.	Firmicus.
Budæus de Assc.	Flaccus.
Buxdorffius.	G.
C.	Gellius.
Callimachus.	Hugo Grotius.
Catullus.	H.
Cicero.	Dan. Heinsius.
Claudianus.	Joh. Herbinus.
Clemens Alexandrinus.	Homerus.
Copernicus.	Horatius.

Index.

Hospinianus.	Plato.
I.	Plautus.
Isocrates.	Plinius junior.
L.	Pomponatius.
Lansius.	Pontanus.
Lipsius.	Propertius.
Lucanus.	Prudentius.
Lucianus.	Ptolemæus.
M.	Q.
Macrobius.	Quintilianus.
Majolius.	R.
Joh. Major.	Raphaël Volaterranus.
Joh. Bapt. Mantuanus.	S.
Martialis.	Scaliger.
Th. Morus.	Joh. Scharffius.
N.	Jac. Scheckius.
Nicetas.	Seneca uterq;.
O.	Christianus Severini.
Ockam.	Sibyllina Carmina.
Ovidius.	Statius Papinius.
Owenus.	Stobæus.
P.	Suidas.
Palingenius.	T.
Persius.	Terentius.
Peuceus.	Trew.
Philo Judæus.	Trismegistus.
Joh. Phocylides.	Max. Tyrius.
Philander.	V.
Picus Mirandulanus.	Varro.
Pindarus cum Scholia-	Velcurio.
ste.	Virgilius.

Index.

*Index rerum & verborum
memorabilium.*

A.

- A** Bominatio desolationis quid. 1060
Abortus procuratio sitne homicidium. 17
grave delictum est. 832
Absensibus parcendum in colloquiis. 694
Academiarum & Universitatum jura. 1000. &
seqq. earum origo. 1013
Accipere denarium quid sit? 1158
Accipere & capere diversa apud Jurisconsultos.
1156. 1157
Actio doli v. D.
Actiones Injuriarum, 216. sunt odiosæ. ibid. vi-
de etiam I.
Actore non probante reus absolvitur. 108
Adam similis homini descendenti ab Hierusa-
lem in Jericho. 526
Adulterio affinia crimina. 429
Adulterium quid. 427. an committatur cum
muliere soluta? ibid. & 428
Advocatus in causa capitali an & quomodo ad-
mittatur? 196
Advocatorum admonitiones. 1141
Ædificiorum profanorum infamia. 1109. pec-
cata plerumq; concurrentia. 1110
Ædificiorum splendor, tum sacrorum tum pro-
fanorum. 1104

G g g g 5

Ægro-

Index.

- Agrorum fiducia probanda vel improbanda.* 568. 57
- Agrorum & agris astantium officium.* 544
546.
- Aequitas in æstimandis factis aliorum.* 126. in
pure quid sit. 121
- in Ære non habens luat in corpore quatenus va-*
leat. 93
- Affectus non punitur nisi sequatur effectus.* 15
- Afflicti quomodo se gerere debeant.* 45
- Afflicto non est addenda afflictio.* 45
- Ager in Evangelio quid significet.* 6
- Agricolæ censiti.* 60
- Agricultorum laus.* 75. *vide Rustici.*
- Agricultura.* 72. & seqq.
- Agri libenter deserendi propter Christum.* 70
- Allegorica explicatio textuum nec prorsus rej-*
cienda nec nimium ei indulgendum. 52
- Alphonfi regis contra Transubstantiationem.*
festiva argumentatio. 75
- Amœnitas loci juvat valetudinem.* 61
- Ambitio à Christo taxata.* 67
- Americanæ expeditiones non intelliguntur*
Christo in Evangelio. 81. 8
- Amor parentum.* 88
- Anabaptistæ in communionem bonorum inep-*
imitantur Apostolos. 43
- Animæ immortalitas.* 1037. *credita etiam*
quodammodo gentilibus. 103
- Animæ status post mortem.* 1039. *qui*
de eo senserint Platonici & Aristoteles. 104
& seqq.
- An

Index.

<i>Animæ humanæ origo.</i>	12. 13 juxta Ethni- cos.	1038
<i>Anima Harmonia juxta quosdam.</i>		660
<i>Animā odisse quomodo debeant Christiani.</i>		667
<i>Animas brutorum imperfectorum non in- terire, perfectorum verò interire absurdum.</i>		1048.
<i>Annona militaris quid.</i>	250. ducum & militum vitia hac in re. <i>ibid.</i> variæ consuetudines cir- ca illam.	251
<i>Annonæ procuratio.</i>		248
<i>Annonæ voce quid intelligatur.</i>		248
<i>Annulum piscatoris num à Petro habeant Pon- tifices</i>		182
<i>Antichristus.</i>	1071. non est unus homo. <i>ibid.</i>	
<i>Antiquitas in sufficiens documentum veræ do- ctrinæ.</i>		257
<i>Antonius & Paulus Eremitæ primi authores vi- tæ monasticæ.</i>		1004
<i>Apostatæ qui tùm Canonistis tùm scripturæ sa- cræ.</i>		263
<i>Apostatæ trium generum.</i>		853
<i>Aquarum jus.</i>		181
<i>Arbitrium expirat morte arbitrantium.</i>		628
<i>Aristarchum in Sacra Scriptura agere non de- cet.</i>		502
<i>Aristippi responsum patri datum magnitudi- nem didactricam causantem.</i>		893
<i>Aristotelis philosophia cur exosa Weigelianis & similibus.</i>	743. non rejicienda prætextu Ethnicismi.	<i>ibid.</i>
<i>Artes docendi & philosophicæ non debent ne- gligi à futuro Theologo.</i>		800
		Artes

Index.

Artes inutiles tranſciantes cui rei comparen- tur.	649
Artes eodem honore apud Romanos veteres ac hodie apud Turcos.	1028
Artium doctores à Cæſare civitate donati.	1029
Aſſumpti principes in populo Judaico. vide P.	
Aſcriptitii qui.	605
Aſinus primogenituræ privilegio indignus.	673
Aſſecuratio in jure quid. § 45. qualis inter De- um & homines. § 50. & ſeqq. à Chriſto qui- lis. § 54. in rebus fidei num recte à Pontifice expectetur. § 52. vana à Pontificiis. § 56. E- jus gradus apud Pontificios.	558
Aſſentatio aulicorum.	870
Aſtri nomen apud Paracellum nimis latè uſur- patum.	574
Avaritia Idolatria quare.	600
Avarus aliquo caſu non eſt deterior prodi- go.	637
Audire verbum in quo conſiſtat.	46
Auſſſchlag.	982. 983
Auguſtini votum triplex.	621
Avium plumæ quare in locum cinerum proje- cta in Vet. Teſt.	638
Aulicæ vitæ incommoda.	868. & ſeqq.
Aulici non omnes impii.	871
eorum fortuna. vid. F.	
Aurum Alchymilticum monetis adhiberi non debet.	963
Αὐτοχρεια prætextus vanus.	652

B.

Baarrecht num licitum ?	944
Bacca	

- Baccalaurei unde? 1011
- Baptismi administratio qualis esse debeat? 18. 19
 ejus ceremoniæ Pontificiæ. 461. ejus fœdus
 num fieri possit cum parvulis. 612. ejus inter-
 rogatio quomodo ad parvulos pertineat. 612
 quomodo similis arcæ Noæ. 610. interroga-
 tiones in eo unde occasionem sumserint? ibid.
 similis est sponsalibus. 825. quomodo stipu-
 latio? 600. & seqq. quale pignus. 608
- Baptizantem impediētes quomodo tractan-
 di. 19
- Basiliscus morbi phantasma Paracelsicum. 571.
 572.
- Βδελυγμὰ ἐρημώσεως, abominatio desolatio-
 nis. 1060
- Beatitudo in quo putetur consistere. 438. 489.
 à Christo celebrata quid privilegii habeat
 præmundana. 491
- Bellorum causa justa. 844. & seqq. non sufficit
 nisi peccata quæ iis puniuntur, corrigantur.
 845
- Benedictus Nursinus author vitæ manasticæ.
 1004.
- Beneficia Christiana qualia esse debeant, & cui
 præstanda? 504. & seqq. 516
- Beneficentia in jure quid, & ejus commendatio.
 521. 522. item 696.
- Beneficium alicui gratiosè concessum non debet
 trahi in exemplum. ibid. non confertur in-
 invitum. 523. minimum non curatur. ibid.
 non lædat jus quæsitum tertio. ibid. nemi-
 nem id facere cogi, quomodo intelligendum.
 ibid.

Index.

- Beneficio ingenti in gratitudine ingenti satisfice-
ri solet. 565. non sit simulatum. 674. ad-
juvari eo non decipi nos decet. 695. non
dedisse videtur invitus. 696
- Blasphemia quale peccatum. 786. 789. in iure
& erga homines quæ. ibid.
- Bohemix regi an majestas competat. 1016
- Bona opera nunquam, ne in statu quidem inno-
centix meritoria fuerunt. 493. sintne condi-
tio fœderis cum Deo eorum Merita. v. M.
- Boves in Evangelio quid significant. 68
- Brephotrophiorum jus. 545
- Briefliche und schriftliche Brund. vid. S.
- Bruca & scelerata obedientia Jesuitarum. 236.
- C.
- Calamitates pædagogici ad pietatem. 897
- Calamitatis suæ author frustra legis auxilium
implorat. 898
- Calicis in cœna privatio in jure Canonico Sa-
cilegi damnatur. 226
- Calumnia quid, &c. 101 & seqq.
- Calvinianorum fraternitatis quam hodie pro-
fitentur causa. 324. pacis studium fuca-
tum. 956
- Calvinus & Lutherus an circa Baptismum quæ-
si. 609
- Candor. 689
- Canonica probatio per sacram cœnam num-
probanda. 768
- Canonicum Jus impiè sese extollit supra civi-
le. 158
- Canonistarum inepta scripturæ allegatio. 638
- Cape

Index.

- Capere diversi quid ab accipere in jure. vide A.
- Carcer vocatur corporis cruciatus, 925. quid sit, & ejus jura. 936. quotuplex. ibid. non ad poenam, sed ad custodiam inventum quomodo intelligatur. 937. privatus illicitus. ibid. inde exire, quamvis quis possit, grave delictum. 938
- Carolus V. Imper. injustè reprehensus à Pontifice ob tractata religionis negocia. 267. 268
- Castitas & virginitas non sunt idem. 419
- Castitatis & cœlibatus votum non sunt idem. 717
- Cavendum ab eo quem Natura signavit, an & quomodo verum. 452
- Cauponæ quales probandæ vel improbandæ. § 14. & seqq.
- Censiti. 605
- Censui debita moneta quæ. 957
- Census & Tributa. vid. T.
- De Censu quæstionis Christo propositæ sensus. 958
- Ceremoniæ Pontificiæ ineptè probatæ. 460. 461. num præstent id quod promittunt. 462
- Certitudo salutis à Pontificiis proposita lubrica. 561
- Characterum & verborum sitne aliqua efficacia. 464
- Characteres Paracelsi ipsa figura suspecti. 465
- Characteres Judaici. 468
- Charitatis opera cur sola nominatim allegentur in extremo judicio. 1131
- Char-

Index.

- Chartusiani num legitimè abstineant à carni-
bus? 657
- Christum non potuisse miracula alicubi edere,
quomodo intelligendum? 581
- Christus fidejussor pro hominibus, § 25. quo-
modo nobis asssecurationem præstet, § 54. est
pignus nostrum. 748. quomodo? 752
- Chymia num Theologiam illustret. 1043
- Cibi & potus lautities & luxus. 44
- Civilia negocia quæ licita diebus festis. 708. &
seqq.
- Civitas Christi propria quæ? 772.
- Clementia principem maximè decens. 739. 740
- S. Cœna quomodo sit signum innocentia. 767;
ejus formula apud Calvinianos quo nomine
reprehendenda. 977. quomodo ad eam nos
præparare debeamus. 761
- Cogere ad Cœnam quid? 82
- Cogitationis pœnam nemo pati cogitur, & si-
milis. 197
- Cogitationes superant astrorum operationes
juxta Paracelsistas. 576
- Cogitatio erronea in culpam cadit apud De-
um. 794
- Collectæ quid? 980
- Comitas decens præcipuè in conviviis. 677
- Commodatarius Dei homo quomodo? 641
item 645. & seqq.
- Commodatarius homini Deus. 711
- Commodatarius sex obligatur conditionibus.
648. & seqq.
- Commodati homini à Deo & Deo ab homine
facti discrimen. 719

Com

Index.

Commodatio quid,	711
Commodatum in jure quid,	646
Compelle intrare quid,	80
Compromissum expirat morte alterius com- promittentis.	629
Concilium Hierosolymitanū contrarium con- ciliis Petri & ejus successorum,	162
Concilia Phariseorum.	969
Concilium Tridentinum Pharisaico simile.	970
Concilia vera qualia.	974. eorum exempla. ibid.
Concordiæ vinculum est beneficium.	522
Concupiscentiam esse peccatum Jesuita Barra- dius videtur agnoscere. 885. quomodo ei re- sistendum.	886
Condonatio delictorum. vide Remissio.	
Confessio auricularis vicem delatorum præstat Canonistis.	307
Confessio religionis necessaria.	10. 11
Conjugio, quod retardavit vocatos ad cœnam quid intelligatur, 68. non rectè ei comparan- tur voluptates illicitæ.	70
Conjugium, 77. non pugnat cum castitate.	718
Conjugum officium respectu Christianismi.	77
Conscientia. 847. Dicta de ea in jure tùm civili, tùm Canonico. ibid. bona quotuplex. 851. circa illam quid nos deceat. 848. 849. malæ signa. 848. melius probat maleficium quàm tormenta. ibid. ei dominari velle grave pec- catum. ibid. ejus carnificina apud Pontifi- cios.	561
Conscientiæ judicis vox ambiguè sumpta à non- nullis Jurisconsultis.	1148. 1149
Consecrationes Pontificiæ ineptè probatæ.	460.
461.	Hhhh Con-

Index.

- Consequentias ex S. literis necesse non repu-
gnat Christianæ simplicitati. 201
- Consilia præcocia potui aquæ in febribus simi-
lia. 887
- Consiliorum Dei imper scrutabilitas merito in
funeribus ad animum revocatur. 625
- Constantini Magni donatio fictitia. 777
- Constantinopolis Christo, non Mariæ virginî
dedicata. 152
- Contentiones Corinthiorum quo sensu à Pau-
lo reprehensæ. 126
- Contractus facio ut facias effectus. 180
- Conversio est spiritualis resuscitatio. 663. non
consistit in coactione externa. 84
- Convivæ quales esse debeant. 675
- Convivia *ai paup.* 691. sine hypocrisi adornanda.
674. communia prohibita in Conventibus
Imperii. 678. causa hujus prohibitionis, ibi.
& 679. ejus solutio proba sine pecunia, 687.
eorum apud principes usus & abusus. 679. eo-
rum finis. 696. convivium fraudulentum
Ducis Albani. 690
- Corporis homo non est Dominus. 647
- Corpus Christi in cœna quomodo porrigatur.
750. num delitescat sub specie panis. ibid.
- Corruptio vera num locum habeat in reb'. 1044
- Costeri impotentia in articulo de libero arbi-
trio. 457
- Creditor in jure qui. 929. eorum ut & debito-
rum officium. ibid.
- Creditor non debet venire cum sacco paratus.
932. adiens domum debitoris moribundi jus
suum amittit, 933. nec debet intra tempus
ex-

Index.

- exequiarum molestiam affere debitoris hære-
dibus. ibid.
- Crimen morte extinguitur. 629
- Crudelem esse qui famam negligit, quomodo
verum. 218
- Crux domestica. vide Calamitas.
- Culpa quid & quotuplex. 327. simile ei peccatū
originis. 330
- Cyrus sepulturam qualem à filiis petierit. 637
- D.
- Deales morbi Paracelsi. 564
- Debiti quo Deo obligamur solutio impossibi-
lis. 919
- Debitor in jure quis. 929. quotuplex. ibid. quo-
rundam malitia. 933. indebito modo eum
compellans injuriarum tenetur. 930
- Debitorum & creditorum officiū. 929. & seqq.
- Debitor homo Deo & Deus creditor quomodo.
338. & seqq.
- Debitorum magnorū exempla ex historiis. 339
- Decapolis ubi & quas urbes comprehēderit. 443
- Decimæ. 430. & seqq. in sacris literis. 431. apud
Pontificios. ibid.
- De Deo conceptus quales habendi ex tribus no-
minibus, videlicet, quod dicitur pater, herus,
Rex. 810. & seqq.
- Dei omniscientia: vid. O. ejus dilectio, vid. Di-
lectio.
- Deferre in genere quid sit. 304
- Delator propriè quis. 301. pessimè audit in ju-
re. ibid. item 304. 307
- Delatores hominis peccatores ad Deum. 922.
& seqq.
- Hhhh 2
- Dele.

Index.

- De legatum expirat morte delegantis & quomo-
do. 628
- Delicta morte quomodo vel extinguantur vel
non extinguantur. 629
- Denarii duo in parabola Samaritani quid signi-
ficent. 529
- Denarius quid significet in parabola de vinca.
1157. quomodo accipiatur à murmuranti-
bus. 1158
- Depositarii officium. 413. ejus in primarium
& secundarium distinctionum ferenda. 478.
479. Deus an & quomodo. 471. & seqq.
- Depositi obligatio. 406. descriptio. 408. apud
Paulum quid. 408. item 473. 477. reposcen-
di illud denegare quando liceat. 481
- Desertio vitæ generis minusex voto ad tempus
succeedentis non probanda. 166
- Desponsatio spiritualis qualis esse debeat. 827
- Didactri magnitudinem causanti venustè re-
spondit Aristippus. 893
- Dierum nomina Chaldaica quod vocentur So-
lis, Lunæ, &c. 706
- Dies Dominica civili etiam jure Sacra. 707
- Dii alienii vetiti Lege XII. tabularum. vid. L.
- Dilectio Dei perfecta quæ & qualis. 495
- Diligentiæ gradus. 109. 110
- Disputare licet etiam contra eos, qui in authori-
tate constituti sunt. 745. 746
- Disputationum jucunditas & utilitas. 742
- Disputationes de fide ociosæ Pontificiis. 743
- Disputatoris vices tùm opponendo tùm respon-
dendo Christus sustinuit. 742
- Dissertationis in conviviis modo. 681
- Dis-

Index.

- D**issolvi vel dissolvere apud Paulum quid sit?
Phil. 2. & alibi. 828
- D**iversiorum jura & privilegia. 513. 514
- D**ivitiarum usus & abusus. 29. pro summo bono eas habentes diviti Epulo in non multum dissimiles. 490
- D**ivitis Epulonis historia sitne vera historia an parabola. 22
- D**octoratus tituli origo. 1011
- D**olus quid? 320. ejus actio quibus casibus datur vel non datur. 326. non præsumitur. 566
dolo eum recompensare quomodo probetur vel non probetur. 321. in contractibus non esse peccatum quomodo verum? ibid. & seqq.
- D**olus re ipsa in jure quid? 324. 325. ejus exemplum in moneta levi circa An. Christi 1622. & paulò ante. ibid. effectus in jure. 326
- D**omestica mala lachrymis majora. 662
- D**ominari conscientis: vide C.
- D**ominatui in Ecclesia locus nullo modo est. 164
- D**ominis duobus serviri non posse num simpliciter an cum limitatione intelligendum. 587.
- D**onatio Constantini Magni. vide C. (599
- D**onorum Dei abusus. 721
- D**o ut des contractus species. 131. An & quomodo inter DEUM & homines locum habeat? ibid.
- D**ubitatio pontificia. 556. & seqq. usq; ad 560.
stare non potest cum vera fide. 475. mox damnata ab ipsis mox probata. 263
- E.
- E**ccentricitatis solis mutatio quid significet. 1084
& seqq.

Index.

Ecclesia Novi Testamenti navi præfigurata.	147
non astricta certo loco, ibid. & 153. num. ma-	
tris vicem gerat in eo quod infantes ad bap-	
simum defert. 613. ejus veritas non æstimanda	
ab extremo splendore.	181
Effectus quamvis in se bonus non excusat me-	
dia illicita.	467
Electitia opera ocio non meliora.	650
Emphyteusis.	659
Emtio venditio ex jure declarata. 381. ejus Alle-	
goria inter Deum & homines.	384
Encænia Templorum.	393
Epinicion quid?	665
Epistolæ decretales quibus statuitur primatus	
Papæ supposititiæ.	160
Epulonis, Luc. 16, historia cur omittatur à po-	
stillatoribus Pontificiis.	49
Erasmus Roterod. quomodo senserit de Bapti-	
smo.	614
Ethnicorum opera non prorsus mala.	331
Eventu bono facta inde nō probatur bona.	467
Evestri vox apud Paracelsistas unde orta.	573
Eυτεγανεια, vide facetiæ.	

F.

Facetiæ quomodo deceant vel non deceant. 683.	
& seqq. etiam graves personas suo modo de-	
ceant. 686. ne sint autē nimis frequentes. 686	
Fœderis Dei cum baptizatis formula.	603
Falsum in jure quid?	333. & seqq.
Famam & vitam pari passu ambulare & similia	
dicta quomodo vera.	218
Febris allegorica applicatio ad peccata.	882
Felicitas hominis unde æstimanda.	25

Fer.

Index.

Ferdinandus Alvares & ejus immanis erga Evangelicos crudelitas.	83. 690
Feriis quæ opera licita.	699
Festivitas qualis deceat. vide Facetiæ.	
Festungen.	1110
Feudum quid? &c. 448. ejus requisita. ibid. amissio ejus quibus casibus fiat. 500. comparatio hujus cum peccato. ibid. ejus retinendi conditio collata cū officio Christianorū. 501	
Fides quid? 475. frigide definitur à Thoma & aliis Pontificiis. 474. 475. 476. implicita, carbonaria dicta.	798
Fides Paracelsistarum fidei miraculorum insulse comparata, 567. num omnia incerta certificet.	579
Fidejussori Christus comparatur. 525. 530. non sine periculo erroris.	931
Fidejussor num possit exigere premium fidejussionis.	532
Fidejussio in jure ubi explicetur.	534
Fiducia regum de ministris ne nimia sit cavendum.	872
Fiducia sanitatis recuperandæ in ægro an & quomodo convalescentiæ causa sit.	568
Finde(Brephotrophium. vid. B.	
Finis declarat qualis sit res. 120. diversificat factum, pro intentione bona sumtus num faciat bonum opus.	470. 473
Fœdus in Baptismo cum Deo quale & quomodo fiat?	601. 602
Fortitudo vera quæ?	661
Fortuna aulicorum variabilis.	873
Francisci Spieræ Tragicus casus.	84. 559
Hhhh 4	Fru-

Index.

Fructus Pseudoprophetarum qui ?	261
Frugalitas in convivio.	697
Frumentationis studium Magistratum decens.	248
Fuga in Jure quo loco sit. i 100. & seqq. regulae de ea. ibid. quotuplex. i 100. quando excusationem habeat, vel non habeat? i 101. 1102 non est sufficiens indicium ad torturam. ibid. quid de ea in peste, fame, praelio, maleficio sentiendum.	1103

G.

Gabellæ vino frumento & similibus impostitæ.	282
Galliæ lex contra sicarios & similes lata frustranea.	690
Gedand en sind Bollfren / quomodo verum? i 97	
Geronto comiorum jus.	545
Gladii pœna ad quem pertineat. i 94. eo in hæreticos an & quo casu animadvertendum.	268
Grassatores qui?	427
Gratia citissime senescit.	562
Gratiæ divinæ significatio papistica absurde imò impiè probata à Jesuita Sandæo. i 180. & seq.	
Gratitudo. ibid. & seqq. fonte ejus Deum auctorem omnium beneficiorum agnoscere.	540.
563. decet hospites.	687
Gratuitum nequit stare cum meritorio.	499
Graves viros non decet εὐτραπελία, nisi valde moderata.	685
Gregorii Magni Tyrannis in peccatorem penitentem.	723

H.

Hæresis & schisma in quo differant.	261

Hære-

Index.

Hæreticis. 257. & seqq. qui nam sint in jure. 262
idem ne sint Christo cum Pseudoprophetis.
ib. periculosè definiuntur à Canonistis. 290.
cautionis ab illis regula. ibid. quomodo tra-
ctandi. 83. à populo. 264. à Doctoribus Ec-
clesiæ. 265. idem 282. 283. à Magistratu po-
litico. 266. 267. quid de hoc videatur Ponti-
ficiis. 269. quid Juris civilis doctoribus. 273.
& seqq. morte non plectendi. 280. nec sepul-
tura ipsis deneganda. 281

Hæreditas cum brabei propriè dicto num simul
stare possit, 1166. non est viventis. 1111. quid
sit. ibid.

Heinsii in tempestivæ arguriæ. 121

Herodiani Matth. 22. qui fuerint. 948

Hierarchia Ecclesiastica societati potius quàm
principatui comparanda. 161

Hierosolymitani excidii descriptio. 356

Hispanica inquisitio. 83. 86. non compellit hæ-
reticos ad beatitudinem. 85

Homo an aliquid habeat proprii. 677

Homo primus, vide Adam.

Honores pro summo bono habentes Epicuræis
non multum dissimiles. 490

Honor est honorem deferentis. 677. nec avidè
quærendus, nec prorsus respuendus. ibid. pe-
tenti non est offerendus, fugienti vero dan-
dus. ibid. sine peccato ambiri nō potest. ibid.

Horarum omnium homo quis. 686

Hospites in conviviiis quales esse debeant. 678

Hospitii jus sanctè colendum, nec violandū. 513

Hospitiorum publicorum jus. 113

Hospitalitas commendata. 512

Hhhh §

Hostia-

Index.

- Hostiarum in S. Cœna custodia absurda apud Pontificios. 753. quomodo autem fieri debeat. 760. & seq.
- Hydrops quid & quotuplex. 719. peccato similis. ibid. & seqq.
- Hypocrisis. 66
- Hypocritarum omnia plena. 878
- Hypotheca & pignus quomodo differat. 751
- L.
- Jejunium Papistarum deterius Pharisaico. 430. non celebratur ab eo qui vinum bibit. ibid.
- Jesuitæ Sandæi sycophantica applicatio tituli de debito ad negotium Justificationis. 342
- Jesuitarum impudentia in articulo de Justificatione. 497
- Ignorantia juris. 354. culpæ annumeratur. 329
ignorantia quatenus excusabilis nec ne. 353
- Iliaſtri vox apud Paracelsistas, unde orta. 573
- Imaginatio quomodo potens sit, vel non sit? 571
quomodo operetur juxta Paracelsistas? 575.
& juxta veritatem, ibid. & 578. 579. num operetur in corpus alienum. 575. 578
- Imbecillitati humanæ aliquid condonandū. 129
- Immortalitas animæ. vide A.
- Impœnitentes falsariis similes. 335
- Imperitia levi culpæ annumeratur. 329
- Impietas, 35. 36. singularis erga parentem exemplum. 110
- Impostorum circa monetam nomina. 962
- Incarnationis mysterium. 9. 10
- Incantationum sitne aliqua efficacia. 465
- In constantia aulicorum. 869. 870
- Incredulitatis cur nullam faciat mentionem. Chri.

Index.

- Christus in Judicio. 1132. & seqq.
Indignè S. Cœnam qui tractarent. 765
Indocti quatenus excusabiles in negotio religionis. 799
Indulgentias vendentium blasphemia. 794
Infantes & impuberes ante parentes decedere præsumuntur. 627
Ingratitudo. § 62. & seqq. non est sine dolo. § 66
in Jure dicitur non posse remitti. § 65
Ingratitudo Gergesenorum similis ingratitude Pontificiorum erga revelatum Evangelium. 771
Ingratitudine ingenti, beneficio ingenti satisfacere solet. § 65
Ingratus ex solo conatu nemo judicatur. § 66
de Injuriis satis prolixè. 209. & seqq.
Injuria non est Papam dicere Antichristum. 222
Instrumentum in jure quid? 333. quoruplex. 336
Instrumentum salutis nostræ S. Scriptura. 337
Intentio in jure quid? 470
Interrogatio in Baptismo. vid. B.
Invidia latius paulo descripta. 727. quomodo evitari possit. 728. 730
Invitatio ad nuptias filii Dei quando primum facta sit. 814
Invitationis ad convivia finis. 696
Invito non confertur beneficium. § 23
Invitus beneficium qui dedit videtur non dedisse. § 23
Joci quales esse debeant. 684. eorum finis, materia. &c. ibid. & seqq.
Judæorum contumacia. 374. privilegia in Imperio. 375. quomodo tractandi. 378. scelera eorum

Index.

- rum in Christianis perpetrata. 375. & seqq.
Judaici Characteres. 468
Judex controversiarum Ecclesiasticarum nec Petrus nec Pontifex. 162. vide & P.
Judicis officium & ejus capita. 1140. 1142. 1143
Judicii extremi graphica descriptio. 1124. tantum Christi nomen profectos staturos in eo non recte putat Grotius. 1125. & seqq.
Judicia duplicia, vel civilia vel criminalia. 1138
Judicialis processus. vide P.
Juris regulæ. vide R.
Jus civile non agnoscit jus Canonicum sese superius 159. Episcopos seculari potestati subicit. ibid.
Jus Hospitii, vide H.
Jus patronatus quibus competat & quomodo? 174. effecta ejus. 175. & seqq. officia & privilegia. 177
Justitia quid, tum in S. literis. tum in jure. 188
Justitia judicum aliquid regulis juriscomprehensa. 1143

K.

Kirchweih/ Kirchweihschuß. 396
wo kein Kläger ist/ da ist kein Richter / quatenus locum habeat. 1144

L.

Lacedæmoniorum detestatio temulentiae in fervis monstrata. 896
Lædenti alium regula. 202
Læse partis officium. 204
Laniena Parisiensis. 85. authores qui eam descripserunt, citati. ibid.
Lazarus Schwendi negans cogendos ad religionem

Index.

nem probatur à Maximiliano II. Imp.	85
Legatorum officium,	836. & seqq.
Legis divinæ summa,	495
Legisperiti Christum adorientis Thraſonicus conatus.	491
Legisperitorum & Pontificiorum Hypotheses eædem.	491
Legum Divinarum & humanarum finis.	739
Lenocinium. 429. etiam ejus est qui transigit su- per adulterio,	430
Lex Julia de Annona. 248. quid prohibeat. ibid. & 249.	
Lex ne nimis dura videatur, caventum legisla- tori.	739
Lex XII. Tabb. Deos peregrinos vetat. 257. per- niciosissima Christianis.	ibid.
Liberalitas. 36. 37. 130. 131. erga ministerium nummeritoria. 712. qualis esse debeat. ibid.	
Liberorum ingratitude erga parentes. 891. eo- rum officium erga parentes in Jure. 892. glo- riatio de iis & magna circa futura persuasio varia.	627
Liberum arbitrium in homine.	712. & seqq.
Librorum copia vana.	229
Linguarum notitia necessaria studioso Theolo- gia.	867
Luëtus viduæ tempus quantum.	834
Lupanaria quibus probata vel improbata.	114
Lutheri disputationes contra Tezelium imme- ritò accensetur disputationibus contra fi- dem.	743
Luxuria, 44. non compescitur voto cœliba- tus.	718
	Luxu-

Index.

Luxuriosi furiosis in jure comparantur.	45
Luxus.	698. 699
M.	
Magicis artibus infecti, & conversi historia Jesuitica. 615. Lutherana.	616.
Magiæ Diabolicæ detestatio.	464
Magistratui non resistendum propter onera etiam graviora.	813
Magistri unde hunc titulum nacti.	1011
Magnificencia in conviviiis.	698
Maleficis in jure etiam Paracelsistæ annumerandi.	467
Mammon quid? 594. ei servire quid? 588. hæc servitus ad quid perducatur. 618, iniquus quomodo sit & unde dictus.	317. & seqq.
Mandatum apud Jurisconsultos. 224. quomodo cum aliis legibus conveniat. ibid. ejus excusatio in atrocibus criminibus non valet. 235. morte finitur.	628
Mandatarii officium tum coram Deo, tum coram hominibus.	226
Manuetudo.	130
Maria Virgo num sine peccato, nominatim originali.	559. 644. 645
Mariti & uxoris officia.	829. & seqq.
Maternus & paternus affectus. 888. dicta de illo in jure.	ibid.
Maximilianus I. Imperator in puerili ætate mutuo similis.	180
Maximilianus II. Imperator detestatus coactionem ad religionem, crudelitatem & perfidiam nuptiarum Parisiensium & inquisitionis Hispanicæ.	85
	Media

Index.

- Media illicita non excusant effectum bonū. 467
- Medicamenta cur effectum non semper assequantur. 567
- Medici à Julio Cæsare demum Civitate donati. 1029. eorum dignitas. 1027. quo loco fuerit in populo Dei, apud Græcos & tandem apud Romanos. 1027. 1028. in jure Civili. 1030. Regulæ iis præscriptæ. 1032
- Medicina visibilis & invisibilis. 570
- Mendacium num aliquando licitum. 324
- Mercatus die Dominica prohibet⁹ à Francis. 705
- Mercedi similis vita æterna non per omnia. 1156 tum propriè tum Metaphoricè sumpta quid importet. 1164. & seqq.
- Meritorium nequit stare cum gratuito. 499
- Meritum bonorum operum ne quidem in statu innocentiae locum habuisset. 493. speciosè probatum à Pontificiis sed refutatum. 1118. & seqq.
- Metuere nil debent Christiani, nisi ne cælum ruat. 1019
- Metus in jure. 1019. humanitas ei & auxilium debetur. ibid. vano non indulgendum. ibid.
- Ministerium verbi Divini rectius comparatur contractui facio ut facias, quam religioso- rum vita in papatu. 179
- Miracula alicubi edere Christum non potuisse quomodo intelligendum. 581
- Miraculorum natura & scopus, &c. 898. quæ- stiones eò pertinentes vide à XCI. usque ad XCVII.
- Miracula Pontificia fieri cooperante Satana ipsi sese produnt. 618
- Misc-

Index.

- Miserabiles personæ quæ & quo loco in jure. 455
Misericordiæ Divinæ sanctis præstitæ exempla
non sunt singularia, hoc est, ad illos solos per-
tinentia. 559
Misericordia quid. 123. 124. in puniendo quo-
modo locum habeat. 125. ejus ratio facilius
redditur quam in clementiæ, &c. ibid. non
debet tamen in tempestivè exerceri, nec in al-
terius detrimentum. ibid. & p. 126
Modestia, in conviviis præsertim commen-
data. 676
Monachis num similes Nazaræi. 717
Monasteria scholis multò posteriora. 1001. eo-
rum authores non habuerunt intentionem
scholarum erigendarum. 1003. 1004
Monastica vita defectio potius est à scholastica,
quàm ut ei originem dederit. 1006
Monetæ leges in jure. 959. & seqq.
Monetæ cudendæ jus ad quem spectet, &c. 960.
& seqq. officinæ ubi esse debeant. ibid.
Monopolia & similes technæ vetitæ. 248. 383
Mora in solvendo quomodo committatur. 933
duplex. 934. quibus casibus non videatur
commissa. 934. si verò commissa sit quid im-
portet. ibid.
Morbi Deales & ex Ente Dei apud Paracelsū. 584
Morbus fonticus diem differt invitis litiganti-
bus & judice. 881
Moriens non omnis præsumitur Johannes Ba-
ptista. 629. non præsumitur tamen mentiri,
sed ejus sermones magnum pondus habent.
ibid. æquivalent juramento. ibid.
Morientium in Christo beneficia. 660
Mors

Index.

Mors omnia solvit. 628. piorum & magnorum, mali prælagium. 625. Interdū tamen boni qd prælagit. ibid. quid & quotuplex injure. 626	
de Mortalitate Apophthegmata Hormisdæ. 621	
Morte quæ finiantur vel nō finiātur. 628. & seqq.	
Morte concedentis expirat beneplacitum. 628	
in Morte quocunq; modo pendens conditiona- le est in jure.	627
Morte relinquuntur omnia. 628. Societates. vi- de S. Mandata. vid. M. & alia.	
Mortis audacia.	624
Mortis captandæ votum impium.	627
Mortis contemptus apud Ethnicos.	661
Mortis larvam non mortē ipsam vident pii. 669	
Mortis pœna non sæviendum in hæreticos. 279	
Mortui spiritualiter qui. 626	(& seqq.
Mortuo non fit injuria.	630
Mortuos ab hominibus nō judicandos dicit Jus Canonicum, sed non servant Canonistæ. 627	
Mortuos suffragia non juvant.	631
Moses an reverà impeditæ linguæ fuerit. 180	
Moses & Prophetæ quomodo hodie audian- tur.	46
Mulieribus negocia ad viros pertinentia non tractanda 79. earum obedientia erga viros nimia ubi.	80
Mulierum officia.	640
ex Mundo exire est præceptum Dei violare. 736	
Mus arrodens hostiam sacramentalem quomo- do tractandus.	758
Muscipula Regis Galliarum.	674
Nævi naturales quid indicent.	452
	Iiii Nati-

Index.

Nativitatis Mariæ Festum non necessarium.	644
Natura paucis contenta.	675. 676
Natura quem signavit ab eo cavendum. vid. C.	
Nachodocet.	829
Nain urbis amœnitas. 622. comparatur Eccle-	
Navis Ecclesiæ quomodo? 147. (fix. 623	
Nazaræi num Monachis similis.	717
Nobilibus commercia non concessa.	382
No locomiorum jus.	544. 545
Notoria non requirunt processum juris.	1139
Notorium non opus habet probatione. 108. eo solo allegato sententia ferri potest.	ibid.
Nuptiæ Filii Dei cum Ecclesia cum suis circum- stantiis.	814. & seqq.
Nuptiæ illicitæ quale crimen.	429
Nuptiæ num conciliantur à venefica carne.	718
Nuptiales ritus apud Ethnicos.	824
O.	
Obedientia vera & laudabilis.	234
Obedientiæ Jesuiticæ Typus.	237
Obedientia parentibus præstanda.	892
per Obedientiam bonum deferere & malum fa- cere nunquam licet.	235
Oblatio ad officium Ecclesiasticum non est illi.	
Obligatio verborum. 604. (cita. 165. 166	
Oblivio magnorum intra modicum tempus non facile præsumitur.	234
Obscœnitate verborum utens ad virgines & ma- tronas injuriarum tenetur.	685
Ociosi.	649
Oderint dū metuant, vox indigna principe.	539
Odisse animam, quid? vide A.	
Oleum Samaritani.	518
	Omni

- Omni scientiâ Dei quid complectatur. 1140
- Otthonis Imperatoris sumtus quotidiani. 698
- Opera, Eorum Merita non ad miscenda justifi-
cationi. 607. vide M. deberi illis bona cœle-
stia non sine condumelia dicit Jesuita. 752
- Opera charitatis. vid. C. electitia ocio non me-
liora. 650. Pontificiorum. vide P.
- Organa è templo non ejicienda. 112
P.
- Pace religionis non est tentat' Syncretismus. 422
- Panaceæ Amwaldinæ vis unde. 577
- Panquet. vide Convivia.
- Panes tres in parabola Luc. 11. quid signifi-
cent. 646. 658. (do tractandus. 760.
- Panis quid significant. 675. in S. Cœna quomo-
do.
- Papa omni admonitione superior etiam tunc
quando animas secum in infernū ducat. 158
- Parabolani in jure qui. 545
- Parabolicorum dictorum sophistica allegatio a-
pud Jesuitas. 1159
- Parabolæ continent aliqua *μύεργα*. 303. 304
- Paracellus, cur tam monstrosos terminos finxe-
rit. 579. ejus præceptores. 61. Satanam pro
præceptore celebrat. 460
- Paracelsistæ. Inepta eorum de causis morborum
speculatio. 573. Hypocrisis. 574. solertia quo-
rundam cum demonstrosis opinionibus quo-
modo possit consistere. 577. dehortationes à
peccatis quo loco habendæ. 183. pacis studi-
um fucatum. 956
- Paralyfis qualis morbus. 781. typus est Atheismi
& securitatis. 784
- Parentes officium eorum erga liberos. 892. judi-
cium

Index.

cium de indole liberorum fallax.	895. 896
Parisienses nuptiæ.	69
Parimonix commendatio.	252
à Partu mortuorum sepultura quomodo instituenda. vid. S.	
Paternus & maternus affectus.	888
Patriæ salus ubiq; præferenda.	1132
Patria potestas in jure quid importet.	812
Patrinus non est pater spiritualis sed testis.	613
Patrum familias potestas in jure qualis.	812
Paulus Apostolus non stabilit sententiam Aromistarum. 1047. peccatum ejus cum esset adhuc Phariseus quo differat à peccato in Spiritum Sanctum.	758
Paulus & Antonius Eremitæ. vide A.	
Pauperes etiam invitandi ad convivia.	697.
eorum privilegia in judicio.	737
Paupertas nulli nociva esse debet. 737. ei succurrendum, non succensendum.	736
Pax religionis. vide Religionisfried.	
Peccatum ejus atrocitas. 624. peccati originis culpa quomodo hodie ad nos pertineat. 330. cum culpa in jure dicta comparatur. 330. rectè dolo æquiparatur.	332
Peccatis semel indulgentes peccata cumulant.	722. 887.
Peccatum in Spiritum Sanctum quare non re-	
Peccatum Febri simile. 882. (mittatur. 788	
Peccatorum proximi quibus nos offendit proportio ad peccata nostra coram Deo insensibilis.	913
Phariseorum justitia longè à vera justitia non humana tantum sed divina.	190. 191
	Phi.

Index.

- Philippi Melanchthonis verba malè citata à Sandæo. 1161. (miliis sacris. 828
- Philologica non nimis curiose sectanda in ho-Philosophiæ studium in Theologia negligere non est laudandæ simplicitatis. 800
- Phocas Imp. primus author primatus Papæ Romani. 779. (dæus. 1173
- Photinianismi Participem se facit Jesuita San-Pignoratitius contractus inter Deum & homines. 747
- Pignus quot modis accipiatur. 750. & seqq. ab hypotheca quomodo differat. 751. tutius ei quàm personæ incumbere. ibid. accipientis illud officium. 753. etiam pro minima fortis parte retinere licet. ibid. pignus nostrum, Christus. 748
- Piscaturæ reditus ad quem pertineant. 182
- Piscium captura spiritualis qualis. 170
- Pocula conviviorum tria. 675
- Pœna, injuriarum. 215. Hæreticorum Canoni-
stis quæ. 270. summa errorum hac in parte.
273. pœnæ molliendæ potius quàm exaspe-
randæ. 126. pœnæ quæcunq; non introdu-
cendæ in casu in jure non expresso. 1146
- Politica potestas Apostolis & omnibus successo-
ribus dicta. 158
- Pontifex Romanus, num asssecurationem præ-
stet in rebus fidei. 552. agnoscit se errasse. 724
iniquus est judex controversiarum. 1145. or-
do ejus ante Lessorum intricatus. 156. vide
& Papa.
- Pontificii, ubi studiosè observent verbum Dei.
438. easdem habent Hypotheses cum Legis-
livi 3 peri-

Index.

- peritis apud Judæos. 493. deteriores iis in doctrina de Justificatione. ibid. opera eorum præcipua quæ celebrant, non sunt bona. 1132
- Populo quid faciendum, si minister Ecclesiæ parum deprehendatur idoneus. 373
- Portus Judææ præcipui. 94
- Præscriptio valeatne in negotio religionis. 290
ineptè allegata à Wallenburgicis. 291. habet aliquid iniquitatis. ibid. conditio ejus præcipua. 658. (in vaticiniis. 23. 24)
- Præteritum pro futuro cur interdum ponatur
- Primogenit' num pro charissimo sumatur. 714
- Principes in populo Judaico qui. 991. & seqq.
- Privilegia scholarum quando orta. 1001
- Privilegia uxorum. vide V.
- Privilegiata judicia respectu Dei nulla. 1142
- Probatio sui ipsius quomodo suscipienda. 761
- Probatione supervacua nemo debet gravari. 908
- Processus judicialis summa capita. 1135. duplex est, solennis & summarius. ibid. & 1138
adversus hæreticos qualis. 274
- Procuratorum mandatū morte dirimitur. 628
- Procuratorum in judicio admonitiones. 1141
- Prognostica Astrologica. v. quæst. cxxxi. 1093
- Promissionum Dei veracitas. 476
- Prophetæ qui in S. literis. 258. in vaticiniis de Christo quomodo à lege dependeant. 738
- Propositū in mente retentū nihil operatur. 197
- Προσδάπαναί* in parabola Samaritani quid significet. 528
- Protestatio contra factum proprium nihil operatur. 184
- Proximus in lege quis. 504.

Pru-

Index.

- Prudentia tùm in genere tùm præcipuè Christi-
 sammenitus. 662. (ana. 312
 Pseudochristi prope finem mundi. 1071
 Pseudoprophetæ. 256. 1071
 Pseudoprophetæ Christo qui. 258. idem ne cū
 Hæreticis, 262. eorum fructus qui. 264. 265
 Prochotrophiorum jus. 545
 Publicani qui. 93. & seqq. cur odio Judæis. ib.
 nomen eorum quàm latè pateat. 97. eorum
 mores. ibid. & 98. (ficium. 219
 Punire peccantē & nulli nocere innocentis est of-
 Purgatio quid & quotuplex. 103. ubi necessaria
 vel non. ibid. & seqq. cur Christus ea quan-
 doq; non usus. ibid.
 Purpuræ origo, &c. 43

Q.

- Quantitatum nulla est efficacia. 463
 Quod quis in alium statuit, in se experiatur. 140

R.

- Rabbini quidam agnoverunt imperfectionem
 hominis in servanda Lege. 497
 Rabbi quis. 731. &c.
 Rapina quid. 425. actio inde nata in quos. ibid.
 Rationis usus & abusus in sacris. 801. 802
 Reconciliationis modus inter Christianos. 202
 Redditio rationum quid. 309. cui aut quibus in
 rebus competat, &c. ibid. quomodo à Deo
 exigatur. 310
 Regni Dei negocium non est locatio conductio,
 sed ei tantū aliquo modo simile. 1159. & seqq.
 Regulæ juris super officio Judicis. 1143
 Regulæ vox ꝑ non solis rectilincis corporibus
 competit. 1027

Ijij 4

Reip.

Regis p̄m. mdykian. Subditorum. Subor. Conjur. 813.

Index.

- Reip. salus suprema lex cito. 1132
- Religionisfried in quo præcipue consistit. 973.
non tentatus in illo Syncretismus. 422. male
confunditur a Jesuitis cum Syraxi Interimi-
stica. ibid.
- Religiosorum status in papatu non recte com-
paratur contractui cum Deo. 178
- Remissionis peccatorum doctrina præcipue o-
diola veritatis hostibus. 794
- Remissio peccatorum proximi. 911. duplex est. 912
- Reportis nuptialibus similis vita æterna. vid. V.
- Resurrectio carnis Ethnicis incredibilis. 1042.
- Rationibus è Natura petitis demonstrari pos-
se putatur Chymicis, sed frustra. 1043
- Retorsio vel Retortio in jure quid? 214. num.
licita. ibid.
- Rex, ejus jura quæ. 813. convenit ei benefacere
& male audire. 566. ejus Fiducia de aulicis,
vide F.
- Rigor nimius in eraminandis aliorum factis. 126
- Ripa quid? 181
- Ritus Nuptialis. vid. N.
- Roma an deficere non potuerit. 289
- Romæ privilegia pro primatu futilia. 777
- Romani veteres artium contemptores. 1018
- Rustica gens hodie superbissima. 76. vide Agri-
cultura, malitia eorum unde. ibid.
- Rustica opera quomodo licita die Sabbathi. 707
- S.
- de Sabbatho quæstiones præcipuæ. 699. & seqq.
- Sacrilegii poena quæ? 424
- Saladini mandatum de funere suo. 637
- Salillum animæ quo sensu vocetur homo. 642
- Salu-

Index.

Salutis certitudo à Pontificiis proposita lubrica.	561
Salutis suæ immemor nemo præsumitur.	848
Samaritani in jure qui?	524
Samaritanus Christo comparatus.	527
Samuelis speciem à Pythonissa excitatam verum Samuelem fuisse etiam Pontifici quidam negant.	48
Sanguinis fluxus præsentente homicida.	943
Sapientia qualis stultitia coram Deo.	801
Satisfactionem pro peccatis homini extorquere velle idem est ac sudorem exprimere velle ex hydropico.	723. vide & 763. & seqq.
Sceptri Judaici ablatio quomodo facta.	952. 991. 992.
Schisma & hæresis in quo differant.	261. 282
Schola quid? 1000. 1001. earum privilegia & alia attributa unde orta.	ibid.
Scholastici honores. 1011. eorū ordo omnibus civilibus oneribus exemptus.	1000
Schrifflich und briefliche Urfund.	334
Scire apud Paulum quid?	475
Scortationes in Jure quo loco habitæ.	113
Scriptura Sacra Instrumentum salutis nostræ quomodo instrumentis in Jure dictis comparetur. 337. ejus lectionem laicis injustè denegari, ex principiis Pontificiorum demonstratur.	228
Securitatis exempla. 112. ejus detestatio.	811
Senatus Consultum Vellejanum. 79. Novellis sublatum videtur. ib. idem factum revera in Constitutionibus Noribergensibus.	ibid.
Sepultura, hæreticis non deneganda. 281. ejus	loci

Index.

- loca religiosis annumerata. 633. nec amplius
sunt in bonis ejus cujus ante fuerunt. 634. nec
donari vel venire nec obligari possunt. ibid. i
partu mortuorum quomodo instituenda. 635.
ritus ejus varii apud Gentiles. 638
- Sermo putris quis? 634. etiam ociosus damna-
tur. ibid. (seantur. 731
- Servitutes prædiorum quo casu rectè vel secus ut-
Servorum conditio qualis tùm in jure tùm in po-
pulo Dei. 597. quib' modis constituentur. ibid.
- Servus obediens Domino in malo excusatur pro
tanto non pro toto. 235
- Sesostris captivus rex. 649
- Siclus Judæorum qualis. 959. quibus de causis
datus a Judæis. 957. ejus usus non omnis Ju-
dæis interdictus. 957
- Sigillum Hermeticum Chymicorum quid? 1045
- Signa & miracula ultimorum temporum. 1071
- Signum filii hominis in cælo quid? 1088
- Silentium ubiq; culpa vacat. 109
- Simiarum *Φιλοσοφία* stolidas. 893
- Simplicitas in jure quid? 329. itē 796. ejus com-
mendatio. 795. ea præditi vincunt *ἀντιθέται*
doctores. ibid. & 801
- Simpliciter fieri quid dicatur in jure. 797. quid
Thomæ Aquinati. 798
- Simplicitas differt à stupiditate & stoliditate.
797. 798. in legibus significat æquitatē. 797.
est veritatis amica. 797. non excusat indoctos
seducisse patientes. 798. in jure alia a sinina a-
lia columbina. 803. simplicitati in Jure quo-
modo subveniatur. 803. ei parcendum. ibid.
tales non decipiendi. ibid. excusat à dolo. ibid.
inter-

Index.

interdum à contumacia. ibid. à falsi testimonii crimine. 804. favor ei debetur non ex jure sed ex æquitate. 804. quæ discretionis adversatur, item quæ ignorantiam juris notorii includit non excusat. 804. nec excusat sagaces & versutos. 804. nec in clandestinis. 805. aut iis quæ inducta sunt ad rigorem. ibid. nec in committendis.	805
Simulationum omnia plena.	878
Sobrietas commendata.	675
Societas quid? 161. prava vitanda. 619. morte finitur.	628
Somnium Sitacidi fallax Pontificis verax.	724
Sonticus morbus quis?	882
Sophistica Jesuitarum in allegandis dictis parabolis.	1152
Spectaculis operam dare an liceat. 708. 709. 710	
Spectra post mortem hominum apparentia sintne animæ hominum an ludibria Satanæ. 47. 1047	
Sperare in creaturam num liceat.	478
Spiritus neutri Paracelsici.	60. 61. 1046
Spiritualis rosarum species in vitro Hermetico sitne vera.	1044. 1046
Sponsalia quid tum veteribus Ethnicis, tum in populo Deo, tum hodie.	824. 825
Sponsi & Sponsæ officia ritibus veterum adumbrata.	826. 829. 830
Stella Nova Anni 1572. sitne signum filii hominis venturi ad iudicium.	1089
Stellæ quomodo de Cælo cadent.	1083
Stipulatio in jure quid? 600. 604. quomodo fiat. ibid. quod modis. 605. morte finitur. 629	
Σπῆρμα seu amor naturalis parentum, &c.	888
	Sub-

Index.

- Stultitia cum superbia conjuncta, 676
Stulti non debent esse melioris conditionis
quàm prudentes. 805
Subditis charus nullis eget custodibus. 740
Subtilitas nimia, ejus fructus. 732. veritatem lz-
dit. 733. errorem inducit, ibid, maxime odi-
osam Testamentis. ibid.
Suffragia pro mortuis. 630. 631
Summarius processus ubi locum habeat. 1138
Summum bonum quid tùm apud vulgus, tùm
apud sapientes. 490. 491. vide Benitudo.
Sumtus sepulturæ unde sumendi, & alia. 635. vi-
de etiam Funerum sumtus lit. F.
Superbia mater invidiæ. 730
Superbi etiam stulti. 676
Superlativus ab Hebræis quomodo exprima-
tur, 732
Supplementum vel verbi vel Meriti Christi nul-
lum. 528. 529
Surdi & muti an contractus & alia in jure cele-
brare possint. 457. 458. an admittendi ad S.
Synaxin, vide inter quæstiones. ibid.
Συνοδικα quid? 66
Sylvestri Papæ Concilium quo confirmaverit
Concilium Nicænum fictitium. 777
T.
Tacens consentire quando videatur vel nō vide-
atur. 107. pro negante quandoq; habetur. ib.
Taciturnitas. 678
Talentum quid & quantum. 916
Talionis lex, apud Deum qualis, 136. hodie non
habet locum in injuriis. 14
Tetonia apud Judæos. 95
Tem-

Index.

- Templa, sunt Sacrosancta in Jure. 1106. eorum
usus quis. 396. in eorum ædificatione quid
spectandum. 1108. qualia Deo extruenda. ib.
sanctis quòd sint dedicata ab Ethnicis acce-
ptum. 151. adeoq; horum Templa à Pontifi-
ciis non verè antiquata. 152. 153
- Templi Hierosolymitani absolutio circa initiū
destructionis demum facta. 1052
- Temporalium bonorum largius interdum con-
cessorum aut denegatorum finis. 166
- Tempus debitori concedendum. vid. D.
- Theophrastus Paracelsus. vid. P.
- Thesaurorum exempla furto ereptorum. 473.
574. 477.
- Thomæ Aquinatis insulsa expositio dicti de he-
redicis. 280. error ob neglectam Emphasin.
verborum. 474
- Titulorum abusus hodiernus. 868
- Tortura quid & quomodo vel licita vel illicita.
938. & seqq.
- Transactio nullo dato non procedit. 429. 430.
super adulterio lenocinii crimen incurrit. ib.
- Transubstantiationis Pontificiæ absurda. 753.
& seqq.
- Trinitatis mysterium ex scripturis & in jure. 5.
& seqq.

V.

- Vestigalia quid. 93. sunt Jurisconsultis odios.
96. fructus territorium & Jurisdictionum.
ibid. quo casu licita vel illicita. ibid.
- Venti in salubriores ab urbe quomodo averren-
di. 672
- Vera etiam ex falsis sequuntur. 1948
- Verbo-

Index.

Verborum obligatio.	604
Verbum Dei ubi studiose observent Pontificii.	438
Veritas quando dicenda vel tacenda.	109
Veritatis amica simplicitas,	797
Vestium splendor tum licitus tum illicitus.	41
Via Hierosolymis Hierichuntem qualis.	505
Vix pullicæ leges.	510
Vicissitudo vitæ humanæ.	649
Vicus quid in politicis.	541
Vidux nomen summam importat multarum miseriorum. 639. unde dicatur. ib. annuo- ratur personis miserabilibus. ib. ejus privile- gia in jure. ib. an divites etiam iis fruuntur. ib. & 640. non pertinent ad luxuriose viventes. 640. Viduarum officium. 640. quam dis- gere teneantur maritum.	834
Vinum bibens non celebrat jejunium.	430
Virorum officium.	641
Vita ad quos usus lata.	648. 651
Vitæ cursus item rota.	649
Vitæ humanæ Icones varii.	641. & seqq.
Vita æterna quomodo mercedi comparetur. 1156. 1161. similis est repotius nuptialib'.	829
Vitæ vox tripliciter sumitur.	646
Vitiorum præcipuorum quinque Classēs, præci- puè apud Divides.	35
Vitruvii sententia de ventis perniciosis ab urbe	
Vivere diu quid sit? 650. (avertendis)	822
Umbgeßd.	983
Unctio extrema ex pollinctorum officio apud	
Universitas v. Academia. (Ethnicos nata. 1021	
Vocationis Petri mira ratio.	165. 167
Vocationis legitimæ conditio præcipua.	16
	Volu

dis 8. 33. Acuminatū nimirum 11. 24. 25. queres forte
 sed quod ergo. 83. 15. hoc huius. 84. 7. velle sabennitā
 99. 21. publicani officio. 121. 17. antea praecepta. 124. 7.
 initium à Deo. 138. 4. nude exprimere. 139. 25. intermi
 clemus 148. 4. bellica, praeconiā. 153. 33. 34. sed et signo
 [164. 4. certo sciamus.] 169. 10. imitatus est, mens. 181.
 24. vel maxime quod ille. 186. 7. ducē habuerunt. 201.
 lin. ult. ut cum eo. 218. 9. paripassu. 236. 3. oritur illi.
 253. 2. scaturire. 277. 15. commentitium non esset. 311.
 2. & 2^a 1^a 1^a. 319. 3. Dominis restitui. 355. 14. 15. si ad at
 tentionē. 368. 13. 14. quiq; saltē in plerisq; locis id age
 bant. 393. 13. ipso Paulo argumentante. 569. 29. ubi ve
 tamur. 614. .ult. fuisse ut hoc. 638. 1. ult. aliarum genti
 um. 655. 4. 5. uberum amatoribus. 676. 4. permittant
 non tantum sapientiores Ethnici, sed & ipsa. 684. 24.
 emperem. 698. 33. beneficium candorem. 722. 30.
 deprecatione quam. 778. 3. cuius auditor. 834. 8. Gue
 lielmi Marj. 863. 21. hoc enim diminutivum. 872. 11.
 Delectum habeant. 873. 7. reverenter habe. 876. 2. po
 tandum optimum regem. 894. 8. simiarum in quam si
 miles. 897. 24. inquit vadendo. 914. 23. & re prae stan
 dx. 922. 11. investigabimus. 929. 10. vel abiecit. 935.
 31. obligatus ad non. 980. 25. collectantis. 996. 8. tantū
 liberatam. 1026. 26. in circuitu. [1023. 21. vel medica
 menta.] 1043. 29. germanæ floridæ. 1045. 32. κλαρε
 φερειναι. 1059. 16. hætenus fuerint ex nostratibus ii.
 1068. 29. cultum Divinum. 1082. 5. Germana iis.
 1093. 14. τὸ πρῶτον. 1130. 2. δὲ πρῶτον, inquit κλαρεναι μέγα
 π. 1132. 12. multis profuerunt. 1140. 30. ius compe
 tens. 1152. 26. alium quàm tunc. 1152. 4. mechani
 corum artificum. 1173. 7. ubi paternitas. 1154. 8. quid
 est per Christum. 1177. 18. 19. in altercatione. 1178.
 12. quod plus det quàm. 1180. 12. τὸ φερειναι.

*Reliqua, lector benevolus, proprio Marte corrigere,
 & erratis tūm his, tūm hic non positis ex tanta ma
 teriarum varietate & alicubi difficultate ortis i
 gnoscere ne dedignetur.*

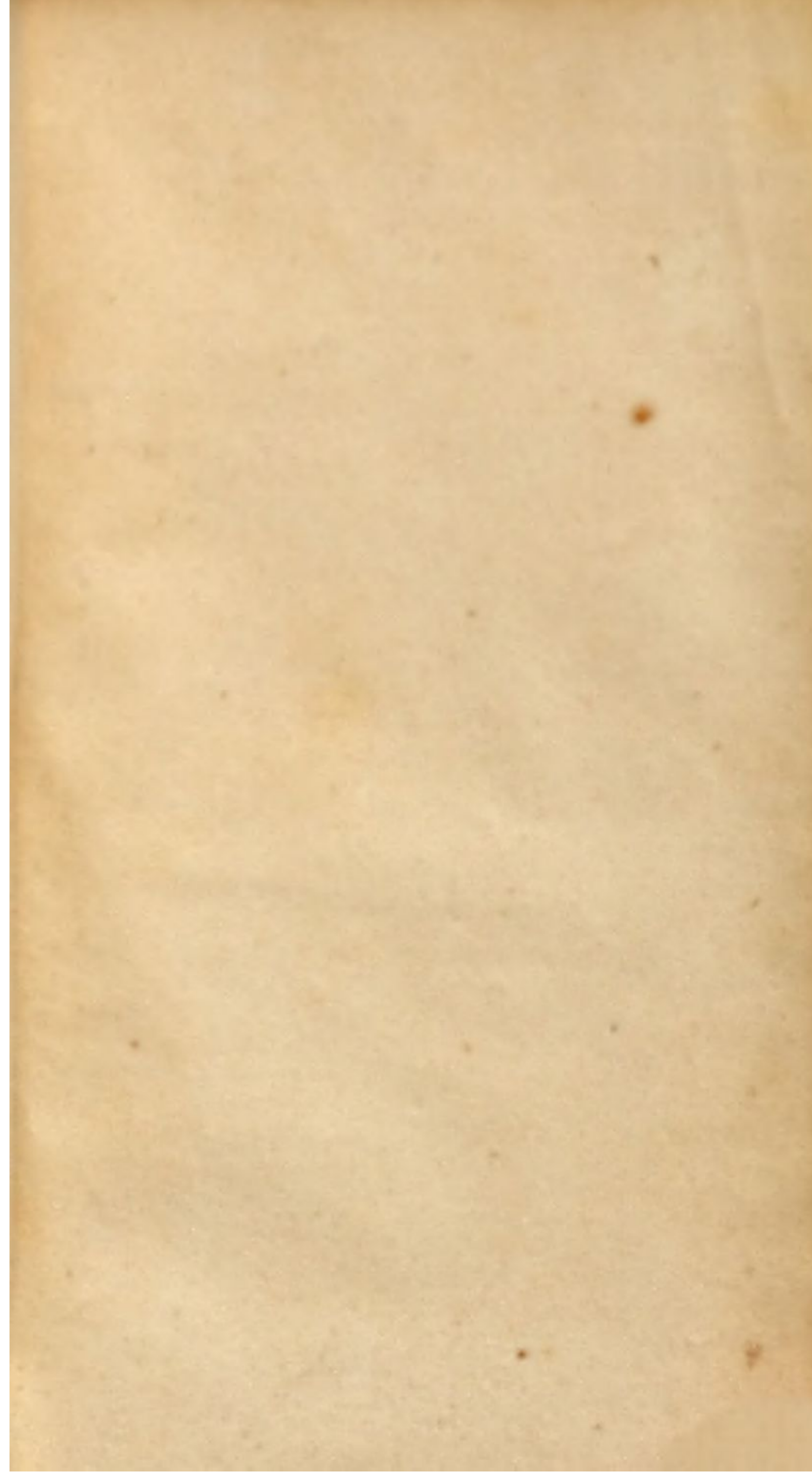

Walther, Georg Christoph,

Postillae harmonicae, theologo-juridico-politico-philologicae pars in qua
harmonia juris divini, et humani nova et operosa deductione, per singulas
pericopas evangelicas totius anni ostenditur
Bd.: 2

1658

Coburg, Landesbibliothek -- Cas A 2545#1
urn:nbn:de:bvb:12-bsb11926717-6